Surat Ralan na'a Vaidida

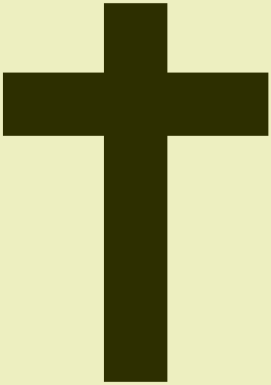

Fordata: Surat Ralan na'a Vaidida (New Testament)

Surat Ralan na'a Vaidida

Fordata: Surat Ralan na'a Vaidida (New Testament)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Fordata

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 2 May 2025 from source files dated 2 May 2025
ad2f572b-0c2a-58a6-8da1-aa7be8bee2bb

Contents

Matius 1
Markus 85
Lukas 135
Yohanes 225
Kisah 286
Roma 363
1 Korintus 405
2 Korintus 447
Galatia 473
Efesus 488
Filipi 504
Kolose 515
1 Tesalonika . . 526
2 Tesalonika . . 534
1 Timotius 539
2 Timotius 550
Titus 558
Filemon 563
Ibrani 566
Yakobus 599
1 Petrus 609
2 Petrus 621
1 Yohanes 629
2 Yohanes 639
3 Yohanes 641
Yudas 643
Wahyu 647

Matius ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a

Tbas afa ovi veki

Matius ini ntali Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia (Matius 9:9-13). Ia ntulis kitab ini ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Yesus. Na'a kitab ini, na Matius nfamalik ne, na'ut lalan ana, Ubu notu tnorung roak ne, Raja i ntevut dida salasilan ra, inyai Yesus. Na'a kitab ini, na Matius ntulis ma rivun ne, "Yesus ubun nusin Raja Daud." (1:1; 9:27; 12:23; 15:22; 20:30-31; 21:9, 15; 22:41-45). Matius nfamalik ma rivun vali na'a nabi rira afa ovi rfalak roak tali lalan a, ma Yesus nfakena afa avyai na'a Ni vava'at a (Matius ntulis roak na'a pasal ovi: 1:22-23; 2:5-6, 15, 17-18, 23; 3:3; 4:14-16; 8:17; 12:17-21; 13:35; 21:4-5, 16; 26:31; 27:9-10).

Na'a kitab ini, na Matius ntulis afa ilima ovi Yesus nair ma blawat. Ia ntulis vali Yesus Ni karya ovi notu ra.

Kitab ini ihin a

- Tomu urun, na'a i rarali Yesus, ovu betfasa ma nfabana Ni karya a. (pasal 1—4)
- Yesus nair tamata rivun na'a vuar ratan. (pasal 5—7)
- Tomu urun na'a i Yesus notu mujizat ra ma tamata ra rtalkaka, ovu rfaturu Yesus Ni ngrebat a. (pasal 8:1—9:34)
- Yesus nair lan Ni tamata ovi rorang Ia, beti nsinir ira ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin. (pasal 9:35—11:1)
- Yesus nair vaivatul kamkuma i nfamalik na'a Ubu Ni Fareta, te wean inba ma Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja. (13:1-52)
- Tomu urun na'a i Yesus Ni afa ovi notu ra na'a ahu ovi rna'a propinsi Galilea, ovu Ni karya i nban-muri lalean na'a Galilea. (pasal 13:53—17:27)
- Yesus nair Ni tamata ra na'a afa ovi rotu ra, ma inovan ovu tamata ovi rorang Ia. (pasal 18)
- Tomu urun na'a i Yesus Ni banbanan ma nti Yerusalem. Naran Yerusalem, na Yahudi rira dawan ra rlabir teman (*mencobai* na'a vai Mala) Yesus, ma Ia nala vaivatul kamkuma ra ma nangrihi verin ira. (pasal 19—23)
- Yesus nfamalik afa ovi veka rvotuk na'a amar ovi veka rma. (pasal 24—25)
- Tomu urun na'a i tamata ra rfedan Yesus ovu nva'at ewal tali matmatan. (pasal 26—28)

Yesus Kristus ubun a nusin ra

Lukas 3:23-38

1 Na'a daftar ini, na rtulis Yesus Kristus ubun a nusin ra. Yesus ubun a nusin tali Raja Daud i ubun a nusin Abraham.

2 Tali Abraham ti naran Daud, na Yesus ubun a nusin ra nararira ra wean ini:

Abraham yanan Ishak, Ishak
yanan Yakub, Yakub yanan
verin Yehuda, novun a'an a
warin ra.
3 Yehuda awan verin
Tamar, yanarira verin Peres
ovu Zerah. Peres yanan
Hezron, na Hezron yanan
Ram.
4 Ram yanan Aminadab,
Aminadab yanan Nahason,
Nahason yanan Salmon.
5 Salmon awan verin Ra-
hab, yanarira verin Boas.
Boas awan verin Rut, ya-
narira verin Obed. Obed
yanan Isai.
6 Isai yanan verin Daud i
notu raja na'a Israel. Daud
awan verin Batsyeba, ya-
narira verin Salomo. Lan a
Batsyeba nsifa vali ovu Uria.
7 Salomo yanan Re-
habeam, Rehabeam yanan
Abia, Abia yanan Asa.
8 Asa yanan Yosafat,
Yosafat yanan Yoram, Yoram
yanan Uzia.
9 Uzia yanan Yotam, Yotam
yanan Ahas, Ahas yanan
Hizkia.
10 Hizkia yanan Manasye,
Manasye yanan Amon,
Amon yanan Yosia.
11 Yosia yanan verin
Yekhonya novun a'an a
warin ra. Na'ut inyai, na
tamata Babel ra rkiwal Israel
ra ma ti rna'a Babel.
12 Na'ut i tamata Babel ra
rkiwal Israel ra ma ti rna'a
roak Babel, beti Yekhonya
yanan verin Sealtiel, Sealtiel
yanan a Zerubabel.
13 Zerubabel yanan Abi-
hud, Abihud yanan Elyakim,
Elyakim yanan Azor.
14 Azor yanan Zadok,
Zadok yanan Akhim, Akhim
yanan Eliud.
15 Eliud yanan Eleazar,
Eleazar yanan Matan, Matan
yanan Yakub.
16 Yakub yanan verin
Yusuf i awan verin Maria.
Maria ini yanan Yesus i
rfanara vali Ia ne Kristus,
Raja i ntevut dida salasilan
ra.
17 Ba Yesus ubun a nusin
ovi beti tbas yai: Tali Abra-
ham ti naran Daud, na tuvu
nkati tuvu ti naran vutu
rahin ifa'at. Tali Daud ti
naran na'ut i tamata Babel
ra rkiwal Israel ra ma rti
Babel, na tuvu nkati tuvu ti
naran vutu rahin ifa'at vali.
Tali na'ut i rna'a Babel ti
naran i rarali Kristus, Raja i
ntevut dida salasilan ra, na
tuvu nkati tuvu ti naran vutu
rahin ifa'at vali.

Rarali Yesus Kristus
Lukas 2:1-7

18 Yesus Kristus Ni tomu
mnga'un a na'ut i rarali
Ia wean ini. Ia renan
naran Maria. Maria ini
irua Yusuf ra'an vai isa
roak mane rsifa. Ira wol
rsifa obin, na'uk Maria nbar-
lewan roak, tevek ngrebat
tali Ubu Ni Roh.
19 Yusuf ni vava'at
nmalola, ovu wol inan ma
nfama'it Maria na'a tamata
rivun waharira ralan a,
ba nanovak mane ntalik
fanfonak watan ia.
20 Na'uk ti ma Yusuf
nanovak munuk wean inyai
ma ntuba, na Duila'a Ni
sansinir isa ntali lanit ratan
nma ma nfavotuk ia verin
Yusuf na'a ni mifi a. Ia
nfalak ne, “Yusuf, Daud
ubun a nusin oa, deka ralam

raruan ma mala Maria ma
neluk awam, tevek kasiko'u
yanat i na'a evun ralan yai
ntali Ubu Ni Roh a.
21 Maria veka nrali
kasiko'u brana isa, ma oa ki
fwanara ia ne Yesus, tevek
Ia veka nsikat Ni tamata ra
tali rira salasilan ra.”
22 Afa avyai rvotuk munuk
roak, boma rfakena afa ovi
lan a Duila'a nfalak verin Ni
nabi a ma ntulis ne,*
23 “Vata mnelat isa veka
nbarlewan ma nrali kasiko'u
brana isa, velik ne wol ntuba
ovu brana obin. Tamata ra
veka rera Ia ne Imanuel, ihin
a na'a vai Ibrani ne, ‘Ubu
novun ita.’ ”
24 Ti ma Yusuf nbatar,
na not-orang afa ovi Duila'a
Ni sansinir yai nfalak verin
ia. Ia nala Maria ma neluk
awan,
25 na'uk irua wol rtuba
isa ti naran i nrali kasiko'u
brana yai. Ti ma nrali ia, na
Yusuf nfanara kasiko'u yai
ne, Yesus.

2

Tamata ovi rira kaka'a dawan ma al rfaneak nara ra, rtali timur rma ma rfadawang Yesus

1 Rarali Yesus na'a ahu
isa naran Betlehem, na'a
propinsi Yudea. Na'ut in-
yai, na raja Herodes ntaha
fareta. Rarali roak Yesus,
beti tamata boku rtali wan
raroa na'a lihir timur* veli
rma kota Yerusalem. Tamata
avyai rira kaka'a dawan ma
al rfaneak nara ra.
2 Ira rorat tamata ovi rna'a
inyai ne, “Kasiko'u yanat
i beti rarali Ia yai nana'a
inba? Tamata Yahudi ra
rira raja verin Ia. Ami
amsi'ik roak na'a lihir timur
ne, nara isa notu faneak ne
rarali roak Ia, ba amama ini
ma amsangatur ma amran-
ing Ia.”
3 Ti ma raja Herodes nre-
nar afa avyai, na sara wor
watan ia. Tamata ovi rna'a
Yerusalem ra munuk wean
vali inyai.
4 Ba nera Yahudi rira
dawan mela falurut ra ovu
dawan ovi rair Musa ni
inukun ra ma rasdovu ira,
beti norat ira ne, “Raja i nte-
vut dida salasilan ra, veka
rarali Ia na'a inba?”
5 Ira rfalak ne, “Veka rar-
ali ia na'a Betlehem na'a
propinsi Yudea, tevek nabi
isa ntulis roak na'a Surat
Ralan ne,
6 ‘O Betlehem, oa mna'a
arun dawan Yehuda rira la-
nun. Oa ahu ko'u watan na'a
Yehuda, na'uk mu dawan
nlia munuk ahu ra, tevek
dawan isa veka nvotuk tali
oa ma nfareta ovu nsi'ik ma
lolin Ning tamata Israel ra.’
”†
7 Herodes nrenar munuk
afa avyai, na nera tamata
kaka'a dawan avyai, ma ras-
dovu fanfonak ira. Rasdovu
ira, beti norat ira ma al
ndava ne, rarea nara yai
lafira.
8 Nata nsinir ira ma rti
Betlehem, ovu nfalak verin
ira ne, “Miti ma mdyava ma
lolin kasiko'u yanat yai ne,

* **1:22 1:22** Ubu Ni nabi yai naran Yesaya (msi'ik Yesaya 7:14). * **2:1 2:1** Tafsiran boku rfalak ne, ***lihir timur veli*** ihin a ne, rtali wan ovi fiang ini rfanara ira ne, negara Irak ovu Iran. † **2:6 2:6** Mikha 5:1

na'a inba. Wean i mdyav-
nala roak ia, na fyaivar
verin ya'a, boma uti ma us-
angatur ma uraning vali Ia!”
9-10 Rarenar munuk afa ovi
Herodes nfalak ra, beti rti.
Ira rti, na rarea ewal nara i
lan rsi'ik na'a lihir timur yai,
ba ralarira lolin urun. Nara
yai nbana ula ia tali ira, beti
na'a teri na'a wan i rarali
kasiko'u yanat yai.
11 Ba rti rahan ralan ma
rsi'ik kasiko'u yanat yai ovu
renan a Maria, ma rsangatur
ma raraning Ia. Nata rvadil
rira sadawan ra ma rala
afa ovi fyawar urun verin
kasiko'u yanat yai. Ira rala
masa ovu afa irua i fyawar
ovu voarira lolin, nararira
mur ovu kemenyan.
12 Na'uk na'a rira mifi a,
na Ubu nfalak teri ma deka
rewal ira rti verin Herodes,
ba rban-talik wan yai, na'uk
rahu linga'an liak watan ma
rti ewal rira ahu.

Yusuf ovu ni rahan teta rafla rti Mesir

13 Ti ma tamata ovi rira
kaka'a dawan avyai rban-
talik wan yai, na Duila'a
Ni sansinir isa tali lanit
ratan nfavotuk tenan a verin
Yusuf na'a mifi. Ia nfalak
ne, “Yusuf! Bwatar kikyai
ma movun kasiko'u yanat
yai ovu renan a ma mifla
talik wan ini ma miti Mesir.
Mnya'a ineri nata ti naran
i ufalak ma myewal mia,
tevek Herodes ndava mane
nfedan Ia.”
14 Ovan yai, na Yusuf
novun kasiko'u yanat yai
ovu renan a ma irmunuk rti
Mesir.
15 Ira rna'a inyai ti naran i
raja Herodes nmata. Afa yai
nvotuk munuk, boma nfak-
ena lahir vaivatul ovi lan
Duila'a nfalak verin nabi isa
ma ntulis ne, “Ya'a era roak
Yanak ma nti talik Mesir.”‡

Herodes nanovak mane nfedan Yesus

16 Ti ma Herodes nka'a
roak ne, tamata kaka'a
dawan avyai rlabir ia, na
nangrova urun, ba nsinir
ni suldadu ra ma ti rfedan
munuk kasiko'u brana ovi
rira varat irua nsuta, na'a
Betlehem ovu ahu ovi rna'a
inyai. Herodes nka'a roak ne
nara yai nvotuk na'a amar
aka, tevek norat roak tamata
kaka'a dawan avyai.
17 Afa sian ovi Herodes
notu ra rfakena lahir afa ovi
lan a nabi Yeremia ntulis ne,
18 “Tamata isa nvakar ovu
nfaktanit ma vain a
dawan urun na'a ahu
isa naran Rama.
Rahel nvakar yanan ra ovu
nafena ma nmolu,
tevek yanan ra rmata
munuk roak.”§

Yusuf novun ni rahan teta ma rti talik Mesir

19 Na'ut i raja Herodes
nmata ana, Yusuf, Maria ovu
Yesus rna'a Mesir obin, na
Duila'a Ni sansinir isa ntali
lanit ratan nma ma nfavo-
tuk tenan a verin Yusuf na'a
mifi, ma nfalak ne,

‡ **2:15 2:15** Hosea 11:1 § **2:18 2:18** Tali Yeremia 31:15, na tka'a ne, Rahel ubun-nusin ra rvakar yanarira ra. Yakub nlobang Rahel nlia awan liak ra. Ia yanan verin Yusuf irua Benyamin. Tamata Yahudi ranovak ia ne, vata i nlobang ma dawan rira tamata ra.

20 “Herodes ovu ni tamata
ovi rvolan mane rfedan
kasiko'u yanat yai rmata
munuk roak, ba bwatar ma
movun ia ovu renan a ma
myewal mia miti Israel rira
lanun.”
21 Ba Yusuf nbatar ma
novun kasiko'u yanat yai
ovu renan a ma rewal ira rti
Israel rira lanun.
22 Na'uk ti ma Yusuf nre-
nar ne, Arkhelaus nkati roak
yaman i Herodes ma nfareta
na'a Yudea, na nbobar ma
nti inyai. Nata Yusuf ni mifi
isa vali ne, Ubu nfalak verin
ia ma novun ni rahan teta a
ma rti propinsi Galilea.
23 Ba rti raran ineri, na
rleal ahu isa naran Nazaret.
Afa yai nvotuk, boma nfak-
ena lahir afa ovi lalan a nabi
ra rfamalik roak na'a Raja i
ntevut dida salasilan ra. Ira
rfalak ne, “Tamata ra veka
rfalak ne, tamata Nazaret
Ia.”

3

Yohanes i nbaptis tamata ra nfalak ma tamata ra rahil ma rtalik tali rira salasilan ra

Markus 1:1-8; Lukas 3:3-9; Yohanes 1:19-28

1 Varat ifira relak roak, na
Yohanes i nbaptis* tamata ra
nti wan lean vu dawan na'a
propinsi Yudea ma nfamalik
Ubu Ni vaivatul ra. Ia nfalak
ne,
2 “Myahil ma mtyalik
tali bira salasilan ra, tevek
sarseri roak ma Ubu nma
ma nfareta tamata ra wean
lahir Raja.”†
3 Lan ana, nabi Yesaya
nfamalik roak Yohanes na'a
Surat Ralan ne,
“Tamata isa nafwak na'a
wan lean vu dawan,
ma nfalak ne,
‘Misusan linga'an verin
Duila'a,
fyamalola linga'an verin Ia.’
”‡
4 Yohanes ini ni ravit
blawat i noru a, rotu tali
afwatan isa naran unta, vu-
lun ra, ovu ni ngesa a
rotu tali afwatan ulin.§ Ni
fana'an a kabina ovu wenan
vahan i na'a nangan a.
5 Tamata rivun rma wan
lean vu dawan yai. Boku
rtali Yerusalem ovu wan ovi
rna'a Yudea ra munuk, ovu
vali boku rtali ahu ovi rna'a
oar Yordan ni lihir timur
ovu lihir varat a. Ira rma
ma rarenar afa ovi Yohanes
nfalak ra.
6 Ira rahil ma rtorung
rira salasilan ra, ba Yohanes
nbaptis ira na'a oar Yordan.
7 Tamata rivun rtali
Yahudi rira sidovung isa
naran Farisi, ovu sidovung
isa vali naran Saduki, rma
ma rera ma Yohanes nbaptis
ira. Ia nsi'ik ira ma nfalak
ne, “Hoi, mia sian urun mia
wean nifa isa naran aru!
Bira vava'at ra wol kena ovu

* **3:1 3:1** Yohanes i nbaptis tamata ra, ba'i nduvul tamata ra na'a oar Yordan, ma al rfaturu ne, rahil ma rtalik tali rira salasilan ra. † **3:2 3:2** Na'ut i tamata Yahudi rfalak ne, Ubu nfareta tamata wean lahir Raja, te Ubu Ni Fareta a, na wol rfalak Ubu naran a, ba rfalak watan ***lanit ratan*** (vai Mala nfalak ne, *kerajaan sorga*). ‡ **3:3 3:3** Yesaya 40:3 § **3:4 3:4** Yohanes ni afa ovi noru ra, wean ravit blawat ovu afa liak ovi nabi Elia noru na'ut lalan a. Msi'ik 2 Raja-Raja 1:8.

bira vaivatul ra. Iki nfalak
verin mia ne, wean i rbaptis
mia, na Ubu Ni inukun wol
nkena mia?
8 Ba fyaturu lahir na'a bira
vava'at ra ne, myahil ma
mtyalik roak tali bira salasi-
lan ra!
9 Deka minovak na'a ral-
abira ra ne, ububir-nusibira
Abraham, ba Ubu veka wol
nukun mia! Mryenar ma
lolin afa ovi ufalak ini! Ubu
bis notu watan ma Abraham
yanan ra rtali vatu ovi!
10 Ubu Ni amar sarseri
roak ma nukun tamata ra.
Ni inukun a wean tamata i
ntaha savi ma veka netal aa
ra tali rira wa'ar ra. Aa ovi
vuarira wol lolin a, na veka
netal vatuk ira ma nala ira
rti yafu ralan.
11 Ubaptis mia ovu wear
ma nfaturu ne, myahil ma
mtyalik roak tali bira salasi-
lan ra ma myorang Ubu,
na'uk Ia i veka nma yai Ni
ngrebat a nlia ya'a. Ya'a
wol verang a ratang Ia, ba
wol inovan lahir ma aling Ni
tatea ra. Ia veka nbaptis mia
ovu Ni Roh a ovu yafu.*
12 Ia wean tamata isa i
ntaha fanan lafan ma al ntafi
gandum. Gandum vatul ovi
lolin ra nfadok-aling ira na'a
wan i ba'i rfadoku gandum
ra na'a, na'uk ovi sian ra ovu
kukan ra, nasnuri ira na'a
yafu i wol nmat-nala.”

Yesus nma ma Yohanes a nbaptis Ia

Markus 1:9-11; Lukas 3:21-22; Yohanes 1:32-34

13 Na'ut inyai, na Yesus
ntali propinsi Galilea nti
oar Yordan, boma Yohanes
nbaptis Ia.
14 Na'uk Yohanes nafena.
Ia nfalak ne, “Velik aba Oa
bwaptis ya'a, tevek wol ve-
rang a ratang Oa. Notu
afakinimi mwa ma mera
verin ya'a ma ubaptis Oa i?”
15 Na'uk Yesus nfalak verin
ia ne, “Motu watan wean i
ufalak yai, boma mot-orang
munuk afa ovi Ubu ralan
nfalak a.” Ba Yohanes no-
rang watan ma nbaptis Ia.
16 Ti ma nbaptis munuk Ia
ma ndata tali wear, na brian
munuk lanit ratan a natvadil
ma Ubu Ni Roh nsuta wean
modarlaka ma ndoku tenan
a.
17 Nata vai isa ntali lanit
ratan nma ma nfalak ne, “Ini
Ya'a Yanak i ulobang urun
Ia. Ia notu ma ralang a lolin
urun.”

4

Nitdawan nlabir teman Yesus

Markus 1:12-13; Lukas 4:1-13

1 Ira rotu afa avyai munuk
roak, beti Ubu Ni Roh novun
Yesus nti wan lean vu dawan
isa ma nitdawan nlabir te-
man* Ia.

* **3:11 3:11** Tamata ra wol ra'an vai isa na'a vaivatul ***yafu*** ihin a na'a ayat ini. Tamata boku na'a rira tafsiran ra rfalak ***yafu*** ihin a ne, Ubu Ni Roh veka nfamerat tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra. Boku vali rfalak ne, Ubu veka nukun ma dawan tamata ovi wol rorang Ia, ovu yafu. * **4:1 4:1** ***nlabir teman*** na'a vai Mala *mencobai.* † **4:2 4:2** Vaivatul ***ntolat*** ihin na'a vai Yunani ne, tamata wol nafna'an, ba ayat ini wol ni maksud ne, Yesus wol nafnenu.

2 Yesus ntolat† ti naran
amar vutfa'at, ba nablafar
urun.
3 Ba nitdawan nma ma
nlabir teman Ia ma nfalak
ne, “Wean i Ubu Yanan urun
Oa, na eka motu ma vatu ovi
rna'a afamtahan ma muan.”
4 Na'uk Yesus nfalak ne,
“Wol kena, tevek rtulis roak
na'a Surat Ralan ne, ‘Tamata
ra wol rva'at tali afamta-
han watan, na'uk rva'at vali
wean i rorang Ubu Ni vai-
vatul ra munuk.’ ”‡
5 Nata nitdawan novun
ewal Yesus ma rati
Yerusalem, kota i nmerat
urun§, ma nfadoku Ia na'a
Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut ni wan i karatat lia
munuk a.
6 Ia nfalak verin Yesus ne,
“Wean i Ubu Yanan urun
Oa, na eka muswatil tali ini
msuta, tevek rtulis roak na'a
Surat Ralan ne, ‘Ubu veka
nfareta Ni sansinir ra rtali
lanit ratan ma rsi'ik ma lolin
Oa. Ira veka rvelar limarira
ra ma rtada Oa, boma eam
ra deka rkena vatu.’ ”*
7 Yesus nfalak verin nit-
dawan ne, “Na'uk rtulis vali
roak na'a Surat Ralan ne,
‘Tamata ra deka rlabir te-
man Duila'a, tevek Ia Ubu i
rorang a.’ ”†
8 Nata, nitdawan novun
ewal Yesus ma rti vuar
karatat isa ni tutul ma
nfaturu negara ovi rna'a
lanit ivavan munuk ovu rira
metan ra, verin Ia.
9 Ia nfalak verin Yesus ne,
“Ya'a veka ala munuk afa ovi
verin Oa, wean i msangatur
ma mraning Ya'a.”
10 Yesus nfalak ne, “Nit-
dawan, muti vatuk oa tali
wahang ralan ini kikyai,
tevek rtulis roak na'a Surat
Ralan ne, ‘Msangatur ma
mraning a'uk Duila'a, mu
Ubu i morang a.’ ”‡
11 Ba nitdawan nti talik
lahir Yesus, na Ubu Ni
sansinir ra rtali lanit ratan
rma ma rfatuang Ia ma
rlobang Ia.

Yesus nfabana Ni karya
Markus 1:14-15; Lukas 4:14-15

12 Ti ma Yesus nrenar
ne, rtaha roak Yohanes ma
ra'abu'i ia, na nti talik
propinsi Yudea ma newal Ia
nti propinsi Galilea.
13 Yesus nahu ahu Nazaret
ma nbana nti ahu Kaper-
naum ma nleal inyai. Kaper-
naum na'a danau Galilea
nelan a, na'a Yahudi rira
arun dawan isa naran Zebu-
lon ovu arun dawan isa vali
naran Naftali, rira lanun a.
14 Yesus nleal inyai, boma
nfakena lahir vaivatul ovi
lan a Ubu nfalak verin nabi
Yesaya ne,
15 “Arun dawan Zebulon ovu
arun dawan Naftali
rira lanun a, sarseri
ovu danau Galilea,
nana'a oar Yordan ni
lihir a. Tamata rivun
ovi wol Yahudi ra rleal
vali propinsi Galilea.
16 Lan ana, tamata ra
rna'a dedan ralan

‡ **4:4 4:4** Ulangan 8:3 § **4:5 4:5** ***Kota i nmerat urun*** ihin a ne, Ubu nfili kota Yerusalem, ma nfalak verin tamata Yahudi ra ma rotu rira Rahan Dawan Falurut na'a inyai. Rira Rahan Dawan Falurut ikisa watan, na'a Yerusalem. Vai mala nfalak ne, *Bait Allah.* * **4:6 4:6** Mazmur 91: 11-12 † **4:7 4:7** Ulangan 6:16 ‡ **4:10 4:10** Ulangan 6:13

obin, na'uk rarea
lyawan i dawan ila'a.
Tamata ovi rleal wan
matmatan a, ira rarea
lyawan yai.”§

17 Na'ut inyai vali, na
Yesus nfamalik Ubu Ni
vaivatul ra ma nfalak ne,
“Myahil ma mtyalik tali bira
salasilan ra, tevek sarseri
roak ma Ubu nma ma
nfareta tamata ra wean lahir
Raja.”

*Yesus nera tamata sinat
roal ifa'at ma rorang Ia*
*Markus 1:16-20; Lukas
5:1-11*

18 Amar isa, na Yesus
nbana na'a danau Galilea
nelan a, na nrea tamata irua,
iya'an iwarin ira. Isa naran
Simon i rfanara vali ia ne,
Petrus, ovu isa vali naran
Andreas. Ira sinat roal ira,
ba rfasuka rira jaring na'a
inyai ma al rdava ian.

19 Ba Yesus nfalak verin ira
ne, “Mya ma myorang Ya'a!
Mia wol fyasuka jaring roak
ma nala ian, tevek ala karya
verin mia ma myair tamata
ra ma rorang Ya'a.”

20 Ba rfadoku lahir rira jar-
ing ra na'a inyai ma rorang
Ia.

21 Nata Yesus nban-
ewal ma nsi'ik tamata liak
irua vali, iya'an iwarin
ira. Nararira Yakobus ovu
Yohanes, yamarira naran
Zebedeus. Ira rdoku ovu
yamarira na'a rira kumal a
ma roar rira jaring ra, na
Yesus nera ira ma rorang Ia.

22 Ba irua rsuta talik lahir
yamarira na'a kumal yai ma
rorang Ia.

*Yesus nsiair ovu notu ma
tamata ra lolin ewal ira*
Lukas 6:17-19

23 Nata Yesus nban-lilit
propinsi Galilea ma nsiair
na'a Yahudi rira rahan falu-
rut ra. Ia nfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin i nfalak ne, Ubu
veka nfareta tamata ra wean
lahir Raja. Yesus notu ma
lolin vali tamata ra tali rira
suhut ra, ovu notu ma lolin
vali tamata ovi tenarira ra
rmafun.

24 Ivar i nfamalik Yesus yai
ti nsoru propinsi Siria roak,
ba tamata rivun rma ma
rtuan Ia. Ira rovun tamata
ovi rira suhut ra, ovi rfar-
nuang wawa'uk ra, laklukut
ra, tamata ovi nait sian ra
rleal ira, ovu boku rira suhut
manut a, rma ma Yesus notu
ma lolin ewal ira.

25 Ba tamata rivun ila'a
rban-orang Yesus. Boku
rtali Galilea, boku rtali
Dekapolis, ovu boku vali
rtali Yerusalem.* Boku rtali
propinsi Yudea, ntafal vali
boku rtali oar Yordan ni lihir
timur.

5

*Ubu naflahar tamata ovi
rorang Ni banbanan a*
Lukas 6:20-23

§ **4:16 4:16** Tafsiran rivun rfalak ne, tamata ovi rna'a dedan ralan, ovu ovi rna'a wan matmatan a, ihin a ne, tamata ovi wol rka'a Ubu, na'uk bisma rarea Raja i ntevut dida salasilan ra, ovu rorang Ia. Yesaya 9:1-2 * **4:25 4:25** Dekapolis ihin a, sidovung ahu vutu. * **5:1 5:1** Ini betfasa tbas ***Yesus Ni tamata ovi rorang Ia*** na'a Matius. Tali ayat nti ayat, ihin a irua. Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, ovu tamata liak ovi rorang Ia.

1 Ti ma Yesus nsi'ik tamata
rivun avyai, na nrata vuar
isa na'a inyai ma ndoku. Ba
Ni tamata ovi rorang Ia* rti
vali inyai ma irmunuk ras-
dovu ira.
2 Nata Yesus nair ira
munuk ma nfalak ne,
3 “Ubu naflahar tamata
ovi rfaklo'i a'uk rira vava'at
verin Ia, tevek Ia wean lahir
Raja ma nfareta tamata ovi
rorang Ia.
4 Ubu naflahar tamata ovi
ralarira lalau, tevek Ia veka
nfaloling ralarira ra.†
5 Ubu naflahar tamata ovi
rfakabava tenarira ra, tevek
Ia veka nfakena Ni tnorung
a ma nala lanit ivavan verin
ira.‡
6 Ubu naflahar tamata ovi
inar urun ma rira vava'at ra
rmalola, tevek Ia veka nala
verin ira afa ovi rdava ra.§
7 Ubu naflahar tamata ovi
ralarira lolin ma rlobang
tamata liak ra, tevek Ia veka
nfaturu vali Ni silobang a
verin ira.
8 Ubu naflahar tamata ovi
ralarira rmerat urun, tevek
ira veka rarea Ia.*
9 Ubu naflahar tamata ovi
rlobang tamata ma rotu ma
malinan ewal ovu tamata
liak ra, tevek Ia veka nala ira
ma reluk yanan ra.
10 Ubu naflahar tamata
ovi tamata liak ra rwi-rwa
ira tevek rira vava'at ra
rmalola. Ia Raja Ia ma
nfareta tamata avyai.†
11 Ubu naflahar mia na'ut
i tamata liak ra rfalak sian
mia ovu rwi-rwa mia, ovu
vali rfalak sian mia ma rfan-
gra narabira ra, tevek my-
orang Ya'a.‡
12 Lalan ana, rwi-rwa vali
Ubu Ni nabi ra, ba ti ma
rwi-rwa mia, na ralabira
lolin ovu inabira lolin watan,
tevek Ia veka naval ma
dawan mia na'a bira rala
lolin a, na'a lanit ratan.”§

Tamata ovi rorang Yesus wearira sira ovu lyawan

Markus 9:50; Lukas 14:34-35

13 “Mia ini weabira sira
verin tamata ovi rna'a lanit
ivavan a. Wean i sira yai wol
sarsiran roak, na veka myot-
ewal wean inba ma sar-
siran? Wol fyawan akataka
roak, ba rvatuk ia ovu rta
sorat watan ia.
14 Mia ini weabira lyawan
verin tamata ra na'a lanit
ivavan. Mia weabira vali
kota i na'a vuar ratan, ba
wol rfonak nala ia.
15 Wol tamata isa ntutun
damar ma nulang teri ia
ovu suran. Ia nfadoku na'a
damar wan, boma nyeba
munuk tamata ovi rna'a ra-
han ralan a.
16 Wean vali inyai na'a
afa lolin ovi myotu ra musti
lyawan verin tamata ra,
boma rsi'ik afa lolin avyai
ma rfadawang Yamabira i
na'a lanit ratan a.”

Yesus nma ma nfakena lahir Musa ni inukun ra

17 “Mia deka minovak ne,
uma lanit ivavan a ma aling
vatuk Musa ni inukun ra, te

† **5:4 5:4** Yesaya 61:2 ‡ **5:5 5:5** Mazmur 37:11 § **5:6 5:6** Yesaya 55:1-2 * **5:8 5:8** Mazmur 24:3-4 † **5:10 5:10** 1 Petrus 3:14 ‡ **5:11 5:11** 1 Petrus 4:14 § **5:12 5:12** 2 Tawarikh 36:16; Kisah 7:52. ***Naval*** na'a Vaidida wean lahir *upah* te *membalas* (ovu afa ovi lolin) na'a vai Mala.

afa ovi nabi rair ra, na'uk
uma ma ufakena lahir afa
avyai.
18 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Lanit ovu
lanit ivavan nana'a obin, na
wol huruf te vaivatul isa
tali Musa ni inukun ra veka
rmamu, ti naran i Ubu nfak-
ena munuk afa ovi nfalak ra.
19 Ba wean inyai bi ufalak
verin mia ne, iki nangal
kedan watan afa ovi Ubu
nfareta roak, ma nair tamata
ra ma rotu vali wean inyai,
na tamata yai veka ko'u rahi
lia munuk tali Ubu Ni tamata
ovi rna'a Ni Fareta a. Na'uk
tamata iki watan not-orang
afa ovi Ubu nfareta roak ovu
nair afa avyai verin tamata
liak, na tamata yai veka
dawan ia na'a Ubu Ni Fareta
a.
20 Ba ufalak verin mia ne,
ralabira ra musti rmalola
rahi dida dawan ovi rair
Musa ni inukun ra, ovu
tamata ovi rtali sidovung
Farisi. Na'uk ne wahal,
na wol wabira na'a Ubu Ni
Fareta a.”

Yesus nair ita ma deka tsingrova ita

Lukas 12:57-59

21 “Mia mkya'a roak ne,
lan a Ubu nfalak na'a Ni
Surat Ralan verin ubud-
nusid ra ne, deka msyifedan,
tevek wean i tamata isa
nsifedan, na musti rfaleka
inukun verin ia.
22 Na'uk ufalak verin
mia ne, tamata iki watan
nangrova tamata liak, na
Ubu veka nukun ia. Tamata
iki watan nangrihi ma
nworuk-nwak tamata liak,
na veka rala ia ma ndiri
dawan fareta Yahudi wa-
harira ralan ra ma rfaleka
inukun verin ia. Tamata
iki watan nfalak tamata liak
ne, nboda-nbadi, na nahu
roak linga'an i nti yafwan
kakiwal.
23 Ba wean i tamata isa
mane ti nfadoku ni korban*
na'a wan i ba'i rasnuri rira
korban ra na'a, na'uk nang-
nanang ne, tamata isa ralan
sian ia, na
24 nfadok-aling ni korban
yai, ma ti notu lolin ovu
tamata yai veki, beti newal
ia ma ti nfadoku ni korban
yai verin Ubu.
25 Ba wean i tamata isa
nala oa nti wan i ba'i rfaleka
inukun verin tamata ra, na
yarak ti motu ma lolin ewal
ovu ia, ma deka ti maran
wan yai. Tevek wean i
wol motu ma lolin ewal ovu
ia, na tamata yai veka nala
oa ti verin tamata i ba'i
nfaleka inukun verin tamata
ra. Tamata inukun yai veka
nala oa ti ma ra'abu'i oa.
26 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Wean i
wol bwahir nala mu utan ra
obin, na wol rfatalik oa tali
bu'i yai.”

Yesus nfalak ma tamata ovi rsifa roak, deka rtuba ovu tamata ovi wol awarira verin ira

* **5:23 5:23** ***Korban*** ihin a ne, afwatan te afamtahan ovi tamata ra rala verin Ubu. Yahudi rira mela falurut ra rasnuri korban ra na'a wan i rasnuri korban ra (vai Mala nfalak ne, *mezbah*), na'a rira Rahan Dawan Falurut. Tamata ra rala rira korban ra ma al raraning Ubu, na'uk Yesus nfalak ne, musti rotu lolin veki ovu tamata liak, beti rala rira korban ra verin Ubu.

27 “Mia mkya'a roak ne,
lan a Ubu nfalak na'a Ni
Surat Ralan ne, ‘Wean i msy-
ifa roak, na deka mtyuba
ovu tamata ovi wol awabira
verin ira.’†
28 Na'uk ufalak verin mia
ne, tamata iki watan wean
i nsi'ik vata isa ma ka'i no-
rang ni ininan sian ma inan
ma ntuba ovu vata yai, na
na'a ralan a ntuba roak ovu
vata yai.
29 Ba wean i matabira li-
hir mela notu ma myotu
salasilan, na mkyivul vatuk
ia. Ni lolin a matabira lihir
watan, tevek wol lolin lahir
ma rvatuk fatnemung ten-
abira na'a yafwan kakiwal.
30 Wean inyai vali, na
wean i limabira mela notu
ma myotu salasilan, na
myetal vatuk ia. Ni lolin a
limabira lihir watan, tevek
wol lolin lahir ma rvatuk
fatnemung tenabira na'a
yafwan kakiwal.”

Yesus wol ntorung ma vata ovu brana rsitalik
Matius 19:9; Markus 10:11-12; Lukas 16:18

31 “Ubu Ni vaivatul ra
rfalak vali ne, ‘Wean i brana
isa mane ntalik awan a, na
ia musti nasusan ni surat
sitalik veki ma nala verin
ia.’‡
32 Na'uk ufalak verin mia
ne, wean i brana awan
ntuba ovu tamata liak, na bis
ntalik ia. Na'uk wean i awan
a wol notu sala, ma brana
ntalik watan ia, na brana yai
notu ma awan a notu sala,
wean lahir i awan ntuba ovu
tamata i wol awan verin ia.
Ba wean i brana iki watan
nsifa ovu vata i brana ntalik
roak ia yai, na ia§ notu sala
vali, wean lahir i ntuba ovu
tamata i wol awan verin ia.”

Yesus nfalak ma deka tafwaba

33 “Mia mkya'a roak ne,
lan a Ubu nfalak na'a Ni
Surat Ralan verin ubud-
nusid ra ne, ‘Wean i
mifwaba afa isa verin Ubu,
na myot-orang lahir afa i
mifwaba roak yai verin Ia.’*
34 Na'uk ufalak verin mia
ne, deka mifwaba na'a afaka
watan. Deka myala lanit
ratan al mifwaba, tevek in-
yai Ubu wan i ndoku ma
nfareta a.
35 Deka myala lanit iva-
van ma al mifwaba, tevek
Ubu nfareta vali na'a inyai.
Deka myala Yerusalem ma
al mifwaba, tevek inyai Raja
Dawan Ni kota a.
36 Deka myala ulubira ra
al mifwaba, tevek wol bira
ngrebat ma myotu ma bira
vut van isa vali nangiar te
nangtoan.
37 Ni lolin a, fyalak watan
ne, ‘O'u, ya'a veka otu,’
te fyalak watan ne, ‘Wahal,
ya'a wol otu.’ Wol lolin
ma mifwaba al fyangrebat
bira vaivatul ra, tevek myotu
wean inyai, na inyai ntali
watan nitdawan a.”

Yesus nair ma deka tsi-aval ita na'a afa ovi tala te totu verin tamata ra
Lukas 6:29-30

† **5:27 5:27** Keluaran 20:14 ‡ **5:31 5:31** Ulangan 24:1, 3 § **5:32 5:32** ***ia not sala vali*** ihin a ne, brana i mane nsifa yai notu sala. * **5:33 5:33** Ulangan 23:21

38 “Mia mkya'a roak ne,
lan a Ubu nfalak na'a Ni
Surat Ralan ne, ‘Iki not-visal
matam a, na mot-visal vali
matan a, ovu iki nfarofuk
nifam a, na fwarofuk vali
nifan a.’†
39 Na'uk ufalak verin mia
ne, deka myaval tamata ovi
rotu sian mia. Wean i
tamata isa ntafitil fifim mela,
na mala vali fifim balit a ma
ntafitil.
40 Wean i tamata isa nman-
gadu oa ma miti fareta,
tevek inan ma nala mu ravit
a, na mala vali mu ravit
blawat verin ia.
41 Wean i tamata isa nki-
wal oa ma bwara ni vnuat ra
ma byana kil isa, na bwara
ma ti naran kil irua.
42 Wean i tamata isa nera
afa tali oa, na mala verin ia,
ovu wean i tamata isa inan
ma ner-teri afa boku tali oa,
na deka mula'ing ia.”

Tlobang tamata ovi rira sian ita
Lukas 6:27-28,32-36

43 “Mia mkya'a roak ne,
lan a Ubu nfalak na'a Ni
Surat Ralan ne, ‘Mlyobang
tamata liak ra, na'uk wol
inabira lahir tamata ovi rira
sian mia.’‡
44 Na'uk Ya'a ufalak verin
mia ne, mlyobang tamata
ovi rira sian mia, ovu miflu-
rut verin tamata ovi rwi-rwa
mia.
45 Tevek wean i mlyobang
tamata ovi rira sian mia,
na fyaturu roak ne, Ubu
i nleal lanit ratan veka
nala mia ma neluk yanan,
tevek Ia notu ma lera vanan
verin tamata ra munuk, ve-
lik ne sian te lolin ira. Ia
nala da'ut verin tamata ovi
rira vava'at ra rmalola, ovu
verin tamata ovi rira vava'at
ra wol rmalola.
46 Wean i mlyobang watan
tamata ovi rlobang mia, na
deka minovak ne, Ubu veka
nala akataka verin mia. Ve-
lik ne tamata ovi ba'i rera
babahir kulu rira vava'at
ra sian, na'uk rlobang vali
tamata ovi rlobang ira.
47 Wean i mtyuli bira kida
ra watan, na afa i myotu yai
veka lolin lia aka? Tamata
ovi wol rorang Ubu rotu vali
wean inyai te wahal?
48 Ba dida vava'at ra musti
rmalola, wean Yamadida i
na'a lanit ratan, Ia wol Ni
salasilan lahir.”

6

Yesus nair na'a i wean inba ma tlobang tamata

1 Yesus ntafal ma nfalak
ne, “Msyi'ik wabira ma lolin,
boma deka fyaturu afa lolin
ovi myotu ra verin tamata
ra. Wean i wol myorang afa
i ufalak verin mia ini, na
Yamad i na'a lanit ratan a
veka wol naval mia na'a bira
rala lolin.*
2 Ba wean i myala afa
boku verin tamata kasian
ra, na deka fyamalik verin
tamata ra, wean tamata ovi
rfalak afa isa, na'uk rotu
afa liak. Deka myotu wean

† **5:38 5:38** Ulangan 19:21 ‡ **5:43 5:43** Vaivatul ovi: ***wol inabira lahir tamata ovi rira sian mia***, wol kutipan ntali Perjanjian Mnanat, na'uk rala vaivatul boku tali Mazmur 139:19-22. Yahudi ra ranovak ne, rira rahan nelan ra Yahudi ira, na'uk tamata ovi wol Yahudi ira reluk tamata ovi rira sian ira.

* **6:1 6:1** Matius 23:5

tamata avyai, tevek rti rahan
falurut ra ovu rdiri linga'an
ralan ra, boma tamata liak
ra rsi'ik afa ovi rotu ra ma
raraning ira. Afa i ufalak
verin mia ini, kena urun!
Tamata avyai enarira na'a
roak, tevek tamata ra raran-
ing ira, ba Ubu wol nala
akataka roak verin ira.
3 Na'uk wean i myala
afa verin tamata kasian
ra ovu limabira mela, na
limabira balit deka nka'a, ba
deka fyamalik afa yai verin
tamata liak.
4 Myala fanfonak watan,
tevek Yamabira i nka'a
munuk afa fanfonak ra veka
naval mia na'a bira rala
lolin."

Wean inba ma taflurut verin Ubu
Lukas 11:2-4

5 "Wean i miflurut, na
deka myot-orang tamata ovi
rfalak afa isa, na'uk rotu afa
liak. Tamata avyai inar ma
rdiri Yahudi rira rahan falu-
rut ra te na'a linga'an sin-
utun ra ma raflurut, boma
tamata ra rsi'ik ira. Ba
afa i ufalak verin mia ini
kena urun! Ira enarira ra
rna'a roak, ba Ubu wol nala
akataka verin ira.
6 Na'uk wean i mane mi-
flurut, na miti kamar ralan
ma fyolat falfolat a veki, beti
miflurut verin Yamadida i
wol trea Ia. Tevek Ia nsi'ik
afa fanfonak ra munuk, ovu
Ia veka naval mia na'a bira
rala lolin.
7 Ba ti ma miflurut, na
deka tia ma watan mia na'a
afa ovi fyalak ra, wean
tamata ovi wol rorang Ubu.
Ira ranovak ne, rira falurut
ra blawat, ba Ubu veka nre-
nar ira.
8 Deka myot-orang ira,
tevek wol myera verin Ia
obin, na Yamadida nka'a
roak afa ovi ralabira rfalak
ra.
9 Miflurut wean ini:
Yamamami, Oa mdoku lanit
ratan. Ami amalang
Oa, tevek naram a
nmerat urun.
10 Mwa ovu Mu Fareta a ma
fwareta ami.
Fara amot-orang afa ovi
ralam nfalak a
na'a lanit ivavan a,
wean lahir i na'a lanit
ratan a.
11 Amera ma mala afam-
tahan verin ami ma
naran ma ama'an
amar ini.
12 Fara ma'i vatuk mami
salasilan ra, wean ami
amabun roak tamata
ovi rotu salasilan
verin ami.
13 Deka mtorung ma tamata
te nitdawan nlabir te-
man† ami,
ba fwaroa tali ami
nitdawan ovu ni
siweang.
[Tevek Oa mtaha fareta,
Oa Mua ngrebat a, ovu
vanam a nfitik nyadat
ma ti wol ni wahan.
Kena urun!]
14 Wean i myabun tamata
ovi rotu salasilan verin mia,
na Yamadida i na'a lanit
ratan veka na'i vatuk vali
bira salasilan ra.
15 Na'uk wean i mifena
ma myabun tamata ovi rotu

† **6:13 6:13** Na'a teks vai Yunani, na wol lyawan ne, tamata te nitdawan ovu ni nait sian ra rlabir teman tamata ovi rorang Yesus (ma rotu salasilan). Na'uk lyawan tali Yakobus 1:13 ne, Ubu wol nlabir teman tamata ra.

salasilan verin mia, na Ya-
madida i na'a lanit ratan
veka wol na'i vatuk vali bira
salasilan ra.”

Mtyolat ovu ralabira urun

16 “Wean i mtyolat, na
deka myotu ma felabira ra
wean tamata ovi rfalak afa
isa, na'uk rotu afa liak.
Wean i tamata avyai rto-
lat, na rotu ma felarira sian
ovu wol rmadua tenarira ra,
boma tamata ra rsi'ik, na
rtolat. Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Ubu veka
wol nala akataka verin ira.
17 Ba wean i mtyolat, na
msyisir bira vut ra ovu mi-
flarut wahabira ra,
18 boma tamata ra deka
rka'a ne, mtyolat. Yamabira
i tamata ra wol rarea Ia yai
sa'i nka'a ne, mtyolat. Ia
sa'i nrea nka'a munuk afa
fanfonak ovi myotu ra, ba
veka naval mia na'a bira
rala lolin.”

Metan ovi wol rmamu ra
Lukas 12:33-34

19 “Deka misdovuk bira
metan ra na'a lanit ivavan
ini, tevek ngafat ovu arawan
ra rot-visal ira, ovu tamata
barborin ra veka rti bira ra-
han ra ma rbori bira metan
ra.
20 Ni lolin ana, misdovuk
bira metan ra na'a lanit
ratan, tevek ngafat ovu
arawan ra wol rna'a ma rot-
visal bira metan ra. Tamata
barborin ra vali wol rti bira
rahan ralan ma rbori bira
metan ra.
21 Tevek wean i fyadoku
bira metan ra na'a wan isa,
na ralabira ra veka rna'a vali
inyai.”

Lyawan na'a tenad ra
Lukas 11:34-36

22 “Matadida ra reluk
damar verin tenadida ra, ba
wean i matabira ra lolin,
na lyawan a nsoru lahir
tenabira ra.
23 Na'uk wean i matabira
ra lavlova, na mnya'a dedan
ralan watan. Ba wean i
lyawan i na'a tenabira ra
wol lyawan roak ma dedan
watan, na veka deda fafyat
lahir.‡
24 Wol tamata isa bisma
nkarya verin duan irua. Ia
veka wol inan lahir isa,
na'uk nlobang isa. Te veka
not-orang lalawatan afa ovi
nfalak ra verin isa, na'uk
isa wahal. Mia weabira vali
inyai, ma wol bisma myala
bira vava'at ra verin Ubu,
ovu vali myala bira vava'at
ra verin bira metan ra.”

Ralabira deka kako'u na'a
bira vava'at ra
Lukas 12:22-31

25 “Ba ufalak verin mia ne,
deka ralabira kako'u na'a
bira vava'at ra, ovu bira
fana'an-fanenu ra. Deka ral-
abira kako'u vali na'a afa
ovi veka myung a myeluk ra,
tevek bira vava'at a fyawan
lia bira fana'an ra te bira
kadaravit ra.
26 Eka msyi'ik manut nan-
gan ra. Ira wol ravuri-rava
nabat ra, wol rafdiar, ovu
vali wol rasdovuk afamta-
han na'a manlenan ra, na'uk
Yamabira na'a lanit ratan
nala afamtahan verin ira ma

‡ **6:23 6:23** Matius nala vaivatul kamkuma na'a bagian ini. Ihin a ne, matadida ra wean raladida ra. ***Lyawan*** ihin a ne, torang Yesus. ***Dedan*** ihin a ne, torang nitdawan.

ra'an. Mia wol mkya'a ne,
fyawabira nlia manut nan-
gan ra, ovu Ia nlobang mia
nlia manut nangan ra?
27 Wean i tamata isa ralan
kako'u na'a ni vava'at a, na
ia veka wol ntafal amar isa
vali na'a ni vava'at a.
28 Afakinimi ralabira
kako'u na'a afa ovi myung
a myeluk mia i? Eka msyi'ik
aa ovi rira fafun ra na'a va'i
ra. Ira wol rkarya te rafedu
ma rotu rira kadaravit ra.
29 Mryenar ma lolin afa i
ufalak ini! Raja Salomo nka'i
urun, na'uk ni kadaravit ovi
neluk ra, wol isa vali lolin lia
tali fafun avyai.
30 Ubu notu ria ovi rna'a
va'i ra ma felarira lolin, ve-
lik ne amar ini rva'at obin,
na'uk ilyan te ravrua, na ras-
nuri roak ira. Mia fyawabira
nlia munuk ira! Ia nsi'ik mia
nlia tali ria avyai. Na'uk wol
myorang ne, Ubu nlobang
mia nlia ria avyai!
31 Ba ralabira deka kako'u
na'a bira fana'an-fanenu
ra, te na'a kadaravit ovi
veka myala ma al myung a
myeluk mia.
32 Tamata ovi wol rorang
Ubu rdava lalawatan afa
avyai, na'uk mia deka my-
otu wean inyai, tevek Yam-
abira i na'a lanit ratan nka'a
munuk afa ovi mdyava na'a
bira vava'at ra.
33 Ba mtyorung ma Ubu
nfareta mia wean lahir Raja,
ovu myot-orang afa ovi ralan
nfalak ra. Myotu wean inyai,
na Ia veka nala munuk afa
ovi mdyava ra.
34 Ba ralabira ra deka
kako'u na'a ilyan te ravrua,
tevek ilyan, na ni angan-
gal ra rna'a vali. Dida
susa rivun na'a amar ini, ba
tanovak watan amar ini.”

7

Deka msyifaleka inukun verin mia
Lukas 6:37-38,41-42

1 Yesus nfalak ne, “Deka
fyasala tamata ra, boma Ubu
deka nfaleka inukun verin
mia.
2 Tevek Ubu veka nfaleka
inukun verin mia wean
lahir i fyasala tamata ra.
Tevek afa i myala al myukur
tamata ra, na Ubu veka nala
vali al nukur mia.
3 Notu afakinimi msyi'ik
aa mumun i na'a terabira isa
matan a, na'uk wol msyi'ik
nala aa etal dawan i na'a
matabira ra?*
4 Wean inba ma fyalak
verin terabira yai ne, ‘Mwa
ma aling vatuk aa mumun i
na'a matam a,’ na'uk aa etal
dawan a nana'a matabira
obin?
5 Hoi, mia fyalak afa isa,
na'uk myotu afa liak! Eka
myaling vatuk aa etal dawan
yai tali matabira ra veki,
boma msyirea ma lolin, beti
myaling vatuk aa mumun
tali terabira yai matan a.”

Vaivatul fanfonak ovi reluk snurak verin ita, ma deka tfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ovi rafena ma rarenar

6 “Deka myala afa
marmerat ovi rtali Ubu

* **7:3 7:3** Aa mumun ihin a ne, salasilan ko'u. Aa etal dawan ihin a ne, salasilan dawan te aleman.

verin tamata ovi wol inar ra. Tevek myala verin ira, na inyai wean i myala afa marmerat verin yaha ra, te myala mutiara ra verin vavu ra. Ira veka rta mutiara avyai, beti rewal ira ti ma rkaras mia.”

Miflurut verin Ubu ma nlobang mia
Lukas 11:9-13

7 “Myera verin Ubu na'a afa ovi ralabira ra rfalak ra, na Ia veka nala verin mia. Mdyava urun ia, na veka mtyuan. Myevan falfolat a, na falfolat a veka natvadil verin mia.
8 Tamata ovi rera verin Ubu, ira veka rala afa ovi rera yai tali Ia. Tamata ovi rdava afa ovi ralarira ra rfalak ra, ira veka rtuan vali. Tamata ovi revan falfolat a, falfolat a veka natvadil vali verin ira.
9 Did tinemun, wean i yanabira nera afamtahan ma na'an, na veka myala vatu verin ia?
10 Te wean i yanabira nera ian tali mia, na veka myala nifa verin ia?
11 Velik ne bira salasilan rivun, na'uk mkya'a ma myala afa ovi lolin ra verin yanabira ra. Ba Yamabira i na'a lanit ratan veka notu ma nlia tali inyai! Ia nka'a lahir ma nala afa ovi lolin ra verin tamata ovi rera tali Ia.
12 Ba wean i inabira ma tamata ra rotu lolin mia wean inyai, na mia musti myotu lolin vali wean inyai verin tamata ra, tevek ini nfakena lahir Musa ni inukun ra ovu afa ovi nabi rair ra.”

Vaivatul kamkuma i nfamalik linga'an i nrata lanit ratan
Lukas 13:24

13 “Did tinemun, na'a bira vava'at a, na myahu a'uk falfolat i katkotat a. Wean i myahu falfolat i ngluar a, na nti yafwan kakiwal, ma tamata rivun veka rahu linga'an yai.
14 Na'uk falfolat ovu linga'an i katkotat a nti vava'at kakiwal, ma tamata ifira watan rahu inyai.”

Ita tka'a nabi ra tali rira vava'at ra
Lukas 6:43-44

15 “Msyi'ik wabira ma lolin na'a nabi siklabir ra. Ira rma ma rotu felarira ra wean domba, wean tamata ovi rorang Yesus. Na'uk ira wearira serigala ra ma rotvisal tamata rira inorang a.
16 Mia mkya'a lahir rira siweang ra, wean i msyi'ik afa ovi rotu ra. Mia wol fyufu anggur vuan ra na'a kadkadir ralan, ovu vali wol fyufu aa ara vuan ra na'a karwamus ralan.
17 Aa ovi lolin ra, vuarira veka lolin urun, na'uk aa ovi sian ra, vuarira ra veka sian vali.
18 Wol mane aa ovi lolin ra, vuarira ra sian, te aa ovi sian ra vuarira ra lolin.
19 Ba aa ovi vuarira ra wol lolin a, na retal watan ma ti rvatuk ira, beti rasnuri ira.
20 Aa avyai wearira nabi siklabir ra. Ba tali afa ovi rotu ra, na bisma mkya'a ne, rsiklabir te wahal.”

Ubu veka nfaleka inukun verin tamata ra
Lukas 13:25-27

21 “Tamata rivun veka rera
Ya'a ne, ‘Duila'a, Duila'a,’
na'uk wol mane ira munuk
ti rna'a Ubu Ni Fareta a.
Tamata ovi rot-orang Ya-
mang i na'a lanit ratan Ni
afa ovi ralan nfalak ra, na ira
watan veka rna'a Ni Fareta
a.
22 Na'ut amar i Ubu veka
nukun tamata ra, na tamata
ra veka rfalak ne, ‘Duila'a,
wol mrenar ami ma amala
naram ma amfamalik Mu
vaivatul ra? Amala vali
naram a al amala'ing vatuk
nait sian ra tali tamata ra,
ovu amotu mujizat rivun.’
23 Na'uk veka ungrihi
velar ira ma ufalak ne,
‘Ya'a wol uka'a mia! Miti
vatuk mia tali wahang ralan
a, tevek myotu lalawatan
salasilan ra†.’ ”

Vaivatul kamkuma i nfamalik tamata irua ovu rira inorang: isa norang Yesus Kristus, ba ni inorang nangrebat, na isa vali nafena ma not-orang Yesus Ni vaivatul ra, ba wol ni inorang

Lukas 6:47-49

24 “Ba tamata ovi rarenar
ovu rot-orang Ning vaivatul
ra, na ira wearira tamata ovi
rira kaka'a dawan ma rfadiri
rira rahan ra na'a fanderen
ngrebat i rotu tali vatu ra.
25 Ti ma da'ut dawan
ma wear ndata ma nbubul,
ovu nait dawan a nean ra-
han yai, na'uk wol nama'ar,
tevek rfadiri ia na'a vatu
ratan.
26 Tamata ovi rarenar afa
ovi ufalak ra, na'uk wol rot-
orang, na ira wean tamata
boda-badi ovi rfadiri rira ra-
han ra na'a ngur ratan.
27 Ba ti ma da'ut dawan ma
wear ndata ma nbubul, ovu
nait dawan nean rahan yai,
na rahan yai veka nama'ar
munuk.”
28 Yesus nfalak munuk afa
avyai verin ira, na tamata
ovi rarenar afa ovi nair ra
rtalkaka‡ lahir,
29 tevek Yesus nsiair ovu
Ubu Ni ngrebat. Yahudi
rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra, rira afa ovi rair ra
wol wean afa ovi Yesus nair
ra.

8

Yesus notu ma tamata isa i ni suhut ngabaa lolin ewal ia

Markus 1:40-45; Lukas 5:12-16

1 Ti ma Yesus nsuta tali
vuar, na tamata rivun ro-
rang Ia.
2 Na'ut inyai, na tamata
i ni suhut ngabaa nma ma
nsangatur na'a Yesus wa-
han ralan a, ma nfalak ne,
“Duila'a, wean i mtorung,
na fara motu ma lolin ewal
ya'a.”*
3 Ba Yesus nlauk liman a
ma nkena ia ma nfalak ne,
“Ya'a utorung ma ulobang
oa, ba lolin roak oa!” Brian
munuk, na tamata yai lolin
lahir ia tali ni suhut a.

† **7:23 7:23** Mazmur 6:8 ‡ **7:28 7:28** ***Rtalkaka*** wol sama ovu ***rabrian***, tevek ***rtalkaka*** ihin a na'a vai Mala ne, *mereka heran.* * **8:2 8:2** Na'ut yai, na suhut ngabaa wol ni ubat. Suhut yai sian da'in, ma tamata ra munuk rfaroa tenarira tali tamata ovi rira suhut ngabaa. Yahudi rira inukun ra rfalak ne, tamata avyai ngra ira, ba wol bisma rti Yahudi rira rahan falurut ra.

4 Nata Yesus nfalak verin
ia ne, “Mungnanang ma
deka fwamalik afa ini verin
tamata iki watan, na'uk ti
ma fwaturu tenam a verin
mela falurut a ma nsi'ik ne,
lolin roak oa. Mala mu kor-
ban verin Ubu, wean i rfalak
roak na'a Musa ni inukun ra,
boma tamata munuk rka'a
ne, lolin roak oa.”

Roma rira suldadu dawan isa norang Yesus
Lukas 7:1-10

5 Yesus nbana nti ahu
Kapernaum. Roma rira sul-
dadu dawan isa† nma ma
ntuan Ia, ma nera lablobang
verin Ia ne,
6 “Duila'a, ya'a ning
tamata sansinir nawar ma
dawan ia ma naklukut, ba
ntuba watan rahan eri.”
7 Ba Yesus nfalak verin ia
ne, “Baba, Ya'a ki uti mu
rahan ma otu ma lolin ia.”
8 Na'uk suldadu dawan yai
nfalak ne, “Duila'a, ya'a wol
verang a ratang Oa, ba deka
muti ning rahan. Fwalak
watan vaivatul isa na'a ini,
na ning tamata sansinir veka
lolin lahir ia.
9 Uka'a lahir ne, afa ovi
fwalak ra kena, tevek usoak
vali verin ning dawan a, ovu
suldadu ra rsoak vali verin
ya'a. Wean i ufareta suldadu
isa ma ufalak ne, ‘Muti’, na
ia nti. Wean i ufalak verin
isa vali ne, ‘Mwa ini’, na ia
nma. Wean i ufalak verin
ning tamata sansinir a ne,
‘Mkarya afa ini’, na ia notu.”
10 Yesus nrenar afa ovi sul-
dadu dawan yai nfalak a,
na ntalkaka, ma nfalak verin
tamata ovi rban-orang Ia ne,
“Afa i ufalak verin mia ini
kena urun! Tamata ini ni
inorang a dawan urun. Na'a
Israel, na wol utuan tamata
isa obin ni inorang a dawan
wean tamata ini!
11 Ufalak vali verin mia
ne, tamata ovi wol Yahudi
ra veka rtali timur ovu
rtali varat rma ma rdoku
rafna'an ovu Abraham,
Ishak ovu Yakub, na'a Ubu
Ni Fareta a.‡
12 Na'uk, velik ne tali lalan
Ubu nera tamata Yahudi ra
ma rleal Ni Fareta a, Ia veka
nvatuk ma rivun vali ira ti
rna'a dedan ralan i raroa
tali Ia. Ira veka rvakar
lalawatan ovu nifarira ra
rsitutu ira, tevek rfarnuang
wawa'uk i dawan a.”§
13 Nata Yesus nfalak verin
ia ne, “Mewal oa kikyai,
tevek morang urun ne, veka
otu ma mu tamata sansinir
yai lolin ia. Wean urun i
morang yai, ba mu sansinir
a lolin roak ia.” Na'ut inyai,
na tamata sansinir yai lolin
lahir ia.

Yesus notu ma tamata rivun lolin ira
Markus 1:29-34; Lukas 4:38-41

† **8:5 8:5** Suldadu dawan i ntuan Yesus nfareta Roma rira suldadu ratut isa.
‡ **8:11 8:11** Yahudi ra rafna'an a'uk ovu tamata Yahudi ra. Yesus nfalak ne, tamata ovi wol Yahudi ra veka rafna'an ovu uburir-nusirira ovi; Abraham, Ishak ovu Yakub. Yahudi ra wol inar lahir tamata ovi wol Yahudi ra, ba rangal lahir afa i Yesus nfalak a.
§ **8:12 8:12** Faliak ***rvakar ovu nifarira ra rsitutu ira*** ihin a ne, tamata ra rfarnuang ralarira lalau, tevek rotu sala te rangrova, ovu rfarnuang wawa'uk dawan. Faliak ini nvotuk na'a kitab Matius na'a pasal ovi: 13:42, 13:50, 22:13, 24:51, 25:30.

14 Nata Yesus nti Petrus ni
rahan ma nsi'ik, na Petrus
avan a ntuba watan, tevek
tenan ngnea.
15 Ti ma Yesus ntaha vata
yai liman a, na lolin lahir ia.
Itvata yai nbatar lahir ma ti
nasusan afamtahan verin Ia
ma na'an.
16 Ya'i laflofan roak, na
tamata ra rovun tamata
rivun rma verin Yesus.
Tamata avyai nait sian ra
rleal ira. Yesus nfareta nait
sian ra ma rti rtalik tamata
avyai, ovu notu ma tamata
ovi rira suhut ra lolin ewal
ira.
17 Afa ovi Yesus notu ra
rfakena lahir Ubu Ni vai-
vatul ovi nabi Yesaya ntulis
roak na'a Surat Ralan a
ne, “Ia veka nvara dida
wawa'uk ra, ovu notu ma
lolin ita tali dida suhut ra.”*

Tamata ovi mane rorang Yesus
Lukas 9:57-62

18 Amar isa, na tamata
rivun rdir-lilit Yesus, ba
nfareta Ni tamata ra ma
rovun Ia rti danau Galilea ni
lihir a.
19 Yesus mane nti, na
tamata isa tali Yahudi rira
dawan ovi rair Musa ni
inukun ra, nma ma nfalak
verin Ia ne, “Tuan Guru,
muti inba watan, na orang
Oa!”
20 Yesus nfalak verin ia
ne, “Serigala ra warira ma
rna'a, ovu manut nangan
ra rira renga, na'uk Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a, wol
wang ma uyari Ya'a.”
21 Nata tamata isa tali
tamata ovi rorang Yesus
nfalak verin Ia ne, “Duila'a,
fara mtorung ma ewal ya'a
veki ti ma oving yamang a.”
22 Yesus nfalak verin ia ne,
“Morang a'uk Ya'a! Tamata
ovi wol rorang Ya'a, ira
wearira tamata ovi rmata
roak. Ba ira ka'i roving rira
tamata ovi rmata roak a.”

Yesus ntabu nait ovu sak-
sakan ra
Markus 4:35-41; Lukas 8:22-25

23 Tali inyai, na Yesus
nrata ula Ia na'a kumal isa,
beti Ni tamata ra rorang Ia
rarata, ma rti talik wan yai.
24 Brian munuk, na nait
fufakmetan nkena ira na'a
danau yai ralan a, ba sak-
sakan dawan ra mane ru-
lang ira ovu vali vaha mane
nngora roak na'a rira kumal
ralan a. Na'uk Yesus ntub-
lufa watan.
25 Ni tamata ra rkadu
Ia ma rfalak ne, “Duila'a,
bwatar ma mlobang ami! Ita
mane takduvul roak ini!”
26 Yesus nfalak verin ira
ne, “Notu afakinimi byobar
i? Bira inorang a ko'u da'in.”
Nata Yesus ndiri ma nfareta
nait ovu saksakan ra, ma rta-
lik ma ngarlina ma latlatan.
27 Ni tamata avyai rtalkaka
ma rsifalak afa verin ira ne,
“Tamata ini iki Ia? Ia nfaret-
nala nait ovu saksakan ra
ma rorang Ia!”

Yesus naling vatuk nait sian ra tali tamata irua
Markus 5:1-20; Lukas 8:26-39

28 Yesus ovu Ni tamata
ovi rorang Ia ti raran roak
danau ni lihir a, na'a wan i
tamata Gadara rleal. Raran
inyai, na tamata irua nait

* **8:17 8:17** Yesaya 53:4

sian ra rleal ira, rtali van ovi rfadoku tamata matmatan na'a rma ma rtuan Yesus. Tamata irua yai rira afa ovi rotu ra sian urun ma rfabobar tamata ra, ba tamata ra wol rabrahi ma rahu linga'an yai.

29 Nait sian avyai rsi'ik Yesus ma rafwak ne, “Ubu Yanan Oa, mwa ini ma motu afaka verin ami? Deka motu sian ami, tevek Ubu Ni amar wol naran obin ma nukun ami!”

30 Nata Yesus nsi'ik tali raroa ma nrea vavu dur dawan isa rafnuak ma al rdava rira fana'an na'a inyai.

31 Nait sian avyai rera lablobang verin Yesus ne, “Wean i mane mula'ing ami tali tamata irua ini, na fara msinir ami ma ti amna'a vavu avyai.”

32 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Miti kikyai!” Nata nait sian avyai rti talik tamata irua yai ma ti rna'a vavu dur yai. Vavu avyai rafla ma rti rtobur tali bili'in nelan a ma rsuta danau yai, ba rakduvul ma rmata munuk.

33 Tamata ovi rfawatak vavu avyai ka'i rsi'ik afa avyai, ba rafla rti rira kota ma rfamalik afa avyai verin tamata ra. Ira rfamalik vali tamata irua i inlangin a nait sian ra rleal ira.

34 Ba ti nata tamata ovi rna'a ahu yai rti munuk ma rtuan Yesus. Rarea Yesus, na rera lablobang verin Ia ma nti talik warira yai.

9

Yesus notu ma tamata laklukut isa lolin ia

Markus 2:1-12; Lukas 5:17-26

1 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rarata kumal isa ma retal danau Galilea, ma rti ahu i nleal a, naran Kapernaum.

2 Ira raran inyai, na tamata ifira rovun tamata laklukut isa na'a ni dari a, rma verin Yesus. Yesus nsi'ik tamata avyai, na nka'a lahir ne, rira inorang a dawan, ba nfalak verin tamata laklukut yai ne, “Ralam deka kako'u ta baba! Ya'a a'i vatuk roak mu salasilan ra.”

3 Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, boku rarenar vali afa ovi Yesus beti nfalak yai, ba ranovak na'a ralarira ne, “Tamata ini nfalak sian Ubu, tevek Ubu sa'i na'i vatuk salasilan ra!”

4 Na'uk Yesus nka'a lahir afa i ranovak na'a ralarira ra, ba nfalak verin ira ne, “Notu afakinimi minovak na'a afa sian i wean inyai?

5 Inabira ma ufalak verin tamata laklukut yai ne, ‘A'i vatuk roak mu salasilan ra’, te ufalak ne, ‘Mdiri ma bwana kikyai!’ Afaka maraan ma ufalak na'a afa irua ini?

6 Ya'a Tamata Yanan Ya'a mane ufaturu verin mia, boma mkya'a ne, na'a lanit ivavan ini Ya'a Ning ngrebat ma a'i vatuk tamata rira salasilan ra.” Ba Yesus nfalak verin tamata laklukut yai ne, “Baba, mdiri ma mlulung mu dari a ma mewal oa muti mu rahan kikyai.”

7 Ba ndiri ma newal ia nti ni rahan.

8 Ti ma tamata rivun avyai
rsi'ik afa i Yesus notu yai,
na rbobar ma raraning Ubu,
tevek nala roak ngrebat i
wean inyai verin tamata ra.

Yesus nera Matius ma norang Ia
Markus 2:13-17; Lukas 5:27-32

9 Nata Yesus nban-talik
wan yai, na nsi'ik tamata isa
naran Matius ndoku rahan i
ba'i rera babahir kulu na'a.
Yesus nfalak verin ia ne,
"Morang Ya'a!" Ba Matius
ndir-talik lahir ni karya ma
norang Ia.*

10 Na'ut inyai, na Yesus
ovu tamata ovi rorang Ia
rafna'an na'a Matius ni ra-
han. Tamata rivun ovi
ba'i rera babahir kulu tali
tamata ra, ovu tamata ovi
tamata liak rfalak ira ne,
tamata salasilan, rma vali
ma irmunuk rafna'an.

11 Ti ma tamata ovi rtali
sidovung Farisi rsi'ik afa yai,
na rorat Yesus Ni tamata
ra ne, "Afakinimi bira guru
nafna'an ovu tamata ovi
ba'i rera babahir kulu ovu
tamata ovi rotu salasilan
ra?"

12 Yesus nrenar afa ovi
rfalak yai, ba nfalak verin
ira ne, "Tamata ovi wol
rira suhut ra wol rti dokter,
na'uk ovi rira suhut ra ki rti
dokter.

13 Myair ma fyan-aran vai-
vatul ovi Ubu nfalak na'a Ni
Surat Ralan ne, 'Ya'a inak
ma fwaturu mu silobang
verin tamata ra, nlia tali
myala bira korban ra verin
Ya'a.' Tevek Ya'a wol uma
ma era tamata ovi rira
vava'at ra rmalola, na'uk
uma ma era tamata salasilan
ra ma rorang Ya'a."†

Yesus Ni tamata ra wol rtolat na'ut i novun ira obin
Markus 2:18-22; Lukas 5:33-39

14 Na'ut inyai, na tamata
ovi rorang Yohanes i nbaptis
tamata ra ti rtuan Yesus
ma rorat Ia ne, "Baba, notu
afakinimi ami ovu tamata
Farisi ra amtolat, na'uk
tamata ovi rorang Oa wol
rtolat?"

15 Yesus nala vaivatul
kamkuma ma nfalak verin
ira ne, "Na'a snobsifa isa,
na brana i mane nsifa yai
ni kida ra ralarira ra wol
lalau ovu wol rtolat, tevek
irmunuk obin. Brana i mane
nsifa yai ni amar a veka nma
ma rala ia, ma wol nana'a
roak ini. Na'ut inyai beti
rtolat."

Yesus nair afa ngorva'an ovi naling ia tali Yahudi rira fikiran mnanat ra

16 Yesus nala vaivatul
kamkuma irua ewal ma
nfalak ne, "Wol tamata isa
nlavan ni kadaravit mnanat
ovu maloli ngorva'an, tevek
maloli ngorva'an yai wol
naslura obin, ba veka notu
watan ma kadaravit yai
ntafal ma namsat.

17 Wean vali inyai ma wol
tamata isa vali nli'i anggur‡
ngorva'an na'a sadawan

* **9:9 9:9** Fareta Roma rkuasai roak Israel ma rkiwal tamata Yahudi ra ma rbahir kulu. Matius nkarya verin fareta Roma ma nera babahir kulu tali Yahudi ra, ba wol inar lahir ia. † **9:13 9:13** Hosea 6:6 ‡ **9:17 9:17** Anggur i rotu tali anggur vuan ra ni alkohol dawan, na'uk ni alkohol wol veran tuat na'a dida.

mnanat i rotu tali karba
ulin. Wean i tamata isa notu
wean inyai, na sadawan
veka naksat ma anggur yai
nvoat, ovu sadawan yai veka
sian lahir. Ba tli'i anggur
ngorva'an na'a sadawan ovi
ngorva'an ra watan, boma
irua rmela ma wer isa.”§

Yesus notu ma Yahudi rira dawan isa yanan vata nva'at ewal

Markus 5:21-43; Lukas 8:40-56

18 Yesus nangrihi nulu
Yohanes ni tamata avyai
obin, na Yahudi rira dawan
i nban-ulu na'a rira rahan
falurut a nma ma nsangatur
ma nsoak wahan a na'a
Yesus wahan ralan a ma
nfalak ne, “Baba, yanak vata
beti nmata i. Fara mlobang
ma ti fwadoku watan limam
na'a tenan a ma nva'at
ewal!”
19 Ba Yesus ovu Ni tamata
ra, irmunuk Yahudi rira
dawan yai, rbana mane rti
ni rahan a.
20-21 Ira rbana obin, na
vata isa, laran nvoat ma
dawan da'in ti naran varat
vutu rahin irua roak, nma
ma nfaseri Yesus. Ia
nanovak na'a ralan a ne,
“Fara ukena watan Ni ravit
blawat a, na lolin lahir ya'a!”
Ba ia nahu Yesus murin a ma
nkena Ni ravit wahan a.
22 Yesus nfulak Ia ma nsi'ik
vata yai ma nfalak ne, “Titi,
ralam a dawan a'uk! Oa
morang Ya'a, ba lolin roak
oa.” Na'ut inyai, na lolin
lahir ia.
23 Nata Yesus nban-ewal
nti Yahudi rira dawan yai
ni rahan a. Ti naran inyai,
na nsi'ik tamata ra rafraik
flo'its ovu rvakar ma rfak-
tanit ma vairira dawan ila'a.
24 Yesus nfalak verin
ira ne, “Miti kikyai, tevek
kasiko'u vata yai wol nmata,
na'uk ntub-lufa watan.” Ira
rmalit waweang Ia, tevek
rarenar afa i nfalak yai.
25 Ba Yesus nsinir ira ma
rti murin, beti nti wan i
kasiko'u yai ntuba ma ntaha
liman a, na nva'at ewal ma
nbatar lahir.
26 Ivar yai ti nsoru munuk
propinsi Galilea.

Yesus notu ma tamata kibu irua rsirea ewal

27 Yesus nban-talik wan
yai, na tamata kibu irua
rorang Ia ma rafwak ne,
“Oa ubum a nusim verin
Raja Daud, fara fwaturu Mu
silobang a verin ami!”
28 Ti ma Yesus nti rahan
isa ralan a, na tamata kibu
irua yai rorang Ia rti inyai
vali. Ia norat ira ne, “Mia
myorang ne, Ya'a bis ot-nala
ma msyirea ewal?”

Ira rvalat Yesus ma rfalak
ne, “Duila'a, ami amorang
Oa!”
29 Ba Yesus nkena matarira
ra ma nfalak ne, “Mia veka
msyirea ewal, tevek bira in-
orang a dawan.”

§ **9:17 9:17** Tamata Yahudi rotu afwatan ulin na'a sadawan (*semacam botal*) ma rli'i rira anggur na'a. Anggur ngorva'an notu ma sadawan nmela. Wean i sadawan i rotu tali afwatan ulin mnanat roak, na wol nmela nala roak. Ba wol rfadoku anggur ngorva'an na'a sadawan i mnanat roak. Vaivatul kamkuma ini ihin a ne, Yesus nair Ni tamata ra ma deka rsileti rira adat te fikiran mnanat ovu Ni afa ngorva'an ovi nair verin ira.

30 Na'ut inyai, na rsirea
lahir. Nata Yesus nsurak
ira ne, “Deka fyamalik verin
tamata ra na'a afa i beti otu
yai!”
31 Na'uk ira rti ma rfama-
lik watan afa yai na'a ahu
ra munuk na'a propinsi
Galilea.

Yesus notu ma tamata manu isa lolin ewal ia

32 Ira rti murin roak, na
tamata ifira rovun tamata
manu isa rti verin Yesus.
Tamata manu yai nait sian a
nleal ia.
33 Ti ma Yesus naling vatuk
nait sian yai tali tamata
manu yai, na nangrihi nala
lahir. Tamata rivun ovi
rna'a inyai rtalkaka munuk
lahir ma rfalak ne, “Ya'i yo!
Wol trea afa i wean ini na'a
Israel obin!”
34 Na'uk tamata ovi rtali
sidovung Farisi rfalak ne, “Ia
naling vatuk nait sian ra,
tevek nitdawan a nala ngre-
bat verin Ia.”

Tamata rivun inar ma rarenar na'a Ubu Ni Fareta a

35 Yesus nban-lilit ahu ra
munuk, ko'u ovu dawan, ma
nsiair na'a Yahudi rira ra-
han falurut ra. Ia nfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin ne, Ubu
nfareta tamata ra wean lahir
Raja. Ia notu ma tamata
ovi rira suhut afaka watan
lolin ira, ovu notu ma lolin
vali tamata ovi tenarira ra
rmafun.
36 Ia nsi'ik tamata rivun
avyai, na nlobang urun
ira ma nfaturu Ni silobang
verin ira, tevek rira susa
rivun ovu wol tamata ma
rlobang ira, wean domba ovi
wol duarira ra.
37 Nata Yesus nala vaivatul
kamkuma ma nfalak verin
Ni tamata ra ne, “Tamata
rivun avyai wearira wanat
ovi rwavar ma rivun ila'a
roak, na'uk tamata ifira
watan ti ma rafdiar.
38 Ba wean inyai, na my-
era verin va'i duan a ma
nala tamata ma ti rafdiar.
Wean inyai vali, na myera
verin Ubu ma ntafal tamata
ma rfaivar Ni vaivatul ra
verin tamata ovi wol rarenar
obin.”

10

Yesus nair Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia

Markus 3:13-19; Lukas 6:12-16

1 Yesus nasdovu Ni tamata
vutu rahin irua ovi rorang
Ia, ma nala Ni ngrebat verin
ira ma raling vatuk nait
sian ra tali tamata ra, ovu
rotu ma lolin tamata ra tali
rira suhut afaka watan, ovu
rotu ma lolin vali tamata ovi
tenarira ra rmafun.
2-4 Yesus Ni tamata vutu
rahin irua ovi reluk rasul
nararira: Simon i rfanara ia
ne, Petrus; Andreas i warin
verin Simon;* Yakobus irua
warin a Yohanes, yamarira
naran Zebedeus; Filipus;
Bartolomeus; Tomas; Matius
i ba'i nera babahir kulu;
Yakobus i yaman naran
Alfeus; Tadeus; Simon i ntali
sidovung isa naran Zelot;†

* **10:2-4 10:2-4** Naskah Yunani wol lyawan ne, Andreas a'an te warin verin Simon. † **10:2-4 10:2-4** Sidovung tamata Yahudi isa naran Zelot. Ira inar ma rdir-aling tali kerajaan Roma. Roma ra wol rorang Ubu, ba Zelot wol inar lahir ma rbahir kulu verin fareta i wol nraning Ubu.

ovu Yudas Iskariot i nfedi
Yesus.

Yesus nsinir Ni rasul vutu rahin irua yai ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
Markus 6:7-13; Lukas 9:1-6

5 Yesus nsurak Ni tamata
vutu rahin irua yai, beti
nsinir ira ma rti. Ia nfalak
verin ira ne, “Deka miti
tamata ovi wol Yahudi ra,
ovu deka miti vali tamata
Samaria rira ahu ra.
6 Na'uk miti watan tamata
Israel ra, tevek rafena roak
ma rorang Ya'a. Ira wearira
domba ovi rban-sala roak.
7 Miti ma fyalak verin ira
ne, ‘Sarseri roak ma Ubu
nma ma nfareta tamata ra
wean lahir Raja.’
8 Myotu ma lolin tamata
ra tali rira suhut ra, ovu
fyava'at ewal tamata ovi
rmata roak ra. Myotu ma
lolin ewal tamata ovi rira
suhut ngabaa, ovu myal-
ing vatuk nait sian ra tali
tamata ra. Ya'a ala ngrebat
verin mia, na'uk wol era ma
byahir, ba mlyobang watan
tamata ra, na'uk deka myera
akataka tali ira.
9 Miti ovu tenabira vu
watan, ba deka mtyaha
kubang te masa te perak.
10 Na'a bira banbanan a,
deka mtyaha sadawan. Bis
watan ma mtyaha ravit, takil
te tatea, na'uk sasan watan.
Tamata ovi rkarya ra, ino-
van ma rala afa ovi rperlu
tali tamata ovi rlobang nala
roak ira.
11 Wean i miti ahu te kota
isa, na mdyava tamata ovi
inar ma mnya'a teri rira ra-
han ra. Mnya'a teri inyai
veki, ti naran i mane miti
talik wan yai.
12 Ba wean i miti rahan
isa ma milola ira, na myala
salam verin ira.
13 Wean i rahan duan
avyai ralarira ra lolin ma
mnya'a teri rira rahan ra,
na Ubu veka nala malinan a
ma nturat ira. Na'uk wean i
wol rtorung ma mnya'a rira
rahan ra, na myera verin
Ubu ma deka nala malinan
verin ira.
14 Wean i rahan duan
te ahu ra wol rtorung ma
mnya'a teri rira rahan ra, te
rafena ma rarenar afa ovi
fyalak ra, na byan-talik ira.
Byan-talik ira, beti misnabar
vatuk kyavu ovi rna'a eabira
ralan ra, tevek rafena ma
rarenar afa ovi fyalak ra.‡
15 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Ba na'a
amar i Ubu nma ma nukun
tamata ra, na Ni inukun i
veka nala verin tamata avyai
nlia inukun i veka nala verin
tamata ovi lan a rleal kota
Sodom ovu Gomora.”

Deka byobar tamata ovi veka rwi-rwa mia
Markus 13:9-13; Lukas 21:12-17

16 “Mingnanang afa ini!
Usinir mia ma miti wan ovi
tamata sian ra rna'a. Mia
weabira domba ovi rva'at
na'a serigala warira i rna'a,
ba fara msyi'ik wabira ma
lolin wean nifa ra, na'uk

‡ **10:14 10:14** Rasnabar vatuk kyavu ihin a ne, tamata ovi rna'a wan yai ka'i rvara rira salasilan ra, tevek rafena ma rarenar afa ovi Ubu Ni tamata ra rfalak.

ralabira ra rmerat wean
modarlaka ra.§
17 Msyi'ik wabira ma lolin,
tevek tamata ra mane rtaha
ma rala mia ti verin tamata
dawan ovi rfaleka inukun
verin tamata ra. Ira veka
rvaval vali mia na'a Yahudi
rira rahan falurut ra.
18 Ira veka rala vali mia ti
verin dawan fareta ra ovu
raja ra, tevek myorang Ya'a.
Na'ut inyai, na mia veka fya-
malik Ya'a verin ira ovu vali
verin tamata ovi wol Yahudi
ra.
19 Ti ma rtaha mia ti verin
dawan i nfaleka inukun
verin tamata ra, na ralabira
deka kako'u na'a afa ovi
mane fyalak ra, te wean
inba ma byalat ira. Tevek
na'ut inyai, na Ubu veka
nala vaivatul verin mia ma
mingrihi verin ira.
20 Ba afa ovi fyalak ra wol
rtali mia, na'uk Yamabira Ni
Roh veka nala vaivatul ra
verin mia ma mingrihi.
21 Na'ut inyai, na tamata
ra veka rsifedi-sikual ira. Ira
veka rfedi a'arir-wariri ra
ma tamata ra rfedan ira.
Brana ra rotu vali wean in-
yai, ma veka rfedi yanarira
ra, ovu vali yanarira ra veka
rangal renarir-yamarira ra
ma rala ira ti verin tamata ra
ma rfedan ira.
22 Tamata ra munuk veka
wol inar lahir mia, tevek
myorang Ya'a. Na'uk tamata
ovi rorang Ya'a ti naran
amar i rmata, na Ubu veka
nsikat ira tali rira salasilan
ra, boma rira vava'at kaki-
wal.
23 Ba wean i miti ahu isa
ma rwi-rwa mia, na miti ahu
liak watan. Afa i ufalak
verin mia ini, kena urun!
Mia wol fyamalik Ubu Ni vai-
vatul ra verin tamata Israel
rira ahu ra munuk obin, na
Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini,
uma ewal roak.
24 Wol tamata isa ni dawan
nlia ni guru a, ovu tamata
sansinir ra wol rlia duarira
ra.
25 Naran watan ma tamata
isa ni kaka'a veran ni guru
a, ovu tamata sansinir isa ni
dawan a veka veran watan
duan a. Ya'a wean rahan
duan Ya'a, na mia wean
tamata ovi rna'a rahan yai.
Tamata ovi wol rorang Ya'a
rfalak ne, Beelzebul Ya'a, ma
uban-ulu verin nait sian ra
munuk. Wean inba ovu
mia? Ira veka rfalak sian
mia nlia tali Ya'a!”*

Tbobar a'uk Ubu
Lukas 12:2-7

26 Yesus ntafal ma nfalak
ne, “Na'uk mia deka byobar
tamata ra, tevek afa fan-
fonak ovi rotu ra veka rvo-
tuk, ovu afa ovi rfonak na'a
ralarira ra veka lyawan vali.
27 Afa ovi ufalak fanfonak
verin mia yai, ti fyamalik
ma lyawan verin tamata ra.
Te afa ovi ufifi roak na'a
arubira ra, ti fyamalik na'a
rahan ratan ra ma tamata
rivun rarenar.
28 Deka byobar tamata ovi
inar ma rfedan tenabira
ra, tevek wol rira ngrebat
ma rvatuk bira roh a na'a
yafwan kakiwal. Byobar

§ **10:16 10:16** Tamata Yahudi rorang ne, domba nmarkai watan, na'uk serigala nsikaras ovu nsifedan. Ira rorang vali ne, nifa nsi'ik wan ma lolin, ovu modarlaka wean tamata i ralan nmerat.

* **10:25 10:25** Nitdawan naran nlia tali isa: Iblis, Beelzebul.

a'uk Ubu, tevek Ia Ni ngrebat
ma nfedan tenabira ra ovu
not-visal vali bira roh a ma
mnya'a yafwan kakiwal.
29 Tamata ra rfedi subit
irua ma fyawarira ko'u
lalean, na'uk wean i Yam-
abira Ubila'a ralan wol
nfalak, na wol subit isa
vali ka'i nleka watan nsuta
lanun.
30 Vut ovi rna'a ulubira ra,
na Ubu nrekan ovu nka'a
munuk vali roak.
31 Ba deka byobar, tevek
Ubu nsi'ik ma lolin mia. Mia
fyawabira lia subit ra!
32 Tamata iki watan
ntorung ne, norang Ya'a na'a
tamata waharira ralan ra, na
Ya'a veka utorung vali verin
Yamang na'a lanit ratan ne,
tamata yai norang Ya'a.
33 Na'uk tamata iki watan
wean i nalak ia ne, wol nka'a
Ya'a na'a tamata waharira
ralan ra, na Ya'a veka alak
vali ia ne, wol uka'a ia na'a
Yamang wahan ralan a na'a
lanit ratan.”

Wol maraan ma torang Yesus
Markus 9:41; Lukas 12:51-53; 14:26-27

34 “Deka minovak ne, Ya'a
uma lanit ivavan ini ma otu
ma malinan. Wahal! Uma
ma otu ma tamata ra rsin-
garahi.
35 Ya'a uma ma otu ma
brana ra rangal yamarira ra,
ovu vata ra rangal renarira
ra. Etan ra rangal vali
avarira ra.
36 Tamata ra veka rsin-
garahi ma dawan vali na'a
rira rahan teta ra.†
37 Tamata iki watan i
nlobang renan te yaman a
nlia tali nlobang Ya'a, na
wol fyawan lahir ma norang
Ya'a. Tamata iki watan i
nlobang yanan vata te yanan
brana nlia tali nlobang Ya'a,
na wol fyawan lahir ma no-
rang Ya'a.
38 Tamata i norang Ya'a
musti ntuan susa, te nmata,
wean i nvara ni aa walwalur
a. Ba tamata i nafena ma
nvara ni aa walwalur, na
wol fyawan lahir ma norang
Ya'a.
39 Tamata iki watan ka'i
nfikir a'uk ni vava'at na'a
lanit ivavan ini, na ia veka
wol ni vava'at kakiwal.
Na'uk tamata iki watan wol
nfikir ni vava'at a, velik ne
nmata, tevek norang Ya'a, na
ia veka ni vava'at kakiwal.
40 Tamata iki watan notu
lolin mia, na ia notu lolin
roak Ya'a. Tamata iki watan
notu lolin Ya'a, na ia notu
lolin roak Ubu, tevek Ia
nsinir Ya'a.
41 Tamata iki watan notu
lolin nabi isa tevek nabi
mnga'un ia, na Ubu veka
nka'a ia, wean i nka'a nabi
ra. Tamata iki watan notu
lolin tamata i ni vava'at
nmalola tevek tamata yai
ni vava'at nmalola, na Ubu
veka nka'a vali ia, wean i
nka'a tamata i ni vava'at
nmalola.
42 Tamata iki watan nala
wear ngneridin gelas isa
verin tamata kasian isa,
tevek tamata kasian yai
norang Ya'a, na Ubu veka
naval ia na'a ni rala lolin a.”

11

Yohanes norat ne, Yesus

† **10:36 10:36** Mikha 7:6

yai Raja i ntevut dida salasilan ra te wahal
Lukas 7:18-35

1 Na'ut i Yesus nair munuk roak Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, na nbantalik wan yai ma ti nair tamata ra ovu nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a ahu ovi rna'a propinsi Galilea.

2 Na'ut inyai, na Yohanes i nbaptis tamata ra nana'a roak bu'i ralan. Ia nrenar na'a afa ovi Yesus notu ra,

3 ba nsinir ni tamata ifira ma ti rorat Yesus ne, “Bapa, Oa ini Raja i veka mtevut mami salasilan ra, wean i Ubu nfadoku roak na'a Ni tnorung a, te musti amnaban tamata liak?”

4 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Myewal mia ma fyamalik verin Yohanes na'a afa ovi mryenar, ovu afa ovi msyi'ik ra.

5 Tamata ovi rkibu rsirea ewal, tamata ovi raklukut rbana nala ewal. Tamata ovi rira suhut ngabaa lolin ewal ira, ovu tamata ovi raktun, rafrenar ewal. Tamata ovi rmata roak rva'at ewal, ovu ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ovi kasian ra.

6 Ubu naflahar tamata ovi ralarira ra wol raruan na'a rira inorang verin Ya'a.”

Yesus nangrihi na'a Yohanes i nbaptis tamata ra

7 Ti ma Yohanes ni tamata ra rban-talik wan yai, na Yesus nfamalik Yohanes verin tamata rivun ovi rna'a inyai. Ia nfalak ne, “Na'ut i miti wan lean vu dawan yai ma msyi'ik Yohanes, na minovak aka? Miti ma msyi'ik tavtevu ovi nait nean tia ma watan ira a? Wahal!

8 Inabira ma ti msyi'ik aka? Beta ne inabira ma msyi'ik tamata isa i neluk kadaravit ovi lolin urun a? Wahal, tevek tamata ovi reluk kadaravit lolin ra rleal raja rira rahan dawan ra.

9 Inabira ma ti msyi'ik aka? Beta ne inabira ma msyi'ik nabi isa? Wean inyai, na kena lahir, ovu Yohanes ni dawan a nlia nabi ra.

10 Tevek lan a, Ubu nfamalik ia na'a Ni Surat Ralan a, ma nfalak ne, ‘Ini Ya'a Ning tamata sansinir a,
Ya'a usinir lan ia, beti Oa,
ma nasusan Mu linga'an a.’*

11 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tali lalan ma naran amar ini, wol tamata isa vali ni dawan a veran lia Yohanes i nbaptis tamata ra. Na'uk tamata ovi rtorung ma Ubu nfareta rira vava'at ra, na rira dawan a nlia Yohanes, velik ne tamata ko'u ira watan.

12 Tali amar i Yohanes betmane nfamalik Ubu Ni banbanan a, ma naran amar ini, na tamata ovi rsitaha sian ra rangal Ubu Ni Fareta a.

13 Tevek Yohanes wol nma obin, na tali lalan ana, Musa ni inukun ra ovu nabi ra rfamalik roak Ubu Ni Fareta a.

14 Wean i inabira ma myorang afa ovi ufalak ra, na eka mryenar. Lan ana, rfadoku roak na'a Surat Ralan ne, nabi Elia veka nma ewal. Velik aba, ia nfamalik Yohanes.†

---

* **11:10 11:10** Keluaran 23:20; Malakhi 3:1 † **11:14 11:14** Malakhi 4:5-6

15 Iki arun, na eka nrenar
ma lolin!
16 Ya'a veka ala vaivatul
kamkuma aka ma ufamalik
tamata ovi rva'at na'a tuvu
ini? Ira wearira kasiko'u ovi
rdoku wan i rfedi-rfaha afa
na'a, ma rafwak verin rira
kida ra ne,
17 'Amafraik flo'its verin
mia, na'uk mifena ma
msyo'i-msyomar. Amdedang
dadedang ovi lalau ra, na'uk
wol byakar.'
18 Wean inyai vali verin
Yohanes i nma ma ntolat ovu
wol nenu anggur a, na'uk
rafena ia ma rfalak ne, 'Nait
sian nleal ia.'
19 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,
uma ma ufna'an ovu uf-
nenu. Ira rafena vali Ya'a,
ma rfalak ne, 'Ia nafna'an
sian ovu ba'i nanavut, ovu
notu kida ovu tamata ovi
ba'i rera babahir kulu ra,
ovu vali notu kida ovu
tamata salasilan ra!' Velik
ne wean inyai, na'uk tali afa
ovi Ubu Ni tamata ra rotu, na
tamata ra veka rsi'ik ne, Ni
kaka'a dawan a kena."

Yesus ntabu tamata Yahudi ovi wol rorang Ia
Lukas 10:13-15

20 Yesus ntabu tamata ovi
rleal ahu ovi notu roak
mujizat rivun na'a, tevek
wol rahil ma rtalik tali rira
salasilan ra obin.
21 Ia nfalak ne, "Sian urun
i lahir verin mia tamata ovi
mtyali ahu Korazim ovu ahu
Betsaida! Ya'a otu mujizat
rivun roak na'a bira ahu
ra, na'uk wol myahil ma
mtyalik tali bira salasilan ra
obin. Lalan a, tamata ra na'a
kota Tirus ovu Sidon rira
sian a dawan urun, ovu wol
rsi'ik mujizat i wean mujizat
avyai. Na'uk wean i otu mu-
jizat wean avyai na'ut lalan
a na'a inyai, na ira rahil ma
mnanat roak ma rtalik tali
rira salasilan ra, ovu reluk
roak kadaravit ovi rotu tali
bibi vulun ra, ovu vali rdoku
fun ma rfadoku kfuan na'a
ulurira ra.‡
22 Na'uk ufalak verin mia
ne, na'a amar i Ubu veka
nukun tamata ra, na inukun
i nala verin tamata ovi rna'a
Tirus ovu Sidon maraan lia
mia.
23 Tamata ovi mnya'a ahu
Kapernaum! Mnyarin ne
Ubu veka nfasaka mia ma
mirata lanit ratan? Wahal
lahir! Ubu veka naling vatuk
mia ma ti mnya'a yafwan
kakiwal. Otu mujizat rivun
roak na'a wahabira ralan ra,
na'uk wol myahil. Wean i
mujizat avyai na'a kota i ni
sian a dawan naran Sodom,
na ira rahil roak ma kota yai
ndiri obin ma naran amar
ini.§
24 Na'uk ufalak verin mia
ne, na'a amar i Ubu veka
nukun tamata ra, na Ni
inukun i veka nala verin mia
aleman lia tali inukun i veka
nala verin tamata ovi rna'a
kota Tirus ovu kota Sidon."

Yesus nair ita ma ralad lolin verin Ubu
Lukas 10:21-22

25 Nata Yesus naflurut ma
nfalak ne, "Duila'a, Yamang
Oa! Oa fwareta lanit
ratan ovu lanit ivavan a!

‡ **11:21 11:21** Ira rotu wean inyai ma al nfaturu ne, ralarira lalau urun ma rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra.

§ **11:23 11:23** Na'a vai Yunani, vaivatul *Hades* ihin a ne, matmatan wan.

Ufalak fara weninyai verin
Oa, tevek wol fwalyawang
munuk afa avyai verin
tamata ovi rira kaka'a
dawan a, ovu tamata
ovi rbitar ra. Na'uk Oa
fwalyawang verin tamata
ovi ka'i rfikir ne, ira wearira
kasiko'u ra.*
26 Bapa, afa avyai rotu ma
ralam lolin urun.†

27 Yamang nala munuk
roak afakataka verin Ya'a.‡
Tamata ovi rna'a lanit iva-
van a wol rka'a Ya'a. Ya-
mang a'uk sa'i nka'a Ya'a.
Tamata ovi rna'a lanit iva-
van a vali wol rka'a Yamang
a. Ya'a a'uk sa'i uka'a Ia,
ovu vali tamata ovi ralang
a nfalak ma ufalyawang Ya-
mang a verin ira.

28 Ya'a era ma tamata ovi
mifrea ra, ovu vali tamata
ovi bira varvara aleman ra,
mya boma otu ma myari
mia.§
29 Myorang afa ovi air
verin mia ovu afa ovi ufalak
ra, tevek ufakabava tenang a
ovu ufamafung ralang verin
mia. Mia ralabira ra veka
malinan vali.
30 Varvara i ala verin mia
yai maraan watan, ovu afa
ovi ufalak ma myotu ra wol
susa ma fyabana."

12

Tamata Farisi ra rorat Yesus na'a amar i Yahudi ra ryari ira

Markus 2:23-28; Lukas 6:1-5

1 Amar isa, na'ut i Yahudi
ra ryari ira, na Yesus ovu Ni
tamata ovi rorang Ia rban-
etal va'i gandum ra. Ira
rablafar, ba rfufu gandum ni
funu boku ma ra'an.
2 Tamata Farisi boku rarea
ira, ba rfalak verin Yesus
ne, "Msi'ik Mu tamata ovi
rorang Oa! Ira rangal dida
agama ni inukun ra, ma rotu
afa i wol bisma totu na'a
amar i tyari ita!"

3 Yesus nfalak verin ira
ne, "Mia byas roak afa ovi
Raja Daud notu ra, na'ut i ia
ovu ni tamata ovi rorang ia
rablafar.
4 Ia nti befak dawan i
ba'i raraning Ubu na'a. Ia
nti ralan ma nala roti ovi
rfadok-aling roak verin Ubu,
ma ia ovu ni kida ra'an.
Na'uk dida inukun ra rfalak
ne, mela falurut ra a'uk sa'i
bisma ra'an, ba ira wol rot-
orang roak dida inukun ra.*
5 Mia mkya'a vali ne, Musa
ni inukun ra rfalak ne, na'a
amar i tyari ita, na mela

* **11:25 11:25** ***Afa avyai*** ihin a ne, afa ovi kena te afa ovi Yesus nair ra munuk, na'uk tafsiran ra rsitaku ulurira ra. † **11:26 11:26** Yesus naflurut munuk roak verin Yaman a. Na'a ayat 27, na Ia nangrihi verin Ni tamata ra. ‡ **11:27 11:27** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nala munuk kaka'a dawan verin Yesus. § **11:28 11:28** Tamata ni varvara aleman ihin a wean ini: Tamata Yahudi rkarya ma dawan ma rorang rira inukun ovu adat ra. Tamata Farisi ra rkiwal tamata Yahudi ra ma rorang afa avyai munuk, boma ki rti lanit ratan a. Na'uk wol kena, tevek wol tamata isa vali norang lahir inukun ovu adat ra munuk, ba wol rka'a ne, veka rna'a lanit ratan, te veka rna'a yafwan kakiwal. * **12:4 12:4** 1 Samuel 21:1-6 nfamalik na'a Raja Daud ni tomu ini. Agama ni inukun i nfamalik amar i tamata Yahudi ryari ira rtulis na'a Imamat 24:5-9.

falurut ra rkarya na'a Ra-
han Dawan Falurut ralan a,
na'uk wol sala ira.
6 Na'uk ufalak verin mia
ne, na'a ini, na isa a'uk sa'i
ni dawan nlia Rahan Dawan
Falurut a.†
7 Ubu Ni Surat Ralan
nfalak ne, 'Ya'a inak ma
fyaturu bira silobang verin
tamata ra, nlia tali myala
bira korban verin Ya'a.'
Wean i fyan-aran vaivatul
avyai, na wol fyasala tamata
ovi wol rotu sala ra.‡
8 Tevek Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a, Ningu ngrebat
ma ufadoku munuk afa ovi
inovan ma totu na'a amar i
tyari ita."

Tamata Farisi rvolan mane rfedan Yesus

Markus 3:1-6; Lukas 6:6-11

9 Nata Yesus nban-talik
wan yai ma nati Yahudi rira
rahan falurut isa ralan a.
10 Na'a inyai, na brana isa
liman lihir nmata. Tamata
Farisi ra rdava mane rfasala
Yesus, ba rorat Ia ne, "Dida
agama ntorung ma tamata
isa bis notu ma lolin tamata
ra na'a amar i tyari ita, te
wahal?"§
11 Yesus nfalak verin ira
ne, "Wean i tamata isa
ni domba nleka nsuta bila-
man ralan na'a amar i tyari
ita, na veka mlyobang ma
msyikat ia tali bilaman yai te
wahal?
12 Ba wean inyai, na
tamata ra fyawar lia domba
ra! Ba dida agama ntorung
ma bis totu afa ovi lolin ra
na'a amar i tyari ita na'a."
13 Nata Yesus nfalak verin
brana yai ne, "Mlauk limam
a mwa!" Ba nlauk liman
a, ma Yesus notu ma liman
i nmata yai lolin lahir, ma
wean liman lihir a.
14 Ba tamata Farisi ra
rdir-talik wan yai ma rti
murin, ma rasdovu ira al ra-
novak ma ra'an vai isa mane
rfedan Yesus.
15 Na'uk Yesus nka'a lahir
ne, mane rotu sian Ia, ba
nban-talik wan yai.

Ubu nfili Yesus

Tamata rivun ila'a rorang
Ia, ba notu ma tamata ovi
rira suhut ra lolin munuk
ira.
16 Na'uk Yesus nfalak teri
ira ma deka rfamalik Ia
verin tamata ra.
17 Yesus notu mujizat
avyai ma nfakena lahir afa
ovi lan a nabi Yesaya nfalak
roak na'a Ubu Ni Surat Ralan
ne,*
18 "Ini Ning sansinir i ufili a,
Ulobang urun Ia. Ia notu ma
ralang a lolin urun.
Ya'a veka ala Ning Roh
verin Ia,
ma nfamalik na'a wean
inba ma tamata ra
munuk rira vava'at ra
rmalola.
19 Ia veka wol nsingarahi te
nafwak tia ma watan,
ovu wol nangrihi ma vain
a dawan na'a linga'an
ralan.
20 Ia veka wol nkametal
tavtevu i mane nleka

† **12:6 12:6** Yesus ka'i nfamalik Ia na'a ayat ini. ‡ **12:7 12:7** Hosea 6:6 § **12:10 12:10** Yahudi rira agama ni inukun ra rfalak ne, ira wol bis rkarya na'a amar i ryari ira. Ira rfalak ne, wean i tamata isa notu ma tamata i ni suhut a lolin ewal ia, na ia nkarya roak. * **12:17 12:17** Yesaya 42:1-4

roak, ovu wol nfedan
damar i ongan a ko'u
lalean roak, na'uk wol
nmata obin.
Ba Ning sansinir a veka
nlobang tamata ovi
wol rangrebat. Ia
nfabana lalawatan afa
ini, ti naran tamata
ra rtorung ne, afa ovi
notu ra kena.
21 Ba tali arun dawan ra
munuk na'a lanit iva-
van a, na tamata rivun
veka rfaklo'i a'uk rira
vava'at ra verin Ia."

Tamata Farisi ra rfalak ne, Yesus nala ngrebat tali Beelzebul

Markus 3:20-30; Lukas 11:14-23

22 Nata tamata ifira rovun brana isa rti verin Yesus. Brana yai nait sian nleal ia ma notu ma nkibu ovu nmanu, ba Yesus naling vatuk nait sian yai tali ia, ma nangrihi ovu nsirea ewal roak!

23 Tamata rivun ovi rna'a inyai rtalkaka munuk, ma rsifalak afa verin ira ne, "Beta ne tamata ini Raja Daud ubun te nusin i lan a Ubu nfadoku roak na'a Ni tnorung a."

24 Ti ma tamata Farisi ra rarenar vaivatul avyai, na rfalak ne, "Tamata ini naling vatuk nait sian ra tali tamata ra, tevek nait sian rira dawan a, naran Beelzebul, nala ngrebat verin Ia."

25 Na'uk Yesus nka'a afa ovi ranovak ra, ba nfalak verin ira ne, "Wean i rsiduk nuhu dawan isa na'ut ifira ma sidovung ra rotu rihi, na nuhu dawan yai veka nama'ar. Wean inyai vali wean i tamata ra rsingarahi na'a ahu isa te rahan teta isa, na rira ahu a te rira rahan teta a veka nama'ar vali.

26 Ba nitdawan ni fareta veka wean watan inyai. Wean i nitdawan nsingarahi-sikual ovu ni nait sian ra, na ni fareta veka nama'ar vali.

27 Wean i fyalak ne, aling vatuk nait sian ra ovu ngrebat i ntali Beelzebul, na tamata ovi rorang mia yai rala ngrebat tali iki ma raling vatuk nait sian avyai? Tamata ovi rorang mia yai ka'i rfaturu lahir ne, sala mia.

28 Na'uk wean i ala ngrebat tali Ubu Ni Roh ma aling vatuk nait sian ra tali tamata ra, na inyai nfaturu ne, Ubu nma roak ma nfareta tamata ra wean lahir Raja.

29 Wean i tamata† isa mane nti tamata ngrebat isa ni rahan ma nbori ni metan ra, na musti nkeak ia veki, beti nbor nala ni metan ra tali ni rahan a.

30 Tamata iki watan wol norang Ya'a, na ia nangal roak Ya'a. Tamata iki watan wol nkarya ovu Ya'a, na ia not-visal Ning karya.

31 Ba ufalak verin mia ne, Ubu veka na'i vatuk tamata rira salasilan ra, velik ne rfalak sian Ia. Na'uk tamata iki nfalak sian Ubu Ni Roh a, na Ubu wol na'i vatuk roak ni salasilan ra.

† **12:29 12:29** Yesus nala vaivatul kamkuma isa ewal ma nfamalik tamata ngrebat isa. Yesus nfaturu ne, Ni ngrebat nrahi nitdawan a.

32 Tamata iki watan nfalak
sian Ya'a, Tamata Yanan Ya'a
ini, na Ubu veka na'i vatuk
ni salasilan yai. Na'uk wean
i nfalak sian Ubu Ni Roh a,
na Ubu wol na'i vatuk roak
ni salasilan ra, na'a amar ini
ovu na'a amar ovi veka rma.
33 Wean i mane mdyav-
nala aa vuan ovi lolin ra, na
mdyava na'a aa ovi lolin ra.
Wean i aa ovi wol ihirira ra,
na vuarira ra sian vali. Ita
tka'a ne, aa lolin te sian tali
vuan ra.
34 Hoi, mia sian urun mia
weabira nifa isa naran aru,
ba wean inba ma fyamalik
afa ovi lolin ra? Vaivatul
ra tali sumarbira ra rfaturu
lahir ralabira ra.
35 Tamata lolin ra rfamalik
afa lolin ra, tevek ralarira
ra lolin. Na'uk tamata ovi
raktufan ra, veka rotu watan
afa ovi sian ra, tevek ralarira
ra rngora lahir ovu afa ovi
sian ra.
36 Ba ufalak verin mia ne,
naran amar i Ubu nma ma
nukun lanit ivavan a, na
lokat tamata veka ka'i rvara
rira vaivatul ra munuk, ma
rvalat Ia na'a rira vaivatul
vu ra.
37 Ba Ubu veka nukun mia
tali bira vaivatul ra. Wean
i fyalak afa ovi lolin ra, na
veka nfadoku ne, wol sala
mia. Na'uk wean i fyalak afa
ovi sian ra, na veka nfadoku
vali ne, sala mia.”

Ubu veka nukun tamata ovi wol rorang Ia

Markus 8:11-12; Lukas 11:29-32

38 Tamata Farisi boku ovu
tamata boku tali Yahudi rira
dawan ovi rair Musa ni
inukun ra rfalak verin Ia ne,
“Tuan Guru, inamami ma
motu mujizat ma nfaturu ne,
Mu ngrebat a tali Ubu.”

39 Yesus nfalak verin ira
ne, “Tamata ovi rva'at na'a
tuvu ini raktufan urun, ovu
wol rot-orang Ubu Ni vai-
vatul ra. Ira rera ma otu
faneak‡ i tamata ra wol
rot-nala, na'uk otu watan
faneak i wean lan a Ubu
notu roak verin nabi Yunus.
40 Tevek Yunus nana'a ian
dawan isa evun ralan a, ma
amar itelu ovan itelu, wean
vali Ya'a, Tamata Yanan Ya'a
ini, veka una'a lanun ralan
amar itelu ovan itelu vali.§
41 Na'ut amar i Ubu veka
nma ma nukun lanit iva-
van a, na tamata Niniwe
veka rdiri vali ovu tamata
ovi rva'at na'a tuvu ini ma
rta'i nuang ira, tevek tamata
Niniwe avyai rahil roak ma
rtalik tali rira salasilan ra
na'ut i Yunus nangrihi verin
ira. Na'uk Ia i nana'a fiang
ini Ni dawan a nlia Yunus! *
42 Na'ut amar i Ubu veka
nukun lanit ivavan a, na
ratu i ntali nuhu dawan
isa i raroa ila'a na'a tranan
a, veka nma ma irmunuk
tamata ovi rva'at na'a tuvu
ini. Ia veka nfaturu lahir
tamata ovi rva'at na'a tuvu
ini rira sala ra. Ratu ini
nma ma nrenar Raja Salomo
i ni kaka'a dawan tali Ubu.

‡ **12:39 12:39** Faneak ihin a ne, afa ovi Ubu a'uk sa'i notu a. Mujizat ra wean vali inyai. § **12:40 12:40** Yesus nala Yunus ni tomu ma nfamalik Ni matmatan i veka nma, ne amar itelu nelak, na Ubu nfava'at ewal Ia. * **12:41 12:41** Tamata ovi rtali kota Niniwe na'ut amar ovi rti roak veli.

Na'uk Ia i nana'a fiang ini, Ni
dawan a nlia Salomo!”†

Yesus nala vaivatul kamkuma na'a nitdawan ni karya a
Lukas 11:24-26

43 “Wean i nait sian nti
talik roak tamata isa, na nait
sian yai veka nlilin watan
na'a wan ovi wol wear na'a
ma ndava wan ma nyari ia,
na'uk wol ndav-nala wan.
44 Ba wean inyai, na nait
sian veka ka'i nfalak ne,
‘Ya'a veka ewal ya'a ma ti
una'a ewal rahan i uti talik
roak ia yai!’ Ba nait sian yai
newal ia nti rahan yai ma
nsi'ik, na rbitin roak ma ra-
han yai nmerat, ovu rasusan
roak ma afakataka munuk
rna'a warira ra.
45 Ba nait sian yai novun
nait sian ifitu i rira sian
veran lia ia. Ira rti ma rleal
tamata yai. Ti nata tamata
yai ni sian veran rahi roak
lan a. Wean inyai vali verin
tamata ktufan ovi rva'at na'a
tuvu ini.”

Yesus renan ovu warin ra
Markus 3:31-35; Lukas 8:19-21

46 Yesus nangrihi verin
tamata rivun avyai obin, na
renan ovu warin ra rma.
Ira inar ma rangrihi ovu Ia,
na'uk rdiri watan murin.
47 Ba tali tamata rivun
avyai, na tamata isa nfalak
verin Yesus ne, “Baba, eka
ti ma msi'ik renam a ovu
warim ra rdiri watan murin
eri. Ira inar ma rangrihi
nulu Oa.”
48 Yesus nfalak verin ia ne,
“Ya'a renang iki te waring
aba?”
49 Nata Yesus nfaturu Ni
tamata ovi rorang Ia ma
nfalak ne, “Ira ini renang
ovu waring ra!
50 Tevek tamata iki watan
not-orang afa ovi Yamang
i nleal lanit ratan, ralan
nfalak a, na Ya'a renang ovu
urang a waring ira.”

13

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata i navuri nabat ra
Markus 4:1-20; Lukas 8:4-15

1 Amar yai vali, na Yesus
nban-talik rahan yai ma ti
ndoku danau Galilea nelan
a.
2 Tamata rivun ila'a rma
ma rdir-lilit Ia, ba nroal ma
ndata kumal isa ma ndoku
ralan a. Tamata rivun avyai
rdiri watan ngur ratan.
3 Yesus nala vaivatul
kamkuma ra al nair afa
rivun verin ira, ma nfalak
ne, “Amar isa, na tamata va'i
isa nti navuri nabat ra.
4 Na'ut i navuri nabat ra
obin, na boku rleka na'a
linga'an ralan, ba manut
nangan ra rma ma ra'an
munuk watan.
5 Nabat boku vali rleka
na'a vatralan i lanun kad-
kedan watan. Wol mnanat,
na nabat ra rarubu lahir,
tevek lanun a masnifit
watan.
6 Na'uk ti ma lera ndir-
lola, na nabat ovi rarubu

† **12:42 12:42** 1 Raja-Raja 10:1-10. Ratu (vata) yai nfareta nuhu dawan isa na'a tranan naran Syeba. Ia nti Israel ma nrenar Raja Salomo ni kaka'a. Velik ne ratu yai wol Yahudi ia, na'uk inan ma nrenar Ubu Ni vaivatul ra. Yahudi ovi rafena ma rorang Ubu, na ovi wol Yahudi veka rukun ira.

roak yai roarira ra rakla
munuk ma rangaran, tevek
wol rabwa'ar ma lolin obin.
7 Nabat boku vali rleka
na'a kadkadir ralan. Kad-
kadir avyai rmel-yatak
irubun ra, ma irubun ra
rmata.
8 Tali nabat avyai, na boku
vali rleka na'a lanun tine-
mun, ba vuarira. Funu boku
rira vatul ra ratratut sasan,
boku vatvutun nanean ovu
vali boku vatvutun taltelun.
9 Iki arun, na eka nrenar
ma lolin!"

Yesus nsiair ovu vaivatul kamkuma ra
Markus 4:10-12; Lukas 8:9-10

10 Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia rma ma rorat Ia
ne, "Notu afakinimi mair
tamata ra ovu vaivatul
kamkuma ra?"
11 Yesus nfalak verin ira
ne, "Ubu notu ma fyan-aran
afa ovi Ia wol nfavotuk obin
verin tamata ra, na'a i wean
inba ma nfareta tamata ra
wean lahir Raja. Na'uk verin
tamata liak ra, na wol rfan-
aran afa avyai.
12 Tevek tamata iki watan
inan ma nfan-aran Ubu Ni
Fareta a, na ni kaka'a na'a
Ni fareta veka ntafal ma
dawan. Na'uk tamata iki
watan wol inan ma nfan-
aran Ubu Ni Fareta a, ve-
lik ne nka'a kadkedan roak,
na Ubu veka nala munuk
kaka'a yai tali ia.
13 Wean inyai bi air ira
ovu vaivatul kamkuma ra,
boma rsi'ik afa ovi otu ra,
na'uk wean lahir i wol rarea
afa avyai. Rarenar Ning
vaivatul ra, na'uk wean i wol
rarenar ovu wol rfan-aran
vali.
14 Ba afa ovi lan nabi
Yesaya nfadoku ra nkena ira.
Ia nfalak ne, 'Ira rarenar,
na'uk wol rfan-aran afa ovi
rarenar ra. Ira rsi'ik, na'uk
wol rfan-aran afa ovi rsi'ik
ra.*
15 Tevek tamata ovi
ralarira ra rasmotak, ba
rsibi arurira ra ovu rkubak
matarira ra,
boma deka rsi'ik ovu
matarira ra,
deka rarenar ovu arurira ra,
ovu deka rfan-aran ovu
ralarira ra.
Deka rahil ma rtalik tali rira
salasilan ra, ovu deka
rdava Ya'a i bis otu ma
lolin ewal ira.'†
16 Na'uk Ubu naflahar
roak mia tamata ovi my-
orang roak Ya'a, tevek
msyi'ik afa ovi otu ra, ovu
vali mryenar afa ovi air ra.
17 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Nabi rivun
ovu tamata rivun ovi rira
vava'at ra rmalola inar ma
rsi'ik afa ovi msyi'ik ra,
na'uk wol rarea. Ira inar
ma rarenar afa ovi mryenar
ra, na'uk wol rarenar afa
avyai."

Yesus nfalyawang vai-
vatul kamkuma na'a tamata
va'i i navuri nabat ra
Markus 4:13-20; Lukas 8:11-15

18 "Eka mryenar ta did
tinemun. Mane ufalyawang
vaivatul kamkuma yai na'a
tamata va'i i navuri nabat ra.
19 Nabat ovi rleka na'a
linga'an nelan, ira wearira
tamata ovi rarenar Ubu Ni
vaivatul ra na'a i wean inba

* **13:14 13:14** Yesaya 6:9 † **13:15 13:15** Yesaya 6:10; Mazmur 119:70

ma Ubu nfareta tamata ra
wean lahir Raja, na'uk wol
rfan-aran ihin a. Ba nit-
dawan a nma ma nal-ewal
vaivatul avyai tali ralarira
ra.
20 Nabat ovi rleka na'a va-
tralan, ira wearira tamata
ovi rarenar Ubu Ni vaivatul
ra, ma rtorung lahir ovu
ralarira lolin.
21 Na'uk ira wearira
irubun ovi wol rabwa'ar, ba
wol rtahang ma mnanat. Ba
ti ma rtuan susa te tamata
ra rwi-rwa ira, tevek rorang
Ya'a, na rafla talik lahir rira
inorang a.
22 Nabat ovi rleka na'a
kadkadir ralan, ira wearira
tamata ovi rarenar Ubu Ni
vaivatul ra, na'uk ralarira
ra raruan na'a afa rivun,
ma inar ma rira metan
rivun. Ba Ubu Ni vaivatul ra
wol wan roak na'a ralarira
ra, ma rira vava'at ra wol
vuarira.
23 Nabat ovi rleka na'a la-
nun tinemun, ira wearira
tamata ovi rarenar Ubu Ni
vaivatul ra ma rfan-aran
na'a ralarira ra, ba vuar ma
dawan. Ira wearira gandum
ni funu ovi rira vatul ra ra-
tratut sasan, boku vatvutun
nanean, boku vali vatvutun
taltelun.”

*Vaivatul kamkuma na'a
ria-lavurun ovi rna'a gan-
dum ralan*

24 Yesus nfamalik vaivatul
kamkuma isa vali verin
tamata rivun avyai ne, “Ubu
Ni Fareta wean tamata i
navuri nabat gandum ovi
lolin ra na'a ni va'i a.
25 Na'uk ti ma tamata ra
rtub-lufa munuk, na tamata
i ni sian tamata va'i yai
nti ma navuri yatak lavurun
nabat ra na'a gandum avyai,
beti newal ia.
26 Nata ti ma gandum ra
rarubu ma betmane vuarira,
na lavurun ra rarubu vali
na'a va'i yai.
27 Tamata sansinir ovi
rkarya na'a va'i yai rma ma
rtuan tamata i ni va'i yai ma
rfalak ne, ‘Baba, oa muvuri
nabat ovi lolin ra na'a mu
va'i a. Wean inbinimi
lavurun avyai rarubu vali?’
28 Ia nfalak verin ira ne,
‘Tamata isa i ni sian ya'a
nma ma notu afa yai.’
Ba tamata sansinir avyai
rorat ia ne, ‘Inam ma amati
amvutuk lavurun avyai?’
29 Ia nfalak ne, ‘Deka,
tevek wean i byutuk lavurun
avyai, na gandum ra veka
ratvutuk vali.
30 Mnyaban watan ma
rmel-yatak ira, nata ti naran
amar i tafdiar. Na'ut inyai,
na ki ufalak verin tamata
ovi rafdiar ra ma rasdovuk
lan lavurun avyai ma rtenak
ira, beti rasnuri ira, ki rdiar
gandum ra ma rasdovuk
na'a ning syahawan a.’ ”‡

*Vaivatul kamkuma ovi
rfalyawang ne wean inba ma
Ubu Ni Fareta veka nmela*
*Markus 4:30-34; Lukas
13:18-21*

31 Yesus nfamalik ewal vai-
vatul kamkuma liak verin
ira ne, “Ubu Ni Fareta wean
ini. Tamata isa nala sesawi
ni vatul a, ma nava na'a ni
va'i a.
32 Sesawi ni vatul yai ko'u
lia munuk tali afa ovi rira

‡ **13:30 13:30** Vai mala nfalak syahawan ne, *lumbung*. Bisma tfalak vali ne, yahawan.

vatul ra munuk, na'uk ti
ma narubu, na dawan lia
munuk afa liak ovi rna'a va'i
a. Sesawi nmela wean aa ma
sanan ra dawan, ba manut
nangan ra rti ma rotu rira
renga na'a.”§

33 Yesus nfamalik vaivatul
kamkuma liak isa ewal verin
ira ne, “Ubu Ni Fareta wean
ragi. Vata isa nala ragi yai
ma nsileti na'a terigu loyang
dawan isa, nata terigu yai
nmela ma dawan.”*

34 Yesus nala vaivatul
kamkuma ra ma nfamalik
munuk afa avyai verin
tamata rivun avyai. Ia wol
nair ira wean i wol nala
vaivatul kamkuma ra.

35 Ia nsiair wean inyai,
boma nfakena lahir vaivatul
ovi lan a nabi isa ntulis
ne, “Ya'a veka ala vaivatul
kamkuma ra ma ungrihi
verin mia. Ya'a ufamalik
afa fanfonak ovi tamata wol
rka'a obin, tali na'ut i Ubu
notu lanit ivavan a.”†

*Yesus nfalyawang vai-
vatul kamkuma yai na'a
lavurun ovi rna'a gandum ra*

36 Nata Yesus nban-talik
tamata rivun avyai ma
newal Ia nti rahan ralan. Ni
tamata ovi rorang Ia rma ma
rfalak verin Ia ne, “Baba,
eka fwalyawang vaivatul
kamkuma yai na'a lavurun
ovi rna'a va'i.”

37 Yesus nfalak ne, “Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a, uvuri
nabat lolin avyai.

38 Va'i yai wean lanit iva-
van a. Nabat ovi lolin, inyai
tamata ovi Ubu nfareta ira.
Lavurun avyai wean tamata
ovi nitdawan nfareta ira.

39 Tamata i ni sian tamata
va'i yai, nitdawan ia. Ia
navuri lavurun vatul avyai.
Amar fadiar yai nfaturu
amar i lanit ivavan veka
namwear. Tamata fadiar
avyai, Ubu Ni sansinir ra tali
lanit ratan.

40 Ba wean lavurun ovi
rasdovuk ma rasnuri ira
na'a yafralan, na wean inyai
vali na'ut amar i lanit ivavan
veka namwear.

41 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a
veka usinir Ning sansinir ra
tali lanit ratan ma rma lanit
ivavan ini. Ira veka rasdovu
munuk tamata ovi rweang
tamata ra ma rotu salasilan
ra, ovu vali tamata ovi rotu
afa ovi sian ra, ma rala'ing
ira tali Ning Fareta.

42 Sansinir avyai veka
rvatuk ira rti yafwan
kakiwal. Na'a inyai, na
veka rvakar ma dawan ovu
nifarira ra rsitutu ira tevek
rfarnuang wawa'uk i dawan
a.

43 Na'uk tamata ovi rira
vava'at ra rmalola veka va-
nar wean lera na'a Yamarira
Ubila'a, Ni Fareta a. Iki arun,
na eka nrenar ma lolin!”

Vaivatul kamkuma na'a

§ **13:32 13:32** Ubu Ni Fareta mulai ovu tamata ifira watan, na'uk Ni tamata ra veka rtafal ma rivun ila'a. * **13:33 13:33** Vai Yunani nfalak ne, terigu *satas* itelu. Ita wol tka'a ne, *satas* isa ihin mnga'un aka. Tafsiran boku rfalak ne, terigu *satas* itelu naran ma tfa'an rahan ralan isa. Boku rfalak ne, *satas* itelu naran ma tfa'an tamata ratut isa teran. Ba terigu *satas* itelu ihin a, terigu loyang dawan isa. Ragi kedan watan notu ma terigu nmela ma dawan. † **13:35 13:35** Mazmur 78:2

metan ovi roving ira, ovu mutiara ovi fyawan a

44 “Ubu Ni Fareta wean metan ovi fyawarira ma roving fanfonak ira na'a va'i isa. Tamata isa nma ma nrea metan avyai, na noving fanfonak ewal. Ralan a lolin urun ma nti ma nfedi munuk ni metan ra ma nfaha va'i yai.

45 Vaivatul kamkuma isa vali nfalak ne, Ubu Ni Fareta wean vali tamata i nfedinfaha afa ma ndava mutiara ovi fyawarira ra.

46 Ba ti ma nrea mutiara isa i fyawan dawan a, na ti ma nfedi ni metan ra munuk, ma ti nfaha mutiara yai.”

Yesus nala vaivatul kamkuma na'a jaring

47 “Ubu Ni Fareta wean tamata ovi rfalau jaring na'a danau‡, ma nala ian rivun.

48 Ti ma jaring nala ma rivun roak, na raravut jaring rara ngur ratan, ma rdoku rtakal ian ra. Ira rasdovuk ian ovi lolin ra na'a ahir ra, na'uk rvatuk watan ian ovi sian ra.

49 Wean inyai vali na'ut amar i lanit ivavan veka namwear. Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan veka rma ma raling tamata ovi lolin ra tali tamata sian ra.

50 Nata sansinir avyai veka rvatuk tamata sian ra ma ti rna'a yafwan kakiwal. Na'a inyai, na veka rvakar ma dawan ovu nifarira ra rsitutu ira, tevek rfarnuang wawa'uk i dawan a.

51 Wean inba? Fyan aran munuk afa avyai te wahal?”

Ira rvalat ma rfalak ne, “O'u, amfan-aran.”

52 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Tamata ovi rair Musa ni inukun ra ovu rorang roak Ubu Ni Fareta a, na ira wearira tamata isa i ni rahan. Ia nala metan ovi ngorva'an ra, ovu mnanat§ ra tali wan i ba'i nfadoku metan ra na'a.”

Tamata ovi rtali Yesus Ni ahu wol rorang Ia

Markus 6:1-6; Lukas 4:16-30

53 Yesus nfamalik munuk vaivatul kamkuma avyai, beti nban-talik wan yai.

54 Ti ma naran Ni ahu livur a, na Yesus nair tamata ra na'a rira rahan falurut. Ira rarenar afa ovi nair ra, ba rtalkaka ma rfalak ne, “Ia nka'a afa avyai tali inba? Iki nala ngrebat verin Ia ma not-nala mujizat ra?

55 Ita tka'a basil ne, Ia yaman a tukan kayu ia, na renan a naran Maria. Warin ra nararira Yakobus, Yusuf, Simon ovu Yudas.

56 Ita tka'a vali ne, itmunuk uran ra! Ba nala ni kaka'a ovu ngrebat tali inba ma notu mujizat ra?”

57 Ba rangrova Ia ma rafena ma rorang Ia. Yesus nfalak verin ira ne, “Tamata ra ralang nabi isa na'a wan inba watan, na'uk wol

‡ **13:47 13:47** Vai Yunani, *thalassan*, ihin a na'a ayat ini sama ovu Matius 4:13; danau. § **13:52 13:52** Metan ovi ngorva'an ovu mnanat ra ihin a ne, tamata ra rtorung afa ovi Yesus nair ra ovu vali afa ovi rna'a Musa ni inukun ra ma rair tamata liak ra.

ralang ia na'a ni ahu, ovu
na'a ni rahan teta, ovu ni
tiniman ra wol ralang vali
ia.”
58 Yesus wol notu mujizat
rivun na'a inyai, tevek wol
rorang Ia.

14

Herodes nanari ne, Yesus yai Yohanes i nmata roak a
Markus 6:14-29; Lukas 9:7-9

1 Na'ut inyai, na tamata
i ntaha fareta na'a propinsi
Galilea naran Herodes.* Ia
nrenar roak afa ovi Yesus
notu ra,
2 ba nfalak verin tamata
ovi rkarya verin ia ne,
“Yohanes i nbaptis tamata
ra nva'at ewal roak tali
matmatan, ba ni ngrebat ma
not-nala mujizat ra.”
3 Herodes nfalak wean in-
yai, tevek lan ana, nfareta
ma rtaha Yohanes ma rkeak
ia, beti rovun ia ti rfadoku
ia na'a bu'i ralan. Herodes
notu wean inyai, tevek awan
a Herodias. Herodes nala
roak warin i Filipus awan a,
Herodias, ma neluk awan.
4 Ba Yohanes nfalak
lalawatan verin Herodes ne,
“Wol bisma msifa ovu ia,
tevek motu wean inyai, na
mangal roak Ubu Ni inukun
ra!”
5 Velik aba, Herodes inan
ma nfedan Yohanes, na'uk
tamata rivun rna'a inyai, ba
nbobar, tevek ira rfalak ne,
Yohanes nabi ia.
6 Na'ut i Herodes ni amar
vulan kena, na ia notu
snoba. Herodias yanan vata
nti snoba ralan ma nso'i-
nsomar na'a mangun wa-
harira ralan ra, ma notu ma
Herodes inan urun.
7 Ba Herodes nafwaba
lahir verin vata mnelat yai
ne, “Mera afaka watan tali
ya'a, na veka ala verin oa.”
8 Vata yai renan a nsinir ia
ma nfalak verin Herodes ne,
“Era ma fwadoku Yohanes i
nbaptis tamata ra, ulun a,
na'a binan dawan isa ma
mala verin ya'a.”
9 Ti ma Herodes nrenar
afa yai, na ralan lalau urun,
na'uk nafwaba roak ma ni
mangun ra rarenar. Ba
nfareta ni tamata ra ma rot-
orang afa i vata mnelat yai
nera a.
10 Ba nsinir ni suldadu ra
rti ma rvangal Yohanes ulun
a.
11 Nata rfadoku ulun a
na'a binan dawan isa, beti
rala verin vata mnelat yai,
ma ntaha ti verin renan a.
12 Yohanes ni tamata ovi
rorang ia rarenar ne nmata
roak, ba rti ma rala tbunan
a ma ti rfanuba na'a van isa
ralan. Nata ti ma rfamalik
verin Yesus.

Yesus nfa'an tamata rivun ilima teran
Markus 6:30-44; Lukas 9:10-17; Yohanes 6:1-14

13 Ti ma Yesus nrenar ivar
ne, Yohanes nmata roak, na
nrata kumal isa ma aksa
Ia nti wan lean vu isa.
Na'uk tamata rivun rarenar
ne Yesus nti roak, ba rbana
earira rtali rira ahu ra ma
rorang Ia.

* **14:1 14:1** Herodes ini naran Herodes Antipas. Ia yaman a naran Herodes Agung inan ma nfedan Yesus na'ut i kako'u Ia (msi'ik Matius 2:16-18).

14 Yesus nda ma nsuta tali kumal ma nsi'ik tamata rivun avyai, na nfaturu Ni silobang verin ira, ba notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ewal ira.
15 Ya'i laflofan roak, ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rma ma rfalak verin Ia ne, “Wol tamata rleal wan lean vu ini ovu ya'i laflofan roak. Ba ni lolin a, msinir tamata rivun avyai ma rti ahu ovi sarseri ra ma rfaha rira afamtahan.”

16 Yesus nfalak verin ira ne, “Tamata rivun avyai deka rti. Mia musti fya'an ira!”

17 Ira rfalak ne, “Ami amtaha watan roti ilima ovu ian irua.”
18 Ba Yesus nfalak ne, “Mtyaha ian ovu roti avyai mya ini.”

19 Nata nsinir tamata rivun avyai ma rdoku ngrova yanat ratarira ra. Yesus nala roti ilima ovu ian irua yai, beti ntadata nrata lanit ma nfalak fara weninyai verin Ubu. Ia notu munuk wean inyai, beti nvisul roti ovu ian avyai ma nala verin Ni tamata ovi rorang Ia, boma rti rsiduk verin tamata rivun avyai.

20 Tamata avyai munuk rafna'an ma evurira rveda. Rafna'an munuk roak, beti rasdovuk roti ovu ian teran ra na'a ahir vutu rahin irua rngora.

21 Tali tamata ovi rafna'an ra, na rarekan brana ra watan, na ka'a bi rivun ilima. Wol rarekan vata ovu kasiko'u ra obin.

Yesus nbana na'a wear ratan

Markus 6:45-52; Yohanes 6:15-21

22 Nata Yesus nsinir lahir Ni tamata ovi rorang Ia ma ravul kumal yai ma ula ira rti Danau Galilea ni lihir a. Yesus nfalak ma tamata rivun avyai rewal a'uk ira.

23 Ia nfalak ma rewal ira, beti nva'al vuar isa na'a inyai ma naflurut. Ovan roak, na aksa Ia nana'a watan inyai obin.

24 Kumal i Ni tamata ra ravul yai natlitir ma nfaroa ngur a, ma ti rna'a roak danau ni fruan a. Nait dawan a nangal ira ma saksakan ra rfari kumal yai tia ma watan.
25 Nfada'ing amar, na Yesus nroal ma nbana na'a wear ratan ma ntuan ira.
26 Ni tamata ra rarea Ia nbana na'a wear ratan, ba rbobar urun i lahir ma rafwak ne, “Ya'i yo, ini nitu ngran a!”

27 Yesus nfalak lahir verin ira ne, “Ralabira ra deka kako'u, tevek ini Ya'a, ba deka byobar!”

28 Ba Petrus nfalak verin Ia ne, “Duila'a, wean i Oa mna'a urun inyai, na msinir ya'a ma ubana na'a wear ratan ma uti wan i mna'a yai.”

29 Ba Yesus nfalak ne, “Mwa ini kikyai!” Petrus nsuta tali kumal yai ma nbana roak na'a wear ratan mane ti ntuan Yesus.
30 Na'uk nfarnuang nait dawan a, ba nbobar urun ma tenan a nsuta lahir wear ralan. Ia nafwak ne, “Duila'a, mlobang ya'a!”

31 Ba Yesus nlauk lahir
liman a ma ntaha ia, ma
nfalak ne, “Mu inorang a
kako'u obin. Notu afakinimi
ralam raruan na'a Ya'a i?”
32 Ti ma Yesus irua Petrus
rarata kumal yai, na nait
ntalik lahir.
33 Ni tamata ra rsangatur
ma raraning Ia na'a kumal
ralan yai ma rfalak ne, “Oa
Ubu Yanan urun Oa!”

Yesus notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ewal ira
Markus 6:53-56

34 Yesus ovu Ni tamata ovi
rorang Ia retal roak danau
Galilea, ma rda raran ngur
tavun i rfanara ia ne, Gene-
saret.
35 Tamata ovi rna'a inyai
ref nala roak Yesus, ba ti
rfaivar verin ahu ovi rfaseri
wan yai. Ba tamata ra rvara
munuk tamata ovi rira suhut
ra rma verin Yesus.
36 Ira rera verin Yesus ma
fara rkena watan Ni ravit
blawat wahan a. Ba tamata
ovi rkena Ni ravit blawat a,
lolin munuk ira.

15

Yahudi rira inukun i ntali uburir-nusirira ra
Markus 7:1-13

1 Amar isa, na tamata boku
tali Yahudi rira sidovung
isa naran Farisi ovu tamata
boku vali tali Yahudi rira
dawan ovi rair Musa ni
inukun ra, rtali Yerusalem
rma ma rtuan Yesus. Ira
rorat ne,
2 “Afakinimi Mu tamata
ovi rorang Oa rangal dida
adat ovi rtali ubud-nusid
ra? Ira rafna'an, na'uk wol
raraming limarira ra obin.”
3 Yesus nfalak ne, “Afakin-
imi myangal vali Musa ni
inukun ra ma myorang a'uk
bira adat ovi rtali ububir-
nusibira ra?
4 Ubu nfalak ne, ‘Myalang
renabir-yamabira ra.’ Ia
nfalak vali ne, ‘Tamata iki
watan nfalak sian renan a
te yaman a, na musti rfedan
ia.’*
5 Na'uk mia fyalak ne,
tamata iki watan wean i
nfalak verin renan te yaman
a ne, ‘Mane ala afa boku
verin mia ma al ulobang
mia, na'uk ala roak verin
Ubu.’
6 Ba tamata yai wol nalang
roak renan a ovu yaman a.
Wean inyai, na fyaturu lahir
ne, wol fyabana roak Ubu Ni
vaivatul ra, tevek myorang
a'uk bira adat ra.
7 Mia ba'i msyiklabir ma
fyalak afa isa, na'uk myotu
afa liak! Afa ovi lan ana,
nabi Yesaya ntulis roak na'a
Surat Ralan a, nfamalik lahir
mia.
8 Yesaya nfalak ne,
‘Tamata ovi rfadawang Ya'a
ovu rira vaivatul ra,
na'uk ralarira ra raroa tali
Ya'a.
9 Ira raraning Ya'a, na'uk wol
ihin lahir,
tevek afa ovi rair ra wol rtali
Ubu, na'uk rtali watan
tamata.’ ”†

Yesus nfamalik afa ovi rfangra tamata ra ma rira vava'at ra wol rmalola na'a Ubu wahan ralan
Markus 7:14-23

10 Yesus nera ewal tamata
rivun avyai ma nfalak verin

* **15:4 15:4** Keluaran 20:12; Ulangan 5:16 † **15:9 15:9** Yesaya 29:13

ira ne, “Eka mryenar ma
lolin boma fyan-aran.
11 Afa ovi mian ra wol
rfangra mia. Na'uk vaivatul
ovi rtali sumarbira ra sa'i
rfangra mia.”‡
12 Ba Yesus Ni tamata ra
rma ma rorat Ia ne, “Baba,
Oa wol mka'a ne, afa ovi
fwalak avyai rotu ma tamata
Farisi ra rangrova?”
13-14 Ba Yesus nfalak verin
ira ne, “Deka ralabira
raruan na'a tamata avyai!
Ira wean afa ovi Yamang
a na'a lanit ratan wol nfau
ra, ma veka ratvutuk watan.
Ira tamata dawan ira ma
rban-ulu verin tamata ra,
na'uk ira wearira tamata ovi
matarira ra rkibu. Wean
i tamata kibu isa nfabana
tamata kibu liak, na irua
veka rleka rsuta bilaman
ralan.”
15 Petrus nfalak verin
Yesus ne, “Baba, fwalyawang
vaivatul kamkuma yai verin
ami.”
16 Yesus nfalak verin ira
ne, “Ba mia wol fyan-aran
obin?
17 Wol fyan-aran obin ne,
afamtahan ra rahu tamata
sumarn ma nsuta evun
ralan, beti ntimuri vatuk?
18 Na'uk vaivatul ovi rtali
tamata sumarn a ma rti
murin, inyai ntali tamata
ralan a, ma sa'i rfangra ia.
19 Tevek afa ovi rtali
tamata ralarira ra, rotu ma
tamata ra rfikir a'uk afa
ovi sian ra. Ira rsifedan,
rsifa roak, na'uk rtuba ovu
tamata ovi wol awarira
verin ira, rsifa tia ma watan
ovu tamata ovi wol awarira
verin ira, rbori, rsiklabir ovu
rfalak sian tamata ra.
20 Afa sian avyai rfangra
tamata ra, na'uk wean i
mifna'an, na wol mryaming
limabira ra, inyai wol nfan-
gra tamata ra.”

Vata Kanaan isa norang afa ovi Yesus nfalak a
Markus 7:24-30

21 Nata Yesus nban-talik
wan yai ma nti naran wan
i nfaseri kota Tirus ovu kota
Sidon.
22 Vata Kanaan isa ntali
wan yai nma ma nafwak ne,
“Duila'a, raja Daud ubun a
nusin Oa, fara fwaturu Mu
silobang verin ya'a, tevek
nait sian isa nleal yanak
vata, ovu notu ma nleka ale-
man roak.”§
23 Yesus wol nfalak
afakataka verin vata yai, ba
Ni tamata ra rti ma rera
verin Ia ne, “Baba, fara
msinir vata ini ma nti, tevek
nban-orang ita ovu nafwak
lalawatan.”
24 Yesus nfalak verin ia ne,
“Ubu nsinir Ya'a ma ulobang
a'uk tamata Israel ra, tevek
ira wearira domba ovi wol
rka'a roak ne, duarira na'a
inba.”
25 Na'uk vata yai nma
ma nsangatur verin Ia ma
nfalak ne, “Duila'a, fara
mlobang ya'a!”
26 Ba Yesus nfalak verin ia
ne, “Wol lolin, wean i tala
kasiko'u rira afamtahan ra

‡ **15:11 15:11** Yahudi rira adat ra rfalyawang afa ovi rfangra tamata tenarira ra, ma rotu ma rira vava'at ra wol rmalola na'a Ubu wahan ralan a. § **15:22 15:22** Vata ini wol ntali nuhu Kanaan, tevek Kanaan wol nleal roak. Ubun nusin ra rtali Kanaan, ba Surat Ralan nfalak ne, tamata Kanaan ia, ba wol Yahudi ia.

ma tvatuk verin yaha ra ma
ra'an.”*
27 Vata yai nfalak verin
Yesus ne, “Kena ta Duila'a,
na'uk yaha ra ba'i ra'an
afamtahan mumun ovi rleka
na'a duarira rira meja vavan
a.”
28 Ba Yesus nfalak verin
ia ne, “Titi, mu inorang a
dawan urun, ba veka nfak-
ena afa i ralam nfalak a.”
Brian munuk, na vata yai
yanan a lolin lahir ia.

Yesus notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ewal ira

29 Yesus nban-talik wan
yai ma ti nban-oli danau
Galilea nelan a. Ia nrata
vuar isa ma ndoku inyai.
30 Tamata rivun ila'a rma
ma rtuan Ia na'a inyai. Ira
rovun tamata ovi ratlukut
ra, tamata ovi limarira te
earira ra sian, tamata ovi
rkibu ra, tamata ovi rmanu
ra ovu vali tamata suhut liak
ra. Ira rfadoku tamata avyai
na'a Yesus wahan ralan a,
ma notu ma lolin munuk ira.
31 Ba tamata rivun avyai
rtalkaka, tevek rsi'ik Yesus
notu ma lolin ewal tamata
ra. Tamata ovi rmanu ra
rangrihi nala roak, tamata
ovi limarira te earira ra
sian lolin roak ira, tamata
ovi ratlukut ra rbana nala
roak ovu tamata ovi rkibu
ra rsirea ewal roak. Ba rir
tinemun rfadawang tamata
Israel rira Ubu a.

Yesus nfa'an tamata rivun ifa'at

Markus 8:1-10

32 Yesus nera Ni tamata
ovi rorang Ia ma nfalak
ne, “Ufaturu Ning silobang
verin tamata rivun ovi,
tevek rorang Ya'a amar
itelu roak, ovu wol rira
afamtahan ma ra'an. Wol
mane usinir ma rewal ira
ovu evurira vu, boma deka
renweringun na'a linga'an
ralan.”
33 Ba Yesus Ni tamata ra
rfalak verin Ia ne, “Wol
tamata na'a wan lean vu
ini, ba ki tala afamtahan
tali inba ma al tfa'an tamata
rivun ovi?”
34 Yesus norat ira ne, “Bira
roti ifira?”
Ira rfalak ne, “Roti ifitu
ovu ian ko'u ifira watan.”
35 Yesus nsinir tamata
rivun avyai ma rdoku lanun,
36 beti nala roti ifitu yai
ovu ian ra ma naflurut ovu
nfalak fara weninyai verin
Ubu. Nata nvisul roti ovu ian
ra ma nala verin Ni tamata
ra, ma rtanang verin tamata
rivun avyai.
37 Ira munuk rafna'an ma
evurira rveda roak, beti
Yesus Ni tamata ra rasdovuk
teran ra na'a ahir† ifitu ma
rngora.
38 Tali tamata ovi rafna'an,
na rarekan brana ra watan
rivun ifa'at. Wol rarekan
vata ovu kasiko'u ra obin.
39 Yesus nsinir tamata
rivun avyai ma rewal ira.

* **15:26 15:26** Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfamalik ne, Ubu nfili tamata Yahudi ra veki, na'uk nlobang tamata ra munuk. Na'a ayat ini, na kasiko'u ra wean tamata Israel ra. Yahudi ra ranggap ne, tamata ovi wol Yahudi ira wean yaha ra. Vata yai wol Yahudi, na'uk Yesus nlobang ia, tevek ni inorang a.
† **15:37 15:37** Tafsiran boku rfalak ne, rpake ahir dawan na'a ayat ini.

Nata Ia nrata kumal isa ma nti wan i naran Magadan.

16

Tamata boku tali Yahudi rira sidovung Farisi ovu sidovung Saduki rera ma Yesus notu faneak i tamata ra wol rot-nala
Markus 8:11-13; Lukas 12:54-56

1 Amar isa, na tamata boku tali sidovung Farisi ovu Saduki rma mane rlabir teman Yesus. Ira rera ma notu faneak i tamata ra wol rot-nala ma nfaturu ne, Ubu nsinir urun Ia.

2 Yesus nfalak verin ira ne, “Wean i lera mane nakduvul, na fyalak ne, ‘Ilyan veka lera, tevek lanit a navuli watan.’

3 Wean i varverak obin, na fyalak ne, ‘Lanit navuli ovu mutan ra rdiri, ba veka da'ut.’ Mia mkya'a ma msyi'ik lanit, na fyalak lahir ne, veka da'ut te wahal, na'uk wol fyan-aran faneak ovi fiang ini Ubu notu ra.

4 Notu afakinimi tamata ktufan ovi rva'at na'a tuvu ini wol rorang Ya'a, na'uk rera ma otu faneak i tamata ra wol rot-nala? Fiang ini wol otu faneak akataka verin ira, na'uk ki ufaturu faneak isa watan verin ira, wean faneak i lan a Ubu notu roak verin nabi Yunus.” Yesus nfalak munuk wean inyai, beti nban-talik ira.*

Yesus nfalak ma Ni tamata ra rsi'ik warira ma lolin na'a sidovung tamata Farisi ovu sidovung tamata Saduki rira afa ovi rair ra
Markus 8:14-21

5 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia raran danau ni lihir a, na'uk Ni tamata ra rablufang ma rtaha roti. Na'ut inyai, na

6 Yesus nfalak verin ira ne, “Msyi'ik wabira ma lolin. Msyi'ik ma lolin tamata Farisi ovu tamata Saduki rira ragi a!”†

7 Yesus Ni tamata ra wol rfan-aran Ni vaivatul ra, ba ka'i rsifalak afa verin ira ne, “Ia nfalak wean inyai, tevek tablufang ma tataha roti.”

8 Na'uk Yesus nka'a afa ovi rfalak ra, ba norat ira ne, “Notu afakinimi msyifalak afa na'a i wol mtyaha roti i? Mia bira inorang a ko'u da'in!

9 Mia wol fyan-aran obin! Wol mingnanang amar i uvisul roti ilima ma ufa'an tamata rivun ilima? Miblufang vali ne, misdovuk teran ra na'a ahir ifira?

10 Wean inba vali na'a amar i uvisul roti ifitu ma ufa'an tamata rivun ifa'at a? Misdovuk teran ra na'a ahir ifira?

11 Notu afakinimi wol fyan-aran obin ne, wol ufamalik na'a roti! Msyi'ik ma lolin tamata Farisi ovu tamata Saduki rira ragi a.”

12 Ba Ni tamata ra beti rfan-aran ne, Yesus wol

---

* **16:4 16:4** Msi'ik catatan kaki na'a Matius 12:39. † **16:6 16:6** Tamata Farisi ovu tamata Saduki ra rotu ma felarira ra wean tamata lolin ira, na'uk ralarira ra sian urun. Ira wearira ragi i nfamela terigu a, tevek wol rivun ira, na'uk tamata rivun rorang afa sian ovi rotu ra.

nfamalik ragi i tamata ra
ba'i rfadoku na'a roti. Ia
nfamalik wean inyai, boma
rsi'ik warira ma lolin na'a
Farisi ovu Saduki rira afa
ovi rair ra.

Petrus nfamalik Yesus ne,
Raja i ntevut dida salasilan
ra
Markus 8:27-30; Lukas
9:18-21
13 Yesus ovu Ni tamata ovi
rorang Ia rti wan ovi sarseri
ovu kota Kaisarea Filipi. Ia
nana'a inyai, na norat ira
ne, “Tamata ra rfalak ne,
Tamata Yanan yai, iki ia?”
14 Ira rfalak ne, “Tamata
boku rfalak ne, Oa ini
Yohanes i nbaptis tamata ra.
Boku rfalak ne, Oa ini nabi
Elia. Boku vali rfalak ne, Oa
ini nabi Yeremia, te nabi liak
isa vali.”
15 Ba norat ewal ira ne,
“Na'uk mia fyikir ne, Ya'a ini
iki?”
16 Simon Petrus nfalak ne,
“Oa ini Raja i mtevut mami
salasilan ra, ovu Ubu i nva'at
a, Yanan Oa.”
17 Yesus nfalak verin ia ne,
“Ubu naflahar oa, Simon i
yamam verin Yunus, tevek
tamata ra wol rfavotuk afa
ini verin oa, na'uk tali Ya-
mang i na'a lanit ratan a.
18 Ufalak vali verin oa ne,
naram a Petrus, ihin a vatmi-
nan. Ya'a veka ufadiri Ning
sidovung tamata ovi rorang
Ya'a na'a vatminan ini ratan
a. Matmatan ni ngrebat wol
nfalek-nala ira.
19 Ya'a wean ala kusi tali
Ubu Ni Fareta ma ufadoku
na'a limam ralan a, boma
wean i fwalak teri afaka
watan na'a lanit ivavan a,
na Ubu nfalak teri vali na'a
lanit ratan. Wean i mtorung
afaka watan na'a lanit iva-
van a, na Ubu veka ntorung
vali na'a lanit ratan.”
20 Nata nfalak teri ma deka
rfamalik verin tamata ra ne,
Ia Raja i ntevut rira salasilan
ra.

Yesus nfamalik Ni mat-
matan a
Markus 8:31—9:1; Lukas
9:22-27
21 Tali amar yai vali, na
Yesus nfalyawang verin
Ni tamata ovi rorang Ia
ne, afaka veka nkena Ia.
Ia nfamalik verin ira ne,
musti nti Yerusalem ma
dawan Yahudi ra, Yahudi
rira dawan mela falurut ra
ovu vali Yahudi rira dawan
ovi rair Musa ni inukun ra
veka rotu sian Ia tia ma
watan. Ira vali veka rfedan
Ia, na'uk amar itelu nelak,
na Ubu veka nfava'at ewal
Ia.
22 Ba Petrus novun Ia ma
rdir-aling ira, beti ntabu Ia
nfalak ne, “Duila'a, deka
fwalak wean inyai! Era
verin Ubu, boma afa yai
deka nkena Oa.”
23 Na'uk Yesus ndir-tamuri
Petrus, beti nfalak verin ia
ne, “Nitdawan, muti vatuk
oa tali ini! Oa mangal Ya'a
ma deka ot-orang Ubu Ni
banbanan verin Ya'a. Afa
ovi fwikir ra wol rtali Ubu,
na'uk rtali watan tamata ra.”

Tamata ovi rorang Yesus
musti rtorung ma rtuan susa
24 Nata, Yesus nfalak verin
Ni tamata ra ne, “Tamata
iki inan ma norang Ya'a, na
ia musti nalak tenan a ovu
nvara ni aa walwalur ma
norang a'uk Ya'a.

25 Tamata iki watan inan
ma ntahang teri ni vava'at
i na'a lanit ivavan a, na ia
wol ni vava'at kakiwal a.
Na'uk tamata iki nablufang
ni vava'at a tevek norang
Ya'a, na veka ni vava'at kaki-
wal.
26 Wean i tamata isa
nasdovu munuk metan ovi
rna'a lanit ivavan a, na'uk
wol ni vava'at kakiwal, na
ihin aka? Ia ki nala aka ma
al nkati vava'at kakiwal yai?
Wol nala akataka lahir!
27 Ba myorang a'uk Ya'a
ovu ralabira urun, tevek
Ning amar veka nma ma
Ya'a, Tamata Yanan Ya'a
veka uma ewal, ovu Yamang
Ni ngrebat i nfitik nyadat a,
ovu vali Ni sansinir ra tali
lanit ratan rovu vali Ya'a.
Na'ut amar yai, na veka
ukun tamata ra munuk ma
inovan ovu afa ovi rotu ra.
28 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Tali bir
tinemun na'a wan ini, na
tamata boku wol rmata obin,
na'ut inyai na ira veka rsi'ik
lahir Ya'a Tamata Yanan Ya'a
veka uma ma ufareta wean
lahir Raja."

17

Yesus nangrihi nulu Musa irua Elia

Markus 9:2-13; Lukas 9:28-36

1 Amar inean nelak roak,
na Yesus novun Petrus,
Yakobus irua warin a
Yohanes, ma rva'al vuar
karatat isa, ma aksa ira
watan na'a inyai.
2 Ira rsi'ik, na Yesus felan
a naling roak Ia. Wahan
a vanan ma wean lera, ovu
vali afa ovi nung a neluk
ra, rangiar urun ma rfitik-
ryadat.
3 Brian munuk, na rsi'ik
Musa irua Elia rvotuk ma
rangrihi nulu Yesus.
4 Ba Petrus nfalak verin Ia
ne, "Duila'a, lolin urun ma
tna'a wan ini. Ni lolin a
amfadiri befak itelu, ma isa
verin Oa, isa verin Musa, isa
vali verin Elia."
5 Petrus nangrihi obin,
na brian munuk mutan isa
vanan urun ma nkum-teri
irtelu. Ira rarenar vai isa
ntali mutan ralan yai ne, "Ini
Yanak i ulobang urun Ia. Ia
notu ma ralang a lolin urun,
ba mryenar afa ovi nfalak
ra!"
6 Yesus Ni tamata avyai
rarenar vai yai, na rbobar
urun ma rleka lahir rsuta
lanun ma rtub-fangofak ira.
7 Yesus nma ma nkena ira,
beti nfalak ne, "Deka byo-
bar, ba mdyiri kikyai!"
8 Ba rvanung waharira ra
ma rsi'ik, na wol tamata
roak na'a inyai. Yesus a'uk
sa'i nana'a inyai.

*Yesus Ni tamata ovi ro-
rang Ia rorat na'a Elia*

9 Nata rsuta tali vuar ma
rna'a rira banbanan obin, na
Yesus nsurak ira ne, "Deka
fyamalik afa i mryea inlan-
gin yai verin tamata ra veki.
Mnyaban ma Ubu nfava'at
ewal Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a tali matmatan, beti fya-
malik."
10 Ira rorat Ia ne, "Notu
afakinimi Yahudi rira dawan
ovi rair Musa ni inukun ra
rfalak ne Elia nma ula ia,
beti Raja i ntevut dida salasi-
lan ra nma?"

11 Yesus nfalak ne, “Kena,
Elia nma ula ia, boma nasu-
san afakataka munuk.
12 Na'uk ufalak verin mia
ne, Elia nma roak, na'uk
tamata ra wol rka'a ia ma
rotu tia ma watan ia. Wean
inyai vali verin Ya'a Tamata
Yanan Ya'a ini, veka utuan
sian rivun ma tamata ra
veka rwi-rwa Ya'a.”
13 Na'ut inyai beti Yesus
Ni tamata ra rka'a ne, Yesus
nfamalik Yohanes i nbaptis
tamata ra. Yohanes wean
nabi Elia.

Yesus nala'ing vatuk nait sian tali kasiko'u brana isa
Markus 9:14-29; Lukas 9:37-43

14 Yesus ovu Ni tamata
itelu yai rsuta tali vuar
yai ma rtuan tamata rivun.
Tali tamata rivun avyai, na
brana isa nma ma nsangatur
na'a Yesus wahan ralan a ma
nfalak ne,
15 “Duila'a, fara fwaturu
Mu silobang a verin yanak
brana. Ia ni suhut manut
ma notu ma wean i nfoar, ba
nawar ma dawan ia, ovu ba'i
nleka na'a yafralan ovu vali
na'a wear.
16 Ya'a ovun roak ia uma
verin Mu tamata ovi rorang
Oa, na'uk wol rot-nala ma
lolin ia.”
17 Yesus ntabu ira ma
nfalak ne, “Wean inba mia?
Wol bira inorang lahir ovu
wol myorang afa ovi kena
ra. Amar ifira vali ma udoku
ovu mia ma utahang nal
ralang ovu mia, tamata ovi
wol bira inorang a? Myovun
kasiko'u yai mya ini!”
18 Ba Yesus nfareta nait
sian i nleal kasiko'u yai ma
nti talik ia. Nait sian yai nti
talik lahir ia, ma lolin ewal
ia.
19 Afa yai nlia roak, beti
Yesus ovu Ni tamata ovi ro-
rang Ia rban-talik wan yai
ma aksa ira watan, ma rorat
Ia ne, “Afakinimi ami wol
amaling nala nait sian yai?”
20 Yesus nfalak verin ira
ne, “Wol myot-nala, tevek
bira inorang a kako'u da'in.
Afa i ufalak verin mia ini,
kena urun! Ba wean i bira
inorang a veran sesawi ni
vatul watan, na bisma fyalak
ma vuar yai nti wan liak, na
vuar yai veka nti lahir, ba
bis myot-nala afaka watan. [
21 Na'uk linga'an isa watan
ma mila'ing vatuk nala nait
sian i felan wean inyai.
Musti miflurut verin Ubu
ovu mtyolat.]”*

Yesus nfamalik ewal Ni matmatan a
Markus 9:30-32; Lukas 9:43-45

22 Amar isa, na Yesus ovu
Ni tamata ovi rorang Ia ras-
dovu ira na'a Galilea, ma
nfalak verin ira ne, “Tamata
ra veka rala Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a ini, verin tamata
ra,
23 ma rfedan Ya'a, na'uk
amar itelu nelak, na Ubu
veka nfava'at ewal Ya'a.”
Rarenar afa i Yesus nfalak
yai, na ralarira ra lalau
urun.

Yesus nbahir kulu verin Yahudi rira rahan dawan falurut

* **17:21 17:21** Naskah mnanat boku wol rira ayat ini.

24 Yesus ovu Ni tamata
ovi rorang Ia raran ahu
Kapernaum. Amar isa, na
tamata ovi ba'i rera babahir
kulu verin Yahudi rira Ra-
han Dawan Falurut, ti ma
rtuan Petrus ma rorat ia ne,
“Mu guru nbahir kulu verin
dida Rahan Dawan Falurut,
te wahal?”†
25 Petrus nfalak ne, “Ia
nbahir kulu yai!” Nata nti
rahan i Yesus nleal a mane
norat afa yai tali Ia. Wol
norat Yesus obin, na Yesus
norat lan roak ia ne, “Si-
mon, munovak aka na'a afa
ini: raja ovi rna'a lanit iva-
van rfareta tamata aba ma
rbahir kulu? Rera tali rira
tamata ra, te tali tamata
dakan ra?”
26 Petrus nfalak ne, “Tali
tamata dakan ra.”
Yesus nfalak ne, “Ba wean
inyai, na raja rira tamata ra
deka rbahir kulu.
27 Na'uk totu ma ralarira
deka sian ita, ba mtaha mu
snar a ma ti mdava ian na'a
danau. Mngal ian i bwing
lan a, vavan a, na veka mrea
kubang isa.‡ Kubang yai
naran ma tbahir kulu, ba
mala ma bwahir kulu verin
itrua.”

18

Tamata iki ni dawan nlia munuk na'a Ubu Ni Fareta?
Markus 9:33-37; Lukas 9:46-48

1 Na'ut inyai, na Yesus Ni
tamata ovi rorang Ia rma
ma rtuan Ia, ma rorat ne,
“Na'a Ubu Ni Fareta, na iki
ni dawan a nlia munuk?”
2 Yesus nera kasiko'u isa
ma ndiri waharira ralan ra,
3 ma nfalak verin ira ne,
“Afa i ufalak verin mia ini,
kena urun! Wean i wol
myahil ma mtyalik tali bira
salasilan ra, ovu fyakabava
tenabira ra wean kasiko'u
ini, na mia veka wol ti
mnya'a Ubu Ni Fareta a.
4 Tamata iki watan nfak-
abava tenan a wean kasiko'u
ini, na ia veka dawan lia
munuk tamata ovi rna'a Ubu
Ni Fareta a.
5 Tamata iki watan nalang
kasiko'u ra wean kasiko'u
ini tevek narang a, na ia
nalang roak Ya'a.
6 Na'uk tamata iki watan
notu ma kasiko'u i norang
Ya'a nleka ma notu salasilan,
na Ubu veka nukun ia. Ni
lolin a, rkeak vatu dawan isa
na'a relan a, ma rfanebar ia
na'a tahat ralan.”

Afa ovi rweang tamata ra ma rotu salasilan
Markus 9:42-48; Lukas 17:1-2

7 “Ya'i yo! Veka sian urun
i lahir, tevek afa ovi rna'a
lanit ivavan ini veka rotu
ma tamata ra rira salasilan.
Ita tka'a roak ne, afa sian
avyai rotu ma tamata ra rira
salasilan rna'a watan, na'uk
sian urun verin tamata ovi
rotu ma tamata liak ra rotu
salasilan.
8 Ba wean i limabira te
eabira ra rotu ma myotu

† **17:24 17:24** Lokat varat, na brana Yahudi ovi rira tuvu varat vutrua nrata musti rbahir kulu verin Yahudi rira Rahan Dawan Falurut. Babahir kulu ini veran rira kadi na'a amar irua. ‡ **17:27 17:27** Kubang perak isa na'a vai Yunani naran *stater*, fyawan veran rira kubang perak ko'u naran *dirham*, ifa'at. *Stater* isa naran ma tamata irua rbahir kulu verin Yahudi rira Rahan Dawan Falurut.

salasilan, na myetal vatuk
watan ira. Ni lolin a,
limabira lihir te eabira lihir
watan, na'uk bira vava'at
kakiwal ovu Ubu. Sian
urun i lahir wean limabira
ovu eabira ratnemu, na'uk
rvatuk mia ma mnya'a
yafwan kakiwal.
9 Wean i matabira lihir
notu ma myotu salasilan,
na mkyivul vatuk watan ia.
Ni lolin a, matabira lihir
watan, na'uk bira vava'at
kakiwal ovu Ubu. Sian urun
ia lahir ma matabira irua,
na'uk rvatuk mia ma mnya'a
yafwan kakiwal.”

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a domba i wol nleal a
Lukas 15:3-7

10 “Msyi'ik wabira ma
lolin, boma deka minovak
ne, kasiko'u ovi wearira
kasiko'u ini wol fyawarira.
Mingnanang, tevek ufalak
verin mia ne, Ubu Ni
sansinir ra tali lanit ratan
rsi'ik ma lolin kasiko'u
avyai, ovu rdiri lalawatan
Yamang i na'a lanit ratan
wahan ralan a. [
11 Tevek Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a, uma lanit ivavan
ini ma udava tamata ovi
rfaroa ira tali Ubu, ma usikat
ira tali rira salasilan ra, ma
rira vava'at kakiwal.]*
12 Mia minovak aka na'a
vaivatul kamkuma ini?
Tamata isa ni domba ratut
isa, na'uk isa nban-sala ma
wol nleal roak. Domba duan
yai veka nti talik ni domba
vutsi rahin isi yai ma rna'a
vuar ni dadudur watan, ma
ti ndava domba i nban-sala
yai.
13 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Ti ma ndav-
nala roak ia, na inan urun
i lahir, nlia tali domba vutsi
rahin isi ovi wol rban-sala.
14 Ba Yamadida i na'a lanit
ratan wean vali inyai. Ia wol
inan ma kasiko'u isa vali tali
kasiko'u avyai rban-sala ma
veka wol rleal.”

Wean inba ma tfakena terad a valid ovi rorang Yesus, na'uk rotu salasilan verin ita

15 “Wean i teram-valim
tamata inorang isa notu
salasilan verin oa, na muti
ma fwalyawang verin ia na'a
ni sala, na'uk mirua watan
ma deka tamata liak rka'a.
Wean i nrenar mu snurak a,
na nfaturu roak ne, mirua
ralabira lolin ewal roak.
16 Na'uk wean i wol nre-
nar oa, na movun tamata
isa te irua ewal ma msurak
ewal ia, ma rarenar afa
ovi fwalak ra. Rtulis roak
na'a Surat Ralan ne, ‘Wean i
mane rmangadu tamata, na
tamata irua te itelu musti
rna'a inyai vali ma rarenar
afa ovi rfalak ra.’†
17 Wean i nafena ma
nrenar obin, na fwamalik
ni sala yai verin sidovung
tamata ovi rorang Ya'a.
Wean i nafena vali ma
nrenar ira, na deka myotu
kida ovu ia, wean tamata
ovi ba'i rera babahir kulu ra
te tamata liak ovi wol rka'a
Ubu.
18 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Afa ovi
fwalak teri na'a lanit ivavan

* **18:11 18:11** Naskah mnanat boku wol rira ayat ini. † **18:16 18:16** Ulangan 19:15

ini, Ubu veka nfalak teri vali
na'a lanit ratan. Wean i
mtorung afaka watan na'a
lanit ivavan ini, na Ubu veka
ntorung vali na'a lanit ratan.
19 Ufalak ewal verin mia
ne, wean i tamata irua tali
mia na'a lanit ivavan ini
mian vai isa ma myera afaka
watan tali Yamang a na'a
lanit ratan, na Ia veka nvalat
bira falurut a.
20 Tevek na'a inba watan,
wean i tamata inorang irua
te itelu rasdovu ira, na Ya'a
una'a vali inyai.”

Vaivatul kamkuma na'a tamata sansinir i nafena ma nabun tamata

21 Petrus nma ma nfalak
verin Yesus ne, “Duila'a,
veka abun nala fafira salasi-
lan ovi terang a valing isa
notu verin ya'a? Abun nala
fafitu?”
22 Yesus nfalak verin ia ne,
“Wol fafitu watan. Oa musti
mabun salasilan ovi tamata
ra rotu verin oa, ti naran
favutfitu, fafitu.
23 Ufamalik afa yai tevek
Ubu Ni Fareta a wean raja
isa i mane nsi'ik ne, ni
tamata ovi rkarya verin ia
rira utan ifira verin ia.
24 Ti ma nrekan utan
avyai, na rovun vali ni
tamata isa nma verin ia.
Tamata yai ni utan dawan
urun i lahir, talenta rivun
vutu a.‡
25 Tamata yai wol nbahir
nala ni utan yai, ba raja
yai nfareta ni tamata ra ma
rfedi ia ovu awan a yanan ra
ovu vali ni metan ra munuk
ma nbahir ni utan yai.
26 Ba tamata yai nsuta
ma nsangatur verin ia
ma nfalak ne, ‘Baba, fara
mnaban kedan veki, ma ki
ubahir munuk ning utan a.’
27 Nata raja yai nfaturu ni
silobang verin ia, ma nfata-
lik ia ovu na'i vatuk tamata
yai ni utan.
28 Na'uk ti ma nban-talik
raja yai, na ntuan tamata isa
i nkarya vali verin raja yai.
Tamata yai nutang roak ni
kubang a, na'uk ko'u watan,
dinar ratut isa. Ia ntaha ngu-
rus tamata yai relan a, beti
nfalak ne, ‘Bwahir kikyai mu
utan verin ya'a!’§
29 Ba tamata yai nsangatur
verin ia ma nfalak ne, ‘Baba,
fara mnaban kedan a, ma ki
ubahir munuk ning utan.’
30 Na'uk nafena ma na'i
vatuk tamata yai ni utan,
ba nala ia ma ti ra'abu'i ia,
ti naran i nbahir munuk ni
utan a.
31 Ti ma tamata liak ovi
rkarya verin raja yai rsi'ik
afa i tamata yai notu, na
ralarira lalau urun. Ba ti
rfamalik afa yai verin raja.
32 Nata raja yai nsinir ma
ti rera tamata yai ma nfalak
ne, ‘Oa muktufan urun! A'i
vatuk munuk roak mu utan
a, tevek mera lablobang
verin ya'a.
33 Notu afakinimi wol
mlobang tamata i nkarya
ovu oa, wean i ulobang roak
oa yai?’

‡ **18:24 18:24** Kubang *talenta* isa watan wean tamata isa ni kadi na'a varat vutu rahin ilima. § **18:28 18:28** Vai Yunani nfalak ne, tamata ini ner-teri kubang *dinar* ratut isa. *Dinar* isa watan veran tamata isa ni kadi na'a amar isa.

34 Raja nangrova urun,
ba nfalak ma rtaha ia ti
verin tamata ovi ba'i rwi-
rwa tamata ra, ti naran i
nbahir munuk ni utan a.
35 Ba Yamang a na'a lanit
ratan veka notu vali wean
inyai verin lokat tamata,
wean i wol ralabira urun
ma myabun salasilan ovi
terabir-valibira ra rotu verin
mia.”

19

Yesus nsurak tamata ovi awarira roak ma deka rsitalik

Markus 10:1-12

1 Yesus nair munuk na'a
afa avyai, na ntali propinsi
Galilea nti propinsi Yudea
ma nana'a oar Yordan ni
lihir a.
2 Na'a inyai na, tamata
rivun rma ma rorang Ia, ovu
notu ma ovi rira suhut ra
lolin ewal ira.
3 Tamata Farisi boku rma
ma rlabir teman Yesus. Ira
rorat Ia ne, “Na'a dida
inukun ra, na brana ra
bisma rtalik tia ma watan
awarira te wahal?”
4 Yesus nfalak ne, “Mia wol
byas Ubu Ni vaivatul ra? Tali
na'ut i Ubu notu lanit ivavan
a, na Ia notu roak brana ovu
vata.*
5 Ubu Ni vaivatul a nfalak
ne, ‘Wean inyai, bi brana
veka nsuta talik renan ovu
yaman a, ma irua awan a
rleal isa. Vata irua brana
ralarira isa ma ikisa watan
ira.’†
6 Ba irua ikisa watan roak.
Wean inyai, bi Ubu notu
roak ma irua rleal isa, ba
tamata ra wol bis rotu ma
rsitalik.”
7 Tamata Farisi avyai rorat
Yesus ne, “Ba wean inyai, na
afakinimi Musa nfalak ma
wean i brana isa mane ntalik
awan a, na nasusan ni surat
sitalik ma nfasuka ia?”
8 Yesus nfalak verin ira ne,
“Musa ntorung ma mtyalik
awabira ra, tevek ralabira ra
rangrebat da'in. Tali lalan
ana, Ubu wol ntorung ma
msyitalik.
9 Ufalak verin mia ne,
brana iki watan ntalik awan
a ma nsifa ewal ovu vata
liak, na ia naflidan‡ roak.
Na'uk wean i awan a ntuba
ovu brana liak, beti bisma
ntalik awan a.”
10 Nata Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia rfalak ne, “Ba
wean i brana mane nsifa
ovu ntuan angangal wean
inyai, na ni lolin a deka nsifa
lahir.”
11 Yesus nfalak verin ira
ne, “Tamata boku watan
rtahang nala afa i fyalak
yai. Na'uk Ubu nala ngre-
bat verin tamata boku ma
rtorung ma wol rsifa.
12 Tamata boku wol rsifa,
tevek tali amar i rarali ira,
na ira wearira watan in-
yai.§ Tamata boku wol rsifa,
tevek tamata ra rotu ma ira
wearira inyai. Boku vali
tali watan ira ma rfili ma
wol rsifa, tevek ranovak ma
rkarya verin Ubu na'a Ni

* **19:4 19:4** Kejadian 1:27 † **19:5 19:5** Kejadian 2:24 ‡ **19:9 19:9** Vaivatul ***naflidan***, ihin a ne, tamata i nsifa roak, na'uk ntuba ovu tamata i wol awan verin ia. § **19:12 19:12** Ayat ini ihin a ne, brana boku tali amar i rarali ira, na wean i rfahil roak ira. Brana boku vali, wol bisma rsifa, tevek rfahil roak ira.

Fareta a. Iki nfan-aran Ning vaivatul ra, na ni lolin a not-orang.”

Yesus naflahar kasiko'u ra
Markus 10:13-16; Lukas 18:15-17

13 Tamata ra rovun ya-narira ra rma verin Yesus, ma nfadoku liman a na'a ira ovu naflurut verin ira, na'uk Ni tamata ovi rorang Ia rangrova tamata avyai.

14 Yesus nfalak verin ira ne, “Msyi'ik watan ma kasiko'u avyai rma ma rtuan Ya'a. Deka myotu teri ira, tevek tamata ovi wearira avyai, ira veka warira vali ovu Ubu na'a Ni Fareta a.”

15 Nata Yesus nfadoku li-man a na'a kasiko'u avyai ma naflahar ira, beti nban-talik wan yai.

Wean inba ma dida vava'at kakiwal
Markus 10:17-27; Lukas 18:18-27

16 Amar isa, na brana isa nma ma norat Yesus ne, “Tuan Guru, ya'a musti otu afa lolin aka, boma ning vava'at kakiwal?”

17 Yesus nfalak verin ia ne, “Afakinimi morat Ya'a na'a afa i lolin a? Ubu a'uk sa'i lolin Ia. Wean i inam ma mu vava'at kakiwal, na mot-orang Ubu Ni inukun ra.”

18 Ba brana yai norat ewal ne, “Inukun inba?”

Yesus nfalak verin ia ne, “Deka msifedan, wean i msifa roak, na deka mtuba ovu tamata i wol awam verin ia, deka bwori, ovu vali deka mdiri fareta wa-harira ralan ra ma msiklabir na'a afa ovi fwalak ra na'a tamata liak.

19 Malang renam ovu ya-mam a, ovu vali mlobang tamata ra munuk, wean watan i mlobang tenam a.”*

20 Varverun yai nfalak ne, “Baba, ya'a ot-orang munuk roak afa avyai, ba afaka wa-hal obin?”

21 Yesus nfalak verin ia ne, “Wean i inam ma mu vava'at a nmalola, na muti ma fwedi munuk mu metan ra, ma mtanang kubang avyai verin tamata kasian ra. Motu wean inyai, na veka mu metan na'a lanit ratan, beti mwa ma morang Ya'a.”

22 Ti ma nrenar afa i Yesus nfalak yai, na newal ia ovu ralan lalau, tevek ni metan a rivun.

23 Nata Yesus nfalak verin Ni tamata ra ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Susa buas ma tamata ovi rka'i ra rtorung ma Ubu nfareta ira wean lahir raja!

24 Ufalak fasa ewal ne, susa dalang ma unta nu-ruk nala nti dirin ni bilahin a, na'uk susa lia inyai vali verin tamata ka'i ra rtorung ma Ubu nfareta ira wean lahir raja!”

25 Ti ma Ni tamata ra rarenar afa ovi nfalak ra, na rtalkaka lahir ma rfalak ne, “Ba wean inyai, na iki veka ni vava'at kakiwal?”

26 Yesus nsi'ik ira ma nfalak ne, “Tamata ra wol rot-nala lahir afa yai, na'uk Ubu bis not-nala munuk akataka.”

27 Ba Petrus nfalak ne, “Ami amban-talik roak

* **19:19 19:19** Ulangan 5:16

mami afakataka munuk ma
amorang Oa, ba ami veka
enamami aka?”
28 Yesus nfalak verin ira
ne, “Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Ti naran
amar i Ubu veka notu ma
akataka ngorva'an munuk,
na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a
ini veka udoku wang i nfitik
nyadat a ma ufareta. Na'ut
inyai, na mia tamata ovi my-
orang roak Ya'a, lokat mia
veka mdyoku vali na'a wan
vutu rahin irua ma fyareta.
Na'a wan avyai vali, na mia
veka fyaleka inukun verin
Israel ni arun dawan vutu
rahin irua.†
29 Tamata iki watan nban-
talik a'an a warin ra, renan
ovu yaman a, yanan ra ovu
uran ra, ni rahan teta te ni
va'i ra, tevek norang Ya'a,
na tamata yai enan a veka
ntafal ma faratratut, ovu vali
veka ni vava'at kakiwal.
30 Na'uk tamata rivun ovi
fiang ini dawan ira ma rban-
ulu verin tamata ra, ira veka
rban-muri watan. Tamata
ovi ko'u watan ira fiang
ini ma rban-muri, ira veka
dawan ira ma rban-ulu verin
tamata ra.”

20

*Vaivatul kamkuma na'a
tamata ovi rkarya na'a va'i
anggur*

1 Yesus nfalak ne, “Na'ut
i Ubu nfareta tamata ra
wean lahir Raja, na Ni Fareta
yai wean vaivatul kamkuma
ini: Va'i duan isa nbatar
varverak sumatan, ma ti
ndava tamata ma rkarya
na'a ni va'i anggur a.
2 Va'i duan yai na'an vai
isa ovu tamata ovi ndav-
nala roak ira ma nbahir
kubang dinar isa na'a amar
isa, tevek fyawan i wean ini
ba'i rala na'a amar isa. Ba
nsinir ira ma ti rkarya na'a
ni va'i anggur.
3 Ka'a bi jam sembilan
varverak, na ia nti wan
i rfedi-rfaha afa na'a ma
nsi'ik tamata liak boku vali.
Tamata avyai wol rira karya,
ma rdiri watan.
4 Ba nfalak verin ira ne,
‘Miti ma mkyarya na'a ning
va'i anggur a, ki ubahir bira
kadi ra ma inovan ovu bira
karya.’ Ba rti ni va'i a.
5 Lera ndirlola roak, na nti
ewal ma ndava tamata. Jam
tiga lerasian sian, na notu
vali wean inyai.
6 Ti ma jam lima lera
sian roak, na nti ewal inyai
ma ntuan tamata ovi rdiri
watan. Ia nfalak verin ira
ne, ‘Notu afakinimi mdyiri
watan ma wol mkyarya na'a
amar lolan ini?’
7 Ira rfalak verin ia ne,
‘Wol tamata rera ami ma
amkarya.’ Ba nfalak verin
ira ne, ‘Miti ma mkyarya
na'a ning va'i anggur a.’
8 Lervava roak, na va'i
duan yai nfalak verin ni
tamata i nfili ma nfareta ovi
rkarya ra ne, ‘Mera tamata
rkarya ra ma bwahir rira
kadi ra. Bwahir lan verin
tamata ovi rban-muri ra,
beti ovi ula ira.’

† **19:28 19:28** Yesus Ni tamata vutu rahin irua yai veka rdoku vali na'a wan vutu rahin irua, ihin a ne, rdoku *takhta* vutu rahin irua.

9 Ba tamata ovi rkarya tali
jam lima lersian yai rma,
ma nbahir rira kadi ra na'a
amar isa. Lokat ira rira kadi
kubang dinar isa.
10 Nata tamata ovi rkarya
tali varverak yai rma. Ia
nbahir ira kubang dinar isa
vali. Tamata avyai ranovak
ne, rira kadi veka nlia dinar
isa, na'uk rira kadi ra wean
watan ovi rban-muri ra.
11 Ba rala rira kadi ra,
na rafngamu'ur watan verin
va'i duan yai.
12 Ira rfalak ne, ‘Tamata
ovi rban-muri lalean rkarya
jam isa watan, na'uk bwahir
ma wean watan ami! Velik
ne ami amkarya amar lolan
lahir, ma lera ntunu ami!’
13 Va'i duan yai nfalak
verin tamata isa tali rir tine-
mun ne, ‘Kida, ya'a wol ula-
bir oa. Ita ta'an vai isa roak
ma ubahir oa, kubang dinar
isa na'a amar isa.
14 Ya'a mane ubahir
tamata ovi rban-muri lalean
rira kadi ra ma wean watan
mu kadi a. Ba mala mu kadi
a ma mewal oa.
15 Tali watan ralang a ma
otu wean inyai, tevek ya'a
ning kubang avyai. Oa be-
tane ralam sian ya'a, tevek
ralang lolin ma ala verin ira
wean i ala verin oa.’ ”
16 Nata Yesus nfalyawang
vaivatul kamkuma yai ihin
a verin Ni tamata ra ne,
“Wean vali inyai verin
tamata ovi fiang ini rban-
muri, ira veka rban-ulu.
Tamata ovi fiang ini rban-
ulu, ira veka rban-muri
watan.”*

Yesus nangrihi nala fatelu roak na'a Ni matmatan a
Markus 10:32-34; Lukas 18:31-34

17 Na'ut i Yesus nti
Yerusalem, ma na'a linga'an
ralan obin, na nera Ni
tamata vutu rahin irua ovi
rorang Ia yai, ma rti nelan
kedan a ma nfalak verin ira
ne,
18 “Fiang ini mane tati
Yerusalem, na tamata ra
veka rala Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a ini, verin dawan
mela falurut ra ovu dawan
ovi rair Musa ni inukun
ra. Ira veka rukun Ya'a ma
umata.
19 Ira veka rala Ya'a verin
tamata ovi wol Yahudi ra.
Tamata avyai veka rlabir
waweang Ya'a ovu rira vai-
vatul ra, rasveva Ya'a, beti
rbaku Ya'a na'a aa wal-
walur. Na'uk ti ma amar
itelu nelak, na Ubu veka
nfava'at ewal Ya'a.”

Tfakabava tenadida ra ma tlobang vali tamata liak ra
Markus 10:35-45

20 Nata Zebedeus awan a
ovu yanan ra, rma ma rtuan
Yesus.† Zebedeus awan a
nsoak ma nsangatur verin
Yesus, mane nera afa tali Ia.
21 Ba Yesus norat ia ne,
“Inam ma otu afaka verin
oa?” Vata yai nfalak verin
Yesus ne, “Era ma mtorung
ne, veka mala yanak ra ma
isa ndoku Mu lihir mela

* **20:16 20:16** Vaivatul kamkuma ini ihin a ne, tamata ovi rorang lan Ubu, ovu tamata ovi beti rorang Ubu, irmunuk veka rira vava'at kakiwal, tevek Ubu Ni rala lolin a. † **20:20 20:20** Zebedeus yanan ra nararira Yakobus ovu Yohanes.

ovu isa ndoku vali Mu lihir
balit a, ma mimunuk fyareta
tamata ra na'a Mu Fareta a."

22 Na'uk Yesus nfalak verin
ia ne, "Mia wol mkya'a afa
i myera tali Ya'a. Mtyahang
nala ma rotu sian mia wean
i veka rotu sian Ya'a?"

Ira rfalak ne, "O'u. Amta-
hang nala watan."

23 Ba Yesus nfalak verin ira
ne, "Fyalak kena urun, tevek
ira veka rotu sian mia wean
i veka rotu sian Ya'a. Na'uk
Ya'a wol bisma ufadoku ne,
iki ndoku Ning lihir mela
ovu balit a. Ning lihir mela
ovu Ning lihir balit a. Ya-
mang a'uk sa'i nfadoku ne,
tamata aba veka rdoku ovu
Ya'a."
24 Nata Yesus Ni tamata
vutu rarenar afa ovi rira
kida irua yai rfalak ra, ba
rangrova ira.

25 Ba Yesus nera ira
munuk ma nfalak ne, "Mia
mkya'a roak ne, tamata
fareta ra ovu tamata dawan
ovi wol Yahudi ira rfareta
rira tamata ra ovu limarira
tma'an ma rta'i ira.
26 Na'uk mia deka we-
abira tamata avyai. Tamata
iki inan ma ni dawan nlia
tamata ra, na ia musti neluk
tamata sansinir verin mia.
27 Iki inan ma nlia munuk
mia, na ia musti neluk
tamata sansinir verin mia.
28 Wean vali inyai verin
Ya'a, Tamata Yanan Ya'a.
Ya'a wol uma ma usinir
tamata ra ma rlobang Ya'a.
Na'uk uma ma ulobang
tamata ra ovu umata al
ukvanak tamata rivun tali
rira salasilan ra."

Yesus notu ma tamata kibu irua rsirea ewal
Markus 10:46-52; Lukas 18:35-43
29 Na'ut i Yesus ovu Ni
tamata ovi rorang Ia rban-
talik kota Yerikho, na tamata
rivun rorang vali ira.
30 Na'a linga'an nelan, na
tamata kibu irua rdoku. Ira
rarenar ne, Yesus nahu in-
yai, ba rafwak ne, "Yesus, Oa
ubum a nusim Raja Daud,
ba fara fwaturu Mu silobang
verin ami!"
31 Tamata rivun rtabu ira
ma deka vairira. Na'uk
rtafal ma rafwak ila'a ne,
"Oa ubum-nusim Raja Daud,
ba fara fwaturu Mu silobang
verin ami!"
32 Nata Yesus ndir-teri ma
nera tamata kibu irua yai
ma norat ira ne, "Inabira ma
otu aka verin mia?"
33 Ira rfalak ne, "Duila'a,
fara ne mlobang ami ma
motu ma amsirea ewal!"
34 Yesus nfaturu Ni
silobang verin ira, ba nkena
matarira ra, na rsirea lahir.
Ba rdiri ma rorang Yesus.

21

Tamata ovi rna'a Yerusalem rsa'a Yesus ovu ralarira ra lolin urun
Markus 11:1-11; Lukas 19:28-40; Yohanes 12:12-19
1 Yesus ovu Ni tamata
ovi rorang Ia ti rfaseri
Yerusalem, ma raran roak
ahu Betfage i nana'a vuar
Zaitun. Ba Yesus nsinir
tamata irua tali Ni tamata
ovi rorang Ia ma rti ula ira.
2 Ia nfalak verin ira ne,
"Miti ahu i na'a ulu eri. Na'a
ineri, na mia veka mtyuan
lahir keledai vata i rkeak

siebang watan ia ovu yanan
a. Mryuvat ni kakeak a ma
fyabana ira mya verin Ya'a.
3 Wean i tamata isa ntabu
mia, na fyalak verin ia ne,
‘Duila'a nperlu keledai yai,’
na npake munuk, beti rtaha
lahir rma.”
4 Rotu wean inyai, boma
nfakena lahir vaivatul ovi
nabi isa ntulis roak a. Ia
ntulis ne,
5 “Fyalak verin tamata ovi
rna'a Sion ne,*
‘Msyi'ik kikyai, bira raja
nma.
Ia nfakabava tenan a,
ma rata ndoku watan
keledai isa i wol ka'i
dawan ia obin.’ ”
6 Ba Yesus Ni tamata irua
yai rti ma rot-orang afa ovi
nfalak ra.
7 Tamata irua yai rovun
keledai vata yai ovu yanan
a rti verin Yesus, ma rala
rira ravit blawat ra ma
al raraang tetarira ratan
ra, beti Yesus rata ndoku
keledai ko'u yai.
8 Tamata rivun ovi rna'a
inyai rvelar rira ravit a
blawat ra na'a linga'an
ralan. Boku retal aa sanan
tutul ra ma relir na'a
linga'an ralan.†
9 Tamata rivun rban-orang
Yesus, boku rbana ula ira
ovu boku vali rban-muri,
ovu rafwak ne, “Mya ma
traning Raja Daud ubun a
nusin a! Ubu naflahar Ia
i nma ovu Duila'a naran a.
Ubu nana'a wan i karatat lia
munuk a, ba traning Ia!”‡
10 Na'ut i Yesus ti naran
Yerusalem, na tamata ovi
rna'a kota ralan yai vairira
dawan. Ira rorat ne, “Ini
tamata iki?”
11 Ba tamata rivun ovi
rban-orang Yesus yai rfalak
ne, “Ini Yesus i nabi Ia, ntali
ahu Nazaret na'a propinsi
Galilea.”

Yesus nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a tamata Yahudi rira Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem ni lean a
Markus 11:15-19; Lukas 19:45-48; Yohanes 2:13-22

12 Nata Yesus nati Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut
ni lean a, ma nala'ing vatuk
tamata ovi rfedi-rfaha afa
na'a inyai. Ia nir-nar tamata
ovi rsikati kubang rira meja
ra, ovu vali dakdokwan ovi
tamata ra rdoku ma ala rfedi
modarlaka.§
13 Ia nfalak verin tamata
avyai ne, “Surat Ralan
nfalak wean ini, ‘Ning rahan
a neluk rahan falurut ma
tamata raflurut na'a, na'uk
mia myotu ma neluk wan
ma tamata barborin ra
rna'a.’ ”*

* **21:5 21:5** Na'a vai Yunani, na *anak puteri Sion* ihin a ne, tamata ovi rna'a Sion. Tamata ra rfanara kota Yerusalem ne, kota Sion. Bwas vali na'a Zakharia 9:9 † **21:8 21:8** Tamata Yahudi rotu wean inyai ma al nfaturu ne, ralang urun Yesus. ‡ **21:9 21:9** Mazmur 118:25-26 § **21:12 21:12** Tamata ra rtali nuhu liak, ovu rtali Yahudi warira ra rma Yahudi rira Rahan Dawan Falurut na'a Yerusalem. Rahan Dawan Falurut ni kubang khusus na'a ma tamata ra rpake na'a inyai watan. Tamata ra musti rtaha kubang yai ma al rfaha afwatan, ma rala verin Yahudi rira mela falurut ra ma rasnuri. Ira rbahir kulu vali verin Rahan Dawan Falurut. * **21:13 21:13** Yesaya 56:7; Yeremia 7:11

14 Ba tamata ovi rkibu ra
ovu tamata ovi ratlukut ra,
rma rtuan Yesus na'a Rahan
Dawan Falurut a, ma notu
ma lolin ewal ira.
15 Na'uk Yahudi rira
dawan mela falurut ra
ovu dawan ovi rair Musa
ni inukun ra rangrova.
Ira rangrova, tevek rsi'ik
mujizat ovi Yesus notu ra,
ovu vali kasiko'u ra rafwak
na'a Rahan Dawan Falurut
ni lean a ne, “Mya ma
traning Yesus, Raja Daud
ubun-nusin a!” Ba ralarira
sian urun.
16 Nata rfalak verin Yesus
ne, “Oa mrenar afa ovi
kasiko'u ra rfalak te wahal?”
Yesus nfalak ne, “O'u, Ya'a
urenar roak, na'uk wean
inba ovu mia? Mia wol byas
obin na'a Surat Ralan ne,
tali kasiko'u ra ovu kasiko'u
yanat ovi rsusu obin, na
veka rfadawang Ia?”
17 Nata Yesus nban-talik
ira na'a kota Yerusalem ma
nti ahu Betania, ma Ni ovan
na'a inyai.

Yesus near nfasoba aa isa naran ara, ovu nair tamata ra na'a rira inorang verin Ubu

Markus 11:12-14,20-24

18 Ni ilyan varverak a, na
Yesus ovu Ni tamata ovi ro-
rang Ia rewal ira rti kota
Yerusalem, na Yesus nfar-
nuang Ni balafar roak.
19 Yesus nsi'ik na'a
linga'an nelan, na nrea aa
ara isa. Ba nbana nti inyai,
na'uk wol nrea vuan isa
vali, tevek aa ara yai roan
lalawatan. Ba Yesus nfalak
verin aa ara yai ne, “Tali
amar ini, na wol vuam roak
nata ti mungaran watan.”
Brian munuk, na aa ara yai
nangaran lahir.
20 Yesus Ni tamata ra rsi'ik
afa yai, na rtalkaka. Ba
rorat Ia ne, “Afakinimi brian
munuk, na aa ara yai nan-
garan lahir i?”
21 Yesus nfalak ne, “Afa i
ufalak verin mia ini, kena
urun! Wean i myorang Ya'a
ovu ralabira wol raruan, na
mia bisma myot-nala vali afa
i otu verin aa ara yai. Wol
wean inyai watan, na'uk
bisma fyalak verin vuar isa
ne, ‘Mlaun talik wam a
kikyai, ma roal mtuba tahat
ralan’, na veka wean urun
inyai.
22 Myorang urun Ubu ma
miflurut verin Ia, ma myera
afaka watan tali Ia, na veka
nala verin mia.”

Dawan Yahudi ra rorat Yesus ne Ni ngrebat ntali inba

Markus 11:27-33; Lukas 20:1-8

23 Nata Yesus nati nsiair
na'a Rahan Dawan Falurut
ralan a. Na'ut i nsiair,
na Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu rira dawan
ra rma ma rtuan Ia na'a
inyai, ba rorat Ia ne, “Oa
mu ngrebat aka ma al motu
afa ovi? Iki nala ngrebat yai
verin Oa?”
24 Yesus nfalak verin ira
ne, “Ya'a mane orat mia na'a
afa isa, ba byalat Ya'a veki,
beti ufalak vali verin mia
ne iki nala ngrebat ini verin
Ya'a ma otu afa ovi.
25 Yohanes nbaptis tamata
ra ovu ngrebat tali iki? Ngre-
bat tali lanit ratan, te tali
tamata?”

Ira rsifalak afa verin
ira ne, “Wean i tfalak ne,
‘Yohanes ni ngrebat ntali
lanit ratan,’ na Ia veka
nfalak verin ita ne, ‘Notu
afakinimi wol myorang ia?’
26 Na'uk wean i tfalak ne,
‘Ngrebat tali tamata,’ na tbo-
bar tamata rivun veka rotu
sian ita, tevek ranovak ne,
Yohanes yai nabi ia.”
27 Ba rfalak verin Yesus ne,
“Ami wol amka'a.”
Yesus nfalak vali verin ira
ne, “Ba wean inyai, na Ya'a
veka wol ufalak vali verin
mia ne, ala ngrebat tali iki
ma otu afa avyai.”

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a brana isa ovu yanan a brana irua

28 “Mia minovak aka
na'a vaivatul kamkuma ini?
Tamata isa yanan a brana
irua. Amar isa, na ia nti ma
nfalak verin yanan iya'an a
ne, ‘Baba, amar ini muti ma
mkarya na'a va'i anggur.’
29 Yanan iya'an yai nfalak
ne, ‘Bapa, ya'a ufena uti.’
Na'uk nfikir ewal, ba nti
nkarya na'a va'i anggur yai.
30 Tamata yai nti ma
nfalak vali verin yanan
iwarin a ne, ‘Baba, amar ini
muti ma mkarya na'a va'i
anggur.’
Yanan iwarin yai nfalak
ne, ‘O'u ta bapa.’ Na'uk ia
wol nti ma nkarya.
31 Ba tali yanan a brana
irua yai, na iki not-orang afa
i yaman a nfalak a?”
Ira rfalak ne, “Yanan
iya'an.”
Ba Yesus nfalak verin
dawan Yahudi avyai ne, “Afa
i ufalak verin mia ini, kena
urun! Tamata ovi ba'i rera
babahir kulu, ovu vatlean
ra, veka ula ira ma ti rna'a
Ubu Ni Fareta, beti mia.
32 Tevek Yohanes nma ma
nair mia ma nfaturu ban-
banan ovi kena ra verin
mia, na'uk wol myorang
ia. Na'uk tamata ovi ba'i
rera babahir kulu ra, ovu
vatlean ra, sa'i rorang ia.
Mia mryenar ovu msyi'ik ne,
ira rahil roak ma rtalik tali
rira salasilan ra, na'uk wol
myahil ma mtyalik tali bira
salasilan ra ma myorang vai-
vatul ovi Yohanes nfalak a.”

Yesus nfalak ne, Yahudi rira dawan ra wearira tamata va'i ovi rangal duarira ra

Markus 12:1-12; Lukas 20:9-19

33 “Eka mryenar vaivatul
kamkuma isa ewal. Tamata
isa notu va'i anggur na'a
ni lanun a. Ia notu ngean
ma nlilit ni va'i a, ovu
nkear wan isa ma al rara-
mat anggur vuan ra na'a.†
Ia nfadiri sari isa felan a
wean farwan ma rata rdoku
al rwanar ni va'i a. Notu
munuk wean inyai, na nala
verin tamata va'i ra, ma
rasusan ni va'i yai, ma ki
rsiduk anggur boku verin ia.
Nata nban-talik ni ahu ma
nti wan raroa.‡

† **21:33 21:33** Tamata Yahudi ba'i renu anggur i rotu tali anggur vuan ra. Ira raramat anggur vuan ra ovu earira ra na'a wan i ba'i raramat anggur na'a.
‡ **21:33 21:33** Vaivatul kamkuma ini wean afa ovi nabi Yesaya ntulis na'a Kitab Yesaya 5:1-2. Na'a Yesaya, na va'i anggur yai nfaturu tamata Yahudi, ovu va'i duan a nfaturu Ubu.

34 Ba ti ma naran amar
i rfufu anggur vuan ra, na
va'i duan nsinir ni tamata
sansinir boku ti ma rala ni
wahat tali tamata ovi rwa-
nar ni va'i a.
35 Na'uk tamata sansinir
avyai rati raran va'i anggur
yai, na tamata ovi rwanar
va'i yai rtaha lahir ira. Ira
rvaval isa, rfedan isa ovu
vali rteva isa.
36 Ba va'i duan nsinir ni
tamata sansinir liak boku
vali ma rti ewal, na'uk ira
rivun rahi tamata sansinir
ovi rti ula roak ira. Na'uk
tamata ovi rwanar va'i yai
rotu sian vali ira, wean
sansinir ovi rti lan roak a.
37 Ti nata va'i duan a
nanovak ne, ‘Tamata avyai
veka ralang yanan brana a,
ba nsinir yanan a ma nati
vali.’
38 Na'uk ti ma tamata ovi
rwanar va'i yai rarea va'i
duan yanan brana yai, na
rsifalak afa verin ira ne,
‘Tamata ini va'i duan yanan
a brana a, ba mya ma tfedan
ia, boma tala va'i ini verin
ita.’
39 Ba rtaha yanan yai ma ti
rvatuk ia na'a va'i yai murin
a, beti rfedan ia.”
40 Yesus norat dawan
Yahudi ra ne, “Ba wean i
va'i duan a nma, na veka
notu afaka verin tamata ovi
rwanar ni va'i a?”
41 Ira rfalak verin Yesus
ne, “Ia veka nma ma nfedan
tamata ktufan avyai. Ia nala
ni va'i a verin tamata liak
ma rwanar, boma naran ni
amar i rfufu anggur ra, na
rala vali ni wahat a verin ia.”
42 Yesus nfalak verin ira
ne, “Mia wol byas obin Ubu
Ni vaivatul ovi na'a Surat
Ralan? Vaivatul avyai wean
ini:§ Vatu i tukan ra rvatuk
yai, fyawan lia munuk ma al
nfangrebat rahan a. Afa i
Duila'a notu lolin urun, ovu
notu ma tamata ra rtalkaka.*
43 Ba ufalak verin mia
ne, Ubu veka notu ma wol
wabira roak na'a Ni Fareta
a, na'uk veka nala tamata
ovi rot-orang afa ovi ralan a
nfalak ra ma notu ma rna'a
Ni Fareta a. [
44 Tamata iki watan wol
norang Ubu, na ia wean
tamata i nleka nsuta vatu yai
ratan a ma nablewar lahir.
Wean i vatu yai nleka ma
nta'i tamata isa, na tamata
yai veka manminan lahir
ia.”]
45 Ti ma Yahudi rira dawan
mela falurut ra ovu tamata
Farisi ra rarenar vaivatul
kamkuma yai, na ira rfan-
aran lahir, tevek vaivatul
avyai Yesus nala al nta'ing
ira.
46 Ba ira rdava linga'an
mane rtaha Yesus, na'uk
rbobar, tevek tamata rivun
rorang ne, Yesus yai nabi Ia.

22

Vaivatul kamkuma al nfalyawang ne, Ubu nasweang tamata rivun ma rorang Ia, na'uk etal dawan rafena

Lukas 14:15-24

1 Yesus nal-ewal vaivatul
kamkuma ma nfalak verin
ira ne,

§ **21:42 21:42** Mazmur 118:22 * **21:42 21:42** Vatu i rfamalik na'a ayat ini nfaturu Yesus Kristus, Raja i ntevut dida salasilan ra.

2 “Ubu Ni Fareta ralan
wean raja isa i mane notu
snobsifa verin yanan brana
a.
3 Ia nsinir ni tamata
sansinir ra ma ti rera tamata
ovi nasweang roak ira ma
rma snobsifa yai, na'uk
tamata avyai rafena rma.
4 Ia nsinir ni tamata
sansinir liak boku vali ma
nfalak verin ira ne, ‘Fyalak
verin tamata ovi usweang
roak ira yai ne, tasusan
munuk roak afamtahan ra,
ovu tfedan roak afwatan ra,
wean sapi brana, ovu sapi
yanat ovi rfa'an ma dawan
roak ira. Fyalak vali verin
ira ne, afa avyai ramtahan
munuk roak, ba rma kikyai
snobsifa ini.’
5 Na'uk tamata ovi
rasweang ira yai wol rkam-
labir ma rti snobsifa yai.
Boku rti rira va'i ra, na
boku vali rti ma rasusan rira
karya liak ra.
6 Boku vali rtaha tamata
sansinir ovi raja nsinir ira
yai ma rwi-rwa ira, ovu
rfedan ira.
7 Ti ma raja nrenar afa
avyai, na nangrova urun, ba
nsinir ni suldadu ra ma ti
rfedan munuk tamata ovi
rfedan ni sansinir ra, ovu
rasnuri rira kota.
8 Nata nfalak verin ni
tamata sansinir liak boku
vali ne, ‘Tasusan munuk
roak ma totu snobsifa, na'uk
tamata ovi tasweang roak
ira, wol inovan ma rma
snoba ini.
9 Ba miti linga'an dawan
ra ma misweang tamata iki
watan na'a ineri, ma fyalak
ma rma snobsifa ini.’
10 Tamata sansinir avyai
rti ma rasdovu munuk
tamata ovi rtuan ira na'a
linga'an ra, ba ti nata wan
i rotu snobsifa na'a yai
nngora lahir. Tali tamata ovi
rasweang ira yai, na boku
rmarkai, na'uk boku vali
raktufan.
11 Nata raja yai nti snob-
sifa ralan ma ntuan ni man-
gun avyai, na nsi'ik tamata
isa ni kadaravit wol inovan
ma nma snobsifa yai.
12 Ba nfalak verin ia ne,
‘Kida, notu afakinimi mwa
ini, na meluk kadaravit i
wol inovan na'a snoba i?’
Tamata yai wol vain.
13 Raja nfalak verin ni
tamata ra ne, ‘Mkyeak
tamata yai ean ovu liman a
ma ti byatuk ia na'a deda
fafyat ralan. Na'a inyai,
na tamata ra rvakar ovu
nifarira ra rsitutu watan ira,
tevek rfarnuang wawa'uk i
dawan a.’ ”
14 Yesus nfamalik munuk
roak vaivatul kamkuma yai,
beti nfalak ne, “Ubu nera
tamata rivun, na'uk nfili
ifira watan.”

Tamata Farisi ovu Herodes ni tamata ra rorat Yesus ne, kena ma rbahir kulu verin Kaisar te wahal

Markus 12:13-17; Lukas 20:20-26

15 Tamata boku tali
sidovung Farisi rti ma
rfamalik ne, wean inba ma
rangrihi waweang Yesus, ma
al rdava mane rfaleka Ia
na'a Ni vaivatul ra.
16 Ba rsinir rira tamata
boku, ovu boku vali tali ovi
rorang Herodes ma ti rorat
Yesus ne, “Tuan Guru, ami

amka'a ne, afa ovi fwalak
ra kena lalawatan, ovu vali
Oa msiair ovu ni malolan a
wean Ubu ralan nfalak a. Oa
wol bwobar tamata, tevek
wol fwili tamata ovu wol
mdava waham ralan.
17 Amera verin Oa ma eka
fwalak verin ami ne, dida
agama nfalak ne, kena ma
tbahir kulu verin Kaisar te
wahal?”
18 Yesus nka'a rira siweang
ra, ba nfalak verin ira ne,
“Hoi, mia ba'i msyiklabir ma
fyalak afa isa, na'uk myotu
afa liak. Notu afakinimi
mane mlyabir teman Ya'a i?
19 Eka fyaturu kubang i
ba'i myala ma al byahir kulu
a ma usi'ik.” Ba rala kubang
dinar isa ma nsi'ik.*
20 Ba norat ira ne, “Tamata
iki walun ovu naran a na'a
kubang ini?”
21 Ira rfalak ne, “Kaisar
walun ovu naran a.”
Yesus nfalak verin ira ne,
“Myala verin Kaisar afa ovi
ia nia ra, ovu vali myala
verin Ubu afa ovi Ubu Nia
ra.”
22 Yesus nfalak wean inyai,
na rtalkaka lahir, ba rban-
talik Ia.

Yahudi rira sidovung isa naran Saduki ni tamata ra rma ma rorat waweang Yesus ne, tamata matmatan ra veka rva'at ewal te wahal
Markus 12:18-27; Lukas 20:27-40

23 Amar yai vali, na tamata
boku tali sidovung Saduki
rma ma rorat afa tali Yesus.
Ira wol rorang ne, tamata
matmatan ra veka rva'at
ewal, ba rorat Ia ne,
24 “Tuan Guru, Musa
nfalak ne, ‘Wean i brana
isa nmata ma teran a'uk
awan a, na'uk wol yanarira,
na brana yai a'an te warin
nal-ewal varu yai ma neluk
awan, ma fara ia i nmata
roak yai veka duan yanan
boku.’
25 Lan ana, brana ifitu
iya'an iwarin ira. Iya'an
nsifa roak, na'uk wol yanan
obin, na nmata. Ia warin
nsifa ewal ovu varu yai.
26 Na'uk wol yanar obin,
na brana yai nmata. Ba varu
yai nsifa ewal ovu warin isa
vali. Wean inyai lalawatan,
nata ti naran iwarin tutul a.
27 Brana ifitu yai rmata
munuk, beti vata yai nmata
vali.
28 Ba wean inyai, na ti
naran amar i tamata mat-
matan ra rva'at ewal, na
iki veka awan mnga'un vata
yai, tevek brana ifitu yai
awar munuk roak ia?”
29 Yesus nfalak verin ira
ne, “Mia sala ma dawan mia,
tevek wol fyan-aran Surat
Ralan a, ovu wol mkya'a Ubu
Ni ngrebat a!
30 Na'ut i tamata ovi rmata
roak rva'at ewal, na ira veka
wol rsifa roak, ba rva'at
wean Ubu Ni sansinir ra na'a
lanit ratan.
31 Mia wol byas obin na'a
Ubu Ni vaivatul ovi rfamalik
na'a tamata ovi rmata roak,
na'uk veka rva'at ewal a?
Ubu nfalak verin mia na'a Ni
Surat Ralan ne,

* **22:19 22:19** Rotu kubang *dinar* tali perak, ovu rpake ma rbahir kulu. *Dinar* isa fyawan sama ovu tamata biasa ni kadi na'a amar isa.

32 'Ya'a ini Ubu i Abraham,
Ishak ovu Yakub ba'i raran-
ing a.' Matmatan ra wol
raraning Ubu, na'uk tamata
ovi rva'at ra sa'i raraning
Ia."†
33 Ti ma tamata rivun
avyai rarenar afa ovi Yesus
nair ra, na rtalkaka lahir.

Tamata Farisi rorat Yesus ne, na'a Musa ni inukun ra, na inbi nlia munuk?
Markus 1:28-34; Lukas 10:25-28

34 Ti ma tamata Farisi
rarenar ne, Yesus nangrihi
ma tamata Saduki ra wol
rvalat nala roak Ia, na Farisi
avyai rasdovu ewal ira.
35 Tali rir tinemun, na
dawan Yahudi isa i nair
Musa ni inukun ra mane
nlabir teman Yesus. Ia norat
Yesus ne,
36 "Tuan Guru, inukun bi
nlia munuk tali Musa ni
inukun ra?"
37 Yesus nfalak verin ia
ne, " 'Oa musti mlobang‡
Duila'a, mu Ubu i mraning
Ia a, ovu ralam urun. Mala
munuk mu vava'at verin Ia,
ovu mala munuk mu kaka'a
al mlobang Ia.'§
38 Inyai inukun i nlia
munuk tali inukun ra.
Inukun ini ula lalean ia, beti
inukun liak ra.
39 Inukun isa vali i no-
rang i ula lalean yai wean
ini, 'Oa musti mlobang vali
tamata liak ra, wean watan i
mlobang tenam a.'
40 Musa ni inukun ra
munuk ovu afa ovi nabi rair
ra, raklo'i a'uk na'a inukun
irua ini."

Yesus norat tamata Farisi na'a Kristus, Raja i ntevut dida salasilan ra
Markus 12:35-37; Lukas 20:41-44

41 Tamata Farisi avyai ras-
dovu ira obin, na Yesus norat
ira ne,
42 "Mia minovak aka na'a
Kristus, Raja i veka ntevut
bira salasilan ra? Ia ubun
nusin verin iki?"
Ira rfalak ne, "Raja Daud
ubun-nusin Ia."
43 Ba Yesus norat ewal ira
ne, "Wean i afa i fyalak yai
kena, na notu afakinimi Ubu
Ni Roh nfalak verin Daud ma
nfalak ne, ni Duila'a verin Ia.
Daud nfalak ne,
44 'Ubu nfalak verin ning
Duila'a* ne:
Mdoku Ning lihir mela
a,
ti naran i otu ma tamata
ovi rira sian Oa rsoak
nulu Oa.'
45 Ba wean i Daud nera
Kristus ne, 'Ning Duila'a,' na
wean inba ma ubun-nusin
vali Ia?"
46 Wol tamata isa vali
nvalat nala Ia. Ba tali amar
yai, na wol tamata isa vali
nabrahi ma norat afa tali
Yesus.

23

Yesus nair tamata ra ma deka rot-orang Yahudi rira dawan ra ovu tamata Yahudi

† **22:32 22:32** Yesus Ni maksud ne, tamata ovi raraning Ubu wean Abraham, Ishak ovu Yakub, velik rmata roak, na'uk rva'at ovu Ubu. Msi'ik Keluaran 3:6
‡ **22:37 22:37** ***Mlobang Duila'a*** ihin a na'a vai Mala ne, *mengasihi Tuhan.*
§ **22:37 22:37** Ulangan 6:5 * **22:44 22:44** Daud nfalak ne, ***Ning Duila'a***, ihin a ne, Raja i ntevut dida salasilan ra.

ovi rtali sidovung Farisi, rira afa ovi rotu ra

Markus 1:38-40; Lukas 11:37-52; 20:45-47

1 Ba Yesus nfalak verin Ni
tamata ovi rorang Ia ovu
tamata rivun vali ne,
2 “Tamata Yahudi rira
dawan ovi rair Musa ni
inukun ra ovu Yahudi ovi
rtali sidovung Farisi, ira
rfalyawang Musa ni inukun
ra, tevek rka'a ma lolin afa
ovi Musa ntulis.
3 Ba myot-orang munuk
afa ovi rair verin mia, na'uk
deka myot-orang afa ovi rotu
ra. Ira rira vava'at ra wol
kena ovu afa ovi rair ra.
4 Ira rala varvara aleman
verin tamata ra tali afa ovi
rair ra, na'uk ira wol rlauk li-
marira ra al rlobang tamata
ra, ma rot-nala afa ovi rair
ra.
5 Ira rtulis vaivatul boku
tali Surat Ralan a ma rkeak
na'a ulurira te na'a limarira
ra. Ira roru ravit blawat i
ni wahan nsoli lanun a. Ira
rotu munuk afa avyai na'a
tamata rivun waharira ralan
ra, boma tamata ra rsi'ik ma
rfadawang ira.
6 Ira inar ma rdoku wan
ovi tamata ra ba'i ralang ira
na'a snoba ra ovu na'a rahan
falurut ra.
7 Ira inar vali ma tamata
ra ralang ira, ma rala salam
verin ira na'a wan i rfedi-
rfaha afa na'a, ovu inar ma
tamata ra rera ira ne, ‘Tuan
guru.’
8 Na'uk mia deka inabira
ma tamata ra rfadawang
mia ma rera mia ne, ‘Tuan
guru.’ Tevek Tuan Guru
mnga'un isa watan, ovu
vali bir tinemun weabira isa
watan.
9 Mia deka fyadawang
tamata ovi rna'a lanit ivavan
ini ma fyalak ne, ‘Bapa,’
tevek Yamadida ikisa watan
na'a lanit ratan.
10 Mia deka inabira vali
ma tamata ra rfalak mia ne,
tamata dawan mia, tevek
Ya'a Raja i utevut bira salasi-
lan ra, ovu Ya'a sa'i uban-ulu
verin mia.
11 Ba tamata i ni dawan a
nlia tamata ra munuk na'a
bira sidovung a, na ia musti
neluk tamata sansinir verin
mia.
12 Tevek tamata iki watan
nfakaratat tenan a, na Ubu
veka nfakabava ia. Na'uk
tamata iki watan nfakabava
tenan a, na Ubu veka
nfakaratat ia.”

Yesus nfasala tamata Yahudi ovi rtali sidovung Farisi ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, tevek rfalak afa isa, na'uk rotu afa liak

Markus 12:40; Lukas 11:39-42,44,52; 20:47

13 “Mia dawan Yahudi ovi
myair Musa ni inukun ra
ovu ovi mtyali sidovung
Farisi, veka sian urun i lahir
verin mia! Mia ba'i fyalak
afa isa, na'uk myotu afa
liak! Ba afa ovi myair verin
tamata ra wol kena ovu Ubu
Ni vaivatul ra, tevek fyalak
teri tamata ra ma deka ti
rna'a Ni Fareta a. Mia wol
wabira na'a Ubu Ni Fareta a,
ovu vali myotu teri tamata
ovi mane ti rna'a Ni Fareta.
[
14 Mia dawan Yahudi ovi
myair Musa ni inukun ra
ovu ovi mtyali sidovung
Farisi, veka sian urun i lahir
verin mia! Mia ba'i fyalak

afa isa, na'uk myotu afa liak!
Mia mingrihi ma mlyabir tia
ma watan varu ra ma myala
rira metan ra, ti naran i
myala rira rahan ra. Bira
falurut ra blawat urun, ma
al mtyeri afa sian ovi myotu
ra. Na'uk Ubu veka nukun
mia ovu inukun i aleman
urun, ma nlia tamata liak
ra!]
15 Mia dawan Yahudi ovi
myair Musa ni inukun ra
ovu ovi mtyali sidovung
Farisi, veka sian urun i lahir
verin mia! Mia ba'i fyalak
afa isa, na'uk myotu afa liak!
Mia myobal te bya'al vuar
ra ala mdyava tamata liak i
mane norang bira inukun ra.
Tamata yai norang roak mia,
ba myotu sian roak tamata
yai ma ni salasilan nlia nala
farua mia. Ba ia veka nti
urun yafwan kakiwal wean
vali mia.
16 Mia Yahudi ovi byan-
ulu verin tamata ra, veka
sian urun i lahir verin mia!
Mia weabira tamata kibu
ovi rfaturu linga'an verin
tamata liak ra. Myair tamata
ra ne, wean i tamata iki
watan nala Rahan Dawan
Falurut naran a al nafwaba,
na inyai wol ihin akataka.
Na'uk tamata iki watan nala
masa i na'a Rahan Dawan
Falurut ma al nafwaba, na ia
musti nfakena ni tnorung a.
17 Ya'i yo! Mia tamata
ovi mkyibu ovu byoda ra.
Mia mkya'a roak ne, Rahan
Dawan Falurut fyawan lia
munuk masa ovi rna'a ralan
a. Rahan Dawan Falurut ka'i
notu ma masa yai nmerat
urun ovu fyawan.
18 Mia fyalak vali ne,
tamata iki watan nala wan
i ba'i rasnuri rira korban
ra na'a ma al nafwaba, na
wol ihin akataka, tevek wol
nfakena ni tnorung a. Na'uk
tamata iki watan nfalak ne,
afa ovi nfadoku roak na'a
wan yai ma al nafwaba, na
ia musti nfakena ni tnorung
a.*
19 Hoi! Matabira ra be-
tane rkibu urun roak! Mia
mkya'a roak ne wan i ba'i
rasnuri rira korban ra na'a
yai, fyawan lia korban i ras-
nuri roak a. Tevek wan i ras-
nuri rira korban ra na'a yai
nmerat urun, ba rira korban
ra rmerat urun vali.
20 Wean i tamata isa nala
wan i rasnuri rira korban ra
na'a yai ma ala nafwaba, na
ia nafwaba vali verin afa ovi
rna'a wan i ba'i rasnuri rira
korban ra na'a yai ratan a.
21 Wean i tamata isa nala
Rahan Dawan Falurut al
nafwaba, na ia nafwaba
roak ovu Rahan Dawan Falu-
rut yai naran a ovu Ubu i
nleal inyai.
22 Wean i tamata isa nala
lanit ratan al nafwaba, na ia
nafwaba roak ovu wan i Ubu
ndoku ma nfareta, ovu vali
Ubu i ndoku wan yai.
23 Mia dawan Yahudi ovi
myair Musa ni inukun ra
ovu ovi mtyali sidovung
Farisi, veka sian urun i
lahir verin mia! Mia ba'i
fyalak afa isa, na'uk my-
otu afa liak! Mia myala

* **23:18 23:18** Wan i ba'i rasnuri tamata ra rira korban ra na'a, vai Mala nfalak ne, *mezbah.* Yahudi rira mela falurut ra ba'i rasnuri afwatan ovu afamtahan boku, wean gandum, na'a wan yai.

persen vutu tali bira va'i
bumbu ra, nararira selasih,
adas manis ovu jintan verin
Ubu, na'uk wol myot-orang
inukun ovi rbana ula lalean
ra na'a Musa ni inukun ra.
Inukun avyai wean ini: My-
otu afa ovi kena ra verin
tamata ra munuk ovu fy-
aturu bira silobang verin
tamata liak, ovu vali myot-
orang munuk afa ovi Ubu
nfalak roak verin mia. Myot-
orang inukun ovi ula lalean
avyai, ovu vali deka miblu-
fang ma myotu vali afa liak
ovi Ubu nfareta roak.
24 Mia Yahudi ovi byan-
ulu verin tamata ra, weabira
tamata kibu ovi rfaturu
linga'an verin tamata liak
ra! Myaling vatuk afwatan
ko'u wean barboras tali
wear i myenu a, na'uk
afwatan dawan i naran unta
mtyelas watan!†

25 Mia dawan Yahudi ovi
myair Musa ni inukun ra
ovu ovi mtyali sidovung
Farisi, veka sian urun i lahir
verin mia! Mia ba'i fyalak
afa isa, na'uk myotu afa liak!
Mia mryaming bira moko
ovu bira binan muririra ra
ma rmerat, na'uk ralarira
ra ngra-ngrodi obin. Mia
vali ralabira ra ngra-ngrodi
wean inyai, ba inabira
ma myala tamata liak rira
metan ra, ovu fyikir a'uk
tenabira ra.
26 Hoi Farisi averi,
matabira rkibu! Fyamerat
lan ralabira ra veki, boma
bira afa ovi myotu ovu
fyalak ra veka lolin vali.
Inyai wean mryaming bira
moko ralarira ra veki ma
rmerat, na muririra ra veka
rmerat vali.
27 Mia dawan Yahudi ovi
myair Musa ni inukun ra
ovu ovi mtyali sidovung
Farisi, veka sian urun i lahir
verin mia! Mia ba'i fyalak
afa isa, na'uk myotu afa liak!
Mia weabira kubur ovi rsoka
ira ma rangiar ma rsi'ik
tali murin, na lolin. Na'uk
na'a ralarira ra, na rngora
ovu tamata luririra ra, ovu
vali afa ovi ngra-ngrodi ra
munuk.
28 Mia weabira vali inyai.
Tamata ra rsi'ik bira afa
ovi myotu ra kena, na'uk
ralabira ra rngora ovu bira
salasilan ra, wean lahir
tamata ovi ba'i rfalak afa isa,
na'uk rotu afa liak!

Ubu veka nukun dawan Yahudi ovi rair Ni inukun ra ovu rira sidovung Farisi

Lukas 11:47-51

29 Mia dawan Yahudi ovi
myair Musa ni inukun ra
ovu ovi mtyali sidovung
Farisi, veka sian urun i lahir
verin mia! Mia ba'i fyalak
afa isa, na'uk myotu afa liak!
Myotu ma nabi rira kubur ra
lolin buas, ovu mya'ang vatu
ra ma karatat na'a kubur
avyai. Tamata ovi lan a

† **23:24 23:24** Yahudi rira agama nfalyawang ne, barboras ovu unta afwatan ngra ira. Ba dawan Yahudi avyai rkarya ma dawan ma raling vatuk afa sala ko'u, wean barboras, tali rira vava'at ra, na'uk wol rkamlabir ma raling vatuk afa sala dawan, wean unta, tali rira vava'at ra. ‡ **23:29 23:29** Tamata Farisi rotu wean inyai, tevek ranovak ne, rira inorang veran rahi uburir-nusirira ovi lan rwi-rwa ovu rfedan nabi ra.

rira vava'at ra rmalola rna'a
kubur avyai.‡
30 Mia fyalak ne, wean
i bya'at na'ut i ububir-
nusibira rva'at a, na mia wol
mtyorung ma rfedan nabi
ra.
31 Na'uk tali bira vaivatul
ra, na fyaturu roak ne, mia
weabira ububir-nusibira ovi
rfedan nabi ra.
32 Mia fyabana munuk afa
sian ovi ububir-nusibira ra
rotu a, ba Ubu veka nukun
mia vali.
33 Mia sian mia ovu vali
ububir-nusibira ra wearira
nifa isa naran aru. Deka
minovak ne, Ubu wol nukun
mia ma miti mnya'a yafwan
kakiwal.
34 Eka mryenar! Wean
inyai bi veka usinir nabi ra
ovu tamata ovi rira kaka'a
dawan ra, ovu vali dawan
ovi rair Musa ni inukun ra
ma ti rtuan mia. Na'uk mia
veka fyedan boku tali ira,
ovu byaku boku na'a aa wal-
walur, boku vali myi-mya ira
na'a bira rahan falurut ra.
Mlyabas boku vali tali ahu
isa ma miti ahu liak vali ma
fyedan ira.
35 Ba mia veka byara
munuk varvara na'a tamata
ovi rira vava'at ra rmalola
yai, tevek fyedan ira. Tali
lalan ana, ububir-nusibira
ra rsifedan. Ira rfedan lan
Habel i ni vava'at a nmalola.
Mia fyedan vali tamata liak
ovi rira vava'at rmalola a, ti
naran i fyedan Bereka yanan
a Zakharia. Mia fyedan ia
na'a Rahan Dawan Falurut
a, ovu wan i ba'i misnuri
bira korban ra verin Ubu,
fruarira ra.
36 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Mia ka'i
byara munuk afa sian ovi
ububir-nusibira rotu ra, ba
Ubu veka nukun mia.”

Yesus nsi'ik tamata Israel ra, na ralan lalau
Lukas 13:34-35

37 Nata Yesus nfalak
ne, “Tamata ovi mnya'a
Yerusalem! Mia fyedan nabi
ra ovu mtyev-fedan tamata
ovi Ubu nsinir ira rma rtuan
mia! Ya'a umaseak dalang
roak ma usdovu mia, wean
manut itai isa nkoka yanan
ra na'a manin vavan a,
na'uk mifena ma otu wean
inyai.
38 Eka mryenar ma lolin!
Ubu veka nti talik bira Ra-
han Dawan Falurut a, ba
veka vu watan.
39 Ufalak verin mia ne, tali
amar ini veka wol msyi'ik
roak Ya'a, nata ti naran i
veka fyalak ne, ‘Ubu nafla-
har Ia i nma ovu Duila'a
naran a.’ ”§

24

Yahudi rira Rahan Dawan Falurut veka nama'ar
Markus 13:1-2; Lukas 21:5-6

1 Ti ma Yesus nban-talik
Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut yai ma wol ka'i raroa
obin, na Ni tamata ovi ro-
rang Ia rma ma rebang Ia,
beti rfaturu Rahan Dawan
Falurut ovu rahan ovi rdir-
ebang Rahan Dawan Falu-
rut.
2 Yesus nfalak verin ira ne,
“Mia msyi'ik roak ne, rahan
averi felar lolin urun? Afa
i ufalak verin mia ini, kena

§ **23:39 23:39** Mazmur 118:26

urun! Ni amar veka nma,
ma vatu ovi rotu na'a rahan
averi veka rama'ar munuk,
ma wol teran vatu isa vali
na'a wan a."

Tamata ra veka rtuan sian dawan ila'a
Markus 13:3-13; Lukas 21:7-19

3 Yesus ti ma ndoku vuar
Zaitun a, na Ni tamata ovi
rorang Ia rti ma rorat aling
afa tali Ia. Ira rorat Ia
ne, "Bapa, amera ma fwalak
verin ami ne, na'ut inba
na afa ovi beti fwalak yai
veka rvotuk? Faneak aka
veka nvotuk ma nfaturu ne,
mane mwa ewal? Faneak
aka vali veka nvotuk ma
nfaturu ne, lanit ivavan a
mane namwear?"
4 Ba Yesus nfalak verin ira
ne, "Msyi'ik wabira ma lolin,
boma tamata ra deka rlabir
nala mia!
5 Ufalak wean inyai, tevek
tamata rivun veka rma ma
rala narang a, ma lokat ira
ka'i rfalak ne, 'Ya'a Raja
i ntevut bira salasilan ra.'
Ira veka rlabir nala tamata
rivun.
6 Mia veka mryenar ne,
tamata ra rotu rihi, ovu ivar
ne, rihi ra rvotuk, na'uk
deka byobar. Afa avyai veka
rma urun, na'uk lanit ivavan
a wol namwear obin.
7 Bangsa isa veka notu rihi
ovu bangsa liak. Fareta
dawan isa veka notu rihi ovu
fareta dawan liak. Na'a lanit
ivavan a, na veka ruru ovu
lafar dawan na'a wan rivun.
8 Na'uk afa avyai munuk
reluk faneak ne, susa ra beti
rvotuk. Wawa'uk ovi na'a
amar avyai wean wawa'uk
i vata ovi mane rarali ira
rfarnuang a.
9 Na'ut inyai, na tamata
ovi rangal mia veka rtaha
mia ti verin tamata ovi veka
rwi-rwa mia ma rotu sian
mia, ovu veka rfedan mia.
Tamata ra tali inba watan
na'a lanit ivavan a veka wol
inar lahir mia, tevek my-
orang Ya'a.
10 Na'ut inyai, na tamata
rivun vali veka rafla talik
lahir rira inorang a, ma rotu
a'uk afa ovi sian ra. Ira veka
rsifedi-sikual ira, ovu vali isa
wol inan lahir isa.
11 Tamata rivun veka rma
ma rsiklabir ma rfalak ne,
nabi ira. Ira veka rlabir
tia ma watan tamata ra ma
rorang ira.
12 Afa sian ovi tamata ra
rotu veka ntafal ma dawan,
ma tamata rivun veka wol
rsilobang roak ira.
13 Na'uk tamata ovi rorang
Ya'a ti naran amar i rmata,
na Ubu veka nsikat ira tali
rira salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal.
14 Tamata ovi rorang Ya'a
veka rfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin i nfalak ne, Ubu veka
nfareta tamata ra wean lahir
Raja. Ira veka rfamalik
Ivar yai verin bangsa ra
munuk, beti lanit ivavan a
namwear."

Afa ovi sian urun ra ovu nabi siklabir ra veka rvotuk
Markus 13:14-23; Lukas 21:20-24

15 "Lan a, na nabi Daniel
nfamalik ne, mia veka
msyi'ik afa isa i sian urun
ndiri wan i nmerat urun
na'a Ubu Ni Rahan Dawan
Falurut ralan a, ma nfangra
ia. Mia tamata ovi byas ini,

eka msyi'ik ma lolin, boma
fyan-aran ni vaivatul ra.*
16 Amar yai, na tamata ovi
rna'a propinsi Yudea musti
rafla talik wan yai ma rti
vuar ra.
17 Tamata ovi ryari ira na'a
rira rahan ratan ra†, deka
rsuta ma rala rira afa ovi
rna'a rira rahan ralan.
18 Tamata ovi rkarya na'a
rira va'i ra deka rewal ira
rma rira rahan ra ma rala
rira kadaravit ra.
19 Na'ut inyai, na veka sian
urun i lahir verin vata ovi
rbarlewan ra ovu ovi rsusu
kasiko'u yanat ra.
20 Miflurut verin Ubu,
boma na'a amar i mifla yai,
na deka na'ut i da'ut ovu
radridin, te na'a amar i tyari
ita.
21 Amar ovi veka rma yai,
na tamata ra veka rtuan susa
dawan ila'a. Tali amar i Ubu
notu lanit ivavan a ti naran
amar ini, na tamata ra wol
rtuan susa i wean inyai obin.
Susa i wean inyai, tamata
veka wol rtuan roak.
22 Wean i Ubu wol nfaketa
amar avyai, na veka wol
tamata isa nva'at vali. Na'uk
Ubu nlobang Ni tamata ovi
nfili ra, ba veka nfaketa
amar avyai.
23 Na'ut inyai, na wean
i tamata ra rfalak verin
mia ne, 'Eka msyi'ik. Raja
i ntevut dida salasilan ra
nma roak, ma nana'a ini
te nana'a ineri,' na'uk deka
myorang ira!
24 Tevek na'ut inyai, na
tamata boku veka rsiklabir
ma rfalak ne, ira Raja i nte-
vut bira salasilan ra, ovu
rfalak vali ne, nabi ira. Ira
veka rotu faneak ovi wol
tfikir aran ra, ovu mujizat
ra ma rlabir tamata ra,
boma tamata ranovak ne,
rira ngrebat a ntali Ubu.
Wean i rot-nala afa avyai,
na ira veka rlabir nala vali
tamata ovi Ubu nfili ra.
25 Ba msyi'ik wabira ma
lolin! Velik ne wol naran
ni amar obin, na'uk ufalak
lan roak verin mia, boma
tamata ra wol rlabir nala
mia.
26 Wean i tamata ra rfalak
verin mia ne, 'Eka msyi'ik
Kristus nana'a wan lean vu
dawan eri.' Te rfalak ne, 'Ia
nana'a rahan ralan eri,' na
deka myorang afa avyai.
27 Tevek fitik nfitik tali li-
hir timur ma nyelar nti lihir
varat, ba Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a, veka uma ewal lanit
ivavan ini wean vali inyai,
ma tamata ra munuk rsi'ik.
28 Wean i msyi'ik ne,
manut nangan dawan ovi
ba'i ra'an afa matmatan ra
rasdovu ira, na tka'a vali ne,
afa matmatan nana'a inyai.
Inyai neluk faneak roak ne,
Ya'a veka uma ewal."‡

Tamata Yanan veka nma ewal

Markus 13:24-32; Lukas 21:25-33

29 "Na'ut i susa dawan
avyai rlia roak, na amar yai

* **24:15 24:15** Msyi'ik Daniel 11:31-32. Msyi'ik vali 2 Tesalonika 2:3. † **24:17 24:17** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rahan ratan, wean i tdoku na'a sirtetan a. ‡ **24:28 24:28** Afa ovi Yesus nfalak ra na'a ayat ini ihin a ne, manut nangan dawan ovi ba'i ra'an matmatan ra rfaturu ma lyawan wan i matmatan nana'a. Na'a Yesus Ni amar i veka nma, na veka lyawan vali verin tamata ra munuk.

lahir lera a veka wol vanan,
vulan wol nyeba, ovu vali
nara ra veka rleka tali lanit
rsuta. Afa ovi rira ngrebat
ra na'a lanit veka rarwa'ung
ma rasmoang tia ma watan
ira.§
30 Na'ut inyai, na faneak
veka nvotuk na'a lanit ma
nfaturu ne, Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a ini, veka uma
ewal. Tamata ra munuk na'a
lanit ivavan ini veka rvakar
ma rfaktanit, tevek rsi'ik
Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,
una'a mutan ratan ra uma
ovu Ning ngrebat dawan a,
ovu vali vanang a nfitik nya-
dat.
31 Ba Ubu veka nafraik
tvuri ma ngoan dawan ila'a
ovu ufareta Ning sansinir ra
tali lanit ratan ma rti ras-
dovu tamata ovi Ubu nfili
roak ma rorang Ya'a, tali
inba watan na'a lanit iva-
van.
32 Eka myair tali aa i rfa-
nara ia ne, ara. Wean i
anan ra raftuvul ewal ma
rafroang, na inyai neluk
faneak verin mia ne, lera
dawan sarseri roak.
33 Wean i mryea munuk
roak afa ovi ufalak avyai, na
veka mkya'a lahir ne, sarseri
roak ma uma ewal.
34 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Tamata
ovi rva'at fiang ini veka wol
rmata munuk obin, na afa
avyai munuk rvotuk roak.
35 Lanit ovu afa ovi
rna'a lanit ivavan a veka
ramwear, na'uk Ning vai-
vatul ra rna'a kakiwal
watan.”

Ita musti tsi'ik wadida ma lolin, tevek wol tka'a ne, lafira ki Yesus nma ewal

Markus 13:33-37; Lukas 17:26-30,34-36

36 “Wol tamata isa nka'a
ne, lafira ki amar i ufalak
yai nma. Ubu Ni sansinir
ra na'a lanit ratan wol rka'a
vali. Ubu Yanan Ya'a ini wol
uka'a vali. Yamang a'uk sa'i
nka'a.
37 Amar i Ya'a, Tamata
Yanan a, veka uma, na
tamata ra veka wean lahir
na'ut i Nuh nva'at a.
38 Na'ut i wear dawan wol
nma obin, na tamata ra
rafna'an-rafnenu, ovu rsifa
wean watan wean a, ti naran
amar i wear dawan nma ma
Nuh nrata ni kabal a.
39 Ira wol rka'a ne, wear
dawan mane nma ma
nfedan munuk ira. Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a, veka
uma wean vali inyai, ma
ufabriang tamata ra munuk.
40 Na'ut inyai, na wean i
tamata irua rkarya na'a va'i,
na Ubu veka nala isa, na'uk
isa nana'a watan.
41 Wean i vata irua rbutar
slaru na'a batu putar, na
Ubu veka nala isa, na'uk isa
nana'a watan.
42 Ba wean inyai, na
msyi'ik wabira ma lolin,
tevek wol mkya'a ne, lafira
ki bira Duila'a nma.
43 Mingnanang afa ovi
ufalak ini! Wean i rahan
duan nka'a ne, ovan jam
ifira, na tamata barborin
veka nma ni rahan, na ia
veka nsi'ik ma lolin ni rahan
a, boma deka nti ni rahan
ralan.
44 Ba wean inyai bi lokat
amar, na mia musti msyi'ik

§ **24:29 24:29** Msi'ik na'a Yesaya 13:10 ovu 34:4

wabira ma lolin, tevek Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a, veka
uma na'ut i wol mkya'a.”

Vaivatul kamkuma na'a
tamata sansinir i nbosa a ovu
tamata sansinir i iva'un a
Lukas 12:41-48

45 “Wean i tamata sansinir
isa ni kaka'a dawan ovu
not-orang lalawatan afa ovi
duan nfalak ra, na duan
a veka nfili ia ma nfareta
tamata sansinir liak ra, ovu
lokat amar nala afamtahan
ma ra'an.
46 Tamata sansinir yai
veka utun urun na'ut i duan
a newal ia, na ntuan ia
nfabana ni karya ra.
47 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Tamata
sansinir yai duan a veka nfili
ia ma nasusan munuk ni
metan ra.
48 Na'uk wean i tamata
sansinir yai naktufan ma
nanovak na'a ralan a ne,
‘Mnanat obin beti duang
nma ewal.’
49 Ba ti ma nvaval
tamata sansinir liak ra,
ovu nafna'an-nafnenu ovu
tamata ovi ranavut sian ra.
50 Nata duan newal ia
nma na'ut i sansinir yai wol
nka'a.
51 Duan a veka nfar-visal
sansinir yai ma nvatuk ia
ovu tamata ovi ba'i rfalak
afa isa, na'uk rotu afa liak.
Irmunuk veka rvakar ovu
nifarira ra rsitutu, tevek
rfarnuang wawa'uk dawan
a.”*

25

Vaivatul kamkuma na'a
vata mnelat vutu a

1 Yesus nfalak verin Ni
tamata ovi rorang Ia ne,
“Na'ut i veka uma ewal, na
Ubu Ni Fareta a wean vai-
vatul kamkuma na'a vata
mnelat vutu i rtaha rira
damar ra, ma ti rsa'a brana
i mane nsifa a.
2 Tali vata vutu yai, na
ilima rboda, na ilima vali
rira kaka'a dawan.
3 Vata ilima i rboda yai
rtaha rira damar ra, na'uk
wol rtaha ngul fre'i.
4 Na'uk vata ilima i rbitar
yai, rtaha rira ngul fre'i na'a
rira suran ra.
5 Ira rnaban brana i mane
nsifa yai, na'uk mnanat i
nma a, ba matarira ra was-
wosu roak ma rtuba.
6 Ti ma nafafruan tenan
roak, na rarenar fawak isa
ne, ‘Byatar kikyai! Brana i
mane nsifa yai sarseri ma
nma roak! Miti murin ma
msya'a ia.’
7 Ba vata avyai rbatar lahir
ma rasusan rira damar ra.
8 Vata ovi rboda yai rera
lablobang tali vata ovi rira
kaka'a dawan yai ne, ‘Myala
bira ngul kedan a verin ami,
tevek mami damar ra mane
rmata roak.’
9 Na'uk vata ovi rira
kaka'a dawan yai rfalak
verin ira ne, ‘Ami wol amala
verin mia, beta ne mami
ngul a wol naran ami, ovu
vali verin mia. Ba miti ma
fyaha ngul na'a wan i ba'i
rfedi ngul na'a.’
10 Ba vata ovi rboda yai rti
ma rfaha rira ngul. Na'ut i
rti ma rfaha ngul a, na brana
i mane nsifa yai nma, ba
vata ovi rira kaka'a dawan

* **24:51 24:51** Msyi'ik catatan kaki na'a Matius 8:12.

yai rorang ia rti rahan ralan
ma rotu snoba, nata falfolat
a natfolat.
11 Ba vata ovi rboda yai
rma ewal rahan yai, ma
rafwak ne, ‘Bapa, mlobang
ma bwadil falfolat a verin
ami!’
12 Na'uk brana i mane
nsifa yai nfalak ne, ‘Afa i
ufalak verin mia ini, kena
urun! Ya'a wol uka'a mia!’
13 Ba wean inyai, na
msyi'ik wabira ma lolin,
tevek mia wol mkya'a ne,
veka ewal Ya'a na'a amar ba
te na'ut inba.”

Ita musti weadida tamata sansinir ovi rot-orang lalawatan afa ovi duarira nfalak a

Lukas 19:11-27

14 “Na'ut i veka uma ewal
a, na Ubu Ni Fareta wean
vali vaivatul kamkuma ini.
Tamata isa mane nti talik ni
rahan a. Ia wol nti obin, na
nasdovu ni tamata sansinir
ra ma nala karya verin ira
ma rasusan ni kubang ra.
15 Ia nsiduk ni kubang a
verin ni tamata sansinir ra
ma inovan ovu rira kaka'a a.
Ia nala kubang masa kadut
ilima verin ni sansinir isa.*
Ia nala vali kubang masa
kadut irua verin sansinir isa,
beti nala kubang masa kadut
isa verin sansinir isa vali.
Nsiduk munuk ni kubang
masa avyai, beti nfalak verin
ira ma ti rfabana kubang
avyai. Nata nti talik ira ma
nobal.
16 Tamata sansinir i nala
roak kubang masa kadut il-
ima yai nti ma nfabana lahir
kubang yai, ma utun kubang
masa kadut ilima vali.
17 Tamata sansinir i nala
kubang masa kadut irua yai
nti vali ma nfabana kubang
yai, ma utun kubang masa
kadut irua vali.
18 Na'uk tamata sansinir
i nala kubang masa kadut
isa yai nti ma nkear voat,
ma noving fanfonak kubang
i duan a nala verin ia.
19 Ya'i mnanat roak, ba
tamata sansinir itelu avyai
duarira a newal ia ma nas-
dovu ira, ma nera ma rfama-
lik na'a i wean inba ma rfa-
bana kubang masa ra, boma
nka'a ne, utur ifira.
20 Ba sansinir i nfabana
kubang masa kadut ilima
yai nma ma ntuan duan
a. Ia nala kubang masa
kadut vutu verin duan a.
Nata nfalak verin duan a ne,
‘Baba, oa mala kubang masa
kadut ilima verin ya'a. Eka
msyi'ik, utung vali kubang
masa kadut ilima, ba utaha
uma verin oa.’
21 Ba duan nfalak verin ia
ne, ‘Mu karya a lolin buas
ovu mot-orang afa ovi ufalak
ra. Oa mot-nala roak afa ovi
ufalak ra na'a varvara ovi
maraan a, ba veka al vali
varvara ovi aleman a verin
oa. Mwa ma totu snoba,
tevek inad lolin.’
22 Tamata sansinir i nfa-
bana kubang masa kadut
irua yai nma vali ma ntuan
duan a. Ia nfalak verin ia ne,
‘Baba, oa mala kubang masa

* **25:15 25:15** Vai Yunani nfalak kubang masa ne, *talanta. Talanta* isa yai fyawan veran tamata ni kadi na'a varat vutu rahin ilima.

kadut irua verin ya'a. Eka
msyi'ik, utung vali kubang
masa kadut irua ba utaha
uma verin oa.'
23 Ba duan nfalak verin ia
ne, 'Mu karya a lolin buas
ovu mot-orang afa ovi ufalak
ra. Oa mot-nala roak afa ovi
ufalak ra na'a varvara ovi
maraan a, ba veka al vali
varvara ovi aleman a verin
oa. Mwa ma totu snoba,
tevek inad lolin.'
24 Nata tamata sansinir
i nala kubang masa kadut
isa yai nma ma ntuan vali
duan a ma nfalak ne, 'Baba,
ya'a uka'a ne oa msingarova
sian. Oa mala afamtahan
na'a va'i ovi wol muvuri
na'a. Oa mnaban watan ma
mala tamata liak rira karya
enan ra.
25 Wean inyai bi ubobar,
beta ne otu ma mu kubang
a wol nleal ma mukun ya'a,
ba uti wan isa ma ukear voat
ma oving mu kubang a. Eka
msyi'ik, mu kubang a hi ini,
ba al ewal verin oa.'
26 Na'uk duan nfalak ne,
'Hoi, tamata ktufan! Oa
bwosa sian. Oa fwalak ne,
al afamtahan na'a va'i ovi
wol uvuri na'a, ovu unaban
watan ma ala tamata liak
rira karya enan ra?
27 Ba wean urun inyai, na
velik aba mala ning kubang
yai verin tamata ovi rfabana
kubang, boma wean i ewal
ya'a, na al-ewal ning kubang
a ovu ni bunga.'
28 Nata tamata yai nfalak
verin ni tamata sansinir liak
ra ne, 'Myal-ewal kubang
yai tali ia ma myala verin
tamata i ni kubang masa
kadut vutu a.'
29 Tevek tamata iki watan
npake ma lolin afa ovi rna'a
roak ia, na Ya'a veka ala ma
rivun ila'a matan verin ia.
Na'uk tamata iki watan wol
npake ma lolin afa ovi rna'a
roak ia,† na velik ne ko'u
watan, veka ala munuk tali
ia.
30 Ba byatuk vali tamata
i nbosa sian yai nti murin
ma na'a dedan ralan. Na'a
wan yai, na tamata ra rvakar
lalawatan ovu nifarira ra
rsitutu ira tevek rfarnuang
wawa'uk dawan a."‡

Na'ut i Yesus veka nukun tamata ra

31 "Wean i Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a, uma ovu vanang
i nfitik nyadat a, na Ning
sansinir ra tali lanit ratan
veka rovu vali Ya'a ma una'a
wan i udoku ma ufareta, ma
ukun tamata ra munuk.
32 Bangsa ra munuk veka
rasdovu ira ma rdiri wa-
hang ralan a, ma ukun ira.
Ya'a veka usiduk ira na'a
sidovung irua, wean tamata
i ba'i nfawatak domba notu
a. Ia notu ma domba ra
rna'a wan isa, na bibi ra
rna'a wan liak.
33 Ya'a veka usdovu
tamata ovi rira vava'at ra
rmalola na'a Ning lihir mela
a. Na'uk tamata ovi rira
vava'at ra wol rmalola, veka
ala ira ma ti rna'a Ning lihir
balit a.
34 Nata Ya'a Raja Ya'a ini
veka ufalak verin ovi rna'a
Ning lihir mela yai ne, 'Ya-
mang a naflahar roak mia,

† **25:29 25:29** ***Afa ovi rna'a roak ia*** wol ihin ne, afnitu ra. ‡ **25:30 25:30** Dedan ralan sama ovu yafwan kakiwal. Msyi'ik vali Matius 8:12 ni catatan kaki.

ba mya ini ma mnya'a Ni
Fareta ralan a. Ubu nasusan
roak Ni Fareta yai verin mia
na'ut i notu lanit ivavan a.
35 Tevek na'ut i ublafar a,
na myala afamtahan roak
ma uan. Na'ut i ubroa, na
myala roak wear ma enu.
Na'ut i Ya'a wean tamata
dakan, na myala roak Ya'a
ma ti una'a bira rahan.
36 Na'ut i wol Ning kadar-
avit a, na myala roak ma
ung eluk Ya'a. Na'ut i nawar
Ya'a, na mlyobang roak Ya'a.
Na'ut i una'a bu'i ralan, na
mya roak ma milola Ya'a.'
37 Ba tamata ovi rira
vava'at rmalola veka rfalak
verin Ia ne, 'Duila'a, na'ut
inba ma amrea ne, mublafar
ma amala afamtahan ma
muan. Te na'ut inba ma
amrea ne, mubroa ma amala
wear ma menu?
38 Baba, ami wol amka'a
vali ne, na'ut inba ma amrea
Oa wean tamata dakan, ma
amala Oa ti mna'a mami
rahan, ovu na'ut inba ma
amrea Oa wol mu kadaravit
ma amala ma mung-meluk
Oa?
39 Duila'a, ami wol amka'a
ne, na'ut inba ma nawar Oa,
ovu na'ut inba ma mna'a
bu'i ralan ma ti amalola Oa?'
40 Raja Ya'a ini veka ufalak
verin ira ne, 'Afa i ufalak
verin mia ini, kena urun!
Na'ut i myotu wean inyai
verin terang a valing ovi rira
kasian a dawan, na inyai
wean i myotu roak verin
Ya'a.'
41 Ya'a veka ufalak vali
verin ovi rna'a Ning li-
hir balit a ne, 'Yamang
a veka near nfasoba mia,
ba miti vatuk mia tali ini,
ma ti mnya'a yafwan kaki-
wal. Wan yai Ubu nfadoku
roak verin nitdawan ovu ni
sansinir ra.
42 Inyai mia bira varvara
a, tevek na'ut i ublafar a,
na wol myala afamtahan ma
uan. Na'ut i ubroa, na wol
myala wear ma enu.
43 Ti ma aksa Ya'a wean
tamata dakan, na wol myala
vali Ya'a ma ti una'a bira ra-
han. Na'ut i wol Ning kadar-
avit ma ung a eluk Ya'a,
na wol myala vali kadaravit
verin Ya'a. Ti ma nawar Ya'a
ovu una'a bu'i ralan, na wol
mya ma milola vali Ya'a.'
44 Ba veka rfalak ne,
'Duila'a, na'ut inba ma
ami amka'a ne, mublafar,
mubroa te tamata dakan
Oa, te amrea ne wol Mu
kadaravit? Na'ut inba ma
amka'a ne, nawar Oa ovu
mna'a bu'i ralan ma wol
amati ma amalola Oa?'
45 Ba Raja Ya'a ini veka
ufalak verin ira ne, 'Afa i
ufalak verin mia ini, kena
urun! Na'ut i mifena ma
mlyobang tamata ovi rira
kasian dawan avyai na'a rira
susa ra, na fyaturu roak ne,
wol mlyobang Ya'a.'
46 Ba tamata ktufan ovi
rna'a Ning lihir balit a, veka
rti yafwan kakiwal, na'uk
tamata ovi rira vava'at ra
rmalola veka rira vava'at
kakiwal."

26

*Yahudi rira dawan ra ra-
novak mane rfedan Yesus*

*Markus 14:1-2; Lukas
22:1-2; Yohanes 11:45-53*

1 Yesus nair munuk roak
afa avyai, na nfalak verin Ni
tamata ovi rorang Ia ne,
2 “Mia mkya'a roak ne,
amar irua ewal, na ita,
tamata Yahudi, mane totu
snoba Paskah. Na'ut in-
yai, na tamata ra veka rtaha
Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, ma
rala Ya'a ma ti rbaku Ya'a
na'a aa walwalur.”*
3 Na'ut inyai vali, na
Yahudi dawan ra ovu rira
dawan mela falurut ra
rasdovu ira na'a rira Mela
Falurut Ila'a, naran Kayafas,
ni rahan a.
4 Rasdovu ira ma rdava
linga'an mane rtaha fan-
fonak Yesus ma rfedan Ia.
5 Na'uk ira rfalak ne,
“Deka totu na'ut i snoba
nbana roak a, beta ne
tamata rivun veka vangoa-
vanga.”

Vata isa nli'i ngul i voan lolin a na'a Yesus ulun a
Markus 14:3-9; Yohanes 12:1-8

6 Yesus nti ahu i naran
Betania, ma nti tamata isa
naran Simon ni rahan a ma
nalola ia. Tamata ini lan a,
ni suhut ngabaa.
7 Na'a rahan yai, na vata
isa nma ma ntaha botal ko'u
isa i rotu tali vatu lolin isa
naran pualam. Botal yai
nsa'a ngul i voan a lolin ovu
fyawan urun a. Na'ut inyai,
na Yesus nafna'an obin, na
vata yai ti ntuan Ia ma nli'i
ngul yai na'a ulun a.
8 Yesus Ni tamata ovi ro-
rang Ia rsi'ik afa i vata
yai notu a, na rangrova ma
rfalak ne, “Notu afakinimi
nawahak watan ngul i voan
lolin yai?
9 Ngul yai fyawan urun,
ba bisma tfedi ma kubang a,
tala verin tamata kasian ra.”
10 Na'uk Yesus nka'a lahir
afa i ranovak na'a ralarira
ra, ba nfalak ne, “Notu
afakinimi fyasala vata ini?
Ia notu roak afa i lolin urun
a verin Ya'a.
11 Tamata kasian ra
rna'a lalawatan ovu mia,
na'uk Ya'a wol mane una'a
lalawatan ovu mia.
12 Ia nli'i ngul voan lolin
yai na'a tenang a, ma neluk
faneak ne, nvilu lan roak
Ya'a na'ut amar i veka
umata a.
13 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Na'a wan
inba watan ma rfamalik Ubu
Ni Ivar Lolin na'a lanit iva-
van a, na veka rfamalik vali
afa i notu roak ini ma al
rangnanang ia.”

Yudas nfedi Yesus
Markus 14:10-11; Lukas 22:3-6

14 Tamata isa tali Yesus
Ni tamata vutu rahin irua
ovi rorang ia, naran Yu-
das Iskariot, nti ma ntuan
Yahudi rira dawan mela
falurut ra.
15 Ia norat ira ne, “Veka
myala afaka verin ya'a,
boma ala Ia verin mia?” Ira
rbahir ia ovu kubang perak
vututelu.†

* **26:2 26:2** Paskah ihin a ne, Yahudi ra rangnanang amar i Ubu nlobang uburir-nusirira ra ma rdir-talik Mesir. Naling ia ovu Paskah i fiang ini totu ma al tangnanang Yesus Ni matmatan ovu nva'at ewal. † **26:15 26:15** Snain, kubang perak ini rfaliak ia ne, kubang *sekel.* Kubang *sekel* vututelu sama ovu tamata ni kadi na'a vulan ifa'at, ba Yudas nfedi Yesus ovu fyawan ko'u watan.

16 Tali amar yai vali, na
ia ndava amar kena mane
nfedi Yesus.

Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rotu rira snoba Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir

Markus 14:12-21; Lukas 22:7-14,21-23; Yohanes 13:21-30

17 Na'a amar i nban-ulu
na'a tamata Yahudi rira
snoba ma ra'an roti i wol
rfadoku ragi na'a, na Yesus
Ni tamata ovi rorang Ia rma
ma rtuan Ia ma rfalak ne,
“Bapa, ralam nfalak wan
inba ma amasusan verin Oa
ma mufna'an Paskah?”‡
18 Yesus nsinir Ni tamata
ra ma nfalak ne, “Miti ma
fyalak a verin tamata i
mkya'a roak ia na'a kota
ralan eri. Fyalak verin ia ne:
Tuan Guru nfalak ne, ‘Ning
amar sarseri roak ma umata,
ovu mane ufna'an Paskah
ovu Ning tamata ovi rorang
Ya'a na'a mu rahan.’ ”
19 Ba ira rotu wean i
nfalak yai, ma rasusan afam-
tahan ma al rotu rira snoba
Paskah.
20 Ti ma ovan roak, na
Yesus nma ma ndoku ma
nafna'an ovu Ni tamata vutu
rahin irua yai.
21 Rdoku rafna'an obin, na
Yesus nfalak verin ira ne,
“Afa i ufalak verin mia ini,
kena urun. Tali ovi tdoku
tafna'an ini, na tamata isa
veka nfedi Ya'a.”
22 Rarenar munuk afa i
Yesus nfalak yai, na ralarira
lalau urun i lahir. Ba rsikati
ira al rfalak verin Yesus ne,
“Duila'a, ya'a wahal!”
23 Ia nfalak ne, “Tamata i
mane nfedi Ya'a yai, fiang
ini amrua amsovu mami roti
na'a moko ini.
24 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,
veka umata wean i rfalak
roak na'a Ubu Ni Surat Ralan
a. Na'uk sian urun i lahir
verin tamata i nfedi Ya'a.
Ni lolin a, tamata yai deka
rarali lahir ia.”
25 Yudas i mane nfedi
Yesus yai nfalak ne, “Tuan
Guru, ya'a wahal!” Yesus
nfalak verin ia ne, “Oa ka'i
fwalak roak yai.”

Yesus nafna'an situli ovu Ni tamata ovi rorang Ia

Markus 14:22-25; Lukas 22:14-20; 1 Korintus 11:23-25

26 Yesus ovu Ni tamata ra
rafna'an obin, na Ia nala roti
a ma nfalak fara weninyai
verin Ubu, beti nvisul roti
yai ma nsiduk verin ira. Ia
nfalak ne, “Myala ma mian
kikyai. Ini Ya'a tenang a.”
27 Nata Yesus nala vali
kobi i nsa'a anggur ma
nfalak fara weninyai verin
Ubu, beti nala ma renu.
Ia nfalak ne, “Mia munuk
myenu anggur i na'a kobi
ini,
28 tevek ini Ya'a larang i
nvoat al nakvanak tamata
rivun rira salasilan ra, ma
neluk faneak ne, Ubu nfak-
ena roak Ni tnorung a.
29 Na'uk ufalak verin mia
ne, tali amar ini, na Ya'a

‡ **26:17 26:17** Yahudi rira snoba ma ra'an roti i wol rfadoku ragi na'a nbana amar ifitu. Tafsiran rivun rfalak ne, snoba ini ovu Paskah rna'a isa, na Paskah na'a amar pertama. Paskah ihin a, Yahudi ra rangnanang amar yai Ubu nlobang uburir-nusirira ra ma rdir-talik Mesir.

veka wol enu roak anggur
ini, ti naran amar i veka enu
ewal anggur ngorva'an ovu
mia na'a Yamang Ni Fareta
a.”

Yesus nfalak ne, Petrus veka nalak ia ne, wol nka'a Ia
Markus 14:27-31; Lukas 22:31-34; Yohanes 13:36-38

30 Yesus ovu Ni tamata ra
rdedang ma rfadawang roak
Ubu, beti ira rarata vuar Za-
itun.
31 Nata Yesus nfalak verin
ira ne, “Ovan ini lahir, bira
inorang veka wol nangrebat
ma mifla talik Ya'a, tevek
afa sian ovi tamata veka
rotu verin Ya'a. Surat Ralan
nfalak roak ne, ‘Ubu veka
nfedan domba duarira a,
ba domba ra veka rlilin
watan.’§
32 Na'uk Ubu veka nfava'at
ewal Ya'a tali matmatan, ba
veka ula Ya'a uti Galilea.”
33 Petrus nfalak verin
Yesus ne, “Velik ne ira
munuk rira inorang a wol
nangrebat ma rafla talik Oa,
na'uk ya'a wahal lahir.”
34 Yesus nfalak verin ia ne,
“Afa i ufalak verin oa ini,
kena urun! Ovan ini lahir
manut wol nkukuwai obin,
na oa veka malak nala fatelu
roak ne, wol mka'a Ya'a.”
35 Na'uk Petrus nfalak
verin Ia ne, “Velik ne musti
umata vali ovu Oa, na'uk
wol alak ya'a ne, wol uka'a
Oa.”

Yesus Ni tamata liak ra
munuk rfalak vali wean i
nfalak a.

Yesus naflurut na'a va'i isa naran Getsemani
Markus 14:32-42; Lukas 22:39-46

36 Yesus ovu Ni tamata ovi
rorang Ia rbana ma raran
va'i isa naran Getsemani. Ia
nfalak verin ira ne, “Mdyoku
ini veki, ma ti uflurut na'a
ineri.”
37 Ia novun vali Petrus ovu
Zebedeus yanan irua.* Yesus
ralan nmulai lalau urun Ia
ovu wol malinan.
38 Ba nfalak verin ira ne,
“Ralang a lalau urun i lahir,
wean i ufarnuang ne, mane
umata roak. Fyatuang Ya'a
na'a ini ovu msyi'ik wabira
ma lolin.”
39 Nata Yesus nbana ma
ya'i nfaroa tali ira, beti nsan-
gatur na'a lanun ma naflu-
rut ne, “Bapa, ne wean urun
inyai, na fara maling vatuk
varvara i aleman urun ini
tali Ya'a, na'uk deka wean i
ralang a nfalak a, ba wean
watan i ralam a nfalak a.”
40 Yesus naflurut munuk
ma newal ia, na Ni tamata
itelu i rfatuang Ia yai rtub-
lufa roak. Ba nfalak verin
Petrus ne, “Wol mtyahang
nala jam isa vali ma fyat-
uang Ya'a ma tsi'ik wadida
ma lolin?
41 Msyi'ik wabira ma
lolin ovu miflurut, boma
nitdawan deka nlabir nala
mia ma myotu salasilan. Mia
ralabira rfalak ma myotu afa
lolin, na'uk wol myot-nala,
tevek myafun da'in.”
42 Nata Yesus nti ewal vali
ma naflurut. Ia nfalak ne,
“Bapa, wean i mtorung ma

§ **26:31 26:31** Msyi'ik Perjanjian Mnanat a, na'a Zakharia 13:7 * **26:37 26:37** Zebedeus yanan irua nararira Yakobus ovu Yohanes.

uvara wawa'uk ini, na wean
watan i ralam a nfalak a!”
43 Naflurut munuk ma
newal Ia, na Ni tamata itelu
yai rtuba watan obin, tevek
matarira ra raswosu da'in
roak.
44 Ba nsi'ik watan ma
rtuba inyai, na nti ewal ma
naflurut nala fatelu roak. Ia
naflurut wean inlangin a.
45 Nata nma ma ntuan
ewal Ni tamata itelu yai. Ia
nfalak verin ira ne, “Mtyuba
watan obin? Eka msyi'ik
Ning amar a naran roak
ma rala Ya'a Tamata Yanan
verin tamata salasilan ra.
46 Byatar ma tati kikyai.
Eka msyi'ik! Tamata i mane
nfedi Ya'a nma ma sarseri
roak.”

Yahudi ra rtaha Yesus
Markus 14:43-50; Lukas 22:47-53; Yohanes 18:3-12

47 Na'ut i Yesus nangrihi
obin, na Yudas i ntali Ni
tamata vutu rahin irua yai
nma. Tamata rivun ovi
rtaha nahin blawat ovu rira
navnaval ra rban-orang vali
ia. Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu dawan Yahudi
ra rsinir ira ma rti inyai.
48 Yudas i nfedi Yesus
nfalak lan roak verin tamata
rivun avyai ne, veka notu
faneak. Faneak yai wean ini:
“Tamata i uvoan Ia yai, Ia hi
inyai i. Ba mtyaha lahir Ia
ma myovun Ia ovu msyi'ik
ma lolin Ia.”
49 Ba ti nfaseri lahir Yesus
ma nfalak verin Ia ne, “Oo
Tuan Guru.” Nata nvoan Ia.
50 Yesus nfalak verin ia ne,
“Kida, motu kikyai afa ovi
ralam nfalak a.” Ba tamata
avyai rti rtaha lahir Ia.†
51 Tamata isa i norang
vali Yesus ntavar ni nahin
blawat a ma nafat vatuk
lahir Yahudi rira Mela Falu-
rut Ila'a ni tamata sansinir
isa arun a.
52 Yesus nfalak verin Ni
tamata yai ne, “Ma'adoru
ewal nahin blawat yai na'a
ni tlanan a, tevek wean
i iki nsingarahi ovu nahin
blawat, na veka nmata vali
ovu nahin blawat.‡
53 Mia wol mkya'a ne, Ya'a
bis watan ma era verin Ya-
mang a ma nlobang Ya'a?
Bis watan ma era verin Ia
ma nsinir lahir Ni sansinir
ra tali lanit ratan, na'a
sidovung dawan nlia tali
vutu rahin irua, ma rma.§
54 Na'uk wean i Ubu notu
wean inyai ma nlobang Ya'a,
na wean inba ma nfakena
lahir afa ovi rfadoku roak
na'a Surat Ralan a, na'a Ning
matmatan a?”
55 Na'ut inyai, na Yesus
nfalak verin tamata rivun
avyai ne, “Mia beta mnyari
ne Ya'a ini tamata ktufan
Ya'a, ma mya lahir ovu bira
nahin blawat ra ovu nav-
naval ra ma mtyaha Ya'a?
Lokat amar, na mryea Ya'a
udoku ma usiair na'a Rahan
Dawan Falurut, na'uk wol
mtyaha Ya'a.

† **26:50 26:50** Tafsiran boku rfalak ne ayat ini ihin a wean ini: ***Kida, ba wean inyai bi mwa i?*** ‡ **26:52 26:52** Ayat ini ihin a wean ini: tamata iki nala mneran ma al nfedan tamata, na ia veka nmata vali ovu mneran. § **26:53 26:53** Na'a Ubu Ni sansinir tali lanit ratan rira sidovung dawan isa (vai Mala nfalak ne, *pasukan*), na Ni sansinir rivun inean.

56 Na'uk ma wean urun
ini, boma nfakena lahir afa
ovi nabi ra rfadoku roak
na'a Surat Ralan a.” Nata Ni
tamata ra munuk rafla talik
Ia.

Yesus ndiri Yahudi rira Mela Falurut Ila'a wahan ralan a

Markus 14:53-65; Lukas 22:54-55,63-71; Yohanes 18:13-14,19-24

57 Tamata avyai rtaha roak
Yesus, beti rovun Ia rti
Yahudi rira Mela Falurut
Ila'a, naran Kayafas, ni ra-
han a ma ndiri wahan ralan
a. Yahudi rira dawan ovi
rair Musa ni inukun ra ovu
dawan Yahudi ra rasdovu
roak ira na'a inyai.

58 Petrus nban-orang Yesus
tali raroa watan, nata ti
naran Mela Falurut Ila'a yai
ni lean a. Tamata avyai
rovun roak Yesus rati lean
ralan. Petrus ndoku watan
ovu tamata ovi rwanar wan
yai, ma al nanaban ne, veka
rotu Yesus wean inba.

59 Dawan Mela Falurut ra,
ovu dawan fareta Yahudi
ovi rdoku na'a rira sidovung
dawan yai rdava tamata
boku ma rala vaivatul sik-
labir al rfasala Yesus, boma
rukun Ia ma nmata.

60 Na'uk wol rtuan Ni sala
isa vali, velik ne tamata
rivun rma ma rfalak rira
afa siklabir ra na'a Yesus.
Ti nata tamata siklabir irua
rma ma rfalak ne,

61 “Tamata ini nfalak ne,
‘Ya'a bis a'ar vatuk Ubu Ni
Rahan Dawan Falurut a, ma
na'a amar itelu, na veka
ufadiri ewal ia.’ ”

62 Ba Mela Falurut Ila'a
ndiri ma norat Yesus ne,
“Notu afakinimi wol mlotar
tenam a, ma fwalak na'a afa
ovi tamata avyai rfalak a?”

63 Na'uk Yesus wol vain.
Ba Mela Falurut Ila'a nfalak
verin Ia ne, “Ya'a ufalak
verin Oa ne, Ubu i nva'at
a nrenar afa ovi fwalak ra,
ba fwalak urun verin ami!
Oa ini Raja i veka mtevut
tamata ra rira salasilan ra?
Oa ini Ubu Yanan a?”

64 Yesus nfalak ne, “Wean
i fwalak roak yai. Na'uk
ufalak verin mia ne, tali
amar ini vali, na veka
msyi'ik Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a ini, udoku Ubu i nfareta
munuk afakataka Ni lihir
mela a, ovu veka utali lanit
ma una'a mutan ratan ra
uma.”

65 Ba Mela Falurut Ila'a
nangrova urun ma nka-
madir ni ravit blawat a. Ba
nfalak ne, “Ia nfalak sian
Ubu, tevek nfalak ne, Ubu
Yanan Ia. Wol tperlu ma
tdava tamata liak roak ma
rfalak ni sala ra. Mia ka'i
mryenar afa sian i nfalak a.

66 Ba minovak ma wean
inba?” Ira rfalak ne, “Musti
rukun Ia ma nmata!”

67 Nata tamata boku rafnit
na'a wahan ralan a ovu
raskevu tia ma watan Ia.
Boku rvaval vali Ia ovu
rfalak ne,

68 “Hoi, Oa ini Raja i veka
mtevut tamata ra rira sala
silan ra? Wean i nabi Oa,
na eka fwalak verin ami ne,
abovi rvaval Oa ini!”

Petrus nalak nala fatelu ia ne, wol nka'a Yesus

Markus 14:66-72; Lukas 22:56-62; Yohanes 18:15-18,25-27

69 Amar yai, na Petrus
ndoku watan lean obin.

Mela Falurut Ila'a ni vata
sansinir isa nma ma nfalak
verin Petrus ne, “Oa ba'i
morang vali Yesus, tamata
Galilea eri.”
70 Na'uk Petrus nalak ia
na'a tamata rivun avyai wa-
harira ralan ra ne, “Ya'a wol
uka'a afa i fwalak yai.”
71 Petrus ti ma ndiri tem-
bok dawan ni falfolat ngo-
ran a, na Mela Falurut
Ila'a ni vata sansinir liak
isa vali nrea ia ma nfalak
verin tamata ovi rna'a inyai
ne, “Tamata ini ba'i norang
Yesus tamata Nazaret eri.”
72 Na'uk nalak ewal vali ia,
ma nafwaba lahir ne, “Ya'a
wol uka'a tamata yai!”
73 Ba wol mnanat, na
tamata ovi rna'a inyai rma
ma rfalak verin Petrus ne,
“Oa ini vali morang Yesus,
tevek tka'a lahir na'a mu vai
a.”
74 Petrus nalak matmatan
watan ia ma ka'i nafwaba
tenan a ma nfalak ne,
“Ya'a wol uka'a tamata yai.”
Na'ut inyai lahir, na manut
nkukuwai.
75 Ba Petrus nangnanang
nal-ewal vaivatul ovi Yesus
nfalak lan roak verin Ia ne,
“Manut wol nkukuwai obin,
na oa veka malak nala fatelu
roak ne, wol mka'a Ya'a.”
Nata Petrus nti talik wan
yai ma nvakar ma na'a sam-
sekur.

27

Yahudi rira dawan ra rovun Yesus ti verin Pilatus

Markus 15:1; Lukas 23:1-2; Yohanes 18:28-32; Kisah 1:18-19

1 Ti ma varverak sumatan,
na Yahudi rira dawan
mela falurut ra munuk ovu
dawan Yahudi liak ra vali
rasdovu ira ma ranovak ma
ra'an vai isa mane rfedan
Yesus.
2 Ba rkeak Yesus, beti
rovun Ia ti verin Pilatus,
tamata Roma i nfareta
propinsi Yudea.
3 Ti ma Yudas i nfedi Yesus
nsi'ik ne, rvolan roak ma
rfedan Yesus, na ralan lalau
urun na'a ni sala i notu a. Ba
nal-ewal kubang perak vu-
tutelu yai verin Yahudi rira
dawan mela falurut ra ovu
dawan Yahudi liak ra.
4 Ba nfalak verin ira ne,
“Ya'a sala roak ya'a, tevek
ufedi tamata i wol Ni sala ma
rukun roak Ia ma nmata.”
Na'uk Yahudi rira dawan
avyai rfalak ne, “Ami wol
amkamlabir afa yai. Inyai
oa mu varvara.”
5 Ba Yudas nasba vatuk
kubang avyai rti Rahan
Dawan Falurut ralan a. Ia
nban-talik wan yai ma ka'i ti
nesa relan a ma naklo'i ma
nmata.
6 Nata Yahudi rira dawan
mela falurut ra rala kubang
avyai ma rfalak ne, “Ita wol
bisma tfadoku ewal kubang
ovi na'a vatvatat i tamata ra
ba'i rfadoku rira kubang ra,
ma reluk rira persembahan
verin Ubu. Ita tala roak
kubang avyai ma al rotu ma
tamata laran nvoat.”*
7 Ba rasdovu ira ma ra'an
vai isa ma rala kubang avyai
al rfaha lanun i ba'i rala ma

* **27:6 27:6** Vatvatat na'a ayat ini na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a. Wean i tala harfiah ***tamata laran nvoat*** tali vai Yunani, na musti amfadoku ***lara fyawan***.

al rotu suran. Ba rfaha lanun yai, boma wean i tamata
dakan ra rmata, na roving
ira na'a inyai.
8 Wean inyai bi ma naran
amar ini, na tamata ra rfa-
nara wan yai ne, lanun i
tamata laran nvoat na'a.
9 Ba afa yai nfakena lahir
afa ovi lan a nabi Yeremia
ntulis ne, “Ira rala roak
kubang perak vututelu. Ira
rfadoku roak fyawan wean
inyai verin tamata ovi rna'a
Israel.
10 Ira rala vali kubang
avyai ma al rfaha lanun i
ba'i rala ma al rotu suran,
wean lahir i Duila'a nfalak
roak verin ya'a.”†

Dawan Yahudi ra rovun Yesus nti verin Gubernur Pilatus
Markus 15:2-15; Lukas 23:3-5,13-25; Yohanes 18:33—19:16

11 Na'ut i Yesus ndiri Gubernur Pilatus wahan ralan
a, na Pilatus norat Ia ne,
“Yahudi rira raja verin Oa?”
Yesus nfalak ne, “Oa ka'i
fwalak roak yai.”
12 Yahudi rira dawan
mela falurut ra ovu dawan
Yahudi liak ra rmangadu
Yesus, na'uk Ia wol nangrihi
vaivatul isa vali.
13 Ba Pilatus norat ewal
Yesus ne, “Wol mrenar
ngrihi sian ovi rala al
rmangadu Oa yai!”
14 Na'uk Yesus wol nala
vaivatul isa vali, ba Pilatus
ntalkaka lahir.
15 Lokat varat na'ut amar
dawan Paskah, na guber-
nur ba'i nfatalik tamata isa.
Yahudi ra rfili tamata yai tali
bu'i ralan.‡
16 Na'ut inyai, na tamata
isa nana'a bu'i ralan naran
Yesus Barabas. Tamata ra
munuk rka'a roak ia, tevek
afa sian ovi notu ra.
17 Ba ti ma tamata rivun
rasdovu ira, na Pilatus norat
ira ne, “Inabira ma ufatalik
iki verin mia? Yesus Barabas
te Yesus i rfanara Ia ne, Kris-
tus?”
18 Pilatus nka'a roak
ne, Yahudi rira dawan ra
ralarira sian Yesus, ba rovun
Ia verin Pilatus.
19 Na'ut i Pilatus ndoku
kadera i ba'i ndoku ma
nfaleka inukun verin tamata
ra, na awan a nsinir
tamata isa ma nfalak verin
ia ne, “Deka movu ma
mukun tamata i wol ni sala
yai, tevek Ia bi indean a
umdedar lalean na'a ning
mifi a.”
20 Na'uk Yahudi rira
dawan mela falurut ra ovu
Yahudi rira dawan liak ra
rtuar tamata rivun avyai,
boma rera verin Pilatus ma
nfatalik Barabas verin ira,
ovu nsinir ma rfedan Yesus.
21 Nata Gubernur Pilatus
norat ira ne, “Ba tali tamata
irua ini, na inabira ma ufa-
talik iki verin mia?”
Ira rfalak ne, “Barabas.”
22 Pilatus norat ewal ira
ne, “Ba wean inyai, na ya'a
musti otu afaka verin Yesus
i rfanara Ia ne, Kristus?” Ira
munuk rafwak ne, “Bwaku
Ia na'a aa walwalur!”
23 Pilatus nfalak verin ira
ne, “Afakinimi? Notu sala
afaka?”

† **27:10 27:10** Zakharia 11:12 ‡ **27:15 27:15** Pilatus notu wean inyai ma al nala tamata rivun ralarira ra.

Na'uk rafwak ma vairira
dawan ila'a ne, “Bwaku Ia
na'a aa walwalur!”
24 Pilatus nsi'ik roak ne,
veka wol not-nala roak
tamata rivun avyai, tevek
mane rotu vangoa-vanga.
Ba nala wear ma nraming
liman a na'a waharira ralan
ra ma nfalak ne, “Ya'a wol
ning varvara na'a tamata
ini ni matmatan a. Mia bira
varvara ini.”
25 Tamata rivun avyai
rafwak ne, “Ami ovu yana-
mami ra ki amvara tamata
ini laran a.”
26 Nata Pilatus nfatalik
Barabas verin ira. Na'uk ia
nfalak verin ni suldadu ra
ma rasveva Yesus veki, beti
nala Ia verin ira ma rbaku Ia
na'a aa walwalur.

*Roma rira suldadu ra rwi-
rwa Yesus*
*Markus 15:16-20; Yohanes
19:2-3*

27 Gubernur Pilatus ni sul-
dadu ra rovun Yesus rti Pi-
latus ni rahan fareta dawan,
beti rasdovu rira suldadu
liak ra munuk ma rdir-lilit
Yesus.§
28 Nata ira raling Ni kadar-
avit ra, ma rala ravit blawat
ungu isa ma ra'adoru na'a
Ia.*
29 Ira ranan aa anan ovi
imarira ra na'a sabe'u ma
rfadoku na'a Yesus ulun a.
Ira rala vali takil isa ma
ntaha na'a liman mela a,
beti rsangatur na'a wahan
ralan a ma rworuk-rwak Ia
ma rfalak ne, “Yahudi rira
Raja verin Oa, ba fara nam
a blawat!”
30 Ira rafnit na'a Ia, ovu
rala takil i ntaha yai ma
rsikati ira al rvaval ulun a.
31 Ba ti ma rworuk-rwak
munuk Ia, na raling ewal
ravit blawat ungu i neluk a,
beti rung a reluk ewal Ia ovu
Ni kadaravit ra. Nata rovun
Ia nti murin ma rbaku Ia
na'a aa walwalur.

*Roma rira suldadu ra
rbaku Ia na'a aa walwalur*
*Markus 15:21-32; Lukas
23:26-43; Yohanes 19:17-27*

32 Na'ut i mane rbana rti
kota Yerusalem murin a, na
rtuan tamata isa ntali kota
Kirene naran Simon. Sul-
dadu ra rkiwal ia ma nvara
Yesus Ni aa walwalur a.
33 Nata ti raran wan isa
naran Golgota. Vaivatul yai
ihin a, “Kalkulun Wan.”
34 Tamata avyai rala
anggur i rsileti ovu afa i
kfera, beti rala verin Yesus
ma nenu. Na'uk ti ma Yesus
nfatemang, na nafena ma
nenu.†
35 Rbaku Yesus na'a aa
walwalur, beti rbataru ma
rsiduk ni kadaravit ra.
36 Nata rdoku aa walwalur
nelan a ma rwanar Ia.
37 Na'a aa walwalur ni
tutul a, na rtulis vaivatul
ra na'a kba etal isa ma
nfalyawang ne wean inbin-
imi rukun Yesus. Vai-
vatul avyai ngoarira ra wean
ini, “Yahudi rira Raja verin
Yesus.”
38 Amar yai, na rbaku vali
tamata ktufan irua na'a aa
walwalur. Isa na'a Yesus Ni
lihir mela a, na isa na'a Ni
lihir balit a

§ **27:27 27:27** Suldadu ra rleal wan i rtaha Yesus na'a. Wan yai na'a Pilatus ni rahan fareta dawan ni lean a. * **27:28 27:28** Ravit blawat ungu yai felan wean raja ni ravit blawat. † **27:34 27:34** Ira rsileti afa i kfera na'a anggur, boma Yesus deka nfarnuang wawa'uk.

39 Tamata ovi rahu in-
yai rarwa'ung ulurira ra ma
rfalak sian Yesus.
40 Ira rfalak ne, “Ya'i yo!
Oa fwalak ne, bisma ma'ar
vatuk dida Rahan Dawan
Falurut a ovu fwadiri ewal
na'a amar itelu. Wean i Ubu
Yanan urun Oa, na msuta
tali aa walwalur yai, boma
deka mwata.”
41 Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu rira dawan
ovi rair Musa ni inukun ra,
ovu vali rira dawan liak
ra rdiri vali wan yai ma
rworuk-rwak Ia. Ira rfalak
ne,
42 “Ia not-nala ma tamata
liak wol rmata, na'uk wol
not-nala ma deka nmata.
Wean i Israel rira Raja verin
Ia, na nsuta tali aa walwalur
yai, boma torang Ia.
43 Ia norang Ubu ovu
nfalak ne, Ubu Yanan Ia. Eka
tsi'ik, wean i Ubu veka nala
Ia, na nva'at te wahal?”
44 Tamata ktufan irua i
rbaku roak ira na'a aa wal-
walur ma rna'a Yesus Ni li-
hir mela ovu balit yai, ran-
grihi visal-vasil vali Ia wean
inyai.

Yesus nmata
Markus 15:33-41; Lukas 23:44-49; Yohanes 19:28-30

45 Na'ut inyai lera ndirlola,
na deda fafyat nsoru munuk
wan‡ yai, ti naran jam tiga
lersian.
46 Ba na'ut jam tiga lersian,
na Yesus nafwak ne, “Eli, Eli
lama sabaktani?” Yesus Ni
vaivatul avyai ihin a wean
ini, “O Ubu i uraning a, O
Ubu i uraning a! Afakinimi
muti talik Ya'a i?”
47 Tamata ovi rdiri inyai
rarenar afa i Yesus nfalak a,
ba rfalak ne, “Ia nera nabi
Elia!”
48 Ba tamata isa ti nala
spons etal isa ma nsovu na'a
anggur i nakbia, ma nngatan
teri spons yai na'a aa etal
isa ni tutul a ma nlauk rata
verin Yesus ma nbuk.§
49 Na'uk tamata boku
rfalak ne, “Tnaban veki! Eka
tsi'ik, beta ne Elia nma ma
nlobang Ia ma deka nmata.”
50 Nata Yesus nafwak ewal
ma vain a dawan, na nan
nakbosal lahir.
51 Na'ut inyai vali, na mal-
oli dawan amafal i naklo'i
Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut ralan a namadir
lahir na'ut irua, tali ratan
nsuta naran fun. Ruru
dawan vali, ba vatu dawan
ra rablihir munuk.
52 Van ovi rfadoku mat-
matan ra ratvadil, ba tamata
rivun ovi rorang urun Ubu,
na'uk rmata roak yai, Ubu
nfava'at ewal ira.
53 Tamata matmatan avyai
rva'at ewal ma rti talik
warira ra na'a van ra. Ti ma
Yesus nva'at ewal tali mat-
matan, na ira rti Yerusalem,
kota i nmerat urun, ma
tamata rivun rsi'ik ira.
54 Roma rira suldadu
dawan isa ovu ni suldadu
ovi rwanar Yesus, rsi'ik
Yesus ti naran i nan a
nakbosal a, ovu rfarnuang
ruru i dawan a, ba rbobar
urun i lahir. Ba rfalak ne,

‡ **27:45 27:45** Vai Yunani ni vaivatul *gen*, ihin a ne, lanun, *daerah, negeri* te lanit ivavan. Tafsiran ra rsialing ira, ba amfadoku ***deda fafyat nsoru munuk wan yai.***

§ **27:48 27:48** Bunga karang yai felan a wean spons ma nisak nala wear.

"Kena urun, tamata ini Ubu
Yanan a!"
55 Na'a wan yai, na vata
rivun rsi'ik afa avyai tali
raroa watan. Vata avyai ro-
rang Yesus tali Galilea, boma
rlobang Ia.
56 Tali vata avyai, na boku
nararira Maria Magdalena,
Maria i yanan verin Yakobus
ovu Yusuf, ovu vali Zebe-
deus awan a. Zebedeus
irua awan a yanarira verin
Yohanes ovu Yakobus.

Yusuf i ntali ahu Arimatea nala Yesus tenan ma nfanuba Ia na'a van matmatan isa ralan a

Markus 15:42-47; Lukas 23:50-56; Yohanes 19:38-42

57 Ya'i laflofan roak, na
tamata ka'i isa naran Yusuf,
ntali ahu Arimatea nma. Ia
norang roak Yesus.
58 Ia ti ntuan Pilatus ma
nera Yesus tenan a. Ba
Pilatus nsinir ni tamata ra
ma rala Yesus tenan a verin
Yusuf.
59 Yusuf nala Yesus tenan
a ma nkuma Ia ovu maloli*
ngangiar marmerat i naran
lenan.
60 Nata Yusuf nti ma
nfanuba Yesus tenan a na'a
vatu i rtivan roak ia ma
wean van. Van yai, Yusuf
nia ovu ngorva'an obin. Ia
nlawar vatu dawan isa ma
al nulang teri van ngoran a,
beti nti talik wan yai.
61 Maria Magdalena ovu
Maria isa vali rna'a inyai.
Ira rdoku van yai ngoran a.

Pilatus nsinir ni suldadu ra ma rwanar van i rfanuba Yesus tenan a na'a

62 Ni ilyan a, na'a amar
i Yahudi ra ryari ira,† na
Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu tamata Farisi
ra, irmunuk rti ma rtuan
Pilatus.
63 Ira rfalak verin Pila-
tus ne, "Baba, ami amang-
nanang na'ut i tamata sik-
labir eri nva'at obin, na
nfalak roak ne, 'Ti ma amar
itelu nelak, na veka uva'at
ewal.'
64 Ba wean inyai bi
fwareta mu suldadu ra ma
ti rwanar van i rfanuba Ia
na'a, ti naran amar itelu.
Tevek wean i wahal, na Ni
tamata ra veka rti ma rbori
tenan a ma rfalak verin
tamata rivun ne, 'Ia nva'at
ewal roak tali matmatan!'
Ba wean i afa yai nvotuk, na
rira siklabir ra veka ntafal
ma dawan ila'a."‡
65 Pilatus nfalak verin
dawan Yahudi avyai ne,
"Myovun suldadu ra miti ma
myanar kakiwal van yai."
66 Ba rati van yai ma
rfadoku faneak na'a vatu i
nteri van ngoran a, boma
wean i tamata ra rlabir van
yai, na rka'a. Rotu munuk
wean inyai, beti rfalak ma

---

* **27:59 27:59** Yusuf nala maloli lenan i lolin urun yai ma al nkuma Yesus ma nfaturu ne, nalang ma dawan Ia. † **27:62 27:62** Tamata Yahudi ra ryari ira na'a *hari Sabat*. Na'a *hari Jumat*, na Yahudi ra rasusan rira afamtahan ovu rotu rira karya liak ra, boma mulai na'a Jumat ni ovan a, na ryari roak ira. ‡ **27:64 27:64** Menurut dawan Yahudi avyai, na lan a Yesus nsiklabir ma nfalak ne, Ia Raja i ntevut tamata ra rira salasilan ra. Na'uk wean i tamata rorang ne, Ia nva'at ewal tali matmatan, na inyai siklabir i nrahi siklabir lan a.

suldadu avyai rwanar ma
lolin van yai.

28

Ubu nfava'at ewal Yesus
Markus 16:1-10; Lukas 24:1-12; Yohanes 20:1-10

1 Amar i Yahudi ra ryari
ira yai nelak roak, na Maria
Magdalena ovu Maria liak
isa vali rti ma rsi'ik van mat-
matan i rfanuba Yesus tenan
a. Na'ut inyai, na lera sarseri
mane ndata roak na'a amar
kareda.
2 Ruru dawan urun na'a
inyai, tevek Duila'a Ni
sansinir isa ntali lanit ratan
nsuta ma nlawar vatu i nteri
van ngoran yai, ma ndoku
vatu yai ratan a.
3 Felan a nyadat ma wean
fitik, ovu ni ravit blawat a
nangiar ma wean avat mi-
nan.*
4 Suldadu ovi rwanar van
yai rbobar ma raruru lalean
ira, ba rleka rsuta fun ma
wean tamata ovi rmata roak.
5 Na'uk sansinir yai nfalak
verin vata avyai ne, “Deka
byobar, tevek uka'a roak ne,
mya ma mdyava Yesus i
rbaku roak Ia na'a aa wal-
walur a.
6 Ia wol nleal roak ini.
Ia nva'at ewal roak, wean i
nfalak lan roak verin mia.
Eka mya ma msyi'ik wan i
rfanuba Ia na'a.
7 Ba myewal lahir mia ma
ti fyamalik verin Ni tamata
ovi rorang Ia ne, Yesus
nva'at ewal roak tali mat-
matan, ma veka ula Ia nti
propinsi Galilea. Mia veka
mtyuan Ia na'a ineri. Afa ovi
ufamalik roak verin mia ini,
kena urun!”
8 Vata irua yai rafla talik
van matmatan yai. Ira
rbobar urun, na'uk ralarira
lolin urun i vali, ba rfar-
lan mane ti rfamalik afa ini
verin Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia.
9 Brian munuk, na Yesus
ntuan ira ma nfalak ne, “Oo
Titi averi!” Ba vata irua
yai rfaseri Ia, ma rsangatur
ovu rangabuk ean a ma
rfadawang Ia.
10 Ba Yesus nfalak verin
ira ne, “Deka byobar! Miti
ma fyalak verin Ning tamata
ra ma rti Galilea, tevek na'a
ineri, na veka rsi'ik Ya'a.”

Dawan Yahudi ra rbahir suldadu ovi rwanar van yai, boma rfalak ne, Yesus Ni tamata ra rbori tenan a

11 Vata irua yai rbana obin,
na suldadu ifira tali ovi rwa-
nar van yai rti kota ralan
ma rfamalik afa ovi rarea
yai verin Yahudi rira dawan
mela falurut ra.
12 Ti ma suldadu ovi rwa-
nar van yai rfalak munuk
afa avyai verin mela falu-
rut ra ovu dawan Yahudi
ra, na ira ra'an vai isa ma
rala kubang dawan verin
suldadu avyai.
13 Yahudi rira mela falu-
rut ra rfareta ira ne, “Mia
musti fyalak ne, ‘Ovan yai,
na amtub-lufa munuk roak,
beti Ni tamata ovi rorang Ia
rma ma rbori tenan a.’
14 Wean i Gubernur Pila-
tus nrenar afa ini, na ami

* **28:3 28:3** Vai Yunani nfalak ne, ni ravit blawat a nangiar ma wean salju. Ihin a ne, nangiar urun, wean avat minan.

ki amangrihi ma amlotar
mia, boma deka angangal
akataka verin mia.”
15 Ba ira rala kubang avyai
ma rewal roak ira, ma ti
rfamalik wean i rsurak roak
verin ira yai. Ivar ini ti
nsoru roak Yahudi ra ma
naran amar ini.

Yesus nfalak ma Ni tamata ra ti rfamalik Ni Ivar Lolin a

Markus 16:14-18; Lukas 24:36-49; Yohanes 20:19-23; Kisah 1:6-8

16 Yesus Ni tamata vutu
rahin isa yai rti Galilea, ma
rna'a vuar i Yesus nfalak
roak verin ira.
17 Ti ma rsi'ik Ia, na rsan-
gatur lahir ma rfadawang
Ia, na'uk boku ralarira ra
raruan obin.
18 Yesus nfaseri ira ma
nfalak ne, “Ubu nala munuk
roak ngrebat verin Ya'a na'a
lanit ratan ovu lanit ivavan
a.
19 Ba miti ma fyamalik
Ubu Ni Ivar Lolin verin
bangsa ra munuk na'a lanit
ivavan a, boma rorang Ya'a.
Byaptis ira na'a Yamang a
naran a, Yanan a, ovu Ni Roh
a.
20 Myair ira ma rot-orang
afa ovi ufareta munuk roak
verin mia yai. Ya'a veka
ufatuang mia, nata ti naran
i lanit ivavan namwear a.”

Markus ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin

Tbas afa ovi veki

Na'ut lalan ana, tamata ovi rorang Yesus ranovak ne, Markus ntulis kitab ini. Markus ini ba'i nfatuang Petrus na'a ni banbanan a ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin. Ia ntulis afa ovi nrenar tali Petrus na'a kitab ini.

Wean i tbas kitab ini, na ita veka tka'a afa ovi Yesus notu ra, ovu afa ovi nair verin Ni tamata ovi rorang Ia. Yesus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a ne, Ubu veka nma lanit ivavan a ma nfareta tamata ra wean lahir Raja (1:14-15). Yesus Ni ngrebat ma notu ma lolin ewal tamata ra tali rira suhut ra, ovu naling vatuk nait sian ra tali tamata ra. Tamata Yahudi rira dawan ra rangal Ia, ovu ranovak mane rfedan Ia (3:6), na'uk wol nti talik ira. Ia nfalak lan roak ne, tamata ra veka rfedan Ia (8:31; 9:31; 10:33-34), ovu inan ma nti Yerusalem, tevek ntorung ma nala tenan a ma al nakvanak tamata rira salasilan ra (10:45). Rfedan roak Ia, na'uk nva'at ewal.

Markus ntulis kitab ini ma nfamalik ne, Raja i ntevut dida salasilan ra, inyai Yesus, ovu Ubu Yanan Ia (1:1, 11, 24; 3:11; 5:7; 8:29; 9:7; 14:61-62; 15:39). Markus nera verin ita ma torang Yesus, velik ne tatuan angangal ra (8:34-38; 10:29-31).

Kitab ini ihin a

1. Yesus Ni karya i nbanulu a. (1:1-13).
2. Yesus nsiair ovu nfaturu Ni ngrebat na'a propinsi Galilea, ti naran i Yahudi rira dawan ra ranovak mane rfedan Ia. (pasal 1:14—3:6)
3. Yesus nfaban-ewal Ni karya na'a Galilea. (pasal 3:7—6:13)
4. Yesus nsiair ovu nfaturu Ni ngrebat a na'a ahu ovi rna'a Galilea, ba Ni tamata ovi rorang Ia rtorung ne, Ia Raja i ntevut dida salasilan ra (Mesias). (pasal 6:14—8:30)
5. Yesus nti Yerusalem, boma rfedan Ia. (pasal 8:31—10:52)
6. Yesus Ni afa ovi notu ra ovu afa ovi nair ra na'a Yerusalem. (pasal 11, nata ti naran pasal 13)
7. Rtaha Yesus ovu rfedan Ia. (pasal 14 nata ti naran pasal 15)
8. Yesus nva'at ewal tali matmatan. (pasal 16)

Yohanes i nbaptis tamata ra nfamalik ne, Yesus veka nma

Matius 3:1-12; Lukas 3:3-9; Yohanes 1:19-28

1 Ivar Lolin i nfamalik Ubu
Yanan a Yesus Kristus beti
nvotuk.
2 Lalan ana, nabi Yesaya
ntulis Ivar Lolin yai ne,
"Ubu nfalak ne, 'Ini Ya'a
Ning tamata sansinir;
Ya'a usinir lan ia ma na-
susan linga'an verin
oa.'

3 Tamata isa nafwak na'a
wan lean vu dawan
ne,
‘Misusan linga'an verin
Duila'a, fyamalola
linga'an ra!’ ”

4-6 Tamata i Ubu nsinir ia yai naran Yohanes. Ia nleal wan lean vu dawan isa ma nbaptis tamata ra. Ni ravit a blawat i noru a, rotu tali afwatan i naran unta, vulun ra. Ni ngesa rotu vali tali afwatan ulin. Ni fana'an a kabina ovu wenan vahan i na'a nangan. Ia nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ra, ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, boma Ubu na'i vatuk rira salasilan ra, beti rala tenarira ra ma nbaptis ira. Tamata rivun ila'a rtali propinsi Yudea ovu kota Yerusalem rti ma rarenar afa ovi Yohanes nfalak ra. Ira rahil ma rfavotuk rira salasilan ra verin Ubu, ba Yohanes nbaptis ira na'a oar Yordan.

7 Ia nfamalik lalawatan verin tamata ra ne, “Wol mnanat, na tamata isa veka nma, ovu Ni ngrebat a nlia ya'a. Ya'a wol verang a ratan Ia, ba wol inovan ma usangatur ma aling ni tatea ni tatur a.

8 Ya'a ubaptis mia ovu wear, na'uk Ia veka nbaptis mia ovu Ni Roh a.”*

Yohanes nbaptis Yesus, ovu nitdawan nlabir teman Ia

Matius 3:13-17; Lukas 3:21-22

9 Na'ut i Yohanes nbaptis tamata ra, na Yesus ntali ahu Nazaret i nana'a propinsi Galilea nma ma Yohanes nbaptis Ia na'a oar Yordan.

10 Na'ut i Yesus ndata tali wear, na brian munuk nsi'ik, na wean i lanit natvadil, ma Ubu Ni Roh nsuta wean modarlaka ma ndoku tenan a.

11 Vai isa ntali lanit ratan nfalak ne, “Oa ini Yanak i ulobang urun a. Oa motu ma ralang a lolin urun.”

12 Ubu Ni Roh novun lahir Yesus ma nti wan lean vu dawan isa.

13 Ba Ia nana'a wan lean vu dawan yai, na nitdawan nlabir teman Ia ma naran amar vutfa'at. Yesus nana'a inyai ovu afwatan ra, na Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan rfatuang Ia ma rlobang Ia.

Yesus nera tamata sinat roal ifa'at ma rorang Ia

Matius 4:12-22; Lukas 4:14-15; 5:1-11

14 Fareta ra ra'abu'i roak Yohanes. Nata Yesus nti propinsi Galilea ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a.

15 Ba Ia nfalak ne, “Amar nma ma naran roak ma Ubu nfareta wean lahir Raja. Myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra ma myorang a'uk Ubu Ni Ivar Lolin!”

16 Amar isa, na Yesus nbana na'a danau Galilea nelan a, na nrea tamata irua, iya'an iwarin ira. Isa naran Simon ovu isa vali naran Andreas. Ira sinat roal ira, ba rfasuka rira jaring na'a inyai ma al rdava ian.

---

* **1:8 1:8** ***Ia veka nbaptis mia ovu Ni Roh***, ihin a ne, Ubu naflahar tamata ovi rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ma nala Ni Roh ma nleal ralarira ra.

17 Ba Yesus nfalak verin ira
ne, “Mya ma myorang Ya'a!
Mia wol fyasuka jaring roak
ma nala ian, tevek ala karya
verin mia ma myair tamata
ra ma rorang Ya'a.”
18 Ba rfadoku lahir rira jar-
ing ra na'a inyai ma rorang
Ia.
19 Nata nban-ewal ma
nsi'ik Yakobus irua warin
a naran Yohanes, yamarira
naran Zebedeus. Ira rna'a
rira kumal ralan ma rlavan
rira jaring ra.
20 Yesus nera lahir ira ma
rorang Ia, ba rsuta talik ya-
marira ovu tamata ovi ra'an
kadi tali ira na'a rira kumal
yai, ma rorang Ia.

Yesus nfareta nait sian ra ma raslaun talik tamata isa
Lukas 4:31-37

21 Yesus ovu Ni tamata ovi
rorang Ia rti raran ahu isa
naran Kapernaum. Na'ut
amar i Yahudi ryari ira, na
Yesus nti lahir Yahudi rira
rahan falurut ralan a, ma
nsiair na'a inyai.
22 Tamata ovi rarenar afa
ovi nair ra rtalkaka lahir,
tevek nsiair ovu Ubu Ni
ngrebat a, wol wean Yahudi
ovi rair Musa ni inukun ra.
23 Brian munuk, na brana
isa i nait sian nleal ia nti
Yahudi rira rahan falurut
ralan a, ma nait sian notu
ma brana yai nafwak ne,
24 “Hoi, Yesus tamata
Nazaret, deka mlabir ami!
Oa mwa ini mane fwedan
ami? Ya'a uka'a ne iki Oa.
Oa sansinir i ralam nmerat
urun tali Ubu.”
25 Yesus nfalak verin nait
sian yai ne, “Deka vaim!
Muti talik brana ini!”
26 Nait sian yai notu ma
brana yai nafwak ma vain a
dawan, ovu notu ma tenan
raruru lalean, nata nti talik
ia.
27 Tamata ra munuk
rtalkaka, ba rsiorat ira ne,
“Ya'i yo, ini afaka? Ia
Ni ngrebat ma nair afa
ngorva'an! Ia bisma nfareta
nait sian ra vali ma rot-
orang afa ovi nfalak ra.”
28 Tamata ra rfamalik
Yesus verin tamata rivun
na'a wan Galilea munuk.

Yesus notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ira
Matius 8:14-17; Lukas 4:38-41

29 Yesus irtelu Yakobus ovu
Yohanes rtali Yahudi rira ra-
han falurut ralan rti murin,
beti rti Simon ovu Andreas
rira rahan a.
30 Tamata ovi rna'a rahan
yai rfalak verin Yesus ne,
“Simon avan a tenan ngnea,
ba ntuba watan.”
31 Yesus nti wan i vata
yai nana'a ma ntaha liman
a, ma nfabatar ia, na lolin
lahir ia. Ba vata yai nasu-
san afamtahan verin ira ma
ra'an.
32 Lera nakduvul ma laflo-
fan roak, beti tamata ra
rovun tamata ovi raruru ira,
ovu ovi nait sian ra rleal ira
ti verin Yesus.
33 Tamata ra munuk na'a
ahu yai rasdovu ira na'a ra-
han ngoran.
34 Yesus notu ma lolin
tamata rivun tali rira suhut
afaka watan, ovu naling
vatuk nait sian ra tali tamata
ra. Ia wol ntorung ma nait
sian ra rangrihi, tevek rka'a
munuk roak ne, Ubu Yanan
Ia.

Yesus nban-soru wan Galilea munuk ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
Lukas 4:42-43

35 Nfada'ing amar, na Yesus nbatar ma nti talik rahan yai. Ia nti wan lean vu isa, ma naflurut na'a inyai.
36 Nata Simon ovu ni kida ra ti rdava Ia.
37 Ba rdav-nala Ia, na rfalak ne, “Tamata rivun rdava Oa!”
38 Yesus nfalak ne, “Eka tati ahu liak ra vali ma ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata ovi rna'a ineri, tevek Ubu Ni Ivar Lolin yai bi uma ini.”
39 Ba nban-soru wan Galilea munuk ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Yahudi rira rahan falurut ra, ovu naling vatuk nait sian ra tali tamata ra.

Yesus notu ma lolin ewal tamata i ni suhut ngabaa
Matius 8:1-4; Lukas 5:12-16

40 Tamata isa ni suhut ngabaa nma ma ntuan Yesus, ma nsangatur na'a wahan ralan al nera verin Ia ne, “Baba, wean i mtorung, na fara motu ma lolin ewal ya'a.”
41 Yesus nfaturu Ni silobang verin tamata yai, ba nlauk liman a ma nkena ia, ma nfalak ne, “Ya'a ulobang oa, ba lolin kikyai oa!”
42 Brian munuk, na tamata yai lolin ia, tevek ni suhut nlia roak.
43-44 Ba Yesus nsinir lahir ia ma nfalak ne, “Ufangnanang oa ne, deka fwamalik afa ini verin tamata iki watan. Na'uk muti lahir ma fwaturu tenam a verin Yahudi rira mela falurut a ma nsi'ik oa. Mala mu korban verin Ubu, wean i rfalak roak na'a Musa ni inukun ra, boma tamata ra rka'a ne, lolin roak oa.”
45 Na'uk tamata yai ti nfaivar soru ne, lolin roak ia. Ba Yesus wol nti ahu ralan, boma tamata ra deka rarea Ia. Ia nti ahu murin watan ma nleal wan i wol tamata rna'a, na'uk tamata ra rtali wan rivun rma lalawatan ma rtuan Ia na'a inyai.

2

Yesus notu ma lolin brana laklukut isa, ovu na'i vatuk ni salasilan ra, na'uk Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra wol inar afa ovi notu ra
Matius 9:1-8; Lukas 5:17-26

1 Nata amar ifira nelak roak, na Yesus nati ewal ahu Kapernaum, ma tamata ra rarenar ivar ne, newal roak Ia.
2 Ba tamata rivun rasdovu ira na'a rahan i Yesus nana'a, ma rahan ralan ovu falfolat ngoran nngora lahir na'a tamata ra, ma Yesus nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin ira.
3 Tamata ifa'at rsikat brana laklukut isa ma rati inyai.
4 Na'uk wol rti nala rahan ralan ma rtuan Yesus, tevek tamata rivun da'in. Ba rarata rahan ratan* a, ma rotu ma nablahi ma rtolar tamata laklukut yai ovu ni dari i ntuba na'a.

* **2:4 2:4** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rahan ratan, wean i tdoku na'a sirtetan a.

5 Yesus nsi'ik tamata avyai,
na nka'a lahir ne, rira in-
orang a dawan, ba nfalak
verin tamata laklukut yai ne,
“Baba, a'i vatuk roak mu
salasilan ra.”
6 Nata tamata boku tali
Yahudi rira dawan ovi rair
Musa ni inukun ra rdoku in-
yai ma ranovak na'a ralarira
ne,
7 “Afakinimi tamata ini
nangrihi wean ini? Ia nfalak
sian Ubu! Wol tamata isa
bisma na'i vatuk tamata rira
salasilan ra. Ubu sa'i na'i
vatuk.”
8 Yesus nka'a lahir afa i
ranovak na'a ralarira ra, ba
nfalak verin ira, “Afakinimi
minovak wean inyai na'a
ralabira ra?
9 Inabira ma ufalak verin
tamata laklukut yai ne, ‘A'i
vatuk roak mu salasilan ra,’
te ufalak ne, ‘Mdiri ma mlu-
lung mu dari ma bwana.’
Afaka maraan ma ufalak
na'a afa irua ini?
10 Boma mkya'a ne, na'a
lanit ivavan ini, na Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a, Ning
ngrebat ma a'i vatuk tamata
rira salasilan ra.” Ba Yesus
nfalak verin tamata laklukut
yai ne,
11 “Ufalak verin oa ma
mdiri, ovu mlulung mu dari
a ma mewal oa muti mu
rahan kikyai!”
12 Tamata laklukut yai
ndiri ma nlulung ni dari a,
ma nbana na'a tamata rivun
avyai wahar ralan ra ma
nati murin, ba tamata rivun
rtalkaka ma rfadawang Ubu
ma rfalak ne, “Afa i wean ini
ita wol trea obin.”

Yesus nera Lewi ma norang Ia, na tamata ovi tamata liak ra rfalak ira ne, tamata salasilan ra, rafna'an vali ovu Yesus, na'uk Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra wol inar afa ovi notu ra

Matius 9:9-13; Lukas 5:27-32

13 Nata Yesus newal Ia nti
danau Galilea nelan a, na
tamata rivun rma ma rdir-
lilit Ia, ba nair ira.
14 Ti ma Yesus nbana, na
nrea tamata isa ndoku ra-
han i ba'i rera babahir kulu
na'a. Ia naran Lewi, yaman
a naran Alfeus. Yesus nfalak
verin ia ne, “Morang Ya'a.”
Ba Lewi ndir-talik ni karya a
ma norang Yesus.
15 Na'ut inyai, na Yesus
ovu Ni tamata ovi rorang Ia
rafna'an† na'a Lewi ni ra-
han. Tamata rivun ovi rera
babahir kulu tali tamata ra,
ovu tamata ovi tamata liak
ra rfalak ira ne, tamata
salasilan ra, rafna'an vali
ovu Yesus, tevek tamata
rivun rban-orang Ia.
16 Yahudi rira dawan boku
ovi rair Ubu Ni inukun ra
rtali Yahudi rira sidovung
isa naran Farisi. Ira rorat
Yesus Ni tamata ovi rorang
Ia ne, “Afakinimi Yesus
nafna'an ovu tamata sian
avyai?” Ira rfalak wean
inyai, tevek rarea Yesus
nafna'an ovu tamata ovi
rera babahir kulu ra, ovu
tamata ovi rotu salasilan.
17 Yesus nrenar rira afa
ovi rfalak ra, ba nfalak ne,
“Tamata ovi wol rira suhut
ra wol rti dokter, na'uk ovi
rira suhut ra a'uk sa'i rti

† **2:15 2:15** Tamata Yahudi ba'i rdok-lali'ik ira na'a fun, ovu rira meja ra kasbava watan ira.

dokter. Ya'a wol uma ma era tamata ovi rira vava'at ra rmalola, na'uk uma ma era tamata salasilan ra, ma rorang Ya'a."

Tamata Farisi rorat Yesus na'a i tamata ra rtolat
Matius 9:14-17; Lukas 5:33-39

18 Na'ut inyai, na tamata ovi rorang Yohanes i nbaptis tamata ra, ntafal vali tamata ovi rtali sidovung Farisi, rtolat ma raflurut verin Ubu. Ba tamata boku rma ma rorat Yesus ne, "Afakinimi Yohanes ni tamata ra ovu ovi rorang tamata Farisi ra rtolat, na'uk Mu tamata ra wol rtolat i?"

19 Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfalak verin ira ne, "Na'a snobsifa isa, na wean i brana i mane nsifa irmunuk ni kida ra obin, na musti rtolat? Wahal, ira veka rafna'an ovu rotu rira snobsifa.

20 Brana i mane nsifa yai ni amar a veka nma ma rala ia, ma wol nana'a roak ini. Na'ut inyai, beti rtolat‡."

21 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa ewal wean ini: "Wol tamata isa nlavan ni kadaravit mnanat ovu maloli ngorva'an, tevek maloli ngorva'an yai wol naslura obin, ba veka notu watan ma kadaravit yai ntafal ma namsat.

22 Wean vali inyai, ma wol tamata isa vali nli'i anggur ngorva'an na'a sadawan mnanat i rotu tali karba ulin a. Wean i tamata isa notu wean inyai, na sadawan veka naksat ma anggur yai nvoat, ovu vali sadawan sian lahir. Ba tli'i anggur ngorva'an na'a sadawan ovi ngorva'an ra a'uk."§

Tamata Farisi ra rorat Yesus na'a amar i Yahudi ra ryari ira

23 Amar isa na'ut i Yahudi ra ryari ira, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rbanetal va'i gandum ra, na Yesus Ni tamata ra rfufu gandum ni funu boku.

24 Tamata Farisi ra rfalak verin Yesus ne, "Msyi'ik kikyai! Afakinimi ira rangal dida agama ni inukun ra, ma rotu afa i wol bisma totu na'a amar i tyari ita?"

25-26 Yesus nfalak ne, "Mia wol byas obin afa ovi Raja Daud notu ra na'ut Abyatar neluk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a? Daud ovu ni tamata ra rablafar, ba Ia nti befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a. Ia nti ralan ma nala roti i rfadok-aling roak verin Ubu ma na'an. Nata ntanang vali roti avyai verin ni tamata ovi rorang ia, velik ne na'a dida agama ni inukun ra, na mela falurut ra a'uk sa'i bisma ra'an roti avyai."*

27 Nata Yesus ntafal ma nfalak verin ira ne, "Ubu nala amar isa ma tamata ra ryari ira. Ia wol nfadoku

‡ **2:20 2:20** Yesus nfalak wean ini, boma rka'a ne, amar i veka nma, na Ia wol nleal roak, beti ni tamata ra rtolat. § **2:22 2:22** Yesus nala vaivatul kamkuma irua ini, boma tamata ra rka'a ne, ira rorang a'uk afa ovi Yesus nair verin ira, ma deka rtafal rira adat tali uburir-nusirira ra. * **2:25-26 2:25-26** Raja Daud ovu ni tamata ra wol rangal Ubu Ni inukun.

tamata verin amar i ryari
ira.
28 Ya'a Tamata Yanan Ya'a,
ba Ning fareta ti naran vali
amar i tyari ita.”

3

Tamata Farisi ra wol rtorung ma Yesus notu ma lolin tamata ra na'ut amar i Yahudi ra ryari ira

Matius 12:9-14; Lukas 6:6-11

1 Yesus newal Ia nti Yahudi
rira rahan falurut ralan a, na
brana isa na'a inyai liman
lihir nmata.
2 Tamata Farisi ovi rna'a
inyai rsi'ik nanuang Ia, be-
tane notu ma lolin brana yai
na'a amar i Yahudi ra ryari
ira, boma rmangadu Ia.
3 Ia nfalak verin brana i
liman nmata yai ne, “Mwa
ma mdiri tamata ovi rna'a
ini waharira ralan ra!”
4 Nata, Yesus norat tamata
avyai ne, “Dida agama ni
inukun ra rfalak ma bis totu
afaka na'ut amar i tyari ita?
Totu afa ovi lolin ra, te afa
ovi sian ra? Tlobang tamata
ra ma rva'at, te tfedan ira?”
Na'uk ira wol vair lahir.
5 Yesus ralan a lalau, tevek
ralarira ra rangrebat dalang,
ba nsi'ik lilit ira ovu wahan
nangrova. Ia nfalak verin
brana yai ne, “Mlauk limam
a mwa.” Ia nlauk liman a ma
Yesus notu ma lolin lahir ia.
6 Tamata Farisi ra rdir-
talik wan yai ma rti murin.
Ba Farisi ra ovu tamata
ovi rorang Herodes rasdovu
lahir ira ma al ranovak ma
ra'an vai isa mane rfedan
Yesus.

Tamata rivun rdava Yesus ma rsi'ik Ni lolin a

7-8 Yesus ovu Ni tamata ovi
rorang Ia rewal ira rti danau
Galilea. Tamata rivun ila'a
rtali propinsi Galilea rorang
ira, ovu tamata ovi rma vali
rtali propinsi Yudea, rtali
kota Yerusalem, propinsi
Idumea, wan ovi rna'a oar
Yordan ni lihir a, ovu vali
rtali wan ovi sarseri ovu
kota Tirus ovu kota Sidon.
Tamata rivun ila'a rarenar
ne, Yesus notu mujizat rivun,
ba rma ma rtuan Yesus.
9 Ia nfalak verin Ni tamata
ovi rorang Ia ma ti rala ku-
mal isa verin Ia, boma wean
i tamata rivun avyai rdir-
sidekin ira, na wol rdekin
kena Ia.
10 Ia notu ma lolin roak
tamata rivun ovi rira suhut
ra, ba tamata liak ovi rira
suhut obin rdir-sidekin ira
ma rkiwal ma rkena Ia.
11 Tamata liak boku vali
nait sian ra rleal ira, ma
na'ut i rsi'ik Yesus, na rsan-
gatur lahir verin Ia ma
rafwak ne, “Ubu Yanan Oa!”
12 Na'uk Yesus nfalak teri
lahir ma deka rfalak ne, iki
Ia.

Yesus nfili tamata vutu rahin irua ma reluk Ni rasul ma rorang Ia na'a Ni karya

Matius 10:1-4; Lukas 6:12-16

13 Yesus nva'al vuar isa ma
nera tamata ovi ralan nfalak
a ma rorang Ia. Ba tamata
avyai rma ma rtuan Ia.
14 Ia nfili tamata vutu
rahin irua ma reluk Ni rasul
ma rorang Ia, boma nsinir
ma rti rfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin,

15 ovu nala Ni ngrebat
verin ira ma raling vatuk
nait sian ra tali tamata ra.
16 Tamata ovi Yesus nfili
ra, nararira Simon i Yesus
nfanara ia ne Petrus,
17 Yakobus irua warin a
Yohanes, yamarira naran
Zebedeus (Yesus nfanara ira
ne Boanerges, ihin a vairira
wean dodung).
18 Andreas, Filipus, Bar-
tolomeus, Matius, Tomas,
Yakobus i yaman naran
Alfeus, Tadeus, Simon i ntali
sidovung isa naran Zelot,
19 ovu Yudas Iskariot i
nfedi Yesus.

Yahudi rira dawan ovi rair Ubu Ni inukun ra rfalak ne Yesus Ni ngrebat ntali Beelzebul

Matius 12:22-32; Lukas 11:14-23; 12:10

20 Nata Yesus ovu Ni
tamata ovi rorang Ia rewal
ira rti rahan i nleal a, na
tamata rivun rasdovu ewal
ira, ba Yesus ovu Ni tamata
ra wol bisma rafna'an.
21 Ni tiniman rarenar afa
yai, ba rti lahir ma rala Ia.
Ira rfalak ne, “Yesus nfoar-
nlakat roak!”
22 Yahudi rira dawan boku
ovi rair Ubu Ni inukun
ra rtali Yerusalem rma ma
rfalak ne, “Beelzebul i nit-
dawan ia nleal Yesus! Nait
sian rira dawan ini nala
ngrebat verin Ia ma naling
vatuk nait sian ra.”
23 Ba Yesus nera tamata
rivun avyai ma nala vaivatul
kamkuma al nfalak verin
ira ne, “Nitdawan wol nal-
ing nala ni nait sian ra tali
tamata.
24 Wean i rsiduk nuhu
dawan isa na'ut ifira ma
sidovung ra rotu rihi, na
nuhu dawan yai veka
nama'ar.
25 Wean i tamata ra rsin-
garahi na'a rahan teta isa, na
rira rahan teta veka nama'ar
vali.
26 Ba wean vali i nitdawan
nsingarahi-sikual ovu ni nait
sian ra, na ni fareta veka
nama'ar ma wol nfaret-nala
roak ira.
27 Wean vali inyai, wol
tamata nti nala tamata ngre-
bat isa ni rahan ma nbori
ni metan ra, na'uk musti
nkeak ia veki, beti nbor-nala
ni metan ra.*
28 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Ubu bisma
na'i vatuk tamata rira salasi-
lan ra, velik ne rfalak sian Ia.
29 Na'uk tamata ovi rfalak
sian Ubu Ni Roh, na Ubu
veka wol na'i vatuk roak rira
salasilan ra. Ba rira salasilan
yai nana'a, nata ti wol ni
wahan.”
30 Yesus nfalak wean inyai,
tevek tamata boku rfalak ne,
nait sian nleal Ia.

Yesus renan ovu warin ra

Matius 12:46-50; Lukas 8:19-21

31 Nata Yesus renan ovu
warin ra rma, na'uk rdiri ra-
han murin watan, ba rsinir
tamata ra ma ti rera Ia.
32 Tamata rivun rdok-lilit
Yesus ma rfalak verin Ia ne,
“Baba, ti ma msi'ik renam
ovu warim ra rna'a murin
eri. Ira inar ma rangrihi
nulu Oa.”
33 Yesus nfalak verin ira
ne, “Ya'a renang iki te war-
ing aba?”

* **3:27 3:27** Yesus nfalak wean ini ma nfaturu ne, Ni ngrebat nrahi nitdawan a.

34 Yesus nsi'ik tamata ovi
rdok-lilit Ia ma nfalak ne,
“Mia ini renang ovu waring
ra!
35 Tamata iki watan not-
orang afa ovi Ubu ralan
nfalak a, na Ya'a urang ia,
waring ia, ovu renang ia.”

4

Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfamalik na'a tamata i navuri nabat ra
Matius 13:1-9; Lukas 8:4-8

1 Amar isa, na Yesus nsiair
ewal vali na'a danau Galilea
nelan a, na tamata rivun
ila'a rdir-lilit Ia. Ba Yesus nti
ma nrata ndoku kumal isa i
nlau na'a danau, ma nsiair
na'a inyai.
2 Yesus nala vaivatul
kamkuma ra al nair afa
rivun verin ira. Ba nair ira
ma nfalak ne,
3 “Eka mryenar! Amar isa,
na tamata va'i isa nti navuri
nabat ra.
4 Na'ut i navuri nabat ra
obin, na boku rleka na'a
linga'an ralan, ba manut
nangan ra rma ma ra'an
munuk watan.
5 Nabat boku vali rleka
na'a vatralan i lanun kad-
kedan watan. Wol mnanat,
na nabat ra rarubu lahir,
tevek lanun a masnifit
watan.
6 Na'uk ti ma lera ndir-
lola, na nabat ovi rarubu
roak yai roarira ra rakla
munuk ma rangaran, tevek
wol rabwa'ar ma lolin obin.
7 Nabat boku vali rleka
na'a kadkadir ralan. Kad-
kadir avyai rmel-yatak
irubun ra, ba wol vuarira.
8 Tali nabat avyai, na
boku vali rleka na'a lanun
tinemun, ba rarubu rmela
ma lolin, ovu vuarira; funu
boku rira vatul ra vatvu-
tun taltelun, boku vatvutun
nanean, boku vali ratratut
sasan.”
9 Nata Yesus nfalak verin
ira ne, “Iki arun, na eka
nrenar ma lolin!”

Afakinimi Yesus nsiair ovu vaivatul kamkuma
Matius 13:10-17; Lukas 8:9-10

10 Ti ma Yesus ovu Ni
tamata vutu rahin irua,
ntafal vali tamata boku ovi
rorang Ia, rti talik roak
tamata rivun avyai, na
rorat Yesus ne, “Vaivatul
kamkuma inlangin a, ihin
wean inba?”
11 Yesus nfalak verin ira
ne, “Ubu notu ma fyan-aran
afa ovi Ia wol nfavotuk obin
verin tamata ra na'a i wean
inba ma nfareta tamata ra
wean lahir Raja. Na'uk verin
tamata liak ra, na air ira ovu
vaivatul kamkuma ra,
12 boma:
velik ne rsi'ik afa ovi otu ra,
na'uk wol rfan-aran
afa avyai.
Rarenar Ning vaivatul ra,
na'uk wol rfan-aran
vali,
boma deka rahil ma rtalik
tali rira salasilan ra,
ma Ubu wol na'i vatuk
rira salasilan ra.”*
13 Ba Yesus nfalak verin
tamata ovi rorang Ia ne,
“Mia wol mkya'a vaivatul
kamkuma ini, ba wean inba
ma mkya'a munuk vaivatul
kamkuma ovi veka ufamalik
verin mia?

* **4:12 4:12** Yesaya 6:9-10

14 Tamata va'i yai navuri
nabat ra, wean ia nfamalik
Ubu Ni vaivatul ra.
15 Tamata ovi rarenar Ubu
Ni vaivatul ra, wean nabat
ovi rleka na'a linga'an ralan.
Na'ut i rarenar, na nitdawan
nma lahir ma nal-ewal Ubu
Ni vaivatul avyai ma wol
rna'a ralarira ra.
16 Tamata liak boku
wean nabat ovi rleka na'a
vatralan. Tamata avyai
rarenar Ubu Ni vaivatul
ra ma rtorung lahir ovu
ralarira lolin.
17 Na'uk ira wean irubun
ovi wol rabwa'ar, ba wol
rtahang ma mnanat. Ba
ti ma rtuan susa te tamata
ra rwi-rwa ira, tevek rorang
Ya'a, na rafla talik lahir rira
inorang a.
18 Tamata liak boku vali
wean nabat ovi rleka na'a
kadkadir ralan. Ira rarenar
Ubu Ni vaivatul ra,
19 na'uk ralarira ra raruan
na'a afa rivun, ma inar ma
rira metan rivun, ovu inar
ma rira afa liak ra vali. Ba
Ubu Ni vaivatul ra wol wan
roak na'a ralarira ra, ma rira
vava'at ra wol vuarira.
20 Na'uk tamata liak boku
wean nabat ovi rleka na'a
lanun tinemun. Ira rarenar
Ubu Ni vaivatul ra ovu
rtorung ma rala na'a ralarira
ra, ba vuarira rivun, ma
boku vatvutun taltelun,
boku vatvutun nanean, ovu
vali ratratut sasan.”

Yesus nfalak ma deka tfonak Ni vaivatul ra tali tamata liak ra
Lukas 8:16-18

21 Ba Yesus nfalak verin
tamata avyai ne, “Tamata ra
wol rtutun damar ma rulang
teri ovu ngusi, te rfadoku
na'a ko'i vavan a. Na'uk
ira veka rfadoku damar na'a
damar wan, te wahal?
22 Afa fanfonak ra veka
lyawan, ovu afa ovi tamata
ra wol rka'a veka rvotuk.
23 Ba iki arun, na eka nre-
nar ma lolin!”

24 Nata Yesus ntafal ma
nfalak ewal ne, “Fyikir ma
lolin na'a afa i mryenar!
Tamata i norang afa ovi air
verin ia, na Ubu veka ntafal
ma nfan-aran afa ovi ufalak
ra.
25 Tamata iki watan inan
ma nfan-aran Ubu Ni vai-
vatul ra, na Ubu veka ntafal
ni kaka'a. Tamata iki watan
wol inan ma nfan-aran Ubu
Ni vaivatul ra, velik ne nka'a
kadkedan roak, na Ubu veka
nala munuk kaka'a yai tali
ia.”

Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfamalik na'a nabat i nmela narubu a

26 Yesus nfalak ewal ne,
“Ubu nfareta tamata ra
wean lahir Raja veka wean
ini. Tamata isa nti ni va'i ma
nava nabat ra.
27 Tamata yai ovan-amar
tuba-batar watan ia. Nabat
avyai rarubu ovu rmela ma
dawan ira, na'uk ia wol
nka'a ne, afakinimi wean in-
yai.
28 Lanun sa'i nfaihing
afamtahan ra ma vuarira.
Ba kan ra ula ira, nata funu
ra, beti vuan ra.
29 Wean i vuarira rwavar
roak, na tamata va'i yai
nti ma nafdiar, tevek naran
roak amar fadiar a.”

Vaivatul kamkuma na'a nabat i kako'u lalean a
Matius 13:31-32,34; Lukas 13:18-19

30 Yesus norat vali ira ne, “Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja, na felan a veka wean inba? Ufamalik vaivatul kamkuma aka al ufalyawang Ni Fareta a?
31 Na'ut i Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja, na veka wean ini: tamata isa nala sesawi ni vatul a ma nava na'a ni va'i a. Sesawi ni vatul yai ko'u lia munuk tali afa ovi rira vatul ra munuk na'a lanit ivavan a.
32 Na'uk ti ma narubu, na dawan lia munuk afa liak ovi rna'a va'i a. Sanan ra dawan, ba manut nangan ra ti rotu rira renga na'a.”
33 Yesus nair tamata ra ovu vaivatul kamkuma rivun ovi wean vaivatul kamkuma avyai, ma inovan ovu rira kaka'a.
34 Ia nair ira ovu vaivatul kamkuma ra watan, na'uk ti ma nana'a aling Ia ovu Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, na nfalyawang munuk afa avyai verin ira.

Yesus ntabu nait ovu saksakan ra ma rorang vain a
Matius 8:23-27; Lukas 8:22-25

35 Nata lera nakduvul ma laflofan roak, na Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Mya ma tati danau Galilea ni lihir a.”
36 Yesus ndoku kumal ralan obin, na Ni tamata ovi rorang Ia raroal ma rarata kumal yai, beti rti talik tamata rivun avyai. Kumal liak boku rorang vali ira.
37 Nata nait fufakmetan nkena ira, ba saksakan ra mane rulang ira, ovu wear ndata lahir rira kumal ralan a, ba sarseri ma rakduvul.
38 Yesus naluni bantal isa na'a kumal ni muri a, ma ntub-lufa. Ni tamata ra rkadu Ia ma rfalak ne, “Tuan Guru, Oa wol fwaduli lahir! Ita mane takduvul roak ini!”
39 Yesus nbatar ma nfareta nait a, ma nfalak verin saksakan ra ne, “Ngarlina kikyai!” Nait ovu saksakan rtalik lahir ma danau yai ngarlina ma latlatan.
40 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Mia byobar aka? Afakinimi wol myorang Ya'a?”
41 Ira rbobar urun i lahir ma rsifalak afa verin ira ne, “Ini tamata iki mnga'un, ma nfaret-nala nait ovu saksakan ra ma rorang Ia?”

5

Yesus naling vatuk nait sian tali brana isa, ba lolin roak ia
Matius 8:28-34; Lukas 8:26-39

1 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia raran roak danau ni lihir a, na'a wan i tamata Gerasa rleal.
2 Yesus nsuta tali kumal ralan a, na brana isa nait sian nleal ia, ntali van ovi rfadoku tamata matmatan na'a nma ma ntuan Yesus.
3 Brana yai nana'a watan van matmatan avyai, ovu tamata ra wol rdadul nala roak ia, velik ne rdadul ia ovu kakeak tma'an.
4 Tamata ra rdadul ma rivun roak liman a ean a ovu kakeak tma'an, na'uk notvisal watan kakeak ra. Wol

tamata isa ntaha teri nala ia,
tevek nangrebat da'in.
5 Ovan-amar ia nbana tia
ma watan na'a van avyai,
ovu nafwak lalawatan na'a
vuar ra, ovu vali nala vatu
ovi ramneran ra ma al nfam-
ngala tenan a.
6 Na'ut i nsi'ik Yesus tali
raroa nma, na nafla ti ntuan
Ia ma nsangatur ma nraning
Ia.
7-8 Yesus nfalak verin nait
sian i nleal brana yai ne, “Oa
nait sian oa, ba muti talik
brana ini!”
Nait sian yai notu ma
brana yai nafwak ne, “Yesus
mwa ini ma motu afaka
verin ya'a? Oa ini Ubu
i Ni dawan nlia munuk
afakataka Yanan Oa. Ala
Ubu naran a ma era verin Oa
ne, deka motu sian ya'a!”
9 Ba Yesus norat ia ne, “Oa
naram iki?”
Ia nfalak ne, “Ya'a narang
Legion, tevek nait sian rivun
ami.”*
10 Ba nera lalawatan verin
Yesus ma deka nsinir ira ma
rti talik wan yai.
11 Vavu dur dawan isa
rfaseri wan yai ma rafnuak
al rdava rira fana'an na'a
vuar ni dadudur a.
12 Nata nait sian avyai
rera lablobang verin Yesus
ne, “Fara msinir ami ma ti
amna'a vavu averi.”
13 Yesus ntorung, ba nait
sian ra rti talik brana yai ma
ti rna'a vavu dur yai. Vavu
avyai, snain nlabas rivun
irua, rafla ma rti rtobur tali
bili'in nelan ma rsuta danau
ralan ma rakduvul ma rmata
munuk.
14 Tamata ovi rfawatak
vavu avyai rafla ma ti rfama-
lik na'a kota isa ovu ahu ovi
rfaseri inyai ne, Yesus nsinir
nait sian ra ma ti rna'a vavu
dur isa. Ba tamata ra ti
ma ramunin afa i Yesus beti
notu a.
15 Ba rma ma rtuan Yesus,
na rarea brana i lan a, nait
sian ra rleal ia. Nait sian
ra wol rleal roak ia ma
nka'a wan roak. Ia ndoku
ovu noru-neluk ni kadaravit
roak, ba rbobar.
16 Tamata ovi rarea brana
i lolin roak ia yai, ti rfamalik
ne, Yesus naling vatuk roak
nait sian ra tali tamata i nait
sian ra rleal ia, ma ti rna'a
vavu dur isa.
17 Ba rera lablobang verin
Yesus ma nti talik warira yai.
18 Ba Yesus mane nrata
kumal ralan, na brana i lan
a nait sian ra rleal ia, nera
verin Yesus ma novu vali.
19 Na'uk Yesus wol
ntorung ma novu, ma nfalak
verin ia ne, “Ni lolin a,
mewal a'uk oa muti mu ahu
a, ma fwamalik verin mu
rahan teta na'a Duila'a Ni
afa lolin ovi notu munuk
roak verin oa, ovu Ni
silobang i nfaturu roak verin
oa.”
20 Ba brana yai nti wan i
naran Dekapolis† ma nfama-
lik na'a afa lolin ovi Yesus
notu verin ia, ma tamata ovi
rarenar ra rtalkaka munuk.

* **5:9 5:9** Legion ihin a ne, Roma rira suldadu ra rira sidovung dawan, ka'a bi suldadu rivun ifa'at ti naran rivun inean. Vai mala nfalak ne, *pasukan* te *batalion.* † **5:20 5:20** Ira rfaliak vali wan Dekapolis ne, ahu vutu, tevek ahu vutu na'a wan yai. Dekapolis yai nana'a danau Galilea ni lihir timur ovu tranan.

Yesus notu ma lolin ewal Yairus yanan vata, ovu vata i nkena Yesus ni ravit blawat a
Matius 9:18-26; Lukas 8:40-56

21 Yesus navul kumal ma
netal ewal nti danau ni lihir
a. Na'a danau yai nelan a,
tamata rivun rma ma rdir-
lilit Ia.
22 Tamata dawan isa,
naran Yairus. Ia nban-
ulu na'a Yahudi rira rahan
falurut a. Ia nma ma nsi'ik
Yesus, na nsangatur ma
nsoak wahan a na'a Yesus
wahan ralan a,
23 ma nera ovu ralan urun
ne, "Baba, yanak vata nawar
ma dawan ia, ma sarseri
ma nmata. Fara mwa ma
mlobang ia ma fwadoku li-
mam na'a tenan a, boma
deka nmata!"
24 Ba Yesus irua Yairus rti,
na tamata rivun ila'a rorang
Ia, ba tamata avyai rsidekin
ira.
25 Tali tamata rivun avyai,
na vata isa laran nvoat ma
dawan da'in, ti naran varat
vutu rahin irua roak.
26 Vata yai ni vava'at
wol lolin lahir, ovu nala
munuk roak ni metan ra
al nbahir dokter ra, na'uk
nawar watan ia ovu ntafal
ma aleman.
27 Ia nrenar roak ne, Yesus
notu ma lolin ewal tamata
ra, ba na'a tamata rivun
fruarira ra, na vata yai
nahu Yesus murin nma ma
nebang Ia, ma nkena Ni ravit
blawat a.
28 Ia nanovak na'a ralan
a ne, "Fara ukena watan Ni
ravit blawat a, na veka lolin
ewal ya'a!"
29 Na'ut i nkena Yesus Ni
ravit blawat a, na brian
munuk laran i nvoat a ntalik
lahir, ba ia nfarnuang ne,
lolin ewal ia tali ni suhut a.
30 Na'ut inyai lahir, na
Yesus a nka'a ne, Ni ngrebat
a ntali tenan nti ma notu
ma tamata suhut ra lolin
ewal ira. Ba nfulak Ia na'a
tamata rivun avyai fruarira
ma norat ira ne, "Iki nkena
Ning ravit blawat i?"
31 Yesus Ni tamata ovi ro-
rang Ia rfalak ne, "Bapa ka'i
msi'ik watan, tamata rivun
rdir-lilit Oa, ba rdekin kena
Oa, na'uk morat watan obin
ne, 'Iki nkena Ya'a?' "
32 Na'uk Yesus nsi'ik lilit
ira obin al ndava tamata i
nkena Ia.
33 Vata yai nka'a roak ne
lolin roak ia, ba nbobar
ma raruru ia, ma nma ma
nsangatur na'a Yesus wahan
ralan a, ma nfamalik verin
Ia na'a afakataka munuk.
34 Ba Yesus nfalak verin
vata yai ne, "Titi, morang
Ya'a, ba lolin roak oa! Lolin
roak oa, ba mewal oa, ovu
fara Ubu nala Ni malinan
verin oa."
35 Na'ut i Yesus nangrihi
obin, na Yairus i nban-ulu
na'a Yahudi rira rahan falu-
rut yai, ni tamata ifira rtali
ni rahan rma. Ira rfalak
verin Yairus ne, "Itrana,
yanam vata nmata roak, ba
deka fwafrea Tuan Guru."
36 Na'uk Yesus nafena ma
nrenar afa ovi rfalak ra,
ba nfalak verin Yairus ne,
"Deka bwobar, ba morang
watan Ya'a!"
37 Yesus wol ntorung ma
tamata rivun avyai rban-
orang Ia, na'uk ntorung
watan ma Petrus, Yakobus

irua warin a Yohanes rovu
Ia.
38 Ti ma raran Yairus ni
rahan, na Yesus nsi'ik rahan
ralan a vangoa-vanga, ovu
rvakar al rfaktanit ma vair
dawan.
39 Yesus nti ralan ma
nfalak verin ira ne, “Afakin-
imi vangoa-vanga ovu
byakar i? Kasiko'u yai
wol nmata, na'uk ntub-lufa
watan!”
40 Ira rmalit waweang
Yesus, ba Ia nsinir ira ma rti
murin. Ia novun kasiko'u
yai renan ovu yaman a,
ntafal vali tamata itelu ovi
rorang Ia ma rti wan i
kasiko'u yai ntuba a.
41 Yesus ntaha kasiko'u yai
liman a ma nfalak verin ia
ne, “Talita kum‡.” Faliak ini
ihin a ne, “Titi, ufalak verin
oa ma bwatar kikyai!”
42 Kasiko'u yai nva'at ewal
ma nbatar lahir ma nbana.
Ia ni varat vutu rahin irua.
Tamata ovi rsi'ik afa i Yesus
notu yai rtalkaka urun i
lahir!
43 Na'uk Yesus nfalak teri
lahir ma deka rfaivar verin
iki watan na'a afa i notu
a. Ia nfalak munuk wean
inyai, na nsinir ira ma rala
afamtahan ma kasiko'u yai
na'an.

6

Tamata ovi rtali Yesus Ni ahu wol rorang Ia

Matius 13:53-58; Lukas 4:16-30

1 Yesus ovu Ni tamata ovi
rorang Ia rti talik wan yai,
ma rti Ni ahu.
2 Na'ut amar i Yahudi
ra ryari ira, na Yesus nsi-
air na'a rira rahan falurut.
Tamata rivun rarenar afa
ovi nfalak ra, na rtalkaka.
Ba rsiforat ira ne, “Ia nka'a
afa avyai tali inba? Ia Ni
kaka'a ntali iki? Iki nala
ngrebat ini verin Ia ma not-
nala mujizat ra?
3 Ia tukan kayu Ia. Renan
naran Maria ovu warin ra
verin Yakobus, Yoses, Yudas
ovu Simon. Uran ra rleal
vali ini.” Tamata rivun avyai
ralar sian Ia, ba rafena ma
rorang Ia.
4 Yesus nfalak verin ira ne,
“Tamata ra ralang nabi isa
na'a wan inba watan, na'uk
wol ralang ia na'a ni ahu,
ovu na'a ni rahan teta, ovu
ni tiniman ra wol ralang vali
ia.”
5 Yesus wol notu mujizat
na'a inyai, tevek wol rorang
Ia. Na'uk nfadoku liman
nana'a tamata ifira watan
ovi rira suhut ra, ma lolin
ewal ira.
6 Yesus nabrian, tevek wol
rorang Ia.

Yesus nala Ni ngrebat verin Ni tamata vutu rahin irua, ma nsinir ira ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin

Matius 10:5-15; Lukas 9:1-6

Nata Yesus nban-lilit ahu
ovi rna'a wan yai, ma nsiair.
7 Na'ut inyai, na Ia nas-
dovu Ni tamata vutu rahin
irua ovi rorang Ia, beti nsinir
ma raruan ira rti, ovu nala
Ni ngrebat verin ira ma ral-
ing vatuk nait sian ra tali
tamata ra.

‡ **5:41 5:41** Yesus nala Ni vai (Aram) na'a faliak ini.

8 Yesus nsurak ira ma
nfalak ne, “Deka mtyaha afa
rivun na'a bira banbanan,
ba mtyaha watan bira takil
ra. Deka mtyaha kesi,
sadawan, ovu vali kubang.
9 Mya'adoru tatea ra
na'a eabira ra, na'uk deka
mtyaha ravit blawat, nlia tali
isa.”
10 Ia ntafal ma nfalak verin
ira ne, “Wean i miti rahan
isa, na mnya'a inyai, ti naran
i mane miti talik wan yai.
11 Wean i tamata ovi
rna'a ahu isa wol rtorung
ma mnya'a inyai, ovu vali
wol rarenar bira vaivatul
ra, na byan-talik wan yai.
Misnabar vatuk kyavu tali
eabira ra, boma neluk
faneak ne, Ubu veka nukun
ira.”
12 Ba Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia rti rfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin verin tamata ra,
boma rahil ma rtalik tali rira
salasilan ra.
13 Ira raling vatuk nait sian
rivun tali tamata ra. Raslofi
vali ngul na'a tamata rivun
ovi rira suhut ra, ma lolin
ewal ira.

Herodes nanarin Yesus ne,
Yohanes i nmata roak nva'at
ewal
Matius 14:1-12; Lukas 9:7-
9

14 Raja Herodes* nrenar
roak afa ovi Yesus notu ra,
tevek tamata rivun rka'a
roak naran a. Tamata boku
rfalak ne, “Yohanes i nbaptis
tamata ra nva'at ewal roak
tali matmatan a, ba ia ni
ngrebat ma not-nala mujizat
ra.”
15 Na'uk tamata liak boku
rfalak ne, “Ia ini nabi Elia.”†

Boku rfalak vali ne, “Yesus
yai nabi Ia, wean nabi lalan
ra.”
16 Herodes nrenar afa ovi
tamata ra rfamalik yai, na
nfalak ne, “Wahal, inyai
Yohanes i usinir tamata ra
ma rvangal ia nva'at ewal
roak!”
17-20 Herodes nala roak
warin i Filipus awan a naran
Herodias ma neluk awan,
ba Yohanes nfalak lalawatan
verin ia ne, “Wol bisma
msifa ovu ia, tevek motu
wean inyai, na mangal roak
Ubu Ni inukun ra!”‡

Afa i Yohanes nfalak yai
notu ma Herodias ntonan
mane nfedan ia, na'uk wol
not-nala, tevek Herodes
nalang Yohanes ovu nka'a
ne, ni vava'at a nmalola
ovu wol ni salasilan lahir.
Velik ne afa ovi Yohanes
nfalak yai rotu ma Herodes
ralan raruan, na'uk inan
ma nrenar watan. Herodes
nfalak ma rtaha Yohanes ma
rkeak ia ma ti rfadoku ia
na'a bu'i ralan a. Notu wean
inyai tevek awan a, na'uk
nsinir tamata ovi rna'a bu'i
ralan a ma rwanar Yohanes.

* **6:14 6:14** Herodes yai naran Herodes Antipas. Herodes nfareta propinsi Galilea ovu propinsi Perea. Ia yaman a, naran Herodes Agung, inan ma nfedan Yesus na'ut i kako'u Ia (msi'ik Matius 2:16-18). † **6:15 6:15** Tamata Yahudi rfikir ne, nabi Elia yai veka nma lan ma naruk linga'an verin Raja i nsikat tamata tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. ‡ **6:17-20 6:17-20** Yohanes ntab-teri Herodes, tevek afa i notu ovu warin i Filipus awan a nangal lahir afa ovi rtulis roak na'a Imamat 18:16 ovu 20:21. Ayat avyai rfalak ma tamata wol bis nala a'an-warin ra awarira ra.

21 Ti nata Herodias ndav-
nala roak linga'an mane
nfedan Yohanes. Na'ut in-
yai, na Herodes notu ni
snoba ma al nfangnanang
ni amar vulan kena. Ia
nasdovu munuk ni dawan
fareta ra, dawan suldadu ra,
ovu vali tamata dawan ra
na'a propinsi Galilea.
22 Herodias yanan vata
nti snoba ralan ma nso'i-
nsomar. Ba notu ma raja
Herodes ovu ni mangun ra
inar urun. Herodes nfalak
verin vata mnelat yai ne,
“Mera afaka watan tali ya'a,
na veka ala verin oa!”
23 Ia nafwaba lahir verin
vata yai ne, “Mera afaka
watan tali ya'a, na veka ala
verin oa, velik ne wang i
ufareta ni lihir vali, veka ala
watan verin oa.”
24 Ba vata yai nti murin ma
norat renan ne, “Veka era
afaka tali ia?”
Renan nfalak ne, “Mera
Yohanes i nbaptis tamata ra,
ulun a.”
25 Nata vata yai newal
lahir ia ma ti nfalak verin
Herodes ne, “Era ma
fwadoku Yohanes i nbaptis
tamata ra, ulun a, na'a binan
dawan isa ma mala verin
ya'a.”
26 Herodes nrenar afa
i vata yai nfalak a, na
ralan lalau urun, na'uk wol
nala'ing nala roak afa i vata
yai nera, tevek nafwaba
roak ma ni mangun ra
rarenar.
27 Ba Herodes nsinir lahir
suldadu isa ma ti nfedan
Yohanes, ma nala ulun a
verin ia. Suldadu yai nti bu'i
ralan ma nvangal Yohanes
ulun a.
28 Ia nfadoku Yohanes
ulun a na'a binan dawan isa,
beti rala verin vata mnelat
yai, ma ntaha ti verin renan
a.
29 Ti ma Yohanes ni tamata
ovi rorang ia rarenar ne
nmata roak, na rti ma rala
tbunan a ma ti rfanuba na'a
van isa ralan a.

Yesus notu mujizat ma nfamela roti ovu ian ra al nfa'an tamata rivun ilima

Matius 14:13-21; Lukas 9:10-17; Yohanes 6:1-14

30 Yesus Ni tamata ovi lan
nsinir ira ma rti rfamalik
Ubu Ni vaivatul ra rewal ira
ma ti rtuan Ia.§ Ira rfamalik
munuk afa ovi rotu ra, ovu
vali rira afa ovi rair ra verin
Ia.
31 Yesus nfalak verin ira
ne, “Mya ma did tinemun
tati wan lean vu isa ma
myari kedan mia.” Ia nfalak
wean ini, tevek tamata ra
rma ma rtuan lalawatan ira,
ma wol rafna'an ovu wol rot-
nala akataka vali.
32 Ba aksa ira ravul kumal
rti wan lean vu isa.
33 Tamata rivun rarea
ira rti, na ref nala ira,
ma tamata avyai rtali ahu
munuk na'a wan yai rafla
watan rahu raa ma raran
lan, beti Yesus ovu Ni tamata
ra raran.
34 Ti ma Yesus nsuta tali
kumal ma nda, na nsi'ik
tamata rivun avyai. Ia
nfaturu Ni silobang verin
ira, tevek ira wean domba

§ **6:30 6:30** Yesus Ni tamata ovi nsinir ira ovu rorang Ia na'a ini, nfaturu Ni tamata vutu rahin irua ovi reluk rasul ra.

ovi wol duarira. Nata nair
afa rivun verin ira.
35 Lera nakduvul ma laflo-
fan roak, ba Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia rma rtuan Ia
ma rfalak ne, “Wol tamata
rleal wan lean vu ini, ovu
vali lera sian roak,
36 ba msinir ira ma rti ahu
ovi sarseri ma rfaha afamta-
han ma ra'an.”
37 Na'uk Ia nfalak verin ira
ne, “Mia musti fya'an ira!”

Ira rfalak verin Ia ne,
“Ba ami musti amfaha roti
fyawan dinar* ratut irua ma
amfa'an tamata rivun ovi?”
38 Ba Ia norat ira ne, “Bira
roti ifira? Eka miti ma
msyi'ik.”

Ira rti ma rsi'ik, ma rewal
ira ma rfalak ne, “Roti ilima
ovu ian irua.”
39 Yesus nsinir tamata
avyai munuk ma rotu rira
sidovung ma rdoku ngrova
yanat ratarira ra.
40 Ba tamata rivun avyai
rdoku na'a sidovung ra, ma
tali sidovung avyai, na boku
tamata vatvutun lamliman,
boku vali ratratut sasan.
41 Yesus nala roti ilima
ovu ian irua yai, beti nta-
data nrata lanit ma nfalak
fara weninyai verin Ubu. Ia
notu munuk wean inyai, beti
nvisul roti avyai ma nala
verin Ni tamata ovi rorang
Ia, boma rti rsiduk verin
tamata rivun avyai. Nvisul
vali ian irua yai ma rsiduk
verin tamata ra munuk.
42 Ira rir tinemun rafna'an
ma evurira ra rveda munuk
roak,
43 beti Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia rasdovuk munuk
roti teran ovu ian teran
avyai na'a ahir vutu rahin
irua rngora.
44 Tali tamata ovi ra'an
roti ovu ian avyai, brana ra
watan rivun ilima.†

Yesus nbana na'a wear ratan na'a danau Galilea
Matius 14:22-33; Yohanes 6:16-21

45 Yesus nsinir lahir Ni
tamata ovi rorang Ia ma
ravul kumal yai, ma ula ira
rti ahu Betsaida na'a danau
Galilea ni lihir a. Ia nana'a
wan yai obin ma nsinir
tamata rivun avyai ma rewal
ira.
46 Ti ma tamata rivun
avyai rsilyaha, beti Yesus
nva'al vuar ma naflurut.
47 Ti ma ovan roak, na Ni
tamata ra rna'a kumal yai
ma rti raran roak danau ni
fruan a, na aksa Ia na'a da
obin.
48 Yesus nsi'ik ira rvahi
ma nawar ira, tevek nait
a dawan nangal ira. Ka'a
bi nfada'ing amar roak, beti
Yesus nbana na'a wear ratan
ma norang ira, ovu notu
mane nbana lia ira.
49 Na'uk ti ma rarea Ia
nbana na'a wear ratan, na
rnarin ne nitu ngran Ia, ba
rafwak,
50 tevek ira munuk rarea
Ia ovu rbobar urun i lahir.
Na'uk Ia nfalak lahir verin
ira ne, “Ralabira ra deka
kako'u, tevek ini Ya'a, ba
deka byobar!”

* **6:37 6:37** Kubang *dinar* ratut irua sama ovu tamata ni kadi na'a vulan iwalu.
† **6:44 6:44** Na'a wan yai rarekan watan brana ra rivun ilima. Wol rarekan vata ovu kasiko'u ra obin.

51 Yesus nrata kumal yai
ma ntuan ira, na nait ntalik
lahir. Ira rabrian munuk,
52 tevek wol rka'a Yesus Ni
dawan obin. Velik ne rsi'ik
roak Ia nfamela roti ovu ian
ra, na'uk ralarira rasmotak
watan.

Yesus notu ma lolin ewal tamata rivun tali rira suhut ra
Matius 14:34-36

53 Ira ravul kumal yai
ma retal nala roak danau
Galilea, ma rda raran ngur
tavun i rfanara ia ne Gene-
saret, ma rfalau rira kumal
a.
54 Rsuta tali kumal yai, na
brian munuk, tamata ra ref-
nala lahir Yesus.
55 Ba tamata ra rban-lilit
lahir wan yai, ma rfaivar
verin tamata ra ne, Yesus
nana'a wan yai. Nata,
tamata ovi wol rira suhut ra
rvara ovi rira suhut ra na'a
rira dari ra, ma rti wan inba
watan ovi rarenar ne, Yesus
nana'a.
56 Na'a wan inba watan
Yesus nma, na'a ahu te kota
te wan liak, ira rovun tamata
ovi rira suhut ra rti wan i
rfedi-rfaha afa na'a. Nata
tamata ovi rira suhut ra
rvakar al rera verin Ia ne,
“Fara mtorung ma amkena
watan mu ravit a blawat ni
wahan a.” Ba tamata ovi
rkena Ia, lolin munuk ira.

7

Yahudi rira inukun i ntali uburir-nusirira ra
Matius 15:1-9

1 Amar isa, na tamata boku
tali Yahudi rira sidovung isa
naran Farisi, ovu boku vali
tali Yahudi rira dawan ovi
rair Ubu Ni inukun ra, rtali
Yerusalem rma ma rtuan
Yesus.
2-4 Tamata Farisi ra ovu
tamata Yahudi liak ra
munuk rorang ma dawan
adat ovi rtali uburir-nusirira
ra. Adat avyai rfalak ma
raraming limarira ra beti
rafna'an, wean tamata isa
newal ia tali wan i rfedi-
rfaha afa na'a, na nliru ia ma
nmerat veki, beti nafna'an.
Ira rorang vali inukun rivun
tali uburir-nusirira ra, wean
raraming rira ketal, kobi ovu
afa ovi rala al rafva'ak ra
ma rmerat. Tamata Farisi ra
ovu Yahudi rira dawan avyai
rsi'ik Yesus Ni tamata boku
ovi rorang Ia rafna'an, na'uk
wol rot-orang rira adat ma
raraming limarira ra.

5 Ba ira mane rfasala Ni
tamata ra ma rfalak ne,
“Afakinimi Mu tamata ovi
rorang Oa wol rorang dida
adat ovi rtali ubud-nusid
ra? Ira rafna'an, na'uk wol
raraming limarira ra.”

6 Yesus nfalak verin ira ne,
“Mia ini wean lahir tamata
ovi rfalak afa isa, na'uk rotu
afa liak! Afa ovi lan ana,
nabi Yesaya ntulis roak na'a
Surat Ralan a, rfamalik lahir
mia. Yesaya ntulis ne,

‘Tamata ovi rfadawang Ya'a
ovu rira vaivatul ra,
na'uk ralarira ra raroa
tali Ya'a.
7 Ira raraning Ya'a,
na'uk wol ihin lahir,
tevek afa ovi rair ra wol
rtali Ubu, na'uk rtali
tamata!’*
8 Mia wol myorang afa ovi
Ubu nfareta ma myotu a,

* **7:7 7:7** Yesaya 29:13

ba inabira ma myorang a'uk
adat ovi tamata ra rotu.”
9 Yesus ntafal ma nfalak
vali verin ira ne, “Mia
mkya'a dalang ma mifena
ma myorang afa ovi Ubu
nfareta, ma myorang a'uk
bira adat ra!
10 Lalan ana, Musa nfalak
roak ne, ‘Myalang renabir-
yamabira ra,’ ovu vali,
‘Tamata iki watan i nfalak
sian renan te yaman a, na
musti rfedan ia.’†
11 Na'uk mia myair tamata
Yahudi ra ne, wean i tamata
isa nfalak verin renan te
yaman a ne, ‘Mane ala
afa boku verin mia ma al
ulobang mia, na'uk ala roak
verin Ubu, ma neluk ning
korban verin Ia.’
12 Mia fyalak ne, lolin
watan ma tamata yai wol
nlobang renan te yaman a.
13 Ba wean inyai, na sala
ma dawan mia. Mia wol
fyabana roak Ubu Ni vai-
vatul ra, tevek myorang a'uk
ububir-nusibira rira adat ra.
Afa ovi wean inyai, mia my-
otu ma rivun obin.”

Yesus nair ne, afa ovi rtali tamata ralan a sa'i rfangra ia
Matius 15:10-20

14 Nata Yesus nera ewal
tamata rivun avyai ma
nfalak verin ira ne, “Eka
mryenar ma lolin afa ovi
ufalak ra, boma mkya'a.
15 Afa ovi mian ra wol
rfangra mia. Na'uk afa ovi
rtali ralabira ra ka'i rfangra
mia.‡ [
16 Ba tamata iki watan tali
mia inan ma nka'a Ning vai-
vatul ra, na eka nrenar ma
lolin!”]
17 Nata Yesus nban-talik
tamata rivun avyai ma nti
rahan isa ralan a, na Ni
tamata ovi rorang Ia rorat
Ia na'a vaivatul kamkuma i
nfamalik a.
18 Ia nfalak verin ira ne,
“Ba mia wol fyan-aran obin?
Wol mkya'a ne, afa ovi rtali
murin rti tamata evun ralan
wol rot-nala ma ni vava'at
wol nmalola na'a Ubu wa-
han ralan a.
19 Afamtahan wol nsuta
tamata ralan a, na'uk nsuta
evun a, beti ntimuri vatuk
ia.” (Yesus nfalak wean ini
ma nfaturu ne, bisma ta'an
afamtahan afaka watan, ovu
afamtahan ovi ta'an avyai
wol rotu ma dida salasilan.)
20 Yesus ntafal ma nfalak
ne, “Afa ovi rtali tamata
ralan sa'i rfangra tamata
rira vava'at ra.
21 Ba afa ovi rtali tamata
ralan rotu ma tamata ra
rfikir a'uk afa ovi sian ra.
Ira rsifa tia ma watan ovu
tamata ovi wol awarira
verin ira, rbori, rsifedan,
22 tamata ovi rsifa roak,
na'uk rtuba ovu tamata
ovi wol awarira verin ira,
tamata ovi inar ma rtafal
ila'a rira metan ra, inar
urun ma rot-visal tamata
rira vava'at ra, rsiklabir
sian, rorang rira ininan sian
ra, rbo'itea tamata liak rira
metan ra, rfalak sian tamata,
rfakaratat tenarira ra, ovu
vali rboda-rbadi.

† **7:10 7:10** Keluaran 21:17 ‡ **7:15 7:15** Yahudi rira adat ra rfalyawang afa ovi rfangra tamata tenarira ra, ma rotu ma rira vava'at ra wol rmalola na'a Ubu wahan ralan a.

23 Afa sian avyai munuk
rtali tamata ralan ovu rotu
ma ni vava'at a wol nmalola
na'a Ubu wahan ralan.”

Vata isa norang Yesus, velik ne wol Yahudi ia
Matius 15:21-28

24 Yesus nban-talik
propinsi Galilea ma nti wan
i nfaseri kota Tirus. Ia
nti rahan isa ralan a, ovu
nafena ma tamata ra rka'a
ne, nleal inyai. Na'uk wol
nfonak nala tenan, tevek
tamata rivun rka'a roak.
25 Na'ut inyai, na vata isa,
nait sian nleal yanan vata
ko'u a. Na'ut i nrenar afa ovi
Yesus notu ra, na nma lahir
ma nsangatur nulu Yesus.
26 Vata ini wol tamata
Yahudi ia. Ia ntali wan isa
naran Fenisia i na'a propinsi
Siria. Ia nera lablobang
verin Yesus ma naling vatuk
nait sian tali yanan vata yai.
27 Yesus nfalak verin ia
ne, “Wol lolin, wean i tala
kasiko'u rira afamtahan ra
ma tvatuk verin yaha ra ma
ra'an.”§
28 Vata yai nfalak verin
Yesus ne, “Kena ta Duila'a,
na'uk yaha ra ba'i ra'an
kasiko'u rira afamtahan mu-
mun ovi rleka na'a meja va-
van.”
29 Ba Yesus nfalak verin
ia ne, “Oa mu vaivatul ovi
fwalak yai lolin, ba bisma
mewal a'uk oa, tevek nait
sian nti talik roak yanam
vata.”
30 Vata yai newal ia nti
naran ni rahan ma nsi'ik, na
yanan ntuba ko'i ratan. Nait
sian nti talik roak ia.

Yesus notu ma lolin tamata i naktun ovu nmanu

31 Nata Yesus nti talik Tirus
ma nti kota Sidon, beti newal
Ia nahu wan Dekapolis ma
nti danau Galilea.*
32 Tamata ra rovun brana
isa nma ma ntuan Yesus.
Brana yai nangrihi, na'uk ni
vaivatul ra wol lyawan, ovu
naktun. Ira rera lablobang
verin Ia ma nfadoku liman
na'a brana yai.
33 Ba Yesus novun ia ma
rfaroa ira tali tamata rivun
ovi rna'a inyai, ma na'adoru
liman tanan ra rti brana yai
arun ra, beti notu beran na'a
liman a ma nkena brana yai
earn a.
34 Nata ntadata nrata lanit
ma nanak ma dodun, beti
nfalak ne, “Efata!” Ihin ne:
“Natvadil lahir!”
35 Brian munuk, na arun
ra lolin lahir ma nafrenar,
ovu earn maraan vali ma
nangrihi ma lyawan roak.
36 Yesus nfalak teri tamata
ovi rna'a inyai ma deka
rfamalik afa yai verin
tamata iki watan. Velik ne
Yesus nfalak teri ira, na'uk
rfamalik lalawatan afa yai
na'a inba watan.
37 Tamata ra rtalkaka lahir
ma rfalak ne, “Ya'i yo! Ia
notu munuk afa ovi ma lolin
buas, tevek notu ma tamata i
naktun bisma nafrenar, ovu
notu ma tamata i nmanu
bisma nangrihi.”

§ **7:27 7:27** Na'a vaivatul kamkuma ini, na kasiko'u ra wean tamata Yahudi ra, ovu yaha ra wean tamata ovi wol Yahudi. * **7:31 7:31** Msi'ik catatan kaki na'a Markus 5:20.

8

Yesus notu mujizat ma nfamela roti ovu ian ra al nfa'an tamata rivun ifa'at

Matius 15:32-39

1 Na'ut inyai, na tamata rivun ila'a rasdovu ira. Ira wol rira afamtahan ma ra'an, ba Yesus nera Ni tamata ovi rorang Ia ma nfalak verin ira ne,

2 “Ufaturu Ning silobang verin tamata rivun ovi, tevek rorang Ya'a amar itelu roak, ovu wol rira afamtahan ma ra'an.

3 Wean i usinir ma rewal ira ovu evurira vu, na veka renweringun na'a linga'an ralan, tevek boku rtali raroa rma.”

4 Ira rfalak ne, “Na'a wan lean vu ini, na tala roti tali inba ma naran ma al tfa'an tamata rivun ovi?”

5 Yesus norat ira ne, “Bira roti ifira?”

Ira rfalak ne, “Roti ifitu.”

6 Ia nsinir tamata rivun avyai ma rdoku lanun, beti nala roti ifitu yai ma naflurut ovu nfalak fara weninyai verin Ubu. Nata nvisul roti ra ma nala verin Ni tamata ra, ma ki rtanang verin tamata rivun avyai. Ba rtanang verin tamata rivun avyai.

7 Ira rira ian ko'u boku vali, ba Yesus naflurut ovu nfalak fara weninyai verin Ubu na'a ian avyai, beti nsinir Ni tamata ra ma rtanang vali ian avyai verin tamata ra.

8 Rafna'an ma evurira ra rveda roak, beti Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rasdovuk teran ra na'a ahir dawan ifitu rngora.

9 Tamata ovi rafna'an ini nlabas rivun ifa'at. Ba Yesus nsinir ira ma rewal ira,

10 beti Ia ovu Ni tamata ovi rorang Ia rarata lahir kumal isa ma rti wan i naran Dalmanuta.

Tamata ovi rtali Yahudi rira sidovung Farisi rera ma Yesus notu mujizat

Matius 16:1-4

11 Amar isa, na tamata Farisi boku rma ma rtuan Yesus, ma rsisoal ira ovu Ia. Ira rlabir teman Ia ma rera ma notu mujizat isa ma nfaturu ne, Ubu nsinir Ia.

12 Yesus nanak ma dodun, ma nfalak verin ira ne, “Afakinimi tamata ovi rva'at fiang ini rera ma otu mujizat? Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Ya'a veka wol otu mujizat verin mia!”

13 Nata nti talik ira ma nrata kumal ovu Ni tamata ovi rorang Ia, ma retal danau yai rti ni lihir a.

Yesus nfalak ma Ni tamata ra rsi'ik warira ma lolin na'a tamata Farisi rira afa ovi rotu ra

Matius 16:5-12

14 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rablufang ma rtaha roti rivun. Ira rtaha roti isa watan na'a kumal a.

15 Yesus nala vaivatul kamkuma al nsurak ira ne, “Msyi'ik ma lolin tamata

* **8:15 8:15** Tamata Farisi ra ovu raja Herodes rangal Ubu, ba rira pengaruh sian verin tamata rivun, wean ragi kedan nfamela adonan a ma dawan. Yesus Ni tamata ovi rorang Ia wol rfan-aran Ni vaivatul kamkuma yai.

Farisi ra ovu raja Herodes
rira ragi a.”*
16 Ira ka'i rsifalak afa verin
ira ne, “Ia nfalak wean inyai,
tevek wol dida roti.”
17 Yesus nka'a afa ovi
rfalak ra, ba norat ira ne,
“Notu afakinimi msyifalak
afa na'a i wol mtyaha roti?
Mia wol mkya'a ovu wol
fyan-aran obin? Ralabira
rangrebat da'in ma wol
fyikir aran afa ini?
18 Matabira, na'uk wol
msyi'ik? Arubira, na'uk wol
mifrenar? Mia wol ming-
nanang ne,
19 amar i uvisul roti il-
ima verin tamata rivun ilima
ma ra'an, ovu vali rasdovuk
teran ra na'a ahir ifira?”
Ira rfalak ne, “Ahir vutu
rahin irua.”
20 Yesus norat ewal ira ne,
“Amar i uvisul roti ifitu ma
tamata rivun ifa'at ra'an, na
misdovuk teran ra na'a ahir
ifira?”
Ira rfalak ne, “Ahir ifitu.”
21 Ia nfalak verin ira ne,
“Notu afakinimi wol fyan-
aran obin?”†

Yesus notu ma brana isa i nkibu a nsirea ewal

22 Yesus ovu Ni tamata ovi
rorang Ia rbana ma raran
ahu Betsaida, na tamata
boku ovi rna'a ahu yai
rovun brana isa i nkibu
verin Ia, ma rera lablobang
ma nkena tamata kibu yai,
boma nsirea ewal.
23 Ba Yesus ntaha tamata
kibu yai liman a ovu nfa-
bana ia ma rti ahu murin.
Nata nafnit na'a tamata yai
matan a ovu nfadoku liman
a na'a matan a, beti norat ia
ne, “Msirea roak?”
24 Tamata yai ntadata
ma nfalak ne, “Ya'a usi'ik
tamata ra, na'uk wearira aa
ra rbana.”
25 Ba Yesus nfadok-ewal
liman a na'a tamata yai
matan a, ma lolin roak ia ba
nsirea urun, ma nsi'ik afa ra
munuk ovu lyawan.
26 Tamata yai lolin roak ia,
beti Yesus nsinir ma newal
ia nti ni rahan, ovu nsurak
ia ne, “Deka muti ahu ralan
veki.”

Petrus ntorung ne Yesus Raja i ntevut dida salasilan ra

Matius 16:13-20; Lukas 9:18-21

27 Yesus ovu Ni tamata ovi
rorang Ia rban-talik Betsaida
ma rti ahu ovi rfaseri kota
Kaisarea Filipi. Ira rna'a
linga'an ralan obin, na Ia no-
rat ira ne, “Tamata ra rfalak
ne, Ya'a ini iki?”
28 Ira rfalak verin Ia ne,
“Tamata boku rfalak ne, Oa
ini Yohanes i nbaptis tamata
ra. Boku rfalak ne, nabi
Elia, ovu vali boku rfalak ne,
tamata isa tali nabi ra.”
29 Ia norat ira ne, “Na'uk
mia fyikir ne, Ya'a ini iki?”

Petrus nfalak ne, “Oa ini
Raja i mtevut mami salasilan
ra!”‡
30 Ba Yesus nfalak teri
lahir ma deka rfamalik afa
yai verin tamata iki watan.

† **8:21 8:21** Yesus Ni tamata ovi rorang Ia wol rfan-aran obin ne, Yesus wol nfamalik roti. Ia nfamalik tamata Farisi ovu Herodes rira pengaruh sian.
‡ **8:29 8:29** Vai Yunani nfalak *Kristus* ihin a ne, Raja i ntevut tamata ra rira salasilan ra.

Yesus nfamalik Ni mat-matan
Matius 16:21-28; Lukas 9:22-27

31 Tali amar yai, Yesus nair Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, musti utuan susa rivun. Dawan Yahudi ra, ovu Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu vali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra veka rala'ing Ya'a ma rfedan Ya'a, na'uk amar itelu nelak, na Ubu veka nfava'at ewal Ya'a.”
32 Yesus nfalyawang lahir afa yai verin ira. Ba Petrus novun Ia ma rdir-aling ira, beti ntabu Ia.
33 Na'uk Yesus ndir-tamuri Ia, beti nfalak verin ia ne, “Nitdawan, muti vatuk oa tali ini! Afa ovi fwikir ra wol rtali Ubu, na'uk rtali watan tamata ra.”
34 Tamata rivun rna'a wan yai, ba Yesus nera ira ovu vali Ni tamata ra ma nfalak ne, “Tamata iki watan inan ma norang Ya'a, na ia musti nalak tenan a ovu nvara ni aa walwalur a.§ Notu wean inyai, beti bisma norang Ya'a.
35 Tamata iki watan inan ma ntahang teri ni vava'at i na'a lanit ivavan a, na ia veka wol ni vava'at kakiwal a. Na'uk tamata iki watan nmata tevek norang Ya'a, ovu nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na ia veka ni vava'at kakiwal a.
36 Wean i tamata isa nasdovu munuk metan ovi rna'a lanit ivavan a, na'uk wol ni vava'at kakiwal, na ihin aka?
37 Ia ki nala aka ma al nkati vava'at kakiwal? Wol nala akataka lahir!
38 Fiang ini, mlyeal tamata sian ovi rafena ma rorang Ya'a, fruarira ra. Na'uk tamata iki watan nma'it ma nfalak ne norang Ya'a, ovu wol ntorung afa ovi ufalak ra, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka wol utorung vali tamata yai, na'ut i uma ewal a ovu Yamang vanan i nfitik nyadat a, ovu vali Ubu Ni sansinir ovi rmerat urun tali lanit ratan.”

9

1 Ia ntafal ma nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tali bir tinemun na'a wan ini, na boku wol rmata obin, na'ut inyai, na ira veka rsi'ik Ubu Ni Fareta nma ovu ngrebat!”

Yesus nfaturu Ni dawan verin Ni tamata itelu ovi rorang Ia na'a vuar ratan a
Matius 17:1-13; Lukas 9:28-36

2 Ba amar inean nelak roak, na Yesus novun Petrus, Yakobus ovu Yohanes ma rva'al vuar karatat isa, ma aksa ira watan na'a inyai. Ira rsi'ik, na Yesus felan a naling roak ia.*
3 Afa ovi nung a neluk ra, rangiar urun ma rfitik-ryadat. Wol tamata isa na'a lanit ivavan a veka ntof nala

§ **8:34 8:34** Afa ovi Yesus nfalak ra wol ihirira ne, musti rbaku lokat tamata i norang Yesus ma rfaklo'i ia na'a aa walwalur. Na'uk musti tfakabava tenadida verin Ubu ma tot-orang Ni vaivatul ra. Wol tka'a vali ne, Ubu Ni banbanan verin ita ma tatuan susa te tmata, te wahal.
* **9:2 9:2-7** 2 Petrus 1: 17-18

ma ravit ra rangiar wean
inyai.
4 Brian munuk, na irtelu
rsi'ik, na nabi Elia ovu nabi
Musa rvotuk ma rangrihi
nulu Yesus.
5 Ba Petrus nfalak verin Ia
ne, “Tuan Guru, lolin urun
ma tna'a wan ini. Ni lolin a
amfadiri befak itelu, ma isa
verin Oa, isa verin Musa, isa
vali verin Elia.”
6 Velik aba, Petrus wol
nka'a afa ovi nfalak ra, tevek
irtelu rbobar urun, na'uk
nangrihi watan wean inyai.
7 Na'ut inyai, na mutan isa
nkum-teri ira, ovu rarenar
vai isa ntali mutan ralan yai
ne, “Ini Ya'a Yanak i ulobang
urun Ia. Mryenar afa ovi
nfalak ra!”
8 Brian munuk, na rsi'ik
lilit wan yai, na wol tamata
roak na'a inyai. Yesus a'uk
sa'i nana'a inyai.
9 Nata rsuta tali vuar ma
rna'a rira banbanan obin, na
Yesus nsurak ira ne, “Deka
fyamalik afa i mryea inlan-
gin yai verin tamata ra veki.
Mnyaban ma Ubu nfava'at
ewal Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a ini tali matmatan, beti
fyamalik.”
10 Ira rot-orang Ni snurak
yai, na'uk ka'i rsiforat ira
na'a Yesus Ni afa i nfalak
a ne, “Veka uva'at ewal tali
matmatan.”
11 Ba rorat Yesus ne, “Notu
afakinimi Yahudi rira dawan
ovi rair Musa ni inukun ra
rfalak ne, Elia veka nma ula
ia, beti Raja i ntevut mami
salasilan ra?”
12 Yesus nfalak ne, “Kena,
Elia nma ula ia, boma
nasusan afakataka munuk.
Na'uk mia mkya'a roak ne,
rtulis na'a Surat Ralan ne,
Ya'a, Tamata Yanan, veka
utuan sian rivun ovu vali
rangrihi visal-vasil Ya'a.
13 Ba ufalak verin mia ne,
Elia nma roak, na'uk tamata
ra ka'i rorang rira ininan ra
ma rotu tia ma watan ia.
Inyai kena lahir ovu vaivatul
ovi lalan a rtulis roak na'a
Surat Ralan a.”†

Yesus naling vatuk nait sian tali kasiko'u brana isa
Matius 17:14-21; Lukas 9:37-43a

14 Yesus, Petrus, Yakobus
ovu Yohanes rtali vuar rsuta
roak mane rasdovu ira ovu
Yesus Ni tamata liak ovi ro-
rang Ia. Ira rsi'ik, na tamata
rivun ila'a rdir-lilit rira kida
ra. Yahudi rira dawan ovi
rair Musa ni inukun ra, boku
rsingarahi ovu ira.
15 Ti ma tamata rivun
avyai rsi'ik Yesus, na
rtalkaka munuk, ba rafla
lahir rti ma rtuan Yesus.
16 Yesus norat ira ne,
“Msyingarahi ovu ira na'a
aka?”
17 Tali tamata rivun avyai,
na tamata isa nfalak verin
Yesus ne, “Tuan Guru, ya'a
ovun yanak a brana nma
verin Oa ma motu ma lolin
ia, tevek nait sian nleal ia ma
notu ma nmanu.
18 Wean i nait sian nlabir
ia, na notu ma nvatuk tenan
nsuta lanun, ovu vali bera
faluvur ia, nifan ra rsitutu
ira, ovu nablingu lahir. Era
roak verin Mu tamata ovi

† **9:13 9:13** Yesus nfalak ne, ***Elia nma roak***, nfaturu Yohanes i nbaptis tamata ra. Msi'ik Matius 11:14, 17:13.

rorang Oa ma raling vatuk
nait sian yai, na'uk wol rot-
nala."
19 Ba Yesus nfalak verin
Ni tamata ovi rorang Ia
ne, "Wol bira inorang lahir!
Amar ifira vali ma udoku
ovu mia ma utahang nal
ralang ovu mia, tamata ovi
wol bira inorang a? Myovun
kasiko'u yai mya ini!"
20 Ba rovun kasiko'u yai
verin Yesus. Na'ut i nait
sian yai nrea Yesus, na notu
lahir ma kasiko'u yai tenan
a raruru lalean ia, ovu nleka
ma nlawar ia na'a lanun,
ovu vali bera faluvur ia.
21 Yesus norat kasiko'u yai
yaman a ne, "Nait sian ini
nleal ia mnanat roak?"
Yaman nfalak ne, "Tali ni
kako'u roak!
22 Nait sian ini nleal ia
ma nfaleka dalang ia na'a
yafu ovu vali na'a wear
mane nfedan ia. Ba wean
i Oa bisma mlobang ia, na
mlobang ma fwaturu Mu
silobang verin ami!"
23 Yesus nfalak ne, "Oa
fwalak ne, wean i bis ot-
nala? Tamata i norang
Ubu ovu ralan urun veka
not-nala afakataka munuk
lahir!"
24 Kasiko'u yai yaman
nafwak lahir ne, "Ya'a
orang, na'uk ning inorang
a kako'u obin, ba mlobang
ya'a ma mtafal ning inorang
verin Oa!"
25 Yesus nsi'ik, na tamata
rivun rma roak, ba nfalak
ne, "Hoi, nait sian oa, ovu
motu tamata ra ma raktun
ovu rmanu. Ufareta ma muti
talik kasiko'u ini, ovu deka
mewal kikyai oa ma mleal
ia."
26 Nait sian yai nafwak
ovu notu ma kasiko'u yai
raruru lalean ia, ma nleka
nsuta ntuba wean tamata
matmatan roak, beti nait
sian nti ntalik ia. Ba tamata
rivun avyai rfalak ne, "Ia
nmata roak."
27 Na'uk Yesus ntaha
kasiko'u yai liman a ma
nfadiri ia ma ndiri.
28 Nata Yesus ovu Ni
tamata ovi rorang Ia sa'i
rna'a rahan, beti rorat Ia ne,
"Afakinimi ami wol amaling
nala nait sian yai?"
29 Yesus nfalak ne, "Nait
sian i wean inyai, wol bisma
mila'ing ia, wean i wol mi-
flurut."

*Yesus nfavotuk Ni mat-
matan a verin Ni tamata ovi
rorang Ia*

*Matius 17:22-23; Lukas
9:43b-45*

30 Ira rti talik wan yai
ma rban-oli propinsi Galilea.
Yesus nafena ma tamata ra
rka'a ne, ira rna'a inyai,
31 tevek Ia nair Ni tamata
ovi rorang Ia. Yesus nair
ira ma nfalak ne, "Tamata
ra veka rala Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a ini, verin tamata
ra ma rfedan Ya'a, na'uk
amar itelu nelak, na uva'at
ewal"
32 Na'uk Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia wol rfan-aran
afa ovi nfalak ra, ovu rbobar
ma wol rorat Ia na'a afa
avyai.

*Yesus Ni tamata ovi ro-
rang Ia rsingarahi ma rdava*

ne, iki veka dawan lia munuk tali ira

Matius 18:1-5; Lukas 9:46-48

33 Rewal ira rti Kapernaum, na rti rahan isa ralan a. Yesus norat ira ne, “Inlangin a na'a linga'an, na vaibira na'a afaka?”
34 Wol rfalak akataka verin Ia, boma deka nka'a, tevek inlangin a rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra ma rdava ne, iki dawan lia munuk tali ira.
35 Yesus ndoku ma nera Ni tamata vutu rahin irua ma nfalak ne, “Iki mane dawan lia munuk ia, na nfakabava tenan veki ma neluk sansinir ovu nlobang tamata ra munuk.”
36 Nata Yesus nala kasiko'u isa ma nfalak ma ndiri waharira ralan ra. Yesus nangabuk kasiko'u yai ma nfalak verin ira ne,
37 “Tamata iki watan nalang kasiko'u ra wean kasiko'u ini tevek narang a, na ia nalang roak Ya'a. Tamata iki watan nalang Ya'a, na wol nalang watan Ya'a, na'uk nalang roak Ubu i nsinir Ya'a.”

Tamata isa naling vatuk nait sian tali tamata, velik ne ia wol ntali Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia

Lukas 9:49-50

38 Yohanes nfalak verin Yesus ne, “Tuan Guru, ami amsi'ik tamata isa nala naram a ma naling vatuk nait sian tali tamata, ba amtab-teri ia, tevek wol ntali mami sidovung.”
39 Yesus nfalak ne, “Deka mtyab-teri ia, tevek wol tamata isa bisma nala narang a ma notu mujizat, beti nangrihi lahir ma nfalak sian Ya'a.
40 Tamata iki watan wol nangal ita, na ia nlobang roak ita.
41 Afa i ufalak verin mia kena urun! Tamata iki watan nala wear gelas isa ma myenu tevek myorang Kristus‡, na Ubu veka naval ia na'a ni rala lolin a.”

Afa ovi rweang tamata ra ma rotu salasilan ra

Matius 18:6-9; Lukas 17:1-2

42 “Na'uk tamata iki watan notu ma kasiko'u i norang Ya'a nleka ma notu salasilan, na Ubu veka nukun ia. Ni lolin a rkeak vatu dawan isa na'a relan a, ma relik ia na'a tahat ralan.
43 Wean i limabira lihir notu ma myotu salasilan, na myetal vatuk ia. Ni lolin a, bira vava'at kakiwal ovu Ubu, velik ne limabira lihir watan, tevek wol lolin lahir ma miti yafwan kakiwal ovu limabira irua. [
44 Na'a wan yai yafu wol nmat-nala, ovu bwa ovi ra'an matmatan ra wol rmat-nala vali.]§
45 Wean i eabira lihir notu ma myotu salasilan, na myetal vatuk ia. Ni lolin a, bira vava'at kakiwal ovu

‡ **9:41 9:41** Kristus ovu Mesias irua wearira isa watan; ihin a ne, Raja i Ubu ntorung tali lalan ma nma ma ntevut dida salasilan ra. § **9:44 9:44** Naskah mnanat boku a'uk rpake ayat 44 ovu 46. ***Bwa ovi ra'an matmatan wol rmat-nala*** ihin a ne, tamata ovi wol rorang Yesus veka rna'a yafwan kakiwal ma rfarnuang wawa'uk lalawatan.

Ubu, velik ne eabira lihir
watan, tevek wol lolin lahir
ma miti yafwan kakiwal ovu
eabira irua. [
46 Na'a wan yai, na bwa
ovi ra'an matmatan ra wol
rmat-nala ovu yafu wol
nmat-nala vali.]
47 Wean i matabira lihir
notu ma myotu salasilan, na
mkyivul vatuk ia. Ni lolin a,
ti mnya'a Ubu Ni Fareta, ve-
lik ne matabira lihir watan,
tevek wol lolin lahir ma
nvatuk mia na'a yafwan
kakiwal ovu matabira irua.
48 Na'a wan yai, na yafu
wol nmat-nala ovu bwa
ovi ra'an matmatan ra wol
rmat-nala vali.
49 Yafu veka notu ma
tamata ovi rorang Ubu
rmerat.
50 Sira lolin, na'uk wean
i wol sarsiran roak, na
myotu wean inba ma sar-
siran ewal? Fara bira
vava'at lolin, wean afamta-
han ovi rtafal sira ma la-
nun. Deka vaibira na'a
iki dawan lia munuk, ba
msyiotu lolin watan mia,
boma bira vava'at ra mali-
nan."

10

Yesus nair tamata ovi awarira roak ma deka rsitalik

Matius 19:1-12; Lukas 16:18

1 Yesus ndir-talik ahu
Kapernaum ma nti Propinsi
Yudea na'a oar Yordan ni
lihir a. Tamata rivun rma
ewal ma rdir-lilit Yesus ma
nair ira, wean i ba'i nsiair a.
2 Tamata Farisi boku rma
ma rlabir teman Ia, ma rorat
Ia ne, "Na'a dida agama ni
inukun ra, na brana i nsifa
roak bisma ntalik awan te
wahal?"
3 Ba Yesus norat ira ne,
"Musa nfareta aka verin mia
na'a ni inukun ra?"
4 Ira rfalak ne, "Musa
ntorung verin brana ra ne,
wean i brana isa mane nta-
lik awan a, na ia nasusan
ni surat sitalik, beti nfasuka
ia."*
5 Yesus nfalak verin ira ne,
"Musa nala ni inukun yai
verin mia, tevek ralabira ra
rangrebat da'in.
6 Tevek na'ut i Ubu notu
lanit ivavan a, na Ia notu vali
brana ovu vata.†
7 Wean inyai, bi brana
veka nsuta talik renan ovu
yaman a, ma irua awan a
rleal isa.
8 Vata irua brana ralarira
isa ma ikisa watan ira. Ba
irua ikisa watan roak.‡
9 Wean inyai, bi Ubu notu
roak ma irua rleal isa, ba
tamata ra wol bis rotu ma
rsitalik."
10 Nata Yesus ovu Ni
tamata ovi rorang Ia rti
rahan ralan ewal ma rorat
Yesus na'a afa avyai.
11 Yesus nfalak ne, "Brana
iki watan i ntalik awan a ma
nsifa ewal ovu vata liak, na
ia naflidan§ roak, ba notu
sala roak verin awan lan a.
12 Wean vali inyai verin
vata ra. Vata iki watan i
ntalik awan a ma nsifa ovu
brana liak, na ia naflidan
vali."

* **10:4 10:4** Tbas Musa ni inukun ra na'a Ulangan 24:1. † **10:6 10:6** Kejadian 1:27 ‡ **10:8 10:8** Kejadian 2:24 § **10:11 10:11** Vaivatul ***naflidan***, ihin a ne, tamata i nsifa roak, na'uk ntuba ovu tamata i wol awan verin ia.

Yesus naflahar kasiko'u ra
Matius 19:13-15; Lukas 18:15-17

13 Tamata ra rovun ya-
narira rma verin Yesus,
boma nfadoku liman na'a
ira, na'uk Ni tamata ovi
rorang Ia rangrova tamata
avyai.
14 Yesus nsi'ik afa yai, na
nangrova ma nfalak verin
ira ne, “Msyi'ik watan ma
kasiko'u avyai rma ma rtuan
Ya'a. Deka myotu teri ira,
tevek tamata ovi wearira
avyai, ira veka warira vali
ovu Ubu na'a Ni Fareta a.
15 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Tamata iki
watan wean i wol norang
wean kasiko'u avyai ne, Ubu
nfareta tamata ra wean lahir
Raja, na ia veka wol wan
na'a Ubu Ni Fareta a.”
16 Ba Yesus nangabuk
kasiko'u avyai ovu nfadoku
liman nana'a ira ma nafla-
har ira.

Brana i ni metan rivun
Matius 19:16-30; Lukas 18:18-30

17 Yesus mane nti roak,
na brana isa nafla nma ma
nsangatur nulu Ia ma norat
ne, “Tuan Guru, lolin Oa.
Ya'a musti otu afaka, boma
ning vava'at kakiwal?”
18 Yesus norat ia ne,
“Afakinimi fwalak ne lolin
Ya'a? Wol tamata isa vali
lolin ia, Ubu a'uk sa'i lolin
Ia.
19 Oa mka'a munuk afa ovi
Ubu nfareta roak verin ita.
Deka msifedan, wean i msifa
roak, na deka mtuba ovu
tamata i wol awam verin
ia, ovu deka bwori. Deka
mdiri fareta waharira ralan
ra ma msiklabir na'a afa ovi
fwalak ra na'a tamata liak,
deka fwaruki tamata liak ra
ovu malang renam ovu ya-
mam a.”*
20 Tamata yai nfalak ne,
“Tuan Guru, ya'a ot-orang
munuk roak afa avyai, tali
na'ut i ning kako'u obin.”
21 Yesus nsi'ik, na nlobang
ia ma nfalak ne, “Teran afa
isa wol motu obin. Muti
ma fwedi munuk mu metan
ra, ma mtanang kubang
avyai verin tamata kasian
ra. Motu wean inyai, na
veka mu metan na'a lanit
ratan, beti mwa ma morang
Ya'a.”
22 Ti ma nrenar afa i Yesus
nfalak yai, na wahan aleman
ma newal ia ovu ralan lalau,
tevek ni metan rivun.
23 Yesus nsi'ik lilit Ni
tamata ra, na nfalak verin
ira ne, “Susa buas ma tamata
ovi rka'i ra rtorung ma Ubu
nfareta ira wean lahir Raja!”
24 Yesus Ni tamata ra
rarenar Ni vaivatul ra, na
rtalkaka. Ba Yesus nfalak
ewal verin ira ne, “Baba
averi, veka susa buas ma
tamata ovi rka'i ra rtorung
ma Ubu nfareta ira wean
lahir Raja.
25 Susa ma afwatan dawan
isa naran unta nuruk nala
dirin ni bilahin a, na'uk susa
lia munuk verin tamata ovi
rka'i a ma ti rna'a Ubu Ni
Fareta a.”
26 Tamata ovi rorang Yesus
rtalkaka lahir ma rsiforat ira
ne, “Ba wean inyai, na iki
veka ni vava'at kakiwal?”

* **10:19 10:19** Afa ovi Ubu nfareta na'a ayat ini rtali Keluaran 20:12-16 ovu Ulangan 5:16-20.

27 Yesus nsi'ik ira ma
nfalak ne, “Tamata ra wol
rot-nala lahir afa yai, na'uk
wol wean inyai verin Ubu,
tevek Ia bis not-nala munuk
akataka.”
28 Petrus nfalak verin
Yesus ne, “Ami amban-
talik roak mami afakataka
munuk ma amorang Oa!”
29 Yesus nfalak ne, “Afa i
ufalak verin mia ini, kena
urun! Tamata iki watan i
nban-talik ni rahan teta a,
a'an a warin ra, renan ovu
yaman a, uran a yanan ra, te
ni va'i ra ma norang Ya'a ovu
nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
a, na
30 fiang ini Ubu veka nal-
ewal ma ntafal ma faratut
ni rahan teta, a'an a warin,
uran a yanan ra, renan ra,
ovu vali ni va'i ra, na'uk
veka rotu sian ia vali, tevek
norang Ya'a. Na'uk amar ovi
veka rma ini, na ia veka ni
vava'at kakiwal.
31 Na'uk tamata rivun ovi
fiang ini dawan ira ma rban-
ulu verin tamata ra, ira veka
rban-muri watan. Tamata
ovi ko'u watan ira fiang
ini ma rban-muri, ira veka
dawan ira ma rban-ulu verin
tamata ra.”†

Yesus nfamalik ewal Ni matmatan
Matius 20:17-19; Lukas 18:31-34

32 Ira rva'al rarata
Yerusalem, na Yesus nbana
ula Ia. Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia rtalkaka, ovu vali
tamata ovi rban-orang ira
rbobar. Ia nera Ni tamata
vutu rahin irua ovi rorang
Ia yai ma rti nelan kedan a,
ma nfamalik verin ira na'a
afa ovi tamata ra veka rotu
verin Ia.
33 Yesus nfalak ne, “Fi-
ang ini mane tati Yerusalem,
na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a
ini, veka rala Ya'a ti ma
una'a dawan mela falurut
ra ovu dawan ovi rair Musa
ni inukun ra limarira ralan
ra. Ira veka rukun Ya'a ma
umata, boma rala Ya'a verin
tamata ovi wol Yahudi ra.
34 Tamata avyai veka
rlabir waweang Ya'a ovu
rira vaivatul ra, rafnit Ya'a,
rasveva Ya'a, beti rfedan
Ya'a. Na'uk ti ma amar itelu
nelak, na veka uva'at ewal.”

*Tamata ovi rka'a ma rfak-
abava tenarira ma rlobang
tamata liak ra, na dawan
urun ira na'a Duila'a wahan
ralan*
Matius 20:20-28

35 Ba Zebedeus yanan
ra, nararira Yakobus ovu
Yohanes, ti rfaseri Yesus ma
rfalak verin Ia ne, “Tuan
Guru, fara fwakena watan
afa i mane amera tali Oa.”
36 Ba Yesus norat ira ne,
“Inabira ma otu afaka verin
mia?”
37 Ira rfalak verin Yesus
ne, “Na'ut i mdoku na'a
wam i mdoku ma fwareta
na'a Mu Fareta i nfitik nya-
dat a, na fara mtorung ma
amdoku Mu lihir mela ovu
balit a.”‡
38 Yesus nfalak verin ira
ne, “Mia wol mkya'a afa i
myera tali Ya'a. Mtyahang

† **10:31 10:31** Tamata ovi rban-ulu ihin a ne, tamata ovi rira van dawan. Tamata ovi rban-muri ihin a ne, tamata ovi wol rira van. ‡ **10:37 10:37** Wan i Ubu ndoku ma nfareta: vai Mala nfalak ne *takhta.* Tamata nera ma ndoku raja ni lihir mela te balit, tevek inyai wan lolin urun ma tamata ra ralang ia.

nala ma rotu sian ovu rfedan
mia wean i veka rotu sian
ovu rfedan Ya'a?”§
39 Ira rfalak ne, “O'u, am-
tahang nala afa sian avyai.”
Ba Yesus nfalak verin ira
ne, “Mia fyalak kena ne,
veka rotu sian ovu rfedan
mia, wean i veka rotu sian
ovu rfedan Ya'a.
40 Ya'a wol bisma ufadoku
ne, iki ndoku Ning lihir mela
ovu balit a. Ubu a'uk sa'i
nfadoku ne, tamata aba veka
rdoku ovu Ya'a.”
41 Nata Yesus Ni tamata
vutu rarenar afa ovi
Yakobus irua Yohanes rfalak
ra, ba rangrova ira.
42 Yesus nera munuk ira
ma nfalak ne, “Mia mkya'a
roak ne, tamata ra rka'a
munuk tamata fareta ra ovu
tamata dawan ovi wol ro-
rang Ubu, ma rfareta tamata
ra ovu limarira tma'an.
43 Na'uk mia deka we-
abira tamata avyai. Tamata
iki inan ma ni dawan nlia
tamata ra, na ia musti neluk
tamata sansinir verin mia.
44 Iki inan ma nlia munuk
mia, na musti neluk tamata
sansinir ma nkarya verin iki
watan.
45 Ba Ya'a vali Tamata
Yanan Ya'a, wol uma ma
usinir tamata ra ma rlobang
Ya'a, na'uk uma ma ulobang
tamata ra, ovu ala tenang
al ukvanak tamata rivun tali
rira salasilan ra.”

Yesus notu ma Bartimeus nsirea lahir
Matius 20:29-34; Lukas 18:35-43

46 Yesus ovu Ni tamata
ovi rorang Ia raran Yerikho.
Nata, ira ovu tamata rivun
vali rti talik kota yai, na
rtuan tamata kasian isa
nkibu, naran Bartimeus,
yaman a naran Timeus. Ia
ndoku linga'an nelan ma
nera kubang tali tamata ra.
47 Ti ma nrenar ne, Yesus
i ntali Nazaret nma in-
yai, na nafwak ne, “Yesus,
Oa ubum-nusim Raja Daud.
Fara fwaturu Mu silobang a
verin ya'a!”
48 Tamata rivun rtabu ia
ma deka vain.
Na'uk ia ntafal ma nafwak
ila'a ne, “Oa ubum-nusim
Raja Daud. Fara fwaturu Mu
silobang a verin ya'a!”
49 Nata Yesus ndir-teri
ma nfalak verin tamata ovi
rna'a inyai ne, “Eka myera
ia ma nma ini.”
Ba ira rfalak verin tamata
kibu yai ne, “Kida, eka motu
ma ralam a lolin ma mdiri,
tevek Yesus nera oa.”
50 Ia naling ni ravit a
blawat a ma ndiri lahir ma
ti ntuan Yesus.
51 Yesus norat ia ne, “Oa
inam ma otu afaka verin
oa?”
Ba tamata kibu yai nfalak
verin Ia ne, “Tuan Guru, ya'a
inak ma usirea!”
52 Nata, Yesus nfalak verin
ia ne, “Mewal oa ta baba,
tevek mu inorang verin Ya'a
notu ma lolin roak oa!” Ba
ia nsirea lahir ma norang
Yesus na'a Ni banbanan.

11

Tamata ovi rna'a Yerusalem rsa'a Yesus ovu

§ **10:38 10:38** Vai Yunani na'a ayat ini, secara harfiah, nfalak ne, ***Mia mtyahang nala ma myenu kobi i Ya'a veka enu a? Te rbaptis mia wean i veka rbaptis Ya'a?***

ralarira lolin urun
Matius 21:1-11; Lukas 19:28-40; Yohanes 12:12-19

1 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia ti rfaseri Yerusalem, na raran lan ahu Betfage ovu Betania. Ahu irua yai rna'a vuar Zaitun. Ba Yesus nsinir tamata irua tali Ni tamata ovi rorang Ia ma rti ula ira.
2 Ia nfalak verin ira ne, “Miti ahu i na'a ulu eri. Ti myaran ahu eri, na veka mtyuan lahir keledai isa i wol ka'i dawan ia obin. Rkeak teri ia, ovu vali tamata ra wol rata rdoku tetan ratan obin. Mryuvat ni kakeak a ma fyabana ia mya.
3 Beta ne tamata ra rorat mia ne, ‘Afakinimi mryuvat keledai yai ni kakeak a?’, na fyalak ne, ‘Duila'a nperlu keledai yai, ovu wol mnanat, na veka rtaha ewal rma.’ ”
4 Tamata irua yai rti ma rtuan keledai yai na'a linga'an nelan. Tamata ra rkeak keledai yai na'a rahan isa ni falfolat a. Ba irua rti ma raruvat ni kakeak a, na
5 tamata ovi rdiri inyai rorat ira ne, “Afakinimi mryuvat keledai yai ni kakeak a?”
6 Tamata irua yai rfalak wean afa ovi Yesus nfalak lan roak verin ira, ba tamata ovi rna'a inyai rsi'ik watan ma rfabana keledai yai rti.
7 Ba rfabana keledai yai rti verin Yesus, ovu rala rira ravit blawat ra ma al raraang tetan ratan a, ma Yesus rata ndoku.
8 Tamata rivun rvelar rira ravit a blawat ra na'a linga'an ralan, na boku vali rfadoku aa sanan tutul ovi retal na'a rira va'i ra.
9 Tamata ovi rbana ula ira ovu ovi rban-muri ra, rafwak ma vairira dawan ne, “Mya ma tfadawang Ubu! Ubu naflahar Ia i nma ovu Duila'a naran a.*
10 Ubu naflahar ita, tevek Ni fareta i veka nma ini lolin urun, wean i ubud a nusid Raja Daud nfareta! Ubu nana'a wan i karatat lia munuk a, ba traning Ia!”
11 Yesus naran roak Yerusalem ma nti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan a. Ia nsi'ik lilit wan yai, na ya'i laflofan roak, ba nti Betania ovu Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia.

Yesus near nfasoba aa isa naran ara
Matius 21:18-19

12 Ni ilyan ana, Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rban-talik Betania, na Yesus nfarnuang Ni balafar roak.
13 Tali raroa obin, na nsi'ik aa isa naran ara nafroang roak. Ba nti ma nsi'ik aa yai al ndava ne, vuan te wahal, na'uk wol nrea vuan isa vali. Ia nrea watan aa yai roan ra, tevek wol naran amar i vuan obin.
14 Ba Yesus nfalak verin aa ara yai ne, “Tali amar ini, na tamata ra wol ra'an roak vuam a!” Yesus Ni tamata ra rarenar munuk afa i nfalak a.

Yesus nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a tamata Yahudi rira

* **11:9 11:9** Mazmur 118:25-26.

Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem ni lean a
Matius 21:12-17; Lukas 19:45-48; Yohanes 2:13-22

15 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rewal ira rti Yerusalem, na nti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lean a, ma nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a inyai, beti nir-nar tamata ovi rsikati kubang rira meja ra, ovu vali dakdokwan ovi tamata ra rdoku ma ala rfedi modarlaka.†
16 Ia ntab-teri vali tamata ra ma deka rtaha afa ovi rfedi-rfaha ra, ma rahu Rahan Dawan Falurut ni lean a.
17 Yesus notu wean inyai, beti nair tamata ovi rna'a inyai. Ia nfalak verin ira ne, "Surat Ralan nfalak wean ini: 'Ning rahan a neluk rahan falurut verin bangsa ra munuk na'a lanit ivavan,' na'uk mia myotu ma neluk wan ma tamata barborin ra rna'a."‡

18 Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu dawan ovi rair Ubu Ni inukun ra rarenar vaivatul avyai, ba rdava linga'an mane rfedan Yesus, tevek rbobar Ia. Rbobar Ia, tevek tamata rivun ovi rna'a inyai rtalkaka, ovu inar urun ma rarenar afa ovi nfalak ra.
19 Lera nakduvul ma laflofan roak, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rbantalik kota yai.

Yesus nala aa ara i nangaran roak ma nfalyawang ne, Ubu nrenar dida falurut ra
Matius 21:20-22

20 Varverak sumatan obin, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rban-ewal rti Yerusalem ma raran aa ara yai. Aa yai nangaran munuk roak ma ti naran ni wa'ar ra.
21 Petrus nangnanang ewal afa i Yesus nfalak lan roak verin ira na'a aa yai, ba nfalak verin Ia ne, "Tuan Guru, eka msi'ik! Aa i inravin mear fwasoba yai nangaran munuk roak!"

22 Yesus nfalak verin ira ne, "Myorang urun Ubu!
23 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Wean i tamata iki watan wol ralan raruan al norang Ubu, na ia veka nfalak verin vuar isa ne, 'Mlaun talik wam kikyai ma roal mtuba tahat ralan!', na vuar yai veka nlaun lahir ma roal ntuba tahat.
24 Wean inyai, bi ufalak verin mia ne, wean i myorang ne, afa ovi myera tali Ubu na'a bira falurut ra, Ia nala roak verin mia, na Ia veka nala afa avyai verin mia.
25 Na'ut i miflurut, na wean i ralabira sian tamata isa, na myabun ia veki, boma Yamabira i nleal lanit ratan veka na'i vatuk vali bira salasilan ra. [
26 Na'uk wean i wol myabun tamata ra, na

† **11:15 11:15** Ira wol rfedi-rfaha afa na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan, na'uk na'a ni balbelat ralan. Tamata ra rfedi afwatan, ngul, anggur ovu sira ma tamata ra rfaha ma rala verin Yahudi rira mela falurut ra na'a Rahan Dawan Falurut, ma neluk rira korban. Tamata ovi rsikati kubang, rkati kubang tali negara liak ovu Yahudi rira kubang. ‡ **11:17 11:17** Yesaya 56:7

Yamabira na'a lanit ratan
veka wol na'i vatuk vali bira
salasilan ra.”]§

Yahudi rira dawan ra rorat Yesus na'a Ni ngrebat a

Matius 21:23-27; Lukas 20:1-8

27 Yesus ovu Ni tamata
ovi rorang Ia rewal ira rma
Yerusalem. Ia nbana na'a
Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut ni lean a, na Yahudi
rira dawan mela falurut ra
ovu rira dawan ovi rair
Musa ni inukun ra, ovu vali
Yahudi rira dawan ra rma
ma rtuan Ia,
28 ma rorat ne, “Oa Mu
ngrebat aka ma al motu
afa ovi? Iki nala ngrebat
yai verin Oa ma motu afa
avyai?”*
29 Yesus nfalak ne, “Ya'a
mane orat mia na'a afa isa,
ba byalat Ya'a veki, beti
ufalak vali verin mia ne, iki
nala ngrebat verin Ya'a ma
otu afa avyai.
30 Yohanes nbaptis tamata
ra ovu ngrebat tali iki? Ngre-
bat tali lanit ratan, te tali
tamata? Eka fyalak kikyai!”
31 Ba rsifalak afa verin
ira ne, “Wean i tfalak ne,
‘Yohanes ni ngrebat ntali
lanit ratan,’ na Ia veka
nfalak ne, ‘Notu afakinimi
wol myorang ia?’
32 Na'uk susa vali ma
tfalak ne, ‘Ngrebat tali
tamata!’ ” Ira rbobar, tevek
tamata rivun rorang roak
ne, Yohanes nabi mnga'un
ia.
33 Ba rfalak verin Yesus ne,
“Ami wol amka'a.”
Yesus nfalak verin ira ne,
“Ba wean inyai, na Ya'a veka
wol ufalak vali verin mia ne,
ala ngrebat tali iki ma otu
afa avyai.”

12

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata ovi rwanar va'i anggur

Matius 21:33-46; Lukas 20:9-19

1 Yesus nfamalik vaivatul
kamkuma isa verin Yahudi
rira dawan mela falurut ra,
ovu dawan Yahudi ra, ntafal
vali Yahudi rira dawan ovi
rair Ubu Ni inukun ra. Ia
nfalak ne, “Tamata isa notu
ni va'i anggur, na notu
ngean ma nlilit ni va'i a, ovu
nkear wan isa ma al rara-
mat anggur vuan ra na'a.
Ia nfadiri sari isa felan a
wean farwan ma rata rdoku
al rwanar ni va'i a. Notu
munuk wean inyai, na nala
verin tamata va'i ra ma rasu-
san ni va'i yai, ma ki rsiduk
anggur boku verin ia. Nata
nban-talik ni ahu ma nti wan
raroa.
2 Ba ti naran roak ni amar i
rfufu anggur vuan ra, na va'i
duan yai nsinir ni tamata
sansinir isa ma ti nala ni wa-
hat tali tamata ovi rwanar ni
va'i a.
3 Na'uk tamata avyai rtaha
tamata sansinir yai, ma
rvaval ia, beti rsinir ma
newal favu watan ia.
4 Ba va'i duan yai nsinir ni
tamata sansinir isa ewal ma

§ **11:26 11:26** Ayat ini nana'a naskah mnanat boku watan. * **11:28 11:28** Tafsiran boku rfalak ne, ***afa ovi motu ra*** ihin a ne, Yesus nala'ing tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut. Tafsiran boku rfalak vali ne, ihin a ne, Yesus Ni afa ovi nair ra.

nti, na'uk rvaval ma ulun a
namngala, beti rfama'it ia.
5 Va'i duan yai nsinir ni
tamata sansinir isa ewal vali
ma nti, na'uk rfedan ia.
Ia nsinir tamata rivun ma
sasan ira rti vali, na'uk rotu
lalawatan ira wean inyai,
ba rvaval boku ovu rfedan
boku.
6 Teran a'uk yanan a brana
i nlobang urun ia. Ti nata
nfalak ne, ‘Tamata avyai
veka ralang yanak a,’ ba
nsinir ia ma nti vali.
7 Na'uk rsifalak afa verin
ira ne, ‘Tamata ini va'i duan
yanan a brana, ba mya ma
tfedan ia, boma tala va'i ini
verin ita.’
8 Ba rtaha brana yai ma
rfedan ia, ma ti rvatuk tenan
a na'a va'i yai murin a.”
9 Yesus norat ira ne, “Va'i
duan yai veka notu afaka? Ia
veka nma ma nfedan tamata
avyai, ma nala ni va'i yai
verin tamata liak.
10 Mia wol byas obin vai-
vatul ovi rna'a Surat Ralan
a? Vaivatul avyai wean ini:
‘Vatu i tukan ra rvatuk yai,
fyawan lia munuk ma al
nfangrebat rahan yai.
11 Afa i Duila'a notu lolin
urun,
ovu notu ma tamata ra
rtalkaka.’ ”*
12 Ba tamata ovi rarenar
vaivatul kamkuma yai rdava
linga'an mane rtaha Yesus,
tevek rka'a ne, Ia nala
vaivatul kamkuma yai al
nta'ing ira. Na'uk rbo-
bar, tevek tamata rivun inar
Yesus, ba rban-talik watan
Ia.

Tamata ovi rtali Yahudi rira sidovung Farisi ovu Herodes ni tamata ra rorat Yesus ne, kena ma rbahir kulu verin Kaisar te wahal

Matius 22:15-22; Lukas 20:20-26

13 Tamata ovi rarenar
vaivatul kamkuma yai rsinir
tamata Farisi boku, ovu
tamata boku vali ovi rorang
Herodes ma rorat afa isa tali
Yesus, boma rfaleka Ia na'a
Ni vaivatul ra.
14 Ti ma rtuan Yesus, na
rfalak ne, “Tuan Guru, ami
amka'a ne, afa ovi fwalak
ra kena lalawatan. Oa wol
fwili tamata, ovu wol mdava
waham ralan, na'uk msiair
ovu ni malolan a, wean Ubu
ralan nfalak a, verin tamata
ra. Ba, eka fwalak verin ami
ne, dida agama nfalak ne,
kena ma tbahir kulu verin
Kaisar te wahal? Ba musti
tbahir te wahal?”
15 Yesus nka'a rira si-
weang ra, ba nfalak verin
ira ne, “Afakinimi mlyabir
teman Ya'a? Eka myala bira
kubang dinar† isa ma usi'ik.”
16 Nata rala kubang dinar
isa ma nsi'ik, ba norat ira
ne, “Tamata iki walun a ovu
naran a na'a kubang ini?”
Ira rfalak ne, “Kaisar.”
17 Ia nfalak ne, “Ba wean
inyai, na myala verin Kaisar
afa ovi Kaisar nia, ovu myala
vali verin Ubu afa ovi Ubu
Nia.” Ira rarenar afa ovi
Yesus nfalak ra, na rtalkaka
lahir.

* **12:11 12:11** Mazmur 118:22-23. Vatu ini nfaturu Duila'a Yesus. † **12:15 12:15** Rotu kubang *dinar* tali perak, ovu rpake ma rbahir kulu. *Dinar* isa fyawan wean lahir tamata biasa ni kadi na'a amar isa.

Yahudi rira sidovung isa naran Saduki rira tamata ra rorat waweang Yesus ne, tamata matmatan ra veka rva'at ewal te wahal
Matius 22:23-33; Lukas 20:27-40

18 Tamata boku tali Yahudi rira sidovung isa naran Saduki rma ma rtuan Yesus. Tamata Saduki ra wol rorang ne, tamata matmatan ra veka rva'at ewal. Ba rorat Ia ne,
19 "Tuan Guru, Musa ntulis inukun ini verin ita: Wean i brana isa nmata ma teran a'uk awan a, na'uk wol ya-narira, na brana yai a'an te warin musti nala varu yai neluk awan, ma fara ia i nmata roak yai veka duan yanan boku.
20 Ba wean i brana ifitu iya'an iwarin ira, ma iya'an nsifa roak, na'uk wol yanan obin, na nmata.
21 Nata warin nsifa vali ovu varu yai, na'uk wol ya-nar obin, na nmata. Ba brana i norang a'an i beti nmata yai nsifa vali ovu varu yai, nata wol yanar obin, na nmata vali.
22 Warin i norang ia nsifa vali ovu varu yai, na'uk wol yanar obin, na nmata vali. Wean inyai lalawatan, nata ti naran iwarin tutul a. Ti nata vata yai nmata vali.
23 Ba wean inyai, na ti naran amar i tamata mat-matan ra rva'at ewal, na iki veka awan mnga'un vata yai, tevek brana ifitu yai awar munuk roak ia?"
24 Yesus nfalak verin ira ne, "Mia sala ma dawan mia, tevek wol fyan-aran Surat Ralan a, ovu wol mkya'a Ubu Ni ngrebat a!
25 Ba na'ut i Ubu nfava'at ewal tamata matmatan ra, na ira veka wol rsifa roak, na'uk rva'at wean Ubu Ni sansinir ra na'a lanit ratan.
26 Mia wol byas obin na'a Ubu Ni vaivatul ovi rfamalik na'a tamata ovi rmata roak, na'uk veka rva'at ewal a? Ia ntulis na'a Surat Ralan ma nfamalik na'ut i nsi'ik yafu nonga na'a lavurun lesmat ralan. Ia ntulis ne, 'Ya'a ini Ubu i Abraham, Ishak ovu Yakub ba'i raraning a.'‡
27 Ia wol neluk Ubu verin matmatan ra, na'uk neluk Ubu verin tamata ovi rva'at ra. Ba bira afa ovi fyalak ra wol kena lahir."

Ubu Ni inukun i nlia munuk inukun ra
Matius 22:34-40; Lukas 10:25-28

28 Yahudi rira dawan isa i nair Musa ni inukun ra nma ma nrenar vali Yesus ovu tamata Saduki ra rsisoal ira. Ia nrenar Yesus Ni vaivatul ra kena munuk, ba norat Ia ne, "Inukun bi nlia munuk tali inukun ra?"
29 Yesus nfalak ne, "Inukun i nlia inukun ra munuk wean ini: 'Tamata Israel ra eka mryenar! Ubila'a i traning a ikisa watan, ovu wol Ubu liak.
30 Oa musti mlobang Duila'a, mu Ubu i mraning a, ovu ralam urun. Mala munuk mu vava'at a, mu kaka'a ra, ovu vali mu

‡ **12:26 12:26** Keluaran 3:2-6 § **12:30 12:30** Ulangan 6:4-5

ngrebat ra verin Ia ma al
mlobang Ia.’§
31 Inukun isa vali i no-
rang i ula lalean yai wean
ini: ‘Oa musti mlobang vali
tamata liak ra wean watan i
mlobang tenam a.’ Inukun
ra munuk wol verar lia
inukun irua ini.*”
32 Ba Yahudi rira dawan
yai nfalak verin Yesus ne,
“Tuan Guru, kena urun,
tevek afa ovi fwalak ra
rfaturu ne, Ubu ikisa watan,
ovu vali wol Ubu liak.
33 Tlobang Ubu ovu ralad
urun, ovu tala munuk dida
kaka'a ra ovu vali tala
munuk dida ngrebat ra
ma al tlobang Ia. Tlobang
tamata liak wean i tlobang
tenadida ra, na inyai lolin lia
munuk tali dida afwatan ra,
te dida korban liak ovi tala
ma veka rasnuri ira verin
Ubu.”
34 Yesus nrenar dawan
Yahudi yai ni vaivatul ra,
na nka'a ne, ni kaka'a
dawan, ba nfalak verin ia
ne, “Sarseri roak ma mna'a
Ubu Ni Fareta a.” Ba wol
tamata isa vali nabrahi roak
ma norat afa tali Yesus.

Yesus nfalyawang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra Ni dawan a nlia Raja Daud

Matius 22:41-46; Lukas 20:41-44

35 Na'ut i Yesus nsiair na'a
Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut ni lean, na norat
tamata ovi rna'a inyai ne,
“Wean inba ma dida dawan
ovi rair Musa ni inukun ra
bisma rfalak ne, Raja i nte-
vut tamata rira salasilan ra,
Daud ubun-nusin Ia?
36 Ubu Ni Roh nleal Daud
ralan a ma Daud nfalak ne,
‘Ubu nfalak verin ning
Duila'a ne:
Mdoku Ning lihir mela a, ti
naran i otu ma tamata
ovi rira sian Oa rsoak
nulu Oa†.’
37 Ba wean i Daud nfalak
ne, Raja i ntevut tamata rira
salasilan ra Duila'a Ia, na
wean inba ma Daud ubun-
nusin Ia?” Tamata rivun
ila'a rna'a inyai inar ma
rarenar Yesus.
38 Yesus nair ira ma nfalak
ne, “Msyi'ik wabira ma lolin
na'a dawan ovi rair Musa
ni inukun ra. Wean i
rbasiar, na inar ma roru
ravit blawat, ovu inar vali
ma tamata ra ralang ira ma
rala salam verin ira na'a
wan i rfedi-rfaha afa na'a.
39 Ira inar ma rdoku wan
ovi tamata ra ba'i ralang ira
na'a rahan falurut ra ovu
vali na'a snoba ra.
40 Ira rlabir kual a moang
watan vata varu ra ma rala
rira rahan ra ovu rira metan
liak ra. Rira falurut ra
blawat urun ma al rteri rira
afa sian ovi rotu ra. Ba wean
inyai, na Ubu veka nukun ira
ovu inukun i aleman urun,
ma nlia tamata liak ra!”

Vata varu isa ntaha ni persembahan nti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut

Lukas 21:1-4

41 Yesus ti ndoku ma
nfaseri wan i tamata ra
ba'i rfadoku rira kubang ra
ma reluk rira persembahan
verin Ubu, ma nsi'ik tamata

* **12:31 12:31** Imamat 19:18 † **12:36 12:36** Daud ni maksud ne, Ubu nangrihi verin Duila'a Yesus. Mazmur 110:1

rivun rfadoku rira kubang
ra. Tamata ka'i rivun
rfadoku ma rira kubang
dawan vali.
42 Na'uk vata varu isa i
ni kasian a dawan nma ma
nala ni kubang ihin irua
i fyawar ko'u lean, ma ti
nfadoku vali na'a wan yai.
43 Yesus nera Ni tamata ovi
rorang Ia ma nfalak ne, “Afa
i ufalak verin mia ini, kena
urun! Vata varu i ni kasian
a dawan ini, ni kubang
i nfadoku na'a vatvatat i
ba'i rfadoku rira kubang
ra verin Ubu, fyawan lia
munuk kubang ovi tamata
liak ra rala a.
44 Tamata avyai munuk
rala kubang dawan, tevek
rira metan rivun, na'uk vata
varu ini, nala munuk lahir ni
kubang ovi nala al nva'at a,
velik ne ni kasian a dawan.”

13

Yahudi rira Rahan Dawan Falurut veka nama'ar
Matius 24:1-2; Lukas 21:5-6

1 Na'ut i Yesus mane nban-
talik Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut a, na Ni
tamata isa tali ovi rorang
Ia nfalak ne, “Tuan Guru,
Rahan Dawan Falurut ovu
rahan ovi rdir-ebang Rahan
Dawan Falurut felarira lolin
buas! Eka msi'ik lahir vatu
dawan ovi rotu na'a rahan
averi!”
2 Yesus nfalak verin ia ne,
“Oa msi'ik roak rahan averi
lolin buas. Ni amar veka
nma ma vatu ovi rotu na'a
rahan averi veka rama'ar
munuk, ma wol teran vatu
isa vali na'a wan a.”

Yesus nfamalik afa ovi veka rma, beti lanit ivavan namwear
Matius 24:3-14; Lukas 21:7-19

3 Yesus ovu Ni tamata ovi
rorang Ia rti vuar Zaitun, na
ndoku ma wahan nti Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut a.
Ba Petrus, Yakobus, Yohanes,
ovu vali Andreas rti ma rorat
aling afa tali Ia.
4 Rorat Ia ne, “Bapa, am-
era ma fwalak verin ami
ne, na'ut inba na afa ovi
beti fwalak yai veka rvotuk?
Faneak aka veka nvotuk ma
nfaturu ne, afa avyai munuk
veka rvotuk?”
5 Ba Yesus nfalak verin ira
ne, “Msyi'ik wabira ma lolin,
boma tamata ra deka rlabir
nala mia!
6 Tamata rivun veka rma
ma rala narang a, ma lokat
ira ka'i rfalak ne, ‘Ya'a Raja
i ntevut bira salasilan ra.’
Ira veka rlabir nala tamata
rivun.
7 Na'ut i mryenar tamata
ra rotu rihi, ovu ivar ne
rihi ra rvotuk, na deka byo-
bar. Afa avyai munuk musti
rvotuk lan veki, na'uk lanit
ivavan a wol namwear obin.
8 Bangsa isa veka notu rihi
ovu bangsa liak. Fareta
dawan isa veka notu rihi
ovu fareta dawan liak. Na'a
lanit ivavan a, na veka ruru
ovu lafar dawan na'a wan
rivun. Afa avyai munuk
reluk faneak ne, susa ra beti
rvotuk. Wawa'uk ovi na'a
amar avyai wean wawa'uk
i vata ovi mane rarali ira
rfarnuang a.
9 Na'uk msyi'ik wabira ma
lolin! Tamata ovi rangal mia
veka rtaha mia ma rovun

mia ti verin tamata dawan
ovi rfaleka inukun verin
tamata ra, ma rvaval mia
na'a rahan falurut ra. Ira
veka rala mia ma ti mdyiri
raja ra ovu dawan fareta
waharira ralan ra, tevek my-
orang Ya'a. Na'ut inyai vali,
na mia veka fyamalik Ya'a
verin ira.
10 Tamata ovi rorang Ya'a
veka rfamalik lan Ubu Ni
Ivar Lolin verin tamata ra
munuk.
11 Wean i rtaha mia ti
verin tamata ovi rukun
tamata ra, na deka ralabira
ra kako'u ma mingrihi nulu
ira. Ba ti naran ni amar a,
na fyalak watan afa ovi Ubu
veka nfadoku na'a ralabira
ra, tevek afa ovi fyalak ra
wol rtali mia, na'uk rtali Ubu
Ni Roh.
12 Na'ut inyai, na tamata
ra veka rsifedi-sikual ira.
Ira veka rfedi a'arir-wariri ra
ra ma tamata ra rfedan
ira. Brana ra rotu vali
wean inyai, ma veka rfedi
yanarira ra, ovu vali tamata
yanarira ra veka rangal
renarir-yamarira ra ma rala
ira ti verin tamata ra ma
rfedan ira.
13 Tamata ra munuk veka
wol inar lahir mia, tevek
myorang Ya'a. Na'uk tamata
ovi rorang Ya'a ovu ralarira
urun ma ti naran i rmata, na
veka rira vava'at kakiwal.”

*Yesus nfamalik verin Ni
tamata ra na'a amar ovi veka
rma, ma tamata ra veka
rtuan sian i dawan urun*
*Matius 24:15-28; Lukas
21:20-24*

14 “Ni amar veka nma ma
msyi'ik afa isa i sian urun
ndiri wan isa i wol inovan
ma nana'a, ma nfangra ia
(Mia tamata ovi byas ini, eka
msyi'ik ma lolin, boma fyan-
aran vaivatul ovi). Tamata
ovi rna'a Propinsi Yudea
musti rafla talik wan yai ma
rti vuar ra.*
15 Tamata ovi ryari ira na'a
rira rahan ratan ra, deka
rsuta ma rala rira afa ovi
rna'a rira rahan ralan.†
16 Tamata ovi rkarya na'a
rira va'i ra deka rewal ira
rma rira rahan ra ma rala
rira kadaravit ra.
17 Na'ut inyai, na sian
urun i lahir verin vata ovi
rbarlewan ra ovu vata ovi
rsusu kasiko'u yanat ra.
18 Miflurut verin Ubu,
boma deka mtyuan afa avyai
na'ut i da'ut ovu radridin a.
19 Amar ovi veka rma yai,
na tamata ra veka rtuan susa
dawan urun. Tali amar i
Ubu beti notu lanit ivavan
a, ma naran amar ini, na
tamata ra wol rtuan susa i
wean inyai obin. Tamata ra
veka wol rtuan roak susa i
wean inyai.
20 Wean i Duila'a wol
nfaketa amar avyai, na veka
wol tamata isa nva'at vali.
Na'uk Duila'a nlobang Ni
tamata ovi nfili ra, ba veka
nfaketa amar avyai.

* **13:14 13:14** Nabi Daniel nfamalik na'a amar ovi mane rma, ma na'ut varat 168 sebelum Masehi, na afa isa i sian urun nfaturu walut isa rfadiri na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan, ma raraning rira ubu Zeus. Msi'ik Daniel 9:27, 11:31, 12:11. † **13:15 13:15** Yahudi rira rahan ra wol vunarira, na'uk manesan watan wean sirtetan.

21 Na'ut inyai, na wean i
tamata ra rfalak verin mia
ne, ‘Eka msyi'ik, Raja i nte-
vut dida salasilan ra nma
roak ma nana'a ini te nana'a
ineri!’ na'uk deka myorang
ira.
22 Tevek na'ut inyai, na
tamata boku veka rsiklabir
ma rfalak ne, ira Raja i nte-
vut bira salasilan ra, ovu
rfalak vali ne, nabi ira. Ira
veka rotu faneak ovi wol
tfikir aran ra, ovu mujizat ra
ma rlabir tamata ra, boma
tamata ra ranovak ne, rira
ngrebat a ntali Ubu. Ba
wean i bisma rlabir nala vali
tamata ovi nfili ra, na veka
rlabir ira.
23 Ba msyi'ik wabira ma
lolin! Ufalak lan roak afa
avyai munuk verin mia.”

Tamata Yanan veka nma ewal
Matius 24:29-31; Lukas 21:25-28

24 “Na'ut inyai, na susa
dawan avyai rlia roak, na
lera veka wol vanan ovu vu-
lan wol nyeba vali.
25 Nara ra veka rleka tali
lanit rsuta. Ngrebat ovi
rna'a lanit veka rarwa'ung
ma rasmoang tia ma watan
ira.‡
26 Na'ut inyai, na tamata
ra veka rsi'ik Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a ini, una'a mutan
ra uma ovu Ning ngrebat
dawan a, ovu vali vanang i
nfitik nyadat.
27 Ya'a veka ufareta Ning
sansinir ra tali lanit ratan
ma rti rasdovu tamata ovi
Ubu nfili roak ira ma rorang
Ya'a. Tamata ovi Ubu nfili
ra rtali munuk tamata ovi
rna'a lanit ivavan; boku rtali
varat, timur, marmar, ovu
vali tranan, ma ti naran lanit
ni wahan a.”
28 “Eka myair tali aa i
rfanara ia ne ara. Wean i
anan ra raftuvul ewal ma
rafroang, na inyai neluk
faneak verin mia ne, lera
dawan sarseri roak.§
29 Wean i mryea roak afa
avyai, na veka mkya'a lahir
ne, sarseri roak ma uma
ewal.
30 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Tamata
ovi rva'at fiang ini veka wol
rmata munuk obin, na afa
avyai munuk rvotuk roak.
31 Lanit ovu afa ovi rna'a
lanit ivavan veka ramwear,
na'uk Ning vaivatul ra rna'a
kakiwal watan.”

Ita musti tsi'ik wadida ma lolin, tevek wol tka'a ne, lafira ki Yesus nma ewal
Matius 24:36-44

32 “Wol tamata isa vali
nka'a ne, lafira ki amar i
ufalak yai nma. Ubu Ni
sansinir ovi rtali lanit ratan
wol rka'a. Ya'a Ubu Yanan
ini wol uka'a vali. Yamang
a'uk sa'i nka'a.
33 Ba msyi'ik wabira ma
lolin, tevek wol mkya'a ne,
veka ewal Ya'a na'ut inba.
34 Ya'a veka uma ewal,
wean tamata i nti talik ni
rahan ma nobal. Wol nti
obin, na nasdovu ni tamata
sansinir ra ma nala karya
lokat ira ma rasusan ni ra-
han. Ia nfalak verin ni

‡ **13:25 13:25** Tafsiran boku rfalak ne, ngrebat avyai wean lera, vulan ovu nara ra. Msi'ik Yoel 2:10, 31. § **13:28 13:28** Na'a Israel, na aa anan ra raftuvul na'ut i lera dawan sarseri roak.

tamata sansinir i nwanar fal-
folat ngoran a ma nsi'ik ma
lolin wan yai.
35 Ba wean inyai, na
msyi'ik wabira ma lolin,
tevek mia wol mkya'a ne, ra-
han duan yai lafira ki newal
ia. Wol mkya'a ne, nma
na'ut i lera nakduvul ma
laflofan roak, te nafafruan
tenan, te manut ra vair, te
varverak sumatan.
36 Wean i brian munuk, na
ewal Ya'a ma utuan mia, na
deka mtyub-lia.
37 Afa ovi ufalak verin mia
ini, ufalak vali verin tamata
ra munuk ne: msyi'ik
wabira ma lolin!”

14

*Yahudi rira dawan ra ra-
novak mane rfedan Yesus*

*Matius 26:1-5; Lukas 22:1-
2; Yohanes 11:45-53*

1 Amar irua ewal, beti
tamata Yahudi rotu rira
snoba Paskah, ovu rotu
rira snoba ma ra'an roti
i wol rfadoku ragi na'a.
Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu rira dawan
ovi rair Musa ni inukun ra
rdava linga'an mane rtaha
fanfonak Yesus ma rfedan
Ia.*
2 Ira rfalak ne, “Na'ut i
snoba nbana obin, na deka
tataha Ia, beta ne tamata
rivun vangoa-vanga.”

*Vata isa nli'i ngul i voan
lolin na'a Yesus ulun*

*Matius 26:6-13; Yohanes
12:1-8*

3 Yesus ndoku Simon ni ra-
han na'a ahu Betania. Simon
ini lan a ni suhut ngabaa.
Yesus ndoku nafna'an, na
vata isa nma ma ntuan Ia.
Vata yai ntaha botal ko'u isa
i rotu tali vatu lolin isa naran
pualam. Botal yai nsa'a
ngul i voan a lolin urun ovu
fyawan urun, naran nar-
wastu. Ba nfefar botal yai
relan a, ma nli'i ngul yai na'a
Yesus ulun.†
4 Tamata ovi rna'a in-
yai boku rangrova ma rsi-
falak afa verin ira ne, “Notu
afakinimi nawahak watan
ngul i voan lolin yai?
5 Ngul yai fyawan urun,
ba bisma tfedi, na fyawan a
dinar ratut itelu teran, ma
tala kubang a verin tamata
kasian ra.”‡ Ba rfasala ma
dawan vata yai.
6 Na'uk Yesus nfalak ne,
“Deka fyalak teri ia! Afakin-
imi fyasala ia? Afa i notu
verin Ya'a lolin urun.
7 Tamata kasian ra rna'a
lalawatan ovu mia, ba na'ut
inba watan bisma mlyobang
ira. Na'uk Ya'a wol mane
una'a lalawatan ovu mia.
8 Vata ini not-nala roak afa
ovi bis notu verin Ya'a. Wol
naran amar i umata obin, na
ia nli'i lan roak ngul voan
lolin a na'a tenang a.
9 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Na'a wan

* **14:1 14:1** Paskah ihin a ne, tamata Yahudi rangnanang amar i Ubu nlobang uburir-nusirira ra ma rdir-talik Mesir. Naling ia ovu Paskah i fiang ini totu ma al tangnanang Yesus Ni matmatan, ovu nva'at ewal. † **14:3 14:3** Ira rotu ngul voan lolin tali aa isa i voan lolin, ni wa'ar a. ‡ **14:5 14:5** Lan a, kubang dinar ratut itelu wean tamata isa ni kadi na'a ta'un isa.

inba watan rfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin na'a lanit ivavan
a, na veka rfamalik vali afa
i vata ini notu roak a, ma al
rangnanang ia.”

Yudas ntorung ma nfedi Yesus
Matius 26:14-16; Lukas 22:3-6

10 Tamata isa tali Yesus
Ni tamata vutu rahin irua
ovi rorang Ia, naran Yudas
Iskariot. Ia ti ntuan Yahudi
rira dawan mela falurut ra,
boma nfedi Yesus verin ira.
11 Rarenar afa i Yudas
nfalak yai, na inar urun,
ba rtorung ma veka rala
kubang verin ia. Ba ndava
amar kena mane nfedi
Yesus.

Yesus nafna'an ovu Ni tamata ovi rorang Ia al rotu rira snoba Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir
Matius 26:17-25; Lukas 22:7-14,21-23; Yohanes 13:21-30

12 Na'a amar i nban-ulu
na'a tamata Yahudi rira
snoba ma ra'an roti wol
rfadoku ragi na'a, na tamata
ra rfedan domba Paskah ra.§
Yesus Ni tamata ra rorat Ia
ne, “Bapa, inam ma amati
ma amasusan dida fana'an
Paskah na'a inba?”
13 Ba Yesus nsinir Ni
tamata irua tali ovi rorang
Ia, ma nfalak verin ira ne,
“Miti kota ralan, na veka
mtyuan brana isa ntaha
suran isa nsa'a roak wear,
ba byan-orang ia.*
14 Ti myaran rahan i veka
nwelat yai, na fyalak verin
rahan duan yai ne, ‘Tuan
Guru norat ne: Wan i mis-
usan roak ma veka ufna'an
Paskah ovu Ning tamata ovi
rorang Ya'a, na'a inba?’
15 Rahan duan yai veka
nfaturu verin mia kamar
dawan i nana'a ratan a, na'a
ni rahan yai. Ira rasusan
munuk roak kamar yai, ba
mia musti misusan watan
afamtahan Paskah verin
ita.”
16 Yesus nfalak munuk
wean inyai, beti irua rti kota
yai. Ira rti ma rtuan munuk
afa avyai wean lahir i Yesus
nfalak roak a. Nata rasusan
afamtahan Paskah yai.
17 Ti ma ovan roak, na
Yesus nma ovu Ni tamata
vutu rahin irua.
18 Rdoku rafna'an obin,
na Yesus nfalak ne, “Afa i
ufalak verin mia ini, kena
urun! Tali ovi tafna'an ini,
na tamata isa veka nfedi
Ya'a.”†
19 Rarenar munuk afa i
Yesus nfalak yai, na ralarira
lalau urun. Ba rsikati ira
al rfalak verin Yesus ne,
“Duila'a, ya'a wahal!”
20 Yesus nfalak ne,
“Tamata isa tali mia vutu
rahin irua ini mane nfedi
Ya'a. Tamata yai amrua
amsovu roti na'a moko isa.
21 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,
veka umata wean i rfalak
roak na'a Ubu Ni Surat Ralan

§ **14:12 14:12** Na'a amar i nban-ulu na'a snoba yai, na lokat rahan teta rtaha domba ko'u isa verin mela falurut ra na'a rira Rahan Dawan Falurut na'a Yerusalem. Mela falurut ra rfedan domba avyai, ma lokat rahan teta veka ra'an rira domba na'a snoba yai. * **14:13 14:13** Kota yai Yerusalem. † **14:18 14:18** Msi'ik catatan na'a Markus 2:15.

a. Na'uk sian urun i lahir verin tamata i nfedi Ya'a! Ni lolin a, tamata yai deka rarali lahir ia!”

Yesus nafna'an ovu Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia

Matius 26:26-30; Lukas 22:14-20

22 Yesus ovu Ni tamata ra rafna'an obin, na nala roti a ma nfalak fara weninyai verin Ubu, beti nvisul roti yai ma nsiduk verin ira. Ia nfalak ne, “Myala ma mian kikyai, ini Ya'a tenang a.”

23 Nata Yesus nala vali kobi i nsa'a anggur a ma nfalak fara weninyai verin Ubu, beti nala ma irmunuk renu tali kobi yai.

24 Ia nfalak verin ira ne, “Ini Ya'a larang i nvoat verin tamata rivun ma neluk faneak ne, Ubu nfakena roak Ni tnorung a.‡

25 Afa i ufalak verin mia, kena urun! Ya'a veka wol enu roak anggur ini, ti naran amar i veka enu ewal anggur ngorva'an na'a Ubu Ni Fareta.”

26 Ira rdedang ma rfadawang roak Ubu, beti rarata vuar Zaitun.

Yesus nfalak ne, Petrus veka nalak ia ne wol nka'a Ia

Matius 26:31-35; Lukas 22:31-34; Yohanes 13:36-38

27 Yesus nfalak verin ira ne, “Bira inorang a veka wol nangrebat ma mifla talik Ya'a, tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne, ‘Ya'a veka ufedan domba duan a, ba domba ra veka rlilin watan.’§

28 Na'uk Ubu veka nfava'at ewal Ya'a tali matmatan, ba veka ula Ya'a uti Galilea.”

29 Petrus nfalak verin Yesus ne, “Velik ne ira munuk rira inorang wol nangrebat ma rafla talik Oa, na'uk ya'a wahal.”

30 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Afa i ufalak verin oa ini, kena urun! Ovan ini lahir, manut wol nkukuwai farua obin, na veka malak nala fatelu roak ne, wol mka'a Ya'a.”

31 Na'uk Petrus nfangrebat ralan a, ma nfalak ewal verin Yesus ne, “Velik ne musti umata vali ovu Oa, na'uk wol alak ya'a ne, wol uka'a Oa.” Yesus Ni tamata liak ra munuk rfalak vali wean i nfalak a.

Yesus naflurut na'a Getsemani

32 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rbana ma raran va'i isa naran Getsemani. Ia nfalak verin ira ne, “Mdyoku ini ma ti uflurut veki.”

33 Ba Yesus ti naflurut, na novun vali Petrus, Yakobus, ovu Yohanes. Yesus ralan lalau urun Ia ovu wol malinan.

34 Ba nfalak verin ira ne, “Ralang a lalau urun i lahir, wean i ufarnuang ne, mane umata roak. Mnya'a ini

‡ **14:24** **14:24** Na'a amar ovi amar dawan Paskah nbana, na lokat rahan teta tali tamata Yahudi rala afwatan ma reluk rira korban verin Ubu. Ira rotu wean inyai ma al nfangnanang ira na'ut i Ubu nfatalik uburir-nusirira ra tali tamata Mesir ra. Yesus nkati amar dawan Paskah ovu Ni matmatan. Ia nva'at ewal tali matmatan ma al nsikat tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra. § **14:27** **14:27** Zakharia 13:7

veki ovu msyi'ik wabira ma
lolin!”
35 Yesus nbana ma ya'i
nfaroa kedan tali ira, beti
nsangatur na'a lanun ma
naflurut. Ia nera verin Ubu
ma fara ntorung ma susa i
dawan urun deka nkena Ia.
36 Ia nfalak ne, “Bapa, o
Bapa!* Oa mot-nala akataka
munuk, ba fara fwaroa susa
i dawan urun ini tali Ya'a.
Na'uk deka wean i ralang
nfalak a, ba wean watan i
ralam nfalak a.”
37 Naflurut munuk ma
newal Ia, na Ni tamata itelu
i rfatuang Ia yai rtub-lufa
roak. Ba Yesus nfalak verin
Simon Petrus ne, “Simon,
afakinimi mtub-lufa i? Wol
mtahang nala jam isa vali
ma msi'ik wam ma lolin.
38 Msyi'ik wabira ma
lolin ovu miflurut, boma
nitdawan deka nlabir nala
mia ma myotu salasilan.
Ralabira rfalak ma myotu
afa lolin, na'uk wol myot-
nala, tevek tenabira ra
rmafun.”
39 Nata Yesus nti ewal
vali ma naflurut, ma nfalak
wean i inlangin nfalak roak
a.
40 Ti ma naflurut munuk
ma newal Ia, na ira rtub-
ewal, tevek matarira ra ras-
wosu da'in roak, ovu wol
rka'a ne, mane rfalak aka
verin Yesus.
41 Yesus newal fatelu Ia
roak, ba nfalak verin ira ne,
“Afakinimi mtyuba watan
obin? Naran roak ni amar,
ba deka mtyuba kikyai!
Tevek tamata ovi mane
rtaha Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a, rma roak. Ira mane
rovun Ya'a ti verin tamata
salasilan ra.
42 Byatar ma tati kikyai.
Eka msyi'ik! Tamata i mane
nfedi Ya'a nma ma sarseri
roak!”

Yahudi ra rtaha Yesus
Matius 26:47-56; Lukas 22:47-53; Yohanes 18:3-12

43 Na'ut i Yesus nangrihi
obin, na brian munuk Yu-
das i ntali Ni tamata vutu
rahin irua yai nma. Tamata
rivun ovi rtaha nahin blawat
ovu rira navnaval ra rban-
orang vali ia. Yahudi rira
dawan mela falurut ra ovu
rira dawan ovi rair Ubu Ni
inukun ra, ntafal vali dawan
Yahudi liak ra rsinir ira ma
rti inyai.
44 Yudas i nfedi Yesus
nfalak lan roak verin tamata
rivun avyai ne, veka notu
faneak. Faneak yai wean ini:
“Tamata i uvoan Ia yai, Ia hi
inyai i. Ba mtyaha lahir Ia
ma myovun Ia ovu msyi'ik
ma lolin Ia.”
45 Ba ti nfaseri lahir Yesus
ma nfalak verin Ia ne, “Oo
Tuan Guru.” Nata nvoan Ia.
46 Ba tamata avyai rti
rtaha lahir Yesus.
47 Na'uk tamata isa i ndiri
wan yai ntavar ni nahin
blawat, ma nafat vatuk
Yahudi rira Mela Falurut
Ila'a ni tamata sansinir arun
a.
48 Ba Yesus nfalak verin
ira ne, “Mia beta myarin
ne, Ya'a ini wean tamata
ktufan i nwi-nwa tamata ra
ma nbori rira metan ra, bi
mya mtyaha nahin blawat

* **14:36 14:36** *Abba* ini vaivatul tali vai Aram, ihin a ne, Bapa.

ovu navnaval ra ma mtyaha
Ya'a?
49 Lokat amar, na itmunuk
tna'a dida Rahan Dawan
Falurut ma usiair, na wol
mtyaha Ya'a. Na'uk wean
urun ini, boma nfakena
lahir afa ovi rtulis roak na'a
Surat Ralan a."
50 Nata Ni tamata ra
munuk rafla talik Ia.
51 Varverun isa norang
Yesus ovu neluk watan mal-
oli etal isa al nteri tenan a.
Ba ti mane rtaha ia,
52 na'uk nafla, ba raravut
vatuk ni maloli etal yai ma
nafla faluhu ia watan.

Yahudi rira dawan ovi rdoku na'a rira sidovung dawan rorat Yesus ma al rdava Ni sala

Matius 26:57-68; Lukas 22:54-55,63-71; Yohanes 18:13-14,19-24

53 Tamata ovi beti rtaha
Yesus rovun Ia rti Yahudi
rira Mela Falurut Ila'a ni
rahan a. Na'a inyai, na
Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu dawan Yahudi
ra ntafal vali Yahudi rira
dawan ovi rair Ubu Ni
inukun ra munuk rasdovu
ira.
54 Petrus nban-orang Yesus
tali raroa watan, ma ti naran
Mela Falurut Ila'a ni lean a.
Nana'a inyai, na ia ndoku
ma nafraran ovu tamata ovi
rwanar Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut.
55 Dawan Mela Falurut ra
ovu dawan fareta Yahudi
ovi rdoku na'a rira sidovung
dawan rkiwal mane rka'a
Yesus Ni sala ra, boma rukun
Ia ma nmata. Na'uk wol
rtuan Ni sala isa vali,
56 tevek tamata rivun ovi
rfalak sian Yesus rsiklabir
watan. Afa ovi rfalak ra
rfarsangal tia ma watan, ba
rira afa ovi rfalak ra wol wer
isa.
57 Nata tamata boku rdiri
ma rsiklabir ma al rfasala
Yesus.
58 Ira rfalak ne, "Ami am-
renar, na Ia nfalak ne, 'Ya'a
veka a'ar vatuk dida Rahan
Dawan Falurut i tamata ra
rotu ini, ma na'a amar itelu
watan, na ufadiri liak ewal,
na'uk tamata ra wol rotu.' "
59 Na'uk afa ovi rfalak ra
rfarsangal tia ma watan, ba
rira afa ovi rfalak ra wol wer
isa.
60 Ba Mela Falurut Ila'a
ndiri waharira ralan ra,
ma norat Yesus ne, "Notu
afakinimi wol mlotar tenam
a, ma fwalak na'a afa ovi
tamata avyai rfalak a?"
61 Na'uk Yesus wol vain
ovu Ia wol nvalat akataka.
Ba Mela Falurut Ila'a yai no-
rat ewal Ia ne, "Oa ini Raja i
veka mtevut tamata ra rira
salasilan ra? Ubu i tamata
raraning a, Yanan Oa?"
62 Yesus ntorung ma nfalak
ne, "Kena lahir, ini Ya'a. Mia
veka msyi'ik Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a ini, udoku Ubu
i nfareta munuk afakataka
Ni lihir mela, ovu veka utali
lanit ma una'a mutan ra
uma."
63-64 Ba Mela Falurut
Ila'a nangrova urun ma
nkamadir ni ravit blawat
a ma nfalak ne, "Mia ka'i
mryenar Ia nfalak sian Ubu,
tevek nfalak ne, Ia wean
lahir Ubu. Wol tperlu ma
tdava tamata liak roak ma
rfalak ni sala ra. Ba minovak
wean inba?"

Ira ralar isa ma rfadoku
ne, Ia musti nmata.

65 Ba tamata boku rafnit
Yesus, ovu rkeak teri matan
a. Ira raskevu tia ma watan
Ia, beti rorat Ia ne, “Nabi
Oa, ba eka fwalak ne, in-
langin a iki naskevu Oa!”
Nata tamata ovi rwanar Ra-
han Dawan Falurut a rovun
Yesus rti ma rvaval Ia.

Petrus nalak nala fatelu ia ne wol nka'a Yesus
Matius 26:69-75; Lukas 22:56-62; Yohanes 18:15-18,25-27

66 Amar yai, na Petrus
nana'a lean obin. Mela Falu-
rut Ila'a ni vata sansinir isa
nma wan yai.
67 Ti ma nrea Petrus
nafraran na'a yafu, na nsi'ik
ma lolin wahan a, ma nfalak
ne, “Oa ba'i morang vali
Yesus, tamata Nazaret eri.”
68 Na'uk Petrus nalak
watan ia, ma nfalak ne, “Ya'a
wol uka'a afa i fwalak yai.”
Ba ti naran tembok dawan ni
falfolat ngoran a, na manut
isa nkukuwai vali.
69 Vata sansinir yai nrea
ewal ia ma nfalak verin
tamata ovi rna'a inyai ne,
“Tamata yai norang vali
Yesus!”
70 Na'uk Petrus nalak ewal
vali ia. Ba wol mnanat,
na tamata ovi rafraran na'a
yafu yai rfalak ewal verin
Petrus ne, “Amka'a lahir ne,
oa morang vali Ia, tevek
mtali Galilea vali!”
71 Ba Petrus nalak mat-
matan watan ia, ma ka'i
nafwaba tenan a ma nfalak
ne, “Ya'a wol uka'a tamata i
fyalak yai!”
72 Brian munuk, na manut
nkukuwai ewal. Ba Petrus
nangnanang nal-ewal vai-
vatul ovi Yesus nfalak lan
roak verin ia ne, “Manut
wol nkukuwai farua obin, na
oa veka malak nala fatelu
roak ne, wol mka'a Ya'a.”
Ba Petrus nvakar ma na'a
samsekur.

15

Yahudi rira dawan ra rovun Yesus nti verin Gubernur Pilatus
Matius 27:1-2,11-14; Lukas 23:1-5; Yohanes 18:28-38

1 Varverak sumatan, na
Yahudi rira dawan ra
rasdovu munuk ira na'a rira
sidovung dawan. Yahudi
rira dawan avyai rtali
dawan mela falurut ra,
dawan Yahudi ra, Yahudi
rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra, ovu rira dawan
liak ra vali. Ira ranovak ma
ra'an vai isa na'a afa ovi
mane rotu verin Yesus. Ba
rkeak Yesus, beti rovun Ia
rti verin Pilatus.*
2 Pilatus norat Ia ne,
“Yahudi rira raja verin Oa?”
Yesus nfalak ne, “Oa ka'i
fwalak roak yai.”
3 Ba Yahudi rira dawan
mela falurut ra rmangadu
Yesus na'a afa rivun.
4 Nata Pilatus norat ewal
Yesus ne, “Wol bwalat ira?
Eka mrenar ngrihi sian ovi
rala al rmangadu Oa yai!”
5 Na'uk Yesus wol nvalat
lahir, ba Pilatus ntalkaka.
6 Lokat varat na'ut amar
dawan Paskah, na tamata ra
ba'i rera verin Pilatus ma
nfatalik tamata isa tali bu'i
ralan.

* **15:1 15:1** Pilatus tamata Roma ia. Ia neluk Gubernur ma nfareta propinsi Yudea.

7 Na'ut inyai, na tamata isa
naran Barabas ovu tamata
ovi rangal fareta rna'a bu'i
ralan. Ira rfedan tamata
na'ut i rotu vangoa-vanga.
8 Tamata rivun rasdovu ira
ma ti rera verin Pilatus, ma
nfatalik tamata isa tali bu'i
ralan, wean i ba'i notu a.
9 Pilatus norat ira ne,
“Ba mtyorung ma ufatalik
Yahudi rira raja ini verin
mia?”
10 Pilatus nka'a roak ne,
Yahudi rira dawan mela
falurut ra ralarira sian
Yesus,† ba rovun Ia verin
Pilatus.
11 Na'uk Yahudi rira
dawan mela falurut ra rtuar
tamata rivun, boma rera
verin Pilatus ma nfatalik
Barabas verin ira.
12 Nata Pilatus norat ewal
ira ne, “Ba wean inyai, na
inabira ma otu afaka verin
tamata i fyalak Ia ne, Yahudi
rira Raja?”
13 Tamata rivun yai
rafwak ma rfalak ne,
“Bwaku Ia na'a aa wal-
walur!”
14 Pilatus nfalak verin ira
ne, “Afakinimi? Notu sala
afaka?”
Na'uk rafwak ma vairira
dawan ila'a ne, “Bwaku Ia
na'a aa walwalur!”
15 Pilatus inan ma nfakena
watan ralarira ra, ba nfata-
lik Barabas verin ira.‡ Nata
nsinir ma Roma rira suldadu
ra rasveva Yesus veki, beti
nala Ia verin ira, ma veka
rbaku Ia na'a aa walwalur.

Roma rira suldadu ra rworuk-rwak Yesus
Matius 27:27-31; Yohanes 19:2-3

16 Roma rira suldadu ra
rovun Yesus rti Pilatus ni
rahan fareta dawan a, beti
rasdovu rira suldadu liak ra
munuk.
17 Ira rala ravit blawat
ungu isa ma ra'adoru na'a
Ia, ovu ranan aa anan ovi
imarira ra ma na'a sabe'u
ma rfadoku na'a Yesus ulun
a.
18 Nata rsiklabir ma rotu
ma felarira ra wean i ralang
Ia ma rafwak ne, “Yahudi
rira raja verin Oa, ba fara
nam a blawat!”
19 Ira rsikati ira ma al
rvaval Yesus ulun ovu takil
isa, rafnit na'a Ia, ovu rsan-
gatur na'a wahan ralan a ma
raraning waweang Ia.
20 Ba ti ma rworuk-rwak
munuk Yesus, na raling ewal
ravit blawat ungu i neluk a,
ma ra'adoru ewal Ni kadar-
avit ra na'a Ia. Nata rovun
Ia mane rbaku Ia na'a aa
walwalur.

Roma rira suldadu ra rbaku Yesus na'a aa wal-walur
Matius 27:32-44; Lukas 23:26-43; Yohanes 19:17-27

21 Na'ut inyai, na rtuan
tamata isa ntali kota Kirene,
naran Simon. Simon ini
yanan verin Aleksander ovu
Rufus. Ia ntali ni kota mane
nti Yerusalem, na suldadu ra
rkiwal ia ma nvara Yesus Ni
aa walwalur a.
22 Ira rovun Yesus rti wan
isa naran Golgota. Vaivatul
yai ihin a, “Kalkulun Wan.”

† **15:10 15:10** Yahudi avyai ralarira sian ma rangrova ne, tamata rivun rorang roak Yesus. ‡ **15:15 15:15** Pilatus nbobar vali ne, tamata ra mane rotu vangoa-vanga.

23 Rala anggur i nsileti
ovu afa isa naran mur
verin Yesus ma nenu, na'uk
nafena.§
24 Ba rbaku Ia na'a aa wal-
walur, nata rotu undi ma
rsiduk Ni kadaravit ra.
25 Na'ut inyai jam sembi-
lan varverak, na rbaku Ia
na'a aa walwalur.
26 Rtulis vali vaivatul
ra na'a aa walwalur, ma
nfalyawang ne, afakinimi
rukun Ia. Rtulis ne, "Yahudi
rira Raja verin Ia."
27 Amar yai, na rbaku vali
tamata ktufan irua na'a aa
walwalur. Isa na'a Yesus Ni
lihir mela a, na isa na'a Ni
lihir balit a. [
28 Ba wean inyai, boma
nfakena lahir afa ovi rtulis
roak na'a Surat Ralan a ne,
"Tamata ra veka ranovak ne,
tamata ktufan Ia."]*
29 Tamata ovi rahu in-
yai rarwa'ung ulurira ra ma
rfalak sian Yesus. Ira rfalak
ne, "Oa fwalak ne, bisma
ma'ar vatuk dida Rahan
Dawan Falurut ovu fwadiri
ewal ia na'a amar itelu!
30 Ba wean inyai, na msuta
tali aa walwalur yai, boma
deka mwata!"
31 Yahudi rira dawan
mela falurut ra ovu rira
dawan ovi rair Musa ni
inukun ra rdiri vali wan
yai ma rworuk-rwak Yesus.
Ira rfalak ne, "Ia not-nala
ma tamata liak wol rmata,
na'uk wol not-nala ma deka
nmata.
32 Wean i Israel rira raja
verin Ia, ovu Ia Raja i nte-
vut dida salasilan ra, na eka
nsuta tali aa walwalur yai,
boma tsi'ik ovu torang Ia."
Tamata ktufan irua i rbaku
roak ira na'a aa walwalur
ma rna'a Yesus Ni lihir mela
ovu balit yai, rfalak sian vali
Ia.

Yesus nmata
Matius 27:45-56; Lukas 23:44-49; Yohanes 19:28-30

33 Na'ut inyai lera ndirlola,
na deda fafyat nsoru munuk
wan yai, ti naran jam itelu.†
34 Ba na'ut jam tiga ler-
sian, na Yesus nafwak ne,
"Eloi, Eloi lama sabaktani?"
Yesus Ni vaivatul avyai ihin
a wean ini, "O Ubu i uran-
ing a! O Ubu i uraning a!
Afakinimi muti talik Ya'a i?"‡
35 Tamata ovi rdiri inyai
rarenar afa i Yesus nfalak a,
ba rfalak ne, "Eka tfatlina
ma lolin! Ia nera nabi Elia."
36 Ba tamata isa ti nala
spons etal isa§ ma nsovu
na'a anggur i nakbia. Nata
nngatan teri spons yai na'a
aa etal isa ni tutul a, ma
nlauk rata verin Yesus ma
nbuk, beti nfalak ne, "Tna-
ban veki! Eka tsi'ik, beta ne
Elia nma ma nfasuka Ia tali
aa walwalur yai."
37 Nata Yesus nafwak ma
vain a dawan, na nan nak-
bosal lahir.
38 Na'ut inyai vali, na mal-
oli dawan amafal i naklo'i

§ **15:23 15:23** Aa isa naran mur, ni ar a voan lolin urun. Ira ba'i rsileti mur ovu anggur ma tamata nenu, boma deka nfarnuang wawa'uk. * **15:28 15:28** Yesaya 53:12 † **15:33 15:33** Tafsiran boku rfalak ne, ***nsoru munuk wan yai*** ihin a ne, nsoru negara Israel. Boku vali rfalak ne, lanit ivavan munuk. ‡ **15:34 15:34** Mazmur 22:1 § **15:36 15:36** Vaidida mnanat nfalak spons yai ne, ***tovu***. Vai mala nfalak spons vali ne, *bunga karang*. Tovu te spons nva'at na'a metin ralan.

Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut ralan a namadir
lahir na'ut irua, tali ratan
nsuta naran fun.
39 Dawan i nfareta Roma
rira suldadu ra ndiri Yesus
wahan ralan, ma nsi'ik Ia,
nata ti naran nan nakbosal,
ba nfalak ne, “Kena urun,
tamata ini Ubu Yanan a!”
40 Vata boku rsi'ik afa
avyai tali raroa watan.
Vata avyai nararira Maria
Magdalena, Salome, Maria
i yanan marmuri Yakobus
ovu Yoses.
41 Na'ut i Yesus nana'a
propinsi Galilea, na vata
avyai rorang ovu rlobang
Ia. Vata liak rivun vali ro-
rang Yesus rti Yerusalem, ma
rna'a vali inyai.

Yusuf i ntali ahu Arimatea nala Yesus tenan ma nfanuba Ia na'a van matmatan isa ralan a

Matius 27:57-61; Lukas 23:50-56; Yohanes 19:38-42

42 Na'a amar yai, na
tamata Yahudi ra rasusan
warira*, tevek ni ilyan a, na
rira amar ma ryari ira. Ya'i
laflofan roak, na
43 tamata isa naran Yusuf
ntali ahu Arimatea nma
mane ntuan Pilatus. Yusuf
ini ndoku Yahudi rira
sidovung dawan, ovu tamata
ra ralang ma dawan ia.
Yusuf nanaban vali ma Ubu
nfareta tamata ra wean lahir
Raja. Ba Yusuf nfabrahi
tenan ma ti ntuan Pilatus
ma nera Yesus tenan a†.
44 Pilatus ntalkaka, tevek
nrenar ne, Yesus nmata
roak. Ba nera dawan i
nfareta Roma rira suldadu
ra ma norat ia ne, Yesus
nmata roak.
45 Ti ma Pilatus nrenar
Roma rira suldadu dawan
yai nfalak ne, Yesus nmata
roak, ba ntorung ma Yusuf ti
nala Yesus tenan a.
46 Ba Yusuf nfaha mal-
oli ngangiar isa ma ti nfa-
suka Yesus tenan tali aa wal-
walur, ma nkuma Ia ovu
maloli yai. Nata Yusuf ti
ma nfanuba Yesus tenan a
na'a vatu i rtivan roak ia
ma wean van, beti nlawar
vatu dawan al nulang teri
van ngoran yai.
47 Maria Magdalena ovu
Maria i yanan Yoses ti rsi'ik
wan i rfadoku Yesus na'a.

16

Ubu nfava'at ewal Yesus

Matius 28:1-8; Lukas 24:1-12; Yohanes 20:1-10

1 Amar i Yahudi ra ryari
ira nelak roak, na Maria
Magdalena, Maria i yanan
Yakobus ovu Salome rfaha
ngul ovi voarira lolin, mane
rti ra'ung na'a Yesus tenan a.
2 Ba ti ma lera ndata roak
na'a amar kareda, na rti van
matmatan i rfanuba Yesus
tenan a.
3 Rna'a rira banbanan
obin, na rsiforat ira ne,
“Tamata iki veka nlawar
nala vatu i nulang teri van
ngoran eri?”

* **15:42 15:42** Na'a amar i Yahudi ra rasusan warira yai, ihin a na'a vai Mala ne, *hari Jumat*. Lokat Jumat, na rasusan rira afamtahan ovu afa liak ra, boma mulai na'a Jumat ni ovan, na ryari roak ira. † **15:43 15:43** Na'a amar i ryari ira, na wol bis rkena tamata matmatan vali, ba Yusuf nkiwal ma wol naran Jumat ni ovan obin, na nala roak Yesus tenan ma naflahar ia ovu nfanuba ia na'a van matmatan ralan.

4 Na'uk rti ma raran inyai
ma rsi'ik, na vatu i dawan
urun yai natsuar roak tali
van matmatan ngoran a.
5 Ba rti van ralan ma rsi'ik,
na varverun isa noru ravit
blawat ngangiar ma ndoku
rira lihir mela. Vata avyai
rabrian urun.
6 Varverun yai nfalak
verin ira ne, “Deka byobar.
Uka'a roak ne, mya ma
mdyava Yesus ntali Nazaret
i rbaku roak Ia na'a aa
walwalur. Ia wol nana'a
roak ini, tevek nva'at ewal
roak. Eka msyi'ik wan i
rfanuba Ia na'a yai.
7 Myewal a'uk mia ma miti
fyamalik verin Petrus ovu
Yesus Ni tamata liak ovi ro-
rang Ia ne, ‘Yesus veka ula
Ia nti propinsi Galilea. Mia
veka mtyuan Ia na'a ineri,
wean lahir i nfamalik roak
verin mia.’ ”
8 Vata avyai rbobar ma
raruru lalean ira, ba rti
murin ma rafla talik van
matmatan yai. Ira wol rfalak
akataka verin tamata ra,
tevek rbobar. [Ira rfamalik
munuk ivar yai verin Petrus
ovu ni kida ra, na'uk wol
mnanat. Rotu munuk afa
avyai, beti Yesus nsinir Ni
tamata ovi rorang Ia ma rtali
timur rti varat, ma ti rfama-
lik Ubu Ni Ivar mnga'un i
wol bisma nmamu. Ivar yai
nfamalik na'a i wean inba
ma Ubu nsikat tamata ra
tali rira salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal].*

Yesus nfavotuk Ia verin Maria Magdalena

Matius 28:9-10; Yohanes 20:11-18

[
9 Ti ma Yesus nva'at ewal
na'ut varverak sumatan na'a
amar kareda, na nfavotuk
lan Ia verin Maria Mag-
dalena. Vata yai lan a, Yesus
naling vatuk nait sian ifitu
tali ia.
10 Ba Maria ti ma nfama-
lik ivar yai verin Yesus
Ni tamata ovi rorang Ia.
Tamata avyai ralarira lalau
ma rvakar.
11 Ira rarenar ne, Yesus
nva'at ewal roak, ovu Maria
nrea lahir Ia, na'uk ira wol
rorang.]

Yesus nfavotuk Ia verin Ni tamata irua i rorang Ia

[
12 Yesus notu wean inyai,
beti ti nfavotuk vali tenan
ovu felan naling Ia verin
tamata irua tali tamata ovi
rorang Ia. Rarea Ia na'ut
amar i rbana rti talik kota
ma rti wan liak.
13 Ba rewal ira ma rfama-
lik ivar yai verin rira kida ra,
na'uk wol rorang.
14 Nata Yesus ti nfavotuk
vali tenan verin Ni tamata
vutu rahin isa ovi rorang Ia,
na'ut i rafna'an. Yesus ntabu
ira, tevek rira inorang wol
nangrebat ovu vali rafena
lahir ma rorang tamata ovi
rarea Ia ma rfamalik ne,
Yesus nva'at ewal roak.
15 Ia nfalak verin ira ne,
“Byan-soru munuk lanit iva-
van a, ma fyamalik Ubu Ni

* **16:8 16:8** Naskah mnanat ra na'a vai Yunani, etal dawan wol rira ayat ovi rna'a tanda kurung ralan, tali ayat ini ni lihir, ti naran pasal ini ni wahan.

Ivar Lolin verin tamata ra
munuk.
16 Tamata ovi rorang Ubu
Ni Ivar Lolin yai ovu rtorung
ma rbaptis ira, na Ubu veka
nsikat ira tali rira salasilan
ra, ma rira vava'at kakiwal.
Na'uk tamata ovi wol rorang
Ia, Ubu veka nukun ira.
17 Tamata ovi rorang Ya'a,
Ubu veka nala ngrebat ma
neluk faneak verin ira, ma
rala narang a al raling vatuk
nait sian ra, ovu vali veka
rangrihi ovu vai ovi wol
rka'a ra.
18 Ira veka rtaha nala nifa
te renu alanu, na'uk wol
rtuan akataka. Ira veka
rfadoku limarira ra na'a
tamata ovi rira suhut ra, na
tamata avyai lolin ewal ira.”]

Yesus nrata lanit ratan

[
19 Ti ma Duila'a Yesus nan-
grihi munuk verin ira, na
Ubu notu ma nrata lanit
ratan, ma ndoku Ni lihir
mela a.
20 Nata Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia rti ma rfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin na'a wan
inba watan. Duila'a novun
ira, ma rotu mujizat ra ma
al rfalyawang ne, afa ovi
rfamalik ra kena.]

Lukas ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin

Tbas afa ovi veki

Lukas notu kida ovu Paulus ma nfatuang ia na'a ni banbanan a, ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Yesus (Kolose 4:4; 2 Timotius 4:11; Filemon 24). Lukas ini dokter ia. Ia nasusan Ubu Ni Ivar Lolin ini tali tamata ovi rka'a (Lukas 1:1-2). Ti ma nasusan munuk roak, beti ntulis Ivar Lolin ini.

Na'a Lukas ni kitab ini, na ia nfamalik na'a i Yesus ralan nfalak ma nma lanit ivavan ini. Yesus nma, boma ndava tamata ovi raroa tali Ubu ma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal (19:10). Ia wol nma verin tamata Yahudi ra watan (2:10; 2:30-32; 3:6; 24:47). Na'a Ubu Ni Ivar Lolin ini, ita tbas na'a Yesus Ni silobang verin tamata ovi rira kasian (6:20; 7:22; 14:11-13; 21:1-4). Tbas na'a Yesus Ni silobang verin tamata salasilan ra (5:30; 7:37-50; 15:1-2). Tbas na'a Ni silobang verin vata ra (7:11-17; 8:2-3; 10:38-42; 13:10-13; 21:1-4; 23:27-31). Tbas vali na'a Ni silobang verin kasiko'u ra (8:41-42, 54-55; 9:38-42; 9:46-48; 18:15-17).

Kitab ini ihin a

1. Lukas ni vaivatul ovi rban-ulu. (1:1-4)
2. Rarali Yohanes i nbaptis tamata ra, ovu rarali Yesus. (pasal 1:5—2:52)
3. Yesus beti nfabana Ni karya. (pasal 3:1—4:13)
4. Yesus Ni karya na'a propinsi Galilea. (pasal 4:14—9:50)
5. Yesus Ni karya na'a Ni banbanan a na'ut i nti Yerusalem. (pasal 9:51—19:27)
6. Yesus Ni amar ovi nana'a Yerusalem. (pasal 19:28—23:56)
7. Yesus nva'at ewal tali matmatan ma nfavotuk tenan verin Ni tamata ovi rorang Ia. (pasal 24)

Lukas nfamalik ne, afakinimi ntulis surat ini

1 Baba Teofilus, ya'a alang oa. Tamata rivun rasahak roak ma rtulis ivar i nvotuk roak a, ma rfamalik na'a afa ovi tatuan roak na'a dida vava'at ra.*

2 Ira rtulis wean lahir i trenar roak tali tamata ovi ka'i rsi'ik lahir afa ovi Yesus notu tali lalan a, beti rti ma rfamalik ivar yai.

3 Ba urenar ovu ubas ma lolin afakataka munuk na'a Yesus, tali na'ut i beti nvotuk a, ti naran i roak a. Ufikir ne, ni lolin a, na ususan ma lolin ivar yai veki, beti utulis lahir na'a surat isa verin oa.

4 Ya'a otu wean inyai, boma mka'a lahir ne, afa ovi rair munuk roak verin oa yai, kena urun.

Ivar na'a amar i rarali Yohanes i nbaptis tamata ra

5 Na'ut i Herodes notu raja na'a propinsi Yudea, na Yahudi rira mela falurut isa i

* **1:1 1:1** Afa ovi tbas na'a ayat ini rfaturu Yesus Kristus Ni vava'at a na'ut i nana'a lanit ivavan ini.

nkarya verin Ubu nana'a in-
yai. Mela falurut yai naran
Zakharia. Ia ntali sidovung
mela falurut ovi Abia nban-
ulu verin ira. Awan a naran
Elisabet. Elisabet ini Harun
ubun a nusin verin ia.†
6 Zakharia irua awan
a rira vava'at ra rmalola
na'a Ubu wahan ralan a.
Irua ralarira urun ma rot-
orang munuk afa ovi Duila'a
nfadoku roak na'a Ni inukun
ra.
7 Na'uk irua wol yanarira,
tevek Elisabet wol bisma
yanan, ovu vali na'ut inyai
itvata-itrana roak ira.
8 Amar isa, na'ut i
sidovung Abia rira amar
ma rfabana rira karya
na'a Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut, na Zakharia
nfabana ni karya i neluk
Yahudi rira mela falurut a
na'a Duila'a wahan ralan a.
9 Na'ut i rotu undi ma al
nfaturu ne, mela falurut iki
veka nfabana ni karya na'a
Duila'a Ni Rahan Dawan
Falurut, na undi yai nfaturu
Zakharia. Ba ia nti Rahan
Dawan Falurut ralan a ma
nasnuri afa i uman voan a
lolin urun.‡
10 Na'ut i Zakharia nti
ralan ma nasnuri afa i uman
a voan a lolin urun yai,
na tamata rivun rasdovu ira
na'a Rahan Dawan Falurut
ni lean a ma raflurut.
11 Ba na'ut inyai, na Ubu
Ni sansinir isa ntali lanit
ratan nvotuk ma ndiri lahir
wan i ba'i rasnuri afa i uman
a voan lolin urun, ni lihir
mela a.
12 Ti ma Zakharia nsi'ik
Ubu Ni sansinir yai, na
nabrian munuk ovu nbobar
urun.
13 Na'uk Ubu Ni sansinir
yai nfalak verin ia ne, “Za-
kharia, deka bwobar, tevek
Ubu nrenar roak mu falu-
rut a. Awam i Elisabet a
veka nrali kasiko'u brana
isa. Oa musti fwanara ia ne,
Yohanes.
14 Ralam a veka lolin urun,
ovu tamata rivun ralarira ra
veka lolin urun i vali, na'ut i
kasiko'u yai rarali roak ia!
15 Ira ralarira ra veka lolin,
tevek Ia veka neluk tamata
dawan na'a Duila'a wahan
ralan a. Ia wol bis lahir
ma nenu anggur te tuat, ovu
na'ut i na'a kevralan obin,
na Ubu Ni Roh a veka nsoru
ralan a.
16 Afa ovi nair ra veka notu
ma tamata Israel rivun ira
rorang ewal Duila'a i rira
Ubu verin Ia.
17 Ia veka neluk Duila'a Ni
sansinir i ula ia ma nasu-
san linga'an verin Duila'a.
Ia notu afa yai ovu ngre-
bat i ntali Ubu Ni Roh a,
wean ngrebat i nala verin
nabi Elia. Ia veka notu ma
brana ovi wol malinan obin
ovu yanarira ra, malinan
ewal. Ia veka notu vali ma
tamata ovi wol rorang afa
ovi Ubu nfalak ra, rorang
ewal Ubu, ma rira kaka'a
wean tamata ovi rira vava'at
ra rmalola. Notu wean inyai,
boma tamata rira vava'at ra
inovan ma rarenar Duila'a.”
18 Nata Zakharia nfalak
verin Ubu Ni sansinir yai ne,
“Wean inba ma uka'a ne, afa
yai veka nvotuk? Ya'a itrana

† **1:5 1:5** Harun ubun a nusin verin Abia. Harun neluk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a i ula lalean a na'a Israel. ‡ **1:9 1:9** Zakharia nasnuri afa i uman voan a lolin urun yai, na'a vai Mala rfanara ia ne, *kemenyan.*

roak ya'a ovu vali awang a
itvata roak ia.”
19 Ubu Ni sansinir yai
nfalak ne, “Ya'a ini Gabriel.
Ukarya verin Ubu na'a lanit
ratan, ovu Ia nsinir ya'a ma
ufalak ivar lolin ini verin oa.
20 Afa i ufalak ini veka
nvotuk na'a amar i Ubu
nfadoku roak a. Na'uk oa
wol morang, ba veka wol
mungrihi nala oa, nata ti
naran afa i ufalak yai nvo-
tuk.”
21 Na'ut inyai, na tamata
rivun rnaban watan Za-
kharia. Ira rsiforat ira ne,
afakinimi mnanat ia na'a
Rahan Dawan Falurut ralan
a.
22 Ti ma Zakharia ntali Ra-
han Dawan Falurut ralan a
nma murin, na ia wol nan-
grihi nala afakataka verin
ira. Ia nala watan liman
a ma al notu faneak verin
ira. Ba tamata ra rka'a ne,
ia wean i namifi na'uk wol
ntub-lufa ma nsi'ik afa boku
na'a Rahan Dawan Falurut
ralan.
23 Amar ovi nkarya na'a
Rahan Dawan Falurut ralan
a nbosal roak, beti newal ia
nti ni rahan.
24 Wol ka'i mnanat, na
awan a Elisabet nbarlewan.
Vulan ilima, na ia nana'a ra-
han ralan watan ma tamata
ra wol rarea ia.
25 Elisabet nfalak ne,
“Duila'a nfaturu roak Ni
rala lolin a verin ya'a,
tevek nlobang roak ya'a ma
ubarlewan, ba wol uma'it
roak na'a tamata waharira
ralan ra.”
26 Elisabet nbarlewan vu-
lan inean roak, na Ubu
nsinir Ni sansinir tali lanit
ratan i naran Gabriel yai, ma
nti ahu isa naran Nazaret
na'a propinsi Galilea.
27 Gabriel ti nalola vata
mnelat isa naran Maria. Ia
wol ntuba ovu brana obin.
Yusuf i ubun-nusin Raja
Daud ntavun teri roak ia.
28 Sansinir yai nti Maria
ni rahan ma nfalak verin ia
ne, “Oo titi, Duila'a naflahar
roak oa ovu novun oa!”
29 Ti ma Maria nrenar afa
i nfalak yai, na wol nka'a
ne, veka nanovak aka. Ba
norat watan na'a ralan a ne,
vaivatul ovi ihirira ra wean
inba?
30 Ubu Ni sansinir yai
nfalak vali ne, “Maria deka
bwobar, tevek Ubu naflahar
roak oa.
31 Oa veka bwarlewan ma
mrali oa, na yanam brana.
Oa musti fwanara Ia ne
Yesus.
32 Ia vali veka nana'a
tamata dawan, ovu tamata
ra veka rfalak ne, Ubu
i Ni dawan nlia munuk
afakataka, Yanan Ia. Ubila'a
veka nsikat Ia ma neluk
raja, ma ndoku ubun-nusin
Raja Daud wan i ndoku ma
nfareta.
33 Ia veka nfareta kakiwal
Yakub ubun-nusin ra§, tevek
Ni fareta a wol ni wahan.”
34 Maria nfalak verin Ubu
Ni sansinir yai ne, “Wean
inba ma veka wean inyai,
tevek ya'a wol utuba ovu
brana obin?”
35 Ubu Ni sansinir yai
nfalak verin Maria ne, “Ubu
Ni Roh veka nsuta ma nleal
lahir oa. Ubu i Ni dawan
nlia munuk afakataka, Ni
ngrebat a veka nteri oa ma

§ **1:33 1:33** Yakub ubun-nusin ra ihin a ne, tamata Israel ra.

yanam i veka mrali Ia yai
wol Ni salasilan, ovu veka
rera Ia ne, 'Ubu Yanan a.'
36 Teram i Elisabet itvata
roak ia ma tamata ra rfalak
ne, ia wol bisma yanan,
na'uk fiang ini nbarlewan
vali ma ni vulan inean roak,
ovu kasiko'u yanat i na'a
evun ralan a, brana vali ia.
37 Tevek Ubu bis not-nala
munuk afakataka."
38 Maria nfalak ne, "Ya'a
eluk sansinir verin Duila'a,
ba fara wean urun afa ovi
fwalak yai." Nata Ubu Ni
sansinir yai nti talik ia.

Maria nti nalola Elisabet

39 Wol mnanat, na Maria
nti lahir ma nalola Elisabet
na'a ahu isa, na'a propinsi
Yudea. Ahu yai ndoku wan
i vuar ra rna'a.
40 Na'a inyai, na ia nti Za-
kharia ni rahan ralan a ma
nala salam verin Elisabet.
41 Ti ma Elisabet nrenar
Maria vain a, na yanan i
nana'a evun ralan a nasdai
lahir, tevek inan lolin, ovu
vali Ubu Ni Roh a nsoru lahir
Elisabet.
42 Ba vain a dawan ma
nfalak ne, "Ubu naflahar
roak oa, nlia tali vata liak
ra munuk, ovu naflahar vali
kasiko'u yanat i veka mrali
ia yai.
43 Ya'a ini iki ya'a mi ning
Duila'a renan a nma ma
nalola ya'a?
44 Na'ut i urenar vaim
a, na kasiko'u yanat i na'a
evung ralan ini nasdai lahir,
tevek inan lolin urun.
45 Lolin urun verin oa,
tevek morang ne, afa ovi
Duila'a nfalak verin oa yai
veka rvotuk."

Maria ndedang ma al nraning Ubu

46-47 Maria nfalak ne,
"Ufadawang Duila'a, ovu
ralang a lolin urun,
tevek Ubu neluk Raja
ma nsikat ya'a tali
ning salasilan ra, ma
ning vava'at kakiwal.
48 Ia nsi'ik ma lolin ya'a,
velik ne eluk tamata
sansinir ma ukarya
verin Ia. Ba tali amar
ini, tali tuvu nti tuvu,
na tamata ra munuk
veka rfalak ne, ya'a ini
vata i utung urun a,
49 tevek Ubu i nfareta munuk
afakataka notu roak
afa dawan ovi tamata
ra wol rot-nala a verin
ya'a. Ubu naran a
nmerat urun.
50 Tali tuvu nti tuvu, na
Ia nfaturu lalawatan
Ni silobang a verin
tamata ovi rbobar Ia.*
51 Ia nala Ni ngrebat a ma
notu afa dawan ovi
tamata ra wol rot-
nala, ovu notu ma
tamata ovi rfakaratat
tenarira ra ramir-
ramar tia ma watan
ira.
52 Ia nfaleka tamata fareta
ra tali wan ovi rdoku
ma rfareta a, na'uk
nfakaratat tamata ovi
wol fyawarira ra.
53 Ubu nala afa ovi lolin ra
munuk verin tamata
kasian ra, boma deka
rablafar, na'uk nsinir
tamata ovi rka'i ra ma

* **1:50 1:50** Tamata Yahudi rbobar Ubu, tevek Ni dawan a, ovu ralang Ia.

rewal ira ovu limarira
vu watan.
54-55 Ubu Ni tnorung verin
ubumam-nusimami
ra ma nfalak ne, Ia
nlobang ami, tamata
Israel ra. Ia nfakena
roak Ni tnorung yai.
Ia wol nablufang ma
nfaturu Ni silobang
a verin Abraham ovu
ubun a nusin ra, nata
ti wol ni wahan."
56 Maria nana'a Elisabet ni
rahan, ka'a bi vulan itelu,
beti newal ia nti ni rahan.

Rarali roak Yohanes i nbaptis tamata ra

57 Elisabet ni amar kena
roak ma nrali ia, ma yanan
a brana ia.
58 Ti ma tamata ovi rna'a
ni rahan nelan a ovu ni tin-
iman ra rarenar ne, Duila'a
nfaturu Ni silobang i dawan
urun a verin Elisabet, na rir
tinemun rotu inarira lolin
ovu ia.
59 Kasiko'u yanat yai ni
amar iwalu roak, na rir
tinemun rovun ia ti mane
rsunat ia. Ira mane rfanara
kasiko'u yai naran a wean
yaman a Zakharia.†
60 Na'uk renan a nfalak ne,
"Deka! Ita musti tfanara ia
ne, Yohanes."
61 Ira rfalak verin Elisa-
bet ne, "Wol tamata isa vali
tali bira tiniman ra nararira
wean inyai."
62 Ba ira rotu faneak ma
al rorat yaman a ne, veka
nala nara aka ma al nfanara
yanan a.
63 Zakharia nera kba mas-
nifit isa tali ira ma ntulis
ne, "Ia naran Yohanes." Ba
rir tinemun rtalkaka munuk
lahir.‡
64 Brian munuk, na Za-
kharia nangrihi nal-ewal ma
nfadawang lahir Ubu.
65 Ba tamata ovi rna'a rira
rahan nelan a munuk rbo-
bar ma ralang Ubu, ovu
tamata ra rfamalik ivar yai
ma ti nsoru munuk wan ovi
rna'a Yudea ni vuar ra.
66 Tamata ovi rarenar ivar
yai, ira munuk ranovak
watan na'a ralarira ra ne,
"Kasiko'u yanat ini dawan
ia, na veka wean inba? Kena
urun ma Duila'a nfatuang
ia."

Zakharia nraning Ubu ma nfamalik ivar ovi nrenar lahir tali Ia, na'a afa ovi yanan mane notu ra

67 Ubu Ni Roh a nsoru lahir
Zakharia i yanan kasiko'u
yanat yai, ba nfamalik ivar
ovi nrenar lahir tali Duila'a.
68 Ia nfalak ne, "Mya ma
tfadawang Duila'a, Ubu i
tamata Israel ra raraning a,
tevek nma ma nalola ita ovu
nlobang ita, ma nfatalik ita
tali dida varvara aleman ra.
69 Ia nala Tamata i Ni ngre-
bat a dawan urun a, ma
nsikat ita tali dida salasilan
ra, ma dida vava'at kakiwal.
Ia ubun a nusin Raja Daud i
neluk tamata sansinir verin
Ubu.
70 Tali lalan ana, Ubu
nfalak roak Ni tnorung yai
nahu nabi ovi nfili ra,

† **1:59 1:59** Israel rira adat a ne, wean i kasiko'u ra rira amar iwalu roak, na musti rsunat ira. Msi'ik Kejadian 17:9-14. ‡ **1:63 1:63** Na'ut inyai, na wol kertas obin na'a Israel, ba rpake aa i wean kba masnifit, ma al rtulis na'a. Ira rpake vali afwatan ulin ma rtulis na'a.

71 ma nfatalik ita tali
tamata ovi rira sian ita. Ia
nfatalik ita tali tamata ovi
wol inar lahir ita.
72 Notu wean inyai ma
nfaturu Ni rala lolin a verin
ubud-nusid ra ne, veka nfak-
ena Ni tnorung i nmerat
urun yai.
73-74 Ia nafwaba roak
na'a Ni tnorung a verin
ubud-nusid i Abraham. Ia
nafwaba roak ne, veka
nfatalik ita tali tamata ovi
rira sian ita, boma tot-orang
afa ovi nfalak ra, ovu wol
tbobar,
75 ovu ralad urun ma
dida vava'at ra rmerat ovu
rmalola, boma Ubu ralan a
lolin ovu ita, ti naran i tmata
a.”
76 Nata Zakharia nfalak
verin yanan a ne, “Ubu
i Ni dawan nlia munuk
afakataka veka nsikat oa ma
meluk Ni nabi, tevek oa veka
bwana ula oa ma mususan
linga'an verin Duila'a.
77 Oa veka fwalyawang
verin Ni tamata ra ne, wean
i Ubu na'i vatuk roak rira
salasilan ra, na Ia veka nala
vava'at kakiwal verin ira.
78 Ubu nfaturu Ni rala lolin
a ovu Ni silobang a verin
ita, bi notu wean inyai. Ia
i ntali lanit ratan yai, veka
nma wean lera beti ndata.
79 Ia vanan a veka nyeba
munuk tamata ovi rva'at
na'a dedan ralan a, ovu
vali tamata ovi rbobar mat-
matan. Ia veka novun vali
ita ma dida vava'at ra mali-
nan lalawatan.”
80 Zakharia yanan yai
nmela ma dawan roak ia,
ovu ni inorang verin Duila'a
ntafal ma nangrebat. Ia
nana'a watan wan lean
vu dawan, ti naran amar
i nfavotuk tenan a verin
tamata Israel ra.

2

*Rarali Yesus na'a Betle-
hem*
Matius 1:18-25

1 Na'ut i beti rarali
Yohanes, na Kaisar Agustus*
nfareta ni tamata ra ma
rtulis munuk tamata ovi
rarenar tali fareta Roma,
nararira ra.
2 Inyai beti fasa rtulis
nararira ra na'a daftar,
boma rka'a lahir ne, tamata
ifira munuk na'ut inyai.
Ira rotu daftar yai na'ut i
Kirenius notu gubernur na'a
propinsi Siria.
3 Ba tamata ra munuk
rti rira ahu ra ma rtulis
nararira ra.
4-5 Yusuf notu vali wean
inyai. Ia ntali ahu Nazaret
i nana'a propinsi Galilea
ma nti Raja Daud ni kota
a, naran Betlehem, na'a
propinsi Yudea, tevek ubun
a nusin Raja Daud. Yusuf
nti ma rdaftar naran a ovu
Maria i ntavun teri roak ia.
Na'ut inyai, na Maria nbar-
lewan roak.†
6 Na'ut i rna'a Betlehem,
na Maria ni amar kena roak
ma nrali Ia.
7 Yanan iya'an ini, brana
Ia. Maria nkuma yanan a
ovu sikar, beti nfanuba Ia
na'a wan i afwatan ra ba'i
rafna'an na'a, tevek rahan

* **2:1 2:1** Kaisar wol tamata naran. Ihin a ne, raja dawan i nfareta negara rivun. Van yai naran Kaisar

† **2:4-5 2:4-5** Tali Nazaret ma tati Betlehem, na nlabas kilometer ratut isa.

siwelat ma rafnerung teri
na'a nngora roak.
8 Ovan yai, na domba
duarira ra rna'a vali ngrova
dardirin ovi rfaseri Betle-
hem a, ma rwanar rira
domba ra.
9 Brian munuk, na Duila'a
Ni sansinir isa ntali lanit
ratan nma ma nfaturu tenan
a verin ira. Duila'a vanan
i nfitik nyadat nsoru ira, ba
rbobar urun i lahir.
10 Duila'a Ni sansinir yai
nfalak verin ira ne, “Deka
byobar, tevek ufamalik ivar
lolin verin mia, ovu verin
tamata ra munuk ma veka
inabira lolin urun i lahir.
11 Ovan ini vali na'a Raja
Daud ni kota, na rarali roak
Duila'a Kristus.‡ Ia Raja
i nsikat tamata ra tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal.
12 Ni faneak a wean ini:
mia veka mtyuan kasiko'u
yanat isa, rkuma Ia ovu sikar
ma rfanuba Ia na'a wan
i afwatan ra ba'i rafna'an
na'a.”
13 Brian munuk, na Duila'a
Ni sansinir yai ovu Ni
sansinir liak ra vali, rivun
ila'a ira rvotuk. Rir tinemun
rfadawang Ubu ma rfalak
ne,
14 “Fara traning Ubu! Ia
sa'i dawan Ia ovu nana'a
wan i karatat lia munuk a.
Na'a lanit ivavan ini, fara
malinan verin tamata ovi
Ubu naflahar roak ira.”
15 Ti ma Duila'a Ni sansinir
avyai rti talik ira ma rarata
ewal lanit ratan, na domba
duarira ra rsifalak afa verin
ira ne, “Mya ma tati Betle-
hem ma tsi'ik afa i Duila'a
nfalak roak verin ita.”
16 Ba rfarlan lahir ma
ti rtuan Maria irua Yusuf,
ovu vali kasiko'u yanat i
ntuba wan i afwatan ra ba'i
rafna'an na'a.
17 Ti ma rsi'ik kasiko'u
yanat yai, na rfamalik lahir
afa ovi Duila'a Ni sansinir
yai nfalak na'a kasiko'u
yanat yai.
18 Tamata ovi rarenar afa
ovi domba duarira rfamalik
yai, rtalkaka munuk lahir.§
19 Na'uk Maria nfikir
watan afa avyai ma nanovak
na'a ralan a.
20 Nata domba duarira
avyai rewal ira ma raraning
Ubu ovu rfadawang Ia, tevek
afa ovi rarenar ra ovu afa
ovi rsi'ik ra, kena lahir ovu
afa ovi Duila'a Ni sansinir
yai nfalak a.

Yusuf irua Maria rovun Yesus ti verin Duila'a na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut

21 Ti ma Ni amar iwalu
roak, na rsunat kasiko'u yai,
ovu rfanara Ia ne, Yesus.
Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan nfalak lan roak naran
ini, na'ut i renan a wol nle-
wan Ia obin.
22 Amar naran roak ma
Yusuf ovu Maria rot-orang

‡ **2:11 2:11** Dokter Lukas ntulis kitab ini, nala vaivatul Kristus (Mesias) na'a vai Yunani na'a ayat ini. Tamata Yahudi ra rnaban Raja ini, tevek Ubu nfavotuk roak Ia na'a Surat Ralan, Perjanjian Mnanat. Na'ut inyai vali, na Yahudi ra ranovak ne, Kristus veka nsikat ira tali tamata Roma ra. § **2:18 2:18** Mane amfalyawang vaivatul ***rtalkaka***, tevek vaivatul ini vaivatul mnanat, na'uk musti tfadoku, boma Surat Ralan lyawan ovu kena ovu vai Yunani. Rtalkaka ihin a na'a vai Mala ne, *mereka heran.*

Musa ni inukun ra ma rfamerat tenarira ra. Na'ut inyai, na rovun vali Yesus ma rti Yerusalem ma rfaturu ne, rfadoku munuk Yesus Ni vava'at a verin Duila'a.*
23 Rfadoku roak na'a Duila'a Ni Inukun ra ne, “Brana iya'an ra munuk musti rfamerat ira ma al rfaturu ne, ira veka rkarya watan verin Duila'a.”†
24 Amar yai, na rot-orang vali Duila'a Ni inukun ra, ma rala kakahu irua te modarlaka yanat irua ma reluk rira korban verin Ubu.
25 Na'a Yerusalem, na tamata isa naran Simeon. Ia ni vava'at nmalola ovu not-orang munuk afa ovi rna'a Duila'a Ni inukun ra. Ia nanaban amar i Ubu veka nma ma nfaloling tamata Israel ralarira ra. Ubu Ni Roh a nfatuang vali ia.
26 Ubu Ni Roh a nfalyawang roak verin ia ne, ia wol bisma nmata, ti naran i nsi'ik Raja i ntevut dida salasilan ra.
27 Ubu Ni Roh nfalak verin Simeon ma nti Rahan Dawan Falurut ni lean a. Na'ut inyai, na Yusuf ovu Maria rovun Yesus ma rti ralan ma rot-orang afa ovi rna'a Musa ni inukun ra.‡
28 Simeon nala kasiko'u yanat yai ma nsaka Ia, beti nfadawang Ubu ma nfalak ne,
29 “Duila'a, fiang ini fwakena roak Mu tnorung a verin ya'a. Ya'a eluk Mu sansinir,
ba velik ne umata, na'uk wol akataka, tevek umata ovu malinan.
30 Usi'ik roak Ia i msinir ma nma, ma nsikat ami tali mami salasilan ra, ma mami vava'at kakiwal.
31 Oa fwadoku lan roak ma nma, boma tamata ra munuk rsi'ik Ia.
32 Ia wean lyawan i nyeba linga'an a verin tamata ovi wol Yahudi ra ma rorang Oa,
ovu vali tali afa ovi veka notu ra, na tamata ra munuk ralang Mu tamata Israel ra.”
33 Kasiko'u yai renan ovu yaman a rtalkaka lahir na'ut i rarenar afa ovi Simeon nfalak na'a yanarira a.
34 Nata Simeon naflurut verin Ubu ma naflahar ira, ovu nfalak verin Maria ne, “Ubu nfadoku roak ma kasiko'u ini veka nfaleka ma rivun tamata Israel ovi rafena ma rorang Ia, ovu vali nsikat tamata rivun tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Ia neluk faneak tali Ubu ma nfangnanang tamata ra na'a afa ovi Ubu nfalak ra, na'uk tamata rivun veka rangal Ia.
35 Wean inyai, na afa ovi tamata ra rfikir a veka rvotuk. Nlia tali inyai, na oa veka fwarnuang lahir lalau

* **2:22 2:22** Msyi'ik Perjanjian Mnanat, Imamat 12:1-8. Ayat ovi rfalyawang inukun i Ubu nala verin Musa. Inukun avyai rfalak ne, vata Yahudi ovi rarali ira musti rfamerat tenarira ra. † **2:23 2:23** Na'a ayat ovi, na Musa ni inukun ra rfamalik ne, tamata Yahudi rfadoku yanarira brana iya'an verin Duila'a. Msyi'ik Keluaran 13:2, 15. ‡ **2:27 2:27** Wean catatan kaki na'a ayat 22 nfalyawang ne, Ubu nala inukun ra verin Musa. Bis tbas munuk na'a Musa ni kitab ilima (Kejadian ti naran Ulangan).

dawan i wean nahin blawat
nsungu ralam a.”
36 Vata isa naran Hana
nana'a vali inyai. Ia nabi ia,
ovu yaman a naran Fanuel.
Fanuel ini ntali Israel rira
arun dawan i naran Asyer.
Ia tuvu ila'a roak ia. Na'ut
i nsifa ana, nva'at ovu awan
a varat ifitu watan, na awan
nmata.
37 Ba tali amar yai, na ia
nvaru lahir, ovu ni varat
vutwalu rahin ifa'at roak.
Ovan a amar, na ia nana'a
lalawatan Rahan Dawan
Falurut a ma nfadawang
Ubu, ntolat, ovu vali naflu-
rut.
38 Na'ut inyai vali, na
Hana nma ma nfadawang
Ubu, ovu nfamalik na'a
kasiko'u yai verin tamata
ra munuk. Tamata avyai
rnaban amar i Ubu veka
nma ma nsikat tamata
Yerusalem tali tamata ovi
rira sian ira.
39 Ti ma Yusuf ovu Maria
rotu munuk roak afa ovi
rna'a Duila'a Ni inukun
ra, beti rewal ira rti rira
ahu Nazaret i na'a propinsi
Galilea.
40 Kasiko'u yai nmela ma
dawan roak ia, ma tenan
a nangrebat. Ia Ni kaka'a
dawan tali Ubu, ovu Ubu
nala Ni rala lolin verin Ia.

Yesus nana'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut na'ut i Ni varat vutu rahin irua

41 Lokat varat na'ut amar i
Yahudi ra rangnanang amar
i uburir-nusirira ra rdir-talik
Mesir, na Yesus renan ovu
yaman a ba'i rti Yerusalem
ma rovu snoba dawan yai.§
42 Na'ut i Yesus Ni varat
vutu rahin irua roak, na ira
rti Yerusalem wean i ba'i
rti lokat varat a na'a amar
dawan yai.
43 Amar dawan yai
nlia roak beti rewal ira,
na'uk Yesus nana'a watan
Yerusalem. Renan ovu
yaman a wol rka'a ne,
nana'a inyai obin.*
44 Ira rnarin ne, Ia novu
vali tamata rivun ovi ir-
munuk rbana yai. Ba rbana
amar lolan roak, beti rdava
Ia na'a rira tiniman ra ovu
rira kidabela ra.
45 Na'uk wol rtuan Ia, ba
rewal ewal ira rti Yerusalem
ma rdava Ia.
46 Amar itelu nelak roak,
beti rtuan Ia na'a Rahan
Dawan Falurut ralan a.
Ia ndoku ovu Yahudi rira
dawan ovi rair Musa ni
inukun ra ma nrenar afa ovi
rfalak ra, ovu norat afa tali
ira.
47 Tamata ovi rna'a inyai
munuk rtalkaka lahir na'a
afa ovi nfalak ra ma al
nvalat ira, tevek Ni kaka'a
dawan tali Ubu.
48 Ti ma renan ovu ya-
man a rsi'ik Ia, na rtalkaka
lahir, ba renan nfalak verin
Ia ne, “Baba, notu afakinimi
motu wean inyai verin ami?
Amrua yamam a amdava
Oa, nata ralamami raruan
roak!”
49 Yesus nfalak verin re-
nan ovu yaman a ne, “Notu
afakinimi mdyava Ya'a? Mia

§ **2:41 2:41** Vai mala nfalak amar dawan yai ne, Paskah. Msi'ik Keluaran 12:1-27. * **2:43 2:43** Yahudi ra rangnanang amar yai uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir (Amar Dawan Paskah), ma nbana amar ifitu.

wol mkya'a ne, Ya'a musti
una'a Yamang a Ni rahan a?”
50 Na'uk Yesus renan ovu
yaman a wol rfan-aran afa
ovi nfalak verin ira yai.
51 Nata Yesus newal Ia
ovu renan a yaman a ma
rti Nazaret. Ia not-orang
lalawatan afa ovi renan-
yaman a rfalak ra. Renan a
nanovak watan afa ovi rvo-
tuk yai na'a ralan a.
52 Yesus nmela ma dawan
roak Ia, ovu Ni kaka'a
dawan tali Ubu ntafal ma
nmela. Ubu nlobang urun
Ia, ovu vali tamata ra inar
dalang Ia.

3

Ivar tali Yohanes i nbaptis tamata ra
Matius 3:1-12; Markus 1:1-8; Yohanes 1:19-28

1 Kaisar Tiberius nfareta
Roma varat vutu rahin
ifa'at teran roak. Na'ut
inyai Pontius Pilatus notu
gubernur na'a propinsi
Yudea. Herodes notu raja
ma nfareta na'a propinsi
Galilea, ovu Herodes a'an i
Filipus, notu raja ma nfareta
na'a propinsi Iturea ovu
Trakhonitis. Lisanias notu
raja ma nfareta vali na'a
propinsi Abilene.*
2 Na'ut inyai, na Hanas
ovu Kayafas reluk Yahudi
rira Mela Falurut Ila'a ma
rkarya verin Ubu. Na'a
varat yai vali, na Ubu
nangrihi verin Yohanes
na'a wan lean vu dawan.
Yohanes ini yaman a verin
Zakharia.
3 Ba Yohanes nti munuk
wan ovi rfaseri oar Yor-
dan a, ovu nafwak ma vain
a dawan urun al nfamalik
Ubu Ni Ivar a ne, “Myahil
kikyai tali bira salasilan ra,
ovu myala tenabira ra ma ti
rbaptis mia, boma Ubu veka
na'i vatuk bira salasilan ra.”
4 Wean i nabi Yesaya ntulis
na'a ni kitab a ne,
“Tamata isa nafwak na'a
wan lean vu dawan
ne, ‘Misusan linga'an
verin Duila'a, ovu
fyamalola linga'an a
verin Ia.†
5 Lanun ovi wol manesan
ra, myotu ma mane-
san, ovu myotu vali
ma sakvuar ovu vuar
ra manesan, ovu vali
linga'an ovi rkiluk ra,
fyamalola ira. Lanun
i suta-rata ra, myotu
vali ma manesan.
6 Ba tamata ovi rna'a lanit
ivavan a munuk veka
rsi'ik i Ubu nsikat
tamata ra tali rira
salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal.’ ”
7 Yohanes nfalak verin
tamata rivun ovi rma ma
nbaptis ira yai ne, “Mia sian
urun mia wean aru ra! Iki
nfalak verin mia ne, Ubu Ni
inukun i veka nma yai wol
nkena mia?
8 Fyaturu lahir na'a bira
vava'at ra ne, myahil roak
tali bira salasilan ra! Deka
minovak na'a ralabira ra
ne, ububir-nusibira Abra-
ham, ba Ubu veka wol

* **3:1 3:1** Filipus irua Herodes yamarira isa, na'uk renarira ra rsialing ira. Herodes i notu raja ma nfareta propinsi Galilea naran vali Herodes Antipas. Herodes Antipas ini nana'a Lukas 3:19-21, 23:7-12. † **3:4 3:4** Yesaya 40:3-5

nukun mia! Mryenar ma
lolin afa ovi ufalak ini! Ubu
bis notu watan ma Abraham
yanan ra, rtali vatu ovi!
9 Ubu Ni amar sarseri roak
ma nfaleka inukun verin
tamata ra. Ni inukun a wean
tamata i ntaha savi ma veka
netal aa ra tali rira wa'ar ra.
Aa ovi vuarira wol lolin ra,
na veka netal vatuk ira ma
nala ira rti yafu ralan."
10 Ba tamata rivun avyai
rorat ia ne, "Wean inyai, na
ami veka amotu afaka?"
11 Yohanes nfalak ne,
"Wean i tamata isa ni ravit
irua, na musti nala isa verin
tamata i wol nia a. Wean iki
ni afamtahan, na ia musti
notu vali wean inyai."
12 Tamata ovi ba'i rera
babahir kulu ra, rma vali
ma Yohanes nbaptis ira. Ira
rorat ne, "Tuan Guru, ami
veka amotu afaka?"
13 Ia nfalak ne, "Deka my-
era ma nlia tali i fareta
nfadoku roak a."
14 Suldadu ra rma vali ma
rorat ne, "Ami veka amotu
afaka?"
Ia nfalak ne, "Deka mkyi-
wal tamata ra ma rala rira
kubang verin mia, te deka
fyasala tia ma watan tamata
ra ma myala rira kubang ra.
Fyikir watan ne, bira kadi
naran roak ma bya'at."
15 Na'ut inyai, na tamata
ra rnaban lalawatan Raja i
ntevut ita tali dida salasilan
ra. Ira ka'i rorat watan na'a
ralarira ra ne, "Yohanes ini,
betane Raja i ntevut ita tali
dida salasilan ra?"
16 Ba Yohanes nfalak verin
ira ne, "Ya'a ubaptis mia ovu
wear, na'uk Ia i veka nma a
Ni ngrebat a nlia ya'a. Ya'a
wol verang a ratang Ia, ba
wol inovan lahir ma aling Ni
tatea ni tatur ra. Ia veka
nbaptis mia ovu Ni Roh a
ovu vali yafu a.‡
17 Ia wean tamata isa i
ntaha fanan lafan ma al
ntafi wanat ra. Wanat vatul
ovi lolin ra, nfadok-aling
ira na'a wan i ba'i rfadoku
wanat ra na'a, na'uk ovi sian
ra ovu kukan ra nasnuri ira
na'a yafu i wol nmat-nala."§
18 Na'ut i Yohanes nfama-
lik Ubu Ni Ivar Lolin a,
na nala snurak rivun verin
tamata ra.
19 Ia ntabu Herodes i notu
raja na'a Galilea, tevek nsifa
ovu ifarn i Filipus awan a,
naran Herodias. Yohanes
ntabu vali Herodes na'a ni
afa sian liak ovi notu ra
munuk.*
20 Ti nata, Herodes ntafal
ma naktufan, ovu nala
Yohanes ma nti bu'i ralan.

Yohanes a nbaptis Yesus
Matius 3:13-17; Markus 1:9-11

21 Na'ut i Yohanes wol
nana'a bu'i ralan obin, na
ia nbaptis tamata ra, ovu
nbaptis vali Yesus. Ti ma
Yohanes nbaptis roak Yesus,

‡ **3:16 3:16** ***Nbaptis ovu yafu*** ihin a, inukun i Ubu veka nala al nukun tamata ovi wol rahil tali rira salasilan ra. § **3:17 3:17** Na'a ayat ini, na wanat ovi veka rfadoku na'a wan i ba'i rfadoku wanat ra na'a, nfaturu tamata ovi rahil roak tali rira salasilan ra, ma veka rira vava'at kakiwal. Na'uk wanat kukan ra rfaturu tamata ktufan ovi Ubu veka nukun ira. * **3:19 3:19** Lukas 3:1b
† **3:21 3:21** Tafsiran etal dawan rfalak ne, Yohanes wol nbaptis munuk lahir tamata ra na'a inyai, tevek boku rangal vali ia.

na Yesus naflurut. Na'ut i
naflurut obin, na lanit ratan
a natvadil,†
22 ovu Ubu Ni Roh a nsuta
wean modarlaka ma ndoku
Yesus tenan a. Nata vai
isa ntali lanit ratan nma ma
nfalak ne, “Oa ini Yanak i
ulobang urun a. Oa motu ma
ralang a lolin urun.”

Yesus ubun a nusin ra
Matius 1:1-17

23 Na'ut i Yesus betmane
nfabana Ni karya a, na snain
a Ni varat vututelu. Tamata
ra ranovak ne, Yesus yaman
verin Yusuf i yaman verin
Eli.‡
24 Eli yaman verin Matat,
Matat yaman a verin Lewi,
Lewi yaman a verin Malkhi,
Malkhi yaman verin Yanai,
Yanai yaman a verin Yusuf.
25 Yusuf yaman a verin
Matica, Matica yaman a
verin Amos, Amos yaman
a verin Nahum, Nahum ya-
man a verin Hesli, Hesli ya-
man a verin Nagai,
26 Nagai yaman a verin
Maat, Maat yaman a verin
Matica. Matica yaman a
verin Simei, Simei yaman a
verin Yosekh, Yosekh yaman
a verin Yoda,
27 Yoda yaman a verin
Yohanan, Yohanan yaman
a verin Resa, Resa yaman
a verin Zerubabel, Zeruba-
bel yaman a verin Sealtiel,
Sealtiel yaman a verin Neri,
28 Neri yaman a verin
Malkhi, Malkhi yaman a
verin Adi, Adi yaman a
verin Kosam, Kosam yaman
a verin Elmadam, Elmadam
yaman a verin Er,
29 Er yaman a verin Yesua,
Yesua yaman a verin Eliezer,
Eliezer yaman a verin Yorim,
Yorim yaman a verin Matat.
30 Matat yaman a verin
Lewi, Lewi yaman a verin
Simeon, Simeon yaman a
verin Yehuda, Yehuda ya-
man a verin Yusuf. Yusuf ya-
man a verin Yonam, Yonam
yaman a verin Elyakim,
31 Elyakim yaman a verin
Melea, Melea yaman a verin
Mina, Mina yaman a verin
Matata, Matata yaman verin
Natan, Natan yaman verin
Daud,
32 Daud yaman a verin
Isai, Isai yaman a verin
Obed, Obed yaman a verin
Boas, Boas yaman a verin
Salmon, Salmon yaman a
verin Nahason,
33 Nahason yaman a verin
Aminadab, Aminadab ya-
man a verin Admin, Admin
yaman a verin Arni, Arni ya-
man a verin Hezron, Hezron
yaman a verin Peres, Peres
yaman a verin Yehuda,
34 Yehuda yaman a verin
Yakub, Yakub yaman a verin
Ishak, Ishak yaman a verin
Abraham, Abraham yaman
a verin Terah, Terah yaman
a verin Nahor,
35 Nahor yaman a verin
Serug, Serug yaman a verin
Rehu, Rehu yaman a verin
Peleg, Peleg yaman a verin
Eber, Eber yaman a verin
Salmon.

‡ **3:23 3:23** Bilangan 4:47; Yahudi rira adat nfalak ne, brana ra rira varat vututelu nrata, beti reluk mela falurut.

36 Salmon yaman a verin
Kenan, Kenan yaman a verin
Arpakhsad, Arpakhsad ya-
man a verin Sem, Sem ya-
man a verin Nuh, Nuh ya-
man a verin Lamekh,
37 Lamekh yaman a
verin Metusalah, Metusalah
yaman a verin Henokh,
Henokh yaman a verin
Yared, Yared yaman a verin
Mahalaleel, Mahalaleel
yaman a verin Kenan,
38 Kenan yaman a verin
Enos, Enos yaman a verin
Set, Set yaman a verin Adam,
Adam yaman a verin Ubu.

4

Nitdawan nlabir teman Yesus
Matius 4:1-11; Markus 1:12-13

1 Ubu Ni Roh nleal roak
Yesus, ba na'ut i nban-talik
oar Yordan a, na Ubu Ni Roh
novun Ia nti wan lean vu
dawan isa.
2 Na'a wan yai, na nit-
dawan nlabir teman Yesus, ti
naran amar vutfa'at. Na'ut
inyai, na Ia wol nafna'an, ba
nablafar urun.
3 Ba nitdawan nma ma
nfalak ne, “Wean i Ubu
Yanan urun Oa, na eka motu
vatu ini na'a afamtahan ma
muan.”
4 Yesus nfalak ne, “Wol
kena, tevek rtulis roak na'a
Surat Ralan ne, ‘Tamata ra
wol rva'at tali afamtahan
watan.’ ”*
5 Nitdawan novun ewal
Yesus ma rti vuar karatat isa
ni tutul a, ma brian munuk
wean tkubak-tvelar watan
matadida ra, na nfaturu ne-
gara ovi rna'a lanit ivavan
munuk verin Ia.
6 Ba nitdawan nfalak ne,
“Ya'a veka ala munuk fareta
ovu metan ra verin Oa, tevek
ning munuk roak afa avyai,
ovu bisma ala verin iki
watan wean i ralang nfalak.
7 Ba wean i msangatur ma
mraning ya'a, na veka ala
munuk afa avyai verin Oa.”
8 Na'uk Yesus nfalak verin
ia ne, “Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne, ‘Msangatur ma
mraning a'uk Duila'a, mu
Ubu i morang a.’ ”†
9 Nata nitdawan novun
ewal Yesus ma rti Yerusalem,
na'a Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ni wan i
karatat lia munuk a. Ia
nfalak verin Yesus ne,
“Wean i Ubu Yanan urun
Oa, na eka muswatil tali ini
msuta.
10-11 Tevek rtulis roak na'a
Surat Ralan ne, ‘Ubu veka
nfareta Ni sansinir ra tali
lanit ratan ma rsi'ik ma lolin
Oa. Ira veka rvelar limarira
ra ma rtada Oa, boma eam
ra deka rkena vatu ra.’ ”‡
12 Yesus nfalak verin nit-
dawan ne, “Na'uk Ubu Ni
vaivatul ra rfalak vali ne,
‘Tamata ra deka rlabir te-
man Duila'a, tevek Ia Ubu i
rorang a.’ ”§
13 Ti ma nitdawan nlabir
teman munuk roak Yesus,
na nti talik Ia ma nanaban
amar liak ewal.

Yesus newal Ia nti propinsi Galilea
Matius 4:12-17; Markus

* **4:4 4:4** Ulangan 8:3 † **4:8 4:8** ***Mraning a'uk*** ihin a ne, mraning lalawatan Duila'a. Ulangan 6:13. ‡ **4:10-11 4:10-11** Mazmur 91: 11-12 § **4:12 4:12** Ulangan 6:16

1:14-15
14 Ubu Ni Roh a nleal
roak Yesus, ma newal Ia nti
propinsi Galilea. Yesus Ni
ivar a ti nsoru munuk lahir
wan yai.
15 Ia nsiair na'a rahan falu-
rut ra, ba tamata ra munuk
raraning Ia.

Tamata ovi rna'a ahu Nazaret rala'ing Yesus
Matius 13:53-58; Markus 6:1-6
16 Yesus nti ahu Nazaret.
Ia nleal wan yai tali Ni
kako'u, nata ti naran i
dawan Ia. Na'ut amar i
tamata Yahudi ryari ira, na
Yesus nti tamata Yahudi rira
rahan falurut isa. Ia ba'i
notu wean inyai. Ia ndiri
mane nbas Surat Ralan a.
17 Ba tamata isa nala nabi
Yesaya ni buku lalulung a
verin Yesus. Ti ma nvadil
buku yai, na ntuan vaivatul
ovi:
18 "Ubu Ni Roh a nleal
Ya'a, ba wean inyai bi
nfili Ya'a ma ufama-
lik Ni Ivar Lolin verin
tamata ovi rira kasian
ra. Ia nsinir Ya'a ma
ufalak verin tamata
ovi rkeak roak ira ne,
rfatalik roak ira. Ia
nsinir vali Ya'a ma
otu ma tamata ovi
rkibu ra rsirea ewal,
ovu vali veka ufatalik
tamata ovi tamata liak
ra rwi-rwa ira.
19 Ia nsinir vali Ya'a ma
ufamalik amar i
Duila'a veka nma ma
nala Ni rala lolin
a verin Ni tamata
inorang ra."
20 Ia nlulung ewal buku
yai ma nala verin tamata i
nkarya na'a rahan falurut
yai, beti nti ndoku mane nsi-
air. Tamata ovi rna'a rahan
falurut yai rsi'ik nanuang
watan Ia.
21 Yesus nair ira ma nfalak
ne, "Amar ini Ubu nfakena
vaivatul ovi mryenar tali Ni
Surat Ralan yai."
22 Afa ovi Yesus nfalak ra
rotu ma tamata ra munuk
rtalkaka ovu inar urun Ia.
Na'uk rira fikiran ratvali
ewal ma rfalak ne, "Ia ini
Yusuf yanan watan Ia!"
23 Ba Yesus nfalak verin
ira ne, "Mia veka myala
vaivatul kamkuma ini ma
fyalak verin Ya'a ne, 'Dokter,
Oa bis motu ma tamata ra
lolin ewal ira tali rira suhut
ra, na eka motu lan tenam
a. Amrenar ne, motu roak
mujizat wean inyai na'a ahu
Kapernaum, ba eka motu
vali na'a mu ahu ini.' "*
24 Yesus nfalak vali ne,
"Afa i ufalak verin mia ini,
kena urun! Wol nabi isa
vali ma ralang ia na'a ni ahu
livur a.
25-26 Na'uk mryenar ma
lolin afa ovi ufalak ini: Na'ut
i nabi Elia nva'at obin, na
wol da'ut varat itelu vulan
inean, ba lafar dawan nsoru
munuk wan ovi rna'a Israel.
Na'ut inyai, na vata varu
rivun rna'a Israel. Velik
ne wean inyai, na'uk Ubu
wol nsinir Elia ma nti nalola
varu isa vali tali varu avyai.
Na'uk Ubu nsinir ia ma nti
nalola varu isa i na'a ahu i

* **4:23 4:23** Tamata ovi rna'a Kapernaum inar ma Yesus nfaturu lahir verin ira ne, Ia nabi mnga'un Ia, ba rera ma notu mujizat ra. † **4:25-26 4:25-26** Ahu Sarfat yai wol nana'a Israel, na'uk na'a negara liak i nebang Israel.

naran Sarfat. Ahu yai wol
ka'i raroa tali kota Sidon.†
27 Wean vali inyai na'ut
i nabi Elisa nva'at a, na
tamata rivun na'a Israel rira
suhut ngabaa. Na'uk Elisa
wol notu ma tamata isa vali
tali tamata avyai lolin ia tali
ni suhut a. Ia notu a'uk ma
Naaman i ntali Siria yai lolin
ewal ia tali ni suhut ngabaa
a."‡
28 Tamata ovi rna'a rahan
falurut yai rangrova urun
Yesus na'ut i rarenar afa ovi
nfalak ra.
29 Ba rdiri lahir ma rtaha
Yesus ma rovun Ia nti ahu
yai murin a na'a vuar i
rfadiri rira ahu na'a, ni
bili'in a. Ira mane rala'ing
vatuk Ia nsuta bili'in ralan
yai.
30 Na'uk Yesus nbana
watan nahu tamata rivun
avyai fruarira ra, ma nti
talik wan yai.

Yesus naling vatuk nait sian tali tamata isa na'a ahu Kapernaum

Markus 1:21-28

31 Nata Yesus nti Galilea
ma nsiair na'a ahu Kaper-
naum. Ia nsiair na'ut amar
i tamata Yahudi ra ryari ira.
32 Tamata ovi rarenar afa
ovi nair ra rtalkaka lahir,
tevek nsiair ovu Ubu Ni
ngrebat a.
33 Na'a Yahudi rira ra-
han falurut i na'a inyai, na
tamata isa nait sian nleal ia,
ba nafwak ovu vain dawan
ne,
34 "Hoi Yesus tamata
Nazaret! Oa mane motu
afaka verin ami? Oa mwa
ini mane fwedan ami? Ya'a
uka'a ne, iki Oa. Oa sansinir
i ralam nmerat urun tali
Ubu."
35 Na'uk Yesus ntabu lahir
nait sian yai ovu vain dawan
ma nfalak ne, "Deka vaim!
Muti talik tamata ini!" Ba
nait sian yai nfaleka tamata
yai na'a tamata rivun wa-
harira ralan ra, beti nti talik
ia, na'uk wol not-nala ma
tamata yai namngala.
36 Tamata ra munuk
rtalkaka, ba rsifalak afa
verin ira ne, "Yesus Ni
vaivatul avyai rangrebat
urun! Ia Ni ngrebat ma
nfareta nait sian ra, ma rti
talik lahir tamata ra."
37 Ba Yesus Ni ivar a ti
nsoru munuk lahir wan inba
watan na'a Galilea.

Yesus notu ma tamata rivun ila'a lolin ewal ira tali rira suhut ra

Matius 8:14-17; Markus 1:29-34

38 Yesus nban-talik rahan
falurut yai ma nti Simon
ni rahan a. Na'a inyai,
na Simon avan a nawar
ma dawan ia ovu tenan
ngnea urun, ba tamata ra
rera lablobang tali Yesus ma
nlobang ia.
39 Nata Yesus nti ma ndir-
ebang ko'i i vata yai ntuba a,
beti nfareta suhut yai ma nti
talik vata yai, na suhut yai
nti talik lahir ia. Ba nbatar
lahir ma nasusan afamtahan
verin Yesus ovu Ni tamata
ovi rna'a inyai ma ra'an.
40 Ti ma lera nakduvul
roak, na tamata ovi terarir-
valirira ra rira suhut afaka
watan rovun munuk ira rma
verin Yesus. Ia nfadoku li-
man a na'a lokat tamata ma

‡ **4:27 4:27** Siria yai negara i ndir-aling ia na'a Israel ni lihir marmar.

notu ma lolin ira tali rira
suhut ra.
41 Yesus naling vatuk nait
sian ra tali tamata rivun,
ba nait sian avyai rafwak
ne, “Oa ini Ubu Yanan Oa!”
Na'uk Yesus ntabu ira ovu
vain dawan, ovu vali nfalak
teri ma deka rafwak wean
inyai, tevek rka'a ne, Ia Raja
i ntevut tamata rira salasilan
ra.

Yesus nsiair na'a kota ovi rna'a propinsi Yudea

Markus 1:35-39

42 Ti ma ilyan varverak
sumatan, na Yesus nti talik
ahu yai ma nti wan i wol
tamata rna'a, ma aksa Ia
na'a inyai. Na'uk tamata
rivun rdava ma rtuan roak
Ia, ba rkiwal Ia ma deka nti
talik ira.
43 Na'uk Yesus nfalak verin
ira ne, “Ya'a musti ufamalik
Ubu Ni Ivar Lolin na'a kota
liak ra vali ne, Ia nfareta
tamata ra wean lahir Raja.
Wean inyai bi nsinir Ya'a ma
uma lanit ivavan ini.”
44 Ba Yesus nti ma nfama-
lik Ubu Ni Ivar Lolin na'a
Yahudi rira rahan falurut ovi
rna'a propinsi Yudea.

5

Tamata ovi Yesus nera lan ira ma rorang Ia

Matius 4:18-22; Markus 1:16-20

1 Amar isa, na Yesus ndiri
danau Genesaret* nelan a,
na tamata rivun rma, tevek
inar ma rarenar i nfamalik
Ubu Ni vaivatul ra. Rivun
ira, ba rdiri ma rsidekin ira.
2 Ia nsi'ik kumal irua rna'a
danau yai nelan a. Tamata
ovi ba'i rdava ian ovu kumal
irua yai rsuta roak ma rfam-
erat rira jaring ra.
3 Ia nrata Simon ni ku-
mal a. Ba nsinir Simon
ma nala'ing kumal yai nroal
kedan a, beti ndoku ma nair
tamata rivun avyai.
4 Ti ma nsiair munuk,
na nfalak verin Simon ne,
“Bwahi muroal wan i bila-
man a ma fyasuka bira jar-
ing ra, boma rala ian.”
5 Simon nfalak ne, “Tuan
Guru, indean a, na am-
dava ian nata varverak nala
ami, na'uk wol amwadar
akataka. Na'uk Oa msinir
ami, ba veka amfasuka ewal
jaring ra.”
6 Ti ma rfasuka roak rira
jaring ra, na rala ma ian
rivun urun i lahir, ba rira
jaring ra mulai ma ramsat
roak.
7 Ba rotu faneak ovu li-
marira ra, boma rira kida
ovi rna'a kumal liak a rma
ma rlobang ira. Ira rma ma
irmunuk rfak ian avyai na'a
kumal irua yai, ma ti nata
sarseri mane rakduvul.
8 Simon i Yesus nfanara
vali ia ne Petrus nsi'ik afa
yai, na nsangatur ma nsoak
wahan a na'a Yesus wa-
han ralan a ma nfalak ne,
“Duila'a, muti talik ya'a,
tevek tamata salasilan ya'a!”
9 Simon ovu ni kida avyai
rtalkaka lahir, tevek rwadar
urun i lahir.
10 Simon ni kida Yakobus
irua Yohanes i yamarira
verin Zebedeus, rtalkaka
vali.

Yesus nfalak verin Simon
ne, “Deka bwobar! Tali

* **5:1 5:1** Ira rfanara vali Danau Genesaret ne, Danau Galilea.

amar ini, na oa wol fwa-
suka jaring roak ma nala
ian, tevek ala karya verin
oa ma mair tamata ra ma
rorang Ya'a."
11 Ba Simon ovu ni kida ra
resa rira kumal ra, beti rban-
talik lahir rira afakataka
munuk ma rorang Yesus.

Yesus notu ma tamata i ni suhut ngabaa lolin ewal ia
Matius 8:2-4; Markus 1:40-44

12 Amar isa, na Yesus nti
kota isa. Na'a inyai, na
tamata isa tenan a nngora
lahir ovu suhut ngabaa.†
Na'ut i nsi'ik Yesus, na nsan-
gatur ma wahan nkena la-
nun na'a Yesus wahan ralan
a. Ia nera lablobang verin
Yesus ne, "Duila'a, wean i
mtorung, na fara motu ma
lolin ewal ya'a."
13 Ba Yesus nlauk liman a
ma nkena ia, beti nfalak ne,
"Ya'a utorung ma ulobang
oa, ba lolin roak oa!" Brian
munuk, na tamata yai lolin
lahir ia tali ni suhut a.
14 Nata Yesus nfalak teri
ma tamata yai deka nfama-
lik afa ini verin tamata iki
watan, ovu nfalak vali ne,
"Muti ma fwaturu tenam a
verin Yahudi rira mela falu-
rut a, ma nsi'ik ne, lolin roak
oa. Beti mala mu korban
verin Ubu, wean i rfalak
roak na'a Musa ni inukun
ra, boma tamata ra rka'a ne,
lolin roak oa."
15 Na'uk ivar na'a afa ovi
Yesus notu ra nti nsoru wan
inba watan, ba tamata rivun
rma ma rarenar afa ovi nair
ra, ovu rera ma Ia notu ma
lolin ewal ira tali rira suhut
ra.
16 Na'uk Yesus ba'i nfaroa
Ia tali ira ma nti wan i wol
tamata rna'a ma naflurut.

Yesus notu ma tamata lak-lukut isa lolin ia
Matius 9:2-8; Markus 2:3-12

17 Amar isa, na'ut i Yesus
nsiair, na tamata boku
rtali sidovung Farisi ovu
Yahudi rira dawan ovi rair
Musa ni inukun ra rdoku
vali inyai.‡ Ira rtali ahu
ovi rna'a propinsi Galilea,
propinsi Yudea ovu vali
kota Yerusalem. Duila'a Ni
ngrebat a nana'a Yesus ma
notu ma tamata ovi rira
suhut ra, lolin ewal ira.
18 Na'ut inyai, na tamata
boku rovun tamata laklukut
isa na'a ni dari i ntuba a. Ira
rdava linga'an fafira roak
mane rovun tamata yai nti
rahan ralan, boma rfanuba
ia na'a Yesus wahan ralan a.
19 Na'uk tamata rivun
da'in rna'a inyai, ba wol
rovun nala ia nti rahan
ralan. Ba ira rovun ia rarata
rahan ratan,§ beti ra'ar rafat
boku ma rtolar ia ovu ni dari
a nsuta tamata rivun avyai
fruarira ra, ma nana'a lahir
Yesus wahan ralan a.

† **5:12 5:12** Na'ut inyai, Yahudi rira inukun ra rfalak ne, tamata ovi rira suhut ngabaa wol bisma rti Yahudi rira rahan falurut ra, tevek ngra ira. Msi'ik Imamat 14:1-32. ‡ **5:17 5:17** Tamata Yahudi rira sidovung isa naran Farisi. Ira rorang a'uk Musa ni inukun ra ovu rira adat ovi uburir-nusirira ra rfadoku verin ira. Farisi ra wol mela falurut ira, na'uk rira dakdokun na'a vali Yahudi rira agama. Tamata Farisi rivun inar ma rfaleka Yesus. § **5:19 5:19** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rahan ratan, wean i tdoku na'a sirtetan a.

20 Na'ut i Yesus nsi'ik
tamata avyai, na nka'a ne,
rira inorang a dawan, ba
nfalak verin tamata laklukut
yai ne, “Baba, fiang ini a'i
vatuk roak mu salasilan ra.”
21 Yahudi rira dawan ovi
rair Musa ni inukun ra ovu
tamata ovi rtali sidovung
Farisi ranovak na'a ralarira
ra ne, “Tamata ini iki Ia
ma nfalak sian Ubu? Wol
tamata isa bisma na'i vatuk
tamata rira salasilan ra. Ubu
sa'i na'i vatuk.”
22 Na'uk Yesus nka'a lahir
afa i ranovak na'a ralarira
ra, ba nfalak verin ira ne,
“Notu afakinimi minovak
wean inyai na'a ralabira ra?
23 Inabira ma ufalak verin
tamata laklukut yai ne, ‘A'i
vatuk roak mu salasilan
ra,’ te ufalak ne, ‘Mdiri
ma bwana kikyai’? Afaka
maraan ma ufalak na'a afa
irua ini?
24 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,
mane ufaturu verin mia,
boma mkya'a ne, na'a lanit
ivavan ini, na Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a Ning ngrebat ma
a'i vatuk tamata rira salasi-
lan ra.” Ba Yesus nfalak
verin tamata laklukut yai ne,
“Ufalak verin oa ma mdiri
ovu mlulung mu dari a, ma
mewal oa muti mu rahan
kikyai!”
25 Brian munuk, na tamata
yai nbatar lahir ma nlulung
ni dari a na'a waharira ralan
ra, beti newal ia nti ni ra-
han. Na'a ni banbanan a, na
nfadawang Ubu.
26 Tamata ra munuk
rtalkaka, ba rfadawang Ubu.
Ira rbobar vali ma rfalak ne,
“Amar ini, ita tsi'ik lahir afa
ovi tamata ra wol rot-nala!”

*Yesus nera Lewi ma no-
rang Ia*

*Matius 9:9-13; Markus
2:14-17*

27-28 Nata Yesus nban-talik
wan yai ma nati murin, na
nsi'ik tamata isa i ba'i nera
babahir kulu, naran Lewi.
Tamata yai ndoku rahan i
ba'i rera babahir kulu na'a.
Yesus nfalak verin ia ne,
“Morang Ya'a!” Ba Lewi
ndiri ma nban-talik lahir ni
karya ma norang Yesus.
29 Lewi notu snoba dawan
verin Yesus na'a ni rahan a.
Tamata rivun ovi ba'i rera
babahir kulu ovu tamata
liak ra rma ma irmunuk
rafna'an ovu Yesus.
30 Ti ma tamata Farisi ra
ovu rira dawan ovi rair
Musa ni inukun ra rsi'ik
afa avyai, na rorat Yesus Ni
tamata ra ne, “Notu afakin-
imi mifna'an-mifnenu ovu
tamata ovi ba'i rera babahir
kulu ra, ovu tamata salasilan
ra?”
31 Yesus nfalak verin ira
ne, “Tamata ovi wol rira
suhut ra wol rti dokter,
na'uk tamata ovi rira suhut
ra a'uk sa'i rti dokter.
32 Ya'a wol uma ma era
tamata ovi rira vava'at ra
rmalola, na'uk uma ma era
tamata salasilan ra, boma
rahil ma rtalik tali rira
salasilan ra.”

*Yesus Ni tamata ra wol
rtolat na'ut i novun ira obin*

*Matius 9:14-17; Markus
2:18-22*

33 Tamata boku rfalak vali
verin Yesus ne, “Tamata ovi
rorang Yohanes i nbaptis
tamata ra ba'i rtolat ovu
raflurut. Tamata ovi rtali
sidovung Farisi a rtolat ovu
raflurut vali wean inyai.

Na'uk Mu tamata ovi rorang
Oa rafna'an ovu rafnenu.”
34 Yesus nala vaivatul
kamkuma ma nfalak verin
ira ne, “Na'a snobsifa isa,
wean i brana i mane nsifa
irmunuk ni kida ra obin, na
musti rtolat? Wahal!*
35 Na'uk ni amar veka
nma, ma tamata ra rala
brana i mane nsifa yai tali
ni kida ra. Na'ut inyai, beti
rtolat.”

Vaivatul kamkuma ovi rfamalik ne, wol lolin ma rsileti afa ovi Yesus nair ra ovu Yahudi rira adat ra

36 Yesus nala vaivatul
kamkuma isa ewal ma
nfalak vali ne, “Wol tamata
isa nkamsat ravit ngorva'an
isa ma nlavan na'a ravit i
mnanat a. Wean i notu wean
inyai, na ravit ngorva'an
yai namsat, ovu vali ravit
i mnanat yai wol inovan ovu
maloli i rlavan na'a.
37-38 Wean vali inyai,
na wol tamata isa vali
nli'i anggur ngorva'an na'a
sadawan mnanat i rotu tali
karba ulin a, tevek anggur
ngorva'an yai veka notu
ma sadawan yai naksat ma
anggur a nvoak munuk,
ovu sadawan veka nakvisal
lahir. Ba musti tli'i anggur
ngorva'an a na'a sadawan
ngorva'an vali.
39 Wol tamata isa inan
ma nenu anggur ngorva'an,
wean i nenu roak anggur
i mnanat a, tevek ia veka
nfalak ne, ‘Anggur i mnanat
yai manminak lia anggur i
ngorva'an a.’ ”

6

Yesus ovu tamata Farisi ra rsiforat ira na'a amar i Yahudi ra ryari ira

Matius 12:1-14; Markus 2:23—3:6

1 Amar isa na'ut i Yahudi
ra ryari ira, na Yesus ovu Ni
tamata ovi rorang Ia rban-
etal va'i gandum ra. Ni
tamata ra rfufu gandum ni
funu boku, ma rsufak ovu
limarira ra, beti ra'an ihin
ra.
2 Na'uk tamata Farisi boku
rfalak ne, “Afakinimi myan-
gal dida agama ni inukun ra,
ma myotu afa i wol bisma
totu na'a amar i tyari ita?”
3 Yesus nfalak verin ira
ne, “Mia byas roak afa ovi
Raja Daud notu ra, na'ut i ia
ovu ni tamata ovi rorang ia
rablafar.*
4 Ia nti befak dawan i
ba'i raraning Ubu na'a.† Ia
nti ralan ma nala roti ovi
rala roak ma neluk korban
verin Ubu ma na'an. Nata
ntanang vali roti avyai verin
ni tamata ovi rorang ia, ve-
lik ne na'a dida agama ni
inukun ra rfalak ne, mela
falurut ra watan sa'i bisma
ra'an roti avyai.”
5 Yesus nfalak vali verin
ira ne, “Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a, ba Ning fareta a ti
naran vali amar i tyari ita.”

Na'a amar i Yahudi ra ryari ira, na Yesus notu ma

* **5:34 5:34** Na'a ayat ini, na Yesus wean brana i mane nsifa yai. * **6:3 6:3** I Samuel 21:1-6 † **6:4 6:4** Na'a Perjanjian Mnanat na'a Surat Ralan a, na rotu befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a tali bakan dawan ra, ovu tali afwatan ulin ra.

lolin tamata i liman mela nmata
Matius 12:9-14; Markus 3:1-6

6 Amar isa vali na'ut i Yahudi ra ryari ira, na Yesus nti rira rahan falurut isa ma nsiair. Na'a inyai, na brana isa liman mela nmata.
7 Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu tamata Farisi ra rsi'ik nanuang Ia, betane notu ma lolin tamata ra na'a amar i ryari ira, boma rmangadu Ia.
8 Na'uk Ia nka'a lahir afa ovi ranovak na'a ralarira ra, ba nfalak verin brana i liman nmata yai ne, “Mwa ma mdiri tamata ovi rna'a ini waharira ralan ra!” Ba brana yai ti ndiri tamata ovi rna'a inyai waharira ralan ra.
9 Ba Yesus norat ira ne, “Dida agama ni inukun ra rfalak ma bis totu afaka na'ut amar i tyari ita? Totu afa ovi lolin ra, te afa ovi sian ra? Tlobang tamata ra ma rva'at, te tfedan ira?”
10 Ia nfalak munuk wean inyai, beti nsi'ik lilit ira munuk ma nfalak verin brana yai ne, “Mlauk limam a mwa!” Ia not-orang afa i Yesus nfalak a, ba liman a lolin lahir.
11 Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ovu tamata Farisi avyai rangrova urun i lahir, ba rfamalik afa ini ma ranovak ne, veka rotu afaka verin Yesus.

Yesus nfili Ni tamata vutu rahin irua, ma reluk rasul ma rfamalik Ubu Ni vaivatul ra
Matius 10:2-4; Markus 3:13-19

12 Amar isa, na Yesus nrata vuar isa ma naflurut verin Ubu. Ovan lolan yai, na Ia naflurut lalawatan.
13 Ti ma lyawan roak, na nera Ni tamata ovi rorang Ia, beti nfili tamata vutu rahin irua tali tamata avyai ma reluk Ni rasul ra.
14 Tamata avyai nararira ra: Simon i Yesus nfanara vali ia ne, Petrus. Ia ovu warin a naran Andreas. Liak ra nararira ra: Yakobus, Yohanes, Filipus ovu Bartolomeus,
15 Matius ovu Tomas, Yakobus i yaman a verin Alfeus, ovu Simon i rfanara ia ne Zelot,‡
16 Yudas i yaman a verin Yakobus, ovu vali Yudas Iskariot i nfedi Yesus.

Yesus nsiair ovu notu ma tamata ra lolin ewal ira
Matius 4:23-25

17 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rsuta tali vuar yai ma rwelat wan manesan isa. Tamata rivun ovi rorang Yesus rna'a vali inyai. Tamata liak rivun ila'a rna'a vali inyai. Boku rtali wan ovi rna'a propinsi Yudea, ovu boku rtali kota Yerusalem. Boku vali rtali kota Tirus ovu Sidon. Kota irua yai rebang tahat.
18 Tamata avyai rma ma rarenar afa ovi Yesus nair ra, ovu rera ma notu ma lolin ewal ira tali rira suhut ra. Tamata ovi nait sian ra rleal

‡ **6:15 6:15** *Zelot* ihin a ne, tamata ovi rlotar rira bangsa a tali tamata ovi rwi-rwa ira.

ira rma vali, ma Yesus naling
vatuk nait sian avyai tali ira.
19 Ba tamata avyai rdava
linga'an mane rkena Yesus,
tevek ngrebat i nvotuk
tali tenan a notu ma lolin
munuk ira tali rira suhut ra.

Tamata ovi Ubu naflahar ira ovu tamata ovi Ubu nukun ira
Matius 5:3-12

20 Yesus nsi'ik Ni tamata
ovi rorang Ia ma nfalak ne,
"Ubu naflahar mia, tamata
ovi bira kasian a dawan,
tevek Ia wean lahir Raja ma
nfareta mia, tamata ovi myorang Ia.
21 Ubu naflahar mia,
tamata ovi fiang ini miblafar, tevek Ia veka notu
ma evubira ra rveda. Ubu
naflahar mia, tamata ovi
fiang ini byakar, tevek Ia
veka nfaloling ralabira ra.
22 Ubu naflahar mia na'ut
i tamata ra wol inar lahir
mia, rfalak sian mia, rala'ing
vatuk mia ovu vali rfangra
narabira ra, tevek myorang
Ya'a, Tamata Yanan a.
23 Lalan ana, uburir-
nusirira ra rwi-rwa Ubu Ni
nabi ra wean vali inyai.
Ba ti ma rotu mia wean
inyai vali, na ralabira lolin
watan, tevek Ia veka naval
ma dawan mia na'a bira rala
lolin a, na'a lanit ratan.
24 Na'uk sian urun i lahir
verin tamata ovi fiang ini
mkya'i roak a, tevek myotu
roak inabira lolin ovu bira
metan ra.
25 Sian urun i lahir verin
tamata ovi fiang ini evubira
ra rveda, tevek mia veka
miblafar urun. Sian urun
i lahir verin tamata ovi fiang ini myalit, tevek mia
veka ralabira lalau urun ovu
byakar.
26 Sian urun i lahir verin
tamata ovi fiang ini tamata
ra munuk rfadawang mia,
tevek lan ana, ububir-
nusibira ra rotu roak wean
inyai verin nabi siklabir ra."

Tlobang dida tamata ovi rira sian ita
Matius 5:38-48; 7:12a

27 "Na'uk tamata ovi fi-
ang ini mryenar Ya'a, na
ufalak verin mia ne, mly-
obang tamata ovi rira sian
mia, ovu myotu lolin a verin
tamata ovi wol inar lahir
mia.
28 Myera verin Ubu ma
naflahar tamata ovi rear rfa-
soba mia. Miflurut vali verin
tamata ovi rotu sian mia.
29 Wean i tamata isa ntafi-
til fifim mela a, na mala vali
fifim balit a ma ntafitil, ovu
wean i tamata isa nala mu
ravit blawat a, na mala vali
mu ravit a verin ia.§
30 Wean i tamata isa nera
afa tali mia, na myala verin
ia, ovu wean i tamata boku
rkiwal ma rala bira metan
ra, na deka myera ewal tali
ira.
31 Wean i inabira ma
tamata ra rotu lolin mia, na
myotu lolin vali tamata ra.
32 Wean i mlyobang watan
tamata ovi rlobang mia, na
Ubu veka wol nfadawang
mia, tevek tamata salasilan
ra rlobang vali tamata ovi
rlobang ira.

§ **6:29 6:29** Wean i tamata Yahudi isa ntafitil tamata Yahudi liak na'a fifin a, na nfama'it ma dawan tamata yai.

33 Wean i myotu lolin
tamata ovi rotu lolin mia,
na Ubu veka wol nfadawang
mia, tevek tamata salasilan
ra rotu lolin vali tamata ovi
rotu lolin ira.
34 Wean i ka'i myal-teri
bira kubang verin tamata
liak, tevek fyikir ne, veka
ral-ewal kubang yai munuk
verin mia, na Ubu veka wol
nfadawang mia. Tamata
salasilan ra rotu vali wean
inyai verin rira kida ra,
tevek rorang ne, veka ral-
ewal rira kubang ra.
35 Na'uk mia deka my-
otu wean inyai! Mia musti
mlyobang tamata ovi rira
sian mia ovu myotu lolin
ira. Myal-teri bira kubang
verin tamata liak, na'uk
deka fyikir ne, veka ral-ewal
verin mia. Myotu wean
inyai, na Ubu veka naval
ma dawan bira rala lolin a,
ovu vali afa ovi myotu yai
nfaturu ne, Ubu i Ni dawan
nlia munuk afakataka yanan
mia, tevek Ia notu lolin
tamata ovi wol rka'a ma
rfalak fara weninyai, ovu
vali tamata ktufan ra.*
36 Ba fara fyaturu bira rala
lolin verin tamata ra, wean
lahir Yamabira nfaturu Ni
rala lolin a verin tamata ra
munuk."

Deka tfasala tamata liak, na'uk ni lolin a ka'i tahil tali dida salasilan ra
Matius 7:1-5

37 "Deka fyasala tamata
ra, boma Ubu deka nfaleka
inukun verin mia. Deka
myukun tamata ra, boma
Ubu deka nukun mia. Na'uk
myabun tamata ovi rotu
salasilan verin mia, boma
Ubu veka na'i vatuk vali bira
salasilan ra.
38 Myala bira afaka watan
verin tamata ra, na Ubu
veka nala vali verin mia.
Wean tamata i nala wanat
kadut isa verin oa. Ia
nfak wanat na'a kadut ma
nngora, beti naya'uk ma
ntafal ma nngora, ma wanat
boku rvoat. Tevek afa i
myala al myukur tamata ra,
Ubu veka nala vali al nukur
mia."
39 Yesus nfalak vali vai-
vatul kamkuma isa verin ira
ne, "Wean i tamata kibu isa
nfabana tamata kibu liak, na
irua veka rleka rsuta bila-
man ralan.
40 Wol tamata isa ni dawan
nlia ni guru a, na'uk wean
i iki watan nair munuk ma
nka'a roak afa ovi musti nair
ra, na ia veka wean lahir ni
guru a.
41 Notu afakinimi msyi'ik
aa mumun i na'a terabira isa
matan a, na'uk wol msyi'ik
nala aa etal dawan i na'a
matabira ra?†
42 Wean inba ma fyalak
verin terabira yai ne, 'Mwa
ma aling vatuk aa mumun i
na'a matam a,' na'uk aa etal
dawan a nana'a matabira
obin? Hoi, mia fyalak afa
isa, na'uk myotu afa liak!
Eka myaling vatuk aa etal
dawan yai tali matabira ra
veki, boma msyirea ma lolin,
beti myaling vatuk aa mu-
mun i tali terabira yai matan

* **6:35 6:35** Ita veka teluk Ubu yanan ra, tevek torang Yesus. † **6:41 6:41** Aa mumun na'a ayat ini, ihin a ne, salasilan skun. Aa etal dawan ihin a ne, salasilan dawan te aleman.

a.”

Ita tka'a tamata ni vava'at lolin te sian tali ni vava'at amar-amar a
Matius 7:16-20; 12:33-35

43 “Aa ovi lolin ra, vuarira
ra wol sian, ovu aa ovi sian
ra, vuarira ra veka wol lolin.
44 Ita tka'a lokat aa tali
vuan a. Tamata ra wol rfufu
aa ara vuan ra na'a kar-
wamus ralan, ovu vali wol
rfufu anggur vuan ra na'a
kadkadir ralan.
45 Wean vali inyai verin
tamata ra. Tamata ovi
ralarira lolin veka rotu
watan afa ovi lolin ra,
tevek ralarira ra rngora
lahir ovu afa ovi lolin ra.
Na'uk tamata ovi raktufan
ra rfamalik a'uk afa sian
ra, tevek ranovak lalawatan
na'a afa avyai. Vaivatul
ovi rtali tamata sumarira ra
rfaturu lahir ralarira ra.”

Tamata i not-orang afa ovi Duila'a nfalak ra, na ia wean tamata i nfadiri ni rahan na'a vatu ratan
Matius 7:24-27

46 “Afakinimi mifwak Ya'a
ne, ‘Duila'a, Duila'a,’ na'uk
wol myot-orang afa ovi
ufalak ra?
47 Ya'a ala vaivatul
kamkuma ma ufamalik
tamata ovi rma ma rarenar
ovu rot-orang afa ovi ufalak
ra.
48 Tamata avyai wearira
tamata i mane nfadiri rahan
isa. Ia nkear ma lanun a
blaman, beti nfadoku ni fan-
deren a na'a vatu ratan. Ti
ma wear dawan a nma ma ni
oar dawan nkena rahan yai,
na wol nawelu, tevek nfadiri
na'a fanderen i nangrebat
urun a.
49 Na'uk tamata iki watan
nrenar afa ovi ufalak ra ma
wol not-orang, na ia wean
tamata i nfadiri rahan isa
na'a lanun, na'uk wol ni fan-
deren. Ti ma wear dawan
nma ma ni oar dawan nkena
rahan yai, na nleka ma
nama'ar munuk lahir.”

7

Yesus notu ma lolin ewal Roma rira suldadu dawan isa ni tamata sansinir a
Matius 8:5-13

1 Ti ma Yesus nangrihi
munuk verin tamata rivun
ovi rna'a inyai, na nti Kaper-
naum.
2 Na'a inyai, na Roma
rira suldadu dawan isa*, ni
tamata sansinir nawar ma
dawan ia ovu sarseri mane
nmata. Ia nlobang urun ni
sansinir yai.
3 Na'ut i nrenar ne Yesus
nana'a inyai, na nsinir lahir
dawan Yahudi boku ma ti
rtuan Yesus, boma rera ma
nma ma notu ma lolin ewal
ni tamata sansinir yai.
4-5 Ba ira rma ma rtuan
Yesus ma rera lablobang
verin Ia, ma rfalak ne,
“Bapa, kena urun ma
mlobang Roma rira dawan
eri, tevek ia nlobang urun
dida bangsa a, ovu vali
nfadiri mami rahan falurut
a.”
6 Ba irmunuk Yesus rati.
Na'ut i rfaseri roak suldadu
dawan yai ni rahan a, na
nsinir ni kida ra ma ti rfalak
verin Yesus ne, “Bapa, ya'a
wol verang a ratang Oa, ba

* **7:2 7:2** Roma rira suldadu dawan na'a ayat ini nfareta suldadu ratut isa.

deka fwafrea Oa ma mwa
ning rahan a.†
7 Wean inyai bi wol ubrahi
ma utuan Oa, tevek wol ve-
rang a ratang Oa. Ba fwalak
watan vaivatul isa, na ning
tamata sansinir a veka lolin
lahir ia.
8 Uka'a lahir ne, afa ovi
fwalak ra kena, tevek usoak
vali verin ning dawan a, ovu
suldadu ra rsoak vali verin
ya'a. Wean i ufareta suldadu
isa ma ufalak ne, ‘Muti,’ na
ia nti. Wean i ufalak verin
isa vali ne, ‘Mwa,’ na ia nma,
te ufalak verin ning tamata
sansinir a ne, ‘Mkarya afa
ini,’ na ia notu!”‡
9 Yesus ntalkaka na'ut i
nrenar vaivatul avyai. Nata
Ia ntamuri ma nfalak verin
tamata rivun ovi rorang Ia
ne, “Mryenar ma lolin afa
i ufalak ini! Wol utuan
tamata isa obin ni inorang
a dawan wean tamata ini,
velik ne nana'a vali tamata
Israel ra!”
10 Ti ma tamata ovi nsinir
ira yai rewal ira rti sul-
dadu dawan yai ni rahan a,
na tamata sansinir yai lolin
ewal roak ia.

Yesus nfava'at ewal vata varu isa yanan a

11 Ti ma wol mnanat, na
Yesus ovu Ni tamata ovi ro-
rang Ia rti kota isa naran
Nain. Tamata rivun rban-
orang vali Ia.
12 Ti ma rfaseri roak kota
yai ni falfolat ila'a ni fidu
a, na rtuan tamata ra rvara
tamata matmatan isa ntali
kota yai mane rti murin.
Matmatan yai vata varu isa
yanan a brana ikisa lalo'i
watan. Tamata rivun tali
kota yai rovu vali varu yai.
13 Ti ma Duila'a Yesus
nsi'ik varu yai, na nfar-
nuang lahir na'a ralan ma
nfaturu Ni silobang verin ia,
ba nfalak verin ia ne, “Deka
bwakar!”
14 Nata Yesus ti ma nkena
boban i matmatan ntuba
na'a, na tamata avyai rdir-
teri lahir. Ia nfalak ne,
“Baba, ufalak lahir verin oa
ne, bwatar kikyai!”
15 Varverun i nmata yai
nbatar lahir ma ndoku ovu
nangrihi, na Yesus nala ia
verin renan a.
16 Tamata rivun avyai rbo-
bar urun, ovu rfadawang
Ubu ma rfalak ne, “Nabi
dawan nma roak ma nana'a
fruadida ra,” ovu “Ubu nma
roak ma nlobang Ni tamata
ra!”
17 Ba Yesus Ni ivar a ti
nsoru munuk ahu ovi rna'a
propinsi Yudea, ovu wan ovi
rna'a ebang inyai.

Yohanes i nbaptis tamata ra nsinir ni tamata irua ma ti rtuan Yesus
Matius 11:2-19

18 Tamata ovi rorang
Yohanes i nbaptis tamata ra
rfamalik afa avyai verin ia,
na nera tamata irua tali ira.

† **7:6 7:6** Ia nfalak ne, wol veran a ratan Yesus, na ni alasan irua: ia wol tamata Yahudi, ovu ia nalang ma dawan Yesus. ‡ **7:8 7:8** Roma rira suldadu dawan yai ni suldadu ra rot-orang afa ovi nfalak ra. Wean inyai vali verin suhut ra munuk, ma rot-orang afa ovi Yesus nfalak ra. Ba suldadu dawan yai ni ngrebat ma nfareta ni suldadu ra, wean lahir Yesus Ni ngrebat ma nfareta suhut ra ma rti rtalik tamata ra.

19 Ia nsinir ira rti ma rtuan
Duila'a Yesus ma rorat Ia ne,
“Bapa, Oa ini Raja i veka
mtevut mami salasilan ra,
wean i Ubu nfadoku roak
na'a Ni tnorung a, te musti
amnaban tamata liak?”
20 Tamata irua yai rti ma
rtuan Yesus ma rfalak verin
Ia ne, “Yohanes i nbaptis
tamata ra nsinir ami ma
amorat Oa ne, Oa ini Raja i
veka mtevut mami salasilan
ra, te ami musti amnaban
tamata liak?”
21 Na'ut inyai vali, na
Yesus notu ma lolin ewal
tamata rivun tali rira suhut
ra. Ia naling vatuk nait sian
ra tali tamata ra, ovu notu
vali ma tamata ovi rkibu ra
rsirea ewal.
22 Ba Yesus nfalak verin
ira ne, “Myewal mia ma
fyamalik verin Yohanes na'a
afa ovi mryenar, ovu afa
ovi msyi'ik ra. Tamata ovi
rkibu rsirea ewal, tamata ovi
raklukut rbana nala ewal,
tamata ovi rira suhut ngabaa
lolin ewal ira, ovu tamata
ovi raktun, rafrenar ewal.
Tamata ovi rmata roak
rva'at ewal, ovu ufamalik
Ubu Ni Ivar Lolin verin
tamata kasian ra.
23 Ubu naflahar tamata ovi
ralarira ra wol raruan na'a
rira inorang verin Ya'a.”
24 Ti ma Yohanes ni tamata
ra rban-talik wan yai, na
Yesus nfamalik Yohanes
verin tamata rivun ovi rna'a
inyai. Ia nfalak ne, “Na'ut
i miti wan lean vu dawan
ma msyi'ik Yohanes, na
minovak aka? Miti ma
msyi'ik tavtevu ovi nait nean
tia ma watan ira a? Wahal!§
25 Inabira ma ti msyi'ik
aka? Beta ne inabira ma
ti msyi'ik tamata isa i neluk
kadaravit ovi lolin urun a?
Wahal, tevek tamata ovi re-
luk kadaravit lolin ra, ovu
rva'at ovu rira metan rivun
rleal raja rira rahan ra.
26 Inabira ma ti msyi'ik
aka? Beta ne inabira ma
msyi'ik nabi isa? Wean
inyai, na kena lahir, ovu
Yohanes ni dawan a nlia
nabi ra.
27 Tevek lan ana, Ubu
nfamalik ma dawan ia na'a
Ni Surat Ralan a, ma nfalak
ne,

‘Ini Ya'a Ning tamata
sansinir ini, Ya'a
usinir lan ia beti
Oa, ma nasusan Mu
linga'an a.’ ”*

28 Yesus nfalak vali ne,
“Mingnanang! Tali lalan ma
naran amar ini, wol tamata
isa vali ni dawan a veran lia
Yohanes. Na'uk tamata ovi
rtorung ma Ubu nfareta rira
vava'at ra, na rira dawan
a nlia Yohanes, velik ne
tamata ko'u ira watan.”
29 Tamata avyai munuk,
ovu tamata ovi ba'i rera
babahir kulu, rarenar afa
ovi Yesus nfalak ra. Ira
rtorung ne, Ubu kena Ia,
tevek Yohanes nbaptis roak
ira.†

§ **7:24 7:24** Tafsiran etal dawan rfalak ne, Yesus nala vaivatul ovi: ***tavtevu ovi nait nean tia ma watan ira***. Vaivatul avyai ihirira wean ini, tamata i ni fikiran ngalalahang da'in te ni dardirin a wol nangrebat. * **7:27 7:27** Melakhi 3:1 † **7:29 7:29** Tamata Yahudi boku rkarya verin fareta Roma ma ba'i rera babahir kulu. Ba tamata Yahudi ra wol inar ira, tevek wol inar lahir fareta Roma.

30 Na'uk tamata Farisi ra
ovu Yahudi rira dawan ovi
rair Musa ni inukun ra, wol
rtorung afa ovi Ubu ralan
nfalak ma notu na'a rira
vava'at ra, tevek rafena ma
Yohanes nbaptis ira.
31 Ba Yesus nfalak ewal
vali ne, “Ya'a veka ala
vaivatul kamkuma aka ma
ufamalik tamata ovi rva'at
na'a tuvu ini?
32 Ira wearira kasiko'u ovi
rdoku na'a wan i rfedi-rfaha
afa na'a, ma rafwak rira
kida ra ne, ‘Amafraik flo'its
verin mia, na'uk mifena ma
msyo'i-msyomar. Amdedang
dadedang ovi lalau ra, na'uk
wol byakar.’
33 Wean inyai vali verin
Yohanes i nbaptis tamata
ra. Ia nma ma ntolat ma
wol nafna'an ovu wol nenu
anggur. Mia mifena ia ma
fyalak ne, ‘Nait sian nleal ia.’
34 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,
uma ma ufna'an ovu uf-
nenu, ba fyalak ne, ‘Ia
nafna'an sian, ba'i nanavut,
notu kida ovu tamata ovi
ba'i rera babahir kulu ra,
ovu vali notu kida ovu
tamata salasilan ra.’
35 Na'uk velik ne wean
inyai, tali afa lolin ovi Ni
tamata ra munuk rotu, na
nfaturu ne, Ubu Ni kaka'a
dawan a kena.”

Vata isa nli'i ngul i voan lolin na'a Yesus ean a
Matius 26:6-13; Markus 14:3-9; Yohanes 12:1-8

36 Amar isa, na tamata
Farisi isa nasweang Yesus
ma nma ma nafna'an na'a
ni rahan a. Ba Yesus nti ni
rahan ma nafna'an.
37 Vata isa notu salasilan
rivun na'a kota yai. Ti
ma vata yai nka'a ne, Yesus
nafna'an na'a tamata Farisi
yai ni rahan a, na ntaha
botal ko'u isa i rotu tali vatu
lolin isa naran pualam ma
nti inyai. Botal yai nsa'a
ngul i voan a lolin urun.
38 Vata yai ti ndiri Yesus
murin a ma nebang lahir
Yesus ean a. Ia nvakar ma
lun ra rditi na'a Yesus ean
a, beti na'i lun ra ovu ni
vut a. Notu munuk wean
inyai, beti nvoan Yesus ean
a ovu vali na'ung ngul ya'i
na'a ean a.
39 Ti ma tamata Farisi i
nasweang Yesus nsi'ik afa
yai, na nfalak na'a ralan a
ne, “Tamata ini wol nabi
Ia, tevek wol nka'a lahir ne,
vata i nkena Ia ini, notu
salasilan rivun.”
40 Ba Yesus nfalak verin
tamata Farisi yai ne, “Si-
mon, mane ufalak afa isa
verin oa.” Simon nfalak ne,
“Fwalak ta Tuan Guru.”
41 Yesus nfalak ne,
“Tamata irua rira utan na'a
tamata i ba'i nal-teri kubang
verin tamata ra. Tamata isa
ni utan kubang dinar ratut
ilima, na isa vali ni utan
kubang dinar vutlima.‡
42 Tamata irua ini wol
rbahir nala rira utan a, ba
tamata i nal-teri kubang
verin ira yai na'i vatuk
munuk rira utan a. Tali
tamata irua yai, na iki
ni silobang a dawan lia
verin tamata i nal-teri roak
kubang verin ira yai?”
43 Simon nfalak ne, “Ya'a

‡ **7:41 7:41** Kubang *dinar* isa fyawan sama ovu tamata i nkarya ni kadi na'ut inyai na'a amar isa.

ufikir ne, tamata i ni utan
dawan lia ni kida yai.” Yesus
nfalak ne, “Mu fikiran a
kena.”
44 Yesus nfulak wahan
a ma nsi'ik vata yai, beti
nfalak verin Simon ne,
“Eka msi'ik vata ini. Oa
musweang Ya'a ma uma
roak mu rahan ini, na'uk
wol mala vali wear ma
uraming eang ra.§ Vata ini
nvakar ma lun ra rditi na'a
eang a, beti na'i eang a ovu
ni vut a.
45 Inlangin uma mu rahan
a, na wol bwoan Ya'a. Na'uk
tali inlangin a, na vata ini
nvoan lalawatan eang a.*
46 Oa wol mli'i ngul na'a
ulung a, na'uk ia nli'i ngul i
voan a lolin urun a na'a eang
a.
47 Ba ufalak verin oa ne, ni
silobang i dawan yai nfaturu
ne, Ubu na'i vatuk roak ni
salasilan ra! Na'uk wean i
tamata isa ni salasilan kedan
a watan ma Ubu na'i vatuk
roak ni salasilan avyai, na
ni silobang a kedan watan
vali.”†
48 Nata Yesus nfalak verin
vata yai ne, “Ya'a a'i vatuk
roak mu salasilan ra.”
49 Tamata ovi rdoku ma
rafna'an ovu Yesus ranovak
na'a ralarira ra ne, “Ini
tamata iki ma nabrahi ma
nfalak ne, Ia na'i vatuk nala
tamata rira salasilan ra?”
50 Yesus nfalak vali verin
vata yai ne, “Mu inorang
verin Ya'a notu ma Ubu
nsikat roak oa tali mu salasi-
lan ra, boma wol mwata
kakiwal. Ba mewal oa ovu
malinan watan!”

8

Vata ovi rlobang Yesus ovu rira metan ra

1 Wol mnanat, na Yesus
nban-lilit tali kota nti kota,
ovu ahu nti ahu, ma nfama-
lik Ubu Ni Ivar Lolin ne, Ubu
nfareta tamata ra wean lahir
Raja. Ni tamata vutu rahin
irua yai rorang Ia.
2 Vata ovi Yesus naling
vatuk roak nait sian ra ovu
notu ma lolin ira tali rira
suhut ra, rorang vali Ia. Vata
avyai, isa naran Maria i
ba'i rera ia ne Magdalena.*
Yesus naling vatuk roak nait
sian ifitu tali ia.
3 Vata isa vali naran
Yohana i awan verin Khuza.
Khuza ini ba'i nasusan
Herodes ni kubang ra. Vata
isa vali naran Susana, ovu
vata liak ra rivun vali rorang
Yesus. Vata avyai rala rira
kubang ma rlobang Yesus
ovu Ni tamata ovi rorang Ia.

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata i navuri nabat ra

Matius 13:1-23; Markus 4:1-20

4 Tamata rivun ila'a tali
ahu rivun rma ma rasdovu
ira ma rarenar afa ovi Yesus
nfalak ra. Ba Yesus nala

§ **7:44 7:44** Yahudi rira adat ne, wean i rira mangun ra rma rira rahan ra, na ira ba'i rala wear ma rira mangun raraming earira ra. Rotu wean inyai ma rfaturu ne, ralang urun ira. Msi'ik vali Kejadian 18:4. * **7:45 7:45** Yahudi ra rvoan rira mangun ra, ovu ra'ung ngul na'a ulurira, ma al nfaturu ne, ralang ira. † **7:47 7:47** Tamata i ni salasilan rivun ma Ubu na'i vatuk roak salasilan avyai, na ni silobang a veka dawan urun vali. * **8:2 8:2** Tamata rera Maria ne Magdalena, tevek ia ntali kota Magdala.

vaivatul kamkuma isa ma
nfalak verin ira ne,
5 “Amar isa, na tamata
va'i isa ti ma navuri nabat
ra. Na'ut i navuri nabat ra,
na boku rleka na'a linga'an
ralan ma tamata ra rbana
ma rta watan ira, ovu manut
nangan ra ra'an vali boku.
6 Nabat boku rleka vali
na'a vatralan i lanun kad-
kedan watan, ba ti ma
rarubu, na rakla ma ran-
garan lahir, tevek lanun yai
near watan.
7 Nabat boku vali rleka
na'a kadkadir ralan. Kad-
kadir avyai rmel-yatak
irubun ra, ma irubun ra
rmata.
8 Na'uk nabat boku rleka
na'a lanun tinemun, ba ti
ma rarubu, na vuar ma
faratratut.” Yesus nfamalik
munuk vaivatul kamkuma
yai, na vain a dawan ma
nfalak ne, “Iki arun, na eka
nrenar ma lolin!”
9 Yesus Ni tamata ovi ro-
rang Ia rorat ne, “Vaivatul
kamkuma yai ihin aka?”
10 Ba Yesus nfalak verin ira
ne, “Ubu notu ma fyan-aran
afa ovi Ia wol nfavotuk obin
verin tamata ra, na'a i wean
inba ma nfareta tamata ra
wean lahir Raja. Na'uk verin
tamata liak ra, na air ira ovu
vaivatul kamkuma ra, boma
velik ne rsi'ik afa ovi otu ra,
na'uk wol rarea afa avyai.
Rarenar Ning vaivatul ra,
na'uk wol rfan-aran vali.
11 Vaivatul kamkuma yai
ihin a wean ini: nabat avyai
rfaturu Ubu Ni vaivatul ra.
12 Nabat ovi rleka na'a
linga'an ralan rfaturu
tamata ovi rarenar roak
Ubu Ni vaivatul ra, na
nitdawan nma ma nal-ewal
vaivatul avyai ma wol rna'a
ralarira ra. Nitdawan notu
wean inyai, boma tamata
avyai deka rorang Ubu, ovu
Ubu wol nsikat ira tali rira
salasilan ra, boma deka rira
vava'at kakiwal.
13 Nabat ovi rleka na'a
vatralan i lanun kadkedan
watan a, rfaturu tamata ovi
rarenar roak Ubu Ni vai-
vatul ra ma rtorung ovu
ralarira lolin na'ut i rarenar
vaivatul avyai. Na'uk vai-
vatul avyai wol rabwa'ar
na'a ralarira ra, ba rira in-
orang a wol ntahang ma
mnanat. Na'ut i rtuan an-
gangal, na rafla talik rira
inorang a.
14 Nabat ovi rleka na'a
kadkadir ralan ra rfaturu
tamata ovi rarenar roak
Ubu Ni vaivatul ra, na'uk
rfikir lalawatan afa liak,
ma ralarira kako'u na'a rira
vava'at ra. Ira inar vali ma
rtafal ila'a rira metan ra, ovu
rotu inar lolin watan na'a
lanit ivavan ini. Afa avyai
rotu ma wol rorang Ubu Ni
vaivatul ra, ma wol enarira
akataka na'a rira vava'at ra.
15 Nabat ovi rleka na'a
lanun tinemun, rfaturu
tamata ovi rarenar Ubu Ni
vaivatul ra ma rala na'a
ralarira ra, ovu ralarira ila'a
ra lolin urun ovu rmalola.
Ba velik ne rtuan angangal,
na'uk rtahang nal ralarira
watan, ma rira vava'at ra
kena ovu Ni vaivatul ra.”

Yesus nfalak ma deka tfonak Ni vaivatul ra tali tamata liak ra

Markus 4:21-25

16 Yesus ntafal ma nfalak
ne, “Wol tamata isa ntutun
damar ma nulang teri ovu

ngusi, te nfadoku na'a ko'i vavan a. Na'uk nfadoku na'a damar wan i karatat a, boma nyeba munuk tamata ovi rma rahan ralan yai.

17 Wean inyai bi, afa fanfonak ra veka lyawan, ovu afa ovi tamata ra wol rka'a veka rvotuk ma lyawan verin tamata ra.

18 Eka mingnanang ma lolin afa ovi mryenar roak tali Ya'a, tevek tamata iki watan inan ma nfan-aran Ubu Ni vaivatul ra, na Ubu veka ntafal ni kaka'a. Na'uk tamata iki watan wol inan ma nfan-aran Ubu Ni vaivatul ra, na Ubu veka nala munuk kaka'a yai tali ia, velik ne nfikir ne, nka'a kadkedan roak."

Yesus renan ovu warin ra
Matius 12:46-50; Markus 3:31-35

19 Yesus renan ovu warin ra rma ma rtuan Ia, na'uk wol rfaser-nala, tevek tamata rivun rdir-lilit Ia.

20 Ba tamata isa nfalak verin Yesus ne, "Baba, renam a ovu warim ra rdiri watan murin eri ovu inar ma rtuan Oa."

21 Na'uk Yesus nfalak ne, "Tamata ovi rarenar Ubu Ni vaivatul ra ovu rot-orang, na tamata avyai renang ovu waring verin ira."

Yesus notu ma nait dawan ntalik
Matius 8:23-27; Markus 4:35-41

22 Amar isa, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rarata kumal isa. Yesus nfalak verin ira ne, "Mya ma tati danau Galilea ni lihir a." Ba irmunuk robal ma rti lahir danau yai ni lihir a.

23 Na'ut i robal a, na Yesus ntuba. Brian munuk, na nait fufakmetan nkena ira na'a danau yai ralan a, ba saksakan ra dawan ma wear a ndata lahir rira kumal ralan a. Ira sarseri mane rakduvul roak, ma wol rka'a ne, veka rmata te rva'at.

24 Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rkadu Ia ma rfalak ne, "Tuan Guru! Ita mane takduvul roak!" Yesus nbatar ma nfareta nait ovu saksakan ra, ba nait ovu saksakan ra rtalik lahir ma danau yai ngarlina ewal.

25 Nata Yesus nfalak verin ira ne, "Afakinimi wol myorang Ya'a?" Ba ira rbobar urun i lahir ovu rtalkaka ma rsifalak afa verin ira ne, "Ini tamata iki mnga'un ma nfareta nait ovu saksakan ra ma rorang Ia?"

Yesus naling vatuk nait sian tali tamata Gerasa isa
Matius 8:28-34; Markus 5:1-20

26 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia robal ewal ma rti raran wan i tamata Gerasa rleal na'a danau Galilea ni lihir a.†

27 Ti ma Yesus nsuta tali kumal a, na brana isa ntali ahu i sarseri wan yai nma ma ntuan Ia. Brana yai nait sian ra rlabir ia ovu mnanat roak wol nung a neluk ia, ovu vali ia wol nana'a rahan, na'uk nana'a watan van ovi rfadoku tamata matmatan ra rna'a.

† **8:26 8:26** Tafsiran boku rfalak ne, Gerasa ini tamata Gadara rira lanun a. Gerasa ya'i raroa tali danau Galilea, ka'a bi kilometer vutlima rahin inean, nahu tranan ovu timur.

28 Ba na'ut i nsi'ik Yesus,
na nafwak ma vain a dawan,
beti nsangatur lahir na'a
Yesus wahan ralan a ma
nafwak ne, “Yesus, mwa ini
ma motu afaka verin ya'a?
Oa ini Ubu i Ni dawan lia
munuk afakataka Yanan Oa.
Era lablobang verin Oa ma
deka motu sian ya'a.”
29 Ia nfalak wean inyai,
tevek Yesus nfareta roak ma
nait sian avyai rti talik ia.
Brana ini nait sian avyai ba'i
rlabir ia, ba velik ne rkeak
liman ovu ean a ovu kakeak
tma'an, ovu vali rwanar ia,
na'uk nkametal nala munuk
kakeak tma'an avyai, beti
nait sian avyai rovun ia nti
wan ovi wol tamata rna'a.
30 Ba Yesus norat brana
yai ne, “Oa naram iki?” Ba
nfalak ne, “Ya'a narang Le-
gion.”‡ Ia nfalak wean inyai,
tevek nait sian rivun roak
rlabir ia.
31 Nait sian avyai rera
lablobang verin Yesus ma
deka nala'ing vatuk ira rti
tivat matmatan i bilaman
urun a.
32 Na'a wan yai, na vavu
dur dawan isa rafnuak na'a
ma rdava rira fana'an ra
na'a vuar ni dadudur a.
Ba nait sian avyai rera
lablobang verin Yesus ma
ti rna'a vavu avyai. Yesus
ntorung afa i rera yai.§
33 Ba nait sian avyai rti
talik brana yai ma ti rna'a
vavu dur yai. Nata vavu
avyai rafla ma rti rtobur
tali bili'in nelan a, ma rsuta
danau ralan ma rakduvul
ma rmata munuk.
34 Ti ma tamata ovi
rfawatak vavu avyai rsi'ik
afa yai, na rafla lahir rti ma
rfamalik ivar yai na'a kota
ovu na'a ahu ovi rfaseri wan
yai.
35 Ba tamata ra rma ma
rsi'ik afa ovi Yesus notu roak
a. Ira rma ma rtuan Yesus,
na rarea lahir brana i Yesus
naling vatuk roak nait sian
ra tali ia. Brana yai ndok-
ebang Yesus ean a. Ia nung a
neluk roak ia, ovu ni fikiran
a lolin ewal roak, ba tamata
avyai rbobar urun i lahir.
36 Tamata ovi rsi'ik lahir
afa i Yesus notu roak yai
rfamalik verin tamata ovi
beti rma wan yai, na'a brana
i Yesus naling vatuk roak
nait sian ra tali ia.
37 Ba tamata ovi rna'a
Gerasa munuk lahir rera
lablobang verin Yesus ma nti
talik ira, tevek rbobar urun.
Ba Yesus nrata kumal a ma
robal ewal.*
38 Brana i nait sian ra rti
talik roak ia yai nera urun
verin Yesus, boma ia novu
vali. Na'uk Yesus nsinir ma
newal ia ma nfalak ne,
39 “Mewal oa muti mu ra-
han ma fwamalik munuk afa
ovi Ubu notu roak verin oa.”
Ba brana yai nti ma nban-
lilit kota a ma nfamalik afa

‡ **8:30 8:30** Vaivatul *Legion* ntali vai Latin, ihin a ne, na'a Roma rira suldadu, na sidovung ila'a ra rira suldadu rivun inean lokat ira. § **8:32 8:32** Yahudi rira agama nfalak teri ma deka ra'an te rkena vavu, ba snain tamata ovi rna'a ahu yai munuk wol Yahudi ira. * **8:37 8:37** Lukas nala vaivatul ***munuk lahir*** al nta'i ne, tamata rivun rera ma Yesus nti talik ira. Velik aba, wol munuk lahir. † **8:39 8:39** Yesus nangrihi munuk verin tamata yai, beti robal ewal.

ovi Yesus notu roak verin ia.†

Yesus nfava'at Yairus yanan a, ovu notu ma lolin ewal vata isa tali ni suhut a
Matius 9:18-26; Markus 5:21-43

40 Na'ut i Yesus newal Ia ma nti danau Galilea ni lihir varat a, na tamata rivun rsa'a Ia, tevek rnaban watan Ia.
41 Na'a wan yai, na tamata isa naran Yairus, ia nban-ulu na'a tamata Yahudi rira rahan falurut a. Ia nma ma nsangatur ma nsoak wahan a na'a Yesus wahan ralan a, ma nera urun verin Yesus ma nti ni rahan.
42 Yairus nera wean inyai, tevek yanan vata nawar ia, sarseri mane nmata. Yanan vata yai ikisa lalo'i, ovu ni varat vutu rahin irua. Na'ut i Yesus nbana nti Yairus ni rahan a, na tamata rivun rna'a inyai, ba rsidekin ira ma rdekin nala vali Yesus.
43 Tali tamata rivun avyai, na vata isa laran nvoat ma dawan da'in, ti naran varat vutu rahin irua roak, na'uk wol tamata isa vali bis notu ma lolin ewal ia.‡
44 Vata yai nahu Yesus murin a ma ti nfaseri Ia ma nkena Ni ravit blawat ni wahan a, ba na'ut inyai vali, na laran i nvoat a ntalik lahir.
45 Ba Yesus nfalak ne, “Iki nkena Ya'a?” Wol tamata isa vali ntali ira ntorung ne, nkena Ia. Ba Petrus nfalak ne, “Tuan Guru, tamata rivun rdir-lilit Oa, ma rdekin kena Oa.”
46 Na'uk Yesus nfalak ne, “Tamata isa nkena Ya'a, tevek ufarnuang ne, Ning ngrebat nlobang tamata isa.”
47 Vata yai nsi'ik ne, Yesus nka'a roak afa i notu a, ba nbobar ma raruru lalean ia, ma nsangatur ma nsoak wahan na'a Yesus wahan ralan a. Ia nfamalik verin tamata rivun avyai, ma al nfalyawang ne, afakinimi nkena Yesus, ovu na'ut inyai, na lolin lahir ia.
48 Yesus nfalak verin vata yai ne, “Titi, oa morang Ya'a, ba lolin roak oa. Mewal oa, ovu fara Ubu nala Ni malinan verin oa.”
49 Na'ut i Yesus nangrihi obin, na Yairus i nban-ulu na'a Yahudi rira rahan falurut yai, ni tamata isa ntali ni rahan nma. Ia nfalak verin Yairus ne, “Itrana, yanam vata nmata roak, ba deka fwafrea Tuan Guru.”
50 Na'uk Yesus nrenar vaivatul yai, ba nfalak verin Yairus ne, “Baba, deka bwobar. Morang watan Ya'a, na yanam a veka nva'at ewal.”
51 Ti ma raran Yairus ni rahan, na Yesus wol ntorung ma tamata liak rorang Ia rti ralan, na'uk ntorung watan ma Petrus, Yakobus, Yohanes ovu kasiko'u yai renan a yaman a rovu Ia.
52 Tamata ra munuk ralarira lalau ma rvakar ma vairira dawan. Na'uk Yesus

‡ **8:43 8:43** Tafsiran boku rfalak ne, vata i laran nvoat yai, nala ni kubang munuk roak verin dokter ra ma rlobang ia, na'uk wol rlobang nala. § **8:52 8:52** Yesus nka'a ne, kasiko'u vata yai nmata. Ia nfalak ne, kasiko'u yai ntub-lufa watan, tevek nka'a ne, mane nfava'at lahir ia tali matmatan.

nfalak ne, “Deka byakar,
tevek ia wol nmata, na'uk
ntub-lufa watan.”§
53 Tamata avyai rmalit
waweang Ia, tevek ira rka'a
ne, kasiko'u yai nmata roak.
54 Na'uk Yesus ntaha
kasiko'u yai liman a ma
nfalak ne, “Titi, bwatar
kikyai!”
55 Ba kasiko'u yai nva'at
ewal* ma nbatar ma ndiri
lahir. Nata Yesus nsinir ira
ma rala afamtahan verin ia
ma na'an.
56 Kasiko'u yai renan ya-
man a rtalkaka lahir, na'uk
Yesus nfalak teri ma deka
rfaivar verin iki watan na'a
afa i notu a.

9

Yesus nsinir Ni tamata vutu rahin irua ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Ia

Matius 10:5-15; Markus 6:7-13

1 Yesus nasdovu Ni tamata
vutu rahin irua ovi rorang
Ia, ma nala Ni fareta ovu
Ni ngrebat a verin ira, boma
raling vatuk nait sian ra tali
tamata ra ovu rotu ma lolin
tamata ra tali rira suhut ra.
2 Ia nsinir ira ma rti rotu
ma lolin tamata ra tali rira
suhut ra, ovu rfamalik na'a
i wean inba ma Ubu nfareta
tamata ra wean lahir Raja.
3 Yesus nfalak verin ira
ne, “Deka mtyaha afakataka
na'a bira banbanan a. Deka
mtyaha takil, sadawan, kesi,
kubang ovu kadaravit. My-
oru watan kadaravit ovi
rna'a tenabira ra.
4 Wean i tamata ra rtorung
ma mnya'a teri rira rahan,
na mnya'a inyai, ti naran i
mane miti talik rira ahu a.
5 Wean i tamata ra na'a
ahu isa wol rtorung ma
mnya'a inyai, na byan-talik
ahu yai, ovu misnabar vatuk
kyavu tali eabira ra, boma
neluk faneak ne, Ubu veka
nukun ira.”
6 Ba Yesus Ni tamata ra
rban-soru ahu ra ma rfama-
lik Ubu Ni Ivar Lolin, ovu
rotu ma lolin tamata ra tali
rira suhut ra na'a wan inba
watan.

Herodes wol nka'a ma nanovak ne, Yesus yai iki

Matius 14:1-12; Markus 6:14-29

7 Ti ma raja Herodes i
ntaha fareta na'a propinsi
Galilea nrenar afa ovi Yesus
notu ra, na wol nka'a ma
nroal te nra, tevek tamata
boku rfalak ne, Yohanes i
nbaptis tamata ra nva'at
ewal roak.
8 Tamata boku rfalak ne,
Elia nvotuk ewal roak, ovu
tamata boku vali rfalak ne,
nabi isa tali nabi lan ra
nva'at ewal roak.
9 Herodes nfalak ne, “Ya'a
usinir roak ma tamata ra
rvangal Yohanes ulun a,
na'uk Ia ini tamata iki
mnga'un Ia ma notu mujizat
wean inyai?” Ba nkiwal
mane ntuan Yesus.

Yesus nfa'an tamata rivun ilima

Matius 14:13-21; Markus 6:30-44; Yohanes 6:1-14

10 Ti ma Yesus Ni tamata
vutu rahin irua ovi nsinir
ma rfamalik Ni Ivar Lolin

* **8:55 8:55** Teks vai Yunani nfalak ne, ***Kasiko'u yai ni roh newal ia.***

rewal ira, na rfamalik
munuk afa ovi rotu ra verin
Yesus. Ira rfamalik munuk
afa avyai, beti Yesus novun
ira ma rti wan isa i nfaseri
kota Betsaida ma aksa ira
rna'a inyai.
11 Na'uk ti ma tamata
rivun rka'a ne, Yesus ovu
Ni tamata ovi rorang Ia rti
wan yai, na rorang lahir Ia.
Ba Yesus ntorung ma rna'a
inyai ma nfamalik i wean
inba ma Ubu nfareta wean
lahir Raja verin ira, ovu notu
ma lolin tamata ovi rdava
mane lolin ira tali rira suhut
ra.
12 Ti ma lera nakduvul
ma laflofan roak, na Yesus
Ni tamata vutu rahin irua
yai rma ma rfalak verin Ia
ne, “Msinir ma tamata rivun
ini rti ahu ovi rfaseri wan
ini ma rdava rira fana'an,
ovu rahan siwelat ma rna'a,
tevek ita tna'a wan i tamata
ra wol rna'a.”
13 Na'uk Yesus nfalak verin
ira ne, “Mia musti fya'an
ira!” Ira rfalak ne, “Ami
mami roti ilima ovu ian irua
watan. Ba wean inyai, na
ami musti amati ma amfaha
fana'an verin tamata rivun
ovi?”
14 Brana ovi rna'a wan yai
ka'a bi nlabas rivun ilima.
Ba Yesus nfalak verin Ni
tamata ovi rorang Ia ne,
“Msyinir ma tamata rivun
avyai rotu rira sidovung ra,
ma lokat sidovung tamata
nlabas vutlima ma lokat ira
rdoku na'a rira sidovung
a.”*
15 Yesus Ni tamata ovi ro-
rang Ia yai rot-orang afa
ovi nfalak ra, ba rsinir ma
tamata rivun avyai rdoku
munuk.
16 Nata Yesus nala roti
ilima ovu ian irua yai,
beti ntadata nrata lanit ma
nfalak fara weninyai verin
Ubu. Ia notu munuk wean
inyai, beti nvisul roti avyai
ma nala verin Ni tamata ovi
rorang Ia, boma rti rsiduk
verin tamata rivun avyai.
17 Tamata rivun avyai
rafna'an ma evurira ra
rveda munuk roak, beti
Yesus Ni tamata ovi rorang
Ia rasdovuk munuk roti
teran ra na'a ahir vutu rahin
irua rngora.

Petrus ntorung ne, Yesus yai Raja i ntevut ita tali dida salasilan ra
Matius 16:13-16; Markus 8:27-29

18 Amar isa, na Yesus aksa
Ia naflurut. Ni tamata ovi
rorang Ia rna'a wan yai vali.
Ba norat ira ne, “Tamata ra
rfalak ne, Ya'a ini iki?”
19 Ira rfalak ne, “Tamata
boku rfalak ne, Oa ini
Yohanes i nbaptis tamata ra,
boku rfalak ne Elia, boku
vali rfalak ne, nabi isa tali
nabi ovi lan ra nva'at ewal
roak.”
20 Yesus norat ira ne,
“Na'uk mia fyikir ne, Ya'a
ini iki?” Petrus nfalak ne,
“Oa ini Raja i mtevut mami
salasilan ra.”
21 Ba Yesus nfalak teri
lahir ma deka rfaivar afa yai
verin tamata ra.

* **9:14 9:14** Na'a wan yai rarekan watan brana ra obin nlabas rivun ilima. Wol rarekan vata ovu kasiko'u ra obin.

Yesus nfamalik na'a susa i veka ntuan a, ovu Ni matmatan a

Matius 16:21-28; Markus 8:31—9:1

22 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Ya'a, Tamata Yanan Ya'a musti utuan susa rivun. Dawan Yahudi ra, ovu Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu vali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra veka rala'ing Ya'a ma rfedan Ya'a, na'uk amar itelu nelak, na Ubu veka nfava'at ewal Ya'a.”

23 Yesus nfalak verin tamata ovi rna'a inyai munuk ne, “Tamata iki watan inan ma norang Ya'a, na lokat amar ia musti nalak tenan a ovu nvara ni aa walwalur a. Notu wean inyai, beti bisma norang Ya'a.

24 Tamata iki watan inan ma ntahang teri ni vava'at i na'a lanit ivavan a, na ia veka wol ni vava'at kakiwal a. Na'uk iki watan nmata tevek norang Ya'a, na ia veka ni vava'at kakiwal a.

25 Velik ne tamata isa nasdovu munuk metan ovi rna'a lanit ivavan a, na'uk wol ni vava'at kakiwal, na ihin aka? Metan ovi rna'a lanit ivavan ini wol rotu ma utun akataka.

26 Wean i tamata iki watan nma'it ma nfalak ne norang Ya'a, ovu wol ntorung afa ovi ufalak ra, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka wol utorung vali tamata yai, na'ut i uma ewal a ovu vanang i nfitik nyadat, ovu Yamang vanan i nfitik nyadat a, ovu vali Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan ovi rmerat urun.

27 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tali bir tinemun na'a wan ini, na boku wol rmata obin, na'ut inyai na ira veka rsi'ik lahir wean inba ma Ubu nfareta wean lahir Raja.”

Yesus nfaturu Ni dawan verin Ni tamata itelu ovi rorang Ia na'a vuar ratan a

Matius 17:1-8; Markus 9:2-8

28 Snain a amar iwalu nelak roak tali na'ut i Yesus nair afa avyai, na Ia novun Petrus, Yohanes ovu Yakobus ma rva'al vuar isa ma raflurut.

29 Na'ut i Yesus naflurut, na felan a naling roak Ia, ovu afa ovi nung a neluk ra, rangiar urun ma rfitikryadat.

30-31 Brian munuk, na tamata irua rvotuk ovu vanarira i nyadat a, ma rangrihi nulu Yesus. Tamata irua yai Musa ovu Elia. Ira rangrihi ovu Yesus na'a Ni matmatan i veka nti ma nfakena na'a Yerusalem.

32 Na'ut inyai, na Petrus ovu ni kida ra rtuba roak. Brian munuk, na rbatar ma rsi'ik Yesus ovu vanan i nfitik nyadat a. Ira rsi'ik vali tamata irua i rdir-ebang Ia.

33 Ti ma tamata irua yai mane rti talik Yesus, na Petrus nfalak verin Yesus ne, “Tuan Guru, lolin urun ma tna'a wan ini. Ni lolin a amfadiri befak itelu ma isa verin Oa, isa verin Musa, isa vali verin Elia.” Petrus nfalak wean inyai, na'uk wol nfan-aran afa ovi nfalak ra.

34 Petrus nangrihi obin, na
mutan nma ma nkum-teri
ira, ba rbobar urun.
35 Na'a mutan ralan yai,
na rarenar vai isa nfalak ne,
“Ini Yanak i ufili roak Ia.
Mryenar afa ovi nfalak ra!”
36 Ti ma vai yai nlia roak,
na rsi'ik watan i Yesus aksa
Ia na'a inyai. Na'ut inyai,
na Yesus Ni tamata itelu yai
wol rfamalik afa yai verin
tamata iki watan.

Yesus naling vatuk nait sian tali kasiko'u isa
Matius 17:14-18; Markus 9:14-27

37 Ti ma ni ilyan a, na
Yesus ovu Ni tamata itelu ovi
rorang Ia yai rsuta tali vuar
yai, na tamata rivun ila'a
rma ma rtuan Yesus.
38 Brana isa tali tamata
rivun avyai nafwak ma
nfalak ne, “Tuan Guru, era
lablobang verin Oa ma eka
msi'ik yanak a, tevek yanak
ikisa lalo'i watan.
39 Nait sian isa nlabir ia,
ba brian munuk nafwak ma
vain a dawan, ovu tenan
a raruru lalean ia ma bera
faluvur ia. Nait sian yai labir
mane nana'a lalawatan ia,
ovu not-visal lahir ia.
40 Era roak verin Mu
tamata ovi rorang Oa ma
raling vatuk nait sian yai,
na'uk wol rot-nala.”
41 Ba Yesus ntabu ira ma
nfalak ne, “Wean inba mia?
Wol bira inorang lahir ovu
wol myorang afa ovi kena
ra. Amar ifira vali ma udoku
ovu mia ma utahang nal
ralang ovu mia, tamata ovi
wol bira inorang a? Movun
yanam a mwa ini!”
42 Ti ma kasiko'u yai
nfaseri Yesus, na nait sian
i nleal ia yai nasba vatuk ia
nsuta lanun, ovu notu ma
tenan a raruru lalean ia.
Na'uk Yesus nfareta nait sian
yai ovu vain dawan ma nti
talik kasiko'u yai, ovu notu
ma kasiko'u yai lolin ewal
ia, beti nala ia verin yaman
a.
43 Ba tamata rivun avyai
rtalkaka, tevek rsi'ik lahir
Ubu Ni ngrebat a.
Na'ut i tamata rivun avyai
rtalkaka obin, tevek rsi'ik
afa ovi Yesus notu ra, na
Yesus nfalak verin Ni tamata
ovi rorang Ia ne,
44 “Mryenar ma lolin ovu
deka miblufang afa ovi
ufalak ini. Tamata ra veka
rala Ya'a, Tamata Yanan Ya'a
ini, verin tamata ra.”
45 Na'uk Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia wol rfan-aran
afa ovi nfalak ra, tevek Ubu
notu ma wol rfan-aran vai-
vatul avyai ihirira ra. Ira
wol rabrahi vali ma rorat
vaivatul avyai ihirira ra.

Tamata ovi fyawarira na'a Ubu wahan ralan a, inyai tamata ovi rka'a ma rlobang tamata ovi wol fyawarira akataka
Matius 18:1-5; Markus 9:33-40

46 Yesus Ni tamata ovi ro-
rang Ia rsitaku ulurira na'a
rira fikiran ra ma rdava ne,
iki dawan lia munuk tali ira.
47 Na'uk Yesus nka'a lahir
afa i ranovak na'a ralarira
ra, ba nala kasiko'u isa ma
ndir-ebang Ia,
48 beti nfalak verin ira ne,
“Tamata iki watan nalang
kasiko'u ini tevek narang

a, na ia nalang roak Ya'a.
Tamata iki watan nalang
Ya'a, na ia nalang roak Ubu
i nsinir Ya'a, tevek tali bir
tinemun, na tamata i wol
fyawan akataka, ia veka
fyawan urun.”

Yesus nsurak Ni tamata ra ma deka rfalak teri tamata ra ma raling vatuk nait sian ra
Markus 9:38-40

49 Yohanes nfalak ne,
“Tuan Guru, ami amsi'ik
tamata isa nala naram a vali
ma naling vatuk nait sian
a, ba amtab-teri ia, tevek ia
wol ntali dida sidovung a.”
50 Yesus nfalak verin ia
ne, “Deka mtab-teri tamata
yai, tevek tamata iki watan
wean i wol nangal mia, na ia
nlobang roak mia.”

Tamata ovi rtali ahu isa na'a Samaria rala'ing Yesus

51 Ti ma Yesus Ni amar
sarseri roak mane nrata
lanit ratan, na nfadoku lahir
ma musti nti Yerusalem.
52 Ba nsinir lan tamata
ifira ma ula ira rti. Tamata
avyai rti ahu isa na'a
propinsi Samaria, ma rasu-
san munuk lahir afakataka
verin Yesus.
53 Na'uk tamata ovi rna'a
ahu yai rala'ing Yesus, tevek
rka'a roak ne, Ia mane nti
Yerusalem.†
54 Ti ma Yesus Ni tamata
irua ovi nararira Yakobus
ovu Yohanes rka'a afa yai,
na rfalak verin Yesus ne,
“Duila'a, mtorung ma amera
verin Ubu ma nfasuka yafu
tali lanit ratan ma nfedan
munuk tamata ovi?”
55 Na'uk Yesus nfulak wa-
han a ma ntabu irua, tevek
rfalak wean inyai,
56 beti rti ahu liak.

Tamata ovi inarira mane rorang Yesus veka rtuan susa
Matius 8:19-22

57 Na'ut i Yesus ovu Ni
tamata ovi rorang Ia rban-
ewal mane rti Yerusalem, na
tamata isa nfalak verin Ia
ne, “Baba, muti inba watan,
na orang Oa.”
58 Yesus nfalak verin ia
ne, “Serigala ra warira ma
rna'a, ovu manut nangan
ra rira renga, na'uk Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a, wol
wang ma uyari Ya'a.”
59 Nata Yesus nfalak verin
tamata liak isa vali ne,
“Morang Ya'a!”

Na'uk tamata yai nfalak
ne, “Baba, fara mtorung ma
ewal ya'a veki ti ma oving
yamang a.”
60 Yesus nfalak verin ia
ne, “Tamata ovi wol rorang
Ya'a, ira wearira tamata ovi
rmata roak. Ba ira ka'i rov-
ing tamata ovi rmata roak
a, na'uk oa musti muti ma
fwaivar na'a inba watan ne,
Ubu nfareta tamata ra wean
lahir Raja.”
61 Tamata liak isa vali
nfalak ne, “Duila'a, ya'a
mane orang Oa, na'uk
mtorung ma ti utuli tamata
ovi rna'a ning rahan a veki.”
62 Ba Yesus nfalak ne,
“Tamata i betmane nta
ni va'i, na'uk ntamuri

† **9:53 9:53** Tamata Yahudi ovu tamata Samaria rsingarahi ma vair dawan na'a wan i raraning Ubu na'a. Ubu Ni vaivatul ra rfaturu Yerusalem, na'uk tamata Samaria rorang ne, musti raraning Ubu na'a vuar isa naran Gerizim.

lalawatan, na ni karya wol
kena. Wean inyai vali verin
tamata ovi inar ma rkarya
verin Ubu na'a Ni Fareta a.”

10

Duila'a nsinir Ni tamata vutfitu ma rfamalik Ni vaivatul ra na'a ahu ovi veka nwelat ra

1 Duila'a Yesus nfalak
munuk wean inyai, beti
nsinir Ni tamata vutfitu ovi
rorang vali Ia, ma raruan ira
rti lan ahu ovi veka nwelat
ra.
2 Ia nala vaivatul
kamkuma ma nfalak verin
ira ne, “Tamata rivun
wearira wanat ovi rwavar
ma rivun ila'a roak, na'uk
tamata ifira watan ti ma
rafdiar. Ba wean inyai, na
myera verin va'i duan a ma
nala tamata ma ti rafdiar.
Wean inyai, na myera verin
Ubu ma ntafal tamata ma
ti rfaivar Ni vaivatul ra
verin tamata ovi wol rarenar
obin.”
3 Ia nfalak vali verin ira
ne, “Miti kikyai! Usinir ma
miti wan ovi tamata sian ra
rna'a. Mia weabira domba
yanan ovi rva'at na'a seri-
gala warira i rna'a.*
4 Deka mtyaha sadawan i
ba'i fyadoku kubang na'a,
te sadawan liak ma fyadoku
bira kesi na'a, te tatea liak
na'a bira banbanan a. Wean
i mtyuan tamata iki watan
na'a bira banbanan a, na
deka mingrihi ma blawat
ovu ira.†
5 Wean i miti rahan isa
ralan a, na fyalak lan verin
tamata ovi rna'a inyai ne,
‘Fara Ubu naflahar bira ra-
han teta a ma malinan
watan.’
6 Wean i tamata boku
rna'a inyai inar lalawatan
malinan a, na mu salam yai
veka nana'a watan tamata
avyai. Na'uk wean i wahal,
na mu salam yai veka nleka
ma lolan watan.
7 Mnya'a rahan yai, na
myenu ovu mian watan
afamtahan ovi tamata ra
rala verin mia na'a inyai,
tevek tamata ovi rkarya
inovan ma rala enarira ra.
Deka msyuta talik rahan ovi
mnya'a lan roak a ma ti
mnya'a rahan liak.
8 Wean i miti kota isa ralan
a ma tamata ovi rna'a in-
yai rala mia ovu lolin, ovu
vali rasusan afamtahan ma
mian, na mian watan afam-
tahan ovi rasusan roak ma
mian yai.
9 Myotu ma lolin tamata
ovi rira suhut ra na'a inyai,
ovu fyalak verin tamata ovi
rna'a kota yai ne, ‘Naran
roak Ni amar a ma Ubu
nfareta wean lahir Raja.’
10 Na'uk wean i tamata ovi
rna'a kota yai wol rtorung
ma mnya'a inyai, na miti
lahir kota yai ni linga'an
dawan ra ma fyalak ne,
11 ‘Velik ne bira kota ini
ni kyavu nlatan eamami ra
obin, na amasnabar vatuk
watan, boma neluk faneak
verin mia ne, Ubu veka

* **10:3 10:3** Tamata Yahudi rorang ne, domba nmarkai watan, na'uk serigala nsikaras ovu nsifedan. Ira rorang vali ne, nifa nsi'ik wan ma lolin, ovu modarlaka wean tamata i ralan nmerat. † **10:4 10:4** Wean i tamata Yahudi rsituli ira na'a linga'an, na ira ba'i rangrihi ma blawat.

nukun mia. Na'uk ming-
nanang ma lolin ne, Ni amar
a sarseri roak ma Ubu nma
ma nfareta wean lahir Raja.'
12 Mryenar ma lolin afa
ovi ufalak ini! Na'a amar i
Ubu nma ma nukun munuk
tamata ra, na Ni inukun i
veka nala verin tamata ovi
rna'a kota yai, nlia inukun
i veka nala verin tamata ovi
lan a rleal kota Sodom."‡

Yesus ntabu tamata ra na'a kota ovi nti roak a, tevek rafena ma rorang Ia, velik ne rsi'ik Ni mujizat ovi notu roak
Matius 11:20-24

13 Yesus nfalak ne, "Sian
urun i lahir verin mia
tamata ovi mtyali ahu
Korazim ovu ahu Betsaida!
Ya'a otu mujizat rivun roak
na'a bira ahu ra, na'uk
wol myahil ma mtyalik
tali bira salasilan ra obin.
Lalan a, tamata ra na'a kota
Tirus ovu Sidon rira sian
a dawan urun, ovu wol
rsi'ik mujizat i wean mujizat
avyai. Na'uk wean i otu
mujizat wean avyai na'ut
lalan a na'a inyai, na ira
rahil ma mnanat roak tali
rira salasilan ra, ovu reluk
roak kadaravit ovi rotu tali
bibi vulun ra, ovu vali rdoku
fun ma rfadoku kfuan na'a
ulurira ra.
14 Na'uk mryenar ma lolin
afa ovi ufalak ini! Na'a amar
i Ubu veka nma ma nukun
tamata ra, na Ni inukun i
veka nala verin mia aleman
lia tali inukun i veka nala
verin tamata ovi rna'a kota
Tirus ovu kota Sidon.
15 Tamata ovi mnya'a ahu
Kapernaum! Mnyarin ne,
Ubu veka nfasaka mia ma
mirata lanit ratan? Wahal
lahir! Ubu veka naling vatuk
mia ma ti mnya'a yafwan
kakiwal!"
16 Yesus nfalak verin Ni
tamata ovi rorang Ia ne,
"Tamata ovi rarenar afa
ovi fyalak ra, na rarenar
roak Ya'a. Tamata ovi wol
rarenar afa ovi fyalak ra,
na wol rarenar vali Ya'a.
Tamata iki watan wol no-
rang afa ovi ufalak ra, na ia
wol ntorung vali Ubu i nsinir
Ya'a ma uma lanit ivavan
ini."

Yesus Ni tamata vutfitu yai rewal ira

17 Ti ma Yesus Ni tamata
vutfitu ovi nsinir ira yai re-
wal ira, na ralarira lolin
urun i lahir. Ba rfalak verin
Ia ne, "Duila'a, nait sian ra
vali rot-orang afa ovi am-
falak ra ma rti lahir, na'ut i
amala naram a ma amaling
vatuk ira!"
18 Ba Yesus nfalak verin ira
ne, "Ya'a usi'ik roak na'ut
i Ubu nvatuk nitdawan ma
nleka tali lanit ratan a nsuta
ma snga'ut urun i lahir wean
fitik a nyelar.
19 Ya'a ala roak ngre-
bat verin mia ma wean i
mtya aru te katkatan, na
wol akataka. Ya'a ala vali
ngrebat verin mia roak ma
utubira nitdawan ni ngrebat
a, ba wol afakataka veka
rotu sian mia.
20 Na'uk velik ne wean in-
yai, na deka myotu ralabira

‡ **10:12 10:12** Kejadian 19 nfamalik tamata ovi rleal kota Sodom rira afa sian ovi rotu ra. Ubu veka nukun ira, na'uk veka nukun tamata ovi rna'a kota ini ma nlia tali tamata Sodom.

lolin urun, tevek nait sian
avyai rorang roak afa ovi
fyalak ra. Na'uk ralabira
lolin urun, tevek Duila'a
ntulis roak narabira ra na'a
lanit ratan.”

Yesus ralan a lolin urun
Matius 11:25-27; 13:16-17

21 Na'ut inyai vali, na Ubu
Ni Roh notu ma Yesus ralan
a lolin urun. Yesus nfalak
ne, “Duila'a, Yamang Oa!
Oa fwareta lanit ratan ovu
lanit ivavan ini. Ufalak fara
weninyai verin Oa, tevek
wol fwalyawang munuk afa
avyai verin tamata ovi rira
kaka'a dawan a, ovu tamata
ovi rbitar ra. Na'uk Oa
fwalyawang verin tamata
ovi wearira kasiko'u ra.
Bapa, afa avyai rotu ma
ralam lolin urun.”
22 Yesus nfalak verin
tamata ovi rna'a inyai
ne, “Yamang a nala roak
ngrebat ovu Ni kaka'a
dawan a verin Ya'a. Tamata
ovi rna'a lanit ivavan a wol
rka'a Ya'a. Yamang a'uk
sa'i nka'a Ya'a. Tamata ovi
rna'a lanit ivavan a vali
wol rka'a Yamang a. Ya'a
a'uk sa'i uka'a, ovu vali
tamata ovi ralang a nfalak
ma ufalyawang Yamang a
verin ira.”
23 Yesus nfalak munuk
wean inyai, beti nti nelan
kedan ma nangrihi ovu Ni
tamata ovi rorang Ia yai,
ma nfalak ne, “Mia utubira,
tevek msyi'ik roak Ning afa
ovi otu ra.
24 Ufalak ne utubira, tevek
nabi ovu raja rivun tali lalan
roak inarira ma rsi'ik afa
ovi fiang ini msyi'ik a, na'uk
wol rarea. Ira inar vali
ma rarenar afa ovi fiang ini
mryenar roak a, na'uk wol
rarenar nala vali.”

Vaivatul kamkuma isa
nfamalik tamata Samaria
i nfaturu ni silobang verin
tamata liak isa

25 Amar isa, na tamata
isa tali Yahudi rira dawan
ovi rair Musa ni inukun
ra nlabir teman Yesus ne,
“Tuan Guru, ya'a musti otu
afaka, boma ning vava'at
kakiwal?”
26 Yesus nfalak ne, “Musa
ntulis aka na'a ni inukun ra,
ovu fwikir aka na'a afa ovi
bwas ra?”
27 Tamata yai nfalak ne,
“Oa musti mlobang Duila'a,
mu Ubu i mraning Ia a, ovu
ralam urun. Mala munuk
mu vava'at a, mu ngrebat
ovu vali mu kaka'a ra ma
al mlobang Ia. Oa musti
mlobang vali tamata liak
ra, wean watan i mlobang
tenam a.”
28 Ba Yesus nfalak ne, “Mu
afa ovi fwalak yai kena
urun, ba motu watan wean
i fwalak roak yai, na oa veka
mu vali vava'at kakiwal.”
29 Na'uk dawan Yahudi yai
notu felan a wean tamata ovi
ba'i rotu a'uk afa ovi lolin
ra, ba norat ewal Yesus ne,
“Tamata ovi musti ulobang
avyai, aba ira?”
30 Yesus nfamalik vaivatul
kamkuma isa ewal ma
nfalak wean ini, “Brana
isa ntali Yerusalem a nsuta
mane nti kota Yerikho. Na'a
ni banbanan obin, na ntuan
tamata ovi ba'i rbori tamata
liak rira metan ra. Tamata
avyai rala munuk lahir ni
kadaravit ovu afa ovi ntaha
ra, beti rvaval ma brana yai

kata kedan watan, na nmata.
Rotu munuk wean inyai, beti
rban-talik brana yai ma aksa
ia watan na'a linga'an nelan.
31 Na'ut inyai vali, na
Yahudi rira mela falurut isa
nahu vali linga'an yai. Na'uk
ti ma nsi'ik tamata yai, na ia
nban-etal watan linga'an yai
ma ti nahu ni lihir a.
32 Tamata Lewi isa vali
nahu linga'an yai. Ia nrea
tamata yai, na'uk nban-etal
vali linga'an yai ma nban-
talik ia.§
33 Nata tamata Samaria
isa nahu vali linga'an yai.
Ti ma nrea tamata yai, na
nfarnuang lahir na'a ralan
ma nfaturu ni silobang verin
ia.*
34 Ba nti nebang tamata
yai ma nala ni anggur ovu
ngul al nfamerat ni mngala
ra, ovu nkum-teri ni mngala
ra ovu maloli, beti nfasaka ia
na'a ni keledai a ma novun
ia nti rahan siwelat isa. Na'a
inyai, na ia nasusan munuk
lahir afakataka verin tamata
yai.
35 Ni ilyan ana, ia nala
kubang dinar irua verin
tamata i ni rahan siwelat
yai, beti nfalak verin ia ne,
'Msi'ik ma lolin tamata yai
ni mngala ra. Wean i kubang
ini wol naran, na mala mu
kubang a veki ma ewal ya'a
ki ukati.' "†
36 Yesus nfamalik munuk
vaivatul kamkuma yai, beti
norat dawan Yahudi yai ne,
"Tali tamata itelu yai, na iki
nfaturu ni silobang a ma al
nlobang tamata i rvaval ia
yai?"
37 Dawan Yahudi yai
nfalak verin Yesus ne,
"Tamata i nfaturu roak
ni silobang verin tamata i
rvaval ia yai." Ba Yesus
nfalak verin ia ne, "Muti ma
motu vali wean inyai!"

Yesus nati nalola Maria ovu Marta

38 Yesus nfamalik munuk
afa avyai, beti irmunuk Ni
tamata ovi rorang Ia rban-
ewal vali ma rti raran ahu
isa. Na'a inyai, na vata isa
i naran Marta nasweang Ia
ma nana'a ni rahan.
39 Marta warin isa naran
Maria. Ia ndok-ebang
Duila'a Yesus ean a ma al
nrenar afa ovi nfalak ra.
40 Na'uk Marta wol ndok-
nala wan isa al nasusan
fana'an-fanenu verin ira
munuk. Ia ti nfaseri Yesus
ma nfalak ne, "Duila'a, Oa
wean i wol mkamlabir ya'a,
ma aksa ya'a ukarya watan.
Msinir ia ma nlobang ya'a!"
41 Duila'a nfalak ne,
"Marta, oa ralam a kako'u
da'in ovu ka'i motu susa
watan tenam a ovu afa
avyai.

§ **10:32 10:32** Lalan ana, Yakub yanan isa naran Lewi. Ubu nala karya verin ia ovu ubun nusin ra ma rkarya verin Ia na'a Ni befak dawan i Yahudi ra ba'i raraning Ia na'a (msi'ik Bilangan 3:1-13), ovu Ni Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem. Na'a Perjanjian Ngorva'an, na tamata Lewi rlobang mela falurut ra, na'uk ira wol mela falurut ira. * **10:33 10:33** Tamata Yahudi wol inar lahir tamata Samaria ra, ovu Samaria ra wol inar lahir vali Yahudi ra, ba wol bis lahir ma rsilobang ira. † **10:35 10:35** *Dinar* isa na'ut inyai veran tamata isa ni kadi na'a amar isa.

42 Velik aba, oa pwerlu afa
isa watan. Maria nfili roak
afa i lolin a, ma afa yai
tamata ra wol bisma rala tali
ia.”

11

Yesus nair Ni tamata ovi rorang Ia ma raflurut
Matius 6:9-13; 7:7-11

1 Amar isa, na Yesus naflu-
rut na'a wan isa. Ti ma
naflurut munuk, na tamata
isa tali Ni tamata ovi ro-
rang Ia nfalak verin Ia
ne, “Duila'a, mair ami ma
amaflurut, wean watan i
Yohanes nair roak ni tamata
ovi rorang ia ma raflurut.”
2 Ba Yesus nfalak verin ira
ne, “Wean i miflurut, na
fyalak wean ini,
Yamamami, amalang Oa,
tevek naram a nmerat
urun. Mwa ovu Mu
Fareta a ma fwareta
ami.
3 Amera ma mala afamtahan
verin ami ma naran
ma ama'an amar ini.
4 Fara ma'i vatuk mami
salasilan ra, wean ami
amabun roak tamata
ovi rotu salasilan
verin ami.
Deka mtorung ma tamata ra
te nitdawan a rlabir
teman ami.”
5 Yesus nfalak ewal verin
ira ne, “Wean i tamata isa
ntali mia nti ni kida ni ra-
han a nafafruan tenan, ma
nfalak verin ia ne, ‘Kida, er-
teri mu roti itelu veki,
6 tevek ning kida isa na'a
ni banbanan a, beti nwelat
ning rahan, ovu ya'a wol
ning afakataka ma ala ma
na'an!’
7 Wean i ni kida nfalak
tali rahan ralan ne, ‘Deka
mlabir ya'a. Ukusi roak fal-
folat a, ovu vali ovun yanak
ra amtuba roak. Ya'a wol
ukamlabir ma ubatar, ovu
ya'a wol bisma ala afa verin
oa.’
8 Mryenar ma lolin afa ovi
ufalak ini! Velik ne irua rotu
kida roak, na'uk afa yai wol
notu ma ni kida yai veka
nbatar ma nala afa verin ia.
Na'uk tamata yai nera ma
wol ntalik lahir, tevek wol
nma'it, ba ni kida yai veka
nbatar ma nala afa ovi nera
ra.
9 Wean inyai bi ufalak
verin mia ne, myera verin
Ubu na'a afa ovi ralabira ra
rfalak ra, na Ia veka nala
verin mia. Mdyava urun ia,
na veka mtyuan. Myevan
falfolat a, na falfolat a veka
natvadil verin mia.
10 Tamata ovi rera verin
Ubu, ira veka rala afa ovi
rera yai tali Ia. Tamata
ovi rdava afa ovi ralarira ra
rfalak ra, ira veka rtuan vali.
Tamata ovi revan falfolat a,
falfolat a veka natvadil vali
verin ira.
11-12 Tali bir tinemun, na
wean i yanabira nera ian
tali mia, na veka myala
nifa verin ia? Te wean i
yanabira nera matatelur, na
veka myala afwatan i naran
katkatan a verin ia?
13 Velik ne bira salasi-
lan rivun, na'uk mkya'a ma
myala afa ovi lolin ra verin
yanabira ra. Ba Yamabira
i na'a lanit ratan veka notu
ma nlia tali inyai! Ia veka
nala Ni Roh verin tamata ovi
rera tali Ia.”

Tamata ra rfalak ne Yesus

nala Ni ngrebat tali nitdawan
Matius 12:22-30; Markus 3:20-27

14 Amar isa, na Yesus naling vatuk nait sian tali tamata isa i nmanu a. Ti ma nait sian yai nti talik tamata yai, na ia nangrihi nala lahir. Ba tamata rivun ovi rna'a inyai rtalkaka munuk.

15 Na'uk tamata boku rfalak ne, “Ia naling vatuk nait sian yai, tevek Beelzebul i notu dawan verin nait sian ra, nala ngrebat verin Ia.”

16 Tamata boku vali mane rlabir teman Yesus, ba rera ma notu mujizat, boma rka'a ne, Ni ngrebat yai ntali Ubu te wahal.

17 Na'uk Yesus nka'a afa ovi ranovak ra, ba nfalak verin ira ne, “Wean i rsiduk nuhu dawan isa na'ut ifira ma sidovung ra rotu rihi, na nuhu dawan yai veka nama'ar. Wean inyai vali wean i tamata ra rsingarahi na'a rahan teta isa, na rira rahan teta veka nama'ar vali.

18 Nitdawan ni fareta a wean vali inyai. Wean i nitdawan nsingarahi-sikual ovu ni nait sian ra, na ni fareta veka nama'ar. Ufalak wean ini, tevek mia fyalak ne, Ya'a aling vatuk nait sian ra ovu ngrebat tali Beelzebul.*

19 Wean i fyalak ne, aling vatuk nait sian ra ovu ngrebat i ntali Beelzebul, na tamata ovi rorang mia yai rala ngrebat tali iki ma raling vatuk nait sian avyai? Tamata ovi rorang mia yai ka'i rfaturu lahir ne, sala mia.

20 Na'uk wean i aling vatuk nait sian ra ovu Ubu Ni ngrebat a, na inyai nfaturu lahir ne, Ubu Raja Ia, ma nma roak ma nfareta tamata ovi rorang Ia.

21 Wean i tamata ngrebat isa ni mneran ra rngora lahir ma nwanar ni rahan a, na tamata ra wol rabrahi ma rala ni metan ra.†

22 Na'uk wean i tamata isa nangrebat lia ia nma ma notu rihi ma nfaleka ia, na tamata i nangrebat lia ia yai veka nala munuk ni mneran ovi nanovak ne, bisma nala ma al nfaleka tamata ovi rangal ia a. Notu munuk wean inyai, beti nsiduk tamata yai ni metan ra.

23 Tamata iki watan wol norang Ya'a, na ia nangal roak Ya'a. Tamata iki watan wol nkarya ovu Ya'a, na ia not-visal karya.”

Nait sian ra rewal ira ti ma rna'a tamata ovi wol rorang Ubu
Matius 12:43-45

24 “Wean i nait sian nti talik roak tamata isa, na nait sian yai veka nlilin watan nti wan ovi wol wear na'a ma ndava wan ma nyari ia, na'uk wol ndav-nala wan. Ba wean inyai, na ia veka nfalak ne, ‘Ya'a veka ewal ya'a ma ti una'a ewal rahan i uti talik roak ia yai!’

25 Ba nait sian newal ia nti rahan yai ma nsi'ik,

* **11:18 11:18** Beelzebul ihin a ne, nitdawan, te nitu i nfareta nait sian ra munuk. † **11:21 11:21** Nait sian wean tamata ngrebat, na'uk Yesus wean tamata isa i nangrebat lia ia.

na rahan yai rbitin roak
ma nmerat, ovu rasusan
ma afakataka munuk rna'a
warira ra.‡
26 Nata nti murin, ma
nasweang nait sian ifitu
ewal ma irmunuk rti ma
rna'a tamata yai. Nait sian
avyai rira sian a nlia nait
sian lan a. Ba, ti nata tamata
yai ni vava'at a sian lia lan
a."

Ubu naflahar tamata ovi rot-orang Ni vaivatul ra

27 Na'ut i Yesus nangrihi
obin, na vata isa tali tamata
rivun avyai nafwak ma vain
a dawan urun, ma nfalak
verin Ia ne, "Lolin urun
verin vata i nlewan Oa, ovu
nsusu Oa."
28 Na'uk Yesus nfalak verin
ia ne, "Lolin lia munuk verin
tamata ovi rarenar Ubu Ni
vaivatul ra ovu rot-orang!"

Tamata rivun rera verin Yesus ma notu mujizat i neluk faneak verin ira

Matius 12:38-42

29 Na'ut i tamata ra rtafal
ma rivun ira ma rsi'ik Yesus,
na Ia nfalak verin ira ne,
"Tamata ovi rva'at na'a tuvu
ini raktufan urun. Ira rera
ma otu faneak i tamata ra
wol rala nala, na'uk otu
watan faneak i wean lan a
Ubu notu roak verin nabi
Yunus.§
30 Wean watan Yunus
neluk faneak verin tamata
Niniwe ra, na Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a ini, veka wean
vali inyai, ma eluk faneak
verin tamata ovi rva'at na'a
tuvu ini.
31 Na'ut amar i Ubu veka
nma ma nukun lanit iva-
van a, na ratu i ntali nuhu
dawan isa i raroa ila'a na'a
tranan a, veka nfaturu lahir
tamata ovi rva'at na'a tuvu
ini rira sala ra. Ratu ini
nma ma nrenar Raja Salomo
i ni kaka'a dawan tali Ubu.
Na'uk Ia i nana'a fiang ini, Ni
dawan a nlia Salomo!*
32 Na'ut amar i Ubu veka
nma ma nukun lanit iva-
van ini, na tamata Niniwe
veka rdiri vali ovu tamata
ovi rva'at na'a tuvu ini ma
rta'i nuang ira, tevek tamata
Niniwe avyai rahil ma rtalik
roak tali rira salasilan ra
na'ut i Yunus nangrihi verin
ira. Na'uk Ia i nana'a fiang
ini Ni dawan a nlia Yunus!"

Ubu Ni vaivatul ra wean lahir lyawan

Matius 5:15; 6:22-23

33 "Wol tamata isa ntutun
damar ma nfonak te nulang
teri ia ovu suran. Na'uk
ia nfadoku na'a damar wan,
boma tamata ovi rti rahan
ralan a bisma rsi'ik munuk
yeban a.
34 Matabira ra reluk
damar verin tenabira ra.
Wean i matabira ra lolin,
na lyawan a nsoru lahir
tenabira ra. Na'uk wean
i matabira ra lavlova, na

‡ **11:25 11:25** Tamata i nait sian nti talik roak ia, ralan nmerat roak, tevek nait sian wol nana'a roak ia, wean lahir rahan i rbitin roak ma nmerat. § **11:29 11:29** Tamata avyai rera ma Yesus notu mujizat i nfaturu ne, Ia ntali Ubu. Msi'ik vali Matius 12:39. * **11:31 11:31** Ratu yai vata mela ia, ma nfareta ni nuhu dawan a naran Syeba, raroa ila'a tali Israel na'a tranan. Surat Ralan nfamalik ia na'a I Raja-Raja 10:1-13. Na'a ayat ini vali, ***Ia i nana'a fiang ini*** nfaturu Yesus, na'uk rafena ma rarenar ia, ba rafena vali ma rahil tali rira salasilan ra.!

dedan a veka nsoru lahir
tenabira ra.
35 Ba wean inyai, na
msyi'ik wabira ma lolin.
Deka mane lyawan i nana'a
tenabira avyai ti ma nana'a
dedan ralan.
36 Wean i tenabira munuk
lahir lyawan, ovu wol isa
vali dedan, na inyai nfaturu
ne, tenabira ra munuk lahir
lyawan, wean damar yeban
a nyeba tenabira ra.”

Yesus nfasala tamata Farisi ra ovu Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra
Matius 23:1-36; Markus 12:38-40

37 Ti ma Yesus nsiair
munuk roak, na tamata
Farisi isa nasweang Ia ma
nafna'an na'a ni rahan a.
Ba nti rahan yai ralan a ma
nafna'an.
38 Tamata Farisi yai
nabrian lahir, tevek Yesus
wol nraming liman a obin,
na nafna'an roak.†
39 Na'uk Duila'a nfalak
verin ia ne, “Mia tamata
Farisi ra ba'i mryaming
watan bira kobi ovu bira
binan muririra ra ma
rmerat, na'uk ralarira ra
ngra-ngrodi. Mia ralabira
ra wean tamata ovi raktufan
ra ovu tamata ovi inar ma
rtafal ila'a rira metan ra.
40 Tamata boda averi! Mia
mkya'a roak ne, Ubu ka'i
notu afa ovi rna'a murin a,
ovu vali afa ovi rna'a ralan
a.
41 Na'uk myala ovu ral-
abira urun afa ovi rna'a mia
verin tamata kasian ra. My-
otu wean inyai, na ralabira
ovu tenabira veka rmerat
urun na'a Ubu wahan ralan
a.
42 Mia tamata Farisi ra
myala bira persen vutu a
tali bira va'i bumbu ra verin
Ubu. Bumbu avyai wean
selasih ovu inggu, ovu vali
sayur liak ra. Velik ne my-
otu wean inyai, na'uk veka
sian urun i lahir verin mia,
tevek wol myotu afa ovi
rmalola ra verin tamata liak
ra, ovu wol mlyobang Ubu.
Ba mia musti myot-orang
inukun ovi ula lalean avyai,
ovu vali deka miblufang ma
myotu vali afa liak ovi Ubu
nfareta roak.
43 Veka sian urun i lahir
verin mia tamata Farisi ra,
tevek inabira ma mdyoku
wan ovi tamata ra ba'i
ralang mia, na'a rahan falu-
rut, ovu inabira ma tamata
ra ralang mia ma rala salam
verin mia na'a wan i rfedi-
rfaha afa na'a.
44 Mia tamata Farisi ra
veka sian urun i lahir verin
mia! Mia weabira lahir
kubur a, na'uk wol rfaneak
ne, inyai kubur. Ba tamata
ovi rbana na'a ratan a, wol
rka'a ne, matmatan ra rna'a
ralan. Mia myotu ma fe-
labira ra wean tamata lolin
mia, na'uk ralabira ra sian
urun.”
45 Tamata isa tali Yahudi
rira tamata ovi ba'i rair
Musa ni inukun ra nfalak
verin Yesus ne, “Tuan Guru,
tali afa ovi fwalak yai, na Oa
fwalak sian vali ami!”
46 Yesus nfalak ne,
“Tamata ovi ba'i myair Musa
ni inukun ra, veka sian urun

† **11:38 11:38** Yahudi rira adat te peraturan agama ne, raraming limarira ra veki, beti rafna'an.

i lahir verin mia vali. Mia
myala varvara aleman verin
tamata ra tali afa ovi myair
ra. Ba tamata ra wol rvar-
nala afa avyai, na'uk mia
wol mlyauk limabira ra ma
al mlyobang ira.
47 Mia myotu ma nabi
rira kubur ra lolin buas.
Na'uk velik aba, mia we-
abira watan ububir-nusibira
ovi rfedan roak nabi avyai,
ba veka sian urun i lahir
verin mia.
48 Myotu wean inyai, na
ka'i fyaturu lahir ne, mia
mtyorung afa ovi ububir-
nusibira ra rotu ra, tevek
ira rfedan nabi avyai, ovu
mia ini ka'i myotu warira ovi
roving ira na'a.
49 Wean inyai bi Ubu i
Ni kaka'a dawan a nfalak
ne, ‘Ya'a veka usinir nabi ra
ovu rasul ra verin ububir-
nusibira ra. Ira veka rfedan
rasul ovu nabi boku, ovu
veka rwi-rwa boku vali!’
50 Ubu notu wean inyai,
boma nukun tamata ovi
bya'at fiang ini, tevek
ububir-nusibira ra rfedan
nabi ra munuk. Ba mia
byara rira matmatan ra, tali
na'ut i Ubu notu lanit ivavan
a.
51 Tali lalan ana, ububir-
nusibira ra rsifedan. Ira
rfedan lan Habel. Rfedan
vali tamata liak ovi rira
vava'at ra rmalola, ti naran i
rfedan Zakharia. Ira rfedan
ia na'a Rahan Dawan Falu-
rut a, ovu wan i ba'i ras-
nuri rira afwatan ra verin
Ubu, na'a wan irua yai fru-
arira ra. Mia tamata ovi
bya'at fiang ini, mryenar
ma lolin afa ovi ufalak ini!
Ubu veka nukun mia na'a
ububir-nusibira ra rira afa
sala avyai.
52 Mia dawan Yahudi ovi
myair Musa ni inukun ra,
veka sian urun i lahir verin
mia! Mia wean i mtyaha
kusi ma al byadil tamata rira
fikiran ra ma rka'a kaka'a
dawan i ntali Ubu. Na'uk
mia wol mdyava kaka'a yai,
ovu myotu teri tamata ovi
inar ma rka'a vali!”
53 Ti ma Yesus nban-talik
wan yai, na Yahudi rira
dawan ovi ba'i rair Musa ni
inukun ra ovu tamata Farisi
ra vairira dawan ma rorat
lablabas watan Ia. Ira rorat
afa rivun rasan tali Ia, boma
nvalat ira na'a afa rivun ovi
rorat ra.
54 Ira rotu wean inyai ma
al rlabir teman Ia, boma
wean i nvalat sala afa boku,
na bisma rtaha Ia.

12

Yesus nair Ni tamata ovi rorang Ia, ovu nfalak ma rsi'ik warira ma lolin na'a afa ovi tamata Farisi ra rair ra

Matius 10:26-27

1 Na'ut inyai, na tamata
rivun ila'a ti rasdovu ira,
ma boku rdir-sidekin watan
ira ovu rsita earira ra al
rsi'ik ovu rarenar afa ovi
Yesus nair ra. Ia nair lan
Ni tamata ovi rorang Ia ma
nfalak ne, “Msyi'ik ma lolin
sidovung tamata Farisi rira
ragi a. Deka myot-orang ira,

* **12:1 12:1** Tamata Farisi ra rotu ma felarira ra wean tamata lolin ira, na'uk ralarira ra sian urun. Ira wearira ragi i nfamela terigu a, tevek wol rivun ira, na'uk tamata rivun rorang afa sian ovi rotu ra.

tevek rfalak afa isa, na'uk
rotu afa liak.*
2 Afa fanfonak ovi tamata
rotu ra veka rvotuk, ovu afa
ovi rfonak na'a ralarira ra
veka lyawan vali.
3 Ba afa ovi fyamalik na'a
dedan ralan, na veka rvotuk
na'ut i amar a ma tamata ra
rka'a. Afa ovi fyifi watan
verin tamata ra na'a kamar
ralan, na tamata liak ra veka
rti ma rfamalik ma tamata
rivun a rka'a.”

Ita musti tbobar a'uk Duila'a
Matius 10:28-31

4 “Ning kida averi, deka
byobar tamata ovi inar ma
rfedan tenabira ra, tevek
wol rot-nala ma nlia tali in-
yai.
5 Ya'a mane ufalak verin
mia ne, byobar a'uk Ubu!
Ia wol mane Ni ngrebat
watan ma nfedan tamata ra,
na'uk Ia Ni ngrebat vali ma
nvatuk ira rti yafwan kaki-
wal. Wean urun inyai, bi
ufalak verin mia ne, ‘Byobar
a'uk Ubu!’
6 Eka minovak! Subit ilima
fyawarira ra ko'u lalean. Ve-
lik ne fyawarira ko'u, na'uk
Ubu wol nablufang isa vali,
tevek Ia nsi'ik munuk subit
ra.
7 Wean vali inyai verin vut
ovi rna'a ulubira ra. Ubu
nrekan ovu nka'a munuk
vali roak, ba deka byobar,
tevek Ubu nsi'ik ma lolin
mia. Mia fyawabira lia subit
ra!”

Deka fyalak sian Ubu Ni Roh a
Matius 10:32-33; 12:32

8 “Mryenar ma lolin afa
ovi ufalak ini! Tamata iki
watan ntorung ne, norang
Ya'a na'a tamata waharira
ralan ra, na Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a ini, veka utorung
vali ia na'a Ubu Ni sansinir
ovi rna'a lanit ratan wa-
harira ralan ra.
9 Na'uk tamata iki watan
wean i nalak ia ne, wol nka'a
Ya'a na'a tamata waharira
ralan ra, na Ya'a veka alak
vali ia ne, wol uka'a ia na'a
Ubu Ni sansinir ovi rna'a
lanit ratan waharira ralan
ra.
10 Tamata iki watan nfalak
afa boku ma nangal Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a, na Ubu
veka na'i vatuk ni salasilan
avyai. Na'uk tamata iki
watan wean i nfalak sian
Ubu Ni Roh a, na Ubu veka
wol na'i vatuk roak ni salasi-
lan ra.
11 Wean i tamata ra rtaha
mia ti ma mdyiri Yahudi
rira dawan waharira ralan
ra na'a rira rahan falurut
ra, te fareta waharira ralan
ra ma rurus mia, na deka
ralabira raruan na'a afa ovi
veka fyalak ma al mlyotar
tenabira ra.
12 Tevek na'ut inyai vali,
na Ubu Ni Roh a veka
nfalyawang verin mia na'a
afa ovi musti fyalak ra.”

Vaivatul kamkuma na'a tamata ka'i i nboda a

13 Tali tamata rivun
avyai, na brana isa nfalak
verin Yesus ne, “Tuan
Guru, fwalak verin a'ang
a ma nsiduk yamamami ni
metan ra ovu fautnanan ovi
nfadoku roak verin amrua.”
14 Yesus nfalak verin ia
ne, “Iki nsikat ya'a ma eluk

tamata fareta ma usiduk
bira metan ra?”†
15 Nata Yesus nfalak ewal
verin tamata rivun avyai
ne, “Msyi'ik wabira ma
lolin ma deka inabira ma
mtyafal ila'a bira metan ra,
tevek tamata rira vava'at
ra wol raklo'i watan na'a
rira metan ra, velik ne rira
metan rivun ila'a.”
16 Yesus nfamalik vaivatul
kamkuma isa ma nfalak ne,
“Tamata ka'i isa ni va'i a ihin
urun.
17 Tamata yai nanovak
na'a ralan a ne, ‘Wol wan
roak ma ufadoku ning
metan ra, ba fiang ini veka
otu afaka?’
18 Ba nanovak ewal vali
ma nfalak ne, ‘A'ar munuk
a'uk wan ovi ufadoku ning
va'i ihin ra, boma ufadiri
ewal wan avyai ma veran
rahi wan ovi ufadiri lan ra.
Otu wean inyai, boma bisma
ufadoku ning va'i ihin ra ovu
metan ra na'a.
19 Otu munuk wean inyai,
beti ka'i unovak na'a ralang
a ne, ya'a inak urun, tevek
ning metan ovu va'i ihin ra
rivun roak, ovu bisma uva'at
tali varat nti varat. Ba fi-
ang ini uyari watan ya'a ma
ufna'an-ufnenu ovu otu inak
lolin watan.’
20 Na'uk Ubu nfalak verin
ia ne, ‘Hei, oa bwoda urun!
Ovan ini lahir, na oa veka
mwata, ba iki veka ni
munuk mu metan rivun ovi
musdovuk roak yai?’‡
21 Tamata ovi ba'i ras-
dovuk rira metan ra ma al
rfaka'i watan tenarira ra,
wor watan ira, tevek wol
rka'i na'a Ubu wahan ralan
a.”

Deka ralabira kako'u na'a bira inorang a verin Ubu
Matius 6:25-34

22 Yesus nfalak verin Ni
tamata ovi rorang Ia ne, “Ba
ufalak verin mia ne, deka
ralabira kako'u na'a bira
vava'at ra ovu bira fana'an-
fanenu ra. Deka ralabira
kako'u vali na'a afa ovi veka
myung a myeluk ra.
23 Tevek bira vava'at a
fyawan lia bira fana'an ra, te
bira kadaravit ra.
24 Eka msyi'ik manut nan-
gan ra! Ira wol ravuri-rava
nabat ra, ovu wol rala va'i
ihin ra, ovu vali wol wan
ma rfadoku va'i ihin ra na'a,
na'uk Ubu nala afamtahan
verin ira. Mia fyawabira
lia manut nangan avyai, ovu
Ubu nlobang mia nlia manut
nangan ra!
25 Wean i tamata isa ralan
kako'u na'a ni vava'at a, na
ia veka wol ntafal amar isa
vali na'a ni vava'at.
26 Ba wean i wol myot-nala
afa ko'u yai, na afakinimi
ralabira kako'u na'a afa liak
ra?
27 Eka msyi'ik aa rira fafun
ra. Ira wol rkarya ovu wol
rafedu ma rotu rira kadar-
avit. Mryenar ma lolin afa
ovi ufalak ini! Raja Salomo
nka'i urun, na'uk ni kadar-
avit ovi neluk ra, na wol isa
vali lolin lia tali fafun avyai.
28 Ubu notu ria ovi rna'a
va'i ra ma felarira lolin, ve-
lik ne amar ini rva'at obin,

† **12:14 12:14** Tamata fareta i ba'i nsiduk tamata rira metan ra, na'a vai Mala tfalak ne, hakim. ‡ **12:20 12:20** Yesus ni maksud ne, tamata liak ra veka rala tamata yai ni metan ra.

na'uk ilyan te ravrua, na rasnuri roak ira. Mia fyawabira nlia munuk ira! Ia nsi'ik mia nlia tali ria avyai. Na'uk wol myorang ne, Ubu nlobang mia nlia tali ria avyai!

29 Ba deka fyikir da'in afa ovi veka mian te myenu ra, ovu ralabira deka kako'u.

30 Tamata ovi wol rorang Ubu rdava lalawatan afa avyai, na'uk Yamabira nka'a munuk afa ovi mdyava na'a bira vava'at ra.

31 Ba mtyorung ma Ubu nfareta mia wean lahir Raja, na Ia veka nfakena munuk afa ovi mdyava ra.

32 Tamata ovi myorang Ya'a, velik ne bira sidovung a ko'u watan, na'uk ralabira ra deka kako'u! Tevek Yamabira inan ma nala Ni kalolin ra verin mia tali Ni Fareta a.

33 Ba miti ma fyedi bira metan ra, ma myala kubang avyai verin tamata kasian ra. Myotu wean inyai, na misdovuk roak bira metan ra na'a lanit ratan. Metan avyai wol rakvisal nala, nata ti wol ni wahan, ovu tamata barborin ra wol bis rala nala, ovu ngafat ra wol bisma ra'an nala.

34 Tevek wean i fyadoku bira metan ra na'a wan isa, na ralabira ra veka rna'a vali inyai.”

Tamata ovi rorang Yesus musti rsi'ik warira ma lolin ma rtuan Yesus na'ut i nma ewal

Matius 25:1-13; Markus 13:33-37; Matius 24:43-51

35-36 “Na'ut inba watan, velik ne ovan te amar, na musti misusan wabira ma lolin ma mkyarya urun verin Ubu. Myotu wean tamata sansinir ovi rnaban duarira ra ma newal ia tali snobsifa. Ira rasusan lalawatan warira ma rkarya ovu rwanar ma lolin rira damar ra ma deka rmata, boma wean i duarira newal ia ma nevan falfolat a, na yarak ti ma rvadil falfolat a.

37 Tamata sansinir ovi rasusan warira ma lolin ma al rnaban duarira ra veka uturira. Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Duarira yai veka nfalak ma ni tamata sansinir avyai rdoku, beti ia ka'i nasusan afamtahan verin ira.

38 Tamata sansinir avyai veka uturira wean i duarira newal ia, na ntuan ira rasusan warira ma lolin ma al rnaban ia, velik ne nafafruan tenan te nfada'ing amar.

39 Mingnanang afa ovi ufalak ini! Wean i rahan duan nka'a ne, jam ifira beti tamata barborin nma, na ia veka nsi'ik ma lolin ni rahan a, boma deka nti ni rahan ralan.

40 Wean inyai bi lokat amar, na musti msyi'ik wabira ma lolin, tevek wol mkya'a ne, na'ut inba na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka uma.”

Vaivatul kamkuma na'a tamata sansinir i nbosa a, ovu tamata sansinir i iva'un a

Matius 24:45-51

41 Petrus nfalak ne, “Duila'a! Vaivatul kamkuma yai fwamalik watan verin ami, te verin tamata liak ra vali?”

42 Duila'a nfalak verin ia
ne, “Tamata sansinir isa na-
susan duan ni rahan, ovu
not-orang lalawatan afa ovi
duan a nfalak ra, ovu vali
ni kaka'a dawan. Ba duan
a veka nfili ia ma nfareta
tamata sansinir liak ra, ovu
nala afamtahan lokat amar
ma ra'an.
43 Tamata sansinir yai
veka utun urun na'ut i duan
a newal ia, na ntuan ia
nfabana ni karya ra.
44 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Tamata
sansinir yai duan a veka nfili
ia ma nasusan munuk ni
metan ra.
45-46 Na'uk wean i tamata
sansinir yai naktufan ma
nanovak na'a ralan a ne,
‘Mnanat obin beti duang
nma ewal.’ Ba ti ma nvaval
tamata sansinir vata ovu
brana ra, ovu vali nafna'an-
nafnenu ovu boranavut ia.
Tamata sansinir yai notu
watan wean inyai, ti naran
i duan newal ia na'a amar i
wol nka'a. Ba duan a veka
nfar-visal ia ma rvatuk ia,
ma ia wean lahir tamata i
wol norang Ubu.
47 Tamata sansinir i nka'a
afa ovi duan ralan nfalak a,
na'uk wol nasusan tenan a
ma not-orang afa ovi duan
ralan a nfalak a, na veka
nfar-visal ia.
48 Na'uk tamata sansinir i
wol nka'a afa ovi duan ralan
nfalak a ma notu sala, na in-
ovan ma rukun ia. Ira veka
rvaval ia, na'uk wol aleman.
Tamata iki watan wean i
Ubu nala roak varvara verin
ia ma nfareta tamata liak ra,
na'uk wol not-orang afa ovi
Ubu nfalak ra, na Ubu veka
nukun tamata yai nlia tali
tamata liak.”

Tamata ra wol ra'an vai isa, tevek boku rorang Yesus, na boku wahal
Matius 10:34-36

49 Yesus nfalak verin Ni
tamata ovi rorang ia ne,
“Deka minovak ne, Ya'a uma
lanit ivavan ini ma otu
ma malinan, na'uk uma ma
ukun tamata ra, wean yafu
i nlevur a, ovu inak ma rsi-
dovuk kikyai yafu yai!
50 Ya'a musti utuan susa i
dawan a. Ba ralang a wol
malinan lahir, ti naran i susa
yai nlia.§
51 Mia minovak ne, uma
lanit ivavan a ma otu ma
malinan? Wahal! Mryenar
ma lolin afa ovi ufalak ini!
Uma lanit ivavan ini, na wol
otu ma malinan, na'uk otu
ma tamata ra rsingarahi.
52 Ba tali fiang ini, na wean
i tamata ilima rna'a rahan
teta isa, na veka rsitaku
ulu ma tamata itelu rangal
tamata irua, te tamata irua
rangal tamata itelu.
53 Ira veka ka'i rsitaku ulu.
Brana ra veka rangal ya-
marira ra, ba yamarira ra
veka rangal vali ira. Vata
ra veka rangal renarira ra,
ba renarira ra veka rangal
vali ira. Etan ra veka ran-
gal avarira ra, ba avarira ra
veka rangal vali ira.”*

§ **12:50 12:50** Vaivatul ra na'a vai Yunani rfalak ne, Yesus musti ntuan *baptisan.* Ihin a ne, ntuan susa i dawan urun ma nmata. * **12:53 12:53** Yesus nangrihi wean ini, tevek tamata boku veka rorang Ia, na boku wahal.

Tamata ra wol rfan-aran afa ovi Yesus nair ra ovu afa ovi notu ra
Matius 16:2-3

54 Yesus nfalak verin tamata rivun avyai ne, “Wean i msyi'ik mutan ra rdiri na'a lihir varat, na fyalak lahir ne, veka da'ut, na veka da'ut lahir wean i fyalak a.
55 Wean i nait tranan, na mia fyalak ne, veka lera, na lera lahir ma wean i fyalak a.
56 Hoi, mia tamata ovi fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak! Mia msyi'ik lanit ovu lanit ivavan felan a, na mkya'a ma fyalak ne, veka da'ut te lera. Na'uk afakinimi msyi'ik afa ovi otu ra, ovu vali mryenar Ning Ivar Lolin a, na'uk wol fyanaran?”

Ubu wol nukun lanit ivavan obin, na fara tahil roak ma tatalik dida salasilan ra
Matius 5:25-26

57 “Mia musti fyikir ma lolin afa ovi kena ra ma myot-orang!
58 Wean i tamata isa nti ma nmangadu oa verin tamata i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra, na musti mkiwal ma na'a bira banbanan obin, na motu ma lolin ovu ia. Tevek wean i wol motu wean inyai, na tamata yai veka nkiwal ma novun oa ti verin tamata i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra, beti tamata i ba'i nfaleka inukun yai novun oa ti verin polisi ra ma ra'abu'i oa.†
59 Mrenar ma lolin afa i ufalak ini! Ira veka wol rfatalik oa tali bu'i ralan yai, wean i wol bwahir munuk mu utan ra obin.”

13

Tamata iki watan wol nahil ma ntalik tali ni salasilan ra, na veka nmata

1 Na'ut i Yesus nair tamata rivun, na boku rma ma rfamalik verin Yesus ne, Pilatus nfedan roak tamata Galilea boku. Ia nfedan ira na'ut i rfedan afwatan ra ma reluk rira korban verin Ubu.
2 Yesus nfalak verin ira ne, “Mia fyikir ne, tamata Galilea avyai rmata wean inyai tevek rira salasilan ra rivun lia tamata Galilea liak ra?
3 Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Bira fikiran i wean inyai wol kena lahir! Na'uk wean i wol myahil tali bira salasilan ra, na mia veka myata vali wean inyai.
4 Mia mingnanang obin rahan dawan i nleka ma nta'i fedan tamata vutu rahin iwalu na'a Siloam? Mia fyikir ne, ira rira salasilan ra dawan lia munuk tamata ovi rna'a Yerusalem?*
5 Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Bira fikiran i wean inyai wol kena lahir! Na'uk wean i wol myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra, na mia veka myata vali wean inyai.”

† **12:58 12:58** Tamata i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra, vai Mala nfalak ne, *hakim.*
* **13:4 13:4** Siloam ini na'a kota Yerusalem, ovu wear nasdovu na'a wan ini. Tafsiran boku rfalak ne, rahan dawan ihin a ne, tembok vatu i sarseri Siloam nleka ma tamata rivun rmata na'a inyai.

Tamata ovi wol rahil ma rtalik tali rira salasilan ra ma rotu afa ovi lolin ra, ira wearira aa ara i wol vuan ra, ma retal vatuk ia

6 Yesus ntafal ma nfamalik ewal vaivatul kamkuma isa wean ini, “Aa ara isa na'a tamata isa ni va'i anggur a. Amar isa, na tamata yai ndava aa yai vuan a, na'uk wol ndav-nala isa vali.†
7 Ba nfalak verin tamata i nasusan ni va'i a ne, ‘Varat itelu roak uma ma udava aa ara ini vuan a, na'uk wol udav-nala isa vali. Metal a'uk aa ini! Deka nva'at kikyai na'a lanun ini, tevek wol nala utun akataka.’
8 Na'uk tamata i nasusan va'i yai nfalak ne, ‘Baba, mnaban ma varat isa ewal. Ya'a ki ukear lilit aa yai ma otu pupuk na'a.
9 Snain a varat ewal, na veka vuan roak. Na'uk wean i wol vuan, na ki etal vatuk ia.’ ”

Yesus notu ma lolin vata i tetan natbukar a, na'a amar i Yahudi ra ryari ira

10 Amar isa na'a amar i Yahudi ra ryari ira, na Yesus nsiair na'a Yahudi rira rahan falurut isa.
11 Na'a inyai, na nait sian isa nlabir vata isa ma naran varat vutu rahin iwalu roak, ba nawar ia ma tetan a natbukar, ovu wol ndiri nala ma nmalola.
12 Ti ma Yesus nsi'ik vata yai, na nera ia ma nfalak ne, “Titi, lolin roak oa tali mu suhut a.”
13 Nata Yesus nfadoku liman a na'a vata yai, ba brian munuk, na vata yai tetan wol natbukar roak ma ndiri lahir, ma nfadawang Ubu.
14 Na'uk tamata i nbanulu na'a rahan falurut yai nangrova, tevek Yesus notu ma lolin tamata na'a amar i Yahudi ra ryari ira. Ba nfalak verin tamata rivun avyai ne, “Na'a karedralan isa, na tkarya amar inean, ba amar isa tali amar avyai, na bisma mya ma rotu ma lolin mia. Na'uk deka mya na'a amar i tyari ita!”
15 Ba Duila'a nfalak ne, “Hoi, mia msyiklabir sian ma fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak. Na'a amar i myari mia, na fyatalik bira karba ra ovu keledai ra tali warira ra ma myovun ira rti wan i ba'i rafnenu na'a.
16 Vata ini Abraham ubunnusin vali ia. Nitdawan nkeak ia varat vutu rahin iwalu roak, ba Ya'a musti aling vatuk kakeak yai tali ia, velik ne na'a amar i tyari ita!”
17 Yesus nfalak wean inyai, ba tamata ovi rangal Ia rma'it urun. Na'uk tamata rivun inarira lolin urun, tevek Yesus notu afa lolin ovi tamata ra wol rot-nala.

Tamata ovi Ubu nfareta ira wean lahir Raja veka rtafal ma rivun ira, ovu wearira sesawi ni vatul a, ovu vali ragi

Matius 13:31-33; Markus 4:30-32

† **13:6 13:6** Aa ara ini wol nana'a Tnebar. Ni karatat bis naran meter fanfa'an, vuan a veran mudamasa vuan a, ovu ia manmenil. Yahudi ra ba'i rdekar ara vuan ra ma nana'a rira kesi.

18 Ba Yesus nfalak ne,
“Ubu nfareta tamata ra
wean lahir Raja, na veka
wean inba? Ya'a veka ala
vaivatul kamkuma ini ma
ufalyawang Ni Fareta yai.
19 Ubu Ni Fareta wean se-
sawi ni vatul a. Tamata isa
nala sesawi ni vatul a, ma ti
nava na'a ni va'i a. Sesawi
yai veka narubu ma dawan,
ba manut nangan ra rti rotu
rira renga na'a sanan ra.”‡
20 Yesus nfalak ewal vali
ne, “Ya'a veka ala vaivatul
kamkuma ra ma ufalyawang
Ubu Ni Fareta.”
21 Ubu Ni Fareta wean
ragi. Vata isa nala ragi yai
ma nsileti na'a terigu loyang
dawan isa, nata terigu yai
nmela ma dawan.§

Falfolat katkotat ma tati vava'at kakiwal
Matius 7:13-14,21-23

22 Ba Yesus nban-ewal
mane nti Yerusalem, na
nwelat kota ra ovu ahu ra
ma nair tamata ra.
23 Tamata isa norat Yesus
ne, “Duila'a, tamata ifira
watan veka rira vava'at
kakiwal?”
24 Ba Yesus nfalak verin
tamata ovi rna'a inyai ne,
“Mkyiwal urun ma myahu
falfolat i katkotat a! Ming-
nanang, tevek tamata rivun
veka rkiwal ma rti ralan,
na'uk wol rti nala.
25 Wean i rahan duan a
ndiri roak ma nfolat falfolat
a, na mia veka mydiri murin
watan ma myevan falfolat a,
ma fyalak ne, ‘Baba, bwadil
falfolat a verin ami!’ Ia veka
nfalak ne, ‘Ya'a wol uka'a
mia!’
26 Mia veka fyalak ne,
‘Ami amafna'an ovu amaf-
nenu roak ovu Oa, ovu vali
Oa msiair roak na'a linga'an
ovi rna'a mami ahu ra.’
27 Na'uk Ia veka nfalak
verin mia ne, ‘Ya'a wol uka'a
mia ovu wol uka'a ne, mtyali
inba mya. Hoi, mia tamata
ovi ba'i myotu a'uk afa ovi
sian ra, miti talik kikyai wan
ini!’
28 Ba mia veka msyi'ik
Abraham, Ishak, Yakub ovu
nabi ra munuk rotu inarira
lolin na'a Ubu Ni Fareta
Ralan. Na'uk mia veka
byakar ovu nifabira ra veka
rsitutu ira, tevek fyarnuang
wawa'uk i dawan a. Ubu
notu teri mia ma mnya'a
murin watan.*
29 Tamata ra veka rtali
timur, varat, marmar ovu
tranan rma ma rdoku
rafna'an na'a Ubu Ni Fareta.†
30 Ba Ubu veka notu
ma tamata ovi wol fyawar
akataka, fyawar lia munuk
tamata ra. Tamata ovi
rfakaratat tenarira ra, Ia
veka notu ma wol fyawar
akataka.”

‡ **13:19 13:19** Sesawi na'a ayat ini wol wean sawi ovi ta'an ra. Sesawi ini ni vatul ko'u lean, na'uk nmela ma meter itelu nrata. Ubu Ni fareta mulai ovu tamata ifira watan, na'uk nmela ma dawan ila'a vali. § **13:21 13:21** Vai Yunani nfalak *terigu sata itelu.* Tafsiran ra rsialing ira, ba *sata* itelu yai ka'a bi, terigu kilo vututelu. * **13:28 13:28** Faliak ***nifarira ra rsitutu ira*** ihin a vali ne, rangrova te ralarira lalau, tevek rotu sala. † **13:29 13:29** Tamata Yahudi wol inar lahir tamata ovi wol Yahudi, ba ti ma rarenar ne, tamata ovi wol Yahudi veka rna'a lanit ratan vali, na rangrova urun. Tamata Yahudi ranovak vali ne, ira veka ula ira ma rna'a Ubu Ni Fareta a.

Yesus ralan lalau na'ut i nfikir tamata ovi rna'a Yerusalem
Matius 23:37-39

31 Na'ut inyai vali, na tamata boku tali sidovung Farisi rma ma rfalak verin Yesus ne, “Muti talik lahir wan ini, tevek raja Herodes mane nfedan Oa.”
32 Yesus nfalak verin ira ne, “Miti lahir Herodes i rfanara ia ne serigala, ma fyalak verin ia ne, Ya'a aling vatuk nait sian ra tali tamata ra ovu otu ma tamata ra lolin ira tali rira suhut ra, amar ini ovu ilyan. Ravrua beti Ning karya a roak.
33 Velik ne wean inyai, na'uk Ya'a musti ubana uti Yerusalem amar ini, ilyan ovu ravrua, tevek wol inovan ma rfedan nabi na'a wan liak, musti na'a Yerusalem.”‡
34 Nata Yesus nfalak ne, “Tamata ovi mnya'a Yerusalem! Mia fyedan nabi ra ovu mtyev-fedan tamata ovi Ubu nsinir ira rma rtuan mia. Ya'a umaseak dalang roak ma usdovu mia, wean manut itai isa nkoka yanan ra na'a manin vavan a, na'uk mifena ma otu wean inyai!
35 Ba wean inyai bi Ubu nban-talik bira Rahan Dawan Falurut a, ba veka vu watan. Ufalak verin mia ne, tali amar ini, na veka wol msyi'ik roak Ya'a, ti naran amar i veka fyalak ne, ‘Ubu naflahar Ia i nma ovu Duila'a naran a!’ ”

14

Yesus notu ma lolin tamata isa tali ni suhut na'a amar i Yahudi ra ryari ira

1 Amar isa na'ut i Yahudi ra ryari ira, na Yesus nti dawan Farisi isa ni rahan ma nafna'an na'a inyai. Tamata ovi rna'a inyai rsi'ik nan-uang Ia.
2 Tamata isa nma ma ndiri Yesus wahan ralan a. Tamata yai ni suhut notu ma ean ovu liman ra rbara.
3 Ba Yesus norat Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ovu tamata Farisi avyai ne, “Na'a Musa ni inukun ra, bis totu ma tamata lolin ira na'a amar i ita tamata Yahudi tyari ita a?”
4 Tamata avyai munuk wol vairira lahir. Yesus ntaha tamata i ni suhut yai liman a ma notu ma lolin ia, beti nsinir ma newal ia.
5 Nata Yesus norat ewal ira ma nfalak ne, “Wean i yanabira isa, te bira sapi isa nleka nsuta wear kakear ralan a, na wol msyuta ma msyikat lahir ia, velik ne na'a amar i tyari ita?”
6 Na'uk wol tamata isa nvalat nala afa i Yesus norat yai.

Ubu inan ma ita tfak-abava tenadida ra

7 Yesus nsi'ik mangun ovi rma dawan Farisi yai ni ra-han a, na ira ti rdoku kadera ovi rna'a ulu ra. Ba Yesus nala vaivatul kamkuma isa ma nair ira. Ia nfalak ne,

‡ **13:33 13:33** Yesus nala vaivatul *sindiran*, ma al ntabu tamata Yahudi ra, tevek sala ma dawan ira ma rfedan nabi ra. Nlia tali inyai, na rfedan nabi ra na'a Yerusalem, kota i Ubu nfili ma Ni Rahan Dawan Falurut nana'a.

8 “Wean i tamata isa
nasweang oa ma movu ni
snobsifa a, na deka muti
mdoku kadera ovi rna'a ulu
ra, beta ne snoba duan yai
nasweang roak tamata ovi
rira van ra dawan lia oa.
9 Snoba duan yai veka
nma ma nfalak verin oa
ne, ‘Deka mungrova, tevek
ufadoku roak wan ini verin
mangun eri.’ Ba veka
mwa'it urun i lahir ma
ti mdoku kadera ovi rna'a
muri lalean a.
10 Ba wean i rasweang
oa ma muti snoba isa, na
mdoku kadera ovi rna'a
muri lalean a, boma snoba
duan yai nfalak verin oa ne,
‘Kida, mwa ma muti mdoku
kadera ovi rna'a ulu eri.’
Wean inyai, na snoba duan
yai nalang roak oa na'a man-
gun waharira ralan ra.
11 Tamata iki watan wean
i nfakaratat tenan a, na Ubu
veka nfakabava ia. Na'uk
tamata iki nfakabava tenan
a, na Ubu veka nfakaratat
ia.”
12 Nata Yesus nfalak
verin dawan Farisi yai
ne, “Wean i musweang
tamata ra ma rovu mu
snoba a ma rafna'an lera
ndirlola te lervava, na deka
musweang watan mu kida
ra te a'am a warim ra, ovu
vali tamata ka'i ovi rna'a
mu rahan nelan a, tevek
ira veka rasweang vali oa
ma mimunuk mifna'an ma
rfaturu ne, raval roak mu
lolin a.
13 Na'uk wean i motu
snoba, na musweang tamata
ovi rira kasian ra, tamata
ovi ear limarira rametal, te
tamata ovi ratlukut ra, ovu
vali tamata ovi rkibu ra.
14 Motu wean inyai, na
Ubu veka naflahar oa, tevek
tamata avyai veka wol raval
nala mu lolin a. Ubu veka
nbalas mu lolin yai na'ut i
nfava'at ewal tamata ovi rira
vava'at ra rmalola.”

Vaivatul kamkuma al nfalyawang ne, Ubu nasweang tamata rivun ma rorang Ia, na'uk etal dawan rafena

Matius 22:1-10

15 Ti ma rarenar munuk
afa ovi Yesus nfalak ra,
na tamata isa tali tamata
ovi rdoku rafna'an yai
nfalak verin Yesus ne, “Lolin
urun verin tamata ovi veka
rafna'an na'a snoba dawan
ovu Ubu na'a Ni Fareta a!”
16 Na'uk Yesus nfalak verin
ia ne, “Amar isa, na tamata
isa notu ni snoba dawan,
na ia nasweang ma tamata
rivun rma!
17 Ti ma snoba yai mane
nbana, na nsinir ni tamata
sansinir isa ma ti nfalak
verin tamata ovi nasweang
roak ira yai ne, ‘Afakataka
rna'a munuk roak, ba mya
kikyai.’
18 Na'uk tamata avyai
munuk lahir, lokat ira, ka'i
rdava rira lola.* Tamata i
ula lalean ia nfalak verin
sansinir yai ne, ‘Ya'a ufaha
roak va'i isa, ba musti uti
ma usi'ik. Era ma deka
mungrova ya'a, tevek wol
uti.’

* **14:18 14:18** ***Rdava rira lola*** na'a ayat ini, ihin a na'a vai Mala ne, *mereka mencari alasan*. ***Lola*** nvotuk vali na'a Yohanes 15:25, Roma 3:19, 4:2, 1 Petrus 2:16.

19 Tamata isa vali nfalak
ne, ‘Beti ufaha sapi brana
vutu a, ba musti uti ma
ucoba sapi avyai ma usi'ik
ne, rkarya ma lolin te wahal.
Wol bis uti, ba era ma deka
mungrova.’
20 Tamata isa vali nfalak
ne, ‘Ya'a beti usifa, ba veka
wol uti mu snoba.’
21 Ba sansinir yai newal
ia ma ti nfamalik munuk
afa avyai verin ni dawan
a. Ba rahan duan yai nan-
grova urun ma nfalak verin
ni sansinir yai ne, ‘Muti lahir
kota ini ni linga'an ko'u ovu
dawan ra, ma movun tamata
kasian ra ovu tamata ovi
ear-limarira ra rametal, ovu
tamata ovi rkibu ra, ntafal
vali tamata ovi ratlukut ra
ma rma snoba ini.’ Ba,
sansinir yai nti.
22 Ti ma sansinir yai newal
ia, na nfalak ne, ‘Baba, otu
munuk roak afa ovi fwalak
ra, na'uk wan rivun na'a
snoba ini vu obin.’
23 Snoba duan yai nfalak
ne, ‘Muti lahir linga'an
dawan ovu linga'an ko'u
ovi rna'a kota murin a ma
mkiwal tamata ra ma rma,
boma ning rahan a nngora.
24 Ufalak urun verin mia
ne, wol tamata isa vali tali
mangun ovi usweang ula
roak ira yai veka rfatemang
ning afamtahan ovi na'a
ning snoba ini.’ ”

Tamata iki watan ralan urun ma norang Yesus, na deka nfikir ne maraan watan
Matius 10:37-38

25 Tamata rivun rorang
Yesus na'a Ni banbanan a.
Yesus nfulak wahan a, ma
nfalak verin ira ne,
26 “Wean i tamata isa nma
ma norang Ya'a, na ia musti
nlobang Ya'a nlia tali renan
a, yaman a, awan a, yanan
ra, a'an a warin ra, ovu
tenan a. Na'uk wean i wol
notu wean inyai, na ia wol
bisma norang Ya'a.
27 Tamata i norang Ya'a
musti ntorung ma ntuan
susa, te nmata, wean i nvara
ni aa walwalur a. Ba tamata
i nafena ma nvara ni aa
walwalur, wol bisma norang
Ya'a.
28 Wean i tamata isa tali
mia mane nfadiri rahan
dawan isa, na ia musti
ndoku ma nrekan ni kubang
ra veki, boma bisma nka'a
ne, ni kubang avyai naran
ma not-nala rahan yai te wa-
hal.
29 Tevek, wean i nfadoku
roak ni fanderen, na'uk
wol not-nala rahan yai, na
tamata rivun veka rsi'ik ni
karya a ma rmalit ia.
30 Tamata avyai veka
rfalak ne, ‘Ya'i yo, tamata
ini mulai roak ma nfadiri
ni rahan dawan, na'uk ni
kubang wol naran ma not-
nala munuk!’
31 Wean i raja isa ni sul-
dadu rivun vutu mane rti
rotu rihi ovu raja liak isa
i ni suldadu rivun vutrua,
na raja yai musti ndoku ma
nanovak veki ne, ia veka
utun raja i ni suldadu rivun
vutrua yai te wahal.
32 Wean i nka'a roak ne,
ia veka wol utun, na na'ut
i raja i ni suldadu rivun
vutrua yai raroa ira obin, na
nsinir lahir ni suldadu ifira

rati rera ma deka rotu rihi.”
33 Ti nata, Yesus nfalak
ne, “Mia weabira vali in-
yai. Wean i inabira ma my-
orang Ya'a, na musti byan-
talik bira metan ra munuk.”

Tamata ovi rorang Yesus wearira sira
Matius 5:13; Markus 9:50

34 “Sira lolin ma totu ma
afamtahan ra lanun. Na'uk
wean i sira yai wol sarsiran
roak, na veka totu aka ma
sira yai sarsiran ewal?
35 Ba rvatuk a'uk sira yai,
tevek wol bis vali ma rotu
na'a pupuk ma na'a tamata
rira va'i ra. Iki arun, na eka
nrenar ma lolin.”†

15

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa na'a domba i wol nleal a
Matius 18:12-14

1 Amar isa, na tamata ovi
ba'i rera babahir kulu ra,
ovu tamata salasilan liak ra,
rma rtuan Yesus ma rarenar
afa ovi nfalak ra.
2 Ba tamata Yahudi boku
rtali sidovung Farisi, ovu
rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra, rafngamu'ur ma
rfalak ne, “Ya'i yo, tamata
ini notu ni kida ovu tamata
salasilan ra ma nafna'an ovu
ira!”
3 Ba Yesus nala vaivatul
kamkuma isa ma nfalak
verin ira ne,
4 “Wean i tamata isa ntali
mia ni domba ratut isa,
na'uk isa wol nleal, na
ia veka notu afaka? Ia
veka nban-talik domba vutsi
rahin isi yai na'a wan lean
vu i ngrova lalawatan a, ma
ti ndava domba i wol nleal
yai, ti naran i ndav-nala roak
ia.*
5 Ba wean i ntuan roak
domba yai, na inan urun i
lahir, ma nala domba yai
nrata varan a ma newal ia.
6 Ti ma naran ni rahan, na
nera ni kida ra ovu tamata
ovi rna'a ni rahan nelan a
ma nfalak verin ira ne, ‘Mya
ma totu inad lolin, tevek
udav-nala roak ning domba
i wol nleal a.’
7 Ba ufalak verin mia
ne, na'a lanit ratan veka
wean vali inyai. Ubu ralan
a veka lolin urun, tevek
tamata salasilan isa nahil
ma ntalik roak tali ni salasi-
lan ra. Ralan lolin yai
nlia tali ralan lolin verin
tamata vutsi rahin isi ovi
rira vava'at ra rmalola, ma
wol rperlu ma rahil ma rta-
lik tali rira salasilan ra.”

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa ewal na'a kubang ihin i wol nleal

8 Nata Yesus nfamalik vai-
vatul kamkuma isa verin ira
ne, “Vata isa ni kubang ihin
vutu a, ba wean i isa wol
nleal, na veka notu afaka?
Ia veka ntutun damar ovu
nbitin munuk rahan ralan a
ma al ndava ni kubang i wol
nleal yai, ti naran i ndav-
nala.
9 Ti ma ndav-nala roak
kubang yai, na nera ni kida
ra ovu tamata ovi rna'a ni
rahan nelan a ma nfalak
verin ira ne, ‘Mya ma totu

† **14:35 14:35** Tamata ovi wol rorang Yesus ovu ralarira urun, na rira inorang a wol ihin akataka. Ira wearira lahir sira i wol sarsiran roak ma tvatuk a'uk ia.

* **15:4 15:4** Wan lean vu i ngrova lalawatan a, na'a vai Mala tfalak ne, *padang rumput.*

inad lolin, tevek udav-nala
roak ning kubang i wol nleal
a.’
10 Wean vali inyai verin
Ubu Ni sansinir ra na'a lanit
ratan, ma veka inarira lolin
urun, tevek tamata salasilan
isa nahil roak tali ni salasi-
lan ra.”

Yesus nfamalik ewal vaivatul kamkuma isa na'a kasiko'u i wol nleal roak a

11 Yesus nfalak ewal vali
ne, “Tamata isa yanan brana
irua.
12 Amar isa, na iwarin a
nfalak verin yaman a ne,
‘Bapa, msiduk kikyai dida
metan ra, ma mala ning wa-
hat a verin ya'a.’ Ba yaman
a nsiduk lahir ni metan ra
verin yanan irua yai.†
13 Amar ifira nelak watan,
na yanan iwarin a ti nfedi
munuk lahir ni metan ra ma
nti negara i raroa. Na'a
negara yai, na ia nawahak
munuk lahir ni kubang ra
ma al notu ni sian a lolin
watan.
14 Ti ma nawahak munuk
ni kubang ra, na lafar dawan
nkena negara yai. Ba ni
vava'at a sian urun i lahir.
15 Ia nti ndava karya na'a
tamata isa na'a negara yai.
Ba tamata yai nala karya
verin ia ma ti nwanar ni
vavu ra na'a ni lanun a.
16 Ia nablafar da'in roak,
ba mane na'an watan vavu
rira afamtahan ra, na'uk wol
tamata isa vali ntorung ma
nala verin ia.
17 Ti nata ni fikiran lyawan
roak ma nfalak na'a ralan
ne, ‘Tamata ovi rkarya verin
yamang a rivun urun ira,
ovu rira afamtahan a nngora
tia ma watan, na'uk una'a
ini, na mane umata ning
lafar roak!
18 Ya'a veka ewal ya'a ma
ti utuan yamang a ma ufalak
verin ia ne: Bapa, ya'a otu
salasilan roak verin Ubu ovu
oa.
19 Wol inovan roak ma
tamata ra rfalak ne, oa
yanam ya'a. Ba fara
mtorung ma ukarya verin
oa, wean watan mu tamata
karya liak ra.’
20 Ba ndiri ma newal ia
nti verin yaman a. Nana'a
raroa obin, na yaman a nrea
lan roak ia, ba nfarnuang
lahir na'a ralan ma nfaturu
ni silobang a, ba nafla nti ma
nangabuk ovu nvoan ia.
21 Ia nfalak verin yaman a
ne, ‘Bapa, ya'a otu salasilan
roak verin Ubu ovu oa, ba
wol inovan roak ma tamata
ra rfalak ne, oa yanam ya'a.’
22 Na'uk yaman nfalak
verin ni sansinir ra ne,
‘Yarak ti myala ravit blawat
i lolin urun a ma myotu
ma neluk, ovu myala tatea
ma mya'adoru na'a ean a,
ovu vali myala sitana ma
mya'adoru na'a liman a.‡

† **15:12 15:12** Tamata Yahudi ba'i rnaban ma tamata nmata, beti rsiduk ni metan ra verin ni tiniman ra. ‡ **15:22 15:22** Na'a ayat 19, tamata karya na'a vai Yunani *misthion*, ihin a ne, tamata i na'an kadi. Na'a ayat ini, tamata sansinir na'a Yunani *doulous*, ihin a ne, tamata i wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, iria lesan.

23 Myotu munuk wean in-
yai, beti myala sapi ko'u i
ngbabal urun a ma fyedan
ia. Ki totu snoba ma tafna'an
ovu totu inad lolin.
24 Tevek yanak ini nmata
roak, na'uk fiang ini nva'at
ewal. Ia wol nleal roak,
na'uk fiang ini utuan ewal
roak ia.' Ba rotu lahir rira
snoba.§
25 Na'ut inyai vali, na
yanan iya'an a na'a va'i
obin. Ti ma newal ia ma
nfaseri rira rahan a, na
nrenar tamata ra rdedang,
rafraik flo'its ovu rso'i-
rsomar.
26 Ba nera rira tamata
sansinir isa ma norat ia ne,
'Rotu afakinyai?'
27 Sansinir yai nfalak ne,
'Warim a newal roak ia,
ba yamam a nsinir ami ma
amfedan roak sapi ko'u i
ngbabal urun a, tevek yanan
i wol nleal yai newal roak ia
ovu lolin.'
28 Ba yanan iya'an yai
nangrova urun, ma nafena
nti rahan ralan. Nata ya-
man a nma murin ma nera
lablobang ia ma nma ralan.
29 Na'uk nfalak verin ya-
man a ne, 'Varat a nkati
varat, na ukarya verin oa
wean sansinir. Wol fasa vali
obin angal afa ovi fwareta
ra, na'uk wol mane fasa vali
mala bibi ko'u isa verin ya'a
ma otu snoba ovu ning kida
ra.
30 Na'uk yanam yai ti ma
nawahak munuk roak mu
metan ra ovu vatlean ra.
Ti ma newal ia, na bapa
fwedan lahir sapi ko'u i ng-
babal yai verin ia!'
31 Yaman nfalak verin ia
ne, 'Baba, oa ini mna'a
lalawatan ovu ya'a, ba ning
afakataka munuk, oa mu
vali.
32 Na'uk inovan ma totu
snoba ma totu inad lolin,
tevek warim ini nmata roak,
na'uk fiang ini nva'at ewal.
Ia wol nleal roak, na'uk tat-
uan ewal roak ia.' "

16

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa na'a tamata i wol nsi'ik ma lolin ni dawan ni metan ovu ni kubang ra

1 Yesus nfalak verin Ni
tamata ovi rorang Ia ne,
"Tamata ka'i isa ni tamata
karya isa. Tamata ka'i
yai nala karya verin ia ma
nasusan munuk ni metan
ra. Amar isa, na tamata
ra rmangadu tamata karya
yai verin tamata ka'i yai ne,
ia nawahak tia ma watan
tamata ka'i yai ni metan ovu
ni kubang ra.
2 Ba tamata ka'i yai nera
ni tamata karya yai ma norat
ia ne, 'Ya'a urenar roak ivar
na'a mu karya a, ba eka
fwamalik munuk lahir afa
ovi ala ma mususan ra, tevek
oa wol bisma mususan roak
ning metan ovu ning kubang
ra!'
3 Ba ia nanovak na'a ralan
a ne, 'Ya'a musti otu afaka
fiang ini? Tevek ning dawan
a mane nfaleka ya'a tali ning
karya. Ya'a wol ufkear nala,
ovu ya'a wol bis vali ma era

§ **15:24 15:24** Tamata ini yanan wol nmata, na'uk ia nanari ne nmata. Tafsiran boku rfalak ne, kasiko'u ini nmata (secara rohani), tevek nafena ma norang Ubu.

kubang tali tamata ra, tevek
uma'it.
4 Ya'a ufikir nala afa isa
ma veka otu, tevek sarseri
roak ma ning dawan a
nfaleka ya'a tali ning karya
a, ma wol ususan roak ni
metan ovu ni kubang ra, na
bisma ning kida rivun. Ira
veka rala ya'a ma ti una'a
rira rahan.’
5 Ba nera munuk tamata
ovi rira utan na'a ni dawan
a, ma norat tamata avyai
lokat ira. Ia norat tamata
i ula lalean a ne, ‘Mu utan
ifira na'a ning dawan a?’
6 Tamata yai nfalak ne,
‘Ngul ngusi ratut isa.’ Ba
nfalak verin tamata i ula
lalean yai ne, ‘Ini oa mu
surat utan a. Mdoku ma
mtulis lahir mu surat utan
liak a, ne ngul ngusi vutlima
watan.’*
7 Nata nfalak vali verin
tamata i norang hi ula lalean
a ne, ‘Oa mu utan ifira?’
Tamata yai nfalak ne, ‘Gan-
dum tenat rivun isa.’ Ba
nfalak vali verin tamata yai
ne, ‘Mala mu surat utan ini
ma mdoku ma mtulis lahir
mu surat utan liak a, ne
gandum tenat ratut iwalu
watan.’
8 Ba tamata ka'i yai
nfakaratat ni tamata i ba'i
nasusan ni metan ovu ni
kubang ra, tevek ni kaka'a,
velik ne ni bota dawan.
Ufalak wean inyai, tevek
tamata ovi wol rorang Ubu
rira kaka'a ma rasusan rira
vava'at ra ovu rotu ma
tamata ra inar ira, nlia tali
tamata ovi rira vava'at ra
na'a lyawan ralan.
9 Myala metan ovi rna'a
lanit i vavan ini ma al my-
otu bira kida, boma wean i
metan avyai wol fyawarira
roak, na Ubu veka nala mia
ti mnya'a lanit ratan.

Tamata ovi rsi'ik ma lolin metan ovi Ubu nala verin ira na'a lanit ivavan ini, na Ia veka nala vali metan dawan ovi rna'a lanit ratan verin ira

10 Tamata iki watan not-
orang lalawatan afa ovi
nfalak ra na'a afa ovi ko'u
ra, na ia veka not-orang afa
ovi nfalak ra vali na'a afa ovi
dawan ra. Na'uk tamata iki
watan nsiklabir na'a afa ovi
ko'u ra, na ia veka nsiklabir
vali na'a afa ovi dawan ra.
11 Ba wean i wol myot-
orang afa ovi fyalak ra na'a
metan ko'u ovi rna'a lanit i
vavan a, na Ubu veka wol
norang vali mia ma nala
metan dawan ovi rna'a lanit
ratan verin mia.
12 Wean i msyiklabir ma
wol msyi'ik ma lolin tamata
rira metan ra, na iki vali
veka nala metan ra verin
mia?
13 Tamata sansinir isa wol
bisma nkarya verin duan
irua. Ia veka wol inan
lahir isa, na'uk nlobang isa.
Te veka not-orang lalawatan
afa ovi nfalak ra verin isa,
na'uk wol inan lahir isa. Mia
weabira vali inyai, ma wol
bisma myala bira vava'at ra
verin Ubu, ovu vali myala
bira vava'at ra verin bira
metan ra.”
14 Ti ma tamata Farisi
avyai rarenar munuk afa ovi

* **16:6 16:6** Tamata Yahudi rotu rira ngul tali aa zaitun vuan ra. Lokat ngusi nvuat ngul ka'a bi liter vututelu rahin ilima.

Yesus nfalak ra, na rmalit
Ia, tevek rlobang urun rira
kubang ra.
15 Ba Yesus nfalak verin ira
ne, “Mia myotu felabira ra
wean tamata ovi ba'i rotu
a'uk afa ovi lolin ra na'a
tamata waharira ralan ra,
na'uk Ubu nka'a munuk ral-
abira ra. Afa ovi tamata
ranovak ne lolin urun, na
Ubu wol inan lahir afa avyai.
16 Musa ni inukun ra ovu
nabi rira afa ovi rair ra
rbana, nata ti naran Yohanes
i nbaptis tamata ra nma. Tali
na'ut inyai, na tamata ra
rfamalik Ivar Lolin i nfama-
lik Ubu nfareta tamata ra
wean lahir Raja. Tamata
rivun rkiwal ma ti rna'a Ni
Fareta yai.
17 Musa ni inukun ra
munuk, ti naran ni titik
koma ra, veka rna'a kakiwal,
ma nlia tali lanit ovu lanit
ivavan ini.
18 Brana iki watan ntalik
awan a, ma nsifa ewal ovu
vata liak, na brana yai sala
roak ia, wean lahir i ntuba
ovu tamata i wol awan verin
ia. Ba wean i brana iki
watan nsifa ovu vata i awan
a ntalik roak ia yai, na brana
yai sala roak ia vali, wean
lahir i ntuba ovu tamata i
wol awan verin ia.”†

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata ka'i ovu Lazarus i ni kasian dawan a

19 Nata Yesus nfamalik
ewal ne, “Tamata ka'i isa
ba'i noru a'uk ravit blawat
i lolin urun a ovu kadar-
avit liak ovi fyawar urun a.
Lokat amar, na ia notu inan
lolin ovu ni kaka'i a.‡
20 Tamata isa vali ni kasian
a dawan, naran Lazarus.
Lokat amar, na ia ntuba na'a
tamata ka'i yai ni falfolat
ngoran a. Ni weba ra rsoru
lahir tenan a.
21 Ia mane na'an watan
afamtahan mumun ovi rleka
na'a tamata ka'i yai ni meja
vavan a, na'uk wol nal-nala
akataka. Yaha ra rma vali
ma rlelut ni weba ra.
22 Nata tamata kasian yai
nmata, ba Ubu Ni sansinir
ra tali lanit ratan rma ma
rovun lahir ia nti wan i lolin
urun a nebang Abraham. Ba
tamata ka'i yai nmata vali
ma ti roving ia.
23 Tamata ka'i yai nana'a
roak yafwan kakiwal, na ni
wawa'uk a dawan urun i
lahir. Ia ntadata ma nsi'ik
tali raroa watan, na Lazarus
ndoku wan i lolin urun a
nebang Abraham.
24 Ba nafwak ma nfalak
ne, ‘O Bapa Abraham, fara
fwaturu Mu silobang verin
ya'a! Msinir Lazarus ma
nsovu liman tutul a na'a
wear ma nma nfangridin
earng a, tevek ufarnuang
wawa'uk i dawan urun a
na'a yafu ralan ini!’
25 Na'uk Abraham nfalak
ne, ‘Mungnanang veki ta
baba, tevek na'ut i bwa'at
obin a, na oa mu munuk
roak afa ovi lolin ra, na'uk
Lazarus ni watan afa ovi
sian ra. Fiang ini Lazarus
inan lolin roak, na'uk oa mu
wawa'uk a dawan urun ia.

† **16:18 16:18** Vaivatul isa na'a Vaidida mnanat, ***naflidan***, ihin a ne, tamata i nsifa roak, na'uk ntuba ovu tamata i wol awan verin ia. ‡ **16:19 16:19** Na'ut inyai, na maloli te ravit blawat ungu fyawan urun. Tamata ka'i sa'i rfaha nala.

26 Nlia tali inyai vali, na
tivat isa i bilaman urun a
nelak ita ma oa mna'a lihir
a, na ami amna'a lihir a.
Ba wean i tamata ovi rtali
wamami mane rahu tivat yai
ma rti ralola mia, te ovi rna'a
inyai mane rma ma ralola
ami, na wol bis lahir!'
27 Ba tamata ka'i yai nfalak
ne, 'Baba, wean inyai ba
era lablobang verin oa, ma
msinir Lazarus ma nti ya-
mang ni rahan a,
28 tevek a'ang-waring il-
ima rna'a rahan yai obin,
ma nfangnanang urun ira,
boma na'ut i rmata a, na
deka rma wan i ni wawa'uk
a sian urun ini.'

29 Na'uk Abraham nfalak
ne, 'Ira rira roak Musa ovu
nabi rira kitab ra. Ba fara
rorang watan afa ovi rtulis
roak na'a kitab avyai!'
30 Ba tamata yai ka'i nfalak
ne, 'Baba, inyai wol naran
obin, na'uk wean i mat-
matan isa nva'at ewal ma
nti nfalak verin ira, na ira
veka rahil ma rtalik tali rira
salasilan ra.'
31 Na'uk Abraham nfalak
ne, 'Wean i wol rarenar afa
ovi rtulis roak na'a Musa
ovu nabi rira kitab ra, na
ira veka wol rorang vali
ma rahil ma rtalik tali rira
salasilan ra, velik ne mat-
matan isa nva'at ewal ma ti
nfalak verin ira.' "§

17

Afa ovi rotu ma tamata ra rotu a'uk salasilan ra
Matius 18:6-7,21-22; Markus 9:42

1 Yesus nfalak verin Ni
tamata ovi rorang Ia ne,
"Ita tka'a roak ne, afa ovi
rotu ma tamata ra rotu
a'uk salasilan ra veka rna'a,
na'uk sian urun i lahir verin
tamata ovi rotu ma tamata
liak ra rotu salasilan.
2 Ni lolin a, rkeak vatu
dawan isa na'a tamata avyai
relarira ra ma relik ira rti
tahat ralan. Rotu wean in-
yai, na lolin lia tali tamata
avyai rotu ma tamata i ni
inorang a kako'u nleka ma
notu salasilan.*
3 Wean inyai bi, msyi'ik
ma lolin afa ovi myotu ra!
Wean i terabir-valibira isa
notu salasilan, na mtyabu ia.
Ba wean i nahil ma ntalik
roak tali ni salasilan ra, na
myabun ia.
4 Wean i notu salasilan
verin mia fafitu na'a amar
isa, ovu vali newal nala
fafitu ia nma verin mia ma
nfalak ne, 'Ya'a ahil roak, ba
era ma myabun ya'a,' na mia
musti myabun ia."

Inorang i nangrebat a

5 Nata Yesus Ni rasul ra
rfalak verin Ia ne, "Duila'a
Yesus, fara fwangrebat
mami inorang a!"
6 Duila'a nfalak ne, "Wean
i bira inorang a veran sesawi

§ **16:31 16:31** Tamata ka'i yai wean Yahudi rira dawan ra. Ira ba'i rera mujizat ovu faneak ra ma nfaturu ne, Yesus ntali Ubu. Na'uk rafena ma rorang Ubu Ni vaivatul ra na'a ayat ovi rfamalik ne, Ia Raja Ia ma nsikat roak tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Velik ne tamata nva'at ewal tali matmatan, na'uk wol rorang watan.

* **17:2 17:2** Tamata i relik ia nti tahat ralan na'a ayat ini ihin a ne, tamata nmata. Inyai lolin nlia Ubu nukun ma dawan ia, tevek ia notu ma tamata liak notu salasilan.

ni vatul watan, na mia bisma
fyalak verin aa dawan ini
ne, ‘Mutvutuk lahir ma roal
mdiri tahat ralan,’ na veka
norang watan mia!”†

Tamata sansinir isa ovu duan a

7 “Wean i tamata isa
tali bir tinemun ni tamata
sansinir nkarya na'a ni va'i
a, te nwanar ni afwatan
ra, ma wean i newal ia
tali ni karya, na tamata yai
veka nfalak verin ni sansinir
yai ne, ‘Mwa ma mufna'an
kikyai!’?‡
8 Velik aba, wahal lahir! Ia
veka nfalak verin ni sansinir
yai ne, ‘Mususan afamta-
han verin ya'a. Moru mu
ravit i nmerat a, ma mdiri
msi'ik ma ufna'an-ufnenu
munuk veki, beti mufna'an-
mufnenu vali.’
9 Ia veka nraning ni
sansinir yai? Wahal lahir,
velik ne notu munuk ni
karya ovi nala verin ia.
10 Wean watan inyai verin
mia vali. Wean i myotu
munuk roak afa ovi Ubu
nfalak ma myotu ra, na
ni lolin a, fyalak ne, ‘Ami
tamata sansinir ami watan,
ovu wol fyawamami lahir,
ba amotu a'uk afa ovi musti
amotu ra.’ ”

Yesus notu ma lolin ewal tamata vutu ovi rira suhut ngabaa

11 Yesus nahu propinsi
Samaria ovu propinsi
Galilea rira elat ratan a ma
nbana nti Yerusalem.
12 Na'ut i Yesus nti naran
ahu isa, na tamata vutu ovi
rira suhut ngabaa rma rtuan
Ia. Ira rdiri ma ya'i raroa ira
tali Yesus,§
13 ma rafwak ne, “Yesus,
Tuan Guru! Mlobang ami.”
14 Ba Yesus nsi'ik ira ma
nfalak ne, “Miti ma fyaturu
tenabira ra verin Yahudi rira
mela falurut ra, ma rsi'ik
tenabira ra ne, lolin roak te
wahal.” Na'a rira banbanan
obin, na lolin lahir ira tali
rira suhut a.
15 Tamata isa tali tamata
vutu yai, ti ma nsi'ik tenan
a, na lolin roak ia tali ni
suhut a, ba newal ia ma
nfadawang Ubu ovu vain
dawan.
16 Nata nsangatur na'a
Yesus wahan ralan a, ovu
nfalak fara weninyai verin
Ia. Tamata yai ntali
Samaria.*
17 Yesus nfalak ne, “Inlan-
gin a otu ma tamata vutu
lolin ewal roak ira tali rira
suhut a te wahal? Tamata isi
yai rna'a inba?
18 Wean inbinimi wol
tamata isa vali tali ira rma
ma rfalak fara weninyai
verin Ubu, na'uk tamata
i wol Yahudi ini sa'i nma
a'uk?”

† **17:6 17:6** Sesawi ni vatul ko'u rahi aa liak ra rira vatul ra, na'uk nmela ma na'a aa dawan. ‡ **17:7 17:7** Tamata sansinir na'a ayat ini wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, ***iria lesan.*** § **17:12 17:12** Suhut ngabaa ihin a na'a vai Mala ne, *kusta.* Ini suhut aleman ma bis notu ma tamata liman, ean ovu wan liak ra rakvisal. * **17:16 17:16** Tamata Yahudi ovu tamata Samaria rsikifan ira (isa wol inan lahir isa), ba tamata Samaria yai nfakabava tenan verin Yesus, na nfabriang ira munuk.

19 Yesus nfalak verin
tamata yai ne, “Mdiri ma
mewal oa kikyai, tevek mu
inorang a notu ma lolin roak
oa.”

*Na'ut i Ubu veka nma ma
nfareta lanit ivavan a
Matius 24:23-28,37-41*

20 Tamata Farisi ifira rorat
Yesus ne, “Lafira, na Ubu
nma ovu Ni Fareta Ralan a?”
Ba Yesus nfalak ne, “Ubu Ni
Fareta Ralan wol nma ovu
faneak ovi tamata ra rsi'ik,
21 ovu vali tamata ra
wol bisma rfalak ne, ‘Eka
msyi'ik, Ia na'a ini, te na'a
ineri!’ Tevek Ubu neluk raja
ma nfareta lanit ivavan ini
na'a roak ralabira ra.”
22 Ba Yesus nfalak verin Ni
tamata ovi rorang Ia ne, “Ni
amar a veka nma ma inabira
ma msyi'ik Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a, na'a amar isa
watan, na'uk mia wol bisma
msyi'ik.
23 Tamata ra veka rfalak
verin mia ne, ‘Msyi'ik Ia na'a
ineri!’ Te, ‘Msyi'ik Ia na'a
ini!’ Mia deka miti ineri, ovu
deka myorang ira.
24 Tevek Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a, veka uma ewal
lanit ivavan ini, ma vanang
wean lahir i fitik nyelar tali
lanit wahan nti lanit wahan.
25 Na'uk Ya'a musti utuan
veki wawa'uk i dawan urun
a, ovu tamata ovi fiang ini
rva'at ra veka rala'ing Ya'a.
26 Amar i Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a veka uma, na
tamata ra veka wean lahir
na'ut i Nuh nva'at a.†
27 Na'ut inyai, na tamata
ra rafna'an, rafnenu ovu
rsifa wean watan wean a, ti
naran amar i Nuh nrata ni
kabal a. Nata wear dawan
nma ma nfedan munuk ira.‡
28 Amar yai wean vali
na'ut i Lot nva'at obin.
Tamata rafna'an, rafnenu,
rfedi-rfaha afa, ravuri-rava
ovu rotu rira rahan ra.§
29 Na'ut amar i Lot nban-
talik kota Sodom, na Ubu
nfasuka yafu ovu belerang
wean lahir da'ut tali lanit
ratan, ma nvisal tamata ra
munuk.
30 Veka wean vali inyai
na'ut i Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a, uma ma ufavotuk ten-
ang a.*
31 Na'a amar yai, na
tamata ovi ryari ira na'a rira
rahan ratan ra, deka rsuta
ma rala rira afa ovi rna'a
rira rahan ralan, ovu vali
tamata ovi rkarya na'a rira
va'i ra wol bisma rewal roak
ira rti rira rahan ra.†
32 Mingnanang afa i nkena
roak Lot awan a.‡
33 Tamata iki watan nfikir
a'uk ni vava'at na'a lanit
ivavan a, na ia veka wol ni
vava'at kakiwal a. Na'uk iki
watan wol nfikir ni vava'at
tevek norang Ya'a, velik ne

† **17:26 17:26** Kejadian 7:6-24 ‡ **17:27 17:27** Nuh ni kabal ini wol ni lar, ovu wol ni mesin. Na'ut i Nuh nva'at a, na tamata ra rva'at wean biasa watan, ba wol rka'a ne, brian munuk, na rmata lahir! § **17:28 17:28** Kejadian 18:20—19:25
* **17:30 17:30** Tamata ra wol ranovak ne, Yesus veka nma ma nfabriang ira ma nukun lanit ivavan munuk. † **17:31 17:31** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rahan ratan, wean i tdoku na'a sirtetan a. ‡ **17:32 17:32** Kejadian 19:26 Lot awan nfulak wahan ma nsi'ik Sodom, tevek snain nlobang ni metan ra. § **17:33 17:33** Matius 10:39, Markus 8:35; Yohanes 12:25

tamata ra rfedan ia, na ia
veka ni vava'at kakiwal.§
34 Ya'a ufalak verin mia
ne, na'a ovan i veka uma
ewal yai, na wean i utuan
tamata irua rtuba ko'i isa, na
Ubu veka nala isa, na'uk isa
nana'a watan.
35 Wean i vata irua rbutar
slaru na'a batu putar, na
Ubu veka nala isa, na'uk isa
nana'a watan." [
36 Wean i tamata irua
rna'a va'i, na Ubu veka
nala isa, na'uk isa nana'a
watan.]*
37 Ba Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia rorat Ia ne,
"Duila'a, afa yai veka nvotuk
na'a inba?" Ba Ia nfalak
verin ira ne, "Wean i mat-
matan ra rna'a inyai, na
manut nangan dawan ovi
ba'i ra'an afa matmatan ra
rna'a vali inyai."†

18

Vaivatul kamkuma na'a vata varu isa ovu tamata i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra

1 Yesus nfamalik vaivatul
kamkuma isa verin Ni
tamata ovi rorang Ia ma al
nair ira. Ia nfangnanang ira
ma musti raflurut lalawatan
ovu deka ralarira kako'u.
2 Ia nfalak ne, "Tamata isa
i ba'i nfaleka inukun nleal
kota isa. Ia wol nbobar Ubu
ovu wol nkamlabir tamata
isa vali.
3 Na'a kota yai vali, na vata
varu isa nma lalawatan ma
ntuan tamata inukun yai ma
nera verin ia ne, 'Mlobang
ma mususan ning ngrihi a
ovu tamata i nangal ya'a ini
ovu ni malolan a.'
4 Ya'i mnanat, na tamata
inukun yai wol nkamlabir
lahir varu yai, ti nata
nanovak na'a ralan a ne,
'Velik ne wol ubobar Ubu
ovu wol ukamlabir tamata
isa vali,
5 na'uk varu ini nlabir
lalawatan ya'a. Ba ni lolin
a, ulobang ia ovu ni malolan
a, boma deka nma lalawatan
ma nlabir ya'a.' "
6 Ba Duila'a nfalak ne, "Mi-
novak ma lolin na'a afa ovi
tamata inukun yai nfalak ra.
Ni vava'at a wol nmalola!
7 Ubu notu ma nlia tali
inyai! Ia veka nlobang Ni
tamata ovi nfili ra. Ira ovan-
amar raflurut verin Ia. Ia
veka wol ntal ma mnanat ma
nlobang ira!
8 Ufalak lahir verin mia ne,
Ubu veka nlobang lahir ira
ovu Ni malolan a! Na'uk
wean i Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a, uma lanit ivavan ini,
na Ya'a veka utuan tamata
inorang ra te wahal?"

Vaivatul kamkuma na'a tamata isa ntali Yahudi rira sidovung isa naran Farisi ovu tamata i ba'i nera babahir kulu

9 Yesus nfamalik vali vai-
vatul kamkuma ini verin
tamata ovi ranovak ne, wol
rotu salasilan, ovu ranovak
vali ne, tamata liak ra wol
fyawarira.

---

* **17:36 17:36** Vai Yunani ni naskah mnanat urun ra wol rira ayat ini. † **17:37 17:37** Afa ovi Yesus nfalak ra na'a ayat ini ihin a ne, manut nangan dawan ovi ba'i ra'an matmatan ra rfaturu ma lyawan wan i matmatan nana'a. Na'a Yesus Ni amar i veka nma, na veka lyawan vali verin tamata ra munuk.

10 Ia nfalak ne, “Tamata
irua rti Rahan Dawan Falu-
rut ma raflurut. Tamata
isa ntali sidovung Farisi, na
tamata isa vali ba'i nera
babahir kulu.
11 Tamata Farisi yai ndiri
ma naflurut watan na'a
ralan a ne, ‘Ubu, ya'a ufalak
fara weninyai verin Oa,
tevek ya'a wol weang tamata
liak ra; ira rwi-rwa tamata
ra ma rbori rira metan ra,
rangal inukun ra, rsifa roak
na'uk rtuba ovu tamata ovi
wol awarira verin ira, ovu
vali wol weang tamata i ba'i
nera babahir kulu ini.
12 Ya'a utolat farua na'a
karedralan isa, ovu ala
persen vutu tali ning karya
enan ra munuk verin Oa.’
13 Na'uk tamata i ba'i
nera babahir kulu yai ndiri
ma nfaroa ia tali tamata
ra. Ia wol nabrahi ma nta-
data nrata lanit, na'uk nfe-
fik buburn a ma nfalak ne,
‘O Ubu, fara fwaturu Mu
silobang a verin ya'a, tamata
salasilan ini.’*
14 Mryenar ma lolin afa ovi
ufalak ini! Tamata i ba'i
nera babahir kulu yai, na'ut
i newal ia nti ni rahan a, na
Ubu na'i vatuk roak ni salasi-
lan ra, na'uk tamata Farisi
yai wahal. Tevek tamata
iki watan nfakaratat tenan
a, na Ubu veka nfakabava
ia, na'uk tamata iki watan
nfakabava tenan a, na Ubu
veka nfakaratat ia.”

Yesus naflahar kasiko'u yanat ra

Matius 19:13-15; Markus 10:13-16

15 Tamata rovun yanarira
ko'u ra rma verin Yesus,
boma nfadoku liman na'a
ira. Na'ut i Ni tamata ovi
rorang Ia rsi'ik tamata avyai,
na rangrova ira.
16 Na'uk Yesus nera
kasiko'u avyai, beti nfalak
verin Ni tamata ra ne,
“Msyi'ik watan ma kasiko'u
avyai rma ma rtuan Ya'a.
Deka myotu teri ira, tevek
tamata ovi wearira avyai,
ira veka warira vali ovu Ubu
na'a Ni Fareta a.
17 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Tamata iki
watan wean i wol norang ne,
Ubu nfareta tamata ra wean
lahir Raja, wean kasiko'u
avyai,† na ia veka wol wan
na'a Ubu Ni Fareta a.”

Tamata ovi rka'i ra susa ma ti rna'a Ubu Ni Fareta a

Matius 19:16-30; Markus 10:17-31

18 Yahudi rira dawan isa
nfalak verin Yesus ne, “Tuan
Guru, lolin Oa. Ya'a musti
otu afaka, boma ning vava'at
kakiwal?”
19 Yesus nfalak ne,
“Afakinimi fwalak ne lolin
Ya'a? Wol tamata isa vali
lolin ia, Ubu a'uk sa'i lolin
Ia.
20 Oa mka'a munuk afa
ovi Ubu nfareta roak verin
ita: ‘Wean i msifa roak, na
deka mtuba ovu tamata i
wol awam verin ia, deka
msifedan, deka bwori, deka
mdiri fareta waharira ralan

* **18:13 18:13** Tamata Yahudi ba'i rfefik buburira ra wean i mane rfaturu ne, rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra. † **18:17 18:17** Tamata ovi rna'a Ubu Ni Fareta, ira rira vava'at wean kasiko'u ra, ma rfakabava tenarira ra ovu rafrenar. ‡ **18:20 18:20** Keluaran 20:12-16

ra ma msiklabir na'a afa ovi
fwalak ra na'a tamata liak,
ovu malang renam ovu ya-
mam a.' "‡
21 Tamata yai nfalak ne,
"Ya'a ot-orang munuk roak
afa avyai, tali na'ut i ning
kako'u obin."
22 Yesus nrenar munuk
afa ovi tamata yai nfalak
ra, na nfalak verin ia ne,
"Teran afa isa wol motu
obin. Musti fwedi munuk
mu metan ra ma mtanang
kubang avyai verin tamata
kasian ra. Motu wean inyai,
na veka mu metan na'a lanit
ratan, beti mwa ma morang
Ya'a."§
23 Ti ma nrenar afa ovi
Yesus nfalak ra, na ralan a
lalau urun, tevek nka'i urun
ia.
24 Yesus nka'a lahir ne,
tamata yai ralan lalau, ba
nfalak verin ia ne, "Susa
buas ma tamata ovi rka'i ra
rtorung ma Ubu nfareta ira
wean lahir raja.
25 Susa buas ma unta nu-
ruk dirin ni bilahin a nti,
na'uk susa lia vali verin
tamata ka'i ra ma rtorung
ma Ubu nfareta ira wean
lahir raja."
26 Tamata ovi rarenar afa
ovi Yesus nfalak ra rorat ne,
"Ba wean inyai, na iki veka
ni vava'at kakiwal?"*
27 Ba Yesus nfalak ne, "Afa
ovi tamata wol rot-nala ra,
Ubu not-nala munuk."†
28 Nata Petrus nfalak
ne, "Ami amban-talik roak
mami afakataka munuk ma
amorang Oa."
29-30 Yesus nfalak verin ira
ne, "Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Tamata
ovi rban-talik roak rira ra-
han ra, te awarira ra, te
terarir-valirira ra, te renarir-
yamarira ra, te yanarira ra,
tevek rfamalik Ubu Ni Fareta
verin tamata ra, na Ia veka
ntafal enarira ra ma nlia
ma dawan tali lan a na'a
rira vava'at ra, ovu vali na'a
amar ovi veka rma ini, na ira
veka rira vava'at kakiwal."‡

Yesus nangrihi fatelu roak na'a Ni matmatan a
Matius 20:17-19; Markus 10:32-34

31 Yesus nasdovu munuk
Ni tamata vutu rahin irua
ovi rorang Ia ma nfalak
verin ira ne, "Fiang ini tati
Yerusalem. Na'a ineri, na
afa ovi nabi ra rtulis munuk
roak na'a Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a, veka rkena lahir
Ya'a.
32 Tamata ra veka rala Ya'a
verin tamata ovi wol Yahudi
ra ma rlabir waweang Ya'a
ovu rira vaivatul ra, rfalak
sian Ya'a ovu rafnit Ya'a.
33 Ira veka rasveva Ya'a
ovu rfedan Ya'a, na'uk ti ma
amar itelu nelak, na veka
uva'at ewal."
34 Na'uk Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia wol rfan-aran

§ **18:22 18:22** Vaidida ni vaivatul ***tamata kasian*** ihin a ne, ni kubang, fana'an, fanenu, ni afakataka munuk susa. Naling ia tali vai Mala ni vaivatul *kasihan.*

* **18:26 18:26** Tamata ovi rorat Yesus rfikir ne, wol tamata isa vali veka ni vava'at kakiwal, tevek afa ovi Yesus nfalak na'a ayat 25. † **18:27 18:27** Ubu sa'i nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Tamata ra wol rot-nala! ‡ **18:29-30 18:29-30** Yesus wol nfalak ma tamata ra rablufang rira rahan teta ovu tiniman ra, ma rti rtalik ira. Na'uk ni maksud ne, tamata ra rorang Ia, na inyai penting lia afa liak ra munuk.

afa ovi nfalak ra. Ni vai-
vatul avyai wean afa fan-
fonak verin ira, ba wol rka'a
afa ovi Yesus nfalak ra.

Yesus notu ma tamata kibu isa nsirea lahir
Matius 20:29-34; Markus 10:46-52

35 Na'ut i Yesus nfaseri
roak kota Yerikho, na tamata
kibu isa ndoku linga'an
nelan ma nera afa tali
tamata ra.
36 Ti ma nrenar tamata
rivun ovi rahu inyai vairira
ra, na norat ira ne, “Myotu
afakinyai?”
37 Ira rfalak ne, “Yesus
i ntali ahu Nazaret nbana
nahu ini.”
38 Ba ia nafwak ne, “Yesus,
Oa ubum-nusim Raja Daud.
Fara fwaturu Mu silobang a
verin ya'a!”
39 Tamata ovi rbana ula
ira rtabu ia ma deka vain.
Na'uk ia nafwak ma vain a
dawan urun ma nfalak ne,
“Oa ubum-nusim Raja Daud,
ba fara fwaturu Mu silobang
a verin ya'a!”
40 Nata Yesus ndir-teri,
beti nsinir tamata boku ma
rovun tamata kibu yai nma.
Ti ma nfaseri Yesus, na Yesus
norat ia ne,
41 “Oa inam ma otu afaka
verin oa?” Tamata yai
nfalak ne, “Duila'a, ya'a inak
ma usirea!”
42 Ba Yesus nfalak verin Ia
ne, “Msirea kikyai, tevek mu
inorang a verin Ya'a notu ma
lolin roak oa!”
43 Na'ut inyai vali, na
tamata yai nsirea lahir.
Nata norang Yesus ovu
nfadawang Ubu. Ti ma
tamata rivun avyai rsi'ik
afa yai, na ira munuk
rfadawang Ubu.

19

Zakheus nahil tali afa ovi notu ra ma norang Yesus

1 Ti ma Yesus naran kota
Yerikho, na nban-oli kota
yai.
2 Na'a kota yai, na tamata
ka'i isa naran Zakheus. Ia
nban-ulu verin tamata ovi
ba'i rera babahir kulu.
3 Ia inan ma nsi'ik Yesus,
na'uk tamata rivun ovu
kabava da'in ia, ba wol
bisma nrea Yesus.
4 Ba nafla ula ia tali tamata
rivun avyai nti ma nakbasal
aa ara isa, boma bisma nsi'ik
Yesus na'ut i nahu inyai.
5 Ti ma Yesus naran aa ara
yai, na ntadata ma nfalak
ne, “Zakheus msuta kikyai,
tevek amar ini musti una'a
teri mu rahan.”
6 Ba Zakheus ralan lolin
urun ma nsuta lahir, tevek
Yesus veka nana'a teri ni
rahan a.
7 Tamata rivun ovi rsi'ik
afa yai rafngamu'ur ma
rfalak ne, “You! Yesus nti
lahir tamata i ba'i notu
salasilan yai ni rahan a.”
8 Na'uk Zakheus ndiri
ma nfalak verin Duila'a ne,
“Duila'a, ya'a veka ala lahir
ning metan lihir a verin
tamata kasian ra, ovu veka
ubahir ma nlia nala fafa'at
verin tamata ovi ulabir nala
roak ira.”
9 Ba Yesus nfalak verin Za-
kheus ne, “Amar ini lahir, na
Ubu nsikat oa ovu mu rahan
teta tali bira salasilan ra, ma
bira vava'at kakiwal, tevek

Abraham ubun a nusin vali
oa.*
10 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,
uma ma udava ovu ala
tamata ovi rfaroa ira tali
Ubu, ma usikat ira tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal.”

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata sansinir vutu
Matius 25:14-30

11 Yesus nfaseri roak
Yerusalem, ba tamata avyai
rnarin ne, Ubu Ni amar
sarseri lalean roak ma
nfareta tamata ra wean lahir
Raja. Tamata avyai rarenar
Yesus nangrihi obin a, ba
Ia nfamalik ewal vaivatul
kamkuma isa.
12 Yesus nfalak ne,
“Tamata mela isa mane nti
negara isa i raroa ma ndava
mane rsikat ia ma notu raja
na'a negara yai, beti newal
ia.
13 Ia wol nati obin, na
nera ni tamata sansinir vutu
a ma nala kubang masa
sasan lokat ira, ma nfalak
ne, ‘Myala kubang ovi ma
al fyedi-fyaha afa, nata ti
naran i ewal ya'a.’†
14 Na'uk tamata ovi rtali
ni negara wol inar lahir
tamata mela yai. Ia nti roak,
beti rsinir tamata boku ma
rorang ia ma rfalak verin
tamata ra na'a negara yai
ne, ‘Ami wol inamami ma
tamata ini notu raja verin
ami!’
15 Velik ne wean inyai,
na'uk raja i nfareta negara
yai nsikat watan ia ma notu
raja, beti newal ia. Ia
nsinir tamata ra ma rera
ni sansinir ovi nala roak
kubang verin ira ma rma,
boma nka'a lahir ne, uturira
te wahal.
16 Sansinir i ula lalean a
nma ma nfalak ne, ‘Baba,
ala roak kubang masa isa
i mala verin ya'a yai, ma
ufedi-ufaha afa ma utung
nala kubang masa vutu a.’
17 Ba raja yai nfalak
verin ia ne, ‘Oa mu karya
lolin buas. Oa mot-orang
lalawatan afa ovi ufalak ra
na'a afa ko'u ovi ala verin
oa, ba ya'a veka usikat oa
ma fwareta kota vutu a.’
18 Sansinir i norang i ula
lalean a nma ma nfalak ne,
‘Baba, ala roak kubang masa
isa i mala yai, ma ufedi-
ufaha afa ma utung nala
kubang masa ilima.’
19 Ba raja nfalak verin
ia, ‘Ya'a veka usikat oa ma
fwareta kota ilima.’
20 Sansinir liak isa vali
nma ma nfalak ne, ‘Baba,
mu kubang hi ini. Ukum-teri
ma lolin ia na'a lesu isa.
21 Ubobar oa ta baba, tevek
waham a ngrova watan. Oa
mala afa ovi oa wol mua ra,
ovu ba'i mala va'i ihin tali
va'i ovi wol muvuri-muva
na'a.’
22 Raja nfalak verin tamata
yai ne, ‘Oa muktufan urun,
ba veka ufaleka inukun
verin oa tali afa ovi fwalak
ra. Oa mka'a roak ne,
wahang a ngrova ovu ba'i

* **19:9 19:9** Zakheus ini Abraham ubun a nusin roak ia, na'uk fiang ini ubun a nusin secara rohani vali, tevek norang Yesus. Msyi'ik Galatia 3: 7, 9, 29.
† **19:13 19:13** Kubang masa na'a vai Yunani; mina. Kubang mina isa fyawan a wean tamata ni kadi na'a vulan itelu, te amar ratut isa.

ala afa ovi wol ningu ra, ovu
vali ba'i ala va'i ihin tali va'i
ovi wol uvuri-uva na'a.
23 Wean inyai, na afakin-
imi wol fwadoku ning
kubang yai na'a bank, boma
ti ma ewal ya'a, na bisma ala
kubang yai ovu ni bunga a.'
24 Nata raja nfalak verin
tamata ovi rdiri inyai ne,
'Myal-ewal kubang tali
sansinir yai, ma myala verin
sansinir i ni kubang masa
vutu a.'
25 Na'uk ira rfalak ne,
'Baba, ia ni kubang masa
vutu roak.'
26 Raja nfalak ne, 'Ming-
nanang! Tamata iki watan
npake ma lolin afa ovi rna'a
roak ia, na veka utafal vali
verin ia. Na'uk tamata iki
watan wol npake ma lolin
afa ovi rna'a roak ia, na veka
al-ewal afa ovi rna'a ia.
27 Na'uk fiang ini myovun
tamata ovi rira sian ya'a ovu
wol inar ma una'a raja verin
ira ma rma ini. Fyedan ira
na'a wahang ralan a!' "‡

Tamata ovi rna'a Yerusalem rsa'a Yesus ovu inar lolin

Matius 21:1-11; Markus 11:1-11; Yohanes 12:12-19

28 Ti ma Yesus nfamalik
munuk vaivatul kamkuma
yai, na nbana ula ia nti
Yerusalem, ma Ni tamata ra
rahu murin a.
29 Ti ma Yesus nfaseri ahu
Betfage ovu Betania i rna'a
vuar Zaitun a, na nsinir
tamata irua tali Ni tamata
ovi rorang Ia ma rti ula ira.
30 Yesus nsurak ira ne,
"Miti ahu i na'a ulu eri. Ti
myaran ahu yai, na veka
mtyuan keledai isa i wol ka'i
dawan ia obin, ovu rkeak
teri ia. Tamata ra wol
rata rdoku tetan ratan obin.
Mryuvat ni kakeak a ma fya-
bana ia mya.
31 Wean i tamata rorat mia
ne, 'Notu afakinimi fyatalik
keledai yai?', na byalat ira
ne, 'Duila'a nperlu keledai
yai.' "
32 Ba Yesus Ni tamata irua
yai rti, na rtuan lahir afa i
Yesus nfalak roak verin ira.
33 Na'ut i raruvat keledai
yai ni kakeak a, na tamata
ovi rira keledai yai rorat ira
ne, "Afakinimi mane fyata-
lik keledai yai?"
34 Ira rfalak ne, "Duila'a
nperlu."
35 Ba rovun keledai yai
ti verin Yesus, ma rala
rira ravit blawat ra ma al
raraang tetan ratan a, beti
rsikat Yesus ma rata ndoku.
36 Na'ut i Yesus nrata
roak keledai yai ma nati
Yerusalem, na tamata ra rve-
lar rira ravit blawat ra na'a
linga'an ralan.§
37 Ti ma Yesus nfaseri
Yerusalem na'a linga'an
dadudur i na'a vuar Zaitun,
na Ni tamata ovi rorang Ia
munuk rotu inar lolin ovu
rfadawang Ubu ovu vair
dawan, tevek rarea munuk
roak mujizat ovi notu ra.
38 Ira rfalak ne, "Ubu
naflahar tamata i neluk Raja
ma nma ovu Duila'a naran a!

‡ **19:27 19:27** Tafsiran rivun rfalak ne, tamata ovi rkarya verin raja yai rot-orang afa ovi nfareta ma rotu ra.

§ **19:36 19:36** Tamata ra rvelar rira ravit blawat ra na'a linga'an al rfaturu ne, ralang ma dawan Yesus.

Fara dida vava'at ra malinan
watan ovu Ubu i na'a lanit
ratan, ovu tfadawang Ubu
i Ni dawan a nlia munuk
afakataka.”
39 Tamata Farisi boku rovu
vali tamata rivun avyai, ba
rfalak verin Yesus ne, “Tuan
Guru, mtabu Mu tamata ovi
rorang Oa yai ma deka ran-
grihi wean inyai!”*
40 Ba Yesus nfalak lahir
verin ira ne, “Ufalak verin
mia ma mkya'a ne, wean i
tamata ovi wol vairira, na
vatu ovi veka rafwak.”

Yesus nvakar na'ut i nsi'ik kota Yerusalem

41 Na'ut i Yesus nfaseri
roak Yerusalem, ma nsi'ik
kota yai, na nvakar lahir.
42 Ia nfalak ne, “Wora
lahir mia tamata ovi mnya'a
Yerusalem ini! Ya'a inak
urun ma amar ini fyan-aran
afa ovi rotu ma Ubu ralan
malinan ovu mia! Na'uk
fiang ini wol fyan-aran lahir
afa avyai obin.
43 Tevek ni amar a veka
nma ma tamata ovi rira sian
mia rdir-lilit mia ovu rotu
balbelat i nangrebat urun,
ma rdovak mia tali wan inba
watan.†
44 Ira veka rvisal bira
kota ma rfedan mia ovu
bira tamata ra munuk. Ira
veka ra'ar munuk lahir bira
rahan ra ovu tembok ra
ma wol trea vatu isa vali
na'a wan a, tevek mia wol
mkya'a amar i Ubu nma ma
nsikat mia tali bira salasilan
ra, boma bira vava'at kaki-
wal.”‡

Yesus nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a tamata Yahudi rira Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem ni lean a

Matius 21:12-17; Markus 11:15-19; Yohanes 2:13-22

45 Nata Yesus nati Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut
ni lean a ma nala'ing vatuk
tamata ovi rfedi-rfaha afa
na'a inyai.
46 Yesus nfalak verin ira
ne, “Surat Ralan nfalak
wean ini: ‘Ning rahan a
neluk rahan falurut ma
tamata raflurut na'a,’ na'uk
mia myotu ma neluk wan
ma tamata barborin ra
rna'a.”§
47 Lokat amar, na Yesus
nsiair na'a Rahan Dawan
Falurut. Ba Yahudi rira
dawan mela falurut ra, ovu
rira dawan ovi rair Musa
ni inukun ra, ovu dawan
Yahudi ra rdava linga'an
mane rfedan Ia.
48 Na'uk ira wol rdav-nala
linga'an ma rfedan Ia, tevek
tamata ra munuk inar urun
ma rarenar Ni vaivatul ra.

---

* **19:39 19:39** Tamata Farisi wol rorang ne, Yesus Raja i ntevut tamata ra rira salasilan ra, ba wol inar lahir ne, tamata ra rfadawang Yesus. † **19:43 19:43** Ira rotu balbelat i nangrebat urun yai tali lanun rsileti vatu ra, beti rfadoku aa ra na'a ratan. ‡ **19:44 19:44** Ubu nma lanit ivavan ini ma neluk tamata (Yesus). Ia nmata ma al nvara dida salasilan ra, ma ntevut tamata ovi rorang Ia. Na'uk etal dawan rafena ma rorang Ia. Ibrani 1:1-3; Filemon 2:6; 1 Petrus 2:12. § **19:46 19:46** Yesus nfasala ira ma nfalak ne, ***Na'uk mia myotu ma neluk wan ma tamata barborin ra rna'a***, tevek tamata rti Rahan Dawan Falurut al raraning Ubu, na'uk tamata boku rlabir nuhu ra ma rera ma fyawan da'in ma al rsitukar kubang ovu na'a afa liak ra.

20

Yahudi rira dawan ra rorat Yesus na'a Ni ngrebat a

Matius 21:23-27; Markus 11:27-33

1 Amar isa, na Yesus nair tamata rivun na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ovu nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu vali rira dawan ovi rban-ulu verin ira rma wan yai.

2 Ira rfalak verin Yesus ne, “Eka fwalak verin ami ne, Mu ngrebat aka ma al motu afa ovi, ovu iki nala ngrebat yai verin Oa ma motu afa avyai?”

3 Yesus nfalak verin ira ne, “Ya'a mane orat vali afa isa tali mia, ba fyalak verin Ya'a.

4 Yohanes nbaptis tamata ra ovu ngrebat tali iki? Ngrebat tali lanit ratan, te tali tamata?”

5 Ba ranovak afa yai ma rfalak ne, “Wean i tfalak ne, ‘Yohanes ni ngrebat ntali lanit ratan,’ na Ia veka nfalak ne, ‘Notu afakinimi wol myorang ia?’

6 Na'uk wean i tfalak ne, ‘Ngrebat tali tamata,’ na tamata ra munuk veka rala vatu al rasba ita, tevek ira rorang ne, Yohanes nabi ia.”

7 Ba rfalak ne, “Ami wol amka'a ne, nala ngrebat tali iki ma nbaptis tamata ra.”

8 Yesus nfalak verin ira ne, “Ba wean inyai, na Ya'a veka wol ufalak vali verin mia ne, ala ngrebat tali iki ma otu afa avyai.”

Yesus nfalak ne, Yahudi rira dawan ra wearira tamata va'i ovi rangal duarira ra

Matius 21:33-46; Markus 12:1-12

9 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa verin tamata rivun avyai ne, “Tamata isa notu ni va'i anggur, beti nala verin tamata va'i ra ma rasusan ni va'i yai, ma ki rsiduk anggur boku verin ia. Nata nban-talik ni ahu ma nti wan raroa, ma ya'i mnanat ia na'a wan yai.

10 Ni amar naran roak ma rfufu anggur vuan ra, na va'i duan yai nsinir ni tamata sansinir isa ma ti ntuan ira, boma rala ni wahat a. Na'uk tamata avyai rvaval sansinir yai, beti rsinir ma newal ia ovu liman vu watan.

11 Ba nsinir ewal ni sansinir liak isa, na'uk rvaval vali sansinir yai ovu rfama'it ia, beti rsinir ma newal ia ovu liman vu watan.

12 Nata nsinir ewal ni sansinir liak isa ma fatelu roak, na'uk rvaval ma sansinir yai namngala lahir, beti rvatuk ia nti va'i yai murin a.

13 Ti nata va'i duan yai nfalak na'a ralan ne, ‘Ya'a musti otu afaka ewal? Ya'a veka usinir yanak i ulobang urun ia. Snain ira veka ralang ia.’

14 Na'uk ti ma tamata va'i avyai rarea va'i duan yai yanan a brana, na rsifalak afa verin ira ne, ‘Tamata ini va'i duan yanan a, ba mya ma tfedan ia, boma tala va'i ini verin ita.’

15 Rvatuk ia nti va'i yai
murin a, beti rfedan ia.”
Yesus norat tamata rivun
avyai ne, “Ba wean i va'i
duan yai nma, na veka notu
afaka verin tamata avyai?
16 Ia veka nma ma nfedan
tamata avyai ma nala ni va'i
anggur yai verin tamata liak
ra.” Ti ma tamata rivun
avyai rarenar afa i Yesus
nfalak yai, na rfalak ne,
“Fara deka wean inyai!”
17 Na'uk Yesus nsi'ik ira
ma nfalak ne, “Wean inyai,
na vaivatul ovi rna'a Surat
Ralan ini ihin aka?
‘Vatu i tukan ra rvatuk yai,
fyawan lia munuk ma
al nfangrebat rahan
yai.’*
18 Tamata iki watan wean i
nleka nsuta vatu yai ratan a,
na veka manminan lahir ia,
ovu wean i vatu yai nleka
tali wan karatat ma nta'i
tamata iki watan, na tamata
yai veka manminan lahir
ia.”

Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu Yahudi rira dawan mela falurut ra rorat Yesus na'a babahir kulu ma al rfaleka Ia

Matius 22:15-22; Markus 12:13-17

19 Ba Yahudi rira dawan
ovi rair Musa ni inukun ra
ovu Yahudi rira dawan mela
falurut ra rdava linga'an
mane rtaha Yesus amar yai
vali, tevek rka'a roak ne, Ia
nala vaivatul kamkuma yai
al nta'ing ira, na'uk rbobar
tamata rivun avyai.
20 Yahudi rira dawan ovi
rair Musa ni inukun ra,
ovu Yahudi rira dawan mela
falurut ra rsi'ik nanuang
watan Yesus. Ira rsinir
tamata boku ma rotu fe-
larira wean tamata ovi wol
rsiklabir ra, boma rorat afa
isa tali Ia ma rfasala Ia, ma
rtaha Ia verin gubernur i
nfareta na'a wan yai.
21 Tamata avyai rorat
Yesus ne, “Tuan Guru, ami
amka'a ne, afa ovi fwalak
ovu mair ra kena ovu wol
fwili tamata. Oa msiair ovu
ni malolan a wean Ubu ralan
nfalak a.
22 Wean inyai, ba eka
fwalak verin ami ne, dida
agama nfalak ne, kena ma
tbahir kulu verin Kaisar te
wahal?”†
23 Na'uk Yesus nka'a lahir
rira siweang a, ba nfalak
verin ira ne,
24 “Eka fyaturu kubang
ihin isa verin Ya'a. Tamata
iki walun ovu naran a na'a
kubang ini?” Ira rfalak ne,
“Kaisar walun ovu naran
a.”‡
25 Nata Yesus nfalak verin
ira ne, “Ba wean inyai, na

* **20:17 20:17** Ayat ini ihin a ne, Yesus wean vatu yai. Ia neluk Raja ma nsikat roak tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Wean lahir vatu i tukan ra rvatuk yai, na tamata ra rafena ma rorang Yesus, ma rfedan Ia. Ubu nfava'at ewal Ia tali matmatan, ma ndoku ovu Ubu ma nfareta wean Raja. Tamata ovi rleka na'a vatu yai, ihin a ne, tamata ovi rafena ma rorang Yesus. Ubu veka nukun ira na'a amar i veka nukun lanit ivavan munuk. Msi'ik Mazmur 118:22. † **20:22 20:22** Tamata Roma rira raja ila'a i nfareta rira negara rivun, naran Kaisar. ‡ **20:24 20:24** Fareta Roma rira kubang ihin a rotu tali perak, naran *dinar*. Ira rbahir tamata biasa (wean tukan ra) i nkarya amar isa ovu *dinar* isa.

myala verin Kaisar afa ovi ia
nia ra, ovu myala verin Ubu
afa ovu Ia Nia ra.”
26 Ira wol rfalek-nala Ia tali
Ni vaivatul ra na'a tamata
rivun waharira ralan ra.
Ira rtalkaka lahir ovu wol
vairira, tevek afa ovi Yesus
nfalak yai.§

Yahudi rira sidovung isa naran Saduki rira tamata ra rorat waweang Yesus ne, matmatan ra veka rva'at ewal te wahal

Matius 22:23-33; Markus 12:18-27

27 Tamata boku tali Yahudi
rira sidovung isa naran
Saduki rma ma rtuan
Yesus. Tamata Saduki ra
wol rtorung ne, tamata
matmatan ra veka rva'at
ewal, ba rorat Yesus ne,
28 “Tuan Guru, Musa ntulis
inukun ini verin ita: Wean
i brana isa nmata ma teran
a'uk awan a, na'uk wol ya-
narira, na brana yai a'an te
warin musti nal-ewal varu
yai ma neluk awan, ma fara
ia i nmata roak yai veka
duan yanan boku.
29 Ba wean i brana ifitu
iya'an iwarin ira ma iya'an
nsifa roak, na'uk wol yanan
obin, na nmata.
30 Nata warin nsifa ewal
ovu varu yai, na'uk wol ya-
nar obin, na nmata.
31 Warin i norang ia nsifa
ewal ovu varu yai, na'uk wol
yanar obin, na nmata vali.
Wean inyai lalawatan, nata
ti naran iwarin tutul a.
32 Ti nata vata yai nmata
vali.
33 Ba wean inyai, na ti
naran amar i tamata mat-
matan ra rva'at ewal, na
iki veka awan mnga'un vata
yai, tevek brana ifitu yai
awar munuk roak ia?”
34 Yesus nfalak verin ira
ne, “Tamata ovi rna'a lanit i
vavan ini rsifa,
35 na'uk tamata ovi Ubu
nfava'at ewal ira tali mat-
matan ma inovan ma rva'at
na'a lanit ivavan ngorva'an
a, ira wol rsifa.*
36 Tevek ira wearira Ubu
Ni sansinir tali lanit ratan
ma wol rmata vali. Ubu
yanan ira, tevek Ia nfava'at
ewal ira tali matmatan.
37 Mia wol myorang ne,
tamata ovi rmata roak bisma
rva'at ewal. Musa ka'i
nfaturu roak ne, matmatan
ra veka rva'at ewal. Ia ntulis
na'a Surat Ralan ma nfama-
lik na'ut i nsi'ik yafu nonga
na'a lavurun lesmat ralan.
Ia ntulis ne, Duila'a neluk
‘Ubu verin Abraham, Ishak
ovu Yakub.’†
38 Ia wol neluk Ubu verin
matmatan ra, na'uk neluk
Ubu verin tamata ovi rva'at
ra, tevek na'a wahan ralan
a, na tamata ra munuk
rva'at.”‡
39 Boku tali Yahudi rira
dawan ovi rair Musa ni
inukun ra rarenar afa ovi
Yesus nfalak yai, na rfalak

§ **20:26 20:26** Rtalkaka na'a vai Mala ihin a ne *mereka heran.* * **20:35 20:35** Ita wol dida vava'at kakiwal tevek afa lolin ovi totu ra. Ita veka dida vava'at kakiwal, tevek Ubu Ni rala lolin verin ita, ma torang Yesus. Msyi'ik Efesus 2:8-9. † **20:37 20:37** Surat Ralan nfalak wean inyai, velik ne Abraham, Ishak ovu Yakub rmata roak. Tamata ovi rorang sidovung Saduki rorang ne, tamata ovi rmata roak wol bis rva'at ewal. ‡ **20:38 20:38** Tali ayat 37 ovu ayat ini, na tka'a ne, velik ne Abraham, Ishak ovu Yakub rmata, na'uk rira roh ra rva'at obin.

ne, “Tuan Guru, afa ovi
fwalak yai kena urun.”
40 Tali inyai, na wol
rabrahi roak ma rorat afa
tali Yesus.

Yesus nfalyawang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra nlia tali Raja Daud
Matius 22:41-46; Markus 12:35-37

41 Nata Yesus norat ira ne,
“Wean inba ma tamata ra
bisma rfalak ne, Raja i nte-
vut tamata rira salasilan ra,
Daud ubun-nusin Ia?
42 Daud ka'i nfalak roak
na'a kitab Mazmur ne,
‘Ubu nfalak verin ning
Duila'a ne: Mdoku
Ning lihir mela a,§
43 ti naran i otu ma tamata
ovi rira sian Oa rsoak
nulu Oa.’*
44 Ba wean i Daud nfalak
ne, Raja i ntevut tamata rira
salasilan ra Duila'a Ia, na
wean inba ma Daud ubun-
nusin Ia?”

Yesus nfangnanang Ni Tamata ovi rorang Ia ma deka rot-orang Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra
Matius 23:1-36; Markus 12:38-40

45 Na'ut i tamata rivun
rarenar i Yesus nangrihi a,
na Ia nfalak verin Ni tamata
ovi rorang Ia ne,
46 “Msyi'ik wabira ma lolin
na'a dawan ovi rair Musa
ni inukun ra. Wean i
rbasiar, na inar ma roru
ravit blawat, ovu inar vali
ma tamata ra ralang ira ma
rala salam verin ira na'a
wan i rfedi-rfaha afa na'a.
Ira inar ma rdoku wan ovi
tamata ra ba'i ralang ira na'a
rahan falurut ra, ovu vali
na'a snoba ra.
47 Ira rangrihi ma rlabir
vata varu ra ma rala rira
metan ra. Ira raflurut ma
rira falurut ra blawat ma ala
rteri rira afa sian ovi rotu
ra. Ubu veka nukun ira ovu
inukun i aleman urun a ma
nlia tamata liak ra.”

21

Vata varu isa nala kubang ma neluk ni persembahan verin Ubu
Markus 12:41-44

1 Na'ut i Yesus na'a Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut
a, na Ia nsi'ik tamata ka'i
ra ti rfadoku rira kubang ra
na'a vatvatat i ba'i rfadoku
rira kubang ma reluk rira
persembahan verin Ubu.
2 Ia nsi'ik vali vata varu isa
i ni kasian a dawan, nala ni
kubang ihin irua i fyawar a
ko'u lean ma ti nfadoku vali
na'a wan yai.*
3 Nata Yesus nfalak ne,
“Afa i ufalak verin mia ini,
kena urun! Vata varu i ni
kasian dawan ini ni kubang
i nala a, fyawan lia munuk
kubang ovi tamata liak ra
rala a.
4 Tevek tamata avyai
munuk rala rira kubang
ra tali rira metan teran ra,
na'uk vata varu ini, velik ne
ni kasian a dawan, na ia nala
munuk lahir ni kubang ovi
nala al nva'at a.”

§ **20:42 20:42** Daud ni maksud ne, Ubu nangrihi verin Duila'a Yesus. * **20:43 20:43** Mazmur 110:1 * **21:2 21:2** Kubang i vata varu yai nala a, na'a vai Mala nfalak ne, *Peser*, rotu tali tembaga, ma fyawan ko'u lean.

Yahudi rira Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem veka nama'ar
Matius 24:1-2; Markus 13:1-2

5 Na'ut inyai, na tamata boku rfamalik Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lolin a. Ira rfalak ne, Rahan Dawan Falurut felan a lolin buas, tevek rdamur ovu vatu marmer ovi lolin urun a, ovu vali tali tamata rira afa fyawan ovi rala ma reluk rira persembahan verin Ubu. Yesus nrenar afa avyai, na nfalak ne,
6 "Afa ovi msyi'ik avyai, ni amar veka nma ma vatu ovi rotu na'a rahan averi veka rama'ar munuk, ma wol teran vatu isa vali na'a wan a."

Yesus nfamalik afa ovi mane rma, beti lanit ivavan namwear
Matius 24:3-14; Markus 13:3-13

7 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorat ne, "Tuan Guru, na'ut inba na afa avyai veka rvotuk? Faneak aka veka nvotuk ma nfaturu ne, afa avyai veka rvotuk?"
8 Yesus nfalak ne, "Msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata ra deka rlabir nala mia! Ufalak wean inyai, tevek tamata rivun veka rma ma rala narang a ma lokat ira ka'i rfalak ne, 'Ya'a Raja i ntevut bira salasilan ra.' Ovu vali boku veka rfalak ne, 'Duila'a mane nma ewal roak.' Deka myorang lahir afa ovi rfalak ra.
9 Na'ut i mryenar ivar ne, tamata ra rotu rihi ovu rotu vangoa-vanga, na deka byobar, tevek afa avyai munuk musti rvotuk lan veki. Na'uk inyai wol neluk faneak ne, naran roak ni amar a ma lanit ivavan a namwear."
10 Nata Yesus nfalak ewal ne, "Bangsa isa veka notu rihi ovu bangsa liak ra, ovu vali fareta dawan isa veka notu rihi ovu fareta dawan liak.
11 Na'a lanit ivavan, na veka ruru dawan, ovu lafar dawan, ovu vali suhut dawan na'a wan rivun. Na'a lanit a, na veka trea lahir faneak ovi raling ma lolan watan, ovu rotu ma tamata ra rbobar urun.
12 Na'uk afa avyai munuk wol rvotuk obin, na veka rtaha lan mia ma rwi-rwa mia. Veka rala mia ti mdyiri fareta waharira ralan ra na'a dida rahan falurut ra, ovu vali veka rala mia ti mnya'a bu'i ralan. Ira veka rala mia ma ti mdyiri raja ra ovu dawan fareta waharira ralan ra, tevek myorang Ya'a.
13 Na'ut inyai vali, mia veka fyamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin ira.
14 Mia musti fyangrebat lan ralabira ra, boma na'a amar yai, na deka ralabira raruan na'a vaivatul ovi veka myala al mlyotar tenabira ra.
15 Wean inyai bi Ya'a veka ala ngrebat verin mia ma mingrihi nala vaivatul ovi kena ra, boma tamata ovi rira sian mia wol rangal nala bira vaivatul avyai, ovu wol rfasala nala mia.
16 Renabir-yamabira ra, terabir-valibira ra, a'abirwaribira ra ovu bira kida ra veka rfedi mia verin tamata

ovi rira sian mia. Tamata
ra veka rfedan boku tali mia
vali.
17 Tamata ra munuk veka
wol inar lahir mia, tevek
myorang Ya'a.
18 Na'uk wol mane bira
vut van isa vali natvutuk
tali ulubira ra, te rfamngala
mia.†
19 Ba wean i mtyahang
nal ralabira ma myorang
lalawatan Ya'a, na veka bira
vava'at kakiwal.”

Yesus nfamalik ne, kota Yerusalem veka nama'ar
Matius 24:15-21; Markus 13:14-19

20 Yesus nfalak verin Ni
tamata ovi rorang Ia ne,
“Wean i msyi'ik suldadu ra
rbelat lilit Yerusalem, na
mia musti mkya'a ne wol
mnanat, na kota yai veka
nama'ar.
21 Na'ut inyai, na tamata
ovi rna'a propinsi Yudea
musti rafla talik ma rti vuar
ra. Tamata ovi rna'a kota yai
ralan a musti rafla talik kota
yai, ovu vali tamata ovi rna'a
kota yai murin a, deka rati
kikyai kota yai ralan a.
22 Tevek amar avyai amar
ma Ubu nukun Yerusalem,
boma nfakena lahir afa ovi
rtulis roak na'a Surat Ralan
a.
23 Na'ut inyai, na veka
sian urun i lahir verin vata
ovi rbarlewan ra, ovu vata
ovi rsusu kasiko'u yanat ra!
Na'ut i Duila'a nukun bangsa
Israel ini, tamata ovi rna'a
wan yai veka rtuan susa
dawan urun.
24 Tamata boku veka
rfedan ira ovu nahin a
blawat. Boku vali veka
rkeak teri ira ovu rtaha ira
ma reluk tamata ovi rfaleka
roak ira verin bangsa ra
munuk na'a lanit ivavan
a. Tamata ovi wol Yahudi
ra veka rma ma rta sorat
Yerusalem na'a amar ovi
Duila'a nfadoku roak verin
ira.”

Faneak ovi veka rvotuk na'ut i Tamata Yanan nma ewal lanit ivavan a
Matius 24:29-35; Markus 13:24-27

25 Yesus nfalak verin Ni
tamata ovi rorang Ia ne,
“Faneak ra veka rvotuk na'a
lera, vulan, ovu nara ra.
Bangsa ovi rna'a lanit iva-
van a veka rbobar ovu wol
rka'a ma raroal te rara,
tevek rsi'ik saksakan dawan
ra ovu rarenar dodurira ra.
26 Tamata ra rbobar ma
rablingu lahir na'ut i rsi'ik
afa ovi rvotuk na'a lanit
ivavan a munuk, tevek afa
ovi rira ngrebat ra na'a
lanit veka rarwa'ung ma ras-
moang tia ma watan ira.‡
27 Na'ut inyai, na tamata
ra munuk veka rsi'ik Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a ini, uma
ovu mutan a ovu Ning ngre-
bat a, ovu vali vanang i nfitik
a nyadat a.
28 Na'ut i faneak avyai beti
rvotuk, na fara fyangrebat
ralabira ra ovu inabira lolin
watan, tevek sarseri roak ma
Ubu mane nfatalik mia tali
bira susa ovi mtyuan ra.”

---

† **21:18 21:18** Velik ne rwi-rwa ira, na'uk veka rira vava'at kakiwal na'a lanit ratan. ‡ **21:26 21:26** Tafsiran etal dawan ra rfalak ne, ngrebat ovi wol rtali Ubu. Ba rfalak ne, ngrebat avyai rna'a lera, vulan, nara ra, te nait sian ra vali.

Vaivatul kamkuma na'a aa ara
Matius 24:32-35; Markus 13:28-31

29 Nata, Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa verin Ni tamata ra ne, “Msyi'ik ma lolin aa ara ovu aa afaka watan.
30 Wean i aa avyai raftuvul roak, na mia mkya'a lahir ne, lera dawan a sarseri roak.
31 Wean vali inyai wean i mryea munuk roak afa ovi ufalak ra, na veka mkya'a lahir ne, sarseri roak ma uma ewal ma ufareta tamata ra wean lahir Raja.
32 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata ovi rva'at fiang ini veka wol rmata munuk obin, na afa avyai munuk rvotuk roak.§
33 Lanit ovu lanit ivavan a veka ramwear, na'uk Ning vaivatul ra rna'a kakiwal watan.”

Snurak ma msyi'ik wabira ma lolin

34 “Msyi'ik wabira ma lolin, boma deka fyikir lalawatan ma myotu snoba ma boranavut mia, ovu deka ralabira raruan na'a bira vava'at ra. Wean i fyikir lalawatan wean inyai, na veka mibrian na'a amar i Ya'a, Tamata Yanan a uma, tevek brian munuk, na uma lahir.
35 Amar yai, na veka uma verin tamata ovi rna'a lanit ivavan munuk ma rabrian watan, na inyai wean vali afwatan ovi brian munuk, na voar nakevu nala roak ira.
36 Ba msyi'ik wabira ma lolin ovu miflurut lalawatan, boma byan-lia afa ovi veka rvotuk na'a amar yai, ovu bisma mdyiri nala Tamata Yanan wahan ralan a.”
37 Lokat amar, na Yesus nsiair na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a. Lervava, na Ia nti vuar Zaitun ma Ni ovan na'a inyai.
38 Lokat varverak, na tamata rivun rti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a ma rarenar i Yesus nsiair a.

22

Dawan Yahudi ra rdava linga'an mane rfedan Yesus
Matius 26:1-5; Markus 14:1-2; Yohanes 11:45-53

1 Amar dawan i tamata Yahudi ra ba'i rotu snoba ma ra'an roti i wol rfadoku ragi na'a yai sarseri roak. Yahudi rfanara amar yai ne, amar Paskah.*
2 Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra rdava linga'an mane rfedan

§ **21:32 21:32** Ayat ini na'a vai Yunani ihin a wol ka'i lyawan. Wean i ***afa avyai*** na'a ayat ini ihin a ne, Yerusalem nama'ar (ayat 8-24), na'uk Yesus wol newal Ia obin (ayat 25-27), ba ***tamata ovi rva'at fiang ini*** ihin a ne, tamata ovi rva'at na'ut i Yesus nva'at obin. Na'uk, wean i ***afa avyai*** ihin a ne, Yesus newal roak Ia, ba ***tamata ovi rva'at fiang ini*** ihin a ne, tamata ovi rva'at na'ut i lanit ivavan mane namwear. ***Tamata ovi rva'at fiang ini*** bis ihin a vali ne, zaman ini te lanit ivavan ini.

* **22:1 22:1** Amar Paskah ihin a ne, Yahudi ra rangnanang amar i Ubu nlobang uburir-nusirira ra ma rdir-talik Mesir. Naling ia ovu Paskah i fiang ini totu ma al tangnanang Yesus Ni matmatan ovu nva'at ewal.

fanfonak Yesus, tevek rbo-
bar tamata rivun ovi rna'a
inyai.

Yudas nfedi Yesus
Matius 26:14-16; Markus 14:10-11

3 Nata nitdawan nana'a
roak Yudas i rfanara vali ia
ne, Iskariot. Ia ini ntali vali
Yesus Ni tamata vutu rahin
irua ovi rorang Ia.
4 Ba Yudas nati ma ntuan
Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu dawan ovi
rban-ulu verin suldadu
ovi rwanar Yahudi rira
Rahan Dawan Falurut a,
ma irmunuk rdava linga'an,
boma nfedi Yesus verin ira.
5 Tamata avyai inar urun
ovu ra'an vai isa ma ki rala
kubang verin ia.
6 Yudas ntorung afa yai, ba
na'ut inyai, na ndava amar
kena mane nfedi Yesus verin
ira, na'uk rotu ma tamata
rivun deka rka'a.

Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rotu rira snoba Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir
Matius 26:17-19; Markus 14:12-16; Yohanes 13:21-30

7 Ni amar kena roak ma
Yahudi ra rotu snoba ma
ra'an roti i wol rfadoku ragi
na'a. Na'a amar yai vali,
na tamata ra musti rfedan
domba Paskah ra.
8 Ba Yesus nsinir Petrus
irua Yohanes ma nfalak ne,
“Miti ula mia ma misusan
afamtahan Paskah verin
ita, boma did tinemun
tafna'an.”
9 Ira rorat Yesus ne, “Bapa,
inam ma amasusan na'a
inba?”
10 Yesus nfalak ne, “Na'ut
i miti kota eri ralan a,
na veka mtyuan brana isa
ntaha suran i nsa'a roak
wear a. Myorang ia miti
rahan i nti ralan a.
11 Myorat rahan duan yai
ne, ‘Tuan Guru norat ne:
Ya'a veka ufna'an Paskah
ovu Ning tamata ovi rorang
Ya'a na'a inba?’
12 Rahan duan yai veka
nfaturu verin mia kamar
dawan i nana'a ratan a, na'a
ni rahan yai. Ira rasusan
munuk roak kamar yai, ba
mia musti misusan watan
dida fana'an fanenu ra.”
13 Yesus nfalak munuk
wean inyai, beti irua rti.
Ira rti ma rtuan munuk afa
avyai wean lahir i Yesus
nfalak roak a. Nata rasusan
afamtahan Paskah yai.

Yesus nafna'an Paskah ovu Ni tamata ovi rorang Ia
Matius 26:20-29; Markus 14:17-25; 1 Korintus 11:23-25

14 Naran roak amar i
Yahudi rafna'an na'a amar
dawan Paskah yai, na Yesus
ndoku ma nafna'an ovu Ni
rasul ra.
15 Ia nfalak verin ira ne,
“Ya'a inak urun i lahir
ma ufna'an ovu mia na'a
amar dawan Paskah ini, beti
utuan susa dawan.
16 Ufalak verin mia, boma
mkya'a ne, Ya'a veka wol
uan roak afamtahan Paskah
ini, ti naran i Ubu nfakena
snoba ini ihin a, na'ut i Ia

neluk Raja ma nfareta lanit
ivavan a.”†

17 Yesus nfalak munuk
wean inyai, beti nala kobi
i nsa'a anggur a ma nfalak
fara weninyai verin Ubu,
beti nfalak ne, “Myala kobi
ini ma msyikati mia al
myenu,
18 tevek ufalak verin mia,
boma mkya'a ne: Amar ini
lahir, na Ya'a veka wol enu
roak anggur ini, ti naran i
Ubu Ni Fareta nma.”
19 Yesus nfalak munuk
wean inyai, na nala vali roti
a ma nfalak fara weninyai
verin Ubu, beti nvisul roti
yai ma nsiduk verin ira ma
nfalak ne, “Roti ini Ya'a ten-
ang a ma ala verin mia.
Mian ma al nfangnanang
mia na'a Ning matmatan a.”
20 Yesus notu munuk wean
inyai, na nala vali kobi i
nsa'a anggur a ma nfalak
ne, “Anggur i na'a kobi
ini nfaturu Ubu Ni tnorung
ngorva'an a. Tnorung yai
nana'a larang i veka nvoat
verin mia.‡

21 Na'uk tamata i veka
nfedi Ya'a, fiang ini ndoku
vali na'a ini ma nafna'an
ovu Ya'a!
22 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,
veka umata wean lahir i
Ubu nfadoku roak a, na'uk
veka sian urun i lahir verin
tamata i nfedi Ya'a.”
23 Ba ka'i rsiforat roak ira
ne, iki veka notu wean inyai.

*Yesus Ni tamata ovi ro-
rang Ia rsitaku ulurira na'a
rira fikiran ra ma rdava ne,
iki veka dawan lia munuk tali
ira*

24 Ba Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia rsitaku ulurira
na'a rira fikiran ra ma
rdava ne, iki veka dawan lia
munuk tali ira.
25 Yesus ntabu ira ma
nfalak ne, “Raja ovi rfareta
na'a nuhu dawan ovi wol
rka'a Ubu, ira ka'i rfareta
watan rira tamata ra ovu
limarira tma'an. Tamata
dawan ra inar ma tamata
liak ra rfalak ira ne, ‘Tamata
ovi rlobang tamata ra.’
26 Na'uk mia deka weabira
inyai. Wean i iki inan ma
dawan lia munuk tamata ra,
na ia musti nfakabava tenan
a ma wean tamata ovi ko'u
rahi lia munuk tamata ra.
Tamata ovi rban-ulu verin
tamata ra, musti rfakabava
vali tenarira ra wean tamata
sansinir ra.
27 Eka minovak ne, iki
veka dawan lia munuk?
Tamata i ndoku nafna'an,
te tamata sansinir i ntanang
afamtahan? Tamata i ndoku
nafna'an yai sa'i dawan ia.
Na'uk Ya'a una'a ovu mia
ma eluk tamata sansinir.
28 Mia fyatuang Ya'a
lalawatan na'a Ning angan-
gal ra munuk.
29 Ba wean lahir i Yamang
a nala ngrebat verin Ya'a ma
ufareta wean raja, na Ya'a
veka ala ngrebat verin mia
ma fyareta vali wean Ya'a.

† **22:16 22:16** Ubu Ni vaivatul ra rair ita ma tka'a ne, tamata ovi rorang Yesus rira vava'at kakiwal, ma Ubu nsikat rira salasilan ra. Snoba Paskah nfaturu ne, na'ut i Yesus nma ewal ma neluk Raja ma nfareta ita, na sian ra wol rkeak nala roak ita. Wol salasilan, matmatan, wawa'uk ovu vali nitdawan ovi ni nait sian ra wol rna'a roak. ‡ **22:20 22:20** Yesus laran nvoat ma al ntevut tamata rira salasilan ra.

30 Wean inyai, na mia veka
myotu inabira lolin ovu Ya'a
na'a Ning Fareta a. In-
abira lolin yai wean lahir
tamata ovi inarira lolin na'ut
i rdoku ma rafna'an na'a
meja isa. Mia veka mdyoku
wean raja ra na'a wan vutu
rahin irua ma fyareta. Na'a
wan avyai vali, na mia veka
fyaleka inukun verin Israel
ni arun dawan vutu rahin
irua."

Yesus nfalak lahir ne, Simon Petrus veka nalak ia ne, wol nka'a Ia

Matius 26:31-35; Markus 14:27-31; Yohanes 13:36-38

31 Nata Yesus nfalak verin
Simon Petrus ne, "Simon, Si-
mon, eka mrenar ma lolin!
Ubu ntorung roak ma nit-
dawan veka nlabir teman
mia. Ia veka nwi-nwa mia,
ma wean lahir gandum ovi
tamata ra rtafi.
32 Na'uk uflurut roak verin
oa ma fara mu inorang a
na'a lalawatan Ya'a. Wean i
mahil roak ma morang Ya'a,
na fwangrebat vali teram
a valim tamata inorang ra
ma rira inorang a nana'a
lalawatan Ya'a."
33 Petrus nfalak ne,
"Duila'a, ya'a utorung roak
ma wean i ra'abu'i te rfedan
Oa, na ya'a veka ovu vali ma
una'a bu'i ralan te umata
ovu Oa!"
34 Yesus nfalak ne, "Petrus,
ufalak verin oa ma mka'a
ne, ovan ini lahir manut
wol nkukuwai obin, na oa
malak nala fatelu roak ne,
wol mka'a Ya'a."
35 Yesus norat Ni tamata
ovi rorang Ia ne, "Na'ut i
usinir mia ma ti fyamalik
Ubu Ni Ivar Lolin a, na
ufalak teri roak ma deka
mtyaha sadawan, kubang
ovu tatea, na mtyuan susa
aka?"
36 Ira rfalak ne, "Wol am-
tuan susa isa vali." Ba Yesus
nfalak verin ira ne, "Na'uk
fiang ini, iki ni sadawan
te kubang, na ntaha watan.
Iki wol ni nahin blawat, na
nfedi ni ravit blawat a ma
nfaha.
37 Mryenar ma lolin afa ovi
ufalak ini! Ubu veka nfak-
ena afa ovi rtulis roak na'a
Surat Ralan a ne, 'Tamata
ra veka rwi-rwa Ya'a wean
tamata ovi rangal fareta a,'
tevek afa avyai fiang ini
vali Ubu mane nfakena lahir
na'a Ya'a."§
38 Ira rfalak ne, "Duila'a,
nahin blawat irua ini."
Yesus nfalak ne, "Naran
roak."

Yesus naflurut na'a vuar Zaitun

Matius 26:36-46; Markus 14:32-42

39 Nata Yesus nban-talik
Yerusalem ma nti vuar Za-
itun a, wan i ba'i nti. Ni
tamata ovi rorang Ia rovu
vali.
40 Ti ma raran roak wan
yai, na nfalak verin ira ne,
"Miflurut, boma nitdawan
deka nlabir nala mia ma my-
otu salasilan."
41 Ba Yesus nbana ma
nfaroa kedan Ia tali ira,
snain a meter vututelu, beti
nsangatur ma naflurut ne,
42 "Bapa, wean i ralam
nfalak, na fara maling vatuk
varvara i aleman urun ini
tali Ya'a, na'uk deka wean i

§ **22:37 22:37** Yesaya 53:12

ralang a nfalak a, ba wean
watan i ralam a nfalak a.” [
43 Ba Ubu Ni sansinir isa
ntali lanit ratan nvotuk ovu
Ubu Ni ngrebat ma nfangre-
bat Ia.
44 Na'uk Yesus ralan a
lalau urun i lahir, ba ntafal
ma naflurut ila'a. Ratin ra
wean lara ma rditi rsuta la-
nun.]*
45 Naflurut munuk roak,
beti newal Ia nti Ni tamata
ovi rorang Ia. Ti ma nsi'ik
ira, na rtub-lufa munuk
roak, tevek ralarira ra lalau
urun i lahir.
46 Ba nfalak verin ira
ne, “Afakinimi mtyub-lufa i?
Byatar ma miflurut, boma
nitdawan deka nlabir nala
mia ma myotu salasilan.”

Yahudi ra rtaha Yesus
Matius 26:47-56; Markus 14:43-50; Yohanes 18:3-11

47 Na'ut i Yesus nangrihi
obin, na Yudas nbana ula
ia verin sidovung isa i rma
ma rtuan Ia. Yudas ini ntali
Yesus Ni tamata vutu rahin
irua yai. Ia ti nfaseri lahir
Yesus ma nvoan Ia.
48 Na'uk Yesus nfalak verin
ia ne, “Yudas, bwoan Ya'a
ma al fwaturu ne, fwedi
Ya'a, Tamata Yanan Ya'a
ini?”
49 Ti ma Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia rsi'ik afa i
tamata rivun avyai mane
rotu a, na rfalak verin Yesus
ne, “Duila'a, amangal a'uk
ira ovu mami nahin blawat
ra?”
50 Tamata isa tali Yesus Ni
tamata ovi rorang Ia, nala
nahin blawat ma nafat vatuk
lahir Yahudi rira Mela Falu-
rut Ila'a ni tamata sansinir
isa arun mela a.
51 Na'uk Yesus nfalak ne,
“Mtalik kikyai!” Nata Yesus
nkena tamata yai arun ma
notu ma lolin ewal ia.
52 Yahudi rira dawan mela
falurut ra, ovu dawan ovi
rban-ulu verin suldadu ovi
rwanar Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut a, ovu vali
dawan Yahudi ra rma ma
rtaha Yesus. Ba Ia nfalak
verin ira ne, “Mia mnyarin
ne, usdovu tamata ra ma
amangal fareta a, ba mya
lahir ovu bira nahin blawat
ra ovu navnaval ra ma
mtyaha Ya'a?
53 Lokat amar, na itmunuk
tna'a Rahan Dawan Falu-
rut a, na wol mtyaha Ya'a.
Na'uk fiang ini bira amar ma
myorang bira ininan sian ra,
tevek Ubu ntorung ma nit-
dawan ni amar vali ma nfa-
bana ngarmeran ni ngrebat
a.”

Petrus nalak nala fatelu ia ne wol nka'a Yesus
Matius 26:57-58,69-75; Markus 14:53-54,66-72; Yohanes 18:12-18,25-27

54 Ira rtaha roak Yesus,
beti rovun Ia rti Yahudi rira
Mela Falurut Ila'a ni rahan a.
Petrus nban-orang vali tali
raroa watan.
55 Na'a rahan yai ni lean
a fruan a, na tamata ra
rsidovuk yafu ma rdok-lilit
yafu yai. Petrus ti ndoku vali
ovu ira.
56 Vata sansinir isa nrea
Petrus ndoku yafu yai nelan
a, ba nsi'ik nanuang ia ma

* **22:44 22:44** Na'a naskah mnanat boku na'a vai Yunani, na ayat irua ini (43, 44) rna'a, na'uk naskah mnanat boku wahal.

nfalak ne, “Tamata ini ir-
munuk Yesus vali!”
57 Na'uk Petrus nalak ia
ma nfalak ne, “Ya'a wol
uka'a lahir tamata yai!”
58 Wol ka'i mnanat obin,
na tamata isa nsi'ik vali
Petrus, ba nfalak ne, “Oa ini
mimunuk Yesus vali!” Na'uk
Petrus nfalak ne, “Ya'a wa-
hal!”
59 Ka'a bi jam isa nelak,
na tamata liak isa vali nfalak
ne, “Ita tka'a roak ne, tamata
ini irmunuk Yesus, tevek ia
ntali Galilea vali!”
60 Na'uk Petrus nfalak ne,
“Wahal! Ya'a wol uka'a
ne, oa fwalak afakinyai!”
Ia nangrihi obin, na manut
nkukuwai lahir.
61 Nata Yesus nfulak Ia
ma nsi'ik Petrus, beti Petrus
nangnanang nala ewal afa
i Duila'a nfalak roak verin
ia ne, “Ovan ini manut wol
nkukuwai obin, na oa malak
nala fatelu roak ne, wol
mka'a Ya'a.”
62 Ba Petrus nbana nti
murin ma nvakar ma na'a
samsekur.

Tamata ra rangrihi ma rworuk-rwak Yesus ovu rvaval Ia

Matius 26:63-68; Markus 14:60-65; Yohanes 18:19-24

63 Tamata ovi rwanar
Yesus rangrihi ma rworuk-
rwak Ia, ovu rvaval Ia.
64 Ira rkum-teri wahan a
beti rorat Ia ne, “Wean i nabi
Oa, na eka fwalak ne, iki
nvaval Oa yai?”
65 Nata rtafal ma rfama'it
ila'a Ia.

Yesus ndiri Yahudi rira sidovung dawan waharira ralan ra

Matius 26:59-66; Markus 14:55-64; Yohanes 18:19-24

66 Ti ma varverak, na
dawan Yahudi ra, ovu rira
mela falurut ra, ovu vali
rira dawan ovi rair Musa
ni inukun ra, rasdovu ira
na'a rira sidovung dawan
a. Tamata ovi rwanar Yesus
rovun Ia nti sidovung dawan
yai.†
67 Ira rorat Ia ne, “Fwalak
lahir verin ami ne, Oa ini
Raja i veka mtevut tamata
ra rira salasilan ra?” Yesus
nfalak ne, “Velik ne ufalak
wean inyai verin mia, na'uk
veka wol myorang,
68 ovu velik ne orat afa tali
mia, na veka wol byalat.
69 Ba tali amar ini,‡ na
Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,
udoku Ubu i nfareta munuk
afakataka Ni lihir mela a.”
70 Ira munuk rorat Yesus
ne, “Ba wean inyai, na Oa
ini Ubu Yanan a?” Yesus
nfalak ne, “Mia ka'i fyalak
roak yai.”
71 Ti nata ira rfalak ne, “Ita
wol tdava roak tamata ma
rfamalik na'a afa i nfalak ini,
tevek ita ka'i trenar lahir Ni
sala tali sumarn a!”

23

*Yahudi rira dawan ra rovun Yesus nti verin Guber-
nur Pilatus*

Matius 27:1-2,11-14; Markus 15:1-5; Yohanes 18:28-38

† **22:66 22:66** Yahudi rira dawan fareta ovi rira ngrebat dawan a, rasdovu ira na'a Yerusalem. Ira rira ngrebat ma rurus afa agama, inukun, ovu vali fareta.
‡ **22:69 22:69** Tafsiran etal dawan rfalak ne, ***Ba tali amar ini*** ihin a ne, wol mnanat, na Yesus veka ndoku Ubu Ni lihir mela.

1 Nata tamata ovi rovu
munuk sidovung dawan yai,
rdiri munuk lahir ma rovun
Yesus nti verin Pilatus.*
2 Ti ma raran Pilatus, na
rmangadu Ia ma rfalak ne,
“Ami amtuan roak tamata
ini na'ut i nlabir nala mami
tamata ra. Ia nfalak teri
tamata ra ma deka rbahir
kulu verin Kaisar. Ia nfalak
vali ne, Ia Raja i ntevut dida
salasilan ra.”
3 Ba Pilatus norat Ia ne,
“Yahudi rira raja verin Oa?”
Yesus nfalak ne, “Oa ka'i
fwalak roak yai.”
4 Pilatus nfalak verin
Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu tamata rivun
avyai ne, “Ya'a wol utuan
sala akataka na'a tamata
ini.”
5 Na'uk ira rkiwal ila'a ma
rfalak ne, “Ia Ni afa ovi nair
ra rsoru munuk roak tamata
ovi rna'a Yudea, bi tamata ra
rotu vangoa-vanga. Ia nsiair
lan na'a Galilea, beti nma
naran wan ini.”†

Yesus ndiri raja Herodes wahan ralan a

6 Pilatus nrenar afa yai,
ba norat ira ne, “Tamata ini
ntali Galilea?”
7 Ti ma Pilatus nka'a
ne, Yesus ntali wan i raja
Herodes nfareta a, na nsinir
tamata ra ma rovun Yesus
ti verin Herodes. Na'ut
inyai, na Herodes nana'a
vali Yerusalem.
8 Herodes nsi'ik Yesus, na
inan urun, tevek mnanat
ila'a roak nrenar watan
tamata ra rfamalik Yesus,
ovu inan ma nsi'ik Ia. Ia
inan vali ma nsi'ik Yesus
notu mujizat a.
9 Wean inyai bi norat afa
rivun tali Yesus, na'uk Yesus
wol nvalat akataka.
10 Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu rira dawan
ovi rair Musa ni inukun ra
rna'a vali inyai, ba rman-
gadu Yesus ovu rira vaivatul
ovi aleman ra.
11 Ba Herodes ovu ni sul-
dadu ra rfalak sian ovu
rangrihi ma rworuk-rwak
Yesus, beti rotu ma neluk
ravit blawat i raja ra ba'i
roru a. Rotu munuk wean
inyai, beti rovun ewal Ia ti
verin Pilatus.
12 Lan ana Herodes ovu Pi-
latus rsisala rala, na'uk na'ut
amar yai, na irua rotu kida.

Pilatus nukun Yesus ma nmata

Matius 27:15-26; Markus 15:6-15; Yohanes 18:38—19:16

13 Pilatus nasdovu munuk
Yahudi rira dawan mela
falurut ra, ovu rira dawan
ra, ovu vali tamata rivun,
14 beti nfalak verin ira ne,
“Mia myovun roak tamata
ini nma verin ya'a ma fyalak
ne, Ia nlabir nala tamata ra.
Mia ka'i msyi'ik lahir i urus
roak Ia, na'uk wol utuan
Ni sala isa vali tali afa ovi
myangadu ra.‡
15 Herodes vali wol ntuan
afa sala avyai. Ba wean in-
yai bi nsinir roak ma rovun
Ia nma verin ya'a. Ufalak
urun ne, tamata ini wol Ni

* **23:1 23:1** Msi'ik Lukas 3:1 † **23:5 23:5** Tafsiran ra rfalak ne, *Yudea* ihin a ne, tamata Yahudi ovi rna'a propinsi Yudea, ovu wan liak vali na'a Israel. ‡ **23:14 23:14** Tamata Yahudi avyai rfalak ne, Yesus nlabir nala rira tamata ra ma rangal Roma rira fareta. Msi'ik vali ayat 2 na'a pasal ini.

sala akataka, ba wol inovan ma ufaleka inukun matmatan verin Ia.
16 Ba ya'a veka ufareta ma rasveva Ia, beti ufatalik Ia.” [
17 Lokat snoba Paskah, na Pilatus musti nfatalik tamata isa tali bu'i ralan verin tamata ra.§]
18 Na'uk tamata rivun ovi rna'a inyai rafwak ne, “Fwedan Ia! Fwatalik Barabas verin ami!”
19 Pilatus ni suldadu ra ra'abu'i roak Barabas, tevek ia novu vali vangoa-vanga i na'a kota ralan a, ovu nsifedan.
20 Pilatus inan ma nfatalik Yesus, ba nangrihi fasa ewal verin tamata rivun avyai ovu vain dawan.
21 Na'uk rafwak ma rfalak ne, “Bwaku Ia na'a aa walwalur! Bwaku Ia na'a aa walwalur!”
22 Nata Pilatus nfalak fasa ewal verin ira ma fatelu roak ne, “Tamata ini Ni sala aka? Ya'a wol utuan lahir ne, notu sala ma inovan ma ukun Ia ma nmata. Ba veka ufareta ma rasveva Ia, beti ufatalik Ia.”
23 Na'uk ira rkiwal ila'a ma rafwak ovu vair dawan, boma nfareta ma rbaku Yesus na'a aa walwalur. Ti nata uturira.
24 Ba Pilatus nfaleka inukun verin Yesus, boma nfakena tamata rivun avyai rira ininan a.
25 Ia norang rira ininan a ma nfatalik tamata i ra'abu'i roak ia, velik ne notu vangoa-vanga ovu nsifedan. Na'uk ia nala Yesus verin tamata avyai ma rotu tia ma watan Ia, wean i ralarira rfalak a.

Roma rira suldadu ra rbaku Yesus na'a aa walwalur

Matius 27:32-44; Markus 15:21-32; Yohanes 19:17-27

26 Na'ut i ira rovun Yesus, na rtaha vali Simon i ntali kota Kirene a. Ia beti naran Yerusalem. Ira rkiwal ia ma nvara Yesus Ni aa walwalur a ma norang Ia.
27 Tamata rivun ila'a rorang Yesus. Tali tamata avyai, na vata boku rvakar ma rfaktanit Yesus.
28 Na'uk Yesus nfulak Ia ma nfalak verin ira ne, “Vata Yerusalem averi! Deka byakar Ya'a, na'uk byakar a'uk tenabira ra ovu yanabira ra!
29 Tevek ni amar a veka nma ma tamata ra rfalak ne, ‘Lolin urun verin vata ovi wol rbarlewan, ovu wol yanarira, ovu vali wol rsisusu!’
30 Na'ut inyai, na tamata ra veka rfalak verin vuar ra ne, ‘Fara mlyeka ma mtya'i ami!’ Ovu rfalak vali verin sakvuar ra ne, ‘Mya ma myoving ami!’*

§ **23:17 23:17** Naskah mnanat rivun na'a vai Yunani wol rfadoku ayat ini. Lokat varat, na Yahudi ra rotu snoba Paskah ma rangnanang amar yai uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir. Na'a amar yai vali, na Pilatus ni suldadu ra ba'i rfatalik tamata isa i rtaha roak tali bu'i ralan.

* **23:30 23:30** Tafsiran rivun rfalak ne, Yesus Ni maksud ne, tamata ra rira susa veka dawan ila'a, ba inar watan ma vuar ra ovu sakvuar ra rta'i ira ovu roving lahir ira, boma yarak a rmata. Boku vali rfalak ne, tamata ra wol rfonak nala ira tali susa ila'a i veka nma, ba rera ma vuar ovu sakvuar ra rfonak teri ira tali susa yai.

31 Tevek rotu roak wean
ini verin Ya'a i wol ning
salasilan a, na ira veka rotu
ma nlia verin mia, tamata
ovi bira salasilan roak a.
Ya'a weang aa i nva'at obin
ma yafu wol bisma nasnuri
nala. Na'uk mia weabira aa
ovi rangaran roak a ma yafu
veka nasnuri munuk lahir!”†
32 Ira rovun vali tamata
ktufan irua ma veka rfaklo'i
ira ma rmata ovu Yesus.

33 Ti ma raran wan i naran
“Kalkulun a”, na rbaku
Yesus na'a aa walwalur. Ira
rbaku vali tamata ktufan
irua yai, ma isa na'a Ni lihir
mela a, na isa vali na'a Ni
lihir balit a. [
34 Yesus nfalak ne, “Bapa,
ma'i vatuk rira salasilan yai,
tevek wol rka'a afa i rotu
a.” Rotu munuk wean inyai,
beti rotu undi ma rtanang Ni
kadaravit ra.]‡

35 Tamata rivun ovi rdiri
inyai ramunin Ia na'a aa
walwalur a. Yahudi rira
dawan ra rfalak sian Ia
ne, “Ia notu ma lolin ewal
tamata liak ma wol rmata.
Ba wean i Ubu nfili Ia
ma neluk Raja ma nsikat
tamata ra tali rira salasi-
lan ra, na tsi'ik watan ne,
nlobang tenan ma nangal
nala Ni matmatan ma nva'at
te wahal!”
36 Roma rira suldadu ra
rfalak sian vali Ia. Ira rala
anggur i nakbia a verin Ia,
37 ma rfalak ne, “Wean i
Oa meluk raja verin tamata
Yahudi ra, na msuta tali aa
walwalur yai, boma deka
mwata!”
38 Rtulis vali vaivatul ra
na'a aa walwalur, na'a Yesus
ulun ratan a ne: “Yahudi
rira Raja verin Ia.”

39 Tamata ktufan isa i
raklo'i ia na'a aa walwalur
yai nfalak sian Yesus ne,
“Oa ini Raja i mtevut tamata
ra rira salasilan ra? Eka
mlobang tenam a ovu ami
ma mangal nala matmatan a
ma tva'at!”
40 Na'uk tamata ktufan isa
vali ntabu ia ma nfalak
ne, “Oa wol bwobar Ubu?
Ira rfaleka vali inukun mat-
matan verin oa wean watan
Ia.
41 Inovan ma rukun itrua,
tevek afa sian ovi totu ra.
Na'uk tamata ini wol Ni sala
akataka.”
42 Nata nfalak verin Yesus
ne, “Na'ut i veka mwa ma
meluk Raja ma fwareta, na
fara mungnanang vali ya'a.”
43 Ba Yesus nfalak verin ia
ne, “Afa i ufalak verin oa ini,
kena urun! Amar ini veka
movu lahir Ya'a ma tna'a
Firdaus.”§

*Yesus nmata na'a aa wal-
walur*
*Matius 27:45-46; Markus
15:33-41; Yohanes 19:28-30*

44 Na'ut inyai lera ndirlola,
na deda fafyat nsoru munuk
wan yai, ti naran jam itelu.
45 Maloli dawan amafal
i naklo'i Yahudi rira Ra-

† **23:31 23:31** Amfadoku ma dawan informasi tersirat na'a ayat ini, boma nlobang mia ma fyan-aran. Tafsiran ra etal dawan rira fikiran wean ini.
‡ **23:34 23:34** Suldadu avyai rira salasilan yai, ihin a ne, rfedan Yesus. Na'a naskah mnanat boku na'a vai Yunani, na ayat ini nana'a, na'uk boku wahal.
§ **23:43 23:43** *Firdaus* ihin a ne, lanit ratan

han Dawan Falurut ralan na-
madir lahir na'ut irua.*
46 Nata Yesus nafwak ovu
vain dawan ne, “Bapa, ala
munuk Ning vava'at a ma
ufadoku na'a limam ralan
a.” Ti ma nfalak munuk
wean inyai, na nan a nak-
bosal vali.
47 Na'ut i dawan i nfareta
Roma rira suldadu ra nsi'ik
afa avyai, na nfadawang
lahir Ubu ma nfalak ne,
“Kena urun, tamata ini Ni
vava'at nmalola!”
48 Tamata rivun ovi rma
ma ramunin, rsi'ik vali afa
avyai, ba rewal ira ma na'a
rira banbanan obin, na ka'i
rfefik buburira ra.†
49 Tamata ovi rka'a Yesus,
ovu vata ovi rka'a vali Ia ma
rorang Ia tali Galilea, rdiri
watan raroa ma rsi'ik afa
avyai munuk.

Yusuf i ntali ahu Arimatea nala Yesus tenan ma nfanuba Ia na'a van matmatan isa ralan a

Matius 27:57-61; Markus 15:42-47; Yohanes 19:38-42

50-51 Tamata isa naran
Yusuf ntali ahu Arimatea
na'a propinsi Yudea. Ia
tamata lolin ia ovu ni vava'at
nmalola, ovu vali nanaban
ma Ubu nfareta tamata ra
wean lahir Raja. Velik ne
ia ndoku vali Yahudi rira
sidovung dawan a, na'uk
wol ntorung ma rfasala
Yesus ma rala Ia verin fareta
Roma a.
52 Ia nti ma ntuan Pilatus
ma nera Yesus tenan a.
53 Nata, ia nfasuka Yesus
tenan tali aa walwalur, ma
nkuma Ia ovu maloli ngan-
giar, beti ti nfanuba Yesus
tenan a na'a vatu i rtivan
roak ia ma wean van, na'uk
wol rfadoku matmatan ra
na'a obin.‡
54 Amar yai amar i Yahudi
ra rasusan warira ma rsa'a
amar i mane ryari ira, tevek
lokat amar yai ni ovan, na
ira ryari roak ira.§
55 Vata ovi rorang Yesus
tali Galilea rorang vali
Yusuf, ti ma rsi'ik van i
rfanuba Yesus. Ira rsi'ik
vali i wean inba ma rfanuba
Yesus tenan a na'a van yai.
56 Nata rewal ira rti
Yerusalem ma rasusan ngul
ovi voarira lolin, ovu voan
ngul lolin i rfanara ia ne
mur, ma veka raslofi na'a
Yesus tenan a. Na'a amar i
Yahudi ra ryari ira, na ira
wol rkarya, ma rot-orang

* **23:45 23:45** Wan isa na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan nmerat rahi lia munuk. Maloli dawan amafal yai nteri wan i nmerat rahi lia munuk yai tali wan liak ra na'a Rahan Dawan Falurut ralan. Yahudi rira Mela Falurut Ila'a sa'i bisma nti wan marmerat yai ralan a, varat isa fasa watan. Ia ntaha bibi isa laran ma al nakvanak Yahudi rira salasilan ra. Na'uk Yesus nmata ma laran a nvoat al nakvanak dida salasilan ra, ba wol tperlu afakataka roak. Wol tperlu roak bibi laran, te Mela Falurut Ila'a, te maloli dawan amafal ma nteri ita tali Ubu wan i nleal a. Ia nleal roak lokat tamata inorang ralarira ra! † **23:48 23:48** Tamata Yahudi rfefik buburira al rfaturu ne, rahil urun i lahir. ‡ **23:53 23:53** Tamata ka'i ra ba'i rbahir tamata ra ma rtivan vatu ma wean van, boma rfadoku matmatan ra na'a. Ira ba'i rotu wean inyai na'a sakvuar ni vava'al a.

§ **23:54 23:54** Na'a amar i Yahudi ra rasusan warira yai, ihin a na'a vai Mala ne, *hari Jumat*. Lokat Jumat, na rasusan rira afamtahan ovu afa liak ra, boma mulai na'a Jumat ni ovan, na ryari roak ira.

Musa ni inukun ra.

24

Ubu nfava'at ewal Yesus tali matmatan
Matius 28:1-10; Markus 16:1-8; Yohanes 20:1-10

1 Varverak sumatan obin na'ut i amar kareda, na vata avyai rtaha ngul ovi voarira lolin ma rti van matmatan i rfanuba Yesus tenan a. Ira wol rti obin, na rasusan lan roak afa avyai.
2 Ti raran inyai ma rsi'ik, na vatu dawan i rala al rulang van matmatan yai ngoran a, natsuar roak.
3 Ba rti lahir ralan ma rsi'ik, na Duila'a Yesus tenan a wol nleal roak.
4 Ira rdiri watan ma wol rka'a ma raroal te rara, tevek ranovak afa yai. Brian munuk, na tamata irua rdirebang lahir ira. Tamata irua yai roru kadaravit ovi vanar urun a.
5 Ba vata avyai rbobar urun i lahir ma rsangatur nulu ira ma waharira rsuta rkena lanun. Na'uk tamata irua yai rfalak verin ira ne, “Notu afakinimi mdyava tamata i nva'at na'a tamata matmatan warira?
6 Ia wol nana'a roak wan ini. Ia nva'at ewal roak! Eka mingnanang afa ovi nfalak lan roak verin mia, na'ut i nana'a propinsi Galilea ne,
7 ‘Ira musti rala Tamata Yanan verin tamata salasilan ra ma rbaku Ia na'a aa walwalur, na'uk amar itelu nelak, na veka nva'at ewal.’ ”
8 Ba vata avyai rangnanang nala ewal afa ovi Yesus nfalak roak verin ira.
9 Ti ma rewal ira tali van matmatan yai, na rfamalik munuk lahir afa avyai verin Yesus Ni tamata vutu rahin isa ovi rorang Ia, ovu vali verin tamata inorang liak ra.
10 Vata avyai nararira: Maria Magdalena, Yohana, ovu Maria i yanan verin Yakobus, ovu vali vata liak ovi rovu vali ira. Irmunuk rfamalik afa avyai verin rasul ra.
11 Na'uk rasul avyai ranovak ne, inyai ivar vu watan, ba wol rorang afa ovi vata avyai rfalak a.
12 Velik ne wean inyai, Petrus ndiri ma nafla lahir nti van matmatan yai. Ti naran van yai, na nsoak ia ma nsi'ik nti ralan, na nrea watan maloli ra. Nata newal ia ovu norat watan na'a ralan a, na'a afa ovi rvotuk roak yai.

Yesus nfavotuk tenan a na'a linga'an i mane nti ahu Emaus a
Markus 16:12-13

13 Amar yai vali, na Yesus Ni tamata irua ovi rorang Ia rbana rti ahu i naran Emaus a. Ahu yai ka'a bi kil vutu rahin isa tali Yerusalem.*
14 Na'a rira banbanan a, na rfamalik afa ovi rvotuk roak yai.
15 Na'ut i irua rfamalik afa ovu rsiforat ira, na Yesus aksa Ia nma lahir ma nbana ovu ira.
16 Ira rsi'ik Yesus, na'uk afa isa notu ma wol rka'a Ia.

---

* **24:13 24:13 *Kil*** ihin a ne, *kilometer.*

17 Yesus nfalak verin ira
ne, “Mia byana fyamalik
afakinyai?” Ba rdir-teri lahir
ovu waharira rfaturu ne,
ralarira lalau.
18 Tali tamata irua yai, na
isa naran Kleopas. Ia norat
Yesus ne, “Baba, afakinimi
tali tamata dakan ovi rna'a
ini, na Oa a'uk sa'i wol
mka'a afa ovi beti rvotuk
inravin ovu ravruan a na'a
Yerusalem?”
19 Ia nfalak verin ira ne,
“Mia fyalak afakinyai?” Ba
rfalak ne, “Afaka nkena
Yesus i ntali ahu Nazaret yai!
Ia nabi Ia, ovu Ni vaivatul ra
ovu afa ovi notu ra rira ngre-
bat na'a Ubu wahan ralan
a, ovu tamata ra munuk wa-
harira ralan ra.
20 Mami dawan mela falu-
rut ra ovu mami dawan ra
rala roak Ia verin fareta
ra ma rfaleka inukun mat-
matan verin Ia, beti rbaku Ia
na'a aa walwalur.
21 Na'uk lan ana, amfaklo'i
a'uk mami vava'at ra verin
Ia ma amnaban ma nma,
boma nfatalik ami tamata
Israel ra tali tamata ovi rira
sian ami. Nlia tali inyai,
na ini amar itelu roak, ntali
amar i rfedan Ia yai, na'uk
wol nfatalik ami obin.†
22 Nlia tali inyai, na vata
ifira tali mami tamata ra
rfabriang ami. Varverak
sumatan obin, na ira rti roak
van matmatan yai.
23 Na'uk na'a inyai, na wol
rtuan Yesus tenan a. Ira
rewal ira ma rfaivar verin
ami ne, rsi'ik Ubu Ni sansinir
ovi rtali lanit ratan. Sansinir
avyai rfalak ne, Yesus nva'at
ewal roak.
24 Mami kida boku rti vali
van matmatan yai. Ti ma
rsi'ik, na wean lahir i vata
avyai rfalak a, na'uk wol
rarea Ia.”
25 Ba Yesus nfalak verin
ira ne, “Hoi, mia ini byoda
urun! Bira fikiran ra wol
ka'i rbana ma lolin, ma wol
myorang munuk afa ovi nabi
ra rfalak roak a.
26 Mia musti mkya'a ne,
Raja i ntevut roak tamata
rira salasilan ra musti ntuan
wawa'uk i dawan urun a
veki, beti nti vanan i nfitik
nyadat a.”
27 Nata Yesus nfalyawang
verin ira afa ovi rtulis roak
na'a Ia na'a Surat Ralan. Ia
nfalyawang lan Ia na'a Musa
ni kitab ra, beti nabi liak rira
kitab ra munuk.
28 Ti ma rfaseri roak ahu
i rti yai, na Yesus notu ma
felan a wean i mane nbana
lia ira.
29 Na'uk rkiwal Ia ma
rfalak ne, “Lera nakduvul
ma laflofan roak, ba it-
munuk tna'a ini veki, tevek
mane ovan roak.” Ba
Yesus norang ira ma ir-
munuk rna'a inyai.
30 Na'ut i ndoku mane
nafna'an ovu ira, na Ia nala
lan roti a ma nfalak fara
weninyai verin Ubu, beti
nvisul roti yai ma nala verin
ira.
31 Na'ut inyai beti rka'a
lahir ne, inyai Yesus. Na'uk
brian munuk, na wol nleal
lahir.
32 Ira ka'i rsifalak afa ma
rfalak ne, “Ita inadida lolin
urun na'ut i tna'a linga'an

† **24:21 24:21** Ira ralarira ra lalau, tevek ranovak ne, Yesus mane nfatalik ira tali rira musu ra. Ira rira musu dawan verin Roma rira fareta.

ralan, ma nangrihi verin ita
ovu nfamalik Surat Ralan
ihin a verin ita.”
33 Na'ut inyai, na rewal
lahir ira rti Yerusalem.
Raran roak Yerusalem, na
rtuan Yesus Ni tamata vutu
rahin isa rasdovu ira ovu
rira kida ra.
34 Tamata ovi rasdovu ira
yai rfalak ne, “Kena urun,
Duila'a nva'at ewal roak! Ia
nfavotuk roak Ia verin Si-
mon.”
35 Nata tamata irua yai
rfamalik afa i rarea na'ut i
rbana na'a linga'an ralan a,
ovu vali wean inba ma rka'a
Yesus na'ut i nvisul roti a.

Yesus nfavotuk tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia

Matius 28:16-20; Markus 16:14-18; Yohanes 20:19-23; Kisah 1:6-8

36 Na'ut i Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia rfamalik afa
ovi rarea roak a, na brian
munuk Yesus ndiri fruarira
ra, ma nfalak verin ira ne,
“Fara Ubu notu ma bira
vava'at ra malinan watan!”
37 Ira rabrian ovu rbobar,
tevek rnarin ne rsi'ik nitu
ngran.
38 Na'uk Yesus nfalak verin
ira ne, “Notu afakinimi by-
obar, ovu afaka notu ma
ralabira ra raruan?
39 Msyi'ik limang a ovu
eang a; Ini Ya'a! Mtyeman
tenang a ovu msyi'ik Ya'a,
tevek nitu ngran a wol ihin
ovu wol lurin wean i msyi'ik
na'a tenang a.”
40 Yesus nfalak wean inyai,
beti nfaturu liman a ovu ean
a verin ira.
41 Na'uk ira wol rorang
urun obin, tevek rtalkaka
ovu inarira urun ma rsi'ik
Yesus. Ba Yesus norat ira ne,
“Bira afamtahan na'a ini te
wahal?”
42 Ba ira rala ian tantunun‡
etal a verin Yesus.
43 Yesus nala ian yai ma
na'an lahir na'a waharira
ralan ra.
44 Ia nfalak verin ira ne,
“Ini afa ovi ufalak roak verin
mia na'ut i itmunuk obin
a. Ufalak verin mia ne, afa
ovi Musa ntulis roak na'a
ni kitab ra, ovu nabi liak
ra rtulis vali roak na'a rira
kitab ra, ovu vali na'a Maz-
mur, na irmunuk rfamalik
Ya'a. Ubu nfadoku roak ma
afa avyai fiang ini musti rvo-
tuk munuk roak!”
45 Nata Yesus notu ma rira
fikiran ra lyawan ma rfan-
aran afa ovi rtulis roak na'a
Surat Ralan.
46 Yesus nfalak verin
ira ne, “Rtulis roak na'a
Surat Ralan ne, Raja i
ntevut tamata rira salasilan
ra musti ntuan wawa'uk
dawan ma nmata, ma amar
itelu nelak, beti nva'at ewal
tali matmatan.
47 Tamata ra veka rala
narang ma ti rfamalik Ubu
Ni Ivar Lolin a verin tamata
ra munuk, boma rahil ma
rtalik tali rira salasilan ra,
ma Ubu na'i vatuk rira
salasilan ra. Rfamalik lan
na'a Yerusalem, beti rti
nuhu ovi rna'a lanit ivavan
ini munuk.
48 Mia ka'i msyi'ik lahir afa
avyai munuk.§
49 Ya'a veka ala Ubu Ni
Roh a verin mia, wean

‡ **24:42 24:42** Vai Yunani nfalak ne, *ichthuous optou* ihin a ne, ian tantunun.

§ **24:48 24:48** Ayat ini ihin a ne, ira rsi'ik Yesus nmata, ovu nva'at ewal tali matmatan.

lahir Yamang Ni tnorung
a verin mia. Na'uk mia
musti mnya'a kota ini veki,
ti naran i Ubu nfangora mia
ovu Ni ngrebat a.”

Yesus nrata lanit ratan
Markus 16:19-20; Kisah 1:9-11

50 Nata Yesus novun Ni
tamata ovi rorang Ia ma rti
kota Yerusalem murin a. Ira
rbana ma rfaseri ahu isa
naran Betania. Na'a inyai,
na nsikat liman a ma nafla-
har ira.*
51 Na'ut i naflahar ira, na
Ia nti talik ira ma Ubu notu
ma nrata lahir lanit ratan.
52 Ira munuk rsangatur ma
raraning Ia. Ira ralarira
lolin urun, ma rewal ira rti
Yerusalem.
53 Lokat amar, na ira rti
rira Rahan Dawan Falurut
ralan a ma rfadawang Ubu.

* **24:50 24:50** Amar vutfa'at relak tali ayat 49 nti ayat 50.

Yohanes ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin

Tbas afa ovi veki

Yohanes ntulis kitab ini. Yohanes ini, Yesus Ni tamata i norang Ia ovu nlobang urun ia (21:20-24; 13:23; 19:26; 20:2; 21:2-7).

Yohanes ntulis kitab ini, ma nfalyawang verin ita ne, Raja i ntevut dida salasilan ra (Mesias), inyai Yesus, Ubu Yanan Ia. Ia ntulis wean inyai, boma wean i torang Yesus, na veka dida vava'at kakiwal (20:30-31). Tali pasal 1 ti naran pasal 12, ita tbas ne, Yesus notu mujizat ra ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala, ma nfalyawang ne, Ubu Yanan Ia. Na'a kitab ini, na rfalak ma rivun roak ne, Ubu Yanan Ia (Yohanes 1:34, 49; 3:16-18; 5:23-25; 11:4, 27; 20:31).

Yesus nfalak ma rivun roak na'a kitab ini ne, "Ya'a ini". Bisma msyi'ik lahir na'a ayat ovi: "Ya'a ini afamtahan i nala vava'at a" (6:35); "Ya'a ini lyawan a" (8:12); "Ya'a ini wean fal-folat" (10:7, 9); "Ya'a ini domba duan i lolin a" (10:11, 14); "Ya'a ini ufava'at mat-matan ra ovu ala vava'at kakiwal verin tamata ra" (11:25); "Ya'a ini linga'an verin tamata ovi mane rti Yamang a" (14:6); "Ya'a ini wean aa anggur mnga'un a" (15:1, 5). Yesus nfalak vali ne, "Wol rarali Abraham obin, na Ya'a una'a roak" (8:58). Tali Ni vaivatul avyai, na ita tka'a ne, Ubu Yanan Ia. Tali na'ut i Ubu wol notu lanit ovu lanit ivavan ini obin, na Ia nana'a roak, ovu nana'a lalawatan, nata ti wol ni wahan.

Kitab ini ihin a

1. Yesus Ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-18)
2. Yesus notu mujizat ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala, ovu Ni afa ovi nair verin tamata rivun, rfaturu ne, Ubu Yanan Ia. (pasal 1:19—12:50)
   a. Yesus Ni karya ovi rban-ulu a, na'ut i nana'a lanit ivavan a. (pasal 1:19—4:54)
   b. Afa i nvotuk na'a amar i tamata Yahudi ra ryari ira na'a Yerusalem. (pasal 5)
   c. Afa ovi rvotuk na'a Galilea na'ut amar dawan Paskah. (pasal 6)
   d. Afa ovi rvotuk na'a Yudea na'ut i Yahudi rira snoba ma rotu rira befak ra ma rna'a. (pasal 7:1—10:21)
   e. Afa i nvotuk na'ut i Yahudi rotu snoba ma raresmi rira Ra-han Dawan Falurut a. (10:22-42)
   f. Afa ovi rvotuk na'a amar i nban-muri lalean na'a amar dawan Paskah. (pasal 11—12)
3. Yesus nair Ni tamata ovi rorang Ia, na'ut ovan i tamata ra mane rfedan Ia. (pasal 13—17)
4. Tamata ra rtaha Yesus, rfedan Ia, ovu nva'at ewal. (pasal 18:1—20:29)

5. Afakinimi Yohanes ntulis kitab ini. (20:30-31)
6. Yesus Ni vaivatul situli: na'ut i nva'at ewal a, na nfavotuk tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia. (pasal 21)

Yesus Kristus i rfanara Ia ne, Ubu Ni Vaivatul a, nma lanit ivavan a ma neluk tamata

1 Lalan a, na'ut i Ubu wol notu lanit ivavan obin, na Ia i rfanara Ia ne, Ubu Ni Vaivatul a, nana'a lan roak. Ia nana'a roak ovu Ubu, ovu Ia Ubu Ia.
2 Na'ut i Ubu wol notu lanit ivavan obin, na Ia nana'a lan roak ovu Ubu.
3 Ubu notu afakataka munuk na'a lanit ivavan a nahu Ni Vaivatul a, ba afa ovi rna'a lanit ivavan a munuk wol bisma rna'a, wean i wol notu afa avyai nahu Ni Vaivatul a.
4 Ubu Ni Vaivatul a nala vava'at mnga'un verin tamata ra. Vava'at mnga'un yai ntali Ia, ovu nala lyawan verin tamata ra.
5 Lyawan yai vanan na'a dedan ralan, ovu dedan wol bisma nteri nala ia.
6 Amar isa, na Ubu nsinir tamata isa naran Yohanes.*
7 Ia nma ma nfamalik na'a lyawan yai, boma tamata ra munuk bisma rorang lyawan yai.
8 Lyawan yai wol Yohanes, na'uk ia nma watan, boma nfamalik lyawan yai.
9 Lyawan mnga'un i nala lyawan verin tamata ra munuk nma roak lanit ivavan a.
10 Lyawan yai nana'a roak lanit ivavan a. Ubu notu lanit ivavan a nahu lyawan yai, na'uk tamata ovi rna'a lanit ivavan a wol rka'a Ia.†
11 Ia nma lahir Ni ahu livur a, na'uk Ni tiniman ovi rna'a inyai wol rtorung ma rala Ia.‡
12 Na'uk tamata ovi rtorung ma rala Ia ovu rorang Ia, na Ubu nala ngrebat verin ira ma reluk yanan ra.
13 Ira wol reluk Ubu yanan ra tevek renarir-yamarira ra rarali ira, te rira ininan a, te wol rtali brana ni ininan verin awan a, na'uk Ubu ka'i notu ma reluk yanan ra.
14 Ubu Ni Vaivatul neluk tamata, ma nana'a roak lanit ivavan ovu ita, ovu vali ita tsi'ik roak Ni dawan a. Ni dawan yai, Yaman a nala verin Ia, tevek Yanan ikisa lalo'i watan. Ubu Yanan nma tali Yaman a, ma notu ma tka'a lahir Ubu Ni rala lolin i dawan urun, ovu afa ovi nfavotuk ra munuk kena.
15 Yohanes nfalyawang Vaivatul yai ovu vain dawan ma nfalak ne, “Ini tamata i ufamalik roak Ia. Ufalak ne, ‘Ia veka norang ya'a nma, na'uk Ni dawan a nlia ya'a, tevek wol rarali ya'a obin, na Ia nana'a lan roak.’ ”
16 Ia Ni lolin a dawan dalang, ba nala Ni kalolin ra lalawatan verin ita munuk.

---

* **1:6 1:6** Yohanes ini nbaptis tamata ra, na'uk wol ntulis kitab ini. † **1:10 1:10** Tamata ovi rna'a lanit ivavan wol rka'a ne, Yesus yai Ubu yanan Ia. ‡ **1:11 1:11** Tamata ovi rleal Yesus Ni ahu livur a, avyai tamata Yahudi ra.

17 Ubu nala Ni inukun ra
verin ita nahu Musa.§ Na'uk
ita tka'a Ubu Ni rala lolin
ovu ivar i kena nahu Yesus
Kristus.
18 Wol tamata isa vali
nrea Ubu, na'uk Yanan
i ikisa lalo'i yai nana'a
lalawatan ovu Ia. Yanan yai
nfalyawang lahir Yaman a
verin ita.

Yohanes i nbaptis tamata ra ka'i nfamalik ni karya a

Matius 3:1-12; Markus 1:1-8; Lukas 3:1-18

19 Yahudi rira dawan ovi
rna'a Yerusalem rsinir mela
falurut ra, ovu tamata Lewi
ra ma rti rorat Yohanes ne,
"Oa ini iki mnga'un?"*
20 Ia ntorung ma
nfalyawang lahir ne, "Ya'a
wol eluk Raja i ntevut dida
salasilan ra."†
21 Nata rorat ewal ia ne,
"Ba iki oa? Beta ne oa ini
nabi Elia?"
Ia nfalak ne, "Wahal!"
Ba rorat ewal vali ia ne,
"Beta ne oa ini nabi i lan a
Ubu ntorung roak ma nma
lanit ivavan a?"‡
Ia nfalak ne, "Wahal!"
22 Nata rorat ia ne, "Ba
eka fwalak verin ami ne, oa
ini iki mnga'un? Ami musti
amfalyawang verin tamata
ovi rsinir ami. Ba eka ka'i
fwamalik tenam a!"
23 Yohanes nfalak ne, "Ya'a
ini tamata i ufwak na'a wan
lean vu dawan ma tamata
ra rfamalola linga'an verin
Duila'a." Afa ovi Yohanes
nfalak yai, wean lahir i nabi
Yesaya ntulis roak na'a ni
kitab a.§
24 Tali tamata ovi rorat
Yohanes, na tamata boku
rtali Yahudi rira sidovung
isa i naran Farisi.
25 Ira rfalak ne, "Oa wol
meluk Raja i mtevut dida
salasilan ra, ovu oa wol nabi
Elia oa, ovu vali oa wol nabi
i Ubu ntorung ma veka nma
lanit ivavan a, ba afakinimi
bwaptis tamata ra?"
26 Yohanes nfalak ne, "Ya'a
ubaptis tamata ra ovu wear,
na'uk tamata i ndiri fruabira
ra, mia wol mkya'a ne, iki Ia.
27 Ia veka norang ya'a
nma. Velik ne wean in-
yai, na'uk wol inovan lahir
ma aling Ni tatea ni tatur
ra, tevek ya'a wol verang a
ratang Ia."
28 Yohanes ovu tamata ovi
rorat ia rfamalik afa avyai
munuk na'a ahu Betania.
Ahu yai nana'a oar Yordan
ni lihir timur a. Ia nbaptis
tamata ra na'a inyai.

Domba Yanan i nmata al na'i vatuk dida salasilan ra, inyai Yesus

§ **1:17 1:17** Ubu wol mane nfadoku inukun vutu watan verin nabi Musa, na'uk nfadoku ma nlia tali inyai. Tamata ovi rorang Yesus rka'a Musa ni inukun vutu a, ovu ni inukun liak ra vali, na'uk Yahudi rira inukun rivun vali na'a rira adat. Vai mala nfalak *hukum Taurat* te *hukum Tuhan* te *hukum-hukum*. Inukun avyai rna'a Kejadian ti naran Ulangan. * **1:19 1:19** Tamata boku tali arun dawan Lewi reluk Yahudi rira mela falurut ra, ma rkarya verin Ubu na'a rira Rahan Dawan Falurut na'a Yerusalem. † **1:20 1:20** Raja i ntevut dida salasilan ra ihin a na'a vai Mala ne, *Mesias*. ‡ **1:21 1:21** Nabi i veka nma yai, Ubu ntorung roak na'a Ulangan 18:15, 18. § **1:23 1:23** Yesaya 40:3

29 Ni ilyan ana, Yohanes
nsi'ik Yesus nma ma ntuan
ia, ba nfalak ne, “Eka
msyi'ik! Ubu Ni Domba
Yanan i veka nmata al na'i
vatuk tamata ovi rna'a lanit
ivavan a rira salasilan ra.
30 Ia ini tamata i ufamalik
roak Ia ne, ‘Ia veka norang
ya'a nma, na'uk Ni dawan
a nlia ya'a, tevek wol rarali
ya'a obin, na Ia nana'a lan
roak.’
31 Lan a wol uka'a ne, iki
Ia. Na'uk uma, ma ubap-
tis tamata ra ovu wear, ma
ufavotuk Ia verin tamata Is-
rael ra, boma bisma rka'a
Ia.”
32 Yohanes nfamalik vali
afa ovi nsi'ik ra, ma nfalak
ne, “Ya'a usi'ik Ubu Ni Roh
nsuta tali lanit wean modar-
laka, ma ndoku Yesus tenan
a.*
33 Ya'a wol uka'a ne, iki
Ia. Na'uk Ubu i nsinir ya'a
ma ubaptis tamata ra ovu
wear, nfalak roak ne, ‘Wean
i msi'ik Ning Roh nsuta ma
nleal tamata isa, na tamata
yai veka nbaptis tamata ra
ovu Ning Roh a.’
34 Ya'a usi'ik roak afa yai,
ba ufalak verin mia ne, Ubu
Yanan Ia.”

Tamata ovi ula lalelan ira ma reluk Yesus Ni tamata ovi rorang Ia

35 Ni ilyan ana, Yohanes
ovu ni tamata irua ovi ro-
rang ia rna'a ewal wan yai.
36 Na'ut i Yohanes nsi'ik
Yesus nahu wan yai, na
nfalak ne, “Msyi'ik, inyai
Ubu Ni Domba Yanan a!”
37 Yohanes ni tamata irua
yai rarenar afa ovi nfalak ra,
ba rti ma rorang Yesus.
38 Yesus ntamuri ma nsi'ik,
na rorang Ia, ba norat ira
ne, “Mia mdyava afaka?” Ira
rfalak ne, “Rabi, Oa mna'a
inba?” (Rabi ihin a, Tuan
Guru)
39 Ia nfalak ne, “Mya ma
ka'i msyi'ik.” Ba rorang Ia
ma ti rsi'ik wan i nleal a ma
irmunuk rna'a inyai. Na'ut
inyai, na snain jam empat
lersian.
40 Tali tamata irua yai, na
isa naran Andreas. Ia a'an
verin Simon Petrus. Ia nre-
nar afa ovi Yohanes nfalak
ra, ba norang lahir Yesus.
41 Ia nti lahir ma ntuan
Simon ma nfalak ne, “Ami
amtuan roak Raja i ntevut
dida salasilan ra (ihin a ne,
Kristus).”
42 Ba Andreas novun
Simon ti verin Yesus. Yesus
nsi'ik Simon ma nfalak
ne, “Oa ini Simon, yamam
naran Yohanes.” Tamata ra
veka rera oa ne Kefas (ihin
a ne, Petrus).†

Yesus nera Filipus ovu Natanael ma rorang Ia

43 Ni ilyan ana, Yesus
nvolan mane nti propinsi
Galilea. Ia wol nti obin, na
ntuan Filipus ma nfalak ne,
“Mwa ma morang Ya'a!”
44 Filipus ini ntali ahu Bet-
saida. Andreas irua Petrus
rtali vali inyai.
45 Ba ia ti ntuan Natanael
ma nfalak ne, “Ami amtuan
roak tamata i Musa ntulis
roak Ia na'a ni inukun ra,

* **1:32 1:32** Tafsiran boku rfalak ne, ***lanit ratan.*** † **1:42 1:42** Kefas na'a vai Aram ovu Petrus na'a vai Yunani, irua ihirira wer isa ne, vatminan.

ovu nabi ra rtulis vali roak
na'a tamata yai. Tamata yai,
Yesus i ntali Nazaret a. Yusuf
yanan Ia."
46 Na'uk Natanael nfalak
ne, "Wol bis lahir ma afa
lolin ntali Nazaret nma." Fil-
ipus nfalak ne, "Mwa ma
msi'ik lahir."
47 Yesus nsi'ik Natanael
nma ma ntuan Ia, ba nfalak
ne, "Msyi'ik kikyai, ini
tamata Israel mnga'un ia.‡
Tamata ini nfalak lalawatan
afa ovi kena ra."
48 Ba Natanael norat Yesus
ne, "Wean inba ma Oa mka'a
ya'a?" Yesus nfalak ne, "Fil-
ipus wol nera oa obin, na
urea roak oa na'a aa ara
vavan a."
49 Natanael nfalak ne,
"Tuan Guru, Ubu Yanan Oa
ovu Raja Oa verin tamata
Israel ra!"
50 Yesus nfalak ne, "Oa
morang Ya'a, tevek ufalak
ne, urea roak oa na'a aa ara
vavan a? Oa veka msi'ik
lahir afa dawan ovi rlia tali
afa yai."
51 Nata Yesus nfalak lahir
ne, "Afa i ufalak verin oa ini
kena urun! Oa veka msi'ik
lanit natvadil, ovu Ubu Ni
sansinir ra rtali lanit ratan
suta-rata ira verin Tamata
Yanan a."

2

Yesus notu mujizat i ula lalean a na'a snoba sifa na'a ahu Kana

1 Amar irua nelak roak,
beti tamata ra rotu snoba
sifa isa na'a ahu Kana, na'a
propinsi Galilea. Yesus re-
nan a novu snoba yai.
2 Rasweang vali Yesus ovu
Ni tamata ovi rorang Ia ma
rovu snoba yai.
3 Na'ut i rira anggur roak
rok, na Yesus renan nfalak
verin Ia ne, "Rira anggur
roak rok."
4 Ba Yesus nfalak ne,
"Mama, notu afakinimi
fwalak wean inyai verin
Ya'a? Wol naran Ning amar
a obin."
5 Yesus renan nfalak verin
tamata ovi rira rkarya ma
rli'i anggur ne, "Myot-orang
watan afa ovi nfalak ra."
6 Na'a inyai, na rfadoku
ngusi inean. Rotu ngusi
avyai tali vatu. Tamata
Yahudi ba'i rsa'a wear na'a
ngusi avyai ma al rfamerat
tenarira ra, wean Musa ni
inukun nfalak a. Lokat ngusi
avyai ka'a bi bisma rsa'a
wear botal ratut isa vutlima.
7 Yesus nfalak verin
tamata karya avyai ne,
"Mlyi'i ma wear nngora na'a
ngusi avyai." Ba tamata
avyai rli'i ma ngusi avyai
rngora lahir ovu wear.
8 Nata Yesus nfalak verin
tamata avyai ne, "Fiang ini,
myitu wear kedan a, ma
myala verin tamata i nasu-
san snoba ini." Ba rot-orang
afa i Yesus nfalak a.
9 Tamata i nasusan snoba
yai ntebung wear a, na wear
a na'a roak anggur, na'uk
wol nka'a ne, anggur yai
ntali ba. Na'uk tamata karya

‡ **1:47 1:47** Tamata Israel ovu tamata Yahudi irua wear isa watan. Ubu nfanara Abraham ubun Yakub ne, Israel. Nata rfalak Abraham ubun nusin munuk tamata Israel ra.

avyai rka'a. Ba tamata yai
nera brana i nsifa yai,
10 ma nfalak ne, “Na'ut i
snoba wean ini, na tala lan
anggur i lolin a ma tamata ra
renu, nata nbolak roak ira,
beti tala anggur i wol ka'i
lolin a. Na'uk oa fwadok-
aling watan anggur i lolin
rahi lia munuk ini, ma beti
mala mwa.”
11 Beti fasa lahir Yesus
notu faneak i tamata ra wol
rot-nala na'a Kana i na'a
Galilea. Tali faneak yai, na
Ia nfaturu Ni dawan a, ba Ni
tamata ovi rorang Ia, rorang
urun Ia.

Yesus na'a ahu dawan isa naran Kapernaum

12 Yesus notu munuk afa
avyai, beti nti ahu Kaper-
naum. Renan a, warin ra,
ovu Ni tamata ovi rorang Ia
rovu vali Ia, ma rna'a inyai
amar ifira watan.

Yesus nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut na'a Yerusalem

Matius 21:12-13; Markus 11:15-17; Lukas 19:45-46

13 Tamata Yahudi rira
amar dawan Paskah* sarseri
roak, na Yesus nva'al nti
Yerusalem.
14 Na'a Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ni lean a, na
Yesus nsi'ik tamata ovi ba'i
rfedi sapi, domba, modar-
laka ovu tamata ovi ba'i
rdoku ma rsitukar kubang
rna'a vali inyai.
15 Ia notu tali na'a nav-
naval, beti nala'ing vatuk
munuk tamata ovi rna'a in-
yai, ovu rira sapi ovu domba
ra. Ia nvalik tamata ovi
rsitukar kubang rira meja
ra, ma rira kubang ra ramir-
ramar.
16 Nata Ia nfalak verin
tamata ovi rfedi modarlaka
ra ne, “Myaling vatuk
munuk afa ovi tali ini. Deka
myotu Yamang Ni rahan
neluk wan ma tamata ra
rfedi-rfaha afa na'a!”
17 Ba Ni tamata ovi rorang
Ia rangnanang vaivatul ovi
rtulis roak na'a Surat Ralan
ne, “Ya'a ulobang urun Mu
rahan a, ta Ubu. Ba afa yai
veka not-visal Ya'a.”†
18 Ba dawan Yahudi ra ran-
gal Yesus ma rfalak ne, “Eka
motu faneak isa i tamata ra
wol rot-nala verin ami ma
nfaturu ne, Ubu nala fareta
verin Oa ma bis motu wean
ini.”
19 Yesus nfalak ne, “Mya'ar
vatuk Rahan Dawan Falurut
ini, ma ki ufadiri ewal ia
na'a amar itelu watan.”‡
20 Ba Yahudi rira dawan
avyai rfalak ne, “Tamata ra
rfadiri Rahan Dawan Falu-
rut ini varat vutfa'at rahin
inean beti roak, na Oa
fwalak ne, amar itelu watan,
na bisma fwadiri ewal?”
21 Na'uk Ia nangrihi ma
nfalak na'a Rahan Dawan

* **2:13 2:13** Tamata Yahudi ra rotu snoba na'a rira amar dawan Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir. Paskah ini naling ia tali Paskah i fiang ini tamata ovi rorang Yesus rotu al rangnanang amar i nva'at ewal tali matmatan. † **2:17 2:17** Tafsiran rivun rfalak ne, ***veka not-visal Ya'a*** ihin a ne, Yesus veka nmata. Mazmur 69:10 ‡ **2:19 2:19** Yesus Ni maksud na'a ayat ini, veka rfedan Ia, na'uk amar itelu nelak, na Ubu nfava'at ewal Ia.

Falurut a, ma nfaturu ne, Ia
ka'i nfamalik tenan a.
22 Yesus nva'at ewal tali
matmatan, beti Ni tamata
ovi rorang Ia rangnanang
afa i Yesus nfalak roak yai.
Ba ira rorang urun afa ovi
rtulis roak na'a Surat Ralan
a, ovu afa ovi Yesus nfalak
roak yai.
23 Amar ovi Yesus nana'a
Yerusalem na'ut i rira amar
dawan Paskah, na tamata
rivun rorang Ia, tevek rsi'ik
roak Ia notu faneak ovi
tamata ra wol rot-nala ra.
24 Na'uk Yesus wol norang
tamata avyai, tevek Ia nka'a
munuk tamata ralarira ra.
25 Ia wol nperlu tamata
isa vali ma nfamalik tamata
ra rira vava'at ra verin
Ia, tevek nka'a roak tamata
ralarira ra.

3

Yesus nfamalik vava'at kakiwal verin Nikodemus

1 Tamata isa naran Nikode-
mus. Ia ntali Yahudi rira
sidovung Farisi, ovu dawan
Yahudi ia vali.
2 Ovan isa, na ia nti ma
ntuan Yesus ma nfalak ne,
"Tuan Guru, ami amka'a ne
Ubu ka'i nsinir Oa mwa ma
msiair, tevek wol tamata isa
vali bisma notu faneak ovi
motu ra, wean i Ubu wol
novu ia."
3 Yesus nfalak ne, "Afa
i ufalak verin oa ini kena
urun. Wean i tamata isa wol
rarali ewal ia, na wol bisma
nana'a Ubu Ni Fareta a."
4 Nikodemus nfalak ne,
"Wean inba ma tamata isa
i itrana roak ia, na bisma
rarali ewal ia? Wean inba
ma bisma nti ewal renan
evun ralan ma rarali ewal
ia?"
5 Ba Yesus nfalak ne, "Afa
i ufalak verin oa ini kena
urun! Wean i tamata isa
wol rarali ia ovu wear ovu
vali Ubu Ni Roh a, na ia wol
bisma nana'a Ubu Ni Fareta
a.*
6 Tamata ra rarali tamata
ra, na'uk Ubu Ni Roh nala
vava'at ngorva'an na'a
tamata ralarira ra.
7 Deka mtalkaka tevek
ufalak ne, musti rarali ewal
mia.
8 Ubu Ni Roh wean nait i
nean nti inba watan ovu tre-
nar ngoan a, na'uk wol tka'a
ne nait yai ntali ba nma,
ovu veka nti ba. Tamata ovi
rarali ira ovu Ubu Ni Roh,
wearira vali inyai."
9 Nikodemus nfalak ne,
"Wean inba ma afa i fwalak
yai bisma wean inyai?"
10 Yesus nfalak ne, "Oa
meluk guru verin tamata Is-
rael ra ma tamata ra ralang
ma dawan oa, ba afakinimi
wol fwan-aran afa yai?
11 Afa i ufalak verin oa ini
kena urun! Ami amfamalik
afa ovi amka'a ovu amsi'ik
ra, na'uk mia wol myorang
afa ovi amfalak ra.
12 Mia wol myorang afa ovi
ufalak ra na'a lanit ivavan
ini, na wean inba ma bisma
myorang wean i ufamalik
afa ovi rna'a lanit ratan?
13 Wol tamata isa vali
nrata roak lanit ratan. Na'uk
Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, sa'i
usuta roak tali lanit ratan.
14 Musa nfadoku nifa i rotu
tali tembaga na'a aa etal isa,

* **3:5 3:5** Tafsiran boku rfalak ne, ***Rarali ia ovu wear, ovu Ubu Ni Roh***, ihin a ne, ia ni vava'at ngorva'an tali Ubu Ni Roh i nfamerat ia.

beti nfadiri na'a wan lean vu
dawan. Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a, wean vali inyai. Ning
amar a veka nma ma rfasaka
Ya'a,†
15 boma tamata iki watan
norang Ya'a, na veka ni
vava'at kakiwal.
16 Ubu Ni silobang dawan
urun verin tamata ra na'a
lanit ivavan a, ma nala lahir
Yanan ikisa lalo'i a, boma
tamata iki watan norang Ia,
na veka wol nmata kakiwal,
na'uk veka nva'at, nata ti
wol ni wahan.
17 Ubu wol nsinir Yanan
nma lanit ivavan a ma
nfaleka inukun verin tamata
ra, na'uk nsinir Ia nma
ma nsikat tamata ra tali
rira salasilan ra, boma rira
vava'at kakiwal.
18 Tamata iki watan no-
rang Ubu Yanan a, na Ubu
wol nukun ia. Na'uk tamata
iki watan wol norang Ubu
Yanan ikisa lalo'i a, na Ubu
nukun roak ia, tevek wol
norang Yanan a.
19 Ia nukun ira, tevek
lyawan a nma roak lanit iva-
van ini, na'uk ira inar dedan
nlia tali lyawan, tevek rotu
lalawatan afa ovi sian ra.‡
20 Tamata iki watan inan
ma notu afa ovi sian ra, na
ia wol inan lahir lyawan a,
ovu nafena ma nma lyawan
a, boma afa sian ovi notu ra
deka rvotuk.
21 Na'uk tamata iki watan
not-orang lalawatan afa ovi
kena ra, na ia nma roak
lyawan a. Ba lyawan yai
nfavotuk ni afa ovi notu ra
ne, not-orang lalawatan afa
ovi Ubu ralan nfalak ra.”

Yesus Ni ngrebat nlia Yohanes i nbaptis tamata ra

22 Ti ma Yesus notu munuk
afa avyai, na Ia ovu Ni
tamata ovi rorang Ia rti
propinsi Yudea. Ira rna'a
inyai, ma rbaptis tamata ra.§
23-24 Na'ut inyai, na wol
ra'abu'i Yohanes i nbaptis
tamata ra obin. Ia nbaptis
tamata ra na'a ahu Ainon i
nfaseri ahu Salim. Wear a
dawan na'a inyai, ba tamata
ra rma lalawatan ma nbaptis
ira.
25 Yohanes ni tamata ovi
rorang ia boku rsingarahi
ovu tamata Yahudi isa na'a
Yahudi rira adat i rotu ma al
rfamerat tenarira ra.
26 Ba ira rti ma rtuan
Yohanes ma rfalak ne, “Tuan
Guru, mungnanang tamata
i mirua mnya'a oar Yordan
nelan a? Oa fwamalik roak
Ia verin ami, ovu fiang ini
nbaptis vali tamata ra, ovu
tamata rivun rti verin Ia.”
27 Yohanes nfalak ne, “Wol
tamata isa bis not-nala afa
isa, wean i Ubu wol nala
ngrebat verin ia.
28 Mia ka'i mryenar roak
afa ovi ufalak ra ne, ‘Ya'a
wol Raja i ntevut dida salasi-
lan ra, na'uk Ubu nsinir ya'a
ma uma ula ya'a, beti Ia.’
29 Ia wean brana i mane
nsifa ma nala ni vata ma
neluk awan a, na ya'a wean

† **3:14 3:14** Na'ut i Ubu nukun tamata Israel ra ma nifa i ni bisa nkaras ira, na Ia nsinir Musa ma nfadiri nifa tembaga yai na'a aa etal isa, boma iki nsi'ik nifa yai, na lolin lahir ia. Msi'ik Bilangan 21:9. ‡ **3:19 3:19** ***Lyawan*** na'a ayat ini nfaturu Yesus. § **3:22 3:22** Tafsiran rivun rfalak ne, Yesus nala ngrebat verin Ni tamata ra ma rbaptis tamata ra.

ni kida i ndir-ebang ia ovu
nrenar vain a. Na'ut i nre-
nar vain a, na ralan lolin
urun. Ba ya'a wean lahir
inyai, ma fiang ini ralang a
lolin urun.
30 Tamata ra musti
rfakaratat ila'a Ia, ovu
rfakabava watan ya'a.
31 Ia i ntali lanit ratan
a, Ni dawan a nlia munuk
afakataka. Ia i ntali lanit iva-
van a, tamata watan ia, ba
nfamalik watan afa ovi rvo-
tuk na'a lanit ivavan ini. Ia i
ntali lanit ratan a, Ni dawan
nlia munuk afakataka.
32 Ia nfamalik afa ovi nsi'ik
ovu nrenar ra na'a lanit
ratan, na'uk wol tamata isa
vali norang afa ovi nfalak ra.
33 Tamata iki watan no-
rang afa ovi nfalak ra, na
nfaturu ne, Ubu kena Ia.
34 Ubu nsinir Ia ma nfama-
lik Ni vaivatul ra, tevek nfan-
gora lahir Ia ovu Ni Roh a.
35 Ubu nlobang urun
Yanan a, ovu nala roak
Ni ngrebat a verin Ia ma
nfareta munuk afakataka.
36 Tamata iki watan no-
rang Ubu Yanan a, na ia
ni vava'at kakiwal. Na'uk
tamata iki watan wol norang
Ia, na veka wol ni vava'at
kakiwal. Ubu nangrova ma
nukun ia, nata ti wol ni wa-
han."

4

Yesus nfalyawang Ia verin vata Samaria isa ne, Ia Raja i ntevut tamata rira salasilan ra

1 Tamata ovi rtali Yahudi
rira sidovung Farisi rarenar
roak ne, tamata ovi rma
ma rorang Duila'a Yesus ovu
rera ma nbaptis ira yai,
rivun lia tamata ovi rorang
Yohanes ovu nbaptis ira.
2 Velik aba, Yesus wol
nbaptis tamata ra, na'uk Ni
tamata ovi rorang Ia rbaptis
tamata ra.
3 Na'ut i Yesus nka'a ne,
tamata Farisi avyai rarenar
roak afa ovi Ia ovu Ni
tamata ra rotu, na nti talik
propinsi Yudea ma newal Ia
nti propinsi Galilea.

4 Na'a Ni banbanan a,
na musti nahu propinsi
Samaria.
5 Yesus nbana nata naran
ahu isa na'a Samaria naran
Sikhar. Ahu yai nfaseri la-
nun i lalan a Yakub nala
verin yanan i Yusuf a.*
6 Yakub ni wear kakear
na'a ahu yai. Yesus naf-
rea tevek nbana ma raroa,
ba ndoku wear yai nelan a.
Na'ut inyai, na snain a lera
ndirlola.

7-8 Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia rti roak ahu yai
ma rfaha afamtahan. Wol
mnanat, na vata Samaria
isa nma mane nitu wear.
Ba Yesus nfalak verin ia
ne, "Titi, mlobang ma mala
wear kedan a ma enu."

9 Vata yai nfalak verin Ia
ne, "Oa tamata Yahudi Oa,
na ya'a tamata Samaria ya'a,
ba afakinimi mera wear tali
ya'a ma menu?" (Vata yai
nfalak wean inyai, tevek

* **4:5 4:5** Msi'ik Kejadian 48:22

tamata Yahudi wol rkam-
labir tamata Samaria ra.)†
10 Yesus nfalak ne, “Wean
i mka'a Ubu Ni rala lolin i
nala verin tamata ra, ovu
mka'a vali ne Ya'a ini iki, na
oa veka mera wear tali Ya'a,
ovu Ya'a veka ala wear i nala
vava'at a verin oa.”
11 Vata yai nfalak ne,
“Bapa, Oa wol Mu taul, ovu
wear ini blaman. Ba veka
mala wear i nala vava'at yai
tali inba?
12 Ubumam-nusimami
Yakub nala wear kakear ini
verin ami. Ia ovu yanan ra,
ovu vali ni afwatan ra renu
roak wear ini. Oa fwikir ne,
Mu dawan a nlia Yakub?”
13 Yesus nfalak ne,
“Tamata iki watan nenu
wear ini, na ia veka nabroa
ewal.
14 Na'uk iki watan nenu
wear i ala verin ia, na veka
wol nabroa roak, nata ti wol
ni wahan. Tevek wear i
ala verin ia yai wean wear
matan na'a tamata yai ralan
a, ma nava lalawatan ovu
nala vava'at kakiwal verin
ia.”
15 Vata yai nfalak ne,
“Bapa, mala wear yai verin
ya'a, na wol ubroa roak ovu
wol uma roak ma ala wear
ini.”
16 Yesus nfalak ne, “Muti
ma mera awam a, ma mirua
mya ini.”
17 Vata yai nfalak ne, “Ya'a
wol awang.”
Yesus nfalak ne, “Oa
fwalak kena,
18 tevek awam ilima roak,
ovu brana i fiang ini mirua
mleal isa, wol awam ia. Mu
vaivatul ra kena.”
19 Vata yai nfalak ne,
“Bapa, fiang ini uka'a lahir
ne, nabi Oa.
20 Ami tamata Samaria
ubumam-nusimami ra rsan-
gatur ma raraning Ubu
na'a vuar‡ ini, na'uk Mu
tamata Yahudi ra rfalak ne,
Yerusalem a'uk neluk wan
ma tamata ra rsangatur ma
raraning Ubu.”
21 Yesus nfalak ne, “Titi,
morang afa i mane ufalak
ini: Ni amar veka nma
ma tamata ra rsangatur ma
raraning Yamadida, na'uk
wol nana'a roak vuar ini ovu
vali wol nana'a Yerusalem.
22 Mia tamata Samaria ra
msyangatur ma mryaning
Ubu, na'uk wol mkya'a ne,
iki Ia. Na'uk ami tamata
Yahudi ra amsangatur ma
amraning Ubu i amka'a roak
Ia. Tevek nahu tamata
Yahudi ra, na Ubu nsikat
tamata ra tali rira salasilan
ra, ma rira vava'at kakiwal.
23 Na'uk ni amar a veka
nma ovu fiang ini, amar
yai nma roak, ma ngrebat
tali Ubu Ni Roh notu ma
tamata ra rka'a linga'an i
kena a ma rsangatur ma
raraning Yamadida. Ubu
inan ma tamata ra rsangatur
ma raraning Ia wean inyai.

---

† **4:9 4:9** Tamata Samaria ra wol tamata Yahudi mnga'un ira, tevek lalan ana, na'ut i varat 722 sebelum Masehi, na tamata Asyur rtaha ma rdadul tamata Yahudi ra ma ti rna'a rira nuhu watan. Tamata Yahudi ovi rna'a Israel obin teran ifira watan ma rsifa sileti ovu tamata ovi wol Yahudi. Ira rfanara tamata avyai ne, tamata Samaria (2 Raja-raja 17:24). Tamata Yahudi mnga'un wol inar lahir ira, ma ranggap ira ne, tamata ngra. ‡ **4:20 4:20** Vuar ini naran Gerizim.

24 Ubu Roh Ia, ba iki watan
mane nsangatur ma nran-
ing Ia, na musti nsangatur
ma nraning Ia ovu ngrebat
i ntali Ni Roh a, ovu norang
linga'an i kena.”§

25 Vata yai nfalak verin
Yesus ne, “Ya'a uka'a ne,
Raja i ntevut mami salasilan
ra veka nma. Rfalak vali
Ia ne, Kristus. Na'ut i nma,
na veka nfamalik afakataka
munuk verin ami.”
26 Yesus nfalak ne, “Ya'a
ini Tamata i fwalak yai, fiang
ini nangrihi nulu oa.”

27 Na'ut inyai, na Yesus
Ni tamata ovi rorang Ia
rewal roak ira rma wan
yai. Ira rtalkaka, tevek
rsi'ik i Yesus nangrihi ovu
vata.* Na'uk wol tamata
isa vali norat Yesus ne, “Oa
inam afaka?” Te, “Afakinimi
mungrihi nulu vata yai?”

28 Ba vata yai nti talik ni
suran a na'a inyai, ma nti
ahu ma nfalak verin tamata
ra ne,
29 “Mya ma ti tsi'ik tamata
i nfamalik munuk lahir ning
afa ovi otu ra. Beta ne Ia
Raja i ntevut dida salasilan
ra.”
30 Ba tamata avyai rti ahu
yai murin a mane rtuan
Yesus.

31 Tamata avyai wol rtuan
Yesus obin, na Ni tamata ovi
rorang Ia rfalak ne, “Tuan
Guru, mufna'an kikyai.”

32 Na'uk Yesus nfalak
ne, “Ya'a Ning afamtahan
nana'a, na'uk mia wol
mkya'a.”
33 Ba Ni tamata ovi ro-
rang Ia ka'i rsiforat ira ne,
“Tamata aba rala roak afam-
tahan verin Ia?”
34 Ba Yesus nfalak verin
ira ne, “Wean i ot-orang Ia i
nsinir Ya'a, Ni afa ovi nfalak
ra, ovu ot-nala munuk karya
ovi nala verin Ya'a, na inyai
wean watan Ning afamta-
han.
35 Mia fyalak ne, ‘Vulan
ifa'at ewal, beti tamata raf-
diar.’ Na'uk ufalak verin
mia ne: Eka msyi'ik va'i
wanat ra. Wanat ra rwavar
roak ovu bisma tafdiar roak.
36 Fiang ini tamata ovi
rafdiar a rala roak rira
kubang tali rira karya, ba
tamata ovi rafdiar ovu
tamata ovi ravuri-rava,
irmunuk ralarira lolin urun.
Wanat ovi rdiar roak yai ihin
a ne, tamata ovi rira vava'at
kakiwal.†
37 Ba kena ovu faliak
ini: Tamata isa navuri-nava
nabat ra, na tamata liak ti
nafdiar.
38 Ya'a usinir mia ti mif-
diar na'a va'i i wol myotu
a. Tamata liak ra rkarya lan
roak na'a va'i yai, na'uk mia
myala utubira tali rira karya
ra.”
39 Tamata Samaria ovi
rna'a ahu yai, rivun ira
rorang roak Yesus, tevek
vata yai nfalak ne, “Ia

§ **4:24 4:24** Ubu Roh Ia, ihin a ne, Ubu wol tenan, ovu nana'a wan inba watan ovu na'ut inba watan. * **4:27 4:27** Tamata Yahudi rira guru ra wol biasa ma rangrihi ovu vata ovi wol rka'a ira, ntafal vali wean i aksa ira ovu vata. † **4:36 4:36** Na'a Yesus Ni vaivatul kamkuma ini, na Ia nala perbandingan tamata ovi rafdiar, ovu tamata ovi rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ra, boma rorang Ia, ma rira vava'at kakiwal.

nfamalik munuk lahir afa
ovi otu ra.”
40 Ba na'ut i tamata
Samaria avyai rma ma rtuan
Yesus, na rera lalawatan
verin Ia ma irmunuk rleal
inyai veki. Ba Yesus nleal
inyai amar irua.
41 Tamata ovi rorang Yesus
rtafal ma rivun, tevek Ni afa
ovi nair ra.
42 Ba ira rfalak verin vata
yai ne, “Fiang ini amorang
Ia, wol mane ntali afa ovi
fwalak ra watan, na'uk ami
ka'i amrenar afa ovi nfalak
ra. Amka'a lahir ne, Ia Raja
i nsikat tamata ra tali rira
salasilan ra.”

Yesus newal Ia nti propinsi Galilea

43 Yesus nana'a Sikhar
amar irua, beti nti Galilea.
44 Ia ka'i nfalak roak ne,
tamata isa, velik ne nabi ia,
na'uk wol ralang ia na'a ni
ahu a.
45 Tamata ovi rna'a Galilea
rti roak Yerusalem na'ut i
tamata Yahudi rira snoba
Paskah. Na'ut inyai, na ira
rarea munuk roak afa ovi
Yesus notu ra. Ba ti ma Yesus
naran Galilea, na tamata ra
rtorung ma ti rsa'a Ia ovu
ralarira lolin.

Yesus notu ma lolin ewal raja ni tamata karya isa yanan a

46 Yesus newal Ia nti ahu
Kana na'a Galilea. Lan a
Ia nti roak ahu yai, ma
notu roak ma wear nana'a
anggur. Na'a ahu Kaper-
naum, na raja ni tamata
karya isa yanan a nawar ia.
47 Na'ut i raja ni tamata
karya yai nrenar ne, Yesus
ntali Yudea nma roak
Galilea, na ia nti ma nera
lablobang verin Yesus ma
nti Kapernaum, boma notu
ma lolin ewal yanan a, tevek
yanan a sarseri mane nmata.
48 Ba Yesus nfalak verin ia
ne, “Wean i mia wol msyi'ik
faneak ovi tamata ra wol rot-
nala ovu mujizat ra, na veka
wol myorang Ya'a.”
49 Tamata yai nfalak ne,
“Duila'a, mwa kikyai, boma
yanak a deka nmata.”
50 Yesus nfalak ne, “Mewal
a'uk oa, yanam a veka lolin
ewal ia.” Tamata yai norang
afa ovi Yesus nfalak ra, ba
newal ia.
51 Na'ut i newal ia ma
na'a ni banbanan obin, na
ni tamata sansinir ra rma
ma rtuan ia ma rfalak ne,
“Yanam a lolin ewal roak
ia.”
52 Ba norat ira ne, “Mulai
ma lolin ia jam ifira?” Ira
rfalak ne, “Inravin a, ka'a
bi jam satu lera ndirlola, na
wol nayadu roak ia.”
53 Ba kasiko'u yai yaman
a nangnanang nala ne, na'ut
inyai, na Yesus nfalak ne,
“Yanam a lolin ewal roak
ia.” Ba ia ovu ni rahan teta
munuk rorang Yesus.
54 Ini ma farua roak Yesus
notu faneak i tamata ra wol
rot-nala na'a Galilea, na'ut i
newal Ia tali Yudea.

5

Yesus notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ewal ira na'a kolam isa naran Betesda

1 Yesus notu munuk afa
avyai, beti newal ia ma
nva'al nti Yerusalem, tevek
tamata Yahudi rira amar
dawan isa.

2 Na'a Yerusalem, na rfa-
nara fidu isa ne Fidu Domba.
Na'a fidu yai ni falfolat nelan
a,* na kolam isa nsa'a wear.
Kolam yai naran na'a vai
Ibrani, Betesda, ovu na'a
wan yai vali, na rotu abelus
ilima.
3 Na'a abelus avyai, na
tamata ovi rira suhut ra,
rivun ira rtuba wan yai.
Tamata avyai boku rkibu,
boku wol rbana nala, ovu
vali boku ratlukut. [Tamata
avyai rnaban ma wear i na'a
kolam yai nfaduak.
4 Tevek amar boku, na Ubu
Ni sansinir tali lanit ratan
nsuta ma nfaduak wear i
na'a kolam yai. Ba ti ma
wear yai nfaduak, na tamata
ovi rira suhut ra, wean i iki
nsuta ula ia ma nsovu tenan
a, na veka lolin lahir ia.]†
5 Tali tamata suhut avyai,
na brana isa nawar ia varat
vututelu rahin iwalu roak.
6 Yesus nsi'ik brana yai
ntuba watan wan a, ovu
nka'a ne, ni suhut a mnanat
roak, ba nfalak verin ia ne,
“Inam ma lolin oa?”
7 Tamata yai nfalak ne,
“Bapa! Wean i wear na'a
kolam yai nfaduak, na wol
tamata ma rfasuka ya'a na'a
kolam yai. Usahak roak ma
ti ufaseri kolam yai, na'uk
tamata boku ula roak ira
rsuta.”
8 Ba Yesus nfalak verin ia
ne, “Baba, mdiri ma mlulung
mu dari a ma bwana kikyai.”
9 Na'ut inyai, na tamata
yai lolin lahir ia, ba nlulung
ni dari a ma nbana.

Amar yai, amar i tamata
Yahudi ra ryari ira.‡
10 Ba dawan Yahudi ra
rfalak verin tamata i beti
lolin ia tali ni suhut yai
ne, “Hoi, amar ini amar
ma tyari ita, ma wol bisma
mkarya, ba wol bisma
mtaha mu dari a.”
11 Tamata yai nfalak ne,
“Tamata i notu ma lolin ya'a
nfalak verin ya'a ne, ‘Mlu-
lung mu dari a ma bwana
kikyai.’ ”
12 Ba rorat ia ne, “Inyai
tamata iki mi nfalak verin oa
ma mlulung mu dari a ma
bwana?”
13 Na'uk ia wol nka'a
tamata i notu ma lolin ia
yai, tevek Yesus ti nana'a
tamata rivun fruarira ra, ba
wol nrea roak Ia.
14 Wol mnanat, na Yesus
ntuan ewal tamata yai na'a
Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut ralan a. Ba nfalak
verin ia ne, “Lolin roak oa
ta baba. Deka motu salasilan
kikyai, boma deka mtuan
sian i nlia tali lan a.”
15 Nata ia nti ma nfalak
verin dawan avyai ne,
tamata i notu ma lolin ewal
ia tali ni suhut a, inyai Yesus.
16 Ba dawan Yahudi avyai
betmane rwi-rwa Yesus,
tevek notu ma tamata ra
lolin ewal ira na'a amar i
Yahudi ra ryari ira.

* **5:2 5:2** Kota Yerusalem ni fidu dawan ifira lahir. Lokat fidu ni falfolat ila'a ma tamata ra ovu rira garobak ovu afwatan ra rahu inyai. † **5:4 5:4** Vaivatul ovi rna'a tanda kurung ralan a wol rna'a Surat Ralan ni naskah vai Yunani boku. ‡ **5:9 5:9** Ubu nfareta tamata Yahudi ra ma na'a karedralan isa, na ryari ira amar isa. Vai mala nfalak *hari Sabat.*

17 Na'uk Yesus nfalak verin
ira ne, "Yamang a nkarya
lalawatan ma naran amar
ini, ba Ya'a musti ukarya
vali."
18 Yesus nfalak wean inyai,
ba dawan Yahudi avyai rki-
wal ma rdava linga'an ma
rfedan Ia. Ira rotu wean
inyai, tevek Yesus wol mane
nangal watan Yahudi rira
adat na'a amar i ryari ira,§
na'uk nfalak vali ne, Ia Ya-
man verin Ubu. Yesus nfalak
wean inyai, ma notu ma Ia
wean lahir Ubu.

Yesus nangrihi verin tamata Yahudi ovi inar ma rotu sian Ia

19 Yesus nfalak verin ira
ne, "Afa i ufalak verin mia
ini kena urun! Velik ne Ubu
Yanan Ya'a, na'uk wol Ning
ngrebat ma otu afaka watan,
wean i ralang a nfalak. Ya'a
musti usi'ik afa ovi Yamang
notu ra ma ot-orang. Afa ovi
Yamang notu ra, Ya'a veka
otu vali.
20 Tevek Yamang a
nlobang Ya'a, ovu Ia nfaturu
munuk afa ovi notu ra verin
Ya'a. Ia veka nfaturu afa ovi
inan ma otu ra, ma nlia tali
afa ovi otu roak ma mryea,
boma msyi'ik na mtyalkaka.
21 Yamang a nfava'at
tamata ovi rmata ra, ma nala
vava'at verin ira. Ya'a veka
wean vali inyai, ma veka ala
vava'at a verin tamata iki
watan i ralang nfalak a.
22 Yamang a wol nfaleka
inukun verin tamata iki
watan. Na'uk nala munuk
roak Ni ngrebat a verin
Yanan a, ma al nfaleka
inukun verin tamata ra.
23 Yamang a notu wean
inyai, boma tamata ra bisma
ralang Ya'a, wean i ralang Ia.
Tamata iki watan wol nalang
Ya'a, na ia wol nalang vali
Yamang i nsinir Ya'a ma uma
lanit ivavan a.
24 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Wean i
tamata iki watan nrenar ovu
not-orang afa ovi ufalak ra
ovu norang Ia i nsinir Ya'a,
na inukun veka wol nkena
ia, ovu veka ni vava'at kaki-
wal. Ia veka wol nmata,
na'uk ni roak vava'at kaki-
wal a.*
25 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Amar a
sarseri roak, ovu amar a
naran roak, ma tamata ovi
rmata roak a veka rarenar
Ubu Yanan vain a, ovu
tamata ovi rarenar vain a,
veka rva'at.
26 Yamang Ni ngrebat ma
nala vava'at verin tamata
ra, ovu Ia nala vali ngrebat
verin Ya'a ma ala vava'at
verin tamata ra.
27 Yamang a nala roak
ngrebat verin Ya'a ma
ufaleka inukun verin tamata
ra, tevek Ya'a Tamata Yanan
Ya'a.
28 Deka mibrian na'a afa
ovi ufalak ra, tevek amar
a veka nma ma tamata ovi
rna'a roak tivat matmatan ra
veka rarenar vaing a,
29 ma rtali inyai rma
murin. Tamata ovi rotu lolin

§ **5:18 5:18** Tamata Yahudi rfikir ne, Yesus nangal roak rira adat, tevek notu ma lolin ewal tamata ra na'a amar i ryari ira. Inyai wean watan i nkarya roak na'a amar yai. * **5:24 5:24** ***Ia veka wol nmata*** ihin a ne, ia wol ntuan inukun i nvua matmatan a, na'uk ni vava'at kakiwal.

na'ut i rva'at a, na veka
rva'at ewal ma rira vava'at
kakiwal. Na'uk tamata ovi
rotu watan afa ovi sian ra
na'ut i rva'at a, na veka
rva'at vali, na'uk Ubu nukun
ira.
30 Ya'a wol ot-nala akataka
wean i ralang a nfalak
ma otu a. Ya'a ufaleka
inukun watan verin tamata
wean lahir i urenar tali
Ubu. Ufaleka inukun ovu
ni malolan a, tevek wol
orang watan afa ovi ralang a
nfalak a, na'uk ot-orang afa
ovi Ubu ralan nfalak a, tevek
nsinir Ya'a.
31 Wean i ka'i ufamalik
Ya'a, na tamata ra wol ro-
rang afa ovi ufalak ra.
32 Na'uk Yamang nfamalik
vali afa ovi otu ra. Ba Ya'a
uka'a ne, afa ovi Ia nfalak
yai kena.
33 Mia msyinir roak
tamata ra ma rti rarenar
Yohanes ni afa ovi nfalak ra,
ovu ia nfalak na'a afa ovi otu
ra ne, kena.
34 Na'uk wean i tamata
ra rfamalik te wol rfama-
lik Ya'a verin tamata liak,
na inyai wol akataka verin
Ya'a. Na'uk ufalak watan afa
ovi Yohanes nfalak roak yai
verin mia, boma ka'i mrye-
nar ovu myorang ma Ubu
nsikat mia tali bira salasilan
ra, ma bira vava'at kakiwal.
35 Yohanes wean damar
i nyeba ma nala lyawan
verin mia. Inabira lolin
na'a lyawan yai, na'uk wol
mnanat.
36 Yohanes nfamalik roak
ne, Ya'a ini iki. Na'uk wean i
inabira ma mkya'a mnga'un
ne, Ya'a ini iki, na bisma
msyi'ik afa ovi fiang ini otu
ra. Afa avyai rfaturu ne,
Yamang nsinir Ya'a.
37 Yamang i nsinir Ya'a ka'i
nfamalik vali ne, iki Ya'a.
Mia wol mryenar vain a ovu
vali wol msyi'ik felan a obin.
38 Ni vaivatul ra wol rna'a
ralabira ra, tevek wol my-
orang Ya'a. Velik ne Ia nsinir
Ya'a ma ufamalik Ni vaivatul
ra, na'uk wol myorang Ya'a.
39 Mia byas ma mkyear
mkyali Surat Ralan a, tevek
minovak ne, myotu wean
inyai, na mdyav-nala roak
linga'an ma bira vava'at
kakiwal. Surat Ralan yai
nfamalik Ya'a.
40 Na'uk mia mifena ma
mya mtyuan Ya'a, ma bira
vava'at kakiwal yai.
41 Ya'a wol udava ma
tamata ra ralang Ya'a.
42 Na'uk uka'a mia ne,
na'a ralabira ra, na wol bira
silobang verin Ubu.
43 Uma ovu Yamang Ni
ngrebat a, na'uk mifena ma
mtyorung Ya'a. Na'uk wean
i tamata liak isa nma ovu ni
ngrebat a, na mtyorung ia.
44 Mia ka'i mdyava watan
ma tamata ra rfadawang
mia, na'uk wol mdyava
ma Ubu i ikisa watan
nfadawang mia. Myotu
wean inyai, na wol myorang
Ya'a!
45 Deka fyikir ne, amar
isa, na veka umangadu mia
na'a Yamang wahan ralan a.
Na'uk Musa veka nmangadu

† **5:45 5:45** Ira rfaklo'i rira vava'at ra verin Musa, tevek rfikir ne, wean i rot-orang ni inukun ra, na Ubu nala vava'at kakiwal verin ira.

mia, velik ne fyaklo'i bira
vava'at ra verin ia.†
46 Wean i myorang Musa
ni afa ovi ntulis ra, na
mia veka myorang vali Ya'a,
tevek afa ovi ntulis ra rfama-
lik Ya'a.
47 Na'uk wean i wol my-
orang ni afa ovi ntulis ra, na
wean inba ma myorang Ning
afa ovi ufalak ra?”

6

Yesus nfa'an tamata rivun ilima
Matius 14:13-21; Markus 6:32-44; Lukas 9:10-17

1 Yesus notu munuk afa
avyai, beti nrata kumal isa
ma nti danau Galilea ni lihir
a. Danau yai rfanara vali ia
ne, danau Tiberias.
2 Tamata rivun rban-
earira ma rorang Ia, tevek
rsi'ik roak mujizat ovi notu
ma tamata ovi rira suhut ra
lolin ira.
3 Nata Yesus ovu Ni tamata
ovi rorang Ia rti rva'al vuar
ma rdoku.
4 Na'ut inyai, na Yahudi
rira amar dawan Paskah
sarseri roak.*
5 Na'ut i Yesus nvanung
wahan a ma nsi'ik tia ma,
na tamata rivun ila'a rma
mane rtuan Ia, ba nfalak
verin Filipus ne, “Ita veka
tfaha roti na'a inba ma al
tfa'an tamata rivun ovi?”
6 Yesus nfalak wean in-
yai ma nlabir teman Filipus,
tevek Yesus nka'a afa ovi
veka notu ra.
7 Filipus nfalak ne, “Velik
ne tfaha roti fyawan dinar
ratut irua vali, ma tsiduk
kadkedan lokat ira, na wol
naran watan.”†
8 Nata Simon Petrus warin
i naran Andreas nfalak verin
Yesus ne,
9 “Kasiko'u brana isa na'a
ini ntaha roti ilima ovu
ian irua.‡ Na'uk afa avyai
wol naran ma tfa'an tamata
rivun ovi.”
10 Ba Yesus nfalak ne,
“Fyalak verin tamata avyai
ma rdoku.” Na'a wan yai, na
ngrova yanat lalawatan, ba
tamata avyai rdoku watan
inyai. Tali tamata avyai
munuk, na brana ra watan
ka'a bi rivun ilima.§
11 Ba Yesus nala roti avyai
ma naflurut ovu nfalak fara
weninyai verin Ubu, beti
ntanang verin tamata ovi
rdoku inyai. Nata Yesus nala
vali ian irua yai, ma notu
vali wean inyai, ba rafna'an
ma tali watan ira.
12 Rafna'an ma evurira ra
rveda roak, beti Yesus nfalak
verin Ni tamata ovi rorang
Ia ne, “Misdovuk munuk roti
teran ra, boma deka mane
rvatuk watan.”
13 Ba ti ma rafna'an
munuk, na rasdovuk roti
etal ra tali roti ilima yai
teran ra, na'a ahir vutu
rahin irua rngora.

* **6:4 6:4** Msyi'ik Yahudi rira amar dawan Paskah ihin a na'a Yohanes 2:13, ovu na'a kamus i na'a buku ini ni ulu. † **6:7 6:7** *Dinar* ratut irua wean watan tamata isa ni kadi vulan iwalu na'ut inyai. ‡ **6:9 6:9** Roti ilima yai rotu tali jelai. Jelai ini sejenis biji-bijian, ma ba'i rfa'an afwatan ovu jelai. Tamata ovi rira kasian ba'i rotu terigu tali jelai ma na'a roti ma ra'an. § **6:10 6:10** Ira wol rarekan vata ra ovu kasiko'u ra obin.

14 Na'ut i tamata rivun
avyai rsi'ik mujizat i Yesus
notu yai, na rfalak lahir ne,
“Kena urun! Ia ini nabi i
Ubu ntorung roak, ma veka
nma lanit ivavan a.”
15 Yesus nka'a afa i tamata
rivun avyai ranovak a.
Tamata avyai mane rkiwal
Ia ma neluk raja verin ira.
Ba Yesus nban-talik wan yai
ma nti vuar isa ma aksa Ia
watan na'a inyai.*

Yesus nbana na'a danau ratan
Matius 14:22-33; Markus 6:45-52

16 Na'ut i lera mane nakdu-
vul roak, na Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia rti danau.
17 Ira rdata rira kumal
mane rti ahu Kapernaum,
na'a danau ni lihir a. Ti ma
ovan roak, na Yesus wol nma
ntuan ira obin.
18 Wol mnanat, na nait a
dawan ovu saksakan dawan
na'a danau yai.
19 Ira rvahi ma snain kil il-
ima te inean roak, na rsi'ik i
Yesus nbana na'a wear ratan
ma nfaseri rira kumal a, ba
rbobar urun i lahir.
20 Na'uk Yesus nfalak verin
ira ne, “Ya'a ini, ba deka
byobar!”
21 Ira rtorung ma irmunuk
Yesus rna'a rira kumal a.
Brian munuk, na raran lahir
wan i mane rti yai.

Tamata rivun rdava Yesus

22 Ti ma ni ilyan, beti
tamata rivun ovi rna'a
danau yai ni lihir a rka'a ne,
inravin a kumal isa watan
na'a inyai. Ira rka'a vali
roak ne, Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia rti roak ovu kumal
yai, na'uk Yesus wol novu.
23 Na'ut inyai, na kumal
liak boku rtali kota Tiberias
rma ma rlau ebang wan i
Yesus nera verin Ubu ma
naflahar roti ra ma tamata
rivun ra'an.
24 Ti ma tamata rivun
avyai rka'a roak ne, Yesus
ovu Ni tamata ovi rorang Ia
wol rna'a roak wan yai, na
rafnavul lahir kumal avyai
ma rti Kapernaum ma rdava
Yesus.

Afamtahan i nala vava'at verin tamata ra, inyai Yesus

25 Na'ut i tamata rivun
avyai rti ma rtuan Yesus na'a
Kapernaum, na rorat Ia ne,
“Tuan Guru, mwa maran ini
lafira?”
26 Yesus nfalak verin ira
ne, “Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Velik aba,
mia wol mdyava Ya'a tevek
msyi'ik roak i otu faneak
ovi tamata ra wol rot-nala,
na'uk mdyava Ya'a tevek
mian roak roti ma evubira
rveda roak.
27 Deka mdyava afamta-
han ovi bisma rbetan, na'uk
mkyarya ma al mdyava
afamtahan ovi rala vava'at
kakiwal. Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a, veka ala afamtahan
yai verin mia, tevek Yamang
a nala roak ngrebat verin
Ya'a.”
28 Ba rfalak verin Yesus
ne, “Ami musti amotu afaka,
boma amot-orang afa ovi
Ubu ralan nfalak a?”

* **6:15 6:15** Tamata Yahudi ra ranovak ne, Yesus veka neluk rira Raja ma nala'ing vatuk Roma ni fareta. Na'uk velik aba, Ubu ralan wol nfalak wean inyai.

29 Yesus nfalak verin ira
ne, “Karya i Ubu ralan
nfalak ma myotu a wean ini:
Myorang Ia i Ubu nsinir roak
ma nma ini.”

30 Ba rfalak verin Ia ne,
“Oa veka motu faneak aka
ma amsi'ik, boma amorang
Oa? Oa Mu karya afaka?

31 Ubumam-nusimami ra
ra'an afamtahan i naran
manna na'a wan lean vu
dawan, wean i rtulis roak
na'a Surat Ralan ne, ‘Ia nala
afamtahan tali lanit ratan
ma ra'an.’ ”†

32 Ba Yesus nfalak verin
ira ne, “Afa i ufalak verin
mia ini, kena urun! Musa
wol nala afamtahan tali
lanit ratan verin mia, na'uk
Yamang a nala afamtahan
mnga'un tali lanit ratan
verin mia.

33 Tevek afamtahan i Ya-
mang nala yai nfaturu Ia i
ntali lanit ratan nma, ma
nala vava'at verin tamata ra
na'a lanit ivavan a.”

34 Ira rfalak verin Yesus
ne, “Duila'a, mala afam-
tahan yai lalawatan verin
ami.”

35 Yesus nfalak verin ira
ne, “Ya'a ini afamtahan i
nala vava'at a. Tamata iki
watan nma verin Ya'a, na
ia veka wol nablafar roak.
Tamata iki watan norang
Ya'a, na ia veka wol nabroa
roak.

36 Na'uk ufalak roak verin
mia ne, velik ne msyi'ik roak
Ya'a, na'uk wol myorang
Ya'a.

37 Tamata ovi Yamang a
nala roak ira verin Ya'a,
veka rma munuk Ya'a.
Tamata iki watan nma verin
Ya'a, na wol ula'ing ia.

38 Tevek uma tali lanit
ratan ovu wol mane ot-orang
afa ovi ralang nfalak ra.
Na'uk ot-orang Ia i nsinir
roak Ya'a Ni afa ovi ralan
nfalak ra.

39 Ia i nsinir roak Ya'a,
ralan nfalak wean ini: tali
tamata ovi nala roak ira
verin Ya'a, na wol isa vali
nmamu, na'uk veka ufava'at
ewal ira tali matmatan na'a
amar i lanit ivavan veka
namwear.

40 Tevek afa ovi Yamang
ralan nfalak a wean ini:
tamata iki watan nsi'ik Ya'a,
Ubu Yanan a, ovu norang
Ya'a, na veka ni vava'at kaki-
wal. Ya'a veka ufava'at
ewal ia tali matmatan na'a
amar i lanit ivavan veka
namwear.”

41 Tamata Yahudi ra
rafngamu'ur, tevek Yesus
nfalak roak ne, “Ya'a ini
afamtahan i nsuta tali lanit
ratan.”

42 Ira ka'i rsifalak afa verin
ira ne, “Yesus ini Yusuf
yanan a. Ita tka'a roak
renan ovu yaman a, na'uk
wean inbinimi nfalak ne,
‘Ya'a usuta tali lanit ratan?’
”

43 Ba Yesus nfalak verin ira
ne, “Deka mifngamu'ur.

44 Wol tamata isa vali
bisma nma verin Ya'a, wean
i Yamang i nsinir Ya'a wol
novun ia nma. Tamata iki
nma verin Ya'a, na veka
ufava'at ewal ia tali mat-
matan na'a amar i lanit iva-
van veka namwear.

45 Rtulis roak na'a nabi
rira kitab ra ne, ‘Ubu veka
nair tamata ra munuk.’

† **6:31 6:31** Keluaran 16:4-15; Mazmur 78:24

Tamata iki watan nrenar
ovu ntorung afa ovi Yamang
nair ra, na veka nma verin
Ya'a.‡
46 Inyai wol nfaturu ne,
tamata boku rsi'ik roak Ya-
mang a. Na'uk Ia i ntali Ubu
sa'i nsi'ik roak Ia.
47 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Tamata iki
watan norang Ya'a, na ia
veka ni vava'at kakiwal.
48 Ya'a ini afamtahan i
nala vava'at.
49 Ububir-nusibira ra ra'an
roak afamtahan i naran
manna na'a wan lean vu
dawan, na'uk rmata vali.
50 Na'uk fiang ini, afamta-
han i nsuta tali lanit ratan
a, na'a roak wahabira ralan
ra. Tamata iki watan na'an
afamtahan ini, na ia veka
wol nmata.
51 Ya'a ini afamtahan i
nsuta tali lanit ratan ma
ala vava'at verin tamata
ra. Tamata iki watan na'an
afamtahan ini, na ia veka ni
vava'at kakiwal. Afamtahan
i veka ala yai, nala vava'at
verin tamata ra na'a lanit
ivavan a. Afamtahan yai
tenang a.”

52 Na'ut i tamata Yahudi
rarenar afa ovi Yesus nfalak
ra, na rsitaku ulurira na'a
rira fikiran ra ma rfalak
ne, “Wean inba ma tamata
ini bisma nala tenan a ma
ta'an?”
53 Ba Yesus nfalak verin ira
ne, “Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Ba wean
i wol mian Tamata Yanan
tenan a, ovu wol myenu
laran a, na veka wol bira
vava'at kakiwal.
54 Tamata iki watan na'an
tenang a ovu nenu larang a,
na ia veka ni vava'at kaki-
wal. Ya'a veka ufava'at ewal
ia tali matmatan na'a amar i
lanit ivavan veka namwear,
55 tevek tenang a ovu
larang a inyai fana'an-
fanenu mnga'un a.
56 Tamata iki watan na'an
tenang a ovu nenu larang
a, na ia ni vava'at isa roak
ovu Ya'a, ovu vali Ya'a Ning
vava'at isa roak ovu ia.
57 Yamang i nva'at a nsinir
Ya'a ma uma, ovu Ning
vava'at ntali Ia. Wean
vali inyai verin tamata ra.
Tamata iki watan na'an ten-
ang a, na veka ala vava'at
verin Ia.
58 Ya'a ini afamtahan i
ntali lanit ratan. Afamta-
han ini wol wean afamta-
han i ububir-nusibira ra'an
a. Velik ne ra'an roak
afamtahan yai, na'uk rmata
watan. Na'uk tamata iki
watan na'an afamtahan ini,
na ia veka nva'at, nata ti wol
ni wahan.”§
59 Yesus nfalak munuk afa
avyai na'ut i nsiair na'a
tamata Yahudi rira rahan
falurut i na'a Kapernaum.

Ubu Ni Roh nala vava'at verin tamata ra

60 Ti ma rarenar munuk
roak afa ovi Yesus nair ra, na
tamata rivun ovi rorang Ia
rfalak ne, “Vaivatul ovi nala
ma al nsiair ra aleman urun.
Iki bisma nfan-aran vaivatul
ovi?”
61 Tamata ra wol rfalak
verin Yesus, na'uk nka'a

‡ **6:45 6:45** Yesaya 54:13 § **6:58 6:58** Afamtahan i Yahudi uburir-nusirira ra ra'an nfaturu afamtahan i nsuta tali lanit ratan. Afamtahan yai naran manna.

lahir ne, Ni tamata ovi ro-
rang Ia rafngamu'ur na'a afa
ovi nfalak ra, ba nfalak verin
ira ne, “Betane Ning vaivatul
ra rotu ma ralabira raruan
na'a bira inorang a?
62 Ufalak watan wean in-
yai, na ralabira raruan roak,
ba wean inba vali wean i
msyi'ik Ya'a, Tamata Yanan
a, urata ewal wan i una'a lan
a?
63 Ubu Ni Roh nala vava'at
verin tamata ra. Tamata rira
ngrebat ra wol rot-nala ma
rira vava'at a. Vaivatul ovi
ufalak roak verin mia ini,
rtali Ubu Ni Roh ovu rala
vava'at verin mia.
64 Na'uk boku tali mia wol
myorang Ya'a.” Yesus nfalak
wean inyai, tevek na'ut i beti
nfabana Ni karya a, na nka'a
roak ne, tamata aba rafena
ma rorang Ia, ovu tamata iki
veka nfedi Ia verin tamata
ovi wol inar lahir Ia.
65 Ba Yesus nfalak ewal
verin ira ne, “Ufalak roak
verin mia ne, wol tamata isa
vali bisma nma verin Ya'a,
wean i Yamang wol notu ma
nma verin Ya'a.”
66 Na'ut inyai, tali tamata
ovi rorang Ia, na rivun ira rti
talik Ia ovu rafena roak ma
rorang Ia.

Petrus ntorung ne, Yesus Ni vaivatul ra rala vava'at kakiwal verin tamata ra

67 Ba Yesus nfalak verin Ni
tamata vutu rahin irua ovi
rorang Ia ne, “Betane mia
mane miti talik vali Ya'a?”
68 Simon Petrus nfalak ne,
“Duila'a, ami veka amorang
iki vali? Mu vaivatul ra rala
vava'at kakiwal verin ami.
69 Ami amorang roak Oa.
Amka'a lahir ne, Oa ini
Ubu Ni sansinir a, ovu Mu
vava'at a nmerat urun.”
70 Yesus nfalak verin ira
ne, “Ya'a ka'i ufili roak
mia tamata vutu rahin irua
ini, na'uk tamata isa tali
mia veka norang watan nit-
dawan ni ininan a.”
71 Tamata i Yesus nfalak
yai, inyai Yudas i yaman
verin Simon Iskariot. Ve-
lik ne ntali Yesus Ni tamata
vutu rahin irua ovi rorang
Ia, na'uk veka nfedi Yesus.

7

Yesus warin ra rera verin Ia ma nti propinsi Yudea

1 Yesus notu munuk afa
avyai, na Ia nti ma nban-
lilit wan ovi rna'a propinsi
Galilea. Ia nafena ma
nti propinsi Yudea, tevek
dawan Yahudi ra rdava
linga'an mane rfedan Ia.
2 Na'ut inyai, na Yahudi
rira amar dawan sarseri
roak ma rotu snoba. Na'a
snoba yai, na ira rotu rira
befak ra ma rna'a.*
3 Yesus warin ra rfalak
verin Ia ne, “Bwan-talik wan
ini ma muti Yudea, boma
tamata rivun ovi rorang Oa
rsi'ik vali afa ovi motu ra.
4 Wean i tamata isa inan
ma tamata rivun rka'a ia,
na ia wol nfonak afa ovi
notu ra. Wean i motu mu-
jizat ra, na muti ma fwaturu
afa avyai verin tamata ra
munuk na'a lanit ivavan a.”
5 Yesus warin ra rfalak
wean inyai, tevek ira vali
wol rorang Ia.

* **7:2 7:2** Imamat 23:34. Snoba ini nbana amar ifitu.

6 Ba Yesus nfalak verin ira
ne, “Wol naran Ning amar a
obin, na'uk mia bisma miti
na'ut inba watan.
7 Tamata ovi rna'a lanit
ivavan a inar watan mia,
na'uk wol inar lahir Ya'a,
tevek ufalak ne, afa ovi rotu
ra sian.
8 Mia miti a'uk snoba yai.
Ya'a wol uti, tevek Ning
amar a wol naran obin.”
9 Yesus nfalak wean inyai
verin ira, ovu na'ut inyai, na
Ia nana'a Galilea.
10 Ti ma Yesus warin ra
rti roak snoba yai, beti Ia
nti vali, na'uk nti fanfonak
watan Ia, boma tamata ra
deka rka'a.
11 Dawan Yahudi ra rdava
Ia na'a snoba yai, ovu rorat
tamata ovi rna'a inyai ne,
“Tamata yai nana'a inba?”
12 Tamata rivun rfamalik
Yesus, na'uk vairira kako'u
watan. Boku rfalak ne, “Ia
tamata lolin Ia,” na boku vali
rfalak ne, “Wahal, Ia nlabir
nala tamata rivun.”
13 Na'uk wol tamata isa
vali nabrahi ma nfamalik
Yesus na'a tamata rivun wa-
harira ralan ra, tevek rbobar
dawan Yahudi ra.

Yesus nfalyawang verin dawan Yahudi ra ne, afa ovi nair ra wean lahir afa ovi Ubu ralan nfalak a

14 Na'ut i snoba yai nbana
ma nfafruang roak, na
Yesus nti Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ni lean a ma
nair tamata ra na'a inyai.
15 Dawan Yahudi ra
rtalkaka urun ma rfalak ne,
“Wean inba ma tamata ini
bisma nka'a lahir ma wean
ini, velik ne tamata ra wol
rair Ia?”†

16 Yesus nfalak verin ira
ne, “Afa ovi air ra wol rtali
Ya'a, na'uk rtali Ia i nsinir
roak Ya'a.
17 Tamata iki watan inan
ma not-orang afa ovi Ubu
ralan nfalak a, na ia veka
nka'a ne, afa ovi air ra
rtali Ubu, te Ya'a ka'i ufalak
watan.
18 Tamata iki watan wean
i ka'i nfamalik afa ovi rtali
watan ni fikiran a, na ia
ka'i ndava mane tamata ra
ralang ia. Na'uk iki watan
inan ma tamata ra ralang
Ubu i nsinir ia, na ia nfalak
watan afa ovi kena ra ovu
wol nsiklabir.
19 Musa nala roak ni
inukun ra verin mia, na'uk
wol tamata isa tali mia
not-orang inukun avyai.
Afakinimi mdyava linga'an
mane fyedan Ya'a?”

20 Tamata rivun avyai
rfalak ne, “Nait sian nleal
roak Oa! Iki ndava linga'an
mane nfedan Oa?”

21 Yesus nfalak verin ira
ne, “Ya'a otu mujizat isa
watan na'a amar i tyari ita,
ma bir tinemun mtyalkaka
lahir.‡
22 Na'uk mia mkyarya vali
na'ut i msyunat tamata ra
na'a amar i tyari ita. Musa
ntulis na'a ni inukun ra ma
rsunat mia, na'uk velik aba
sunat yai wol ntali Musa.

† **7:15 7:15** Tali Ni kako'u, na Yesus wol ndoku ovu dawan Yahudi ra ma rair Surat Ralan verin Ia. ‡ **7:21 7:21** Mujizat i Yesus notu, inyai ntali Yohanes 5:1-9. Yesus notu ma lolin ewal tamata isa na'a kolam Betesda.

Sunat yai ntali ubud-nusid ra.§
23 Ba wean i msyunat
tamata isa na'a amar i tyari
ita, boma myot-orang Musa
ni inukun ra, na afakinimi
mingrova Ya'a, tevek otu ma
tamata isa lolin ia na'a amar
i tyari ita?
24 Deka snga'ut ma fyaleka
inukun verin tamata ra tali
afa ovi msyi'ik ra, na'uk
fyaleka inukun verin ira ovu
ni malolan a."

Tamata ra rsiforat ira ne, Yesus yai Raja i ntevut tamata ra rira salasilan ra?

25 Tamata Yerusalem boku
rfalak ne, "Beta ne, ini
tamata i dawan Yahudi ra
rdava mane rfedan Ia?
26 Eka msyi'ik, Ia nangrihi
na'a tamata rivun waharira
ralan ra, na'uk dawan
Yahudi avyai wol rfalak
akataka verin Ia. Betane
dida dawan ra rka'a roak
ne, Ia ini Raja i ntevut dida
salasilan ra?
27 Na'uk tamata ini, ita
tka'a roak ne, Ia ntali inba.
Na'uk wean i Raja i ntevut
dida salasilan ra nma, na
wol tamata isa vali nka'a ne,
Ia ntali inba."
28 Na'ut i Yesus nsiair na'a
Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut obin, na Ia vain
dawan ma nfalak ne, "Mia
mkya'a Ya'a, ovu mkya'a vali
ne utali inba. Ya'a wol ka'i
usinir Ya'a ma uma, na'uk
Ia nsinir Ya'a ma uma. Afa
ovi nfalak ra kena lalawatan,
na'uk mia wol mkya'a Ia.
29 Ya'a uka'a Ia, tevek utali
Ia ovu nsinir Ya'a ma uma."
30 Na'ut inyai, na tamata
ra rdava linga'an mane
rtaha Yesus, na'uk wol
tamata isa vali nkena Ia,
tevek wol naran Ni amar a
obin.
31 Na'uk tali tamata rivun
ovi rna'a inyai, na tamata
rivun rorang Ia ma rfalak
ne, "Ia ini Raja i ntevut
dida salasilan ra, tevek wol
tamata isa vali bisma notu
mujizat nlia tali mujizat ovi
notu ra."
32 Tamata Yahudi ovi rtali
sidovung Farisi rarenar roak
afa ovi tamata rivun avyai
rfamalik ovu vairira kako'u
watan, na'a Yesus. Ba ir-
munuk Yahudi rira dawan
mela falurut ra rsinir tamata
ovi rwanar Yahudi rira Ra-
han Dawan Falurut ma ti
rtaha Yesus.
33 Yesus nfalak ne, "Ning
amar a wol mnanat roak ma
una'a ovu mia. Ya'a veka
ewal Ya'a uti verin Ia i nsinir
Ya'a.
34 Mia veka mdyava Ya'a,
na'uk wol mtyuan Ya'a,
tevek wol bisma miti wan
i veka una'a."
35 Dawan Yahudi avyai ka'i
rsifalak afa verin ira ne,
"Ia veka nti ba, ma ita wol
bisma tatuan Ia? Beta ne
Ia mane nti nuhu mavu ma
ntuan tamata Yahudi ovi re-
bang tamata ovi wol Yahudi

§ **7:22 7:22** Na'a Kejadian 17:9-14 ovu 21:4, Ubu notu tnorung verin Abraham ovu ubun-nusin ra. Sunat neluk faneak ne, Ubu notu tnorung yai verin Abraham. Abraham ubun-nusin avyai wean Ishak, Yakub, beti Musa. * **7:35 7:35** Dawan Yahudi avyai rfikir ne, Yesus mane nti nuhu mavu ma nalola tamata Yahudi ra, na'uk nair tamata Yunani ra. Ihin a ne, mane nair tamata ovi wol Yahudi ra.

ra, ma nair tamata ovi wol
Yahudi ra?*
36 Afakinimi Ia nfalak ne,
‘Mia veka mdyava Ya'a,
na'uk wol bisma mtyuan
Ya'a, ovu wol bisma miti
wan i veka una'a?’ ”

Wear i nala vava'at verin tamata ra

37 Amar i nban-muri
lalean na'a snoba yai
penting lia amar liak ra
na'a snoba yai.† Na'a amar
yai, na Yesus ndiri, beti
vain dawan ma nfalak ne,
“Tamata iki watan nabroa,
na nma ma ala wear ma
nenu!
38 Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne, tamata iki watan
wean i norang Ya'a, na wear
matan i nala vava'at verin
tamata ra, veka nava na'a
ralan a.”‡
39 Yesus nfalak wean inyai
ma nfalyawang ne, Ubu veka
nala Ni Roh verin tamata
ovi rorang Yesus. Na'ut
inyai, na Ubu wol nala
Ni Roh verin tamata ino-
rang ra obin, tevek Ia wol
nfadawang Yesus obin.
40 Tamata rivun rarenar
afa ovi Yesus nfalak ra, ma
boku rfalak ne, “Kena urun!
Ia ini nabi i Ubu ntorung
roak ma nma lanit ivavan
a.”
41 Tamata boku vali rfalak
ne, “Ia Raja i ntevut dida
salasilan ra!” Na'uk boku
vali rfalak ne, “Wahal, Raja i
ntevut dida salasilan ra wol
ntali Galilea!
42 Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne, Raja i ntevut dida
salasilan ra ubun-nusin Raja
Daud, ovu ntali Daud ni ahu
a naran Betlehem.”§
43 Ba tamata rivun avyai
rsitaku ulurira na'a rira fiki-
ran ra na'a Yesus.
44 Tamata boku mane
rtaha Ia, na'uk wol tamata
isa vali nkena Ia.

Dawan Yahudi ra rafena ma rorang Yesus

45 Tamata ovi rwanar
Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut rewal ira ma ti rtuan
Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu tamata Farisi
ra, ma rorat Yahudi rira
dawan avyai ovu tamata
Farisi ra ne, “Afakinimi wol
mtyaha Ia mya ini?”
46 Ira rfalak ne, “Ita wol
trenar obin ne, tamata ra
bisma rangrihi nala wean
tamata eri.”
47 Tamata Farisi avyai
rfalak ne, “Beta ne Ia nlabir
nala roak mia vali?
48 Mia mryenar ne, tamata
isa tali dawan Yahudi ra te
tamata Farisi ra rorang Ia?
49 Na'uk tamata rivun ovi
wol rka'a Musa ni inukun ra,
fara Ubu near nfasoba ira!”

† **7:37 7:37** Lokat amar na'a snoba yai, ma naran amar ifitu, na Yahudi rira mela falurut ra rala wear tali Wear Siloam, ma rovun Yahudi ra rti rira Rahan Dawan Falurut. Ira rotu wean inyai ma nfangnanang ira na'ut lalan ana, Ubu notu wear tali vatu na'a wan lean vu dawan (Keluaran 17:6). Na'a amar i nban-muri lalean yai (amar nomor iwalu), na rira mela falurut ra wol rala wear yai. Tamata Yahudi ra rangnanang amar i uburir-nusirira ra rti lanun i Ubu ntorung roak verin ira (Kanaan). Ubu naflahar ma dawan roak ira ovu afamtahan ovu wear.

‡ **7:38 7:38** Yehezkiel 47:1; Zakharia 14:8 § **7:42 7:42** Mikha 5:2; Mazmur 89:3-4 * **7:50 7:50** Msi'ik Yohanes 3:1-21

50 Tamata isa tali tamata
Farisi avyai naran Nikode-
mus ntuan lan roak Yesus.*
Ia nfalak verin ira ne,
51 “Na'a Musa ni inukun
ra, na wol bisma tukun
tamata isa obin, wean i wol
trenar afa ovi nfalak ra, ma
tka'a afa ovi notu ra.”
52 Ira rfalak verin ia
ne, “Beta ne oa mtali vali
Galilea? Bwas ma lolin Surat
Ralan a, na veka mka'a ne,
wol nabi isa ntali Galilea!”

Vata i nsifa roak ntuba ovu tamata i wol awan verin ia

53 Nata, lokat ira rewal ira
rti rira rahan ra.

8

1 Na'uk Yesus nti vuar Za-
itun.
2 Varverak sumatan, na Ia
nti ewal Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut, na tamata
rivun rma ma rtuan Ia. Ia
ndoku ma nair ira.
3 Na'ut inyai, na Yahudi
rira dawan ovi rair Ubu
Ni inukun ra ovu tamata
Yahudi ovi rtali sidovung
Farisi rovun vata i nsifa roak
ti verin Ia. Tamata ra rtaha
nala lahir vata yai na'ut
i ntuba ovu tamata i wol
awan verin ia.* Ira rsinir ia
ma ndiri tamata rivun avyai
fruarira ra.
4 Ba rfalak verin Yesus ne,
“Tuan Guru, amtaha nala
lahir vata ini na'ut i ntuba
ovu brana i wol awan verin
ia.
5 Musa ni inukun ra rfalak
ne, vata i notu wean inyai,
musti tala vatu ma al tatev-
fedan ia. Ba Bapa munovak
wean inba na'a afa ini?”
6 Ira rfalak wean inyai ma
al rlabir teman Ia, boma
bisma rfasala Ia. Na'uk
Yesus ntoak Ia ma ntulis ovu
liman tanan a na'a lanun.
7 Ira rkiwal ma rorat Ia, ba
ndiri ma nfalak verin ira ne,
“Tamata iki watan tali mia,
wean i wol ni salasilan lahir,
na ula ia ma nala vatu al
nteva vata ini.”
8 Yesus ntoak ewal vali Ia
ma ntulis na'a lanun.
9 Na'uk ti ma rarenar afa
i Yesus nfalak a, na rti talik
wan yai. Tamata ovi tuvu
roak ira rti ula ira, beti tu-
vmarmuri ra, ma teran a'uk
Yesus ovu vata yai rna'a wan
yai.
10 Nata Yesus ndiri lahir
ma nfalak verin vata yai ne,
“Titi, tamata avyai rti ba
roak? Wol tamata isa vali
nukun oa?”
11 Vata yai nfalak ne,
“Duila'a, wol tamata rukun
ya'a.”
Ba Yesus nfalak ne, “Ya'a
vali wol ukun oa. Ba mewal
oa, ovu tali amar ini, na deka
motu salasilan kikyai.”

*Lyawan i nma lanit iva-
van ini, inyai Yesus*

12 Yesus nangrihi ewal
verin tamata rivun avyai ma
nfalak ne, “Ya'a ini lyawan
a verin tamata ra na'a lanit
ivavan a. Tamata iki watan
norang Ya'a, na ia veka wol
nbana na'a dedan ralan,
na'uk ia veka ni lyawan i
nala vava'at verin tamata
ra.”

* **8:3 8:3** Wean i brana te vata ovi rsifa roak rtuba ovu vata te brana liak, na Vaidida mnanat nfalak ne, tamata yai naflidan.

13 Tamata Farisi avyai
rfalak verin Ia ne, “Oa ka'i
fwamalik watan Oa, ba Mu
afa ovi fwalak ra wol kena.”
14 Yesus nfalak verin ira
ne, “Velik ne ka'i ufamalik
watan Ya'a, na'uk Ning afa
ovi ufalak ra kena. Tevek
Ya'a uka'a ne, utali inba ovu
veka uti inba, na'uk mia wol
mkya'a ne, utali inba ovu
veka uti inba.
15 Mia fyaleka inukun
verin tamata ra ovu adat ovi
tamata ra ba'i rala al rfaleka
inukun verin tamata liak
ra. Ya'a wol ufaleka inukun
verin tamata isa vali.
16 Na'uk wean i ufaleka
inukun verin tamata ra,
na otu ovu ni malolan a,
tevek wol aksa Ya'a ufaleka
inukun verin ira, na'uk Ia i
nsinir Ya'a novu vali na'ut i
ufaleka inukun verin tamata
ra.
17 Na'a bira inukun ra
rtulis ne, wean i tamata irua
rira afa ovi rfalak ra wearira
isa, na rira afa ovi rfalak
avyai kena.
18 Ya'a ka'i ufamalik Ya'a,
ovu Yamang i nsinir Ya'a
nfamalik vali Ya'a.”
19 Ba ira rfalak verin Ia ne,
“Yamam a nana'a ba?”
Yesus nfalak ne, “Mia wol
mkya'a Ya'a ovu vali wol
mkya'a Yamang a. Wean i
mkya'a Ya'a, na mia veka
mkya'a vali Yamang a.”
20 Yesus nfalak afa avyai
munuk na'ut i nsiair na'a
Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut ni lean a, nebang
wan i tamata ra rfadoku rira
persembahan ra na'a. Na'uk
wol tamata isa vali ntaha Ia,
tevek wol naran Ni amar a
obin.

Tamata ovi wol rorang Yesus veka rmata ovu rira salasilan ra

21 Yesus nfalak ewal verin
tamata rivun avyai ne, “Ya'a
veka uti verin Yamang a
ovu mia veka mdyava Ya'a,
na'uk mia wol bisma miti
wan i uti a, ovu veka myata
na'a bira salasilan ra.”
22 Dawan Yahudi avyai
rfalak ne, “Beta ne Ia mane
nfedan tenan a, bi nfalak ne,
‘Na'a wan i uti a, mia wol
bisma miti.’ ”
23 Ba Yesus nfalak verin
ira ne, “Mia mtyali fun ini,
na'uk Ya'a utali ratan. Mia
mtyali lanit ivavan ini, na'uk
Ya'a wol utali lanit ivavan
ini.
24 Wean inyai, bi inlangin
a ufalak verin mia ne, mia
veka myata na'a bira salasi-
lan ra. Wean i wol myorang
ne, Ya'a ini tamata i ufalak
roak yai, na mia veka myata
na'a bira salasilan ra.”
25 Ba rorat Ia ne, “Oa ini iki
mnga'un?”
Yesus nfalak verin ira
ne, “Ya'a ufamalik lan roak
verin mia ne, Ya'a ini iki!
26 Ya'a mane ufalak afa
rivun verin mia, ovu ufaleka
inukun verin mia. Na'uk Ia i
nsinir Ya'a Ni afa ovi nfalak
ra kena lalawatan. Ya'a
ufamalik afa ovi urenar tali
Ia verin tamata ra na'a lanit
ivavan a.”
27 Ira wol rfan-aran ne,
Yesus nfamalik Yaman a
verin ira.
28 Wean inyai, bi Yesus
nfalak ne, “Wean i fyasaka

† **8:28 8:28** Tafsiran boku rfalak ne, rfasaka Yesus (Tamata Yanan) ihin a, rbaku Ia na'a aa walwalur.

Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,† beti mkya'a ne, Ya'a ini tamata i ufalak roak yai, ovu mkya'a vali ne, afa ovi otu ra wol mane rtali watan Ya'a. Na'uk ufamalik watan afa ovi Yamang a nair roak verin Ya'a.
29 Ia i nsinir Ya'a nfatuang lalawatan Ya'a. Ia wol nsi'ik watan ma aksa Ya'a, tevek otu lalawatan afa ovi rotu ma ralan lolin."

Ubu nfatalik tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra, ba salasilan wol nfareta roak ira

30 Ti ma Yesus nangrihi munuk roak wean inyai, na tamata rivun rorang Ia.
31 Ba Yesus nfalak verin tamata Yahudi ovi rorang Ia ne, "Wean i myot-orang lalawatan afa ovi ufalak ra, na mia myeluk Ning tamata mnga'un ovi rorang Ya'a.
32 Mia veka mkya'a afa ovi kena ra, ba afa avyai veka rfatalik‡ mia."
33 Ira rfalak verin Ia ne, "Abraham ubun-nusin ami, ovu wol fasa vali obin ameluk tamata sansinir. Afakinimi fwalak ne, veka rfatalik ami?"
34 Yesus nfalak verin ira ne, "Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata iki watan notu salasilan, na inyai nfaturu ne, salasilan nfareta roak ia, wean tamata isa nfareta ni sansinir.
35 Tamata sansinir isa wol nana'a lalawatan rahan teta isa, na'uk tamata i rarali ia tali rahan teta yai, nana'a lalawatan rahan yai.
36 Ba wean i Ubu Yanan a nfatalik mia tali bira salasilan ra, na kena urun ne, afa ovi lan rfareta mia, wol rfaret-nala roak mia.
37 Ya'a uka'a ne, Abraham ubun-nusin mia, na'uk mia mdyava linga'an mane fyedan Ya'a, tevek mifena ma mtyorung Ning vaivatul ra.
38 Ya'a ufamalik afa ovi Yamang nfaturu roak verin Ya'a. Na'uk mia myot-orang watan afa ovi mryenar tali yamabira a."§
39 Ira rfalak verin Ia ne, "Ami yamamami verin Abraham."

Yesus nfalak verin ira ne, "Wean i mia yamabira verin Abraham, na bira afa ovi myotu ra veka wean lahir ia.
40 Ya'a ufamalik afa kena ovi urenar tali Ubu, na'uk mia mdyava linga'an mane fyedan Ya'a. Abraham wol notu wean inyai.
41 Mia myot-orang watan afa ovi yamabira notu a."

Ira rfalak ne, "Tamata ovi rtuba ovu tamata ovi wol awarira verin ira wol yanarira ami! Ubu a'uk sa'i neluk Yamamami."
42 Yesus nfalak verin ira ne, "Wean i Yamabira verin Ubu, na mia veka mlyobang urun Ya'a, tevek utali Ia uma lanit ivavan a. Ya'a wol ka'i usinir Ya'a ma uma, na'uk Ia nsinir Ya'a ma uma ini.
43 Afakinimi wol fyan-aran afa ovi ufalak ra? Mia wol

‡ **8:32 8:32** Afa ovi kena ra veka rfatalik tamata ra tali nitdawan ni siweang ra. § **8:38 8:38** Na'a Yohanes 8:44, Yesus nfalyawang Ni maksud ovu vaivatul ***yamabira.***

fyan-aran, tevek mifena ma
mryenar Ning vaivatul ra.
44 Yamabira verin nit-
dawan a, ovu inabira ma
myot-orang watan ni ininan
ra. Tali lalan a, nitdawan
nsifedan lalawatan, ovu ni
vava'at wol nana'a afa ovi
kena ra, tevek nafena lahir
ma notu afa ovi kena ra.
Wean i nsiklabir, na notu
watan afa ovi ralan nfalak a,
tevek ia ba'i nsiklabir, ovu
afa siklabir ra munuk rtali
ia.
45 Ba mia wol myorang
Ya'a, tevek ufalak afa ovi
kena ra.
46 Tamata iki tali mia
bisma nfaturu ne, otu salasi-
lan? Wean i ufalak afa ovi
kena ra, na afakinimi wol
myorang Ya'a?
47 Tamata iki watan ntali
Ubu, na ia nrenar Ubu Ni
vaivatul ra. Na'uk mia wol
mtyali Ubu, ba mifena ma
mryenar Ni afa ovi nfalak
ra."

Yesus Ni dawan a nlia Abraham i tamata Yahudi ralang ia

48 Tamata Yahudi avyai
rfalak verin Yesus ne, "Kena
ami, wean i amfalak ne,
tamata Samaria Oa, ovu nait
sian nleal Oa!"
49 Yesus nfalak ne, "Nait
sian wol nleal Ya'a. Ya'a
alang Yamang a, na'uk mia
fyalak sian Ya'a.
50 Ya'a wol udava ma
tamata ra rfadawang Ya'a.
Na'uk Ubu inan ma tamata
ra ralang Ya'a, ovu Ia i
nfaleka inukun verin tamata
ra.
51 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Tamata iki
watan not-orang Ning vai-
vatul ra, na ia veka wol
nmata kakiwal."
52 Tamata Yahudi avyai
rfalak verin Ia ne, "Fiang
ini amka'a roak ne, nait
sian nleal Oa. Tevek Abra-
ham nmata roak ovu nabi
ra rmata vali roak, na'uk Oa
fwalak ne, tamata iki watan
not-orang Mu vaivatul ra, na
ia veka wol nmata kakiwal.
53 Abraham nmata roak
ovu nabi ra rmata vali roak,
na Oa ini iki? Oa fwikir ne,
Mu dawan nlia yamamami
Abraham?"
54 Yesus nfalak ne, "Wean
i Ya'a ka'i ufadawang ten-
ang a, na afa yai wol ihin
akataka. Na'uk Yamang i
fyalak ne, neluk Ubu verin
mia, ka'i nfadawang Ya'a.
55 Velik ne mia wol mkya'a
Ia, na'uk Ya'a uka'a Ia. Wean
i ufalak ne, wol uka'a Ia,
na Ya'a usiklabir roak wean
mia. Na'uk uka'a Ia, ovu ot-
orang Ni vaivatul ra.
56 Yamabira Abraham
ralan lolin urun, tevek ia
veka nsi'ik Ning amar i uma
a. Ia nsi'ik roak amar yai, ba
ralan lolin urun."
57 Ba tamata Yahudi avyai
rfalak verin Yesus ne, "Oa
wol Mu varat vutlima obin,
na wean inba ma fwalak ne,
mrea roak Abraham?"
58 Yesus nfalak verin ira
ne, "Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Wol rarali
Abraham obin, na Ya'a una'a
roak."
59 Ba ira rala vatu ma
al rteva Yesus, na'uk Ia
ka'i nfonak tenan a ma
nban-talik Yahudi rira Ra-
han Dawan Falurut ni lean
yai.

9

Yesus notu ma tamata kibu isa nsirea lahir

1 Na'ut i Yesus nbana, na nsi'ik tamata kibu isa. Tamata yai nkibu na'ut i rarali ia.

2 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorat ne, “Tuan Guru, afakinimi tamata ini rarali ia, na nkibu roak? Ia nkibu tevek ni salasilan ra, te renan-yaman rira salasilan ra?”

3 Yesus nfalak ne, “Ia nkibu wol ntali ni salasilan ra te ntali renan-yaman rira salasilan ra, na'uk musti wean inyai, boma tamata ra bisma rsi'ik Ubu Ni ngrebat i nfaturu na'a tamata yai.

4 Na'ut amar obin, na ita musti tfabana Ia i nsinir Ya'a Ni karya ra, tevek wean i ovan roak, na wol tamata isa vali bisma nkarya.

5 Na'ut i una'a lanit ivavan obin, na Ya'a ini lyawan verin tamata ra na'a lanit ivavan a.”

6 Ia nfalak munuk wean inyai, na nafnit na'a lanun, beti nsileti beran a ovu lanun ma na'ung na'a tamata kibu yai matan a,

7 ma nfalak verin ia ne, “Muti ma muflarut waham a na'a kolam Siloam.” Siloam ihin a ne, “Tamata i rsinir ia.” Ba tamata yai nti ma naflarut wahan a, ma nsirea roak, ma newal ia nti ni rahan a.

8 Na'uk tamata ovi rka'a roak ne, ia ba'i ndoku linga'an nelan ma nera afa tali tamata ra, ovu tamata ovi rna'a ni rahan nelan a rfalak ne, “Betane ini tamata i ba'i ndoku linga'an nelan ma nera afa tali tamata ra?”

9 Tamata boku rfalak ne, “Kena urun, inyai ia.”

Boku vali rfalak ne, “Wahal, ia felan a wean watan tamata yai.”

Na'uk tamata kibu yai nfalak ne, “Kena urun, ya'a ini tamata yai!”

10 Ba tamata avyai rorat ia ne, “Wean inbinimi bisma msirea roak?”

11 Ia nfalak ne, “Tamata i naran Yesus nsileti beran a ovu lanun, beti na'ung na'a matang ra ma nfalak ne, ‘Muti ma muflarut waham a na'a kolam Siloam.’ Ba uti ma uflarut munuk wahang a, na usirea lahir!”

12 Ba tamata avyai rorat ia ne, “Tamata yai na'a inba?”

Ia nvalat ne, “Ya'a wol uka'a.”

13 Ba tamata avyai rovun tamata i nkibu na'uk nsirea roak yai ti verin tamata Yahudi ovi rtali sidovung Farisi.

14 Na'ut i Yesus nsileti beran a ovu lanun ma notu ma lolin tamata yai matan a, na amar yai amar i Yahudi ra ryari ira.

15 Ba tamata Farisi avyai rorat vali ia ne, “Wean inbinimi msirea roak i?”

Tamata yai nfalak ne, “Ia nsileti beran a ovu lanun ma na'ung na'a matang ra, beti nsinir ya'a ma ti uflarut wahang a, na usirea lahir!”

16 Tamata Farisi boku rfalak ne, “Tamata i notu ma lolin tamata ini matan a wol ntali Ubu, tevek wol nalang amar i tyari ita.”

Na'uk tamata Farisi boku
vali rfalak ne, “Wean inba
ma tamata salasilan isa
bisma not-nala mujizat i
wean ini?” Ba rsitaku
ulurira na'a rira fikiran ra.
17 Ira rorat ewal tamata
yai ne, “Oa munovak aka
na'a tamata yai, tevek notu
roak ma matam ra lolin?”
Ia nvalat ne, “Tamata yai
nabi Ia.”
18 Na'uk dawan Yahudi
avyai rafena ma rorang ne,
lan a tamata yai nkibu,
na'uk fiang ini nsirea roak.
Wean inyai bi rera tamata
yai renan ovu yaman a,
19 ma rorat ira ne, “Ini
yanabira i fyalak ne, nkibu
na'ut i rarali ia? Wean in-
binimi fiang ini bisma nsirea
roak?”
20 Tamata yai renan ovu
yaman a rfalak ne, “Ami
amka'a ne, yanamami ia ovu
nkibu roak na'ut i rarali ia,
21 na'uk ami wol amka'a
ne, wean inbinimi fiang ini
nsirea roak. Ami wol amka'a
vali ne, tamata iki notu ma
nsirea roak. Myorat watan
ia, tevek dawan roak ia, ba
bisma ka'i nfamalik lahir.”
22 Tamata yai renan ovu
yaman a rfalak wean in-
yai, tevek rbobar dawan
Yahudi avyai. Ira ralarira
isa roak ne, tamata iki watan
ntorung ne, Yesus yai Raja
i ntevut tamata rira salasi-
lan ra, na ia wol bisma nti
Yahudi rira rahan falurut
ralan a.
23 Wean inyai bi, tamata
yai renan ovu yaman a
rfalak ne, “Myorat watan ia,
tevek dawan roak ia.”
24 Ba tamata Yahudi avyai
rera ewal tamata i lan a
nkibu na'uk nsirea roak
yai, ma rfalak verin ia ne,
“Mala lahir Ubu Naran a al
mufwaba ne, afa i fwalak a
kena urun. Ami amka'a ne,
tamata yai tamata salasilan
Ia.”
25 Ia nvalat ne, “Ya'a wol
uka'a ne, tamata yai tamata
salasilan Ia te wahal. Na'uk
uka'a afa isa watan ne, lan a
matang ra rkibu, na'uk fiang
ini usirea roak.”
26 Ba rorat ewal ia ne, “Ia
notu afaka verin oa? Ia notu
wean inba ma msirea roak?”
27 Ia nfalak ne, “Ufalak
munuk roak verin mia,
na'uk mifena ma mryenar.
Afakinimi myorat ewal?
Betane mia vali mane
myeluk Ni tamata ovi rorang
Ia?”
28 Ira rfalak sian ia ma
rfalak ne, “Oa morang Ia,
na'uk ami wahal, tevek ami
amorang Musa.
29 Ami amka'a ne, Ubu
nangrihi roak verin Musa,
na'uk wol amka'a ne, tamata
yai ntali inba.”
30 Tamata kibu yai nfalak
ne, “Ya'a ubrian! Afakinimi
wol mkya'a ne, Ia ntali inba?
Ia notu roak ma usirea.
31 Ita tka'a ne, Ubu wol
nvalat tamata salasilan rira
falurut ra, na'uk Ia nvalat
tamata ovi ralang Ia ovu rot-
orang afa ovi ralan nfalak ra.
32 Tali lalan a ma naran
amar ini, na wol trenar obin
ne, tamata ra bis rotu ma
lolin tamata ovi rkibu na'ut
i rarali ira ma rsirea.
33 Wean i tamata yai wol
ntali Ubu, na wol not-nala
afakataka.”

34 Ira rfalak ne, “Oa mu
salasilan nngora roak na'ut i
beti rarali oa, na wean inba
ma mair ami?” Ba rala'ing
vatuk ia tali Yahudi rira ra-
han falurut a.

35 Yesus nrenar ne, dawan
Yahudi avyai rala'ing vatuk
roak ia tali Yahudi rira ra-
han falurut a. Ba Yesus ti
ntuan ia ma nfalak ne, “Oa
morang Tamata Yanan a te
wahal?”
36 Tamata yai nfalak ne,
“Bapa, mlobang ma fwalak
verin ya'a ne, tamata yai iki
Ia, boma orang Ia.”

37 Yesus nfalak verin ia ne,
“Oa msi'ik roak Ia, ovu Ia
fiang ini nangrihi lahir verin
oa!”

38 Tamata yai nfalak ne,
“Duila'a, ya'a orang Oa!”
Ba nsangatur ma nraning
Yesus.

39 Yesus nfalak ne, “Ya'a
uma lanit ivavan a ma
ufaleka inukun verin tamata
ra. Otu wean inyai, boma
tamata iki watan nkibu,
veka nsirea, ovu vali iki
watan nsirea, veka nkibu.”

40 Tamata Farisi boku
rna'a vali inyai ma rarenar
afa ovi Yesus nfalak ra, ba
rorat Ia ne, “Ba ami amkibu
vali?”

41 Yesus nvalat ira ne,
“Wean i matabira ra rkibu
urun, na mia wol bira salasi-
lan. Na'uk mia fyalak ne,
matabira ra wol rkibu, ba
bira salasilan obin.”*

10

Yesus nwanar ma lolin Ni tamata ovi rorang Ia, wean domba duan nwanar ma lolin ni domba ra

1 Yesus nfalak ne, “Afa i
ufalak verin mia ini kena
urun! Tamata iki watan
inan ma nti wan i domba ra
rna'a, ovu wol nahu wan yai
ni falfolat a, na'uk nakbasal
ni balbelat a ma nti ralan, na
ia tamata i nwi-nwa tamata
ra ma nbori rira metan ra,
ovu tamata barborin ia.
2 Na'uk tamata iki watan
nti wan yai nahu ni falfolat
a, na domba duan ia.
3 Tamata i nwanar wan
i domba ra rna'a nvadil
falfolat a verin domba duan
a. Domba ra rarenar domba
duan vain a, ovu nera
lokat domba nararira ra ma
novun ira ma rti murin.
4 Wean i domba duan
a novun munuk roak ni
domba ra ma rti murin, na
nbana ula ia, beti ni domba
ra rorang ia, tevek ref-nala
vain a.
5 Na'uk wean i tamata liak
nera ira, na veka wol rorang
ia ovu rafla talik lahir ia,
tevek wol ref-nala tamata
yai vain a.”
6 Yesus nfamalik vaivatul
kamkuma ini verin ira,
na'uk wol rfan-aran afa ovi
nfalak ra.
7 Ba Yesus nfalak ewal ne,
“Afa i ufalak verin mia ini
kena urun! Ya'a ini wean
falfolat i domba ra ba'i rahu
ma rti warira ra.
8 Tamata ovi rma lan beti
Ya'a, na ira munuk tamata
ovi rwi-rwa tamata ra ma
rbori rira metan ra, ovu

* **9:41 9:41** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rka'a roak Ubu, na'uk wol rot-orang Ni vaivatul ra, ira wearira tamata ovi rfalak ne, matarira ra wol rkibu, ba rira salasilan obin.

tamata barborin ira. Wean
inyai bi, domba ra wol
rarenar ira.
9 Ya'a ini wean falfolat a.
Tamata iki watan nma ma
ntuan Ubu nahu Ya'a, na
Ubu veka nsikat ia tali ni
salasilan ra, ma ni vava'at
kakiwal. Tamata yai veka
nti ovu nma, nahu falfolat
yai ma ntuan wan lean vu i
ngrova lalawatan.
10 Tamata barborin nma
ma nbori, nfedan ovu vali
nvisal domba ra. Na'uk Ya'a
uma, boma tamata ra rira
vava'at, ovu vava'at i lolin
urun.
11 Ya'a ini domba duan i
lolin a. Domba duan i wean
inyai, nmata verin ni domba
ra.
12 Na'uk tamata i rbahir
ia ma nwanar domba ra,
na'ut i nsi'ik serigala nma,
na nafla talik domba ra,
tevek wol ni domba avyai.*
Ba serigala veka ntaha lahir
domba boku, na boku rafla
ma ramir-ramar.
13 Ia nafla, tevek nkarya al
ndava ma rbahir watan ia,
ba wol nkamlabir domba ra.
14 Ya'a ini domba duan
i lolin a, ovu uka'a Ning
domba ra, ovu vali Ning
domba ra rka'a Ya'a.
15 Wean lahir Yamang a
nka'a Ya'a, ovu uka'a Ya-
mang a, ovu vali umata
verin Ning domba ra.
16 Ya'a Ning domba liak
boku vali, na'uk wol rasdovu
ira obin ovu domba ovi rna'a
roak warira ini. Domba
avyai musti ovun vali ira,
ovu ira veka rarenar vaing
a. Ira veka rasdovu ira na'a
sidovung isa, ovu veka rira
domba duan isa watan vali,
inyai Ya'a.
17 Yamang a nlobang Ya'a,
tevek utorung ma umata,
boma bisma uva'at ewal.
18 Wol tamata isa vali
bisma nfedan Ya'a, na'uk
Ya'a ka'i utorung watan ma
umata. Ya'a Ning ngrebat
ma ala tenang a ma tamata
ra rfedan Ya'a. Ya'a Ning
ngrebat vali ma uva'at ewal.
Yamang a ka'i nsinir Ya'a ma
otu karya ini."
19 Yesus nfalak munuk
wean inyai, na tamata
Yahudi ra rsitaku ulurira
na'a rira fikiran ra.
20 Tamata rivun rfalak ne,
"Nait sian a nleal roak Ia ma
nfoar. Afakinimi mryenar
Ia?"
21 Na'uk tamata boku vali
rfalak ne, "Afa ovi nfalak
ra wol rtali nait sian a,
tevek nait sian wol not-nala
ma tamata i nkibu bisma
nsirea!"

Tamata Yahudi ra wol rtorung Yesus

22 Na'a Yerusalem, na
tamata Yahudi ra rotu snoba
ma al rangnanang amar i
raresmi rira Rahan Dawan
Falurut a. Na'ut inyai, na'ut
radridin.
23 Yesus nbana watan
nahu wan i rfanara ia ne,
Salomo ni abelus a, na'a
Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut a.
24 Tamata Yahudi ra rma
ma rdir-lilit Ia, ovu rfalak
verin Ia ne, "Lafira ki fwavo-
tuk verin ami ne, Oa ini iki
mnga'un, boma ralamami ra

* **10:12 10:12** Serigala yai wean yaha lalilin i dawan. Ia ba'i nsikaras ovu nlabas afwatan ra ma na'an ira.

deka raruan? Wean i Oa ini
Raja i ntevut mami salasilan
ra, na fwalak lahir verin
ami."
25 Ba Yesus nfalak verin ira
ne, "Ufalak roak verin mia,
na'uk mifena ma myorang.
Ya'a otu mujizat ra ovu Ya-
mang Ni ngrebat a, ovu mu-
jizat avyai rfalyawang lahir
ne, iki Ya'a.
26 Mia wol myorang Ya'a,
tevek wol Ning domba verin
mia.
27 Ning domba ra rarenar
vaing a, ovu uka'a ira, ovu
vali rorang Ya'a.
28 Ya'a ala vava'at kakiwal
verin ira, ovu ira veka wol
rmata, nata ti wol ni wahan.
Wol tamata isa vali bisma
nala ira tali limang ralan a.
29 Yamang a nala munuk
roak ira verin Ya'a. Ni
dawan a nlia munuk
afakataka. Wol tamata
isa vali bisma nala ira tali
Yamang liman ralan a.
30 Ya'a ovu Yamang a, ikisa
watan ami."
31 Ba tamata Yahudi avyai
ral-ewal vatu ma al rteva
Yesus.
32 Na'uk Yesus nfalak ne,
"Mia msyi'ik roak karya
lolin ovi Yamang nsinir Ya'a
ma otu ra. Tali afa ovi
otu avyai munuk, na karya
inbi notu ma mane mtyeva
Ya'a?"
33 Ira rfalak ne, "Ami wol
mane amteva Oa tevek motu
karya ovi lolin ra, na'uk
amteva Oa tevek fwalak sian
Ubu. Velik aba, Oa ini
tamata watan Oa, na'uk
motu tenam a wean lahir
Ubu."
34 Yesus nfalak verin ira
ne, "Rtulis roak na'a bira
Buku Inukun ra wean ini,
'Ubu nfalak roak ne, mia
ubu mia.'†
35 Ita tka'a ne, afa ovi
rtulis roak na'a Surat Ralan
a, tamata ra wol rkati nala.
Ba wean i Ubu nera tamata
ovi nala Ni vaivatul ra verin
ira ne, ubu ira, na
36 afakinimi fyalak ne,
ufalak sian Ubu, wean i
ufalak ne, Ubu Yanan Ya'a?
Ubu ka'i nfili Ya'a, beti nsinir
ma uma lanit ivavan a.
37 Wean i wol ufabana
karya i Yamang a nala verin
Ya'a, na deka myorang Ya'a.
38 Na'uk wean i otu karya
i Yamang a nala verin Ya'a,
velik ne mifena ma myorang
Ya'a, na fara myorang watan
afa ovi otu ra. Myorang afa
avyai, boma bisma mkya'a
ovu fyan-aran ne, Yamang
nleal ralang a, ovu Ya'a uleal
Yamang ralan a."
39 Ira rdava linga'an ewal
mane rtaha Yesus, na'uk nti
talik watan ira.

Yesus nana'a oar Yordan ni lihir timur a

40 Nata Yesus nti ewal oar
Yordan ni lihir a ma nana'a
inyai. Lan a, Yohanes nbap-
tis tamata ra na'a wan yai.
41 Tamata rivun rma ma
rtuan Ia na'a inyai. Ira
rfalak ne, "Yohanes wol notu
mujizat isa vali, na'uk afa
ovi nfalak munuk roak na'a

† **10:34 10:34** Na'a Mazmur 82:6, Ubu nfalak ne, Ni tamata ovi rban-ulu verin tamata Yahudi ra, ubu ira, tevek Ia nfili ira ma rfaleka inukun verin Yahudi ra. Snain a, Yesus nangrihi verin tamata ovi rban-ulu verin tamata ovi rorang Ia.

tamata ini, kena munuk lahir.”
42 Ba tamata rivun ovi
rna'a inyai rorang Yesus.

11

Lazarus nmata

1-2 Brana isa naran
Lazarus, ovu uran irua
nararira Maria ovu Marta.
Ira rleal ahu Betania. Lan
a, Maria ini nli'i ngul i voan
lolin urun na'a Duila'a ean
a, ovu nala ni vut ma al na'i.
Amar isa, na uran i Lazarus
nawar ia.*
3 Lazarus uran irua
yai rsinir tamata isa ma
ti nfaivar verin Yesus
ne, “Duila'a, uramami i
mlobang ia yai, nawar ia.”
4 Ti ma Yesus nrenar ivar
yai, na nfalak ne, “Suhut yai
veka wol notu ma nmata.
Na'uk musti wean inyai,
boma nfaturu Ubu Ni dawan
a, ovu tamata ra rfadawang
Ubu Yanan a Ni dawan a.”
5 Yesus nlobang Marta,
Maria ovu urarira i Lazarus
a.
6 Ba na'ut i Yesus nrenar
ne, Lazarus nawar ia, na Ia
nana'a watan wan a amar
irua ewal.†
7 Amar irua yai nelak
roak, beti Yesus nfalak verin
Ni tamata ovi rorang Ia
ne, “Mya ma tewal ita tati
Yudea.”
8 Ni tamata ovi rorang Ia
yai rfalak verin Ia ne, “Tuan
Guru, beti amar ifira nelak,
na tamata Yahudi ra mane
rala vatu al rteva Oa, na
afakinimi mane muti ewal
ineri?”
9 Yesus nfalak ne, “Mia
wol mkya'a ne, tali lera beti
ndata nata ti naran i nakdu-
vul a, na jam vutu rahin
irua? Tamata iki watan
nbana na'ut amar a, na veka
wol nasvotun, tevek nsi'ik
lyawan i na'a lanit ivavan a.
10 Na'uk tamata i nbana
na'ut ovan, na ia veka nasvo-
tun, tevek lyawan a wol
nana'a ia.”
11 Yesus nfalak munuk
roak wean inyai, beti nfalak
vali verin ira ne, “Dida kida
i Lazarus ntub-lufa roak,
na'uk veka uti ma ufabatar
ia.”
12 Ba Ni tamata ovi rorang
Ia rfalak ne, “Duila'a, wean i
ntub-lufa, na veka lolin ewal
ia tali ni suhut a.”
13 Na'ut inyai, na Yesus
nfalak ne, Lazarus ntub-lufa.
Ihin a ne, ia nmata roak.
Na'uk Ni tamata ovi rorang
Ia rfikir ne, Lazarus ntub-
lufa watan.
14 Ba wean inyai, bi
Yesus nfalyawang lahir ne,
“Lazarus nmata roak.
15 Na'uk ralang a lolin,
tevek na'ut i nmata, na Ya'a
wol una'a inyai. Wean inyai
ma na'a bira lolin, boma
myorang urun Ya'a. Mya ma
tati ma tsi'ik Lazarus.”
16 Tomas i ba'i rera ia ne
Didimus, nfalak verin teran
a valin ovi irmunuk rorang
Yesus ne, “Mya ma torang Ia
ma tmata ovu Ia.”‡
17 Na'ut i Yesus naran roak
ahu Betania, na nrenar ne,

* **11:1-2 11:1-2** Maria ni tomu na'ut i nli'i ngul na'a Yesus ean a nana'a Yohanes 12:1-8 † **11:6 11:6** Yesus nana'a oar Yordan ni lihir timur. Msyi'ik Yohanes 10:40. ‡ **11:16 11:16** *Didimus* na'a vai Yunani ihin a ne, kasiko'u dekut.

rfadoku roak Lazarus na'a
van matmatan amar ifa'at
roak.§
18 Betania sarseri ovu
Yerusalem, ma snain a kil
itelu watan.
19 Na'a inyai, na tamata
Yahudi rivun ira rma roak
ma rfaloling Marta ovu
Maria ralarira ra, tevek
urarira nmata.
20 Ti ma Marta nrenar ne,
Yesus nma, na nti ma ntuan
Ia. Na'uk Maria nana'a
watan rahan.
21 Marta nfalak verin
Yesus ne, “Duila'a, wean i
mna'a ini, na urang a wol
nmata.
22 Velik ne wean inyai,
na'uk fiang ini vali uka'a ne,
mera afaka watan tali Ubu,
na Ia veka nala verin Oa.”
23 Yesus nfalak verin
Marta ne, “Uram a veka
nva'at ewal.”
24 Marta nfalak ne, “Ya'a
uka'a ne, ia veka nva'at ewal
na'a amar i lanit ivavan veka
namwear ma matmatan ra
rva'at ewal.”
25 Yesus nfalak ne, “Ya'a
ini ufava'at matmatan ra
ovu al vava'at kakiwal verin
tamata ra. Tamata iki watan
norang Ya'a, na veka nva'at
ewal, velik ne nmata roak.
26 Tamata i nva'at obin ovu
norang Ya'a, na veka wol
nmata kakiwal. Morang afa
i ufalak ini te wahal?”
27 Marta nfalak ne,
“Duila'a, ya'a orang ne, Oa
ini Ubu Yanan i mwa lanit
ivavan a, ovu Oa ini Raja i
mtevut mami salasilan ra.”
28 Ti ma Marta nfalak
munuk wean inyai, na nti
ma nera a'an i Maria ma
rdir-aling ira ma nfifi verin
ia ne, “Tuan Guru nma roak
eri, ba nfalak ma ti mtuan
Ia.”
29 Maria nrenar wean in-
yai, na nti lahir ma ntuan
Yesus.
30 Na'ut inyai, na Yesus
wol nma naran rira ahu
ralan obin. Ia nana'a watan
obin wan i inlangin a Marta
ntuan Ia.
31 Tamata Yahudi ovi rna'a
rahan ma rfangrebat Maria
ralan a, na'ut i rsi'ik ia
ndiri ma nti lahir murin, na
rorang ia. Ira rnarin ne,
ia nti ma nvakar na'a van
matmatan i rfanuba Lazarus
na'a.
32 Na'ut i Maria nti naran
wan i Yesus nana'a ma nsi'ik
Ia, na nsangatur lahir na'a
wahan ralan a ma nfalak ne,
“Duila'a, wean i mna'a ini,
na urang a wol nmata.”
33 Yesus nsi'ik, na Maria
nvakar, ovu tamata Yahudi
ovi rorang ia rvakar vali, ba
ralan lalau urun ovu nan-
grova.
34 Ia norat ira ne,
“Fyanuba ia na'a inba?”
Ira rfalak ne, “Duila'a,
mwa ma ka'i msi'ik.”
35 Ba Yesus nvakar.
36 Nata tamata Yahudi
ra rfalak ne, “Eka msyi'ik,
Yesus nlobang urun
Lazarus.”
37 Boku vali rfalak ne, “Ia
notu ma tamata ovi rkibu ra
rsirea ewal. Na'uk afakinimi
wol bis notu teri ma Lazarus
deka nmata?”
38 Yesus nangrova, ma nti
van matmatan i rfadoku ia
na'a. Ira rfadoku ia na'a
van yai ma rulang teri van

§ **11:17 11:17** Ira rfanuba tamata matmatan ra na'a van ovi rna'a vatu.

ngoran yai ovu vatu dawan
isa.
39 Yesus nfalak ne,
“Msyikat aling vatu yai!”

Tamata i nmata yai uran
i Marta nfalak verin Yesus
ne, “Duila'a, ia ni amar ifa'at
roak na'a van ralan yai, ba
voan batbetan roak!”
40 Yesus nfalak verin
Marta ne, “Ufalak roak verin
oa ne, wean i morang, na
veka msi'ik Ubu Ni ngrebat
a!”
41 Ba rsikat aling vatu yai.
Nata Yesus ntadata nrata
lanit, beti nfalak ne, “Fara
weninyai ta Bapa, tevek
mrenar roak Ya'a.
42 Uka'a ne, Oa mrenar
lalawatan Ya'a, na'uk ufalak
munuk afa ini, boma tamata
rivun ovi rna'a ini rorang ne,
Oa msinir roak Ya'a.”
43 Yesus nfalak munuk
wean inyai, na nafwak ne,
“Lazarus! Mwa murin ini!”
44 Nata Lazarus nma
murin. Ean ovu liman
ra ratkuma teri obin ovu
maloli.* Wahan a natkuma
vali obin ovu maloli liak isa.
Yesus nfalak verin ira ne,
“Myaling maloli avyai tali
tenan a, boma bisma nbana
ma lolin.”

Dawan Yahudi ra rdava linga'an mane rfedan Yesus

Matius 26:1-5; Markus 14:1-2; Lukas 22:1-2

45 Tamata Yahudi ovi rma
ma ralola Maria, rivun vali
ira rorang Yesus, tevek ka'i
rsi'ik afa i notu roak a.
46 Na'uk tamata Yahudi
boku vali ti rfamalik afa i
Yesus notu yai verin tamata
Yahudi ovi rtali sidovung
Farisi.
47 Ba Yahudi rira dawan
mela falurut ra ovu tamata
Farisi ra rera rira dawan ovi
rban-ulu na'a rira sidovung
dawan a ma rasdovu ira.†
Ira rfalak ne, “Ita musti totu
afaka? Tevek tamata yai
notu roak mujizat rivun.
48 Wean i tsi'ik watan ma
notu wean inyai, na tamata
ra munuk veka rorang Ia.
Ti nata tamata Roma rira
suldadu ra veka rma ma
rot-visal dida Rahan Dawan
Falurut a, ovu dida bangsa
a.”
49 Tamata isa ntali Yahudi
rira dawan avyai naran
Kayafas, ovu na'ut inyai, na
ia neluk Yahudi rira Mela
Falurut Ila'a. Ia nfalak verin
ira ne, “Mia wol mkya'a
afakataka.
50 Mia wol mkya'a ne, ni
lolin a, tamata isa nmata
verin tamata rivun. Afa yai
lolin rahi tamata isa notu
ma tamata Roma ra rvisal
munuk dida bangsa a.”
51 Velik aba Kayafas nfalak
wean inyai, wol ntali ni fiki-
ran a. Na'uk ia neluk Yahudi
rira Mela Falurut Ila'a na'ut
inyai, ba ka'i nfamalik afa
ovi veka rvotuk na'a amar
ovi veka rma ne, Yesus veka
nmata al nakvanak tamata
Yahudi ra.
52 Ia wol nmata verin
tamata Yahudi ra watan,
na'uk nmata verin Ubu

* **11:44 11:44** Ira rkum-teri Lazarus tenan ovu maloli i ba'i rala al rkum-teri nitu ra. Vai mala nfaliak maloli yai ne *kain kapan.* Ira rkum-teri wahan ovu maloli i rfanara ia na'a vai Mala ne *kain peluh.* † **11:47 11:47** Yahudi rira sidovung dawan yai, vai Mala nfalak ne, *Mahkamah Agama.*

yanan ra munuk na'a wan
inba watan, boma nasdovu
ira na'a isa.
53 Ba na'ut inyai vali, na
Yahudi rira dawan avyai
ra'an vai isa mane rfedan
Yesus.
54 Wean inyai bi, Yesus
wol nbana roak na'a tamata
Yahudi waharira ralan ra,
boma deka rarea Ia. Ia
nban-talik wan yai ma nti
ahu isa i nfaseri wan lean vu
dawan, naran Efraim, ma ir-
munuk Ni tamata ovi rorang
Ia rna'a inyai.
55 Na'ut inyai, na Yahudi
rira amar dawan Paskah
sarseri roak. Ba tamata
rivun rtali ahu ra rti
Yerusalem. Ira rti ma
rfamerat tenarira ra wean
rira adat a nfalak, beti rovu
rira amar dawan Paskah yai.
56 Ira rsi'ik al rdava Yesus,
na'uk wol rarea Ia. Ira
rdiri na'a Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ni lean ma
rsiforat ira ne, “Fyikir aka?
Betane Ia wol nma snoba
ini?”
57 Ira rfalak wean inyai,
tevek rira dawan mela
falurut ra ovu tamata Farisi
ra rfareta roak ne, tamata
iki watan nka'a wan i Yesus
nana'a, na musti nfalak
verin ira, boma bisma rtaha
Ia.

12

Maria nli'i ngul i voan lolin urun a na'a Yesus ean a ma al nalang Ia

Matius 26:6-13; Markus 14:3-9

1 Teran amar inean ewal,
beti tamata Yahudi ra rotu
snoba na'a rira amar dawan
Paskah. Na'ut inyai, na
Yesus nti ahu Betania.
Lazarus i Yesus nfava'at
ewal roak ia tali matmatan
yai, ntali ahu yai.
2 Yesus Ni kida boku rotu
snoba verin Ia na'a ahu
yai. Na'ut inyai, na Marta
nasusan fana'an verin ira.
Lazarus ndoku vali ovu
tamata ovi rma snoba yai,
ma irmunuk rafna'an ovu
Yesus.
3 Wol mnanat obin, na
Maria ntaha ngul i voan lolin
urun a naran narwastu, na'a
botal fruan, ma nli'i na'a
Yesus ean a, beti nala ni vut
a ma al na'i. Ba ngul i voan
lolin yai, voan a nsoru lahir
rahan yai. Ngul yai fyawan
urun.
4 Yesus Ni tamata ovi ro-
rang Ia, isa naran Yudas
Iskariot i veka nfedi Yesus
nana'a inyai. Ia nfalak ne,
5 “Notu afakinimi wol ti
fwedi ngul i voan lolin yai,
ma mala kubang a verin
tamata kasian ra? Wean i
fwedi, na ni fyawan a dinar
ratut itelu.”*
6 Yudas nfalak wean inyai,
na'uk velik aba wol nkam-
labir tamata kasian ra, tevek
ia tamata barborin ia. Ia
nasusan kubang verin Yesus
Ni tamata ovi rorang Ia, ovu
ba'i nbori kubang boku tali
kubang ovi nasusan avyai.
7 Na'uk Yesus nfalak ne,
“Deka fwalak teri ia. Ia notu
wean ini, ma nfangnanang
ia na'ut amar i veka umata
a, ma ti raflahar Ya'a.
8 Ufalak wean inyai,
tevek tamata kasian ra
rna'a lalawatan ovu mia,

* **12:5 12:5** Lan a, kubang dinar ratut itelu wean tamata isa ni kadi na'a ta'un isa.

na'uk Ya'a wol mane una'a
lalawatan ovu mia."

Yahudi rira dawan mela falurut ra ra'an vai isa mane rfedan Lazarus

9 Tamata Yahudi rivun
rarenar ne, Yesus nana'a Be-
tania, ba rti ma rtuan Ia.
Ira wol mane rti ma rtuan
watan Yesus, na'uk mane
rsi'ik vali Lazarus i Yesus
nfava'at ewal roak ia tali
matmatan a.
10 Ba Yahudi rira dawan
mela falurut ra ra'an vai isa
mane rfedan vali Lazarus,
11 tevek tamata Yahudi
rivun wol rorang roak ira.
Tamata Yahudi avyai mane
rorang watan Yesus, tevek
rsi'ik roak ne, Lazarus
nva'at ewal roak.

Tamata ovi rna'a Yerusalem rsa'a Yesus ovu ralarira ra lolin urun

Matius 21:1-11; Markus 11:1-11; Lukas 19:28-40

12 Ni ilyan ana, tamata
rivun ovi rma roak
Yerusalem mane rovu snoba
Paskah rarenar ne, Yesus
mane nma vali Yerusalem.
13 Ba ti rala aa palem† roan
ra ma al rsa'a Ia, beti rafwak
ne,
"Mya ma tfadawang Ubu!
Ubu naflahar Ia i nma
ovu Duila'a naran a,
ovu Ia Raja Ia verin ita
tamata Israel ra!"‡
14 Yesus ntuan keledai§ isa i
wol ka'i dawan ia obin ma
rata ndoku tetan ratan a. Ba
afa yai wean i rtulis roak
na'a Surat Ralan ne,
15 "Tamata Sion ra deka byo-
bar!
Msyi'ik kikyai, bira Raja
a nma.
Ia ndoku keledai isa i wol
ka'i dawan ia obin
tetan ratan a."*
16 Na'ut inyai, na Yesus
Ni tamata ovi rorang Ia
wol rfan-aran ne, afakinimi
tamata ra rsa'a Ia wean in-
yai. Na'uk ti ma Yesus
nva'at ewal tali matmatan,
ovu Ubu notu ma tamata
ra rfadawang Ia, beti rang-
nanang ne, afa ovi tamata ra
rotu yai wean lahir afa ovi
nabi ra rtulis roak na'a Surat
Ralan.
17 Tamata rivun rovu vali
Yesus na'ut i nera Lazarus
ntali van matmatan i
rfanuba ia na'a, ma nfava'at
ewal ia tali matmatan.
Tamata avyai rti rfamalik
lalawatan afa yai.
18 Ba tamata rivun rti ma
rtuan Ia, tevek rarenar ne,
notu mujizat yai.
19 Ba tamata Yahudi ovi
rtali sidovung Farisi ka'i rsi-
falak afa verin ira ne, "Ita
ka'i tsi'ik ne, ita wol tot-
nala akataka lahir! Ita ka'i
tsi'ik ne, tamata ra munuk
na'a lanit ivavan ini rti ma
rorang Ia!"

Yesus ka'i nfamalik na'a Ni matmatan a

† **12:13 12:13** Vai Yunani nfalak aa palem na'a ayat ini. Aa palem kan ovu roan ra felan a labir mane wean nur. ‡ **12:13 12:13** Hosana (vai Aram) ihin a ne, ***mya ma tfadawang Ubu!*** Mazmur 118:25-26 § **12:14 12:14** Tamata Yahudi rfikir ne, rala keledai ma al rotu karya biasa watan, ba wol inovan ma raja isa nrata keledai. Yesus nrata keledai ma nfaturu ne, nfakabava tenan a.

* **12:15 12:15** Na'a vai Yunani, na *anak puteri Sion* ihin a ne, tamata ovi rna'a Sion. Tamata ra rfanara kota Yerusalem ne, kota Sion. Bwas vali na'a Zakharia 9:9

20 Na'ut amar dawan
Paskah yai, na tamata rivun
rti Yerusalem, tevek mane
rsangatur ma raraning Ubu.
Na'ut inyai, na tamata
Yunani boku rti mane
rsangatur ma raraning vali
Ubu na'a inyai.
21 Ba tamata Yunani avyai
ti rtuan Filipus i ntali Bet-
saida i na'a propinsi Galilea.
Ira rfalak verin ia ne, “Baba,
ami mane amtuan Yesus.”
22 Ba Filipus ti ntuan An-
dreas ma irua ti rfaivar
verin Yesus.
23 Yesus nfalak verin ira
ne, “Ubu Ni amar a naran
roak mane nfavotuk Ya'a,
Tamata Yanan, Ning dawan
a.
24 Afa i ufalak verin mia
ini kena urun! Wean i wol
rava gandum nabat isa na'a
lanun ma nakvisal, na gan-
dum yai isa watan. Na'uk
wean i rava gandum yai ni
nabat a, na veka narubu ma
nafut, beti vuan ma rivun.†
25 Iki watan nlobang ni
vava'at a na'a lanit ivavan
a, na veka wol ni vava'at
kakiwal. Na'uk iki watan
wol nlobang ni vava'at na'a
lanit ivavan ini, na veka ni
vava'at kakiwal.‡
26 Iki watan wean i mane
nkarya verin Ya'a, na ia
musti norang Ya'a. Notu
wean inyai, boma itmunuk
tna'a wan isa. Yamang veka
nalang munuk tamata ovi
rkarya verin Ya'a.
27 Fiang ini ralang wol
malinan, ovu veka ufalak
afaka? Ya'a veka ufalak ne,
‘Bapa, fwatalik Ya'a ma fara
deka utuan susa i dawan
urun a’? Wahal! Wol ufalak
wean inyai, tevek Ning susa
i veka utuan a, bi uma ini.”
28 Yesus nfalak verin
Yaman a ne, “Bapa, fara
tamata ra rfadawang ila'a
naram a.”
Nata vai isa ntali lanit
ratan nfalak ne, “Ufadawang
ila'a narang a, ovu veka
ufadawang ewal narang a.”
29 Tamata rivun ovi rdiri
inyai rarenar munuk vai yai.
Boku rfalak ne, inyai dodung
ngoan a, boku rfalak vali
ne, Ubu Ni sansinir isa ntali
lanit ratan nangrihi verin Ia.
30 Yesus nfalak ne, “Vai
i mryenar yai, wol mane
verin Ya'a, na'uk verin mia.
31 Fiang ini, Ubu veka
nfaleka inukun verin lanit
ivavan ini. Fiang ini vali
Ubu veka nfaleka lahir nit-
dawan i nfareta lanit ivavan
a.
32 Na'uk wean i rfasaka
Ya'a tali lanit ivavan ini,§
na veka otu ma tamata ra
munuk rma verin Ya'a.”
33 Ia nfalak wean inyai,
boma nfaturu verin tamata
ra ne, veka nmata wean
inba.

† **12:24 12:24** Yesus nala perbandingan ma nfamalik ne, tenan a wean gandum ni nabat a. Wean i wol roving gandum nabat na'a lanun ralan ma nakvisal, na veka wol nva'at. Sama ovu Yesus na'a Ni matmatan. ‡ **12:25 12:25** ***Iki watan nlobang ni vava'at a na'a lanit ivavan a***, ihin a ne, tamata ovi inar afa ovi rna'a lanit ivavan nlia tali rira silobang verin Ubu, na wol rira vava'at kakiwal. § **12:32 12:32** Na'a ayat ini, Yohanes 3:14 ovu 8:28 tpake ***rfasaka Ya'a***. Tafsiran boku rfalak ne, ***rfasaka Ya'a*** na'a ayat ini ihin a ne, rbaku Yesus ma rfasaka Ia na'a aa walwalur. Na'uk boku vali rfalak ne, Yesus nrata lanit ratan.

34 Nata tamata rivun avyai
rfalak ne, “Ambas roak na'a
mami buku inukun a ne,
‘Raja i ntevut tamata rira
salasilan ra veka nva'at, nata
ti wol ni wahan. Wean
inba ma Oa fwalak ne, musti
rfasaka Tamata Yanan a?
Tamata Yanan yai iki?’ ”
35 Yesus nfalak verin ira
ne, “Wol mnanat, na lyawan
i fiang ini nana'a ovu mia,
wol nleal roak. Ba fiang ini
byana ovu lyawan yai, boma
dedan wol nala mia. Tamata
iki watan nbana na'a dedan
ralan, na wol nka'a ne, mane
nti inba.
36 Mia musti myorang
lyawan yai na'ut i nana'a
obin ovu mia, boma myeluk
tamata ovi rva'at na'a
lyawan ralan!”

Yesus nangrihi munuk
wean inyai, beti nban-talik
wan yai, ovu wol nfaturu
roak felan a verin ira.

Tamata Yahudi rivun wol rorang Yesus

37 Velik ne Yesus notu
mujizat rivun na'a tamata
Yahudi waharira ralan ra,
na'uk wol rorang Ia.
38 Afa ini nfakena afa ovi
nabi Yesaya nfalak ra ne,
“Duila'a, wol tamata rorang
ivar i amfamalik ini.*
Velik ne fwaturu Mu ngrebat
i dawan ila'a, na'uk
rafena ma rorang Oa
obin.”
39 Wean inyai bi wol rorang
Ia. Ini wean afa ovi Yesaya
nfalak vali ne:
40 “Duila'a ka'i notu ma
matarira ra wean i
rkibu, ovu notu ma
ralarira wean vatu,†
boma wol bisma rsi'ik, ovu
rira fikiran ra rasmo-
tak ma wol rfan-aran,
ma wol rewal roak ira rma
verin Ya'a ma otu ma
lolin ewal ira.”
41 Yesaya nfalak wean inyai,
tevek nrea roak Yesus Ni
dawan a, ovu nfamalik na'a
Ia.
42 Velik ne wean inyai,
na'uk tamata rivun vali ro-
rang Ia. Tali tamata rivun
avyai, na boku tamata biasa
watan, na'uk boku vali tali
Yahudi rira dawan ovi rban-
ulu verin ira. Na'uk wol
rabrahi ma rtorung ne ro-
rang Yesus, tevek rbobar be-
tane tamata Farisi ra rfalak
teri ma deka rti raflurut na'a
Yahudi rira rahan falurut.
43 Rotu wean inyai,
tevek inar ma tamata ra
rfadawang ira, nlia tali Ubu
nfadawang ira.

Duila'a veka nfaleka inukun verin tamata ra ovu Yesus Ni afa ovi nfalak ra

44 Nata Yesus nafwak ovu
vain dawan ma nfalak ne,
“Tamata iki watan norang
Ya'a, na wol mane norang
watan Ya'a, na'uk norang Ia
i nsinir Ya'a.
45 Tamata iki watan nsi'ik
roak Ya'a, na Ia nsi'ik roak Ia
i nsinir Ya'a.
46 Ya'a uma roak lanit iva-
van ini ma eluk lyawan,
boma tamata ovi rorang
roak Ya'a, munuk lahir wol
rva'at na'a dedan ralan.
47 Tamata ovi rarenar afa
ovi ufalak ra, na'uk wol rot-
orang, na Ya'a wol ufaleka

* **12:38 12:38** Yesaya 53:1 † **12:40 12:40** Yesaya 6:10

inukun verin ira. Tevek Ya'a
wol uma ma ufaleka inukun
verin tamata ra na'a lanit
ivavan ini, na'uk uma ma
usikat tamata ra tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal.
48 Tamata iki watan wean
i wol ntorung Ya'a, te nafena
ma nrenar afa ovi ufalak
ra, na Ning vaivatul ra veka
rfaleka inukun verin ia na'a
amar i lanit ivavan veka
namwear.
49 Tevek vaivatul ovi
ufalak ra wol rtali Ya'a,
na'uk rtali Yamang i nsinir
Ya'a. Ia nsinir Ya'a ma
ufalak afa ovi musti ufalak
ra.
50 Ya'a uka'a ne, afa ovi
Yamang a nfareta ra rvua
vava'at kakiwal verin mia.
Ba uma ma ufalak munuk
lahir afa ovi Yamang nsinir
ma ufalak ra."

13

Yesus nraming Ni tamata ovi rorang Ia earira ra

1 Na'ut inyai, na Yahudi
rira amar dawan Paskah
sarseri roak. Yesus nka'a
ne, Ni amar a sarseri roak
mane nti talik lanit ivavan
a ma newal Ia nti verin Ya-
man a. Ia nlobang lalawatan
Ni tamata ovi rorang Ia
na'a lanit ivavan ini, ovu Ia
nlobang ira ti naran i roak a.
2 Ovan roak, na Yesus
nafna'an ovu Ni tamata ovi
rorang Ia. Nitdawan nkarya
roak na'a Yudas Iskariot
ralan a ma veka nfedi Yesus.
Yudas ini Simon yanan ia.
3 Yesus nka'a roak ne, Ya-
man a nala roak Ni ngrebat
a verin Ia ma nfareta munuk
afakataka. Ia nka'a vali ne,
Ubu nsinir Ia ma nma, ovu
veka newal Ia nti verin Ubu.
4 Ba Ia ndiri ma naling
Ni ravit blawat a, ovu nala
handuk isa ma nkeak na'a
twalan a.
5 Nata nli'i wear na'a
loyang ko'u isa ma nram-
ing Ni tamata ovi rorang Ia
earira ra, beti nala handuk
i nkeak na'a twalan a ma al
na'i earira ra.
6 Ti ma Yesus naran Simon
Petrus, na ia nfalak verin
Yesus ne, "Duila'a, Oa mane
mraming eang ra?"
7 Yesus nvalat ne, "Oa wol
fwan-aran obin afa i otu fi-
ang ini, na'uk veka fwan-
aran na'a amar ovi veka rma
ini."
8 Petrus nfalak verin Yesus
ne, "Deka ta Duila'a! Wol
lolin lahir ma mraming eang
ra."
Na'uk Yesus nfalak ne,
"Wean i wol uraming eam
ra, na oa wol mu vava'at isa
ovu Ya'a."
9 Simon Petrus nfalak ne,
"Duila'a, deka mane eang ra
watan, na'uk limang ra ovu
ulung a vali!"
10 Yesus nfalak ne,
"Tamata iki watan nliru
roak ia, na tenan a nmerat
munuk roak, ba teran a'uk
nraming ean a. Mia myerat
roak, na'uk tali mia, na isa
wahal."
11 Yesus nka'a roak ne, iki
veka nfedi Ia, bi nfalak ne,
"Mia myerat roak, na'uk tali
mia, na isa wahal."
12 Ti ma Yesus nraming
munuk roak earira ra, na
noru ewal Ni ravit blawat
a ma ti ndoku ewal wan
a. Nata nfalak verin ira ne,

"Fyan aran afa i beti otu
verin mia ini?
13 Mia ba'i myera Ya'a ne,
Tuan Guru ovu Duila'a. In-
yai kena, tevek bira Tuan
Guru ovu bira Duila'a verin
Ya'a.
14 Ba wean i Ya'a ini Tuan
Guru ovu Duila'a verin mia
ma uraming eabira ra, na
wean inyai vali verin mia,
ma isa musti nraming isa
ean a.*
15 Ya'a ufaturu roak
linga'an verin mia, ba musti
myot-orang afa i otu roak
verin mia yai.
16 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Tamata
sansinir isa ni dawan a wol
nlia duan a, ovu tamata
sansinir ni dawan a wol nlia
tamata i nsinir ia yai.
17 Lolin urun verin mia,
wean i mkya'a munuk roak
afa i ufalak ini ma myot-
orang.
18 Wol ufalak afa avyai
verin bir tinemun. Ya'a
uka'a tamata ovi ufili ira,
na'uk afa ini musti nvotuk,
boma kena lahir ovu afa
ovi rfadoku roak na'a Surat
Ralan ne, 'Tamata i nafna'an
ovu Ya'a veka nangal Ya'a.'†
19 Fiang ini ufalak verin
mia ne, afa i ufalak ini wol
nvotuk obin, boma wean i
nvotuk, na myorang ne, Ya'a
ini Tamata i ufalak roak
verin mia.
20 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Tamata iki
ntorung ma nala tamata i
usinir ia, na ia ntorung vali
Ya'a. Tamata iki ntorung ma
nala Ya'a, na ia ntorung vali
Ia i nsinir Ya'a."

Yesus nfavotuk ne, Yudas veka nala Ia verin tamata ovi wol inar lahir Ia

Matius 26:20-25; Markus 14:17-21; Lukas 22:21-23

21 Ti ma Yesus nangrihi
munuk wean inyai, na ralan
a lalau urun, ma nfalak
ne, "Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Tamata isa
tali bir tinemun veka nfedi
Ya'a."
22 Yesus Ni tamata ovi ro-
rang Ia yai ka'i rsisi'ik ira
watan, tevek wol rka'a lahir
ne, Ia nfalak iki.
23 Tali Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia yai, na Ia nlobang
urun tamata isa. Tamata yai
ndoku Ni lihir mela a.‡
24 Simon Petrus nala liman
al notu faneak verin tamata
i Yesus nlobang urun ia yai,
ma norat ia ne, "Ia nfalak
iki."
25 Ba tamata yai nrevang
ia na'a Yesus buburn a ma
norat ne, "Duila'a, iki ia?"
26 Yesus nfalak ne,
"Tamata i usovu roti na'a
Ning moko a ma al verin ia,
inyai tamata i ufalak a." Ia
nfalak munuk wean inyai,
beti nala roti yai ma nsovu
na'a Ni moko a, ma nala
verin Yudas i yaman verin
Simon Iskariot.§

* **13:14 13:14** Wean i tamata isa nraming tamata liak ean a, na inyai nfaturu ne, nfakabava tenan a ovu nlobang tamata yai. † **13:18 13:18** Mazmur 41:10 ‡ **13:23 13:23** Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai nfaturu Yohanes. Yohanes i na'a ayat ini ovu na'a Yohanes 13:24, 19:26, 20:2, 21:7, 20 ntulis surat ini, na'uk naling ia tali Yohanes i nbaptis tamata ra. § **13:26 13:26** Vai Yunani nfalak *mangkok*, na'uk tamata ra ba'i rpake moko ma nsa'a vaha. Binan naling kedan a.

27 Ti ma Yudas nala roti
yai, na nitdawan a nana'a
ralan a. Ba Yesus nfalak
verin ia ne, “Mane motu
afakinyai, na motu lahir fi-
ang ini.”
28 Na'uk tali tamata ovi
rdoku ma rafna'an yai, na
wol isa vali nka'a ne, afakin-
imi Yesus nfalak wean inyai
verin Yudas.
29 Tamata boku tali Yesus
Ni tamata ovi rorang Ia ra-
novak ne, Yesus nsinir Yu-
das ma ti nfaha afa ovi
mane rotu na'a rira amar
dawan, te nsinir ia ma ti nala
kubang boku verin tamata
kasian ra. Rfikir wean inyai,
tevek Yudas nasusan rira
kubang ra.*
30 Yudas nala roti yai ma
nti lahir. Na'ut inyai, na
ovan roak.

Yesus Ni fareta ngorva'an a

31 Ti ma Yudas nti roak,
beti Yesus nfalak ne, “Fiang
ini Ning amar a naran roak
ma Ubu nfadawang Ya'a,
Tamata Yanan a. Tali afa
ovi otu ra, na tamata ra
rfadawang Ubu.
32 Tali afa ovi otu
roak avyai, bi tamata ra
rfadawang Ubu, ba Ia
veka notu ma tamata ra
rfadawang vali Ya'a. Wol
mnanat, na Ubu veka notu
wean inyai.
33 Yanak averi, Ning amar
a wol mnanat roak ma una'a
ovu mia. Afa i ufalak
roak verin dawan Yahudi ra,
wean lahir afa i fiang ini
ufalak vali verin mia. Mia
veka mdyava Ya'a, na'uk
na'a wan i veka uti a, fiang
ini mia wol bisma miti.
34 Ya'a ala fareta
ngorva'an verin bir tinemun
wean ini: msyilobang mia.
Wean lahir i ulobang roak
mia, ba musti msyilobang
mia.
35 Wean i msyilobang mia,
na tamata ra munuk veka
rka'a lahir ne, mia myeluk
Ning tamata ovi rorang
Ya'a.”

Yesus nfalak lahir ne, Petrus veka nalak ia ne, wol nka'a Yesus

Matius 26:31-35; Markus 14:27-31; Lukas 22:31-34

36 Simon Petrus nfalak
verin Yesus ne, “Duila'a,
mane muti ba?”
Yesus nfalak ne, “Na'a
wan i veka uti a, fiang ini
wol bisma muti. Na'uk na'a
amar ovi veka rma ini, na oa
veka morang Ya'a.”
37 Petrus nfalak ewal verin
Yesus ne, “Duila'a, afakinimi
fiang ini wol bisma orang
Oa? Ya'a utorung ma veka
umata verin Oa.”
38 Yesus nfalak ne, “Petrus,
oa mane mwata verin Ya'a?
Afa i ufalak verin oa ini,
kena urun! Manut wol
nkukuwai obin, na oa veka
malak nala fatelu roak ne,
wol mka'a Ya'a.”

14

Yesus nasusan linga'an verin ita ma tati Ubu

1 Yesus nfalak ne, “Deka
ralabira kako'u. Myorang
Ubu, ovu myorang vali Ya'a.

* **13:29 13:29** Amar dawan ihin a ne, amar dawan Paskah. Yohanes 13:1 nfamalik roak na'a afa ini.

2 Wan rivun na'a Yamang
Ni Rahan a. Uti inveli,
boma ususan wan verin mia.
Wean i wol wean inyai, na
ufalak roak verin mia.
3 Ya'a uti ma ususan
wabira munuk, beti ewal
Ya'a ma ala mia ma tati
wang i una'a, boma wean
i una'a inyai, na mia mnya'a
vali inyai.
4 Mia mkya'a roak linga'an
i nti wan i veka uti yai."
5 Tomas nfalak verin Yesus
ne, "Duila'a, ami wol amka'a
ne, Oa mane muti ba. Ba
wean inba ma bisma amka'a
linga'an i mane nti wan
yai?"
6 Yesus nfalak ne, "Ya'a
ini linga'an verin tamata ovi
mane rti Yamang a. Tali Ya'a
bi tamata ra rka'a afa ovi
kena ra, ovu Ya'a ala vava'at
kakiwal verin tamata ra.
Wol tamata isa bisma nti
ntuan Yamang a, wean i wol
nahu Ya'a.
7 Wean i mkya'a roak Ya'a,
na mkya'a roak Yamang a.
Ba fiang ini mkya'a roak Ia,
ovu msyi'ik roak Ia."
8 Ba Filipus nfalak verin
Yesus ne, "Duila'a, fwaturu
Yamam a verin ami, na inyai
naran roak verin ami."
9 Yesus nfalak verin ia ne,
"Filipus, itmunuk mnanat
roak, na'uk afakinimi wol
mka'a Ya'a obin? Tamata
iki watan nsi'ik roak Ya'a,
na ia nsi'ik roak Yamang
a. Notu afakinimi fwalak
ne, 'Fwaturu Yamam a verin
ami'?
10 Oa wol morang ne, Ya'a
uleal Yamang ralan a, ovu
Yamang nleal ralang a? Afa
ovi ufalak verin mia, wol
mane ntali watan Ya'a, na'uk
ntali Yamang a. Yamang
nleal ralang a, ba afa ovi otu
ra, na Ia notu munuk afa
avyai.
11 Myorang Ya'a na'ut i
ufalak ne, Ya'a uleal Yamang
ralan a ovu Yamang nleal
Ya'a ralang a. Wean i wol
myorang afa yai, na my-
orang Ya'a tevek mujizat ovi
otu roak ra.
12 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Tamata iki
watan norang Ya'a, na ia
veka not-nala vali mujizat
ovi otu ra. Ia bis notu ma
nlia tali mujizat ovi otu ra,
tevek Ya'a veka uti verin Ya-
mang a.
13 Wean i myera afaka
watan na'a narang a*,
na Ya'a veka otu munuk
verin mia, boma tamata ra
rfadawang Yamang a, tevek
afa ovi otu ra.
14 Wean i myera afaka
watan na'a narang a, na
veka otu munuk afa avyai
verin mia."

Yesus notu tnorung ne, veka nala Ubu Ni Roh a ma nlobang Ni tamata ovi rorang Ia

15 Yesus nfalak ne, "Wean i
mlyobang Ya'a, na mia veka
myot-orang afa ovi ufareta
ma myotu ra.
16 Ya'a veka era verin Ya-
mang a ma nala Ni Roh i
veka nala lablobang verin
mia ovu nfatuang mia, nata
ti wol ni wahan.

* **14:13 14:13** Tera afaka watan na'a Yesus naran a, ihin a ne, tera ovu Yesus Ni ngrebat.

17 Ubu Ni Roh yai veka
nfalyawang afa ovi kena ra.
Tamata ovi rna'a lanit iva-
van a wol rtorung Ni Roh
a, tevek wol rsi'ik ovu wol
rka'a Ia. Na'uk mia mkya'a
Ia, tevek nfatuang mia ovu
veka nleal ralabira ra.
18 Ya'a wol usi'ik watan ma
aksa mia, wean tamata ovi
rwatat renarir-yamarira ra,
na'uk Ya'a veka uma ewal
ma itmunuk.
19 Wol mnanat, na tamata
ovi rna'a lanit ivavan a
veka wol rarea roak Ya'a.
Na'uk mia veka msyi'ik ewal
Ya'a, tevek veka uva'at ewal
tali matmatan, ba mia veka
bya'at vali.
20 Na'ut inyai, na veka
mkya'a ne, Ya'a uleal Ya-
mang ralan a, ovu mia
mlyeal Ya'a ralang a, ovu
vali Ya'a uleal ralabira ra.
21 Tamata iki watan
ntorung afa ovi ufareta
verin tamata ra ovu not-
orang, na ia nlobang urun
Ya'a. Iki watan nlobang Ya'a,
na Yamang a nlobang ia, ovu
Ya'a veka ulobang vali ia, ma
ufaturu tenang a verin ia."
22 Ba Yudas i wol Yudas
Iskariot, norat Yesus ne,
"Duila'a, afakinimi mane
fwaturu watan tenam a
verin ami, na'uk wol
fwaturu tenam a verin
tamata ovi rna'a lanit ivavan
a?"
23 Yesus nfalak ne,
"Tamata iki watan nlobang
Ya'a, na ia veka not-orang
afa ovi ufalak ra, ovu
Yamang veka nlobang ia.
Ya'a ovu Yamang a veka
amama verin ia, ma amleal
ovu ia, nata ti wol ni wahan.
24 Tamata iki watan wol
nlobang Ya'a, na ia veka
wol not-orang Ning vaivatul
ra. Vaivatul ovi mryenar
roak yai wol rtali watan Ya'a,
na'uk rtali Yamang i nsinir
Ya'a.
25 Ufalak munuk roak afa
avyai verin mia na'ut i it-
munuk obin.
26 Na'uk Yamang a veka
nala Ni Roh ma al nkati Ya'a
ma nala lablobang verin
mia. Ni Roh yai veka nair
mia na'a afakataka munuk,
ovu nfangnanang mia na'a
afa ovi air munuk roak verin
mia.
27 Uti, na'uk otu ma ral-
abira ra malinan watan. Ma-
linan i ntali Ya'a, ala verin
mia, ovu afa i ala verin mia
yai wol wean afa ovi lanit
ivavan a nala verin mia. Ba
ralabira ra deka kako'u ovu
deka byobar.
28 Mia mryenar roak i
ufalak ne, Ya'a veka uti,
na'uk veka uma ewal ma
utuan mia. Wean i mly-
obang Ya'a, na veka ralabira
lolin urun na'ut i uti verin
Yamang a, tevek Ni dawan a
nlia Ya'a.
29 Afa avyai wol rvotuk
obin, na'uk fiang ini ufalak
roak verin mia, boma wean
i afa avyai rvotuk, na my-
orang.
30 Ya'a veka wol ungrihi
ma rivun verin mia, tevek
naran roak ni amar a ma nit-
dawan i nfareta lanit ivavan
a mane nma. Na'uk ia wol ni
ngrebat ma nfareta Ya'a.
31 Na'uk afa avyai munuk
musti rvotuk, boma tamata
ovi rna'a lanit ivavan a rka'a
ne, Ya'a ulobang Yamang a,

ovu ot-orang afa ovi nfalak ra munuk. Byatar ma tati kikyai.”

15

Yesus wean aa anggur mnga'un a

1 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa wean ini: “Ya'a ini wean aa anggur mnga'un a, na Yamang a wean tamata i nwanar va'i anggur a.
2 Ningu aa anggur sanan ra, ovu sanan avyai rfaturu tamata inorang ra. Ba lokat aa sanan ovi wol vuarira, na tamata i nwanar va'i anggur yai veka netal vatuk aa sanan avyai. Na'uk aa sanan ovi vuar ra, na Ia veka nsingya aa sanan avyai, boma rtafal ma vuarira.
3 Mia myerat roak, tevek ufalak roak vaivatul ovi verin mia.
4 Mia musti myotu ma bira vava'at ra isa lalawatan ovu Ya'a, ovu Ya'a veka otu vali ma Ning vava'at isa lalawatan ovu mia. Wean aa anggur sanan ra wol bisma vuar wean i rdir-aling ira tali aa anggur a, ovu mia weabira vali inyai. Wean i wol bira vava'at isa ovu Ya'a, na wol bisma vuabira.
5 Ya'a ini wean aa anggur a, na mia wean aa anggur sanan ra. Tamata iki watan ni vava'at isa roak ovu Ya'a, ovu vali una'a lalawatan ni vava'at a, na ia veka vuan ma rivun. Tevek wean i wol bira vava'at isa ovu Ya'a, na wol myot-nala akataka.
6 Tamata iki watan wol ni vava'at isa ovu Ya'a, na ia veka wean aa sanan ovi retal vatuk ira. Ti ma rear roak, na rasdovuk ira ma relik rti yafu ralan ma rasnuri ira.
7 Wean i bira vava'at isa roak ovu Ya'a, ovu vali myala lalawatan vaivatul ovi ufalak roak verin mia na'a ralabira ra, na myera afaka watan tali Yamang a, na Ia veka nala verin mia.
8 Wean i bira vava'at ra wean aa sanan ovi vuarira rivun, na fyaturu ne, mia myeluk tamata ovi rorang Ya'a. Bira vava'at i wean inyai notu ma tamata ra rfadawang Yamang a.”

Yesus nsurak Ni tamata ovi rorang Ia ma rsilobang ira

9 “Ya'a ulobang mia, wean lahir Yamang a nlobang Ya'a. Ba musti myotu ma bira vava'at ra isa lalawatan ovu Ya'a, boma bisma mkya'a Ning silobang yai.
10 Wean i myot-orang afa ovi ufareta ma myotu ra, na bira vava'at ra isa lalawatan ovu Ya'a na'a Ning silobang a. Inyai wean lahir i ot-orang lalawatan afa ovi Ya-mang nfareta ma otu ra, ovu Ning silobang isa lalawatan ovu Ia na'a Ni silobang a.
11 Ufalak munuk afa avyai verin mia, boma ralabira ra lolin urun, wean Ya'a ralang i lolin urun a. Otu wean in-yai ma nfatnemung ralabira i lolin urun yai.
12 Ufareta mia ma myotu wean ini: Msyilobang mia, wean lahir i ulobang roak mia.
13 Tamata i ntorung ma nmata al nakvanak ni kida

ra, na tamata yai nfaturu
roak silobang i dawan lia
munuk.
14 Wean i myot-orang afa
ovi ufareta ma myotu ra, na
mia myotu kida roak ovu
Ya'a.
15 Ya'a veka wol era roak
mia ne tamata sansinir,
tevek tamata sansinir wol
nka'a afa ovi duan a veka
notu a. Na'uk era roak mia
ne kida, tevek afa ovi urenar
roak tali Yamang a, ufalak
munuk roak verin mia.
16 Mia wol fyili Ya'a, na'uk
Ya'a ufili mia ma usinir mia,
ma ti ma myotu afa ovi lolin
ra, boma weabira aa anggur
sanan ovi vuar lalawatan.
Myotu wean inyai, na myera
afaka watan tali Yamang a
na'a narang a, na Ia veka
nala verin mia.
17 Ba ufareta mia wean ini:
Msyilobang mia.”

*Tamata ovi rna'a lanit
ivavan a wol inar lahir Yesus
ovu Ni tamata ovi rorang Ia*

18 “Wean i tamata ovi
rna'a lanit ivavan wol inar
lahir mia, na mingnanang
ne, lan a wol inar lahir Ya'a.
19 Wean i bira vava'at ra
wean tamata ovi rna'a lanit
ivavan a, na ira veka rlobang
mia wean watan i rlobang
yanarira ra. Na'uk Ya'a ufili
roak mia, ma wol myovu
roak tamata ovi rna'a lanit
ivavan a, boma bira vava'at
ra naling ia tali ira. Wean
inyai bi wol inar lahir mia.
20 Mingnanang afa ovi
ufalak roak verin mia:
Tamata sansinir isa ni
dawan wol nlia duan a.
Tamata boku rwi-rwa lan
roak Ya'a, ovu ira veka rwi-
rwa vali mia. Na'uk tamata
boku vali rot-orang roak afa
ovi air ra, ovu veka rot-
orang vali afa ovi myair ra.
21 Tamata avyai rwi-rwa
mia, tevek myorang Ya'a. Ira
rotu wean inyai, tevek wol
rka'a Ia i nsinir roak Ya'a.
22 Wean i Ya'a wol uma
ma ungrihi ovu ira, na Ubu
wol nfasala ira. Na'uk fiang
ini uma roak ma ungrihi ovu
ira, na'uk rafena ma rorang.
Ba wol tamata isa vali bisma
nfalak ne, wol notu salasi-
lan!
23 Tamata iki watan wol
inan lahir Ya'a, na ia vali wol
inan lahir Yamang a.
24 Wean i Ya'a wol otu mu-
jizat ovi tamata ra wol rotu
obin na'a waharira ralan
ra, na Ubu wol nfasala ira.
Na'uk fiang ini rsi'ik roak
mujizat ovi otu ra, na'uk wol
inar lahir Ya'a ovu vali wol
inar lahir Yamang a.
25 Na'uk rotu wean inyai
ma nfakena afa ovi rtulis
roak na'a rira Inukun ne,
‘Ira wol inar lahir Ya'a,
na'uk wol rira lola ma wol
inar lahir Ya'a.’*
26 Ya'a veka usinir Roh i
ntali Yamang a ma nlobang
mia. Roh yai veka nfalak
lahir afa ovi kena ra. Roh yai
ntali Yamang a nma, ba veka
nfamalik Ya'a.
27 Mia vali musti fyamalik
afa ovi otu ra, tevek myovu
roak Ya'a na'ut i beti ukarya
na'a lanit ivavan ini.”

* **15:25 15:25** ***Inukun*** na'a ayat ini ihin a ne, tamata Yahudi rira Surat Ralan, tali Kejadian ti naran Maleakhi. Msi'ik vali na'a Mazmur 35:19, 69:5.

16

Dida dardirin a musti nangrebat urun na'a dida inorang a verin Yesus

1 "Ya'a ufalak munuk afa avyai verin mia, boma deka mifla talik bira inorang a verin Ya'a.
2 Tamata ra veka raling vatuk mia tali dida rahan falurut ra. Veka ti naran ni amar a ma tamata ovi rfedan mia ranovak ne, rkarya verin Ubu ovu rotu ma ralan lolin.
3 Rotu wean inyai, tevek wol rka'a Yamang a ovu wol rka'a vali Ya'a.
4 Ba fiang ini ufalak afa avyai verin mia, boma na'ut i rwi-rwa mia wean i ufalak roak yai, na mingnanang ne, ufamalik roak verin mia."

Ubu Ni Roh a nala ngrebat verin tamata ovi rorang Yesus

"Lan a wol ufalak afa avyai verin mia, tevek na'ut inyai, na Ya'a una'a ovu mia obin.
5 Fiang ini mane ewal roak Ya'a uti utuan Ia i nsinir Ya'a, na'uk wol tamata isa vali tali mia norat Ya'a ne, 'Muti ba?'
6 Fiang ini ralabira lalau, tevek ufalak roak ne, mane uti.
7 Na'uk afa i ufalak ini kena: Ni lolin a uti, boma na'a bira lolin. Wean i wol uti, na Ubu Ni Roh i nala lablobang verin mia veka wol nma. Na'uk wean i uti, na veka usinir Ia nma verin mia.
8 Wean i Ubu Ni Roh nma, na Ia veka notu ma tamata ovi rna'a lanit ivavan a rka'a ne, rotu roak salasilan. Ia veka notu ma rka'a ne, Ning vava'at nmalola, ovu rka'a vali Ubu Ni inukun i veka nfaleka verin lanit ivavan a.
9 Ia veka notu ma rka'a vali ne, rira salasilan roak, tevek rafena ma rorang Ya'a.
10 Ia veka notu vali ma rka'a ne, Ning vava'at nmalola, tevek ewal Ya'a uti verin Yamang a. Na'ut inyai, na mia veka wol mryea roak Ya'a.
11 Ubu Ni Roh veka notu vali ma rka'a Ubu Ni inukun i veka nfaleka verin ira, tevek fiang ini Ubu nukun roak nitdawan i nfareta lanit ivavan a.
12 Afa rivun ila'a mane ufalak verin mia, na'uk fiang ini wol bisma byar-nala afa avyai obin, tevek aleman.
13 Na'ut i Ubu Ni Roh nma, na Ni Roh yai veka nfalak afa ovi kena ra. Ia veka nair mia ma mkya'a afa ovi kena ra munuk. Na'ut i nangrihi, na afa ovi nfalak ra wol rtali Ni fikiran a watan, na'uk Ia nfalak afa ovi nrenar roak tali Ubu. Ia veka nfalak vali verin mia na'a afa ovi veka rvotuk ra.
14 Ubu Ni Roh a veka nalang Ya'a, tevek vaivatul ovi nfalak verin mia yai, rtali munuk Ya'a.
15 Afa ovi rna'a munuk Yamang a, Ya'a Ningu vali. Wean inyai bi ufalak ne, afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin mia, rtali munuk Ya'a."

Mtyuan lan sian a, beti mtyuan lolin a

16 "Ning amar wol mnanat roak ma veka wol mryea roak Ya'a, ovu veka wol

mnanat, na mryea ewal
Ya'a.”

17 Ba Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia boku rsiforat ira
ma rfalak ne, “Afakinimi
nfalak ne, ‘Ning amar wol
mnanat roak ma veka wol
mryea roak Ya'a, ovu veka
wol mnanat, na mryea ewal
Ya'a’? Afakinimi Ia nfalak
vali ne, ‘Ya'a mane ewal Ya'a
ti verin Yamang a’?”

18 Ira rfalak vali ne, “Ia
nfalak ne, ‘Ning amar wol
mnanat roak.’ Ita wol tka'a
ne, inyai ihin aka?”

19 Yesus nka'a ne, ira mane
rera ma nfalyawang na'a afa
ovi nfalak ra. Ba nfalak ne,
“Inlangin a ufalak ne, Ning
amar wol mnanat roak ma
veka wol mryea roak Ya'a,
na'uk veka wol mnanat, na
mryea ewal Ya'a. Ba msyifo-
rat mia na'a afa yai?

20 Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Na'ut i uti
a, na mia veka byakar ma
ralabira lalau, na'uk tamata
ovi rna'a lanit ivavan a
veka inarira lolin. Velik ne
byakar, na'uk veka myewal
ma ralabira ra lolin urun.

21 Bira wawa'uk i mtyuan
yai wean vata i mane ndoku
rahan nfarnuang a. Na'uk
ti ma nrali roak ia, na wol
nangnanang roak wawa'uk
yai, tevek nrali roak kasiko'u
yanat isa na'a lanit ivavan a.

22 Wean vali inyai verin
mia. Fiang ini ralabira lalau,
na'uk veka utuan ewal mia,
na veka inabira lolin, ovu
wol tamata isa vali bisma
nala inabira lolin yai tali
mia.

23 Amar yai, na veka wol
myorat afakataka tali Ya'a.
Afa i ufalak verin mia ini,
kena urun! Na'ut inyai, na
myera afaka watan tali Ya-
mang a na'a narang a, na Ia
veka nala verin mia.

24 Tali lalan a ma naran
amar ini, na mia wol myera
akataka na'a narang obin.
Ba fiang ini myera afaka
watan na'a narang a, na
Yamang a veka nala verin
mia, boma ntafal ma ral-
abira lolin urun.

25 Ya'a ala vaivatul
kamkuma ma al ufalak
munuk afa avyai verin mia.
Veka naran ni amar a ma
wol ala vaivatul kamkuma
roak ma ungrihi verin mia,
na'uk veka ufalyawang lahir
na'a Yamang a verin mia.

26 Na'ut inyai, na mia
veka myala narang a ma
ka'i myera verin Yamang a.
Ya'a wol ufalak ne, veka
era afakataka tali Yamang a
verin mia,

27 tevek Yamang a ka'i
nlobang mia. Ia nlobang
mia, tevek mlyobang Ya'a,
ovu myorang ne, Ubu nsinir
Ya'a.

28 Ya'a utali Yamang a uma
lanit ivavan a, ba uban-talik
lanit ivavan a ma ewal Ya'a
ti verin Yamang a.”

29 Ba Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia rfalak verin Ia
ne, “Fiang ini mungrihi,
na wol mala roak vai-
vatul kamkuma, na'uk
fwalyawang lahir afa ovi
fwalak ra.

30 Fiang ini amka'a roak
ne, Oa mka'a munuk
afakataka, ba wol amperlu

roak ma amorat akataka tali
Oa. Wean inyai bi, amorang
urun ne, Oa mtali Ubu."
31 Yesus nfalak ne, "Ba fi-
ang ini myorang roak afa ovi
ufalak ra?
32 Mingnanang! Ni amar
a veka nma, ovu fiang ini
amar yai nma roak. Mia
veka mifla talik Ya'a ma
myewal mia miti bira ra-
han ra, ma aksa Ya'a watan.
Na'uk wol aksa Ya'a, tevek
Yamang a novun Ya'a.
33 Ufalak munuk afa avyai
verin mia, boma ralabira ra
malinan watan, tevek bira
vava'at ra isa roak ovu Ya'a.
Na'a lanit ivavan a mia veka
mtyuan susa. Na'uk mtya-
hang ralabira watan, tevek
utung munuk roak ngrebat
ovi rna'a lanit ivavan a."

17

Yesus naflurut verin tamata ovi rorang Ia

1 Yesus nfalak munuk afa
avyai, beti ntadata nrata
lanit ma nfalak ne, "Bapa,
naran roak ni amar a ma
fwaturu Yanam Ni dawan a,
boma Yanam a nfaturu vali
Mu dawan a.
2 Bapa, Oa mala roak
ngrebat verin Yanam a ma
nfareta tamata ovi rna'a
lanit ivavan a munuk.
Ngrebat yai notu ma Ia
nala vava'at kakiwal verin
tamata ovi mala munuk
roak ira verin Ia.
3 Vava'at kakiwal yai wean
ini: ira rka'a roak ne, Oa
Ubu i ikisa watan a ovu sa'i
kena Oa, ovu vali rka'a Yesus
Kristus i msinir roak Ia ma
nma lanit ivavan a.
4 Ya'a ufaturu roak Mu
dawan a na'a lanit ivavan
a, tevek ot-nala munuk roak
afa ovi msinir ma otu ra.
5 Bapa, wean inyai bi era
verin Oa, ma fwadawang
Ya'a na'a waham ralan wean
lan fwadawang Ya'a, na'ut i
wol motu lanit ivavan obin.
6 Ya'a ufamalik roak Oa*
verin tamata ovi mala roak
ira verin Ya'a na'a lanit iva-
van a. Oa Mu tamata avyai,
ovu mala roak ira verin Ya'a,
ovu vali rot-orang roak Mu
vaivatul ra.
7 Fiang ini rka'a roak ne,
afa ovi mala munuk verin
Ya'a rtali Oa.
8 Ufamalik roak Mu vai-
vatul ovi fwalak roak verin
Ya'a verin ira, ma rtorung
vaivatul avyai. Ira rka'a
urun ne, Ya'a utali Oa ovu
rorang ne, Oa msinir Ya'a
ma uma.
9 Ya'a uflurut verin ira.
Wol uflurut verin tamata ra
munuk na'a lanit ivavan ini,
na'uk verin tamata ovi mala
roak ira verin Ya'a, tevek Oa
Mu ira.
10 Ya'a Ning tamata ra, Oa
Mu vali ira, ovu Oa Mu
tamata ra, Ya'a Ningu vali
ira. Ira rfaturu Ning dawan
a ma tamata ra rfadawang
Ya'a.
11 Fiang ini uti verin Oa ta
Bapa. Ya'a wol una'a roak
lanit ivavan a, na'uk Ning
tamata ovi rorang Ya'a rna'a
lanit ivavan obin. Bapa, Oa
mwerat urun. Fara mwa-
nar ira ovu Mu ngrebat i
mala roak verin Ya'a, boma

* **17:6 17:6** Vai Yunani nfalak ne, *Ufamalik naram a.* Ayat 11, 12 ovu 26 wean vali ini.

ralar isa, wean lahir Ya'a
ovu Bapa ikisa watan ita.
12 Na'ut i una'a ovu ira
obin, na uwanar ira ovu
ngrebat i mala roak verin
Ya'a. Uwanar roak ira, ma
wol isa vali tali ira nmata
kakiwal. Na'uk isa watan
tali ira veka nmata kakiwal,
ma nfakena afa ovi rtulis
roak na'a Surat Ralan.†
13 Fiang ini uti verin Oa ta
Bapa. Una'a lanit ivavan ini
obin, na ungrihi wean ini,
boma ira bisma rfarnuang
ne, ralarira lolin urun wean
lahir Ya'a.
14 Ufamalik roak Mu vai-
vatul ra verin ira. Ba tamata
ovi rna'a lanit ivavan a wol
inar lahir ira, tevek rira
vava'at ra wol wean tamata
ovi rna'a lanit ivavan a. In-
yai wean vali Ning vava'at a,
wol wean tamata ovi rna'a
lanit ivavan a.
15 Ya'a wol era verin Oa
ma mala ira tali lanit ivavan
a, na'uk era ma mwanar ira
tali nitdawan a.
16 Rira vava'at ra wol
wean tamata ovi rna'a lanit
ivavan a. Ya'a vali Ning
vava'at a wol wean tamata
ovi rna'a lanit ivavan a.
17 Bapa, motu ma rira
vava'at ra rmalola ovu afa
ovi kena ra. Mu vaivatul ra
kena.
18 Wean lahir i msinir roak
Ya'a ma uma lanit ivavan a,
ba usinir vali ira ma rti verin
tamata ra na'a lanit ivavan
a.
19 Ya'a ka'i ala tenang a
wean lahir ralam nfalak a
ma na'a rira lolin, boma ira
bisma rala urun tenarira ra
ma rot-orang Mu vaivatul
ovi kena ra.
20 Ya'a wol mane uflurut
watan verin ira, na'uk uflu-
rut vali verin tamata ovi ro-
rang Ya'a tali afa ovi rfama-
lik ra.
21 Era verin Oa ta Bapa,
boma motu ma isa watan
ira, wean lahir Ya'a uleal
ralam a ovu mleal ralang
a. Era vali ma ira ovu ita
isa watan, boma tamata ovi
rna'a lanit ivavan a rorang
ne, Oa msinir roak Ya'a.
22 Ya'a alang roak ira wean
watan i malang roak Ya'a,
boma isa watan ira wean
lahir i isa watan ita.
23 Ning vava'at isa watan
ovu ira, ovu vali Bapa ovu
Ya'a isa watan ita, boma ir-
munuk isa watan ira. Wean
inyai, boma tamata ovi rna'a
lanit ivavan a rka'a ne,
Oa msinir Ya'a, ovu vali
mlobang ira wean lahir i
mlobang Ya'a.
24 Bapa, era ma fara
tamata ovi mala roak ira
verin Ya'a, rovu vali Ya'a ma
amna'a wan i una'a. Motu
wean inyai, boma rsi'ik Ning
dawan i mala roak verin
Ya'a, tevek mlobang roak
Ya'a, na'ut i wol motu lanit
ivavan obin.
25 Bapa, Mu afa ovi
motu ra rmalola lalawatan.
Tamata ovi rna'a lanit
ivavan a wol rka'a Oa. Na'uk
Ya'a uka'a Oa, ovu vali Ning
tamata ovi rorang Ya'a rka'a
ne, Oa msinir roak Ya'a.
26 Ya'a ufamalik roak verin
ira ne, iki Oa, ovu veka
ufamalik lalawatan Oa verin
ira, boma Mu silobang i mala
verin Ya'a nana'a lalawatan
ralarira ra, ma Ning vava'at

† **17:12 17:12** Mazmur 41:10

isa watan ovu ira.”

18

Yahudi ra rtaha Yesus
Matius 26:47-56; Markus 14:43-50; Lukas 22:47-53

1 Ti ma Yesus naflurut munuk wean inyai, na ir-
munuk Ni tamata ovi rorang
Ia rti oar Kidron ni lihir a.
Va'i zaitun isa nana'a inyai,
ba Yesus ovu Ni tamata ra rti
va'i yai ralan a.
2 Yudas i nfedi Yesus nka'a
vali va'i yai, tevek Yesus ba'i
nasdovu Ia ovu Ni tamata
ovi rorang Ia na'a inyai.
3 Ba Yudas nti wan yai. Ia
novun Roma rira sidovung
suldadu isa, ovu tamata ovi
rwanar Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut a rti vali
wan yai, ovu rtaha damar,
faduk ovu rira mneran ra.
Tamata Yahudi rira dawan
mela falurut ra ovu tamata
Yahudi ovi rtali sidovung
Farisi rsinir ira ma rti.
4 Yesus nka'a lahir afa
ovi veka rkena Ia, ba ti
nfaseri tamata avyai ma
nfalak verin ira ne, “Mia
mdyava iki?”
5 Ira rfalak ne, “Yesus i
ntali Nazaret a.”
Ia nfalak verin ira ne,
“Ya'a ini tamata i mdyava a.”
Na'ut inyai, na Yudas i nfedi
Yesus ndiri vali ovu ira na'a
inyai.
6 Na'ut i Yesus nfalak verin
ira ne, “Ya'a ini tamata i
mdyava a,” na tamata avyai
munuk rsuka ira ma rleka
fatvelar ira rsuta lanun.
7 Ba Yesus norat ewal ira
ne, “Mia mdyava iki?”
Ira rfalak ne, “Amdava
Yesus i ntali Nazaret.”
8 Yesus nfalak ne, “Ufalak
roak verin mia ne, Ya'a ini
tamata i mdyava a. Ba
wean i mdyava urun Ya'a, na
msyi'ik watan Ning tamata
ra ma rti.”
9 Yesus nfalak wean inyai,
boma nfakena afa ovi nfalak
roak ne, “Tamata ovi mala
roak ira verin Ya'a, na wol
isa tali ira nmamu.”*
10 Simon Petrus ntaha
nahin blawat isa, ba ntavar
nahin blawat yai ma nafat
vatuk Mela Falurut Ila'a ni
tamata sansinir isa arun
mela a. Sansinir yai naran
Malkhus.
11 Ba Yesus nfalak verin
Petrus ne, “Ma'adoru ewal
mu nahin blawat yai na'a ni
tlanan a. Oa beta fwikir ne,
wol utorung ma utuan susa
i Yamang nfadoku roak ma
musti utuan a?”

Yesus ndiri Hanas wahan ralan a
Matius 26:57-75; Markus 14:53-72; Lukas 22:54-71

12 Roma rira suldadu ra
ovu rira dawan a, ovu vali
tamata ovi rwanar Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut a,
rtaha Yesus ma rkeak Ia.
13 Nata rovun Ia rti lan
Kayafas memin i Hanas a.†
Ta'un yai Kayafas neluk
Yahudi rira Mela Falurut
Ila'a.
14 Kayafas nsurak lan roak
dawan Yahudi ra ne, “Ni
lolin a, tamata isa nmata
verin tamata rivun.”‡
15 Simon Petrus ovu
tamata isa vali tali Yesus Ni

* **18:9 18:9** Yohanes 6:39, 17:12 † **18:13 18:13** Kayafas memin verin Hanas, tevek Kayafas awan a verin Hanas yanan vata. ‡ **18:14 18:14** Yohanes 11:49

tamata ovi rorang Ia, rban-
orang Yesus. Yahudi rira
Mela Falurut Ila'a nka'a roak
Yesus Ni tamata isa yai. Ba
ia bisma norang Yesus ma
nti Mela Falurut Ila'a yai ni
rahan ni lean a,
16 na'uk Petrus nanaban
watan na'a balbelat ni falfo-
lat murin a. Yesus Ni tamata
yai newal ia nti murin ma
nangrihi ovu vata i nwanar
falfolat a, ma novun Petrus
nti ralan.
17 Ba vata yai nfalak
verin Petrus ne, “Betane oa
morang vali tamata yai?”

Petrus nfalak ne, “Wahal!”
18 Na'ut inyai na radridin
urun, ba Mela Falurut Ila'a
ni tamata sansinir ra ovu
tamata ovi ba'i rwanar
Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut a, rsidovuk yafu ma
rdiri rafraran. Petrus nti vali
ma irmunuk rafraran na'a
inyai.

19 Mela Falurut Ila'a yai
norat Yesus na'a Ni tamata
ovi rorang Ia ovu Ni afa ovi
nair ra.
20 Yesus nfalak ne, “Ya'a
ba'i udiri tamata rivun wa-
harira ralan ra ma un-
grihi. Ya'a usiair lalawatan
na'a rahan falurut ovu Ra-
han Dawan Falurut i tamata
Yahudi ra munuk ba'i ras-
dovu ira na'a. Ya'a wol mane
ungrihi fanfonak watan.
21 Afakinimi morat Ya'a?
Morat watan tamata ovi
rarenar roak afa ovi air ra.
Ira rka'a urun afa ovi ufalak
roak a.”
22 Na'ut i Yesus nfalak
wean inyai, na tamata isa
tali tamata ovi ba'i rwanar
Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut a, ntafitil Yesus ma
nfalak ne, “Mubrahi urun
ma mungrihi wean inyai
verin Mela Falurut Ila'a!”
23 Ba Yesus nfalak ne,
“Wean i afa i ufalak yai sala,
na eka fwalak Ning sala a,
na'uk wean i afa i ufalak yai
kena, na afakinimi mtafitil
Ya'a?”
24 Nata Hanas nsinir
ma rovun Yesus nti verin
Kayafas i neluk Mela Falurut
Ila'a yai. Yesus liman a
natkeak obin.
25 Simon Petrus nafraran
obin, ba tamata ovi rna'a
inyai rfalak verin ia ne, “Be-
tane oa morang vali Ia?”
26 Simon Petrus nalak ia
ma nfalak ne, “Wahal.”

Ba Mela Falurut Ila'a ni
tamata sansinir i lan a
Petrus nafat vatuk arun a,
ni tiniman isa nfalak ne,
“Inlangin a, urea roak oa
mimunuk Yesus mnya'a va'i
yai.”
27 Petrus nalak ewal ia
ma nfalak ne, “Wahal.”
Na'ut inyai, na manut isa
nkukuwai lahir.

Dawan Yahudi ra rovun Yesus nti verin Gubernur Pilatus

Matius 27:1-2,11-14; Markus 15:1-5; Lukas 23:1-5

28 Varverak sumatan obin,
na dawan Yahudi ra rovun
roak Yesus tali Kayafas ni
rahan a rti Gubernur ni ra-
han a. Na'uk dawan Yahudi
avyai wol rti Gubernur ni ra-
han ralan a, tevek wol mane

§ **18:28 18:28** Yahudi rira adat nfalak ne, wean i rti tamata ovi wol Yahudi rira rahan ralan ra, na rfangra roak tenarira ra. Gubernur Pilatus wol tamata Yahudi ia, ba wol bisma rti ni rahan ralan.

rfangra tenarira ra, wean
rira adat nfalak a.§ Rotu
wean inyai, tevek ira mane
rovu ma rafna'an na'a rira
amar dawan Paskah.
29 Ba Gubernur Pilatus nti
murin ma norat ira ne, “Mia
myangadu tamata ini, tevek
Ni sala aka?”
30 Ira rfalak ne, “Wean i
wol Ni sala, na wol amovun
Ia nma verin oa!”
31 Pilatus nfalak verin ira
ne, “Myala Ia miti ma ka'i
fyaleka inukun verin Ia, ma
inovan ovu bira inukun a.”
Na'uk tamata Yahudi
avyai rfalak ne, “Ami wol
mami ngrebat ma amfaleka
inukun matmatan verin
tamata.”
32 Afa yai nvotuk, boma
nfakena afa ovi Yesus nfalak
roak na'a Ni matmatan a.
33 Pilatus newal ia nti
ni rahan ralan a, nata
nera Yesus ma norat Ia ne,
“Yahudi rira raja verin Oa?”
34 Yesus nfalak ne, “Morat
Ya'a wean inyai, na ntali
ralam a, te tamata liak boku
rfamalik roak Ya'a verin
oa?”
35 Pilatus nfalak ne, “Oa
fwikir ne, ya'a ini tamata
Yahudi ya'a? Tamata ovi
rovun Oa mwa verin ya'a
ini, inyai Mu tamata Yahudi
ra, ovu Mu dawan mela falu-
rut ra. Motu sala aka ma
rovun Oa mwa ini?”
36 Yesus nfalak ne, “Ning
fareta wol ntali lanit ivavan
a. Wean i Ning fareta
ntali lanit ivavan a, na
Ning tamata ra veka rotu
ma vangoa-vanga, boma
deka rala Ya'a verin tamata
Yahudi ra. Na'uk Ning fareta
a wol ntali lanit ivavan a.”
37 Ba Pilatus nfalak verin
Ia ne, “Oa ini raja Oa?”
Yesus nfalak ne, “Oa ka'i
fwalak ne, Ya'a ini raja Ya'a.
Rarali Ya'a na'a lanit iva-
van ini, boma ufamalik afa
ovi kena ra. Tamata iki
watan ndava lalawatan afa
ovi kena ra, na ia nrenar
roak afa ovi ufalak ra.”
38a Pilatus norat Ia ne, “Afa
ovi kena ra, ihin aka?”

Pilatus nala Yesus verin Roma rira suldadu ra ma rbaku Ia na'a aa walwalur
Matius 27:15-31; Markus 15:6-20; Lukas 23:13-25

38b Pilatus nfalak munuk
wean inyai, na nti murin
ewal ma nfalak verin tamata
Yahudi ra ne, “Ya'a wol
utuan sala akataka na'a Ia.
39 Na'uk mia ba'i myera
verin ya'a, ma lokat varat
na'ut amar dawan Paskah,
na ufatalik tamata isa tali
bu'i ralan. Ba mtyorung ma
ufatalik Yahudi rira raja ini
verin mia?”
40 Ira rafwak ma rfalak
ne, “Deka fwatalik Ia, na'uk
fwatalik Barabas!” Barabas
yai nwi-nwa tamata ra ma
nbori rira metan ra.

19

1 Pilatus nangrihi munuk
verin tamata Yahudi ra, beti
nsinir ni suldadu ra ma
rasveva Yesus.*
2 Suldadu avyai ranan aa
anan ovi imarira ra ma
na'a sabe'u ma rfadoku na'a
Yesus ulun a. Ira rala ravit

* **19:1 19:1** Ira rala navnaval blawat ma al rasveva tamata ra. Ira rotu navnaval yai tali afwatan ulin, ma rkeak tima te afwatan lurin etal ra na'a ni tutul a.

blawat ungu isa ma ra'adoru
na'a Ia,
3 beti rsikati ira ti rfaseri
Yesus ma rfalak ne, “Yahudi
rira raja verin Oa, ba fara
nam a blawat!” Nata, rtafitil
wahan a.
4 Pilatus nti murin ewal
ma nfalak verin tamata
rivun avyai ne, “Eka msyi'ik,
ya'a ovun roak Ia nma verin
mia, boma mkya'a ne, wol
utuan sala akataka na'a Ia.”
5 Ba rovun Yesus nti
murin. Ia naklulu roak
sabe'u iman yai, ovu noru
roak ravit blawat ungu yai.
Pilatus nfalak verin ira ne,
“Eka msyi'ik tamata ini!”
6 Ti ma Yahudi rira dawan
mela falurut ra ovu tamata
ovi rwanar Yahudi rira Ra-
han Dawan Falurut a rsi'ik
Yesus, na rafwak ma rfalak
ne, “Bwaku Ia na'a aa wal-
walur! Bwaku Ia na'a aa
walwalur!”
Pilatus nfalak verin ira ne,
“Mia ka'i myala Ia ma byaku
Ia na'a aa walwalur, tevek
ya'a wol utuan lahir sala
akataka na'a Ia.”
7 Tamata Yahudi avyai
rfalak verin Pilatus ne, “Ami
mami inukun vali, ovu na'a
mami inukun a nfadoku ne,
Ia musti nmata, tevek nfalak
ne, Ubu Yanan Ia.”
8 Na'ut i Pilatus nrenar
i rfalak wean inyai, na ia
ntafal ma nbobar.
9 Ba Pilatus newal ia nti
ni rahan fareta dawan ralan
a. Ti ma rovun roak Yesus
nti rahan yai ralan, na no-
rat Yesus ne, “Oa mtali ahu
inba?” Na'uk Yesus wol
nvalat ia.
10 Pilatus norat ewal Ia ne,
“Oa mufena ma mungrihi
nulu ya'a? Oa wol mka'a
ne, ning ngrebat ma ufatalik
Oa, ovu ning ngrebat ma
ufalak ma rbaku Oa na'a aa
walwalur?”
11 Yesus nfalak ne, “Wean
i Ubu wol nala ngrebat yai
verin oa, na oa wol mu ngre-
bat akataka ma fwareta Ya'a.
Ba tamata i nala Ya'a verin
oa, ni salasilan a veran rahi
mu salasilan.”
12 Na'ut i Pilatus nrenar
afa i Yesus nfalak yai, na
ndava linga'an mane nfata-
lik Ia. Na'uk tamata Yahudi
avyai rafwak ewal ma rfalak
ne, “Wean i fwatalik Ia, na
oa veka wol motu kida roak
ovu Kaisar.† Tamata iki
watan ntorung ne notu raja,
na ia nangal roak Kaisar.”
13 Na'ut i Pilatus nrenar
i tamata Yahudi ra rfalak
wean inyai, na nsinir ma
rovun Yesus nti murin, na ia
ndoku kadera i ba'i ndoku
ma nfaleka inukun verin
tamata ra. Wan yai naran
Lantai Vatu, na'a vai Ibrani
rfanara ia ne Gabata.
14 Na'ut inyai, na ka'a bi
lera ndirlola. Amar yai, na
tamata Yahudi ra rasusan
warira ma ilyan, na rotu rira
amar dawan Paskah. Pilatus
nfalak verin tamata avyai
ne, “Ini bira raja a!”
15 Tamata avyai rafwak
ma rfalak ne, “Fwedan Ia!
Fwedan Ia! Bwaku Ia na'a
aa walwalur!”
Pilatus norat ira ne, “Ya'a
musti utorung ma rbaku

† **19:12 19:12** *Kaisar* wol tamata naran. Ihin a ne, tamata wean raja dawan i nfareta negara rivun ovi kerajaan Roma rira. Van dawan yai naran *Kaisar.*

bira raja a na'a aa walwalur?”

Yahudi rira dawan mela falurut ra rfalak ne, “Ami wol mami raja. Kaisar a'uk sa'i notu raja verin ami!”

16a Ba Pilatus nala Yesus verin ira, ma ti rbaku Ia na'a aa walwalur.‡

Roma rira suldadu ra rbaku Yesus na'a aa walwalur

Matius 27:32-44; Markus 15:21-32; Lukas 23:26-43

16b Ba rala Yesus ma rovun Ia rti.

17 Yesus ka'i nvara Ni aa walwalur a, ma nti wan i naran Kalkulun Wan. Na'a vai Ibrani rfanara ia ne, Golgota.

18 Na'a wan yai, na rbaku Ia na'a aa walwalur. Ira rbaku vali tamata irua ovu Ia, ma isa na'a Ni lihir mela, na isa na'a Ni lihir balit, na Yesus na'a fruarira ra.

19 Pilatus nsinir ira ma rtulis na'a kba etal isa, beti rbaku kba etal yai na'a aa walwalur ni tutul a. Vaivatul avyai ngoarira ne, “Yesus ntali Nasaret, Yahudi rira Raja verin Ia.”

20 Tamata Yahudi rivun rbas roak vaivatul avyai, tevek wan i rbaku Yesus na'a aa walwalur yai nfaseri kota. Vaivatul avyai rtulis na'a vai Ibrani, vai Latin ovu vai Yunani.

21 Yahudi rira dawan mela falurut ra rfalak verin Pilatus ne, “Deka mtulis ne, ‘Yahudi rira Raja verin Ia.’ Na'uk mtulis ne, ‘Ia nfalak ne Yahudi rira Raja verin Ya'a.’ ”

22 Na'uk Pilatus nfalak ne, “Afa i ufalak ma rtulis roak yai, wol bisma rkati.”

23 Ti ma suldadu avyai rbaku roak Yesus na'a aa walwalur, beti rala Ni kadaravit ra ma rsiduk na'ut ifa'at, ma sasan lokat ira. Ira rala vali Ni ravit blawat. Ravit blawat yai wol roar ia, na'uk redu falolang watan ia ma na'a near isa.§

24 Ba suldadu avyai rsifalak afa verin ira ne, “Deka tkamsat ravit blawat yai, na'uk totu undi ma tka'a ne, iki veka nia ravit blawat yai.” Wean inyai, boma nfakena afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan ne,

“Ira rsiduk Ning kadaravit ra lokat ira,
ovu rotu undi na'a Ning ravit blawat a.”*

Ba suldadu avyai rotu wean inyai.

25 Yesus renan a, ovu Yesus renan warin a, ovu Maria i awan verin Klopas, ovu Maria Magdalena rdir-ebang aa walwalur i rbaku Yesus na'a.

26 Na'ut i Yesus nsi'ik Ni tamata i norang Ia ovu

‡ **19:16a 19:16a** Tafsiran rivun rfalak ne, ***ira*** ihin a ne, Yahudi rira dawan mela falurut ra. Na'uk lyawan vali ne, Roma rira suldadu ra rbaku Yesus na'a aa walwalur. § **19:23 19:23** Ravit blawat yai wol wean ravit blawat amafal i brana Yahudi ra ba'i roru. Ravit blawat yai masnifit watan, ma bisma roru ia watan, te roru ia veki, beti roru ravit blawat i amafal. * **19:24 19:24** Mazmur 22:19 † **19:26 19:26** Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai nfaturu Yohanes. Yohanes i na'a ayat ini ovu 13:23, 13:24, 20:2, 21:7, 20 ntulis surat ini, na'uk naling ia tali Yohanes i nbaptis tamata ra.

nlobang urun ia ndiri inyai
ovu renan a, na nfalak verin
renan a ne, “Mama, inyai
yanam a!”†
27 Nata Yesus nfalak verin
Ni tamata i norang Ia yai
ne, “Inyai renam a!” Tali
amar yai, na Ni tamata yai
ntorung ma nala Yesus re-
nan a ma nana'a ni rahan a.

Yesus nmata
Matius 27:45-56; Markus 15:33-41; Lukas 23:44-49

28 Yesus nka'a ne, fiang
ini Ia notu munuk roak
karya ovi Ubu nala verin Ia.
Ba nfalak ne, “Ya'a ubroa.”
Nfalak wean inyai ma nfak-
ena afa ovi rtulis roak na'a
Surat Ralan.‡
29 Na'a wan yai, na moko
isa nngora ovu anggur i
nakbia a. Ba rala spons etal
isa ma rsovu na'a anggur
yai, ma rngatan teri spons
yai na'a aa etal isa ni tutul
a, ma rlauk rata nkena Yesus
sumarn a.
30 Ti ma Yesus nbuk roak
anggur yai, na nfalak ne,
“Roak rok.” Ba nsoak wahan
a, na nan a nakbosal.

Roma rira suldadu ra rsungu Yesus nelan a

31 Na'ut inyai, na tamata
Yahudi ra rasusan warira
ma ilyan, na ryari ira.
Ira rira adat notu teri ma
tamata ovi rbaku roak ira
na'a aa walwalur, wol bisma
raklo'i watan na'a amar i
ryari ira. Nlia tali inyai, na
amar i ryari ira yai neluk
amar dawan verin ira.§ Ba
dawan Yahudi ra rera verin
Pilatus ma nsinir suldadu
ra ma rkametal tamata ovi
rbaku ira yai earira ra, ma
rfasuka ira tali aa walwalur
ra.*
32 Nata suldadu avyai rti
ma rkametal lan tamata irua
i rbaku ira ovu Yesus, earira
ra.
33 Na'uk ti ma rfaseri
Yesus, ma rsi'ik na nmata
roak, ba wol rkametal ean a.
34 Na'uk suldadu isa
nsungu Yesus nelan ovu
vunut, ma laran a ovu wear
nvoat lahir.
35 Tamata i nsi'ik afa yai
ka'i nfamalik afa i nsi'ik yai.
Ia nka'a ne, afa ovi nfalak ra
kena ma nfamalik afa avyai,
boma myorang vali.†
36 Suldadu avyai wol
rkametal Yesus ean a, boma
nfakena afa ovi rtulis roak
na'a Surat Ralan ne, “Tali
lurin ra, na wol isa vali
nametal.”‡
37 Rtulis vali roak na'a
Surat Ralan wean ini,
“Tamata ra veka rsi'ik Ia
na'ut i rsungu roak Ia.”§

Yusuf i ntali ahu Arimatea nala Yesus tenan ma nfanuba Ia na'a van matmatan isa ralan a
Matius 27:57-61; Markus 15:42-47; Lukas 23:50-56

38 Afa avyai roak munuk
roak, beti tamata isa naran
Yusuf ntali ahu Arimatea nti

‡ **19:28 19:28** Mazmur 69:28 § **19:31 19:31** Amar dawan yai Paskah. Msi'ik Yohanes 2:12. * **19:31 19:31** Ira rkametal tamata i naklo'i na'a aa walwalur ean a, boma tamata yai yarak nmata. † **19:35 19:35** Yohanes i ntulis kitab ini ka'i nfamalik ia na'a ayat ini. Msi'ik vali na'a Yohanes 19:26, 21:24. ‡ **19:36 19:36** Keluaran 12:46, Bilangan 9:12, Mazmur 34:21 § **19:37 19:37** Zakharia 12:10, Wahyu 1:7

ma ntuan Pilatus ma nera
verin ia ma nala Yesus tenan
a. Yusuf norang vali Yesus,
na'uk norang fanfonak Ia,
tevek nbobar dawan Yahudi
ra. Pilatus ntorung afa i
Yusuf nfalak a, ba Yusuf nti
ma nfasuka Yesus tenan a.
39 Nikodemus i lan a ti
ntuan roak Yesus na'ut ovan
a, novu vali Yusuf. Ia ntaha
ngul ovi voarira lolin urun
a nararira mur ovu gaharu.
Rsileti roak ngul avyai, ma
ka'a bi kil vututelu.
40 Ira rala Yesus tenan a
ma rkuma Ia ovu maloli
ngangiar, ovu raslofi ngul
ovi voarira lolin avyai ma
rot-orang Yahudi rira adat a
verin tamata matmatan ra.
41 Na'a wan i rbaku Yesus
na'a aa walwalur, na va'i
isa nfaseri inyai. Na'a va'i
yai, na van matmatan isa
nana'a. Van yai ngorva'an
obin, tevek wol rfanuba mat-
matan ra na'a obin.*
42 Na'ut inyai, na tamata
Yahudi ra rasusan warira
ma rsa'a amar i mane ryari
ira. Ba Yusuf irua Nikode-
mus rti ma rfanuba Yesus
tenan a na'a van yai ralan a,
tevek nfaseri inyai.

20

Ubu nfava'at ewal Yesus tali matmatan

Matius 28:1-8; Markus 16:1-8; Lukas 24:1-12

1 Na'ut amar kareda, na
Maria Magdalena nti van
matmatan i rfanuba Yesus
tenan a. Na'ut inyai, na
manut ra vair iwarin obin.
Ia nsi'ik vatu dawan i rala
al rulang van yai ngoran a
natsuar roak.
2 Ba ia nafla ma ti ntuan
Yesus Ni tamata irua: Simon
Petrus ovu Yesus Ni tamata
isa i norang Ia ovu nlobang
urun ia.* Maria nfalak verin
ira ne, “Tamata ra rala roak
Duila'a tali van matmatan,
ovu wol amka'a ne, rfadoku
Ia na'a inba.”
3 Petrus ovu Yesus Ni
tamata liak isa i norang Ia
yai rti van yai.
4 Irua rafla, na'uk Yesus Ni
tamata liak isa i norang Ia
yai nafla lia Petrus, ba naran
lan van yai, beti Petrus.
5 Ia nsoak ia ma nsi'ik nti
ralan, na nrea maloli i rala
ala rkuma Yesus na'a inyai,
na'uk wol nti ralan.
6 Simon Petrus nma vali
ma nti lahir van yai ralan a.
Ia nsi'ik, na maloli i rala al
rkuma Yesus nana'a inyai.
7 Na'uk maloli i rala al
rkeak Yesus ulun a wol
nana'a ebang roak maloli i
rala al rkuma Ia. Maloli yai
natlulung roak ma na'a wan
liak.
8 Ba Yesus Ni tamata i
naran lan van yai, nti vali
ralan, ma nsi'ik munuk afa
avyai, beti norang ne, Yesus
nva'at ewal roak.
9 Ira wol rfan-aran obin
Surat Ralan ihin a ne, Ia
musti nva'at ewal tali mat-
matan.
10 Ba Yesus Ni tamata irua
ovi rorang Ia yai rewal ira rti

* **19:41 19:41** Tamata Yahudi ra ba'i rtivan vatu ma wean kamar, ma na'a wan tivat matmatan verin rahan teta isa. * **20:2 20:2** Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai nfaturu Yohanes. Yohanes i na'a ayat ini ovu 13:23, 13:24, 19:26, 21:7, 20 ntulis surat ini, na'uk naling ia tali Yohanes i nbaptis tamata ra.

rira rahan ra.

Yesus nfavotuk Ia verin Maria Magdalena

Matius 28:9-10; Markus 16:9-11

11 Maria Magdalena ndirebang van yai ma nvakar. Na'ut i nvakar, na nsoak ia ma nsi'ik nti van yai ralan,
12 na nrea Ubu Ni sansinir irua tali lanit ratan reluk kadaravit ngangiar, ma rdoku wan i rfanuba Yesus tenan a na'a. Isa ndoku wan i Yesus ulun nana'a, na isa vali ndoku wan i ean a rna'a.
13 Ba sansinir avyai rorat Maria ne, “Afakinimi bwakar?”

Maria nfalak ne, “Tamata rala roak ning Duila'a, ba wol uka'a ne rfadoku Ia na'a inba.”
14 Ia nfalak munuk wean inyai, na nfulak ia ma nsi'ik, na Yesus ndiri murin a, na'uk wol nka'a ne inyai Yesus.
15 Yesus nfalak verin ia ne, “Afakinimi bwakar? Oa mdava iki?” Maria nanarin ne, inyai tamata i ba'i nwanar va'i a, ba nfalak verin ia ne, “Bapa, wean i mala Yesus tenan a, na fwalak verin ya'a ne, fwadoku Ia na'a inba, boma ti ala Ia.”
16 Yesus nfalak verin ia ne, “Maria!”

Ba Maria nfulak wahan a ma nfalak na'a vai Ibrani ne, “Rabuni!”, ihin a Guru.
17 Yesus nfalak verin ia ne, “Deka mtaha Ya'a, tevek wol urata verin Yamang obin. Muti ma mtuan terang a valing ra ma fwalak verin ira ne, ‘Ya'a veka uti verin Yamang a ovu Yamabira a, ovu vali verin Ning Ubu a ovu bira Ubu a.’ ”
18 Maria Magdalena newal ia ma nfalak verin Yesus Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Ya'a urea roak Duila'a!” Ia nfalak afa ovi Yesus nfalak ra verin ira.

Yesus nfavotuk tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia

Matius 28:16-20; Markus 16:14-18; Lukas 24:36-49

19 Na'ut i amar kareda ma ni lervava a, na Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rasdovu ira na'a rahan isa, ba rkus-teri munuk falfolat ra, tevek rbobar dawan Yahudi ra. Brian munuk, na Yesus ndiri fruarira ra ma nfalak verin ira ne, “Fara Ubu notu ma bira vava'at ra malinan watan!”
20 Ia nfalak munuk wean inyai, beti nfaturu liman a ovu nelan i rsungu a verin ira. Na'ut i rsi'ik Duila'a, na ralar lolin urun.
21 Ba Yesus nfalak fasa ewal verin ira ne, “Fara Ubu notu ma ralabira ra malinan watan! Inyai wean lahir i Yamang nsinir Ya'a ovu vali Ya'a usinir mia.”
22 Ia nfalak munuk wean inyai, beti nafraik nan nti verin ira, ma nfalak ne, “Myala Ubu Ni Roh a na'a ralabira ra.
23 Wean i myabun roak tamata isa ni salasilan ra, na Ubu veka na'i vatuk vali tamata yai ni salasilan ra. Na'uk wean i wol myabun ni salasilan ra, na Ubu veka wol na'i vatuk vali ni salasilan ra.”

Yesus nfavotuk Ia verin Tomas

24 Na'ut i Yesus nfavotuk Ia
verin Ni tamata ovi rorang
Ia, na Tomas i rfanara ia ne,
Didimus wol nana'a ovu ira.
Ia ntali vali Yesus Ni tamata
vutu rahin irua ovi rorang
Ia.†
25 Ba Yesus Ni tamata ra
rfalak verin ia ne, “Ami
amsi'ik roak Duila'a!”
Na'uk ia nfalak verin ira
ne, “Wean i wol urea paku
wan na'a liman a, ovu wol
ufadoku limang tanan ra
na'a paku wan avyai, ovu
vali wol ufadoku limang a
na'a nelan i rsungu a, na
ya'a wol orang lahir.”
26 Kareda ralan isa nelak
roak, beti Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia rasdovu ewal
ira na'a rahan yai, na Tomas
novu vali ira. Ira rkus-
teri munuk falfolat ra, na'uk
brian munuk, na Yesus ndiri
fruarira ra ma nfalak ne,
“Fara Ubu notu ma bira
vava'at ra malinan watan!”
27 Nata Yesus nfalak verin
Tomas ne, “Msi'ik limang a
ovu fwadoku limam a na'a
paku wan ovi. Mlauk limam
a ma fwadoku na'a nelang i
rsungu a, boma deka ralam
raruan, ma morang lahir
Ya'a!”
28 Tomas nfalak ne, “Ya'a
ning Duila'a ovu ning Ubu
verin Oa!”
29 Yesus nfalak verin ia
ne, “Oa msi'ik roak Ya'a bi
morang. Lolin urun verin
tamata ovi wol rarea Ya'a,
na'uk rorang watan.”

Yohanes ntulis Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Yesus, boma tamata ra rorang Ia

30 Yesus Ni tamata ovi ro-
rang Ia rsi'ik Ni mujizat liak
rivun vali, na'uk wol rtulis
mujizat avyai na'a kitab ini.
31 Na'uk utulis afa ovi
Yesus notu ra na'a kitab ini,
boma myorang ne, Ia Raja i
ntevut dida salasilan ra, Ubu
Yanan Ia. Wean i myorang
Ia, na veka bira vava'at kaki-
wal.

21

Yesus nfavotuk tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia na'a danau Tiberias nelan a

1 Yesus notu munuk wean
inyai, beti nfavotuk ewal
vali tenan a verin Ni tamata
ovi rorang Ia na'a danau
Tiberias nelan a. Ia nfavotuk
tenan a wean ini:
2 Na'a danau yai nelan
a, na Simon Petrus, Tomas
i rfanara ia ne Didimus,
Natanael i ntali ahu Kana i
na'a Galilea, ntafal vali Zebe-
deus yanan irua ovu Yesus
Ni tamata irua ovi rorang
vali Ia, rasdovu ira na'a in-
yai.
3 Ba Simon Petrus nfalak
verin ira ne, “Ya'a mane ti
udava ian.”
Ira rfalak verin ia ne,
“Amorang vali oa.” Ba
irmunuk rti ma rdata ku-
mal a, beti raroal ma rdava
ian na'a danau yai. Na'uk
tali ovan lolan yai, na wol
rwadar akataka.
4 Ti ma lera wol ndata
obin, na Yesus ndiri roak
ngur ratan, na'uk ira wol
rka'a ne inyai Yesus.
5 Yesus norat ira ne, “Baba
averi, myadar te wahal?”

† **20:24 20:24** *Didimus* ihin a ne, kasiko'u dekut ia.

Ira rfalak ne, “Wol
amwadar.”
6 Yesus nfalak verin ira
ne, “Fyasuka bira jaring a
na'a kumal ni lihir mela a,
na veka myadar.” Ba rfa-
suka rira jaring a. Ti ma
rfar rira jaring a, na wol
rfar nala, tevek nala ma ian
rivun urun i lahir.
7 Ba Yesus Ni tamata i
nlobang urun ia yai* nfalak
verin Petrus ne, “Inyai,
Duila'a!” Ti ma Petrus
nrenar ne, inyai Duila'a, na
noru ni ravit a, tevek wol
noru ravit, beti nwatil nsuta
danau yai ma nra.
8 Yesus Ni tamata ovi ro-
rang Ia rorang Petrus rara
ovu rira kumal. Ira wol
ka'i raroa tali danau nelan
a, ka'a bi meter ratut isa
watan, ba rving jaring i
nngora lahir ovu ian ra.
9 Ti ma rda raran ngur
roak, na rsi'ik ian ovu roti ra
na'a yafaran ratan a.
10 Yesus nfalak verin ira
ne, “Mtyaha bira ian boku
tali ian ovi beti myot-nala
avyai mya.”
11 Simon Petrus ndata ku-
mal a ma nving jaring a nra.
Jaring yai nngora lahir ovu
ian dawan ratut isa vutlima
rahin itelu. Velik ne ian
rivun, na'uk rira jaring a wol
namsat.
12 Yesus nfalak verin
ira ne, “Mya ma tafna'an
kikyai.” Tali Yesus Ni tamata
avyai, na wol tamata isa vali
nabrahi ma norat Ia ne, “Oa
ini iki?” Tevek rka'a roak
ne, inyai Duila'a.
13 Yesus nti ma nala lan
roti verin ira, beti nala vali
ian ra.
14 Tali amar i Yesus nva'at
ewal tali matmatan, na
nfavotuk nala fatelu roak
tenan a verin Ni tamata ovi
rorang Ia.

Yesus norat Petrus ne, nlobang Ia te wahal

15 Ti ma rafna'an munuk,
na Yesus nfalak verin Simon
Petrus ne, “Simon, Yohanes
yanan oa. Oa mlobang Ya'a
nlia tali ira?”†

Petrus nfalak ne, “Kena ta
Duila'a. Oa mka'a lahir ne,
ya'a ulobang Oa.”

Yesus nfalak verin ia
ne, “Fwa'an ma lolin Ning
domba yanat ra.”
16 Yesus norat ewal ia
ma farua roak ne, “Simon,
Yohanes yanan oa. Oa
mlobang Ya'a?”

Petrus nfalak ne, “Kena ta
Duila'a. Oa mka'a ne, ya'a
ulobang Oa.”

Yesus nfalak verin ia ne,
“Mwanar ma lolin Ning
domba ra.”
17 Yesus norat ewal ia
ma fatelu roak ne, “Si-
mon, Yohanes yanan oa.
Oa mlobang Ya'a?” Petrus
ralan lalau, tevek Yesus no-
rat fatelu ia roak ne, “Oa
mlobang Ya'a?”

---

* **21:7 21:7** Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai nfaturu Yohanes. Yohanes i na'a ayat ini ovu 13:23, 13:24, 19:26, 20:2, 21:20 ntulis surat ini, na'uk naling ia tali Yohanes i nbaptis tamata ra. † **21:15 21:15** Tafsiran rivun rfalak ne, ***nlia tali ira*** ihin a ne, Yesus Ni tamata liak ra rlobang urun Ia, na'uk Petrus nlobang urun Yesus nlia tali ira. Naskah asli rfalak domba yanat na'a ayat ini, na'uk rfalak domba ra na'a 21:16, 17. Tafsiran ra rsialing ira na'a afa ini.

Ba Petrus nfalak ne, “Duila'a, Oa mka'a munuk afakataka. Oa mka'a ne, ya'a ulobang Oa.”

Yesus nfalak verin ia ne, “Fwa'an ma lolin Ning domba ra.
18 Afa i ufalak verin oa ini, kena urun! Na'ut i varverun oa obin, na ka'i mkeak twalam a ma bwana muti inba watan, wean ralam nfalak a. Na'uk wean i itrana roak oa, na veka mlauk limam ra, ma tamata ra rkeak oa ma rovun oa rti wan i wol inam ma muti a.”
19 Yesus nala vaivatul ovi ma nfaturu ne, wean inba ma Petrus veka nmata ma nfaturu Ubu Ni dawan a. Ia nfalak munuk wean inyai, na nfalak verin Petrus ne, “Morang Ya'a.”

Yesus nangrihi na'a Ni tamata i norang Ia ovu nlobang urun ia

20 Na'ut i Petrus nfulak ia ma nsi'ik, na Yesus Ni tamata i norang Ia ovu nlobang urun ia, nban-orang ira.‡ Tamata yai, Yesus Ni tamata i ndok-ebang Ia na'ut i irmunuk rafna'an ma norat Yesus ne, “Duila'a, tamata iki veka nfedi Oa?”
21 Petrus nsi'ik Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai, na nfalak verin Yesus ne, “Duila'a, wean inba ovu tamata ini?”
22 Yesus nfalak ne, “Wean i ralang nfalak ma nva'at nata ti naran i ewal Ya'a, na deka fwikir afa yai! Na'uk morang Ya'a.”
23 Ba ivar yai ti nsoru Yesus Ni tamata ovi rorang Ia, ma rfikir ne, Ni tamata yai veka wol nmata. Na'uk Yesus wol nfalak verin Petrus ne, Ni tamata yai veka wol nmata. Velik aba, Ia nfalak ne, “Wean i ralang nfalak ma nva'at, nata ti naran i ewal Ya'a, na deka fwikir afa yai.”

Vaivatul situli

24 Yesus Ni tamata yai nsi'ik ovu nfamalik afa ovi Yesus notu ra, ma ntulis afa avyai na'a kitab ini. Ita tka'a ne, afa ovi nfalak ra kena.
25 Yesus notu vali ma afa liak rivun ila'a matan, na'uk wean i musti rtulis munuk lahir afa avyai, na ufikir ne, lanit ivavan a veka wol nsa'a nala kitab avyai.

‡ **21:20 21:20** Msi'ik catatan kaki na'a Yohanes 21:7.

Kitab ini nfamalik Yesus Ni Rasul ra ovu afa ovi rotu ra

Tbas afa ovi veki

Tafsiran etal dawan rfalak ne, Lukas ntulis kitab ini. Lukas ntulis lan ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Yesus, beti snain ntulis kitab ini. Na'a kitab ini, Lukas nfamalik tamata ovi rorang Yesus rira afa ovi rotu ra, na'ut i Yesus nva'at ewal ma nrata lanit ratan. Lukas nfamalik Duila'a Yesus Ni rasul irua na'a kitab ini, inyai Petrus (pasal 1—12) ovu Paulus (pasal 13—28). Na'a kitab ini, na tbas Yesus Ni tamata sansinir rira afa ovi rair ra (Kisah 2:32-33, 36, 38-39; 4:12; 13:26-33, 38-39; 16:31).

Na'ut i Yesus wol nrata lanit ratan obin, na Ia nfalak verin Ni rasul ra ne, “Na'uk Ubu Ni Roh veka nleal mia ma nala ngrebat verin mia. Na'ut inyai, na veka ti fyamalik Ya'a na'a Yerusalem, propinsi Yudea munuk ovu Samaria, ti nsoru munuk lanit ivavan a.” (Kisah 1:8). Lolin urun ma tangnanang ovu menghafal vaivatul ovi rna'a ayat ini. Ubu Ni Roh nala ngrebat verin tamata ovi rorang Yesus, ma rfamalik lan Ubu Ni Ivar Lolin na'a kota Yerusalem, propinsi Yudea ovu propinsi Samaria, ovu vali na'a tamata ovi wol Yahudi warira i rleal a, nata ti naran kota Roma.

Yesus Ni tamata ovi ula ira ma rorang Ia, munuk lahir tamata Yahudi ira, ovu rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata Yahudi ra watan (11:19). Na'uk tamata Yahudi etal dawan wol rtorung Ivar Lolin yai. Wean inyai bi, ira ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata ovi wol Yahudi ra (13:45-46; 18:6; 28:28). Na'a pasal 15, na Lukas nfamalik ne, Yesus Ni rasul ra rasdovu ira ma rotu rapat dawan isa na'a Yerusalem. Na'a rapat yai, na rfadoku ne, tamata ovi wol Yahudi ira, na'uk rorang roak Yesus, ira wol rperlu ma rot-orang munuk Musa ni inukun ra.

Kitab ini nfalyawang verin tamata ovi rbas kitab ini ne, tamata ovi rorang Yesus rira afa ovi rair ra wol rangal fareta Roma.

Surat ini ihin a

1. Yesus Ni rasul ra rira afa ovi rotu ra na'a Yerusalem. (pasal 1—7)
2. Rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a na'a propinsi Samaria ovu propinsi Yudea. (pasal 8—12)
3. Paulus ni banbanan i ula lalelan a. (pasal 13—14)
4. Rapat dawan na'a kota Yerusalem. (15:1-35)
5. Paulus ni banbanan i nomor irua a. (pasal 15:36—18:22)
6. Paulus ni banbanan i nomor itelu a. (pasal 18:23—21:16)
7. Ra'abu'i Paulus na'a kota Yerusalem ovu na'a kota Kaisarea. (pasal 21:17—26:32)

8. Paulus ni banbanan nti Roma. (pasal 27—28)

Ubu veka nala Ni Roh verin tamata ovi rorang Yesus

1 Kida Teofilus, na'a ning kitab i ususan lan a, ufamalik munuk roak afa ovi Yesus notu ovu nair ra,*
2 ti naran amar i Ubu notu ma Yesus nrata lanit ratan. Yesus wol nrata lanit ratan obin, na Ubu Ni Roh nala ngrebat verin Ia, ma nsurak Ni rasul ovi nfili ra.
3 Tamata ra rotu sian Ia ma rfedan Ia, na'uk nva'at ewal. Ia notu ma faneak rivun ovu nfavotuk ma rivun tenan a verin rasul ra, ti naran amar vutfa'at, boma rka'a basil ne, Ia nva'at ewal roak. Ia nfamalik verin ira na'a i wean inba ma Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja.
4 Amar isa, na irmunuk Yesus rasdovu ira ma rafna'an, ma nfalak ne, "Deka miti talik Yerusalem veki, ma mnyaban watan na'a ini, ti naran i Ubu nfakena Ni tnorung a ma nala Ni Roh verin mia. Ya'a ufamalik lan roak Ubu Ni Roh verin mia.
5 Yohanes nbaptis tamata ra ovu wear watan, na'uk wol mnanat, na Ubu veka nbaptis mia ovu Ni Roh."†

Na'ut i Yesus nrata lanit ratan

6 Na'ut i rasul ra rasdovu ira, na rorat Yesus ne, "Duila'a, fiang ini mane fwatalik ami tali Roma ni fareta ma fwadiri ewal Israel ni fareta?"
7 Yesus nfalak verin ira ne, "Yamang sa'i nfadoku amar yai ovu Ni ngrebat a. Mia wol bisma mkya'a.
8 Na'uk Ubu Ni Roh veka nleal mia ma nala ngrebat verin mia. Na'ut inyai, na veka ti fyamalik Ya'a na'a Yerusalem, propinsi Yudea munuk ovu Samaria, ti nsoru munuk lanit ivavan a."
9 Yesus nfalak munuk afa yai verin ira, na rsi'ik lahir i Ubu notu ma nrata lanit. Ia nrata ma mutan nteri ma wol rarea roak Ia.
10 Ira rtadata rata lanit obin, na brian munuk, na brana irua roru kadaravit ngangiar rdir-ebang ira.
11 Irua rfalak ne, "Tamata Galilea averi, notu afakinimi mdyiri ini ma mtyadata mirata lanit i? Amar isa, na Yesus i Ubu notu ma nrata lanit ratan yai veka newal Ia, wean i beti mryea Ia nrata lanit ratan."

Tamata ovi rorang Yesus rfili Matias al nkati Yudas

12 Nata rasul ra rewal ira tali vuar Zaitun rti Yerusalem. Ntali vuar ini nti Yerusalem kil isa teran.
13 Rewal ira ti raran rahan i rna'a teri na'a Yerusalem, na rarata kamar i na'a ratan. Tamata ovi rna'a inyai nararira: Petrus, Yohanes, Yakobus, Andreas, Filipus, Tomas, Bartolomeus, Matius,

* **1:1 1:1** Tafsiran etal dawan rfalak ne, Lukas nasusan kitab ini. Ia ntulis kitab ini verin ni kida Teofilus. Ni kitab i nasusan lan a, kitab Lukas na'a Perjanjian Ngorva'an na'a Surat Ralan. † **1:5 1:5** Faliak ***nbaptis mia ovu Ni Roh***, ihin a ne, Ubu naflahar tamata ovi rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ma nala Ni Roh ma nleal ralarira ra.

Yakobus i yaman Alfeus,
Simon i ntali sidovung Zelot
ovu Yudas i yaman a naran
vali Yakobus.‡
14 Rir tinemun ralarira isa
ma rasdovu ira lalawatan al
raflurut. Irmunuk vata boku
ovu Yesus renan ovu vali
Yesus warin ra.
15 Na'ut inyai, na Petrus
ti ndiri tamata ovi rorang
Yesus fruarira ra. Na'a wan
yai, na tamata ka'a bi ratut
isa vutrua.
16 Ia nfalak ne, “Terang
a valing averi, Ubu nfakena
roak afa ovi Raja Daud ntulis
na'a Surat Ralan. Lalan ana,
Ubu Ni Roh nangrihi ovu
Daud ma nfamalik Yudas i
nban-ulu verin tamata ovi
rtaha Yesus.
17 Yudas ini lan a itmunuk
vali, tevek Yesus nfili ia ma
neluk rasul.”
18 (Yudas nala kubang i
Yahudi ra rala verin ia tevek
nfedi Yesus, ma al nfaha
lanun. Na'a lanun yai, na
nleka fangofak ia, ma nmata.
Evun a nakfefar lahir ovu
tnean ra rma murin.
19 Tamata ovi rna'a
Yerusalem ra munuk rka'a
afa ini, ba rfanara lanun
yai na'a rira vai ne, “Hakal-
Dama.” Ihin a ne, lanun i
tamata laran a nvoat na'a.)
20 Petrus ntafal ma nfalak
ne, “Raja Daud ntulis na'a
kitab Mazmur ne,§
‘Ni lolin ana, ni rahan a
vu watan ma deka
tamata isa ti nleal.’
Daud ntulis vali ne,
‘Ni lolin ana, tamata liak
nkati ia na'a ni van a.’
21 Ba did tinemun, ita
musti tfili brana isa ma nkati
Yudas. Tamata yai norang
lalawatan ita na'ut i Duila'a
Yesus nva'at obin,
22 ntali amar ovi Yohanes
nbaptis* tamata ra, ti naran
amar i Ubu notu ma Yesus
nti talik ita ma nrata lanit
ratan. Tamata i veka tfili ia
yai musti nkarya ovu ita ma
nfamalik ne, Yesus nva'at
ewal roak.”
23 Nata rir tinemun
rfaturu tamata irua. Isa
naran Yusuf i boku rfanara
ia ne Barsabas, ovu vali
boku rfanara ia ne Yustus,
ovu tamata isa vali naran
Matias.
24 Ira raflurut ma rfalak
ne, “Duila'a Yesus, Oa mka'a
munuk tamata ralarira ra.
Ba fara fwaturu verin mam
tinemun na'a tamata irua ini
ne, ralam nfalak iki,
25 boma neluk rasul ma
nkati Yudas i nti talik roak
ni karya i mala verin ia, ba
nti wan i inovan ovu afa i
notu.”†
26 Nata rotu undi na'a irua
nararira ra, na Matias naran
nvotuk, ba nti ma ntafal ra-
sul vutu rahin isa yai.

2

Ubu Ni Roh nma na'ut i amar dawan Pentakosta

‡ **1:13 1:13** *Zelot* ini ihin a Yahudi rira sidovung isa. Ira inar ma rala'ing vatuk tamata Roma ovi rfareta Israel. Simon novu rira sidovung yai. § **1:20 1:20** Raja Daud nfamalik Yudas na'a Mazmur 69:25, 109:8 * **1:22 1:22** Tafsiran ra etal ko'u rfalak ne, *dari baptisan Yohanes* ihin a ne, tali amar i Yohanes nbaptis Yesus. † **1:25 1:25** Tafsiran rivun rfalak ne, Yudas nmata ma nti yafwan kakiwal.

1 Ti naran amar dawan
Pentakosta*, na tamata
ovi rorang Yesus rasdovu
munuk ira na'a wan isa.
2 Brian munuk, na rarenar
afa isa ngoan wean nait
dawan ila'a tali lanit nsuta
ma nsoru munuk lahir na'a
rahan i rdoku a.
3 Nata rarea afa ovi wean
yafongan ra ma felarira ra
wean tamata earn. Yafon-
gan ra rsialing ira ma ti rtu-
rat tamata ra munuk.
4 Ubu Ni Roh a ti ma
nsoru lahir ralarira ra, ba
betfasa rangrihi ovu vai ovi
wol rka'a ra, tevek Ubu Ni
Roh a notu ma rangrihi.
5 Na'ut inyai, na Yahudi
ovi rot-orang afa ovi Ubu
ralan nfalak ra rtali negara
munuk na'a lanit ivavan a
rna'a Yerusalem.
6 Na'ut i rarenar afa ngoan
dawan i wean a nait yai,
na tamata rivun rasdovu ira.
Yahudi avyai rtalkaka, tevek
rarenar tamata ovi rorang
Yesus rala rira vai ra al ran-
grihi.
7 Ira rtalkaka lahir ma
rfalak ne, “Ya'i yo, ita tka'a
roak ne, tamata ovi rangrihi
ini rtali munuk Galilea!
8 Wean inba ma ita trenar
ira rala dida vai ra al ran-
grihi?
9 Boku tatali Partia,†
Media, Elam, Mesopotamia,
Yudea, Kapadokia, Pontus,
Asia,
10 Frigia, Pamfilia, Mesir
ovu wan ovi rna'a Libia ma
rfaseri kota Kirene. Boku
vali tatali kota Roma.
11 Ita boku tamata Yahudi
ovu boku vali wol Yahudi
ira, na'uk rorang roak dida
agama. Boku vali tatali
Kreta‡ ovu Arab, na'uk tre-
nar ira rala dida vai ra ma
rfamalik afa dawan ovi Ubu
notu ra!”
12 Rir tinemun rtalkaka
ovu wol rka'a ma raroal te
rara, ba rsiorat ira ne, “Afa
ini ihin aka?”
13 Na'uk tamata boku
rangrihi lablabir ira ma
rfalak ne, “Tamata avyai
renu anggur§ ma ranavut
watan!”

Petrus nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata rivun

14 Ba Petrus ndiri ovu ra-
sul vutu rahin isa yai ma
nangrihi verin tamata rivun
avyai ovu vain dawan ma
nfalak ne, “Terang a val-
ing Yahudi averi ovu tamata

* **2:1 2:1** Na'a Perjanjian Mnanat na'a Surat Ralan, na amar dawan Pentakosta naran a naling ia. Rfanara ia ne, Snoba Karedralan Ifitu (Keluaran 34:22) ovu Snoba Fadiar (Keluaran 23:16), tevek tamata ra rdiar rira gandum ra, beti rotu amar dawan ini. Yahudi rivun tali wan rivun rti Yerusalem ma rorang Pentakosta. Amar vutlima nelak roak tali amar i Yahudi ra rangnanang amar i rdir-talik Mesir (Paskah), beti amar dawan Pentakosta. † **2:9 2:9** Na'ut varat 605-538 sebelum Masehi, na tamata Babilonia rtaha tamata Yahudi ra ma rleal Babilonia. Nata rfatalik ira, na'uk boku a'uk rewal ira rti Palestina (Israel). Boku rleal negara ovi: Partia, Media, Elam, Mesir ovu Libia. Boku rleal wan dawan (*daerah*) ovi: Mesopotamia ovu Frigia. Boku vali rleal propinsi ovi: Yudea, Kapadokia, Pontus, Asia ovu Pamfilia. Ira rair ma rka'a vai ovi rna'a war i rleal ra. ‡ **2:11 2:11** Kreta ovu Arab inyai negara. § **2:13 2:13** Anggur i tamata Yahudi ra rotu wean tuat na'a dida, na'uk rotu tali aa anggur vuan ra. Ni alkohol dawan vali, ba tamata ra bis ranavut.

ovi mnya'a Yerusalem! Eka
mryenar ma lolin afa ovi
veka ufalak verin mia.
15 Mia mnyarin ne, tamata
ovi ranavut. Wahal, tevek
lera ndata roak, na'uk wol
ka'i ngnea obin!
16 Na'uk afa ovi beti mryea
yai, Ubu nfalak lan roak
verin nabi Yoel ma ntulis ne,
17 Ubu nfalak ne,

‘Amar ra mane rlia roak,
ba Ya'a veka ala Ning
Roh verin tamata ra
munuk.

Ba yanabira vata ovu brana
ra veka rarenar lahir
tali Ya'a ma ti rfamalik
Ning vaivatul ra,

ovu bira varverun ra
veka wean i ramifi
na'uk wol rtub-lufa,
ovu itrana ra veka
ramifi lahir.

18 Na'a amar avyai, na veka
ala lahir Ning Roh
verin Ning sansinir
vata ra ovu brana ra,

boma ira ki rfamalik afa
ovi rarenar lahir tali
Ya'a.

19 Ya'a veka otu mujizat ra
na'a lanit

ovu faneak ovi tamata
ra wol rot-nala na'a
lanit ivavan a;

veka lara, yafu, ovu yafu-
man nafkoval.

20 Lera veka wol vanan lahir,

ovu vulan veka navuli
ma wean lara,

beti Duila'a Ni amar dawan
nma.

Na'a amar yai, na Ia
veka nma ma nfavo-
tuk Ni ngrebat a.*

21 Tamata ovi rera lablobang
verin Duila'a, na Ia
veka nsikat ira tali
rira salasilan ra, ma
rira vava'at kakiwal.’†

22 Terang a valing Israel
averi, eka mryenar afa ovi
ufalak ini! Yesus i ntali ahu
Nazaret yai, Ubu nsinir roak
Ia ma nma verin mia. Ubu
nala ngrebat verin Ia ma
notu mujizat ra ovu faneak
ovi tamata ra wol rot-nala,
ovu vali nfaturu Ni ngrebat
a ma tamata ra rtalkaka.
Bir tinemun mkya'a roak afa
ovi notu ra, tevek msyi'ik
munuk roak.
23 Ubu ralan nfalak roak
ma nala Yesus verin mia. Ia
nka'a roak afa ovi tamata
ra mane rotu verin Yesus.
Ba mia ovu tamata ovi wol
rorang Ubu byaku Ia na'a aa
walwalur ma fyadiri Ia ma
fyedan Ia.
24 Yesus ntuan wawa'uk
i dawan urun, beti nmata.
Na'uk Ubu nfava'at ewal Ia
tali matmatan, tevek mat-
matan a wol bisma ntahang
teri Ia.
25 Raja Daud nfamalik lan
roak Yesus ne,‡

‘Ya'a usi'ik lalawatan Duila'a
nban-ulu verin ya'a.
Ia ndiri ning lihir
mela,

ba tamata ra wol rweang
nala ya'a.

* **2:20 2:20** Vaivatul ovi rna'a ayat 19, 20 wean ayat boku tali Perjanjian Mnanat ovi rfamalik na'ut i Ubu veka nukun tamata ra ovu lanit ivavan a. Msyi'ik Yesaya 13:9-10; 24:21-23; 34:4; Yehezkiel 32:7; Yoel 2:10-11; 3:15; ovu Amos 8:9.
† **2:21 2:21** Yoel 2:28-32 ‡ **2:25 2:25** Raja Daud nfamalik Yesus na'a ayat 25-28.

26 Wean inyai, bi ralang lolin urun ma uraning Oa.
Uka'a basil ne, velik ne umata, na'uk veka ning vava'at kakiwal.
27 Velik ne umata, na'uk wol mtalik Ya'a ma umata watan.
Wol mtorung ma Mu Sansinir i ralan nmerat urun, tenan a nakvisal.
28 Oa fwaturu roak linga'an verin Ya'a ma veka ning vava'at kakiwal. Oa veka motu ma ralang lolin urun, tevek movun Ya'a.' "§
29 Petrus ntafal ma nfalak ne, "Terang a valing averi, ya'a wol ufonak ralang verin mia ma ufamalik ubud-nusid i Raja Daud. Ia nmata roak, ma wan i roving ia tali lalan ma naran amar ini nana'a obin.
30 Daud nabi ia, ba nka'a roak ne, Ubu nala tnorung verin ia ovu nafwaba verin ia ne, tali Daud ubun nusin ra, na veka nsikat tamata isa ma neluk Raja i ntevut dida salasilan ra, ma ndoku wan i Daud ndoku ma nfareta.
31 Ubu notu ma Daud nka'a lan afa i Ubu veka notu a, ba Daud nfalak ne, Ubu veka nfava'at ewal Raja i ntevut dida salasilan ra tali matmatan. Ubu wol ntalik Ia ma nmata watan, ba tenan wol nakvisal.
32 Ubu nfava'at ewal Yesus tali matmatan, ma mam tinemun amsi'ik ovu mata-mami ra ne, Ia nva'at.
33 Ubu nalang ma dawan Yesus, ba nsikat Ia ma ndoku Ni lihir mela na'a lanit ratan. Ubu nfakena Ni tnorung ma nala roak Ni Roh verin Yesus. Nata Yesus nala Ubu Ni Roh ma nsoru ralamami ra, ma amar ini msyi'ik ovu mryenar afa ovi Ni Roh notu a.
34 Daud tenan wol nrata lanit ratan, na'uk nfamalik ne,
'Ubu nfalak verin ning Duila'a ne, "Mdoku Ning lihir mela,
35 ti naran i otu ma tamata ovi rira sian Oa rsoak nulu Oa." '*
36 Ba Israel averi, wean inyai, na bir tinemun musti mkya'a ne, Yesus i byaku Ia na'a aa walwalur ma fyadiri Ia yai, Ubu notu ma neluk Duila'a verin mia, ovu neluk Raja i ntevut dida salasilan ra."
37 Ti ma rarenar afa avyai, na ralarira lalau urun, ba rorat vali Petrus ovu rasul liak ra ne, "Kida averi, ki amotu aka?"
38 Petrus nfalak verin ira ne, "Mia munuk musti myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra, ovu mtyorung ma ambaptis mia na'a Yesus Kristus naran a ovu Ni ngrebat, boma Ubu veka na'i vatuk bira salasilan ra. Nata Ubu veka nala Ni Roh verin mia.
39 Ubila'a i traning a nala tnorung ini verin tamata ovi nfili ra, ba nala verin mia ovu yanabira ovu ububira ra, ovu vali verin tamata ovi raroa tali ini."
40 Petrus nangrihi verin ira wean inyai, ovu nala vali

§ **2:28 2:28** Mazmur 16:8-11 * **2:35 2:35** Mazmur 110:1

vaivatul rivun ma nsurak ovu nfangnanang ira ne, “Deka myorang tamata ktu-fan ovi rva'at fiang ini, boma Ubu deka nukun mia na'ut i veka nukun tamata ovi wol rorang Ia.”

Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung

41 Amar yai tamata rivun rorang afa ovi Petrus nfalak na'a Yesus, ba ti rbaptis ira. Rarekan tamata ovi beti rorang Yesus amar yai, na tamata rivun itelu.
42 Tamata avyai iva'ur urun ma rorang ma dawan afa ovi rasul rair verin ira. Ira ralar isa ma ba'i rasdovu ira ma rafna'an kida ovu raflurut.
43 Rasul ra rotu mujizat ra ovu faneak rivun ovi tamata ra wol rot-nala, ba tamata ra munuk ralang ma dawan Ubu.
44 Tamata ovi rorang Yesus ba'i rasdovu ira, ma rala rira metan ra munuk ma irmunuk rira watan.
45 Amar boku, na tamata boku tali ira rfedi rira lanun ovu rira metan ra, ma rtanang kubang yai verin tamata inorang ovi rira kubang mamahin.
46 Lokat amar, na rasdovu ira na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lean. Ira rafna'an kida na'a rira ra-han ra ovu ralar lolin, ovu vali wol rfakaratat tenarira ra.
47 Ira rfadawang Ubu lalawatan ma tamata ovi rna'a Yerusalem inar ira. Lokat amar, na Duila'a notu ma tamata ra rtafal ma rorang Yesus, ma Ubu nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.

3

Petrus notu ma lolin brana laklukut isa

1 Amar isa, na lera mane sian roak, na Petrus irua Yohanes rarata Yahudi rira Rahan Dawan Falurut. Lokat amar lera wean inyai, na Yahudi ra ba'i rti ma raflurut na'a inyai.*
2 Tamata ra rvara brana isa i natlukut tali amar i rar-ali ia. Lokat amar, na rvara ia ma rfadoku ia na'a Rahan Dawan Falurut ni tembok dawan ni falfolat ila'a i rfa-nara ia ne Falfolat i Felan Lolin Buas. Brana yai ndoku falfolat yai ngoran a ma nera kubang tali tamata ovi rti Rahan Dawan Falurut.
3 Ia nsi'ik Petrus irua Yohanes rbana mane rti Ra-han Dawan Falurut ni lean ralan, ba nera kubang tali ira.
4 Ira rsi'ik nanuang ia, ma Petrus nfalak verin ia ne, “Eka msi'ik ami!”
5 Ba brana yai nsi'ik nan-uang ira ma nanovak roak na'a ralan ne, veka rala afa boku verin ia.
6 Ba Petrus nfalak verin ia ne, “Ya'a wol ning kubang, na'uk afa ovi rna'a ya'a ini veka ala verin oa. Yesus Kristus i ntali ahu Nazaret nala ngrebat verin ya'a, ba ufalak ne, bwana kikyai!”

* **3:1 3:1** Lera mane sian roak, wean jam 3 (*sore*). Tamata Yahudi ra rasnuri afwatan ra, farua lokat amar na'a rira Rahan Dawan Falurut. Yahudi rira mela falurut ra rasnuri afwatan ra, na tamata ra raflurut. Afwatan ra reluk rira korban.

7 Ba ntaha brana laklukut
yai liman mela ma nfadiri ia.
Notu wean inyai, na brana
yai ean a ovu ni kamuku ra
rangrebat lahir.
8 Ba naswatil ma ndiri ovu
nbana lahir. Nata ia ovu
Petrus irua Yohanes rti Ra-
han Dawan Falurut ni lean
ralan. Ia nbana naswatil
watan ia ma nraning Ubu.
9 Tamata ovi rna'a in-
yai munuk rsi'ik brana yai
nbana nala roak ovu nran-
ing Ubu.
10 Ira ref nala ia ne, brana
laklukut i ba'i ndoku Rahan
Dawan Falurut ni falfolat i
rfanara ia ne "Falfolat i Fe-
lan Lolin Buas," ma nera
kubang tali tamata ra. Ir-
munuk rtalkaka lahir, tevek
lolin roak ia.

Petrus nangrihi na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut

11 Brana laklukut yai
ntaha Petrus irua Yohanes
ma irtelu rti wan i rfanara
ia ne, Salomo ni abelus.
Tamata rivun avyai rtalkaka
lahir, ba rafla ti ma rfaseri
ira.
12 Petrus nsi'ik tamata
rivun avyai ma nfalak
ne, "Hoi, Israel averi,
afakinimi msyi'ik afa yai,
na mtyalkaka, ovu msyi'ik
nanuang ami? Mia mnyarin
ne, mami ngrebat te mami
vava'at nmerat urun notu
ma tamata yai nbana?
13 Ubu i Abraham, Ishak,
Yakub ovu ubud-nusid ra
ba'i raraning, nalang ma
dawan Ni sansinir a. Ni
sansinir yai Yesus i lan ana,
mia myala roak Ia verin
fareta ra ma rfedan Ia, ovu
mila'ing Ia na'a gubernur
Pilatus wahan ralan, velik ne
Pilatus mane nfatalik Ia.
14 Ia ralan nmerat urun
ovu Ni vava'at nmalola,
na'uk mifena Ia, ba myera
tali Pilatus ma nfatalik
tamata isa i ba'i nsifedan
verin mia.
15 Mia fyedan Ia i nala
vava'at kakiwal verin
tamata ra, na'uk Ubu
nfava'at ewal roak Ia tali
matmatan. Ami amsi'ik
lahir Ia nva'at ewal tali
matmatan.
16 Yesus Ni ngrebat notu
ma brana laklukut ini ean
ra rangrebat roak, tevek no-
rang Ia. Mia munuk mkya'a
ovu msyi'ik roak brana lak-
lukut ini. Ia norang Yesus,
ba Yesus notu ma lolin lahir
ia na'a wahabira ralan ra.
17 Kida averi! Fiang
ini uka'a roak afa sala ovi
mimunuk bira dawan ra my-
otu verin Yesus, na'uk wol
fyan-aran afa ovi myotu ra.
18 Na'uk wean inyai, boma
Ubu nfakena afa ovi lalan a
Ia nfalak verin nabi ra, ma
ti rfamalik Raja i ntevut dida
salasilan ra. Ira rfalak ne, Ia
musti ntuan susa rivun.
19 Ba terang a valing averi,
myahil kikyai ma mtyalik
tali bira salasilan ra ma my-
orang Ubu, boma na'i vatuk
bira salasilan ra.
20 Myotu wean inyai,
boma Duila'a novun mia ma
nfaloling ralabira ra. Ia veka
nsinir Yesus nti verin mia,
tevek nfili roak Ia ma neluk
Raja i ntevut dida salasilan
ra.
21 Ia nana'a lanit ratan
watan, nata ti naran amar
i Ubu notu ma afa ra munuk

ngorva'an ewal, wean i
nfalak roak na'a Ni Tnorung
a, nahu Ni nabi ovi ralarira
ra rmerat urun.
22 Lalan ana, Musa nfalak
ne, 'Ubila'a i mryaning a
veka nfili nabi isa tali bira
sidovung a. Ia veka wean
ya'a, ba mia musti mryenar
ma lolin afa ovi nfalak ra
verin mia na'a afaka watan.
23 Tamata iki watan wol
nrenar nabi yai ma norang
Ia, na Ubu veka naling ia tali
Ni tamata ovi rorang Ia, ma
nfedan ia.'†
24 Tali nabi Samuel ti
naran nabi ovi marmuri ra,
na ira munuk rfamalik afa
ovi fiang ini tamata ra rsi'ik
a.
25 Lalan a, Ubu nala
tnorung verin Ni nabi ra.
Ia nala vali tnorung ini ma
naflahar ububir-nusibira ra.
Tnorung ini verin mia vali.
Ubu nfalak verin Abraham
ne, 'Ya'a veka ala ubum-
nusim isa ma uflahar tamata
ra munuk na'a lanit ivavan
ini.'‡
26 Ba Ubu nsinir lan Ni
sansinir verin mia. Inyai
Yesus i naflahar mia, ovu
notu ma myahil ma mtyalik
tali bira afa sian ovi myotu
ra."

4

*Yahudi rira mela falurut
ra ovu rira dawan ra ra-
novak mane rukun Petrus
irua Yohanes*

1 Na'ut i Petrus irua
Yohanes rangrihi nulu
tamata rivun avyai obin,
na Yahudi rira mela falurut
ra ovu tamata i nfareta
suldadu ovi rwanar Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut
a, ovu vali tamata boku tali
Yahudi rira sidovung isa
naran Saduki, rma ma rtuan
ira.
2 Tamata dawan avyai ran-
grova urun, tevek irua rair
tamata ra ovu rfalak ne, Ubu
veka nfava'at ewal tamata
ovi rmata ra, wean i nfava'at
roak Yesus tali matmatan.
3 Ba ira rtaha Petrus ovu
Yohanes ma ti rvatuk ira
na'a bu'i ralan. Ovan roak,
ba rtahang teri ira na'a inyai
ma ti naran ilyan.
4 Na'uk tali tamata rivun
ovi rarenar afa ovi rair ra,
na rivun ila'a rorang Yesus.
Ira rarekan brana ra, na ka'a
bi rivun ilima rorang roak
Yesus.
5 Ni ilyan ana, Yahudi
rira dawan ovi rair Musa
ni inukun ra, ovu dawan
Yahudi ra ovu dawan
ovi rban-ulu verin ira,
rasdovu ira na'a Yahudi
rira sidovung dawan na'a
Yerusalem.
6 Rira Mela Falurut Ila'a
naran Hanas, ovu Kayafas,
Yohanes, Aleksander, ovu
ni tiniman liak ra munuk
rdoku sidovung dawan yai.*
7 Ira rovun Petrus irua
Yohanes ma rdiri waharira
ralan ra, ma rorat ira ne,

† **3:23 3:23** Ulangan 18:15, 18, 19 ‡ **3:25 3:25** Kejadian 22:18; 26:4 * **4:6 4:6** Yahudi ra rfili Hanas ma ndoku rira Mela Falurut Ila'a na'ut varat ilima (*Masehi*). Mela falurut ila'a ndoku ti naran nmata, beti rkati ia, na'uk fareta Roma ra rfaleka ia na'ut varat vutu rahin ilima (*Masehi*). Ba Yahudi ra rfili Hanas ni ranetan Kayafas ma ndoku Mela Falurut Ila'a, na'uk ralang ma dawan Hanas obin. Snain Hanas ni tiniman verin Yohanes irua Aleksander vali.

“Mia myotu ma lolin brana laklukut yai ovu ngrebat tali iki, ovu myala iki naran a ma myotu afa ini?”

8 Ubu Ni Roh nsoru lahir Petrus ralan a ma nfalak ne, “Dawan Yahudi averi ovu dawan ovi byan-ulu verin ami!

9 Amar ini myera ma amfamalik na'a i wean inba ma amlobang tamata lak-lukut yai, ovu vali wean in-binimi tamata yai lolin roak ia.

10 Mane ufalyawang verin mia ovu vali Israel ra munuk ma mkya'a ne, Yesus Kris-tus i ntali ahu Nazaret nala ngrebat verin ami ma amotu ma lolin tamata ini ma ndiri wahabira ralan ra. Mia myotu ma rbaku Yesus na'a aa walwalur, na'uk Ubu nfava'at ewal Ia.

11 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, Yesus wean vatu i tukan ra rvatuk. Mia wean tukan ovi rvatuk vatu yai:

> ‘Na'uk Ubu nala vatu i byatuk yai ma notu ma wean vatu i fyawan lia munuk ma al nfangrebat rahan yai.’†

12 Yesus a'uk sa'i nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Ubu wol nfili tamata liak isa vali na'a lanit ivavan ini ma nsikat ita tali dida salasilan ra.”

13 Tamata ovi rna'a sidovung dawan yai rsi'ik roak ne, Petrus irua Yohanes rabrahi, ovu rka'a vali ne, irua wol raskola, ba rtalkaka. Ira rka'a ne, tamata irua ini rorang lalawatan Yesus.

14 Na'uk tamata avyai wol bisma rfalak afakataka, tevek tamata i Petrus irua Yohanes beti rotu ma lolin ia yai ndir-ebang ira.

15 Ba rfareta Petrus ovu Yohanes ma rti sidovung dawan murin a, boma tamata avyai rfamalik ewal ira.

16 Ba rsiorat ira ne, “Ita veka totu aka verin tamata irua ini? Tamata ra munuk na'a Yerusalem rka'a roak ne, tamata irua yai rotu mujizat i betfasa tamata ra rarea, ba rtalkaka. Wol talak nala roak ita na'a mujizat yai.

17 Na'uk totu ma tamata liak wol rarenar mujizat i rfamalik yai, ba eka tfalak teri ira, boma deka rfamalik Yesus verin tamata ra.”

18 Ba rera ewal Petrus irua Yohanes ma rti ralan, ma rfareta ira boma deka rfamalik te rair ewal Yesus verin tamata ra.

19 Na'uk Petrus irua Yohanes rfalak ne, “Eka fyanovak watan na'a ral-abira ra ne, afaka kena na'a Ubu wahan ralan a: ami amorang afa ovi fyalak ra, te amorang Ia.

20 Ami wol bisma amta-lik ma amfamalik afa ovi amsi'ik ovu amrea roak.”

21 Ira wol rdav-nala linga'an mane rukun Petrus irua Yohanes, tevek tamata ra munuk na'a inyai rfadawang Ubu na'a afa i tamata irua ini rotu a. Ba ral-ewal vaivatul aleman al rfabobar ira, beti rfatalik ira.

† **4:11 4:11** Mazmur 118:22

22 Tamata ra munuk rka'a
roak ne, Ubu notu mujizat,
tevek tamata laklukut i beti
rotu ma lolin ia ini, ni varat
vutfa'at rahin roak.

Tamata ovi rorang Yesus rera ma Ubu nfangrebat tenarira ra

23 Ti ma rfatalik roak
Petrus irua Yohanes, na re-
wal ira rti ma rtuan rira kida
ra. Ba rfamalik munuk afa
ovi Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu dawan Yahudi
ra rfalak verin ira.
24 Ti ma rira kida ra
rarenar afa ovi rfalak ra,
na irmunuk ralarira isa ma
rera verin Ubu ne, "Duila'a,
Oa sa'i fwareta afakataka
munuk. Oa motu lanit iva-
van a ovu lanit ratan. Oa
motu vali tahat ovu afa ovi
rna'a ralan.
25 Ubumam-nusimami
Raja Daud nkarya verin Oa,
ba lalan ana, fwalak ma Mu
Roh notu ma Daud nfalak
ne,
'Notu afakinimi bangsa ovi
wol Yahudi ra ran-
grova ma dawan i?
Afaka notu ma tamata
ra rvolan ma rotu afa
ovi wol ihir lahir?
26 Raja ovi rna'a lanit ivavan
rasusan warira mane
rotu rihi, ovu vali
mela dawan ra ras-
dovu ira ma ra'an vai
isa ma rangal Duila'a
ovu Ni Raja i ntevut
dida salasilan ra.'‡
27 Daud nfalak kena, tevek
Raja Herodes irua gubernur
Pontius Pilatus rasdovu roak
tamata Israel ra ovu ovi wol
Israel ra na'a Yerusalem,
mane rangal Yesus, Mu
Sansinir i nmerat urun. Oa
fwili roak Ia ma neluk Raja i
ntevut dida salasilan ra.
28 Duila'a, Oa sa'i mungre-
bat, ba ira rot-nala watan
afa ovi ralam nfalak roak ma
rotu. Oa bwolan roak ma
rotu afa avyai.
29 Duila'a, amera verin Oa
ma mrenar ovu msi'ik ira!
Ira rworuk-rwak ami, ba
mlobang ami, boma rala-
mami dawan ma amfama-
lik ma lolin Mu vaivatul ra,
tevek amkarya verin Oa.
30 Mala Mu ngrebat, boma
tamata ovi rira suhut ra veka
lolin ewal ira. Fara motu
wean inyai, tevek Yesus, Mu
sansinir i nmerat urun a,
veka notu ma amotu vali
mujizat ra ovu faneak ovi
tamata ra wol rot-nala."
31 Ti ma raflurut munuk,
na ruru na'a wan i rasdovu
ira na'a yai. Ubu Ni Roh
nsoru lahir ralarira ra, ba
wol rbobar ma rfamalik Ubu
Ni vaivatul ra.

Tamata ovi rorang Yesus rsilobang ira

32 Tamata ovi rorang Yesus
munuk ralarira isa, ba wol
tamata isa tali ira nafena ma
nala ni metan ra verin rira
sidovung.
33 Ubu nala ngrebat dawan
verin rasul ra ma rfamalik
ne, Ia nfava'at ewal Duila'a
Yesus tali matmatan, ba Ubu
naflahar ma dawan tamata
ovi rorang Ia.
34 Wol tamata isa tali ira
kasian ia, tevek amar boku,
na tamata ra rfedi rira rahan
te lanun ra ma rala kubang
avyai
35 verin rasul ra. Nata
rtanang kubang avyai ma

‡ **4:26 4:26** Eka msi'ik Mazmur 2:1, 2

inovan ovu afa ovi tamata ra
rperlu.
36 Tamata isa naran Yusuf
wean vali inyai. Rasul ra
rfanara ia ne Barnabas, ihin
a tamata i ba'i nfangrebat
tamata ralarira ra. Ubun
nusin ra rtali Yahudi rira
arun dawan isa naran Lewi.
Rarali ia na'a nuhu isa naran
Siprus.
37 Ia nfedi ni va'i isa ma
nala kubang avyai verin ra-
sul ra.

5

Ananias irua awan a Safira rsiklabir

1 Brana isa naran Ananias,
awan a naran Safira. Irua
rfedi rira lanun boku.
2 Ia nfonak lanun yai
fyawan a, ma boku verin ia,
na teran ntaha ti verin rasul
ra. Ia awan nka'a vali afa i
notu yai.
3 Ba Petrus nfalak
ne, “Ananias, afakinimi
mtorung ma nitdawan nleal
lahir ralam a, ma mlabir
Ubu Ni Roh ma fwonak
kubang boku tali lanun i
fwedi yai?
4 Wol fwedi lanun yai obin,
na oa mu lanun a. Ti ma
fwedi roak, na oa mu lanun
fyawan yai obin. Afakin-
imi munovak na'a ralam a
wean inyai? Oa wol mlabir
tamata, na'uk mlabir roak
Ubu.”
5 Ti ma Ananias nrenar
munuk afa i Petrus nfalak
yai, na nmata lahir ma nleka
nsuta lanun. Ba tamata
ovi rarenar ivar yai rbobar
urun.
6 Varverun boku rma ma
rkuma ia, ma rvara ia rti
murin ma roving ia.
7 Ka'a bi jam itelu nelak
roak, na Ananias awan nma
vali. Na'uk ia wol nka'a ne,
awan nmata roak.
8 Petrus norat ia ne, “Eka
fwalak verin ya'a. Lanun
i mirua awam a fyedi yai,
fyawan a veran ini?”
Ananias awan nfalak ne,
“O'u ta baba, fyawan veran
inyai.”
9 Petrus nfalak verin ia
ne, “Afakinimi mirua awam
ralabira isa ma mlyabir te-
man Ubu Ni Roh i? Eka
msi'ik! Tamata ovi beti rti
roving awam a rewal roak
ira ma rdiri falfolat ngoran
a, ba veka rvara vali oa ma
ti roving oa.”
10 Ti ma Ananias awan
nrenar munuk afa i Petrus
nfalak yai, na nmata lahir
ma nleka nsuta ntuba Petrus
wahan ralan a. Varverun
avyai rti rahan ralan ma
rsi'ik, na nmata roak, ba
rvara ia ma ti roving ia
nebang awan a.
11 Ba tamata ovi rorang
Yesus* ovu tamata liak ovi
rarenar afa ini, irmunuk
rbobar urun.

Rasul ra rotu mujizat ra ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala

12 Rasul ra rotu mujizat
rivun, ovu vali rotu faneak
ovi tamata ra wol rot-nala,
na'a tamata rivun waharira
ralan ra. Tamata ovi ro-
rang Yesus ralarira isa ma
ba'i rasdovu ira na'a wan

* **5:11 5:11** ***Tamata ovi rorang Yesus*** ihin a ne, sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem watan.

isa naran Salomo ni abelus
i na'a Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut.
13 Tamata liak wol rabrahi
ma rdoku ovu ira, velik ne
tamata ra ralang ma dawan
ira.
14 Na'uk amar nkati amar,
na sidovung tamata ovi ro-
rang Duila'a Yesus ntafal
lalawatan. Ba vata ovu
brana rivun rorang Ia.
15 Rasul ra rotu mujizat ra,
ba tamata ra rsikat tamata
ovi rira suhut ra ma rfanuba
ira na'a ko'i te dari na'a
linga'an, boma wean i Petrus
nbana nahu inyai ma molan
nkena watan ira, na lolin
lahir ira.
16 Tamata rivun ila'a rtali
ahu ovi rfaseri Yerusalem
rma vali ma rovun rira
tamata ovi rira suhut ra ovu
tamata ovi nait sian ra rleal
ira, ba ira munuk lolin ewal
ira.

Yahudi rira dawan ra rotu sian rasul ra

17 Ti nata Yahudi rira Mela
Falurut Ila'a ovu ni tamata
ovi rna'a sidovung Saduki
ralarira sian urun, tevek
tamata rivun rorang rasul
ra.
18 Ba rtaha rasul ra rma
ma ra'abu'i ira.
19 Na'uk lervava yai, na
Ubu Ni sansinir isa tali lanit
ratan nma ma nvadil bu'i ni
falfolat ra ma novun ira rti
murin, ma nfalak verin ira
ne,
20 “Miti Rahan Dawan
Falurut ni lean ma mdyiri
ineri, ma fyamalik munuk
vaivatul ovi rala vava'at
ngorva'an a verin tamata
rivun.”
21 Ira rot-orang snurak
i sansinir tali lanit ratan
yai nfalak a, ba varverak
sumatan, na rti Rahan
Dawan Falurut yai ni lean
ma rsiair na'a inyai.

Na'ut inyai vali, na Yahudi
rira Mela Falurut Ila'a ovu
ni tamata ovi rorang ia rma,
ma rera Israel rira dawan
ovi rdoku rira sidovung
dawan ma rasdovu munuk
ira. Nata rsinir tamata ra
ma rovun rasul ra ti verin
ira.
22 Na'uk tamata avyai rti
raran bu'i, na rasul ra wol
rleal roak, ba rewal watan
ira ma rfalak verin sidovung
dawan yai ne,
23 “Ti amaran bu'i yai, na
amsi'ik falfolat ra ratkusi ma
lolin watan, ma tamata ovi
rwanar falfolat ra rdiri fal-
folat ngoran ra. Na'uk ti
amvadil falfolat ra, na wol
amrea tamata isa vali na'a
ralan.”
24 Ti ma tamata i nfareta
suldadu ovi rwanar Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut a,
ovu Yahudi rira dawan mela
falurut ra rarenar ivar yai,
na ralar raruan ma rsiorat
ira ne, ilyan te ravrua veka
wean inba?
25 Nata tamata isa nma
ma nfalak ne, “Baba averi,
eka msyi'ik! Tamata ovi
mya'abu'i ira yai rdiri Rahan
Dawan Falurut ni lean ma
rair tamata ra!”
26 Ba tamata i nfareta
suldadu ovi rwanar Rahan
Dawan Falurut ovu ni sul-
dadu ra rti ma rala rasul irua
yai. Ira rala rasul irua yai
ovu lolin watan, tevek wean
i rotu sian ira, na rbobar
beta ne tamata rivun rteva
ira.
27 Ira rovun rasul irua
yai ma rti rdiri tamata ovi

rna'a sidovung dawan yai
waharira ralan ra, boma
Mela Falurut Ila'a norat afa
tali ira.
28 Ia nfalak ne, “Amfalak
teri roak ma deka fyamalik
Tamata yai verin tamata ra.
Na'uk fyamalik roak Ia ma
ti nsoru roak wan ovi rna'a
Yerusalem. Mia fyalak vali
ne, ami amotu ma Tamata
yai nmata!”
29 Petrus ovu rasul liak
ra rfalak ne, “Ami musti
amot-orang a'uk afa ovi Ubu
nfalak ra. Ami wol amot-
orang afa ovi tamata ra
rfalak.
30 Mia fyaklo'i Yesus na'a
aa walwalur ma fyedan Ia.
Na'uk Ubu i ubud-nusid ra
ba'i raraning a, notu ma Ia
nva'at ewal tali matmatan.
31 Ubu nalang ma dawan
Yesus, ba novun Ia nrata
lanit ratan ma ndoku Ni lihir
mela, ma nala ngrebat verin
Ia ma nfareta tamata ra, ovu
nsikat ira tali rira salasilan
ra. Ubu notu wean inyai,
boma tamata Israel ra rahil
ma rtalik tali rira salasilan
ra, ovu na'i vatuk rira salasi-
lan ra.
32 Ami amrea ma amfama-
lik afa avyai munuk, ovu
Ubu Ni Roh nrea nka'a vali
afa ovi Yesus notu ra. Ubu
nala Ni Roh verin tamata ovi
rot-orang afa ovi nfalak ra.”
33 Dawan ovi rdoku
sidovung dawan yai rarenar
afa avyai, na rangrova urun
i lahir, ba mane rfedan rasul
avyai.
34 Na'uk tamata Farisi isa
naran Gamaliel† na'a vali
sidovung dawan yai. Ia nair
vali Yahudi rira inukun ra,
ba tamata ra munuk ralang
ia. Ia ndiri ma nsinir tamata
ovi rwanar rasul ra ma
rovun ira rti murin, na'uk
wol mnanat.
35 Nata nfalak verin ira
ne, “Hei, tamata Israel averi!
Minovak ma lolin na'a afa
i mane myotu verin tamata
ovi!
36 Varat ifira nti roak veli,
na tamata isa naran Teudas
nma ma nfalak verin tamata
ra ne, tamata dawan ia, ba
ka'a bi tamata ratut ifa'at
rorang ia. Na'uk rfedan
ia ma tamata ovi rorang ia
rban-talik munuk ia, ba rira
sidovung nama'ar ma wol
rot-nala akataka lahir.
37 Afa avyai kena munuk
roak, beti Roma rira fareta
nfalak ma rtulis tamata ra
munuk nararira ra na'a daf-
tar. Na'ut inyai, na tamata
Galilea isa naran Yudas nma
vali ma notu ma tamata
rivun rorang ia, ma rotu rihi
ovu Roma ra. Na'uk rfedan
vali ia, ba rira sidovung
nama'ar ma tamata ovi ro-
rang ia rban-talik ia.
38 Ba mane usurak mia ne,
deka mtyeri ira na'a afa ovi
rotu ra, ba fyatalik watan
ira! Wean i tamata ra rvolan
ma rotu afa avyai, na ira
veka wol rot-nala.‡
39 Na'uk wean i Ubu nsinir
ira ma rair tamata ra, na
mia veka wol fyalek-nala ira,

† **5:34 5:34** Gamaliel nair Yahudi rira inukun ra, ba tamata ra munuk ralang ia. Ia ndoku vali Yahudi rira sidovung dawan na'a Yerusalem, ovu neluk tuan guru verin Paulus. ‡ **5:38 5:38** Gamaliel ni maksud ne, rasul ra wol rot-nala vali, wean lan a Teudas ovu Yudas wol rot-nala ma rira sidovung ra rama'ar watan (msi'ik ayat 36 ovu 37).

tevek wean inyai, na mia
veka myangal Ubu.” Ba ira
rorang Gamaliel ni snurak
yai.
40 Ira rera rasul ra rma
ma rasveva ira. Nata rfalak
teri ma deka rfamalik Yesus
verin tamata ra, beti rfatalik
ira.
41 Rasul ra rban-talik
sidovung dawan yai ovu
inar lolin, tevek Ubu nfili
ira ma tamata ra rotu sian
ira ovu rfalak sian ira, tevek
rorang Yesus.
42 Lokat amar, na rti Ra-
han Dawan Falurut ni lean
ovu na'a tamata rira rahan
ra ma rair lalawatan ira. Ira
rfamalik lalawatan Ubu Ni
Ivar Lolin verin tamata ra
ne, Yesus yai Raja i ntevut
dida salasilan ra.

6

Rasul ra rfili brana ifitu ma rlobang varu ra

1 Na'ut inyai, na tamata
ovi rorang Yesus ntafal
lalawatan ma rivun ira.
Boku tali ira rala a'uk vai
Yunani, na'uk etal dawan
rala vai Ibrani. Tamata ovi
rala vai Yunani rafngamu'ur,
tevek lokat amar, na tamata
ovi rala vai Ibrani rtanang
afamtahan verin varu ra,
na'uk tamata ovi rala vai
Yunani rfalak ne, wol rala
afamtahan verin rira varu
ra.
2 Ba rasul vutu rahin irua
yai rasdovu munuk tamata
ovi rorang Yesus, ma rfalak
verin ira ne, “Wol kena ma
amtanang afamtahan verin
varu ra, tevek wean inyai,
na wol mami amar roak ma
amair ovu amfamalik Ubu
Ni vaivatul ra.
3 Ba teramam-valimami
averi, eka fyili tamata*
ifitu tali bir tinemun. Fyili
tamata ovi mkya'a roak ne,
Ubu Ni Roh nsoru lahir
ira, ovu rira kaka'a dawan,
boma amala varvara ini
verin ira.
4 Wean inyai bi ralamami
isa ma amaflurut verin Ubu,
ovu amfamalik watan Ni vai-
vatul ra.”
5 Rira tinemun inar, ba
rtorung afa ovi rasul ra
rfalak. Ira rfili tamata isa
naran Stefanus i ni inorang
nangrebat, ovu Ubu Ni Roh
nsoru lahir ia. Ira rfili vali
Filipus, Prokhorus, Nikanor,
Timon, Parmenas, ovu isa
ntali Antiokhia naran Niko-
laus. Ia wol Yahudi ia, na'uk
norang Yahudi rira agama.†
6 Ira rovun tamata ifitu yai
ti verin rasul ra, ba rasul
ra rfadoku limarira ra na'a
tamata ifitu yai, beti raflurut
verin ira.
7 Ba tamata ovi rorang
Yesus ti rfamalik Ubu Ni vai-
vatul ra verin tamata rivun.
Tamata ovi rorang Yesus
na'a Yerusalem ntafal ma
rivun ila'a. Yahudi rira mela
falurut ra, rivun vali ira ro-
rang Yesus.

Yahudi ra rtaha Stefanus ma rmangadu ia

8 Ubu naflahar ma dawan
Stefanus, ba nkarya ovu

* **6:3 6:3** Vai Yunani npake vaivatul *andras*, ihin a, brana (rfili brana ifitu).
† **6:5 6:5** Nikolaus norang Yahudi rira agama, beti mulai ma norang Yesus.

Ni ngrebat ma notu mujizat dawan ra ovu faneak‡ dawan ovi tamata ra wol rot-nala na'a tamata rivun waharira ralan ra.
9 Na'uk Yahudi boku rangal vali ia. Ira rtali Yahudi rira rahan falurut i naran "Libertini."§ Yahudi avyai rtali kota Kirene ovu kota Aleksandria, boku vali rtali propinsi Kilikia ovu propinsi Asia. Ira rsisoal ira ovu Stefanus,
10 na'uk wol rvalat nala afa ovi nfalak ra, tevek Ubu Ni Roh nala kaka'a dawan verin ia ma nangrihi ma lolin buas.
11 Ba rangrihi fanfonak verin tamata ifira ma rala ralarira ra, ma tamata avyai rfalak ne, "Ami amrenar lahir i Stefanus near nfasoba Musa ovu Ubu!"
12 Rotu wean inyai, na rfakeri tamata Yahudi ralarira ra, dawan Yahudi ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra. Ba rti ma rtaha Stefanus ma rovun ia ti ndiri Yahudi rira sidovung dawan waharira ralan ra.
13 Ira rera tamata boku ma rti sidovung dawan ma rala vaivatul siklabir ma rfalak sian Stefanus. Tamata avyai rfalak ne, "Tamata ini nfalak sian lalawatan dida Rahan Dawan Falurut. Ia nfalak sian vali inukun ovi Ubu nala verin Musa.
14 Ami amrenar roak ia nfalak ne, Yesus i ntali ahu Nazaret yai veka na'ar vatuk Rahan Dawan Falurut ini, ovu veka nkati vali adat ovi Musa nfadoku verin ami."
15 Rfalak munuk wean inyai, na tamata ovi rdoku Yahudi rira sidovung dawan yai munuk rsi'ik nanuang Stefanus, na wahan a wean Ubu Ni sansinir ntali lanit ratan.

7

Stefanus nangrihi verin tamata Yahudi ra na'a rira sidovung dawan

1 Yahudi rira Mela Falurut Ila'a norat Stefanus ne, "Ba afa ovi rfalak ra kena te wahal?"
2 Stefanus nfalak ne, "Terang a valing ovu yamang averi, eka mryenar! Ubud-nusid Abraham wol nleal ahu Haran obin, na nleal wan dawan isa naran Mesopotamia. Na'ut inyai, na Ubu i sa'i dawan Ia nfavotuk Ia verin Abraham.
3 Ubu nfalak verin ia ne, 'Muti talik mu negara ovu mu tiniman ra, ma muti wan i veka ufaturu verin oa.'*
4 Ba Abraham nban-talik negara i rfanara ia ne Kasdim,† ma nti ahu isa naran Haran ma nleal inyai. Ia

‡ **6:8 6:8** Ubu nala ngrebat verin Ni rasul ra ma rfamalik Ni Ivar Lolin, ovu rotu faneak ovi tamata ra wol rot-nala, ovu betfasa tamata ra rsi'ik. Ubu notu ma raling vatuk nait sian ra, rotu ma lolin ewal tamata ra, rfava'at ewal tamata ovi rmata roak, ovu rotu mujizat liak ra vali. § **6:9 6:9** Na'ut varat 63 (*Sebelum Masehi*), fareta Roma notu rihi ovu tamata Yahudi ra, ma rtaha ma tamata rivun ma rfedi ira ma reluk tamata sansinir. Ti nata rfatalik ira, ma boku rasdovu ira na'a Yerusalem, ma rfanara rira rahan falurut ne, *Libertini*, ihin a ne, tamata ovi wol reluk tamata sansinir roak. * **7:3 7:3** Kejadian 12:1 † **7:4 7:4** Ira rfanara vali Mesopotamia ne Kasdim.

nana'a inyai ti naran i ya-
man nmata, beti Ubu nsinir
ia ma nma wan i fiang ini
tleal.
5 Na'ut inyai, na Ubu wol
nala lanun kedan a vali
verin ia. Na'uk Ubu notu
tnorung verin ia. Ubu nfalak
na'a Ni Tnorung ne, Ia veka
nala lanun verin Abraham
ovu ubun nusin ra, velik ne
na'ut inyai, na wol yanan
obin.
6 Ubu nfalak verin ia ne,
'Ubum-nusim ra veka re-
luk tamata dakan na'a ne-
gara liak. Tamata ovi rna'a
negara yai veka rotu sian
ububir-nusibira ra ma re-
luk tamata sansinir, ti naran
varat ratut ifa'at.
7 Na'uk Ya'a veka ukun
tamata ovi rotu ma tamata
Yahudi ra reluk tamata
sansinir, beti ububir-
nusibira ra rban-talik ne-
gara yai ma rma wan ini ma
raraning Ya'a.'‡
8 Ba Ubu nala tnorung
verin Abraham ma nfalak
verin ia ovu brana ra munuk
na'a ni rahan ovu ubun
nusin brana ra ne, veka
rsunat ira al nfaneak ne,
Ubu yanan ira.§ Ni amar
kena ma rarali Abraham
yanan naran Ishak, ma ni
amar iwalu, na Abraham
nsunat ia. Ishak yanan
Yakub, nata Yakub yanan
brana vutu rahin irua, na
nsunat vali ira. Yakub yanan
avyai reluk ubud-nusid ra.
9 Yakub yanan isa naran
Yusuf. A'an ra ralar sian
ia, ba rfedi ia verin tamata
Mesir ra, ma neluk tamata
sansinir. Na'uk Ubu nfat-
uang ia,
10 ovu nfatalik ia tali ni
susa ra munuk. Ubu nala
kaka'a dawan verin ia, ma
notu ma Mesir rira Raja Fi-
raun inan ia. Ba Firaun
nsikat ia ma nfareta Mesir
ovu nsi'ik munuk afa ovi
rna'a ni rahan dawan.
11 Nata lafar dawan nkena
Mesir ovu Kanaan, ba rtuan
susa dawan ila'a. Na'ut in-
yai, na ubud-nusid ra vali
wol rira afamtahan roak ma
ra'an.
12 Amar isa, na Yakub nre-
nar ne, gandum na'a Mesir,
ba nsinir ubud-nusid ra rti
ma rfaha gandum. Ira bet-
fasa rti Mesir.*
13 Na'ut i rti ewal Mesir, na
Yusuf nfalyawang ia verin
a'an a warin ra. Ba tamata
Mesir ra rfamalik Yusuf a'an
a warin ra verin Raja Firaun.
14 Nata Yusuf nsinir ira
ma rti ma rfalak verin ya-
man i Yakub, ma irmunuk
ni tiniman ra rti Mesir. Ni
tiniman ra munuk tamata
vutfitu rahin ilima.
15 Ba Yakub ovu ni tiniman
ra rti Mesir. Ira rleal inyai, ti
naran ia ovu ubud-nusid ra
rmata.
16 Tamata ra rtaha luririra
ra rti ahu i naran Sikhem,
ma rfadoku na'a van isa
ralan a. Van ini lalan a
Abraham nfaha ovu kubang
perak tali Hemor yanan ovi
rna'a Sikhem.†
17 Sarseri roak ma Ubu
nfakena Ni tnorung verin

‡ **7:7 7:7** Ira rfamalik tamata Yahudi ra na'ut i rban-talik Mesir ma rti Israel. Kejadian 15:13, 14 § **7:8 7:8** Ubu nfalak ma Yahudi ra rsunat yanarira brana ra na'ut i beti rarali ira ma rira amar ifitu te iwalu. * **7:12 7:12** Kejadian 42-45
† **7:16 7:16** Kejadian 23:3-16, 33:19, 50:7-13, Yosua 24:32

Abraham, na dida tamata
Yahudi ovi rna'a Mesir rtafal
ma rivun ila'a roak ira.
18 Nata rsikat raja liak isa
ma nfareta Mesir. Raja
ngorva'an yai wol nka'a
akataka na'a Yusuf.
19 Raja yai nweang ubud-
nusid ra, ma notu sian ira.
Ia nsinir ira ma rvatuk rira
kasiko'u yanat ovi beti rarali
ra ma rmata.
20 Na'ut inyai, na beti rar-
ali Musa, ovu Ubu notu ma
felan a lolin urun. Ba renan
ovu yaman a rwanar fan-
fonak ia na'a rira rahan, ti
naran vulan itelu.
21 Nata rfadoku ia na'a
murin ma raja Firaun yanan
vata nrea ia, ba nala lahir
ma nsiwota ia neluk yanan.‡
22 Tamata Mesir ra rair
rira kaka'a munuk verin
Musa. Dawan roak ia, na
nka'a urun ma nangrihi ovu
ni ngrebat na'a afa ovi notu
ra.
23 Musa ni varat vutfa'at
roak, na amar isa ia nanovak
na'a ralan a ne, inan ma ti
nalola teran a valin tamata
Israel ra.
24 Ti ma nsi'ik tamata
Mesir isa notu sian tamata
Israel isa, ba nlotar ni
tamata yai ovu nbalas afa
ovi tamata Mesir yai notu
ma nfedan ia.
25 Musa nanovak ne,
tamata Israel ra veka rka'a
roak ne, Ubu nsinir ia ma
nfatalik ira tali Mesir, boma
deka reluk tamata sansinir
kikyai. Na'uk wol rka'a.
26 Ni ilyan ana, ia nrea
brana Israel irua rsitaha, ba
inan ma notu ma rsiotu lolin
ewal ira. Ia nfalak ne,
‘Terang a valing averi, eka
mryenar! Mirua ini iya'an
iwarin mia, ba notu afakin-
imi msyiotu sian mia?’
27 Na'uk tamata i notu
sian tamata liak yai nala'ing
Musa, beti nfalak ne, ‘Iki
nsikat oa ma fwaleka inukun
verin ami ovu fwareta ami?
28 Beta ne oa mane fwedan
ya'a, wean i inravin fwedan
tamata Mesir yai?’§
29 Musa nrenar vaivatul
avyai, na nafla talik Mesir
ma nti negara isa naran Mid-
ian. Musa neluk tamata
dakan roak ma nleal inyai.
Nata nsifa ma yanan brana
irua.
30 Varat vutfa'at nelak
roak beti amar isa, na Ubu
Ni sansinir isa tali lanit
ratan nma ma nfavotuk ia
verin Musa na'a wan lean vu
dawan i nebang vuar Sinai.
Sansinir yai nvotuk na'a
yafu ongan i na'a kadkadir
ralan.
31 Musa nsi'ik yafu ongan
yai ma ntalkaka lahir, ba ti
nfaseri ma nsi'ik ma lolin, na
nrenar Duila'a nfalak verin
ia ne,
32 ‘Ya'a Ubu Ya'a. Ubum-
nusim ra Abraham, Ishak
ovu Yakub raraning Ya'a.’
Musa nbobar ma raruru
lalean ia, ba wol nsi'ik roak
kadkadir yai.
33 Nata Duila'a nfalak
verin ia ne, ‘Eka maling mu
tatea ra, tevek wam i mdiri
yai nmerat urun.*

‡ **7:21 7:21** Tamata ovi rarenar Stefanus rka'a roak ne, Firaun yanan vata nala Musa tali oar Nil ralan. § **7:28 7:28** Keluaran 2:14 * **7:33 7:33** Wan yai nmerat urun, tevek Duila'a nana'a inyai.

34 Usi'ik roak ne, wean
inba ma tamata Mesir ra
rotu sian Ning tamata ra.
Urenar roak rira maruhuk
ra, ba uma ma ufatalik ira
tali rira susa ra. Ba mwa
kikyai ma usinir oa ma muti
ewal Mesir.’†
35 Musa ini Israel ra rafena
ia, ma rfalak verin ia ne, ‘Iki
nsikat oa ma fwareta ami
ovu fwaleka inukun verin
ami?’ Na'uk Ubu nsinir
Musa ma nban-ulu verin ira
ma nfatalik ira, boma deka
reluk tamata sansinir kikyai.
Ubu nsinir Ni sansinir ntali
lanit ratan ma nfavotuk ia
na'a yafu ongan i na'a kad-
kadir ralan.
36 Musa notu mujizat ra
ovu faneak ovi tamata ra
wol rot-nala, ma novun Is-
rael ra ma rban-talik Mesir.
Ira rbana earira ma re-
tal Tahat Valvulin, ovu vali
rna'a wan lean vu dawan ti
naran varat vutfa'at.
37 Musa ini tamata i nfalak
verin Israel ra ne, ‘Ubu veka
nfili tali bir tinemun nabi isa
ma ti nfamalik Ni Ivar Lolin.
Ia nfili tamata yai verin mia
wean i nfili ya'a.’‡
38 Musa novun ubud-nusid
ra ma rasdovu ira na'a wan
lean vu dawan. Ubu Ni
sansinir yai nangrihi verin
ia na'a vuar Sinai. Ubu
nala vali Ni vaivatul ovi
rala vava'at verin tamata ra
verin Musa, ma ti nfamalik
verin ita.
39 Na'uk ubud-nusid ra
rafena ma rot-orang afa ovi
nfalak ra, ba rala'ing ia,
tevek inar ma rewal ira rti
Mesir.
40 Ira rfalak verin Harun
ne, ‘Eka motu ubu boku
verin ami, ma rlobang ami
ma rfaturu linga'an verin
ami. Amfalak wean ini,
tevek ami wol amka'a roak
ne, afaka nkena Musa i
novun ami ma amban-talik
Mesir!’§
41 Ba na'ut inyai, na rotu
walut isa, felan a wean
karba yanan. Nata rfedan
afwatan ra ma rasnuri ira al
raraning walut yai, ovu rotu
snoba ma al rsoba afa i ira
ka'i rot-nala roak yai.
42 Na'uk Ubu nangrova ira,
ba wol nkamlabir ira. Ia
nsi'ik watan ma ira ka'i
raraning lera, vulan ovu
nara ra. Afa avyai rfakena
vaivatul ovi nabi ra rtulis
roak na'a Surat Ralan. Nabi
Amos nfalak ne,
‘Hoi tamata Israel averi, mia
fyedan afwatan ra ma
reluk bira korban ra
ma myala roak verin
Ya'a?
Na'ut i mnya'a wan lean
vu dawan ti naran
varat vutfa'at, na wol
myala korban verin
Ya'a!
43 Mia byara befak isa
miti inba watan, ma
fyadoku bira walut
i naran Molokh na'a
ralan.
Mia mtyaha bira ubu isa
vali i felan wean nara
isa i fyan-aran ia ne,
Refan.
Myotu walut ra ma
mryaning ira, ba Ya'a
veka otu ma negara
liak ra raling vatuk
mia tali bira negara,
ma rtaha mia miti

† **7:34 7:34** Keluaran 3: 2-10 ‡ **7:37 7:37** Ulangan 18:15 § **7:40 7:40** Keluaran 32:1 * **7:43 7:43** Amos 5:25-27

wan i na'a kota Babel
ni lihir timur veli.’*
44 Na'ut inyai, na ubud-
nusid ra rleal wan lean vu
dawan, na ira rvara rira
befak dawan i ba'i raran-
ing Ubu na'a. Ubu nfareta
Musa ma notu befak dawan
i nfaturu verin ia, ba Musa
not-orang afa ovi nfalak ra.
45 Ubud-nusid ra rala be-
fak dawan yai tali yamarira
ra. Na'ut i Yosua nfareta
ira, na rvara ia rma lanun
ini. Na'ut inyai vali, na Ubu
notu ma tamata ovi rleal
inyai rafla talik rira lanun,
boma ubud-nusid ra rala la-
nun yai. Na'ut i Raja Daud
nfareta Israel ra, na befak
dawan yai na'a ini obin.
46 Daud notu ma Ubu ralan
a lolin, ba nera verin Ia
ma fara ntorung ma nfadiri
rahan isa ma Yakub ubun-
nusin ra raraning Ubu na'a
inyai.
47 Na'uk Salomo nfadiri ra-
han isa verin Ubu.
48 Na'uk Ubu i Ni dawan
nlia munuk akataka wol
nleal rahan ovi tamata ra
rotu. Wean nabi Yesaya
nfalak ne,
49 ‘Duila'a nfalak ne: Ya'a
una'a lanit ratan ma
ufareta, ovu lanit iva-
van ini neluk wan ma
ufadoku eang ra na'a.
Mia mane fyadiri rahan aka
verin Ya'a? Wang i
mane uyari Ya'a na'a
inba?
50 Mia mkya'a ne, Ya'a otu
munuk afa ovi rna'a
lanit ratan ovu lanit
ivavan ini vali.’†
51 Mia ulubira vatu, ral-
abira rasmotak ovu msyibi
arubira ra ma wol mryenar
ovu wol myot-orang afa ovi
Ubu nfalak ra. Mia weabira
lahir ububir-nusibira ra, ma
myangal lalawatan Ubu Ni
Roh!‡
52 Ububir-nusibira ra rotu
sian munuk lahir nabi ra.
Ira rfedan vali tamata ovi
lalan ana rfalak ne, Ubu Ni
Tamata i Ni vava'at nmalola
veka nma. Tamata yai nma
roak, ma fyedi ovu fyedan
Ia!
53 Ubu nsinir Ni sansinir
tali lanit ratan ra ma rala Ni
inukun ra verin mia, na'uk
wol myot-orang vali!”

*Tamata Yahudi ra rtev-
fedan Stefanus*

54 Dawan Yahudi ovi
rdoku na'a rira sidovung
dawan yai rarenar munuk
afa ovi Stefanus nfalak ra, ba
nifarira ra rsitutu ira, tevek
rangrova urun i lahir.
55 Na'uk Ubu Ni Roh nsoru
lahir Stefanus. Ia ntadata
nrata lanit ma nsi'ik Ubu
vanan i nfitik nyadat, ovu
nrea vali Yesus ndiri Ni lihir
mela.
56 Ba nfalak ne, “Ya'i yo,
eka msyi'ik kikyai! Usi'ik,
na lanit ratan a natvadil
ma Tamata Yanan ndiri na'a
Ubu Ni lihir mela.”
57 Ira rarenar ni vaivatul
ra, na rtaha motak arurira ra
ma rafwak ila'a ma rafla ti
rtaha Stefanus.

† **7:50 7:50** Yesaya 66:1-2 ‡ **7:51 7:51** Ubu nfareta tamata Yahudi ra ma rsunat ralarira ra (Ulangan 10:16; 30:6). Ihin ne, fara rarenar ovu rorang Ia. Stefanus nfalak ne, ***Ralarira ovu arurira ra wol rsunat obin***, ba Stefanus nangrihi fedan roak ira ma nfalak ira ne, tamata ovi wol rka'a Ubu.

58 Nata rlia soli-sasan ia
rti kota murin, beti rteva
lahir ia. Tamata ovi rteva
ia raling rira ravit blawat ra
ma rfadok-ebang varverun
isa naran Saulus.
59 Ira rteva Stefanus obin,
na nera verin Ubu ne,
“Duila'a Yesus, mala a'uk
ning roh a.”
60 Ti nata nsangatur ma
nafwak ne, “Duila'a, deka
mtorung ma ira rvara rira
salasilan i rotu ini!” Nfalak
munuk wean inyai, na nan
nakbosal lahir.

8

1 Saulus ntorung vali ma
rfedan Stefanus.

Saulus nwi-nwa tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem

Na'a amar yai vali, na
tamata ra mulai ma rwi-rwa
ma dawan tamata ovi ro-
rang Yesus na'a Yerusalem,
ba rafla tia ma watan ma ti
rleal ahu ovi rna'a propinsi
Yudea ovu propinsi Samaria.
Na'uk rasul ra rna'a watan
Yerusalem.
2 Tamata ovi rot-orang afa
ovi Ubu ralan nfalak ra,
boku ti ma roving Stefanus.
Ira ralarira lalau urun, ba
rvakar ma rfaktanit lahir.
3 Na'uk Saulus nkiwal ma
nwi-nwa tamata ovi rorang
Yesus. Ba ntali rahan isa
nti rahan isa ma nving vatuk
vata ovu brana ovi rorang
Yesus, ma nala ira rti bu'i
ralan.

Filipus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin ma ti nsoru munuk roak propinsi Samaria

4 Tamata inorang ovi rafla
talik roak Yerusalem, rti
inba watan ma rfamalik Ubu
Ni Ivar Lolin verin tamata
ra.
5 Ba Filipus nti kota isa
na'a Samaria ma nfamalik
Raja i ntevut dida salasilan
ra verin tamata ovi rna'a
inyai.*
6 Ti ma tamata rivun
avyai rarenar afa ovi Filipus
nfamalik ra, ovu rsi'ik
faneak ovi notu ra ma al
rfaturu Ubu Ni ngrebat a,
na irmunuk ralarira isa ma
rtorung afa ovi nfalak ra.
7 Filipus nfareta nait sian
ra ma rti talik tamata rivun
ovi nait sian ra rleal ira.
Nait sian avyai rafwak urun
ia, beti rati. Tamata rivun
ovi raklukut ovu tamata ovi
rtakil ra lolin lahir ira.
8 Ba tamata ovi rna'a kota
yai ralarira lolin urun i lahir.
9 Na'a kota yai, na tamata
isa naran Simon. Ia
ntaha afa te notu ni afnitu
ra ma mnanat roak ia
na'a inyai, ba nfabriang
tamata Samaria ra, ovu vali
nfakaratat tenan ma nfalak
ne, tamata dawan ia.
10 Ba tamata ko'u ovu
dawan ra munuk rorang ia
ma rfalak ne, “Tamata ini ni
ngrebat tali Ubu, ba tfanara
ia ne Ngrebat Ila'a.”
11 Ira rorang ia, tevek
mnanat roak nfaturu ni
ngrebat ma notu ma tamata
ra rtalkaka ovu ni afnitu ra.
12 Na'uk ti ma Filipus
nfamalik Ivar Lolin na'a i
wean inba ma Ubu nfareta
tamata ra wean lahir Raja
ovu nfamalik vali Yesus,

* **8:5 8:5** Filipus termasuk tamata inorang ovi rafla talik roak Yerusalem. Tbas roak Filipus na'a Kisah 6:5.

Raja i ntevut dida salasilan
ra, na vata ovu brana rivun
ira rorang afa ovi nfalak ra
ma nbaptis ira.
13 Simon norang afa ovi
Filipus nfalak ra, ba Fili-
pus nbaptis vali ia. Nbaptis
munuk ia, na norang Filipus
nti inba watan. Ia nrea
Filipus notu mujizat dawan
ra ovu faneak dawan ovi
tamata ra wol rot-nala, ba
Simon ntalkaka lahir.
14 Na'a Yerusalem, na ra-
sul ra rarenar roak ne,
tamata rivun na'a propinsi
Samaria rtorung roak ma
rala Ubu Ni vaivatul ra na'a
ralarira ra, ba rsinir Petrus
irua Yohanes ma rti ineri.
15 Ti ma raran Samaria, na
raflurut verin Ubu ma nala
Ni Roh ma nleal tamata ovi
beti rorang Yesus,
16 tevek tali ira, na Ubu
Ni Roh wol nleal tamata
isa vali obin. Rbaptis roak
ira, na'uk rala watan Duila'a
Yesus naran a.
17 Ba Petrus irua Yohanes
rfadoku limarira na'a ira, na
Ubu nala Ni Roh ma nleal
lahir ira.
18 Simon nsi'ik, na rasul
avyai rfadoku roak limarira
na'a tamata ra ma Ubu nala
Ni Roh verin ira, ba ntaha
kubang ti verin Petrus ovu
Yohanes ma nfalak ne,
19 “Era verin mia ma
myala ngrebat yai verin
ya'a vali, boma wean i
ufadoku limang na'a tamata
iki watan, na Ubu veka nala
Ni Roh verin ira.”
20 Na'uk Petrus nfalak
verin ia ne, “Fara Ubu not-
visal oa ovu mu kubang
a! Oa munovak ne, bisma
fwaha Ubu Ni Roh ovu
kubang?
21 Oa wol mu hak ma
movu ami na'a mami karya
ini, tevek ralam wol kena
lahir na'a Ubu wahan ralan
a.
22 Ba mahil ma mtalik tali
afa sian i ralam a nlewan
yai ma mera verin Duila'a,
boma na'i vatuk afa sian i
munovak yai.
23 Ya'a uka'a roak ne,
ralam a sian da'in, ovu vali
mu salasilan ra rkeak teri
roak oa.”
24 Ba Simon nera verin
ira ne, “Kida averi, miflurut
verin Ubu, ma fara ne afa ovi
beti fyalak yai deka rkena
ya'a.”
25 Ti ma irua rfamalik
munuk roak Ubu Ni vai-
vatul ra, beti rewal ira
rti Yerusalem. Wol raran
Yerusalem obin, na rfama-
lik vali Ubu Ni Ivar Lolin
yai na'a ahu rivun ovi rna'a
Samaria.

Filipus nbaptis fareta dawan isa ntali Etiopia

26 Amar isa, na Ubu
Ni sansinir isa ntali lanit
ratan nfalak verin Filipus
ne, “Bwatar kikyai! Mahu
tranan ma muti linga'an i
ntali Yerusalem nsuta ma
naran Gaza. Linga'an yai
nana'a wan lean vu dawan,
ba wol tamata rna'a inyai.”
27 Ba Filipus nbatar ma
nbana roak. Ia nbana ma
ntuan tamata isa ntali ne-
gara Etiopia. Tamata yai
dawan fareta ia ma nkarya

† **8:27 8:27** Dawan fareta yai, rfahil roak ia, te tali amar i rarali ia, na wean tamata ovi rfahil roak ira. Vai mala nfalak ia ne, *orang sida-sida.*

verin rira raja vata i naran
Kandake.† Ia nsi'ik munuk
lahir negara yai ni metan
ra. Ia nti Yerusalem ma
nfadawang Ubu.
28 Tamata yai navul ni
kareta ma newal ia nti
Etiopia. Na'a ni kareta a,
na nbas kitab i lalan a nabi
Yesaya ntulis a.
29 Ubu Ni Roh a nfalak
verin Filipus ne, “Muti ma
mebang kareta yai!”
30 Ba Filipus ti ma nebang
kareta yai ma nrenar tamata
yai nbas tali Yesaya ni kitab
a. Filipus norat ia ne, “Baba,
oa mka'a afa ovi bwas yai
ihin a te wahal?”
31 Ia nfalak ne, “Wean inba
ma uka'a, wean i wol tamata
ma nfalyawang kitab ini ihin
a verin ya'a?” Ba nera ma
Filipus nrata ma irua rdoku
ni kareta.
32 Ubu Ni vaivatul ovi nbas
yai ngoarira wean ini:

“Ia wean domba isa i rovun
Ia ma ti rfedan Ia.‡
Ia wean domba ko'u i
rngotal vulun a, na'uk
wol vain.
33 Ira rfalak sian Ia ma
rfama'it Ia, ovu vali
wol kena lahir ma
rukun Ia.
Wol tamata isa rfamalik
Ia ubun a nusin ra,
Tevek rfedan roak Ia ma
wol nana'a lanit iva-
van a.”§

34 Tamata yai norat Filipus
ne, “Baba, eka fwalak verin
ya'a ne, Yesaya ka'i nfamalik
ia, te tamata liak?”
35 Ba Filipus mulai ma
nair ia, na nala lan vai-
vatul avyai, ma nfalyawang
Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik
Yesus verin ia.
36 Ira rbana nata ti ma
raran wan isa i wear nana'a.
Tamata yai nfalak verin Fil-
ipus ne, “Baba, eka msi'ik
wear ini! Afaka wol kena
obin ma wol bwaptis ya'a?”
[
37 Filipus nfalak ne, “Wean
i morang ovu ralam urun, na
veka ubaptis oa.”
Tamata yai nfalak ne,
“Ya'a orang urun ne, Yesus
Kristus yai Ubu Yanan a.”]*
38 Nata nfareta tamata i
ntaha ni kareta ma na'a teri
veki, beti irua rsuta ma rti
wear yai ralan ma Filipus
nbaptis ia.
39 Ti ma irua rdata tali
wear yai, na brian munuk
Ubu Ni Roh a nala Filipus tali
wan yai. Ba dawan fareta
Etiopia yai wol nrea roak ia,
na'uk newal watan ia ovu
ralan lolin urun.
40 Brian munuk, na Filipus
na'a roak kota Asdod. Ia
nbana ma ti nfamalik Yesus
na'a ahu ovi rna'a inyai,
nata ti naran kota Kaisarea.

9

Saulus nahil ma ntalik tali ni salasilan ra ma norang Yesus

‡ **8:32 8:32** Tamata Yahudi rivun rfawatak domba. Wean i wol domba, na rira vava'at sian. Tamata ra ra'an domba, rotu vulun ovu ulin ra na'a kadaravit ma reluk. Na'ut Perjanjian Mnanat, na Yahudi ra rala domba brana ovi felar lolin ma rala verin rira mela falurut ra ma rfedan ira al ntevut rira salasilan ra.

§ **8:33 8:33** Yesaya 53:7-8 * **8:37 8:37** Naskah mnanat rivun wol rira ayat ini, ba tfaneak ayat ini ovu tanda kurung.

1 Na'uk Saulus ndava
watan linga'an obin mane
nwi-nwa ovu nfedan tamata
ovi rorang Duila'a Yesus. Ba
ia ti nlolak Yahudi rira Mela
Falurut Ila'a.
2 Saulus nera surat kuasa
tali ia ma ntaha verin Yahudi
rira dawan ovi rna'a rira
rahan falurut ra na'a kota
Damsyik, boma wean i
ntuan vata te brana ovi
rorang Duila'a Yesus Ni
Linga'an a,* na ntaha ira ma
novun ira rti Yerusalem.
3 Saulus nbana ma ti
nfaseri roak Damsyik, na
brian munuk lyawan ntali
lanit nsuta ma nlilit ia.
4 Ba nleka lahir nsuta la-
nun, beti nrenar vai isa
nfalak verin ia ne, "Saulus,
Saulus! Afakinimi mwi-mwa
Ya'a i?"

5 Saulus norat ne, "Iki Oa
ta Duila'a?"

Ba vai yai nfalak ne, "Ya'a
ini Yesus i mwi-mwa a.
6 Bwatar kikyai ma muti
kota ralan eri, tevek na'a
ineri, na tamata isa veka
nfalak verin oa na'a afa ovi
musti motu ra."

7 Brana ovi rovu Saulus
rdir-teri ma wol vair lahir,
tevek rarenar vali vai yai,
na'uk wol rarea tamata isa
vali.
8 Saulus ndiri ma nvelar
matan a, na'uk wol nrea afa
isa vali. Ba rtaha liman a ma
rfabana ia rti Damsyik.
9 Amar itelu, na ia wol
nsirea ovu wol nafna'an-
nafnenu vali.
10 Na'a Damsyik, na
tamata isa naran Ananias.
Ia norang Yesus. Amar isa,
na wean i namifi na'uk wol
ntub-lufa ma nrenar ne,
Duila'a† nera ia ma nfalak
ne, "Ananias!"‡

Ananias nvalat ne, "Ya'a
ini ta Duila'a."
11 Duila'a nfalak verin ia
ne, "Mdiri ma bwana lahir
muti linga'an i rfanara ia
ne, 'Linga'an i Nmalola', ma
mwelat tamata isa naran
Yudas ni rahan. Morat
al mdava tamata isa naran
Saulus i ntali kota Tarsus.
Tamata yai naflurut verin
Ya'a obin.
12 Ia wean i namifi na'uk
wol ntub-lufa ma nsi'ik roak
tamata isa naran Ananias
nma ma nfadoku liman na'a
ia ma nsirea ewal."
13 Ba Ananias nfalak
ne, "Duila'a, ya'a urenar
roak tamata rivun rfamalik
tamata ini ne, notu afa
sian rivun ila'a roak na'a
Yerusalem verin tamata ovi
rorang Oa.
14 Yahudi rira dawan mela
falurut ra rtorung roak ma
rala fareta verin ia ma ntaha
munuk tamata ovi rorang
Oa."
15 Na'uk Duila'a Yesus
nfalak verin ia ne, "Muti
a'uk, tevek Ya'a ufili roak ia
ma nfabana Ning karya, ma
ti nfamalik Ya'a verin tamata
Israel ra ovu vali tamata ovi
wol Yahudi ra, ntafal vali
rira raja ra.
16 Ya'a veka ufalyawang
verin ia na'a angangal rivun

* **9:2 9:2** Duila'a Yesus Ni Linga'an ihin a ne, Yesus neluk linga'an verin tamata ovi inar ma rka'a Ubu, ma rira vava'at kakiwal. † **9:10 9:10** Ayat 17 nfalak lahir ne, Duila'a Yesus. ‡ **9:10 9:10** Vai mala ni vaivatul *penglihatan* ihin a ne, tamata wol ntub-lufa, ba wean i namifi watan. Tatub-lufa lahir, beti tamifi.

ovi rotu ma musti nfar-
nuang wawa'uk, tevek no-
rang Ya'a.”
17 Ba Ananias nti rahan
yai ma nti ralan ma nfadoku
liman a na'a Saulus, ma
nfalak verin ia ne, “Terang
i Saulus, Duila'a Yesus i
mrea Ia na'a linga'an i mahu
mwa ini, nsinir ya'a ma
uma, boma msirea ewal, ovu
vali Ubu Ni Roh nsoru lahir
ralam a.”
18 Ananias nfalak munuk
wean inyai, na brian munuk
afa boku wean ian ki'in ra
rleka tali matan a ma nsirea
lahir. Ba nbatar ma Ananias
nbaptis ia.
19 Nata nafna'an ma nan-
grebat ewal roak.

Saulus nsiair na'a kota Damsyik

Saulus nlolak tamata
Damsyik ovi rorang Yesus
ma ni amar ifira na'a inyai.
20 Ia nti lahir Yahudi rira
rahan falurut ra ma nfama-
lik Yesus verin tamata ra ne,
Ubu Yanan Ia!
21 Tamata ovi rarenar ia
rtalkaka munuk, ba rfalak
ne, “Ya'i yo, tamata ini lan a
notu sian tamata ovi rorang
Yesus na'a Yerusalem. Ia
nma ini ma ntaha tamata
ovi rorang Yesus, ma novun
ira ti ma rdiri Yahudi rira
dawan mela falurut wa-
harira ralan ra.”
22 Na'uk Ubu ntafal ngre-
bat verin Saulus ma nsi-
air, ba notu ma tamata
Yahudi ovi rna'a Damsyik
wol rangal nala ia, tevek
nfalyawang lahir verin ira
ne, Yesus yai Raja i ntevut
dida salasilan ra.
23 Amar rivun relak roak,
na Yahudi rira dawan ovi
rna'a Damsyik ra'an vai isa
ma rfedan ia.
24 Na'uk Saulus nka'a
roak ne, mane rfedan ia,
tevek ovan-amar, na tamata
Yahudi ra rwan lalawatan
ia na'a kota ni falfolat ila'a
ovi na'a rira fidu ra, boma
rfedan ia.
25 Ba ovan isa, na Saulus ni
kida ra rma ma rala ia ma
rfadoku ia na'a ahir dawan
isa ralan a, beti rtolar ia tali
kota ni tembok dawan.

Saulus nlolak tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem

26 Saulus ti naran
Yerusalem, na ndava mane
ti nasdovu ia ovu tamata ovi
rorang Yesus, na'uk rbobar
ia, tevek wol rorang ne, ia
ralan urun roak ma norang
Yesus.
27 Na'uk Barnabas ntorung
ma nala ia, ma novun ia
ti nfavotuk verin rasul ra,
ma nfamalik verin ira na'a
i wean inba ma Saulus nrea
Duila'a na'a ni banbanan a,
ovu Duila'a nangrihi verin
ia. Ia nfamalik vali ne, wean
inba ma Saulus nabrahi ma
nala Yesus naran a ala nsiar
na'a Damsyik.
28 Ba Saulus nlolak ira ma
irmunuk tia ma ira na'a
Yerusalem. Ia wol nbobar
ma nala Duila'a naran a al
nsiair.
29 Saulus nangrihi verin
Yahudi ovi rala vai Yunani
ovu rsisoal ira, ba rdava
linga'an mane rfedan ia.
30 Nata teran a valin ovi
rorang Yesus rarenar afa
avyai, ba rovun ia rti kota
Kaisarea, beti rlobang ia ma
nti kota Tarsus.
31 Ba na'a amar avyai, na
tamata ovi rorang Yesus na'a

propinsi Yudea, propinsi Galilea ovu propinsi Samaria malinan watan. Na'ut inyai, na Ubu Ni Roh nfangrebat tamata ovi rorang Yesus na'a rira inorang ovu nfaloling ralarira ra, ma rira sidovung ra rtafal ma rivun, ovu vali ralang ovu rfadawang Ia.

Petrus notu mujizat na'a kota Lida ovu kota Yope

32 Petrus nbana nti wan rivun, ma nalola tamata ovi rorang Yesus. Amar isa, na ti nalola tamata ovi rorang Yesus na'a kota Lida.
33 Nana'a inyai, na ntuan brana isa naran Eneas. Brana ini varat iwalu roak ntuba watan ni ko'i a, tevek naklukut.
34 Petrus nfalak verin ia ne, "Eneas, Yesus Kristus notu ma lolin ewal roak oa. Bwatar ma mususan wam i mtuba yai." Na'ut inyai vali, na Eneas nbatar lahir.
35 Tamata rivun ovi rleal Lida ovu Saron rsi'ik Eneas, na lolin roak ia, ba rivun ira rorang Duila'a.§
36 Na'a kota Yope, na vata isa naran Tabita norang vali Yesus. Naran na'a vai Yunani ne, Dorkas.* Ia ba'i notu a'uk afa lolin ovu nlobang tamata kasian ra.
37 Na'ut inyai, na nawar ia ma nmata, ba rliru ia beti rfadoku ia na'a kamar i na'a ratan.
38 Lida ovu Yope rsifaseri watan ira, ba Yesus Ni tamata ovi rna'a Yope rarenar ne Petrus nana'a Lida, ba rsinir tamata irua ma ti rera ia. Rtuan ia ma rfalak verin ia ne, "Baba, mwa ma tati Yope kikyai."
39 Ba Petrus nasusan wan ma irmunuk rti. Raran Yope, na rovun ia rarata kamar i Dorkas ntuba a. Vata varu ovi rna'a inyai rdir-lilit ia ma rvakar, ovu rfaturu verin ia ravit ovu kadaravit liak ovi Dorkas noar verin ira na'ut i nva'at obin.
40 Petrus nsinir ira munuk ma rti murin, beti nsangatur ma naflurut. Naflurut munuk, beti nsi'ik matmatan yai ma nfalak ne, "Tabita, bwatar kikyai!" Ba Tabita nvelar matan a ma nsi'ik Petrus, na nbatar ma ndoku lahir.
41 Ba Petrus ntaha liman a ma nfadiri ia, beti nera varu avyai ovu tamata liak ovi rorang Yesus ma nfaturu verin ira ne, Tabita nva'at ewal roak.
42 Ivar ini nsoru lahir Yope, ba tamata rivun rorang Duila'a.
43 Petrus ya'i mnanat ia na'a inyai, ma nlolak tamata isa naran Simon i ba'i nvinit afwatan ulin ra ma nfaear ira.

10

Kornelius wean i namifi, na'uk wol ntub-lufa

1 Na'a kota Kaisarea, na brana isa naran Kornelius.* Ia neluk suldadu dawan isa

§ **9:35 9:35** Saron wol kota, na'uk wan manesan dawan isa. * **9:36 9:36** Dorkas ihin a ne, rusa. * **10:1 10:1** Kornelius yai wol tamata Yahudi ia. Ia nfareta Roma rira suldadu ratut isa. Roma rira sidovung suldadu dawan yai naran Italia, ni suldadu ratut inean ti naran rivun isa.

na'a Roma rira sidovung sul-
dadu dawan isa naran Italia.
2 Tamata yai not-orang afa
ovi Ubu ralan nfalak ra,
ovu ia ovu ni rahan a teta
ba'i ralang ma dawan Ubu.
Ia naflurut lalawatan verin
Ubu, ovu vali nala kubang
rivun ma nlobang tamata
Yahudi ovi kasian ira.
3 Amar isa, na ka'a bi
lera mane sian roak, na Ko-
rnelius wean i namifi na'uk
wol ntub-lufa ma nrea Ubu
Ni sansinir isa ntali lanit
ratan nma verin ia ma
nfalak ne, “Kornelius!”
4 Kornelius nsi'ik sansinir
yai, na nbobar urun i lahir,
ba norat ne, “Afaka ta
Duila'a?”
Sansinir yai nfalak ne, “Oa
motu ma Ubu ralan a lolin,
tevek muflurut lalawatan
verin Ia ovu mlobang tamata
kasian ra. Ba Ia nangnanang
afa ovi motu avyai.
5 Ba fiang ini msinir lahir
tamata ifira ma rti kota Yope
ma rera tamata isa naran
Simon Petrus.
6 Ia nlolak tamata liak isa
naran Simon vali, ni rahan
a nebang tahat. Tamata yai
ba'i nvinit afwatan ulin ra
ma nfaear ira.”
7 Ti ma Ubu Ni sansinir i
nangrihi nulu Kornelius yai
nti, na ia nera ni tamata irua
ovi rkarya na'a ni rahan a
ovu ni suldadu isa i nwanar
ia. Ni suldadu ini norang
vali Ubu.
8 Ia nfamalik munuk verin
ira na'a afa ovi Ubu Ni
sansinir nfalak verin ia, beti
nsinir ira ma rti Yope.

*Petrus wean i namifi
na'uk wol ntub-lufa ma nrea
maloli dawan isa*

9 Ti ma ni ilyan ana, lera
ndirlola roak, beti tamata
ovi Kornelius nsinir ira yai
rbana ma rfaseri Yope, na
Petrus nrata vali ma naflu-
rut na'a rira rahan ratan.†
10 Ia nfarnuang ne nabla-
far roak, ba inan ma
nafna'an. Ira rafva'ak obin,
na brian munuk Petrus wol
nka'a wan roak ma wean i
namifi na'uk wol ntub-lufa
ma nrea afa isa.
11 Ia nrea lanit natvadil
ma afa isa wean maloli
dawan nsuta lanit ivavan
ma naklo'i na'a ni susun
ifa'at.
12 Na'a maloli yai ralan a,
na afwatan rivun ovi earira
ifa'at ra, ovi rla'a ra, ovu vali
manut nangan ra.
13 Nata vai isa nfalak verin
ia ne, “Petrus, bwatar ma
fwedan afa avyai ma muan!”
14 Ia nfalak ne, “Wahal ta
Duila'a! Ya'a wol uan afa
avyai, tevek mami inukun ra
rfalak ma deka ama'an afa
ovi ngra te malmoli‡ ra.”
15 Vai yai nfalak ewal
ne, “Afa ovi Ubu nfalak ne
rmerat yai, deka fwalak ne
ngra te malmoli.”
16 Afa i Petrus nrea wean
mifi yai nma nala fatelu, beti
maloli yai nrata ewal lanit
ratan.
17 Ba Petrus nanovak afa
i beti nrea yai na'a ralan a.
Brian munuk, na tamata ovi
Kornelius nsinir ira yai rma
ma raran Yope. Ira rorat ma

† **10:9 10:9** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rira rahan ratan, wean i tdoku na'a rahan ratan a. ‡ **10:14 10:14** Malmoli ihin a ne, afa ovi dida adat ovu budaya rfalak rteri. Vai mala nfalak ne, *haram.*

al rdava ne, Simon ni rahan
na'a inba, ba rfaturu rahan
verin ira ma ti rdiri lahir
falfolat ngoran.
18 Ira rera tamata ra ma
rorat ne, “Beta ne Simon
Petrus nana'a teri rahan
ini?”
19 Na'ut inyai, na Petrus
nanovak na'a ralan obin ma
al nka'a afa i nrea yai ihin a.
Ba Ubu Ni Roh nfalak verin
ia ne, “Tamata itelu rdava
oa.
20 Bwatar ma msuta kikyai
ma mimunuk miti. Ira wol
Yahudi ira, na'uk deka ralam
raruan, tevek usinir ira ma
rma.”
21 Ba Petrus nsuta ma
nfalak verin tamata avyai
ne, “Kida averi, ya'a ini
tamata i mdyava a. Afakin-
imi mya ini?”
22 Ira rfalak ne, “Roma rira
suldadu dawan isa naran
Kornelius nsinir ami ma
amama ini. Ia ni vava'at
nmalola ovu nalang ma
dawan Ubu, ovu vali Yahudi
ra rfalak ne, lolin ia. Ubu Ni
sansinir isa tali lanit ratan
nma ma nfalak verin ia ma
nera oa muti ni rahan a, ma
nrenar afa ovi fwalak ra.”
23 Ba Petrus nfalak ma
tamata avyai rna'a rahan yai
ovan isa veki.
Ni ilyan ana, irmunuk
Petrus rban-talik ahu yai.
Tamata ovi rorang Yesus,
boku rtali Yope rban-orang
ira vali.
24 Amar isa nelak, beti
raran Kaisarea. Kornelius
nasdovu roak ni tiniman ra,
ovu vali ni kidabela ra ma al
rnaban ira.
25 Na'ut i Petrus nti rahan
ralan, na Kornelius nti ma
nsangatur na'a Petrus wa-
han ralan a, tevek nalang ia.
26 Na'uk Petrus nlobang
ia ma ndiri ma nfalak ne,
“Mdiri ta baba! Ya'a ini
tamata watan ya'a wean oa.”
27 Irua rdiri rangrihi obin,
na Petrus nti rahan ralan ma
nsi'ik tamata rivun rasdovu
roak ira.
28 Ba nfalak verin ira
ne, “Terang a valing averi,
mia mkya'a roak ne, mami
inukun ra rfalak teri lahir
ma tamata Yahudi ra deka
rasdovu ovu tamata ovi wol
Yahudi ra, te ralola ira na'a
rira rahan ra. Na'uk Ubu
nfaturu roak verin ya'a ne,
itmunuk wead isa watan, ba
deka ufalak ne, tamata ra
ngra ira.
29 Wean inyai, bi mera
ya'a, na uma lahir. Ba fiang
ini mane uka'a ne, afakinimi
mera ya'a ma uma ini?”
30 Kornelius nfalak ne,
“Amar ifa'at nti roak veli,
ka'a bi lera sian roak ma
wean amar ini,§ na uflurut
obin na'a ning rahan. Brian
munuk, na tamata isa nma
ma ndiri wahang ralan a. Ni
ravit vanan urun.
31 Ia nfalak verin ya'a ne,
‘Kornelius, Ubu nrenar roak
mu falurut a, ovu nsi'ik
roak ne, mlobang tamata ovi
kasian ira.
32 Ba msinir tamata ra ma
rti Yope, ma rera Simon
Petrus ma nma. Ia nlolak
tamata liak isa vali naran
Simon, ni rahan a nebang
tahat. Tamata yai ba'i nvinit

§ **10:30 10:30** Na'ut inyai, na snain a jam 3 lera sian.

afwatan ulin ra ma nfaear
ira.’
33 Ba usinir lahir brana
boku ma rera oa ta baba.
Ralam a lolin bi mwa ini.
Fiang ini amasdovu munuk
roak ami na'a Ubu wahan
ralan a ma amrenar afa
ovi nfareta verin oa ma
fwalyawang verin ami.”

Petrus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin Kornelius ovu tamata ovi rna'a ni rahan

34 Nata Petrus nfalak ne,
“Did tinemun, uka'a roak
ne, Ubu wol nlobang a'uk
tamata Yahudi ra,
35 na'uk na'a lanit ivavan
a, Ia inan tamata iki watan
i notu afa ovi lolin ra ovu
nalang Ia, velik ne ntali
bangsa inba watan.
36 Ba terang a valing averi,
mia mkya'a roak Ubu Ni
Ivar i nfalak verin tamata
Israel ra. Ivar yai wean ini:
tamata ralarira ra veka ma-
linan ovu Ubu, nahu Yesus
Kristus i tamata ra munuk
rira Duila'a verin Ia.
37 Mia mkya'a munuk
roak afa ovi Yesus notu ra
na'a propinsi Yudea munuk.
Ia notu lan na'a propinsi
Galilea, na'ut i Yohanes i
nbaptis tamata ra nfalak ma
tamata ra rahil ma rtalik
tali rira salasilan ra, boma
nbaptis ira.
38 Bir tinemun mkya'a
roak Ivar na'a Yesus i ntali
ahu Nazaret. Ubu nfili Ia ma
nala Ni Roh ma nleal Ia, ovu
nala ngrebat verin Ia. Ubu
novun Ia, ba ti notu afa lolin
rivun na'a wan inba watan
na'a Israel, ovu notu ma
tamata ovi nitdawan nleal
ira, lolin ewal ira munuk.
39 Did tinemun, ami ini
amsi'ik roak afa ovi Yesus
notu ra na'a Yerusalem ovu
na'a wan liak ovi tamata
Yahudi ra rleal.* Ti nata
rfaklo'i Ia na'a aa walwalur
ma rfedan Ia.
40 Na'uk ti ma amar itelu
nelak, na Ubu nfava'at ewal
Ia tali matmatan ma nfaturu
Ia verin tamata ra.
41 Ubu wol nfaturu Yesus
verin tamata ra munuk,
na'uk verin ami tamata ovi
nfili roak a ma amfamalik Ia.
Nva'at ewal tali matmatan,
beti amafna'an ovu amaf-
nenu ovu Ia.
42 Ia nfareta ami ma
amfamalik Ni Ivar Lolin
verin tamata ra, ovu vali
amfalak verin ira ne, Ubu
nfili roak Ia ma nfaleka
inukun verin tamata ovi
rva'at ra ovu ovi rmata roak
a.
43 Tali lalan ana, nabi ra
munuk rfamalik Yesus. Ira
rfamalik ne, Ubu veka na'i
vatuk tamata iki watan i no-
rang Yesus, ni salasilan ra
nahu Yesus Ni ngrebat a.”

Ubu nala vali Ni Roh a verin tamata ovi wol Yahudi ra

44 Na'ut i Petrus nangrihi
obin, na Ubu Ni Roh nsuta
ma nleal munuk tamata ovi
rarenar ni vaivatul ra.
45 Tamata Yahudi† ovi
rorang Yesus ma irmunuk
Petrus rtali Yope rma yai
rtalkaka, tevek Ubu nala Ni

* **10:39 10:39** Wan ini na'a vai Yunani nfalak watan ne, wan (*daerah*) Yahudi. Na'uk tafsiran boku rfalak ne, wan Yudea. † **10:45 10:45** Teks Yunani nfalak ne, rsunat roak tamata Yahudi ovi rorang Yesus.

Roh verin tamata ovi wol
Yahudi ra vali.
46 Ira rka'a roak ne, Ubu
Ni Roh nleal vali tamata ovi
wol Yahudi ra, tevek rarenar
ira rangrihi ovu vai ovi wol
rka'a ra‡ ma rfadawang Ia.
Ba Petrus nfalak ne,
47 “Did tinemun, eka
msyi'ik. Ubu Ni Roh a nleal
roak tamata ovi wol Yahudi
ra, wean i nana'a ita, tamata
Yahudi. Ba deka totu teri ma
rbaptis ira ovu wear.”
48 Ba ia nfalak verin
tamata ovi rorang Yesus ma
rbaptis ira na'a Yesus Kristus
naran a ovu Ni ngrebat a.
Rbaptis roak ira, beti rera
verin Petrus ma nlolak ira
amar ifira vali.

11

Petrus nfalyawang afa ovi notu roak verin tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem

1 Rasul ra ovu tamata liak
ovi rorang vali Yesus na'a
propinsi Yudea rarenar ne,
tamata ovi wol Yahudi ro-
rang roak Ubu Ni vaivatul ra.
2 Ba Petrus nti ma naran
Yerusalem, na tamata
Yahudi ovi rorang Yesus
rfasala ia,
3 ma rfalak ne, “Wol kena
lahir ma muti tamata ovi
wol Yahudi rira rahan ra ma
mimunuk mifna'an!”
4 Ba Petrus nfamalik ma
al nfalyawang afa avyai
munuk verin ira.
5 Ia nfalak ne, “Amar isa,
na uflurut na'a kota Yope,
na brian munuk wol uka'a
wang roak, ma wean i umifi
na'uk wol utub-lufa ma urea
afa boku. Urea afa isa wean
maloli dawan ni susun ifa'at,
ntali lanit ratan nsuta ma
naklo'i na'a ni susun ifa'at
nebang nelang a.
6 Usi'ik maloli yai ralan a,
na urea afwatan ovi earira
ifa'at ra, afwatan ovi ralar
ra, afwatan ovi rla'a ra, ovu
vali manut nangan ra.
7 Urenar vali vai isa nfalak
verin ya'a ne, ‘Petrus, mdiri
kikyai ma fwedan afa avyai
ma muan!’
8 Na'uk ufalak ne, ‘Wahal
ta Duila'a! Ya'a wol uan afa
avyai, tevek mami inukun ra
rfalak ma deka ama'an afa
ovi ngra te malmoli ra.’
9 Na'uk vai i ntali lanit
ratan yai nfalak ewal ne,
‘Afa ovi Ubu nfalak ne
rmerat yai, deka fwalak ne
ngra te malmoli.’
10 Afa i urea yai nma nala
fatelu, beti maloli yai nrata
ewal lanit ratan.
11 Brian munuk, na tamata
itelu rma raran rahan i
amna'a teri. Kornelius
nsinir tamata avyai tali
Kaisarea ma rma.
12 Ba Ubu Ni Roh nfalak
ma orang ira, velik ne
wol Yahudi ira, na'uk deka
ralang raruan. Tamata
inean ovi rorang Yesus rovu
vali ma amati Kaisarea.
Amaran inyai, na amati
Kornelius ni rahan.
13 Nata ia nfamalik verin
ami ne, ia nsi'ik Ubu Ni
sansinir isa ntali lanit ratan

‡ **10:46 10:46** Tafsiran ra rsialing ira na'a ***vai ovi wol rka'a***, ihin a. Vai Yunani nfalak ne, *Vai ear*. Tafsiran ra rfalak vai avyai ne, vai ovi tamata ra wol rka'a, ba Ubu a'uk sa'i nka'a. Tafsiran boku vali rfalak ne, vai avyai, vai ovi wean tamata dakan rala, na'uk tamata i nangrihi wol nasahak ma nka'a vai avyai.

nma ma ndiri ni rahan a ma
nfalak ne, ‘Msinir tamata ra
ma rti Yope, ma rera tamata
isa naran Simon Petrus ma
nma.
14 Ia veka nfamalik ivar
isa verin mia. Ivar yai
nfalyawang ne, wean inba
ma Ubu veka nsikat oa
ovu mu rahan teta tali bira
salasilan ra, ma bira vava'at
kakiwal.’ ”
15 Petrus ntafal ma nfalak
ne, “Bet mane ungrihi, na
Ubu Ni Roh nsuta ma nleal
lahir ira, wean i betfasa
nleal ita na'a amar ovi rti
roak veli.
16 Nata ungnanang nala
ewal Duila'a nfalak ne,
‘Yohanes nbaptis tamata ra
ovu wear, na'uk Ubu veka
nbaptis mia ovu Ni Roh.’*
17 Ubu nala Ni Roh verin
ovi wol Yahudi ra, wean
basil i nala verin ita na'ut
i torang Duila'a Yesus Kris-
tus, ba ya'a wol bisma angal
Ubu!”
18 Ti ma rarenar afa
ovi Petrus nfalak ra, na
wol rfasala roak ia, ba
rfadawang a'uk Ubu. Ira
rfalak ne, “Ubu nala vali
amar verin tamata ovi wol
Yahudi ra ma rahil ma rtalik
tali rira salasilan ra ma
rorang a'uk Ubu, boma rira
vava'at kakiwal.”

Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Antiokhia

19 Tamata ra rfedan roak
Stefanus, beti tamata ovi
wol rorang Yesus rwi-rwa
lalawatan tamata ovi ro-
rang Yesus. Ba rivun ira
rafla rti wan liak. Boku
rti propinsi Fenisia, nuhu
Siprus ovu boku rti kota An-
tiokhia.† Ira rfamalik Ubu
Ni Ivar Lolin verin tamata
Yahudi ra watan.
20 Tamata boku vali rtali
nuhu Siprus ovu kota
Kirene. Ira rti Antiokhia
ma rfamalik Ivar Lolin na'a
Duila'a Yesus verin tamata
ovi wol Yahudi ra.
21 Ubu nala ngrebat verin
ira, ba tamata ovi wol
Yahudi ra, rivun ila'a rorang
afa ovi rfalak ra ma rorang
Duila'a.
22 Tamata ovi rorang Yesus
na'a Yerusalem rarenar afa
yai, ba rsinir Barnabas ma
nti Antiokhia.
23 Barnabas ti naran An-
tiokhia, na nsi'ik i Ubu nafla-
har tamata ovi wol Yahudi
ra, ba inan urun i lahir. Ia
nfalak verin ira ne, “My-
orang lalawatan Duila'a ovu
ralabira urun.”
24 Barnabas ini tamata
lolin ia. Ubu Ni Roh nfangre-
bat ia ovu norang urun Ubu.
Ba wean inyai bi tamata
rivun rorang Duila'a.
25 Nata Barnabas nban-
talik Antiokhia ma nti kota
Tarsus ma ndava Saulus.‡
26 Ti ma ndav-nala Saulus,
na novun ia nti Antiokhia

* **11:16 11:16** Faliak ***nbaptis mia ovu Ni Roh***, ihin a ne, Ubu naflahar tamata ovi rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ma nala Ni Roh ma nleal lahir ralarira ra.
† **11:19 11:19** Na'ut inyai, na kota Antiokhia dawan ila'a. Roma ovu Aleksandria a'uk veran rahi kota yai na'a Roma rira fareta dawan. Betfasa, ma sidovung tamata inorang isa ni tamata ra etal dawan wol Yahudi ira. Sidovung yai nfili Paulus ma nobal fatelu lahir.
‡ **11:25 11:25** Saulus nana'a kota Tarsus nlabas varat vutu roak. Msi'ik Kisah 9:30.

ma rna'a inyai varat isa. Irua rasdovu ira ovu tamata ovi rorang Yesus ma rair ira. Na'a inyai, na betfasa rfanara tamata ovi rorang Yesus ne, tamata Kristen.

27 Na'ut inyai, na nabi boku rtali Yerusalem rti vali Antiokhia.

28 Tali tamata avyai, na tamata isa naran Agabus. Ubu Ni Roh nleal ia, ba ndiri ma nfalak verin tamata ra ne, Roma rira negara ra munuk veka lafar dawan. Lafar dawan yai nkena ira na'ut i Kaisar Klaudius nfareta Roma rira negara rivun.§

29 Ba tamata ovi rorang Yesus na'a Antiokhia ra'an vai isa ma rala rira kubang ra verin terarir-valirira ovi rorang Yesus na'a Yudea, na'uk wol nlia rira ngrebat ra.

30 Ira rasdovuk kubang avyai ma rala verin Barnabas irua Saulus ma rtaha rti Yerusalem ma rala verin dawan kareda ovi reluk penatua.*

12

Herodes wol inan tamata ovi rorang Yesus, ba nsinir ni suldadu ra ma ti rfedan Yakobus ovu ra'abu'i Petrus

1 Ka'a bi na'a amar yai vali, na Raja Herodes nsinir ni suldadu ra ma rotu sian tamata boku tali ovi rorang Yesus.*

2 Ia nsinir ni suldadu ra ma rtaha nahin blawat ra, ma ti rfedan Yohanes warin a naran Yakobus.

3 Herodes nka'a roak ne, Yahudi ra inar urun, ba nfareta ni suldadu ra ma rtaha Petrus vali. Notu afa avyai na'ut amar i Yahudi ra rotu snoba ma ra'an roti i wol rfadoku ragi na'a.

4 Ba rtaha roak Petrus ma Herodes nfareta ma ti rfadoku ia na'a bu'i ralan a. Suldadu vutu rahin inean rwanar ia na'a inyai, ba rsiduk ira na'a sidovung ko'u ifa'at ma tamata fanfa'an lokat sidovung. Herodes nanovak ma wean i Yahudi rira snoba roak munuk roak, beti nukun Petrus ma tamata rivun rsi'ik.†

5 Ba Petrus nana'a roak bu'i ralan, na'uk sidovung tamata ovi rorang Yesus raflurut ovu ralarira urun verin Ubu ma nlobang ia.

Ubu nsinir Ni sansinir isa tali lanit ratan ma nfatalik Petrus tali bu'i ralan

6 Teran ovan isa, na Herodes mane nukun Petrus. Rdadul Petrus ovu kakeak tma'an irua, ma ntuba suldadu irua fruarira ra. Suldadu liak ra rwanar bu'i ni falfolat a.

7 Brian munuk, na Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan

§ **11:28 11:28** Roma rira Kaisar veran rahi raja ra. Ia nfareta raja ra munuk na'a Roma rira negara ra. * **11:30 11:30** Vai Yunani npake vaivatul *presbuterous* na'a ayat ini. *Presbuterous* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penatua*, ovu Terjemahan Sehari-hari npake *pemimpin-pemimpin jemaat.*

* **12:1 12:1** Raja Herodes i na'a ayat ini nfaturu Raja Herodes Agripa I. Ia memin verin Raja Herodes Antipas i nfedan Yohanes, ovu ubun verin Raja Herodes Agung. † **12:4 12:4** Keluaran 12:1-27

nsuta ma ndir-ebang Petrus
ma wan i ntuba yai lyawan.
Sansinir yai nkafir nelan a
ma nfalak ne, “Hei, bwatar
kikyai!”

Nfalak munuk wean in-
yai, na kakeak tma'an avyai
rleka lahir tali Petrus liman
a.
8 Ba sansinir yai nfalak
verin Petrus ne, “Meluk mu
kadaravit a ovu bwaki mu
tatea.” Ba Petrus not-orang
lahir afa avyai.

Sansinir yai nfalak ewal
verin ia ne, “Moru mu ravit
a blawat ma morang ya'a.”

9 Nata ia norang sansinir
yai ma rban-talik bu'i yai,
na'uk Petrus wol nka'a obin
ne, afa ovi sansinir notu ra
kena te wahal, tevek nanari
ne wean i namifi na'uk wol
ntub-lufa.
10 Ba irua rbana lia sul-
dadu boku na'a bu'i yai, beti
rbana lia suldadu liak boku
vali ma raran falfolat tma'an
i mane rahu rti kota. Ti
raran ana, falfolat yai ka'i
natvadil watan, ba rbana ma
rti raran murin ma rahu
linga'an isa. Brian munuk,
na sansinir yai nti talik roak
ia.
11 Nata Petrus ni fiki-
ran lyawan roak ma nfalak
ne, “Uka'a urun roak ne,
inlangin a Ubu nsinir Ni
sansinir isa ntali lanit ratan
nma nlobang ya'a ma nfata-
lik ya'a tali Herodes liman
ralan, boma deka utuan afa
sian ovi Yahudi ra ranovak
na'a ya'a.”

12 Ba ti ma nka'a roak ne,
Ubu nlobang ia, na nti lahir
Maria i yanan verin Yohanes
ni rahan a. Yohanes ini
rfanara vali ia ne, Markus.
Na'a inyai, na tamata rivun
ovi rorang Yesus rasdovu ira
ma raflurut.
13 Petrus nevan falfolat
i na'a murin a, ba vata
sansinir isa naran Rode i
nkarya na'a rahan yai nma
ma nfatlina ne, iki nevan
falfolat a.
14 Vata yai nef-nala Petrus
vain a, na inan urun i lahir,
ba wol nvadil falfolat a. Ia
nafla lahir ma ti nfalak verin
tamata ovi rna'a rahan ralan
yai ne, Petrus ndiri murin.
15 Na'uk tamata avyai wol
rorang, ba rfalak ne, “Beta
ne fwoar!”

Ba vata yai nfalak
lalawatan verin ira ne,
“Ufalak urun!”

Na'uk ira rfalak ne, “Inyai
Ubu Ni sansinir i nwanar
Petrus!”
16 Na'uk Petrus nevan
lalawatan falfolat a, ba
rvadil ma rsi'ik, na rtalkaka
urun i lahir.
17 Petrus nala liman a ma
al notu faneak ma deka vair,
beti nfamalik verin ira na'a
i wean inba ma Ubu nfata-
lik ia tali bu'i a. Nfamalik
munuk, na nfalak verin ira
ne, “Fyamalik vali afa ini
verin Yakobus ovu tamata
liak ovi rorang Yesus.” Nata
nban-talik ira ma nti wan
liak.
18 Ti ma ni ilyan varverak
ana, vangoa-vanga dawan
na'a bu'i, tevek suldadu ovi
rwanar bu'i yai wol rka'a ne,
Petrus nahu ba nti.
19 Herodes nrenar roak ne,
Petrus wol nleal, ba nsinir
ni suldadu ra ti rdava ia,
na'uk wol rdav-nala ia. Ba
ia norat suldadu ovi rwanar

Petrus a, beti nfareta ni suldadu liak boku vali ma ti rfedan suldadu ovi rwanar Petrus. Notu munuk wean inyai, beti nban-talik Yudea ma nti kota Kaisarea. Ia ya'i mnanat vali ia na'a inyai.

Herodes nmata, tevek wol nalang Ubu

20 Herodes nangrova urun tamata ovi rleal kota Tirus ovu kota Sidon. Tamata avyai rva'at ovu afamtahan i ntali Herodes ni negara, ba rasdovu ira ma ra'an vai isa, beti rsinir rira tamata boku ma ti rdiri wahan ralan a, ma rera verin ia boma irmunuk rsimaklivur ewal ira. Ira rti lan ma rlolak Blastus ma rotu kida ovu ia. Blastus ini nsi'ik Herodes ni rahan dawan a.

21 Naran roak amar i Herodes nfadoku ma rsituan ira, ba neluk ni kadaravit mela ra ma ndoku kadera i ndoku ma nfareta a, ma nangrihi verin ira.

22 Tamata ovi rarenar Herodes rfadawang ia ma rafwak ne, “Vaivatul avyai wol rtali tamata, na'uk rtali ubu isa!”

23 Brian munuk, na Duila'a Ni sansinir isa ntali lanit ratan nsuta notu ma Herodes nawar ma dawan ia, tevek nfakaratat tenan ma wol nalang Ubu. Ba masrat ra'an ia, nata ti naran i nmata.

24 Nata tamata ovi rarenar ovu rorang Ubu Ni vaivatul ra rtafal ma rivun ira.

25 Barnabas irua Saulus rala roak kubang i ntali tamata ovi rorang Yesus na'a Antiokhia verin kareda i na'a Yerusalem. Rewal ira rti Antiokhia, na rovun Yohanes i rfanara vali ia ne, Markus.

13

Tamata ovi rorang Yesus rsinir Barnabas ovu Saulus ma ti rfabana karya ovi Ubu nala verin ira

1 Sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Antiokhia ni nabi boku, ovu tamata boku vali rair Surat Ralan verin tamata ra. Nararira ra: Barnabas, Simeon i nangtoan, Lukius i ntali kota Kirene, Saulus ovu Menahem i lan ana irua Raja Herodes Antipas dawan ira na'a rahan isa.

2 Amar isa, na tamata ovi rorang Yesus raraning Duila'a ovu rtolat, ma Ubu Ni Roh nfalak verin ira ne, “Fyili watan Barnabas ovu Saulus verin Ya'a, boma ti rfabana karya i ufadoku roak verin ira.”

3 Ira rtolat ovu raflurut munuk roak, na rfadoku limarira ra na'a ira, beti rsinir ira ma rti.

Barnabas irua Saulus rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Siprus

4 Ubu Ni Roh nsinir Barnabas irua Saulus ma rti kota Seleukia. Rtali inyai, na ravul kabal lar ma robal rti nuhu isa naran Siprus.

5 Ba ti raran kota Salamis, na rfamalik Ubu Ni vaivatul ra na'a Yahudi rira rahan falurut ra. Yohanes i rfanara vali ia ne Markus, norang vali ma nlobang ira.

6-8 Ira rban-lilit lahir nuhu yai ma ti raran kota Pafos. Na'a inyai, na rtuan tamata Yahudi isa naran Baryesus,

na'a vai Yunani naran Elimas. Ia ba'i ntaha afa te notu ni afnitu ra al nlabir waweang tamata ra, ovu nsiklabir ma nfalak ne nabi ia. Ia notu kida ovu nuhu yai ni gubernur naran Sergius Paulus. Gubernur yai ni kaka'a dawan ma nera Barnabas irua Saulus, tevek inan ma nrenar Ubu Ni vaivatul ra. Na'uk Elimas i ntaha afa te notu ni afnitu ra, nangal teri ira, boma gubernur yai deka norang Yesus.

9 Na'uk Ubu Ni Roh nsoru lahir Saulus i rfanara vali ia ne Paulus, ma nsi'ik nanuang Elimas,

10 ma nfalak ne, “Oa nitdawan yanan oa, ba mangal teri lalawatan afa ovi kena ra, ovu mlabir tia ma watan tamata ra. Duila'a Yesus Ni afa ovi notu ra rmalola, na'uk inam ma fwakiluk afa avyai.

11 Eka msi'ik kikyai, Duila'a veka nukun oa ma mkibu, ma amar ifira nelak wol mrea lera vanan a!”

Paulus nfalak munuk wean inyai, na brian munuk lova nteri matan a ma wol nsirea, ma nbana nteman tia ma watan al ndava tamata ma nfabana ia.

12 Gubernur yai nsi'ik afa yai, ba norang lahir Yesus. Ia ntalkaka, tevek rala ngrebat tali Ubu al rair Duila'a verin tamata ra.

Paulus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a na'a kota Antiokhia

13 Paulus ovu ni kida ra rban-talik Pafos ma ravul kabal lar isa ma robal rti kota Perga na'a propinsi Pamfilia. Na'uk Yohanes Markus nban-talik ira ma newal ia nti Yerusalem.

14 Ira rban-talik Perga ma rti raran kota Antiokhia i na'a propinsi Pisidia. Nata ti naran amar i Yahudi ra ryari ira, na rti ma rdoku rira rahan falurut ralan a.

15 Tamata isa nbas tali Ubu Ni inukun ovi Musa nfadoku na'a ni kitab ra, ovu vali tali nabi rira kitab ra. Ti ma nbas munuk roak, na dawan ovi rna'a rahan falurut yai rsinir tamata isa ma nfalak verin ira ne, “Tamata Yahudi averi, amera verin bir tinemun ne, wean i bira snurak lolin boku ma myala verin tamata ovi rna'a ini, na fyalak verin ira.”

16 Paulus ndiri ma nala liman a ma al notu faneak ma deka vair, beti nfalak verin ira ne, “Terang a valing Israel averi ovu tamata ovi wol Israel mia na'uk myorang Ubu, eka mryenar ma lolin afa ovi ufalak ra!

17 Lalan a Ubu i Israel ra ba'i raraning Ia nfili roak ubud-nusid ra, ovu notu ma rivun ila'a ira na'ut i rleal Mesir. Ubu novun ira ovu Ni ngrebat a ma rdir-talik Mesir.

18 Varat vutfa'at, na Ia ntahang watan ralan verin ira na'a rira afa ovi rotu ra na'a wan lean vu dawan.

19 Ubu novun Israel ra ma rot-visal bangsa ifitu na'a Kanaan, beti nala lanun yai verin ira, boma rira lanun yai.

20 Varat ratut ifa'at vutlima, na rotu munuk afa avyai. Nata Ubu nfili tamata dawan boku ma rfareta ira, ma ti naran na'ut i nabi

Samuel nva'at a, na tamata
avyai rfareta Israel ra.
21 Israel ra rera verin Ubu
ma nala raja isa ma nfareta
ira. Ba Ubu nala Saul i ya-
man a naran Kish verin ira
ma nfareta ira varat vutfa'at.
Kish ini ubun-nusin ra rtali
Yahudi rira arun dawan i
naran Benyamin.
22 Ba ti ma Ubu nfasuka
Saul tali ni fareta, na nsikat
Daud ma notu raja verin ira.
Ubu nfamalik na'a Daud ne,
'Ya'a urea roak Isai yanan
i naran Daud a. Ya'a inak
urun ia, tevek ni vava'at
nfakena lahir afa ovi ralang
nfalak ra.'
23 Tali Daud ubun-nusin
ra, na Ubu nala Yesus verin
Israel ra ma nsikat ira tali
rira salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal. Ubu notu
wean inyai al nfakena Ni
tnorung yai verin Daud.*
24 Yesus wol nfabana Ni
karya obin, na Yohanes
nfalak roak verin Israel ra
ma rahil ma rtalik tali rira
salasilan ra, boma nbaptis
ira.
25 Sarseri ma Yohanes notu
munuk ni karya a, na norat
ira ne, 'Tali bir tinemun, na
minovak ne ya'a ini iki? Ya'a
wol weang Raja i ntevut dida
salasilan ra! Mingnanang
ma lolin afa ini, tevek ya'a
uma lan ma ufavotuk verin
mia ne, Ia veka nma. Wol in-
ovan lahir ma aling ni tatea
a, tevek ya'a wol verang a
ratang Ia.'
26 Eka mryenar ta terang
a valing ovi ububir-nusibira
verin Abraham, ovu ovi wol
Yahudi mia, na'uk myorang
Ubu! Ia nala roak verin
ita ivar i nfamalik ne, wean
inba ma nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at
kakiwal.
27 Tamata Yahudi ovi rna'a
Yerusalem ovu rira dawan
ra wol rka'a ne, Yesus yai
Tamata i nabi ra rfamalik
lan roak. Lokat amar i ryari
ira, na rbas vaivatul ra tali
nabi ra, na'uk wol rfan-aran.
Ira rukun Yesus ma nmata,
ba rfakena vaivatul avyai.
28 Velik ne wol rtuan sala
isa vali na'a Yesus ma rukun
Ia, na'uk rera roak verin
gubernur Pilatus ma ni sul-
dadu ra rfedan Ia.
29 Ba rfakena munuk roak
afa ovi lan a rfadoku na'a
Surat Ralan a, beti rfasuka
tenan a tali aa walwalur ma
rfanuba Ia na'a van mat-
matan isa ralan.
30 Na'uk Ubu nfava'at ewal
Ia tali matmatan.
31 Nata Yesus nfavotuk
Ia na'a amar rivun verin
tamata ovi rban-orang Ia
tali Galilea, ma irmunuk
rti Yerusalem.† Fiang ini
tamata avyai rfamalik Yesus
verin Yahudi ra.
32-33 Ba amfalak ivar lolin
ini verin mia. Ubu nfakena
munuk roak Ni tnorung i
lalan a nfalak verin ubud-
nusid ra, ma nfava'at ewal
Yesus. Mazmur pasal irua
nfalak wean ini,‡
'Ya'a Yanak Oa!
Amar ini lahir, ufalak
verin Oa ne, Yamam
Ya'a.'
34 Ubu nfava'at ewal roak

* **13:23 13:23** 2 Samuel 7:11-16 † **13:31 13:31** Tali amar i Yesus nva'at ewal tali matmatan, na amar vutfa'at nelak, beti nrata lanit ratan. ‡ **13:32-33 13:32,33** Mazmur 2:7

Ia tali matmatan, ba Ia veka
wol nmata roak. Ubu nfavo-
tuk afa yai nahu Ni vaivatul
ovi ne:
‘Ya'a veka ufakena lahir
Ning tnorung ovi
rmerat urun verin Oa.
Tnorung avyai lalan
a ufalak roak verin
Daud.’§
35 Daud nfamalik vali na'a
Mazmur liak ma nfalak
verin Ubu ne,
‘Oa veka wol mtorung ma
Mu Tamata i nmerat
urun yai tenan a
nakvisal.’*
36 Daud notu munuk roak
afa ovi Ubu ralan nfalak
ma notu na'ut i nva'at obin,
nata ti naran i nmata, ma
ti rfadok-ebang ia ovu ubun-
nusin ra, ba tenan nakvisal
munuk.
37 Na'uk Yesus i Ubu
nfava'at ewal Ia tali mat-
matan yai, tenan a wol
nakvisal.
38-39 Ba terang a valing
averi, mia musti mkya'a
ne, ami amfamalik ne, Ubu
sa'i na'i vatuk dida salasi-
lan ra, tevek Yesus nmata
verin ita. Tamata iki watan
norang Yesus, na Ubu veka
na'i vatuk ni salasilan ra
vali. Mia myorang Musa
ni inukun ra, na'uk inukun
avyai wol ra'i vatuk nala
bira salasilan ra.
40 Ba msyi'ik wabira ma
lolin, boma afa ovi nabi ra
rfadoku roak na'a rira kitab
ra deka rkena mia:
41 ‘Eka mryenar ma lolin!
Mia tamata ovi fyalak
sian Ya'a.
Mia veka mtyalkaka lahir
ma myata!
Tevek fiang ini, na Ya'a veka
otu afa isa, na'uk mia
wol myorang,
velik ne tamata isa
nfalyawang roak
verin mia.’ ”†
42 Paulus irua Barnabas
rsilyaha tali Yahudi rira ra-
han falurut, na tamata ra
rasweang ira ma rfamalik
ewal afa avyai verin ira,
na'ut amar i veka nma ma
Yahudi ra ryari ira.
43 Ti ma tamata ra rsilyaha
munuk roak tali rira ra-
han falurut a, na tamata
Yahudi rivun, ovu vali ovi
wol Yahudi ira na'uk rorang
Yahudi rira agama, rban-
orang Paulus ovu Barnabas.
Ba rasul irua ini rangrihi
al rsurak ira ma rorang
lalawatan Ubu i nlobang ita,
ovu nala Ni rala lolin verin
ita.
44 Ba amar i Yahudi ra
ryari ira nma ewal, na
tamata ovi rna'a kota yai
labir mane munuk lahir ras-
dovu ira ma rarenar Ubu Ni
vaivatul ra.
45 Ti ma Yahudi ra rsi'ik
tamata rivun avyai, na
ralarira sian urun Paulus,
ba rangrihi ma rworuk-rwak
ia ovu wol rtorung afa ovi
nfalak ra.
46 Na'uk Paulus irua
Barnabas rabrahi watan
ma rfalak verin ira ne,
“Ubu nfareta ma amfamalik
lan Ni vaivatul ra verin
mia, tamata Yahudi ra,
na'uk mifena ma myorang.
Mifena, ba mia ka'i fyaturu

§ **13:34** **13:34** Yesaya 55:3 * **13:35** **13:35** Mazmur 16:10 † **13:41** **13:41** Habakuk 1:5

ne, wol inovan ma bira
vava'at kakiwal ovu Ubu. Ba
wean inyai bi amban-talik
mia ma amati watan tamata
ovi wol Yahudi ra.
47 Amotu wean inyai,
tevek Ubu nfareta ami ma
nfalak ne,‡
‘Ya'a ufadoku roak mia ma
myeluk lyawan verin
tamata ovi wol Yahudi
ira,
boma mia veka fyamalik
verin tamata ra na'a
lanit ivavan a munuk
ne, wean inba ma Ya'a
veka usikat ira tali
rira salasilan ra, ma
rira vava'at kakiwal.’
”
48 Ba tamata ovi wol
Yahudi ira rarenar afa avyai,
na inar lolin ma rfadawang
Ubu, tevek Ni vaivatul ra
na'a Yesus. Tamata ovi Ubu
nfili roak ira ma rira vava'at
kakiwal, rorang Ni vaivatul
ra.
49 Ba Ubu Ni vaivatul ra ti
rsoru munuk wan yai.
50 Na'uk Yahudi ra rfak-
eri vata mela boku ovu
rira dawan boku na'a kota
yai, ralarira ra. Vata ovi
wol Yahudi ira, na'uk ralang
Ubu. Ira rotu wean inyai ma
rwi-rwa Paulus irua Barn-
abas, ma rala'ing ira tali in-
yai.
51 Ba irua rasnabar vatuk
kyavu tali earira ra ma al
rtabu ira, beti rban-talik ira
ma rti kota Ikonium.§
52 Tamata ovi rorang Yesus
na'a Antiokhia ralarira lolin
urun, ovu Ubu Ni Roh nfan-
grebat ira.

14

Paulus irua Barnabas rna'a kota Ikonium

1 Paulus irua Barnabas rti
raran kota Ikonium, na rti
Yahudi rira rahan falurut
ralan ma rfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin. Ira rangrihi ma
rala lahir tamata Yahudi ovu
ovi wol Yahudi ralarira ra,
ba rivun ila'a rorang Yesus.
2 Na'uk tamata Yahudi
ovi wol rorang Yesus rfak-
eri tamata ovi wol Yahudi
ralarira ra ma wol inar lahir
tamata ovi rorang Yesus.
3 Paulus irua Barnabas
mnanat ira na'a inyai. Irua
rabrahi ma rfamalik Duila'a.
Ba Ubu nala ngrebat verin
ira ma rotu mujizat ra, ovu
rotu faneak ovi tamata ra
wol rot-nala ma al rfaturu
ne, afa ovi rfalak na'a Ubu
Ni rala lolin a, kena.
4 Tamata ovi rna'a kota
yai ralarira ra rsifarsangal
ira, ba boku rorang tamata
Yahudi ra, na boku vali ro-
rang rasul irua yai.
5 Tamata ovi wol Yahudi
ra, ovu tamata Yahudi ra,
ovu vali rira dawan ra
ra'an vai isa mane rotu sian
Paulus irua Barnabas ma
rtev-fedan ira.
6 Na'uk irua rka'a roak,
ba rafla rti kota Listra, kota

‡ **13:47 13:47** Yesaya 49:6 § **13:51 13:51** Wean i tamata Yahudi ra mane rti wan liak, na ira rsi'ik ma lolin ma rasyaruk vatuk kyavu tali earira ra ovu rira kadaravit ra. Rotu wean ini, tevek ranovak ne, tamata ovi wol Yahudi ira ovu rira lanun ngra. Paulus irua Barnabas rotu vali wean ini verin Yahudi ovi rala'ing Ubu Ni vaivatul ra ma rfaturu ne, ralarira ngra ovu Ubu veka nukun ira, wean i wol rahil ma rtalik tali rira salasilan ra.

Derbe ovu ahu liak ra na'a
wan isa naran Likaonia.
7 Na'a inyai, na rfamalik
vali Ubu Ni Ivar Lolin.

Tamata ovi wol Yahudi rnarin ne, Paulus irua Barnabas ubu ira

8 Na'a Listra, na brana
isa ean ra rmafun ma wol
nbana nala, tevek natlukut
tali amar i rarali ia.
9 Tamata yai nrenar afa
ovi Paulus nfalak ra. Paulus
nsi'ik ia ma nka'a ne, ni
inorang a dawan ma veka
lolin ia.
10 Paulus vain a dawan ma
nfalak ne, “Mdiri kikyai!”
Ba tamata yai naswatil ma
ndiri, ma nbana lahir.
11 Tamata rivun ovi
rarenar Paulus rsi'ik afa ovi
beti notu ra, ba rala vai
Likaonia al rafwak ne, “Ubu
ra rtali lanit ratan reluk
tamata ma rsuta roak!”
12 Ira rfanara Barnabas
ne Zeus, ovu vali rfanara
Paulus ne Hermes, tevek ia
nangrihi ma dawan.*
13 Rira ubu Zeus ni mela
falurut nkarya na'a rira ra-
han falurut i ndok-ebang
kota yai. Mela falurut yai
nala karba brana ifira ovu
aa ni fafun ra, ma rovun
ira rti falfolat ila'a i na'a
Listra ni fidu, boma rasnuri
afwatan avyai ma al raran-
ing Barnabas irua Paulus.†
14 Irua rarenar afa ovi
tamata avyai mane rotu
verin ira, na rkamadir lahir
rira kadaravit ra ma rafla ti
rdiri tamata avyai waharira
ralan ra ma rafwak ne,‡
15 “Kida averi, afakinimi
myotu wean ini? Ami
tamata watan ami wean
mia! Amna'a ini ma
amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
verin mia, boma myahil ma
deka mryaning ubu ovi wol
rot-nala akataka. Myorang
a'uk Ubu, tevek Ia nva'at
ma notu lanit, lanit ivavan
a, tahat ovu afa ovi rna'a
munuk lahir ralan a.
16 Lalan ana, Ubu nsi'ik
watan ma bangsa ra munuk
ka'i rban-orang afa ovi
ralarira ra rfalak ra.
17 Na'uk Ia notu ma tamata
ra rka'a Ia. Ia nfaturu Ni
lolin a, ma lokat varat nala
da'ut ovu vali notu ma bira
va'i ra ihirira. Ia nala afam-
tahan rivun verin mia ovu
notu ma inabira lolin.”
18 Velik ne rasul irua yai
rfalak roak wean inyai,
na'uk susa watan obin ma
rangal tamata rivun avyai,
ma deka rasnuri rira karba
ra ma raraning ira.
19 Nata Yahudi boku rtali
Antiokhia ovu Ikonium rma
Listra, ma rweang tamata
rivun na'a inyai ma rteva
Paulus, beti rving soli-sasan
ia ma rti kota murin. Ira
rnarin ne, Paulus nmata
roak.
20 Na'uk tamata ovi ro-
rang Yesus rdir-lilit ia, nata
nbatar ma newal ia nti kota
ralan. Ni ilyan ana, irua
Barnabas rti kota Derbe.

---

* **14:12 14:12** Tamata Yunani rira ubu rivun. Isa naran Zeus ovu isa vali naran Hermes. † **14:13 14:13** Tafsiran boku rfalak ne, mane rfaklo'i sabe'u fafun avyai na'a karba avyai relarira ra. ‡ **14:14 14:14** Yahudi ra ba'i rkamadir rira kadaravit al rfaneak ne, rangrova te wol rtorung afa ovi tamata ra rotu. Ira rkamadir rira kadaravit ra, na'uk wol rabluhu.

Paulus irua Barnabas rewal ira rti Antiokhia

21 Na'a Derbe, na Paulus irua Barnabas rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, ba tamata rivun rorang Yesus. Irua rotu munuk roak wean inyai, beti rewal ira rti Listra, Ikonium ovu Antiokhia.

22 Ira rna'a kota avyai, na rala snurak lolin ma al rfangrebat tamata ovi rorang Yesus ralarira ra, boma rorang a'uk Yesus. Ira rfalak ne, "Kida averi, ita tatuan lan susa rivun veki, beti ti tna'a Ubu Ni Fareta Ralan."

23 Paulus irua Barnabas rfaturu tamata ra verin lokat sidovung tamata ovi rorang Yesus ma rna'a rira dawan kareda ovi reluk penatua.§ Nata irua raflurut ovu rtolat, beti rera verin Duila'a ma nwanar ira, tevek rorang lan roak Ia.

24 Rotu munuk wean inyai, na rahu propinsi Pisidia ma rti raran propinsi Pamfilia.

25 Ira rfamalik munuk Ubu Ni vaivatul ra na'a kota Perga, beti rti kota Atalia.

26 Tali inyai, na ravul kabal lar ma robal rti ewal Antiokhia. Lan a na'a Antiokhia, na tamata ovi rorang Yesus rera verin Ubu ma nala Ni rala lolin verin Paulus irua Barnabas, boma rfabana rira karya i beti rotu munuk a.

27 Ti ma raran Antiokhia, na rasweang sidovung tamata ovi rorang Yesus ma rasdovu ira, beti rfamalik munuk Ubu Ni afa ovi notu roak verin ira na'a rira karya ra. Ira rfamalik vali ne, wean inba ma Ubu nala Ni linga'an lolin verin ira, boma tamata ovi wol Yahudi ra rorang vali Yesus.

28 Paulus irua Barnabas mnanat lahir ira na'a kota yai, ma irmunuk tamata ovi rorang Yesus rleal inyai.

15

Tamata dawan ovi rorang Yesus rasdovu ira na'a Yerusalem mane ra'an vai isa

1 Amar isa, na tamata boku rtali propinsi Yudea rma kota Antiokhia ma rair tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol Yahudi ira. Ira rfalak ne, "Musa ni inukun ra rfalak ne, wean i wol rsunat mia, na Ubu wol nsikat mia tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal."*

2 Paulus irua Barnabas wol inar lahir afa i tamata avyai rfalak a, ba vair ma dawan. Nata ra'an vai isa ma irua ovu tamata boku ovi rorang Yesus rti Yerusalem, ma rfamalik afa ini verin rasul ra ovu dawan kareda ovi reluk penatua.

3 Ba tamata ovi rorang Yesus na'a Antiokhia rfatuang ira rti kota murin a, beti rbana rti propinsi Fenisia ovu propinsi Samaria ma rfamalik na'a tamata ovi wol Yahudi ira na'uk rorang Yesus. Tamata ovi rorang Yesus na'a inyai rarenar ivar yai, na inar lolin.

§ **14:23 14:23** Msi'ik catatan kaki na'a Kisah 11:30. * **15:1 15:1** Ira rfalak wean ini, tevek tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol Yahudi ira, wol rsunat ira obin.

4 Ti raran Yerusalem, na
tamata ovi rorang Yesus ovu
rasul ra, ntafal vali dawan
kareda ovi reluk penatua, rti
ma rala ira. Ira rfamalik
munuk afa ovi Ubu notu
roak verin ira na'a rira
karya verin tamata ovi wol
Yahudi ra.
5 Na'uk tamata ovi rorang
Yesus boku rtali Yahudi rira
sidovung isa naran Farisi
rdiri ma rfalak ne, “Tamata
ovi wol Yahudi ira, na'uk
rorang roak Yesus, musti rot-
orang Musa ni inukun ra ovu
rsunat vali ira.”
6 Ba rasul ra ovu dawan
kareda ovi reluk penatua
rasdovu ira ma rfamalik afa
ini.
7 Rasdovu ira ya'i mnanat
vali ma rsiforat ira, beti
Petrus ndiri ma nfalak ne,
“Terang a valing averi, mia
mkya'a roak ne, amar rivun
nti roak veli, na Ubu nfili
ya'a tali bir tinemun ma ti
ufamalik Ni Ivar Lolin verin
tamata ovi wol Yahudi ra,
boma rarenar ma rorang
vali Yesus.
8 Ubu nka'a munuk lahir
tamata ralarira ra. Ia
nfaturu roak ne, nfili ira ma
nala Ni Roh verin ira wean i
notu roak verin ita.
9 Ubu nsi'ik ita tamata
Yahudi, ovu tamata ovi wol
Yahudi, wead isa watan, ba
notu vali ma ralarira ra
rmerat, tevek rorang roak
Yesus.
10 Ba afaki notu mi
mlyabir teman Ubu ma
myala varvara aleman†
verin tamata ovi wol Yahudi
ra? Deka mkyiwal tamata
ovi rorang Yesus, na'uk wol
Yahudi ira, ma rorang Musa
ni inukun ra! Ita ovu ubud-
nusid ra wol tvar-nala vali
varvara yai.
11 Deka tkiwal ira ma ro-
rang Musa ni inukun ra,
tevek ita torang ne, Duila'a
Yesus nala Ni rala lolin verin
ita ma nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at
kakiwal. Tamata ovi rorang
Yesus, na'uk wol Yahudi ira,
na ira wean vali ita ma rira
vava'at kakiwal!”
12 Nata tamata rivun ovi
rna'a inyai wol vair lahir, ba
Barnabas irua Paulus rfama-
lik lalawatan Ubu Ni ngrebat
i nala verin ira, ma rotu
mujizat ovu rotu faneak ovi
tamata ra wol rot-nala verin
tamata ovi wol Yahudi ra.
13 Rangrihi munuk roak,
beti Yakobus‡ nfalak ne,
“Terang a valing averi, eka
mryenar ya'a!
14 Simon Petrus nfama-
lik roak ne, lalan ana Ubu
nfaturu Ni rala lolin verin
tamata ovi wol Yahudi ra,
ma nfili boku tali ira ma
reluk Ni tamata ra.
15 Afa yai wean lahir i nabi
ra rfamalik lan roak. Nabi
isa ntulis ne:
16 ‘Amar liak, na veka uma
ma ufadiri ewal Raja
Daud ni rahan i nleka
roak.§ Rahan yai

† **15:10 15:10** Varvara aleman ihin a ne, Tamata Yahudi ovi rorang Yesus boku mane rkiwal tamata ovi wol Yahudi na'uk rorang Yesus, ma musti rot-orang Musa Ni inukun ra ovu Yahudi rira adat ra. ‡ **15:13 15:13** Yakobus ini, Duila'a Yesus warin a. § **15:16 15:16** Nabi Amos nala vaivatul kamkuma ma nfalak ***Daud ni rahan***. Tafsiran boku rfalak ne, Daud ni rahan ihin a Daud ubun nusin ra. Tafsiran boku vali rfalak ne, Daud ni fareta.

nama'ar, na'uk Ya'a
veka ufadiri ewal ia
na'a wan a,
17 boma tamata ra munuk
bisma rdava Duila'a.
Otu wean ini, boma tamata
ovi ufili roak ira,
velik ne Yahudi te wol
Yahudi ira, veka ro-
rang Ya'a.*
Ya'a Duila'a Ya'a,
18 ba tali lalan a ufavo-
tuk roak afa ovi otu ra
verin tamata ra.' "
19 Yakobus ntafal ma nfalak ne, "Ya'a unovak ne, tamata ovi wol Yahudi ira, na'uk inar ma rorang vali Ubu, na ita deka totu susa ira.†
20 Ni lolin a tasusan surat verin ira ma tsurak ira ma deka ra'an afamtahan ovi rala roak al raraning walut ra, te ra'an afwatan ihin tali afwatan ovi rfungal ma rfedan ira, ovu deka renu te ra'an lara. Deka rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira‡ verin ira.
21 Tali lalan ana, tamata ra rfamalik Musa ni inukun ra. Lokat amar i ryari ira, na tamata ra rfamalik inukun avyai na'a rira rahan falurut ra na'a ahu ra munuk."

Dawan kareda ovi reluk penatua rkirim surat verin tamata ovi wol Yahudi ira, na'uk rorang roak Yesus

22 Rasul ra ovu dawan kareda ovi reluk penatua, irmunuk tamata ovi rorang Yesus na'a rira sidovung a ra'an vai isa ma rfili tamata ifira tali ira, ma irmunuk Paulus ovu Barnabas rti Antiokhia. Ba rfili Silas ovu Yudas i rfanara vali ia ne Barsabas. Tamata irua ini rban-ulu vali na'a rira sidovung.
23 Ira rala surat ma rtaha. Surat yai ihin wean ini:

"Ami ini rasul ra, dawan kareda ovi ameluk penatua, ovu terabir-valibira ra amasusan surat ini verin tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol Yahudi ira, ma rleal Antiokhia, propinsi Siria ovu propinsi Kilikia. Amala salam verin mia!
24 Ami amrenar ne, tamata ifira rtali mami sidovung ti rlolak mia, ma rotu ma wahabira rwa'uk na'a afa ovi rair ra. Ami wol amsinir ira ma rotu afa avyai.
25 Amasdovu ami ma ama'an vai isa ma amfili brana ifira ma ti rdoku ovu mia. Ira veka irmunuk Barnabas ovu Paulus. Irua ini amlobang urun ira.
26 Tamata irua ini wol rbobar ma rmata na'a karya ini, tevek dida Duila'a Yesus Kristus.
27 Ba amsinir Yudas irua Silas ma ti rfalyawang mami vaivatul ovi rna'a surat ini verin mia.
28 Ubu Ni Roh ntorung roak, ovu ami amtorung vali, boma deka amala varvara aleman verin mia, ba amala watan varvara ovi byar-nala, wean ini:

* **15:17 15:17** Amos 9:11-12 † **15:19 15:19** Yakobus ni maksud ma deka rkiwal da'in tamata ovi wol Yahudi ira ma rorang tamata Yahudi rira adat ra. ‡ **15:20 15:20** ***Deka rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira*** ihin a ne, tamata ovi rsifa roak, na wol bisma rsifa ovu tamata liak. Varverun ovu vata mnelat ra wol bis rotu vali wean inyai.

29 deka mian afamtahan
ovi rala roak al raraning wa-
lut ra, deka mian afwatan
ihin tali afwatan ovi fyun-
gal ma fyedan ira, ovu
deka myenu te mian lara.
Deka msyifa tia ma watan
ovu tamata ovi wol awabira
verin ira. Wean i fyaroa ten-
abira tali afa avyai, na kena
roak mia. Lawan watan
inyai ta bir tinemun, ba ki
tsituan ewal ita.”
30 Rsituli munuk roak ira,
beti irfa'at rban-talik ira ma
rti Antiokhia. Ira rasdovu
munuk tamata ovi rorang
Yesus na'a inyai ma rala
surat yai verin ira.
31 Tamata ovi rorang Yesus
rbas munuk surat yai, ba
ralarira lolin urun, tevek
ihin nfaloling ralarira ra.
32 Yudas irua Silas nabi
vali ira. Ira rsurak ma
mnanat terad a valid ovi
rna'a Antiokhia ma rfaloling
ovu rfangrebat ralarira ra.
33 Irua rna'a inyai ma ya'i
mnanat roak, beti tamata
ovi rorang Yesus na'a inyai
rsinir ira ma rewal ira rti
Yerusalem, ma rfalak verin
tamata ovi rsinir ira ne, fara
Ubu naflahar ira. [
34 Na'uk Silas ralan nfalak
ma nana'a watan inyai.]§
35 Paulus irua Barnabas
mnanat vali ira na'a An-
tiokhia. Ira ovu tamata
rivun vali rair ovu rfamalik
Duila'a Ni vaivatul ra.

*Paulus irua Barnabas rsi-
taku ulurira na'a rira fikiran
ra ma ka'i rban-sialing ira*

36 Ba amar isa, na Paulus
nfalak verin Barnabas ne,
“Mwa ma ti tfalokat ewal
ahu ovi lan a tfamalik roak
Ubu Ni vaivatul ra, ma talola
terad a valid ovi rorang roak
Yesus, boma tsi'ik ne, rira
vava'at a wean inba.”
37 Barnabas inan ma
novun Yohanes i rfanara vali
ia ne Markus,
38 na'uk Paulus nanovak
ne, wol lolin ma rovun
Markus, tevek ia nban-talik
roak ira na'a propinsi Pam-
filia, velik ne rira karya
nbana obin.
39 Barnabas irua Paulus
rsitaku ulurira na'a rira fiki-
ran ra, ma ti nata rban-
sialing roak ira, ba Barnabas
nala Markus ma irua ravul
kabal lar ma robal rti nuhu
isa naran Siprus.
40 Na'uk Paulus nfili Silas
ma nkarya ovu ia. Wol rti
obin, na tamata ovi rorang
Yesus na'a kota Antiokhia
rera verin Ubu ma nala Ni
rala lolin verin ira.
41 Irua rti ma rban-lilit
propinsi Siria ovu propinsi
Kilikia, ma rfangrebat
sidovung tamata ovi rorang
Yesus na'a inyai, boma rira
inorang nangrebat.

16

*Timotius ntuan Paulus
irua Silas ma norang lahir
ira*

1 Paulus irua Silas rti lan
kota Derbe, beti rti kota Lis-
tra. Tamata isa i norang
Yesus naran Timotius nana'a
inyai. Renan Yahudi ia ma
norang roak Yesus, na'uk ya-
man a tamata Yunani ia.
2 Tamata ovi rorang Yesus
na'a Listra ovu kota Ikonium

§ **15:34 15:34** Naskah mnanat etal dawan wol rira ayat ini, ba tfaneak ovu tanda kurung.

rfalak ne, Timotius tamata
lolin ia.
3 Paulus inan ma Timotius
novu vali ma irmunuk, ba
rsunat ia, tevek Yahudi ovi
rna'a wan yai rka'a ne, Tim-
otius yaman ntali Yunani.*
4 Nata rtali ahu isa rti ahu
isa ma rsurak tamata ovi
rorang Yesus. Ira rfamalik
verin ira na'a afa ovi rasul ra
ovu dawan kareda ovi reluk
penatua na'a Yerusalem
rfadoku roak a, boma
sidovung tamata ovi rorang
Yesus rot-orang.†
5 Ba amar nkati amar, na
sidovung tamata ovi rorang
Yesus rira inorang ntafal ma
nangrebat, ovu vali ntafal
ma rivun ira.

Paulus wean i namifi na'uk wol ntub-lufa na'a kota Troas

6 Ubu Ni Roh notu teri
ma Paulus irua Silas deka
rfamalik Ni Ivar Lolin na'a
propinsi Asia, ba irua rbana
rti propinsi Frigia ovu
propinsi Galatia.
7 Ti raran propinsi Misia
ni elat ratan a, mane rti
propinsi Bitinia, na'uk Yesus
Ni Roh notu teri ma deka rti
inyai.
8 Ba rban-etal Misia ma rti
lahir kota Troas.
9 Ni ovan ana, Paulus
wean i namifi na'uk wol
ntub-lufa ma nrea ne, brana
isa ntali propinsi Makedonia
ndiri wahan ralan a, ma
nera ovu ralan urun ne, "O
baba, eka mwa Makedonia
ma mlobang ami."
10 Paulus wean i namifi
munuk, na amasusan wa-
mami ma amban-talik lahir
wan yai ma amati Makedo-
nia,‡ tevek amka'a ne, Ubu
nera ami ma ti amfamalik Ni
Ivar Lolin verin tamata ovi
rna'a ineri.

Lidia norang vali Yesus

11 Amavul kabal lar isa
na'a Troas ma amobal amati
lahir nuhu isa naran Samo-
trake, ma ni ilyan ana, amati
kota Neapolis.
12 Tali inyai, na amati
kota dawan isa naran Fil-
ipi na'a propinsi Makedo-
nia. Tamata Roma rivun
rleal kota yai, ovu amna'a
inyai amar ifira vali.
13 Naran amar i ami
tamata Yahudi amyari ami,
na amahu kota ni falfolat
ila'a i na'a ni fidu ma
amati oar isa nelan, tevek
amanovak ne, tamata ra
rasdovu ira ma raflurut
na'a inyai. Ba amdoku
ma amangrihi ovu vata ovi
rasdovu ira na'a inyai.
14 Tali vata avyai, na isa
ntali kota Tiatira naran
Lidia. Ia nfedi maloli ungu.
Vata yai ba'i nraning Ubu.
Ba na'ut i nrenar afa ovi
Paulus nfalak ra, na Duila'a

---

* **16:3 16:3** Tamata Yahudi veka wol inar Timotius, wean i wol rsunat ia, velik ne tamata Yunani wol rsunat yanarira ra. † **16:4 16:4** Paulus irua Timotius rira maksud ma rot-orang afa ovi Paulus nfalyawang na'a surat i ntali dawan kareda avyai na'a Yerusalem. Msi'ik Kisah 15:23-29. ‡ **16:10 16:10** ***Amasusan wamami***: Mulai tali ayat ini ti ayat 17, na Lukas i ntulis kitab ini nfalak ne, ***ami***. Snain a ihin a ne, Lukas novu vali Paulus ti raran Filipi, beti rban-sialing ira. Tevek na'ut i Paulus nti talik Filipi, na Lukas wol nfalak roak ne, ***ami.***

notu ma ralan natvelar ma
ntorung afa avyai.§
15 Ira rbaptis ia ovu ni
rahan teta a. Nata vata yai
nera verin ami ne, “Ning
kida averi, wean i mkya'a
roak ne, ya'a orang urun
Duila'a Yesus, na mya ma
milola ami na'a ning rahan
veki.” Ia nkiwal nala ami ma
amna'a ni rahan.

Ra'abu'i Paulus irua Silas na'a Filipi

16 Amar isa, na mane am-
ati wan falurut i na'a oar
nelan yai, na amtuan vata
sansinir isa. Vata yai nait
sian nleal ia, ma notu ma
nanovak nala afa ovi veka
rvotuk na'a amar ovi veka
rma. Vata yai notu ma duan
ra rira kubang a dawan,
tevek tamata ra rbahir ia ma
nfalak afa ovi veka rkena
ira.
17 Vata yai norang
lalawatan Paulus ovu ami
ma nafwak ne, “Brana ovi
rkarya verin Ubu i Ni dawan
nlia munuk afakataka. Ira
rfamalik ne, wean inba ma
Ia veka nsikat mia tali bira
salasilan ra, ma bira vava'at
kakiwal!”
18 Amar ifira lahir vata
yai nafwak wean inyai, ba
ti nata Paulus wol ntahang
nala roak, ba nfulak ia ma
nfalak verin nait sian yai
ne, “Ya'a ala Yesus Kristus
naran ovu Ni ngrebat, ma
ufareta oa ma muti talik vata
ini!” Na'ut inyai lahir, na
nait sian yai nti talik ia.
19 Vata yai duan ra rka'a
roak ne, wol rdav-nala
roak kubang tali ia. Ba
rtaha Paulus irua Silas ma
rlia soli-sasan ira rti wan
i rfedi-rfaha afa na'a, ma
rdiri dawan fareta waharira
ralan ra.
20 Ba vata yai duan ra
rtaha roak Paulus ovu Silas
verin Roma rira dawan
fareta ra ma rfalak ne,
“Tamata irua ini Yahudi ira.
Rma ma rotu ma vangoa-
vanga na'a dida kota a!
21 Ira rair tamata ra ma
rot-orang rira adat ovu
inukun ovi wol kena ovu ita,
tamata Roma, dida adat ovu
inukun ra! Ba deka torang
rira adat ra!”
22 Tamata rivun rdiri vali
ma rangal Paulus irua Silas.
Dawan fareta avyai rfareta
rira tamata ra ma raling irua
rira kadaravit ra, beti rala
navnaval ra ma al rvaval ira.
23 Rvaval ma dawan roak
ira, beti rovun ira ma ti
rvatuk ira na'a bu'i ralan.
Nata rfareta tamata dawan
i nfareta bu'i ma nsi'ik ma
lolin ira.
24 Tamata yai norang afa
ovi ni dawan ra rfalak verin
ia, ba nvatuk lahir ira na'a
bu'i ralan, beti nala kakeak
tma'an al ndadul earira ra
na'a liri dawan ra.
25 Ka'a bi nafafruan tenan,
na Paulus irua Silas raflurut
ovu rdedang ma al raran-
ing Ubu. Tamata liak ovi
ra'abu'i roak ira na'a inyai
rarenar vali.
26 Brian munuk, na ruru
dawan urun i lahir, ma

§ **16:14 16:14** Lidia ini wol tamata Yahudi, na'uk norang Ubu. Velik ne norang roak Ubu, na'uk wol norang Yesus Kristus obin. Tamata rivun rfedi-rfaha afa na'a kota Tiatira. Maloli ungu ini fyawan dawan ma tamata ka'i a'uk rfaha nala.

bu'i yai nawelu ma ti naran
ni fanderen a. Falfolat ra
munuk ratvadil lahir ovu
kakeak tma'an ra munuk
rablewar ma rleka tali
tamata ovi rna'a bu'i ralan.
27 Dawan i nfareta bu'i yai
nbatar ma nsi'ik, na falfolat
ra ratvadil roak, ba ntavar ni
nahin blawat mane nfedan
tenan, tevek nanarin ne,
tamata ovi rna'a bu'i ralan
rafla munuk roak.
28 Na'uk Paulus nafwak
ma vain dawan ma nfalak
ne, “Deka fwedan tenam
a! Ami amna'a munuk ini
obin!”
29 Tamata dawan yai nera
ma rala ulu isa, ma nafla
ovu ulu yai nti ralan. Nti
naran, na tenan a raruru ma
nsangatur nulu Paulus irua
Silas.
30 Nata novun ira rti murin
ma norat ne, “Baba averi,
ya'a musti otu afaka, boma
Ubu nsikat ya'a tali ning
salasilan ra, ma ning vava'at
kakiwal?”
31 Ira rfalak verin ia ne,
“Morang Duila'a Yesus Kris-
tus, boma Ia veka nsikat oa
tali mu salasilan ra, ma mu
vava'at kakiwal, oa ovu vali
mu rahan teta!”
32 Nata ira rfamalik Ubu
Ni vaivatul ra verin ia ovu
tamata ovi rna'a ni rahan a
munuk.
33 Nafafruan tenan yai
vali, na dawan i nfareta bu'i
yai novun irua ma nfamerat
rira mngala ra. Nata rbaptis
lahir ia ovu ni rahan teta
munuk.
34 Rbaptis munuk ira, beti
novun Paulus irua Silas rti
ni rahan ma nfa'an ira. Ia
ovu ni rahan teta inar lolin,
tevek rorang roak Ubu.
35 Ni ilyan varverak a, na
Roma rira dawan fareta ra
rsinir rira tamata ra rti ma
rfalak verin dawan i nfareta
bu'i yai ne, “Fwatalik kikyai
tamata irua yai!”
36 Ba dawan i nfareta
bu'i yai nfalak ivar yai
verin Paulus. Ia nfalak ne,
“Baba averi, dawan fareta ra
rfalak roak ma ufatalik mia,
ba myewal mia kikyai ovu
byana ma lolin.”
37 Na'uk Paulus nfalak
verin dawan fareta rira
tamata avyai ne, “Ya'i yo,
ami tamata Roma ami,*
na'uk wol fyaleka inukun
verin ami obin, na rvaval ma
dawan roak ami na'a tamata
rivun waharira ralan ra,
nata rvatuk ami ti bu'i ralan
ma rdadul ami. Ira mane
rfareta ami ma amban-talik
wan ini, na'uk rfonak ma
tamata ra deka rka'a. Wol
kena lahir! Eka msyinir
dawan fareta avyai ma ka'i
rma ma rfatalik ami!”
38 Roma rira dawan fareta
ra rira tamata ra ti rfamalik
afa ini verin ira, ba rarenar
ne Paulus irua Silas tamata
Roma ira, na rbobar urun,
tevek wol rot-orang Roma
rira inukun ra.
39 Ba rti ma rera verin
Paulus irua Silas ma rabun
afa sian ovi rotu verin ira.
Nata rovun irua tali bu'i
ralan ma rera ovu ralar urun
verin ira, ma rban-talik kota
yai.
40 Paulus irua Silas rban-
talik roak bu'i yai ma rti

* **16:37 16:37** Tamata ovi raja Roma nfareta ira munuk, na etal ko'u watan reluk tamata Roma. Ira a'uk sa'i rira hak rivun wean Paulus ntuntut na'a ayat ini.

Lidia ni rahan. Na'a in-
yai, na rtuan tamata ovi ro-
rang Yesus, ba irua rsurak
ira, boma rira inorang deka
kako'u, beti rban-talik ira.

17

*Yahudi rira dawan ra
rfakeri tamata ralarira ra,
ma rangal Paulus na'a Kota
Tesalonika*

1 Paulus irua Silas rahu
linga'an i nti kota Amfipo-
lis ovu kota Apolonia ma
rti raran kota Tesalonika.*
Yahudi rira rahan falurut isa
na'a inyai.
2 Paulus ba'i nti Yahudi
rira rahan falurut yai. Lokat
amar i ryari ira, na ia ovu
tamata Yahudi ra rfamalik
Ubu Ni Surat Ralan, ti naran
karedralan itelu.
3 Ia nfamalik ne, “Ubu
nfadoku roak ma rotu sian
ma rfedan Raja i ntevut dida
salasilan ra, beti nva'at ewal
tali matmatan. Raja i ntevut
dida salasilan ra, inyai Yesus
i ufamalik verin mia!”
4 Ba tamata Yahudi boku
rorang Yesus ma rovu
Paulus irua Silas. Wean
inyai vali verin tamata
Yunani ovi rorang Ubu,
ovu vata mela ra, rivun ira
rorang afa ovi Paulus nfalak
ra.
5 Na'uk dawan Yahudi ra
ralar sian, ba rera tamata
ktufan ifira tali linga'an ra
ma rasdovu ira. Tamata
ktufan avyai rti ma rotu ma
vangoa-vanga dawan na'a
kota ralan. Ira rti tamata isa
naran Yason ni rahan, mane
rot-visal rahan yai ma rdava
Paulus irua Silas, tevek inar
ma rtaha ira ti verin tamata
rivun.
6 Na'uk wol rdav-nala
Paulus irua Silas na'a inyai,
ba rlia soli-sasan Yason ovu
tamata ovi rorang Yesus
boku vali, ma ti rdiri dawan
ovi rfareta kota yai waharira
ralan ra. Ira rafwak ne,
“Kida averi, tamata ovi rotu
sian tamata ra na'a wan inba
watan, fiang ini rma roak
dida ahu a!
7 Yason nala roak ira ma
rna'a ni rahan. Ira munuk
wol rorang inukun ovi Roma
rira Kaisar nfadoku ra, tevek
rfalak ne, raja isa vali naran
Yesus!”
8 Ba rira vaivatul avyai
rfakeri tamata rivun ralarira
ra na'a kota yai, ovu rfakeri
vali rira dawan fareta
ralarira ra ma rangrova
urun.
9 Nata tamata ovi rfareta
kota yai rfalak ma Yason
ovu tamata ovi rorang Yesus
rfadok-teri rira kubang
na'a inyai veki, ma wean i
rtorung ne, wol rotu roak
afa avyai, beti rfatalik ira.

*Paulus irua Silas rna'a
kota Berea*

10 Lervava roak, na tamata
ovi rorang Yesus na'a Tesa-
lonika rsinir Paulus irua
Silas ma rti kota Berea. Ti
raran inyai, na rti lahir
Yahudi rira rahan falurut.
11 Tamata ovi rna'a Berea
yai rira sialang verin tamata
liak ra lolin lia tamata ovi
rna'a Tesalonika. Ira inar

* **17:1 17:1** Tesalonika ini kota dawan isa, ma vai Mala nfalak ne, *Ibu Kota propinsi Makedonia.* Ni nama a lolin (wan i abau te kabal ra bisma rlau), ovu snain tamata rivun ratut irua (200.000) rleal inyai.

urun ma rarenar Ubu Ni vai-
vatul ra, ovu vali lokat amar
rbas ma lolin Surat Ralan ma
al rsi'ik ne, afa ovi Paulus
nfalak ra kena te wahal.
12 Ba tamata Yahudi rivun
ovi rna'a inyai rorang Yesus.
Vata mela Yunani boku ovu
brana Yunani rivun vali ro-
rang Yesus.
13 Ti ma Yahudi ovi
rna'a Tesalonika rarenar
ne, Paulus nfamalik Ubu Ni
vaivatul ra na'a Berea, na
rti inyai ma rfakeri tamata
ralarira ra, boma vangoa-
vanga dawan.
14 Ba tamata ovi rorang
Yesus ti rovun lahir Paulus
ma rti tahat nelan a, na'uk
Silas irua Timotius rna'a
watan Berea.
15 Nata rovun Paulus rti
kota Atena. Paulus nsurak
tamata avyai ma rfalak
verin Silas irua Timotius ma
yarak ti rtuan ia na'a Atena.
Ia nfalak munuk wean inyai,
beti rewal ira rti Berea.

Paulus nfamalik Ubu na'a kota Atena

16 Paulus nana'a Atena al
nanaban Silas irua Timotius,
na ralan lalau urun, tevek
nsi'ik kota yai nngora lahir
ovu walut ovi tamata ra
raraning.
17 Ba nti Yahudi rira rahan
falurut, ma ia ovu Yahudi
ra ovu Yunani ovi rorang
Ubu rfamalik afa ala rsiforat
ira na'a inyai. Lokat amar
Paulus notu wean inyai vali
verin tamata ovi ntuan ira
na'a wan i rfedi-rfaha afa.
18 Guru ovi rira kaka'a
dawan rira sidovung naran
Epikuros, ovu tamata ovi
rira sidovung naran Stoa
rsisoal ira ovu ia. Boku
tali ira rfalak ne, “Tamata
ini sumarn batbitin ma nan-
grihi tia ma watan!” Boku
vali rfalak ne, “Beta ne
nfamalik tamata liak rira
ubu ra.” Ira rfalak wean
inyai, tevek Paulus nfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik
Yesus, ovu nfamalik vali ne,
tamata ra veka rva'at ewal
tali matmatan.
19 Nata guru avyai rovun
ia, ma ti rasdovu ira na'a rira
sidovung dawan a naran
Areopagus. Ira rfalak verin
ia ne, “Baba, inamami ma
amrenar afa ngorva'an ovi
mair yai.
20 Tevek amrenar afa ovi
fwalak ra, na'uk afa avyai
rfabriang ami. Inamami
ma amka'a vaivatul avyai
ihirira ra.”
21 Tamata Atena ra ovu
tamata dakan ovi rna'a kota
yai inar ma rdoku ma rfama-
lik ovu rarenar lalawatan
afa ngorva'an ra.
22 Ba Paulus ti ma ndir-ulu
na'a sidovung dawan Are-
opagus yai ma nfalak ne, “O
tamata Atena averi! Usi'ik
tali afa ovi myotu ra, na
myorang urun bira agama,
ma mryaning bira ubu ra.
23 Tevek uban-lilit bira
kota ma usi'ik wan ovi
mryaning bira ubu ra. Urea
vali wan i ba'i misnuri bira
korban ra na'a. Na'a wan
yai rtulis vaivatul ovi ne,
‘Verin Ubu i wol amka'a.’
Mia fyadawang Ubu, na'uk
wol mkya'a Ia. Ba mane
ufamalik Ia verin mia.
24 Ubu i notu lanit ivavan
ovu afa ovi rna'a munuk
ralan a, Ia Duila'a verin afa
ovi rna'a lanit ratan ovu
ovi rna'a lanit ivavan. Ia

wol nleal rahan falurut ovi
tamata ra rotu, wean rahan
ovi fyadoku bira walut ra
na'a.
25 Ia wol nera afa tali
tamata ra, tevek Ni munuk
afakataka! Ubu a'uk sa'i
nala dida vava'at ovu nad ra,
ntafal vali afakataka munuk
verin tamata ra.
26 Ubu not-nala tamata ra
munuk na'a lanit ivavan a
tali tamata isa i naran Adam,
ma nsiduk ira lokat nuhu ovi
rna'a lanit ivavan. Tali lalan,
nfadoku roak dida vava'at
ovu matmatan a, ovu vali
tamata ra veka rna'a inba.
27 Ubu notu wean inyai,
boma tamata ra rdava Ia, ma
fara ne rtuan Ia na'a amar
ovi rdava Ia. Velik aba, Ubu
wol raroa tali ita.
28 Tamata ra ba'i rfalak
ne, 'Ia novun ita ma tna'a
lanit ivavan a, ovu tasdai ma
tva'at, tevek Ni ngrebat a.'
Inyai wean vali bira tamata
boku ovi rasusan surat ra
rfalak ne, 'Ubu yanan verin
ita munuk.'
29 Ubu yanan ita, ba deka
tanovak ne, Ubu wean walut
ovi rotu tali masa te perak te
vatu, ma tamata ra rotu tali
rira kaka'a.
30 Lalan ana, wol tka'a
Ubu ralan ma totu afa boda-
badi rivun. Ubu nablu-
fang roak afa avyai, na'uk
fiang ini Ia nfareta tamata ra
munuk na'a wan inba watan
ma rahil ma rtalik tali rira
salasilan ra.
31 Ubu nfadoku roak amar
ma veka nfaleka inukun ovu
Ni malolan a verin tamata
ra munuk na'a lanit ivavan
a. Ia nfili roak tamata
isa ma veka nukun tamata
ra. Ia nfava'at ewal roak
tamata yai tali matmatan
ma nfaturu verin tamata ra
munuk ne, Ubu nfili Ia!"
32 Ira rarenar Paulus
nfalak ne, Ubu nfava'at ewal
tamata isa tali matmatan,
ba boku rangrihi lablabir ia.
Na'uk boku rfalak verin ia
ne, "Inamami ma fwamalik
ewal afa ovi verin ami."
33 Ba Paulus nban-talik
rira sidovung yai.
34 Tamata boku rtorung
Paulus ni vaivatul ra, ma
rorang Yesus. Tamata avyai
nararira Dionisius i ndoku
rira sidovung Areopagus
ovu vata isa naran Damaris,
ovu tamata liak boku rorang
vali.

18

Paulus nsiair na'a Korintus

1 Nata Paulus nban-talik
kota Atena ma nti kota Kor-
intus.
2 Na'a inyai, na ntuan
tamata Yahudi isa naran Ak-
wila, ntali propinsi Pontus.
Ia ovu awan naran Priskila
beti rtali Italia rma Korin-
tus, tevek Kaisar Klaudius
nfareta ma Yahudi ra munuk
rdir-talik kota Roma. Paulus
ti nalola ira.
3 Nata nleal inyai ma
nkarya ovu ira, tevek ira
munuk rotu afwatan ulin
na'a befak ma al rdava
kubang.
4 Lokat amar i Yahudi
ra ryari ira, na Paulus nti
Yahudi rira rahan falurut
ma nfamalik ni inorang a.
Paulus nfamalik Ubu Ni vai-
vatul ra verin tamata Yahudi
ra ovu ovi wol Yahudi ra, ma
ndava ralarira ra ma rorang
Yesus.
5 Silas irua Timotius rtali
propinsi Makedonia rma

vali, ba Paulus wol notu
befak roak. Ia nala munuk
ni amar ra ma al nfamalik
Ubu Ni vaivatul ra verin
Yahudi ra ne, Yesus yai Raja
i ntevut dida salasilan ra.
6 Na'uk tamata Yahudi ovi
rna'a inyai rangal Paulus ma
rfalak sian ia, ba nasyaruk
vatuk kyavu tali ni kadaravit
ma notu faneak ne, sala ira.
Ia nfalak verin ira ne, “Amar
isa, na Ubu veka nukun mia
ma ka'i byara bira salasilan
ra! Ya'a wol ning varvara
roak verin mia, ba tali amar
ini, mane uti ma ufama-
lik Ubu Ni Ivar Lolin verin
tamata ovi wol Yahudi ra.”
7 Ba Paulus nban-talik ira
ma ti nsiair na'a rahan i
nebang rahan falurut yai.
Tamata i ni rahan yai naran
Titus Yustus. Ia wol Yahudi
ia, na'uk nraning vali Ubu.
8 Tamata dawan isa naran
Krispus nfareta rira rahan
falurut. Ia ovu ni rahan
teta, ovu vali tamata Korin-
tus rivun, rarenar afa ovi
Paulus nfalak ra ma rorang
Duila'a Yesus, beti rbaptis
ira.
9 Ovan isa, na Paulus wean
i namifi na'uk wol ntub-lufa
ma nrenar Duila'a nfalak
verin ia ne, “Deka bwobar ta
baba! Fwamalik lalawatan
Ning vaivatul ra ma deka
mtalik.
10 Tevek ovun oa, ba wol
tamata isa vali veka nkena
tenam a ma notu sian oa,
tevek Ning tamata rivun
na'a kota ini.”
11 Ba Paulus nleal Korintus
varat isa vulan inean, ma
nair Ubu Ni vaivatul ra verin
tamata ra.
12 Na'ut inyai, na tamata
isa naran Galio nfareta
propinsi Akhaya, ovu tamata
Yahudi ra ra'an vai isa ma
rtaha Paulus ma rti wan i
ba'i rfaleka inukun verin
tamata ra.
13 Ira rfalak verin Galio ne,
“Tamata ini nair tamata ra
ma raraning Ubu, na'uk afa
ovi nair ra rangal Musa ni
inukun ra!”
14 Paulus mane nangrihi,
na Galio nfalak lan roak
verin tamata Yahudi ra ne,
“O tamata Yahudi averi!
Wean i myangadu tamata
ini, tevek ni sala maraan te
sala aleman, ki unaban ma
urenar mia.
15 Na'uk vaibira na'a bira
adat a, vaivatul ra ovu
tamata nararira ra, ba mia
ka'i myotu ma lolin watan.
Ufena ma ufaleka inukun
na'a afa avyai!”
16 Ba Galio nfalak ma
rala'ing vatuk ira tali wan i
ba'i rfaleka inukun na'a yai.
17 Ira rtaha lahir Sostenes
i nfareta Yahudi rira rahan
falurut a, ma rvaval ia na'a
Galio wahan ralan a, na'uk
Galio wol nkamlabir.

Paulus newal ia nti Antiokhia

18 Paulus mnanat vali ia
na'a Korintus, beti nti talik
tamata ovi rorang Yesus na'a
inyai. Irmunuk Priskila
ovu Akwila rti kota isa
naran Kengkrea, ma Paulus
nacukur lahir ni vut ma
nfaturu ne, nfakena roak ni
tnorung verin Ubu.* Nata

* **18:18 18:18** Tamata Yahudi rira adat ma racukur vatuk lahir rira vut ma rfaturu ne, rfakena roak afa ovi rtorung roak verin Ubu.

rarata kabal lar ma robal rti
propinsi Siria.
19 Ti ma raran kota Efesus,
na Paulus nsuta ma nban-
talik Priskila ovu Akwila, ma
nti Yahudi rira rahan falurut
isa ma ia ovu tamata Yahudi
ra rsisoal ira.
20 Ira rera ma Paulus
mnanat ia na'a inyai, na'uk
nafena.
21 Mane nban-talik ira, na
nfalak ne, “Wean i Ubu ralan
nfalak, na ki uma ewal.”
Nfalak munuk wean inyai,
beti nrata ewal kabal lar ma
nti talik Efesus.
22 Kabal lar yai ti naran
kota Kaisarea, na Paulus
nsuta ma nra Yerusalem,
ma ntuli tamata ovi rorang
Yesus na'a inyai, beti nti An-
tiokhia.
23 Ti naran Antiokhia, na
ni amar ifira vali na'a inyai,
beti ntali ahu isa nti ahu
isa na'a propinsi Galatia ovu
propinsi Frigia, ma nalola
tamata ovi rorang Yesus na'a
inyai ma nfangrebat rira in-
orang a.

Apolos nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ra

24 Na'ut inyai, na tamata
Yahudi isa naran Apolos,
rarali ia na'a kota Aleksan-
dria. Ia beti naran kota
Efesus. Ia nka'a nangrihi
ma lolin, ovu nka'a ma lolin
Surat Ralan ihin a.
25 Rair roak ia ma nka'a
Duila'a Yesus Ni Linga'an a,
ba inan urun i lahir ma
nfamalik Yesus. Afa ovi nair
ra kena vali, na'uk ni kaka'a
ti naran watan i Yohanes
nbaptis tamata ra.
26 Ia ralan dawan ma nsi-
air na'a Yahudi rira rahan
falurut ralan a. Priskila
irua Akwila rarenar afa ovi
nair ra, ba rasweang vali
ia ma nana'a rira rahan,
boma rfalyawang ma lolin
lahir verin ia na'a Ubu Ni
Linga'an a.
27 Nata Apolos mane nti
propinsi Akhaya, ba tamata
ovi rorang Yesus na'a Efesus
rfangrebat ralan a, ma
rasusan surat isa verin
tamata ovi rorang Yesus na'a
Akhaya, boma rtorung ma
rala ia ovu ralar lolin. Ba
ti naran inyai, na nlobang
ma dawan tamata ovi rorang
roak Yesus, tevek Ubu nala
roak Ni rala lolin verin ira.
28 Apolos ni dardirin nan-
grebat ma nfaleka tamata
Yahudi ra ovu ni vaivatul
ra na'a tamata rivun wa-
harira ralan ra. Ia nala
vaivatul ovi rtali Surat Ralan
ma nfalyawang ne, Raja i
ntevut dida salasilan ra, in-
yai Yesus.

19

Paulus newal ia nti Efesus

1 Apolos na'a kota Korin-
tus obin, na Paulus nbana
raa ma nti naran kota Efe-
sus. Na'a inyai, na ntuan
tamata boku ovi rorang roak
Yesus,
2 ma norat ira ne, “Terang
a valing averi, tali amar i
beti myorang Yesus, na mty-
orung ma Ubu nala Ni Roh
ma nleal ralabira ra te wa-
hal?”
Ira rfalak ne, “Wahal obin.
Ami wol amrenar lahir ne,
Ubu Ni Roh nana'a.”
3 Ba Paulus norat ira ne,
“Wean inyai, na myorang

aka na'ut amar i rbaptis
mia?”
Ira rfalak ne, “Ami
amorang afa ovi Yohanes
nair verin tamata ovi
nbaptis ira.”
4 Paulus nfalak ne,
“Yohanes nbaptis tamata ra
ma nfaturu ne, rahil roak
ma rtalik tali rira salasilan
ra. Ia nfalak verin tamata
ra ma musti rorang tamata
i veka nma yai. Tamata yai
naran Yesus.”
5 Ti ma rarenar afa ovi
nfalak ra, na inar ma rbaptis
ewal ira na'a Duila'a Yesus
naran a.
6 Paulus nfadoku liman a
na'a ira, na Ubu Ni Roh
nsuta ma nleal lahir ira ma
rala vai ovi wol rka'a ra. Ira
rarenar lahir tali Ubu ma ti
rfamalik Ni vaivatul ra verin
tamata ra.
7 Tamata avyai ka'a bi
vutu rahin irua.
8 Paulus nana'a inyai vu-
lan itelu ma ba'i nti Yahudi
rira rahan falurut ma nsi-
air, ovu wol nbobar tamata
ra. Ia ni dardirin nangrebat
ma nfamalik Ubu Ni Fareta
verin ira, boma rorang Yesus
ma nfareta vali ira.
9 Na'uk boku ulurira vatu
ma rafena ma rorang afa ovi
nfalak ra, ma rfalak sian
Duila'a Yesus Ni Linga'an
verin tamata rivun. Ba
Paulus nban-talik ira, ma
novun tamata ovi rorang
Yesus ma rti skola isa.
Tamata isa naran Tiranus
ntaha skola yai, ma lokat
amar Paulus nair ira na'a
inyai.
10 Paulus na'a inyai varat
irua ma nfamalik Duila'a
Yesus, ba tamata ovi rleal
propinsi Asia, velik ne
Yahudi te wol Yahudi ira, na
rarenar Ubu Ni vaivatul ra.

Skewa yanan ra wol rfaret-nala nait sian ra ma rti talik tamata isa

11 Ubu nala ngrebat verin
Paulus ma notu mujizat ovi
tamata ra wol rarea obin.
12 Ba tamata ra rala lesu te
kadaravit ovi Paulus npake
roak, ma rti tamata ovi
nawar ira ma rkena tamata
avyai, na lolin lahir ira. Ira
rkena tamata ovi nait sian ra
rleal ira ovu lesu te kadar-
avit avyai, na nait sian ra
rafla talik tamata avyai.
13 Tamata Yahudi ifira ba'i
rbana tia ma, ma raling
vatuk nait sian ra tali tamata
ra. Ira rarenar Paulus
nfamalik Yesus, ba rala vali
Duila'a Yesus naran ma ral-
ing vatuk nait sian ra. Ira
rfalak ne, “Hei nait sian
averi, ami amala Yesus i
Paulus nfamalik Ia yai naran
a, ma amaling vatuk mia tali
tamata ini!”
14 Yahudi rira mela falurut
isa naran Skewa. Ia yanan
brana ifitu rala vali Yesus
naran ma raling vatuk nait
sian ra.
15 Amar isa mane raling
vatuk nait sian tali tamata,
na'uk nait sian yai nfalak
verin ira ne, “Uka'a roak
Yesus irua Paulus, na'uk mia
ini tamata aba?”
16 Ba tamata i nait sian
nleal ia yai nwatil ma ntaha
tamata avyai, ma nfar-visal
ira ovu nving vatuk rira
kadaravit ra. Ramngala ovu
rabluhu lahir, ba rafla talik
ni rahan a.
17 Tamata Yahudi ovu
tamata ovi wol Yahudi ra

munuk na'a Efesus rarenar
afa yai ma rbobar urun, ba
rfadawang Duila'a Yesus.
18 Tali tamata ovi rorang
roak Yesus na'a inyai, na
rivun ira rma ma rtorung
ma rfamalik verin tamata
rivun na'a afa sian ovi rotu
ra.
19 Tamata rivun ovi rtaha
afa te rotu rira afnitu ra
rasdovu munuk rira buku*
ovi rtaha ra, ma rasnuri
ma tamata rivun rsi'ik. Ira
rarekan buku ovi rasnuri
fyawarira ra, ba ni fyawan
kubang perak rivun vut-
lima.†
20 Wean inyai, na Ubu
nfaturu Ni ngrebat a ma Ni
vaivatul ra ti rsoru wan inba
watan ovu tamata ovi ro-
rang Yesus rtafal ma rivun.

Vangoa-vanga na'a kota Efesus

21 Paulus notu munuk
roak afa avyai, beti ralan
nfalak ma nahu propinsi
Makedonia ovu propinsi
Akhaya ma nti Yerusalem.
Ia nfalak ne, “Uti roak
Yerusalem, beti uti vali kota
Roma.”
22 Ba nsinir Timotius irua
Erastus ma ula ira rti Make-
donia. Tamata irua yai
ba'i rlobang Paulus. Ia
nana'a propinsi Asia amar
ifira ewal.
23 Ka'a bi amar yai, na
vangoa-vanga ma dawan
na'a Efesus, tevek Paulus
nfamalik Duila'a Yesus Ni
Linga'an a verin tamata ra.
24 Tamata isa na'a in-
yai naran Demetrius nkarya
perak. Ia nfakadi tukan
rivun ma rlobang ia ma rotu
rahan ko'u tali perak ma
al rdava kubang, ba uturira
ma dawan. Rahan ko'u
avyai felarira wean rahan
dawan i raraning rira ubu
vata Artemis na'a.
25 Ia nasdovu ni tukan ra
ovu tukan liak ovi rkarya
perak vali ma nfalak verin
ira ne, “Kida averi! Mia
mkya'a roak ne dida kubang
dawan na'a karya ini.
26 Mia msyi'ik ovu mrye-
nar afa ovi Paulus nfalak
ra. Ia nfalak ne, ubu ovi
tamata ra rotu wol urun, ma
nweang nala tamata rivun
ma rorang ia na'a Efesus ini
ovu na'a propinsi Asia!
27 Beta ne tamata ra veka
rfalak sian dida karya. Nlia
tali inyai, na dida ubu vata
Artemis ni rahan falurut
veka wol fyawan, ovu veka
rta sorat ni dawan. Velik
ne tamata ra na'a Asia ovu
lanit ivavan munuk raran-
ing Artemis, na'uk veka rabl-
ufang ia.”
28 Ti ma rarenar afa ovi
nfalak ra, na rangrova
urun, ba rafwak ne, “Ita,
tamata Efesus, dida ubu vata
Artemis sa'i dawan ia!”
29 Ba vangoa-vanga dawan
na'a kota ralan. Nata tamata
rivun rtaha tamata irua
tali Makedonia. Isa naran
Gayus, na isa vali naran
Aristarkhus. Tamata irua
ini ba'i rfatuang Paulus na'a
ni banbanan a. Ba rlia soli-
sasan ira rti wan dawan i

* **19:19 19:19** Ira rasnuri buku ovi rtulis rira afnitu ra na'a. † **19:19 19:19** Tali kubang perak rivun vutlima yai, kubang perak isa watan fyawan wean tamata isa ni kadi na'a amar isa.

tamata rivun rasdovu ira
na'a.‡
30 Paulus mane ti ndiri
tamata rivun avyai fruarira
ra, na'uk tamata ovi rorang
Yesus rfalak teri ma deka nti.
31 Ni kida ifira ovi rdoku
propinsi yai ni fareta rsinir
tamata ma ti rfalak ma lolin
verin ia, ma deka nti wan
dawan yai.
32 Amar yai vali na'a wan
dawan yai ralan a, na tamata
ra rasdovu ira ma rafwak
a'ar tia ma watan. Etal
dawan tali ira wol rka'a ne,
afakinimi rasdovu ira na'a
inyai.
33 Tamata Yahudi ra
rala'ing tamata isa naran
Aleksander ma ti ndiri
tamata rivun waharira ralan
ra, beti rfalak ma nangrihi.
Ba nala liman a ma al notu
faneak ma deka vair, boma
nlotar tenan.
34 Na'uk ti ma tamata
rivun ovi wol Yahudi ra
rka'a roak ne, Aleksander
tamata Yahudi ia, na ir-
munuk rafwak fasa lahir,
ma ti naran jam irua ne, “Ita
tamata Efesus dida ubu vata
Artemis sa'i dawan ia!”
35 Nata kota yai ni sekre-
taris notu ma tamata rivun
avyai deka vairira ma nfalak
ne, “Hei, tamata Efesus
averi! Tamata ra munuk
rka'a roak ne, Efesus ini
kota i nwanar dida ubu
vata Artemis i ni dawan nlia
munuk afakataka, ni rahan
falurut a. Ita twanar vali ni
walut vatu i ntali lanit nsuta.
36 Wol tamata isa nangal
nala afa ovi ufalak ini, ba
deka vaibira ma minovak
ma lolin veki.
37 Tamata ovi myovun
roak ira mya ini, wol rbori
afa ovi rna'a dida rahan
falurut ralan, ovu wol rfalak
sian dida ubu vata.
38 Wean i Demetrius ovu
tukan ovi rovu ia mane
rmangadu tamata isa, na eka
rti wan i fareta ni tamata
ovi ba'i rfaleka inukun verin
tamata ra, ovu verin guber-
nur, ma rmangadu ira.
39 Na'uk wean i ralabira
ra rfalak ma fyamalik bira
susa liak ra, na eka fyalak
na'a fareta ovu tamata rivun
waharira ralan ra.
40 Tevek inlangin a sarseri
roak ma Roma rira tamata
fareta ra rfasala lahir ita
ne, totu mi vangoa-vanga
dawan, ba wol dida vaivatul
lolin isa ma al tlotar ita na'a
vangoa-vanga ini!”
41 Ia nfalak munuk wean
inyai, beti nsinir ira ma
rsilyaha tali wan yai.

20

Paulus newal ia nti propinsi Makedonia ovu Yunani

1 Ti ma kota Efesus
malinan roak, beti Paulus
nasdovu tamata ovi rorang
Yesus, ma nsurak ira ma
nfangrebat ralarira ra. Nata
ntuli ira ma nti propinsi
Makedonia.
2 Ia nban-oli Makedonia
ma nsurak ma dawan
tamata ovi rorang Yesus ma
nfangrebat ralarira ra, beti
nti propinsi Yunani.
3 Paulus nleal Yunani vu-
lan itelu. Na'ut i nasusan
wan mane navul kabal lar

‡ **19:29 19:29** Wan dawan yai na'a kota Efesus fruan, ma tamata rivun vutrua rahin bisma rdoku na'a inyai.

ma nobal nti propinsi Siria,
na tamata ra rfalak verin ia
ne, Yahudi ra mane rfedan
ia. Wean inyai, bi ralan
nfalak ma newal ia nti Siria
nahu Makedonia.
4 Brana ifira rfatuang vali
ia. Isa naran Sopater i
Pirus yanan ia, ntali kota
Berea. Tamata irua rtali
kota Tesalonika, nararira
Aristarkhus ovu Sekundus.
Isa ntali kota Derbe naran
Gayus, na tamata itelu
rtali propinsi Asia, nararira
Timotius, Tikhikus ovu
Trofimus.
5 Tamata avyai ula ira rti
kota Troas ma rnaban ami.*
6 Amar dawan i Yahudi ra
rotu snoba ma ra'an roti i
wol rfadoku ragi na'a nbosal
roak, beti amati talik kota
Filipi ma amarata kabal lar
ma amobal amati Troas.†
Amar ilima beti amaran in-
yai, ma amasdovu ewal ami
ovu tamata ovi ula roak ira
ma raran Troas. Amna'a
inyai amar ifitu.

Paulus nfava'at ewal varverun isa

7 Amar kareda ni lervava
ana, amasdovu ami na'a ra-
han isa ma amafna'an kida.
Paulus nangrihi ma dawan
verin tamata ra, ti naran
nafafruan tenan, tevek ni
ilyan ana, mane nti talik ira.
8 Amasdovu ami na'a ra-
han yai ni kamar i na'a
ratan. Kamar yai ni damar
rivun.
9 Varverun isa i naran Eu-
tikhus ndoku na'a jendela i
na'a rahan yai ni dadir itelu.
Paulus nangrihi ma blawat,
ba varverun yai matan nas-
wosu ma ntub-lufa lahir, ba
nleka tali jendela yai nsuta
fun. Tamata ra rsuta ma
rsikat ia, na'uk nmata roak.
10 Paulus nsuta ma nfango-
fak tenan na'a varverun yai
ma nangabuk ia, ma nfalak
verin ira ne, “Hei, deka byo-
bar, ia nva'at obin!”
11 Nata nrata ewal kamar
yai ma nsiduk roti ma ra'an.
Paulus nangrihi ma blawat
ovu ira, ti naran varverak
sumatan, beti nban-talik ira.
12 Tamata avyai rovun
varverun yai nti ewal ni
rahan, ba ralarira ra lolin
urun, tevek nva'at ewal.

Paulus ntali Troas nti Miletus

13 Amavul kabal lar ma
ula ami ma amati kota
isa naran Asos ma amsa'a
Paulus, tevek mane nbana
raa nti inyai.
14 Amaran Asos, na am-
tuan Paulus na'a inyai, ma
amovun ia ma amarata ka-
bal yai, beti amobal amati
kota Metilene.
15 Amna'a inyai, nata ni
ilyan, na amarata ewal kabal
lar ma amati nuhu isa naran
Khios. Ni ilyan ewal, na
amobal amati nuhu isa vali
naran Samos. Nata amar isa
nelak ewal vali, beti amaran
kota Miletus.
16 Paulus nfadoku roak
ma deka nwelat Efesus,
boma deka nvatuk amar
na'a propinsi Asia, tevek

* **20:5 20:5** Mulai na'a ayat ini, na Lukas i ntulis kitab ini nfalak ne, ***ami*** ihin a ne, Lukas novu vali Paulus ma nti Yerusalem. Msi'ik vali catatan kaki na'a pasal 16:10. † **20:6 20:6** Na'a amar dawan yai, na tamata Yahudi rangnanang amar i uburir nusirira ra rdir-talik Mesir.

nfarlan ma yarak nti naran
Yerusalem, ma norang
Yahudi rira amar dawan
Pentakosta.‡

Paulus nala vaivatul situli verin dawan kareda ovi reluk penatua na'a Efesus

17 Paulus nana'a Miletus,
na nsinir tamata isa nti Efe-
sus, ma nera dawan kareda
ovi reluk penatua ma rma
rtuan ia.
18 Ba rma ma rtuan ia ma
nfalak verin ira ne, "Terang
a valing averi, bir tinemun
mkya'a roak ne, tali amar i
beti uma propinsi Asia ini,
na lokat amar itmunuk ma
ukarya, ti naran amar i uti
talik mia.
19 Ufakabava tenang ma
ufabana Duila'a Ni karya,
na amar boku lung ra rditi
ovu utuan susa dawan, tevek
Yahudi ra mane rfedan ya'a.
20 Bir tinemun mkya'a
roak ne, wol ubobar ma
ufamalik afa lolin ovi
rlobang mia. Air roak mia
na'a tamata rivun waharira
ralan ra, ovu na'a bira rahan
ra.
21 Ungrihi roak verin
tamata Yahudi ra ovu ovi
wol Yahudi ra, ma ufalak ma
myahil ma mtyalik tali bira
salasilan ra, ovu myorang
dida Duila'a Yesus Kristus.
22 Ubu Ni Roh nsinir ya'a
ma veka uti Yerusalem, ba
orang watan, na'uk wol
uka'a ne, veka utuan aka
na'a ineri.
23 Uka'a watan ne, na'a
lokat ahu ovi uwelat ra,
na Ubu Ni Roh nfalak roak
verin ya'a ne, veka ra'abu'i
ya'a ovu rotu sian ya'a.
24 Na'uk ning vava'at wol
fyawan verin ya'a, wean
i ot-nala munuk karya ovi
Duila'a Yesus nala verin
ya'a. Ufabana karya ini ti
naran i umata, boma ufama-
lik Ivar Lolin i nfamalik Ubu
Ni rala lolin verin ita.
25 Ya'a ti ulola roak bir
tinemun ma ufamalik verin
mia, na'a i wean inba ma
Ubu nfareta tamata ra wean
lahir Raja. Mane uti talik
mia, ba uka'a roak ne, veka
wol tsituan roak ita.
26 Ba amar ini ufalak verin
bir tinemun ne, wean i
myata, na'uk wol myorang
Yesus, na deka fyasala ya'a,
27 tevek wol ufla talik ning
varvara ini ma ufamalik
munuk afa ovi Ubu inan ma
mkya'a.
28 Kida averi, eka msyi'ik
wabira ma lolin, ovu msyi'ik
ma lolin tamata ovi Ubu Ni
Roh nala roak ira verin mia.
Ia nsikat mia ma myeluk
dawan kareda ovi byan-ulu
verin bira sidovung ra,§ ba
myanar ira wean domba
duan nwanar ni domba
ra. Ubu nala Yanan a ma
laran nvoat al ntevut tamata
ovi rorang Ia ma reluk Ni

‡ **20:16 20:16** Eka msi'ik Kisah 2:1

§ **20:28 20:28** Vai Yunani npake vaivatul *episkopos* na'a ayat ini. *Episkopos* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Tafsiran rivun rfalak ne, *episkopos* ini ovu *presbuterous* (*penatua* - msi'ik Kisah 11:30) irua ihirira wer isa watan, te rfamalik van (*jabatan*) isa watan verin dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penilik jemaat,* na'uk kareda boku rpake vali *uskup.*

tamata ra.
29 Uka'a basil ne, uti talik
roak mia, na tamata ra rma
mane rot-visal mia, wean
serigala dawan ovi rfedan
domba ra.
30 Boku tali bir tinemun
vali veka rfulak-rvalik afa
mnga'un ra ma rair afa ovi
wol kena ra, boma tamata
ovi rorang Yesus veka ro-
rang ira.
31 Ba eka msyi'ik wabira
ma lolin! Mingnanang,
tevek wol utalik ma usurak
mia ovan-amar ti naran
varat itelu, ovu lung ra rditi
verin mia.
32 Kida averi, ya'a ala mia
verin Ubu ma nwanar mia.
Deka miblufang ma myot-
orang Ubu Ni vaivatul ovi
rfamalik Ni rala lolin a. Ubu
bisma nfangrebat mia na'a
bira inorang ovu Ni vaivatul
avyai. Ubu veka nala afa
lolin ovi ntorung roak verin
tamata ovi nfamerat roak ira
tali rira salasilan ra.
33 Ya'a wol ubo'itea tamata
rira kubang te kadaravit ra.
34 Mia mkya'a roak ne,
ukarya ovu limang ra ma
al ufaha fana'an-fanenu,
kadaravit ovu afa liak boku
vali verin ya'a ovu ning kida
ovi rorang ya'a.
35 Ya'a ufaturu roak verin
mia na'a afa ovi otu ra ma
tkarya urun, boma tlobang
tamata ovi wol rangrebat te
rira kasian. Eka tangnanang
Duila'a Yesus Ni vaivatul ovi
nfalak roak ne, ‘Wean i tala
afa verin tamata ra, na Ubu
veka naflahar ma dawan ita.
Deka inad watan ma tamata
ra rala afa verin ita.’ ”
36 Paulus nangrihi munuk
beti irmunuk rsangatur ma
raflurut.
37 Raflurut munuk, na
rvakar ma rangabuk ovu
rvoan ia.
38 Ralar lalau urun, tevek
Paulus nfalak verin ira ne,
veka wol rarea roak ia. Ti
nata rovun ia ma rfaturat ia
na'a kabal.

21

Paulus nti Yerusalem

1 Ami amsifalak ralamami
munuk roak ovu dawan
kareda ovi rtali Efesus, beti
amban-talik ira ma amavul
kabal lar ma amobal amati
lahir nuhu isa naran Kos.
Ni ilyan ana, amobal amati
nuhu isa vali naran Rodos.
Amobal tali inyai ma ti ama-
ran kota Patara.
2 Amsuta tali kabal yai ma
amdav-nala kabal isa vali
i mane netal nti propinsi
Fenisia, ba amarata kabal
yai ma amati.
3 Amrea nuhu Siprus, na
amahu ni lihir tranan ma
amobal amati propinsi Siria.
Amwelat kota Tirus ma rfa-
suka kabal ni vnuat ra.
4 Na'a inyai, na amsuta
tali kabal ma amdav-nala
tamata boku ovi rorang
Yesus. Ba amlolak ira ti
naran karedralan isa. Ubu
Ni Roh nfalak verin tamata
avyai ma rsurak Paulus ma
deka nti Yerusalem.
5 Karedralan isa nelak
roak, beti amban-talik wan
yai. Tamata ovi rorang
Yesus ovu awarir-yanarira
ra rdoal ma rfaturat ami,
ba amamunuk amsangatur
na'a ngur ratan ma amaflu-
rut.

6 Amaflurut munuk, na
amsituli ami ma amarata ka-
bal, beti tamata avyai rewal
ira rti rira rahan ra.
7 Nata amobal ewal tali
Tirus ma ti amaran kota
Ptolemais. Na'a inyai,
na amsuta tali kabal ma
amtuan tamata ovi rorang
Yesus, ba mami ovan isa ovu
ira.
8 Ni ilyan ana, amban-talik
ira ma amobal ewal, nata
ti amaran kota Kaisarea.
Na'a inyai, na ti amlolak
tamata isa naran Filipus. Ia
nfamalik vali Ubu Ni Ivar
Lolin verin tamata ra. Tali
tamata ifitu ovi kareda na'a
Yerusalem nfili ira, na ia
naran na'a vali.*
9 Ia yanan vata ifa'at,
mnelat ira obin. Nabi ira, ba
rarenar lahir tali Ubu ma ti
rfamalik Ni vaivatul ra verin
tamata ra.
10 Amna'a inyai amar ifira
roak, na tamata isa i nabi
ia, tali propinsi Yudea nma.
Tamata yai naran Agabus.
11 Ia nma ma ntuan ami,
ma nala Paulus ni ngesa a,
ma ka'i nkeak ean ovu liman
a ma nfalak ne, “Ubu Ni Roh
nfalak ne, tamata Yahudi ovi
rna'a Yerusalem veka rkeak
tamata i ni ngesa ini, ma
rala ia verin tamata ovi wol
Yahudi ra.”
12 Amrenar afa i nfalak
yai, na amamunuk tamata
ovi rorang Yesus tali
Kaisarea amera ovu rala-
mami urun verin Paulus ma
deka nti Yerusalem.
13 Na'uk ia nfalak ne,
“Kida averi, notu afakinimi
byakar ma myotu ma ralang
lalau urun? Utorung roak
ma rkeak ya'a. Nlia tali inyai
utorung vali ma rfedan ya'a
na'a Yerusalem, tevek orang
Duila'a Yesus.”
14 Paulus nafena ma nre-
nar afa ovi amfalak ra, ba
amtalik watan ma amfalak
ne, “Fara Duila'a nfaturu
lahir afa ovi ralan nfalak
verin Paulus.”
15 Amar ifira nelak roak,
na amasusan afa ovi mane
amtaha ra, ma amati
Yerusalem.
16 Tamata ovi rorang Yesus
tali Kaisarea, boku rovun
ami ma ti amna'a Manason
ni rahan. Ia ntali Siprus, ovu
norang Yesus mnanat roak.

*Paulus nti ma ntuan
Yakobus na'a Yerusalem*

17 Amaran Yerusalem, na
tamata ovi rorang Yesus na'a
inyai inar urun ma rala ami.
18 Ni ilyan ana, ama-
munuk Paulus ti amlolak
Yakobus,† na dawan kareda
ovi reluk penatua rma
munuk vali.
19 Paulus nala salam verin
ira, ma nfamalik afa ovi
Ubu notu na'ut i nfabana ni
karya verin tamata ovi wol
Yahudi ra.
20 Rarenar afa ovi Paulus
nfamalik yai, na raraning
Ubu. Nata rfalak verin ia ne,
“O kida, eka msi'ik ma lolin,
tevek tamata Yahudi rivun
ila'a rorang roak Yesus. Ir-
munuk iva'urira ma rot-
orang vali Musa ni inukun
ra.
21 Ba rarenar roak vai-
vatul siklabir ovi rfalak ne,
oa mair tamata Yahudi ovi
rna'a tamata ovi wol Yahudi
rira nuhu ra ma deka ro-
rang Musa ni inukun ra.

* **21:8 21:8** Msi'ik Kisah 6:1-7 † **21:18 21:18** Msi'ik Kisah 15:13.

Ira rarenar ne, mair ira ma
deka rsunat yanarira ra, ovu
vali deka rorang ita tamata
Yahudi dida adat.
22 Yahudi ovi rorang Yesus
veka rarenar ne, mwa roak
ini, ba ki totu aka?
23 Eka morang lahir mami
snurak ra ta baba. Tamata
ifa'at ini rotu roak rira
tnorung verin Ubu.
24 Movun ira ma mimunuk
miti ma myot-orang ita
tamata Yahudi dida adat ma
fyamerat tenabira ra. Oa ki
bwahir rira varvara ra tali
afa yai, beti bisma racukur
lahir rira vut ra.‡ Motu wean
inyai, na tamata ra veka
rka'a ne, afa ovi rarenar tali
tamata liak na'a oa wol kena,
tevek mu vava'at nfakena
vali Musa ni inukun ra.
25 Tamata ovi wol Yahudi
ira na'uk rorang roak Yesus,
ami amala roak surat verin
ira, ma deka ra'an afamta-
han ovi rala roak verin wa-
lut ra, deka renu te ra'an
lara, deka ra'an afwatan ovi
rfungal ma rfedan ira, ovu
deka rsifa tia ma watan
ovu tamata ovi wol awarira
verin ira.”

26 Ba ni ilyan ana, Paulus
novun tamata ifa'at yai ma
irmunuk rfamerat tenarira
ra. Nata nti Rahan Dawan
Falurut ralan ma nfadoku
amar ma wean i rira amar
ifitu ma rfamerat munuk
roak ira, na veka rala rira
korban ra lokat ira verin
Ubu.

Tamata Yahudi rasweang tamata ifira ma rtaha Paulus na'a rira Rahan Dawan Falurut

27 Amar ifitu nelak roak,
na tamata Yahudi boku tali
propinsi Asia rarea Paulus
na'a Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ralan, ba
rfakeri tamata rivun ralarira
ra ma ti rtaha Paulus.
28 Ira rafwak ne, “Wou
tamata Israel averi, eka mly-
obang ami o! Tamata
ini nbana tia ma ma nair
tamata ra munuk ma nfalak
sian ita, tamata Yahudi ra,
ovu nair afa ovi rangal dida
inukun ra ovu dida Rahan
Dawan Falurut ini! Ia novun
vali tamata ovi wol Yahudi
ra ma rna'a dida Rahan
Dawan Falurut ini, ba rfan-
gra lahir wan marmerat ini.”

29 Rafwak wean inyai,
tevek rarea Paulus ovu
tamata Efesus isa naran
Trofimus, ba rnarin ne,
Paulus novun ia nti Rahan
Dawan Falurut ralan.

30 Vangoa-vanga dawan
na'a kota ralan lahir, ba
tamata ra rafla tali wan
inba watan rma ma rtaha
Paulus. Rving soli-sasan ia
rti murin, ovu rfolat lahir
falfolat ila'a ra na'a Rahan
Dawan Falurut ni tembok
dawan.
31 Mane rfedan ia, na
tamata boku ti rfalak verin
suldadu dawan i nban-ulu
verin Roma rira sidovung

‡ **21:24 21:24** Ira rfalak ma Paulus novun tamata ifa'at yai ma irmunuk rti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ma rala rira korban ra, boma rfamerat tenarira ra. Rotu wean inyai ma rorang Yahudi rira adat ra. Paulus nbahir tamata ifa'at yai rira korban ovi rala roak yai. Nata racukur lahir rira vut ra ma rfaturu ne, rfakena roak rira tnorung i rotu roak verin Ubu na'a ayat 23. Msyi'ik vali Bilangan 6:1-21.

dawan suldadu isa ne, fi-
ang ini vangoa-vanga dawan
na'a Yerusalem ralan lahir.§
32 Ba suldadu dawan i
nban-ulu yai novun lahir ni
suldadu ra ovu ni suldadu
dawan boku, ma rafla rti
wan i vangoa-vanga yai.
Tamata rivun ovi rotu
vangoa-vanga rarea suldadu
dawan i nban-ulu yai ovu ni
suldadu ra, na rtalik lahir
ma wol rvaval Paulus.
33 Suldadu dawan i nban-
ulu yai ti ma ntaha Paulus,
beti nfareta ni suldadu ra
ma rdadul ia ovu kakeak
tma'an irua. Nata norat ira
ne, “Ini tamata iki? Ia notu
afaka roak?”
34 Na'a tamata rivun avyai,
na boku rfalak wean ini,
boku rfalak wean inyai. Ba
suldadu dawan i nban-ulu
yai wol nka'a ne, inba kena
te sala, ba nfareta ni suldadu
boku ma rovun Paulus rti
rira markas.
35 Rovun ia ma ti raran
trap i nrata markas yai, na
tamata ovi rotu ma vangoa-
vanga yai ntafal ma dawan
ila'a, ba suldadu avyai rvara
Paulus ma rti.
36 Tamata avyai rban-
orang ira ma rafwak ne,
“Fyedan ia o!”

Paulus nlotar tenan a

37 Suldadu ovi rtaha
Paulus mane rovun ia rti
rira markas ralan a, na
Paulus nfalak verin suldadu
dawan i nban-ulu yai ne,
“Baba, bis orat afa isa tali
oa?”
Ia norat Paulus ne, “Oa
mka'a vai Yunani te wahal?
38 Oa ini beta ne tamata
Mesir i lan ana, notu ulun
dawan ma nangal fareta? Oa
movun tamata ktufan rivun
ifa'at ovi rtaha rira nahin
blawat ra, ma miti wan lean
vu dawan?”
39 Paulus nfalak verin ia
ne, “Ya'a ini tamata Yahudi
ya'a, utali kota Tarsus na'a
propinsi Kilikia. Tamata
rivun rka'a roak kota yai.
Era verin oa ta baba ma
ungrihi kedan verin ira.”
40 Suldadu dawan i nban-
ulu yai ntorung, ba Paulus
ndiri markas ni trap, ma
nala liman a ma al notu
faneak ma deka vairira. Wol
vairira roak, beti nala vai
Ibrani ma nangrihi nulu ira.

22

1 Paulus nfalak ne, “Ya-
mang, a'ang a waring averi,
era verin bir tinemun ma
mryenar kikyai ma ulotar
tenang!”
2 Ti ma rarenar ne, Paulus
nala vai Ibrani, na wol vair
lahir. Ia nfalak ne,
3 “Ya'a ini tamata Yahudi
ya'a. Rarali ya'a na'a kota
Tarsus i na'a propinsi Ki-
likia, na'uk dawan ya'a na'a
Yerusalem. Ning tuan guru
naran Gamaliel. Ia nair ma
dawan ubud-nusid ra rira
adat ovu inukun ra verin
ya'a, ba orang urun Ubu,
wean mia myorang vali Ubu.
4 Uwi-uwa tamata ovi
rorang Duila'a Yesus Ni
Linga'an ma ti rfedan ira.

§ **21:31 21:31** Suldadu dawan i nban-ulu verin Roma rira sidovung dawan suldadu yai, nfareta suldadu ratut inean ti naran rivun isa (600 - 1.000). Vai mala nfalak *pasukan* te *batalion.*

Utaha vata-brana sileti uti
ma ra'abu'i ira.
5 Yahudi rira Mela Falurut
Ila'a ovu Yahudi rira dawan
ovi rdoku na'a rira sidovung
dawan veka rfalyawang
munuk ne, wol usiklabir.
Ira rala roak surat ra verin
ya'a ma ufaturu verin
tamata Yahudi ovi rna'a kota
Damsyik, ba uti ineri ma
utaha tamata ovi rorang
Yesus ma amama Yerusalem
ma rukun ira."

Paulus nfamalik ni ban-
banan a

6 "Na'ut i uti Damsyik, na
snain a lera ndirlola, na
brian munuk lyawan ntali
lanit nyeba ma nfitik-nyelar
lilit lahir ya'a.
7 Uleka lahir usuta la-
nun, na urenar vai isa
nfalak verin ya'a ne, 'Saulus,
Saulus! Afakinimi mwi-mwa
Ya'a i?'
8 Ya'a orat ia ne, 'Iki Oa ta
Duila'a?'
Ia nfalak ne, 'Ya'a ini
tamata i mwi-mwa a, narang
Yesus utali ahu Nazaret.'
9 Tamata ovi amamunuk
rarea lyawan yai, na'uk wol
rarenar vai i nangrihi verin
ya'a yai.
10 Ya'a orat ewal ne, 'Ya'a
veka otu aka ta Duila'a?'
Duila'a nfalak ne, 'Bwatar
ma muti Damsyik. Na'a
ineri, na veka lyawan verin
oa na'a afa ovi veka ufalak
ma motu ra.'
11 Lyawan yai notu ma
wol usirea lahir, ba ning
kida ra rtaha limang ma rfa-
bana ya'a ma amati Damsyik
ralan.
12 Tamata isa naran Ana-
nias nleal inyai. Ia not-orang
afa ovi Ubu ralan nfalak
a ovu not-orang Musa ni
inukun ra, ba tamata Yahudi
ovi rna'a inyai ralang ma
dawan ia.
13 Ananias nma ma nsi'ik
ya'a, ovu ndir-ebang ya'a
ma nfalak ne, 'Kida Saulus,
msirea kikyai!' Nfalak
munuk, na usirea lahir ma
usi'ik ia.
14 Ia nfalak vali ne, 'Baba,
Ubu i ubud-nusid ra ba'i
raraning a, nfili oa ma
mka'a afa ovi ralan nfalak,
ma msi'ik Ia i Ni vava'at
nmalola, ovu mrenar Ni vai-
vatul ra.*
15 Oa veka fwamalik afa
ovi mrenar ovu msi'ik ra
verin tamata ra munuk.
16 Ba fiang ini mnaban
aka? Mdiri kikyai muti
ma rbaptis oa. Mera verin
Duila'a ma na'i vatuk mu
salasilan ra.' "

Ubu nsinir Paulus ma
nfamalik Ni vaivatul ra verin
tamata ovi wol Yahudi ra

17 "Ewal ya'a uti
Yerusalem ma ti uflurut na'a
Rahan Dawan Falurut, na
wean i wol uka'a wang, ma
18 urea Duila'a Yesus
nfalak verin ya'a ne, 'Bwan
talik Yerusalem kikyai, tevek
tamata ovi rna'a ini wol
rorang afa ovi fwamalik na'a
Ya'a.'
19 Ba ufalak ne, 'Duila'a,
ira rka'a roak ne, lan a, na
uti Yahudi rira rahan falu-
rut ra ma utaha ovu uvaval
tamata ovi rorang Oa.

* **22:14 22:14** Yesus Kristus i Ni vava'at nmalola, na'uk Paulus wol mane notu ma Yahudi ra rangrova, ba wol nfalak Ia naran.

20 Amar yai rfedan Stefanus i nfamalik lalawatan
Oa, na una'a inyai. Ya'a
utorung ma rfedan ia, ba
tamata ovi mane rfedan ia
raling rira ravit blawat ra
ma uwanar.'
21 Na'uk Duila'a nfalak
verin ya'a ne, 'Muti watan,
tevek usinir oa ma muti wan
raroa veli, ma fwamalik Ya'a
verin tamata ovi wol Yahudi
ra!' "
22 Tamata Yahudi rarenar
afa ovi Paulus nfalak ra, ti
naran i nfamalik tamata ovi
wol Yahudi ra. Ira rafwak
ila'a, tevek nfamalik tamata
ovi wol Yahudi ra, ma rfalak
ne, "Tasba vatuk tamata ini
ma tfedan a'uk ia! Wol
inovan roak ma nva'at."
23 Rafwak ila'a ma ral-
ing vatuk rira ravit blawat
ra ovu rasba kyavu tia ma
watan.†
24 Suldadu dawan i nban-
ulu yai nfareta ni suldadu
ra ma rtaha Paulus rti rira
markas a. Ira mane rasveva
ia, boma rorat al rdava ne,
afakinimi Yahudi ra rafwak
ia.
25 Ira rkeak Paulus mane
rasveva ia, na nfalak verin
suldadu dawan isa i ndiri
inyai ne, "Inukun ba nfalak
ma misveva tamata Roma,
velik ne wol rfaleka inukun
verin ia obin?"‡
26 Suldadu dawan yai nre-
nar afa ovi Paulus nfalak ra,
na nti ma nfalak verin ni
suldadu dawan i nban-ulu
na'a rira sidovung suldadu
ne, "Tamata yai Roma ia, ba
ki motu aka?"
27 Ba suldadu dawan i
nban-ulu yai ti ntuan Paulus
ma norat ia ne, "Eka fwalak
verin ya'a ne, oa tamata
Roma oa?"
Paulus nfalak ne, "Kena
ta baba, ya'a tamata Roma
ya'a."
28 Ia nfalak verin Paulus
ne, "Na'ut i mane eluk
tamata Roma, na ubahir ma
dawan."
Paulus nfalak ne, "Na'uk
rarali ya'a, na tamata Roma
roak ya'a."
29 Suldadu ovi mane ro-
rat afa tali ia rsuka ewal
lahir ira. Rira suldadu
dawan i nban-ulu verin ira
yai nanari ne Paulus wol
tamata Roma ia, ba nbobar,
tevek nsinir ma rdadul roak
Paulus.

*Rovun Paulus ma ti ndir-
ulu na'a Yahudi rira sidovung
dawan ma nlotar tenan*

30 Ni ilyan ana, suldadu
dawan i nban-ulu yai inan
ma nka'a basil ne, notu
afakinimi Yahudi ra rman-
gadu Paulus. Ba nfalak ma
raling ewal dadadul ra tali
ia, beti nfareta Yahudi rira
dawan mela falurut ra ovu
tamata ovi rdoku na'a rira
sidovung dawan ma rasdovu
ira. Nata novun Paulus ma ti
ndiri waharira ralan ra.

23

1 Paulus nsi'ik nanuang
tamata ovi rdoku na'a
Yahudi rira sidovung dawan
yai ma nfalak ne, "Terang
a valing averi! Ralang ila'a
lolin watan na'a afa ovi otu

† **22:23 22:23** Ira rotu wean inyai, tevek rangrova urun. ‡ **22:25 22:25** Tamata ovi raja Roma nfareta ira munuk, na etal ko'u watan reluk tamata Roma. Tamata Roma a'uk sa'i rira hak rivun, wean Paulus nfalyawang na'a ayat ini.

ra verin Ubu, ma naran
amar ini.”
2 Nangrihi munuk wean
inyai, na Yahudi rira Mela
Falurut Ila'a i naran Ananias
nfareta lahir ma tamata ovi
rdir-ebang ia rfari sumarn.
3 Ba Paulus nfalak verin
Mela Falurut Ila'a yai ne,
“Ubu veka nfari oa, tevek
mweang tamata ra ma
fwalak afa isa, na'uk motu
afa liak!* Oa mdoku inyai
ma fwaleka inukun verin
ya'a ovu Musa Ni inukun ra,
na'uk mangal inukun avyai,
tevek fwareta tamata ra ma
rfari ya'a!”
4 Tamata ovi rdiri ebang
Paulus rfalak ne, “Hei, deka
fwalak sian Ubu Ni Mela
Falurut Ila'a!”
5 Paulus nfalak ne, “Did
tinemun, ya'a wol uka'a ne
ia Mela Falurut Ila'a ia.
Surat Ralan nfalak ne, ‘Deka
fwalak sian tamata dawan i
nban-ulu verin mu tamata
ra.’ ”†
6 Paulus nka'a ne, tamata
ovi rdoku sidovung dawan
yai, boku rtali sidovung isa
naran Saduki, boku vali rtali
sidovung i naran Farisi, ba
nafwak ne, “Wou, terang a
valing averi! Ya'a tamata
Farisi ya'a, ovu ubung-
nusing ra Farisi vali ira. Mia
fyaleka inukun verin ya'a
na'a ini, tevek orang ne, Ubu
veka nfava'at ewal tamata
ovi rmata roak!”
7 Nfalak munuk wean
inyai, na tamata Farisi ovu
Saduki ra rsitaku ulurira
ra na'a rira fikiran, ba rira
sidovung dawan nama'ar
na'ut irua.
8 Tamata Saduki ra rfalak
ne, tamata ovi rmata roak
veka wol rva'at ewal. Rfalak
vali ne, Ubu Ni sansinir ra
tali lanit ratan ovu roh ra
wol rna'a. Na'uk Farisi ra
rorang ne, afa avyai rna'a
munuk.
9 Vangoa-vanga ntafal ma
dawan, na Farisi boku ovi
rair Musa ni inukun ra rdiri
lahir ma rangal Saduki ra
ma rfalak ne, “Ami wol
amdav-nala tamata ini ni
sala! Beta ne roh isa te Ubu
Ni sansinir isa ntali lanit
ratan nangrihi lahir verin
ia!”
10 Vangoa-vanga ntafal
ma dawan ila'a roak, ba
suldadu dawan i nban-
ulu verin sidovung suldadu
yai nbobar beta ne, rsit-
rsat Paulus. Ba nfareta ni
suldadu ra ma ti rala ia tali
ira, ma rovun ia rti rira
markas a.
11 Ovan yai, na Duila'a
nma ma ndir-ebang Paulus
ma nfalak ne, “Ralam deka
kako'u ta baba! Fwamalik
roak Ya'a na'a Yerusalem, ba
wean inyai vali veka fwama-
lik Ya'a na'a Roma.”

Yahudi ra rvolan ma rfedan Paulus

12 Ni ilyan varverak a, na
Yahudi boku rasdovu ira ma
ra'an vai isa mane rfedan
Paulus. Ira rafwaba lahir ne,
wol rafna'an te rafnenu, ti
naran i rfedan ia.
13 Tamata ovi rasdovu ira
ma rfedan Paulus, vutfa'at
rahin.

---

* **23:3 23:3** Vai Yunani (*secara harfiah*) nfalak ne,***Ubu veka nfari oa. Oa ini tembok ngangiar i beti rsoka ovu kapur api.*** † **23:5 23:5** Keluaran 22:28.

14 Ira rti ma rfalak verin
Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu Yahudi rira
dawan liak ra ne, “Ami
amafwaba roak ma wol
amafna'an te amafnenu
lahir, ti naran i amfedan
Paulus.
15 Ba amera tali mia ovu
dawan ovi rdoku Yahudi rira
sidovung dawan ma myera
verin suldadu dawan i nban-
ulu yai, ma novun Paulus
ma ndiri wahabira ralan ra.
Fyalak ne, inabira ma my-
orat ma lolin afa tali ia.
Amasusan roak tenamami ra
ma amnaban watan ia ma
wol nma naran ini obin, na
amfedan roak ia.”
16 Na'uk Paulus uran a,
yanan brana nrenar afa ovi
rfalak ra, ba nti suldadu rira
markas a, ma nfalak verin
Paulus.
17 Ba Paulus nera suldadu
dawan isa ma nfalak verin ia
ne, “Baba, movun kasiko'u
ini ti verin bira suldadu
dawan i nban-ulu yai, tevek
mane nfalak afa isa verin
ia.”
18 Suldadu dawan yai
novun ia ti verin ni suldadu
dawan i nban-ulu yai ma
nfalak ne, “Baba, Paulus
i ra'abu'i ia yai nera ma
ovun kasiko'u ini nma, tevek
mane nfalak afa isa verin
oa.”
19 Suldadu dawan i nban-
ulu yai ntaha kasiko'u yai
liman ma ti rdir-aling ira ma
norat ia ne, “Baba, mane
fwalak aka verin ya'a?”
20 Kasiko'u yai nfalak ne,
“Baba, Yahudi ra ra'an vai
isa roak ma rlabir waweang
oa, ma rera verin oa ma
ilyan veka movun Paulus
muti rira sidovung dawan,
boma rorat ma lolin ewal afa
boku tali ia.
21 Na'uk era verin oa
ma deka morang ira, tevek
tamata vutfa'at rahin rfonak
roak ira mane rfedan ia.
Ira rafwaba roak ma wol
rafna'an te rafnenu lahir, ti
naran i rfedan Paulus. Fi-
ang ini ira rnaban watan ne,
mtorung te wahal.”
22 Ba suldadu dawan i
nban-ulu yai nfalak verin
ia ne, “Deka fwalak verin
tamata isa vali ne, fwamalik
roak afa ini verin ya'a.”

Nata nfalak ma kasiko'u
yai newal ia.

Rovun Paulus verin Gubernur Feliks

23 Nata suldadu dawan i
nban-ulu yai nsinir ni sul-
dadu dawan irua ma nfalak
verin ira ne, “Misdovu sul-
dadu ratut irua, ovu suldadu
vutfitu ovi rarata kuda ra,
ovu vali suldadu ratut irua
ovi rtaha vunut ra, ma ovan
ini ka'a bi jam sembilan, na
miti Kaisarea.
24 Myala vali kuda ifira
verin Paulus, boma msyi'ik
ma lolin ia ma myovun ia ti
verin Gubernur Feliks.”
25 Nata ntulis surat isa
ma nala verin ira ma rtaha.
Surat yai ngoan a ne,
26 “Gubernur Feliks, ya'a
alang ma dawan oa. Ya'a
ini Klaudius Lisias, ala salam
verin oa.
27 Yahudi ra rtaha tamata
ini ma sarseri mane rfedan
watan ia. Ya'a urenar roak
ne, tamata Roma ia, ba ovun
ning suldadu ra ma amala ia
tali tamata ovi mane rfedan
ia.
28 Ya'a inak ma uka'a ne,
rmangadu ia na'a aka, ba

ovun ia ma amati Yahudi
rira sidovung dawan.
29 Urenar ne, afa ovi rfalak
ma rmangadu ia rtali rira
inukun ra watan ma vair ia,
na'uk wol udav-nala ni sala
ma ta'abu'i te tfedan ia.
30 Urenar vali ne, Yahudi
ra rafwaba ma rfedan ia,
ba ufareta ning tamata ra
ma rovun ia ti verin oa
ta baba. Ufalak vali verin
tamata ovi rmangadu ia ma
rtaha ngrihi ini ti verin oa.
Ning surat a lawan watan
ini."
31 Ba ovan yai, na sul-
dadu avyai rot-orang afa ovi
rira dawan nfareta verin ira,
ma rovun Paulus rti ahu isa
naran Antipatris.
32 Ni ilyan a ma raran ahu
yai, na suldadu ovi ravul
kuda ra rovun Paulus rti
Kaisarea, na ovi rban-earira
rewal ira rti rira markas a
na'a Yerusalem.
33 Suldadu ovi ravul kuda
ra ti raran Kaisarea, na rala
lahir surat yai verin Guber-
nur Feliks, ovu rovun vali
Paulus verin ia.
34 Gubernur yai nbas
munuk surat yai, beti norat
Paulus ne, ntali propinsi
inba. Paulus nfalak ne, ntali
propinsi Kilikia,
35 ba ia nfalak verin
Paulus ne, "Ya'a veka urenar
oa, na'uk unaban tamata ovi
rmangadu oa rma raran ini
veki."

Nata nfareta ni suldadu
boku ma rsi'ik ma lolin
Paulus na'a Raja Herodes ni
rahan fareta dawan.

24

Paulus ndiri Gubernur Feliks wahan ralan

1 Amar ilima nelak roak,
na Yahudi rira Mela Falu-
rut Ila'a naran Ananias, ovu
dawan Yahudi boku ovu vali
mela ngrihi isa naran Ter-
tulus, rti kota Kaisarea ma
rmangadu Paulus na'a Gu-
bernur Feliks wahan ralan a.
2 Rera Paulus ma nma,
beti Tertulus nfalak verin
Feliks ne, "Baba Gubernur,
oa dawan oa! Na'a mu
fareta a, afa ovi motu ra
rala malinan lalawatan.
Mu kaka'a dawan notu ma
mami vava'at ra lolin rahi
roak lan a.
3 Fara weninyai ta baba
na'a afa avyai munuk, tevek
msi'ik ma lolin mam tine-
mun lalawatan na'a inba
watan.
4 Wol mane ufafrea oa ta
baba, ba era verin oa ma
fara ralam lolin al mrenar
ning vaivatul etal i mane
ufalak ini.
5 Amka'a lahir ne, tamata
ini notu afa sian rivun
roak. Ia suhut duan ia,
ma notu ma tamata Yahudi
ra vangoa-vanga lalawatan
na'a wan inba watan. Ia
ntaha vali sidovung isa
naran Nazaret.
6 Nlia tali inyai, na mane
nfangra mami Rahan Dawan
Falurut a, ba amtaha ia.
[Mane amukun ia ovu mami
inukun ra.
7 Na'uk suldadu dawan i
nban-ulu verin Roma rira
sidovung dawan suldadu isa,
nma ovu ngrebat ma nala ia
tali ami. Suldadu dawan yai
naran Lisias.

* **24:8 24:8** Naskah mnanat rivun na'a vai Yunani wol rira ayat 6 ni lihir, 7 ovu 8 ni lihir a.

8 Ia nfareta tamata ovi
rmangadu Paulus ma rma
ma rdiri waham ralan a.]*
Ba wean i morat ia al mdava
afa ovi notu ra, na veka
mka'a munuk afa sian ovi
notu ra ma amangadu ia."
9 Yahudi ovi rna'a inyai
rovu vali ma rmangadu ia,
ma rtorung afa ovi Tertulus
nfalak ra.

Paulus nlotar tenan a na'a Gubernur Feliks wahan ralan a

10 Gubernur Feliks notu
faneak verin Paulus ma
nangrihi, ba Paulus nfalak
ne, "Ya'a uka'a roak ne,
varat nkati varat, na oa ba'i
fwaleka inukun verin mami
bangsa ini. Wean inyai bi
inak ma ulotar tenang na'a
waham ralan a.
11 Baba, oa bisma mka'a
lahir ne, wol nlia tali amar
vutu rahin irua nti roak veli,
na uva'al urata Yerusalem
ma uraning Ubu.
12 Tamata ovi rmangadu
ya'a wol rarea ne, usin-
garahi ovu tamata na'a Ra-
han Dawan Falurut, te wol
rarea ne, otu ma vangoa-
vanga na'a rahan falurut ra,
te na'a wan inba watan na'a
kota yai ralan.
13 Tamata ovi wol rfaturu
nala afa ovi rfalak ra ma
rmangadu ya'a.
14 Na'uk utorung verin oa
ta baba ne, ya'a ufadawang
Ubu i ubumam-nusimami ra
ba'i raraning a, ma orang
Duila'a Yesus Ni Linga'an
i tamata Yahudi ra rfalak
ne, wol kena. Ya'a orang
munuk Musa ni inukun ra,
ovu orang vali afa ovi nabi
ra rtulis roak na'a rira kitab
ra.
15 Ya'a ufaklo'i a'uk ning
vava'at verin Ubu, wean
tamata ovi rdoku ini raklo'i
vali rira vava'at ra verin
Ia. Ya'a orang ne, tamata
ovi rmata roak veka rva'at
ewal, velik ne rira vava'at ra
rmalola, te wol rmalola.
16 Wean inyai, bi otu
lalawatan ma ralang ila'a
nmerat na'a Ubu wahan
ralan a, ovu na'a tamata wa-
harira ralan ra.
17 Wol una'a Yerusalem
varat ifira roak, ba ewal ya'a
uti ineri ma utaha kubang,
ma ulobang tamata Yahudi
ovi kasian ra.† Ya'a vali ala
ning korban ra verin Ubu.
18 Amar i utaha ning ko-
rban ra uti Rahan Dawan
Falurut a, na tamata ovi
rmangadu ya'a rarea ya'a.
Ya'a beti ot-orang mami adat
Yahudi ma ufamerat tenang
a,‡ na wol ka'i tamata na'a
inyai, ovu wol vangoa-vanga
akataka.
19 Na'uk Yahudi boku tali
propinsi Asia rarea vali ya'a
na'a inyai, ba wean i mane
rfasala te rmangadu ya'a, na
eka rma ini vali ma rdiri
waham ralan a.
20 Te ni lolin a, tamata ovi
rmangadu ya'a fiang ini, eka
rfalyawang ne, rfasala ya'a
na'a aka na'ut amar i udoku
Yahudi rira sidovung dawan.
21 Teran a'uk afa isa na'ut

† **24:17 24:17** Paulus nfamalik kubang ovi sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Galatia, Makedonia ovu Akhaya rala ma al rlobang tamata inorang ovi rtuan susa, tevek lafar dawan. Eka msi'ik Kisah 11:27-30. ‡ **24:18 24:18** Msyi'ik Kisah 21:24 ni catatan kaki.

amar i udiri waharira ralan
a ma ufwak ne, ‘Amar ini
udiri wahabira ralan a ma
ulotar tenang a, tevek orang
ne, Ubu veka nfava'at ewal
tamata ovi rmata roak.’ ”
22 Nata Feliks i nka'a ma
dawan roak na'a Duila'a
Yesus Ni Linga'an nfalak ne,
“Eka tnaban Lisias, suldadu
dawan i nban-ulu yai, nma
veki, beti ufadoku ning vai-
vatul na'a bira ngrihi ini.”
23 Ia nfareta suldadu
dawan isa ma nwanar ma
lolin Paulus, na'uk deka
rdadul ia, ovu musti rtorung
watan ma ni kida ra rma ma
rlobang ia.
24 Nata amar ifira nelak
roak, beti Feliks irua awan
rma. Awan a tamata Yahudi
ia, naran Drusila. Fe-
liks nsinir suldadu ra ma
rala Paulus nma, beti nre-
nar Paulus nfamalik na'a
tamata rira inorang verin
Yesus Kristus.
25 Paulus nfamalik na'a
i wean inba ma tamata
ni vava'at nmalola, tata-
hang ralad na'a afa ovi
sian ra, ovu nfamalik vali
amar i Ubu veka nma ma
nfaleka inukun verin tamata
ra munuk. Ba Feliks nbobar
roak ma nfalak ne, “Naran
roak ta Paulus. Muti kikyai!
Wean i ning amar lean vu,
na era ewal oa.”
26 Feliks inan vali ma
Paulus veka nala kubang
verin ia, boma nfatalik ia.
Ba Feliks ba'i nera ia ma irua
rfamalik afa.§
27 Varat irua nelak roak,
beti Perkius Festus nkati Fe-
liks ma nrata Gubernur. Fe-
liks mane nsuta roak, ba
ndava Yahudi ralarira ra ma
wol nfatalik Paulus tali bu'i
ralan.

25

Paulus ndiri Festus wahan ralan

1 Festus nfareta propinsi
Yudea amar itelu roak,
beti ntali kota Kaisarea nti
Yerusalem.
2 Na'a inyai, na Yahudi rira
dawan mela falurut ra ovu
Yahudi rira dawan ovi rban-
ulu verin ira, rdiri Festus
wahan ralan a ma rman-
gadu Paulus.
3 Ira rera lablobang
verin ia ma ntorung ma
tamata ra rovun Paulus nma
Yerusalem, tevek ra'an vai
isa roak ma rfedan ia na'a
linga'an ralan.
4 Festus nfalak ne, “Fi-
ang ini ra'abu'i Paulus na'a
Kaisarea. Wol mnanat, na
veka uti vali ineri.
5 Ba fyalak verin bira
dawan ovi rban-ulu verin
mia ma rban-orang ya'a ma
amati Kaisarea, boma wean
i Paulus notu sala, na myan-
gadu ia na'a ineri.”
6 Festus nalola ira amar
iwalu te vutu, beti newal ia
nti Kaisarea. Ni ilyan ana,
nasdovu ira na'a wan i ba'i
nfaleka inukun verin tamata
ra, ma nfareta suldadu ra
ma rovun Paulus ti ndiri wa-
han ralan a.
7 Ti ma Paulus naran wan
yai, na Yahudi ovi rtali
Yerusalem rma inyai ma
rdir-lilit ia ma rfasala ma

§ **24:26 24:26** Paulus beti nala kubang rivun verin tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem. Ba snain Feliks nanari ne, Paulus veka nala vali kubang dawan verin ia, boma nfatalik ia tali bu'i ralan a.

dawan ia. Na'uk wol rfaturu
nala afa ovi rfalak ra ma
rmangadu ia.
8 Ba Paulus nlotar tenan
ma nfalak ne, “Ya'a wol
otu sala akataka ma angal
Yahudi rira inukun ovi Ubu
nala verin Musa, te Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut,
ovu vali wol ufalak sian
Roma rira Kaisar a.”
9 Festus inan ma nala
tamata Yahudi ralarira ra,
ba norat Paulus ne, “Oa
mtorung ma muti Yerusalem
ma mdiri wahang ralan a,
ma ukun oa na'a afa ovi
tamata averi rfalak ra?”
10 Paulus nfalak ne, “Baba,
fiang ini udiri wan i Kaisar
ba'i nfaleka inukun verin
tamata ra, ba inovan ma
fwaleka inukun verin ya'a
na'a wan ini. Baba, mka'a
urun roak ne, wol ning sala
akataka verin tamata Yahudi
ra.
11 Ba wean i otu sala ma
dawan ma mukun ya'a ma
umata, na utorung watan
ma umata! Afa ovi rfalak
ma rmangadu ya'a wol
kena lahir, ba wol tamata
isa bisma nala ya'a verin
ira. Era ma Kaisar nfaleka
inukun verin ya'a watan!”
12 Nata Festus ovu ni
tamata ovi rsurak ia rfama-
lik afa ini. Ba ia nfalak verin
Paulus ne, “Oa mera ma
Kaisar nfaleka inukun verin
oa, ba veka muti ma mdiri
lahir wahan ralan a!”

*Paulus ndiri raja Agripa
ovu Bernike waharira ralan
ra*

13 Amar ifira nelak roak,
na Raja Agripa* irua uran
Bernike rma Kaisarea ma
rtaha Festus liman a.
14 Rira amar rivun na'a
inyai, ba Festus nfamalik
Paulus ni ngrihi a verin raja
Agripa. Festus nfalak ne,
“Feliks wol nfatalik Paulus
tali bu'i ralan na'ut i nsuta
tali ni fareta.
15 Amar yai una'a
Yerusalem, na Yahudi rira
dawan ra ovu rira dawan
mela falurut ra rmangadu
ia, beti rera ma ukun ia.
16 Na'uk ufalak verin
ira ne, tamata Roma rira
adat nfalak ma wol bisma
rukun tamata ovi wol rlotar
tenarira obin. Tamata i
rmangadu ia yai musti nma
veki, ma ndiri tamata ovi
rfasala ia waharira ralan ra,
ma nlotar tenan a na'a afa
ovi rfalak ma rfasala ia.
17 Naran amar i rma ini,
na wol unaban roak. Ba
ni ilyan ana, usdovu lahir
tamata ra na'a wan i ba'i
ufaleka inukun verin tamata
ra ma ufareta ma rovun
tamata yai, nma ndiri wa-
hang ralan a.
18 Tamata ovi rfasala ia
yai rdiri ma rfamalik ne,
afakinimi rfasala ia. Ufikir
ne, mane rmangadu ia ma
rfalak ni sian ra, na'uk afa
ovi rfalak ra wol wean afa
ovi unovak ra.
19 Yahudi avyai ovu ia rsi-
taku ulurira na'a rira fikiran
ra na'a afa boku na'a rira
agama, ovu na'a tamata isa
naran Yesus. Tamata yai
nmata roak, na'uk Paulus
nta'i ila'a ma nfalak ne, Ia
nva'at ewal roak tali mat-
matan.

* **25:13 25:13** Raja Agripa na'a ayat ini yanan verin raja Herodes Agripa I i nfedan Yohanes warin naran Yakobus. Msi'ik Kisah 12:1-2.

20 Ya'a wol uka'a ne, veka
ufadoku ngrihi yai wean
inba, ba orat ia ne, veka
ntorung te wahal ma nti
Yerusalem ma urus ia?
21 Na'uk Paulus nafena, ba
nera ma rwanar ia na'a in-
yai watan, ti naran amar i
Kaisar veka nfaleka inukun
verin ia. Ba ufareta ma
suldadu ra rsi'ik ma lolin ia,
ti naran i ufalak ma rovun ia
nti verin Kaisar.”
22 Ba Agripa nfalak verin
Festus ne, “Ya'a inak vali ma
urenar tamata yai nangrihi.”
Festus nfalak ne, “Ilyan ki
mrenar ia ta baba.”
23 Ba ni ilyan ana, Agripa
irua Bernike rma rahan
sidovung dawan isa ma
tamata ra ralang ma dawan
ira. Roma rira suldadu
dawan ovi rban-ulu verin
rira sidovung suldadu
dawan ra, ovu kota yai ni
tamata dawan ra rovun irua
ma rti ralan. Nata Festus
nfareta suldadu boku ma
rovun Paulus nti ralan.
24 Festus nfalak ne, “Raja
Agripa ovu ita did tinemun!
Tamata Yahudi ovi rna'a
ini munuk ovu ovi rna'a
Yerusalem munuk, rman-
gadu tamata ini ma rafwak
ne, ni lolin a nmata a'uk!
25 Wol utuan ni sala
akataka ma rfedan ia, na'uk
ia nera ma ti ndiri Kaisar
wahan ralan, ba uvolan ma
rovun ia nti Roma.
26 Na'uk ki utulis aka verin
Kaisar, tevek wol utuan ni
sala isa vali! Wean inyai
bi ufalak ma ndiri waham
ralan a ta raja Agripa, ovu
vali bir tinemun, boma torat
ma lolin ia. Beta ne veka
uka'a afa boku ma utulis
surat isa.
27 Ya'a unovak ne, wol
lolin lahir ma tsinir tamata
i ra'abu'i roak ia nti Kaisar,
wean i wol tfadoku afa ovi
tamata ra rfalak ma rman-
gadu ia.”

26

Raja Agripa nfalak ma Paulus nlotar tenan a

1 Agripa nfalak verin
Paulus ne, “Utorung ma
mungrihi ma mlotar tenam
a.”
Paulus nala liman a ma al
notu faneak, ma nfalak ne,*
2 “O raja Agripa! Ya'a
utung ma dawan, tevek
mtorung ma amar ini udiri
waham ralan a, ma ulotar
tenang tali afa ovi Yahudi ra
rfalak ma rmangadu ya'a.
3 Tevek oa mka'a lahir
Yahudi rira adat ra, ovu wol
ra'an vai isa na'a afa boku,
ba era verin oa ta baba,
ma mtahang ralam veki ma
mrenar afa ovi mane ufama-
lik ini.
4 Tali ning kako'u na'a
ning ahu,† na Yahudi ra
munuk rka'a roak ning
vava'at a. Ira rka'a vali ning
vava'at na'a Yerusalem.
5 Ira rka'a ya'a mnanat
roak, ba wean i rtorung,
na bisma rfamalik ne, ya'a
orang Yahudi rira sidovung
isa naran Farisi. Tamata
Farisi ra rorang dida agama
ni inukun ra nlia tali
sidovung liak ra.

---

* **26:1 26:1** Paulus nala liman ma nfaturu ne, mane nangrihi. † **26:4 26:4** Paulus dawan ia na'a kota Tarsus i na'a propinsi Kilikia. Msi'ik Kisah 22:3.

6 Amar ini udiri waham
ralan ma fwaleka inukun
verin ya'a, tevek orang
tnorung i Ubu nala verin
ubud-nusid ra.‡
7 Israel ra rira arun dawan
vutu rahin irua ovan-amar
raraning Ubu, tevek inar
urun ma rsi'ik Ubu Ni
tnorung i mane nfakena yai.
O Raja Agripa, ya'a orang
vali tnorung yai, ba Yahudi
ra rmangadu ya'a.
8 Tamata Yahudi averi,
afakinimi wol myorang ne,
Ubu nfava'at ewal tamata
ovi rmata roak i?
9 Lan ana, orang lahir ma
otu afa sian rivun ma angal
tamata ovi rorang Yesus i
ntali Nazaret.
10 Otu lahir wean inyai
na'a Yerusalem. Yahudi
rira dawan mela falurut ra
rala ngrebat verin ya'a, ma
ala tamata rivun ovi rorang
Yesus ma ti rna'a bu'i ralan.
Utorung vali ma rukun ira
ma rmata.
11 Lan ana, ya'a ba'i utali
Yahudi rira rahan falurut isa
ma uti rahan falurut liak
ra, ma uwi-uwa tamata ovi
rorang Yesus. Ukiwal ira ma
rfalak sian Ubu. Ralang a
nwa'uk urun ira, ba uti vali
ahu ovi rna'a negara liak ra
ma otu sian ira.”

Paulus nfamalik amar i nahil ma ntalik tali ni salasilan ra ma norang Yesus

12 “Amar isa, na Yahudi
rira dawan mela falurut ra
rsinir ya'a ovu rala surat
kuasa verin ya'a ma uti kota
Damsyik.
13 O raja Agripa, amar
yai lera ndirlola, na una'a
linga'an i nti Damsyik. Brian
munuk, na usi'ik lyawan isa
ntali lanit, vanan nrahi lera
a, ma nlilit lahir ya'a ovu
ning kida ra,
14 ma amleka munuk am-
suta lanun. Nata urenar vai
isa na'a vai Ibrani nfalak ne,
‘Saulus, Saulus! Afakinimi
mwi-mwa Ya'a i? Oa mangal
Ya'a, na veka mtuan susa
dawan ila'a.’
15 Ba ya'a orat ne, ‘Iki Oa
ta baba?’
Duila'a nfalak ne, ‘Ya'a ini
Yesus i mwi-mwa a.
16 Eka bwatar ma mdiri.
Ufalyawang tenang verin
oa ma ala oa meluk Ning
tamata sansinir, ma ti
fwamalik verin tamata ra
na'a afa ovi mrea roak
tali Ya'a, ovu afa ovi veka
ufaturu verin oa na'a amar
ovi veka rma ini.
17 Ya'a veka ubelat oa tali
tamata Yahudi ra ovu tamata
ovi wol Yahudi ra. Ya'a veka
usinir oa ma muti ma fwa-
malik Ning vaivatul ra verin
ira.
18 Muti ma motu ma
matarira ra ratvelar, ma
rahil ma rtalik tali rira
vava'at i na'a dedan ralan
ma rti lyawan a, ma rafla
talik nitdawan ni ngrebat
a ma rti Ubu. Rotu wean
inyai, boma rorang Ya'a ma
veka a'i vatuk rira salasilan
ra, ma irmunuk tamata ovi
otu roak ma rira vava'at ra
rmerat urun.’
19 Ba wean inyai ta raja
Agripa, ya'a ot-orang lahir
afa ovi urenar na'ut i lyawan

‡ **26:6 26:6** Tamata Yahudi ra rnaban ma Ubu nfakena Ni tnorung ma nala Raja i ntevut rira salasilan ra verin ira. Paulus norang ne, Yesus nfakena roak tnorung yai.

yai ntali lanit ratan nsuta ma
nlilit ya'a.§
20 Ya'a ufalak verin tamata
ra ma rahil ma rtalik tali
rira salasilan ra ma ro-
rang Ubu, ovu rfaturu na'a
rira vava'at ra ne, rahil
ma rtalik roak tali rira
salasilan ra. Ufamalik afa
avyai verin tamata Yahudi ra
na'a Damsyik veki, beti uti
Yerusalem ma ufamalik vali.
Nata ufamalik verin ira na'a
munuk propinsi Yudea. Ti
ufamalik vali verin tamata
ovi wol Yahudi ra.
21 Otu wean inyai, bi
Yahudi ra rtaha ya'a na'a
Rahan Dawan Falurut mane
rfedan ya'a.
22 Na'uk Ubu nlobang ma
dawan ya'a ma naran amar
ini, ba udiri ini ma ufama-
lik afa ovi uka'a ra verin
tamata ra munuk, ko'u te
dawan. Afa ovi ufalak ini
wear isa watan ovu afa ovi
lalan a Musa ovu nabi ra
rfalak roak.
23 Ira rfalak ne, Raja i nte-
vut dida salasilan ra veka
ntuan sian dawan ila'a ti
naran i nmata, na'uk Ia
nva'at ula Ia tali matmatan
ma nfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin ma neluk lyawan verin
tamata Yahudi ovu ovi wol
Yahudi ra."
24 Paulus nangrihi ma
nlotar tenan obin, na Festus
netal vain a ma nafwak ne,
"Paulus, oa fwoar roak! Mu
kaka'a dawan da'in roak ma
notu ma fwoar."
25 Paulus nfalak verin ia
ne, "O baba Festus, ya'a
wol ufoar. Afa ovi ufalak
ra kena, ovu ungrihi wean
tamata i nka'a wan.
26 O raja Agripa, oa mka'a
munuk roak afa ovi ufalak
ra, bi ubrahi ma ungrihi
lahir verin oa. Ya'a uka'a
basil ne, baba mka'a afa
avyai munuk, tevek wol rotu
afa avyai na'a wan fanfonak.
27 Baba, oa morang afa ovi
lalan a, nabi ra rtulis roak?
Ya'a uka'a roak ne, baba oa
morang vali nabi ra!"
28 Agripa nfalak verin
Paulus ne, "Deka munovak
ne wol mnanat, na mot-nala
ma orang vali Yesus."
29 Paulus nfalak ne, "As-
nga'ut te mnanat, uflurut
verin Ubu, boma oa ovu bir
tinemun i fiang ini mryenar
afa ovi ufalak ini, weabira
vali ya'a, na'uk deka rdadul
mia ovu dadadul tma'an
wean ya'a."
30 Nata raja Agripa ovu Gu-
bernur Festus irua Bernike,
ovu vali tamata liak munuk
rdiri,
31 ma rban-talik wan yai,
ma rsifalak afa na'a murin.
Ira rfalak ne, "Tamata ini
wol ni sala ma tukun ia ma
nmata, te ta'abu'i ia."
32 Agripa nfalak verin Fes-
tus ne, "Wean i tamata ini
wol nera ma Kaisar nfaleka
ni vaivatul ra na'a rira
ngrihi a, na tfatalik watan
ia."

27

Paulus navul kabal lar ma nobal nti Roma

§ **26:19 26:19** Kisah 9:3-6, 25:13, 14 Lukas i nasusan kitab ini nfalak ***ami***. Roma. Msyi'ik vali Kisah 16:10

* **27:1 27:1** Mulai na'a ayat ini ewal, Ihin a, Lukas novu vali Paulus ma rti

1 Festus nfadoku ma
amavul* kabal lar ma
amobal amati propinsi
Italia, ba ira rala Paulus
ovu tamata boku tali bu'i
ralan verin Roma ni suldadu
dawan isa naran Yulius.
Yulius ini ntali Kaisar ni
sidovung suldadu dawan a.†
2 Amarata kabal lar isa
ntali kota Adramitium, mane
amobal oli kota ovi rna'a
tahat nelan na'a propinsi
Asia. Tamata Makedonia isa
ntali kota Tesalonika, naran
Aristarkhus, novu vali ami.
3 Ni ilyan ana, amaran
kota Sidon. Yulius ini notu
lolin Paulus, ba ntorung ma
Paulus nsuta tali kabal, ma ti
nalola ni kida ra ma rsi'ik ia
na'a afa ovi nperlu ra.
4 Tali inyai, na amobal
ewal ma amahu nuhu isa
naran Siprus ni varvavan,
tevek nait a nangal kabal a.
5 Ti ma amobal ma ametal
aletan ma amahu propinsi
Kilikia ovu propinsi Pam-
filia, ma ti amaran kota Mira
i na'a propinsi Likia.
6 Amna'a inyai, na suldadu
dawan yai ndav-nala ka-
bal lar isa ntali Aleksandria
mane nti Italia, ba novun
ami ma amarata kabal yai.
7 Amtali Mira, na amafla
ngalalahang watan, ba
mami amar rivun na'a roal,
beti susa dawan nkena ami
ma ti amfaseri kota Knidus.
Nait nangal teri ami, ba wol
amahu nala varat. Amahu
tranan ma amaran nuhu
isa naran Kreta, ma amafla
oli ni varvavan ma ambosal
lalar isa naran Salmone.
8 Susa buas ma amafla oli
nuhu yai, nata ti amaran
namdawan isa i rfanara ia
ne “Namdawan Lolin.” Wan
yai nfaseri kota Lasea.
9 Amvatuk amar rivun
roak na'a mami inobal a.
Yahudi rira amar dawan i
irmunuk rtolat nbosal roak,‡
ba nait ovu saksakan ra
dawan roak. Paulus nsurak
ira ne,
10 “Did tinemun, uka'a
roak ne wean i tobal ma
wol tatalik, na veka tatuan
susa dawan ila'a. Wol mane
kabal ovu ni vnuat ra watan
veka rakvisal, na'uk ita veka
tmata vali.”
11 Na'uk suldadu dawan
yai wol norang Paulus ni
snurak a, ma norang watan
tamata i ntaha wilin ovu
tamata i ni kabal a, rira afa
ovi rfalak ra.
12 Namdawan yai wol
lolin ma kabal ra rlau
na'ut radridin dawan ovu
saksakan. Ba tali tamata ovi
rkarya na'a kabal yai, na etal
dawan ra'an vai isa ma robal
watan, boma rti lahir ahu
isa naran Feniks na'a nuhu
Kreta, ma rwelat inyai, ti
naran radridin dawan nlia
veki. Wan ini ndoku ma ti
inovan ovu tranan varat ovu
marmar varat.§

Nait ovu saksakan

13 Ti ma nait salsoling tali
tranan nbana, na tamata ovi
rkarya na'a kabal yai rsi'ik
ne lolin roak, ba rfar a'ur ma
rafla oli Kreta ni ngur a.

† **27:1 27:1** Yulius nfareta suldadu ratut isa, wean Kornelius na'a Kisah 10:1.
‡ **27:9 27:9** Yahudi rira amar dawan ma rtolat, inyai amar isa watan na'a vulan September te Oktober. Msyi'ik Imamat 16; 23:26-32; Bilangan 29:7-11. § **27:12 27:12** Na'a ***Namdawan Lolin***, na vulan boku radridin urun. Wol morar watan, na'uk salju ovu es vali.

14 Wol mnanat, na nait
fufakmetan i rfanara ia ne
“Nait Marmar Timur” ntali
nuhu yai ndoal,
15 ma nait dawan yai
nkena ma nangal teri lahir
kabal a. Ba amafla orang
watan nait.
16 Amaskolal watan ma
amahu nuhu ko'u isa naran
Kauda ni varvavan a. Susa
buas, na'uk amfasaka nala
skutyafu i kabal ntoda.
17 Tamata kabal ra rfasaka
nala roak skutyafu yai, beti
rala kakeak van dawan ra
ma rfaban-lilit kabal ma
rkeak al rfangrebat kabal
tain. Ira rbobar, beta ne
rakreti iyaru ngur i na'a
lala'in isa naran Sirtis, ba
rfasuka lar a ma rfof-orang
watan nait a.
18 Nait fufakmetan notu
ma saksakan ra rwi-rwa
mami kabal a ma natli'ik tia
ma. Ba ni ilyan ana, betfasa
rvatuk rira vnuat boku rsuta
tahat.
19 Nata ni ilyan ewal, na
rvatuk kabal ni bakreat ra.
20 Amar ifira lahir, na wol
amrea lera te nara ra. Nait
ovu saksakan ra dawan ila'a,
ba ralamami ra kako'u ila'a
roak ma amanovak ne, veka
amamata watan.
21 Amar ifira roak wol
rafna'an, ba Paulus ti ndiri
waharira ralan ma nfalak
ne, “Did tinemun! Ni lolin
a, na myorang ning snurak
ovi lan ufalak roak verin mia
ma deka taroal talik Kreta,
boma kabal a deka sian, ovu
deka tvatuk vnuat ra.
22 Ba fiang ini era lahir
verin mia ma ralabira deka
kako'u. Kabal ini veka sian,
na'uk tali did tinemun, na
wol tamata isa vali veka
nmata.
23 Ufalak wean inyai, tevek
indean a, Ubu Ni sansinir
isa ntali lanit ratan nsuta
ma ndir-ebang ya'a. Ubu
i uraning ovu nfareta ya'a,
nsinir ia
24 ma nfalak ne, ‘Paulus,
deka bwobar! Oa veka
ti mdiri Roma rira Kaisar
wahan ralan ma nfaleka
inukun verin oa. Eka mre-
nar, Ubu nala Ni rala lolin
a verin mia, ma tamata ovi
mimunuk na'a inobal ini
veka rva'at watan.’
25 Ba wean inyai ta kida
averi, fyangrebat ralabira
ra! Tevek ya'a orang Ubu.
Ia veka nfakena lahir afa ovi
nfalak roak verin ya'a.
26 Na'uk ita veka takreti
nuhu isa.”
27 Nait dawan yai nfafofa
ami, ma amar vutu rahin
ifa'at roak na'a tahat i naran
Adria. Ka'a bi nafafruan
tenan roak, na tamata kabal
ra ranovak ne, kabal nfaseri
roak raa.
28 Ba rkeak afa aleman isa
na'a kakeak a, beti rtolar
suta aletan tain ma al rsa-
vat ne, bilaman te kiretin.
Rsavat aletan ni bilaman a,
na refa vutrua. Nata wol
mnanat, na rsavat ewal vali
ma ni laman a refa vutu
rahin ilima.
29 Ira rbobar beta ne kabal
nakreti vunun, ba relik a'ur
ifa'at tali kabal ni muri a ma
deka nfofa. Ira rera ma fara
yarak amar.
30 Tamata kabal ra ra'an
vai isa roak mane rafla talik
kabal, ba rtolar skutyafu yai.
Ira rlabir tamata ra ma rotu
ma ranovak ne, mane rtolar
a'ur ra tali kabal ni ulu a.

31 Wean inyai, bi Paulus
nfalak verin dawan suldadu
yai ovu suldadu ra ne,
“Wean i tamata kabal ra
rafla talik kabal ini, na ita
veka wol tda tdir-ear!”
32 Ba suldadu avyai rafat
etal kakeak ra tali skutyafu
yai, ma nsuta tahat ma nfofa
watan.
33 Sarseri mane amar
roak, na Paulus nasweang
ira ma rafna'an, ma nfalak
ne, “Amar vutu rahin ifa'at
roak, na byobar lalawatan
ma wol mifna'an,
34 ba era verin mia ta kida
averi ma eka mifna'an veki
boma mingrebat, tevek it-
munuk veka tda tdir-ear!”
35 Paulus nangrihi munuk
wean inyai, beti nala roti
a ma nfalak fara weninyai
verin Ubu na'a waharira
ralan ra. Nata nvisul kedan
ma na'an.
36 Ba irmunuk ralarira ra
rangrebat ewal roak, ma
rala afamtahan ma ra'an.
37 Tamata ovi amamunuk
amna'a kabal yai ratut irua
vutfitu rahin inean.
38 Amafna'an munuk, nata
rvatuk gandum ra rsuta
tahat ma al nfamarang
kabal.

Kabal nakreti

39 Lera wol ndata obin, na
tamata kabal ra rarea roak
nuhu, na'uk wol ref nala
wan yai. Ti nata rarea lala'in
isa ovu ni ngur, ba rvolan
mane rtav-teri kabal na'a in-
yai.
40 Ba retal vatuk a'ur
ra, ovu raruvat kakeak ovi
rkeak wilin ra, beti rfasaka
lar ulu a, boma nait nean ma
kabal yarak nra ma ntavu ia.
41 Na'uk kabal yai nakreti
kilun ma ni ulu wol nfan-
goak tia ma roak, ba sak-
sakan ra rfar-fefar lahir ni
muri a ma nama'ar.
42 Suldadu ra rvolan mane
rfedan tamata ovi rtaha roak
ira, boma deka rnanu rara
ear ma rfonak ira.
43 Na'uk suldadu dawan
yai inan ma Paulus nva'at,
ba nfalak teri ma deka
rfedan ira. Ia nfareta ma
tamata ovi rka'a rnanu rto-
bur ula ira ma rnanu rara
ngur.
44 Tamata ovi rban-muri
ra rtobur ma rtaha kba etal
te kabal van boku ma rara
ngur. Rotu wean inyai, bi
tamata ra munuk rda rdir-
ear.

28

Paulus nana'a nuhu isa naran Malta

1 Amda ma amdir-ear
roak, beti amka'a ne, nuhu
ini naran Malta.
2 Tamata ovi rleal nuhu yai
rmarkai dalang ma rlobang
ami. Da'ut nsuta roak ovu
radridin dawan, ba rsidovuk
yafu ma rera ami ma ti
amafraran.
3 Paulus nasdovu aa sanan
angaran boku ma nfadoku
na'a yafu yai. Aru isa
ntali aa sanan avyai nma
murin, tevek ngnea da'in,
ma nkokat liman a.
4 Tamata ovi rna'a nuhu
yai rsi'ik aru i naklo'i Paulus
liman a, na ka'i rsifalak afa
verin ira ne, “Ita tka'a basil
ne, tamata ini nsifedan! Ve-
lik ne wol nmata na'a roal,
na'uk dida ubu vata i nukun
tamata ra wol ntorung ma
nva'at.”

5 Na'uk Paulus nasmir
vatuk aru yai nti yafu ralan.
Ia wol nfarnuang akataka
lahir.
6 Ira rnarin ne tenan veka
nbara, te beta ne nleka ma
nmata lahir. Ira rnaban ma
mnanat, na'uk wol akataka
nkena tenan a, ba tamata
avyai rira fikiran ra ratvali
ewal ma rfalak ne, ia ubu isa
vali!
7 Dawan fareta* i naran
Publius nfareta nuhu yai, ni
lanun sarseri ovu wan yai.
Ia ralan lolin urun ma nala
ami neluk ni mangun, ma
amar itelu nsi'ik ma lolin
ami na'a ni rahan.
8 Dawan fareta yai ya-
man a nawar ia, ma tenan
ngnea ovu ntimuri, ba ntuba
watan. Paulus ti nsi'ik ia ma
naflurut ovu nfadoku liman
a na'a ia, ma lolin ewal ia.
9 Publius yaman lolin roak
ia, ba tamata ovi rira suhut
ra na'a nuhu yai rma ma
Paulus notu vali ma lolin ira.
10 Ira ralang ma dawan
ami, ba ti naran amar i mane
amban-talik ira ma amobal
ewal a, na rala munuk afa
ovi amperlu na'a mami ban-
banan verin ami.

Amtali Malta mane amati Roma

11 Amna'a Malta vulan
itelu, beti amafnavul kabal
lar isa i nlau inyai, tevek
radridin dawan roak. Kabal
yai ntali Aleksandria, naran
Dioskuri.†
12 Amobal nata ti amwelat
kota Sirakusa, ma amna'a
inyai amar itelu.
13 Tali inyai, na amobal
ewal ma ti amaran kota
Regium. Ni ilyan ana, nait
tranan nbatar, ba amafla
watan ma amar isa ewal,
beti amaran kota Putioli.
14 Amtuan tamata ovi ro-
rang Yesus boku na'a inyai,
na rasweang ami ma ti amlo-
lak ira karedralan isa. Nata
amtali inyai, na mane am-
bana amati Roma.
15 Tamata ovi rorang Yesus
na'a Roma rarenar ne, mane
amati inyai, ba rti ma rsa'a
ami na'a ahu isa naran
Apius Ni Wan i Rfedi Rfaha
Afa Na'a, beti na'a ahu
isa vali naran Rahan Siwe-
lat Itelu. Ti ma Paulus
nsi'ik ira, na nfalak fara
weninyai verin Ubu, ma
ralan a dawan ewal.

Paulus na'a kota Roma

16 Amaran Roma, na rira
fareta rtorung ma Paulus
nleal rahan isa. Suldadu isa
nwanar ia na'a inyai.
17 Amar itelu nelak roak,
beti Paulus nasdovu tamata
Yahudi rira dawan ovi rban-
ulu verin ira na'a inyai. Ia
nfalak verin ira ne, “Did
tinemun, velik ne wol otu
sian dida tamata Yahudi
ra te ubud-nusid rira adat
ra, na'uk rtaha ya'a na'a
Yerusalem ma rala ya'a
verin Roma rira fareta ra.
18 Ti ma fareta Roma ra
rorat munuk afa tali ya'a, na

* **28:7 28:7** Vai Yunani npake vaivatul *protoi*, ihin a tamata i nban-ulu, te ntaha fareta na'a wan yai. † **28:11 28:11** Kabal yai naran Dioskuri, ihin na'a vai Yunani ne, ubu irua i dekut ira, te felar isa. Ira rwalur rira ubu irua yai na'a kabal ni kora. Ubu irua yai nararira Kastor ovu Poluks. Tamata ovi rkarya na'a kabal lar te abau ra ba'i raraning ubu irua yai.

mane rfatalik ya'a, tevek wol
ning sala akataka ma rukun
ya'a ma umata.
19 Na'uk Yahudi ra wol
rtorung ma rfatalik ya'a, ba
wol ning linga'an liak roak
ma era ma udiri Kaisar
wahan ralan ma nfaleka
inukun verin ya'a, velik
ne wol mane uti fareta ra
ma umangadu ning tamata
Yahudi ra.
20 Wean inyai, bi era ma
utuan mia ma ungrihi verin
mia. Ira rdadul ya'a, tevek
orang Raja i ntevut dida
salasilan ra. Ia Raja i Ubu
ntorung roak ma nma verin
tamata Israel ra."

21 Ira rfalak ne, "Yudea
ra wol rotu surat verin ami
obin ma al rfamalik oa.
Teramam-valimami ovi rtali
ineri wol rfalak sian oa.
22 Na'uk inamami ma fwa-
malik mu inorang a ma am-
renar, tevek amka'a ne, na'a
wan inba watan tamata ra
rfalak sian tamata ovi ro-
rang Yesus rira sidovung."

23 Ba irmunuk Paulus
rfadoku amar ma rsituan
ira. Naran amar i rfadoku
roak ma rsituan ira, na
dawan Yahudi rivun ira rma
Paulus wan i nleal a. Ia nair
ira ma nfalyawang Ubu Ni
Fareta Ralan verin ira, tali
varverak ti naran lervava. Ia
nfamalik afa ovi rtulis roak
na'a Musa ni inukun ra ovu
tali nabi rira kitab ra, ma
ndava ralarira ra ma rorang
Yesus.
24 Tamata boku rorang afa
ovi Paulus nfalak ra, na'uk
boku vali rafena ma rorang.
25 Tamata avyai wol ra'an
vai isa na'a afa ovi Paulus
nfalak ra. Ira mane rdir-
talik wan yai, ba Paulus
ntafal ma nfalak verin ira
ne, "Ubu Ni Roh kena lahir
ma nfalak verin nabi Yesaya.
Ia nfalak verin ubud-nusid
ra ne,
26 'Muti ma fwalak verin
Yahudi ra wean ini:
Mia veka mryenar
lalawatan, na'uk wol
fyan-aran ihin a.
Mia msyi'ik lalawatan,
na'uk wol mkya'a.
27 Tevek tamata ovi ralarira
ra rasmotak,
ba rsibi arurira ra ovu
rkubak matarira ra,
boma deka rsi'ik ovu
matarira ra, deka
rarenar ovu arurira
ra,
deka rfan-aran ovu
ralarira ra,
ovu deka rahil ma rtalik tali
rira salasilan ra, ma
rdava Ya'a i bis otu ma
lolin ewal ira.' "‡
28 Paulus ntafal ewal ma
nfalak ne, "Ba inak ma
mkya'a ne, Ubu Ni Ivar
Lolin i nfamalik na'a i wean
inba ma Ia nsikat tamata ra
tali rira salasilan ra, boma
rira vava'at kakiwal nti roak
verin tamata ovi wol Yahudi
ra. Ira veka rarenar Ivar
Lolin yai ma rorang!"
[
29 Paulus nfalak munuk
wean inyai, na tamata
Yahudi avyai rban-talik wan
yai ma rsitaku ulurira ra
na'a rira fikiran ra.]§
30 Paulus ni varat irua na'a
inyai, ma ka'i nbahir rahan

‡ **28:27 28:27** Yesaya 6:9-10 § **28:29 28:29** Naskah mnanat na'a vai Yunani, etal dawan wol rira ayat ini.

isa ma nleal. Ia inan ma
tamata iki watan nma ma
nalola ia.
31 Ia nabrahi ma nfamalik
na'a i Ubu nfareta tamata
ra wean lahir Raja, ovu nair
Duila'a Yesus verin tamata
ra. Wol tamata isa vali nan-
gal ia.

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Roma

Tbas afa ovi veki

Lalan ana, kota Roma naran a nbana dawan, tevek kerajaan Roma ni fareta nleal kota yai, ovu nfareta negara liak rivun. Paulus ntulis surat ini, boma nair tamata ovi rorang Yesus na'a Roma. Paulus nsurak ira na'a afa mnga'un ovi musti rair a, tevek wol ni amar obin ma nti Roma ma nair ira. Afa mnga'un ovi Paulus ntulis na'a surat ini, ita bisma tsi'ik na'a Roma 1:17 nfalak ne, "Tevek na'a Ubu Ni Ivar Lolin yai, na Ia nfaturu ne, wean inba ma notu ma tamata rira vava'at ra rmalola na'a wahan ralan a. Ia nfakena afa yai nahu linga'an isa watan: torang a'uk Ia. Inyai wean lahir i rtulis roak na'a Surat Ralan ne, 'Tamata ovi rira vava'at ra rmalola, tevek rorang Ubu, na ira veka rira vava'at kakiwal ovu Ia.' " Na'a surat ini, na Paulus nfalak vali ne, ita dida vava'at a wol bisma nmalola na'a Ubu wahan ralan a, wean i tot-orang inukun ovi Musa nfalak ra, tevek ita wol tot-orang nala inukun avyai (3:27-28; 4:15). Ubu ntevut tamata ra tali rira salasilan ra ovu Yesus Ni matmatan a (3:24-25; 5:8). Ba wean i torang Yesus, na Ubu veka nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Ia nfalak vali ne, dida vava'at ra rmalola na'a wahan ralan a (3:22, 25-26; 4:24-25; 5:1).

Paulus ntulis vali na'a surat ini ne, Ubu ralan nfalak afaka verin tamata Yahudi ovu uburir-nusirira ra. Ubu nfanara vali tamata Yahudi ra ne, tamata Israel (pasal 9—11). Tali lalan a, na Ubu nfili roak tamata Yahudi ovi uburir-nusirira Abraham ma reluk Ni tamata ra. Na'ut i Yesus nma lanit ivavan a, na tamata Yahudi ra rivun ira rafena ma rorang Ia. Wean inyai bi, Ubu wol ntorung ma tamata Yahudi ra reluk Ni tamata ra. Paulus nfalak ne, kena urun, na'ut inyai, na tamata Yahudi ra rivun ira wol reluk Ubu Ni tamata ra, tevek rafena ma rorang Yesus (Roma 10:1-4). Rafena ma rorang Yesus, bi linga'an natvelar verin tamata ovi wol Yahudi ra ma reluk Ubu Ni tamata ra (11:11-15, 30-31). Tali lalan a, na rtulis roak afa yai na'a Surat Ralan (9:25-29; 10:19-21). Ubu ralan nfalak ma "Veka nsikat tamata Israel ra munuk tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal" (11:26).

Paulus nvolan ma nti nalola tamata ovi rorang Yesus na'a kota Roma. Wean inyai bi, na'a ni surat ini, na ia nfalak lan roak afa ovi nvolan yai (1:10-13; 15:22-29).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-15)
2. Afa penting ovi Paulus nair ra. (1:16-17)

3. Tamata ra munuk rira salasilan na'a Ubu wahan ralan a. (pasal 1:18—3:20)
4. Linga'an ma tamata ra munuk rira vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a. (pasal 3:21—5:21)
5. Tali dida vava'at isa ovu Yesus, na Ia notu ma salasilan wol nfaretnala roak ita (pasal 6). Agama ni inukun ra wol rkeak roak ita (pasal 7). Ubu Ni Roh nala vava'at ngorva'an verin ita. (pasal 8)
6. Afakinimi na'ut inyai, na tamata Yahudi rivun ira wol reluk Ubu Ni tamata ra. (pasal 9—11)
7. Dida afa ovi totu ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus rira vava'at a. (pasal 12:1—15:13)
8. Paulus ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ovi wol Yahudi ra, ovu nvolan ma nti nalola tamata ovi rna'a Roma. (15:14-33)
9. Paulus ni salam a, ovu ni snurak ovi rban-muri a. (pasal 16)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Roma

1 Terang a valing averi, ya'a Paulus eluk tamata sansinir verin Kristus Yesus. Ubu nfili roak ya'a ma eluk rasul ovu nala varvara verin ya'a ma ufamalik Ni Ivar Lolin.

2 Tali lalan ana, Ubu nfalak roak na'a Ni tnorung a, ma Ni nabi ra rtulis roak Ni Ivar Lolin yai na'a Surat Ralan a.*

3-4 Ubu Ni Ivar Lolin yai nfamalik Ubu Yanan a Yesus Kristus i dida Duila'a verin Ia. Eka tanovak na'ut i Yesus nleal lanit ivavan a ma neluk tamata, na Ia ubunnusin Raja Daud. Na'uk eka tanovak ne, Yesus Duila'a Ia. Ubu nfaturu lahir ovu Ni ngrebat ne, Yanan Ia na'ut i nfava'at ewal Ia tali matmatan ovu Ni Roh i nmerat urun.

5 Tali Yesus Kristus, na Ubu nala roak Ni rala lolin a verin ya'a, ma nfili ya'a ma eluk rasul, ma air tamata ra munuk, boma rorang Kristus ma rsoak verin Ia, ovu vali rfadawang naran a.†

6-7 Mia vali tamata ovi myorang Yesus na'a kota Roma. Ubu nfili roak mia ma myeluk Yesus Kristus Ni tamata ovi rorang Ia. Wean inyai bi, utulis surat ini verin bir tinemun. Ubu nlobang mia munuk ovu nfili roak mia ma myeluk Ni tamata ra. Uflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus, ma fara nala Ni rala lolin verin mia ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan.

Paulus naflurut ma nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek tamata ovi rorang Yesus na'a kota Roma rira

* **1:2 1:2** Ubu Ni Ivar Lolin yai nabi ra rtulis roak na'a kitab ovi rna'a Surat Ralan. Kitab avyai rna'a Perjanjian Mnanat. † **1:5 1:5** Tafsiran boku rfalak ne, ***tamata ra munuk***, ihin a ne, tamata ovi wol Yahudi ra munuk.

inorang a, ovu inan ma nti nalola ira

8 Terang a valing averi, ufalak lan fara weninyai verin Ubu i uraning Ia nahu Yesus Kristus, tevek tamata ra rfamalik roak na'a inba watan na'a lanit ivavan ne, mia myorang urun Yesus.

9 Ungnanang lalawatan mia na'a ning falurut ra. Ubu nka'a ne, afa ovi ufalak ra kena. Ukarya verin Ubu ovu ralang urun ma ufamalik Ni Ivar Lolin na'a Yanan a.

10 Terang a valing averi, uflurut lalawatan verin Ubu ma fara nala amar verin ya'a ma ti ulola mia.

11 Ufalak wean inyai, tevek inak urun ma ti ulola mia, boma ala kalolin ovi rtali Ubu Ni Roh verin mia, ma ufangrebat bira inorang a.

12 Unovak ne, wean i utuan mia, na bisma tsifan-grebat ita na'a dida inorang a. Ufangrebat bira inorang a ovu vali fyangrebat ning inorang a.

13 Terang a valing averi, inak ma mkya'a ne, ya'a ba'i udava linga'an ma ti ulola mia, boma ufamalik Kristus ma tamata rivun rorang Ia, wean tamata ovi wol Yahudi ira na'a wan liak, rorang vali Ia. Na'uk ma naran amar ini, na utuan lalawatan an-gangal ra.

14 Ya'a ning varvara ma musti ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ovi rtali kota ovu ahu inba watan,‡ tamata ovi raskola ra ovu vali tamata ovi wol raskola ra.

15 Wean inyai, ba inak urun ma ufamalik vali Ubu Ni Ivar Lolin verin mia tamata ovi mnya'a Roma.

Ubu Ni Ivar Lolin neluk Ubu Ni ngrebat ma nsikat tamata tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal

16 Ya'a wol uma'it ma ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, tevek orang urun ne, Ni Ivar Lolin yai wean lahir Ubu Ni ngrebat ma nsikat tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Ubu notu lan wean inyai verin tamata Yahudi ra, beti tamata ovi wol Yahudi ra vali.

17 Tevek na'a Ubu Ni Ivar Lolin yai, na Ia nfaturu ne, wean inba ma notu ma tamata rira vava'at ra rmalola na'a wahan ralan a. Ia nfakena afa yai nahu linga'an isa watan: torang a'uk Ia. Inyai wean lahir i rtulis roak na'a Surat Ralan ne, "Tamata ovi rira vava'at ra rmalola, tevek rorang Ubu, na ira veka rira vava'at kakiwal ovu Ia."§

Velik ne tamata ra munuk rka'a Ubu, na'uk rafena ma raraning Ia, ba rira salasilan roak

18 Ubu veka nfaturu lahir Ni ngrova tali lanit ratan verin tamata ovi rafena ma rot-orang afa ovi nfalak ra, ovu rotu afa ovi sian ra. Afa

‡ **1:14 1:14** Tafsiran boku rfalak ne, ***tamata Yunani te wol Yunani*** ihin a ne, tamata ovi rna'a kota te tamata ovi rna'a ahu. Bis tfalak vali, tamata kota te tamata ovi wearira tamata nangan ra.

§ **1:17 1:17** Msi'ik Habakuk 2:4; Galatia 3:11; Ibrani 10:38

sian ovi rotu ra, rotu teri ira
ovu tamata liak ra ma wol
bisma rka'a afa ovi kena ra.
19 Ubu nukun ira, tevek afa
ovi rka'a na'a Ubu, lyawan
roak verin ira. Ubu nukun
ira, tevek Ia ka'i nfalyawang
roak afa avyai verin ira.
20 Tali na'ut i Ubu notu
afakataka munuk na'a lanit
ivavan a, na tamata ra bisma
rfan-aran Ni ngrebat i wol ni
wahan, ovu vali Ni dawan
a. Ira bisma rfan-aran Ubu
Ni ngrebat ovu Ni dawan
tali afa ovi notu ra na'a
lanit ratan ovu lanit ivavan.
Wean inyai, na tamata ra
wol bisma rlotar tenarira
ra ma ka'i rfalak ne, "Wol
amka'a ne, Ubu nana'a!"
21 Velik ne tamata ra rka'a
roak ne, Ubu nana'a, na'uk
wol rfadawang Ia ovu wol
rfalak fara weninyai verin
Ia. Ira rfikir watan afa
ovi wol ihir akataka, ba
ulurira ralan ra rasmotak
urun, ovu vali rna'a watan
dedan ralan.
22 Ira ka'i rfikir ne, rira
kaka'a dawan, na'uk velik
aba, rboda urun.
23 Ira wol rfadawang Ubu i
Ni dawan a nlia munuk, nata
ti wol ni wahan. Na'uk rsan-
gatur ma raraning walut ovi
felarira ra wean tamata ovi
veka rmata ra, manut nan-
gan ra, afwatan ovi earira
ifa'at te afwatan ovi rla'a
ra.*
24 Wean inyai bi, Ubu
nsi'ik watan ma bisma rfan-
gra tenarira ra ovu rira ini-
nan sian ra, ba rotu afa ro'i-
ra'i avyai ma ka'i rsifama'it
ira.
25 Afa ovi Ubu nfalak ra
kena, na'uk ira rafena ma
rorang afa avyai, tevek rotu
watan afa ovi wol kena ra.
Ira rsangatur verin afa ovi
Ubu notu ra, ovu raran-
ing afa avyai. Na'uk velik
aba, tamata ra munuk musti
rsangatur ma raraning Ubu i
notu munuk afa avyai. Kena
urun.
26 Rotu wean inyai, bi Ubu
nsi'ik watan ma rot-orang
rira ininan sian ovi rotu ma
tma'it. Vata ovi rsifa roak
wol inarira roak ma rtuba
ovu awarira ra, na'uk inar
ma rtuba ovu vata liak ra.
27 Brana ra rotu vali wean
inyai. Ira wol inarira roak
ma rtuba ovu awarira ra,
na'uk inar urun ma rtuba
ovu brana liak ra. Wean
inyai bi, Ubu veka nukun ira
ma inovan ovu afa sian ovi
rotu ra, ma rfama'it tenarira
ra.
28 Tamata ra wol rkam-
labir lahir Ubu, bi nsi'ik
watan ira ma wol rka'a
ma ranovak ne, inba kena
ovu sala, ba rfikir a'uk sian
a. Wean inyai, na rotu
watan afa ovi wol inovan ma
tamata ra rotu.
29 Ralarira ra rngora lahir
ovu afa sian ovi rotu verin
tamata ra, inar ma rotu ma
tamata ra rtuan sian, inar
ma rtafal ila'a rira metan
ra, wol inar lahir tamata ra,
rbo'itea tamata rira metan
ra, ka'i rsifedan ira, rsin-
garahi, rsiklabir, ovu inar
urun ma rot-visal tamata
rira vava'at ra. Ira rfamalik
a'ar tia ma watan tamata
liak ra.
30 Ira rfalak sian tamata
ra, wol inar lahir Ubu, rira

* **1:23 1:23** Ulangan 4:16-18

vaivatul ra ovu rira afa
ovi rotu ra rfaturu ne, wol
ralang tamata ra, rfakaratat
tenarira ra, ka'i rfadawang
afa ovi rotu ra, ba'i rdava
linga'an ngorva'an ma al
rotu afa ovi sian ra, ovu
rangal renarir-yamarira ra.
31 Ira rafena ma rfikir
afa ovi kena ra, wol rot-
orang afa ovi rfalak ra,
wol rlobang tamata ra, wol
rfaturu ralarira lolin verin
tamata liak ra.
32 Ira rka'a roak ne, Ubu
nfalak roak na'a Ni inukun
a ne, tamata ovi rotu munuk
afa sian avyai inovan ma
rtuan inukun ma rmata. Ve-
lik ne wean inyai, na'uk ira
rotu watan afa avyai, ovu
rtorung vali tamata ovi rotu
afa sian avyai.

2

Ubu veka nfaleka inukun verin tamata ra munuk, ovu wol nfili tamata

1 Ba wean inyai, na terang
a valing averi, iki mia ma
fyaleka inukun verin tamata
liak ra? Mia wol bira
akataka ma al mlyotar ten-
abira ra ma fyalak ne kena
mia, tevek myotu sala vali.
Wean i fyaleka inukun verin
tamata liak ra, na inyai
nfaturu ne, mia ka'i fyaleka
inukun verin tenabira ra,
tevek mia myotu vali afa ovi
tamata avyai rotu ra.
2 Ita tka'a ne, Ubu kena
urun Ia na'ut i nukun tamata
ovi rotu sian wean inyai.
3 Wean i fyaleka inukun
verin tamata liak na'a afa
ovi rotu ra, na'uk mia myotu
vali afa avyai, na deka fyikir
ne, Ubu Ni inukun a veka
wol nkena mia.
4 Mia minovak ne, Ubu
nfaturu Ni lolin a verin mia,
ba nanaban ovu ntahang
ralan ma wol nukun mia,
na fyikir ne wol akataka?
Wahal lahir! Mia musti
mkya'a ne, Ubu nfaturu Ni
lolin verin mia, tevek inan
ma myahil ma mtyalik tali
bira salasilan ra.
5 Mia ulubira vatu ma
mifena ma myahil ma mtya-
lik tali afa sian ovi myotu
ra. Wean inyai, na mtyafal
ma fyalemang inukun i veka
nkena mia, na'a amar i Ubu
veka nma ma nfaturu lahir
Ni ngrova a ovu nfaleka
inukun verin tamata ra ovu
ni malolan.
6 Ia veka nukun tamata ra
munuk ma inovan ovu afa
ovi rotu ra.*
7 Ubu veka nala vava'at
kakiwal verin tamata ovi
ralarira urun lalawatan
ma rotu a'uk afa ovi lolin
ra, tevek inarira ma veka
nfadawang ira, nalang ira
ovu nala vava'at i wol bisma
nakvisal.
8-9 Na'uk Ubu veka nan-
grova urun ovu veka nfaleka
inukun i aleman verin
tamata ovi rfikir watan
tenarira ra, ovu tamata ovi
rafena ma rot-orang afa ovi
kena ra, na'uk rotu watan
afa ovi tamata ktufan rotu
ra. Tamata ovi ba'i rotu
wean inyai, ira veka rtuan
wawa'uk ovu susa i dawan
urun a. Susa ovu wawa'uk

* **2:6 2:6** Msi'ik Mazmur 62:13; Amsal 24:12; Matius 16:27; 2 Korintus 5:10

avyai veka rkena lan tamata
Yahudi ra, beti tamata ovi
wol Yahudi ra.
10 Na'uk tamata ovi ba'i
rotu afa ovi lolin ra, Ubu
veka nfadawang munuk ira
ovu nalang ira, ovu vali nala
Ni malinan a verin ira. Ia
notu lan afa avyai verin
tamata Yahudi ra, beti notu
vali verin tamata ovi wol
Yahudi ra.
11 Wean inyai, na Ubu
nsi'ik tamata ra munuk ma
wearira isa, ovu wol nfili
tamata.†
12 Tamata ovi wol Yahudi
ra, wean i rotu salasilan, na
Ubu veka nukun munuk ira
ma rmata, na'uk wol nukun
ira tevek rangal Musa ni
inukun ra. Na'uk tamata
Yahudi ra, wean i rotu salasi-
lan, na Ubu veka nfaleka
inukun verin ira munuk,
tevek rangal Musa ni inukun
ra.‡
13 Tamata ra rira vava'at
ra wol rmalola na'a Ubu
wahan ralan, wean i rarenar
watan Musa ni inukun
ra. Na'uk Ia ntorung ma
tamata ovi rot-orang Musa
ni inukun avyai, rira vava'at
ra rmalola na'a wahan ralan
a.
14 Tamata ovi wol Yahudi
ira wol rka'a Musa ni inukun
ra. Na'uk ti ma tamata avyai
ralarira ila'a ra ka'i rfalak
na'a afa ovi musti rotu, ovu
afa ovi wol bisma rotu a,
wean lahir Musa ni inukun
avyai, na afa yai ihin a ne,
ni inukun avyai rna'a roak
ralarira ila'a ra. Afa yai
kena, velik ne tamata ovi
wol Yahudi ra wol rira Musa
ni inukun avyai.
15 Rotu wean inyai ma
rfaturu ne, afa ovi rfadoku
roak na'a Musa ni inukun ra,
Ubu ntulis roak na'a ralarira
ra ma musti rot-orang.
Ralarira ila'a vali rfalak
lahir wean inyai, tevek amar
boku, na rira fikiran ra ka'i
rfasala tenarira ra, ovu amar
boku vali ka'i rlotar tenarira
ra.
16 Ba veka wean vali inyai
na'ut i Ubu nfadoku roak ma
nfaleka inukun verin tamata
ra. Na'ut inyai, na Ubu veka
nala ngrebat verin Kristus
Yesus ma nfaleka inukun
verin tamata ra munuk rira
fikiran fanfonak ra. Afa yai
wean lahir afa ovi ufamalik
na'a Ubu Ni Ivar Lolin a.

Tamata Yahudi rka'a roak Musa ni inukun ra, na'uk rotu watan afa ovi sala ra na'a Ubu wahan ralan a

17 Ya'a mane ala snurak
verin ning tamata Yahudi
ra. Mia fyalak ne, tamata
Yahudi mia ovu myorang
ne, Musa ni inukun ra veka
rlobang mia na'a afaka
watan. Mia vali ralabira
dawan roak ne, myeluk Ubu
Ni tamata ovi rorang Ia.
18 Tamata rair inukun
avyai verin mia, ba mkya'a
afa ovi Ubu ralan nfalak, ovu
mkya'a vali ne, inba kena
ovu inba sala.
19 Mia myorang urun ne,
mia ini tamata ovi fyabana
tamata kibu, ovu myeluk

† **2:11 2:11** Msi'ik Ulangan 10:17; Galatia 2:6, 3:26-29 ‡ **2:12 2:12** Musa nfalyawang munuk ni inukun ra na'a Kejadian ti naran Ulangan na'a Perjanjian Mnanat a. Musa ni inukun ra rivun, ba nlia tali vutu watan.

lyawan verin tamata ovi
rna'a dedan ralan.
20 Fyikir ne, mkya'a
munuk roak afa ovi Musa
ntulis na'a ni inukun ra, ma
bira munuk kaka'a ovu afa
ovi kena ra munuk lahir. Ba
tali afa avyai, na minovak
ne, bisma myair tamata ovi
rboda ra, ovu myeluk tuan
guru verin tamata ovi wol
raftibang obin.
21 Mia myair nala tamata
liak ra, na'uk wean in-
binimi wol myair tenabira
ra? Mia myair tamata ra
ma fyalak ne, “Deka byori,”
na'uk afakinimi byori?
22 Myair tamata ra ma
fyalak ne, “Tamata ovi
msyifa roak, deka mtyuba
ovu tamata ovi wol awabira
verin ira,” na'uk afakinimi
mtyuba ovu tamata ovi wol
awabira verin ira? Mia
fyalak verin tamata ra ma
deka inar lahir walut ra,
na'uk afakinimi byori walut
ra tali warira ovi tamata ba'i
rfadawang walut avyai?
23 Mia fyadawang tenabira
ra ne, bira roak Musa ni
inukun ra, na'uk afakinimi
wol myot-orang ni inukun
ra? Tali afa ovi myotu ra,
na mia fyaturu lahir ne, wol
myalang Ubu!
24 Wean i rtulis roak na'a
Surat Ralan ne, “Mia tamata
Yahudi mia, bira afa ovi my-
otu ra rotu ma bangsa liak ra
rfalak sian Ubu.”§

Tamata Yahudi rsunat roak rira tamata ra, na'uk Ubu nfasala watan ira

25 Mia tamata Yahudi ra,
wean i myot-orang Musa ni
inukun ra, na sunat i rotu
verin mia, fyawan. Na'uk
wean i wol myot-orang
inukun avyai, na bira sunat
yai wol fyawan akataka.*
26 Wean i tamata isa i wol
Yahudi ia ma wol rsunat ia,
na'uk ba'i not-orang Musa ni
inukun ra, na Ubu nfadoku
ne, tamata yai wean tamata
ovi rsunat roak ira.
27 Ba wean inyai, na
tamata ovi wol rsunat ira,
na'uk rot-orang Musa ni
inukun ra, na ira veka
rfaturu mia, tamata Yahudi
ovi rsunat roak mia bira sala
ra. Rotu wean inyai, tevek
mia bira inukun ra ovu
rsunat roak mia, na'uk wol
myot-orang inukun avyai.
28 Mia wol tamata Yahudi
mnga'un mia tevek renabir-
yamabira ra Yahudi watan
ira, ovu vali wol Yahudi mia
tevek tamata ra rsunat roak
tenabira ra.†
29 Na'uk tamata Yahudi ovi
reluk Ubu Ni tamata ra, ira
tamata Yahudi mnga'un ira
na'a ralarira ra, ovu sunat i
kena nana'a watan ralarira
ra. Ba wean inyai, na Ubu
Ni Roh nkarya na'a tamata
avyai ralarira ra, boma reluk
Ni tamata ra. Ira wol reluk
Ni tamata ra tevek rot-orang
Musa ni inukun ra. Velik

§ **2:24 2:24** Paulus nfalak ne, tamata ovi wol Yahudi rfalak sian Ubu, tevek afa sian ovi tamata Yahudi rotu ra. Tali Yesaya 52:5; Yehezkiel 36:20-23: * **2:25 2:25** Na'a Perjanjian Mnanat, na rsunat tamata ra ma rfaturu ne, Ubu Ni tamata verin ira. Bwas sunat ihin a na'a kamus i na'a Surat Ralan ini. Msi'ik vali Efesus 2:12; Filipi 3:3; Galatia 5:2. † **2:28 2:28** Msi'ik vali Galatia 6:15

ne tamata ra wol rfadawang
tamata avyai, na'uk Ubu
veka nfadawang ira.

3

Ubu notu ma tamata Yahudi ra uturira roak, na'uk nfasala watan ira

1 Terang a valing averi,
mane utafal ma ufalyawang
na'a ning tamata Yahudi ra.
Tamata Yahudi ra uturira
aka nlia tamata liak ra?
Wean i rsunat ira, na uturira
aka?
2 Tamata Yahudi ra uturira
urun, tevek Ubu nala lan
lalean Ni vaivatul ra verin
ira.*
3 Wean i tamata Yahudi
boku wol rot-orang Ubu Ni
vaivatul ovi rtorung roak
ma rot-orang, na wean inba
verin ira? Wean i tamata
Yahudi boku wol rot-orang
afa ovi rfalak ra, na inyai
notu ma Ubu wol notu afa
ovi ntorung roak ma notu
ra?
4 Wol wean inyai! Ubu
nfalak afa ovi kena ra watan,
velik ne tamata ra munuk
rsiklabir. Rtulis roak wean
ini na'a Surat Ralan ne,
"Afa ovi Ubu nfalak ra kena
lalawatan,
ovu wean i mane rfasala
Ia, na wol rfasala
nala Ia, ovu utun
lalawatan."†
5 Na'uk wean i afa kena
ovi Ubu notu ra rtafal ma
lyawan, tevek totu afa ovi
wol kena ra, na ita veka
tfalak afaka? Ita mane
tfalak ne, Ubu wol kena
Ia, tevek mane nfaturu Ni
ngrova verin ita? Kena, ma
afa yai ntali tamata rira fiki-
ran ra watan,
6 na'uk fikiran ovi wearira
inyai wol kena lahir! Wean i
Ubu wol kena Ia, na wean
inba ma bisma nfaleka
inukun verin tamata ra
munuk na'a lanit ivavan ini?
7 Na'uk wean i dida sik-
labir ovi totu ra rotu ma
afa kena ovi rtali Ubu rtafal
ma rvotuk, ma tamata ra
rfadawang Ia, na afakinimi
Ubu nfasala ita ne, tamata
salasilan ita?
8 Wean inyai, na tfalak ne,
"Mya ma totu afa ovi sian
ra, boma nvua afa lolin ma
traning Ubu." Tamata boku
rfalak sian roak ya'a ne,
ufalak wean inyai. Tamata
ovi wearira inyai, inovan ma
Ubu nukun ira.

Tamata ovi rna'a lanit ivavan ini munuk rotu salasilan

9 Ita tamata Yahudi ita, na
utud aka nlia tamata liak
ra na'a Ubu wahan ralan
a? Ita wol utud akataka,
tevek ufalak lan roak ne,
tamata ovi rna'a lanit ivavan
a munuk rotu salasilan, ma
salasilan nfareta rira vava'at
ra, velik ne Yahudi te wol
Yahudi ira.
10 Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne,
"Wol tamata isa na'a ni
vava'at a, not-orang
munuk afa ovi Ubu

* **3:2 3:2** Ubu nala roak Ni inukun ra verin Musa, boma tamata Yahudi ra rka'a afa ovi Ubu ntorung roak verin ira na'a Ni tnorung. Ia nala Ni vaivatul ra vali verin Raja Daud, ma ntulis vaivatul avyai na'a Mazmur, ovu vali verin nabi ra ma rtulis Ni vaivatul ra na'a kitab liak ra na'a Perjanjian Mnanat. † **3:4 3:4** Mazmur 51:6 ‡ **3:10 3:10-12** Mazmur 14:1-3, 53:2-4

ralan nfalak a, ma ni
vava'at a nmalola.‡
11 Wol tamata isa vali nka'a
mnga'un afa ovi kena
ra,
ovu wol tamata isa vali
nkiwal ma nka'a afa
ovi Ubu ralan nfalak.
12 Tamata ra munuk rfaroa
roak ira tali Ubu.
Ira munuk lahir rotu
sian a ma rira vava'at
ra wol fyawan lahir.
Wol tamata isa vali kena ia!”
13 “Wean i rangrihi, na rira
vaivatul ra ngra da'in,
wean wan matmatan
i natvelar watan ma
voan sian urun.
Ira rala vaivatul ovi
rlabir waweang
tamata ra,”
“ovu rfalak watan vaivatul
sian ovi wearira nifa
ni bisa a ma rfamn-
gala tamata liak ra.”§
14 “Rira vaivatul ovi rtali
sumarira ra rngora
lahir ovu vaivatul
ovi ba'i rala al rear
rfasoba tamata ra, ovu
vali vaivatul ovi rfalak
sian tamata ra.”*
15 “Rasnga'ut urun mane rti
rfedan tamata ra.†
16 Rti inba watan, na rot-
visal tamata liak rira
vava'at ra, ovu rotu
ma tamata ra ralarira
lalau urun.
17 Ira wol rka'a ne, wean
inba ma rira vava'at
ra malinan ovu
tamata liak ra.”
18 “Ira wol ralang lahir
Ubu.”‡
19 Ba ita tka'a ne, Ubu
nfalak lahir vaivatul avyai
na'a Musa ni inukun ra
verin tamata Yahudi ra, ma
rasusan rira vava'at ra tali
inukun avyai. Wean inyai,
na wol tamata isa vali na'a
lanit ivavan ini bisma ndava
ni lola, ma Ubu deka nukun
ia.
20 Ba Ubu wol nfadoku
tamata isa vali ma nala ia
wean tamata i ni vava'at
nmalola, tevek not-orang
Musa ni inukun ra. Na'uk
velik aba, tali inukun avyai,
bi tamata ra rka'a ne, rotu
roak salasilan.

Dida vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a, wean i torang Yesus

21 Na'uk fiang ini, Ubu
nfaturu roak linga'an verin
tamata ra ma rira vava'at
ra rmalola na'a wahan ralan
a. Na'uk tamata ra wol rira
vava'at i nmalola na'a Ubu
wahan ralan tevek rot-orang
Musa ni inukun ra. Ve-
lik aba, linga'an yai rfadoku
roak na'a Musa ni inukun ra,
ovu vali nabi liak rira kitab
ra rfalak ne,
22 tamata rira vava'at ra
bisma rmalola na'a Ubu wa-
han ralan a, tevek rorang
Yesus Kristus. Ubu notu
wean inyai verin tamata ovi
rorang munuk Yesus Kristus,
ovu Ia wol nfili tamata, tevek
ita weadida isa watan.
23 Ubu inan ma tamata ra
munuk rovu Ia na'a vanan i
nfitik nyadat. Na'uk tamata
ra munuk lahir na'a lanit
ivavan a rotu roak salasilan,

§ **3:13 3:13** Mazmur 5:10; 140:4 * **3:14 3:14** Faliak ***rear rfasoba tamata ra*** na'a vai Mala tfalak ne, *mereka mengutuki orang.* Mazmur 10:7 † **3:15 3:15-17** Yesaya 59:7-8; Amsal 1:16 ‡ **3:18 3:18** Mazmur 36:2 § **3:23 3:23** Ubu Ni vanan nfitik nyadat te Ubu Ni dawan a. Vai mala nfalak ne, *kemuliaan.*

bi notu ma rfaroa lahir ira
tali vanan i nfitik nyadat a.§
24 Ubu nala Ni rala lolin
verin ita, ovu ntorung ma
nala ita wean tamata ovi rira
vava'at ra rmalola, ovu ita
wol tbahir akataka, ovu afa
yai wol ntali afa lolin ovi
totu ra. Ubu notu munuk
afa ini nahu Yesus Kristus i
ntevut dida salasilan ra.
25-26 Ubu nfadoku ma
Yesus ntuan inukun ma al
nkati inukun i musti tatuan
tevek dida salasilan ra, ma
ka'i nala tenan ma nmata
ovu laran a nvoat ma ntevut
dida salasilan ra, wean i
torang Yesus. Ubu kena Ia,
na'uk tali lalan ana, wol
nukun tamata ra na'a rira
salasilan ra, tevek ntahang
nal ralan na'a rira salasilan
ra. Na'uk fiang ini, nahu
Yesus Ni matmatan a, na
Ubu nfaturu ne, Ia nukun
lahir tamata ra na'a rira
salasilan ra, ovu wean i
rorang Yesus, na ntorung ma
nala ira wearira tamata ovi
rira vava'at ra rmalola.
27 Wean inyai, na tamata
ra wol bisma rfakaratat
tenarira ra. Ubu ntorung
ma nala ita wean tamata ovi
rira vava'at ra rmalola na'a
wahan ralan a. Ia wol mane
notu wean inyai tevek tot-
orang Musa ni inukun ra,
na'uk notu wean inyai tevek
torang Yesus.
28 Ita torang ne, Ubu notu
ma tamata rira vava'at ra
rmalola, tevek rira inorang a
verin Yesus Kristus. Ia wol
mane notu wean inyai tevek
rot-orang Musa ni inukun ra.
29 Ubu wol nlobang tamata
Yahudi ra watan, na'uk Ia
nlobang tamata ra munuk,
velik ne tamata Yahudi te
wol Yahudi.
30 Ubu ikisa watan. Ia sa'i
notu ma tamata Yahudi ra
ovu vali wol Yahudi ra rira
vava'at ra rmalola, tevek ro-
rang Yesus Kristus.
31 Inyai wol nfaturu ne,
torang roak Yesus Kristus, ba
tvatuk Musa ni inukun ra,
tevek dida inorang a notu
ma talang inukun avyai.

4

*Ubu nfadoku ma Abra-
ham wean tamata i ni vava'at
nmalola, tevek ni inorang*

1 Ita tfamalik afaka na'a
Abraham i ubun-nusin verin
tamata Yahudi ra ni afa ovi
notu ra? Wean inba ma Ubu
notu ma ni vava'at nmalola
ovu Ia?
2 Wean i Ubu ntorung ma
nala Abraham wean tamata
i ni vava'at nmalola tali
afa ovi notu ra, na ni lola
roak ma nfakaratat tenan a.
Na'uk wol bisma notu wean
inyai na'a Ubu wahan ralan
a.
3 Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne, “Abraham norang
urun Ubu, ba ni inorang a
notu ma Ubu nfadoku ma
nala ia wean tamata i ni
vava'at a nmalola.”*
4 Wean i tamata isa
nkarya, na inovan ma nala
ni kadi. Ba tamata ra wol
bisma rfalak ne, ni kadi
yai rala watan ma neluk
rangrangwaha verin ia,
na'uk inyai al nkati ni farea
a.
5 Na'uk dida vava'at ovu
Ubu wol wean tamata ovi
rkarya ma rala kadi. Ba

* **4:3 4:3** Kejadian 15:6

karya te afa ovi totu ra wol
rot-nala ma Ubu nala ita
wean tamata ovi rira vava'at
ra rmalola na'a wahan ralan
a. Wean i torang Ubu, velik
ne tamata ktufan ita, na Ia
nfadoku ma nala ita wean
tamata ovi rira vava'at ra
rmalola, tevek dida inorang
verin Ia.
6 Daud nfalak vali wean in-
yai ma nfalyawang ne, lolin
urun verin tamata i Ubu
nfadoku roak ma nala ia ma
neluk tamata i ni vava'at a
nmalola. Ubu notu wean
inyai, wol mane ntali afa ovi
tamata ra rotu. Daud nfalak
ne,
7 "Lolin urun verin tamata
ovi Ubu na'i vatuk
roak afa sala ovi rotu
ra,
ovu na'i vatuk roak rira
salasilan ra.
8 Lolin urun verin tamata i
Duila'a wol nrekan ni
salasilan ra."†

*Na'ut i wol rsunat Abra-
ham obin, na Ubu nfadoku
roak ma nala ia wean tamata
i ni vava'at nmalola, tevek ni
inorang a*

9 Vaivatul lolin ovi Daud
nfalak lan roak yai wol
mane nfalak watan verin
tamata Yahudi ovi rsunat
roak ira, na'uk verin tamata
ovi wol Yahudi ra vali, velik
ne wol rsunat ira. Amfalak
lan roak ne, Ubu notu ma
Abraham ni vava'at nmalola
ovu Ia, tevek ni inorang a.
10 Na'ut ba Ubu notu wean
inyai? Ubu nfadoku ma
nala Abraham wean tamata
i ni vava'at nmalola na'ut i
rsunat roak ia, te wol rsunat
ia obin? Ubu notu wean
inyai na'ut i wol rsunat ia
obin!
11 Rsunat Abraham ma
neluk faneak ne, Ubu
nfadoku lan roak ma nala
ia wean tamata i ni vava'at
nmalola, tevek ni inorang a.
Ubu notu wean inyai na'ut
i wol rsunat Abraham obin.
Afa yai nvotuk ma nfaturu
ne, Abraham neluk bapa
verin tamata ovi rorang Ubu
munuk, velik ne wol rsunat
ira, ovu Ubu nfadoku ma
nala ira ma wean tamata ovi
rira vava'at ra rmalola.
12 Abraham neluk bapa
vali verin tamata Yahudi ovi
rsunat roak ira. Tamata
avyai wol mane rsunat
watan ira, na'uk rorang Ubu
wean lahir Abraham na'ut i
wol rsunat ia obin.

*Ubu nala Ni tnorung verin
Abraham tevek ni inorang a*

13 Ubu Ni tnorung verin
Abraham ovu ubun-nusin ra
ne, veka nala lanit ivavan a
verin ira. Ia notu tnorung
yai, tevek Abraham ni ino-
rang verin Ia, wol mane notu
tnorung yai tevek Abraham
not-orang Musa ni inukun
ra.‡ Ba tali ni inorang a,
bi Ubu nfadoku ma nala ia
wean tamata i ni vava'at a
nmalola.
14 Wean i Ubu nala Ni
tnorung verin tamata ovi
rot-orang Musa ni inukun ra
watan, na dida inorang na'a
Ubu wol ihin akataka, ovu
tnorung yai vu watan.
15 Tamata ra munuk ran-
gal Musa ni inukun ra, ba

† **4:8 4:8** Mazmur 32:1-2 ‡ **4:13 4:13** Ubu nala Ni inukun ra nahu Musa. Na'ut i Abraham nva'at a, na Ubu wol nala Ni inukun ra verin Musa obin, tevek wol rarali ia obin!

wean i rangal inukun avyai,
na Ubu veka nfaturu Ni
ngrova verin ira. Na'uk
wean i inukun ra wol rna'a,
na tamata wol bisma rangal
inukun avyai.
16 Ba Ubu nala Ni tnorung
a verin Abraham, tevek ni
inorang verin Ia. Notu wean
inyai tali watan Ni rala lolin
a. Wean inyai, na Ubu Ni
tnorung yai neluk tnorung
mnga'un verin ita munuk,
tamata ovi teluk Abraham
ubun-nusin ra. Ubu nala
tnorung yai, wol mane verin
tamata Yahudi ovi rot-orang
Musa ni inukun ra watan,
na'uk verin tamata iki watan
i ni inorang verin Ubu wean
Abraham. Tevek Abraham
neluk bapa verin ita munuk,
tamata ovi torang Ubu.
17 Ia nfalak verin Abra-
ham na'a Surat Ralan wean
ini, "Ya'a ufadoku roak ma
oa meluk bapa verin bangsa
rivun." Ubu nala Ni tnorung
yai verin Abraham ma neluk
bapa verin ita na'a Ubu wa-
han ralan a, tevek norang Ia.
Ia Ubu i nfava'at matmatan
ra, ovu tali Ni vaivatul ra, na
afa ovi wol rna'a ra, notu ma
rna'a.§
18 Ubu Ni tnorung verin
Abraham ma veka yanan,
velik ne wol bisma yanan
roak. Na'uk Abraham no-
rang lalawatan Ubu ovu
nfaklo'i a'uk ni vava'at a
verin Ia. Ba Abraham neluk
bapa verin bangsa rivun,
wean lahir afa ovi rtulis roak
na'a Surat Ralan. Ubu nfalak
verin ia na'ut i wol yanan
obin ne, "Ubum-nusim ra
veka rivun ila'a matan ira,
wean nara ra na'a lanit."*
19 Na'ut inyai, na Abraham
nka'a roak ne, wol bisma
yanan, tevek tenan a nma-
fun ila'a roak, ovu ni varat
a nlabas ratut isa roak. Ia
nka'a vali ne, awan i Sara
itvata ila'a roak ia ma wol
bisma yanan. Velik ne wean
inyai, Abraham ni inorang
a wol nmafun, ma norang
urun Ubu.†
20 Na'uk Abraham norang
urun Ubu Ni tnorung a, ma
ia wol ralan raruan, na'uk ni
inorang ntafal ma nangrebat
ovu nfadawang a'uk Ubu.
21 Ia norang urun ne,
Ubu Ni ngrebat ma not-nala
munuk afa ovi nfadoku roak
na'a Ni tnorung a.
22 Wean inyai bi, Ubu
nfadoku ma nala ia wean
tamata i ni vava'at a
nmalola.
23 Vaivatul ovi rtulis ne,
"Abraham ni inorang verin
Ubu notu ma Ubu nala ia
wean tamata i ni vava'at
nmalola," wol mane rtulis
watan verin Abraham.‡
24 Na'uk rtulis vali vai-
vatul avyai verin ita. Ubu
nala vali ita weadida tamata
ovi rira vava'at ra rmalola,
tevek dida inorang vali verin
Ia i nfava'at dida Duila'a
Yesus tali matmatan.
25 Ubu ntorung ma tamata
ra rfedan Yesus, tevek dida
salasilan ra. Nata nfava'at
ewal Ia, boma dida vava'at
ra rmalola na'a Ubu wahan
ralan a.

§ **4:17 4:17** Kejadian 17:5 * **4:18 4:18** Kejadian 15:5 † **4:19 4:19** Terjemahan liak rfalak ne, Abraham nka'a roak ne, tenan wean i nmata roak. ‡ **4:23 4:23** Kejadian 15:6

5

Raladida lolin urun, tevek Ubu naflahar roak ita ma dida vava'at ra rmalola

1 Fiang ini Ubu nala roak ita ma weadida lahir tamata ovi rira vava'at ra rmalola, tevek torang Yesus. Ba dida vava'at ra malinan ewal ovu Ubu, tevek afa i dida Duila'a Yesus Kristus notu a.*

2 Yesus notu linga'an roak verin ita, bi Ubu nfaturu Ni rala lolin verin ita tevek torang Ia. Fiang ini dida vava'at na'a roak Ubu Ni rala lolin a ovu inadida lolin, tevek torang urun ne, Ubu veka nala ita ma tovu Ia na'a vanan i nfitik nyadat a.†

3 Nlia tali inyai, na ita totu inadida lolin na'ut i tatuan susa ra, tevek tka'a ne, tali susa avyai, na bisma tatahang nal raladida.

4 Wean i tatahang nal raladida na'a dida susa ra, na dida vava'at ra rotu ma Ubu ralan lolin. Totu wean inyai, na notu ma tfaklo'i a'uk dida vava'at ra verin Ia, tevek torang urun ne, Ia veka notu afa ovi nfalak ra.

5 Wean i tfaklo'i a'uk dida vava'at ra verin Ubu wean inyai, na raladida ra veka wol lalau, tevek Ubu nala roak Ni silobang i dawan urun a verin ita. Ubu nala Ni Roh verin ita, ovu Ni Roh nfaturu lahir Ni silobang dawan yai verin ita.

6 Na'ut i ita wol dida linga'an ma tati talik inukun i musti tatuan tevek dida salasilan ra, na Kristus ka'i nmata verin ita, tamata ovi tafena ma tot-orang afa ovi Ubu nfalak ra. Ia notu wean inyai na'a amar i nfadoku roak.

7 Wol ka'i trea ne, tamata isa nmata verin tamata i wol ni sala. Na'uk snain a tamata boku rabrahi ma rmata verin tamata i ni vava'at lolin.

8 Na'uk Ubu nfaturu Ni silobang i dawan urun verin ita nahu Kristus i nmata roak verin ita, na'ut i tamata salasilan ita obin.

9 Fiang ini Ubu nala roak ita wean tamata ovi rira vava'at ra rmalola nahu Kristus laran i nvoat na'a aa walwalur. Nlia ntali afa yai, na tka'a urun ne, na'a amar i veka nma, na Kristus veka nfatalik ita tali Ubu Ni ngrova i nvua inukun.

10 Na'ut i ita wol inadida lahir Ubu, na Ia notu ma dida vava'at ra lolin ewal ovu Ia, nahu Yanan Ni matmatan a. Ba nlia tali inyai, nahu Yanan a Ni vava'at a, na tka'a urun ne, Ia veka nfatalik ita tali Ubu Ni ngrova.

11 Wol mane inyai watan! Na'uk Ubu notu ma inadida lolin tali dida Duila'a Yesus Kristus, tevek Ia notu roak ma Ubu ntorung ma dida vava'at ra lolin ewal ovu Ia.

Adam ovu Kristus rsialing ira

12 Salasilan nma lanit ivavan ini nahu Adam i nangal Ubu. Adam nmata tevek ni salasilan, ba matmatan nana'a roak lanit ivavan a. Wean inyai, na tamata ra

* **5:1 5:1** Afa i Yesus notu a, ihin a ne, Ni matmatan na'a aa walwalur verin ita.
† **5:2 5:2** Ubu vanan nfitik nyadat a, te Ubu Ni dawan a.

munuk veka rmata, tevek
tamata ra munuk rotu salasi-
lan.
13 Musa ni inukun ra wol
rna'a obin, na'uk tamata ra
rotu roak salasilan. Na'uk
Ubu wol nrekan salasilan
avyai, tevek inukun avyai
wol rna'a obin.
14 Velik ne wean inyai,
na'uk tamata ra munuk
rmata na'ut i Adam nva'at
obin a, ti naran na'ut i
Musa nva'at. Velik ne
tamata ra wol rangal afa
ovi Ubu nfalak wean Adam,
na'uk rmata vali, tevek rotu
salasilan.
Adam ula ia, beti Kristus.
Afa i Adam notu yai, nkena
munuk tamata ra. Kristus Ni
afa i notu a, nkena munuk
vali tamata ra.
15 Na'uk Ubu Ni rala lolin
wol wean salasilan i Adam
notu a, tevek Ubu Ni rala
lolin a dawan lia salasilan
yai. Adam nangal roak afa
ovi Ubu nfalak ra, ba tali
afa yai, na tamata ra munuk
musti rmata. Na'uk Ubu
Ni rala lolin a nlia munuk
lahir afa yai. Ia nala lahir
Ni rala lolin a verin tamata
ra munuk nahu tamata isa;
inyai Yesus Kristus.
16 Ubu Ni rala lolin verin
ita dawan lia tamata isa ni
salasilan a. Adam ni salasi-
lan bi Ubu nukun tamata ra
munuk. Na'uk Ubu nala Ni
rala lolin verin ita, ovu nala
ita weadida tamata ovi rira
vava'at ra rmalola, velik ne
totu salasilan rivun roak.
17 Kena ma tamata isa ni
salasilan a nvua matmatan
verin tamata ra munuk.
Na'uk afa i Yesus notu lolin
rahi afa yai! Tamata iki
watan norang Yesus, na
ni vava'at kakiwal ovu Ia,
ovu vali nfareta ovu Ia. Ia
veka nia afa ovi Ubu nala
yai, tevek Ubu Ni rala lolin
dawan urun i lahir, ovu nala
roak ia wean tamata i ni
vava'at nmalola na'a wahan
ralan nahu Yesus Kristus.
Ubu ralan nfalak ma ka'i
notu watan wean inyai.
18 Ba ntali Adam ni salasi-
lan a, bi Ubu nukun tamata
ra munuk. Ba wean vali
inyai na'a afa i Yesus Kris-
tus notu a. Yesus not-orang
lahir afa i Ubu nfalak a,
boma tamata ra munuk rira
vava'at ra bisma rmalola
ovu rira vava'at kakiwal.
19 Ba inyai wean watan
tamata isa i nangal lahir afa
ovi Ubu nfalak ra, notu ma
tamata ra munuk rira salasi-
lan. Wean vali Yesus, Ia not-
orang afa ovi Ubu nfalak ra,
notu ma tamata rivun rira
vava'at ra veka rmalola na'a
Ubu wahan ralan a.
20 Ubu nfasuka inukun ra
verin Musa, ba tamata rtafal
ma rangal inukun avyai. Ve-
lik ne tamata rira salasilan
ra rtafal ma rivun, na'uk
Ubu Ni rala lolin a ntafal ma
dawan lia salasilan ra.
21 Ba wean lan a, na salasi-
lan nfareta tamata ra munuk
ma musti rmata tevek rira
salasilan ra. Na'uk fiang
ini, Ubu nala Ni rala lolin
a verin ita, ma nala ita
wean tamata ovi rira vava'at
ra rmalola, ovu vali nala
vava'at kakiwal a nahu dida
Duila'a Yesus Kristus.

6

Deka totu salasilan, na'uk totu a'uk afa ovi Ubu ralan a nfalak ra

1 Terang a valing averi.
Betane tamata boku rfikir
ma rfalak ne, “Ubu nfaturu
Ni rala lolin verin ita, ba
tatafal ma totu salasilan,
boma ntafal ewal Ni rala
lolin yai verin ita.”
2 Tfalak wean inyai, na wol
kena lahir! Ba bisma tfalak
ne, ita wean i tmata roak
ovu Kristus ma salasilan wol
nfareta roak ita. Ba wean in-
binimi na'a dida vava'at ra,
na ba'i totu watan salasilan
ra?
3 Terang a valing averi!
Mia mkya'a roak ne, na'ut
i rbaptis ita, na inyai neluk
faneak ne, isa roak ita ovu
Kristus Yesus. Inyai ihin a
ne, isa vali ita ovu Ni mat-
matan a.
4 Na'ut i rbaptis ita, na
dida vava'at mnanat a, wean
i tmata roak ma roving ita
ovu Kristus na'a Ni mat-
matan a. Yaman nfava'at
ewal roak Ia tali Ni mat-
matan a ovu Ni ngrebat i
dawan ila'a. Notu wean
inyai, boma dida vava'at
ngorva'an a, naling ia tali
dida vava'at mnanat a.
5 Dida vava'at isa roak
ovu Kristus ma tovu vali Ia
na'a Ni matmatan a. Ba
wean inyai, na Ubu veka
nala vava'at ngorva'an verin
ita, wean lahir i nala roak
verin Kristus na'ut i nfava'at
ewal Ia.
6 Ita tka'a roak ne, lan
a totu lalawatan salasilan
ra. Dida vava'at i wean
inyai wol nana'a roak na'ut
i tmata ovu Kristus na'a
aa walwalur, boma salasilan
wol nfareta roak ita. Ba
wean inyai, na salasilan wol
nfareta roak ita na'a dida
vava'at ra.*
7 Tevek wean i tamata isa
nmata roak, na salasilan a
wol nfareta roak ia.
8 Ba wean i tovu roak na'a
Kristus Ni matmatan a, na
torang urun ne, veka tva'at
vali ovu Ia.
9 Ita tka'a ne, Kristus
nva'at ewal roak tali mat-
matan, ba veka wol nmata
roak. Matmatan ni ngrebat
a wol nfaret-nala roak Ia.
10 Kristus nmata fasa
watan, boma not-visal
salasilan ni ngrebat a. Fiang
ini Ia nva'at, nata ti wol ni
wahan, boma notu watan
afa ovi rfaloling Ubu ralan
a.
11 Ba mia musti minovak
vali ne, isa roak mia ovu
Kristus na'a Ni matmatan,
ba salasilan wol nfareta roak
mia. Minovak vali ne, bya'at
boma myotu watan afa ovi
rfaloling Ubu ralan a, tevek
bira vava'at isa roak ovu
Kristus Yesus.
12 Deka mtyorung ma
salasilan a nfareta tenabira
ovi veka rakvisal a, boma
deka myorang lahir bira
ininan sian ra.
13 Deka myala eabir-
limabira ra, te afa ovi
rna'a tenabira ra munuk
ma salasilan nfareta mia,
ma myotu afa ovi sian ra.
Na'uk myala tenabira ra
verin Ubu, tevek matmatan
wol nfareta roak mia, ovu

* **6:6** ***Na'ut i tmata ovu Kristus na'a aa walwalur*** ihin a ne, dida vava'at mnanat a nlia roak. Ba dida vava'at mnanat wean i nmata roak, na'uk tenadida ra wol rmata. Tafsiran boku rfalak ne, salasilan wol neluk roak tamata sansinir te budak na'a dida vava'at ngorva'an ini.

fiang ini bira vali vava'at
ngorva'an. Myala tenabira
ra munuk lahir verin Ubu,
boma myotu watan afa ovi
kena ra, ovu wean lahir Ubu
ralan nfalak a.
14 Ba salasilan a wol
nfareta roak mia, tevek wol
msyoak roak verin Musa
ni inukun ra. Na'uk bira
vava'at ra rna'a watan Ubu
Ni rala lolin i nfaturu roak
verin mia.†

*Ita musti tot-orang afa
ovi kena ra, wean tamata
sansinir not-orang afa ovi
duan a nfalak ra*

15 Ubu notu ma dida
vava'at ra rmalola, tevek Ni
rala lolin a. Ia wol notu
wean inyai tevek tot-orang
Musa ni inukun ra. Ba deka
tfalak ne, "Ubu nala roak Ni
rala lolin verin ita, ba totu
watan salasilan!"
16 Mia mkya'a roak ne,
wean i mtyorung ma myot-
orang afa ovi tamata isa
nfalak, na mia myeluk
tamata sansinir verin
tamata yai. Wean i ba'i
myotu salasilan, na inyai
nfaturu ne, salasilan nfareta
roak mia, wean tamata isa
nfareta ni tamata sansinir.
Ba wean inyai, na veka
myata kakiwal. Na'uk wean
i myot-orang afa ovi Ubu
nfalak ra, na mia veka
myeluk tamata ovi rira
vava'at ra rmalola.
17 Ita tfalak fara weninyai
verin Ubu, tevek lan ana,
mia myeluk tamata sansinir
verin salasilan a. Na'uk
fiang ini ralabira urun ma
myot-orang afa kena ovi rair
roak verin mia.
18 Ubu nfatalik roak mia
tali salasilan, ba salasilan
wol nfareta roak mia, ovu
fiang ini myeluk roak tamata
sansinir verin Ia, ma myot-
orang afa ovi kena ra.

19 Ufalak wean inyai, tevek
mia tamata watan mia, ma
wol ka'i fyan-aran ma lolin
afa ovi ufalak ra. Lan
ana, mia myala munuk ten-
abira ra ovu bira fikiran ra,
ma myeluk tamata sansinir
verin bira ininan sian ra, ba
mtyafal lalawatan ma my-
otu afa ovi sian ra. Fiang
ini myala lahir tenabira ra
ovu bira fikiran ra munuk,
ma myeluk tamata sansinir
verin Ubu, ma myot-orang
watan afa ovi kena ra, boma
Ubu nfamerat mia.
20 Na'ut i myeluk tamata
sansinir verin salasilan a,
na wol mtyorung ma myot-
orang afa ovi Ubu ralan
nfalak ra.
21 Utubira aka tali afa ovi
myotu na'ut lalan a? Afa
avyai munuk rotu ma fiang i
mya'it, ovu rvua matmatan.‡
22 Na'uk fiang ini, Ubu
nfatalik roak mia tali salasi-
lan, ba salasilan wol nfareta
roak mia, ovu myeluk roak
tamata sansinir verin Ia.
Utubira, tevek myala munuk
roak bira vava'at ra verin
Ubu ma nfamerat mia, ba
veka bira vava'at kakiwal.
23 Tamata ovi rotu salasi-

† **6:14 6:14** Ayat ini ihin a ne, Musa ni inukun ra wol rala vava'at kakiwal verin tamata ra, ba tfaklo'i a'uk dida vava'at verin Yesus, tevek Ubu nfaturu roak Ni rala lolin verin ita. ‡ **6:21 6:21** ***Matmatan*** na'a ayat ini ihin a ne, tamata ra rfaroa ira tali Ubu.

lan ra veka rira matmatan
kakiwal. Na'uk Ubu
nala vava'at kakiwal verin
tamata ovi rira vava'at
isa roak ovu dida Duila'a
Kristus Yesus. Ia notu wean
inyai wol ntali afa ovi totu
ra, na'uk Ia ka'i nala watan.

7

Inukun wol nkeak roak ita

1 Terang a valing averi!
Mia mkya'a roak ne, inukun
nfareta tamata ra na'ut
i tamata ra rva'at obin.
Ufalak wean ini, tevek uka'a
ne, mia fyan-aran roak
inukun ra.
2 Inukun isa nfalak ne,
wean i vata isa nsifa ovu
brana isa, na na'ut i brana
nva'at obin, inukun nkeak
vata yai ovu awan a. Na'uk
wean i nmata, inukun yai
wol nkeak roak ia ovu awan
a.
3 Ba inukun yai
nfalyawang ne, wean i vata
yai awan a nva'at obin,
na'uk nsifa ovu brana liak
isa, na vata yai sala roak ia,
wean lahir i vata yai ntuba
ovu tamata i wol awan verin
ia. Wean i vata yai awan a
nmata roak, na inukun yai
wol nkeak roak ia, ba wean i
nsifa ewal, na ia wol sala ia,
tevek wol ntuba ovu tamata
i wol awan verin ia.
4 Terang a valing averi,
mia weabira vali inyai.
Musa ni inukun ra wol
rfareta roak mia, tevek
myovu vali ma myata ovu
Kristus na'a aa walwalur.
Ba bira vava'at isa roak ovu
Kristus i Ubu nfava'at ewal
roak Ia. Bira vava'at isa
roak ovu Kristus, ba afa ovi
myotu na'a bira vava'at ra,
lolin ovu fyawan urun verin
Ubu.
5 Lan ana, ita torang watan
dida ininan sian ovi rotu ma
inadida ma totu lalawatan
salasilan. Na'ut inyai, na
tsoak nulu Musa ni inukun
ra ma dida ininan sian ra
rtafal lalawatan, ba totu
watan salasilan ma rvua
matmatan a.
6 Na'uk fiang ini Musa
ni inukun ra wol rkeak
roak ita, tevek ita wead i
tmata roak ma wol tot-orang
inukun avyai. Ba fiang ini
ita wol tsoak roak verin
Musa ni inukun ra, na'uk
tsoak verin Ubu ovu dida
vava'at ngorva'an i Ubu Ni
Roh a nfaturu verin ita.

Musa ni inukun ra rfaturu dida salasilan ra

7 Ita veka tfalak afaka
na'a Musa ni inukun ra?
Inukun avyai wean lahir afa
ovi sian ra? Wahal lahir!
Inukun avyai lolin, tevek
ntali inukun avyai, na uka'a
ne, otu salasilan. Musa
ni inukun nfalak ne, “Deka
byo'itea afa ovi tamata liak
rira.”* Wean i wol nfalak
wean inyai, na wean inba
ma uka'a ne, afa yai kena te
sala.
8 Na'uk ya'a tamata salasi-
lan ya'a, bi ning ininan sian
ntafal ma ala tamata rira
metan ra, tevek Musa ni
inukun ra rfalak teri ma
deka inadida tamata rira
metan ra. Wean i Musa
ni inukun ra wol rna'a, na
salasilan wol ni ngrebat ma
nfareta ya'a.

* **7:7 7:7** Keluaran 20:17; Ulangan 5:21

9 Lalan a, na'a ning vava'at
a, na wol ufan-aran Musa
ni inukun ra. Na'uk amar i
ufan-aran inukun avyai, na
salasilan i nana'a ralang a
ntafal ma inak ma otu salasi-
lan.†
10 Wean inyai, na ino-
van ma matmatan kakiwal
nkena ya'a. Ba inukun ovi
Ubu nala ma tva'at, rotu ma
umata, tevek otu salasilan.
11 Salasilan ndav-nala
linga'an ma nlabir ya'a,
tevek unarin ne, ala vava'at
kakiwal tali inukun avyai.
Na'uk velik aba, salasilan
notu ma veka umata kaki-
wal.‡
12 Ba Musa ni inukun ra
ovu afa ovi rfareta na'a
inukun avyai rmerat, kena
ovu rmalola, tevek rtali Ubu.
13 Wean inyai, na inukun
lolin avyai rala matmatan
verin ya'a? Velik aba, wa-
hal lahir! Ba tali inukun
lolin avyai, na lyawan lahir
ne, salasilan nana'a ralang
a. Salasilan nweang ya'a,
boma otu afa ovi sian ra,
ma veka umata. Ba utorung
ne, salasilan yai sian urun i
lahir.

Angangal ovi rna'a tamata ralarira ra

14 Ita tka'a roak ne, Musa
ni inukun ra lolin, tevek rtali
Ubu Ni Roh a, na'uk ya'a
ini tamata watan ya'a. Ba
salasilan nfareta ya'a wean
tamata i rkiwal ia ma neluk
tamata sansinir.
15 Wol ufan-aran afa ovi
otu ra. Ya'a wol otu afa lolin
ovi ralang a nfalak ma otu
ra, na'uk otu watan afa ovi
wol inak lahir ma otu ra.
16 Ba wean i otu afa ovi
ralang a nfalak ma deka otu
ra, na utorung ne, Musa ni
inukun ra lolin.
17 Ba otu afa ovi sian ra,
velik ne ufena ma otu, na'uk
salasilan i nana'a ralang a,
nkiwal ya'a ma otu afa sian
avyai.
18 Ya'a uka'a ne, tamata
watan ya'a, ba wol afa lolin
isa na'a ralang a. Na'a
ralang a, na inak ma otu
lolin a, na'uk wol ot-nala.
19 Ya'a inak ma otu afa ovi
lolin ra, na'uk wol ot-nala
afa ovi lolin ra. Ya'a wol inak
ma otu afa ovi sian ra, na'uk
otu watan afa ovi sian ra.
20 Ba wean i otu afa ovi
ralang a nfalak ma deka
otu ra, na inyai nfaturu ne,
ya'a wol otu afa avyai, na'uk
salasilan i nfareta ralang a
ka'i notu.
21 Ba afa avyai munuk ba'i
rna'a ralang watan: inak ma
otu afa ovi lolin ra, na'uk otu
watan afa ovi sian ra.
22 Ya'a ralang lolin urun,
tevek Ubu Ni inukun ra.
23 Na'uk uka'a na'a tenang
a ne, ngrebat liak nfareta
vali ya'a. Ngrebat yai nangal
inukun i utorung na'a ralang
ila'a a. Ba afa yai notu
mi ngrebat i nfareta ralang
a ma otu salasilan ra, ka'i
nkeak ya'a.
24 Wora ya'a, tevek ralang
a nwa'uk urun! Iki veka nfa-
talik ya'a tali ralang i notu
ma umata, nata ti wol ni
wahan a?

† **7:9 7:9** Tafsiran boku rfalak ne, ***Salasilan nva'at na'a ralang a.*** ‡ **7:11 7:11** Tafsiran boku rfalak ne, ***Salasilan nfedan ya'a.***

25 Ufadawang Ubu i nfatalik ya'a tali matmatan ni ngrebat a, nahu dida Duila'a Yesus Kristus. Ba tali ralang ila'a a, na usoak verin Ubu Ni inukun ra, na'uk tali ning fikiran wean tamata a, na usoak verin salasilan a.

8

Ubu Ni Roh nala ngrebat verin ita, ma na'a dida vava'at ra torang afa ovi ralan nfalak a

1 Fiang ini Ubu wol nukun roak tamata ovi rira vava'at isa roak ovu Kristus Yesus,
2 tevek Ubu Ni Roh nala vava'at ngorva'an verin ita nahu Kristus Yesus. Wean inyai bi, nfatalik ita tali matmatan ovu dida salasilan ra. Ba matmatan ovu salasilan wol rfareta roak ita.
3 Musa ni inukun ra wol rfatalik nala ita tali salasilan, ba salasilan a nfareta watan ita, tevek wol dida ngrebat ma tot-nala afa ovi rfadoku na'a Musa ni inukun ra. Na'uk afa ovi Musa ni inukun ra wol rot-nala, Ubu not-nala! Ia ka'i nsinir lahir Yanan a ma nma lanit ivavan ini, ma felan a wean tamata i ni salasilan a. Ubu Yanan nmata al ntevut tamata rira salasilan ra. Ni matmatan a nfaleka salasilan ovi rna'a tamata ralarira ra.
4 Ubu notu wean inyai, boma teluk tamata ovi rira vava'at ra rmalola na'a wahan ralan a, wean afa ovi rfadoku roak na'a Musa ni inukun ra. Ita wol tot-orang ininan sian ovi rtali tenadida ra, na'uk torang watan ininan i ntali Ubu Ni Roh.
5 Tamata ovi rira vava'at ra rorang watan ininan sian ovi rna'a tenarira ra, na ira rfikir watan ininan sian avyai. Na'uk tamata ovi rira vava'at ra rot-orang ininan tali Ubu Ni Roh a, na ira rfikir watan ininan avyai.
6 Tamata i nfikir a'uk ininan sian ovi rna'a tenan a, na veka nmata kakiwal, na'uk wean i nfikir a'uk ininan ovi rtali Ubu Ni Roh a, na ia ni vava'at a malinan, ovu veka ni vava'at kakiwal.
7 Tamata i nfikir a'uk ininan sian ovi rna'a ralan a, na ia nangal roak Ubu. Tamata yai wol nsoak verin Ubu Ni inukun ra, ovu wol not-nala lahir inukun avyai.
8 Tamata ovi rfikir watan ininan sian ovi rna'a tenarira ra, na ira wol rfaloling nala Ubu ralan a.
9 Na'uk bira ininan sian ovi rna'a tenabira ra wol rfaret-nala mia. Wean i Ubu Ni Roh a nleal ralabira ra, na Ni Roh nfareta bira vava'at ra. Wean i Kristus Ni Roh a wol nleal ralabira ra, na Kristus wol Ni roak mia.
10 Na'uk wean i Kristus nana'a ralabira ra, na velik ne tenabira ra musti rmata tevek salasilan ra, Ubu Ni Roh a nala vava'at kakiwal verin mia, tevek notu roak ma bira vava'at ra rmalola na'a wahan ralan a.
11 Ubu Ni Roh i nfava'at ewal roak Kristus tali matmatan yai nleal raladida ra. Ba velik ne tenadida ra veka rmata, na Ubu veka nfava'at ewal tenadida ra ovu Ni Roh i nleal raladida ra.
12 Ba terang a valing averi, ita dida varvara ma torang Ubu, na'uk wol dida varvara

ma tot-orang ininan sian ovi
rna'a tenadida ra.
13 Wean i myorang watan
bira ininan sian ovi rna'a
tenabira ra, na veka myata.
Na'uk wean i myorang Ubu
Ni Roh a, na Ia nfangrebat
mia, ma byatuk bira ininan
sian ovi rna'a tenabira ra,
ovu veka bira vava'at kaki-
wal.
14 Tamata ovi Ubu Ni Roh
nban-ulu verin ira yai, Ubu
yanan ira.
15 Ba Ubu Ni Roh i nala
verin mia yai wol notu ma
myeluk tamata sansinir ma
byobar, na'uk nsikat mia ma
myeluk roak Ubu yanan ra.
Ni Roh yai nleal lokat ita
raladida ra, ma bisma tera
Ubu ne, "Bapa, o Bapa!"
16 Ubu Ni Roh ka'i nkarya
na'a raladida ra ma tfan-
aran urun ne, Ubu yanan ita.
17 Ubu yanan ita, ba musti
dida vali kalolin* ovi Ia
ntorung roak verin yanan
ra. Ubu veka nala kalolin
avyai verin Kristus, ovu vali
verin ita. Wean i tatuan
susa wean Kristus ntuan a
na'a lanit ivavan a, na veka
tna'a vali ovu Ia na'a vanan
i nfitik nyadat a.

Ubu veka nala vanan i nfitik nyadat a verin yanan ra

18 Terang a valing averi,
ya'a orang urun ne, Ubu
nalang ma dawan ita, ovu
nala vava'at i lolin urun
verin ita. Vava'at i Ubu nala
yai dawan lia susa ovi tatuan
fiang ini, ba bisma tfalak ne,
dida susa ra ko'u watan.†
19 Afa ovi Ubu notu na'a
lanit ovu lanit ivavan a
munuk inar urun ma rna-
ban amar i Ubu veka nma
ma nfaturu lahir yanan ra.
20-21 Ubu nfadoku roak ne,
Ia near nfasoba afa ovi rna'a
lanit ovu lanit ivavan ini,
munuk lahir ma wol ihir
akataka. Ia notu wean inyai,
tevek ralan a nfalak, wol
mane norang ininan ovi rtali
watan lanit ovu lanit ivavan
a. Velik ne wean inyai, na'uk
Ia nfadoku roak na'a ralan a
ne, afa avyai munuk rnaban
amar isa, ma Ia veka nfatalik
afa ovi rna'a lanit ovu lanit
ivavan a tali matmatan ni
ngrebat a. Ia notu wean
inyai, ba afa avyai munuk
ovu Ubu yanan ra veka rti
rna'a vava'at i lolin urun ma
matmatan ni ngrebat wol
nfareta ira.‡
22 Ita tka'a ne, susa rivun
ila'a rna'a lanit ovu lanit
ivavan a. Bis tfalak ne,
susa avyai rotu ma afa ovi
rna'a lanit ovu lanit iva-
van rvakar, tevek rfarnuang
wawa'uk wean lahir i vata
ra rfanuang na'ut i mane
rarali ira.
23 Wol mane afa ovi rna'a
lanit ovu lanit ivavan a
watan rtuan susa, na'uk ita
tatuan susa vali ma raladida
rwa'uk. Ubu nala roak Ni
Roh ma neluk afa i nala lan
lalean verin ita. Na'uk ita
tnaban watan amar i Ubu
veka nfatalik ita tali dida
salasilan ra ovu susa ra, ma

* **8:17 8:17** Kalolin ihin a na'a vai Mala ne, *berkat.* † **8:18 8:18** Tafsiran boku rfalak ne, ***Terang a valing averi, ya'a orang urun ne, Ubu vanan i nfitik nyadat veka nvotuk nana'a ita.*** ‡ **8:20-21 8:20-21** Vava'at lolin nfaturu ne, matmatan ni ngrebat wol nkeak roak afa ovi Ubu notu ra na'a lanit ovu lanit ivavan a.

nsikat ita ma teluk yanan ra,
ovu nala tenadida ngorva'an
ovi wol bisma rmata roak.
24 Ubu nsikat roak ita tali
dida salasilan ra, ma dida
vava'at kakiwal, ovu tfaklo'i
a'uk dida vava'at verin Ia,
ma tnaban Ni tnorung ovi
mane nala verin ita. Wean
i tatuan roak tnorung avyai,
na veka wol tfaklo'i roak
dida vava'at ra ma al tnaban
afa avyai. Tamata ra wol
rfaklo'i rira vava'at ra ma al
rnaban afa ovi rtuan roak a.
25 Na'uk wean i tfaklo'i
dida vava'at ra ma al tnaban
tnorung ovi wol tatuan lahir
obin, na ita veka tatahang
nal raladida ra ma al tnaban
afa avyai.

Wean i taflurut, na Ubu Ni Roh nlobang ita

26 Ubu Ni Roh a nlobang
vali ita na'a afa lolin ovi
tnaban ma nala verin ita,
ovu na'a afa ovi wol tot-nala
lahir. Ubu Ni Roh nlobang
ita, tevek ita wol tka'a ne,
musti taflurut na'a afaka.
Na'uk Ni Roh a ka'i naflurut
ma al nlobang ita. Afa ovi
Ubu Ni Roh nera yai bilaman
urun, ma wol bisma tfalak
nala ovu dida vaivatul ra.
27 Ubu nka'a munuk afa
ovi rna'a tamata ralarira ra,
ovu nka'a vali afa i Ni Roh
nfalak ovu nfikir ra. Ba
Ubu Ni Roh naflurut wean
lahir i ralan a nfalak a ma
al nlobang Ni tamata ovi ro-
rang Ia.

Tatuan sian te lolin, na Ubu nasusan afakataka munuk ma na'a dida lolin

28 Fiang ini tka'a roak
ne, Ubu nasusan afakataka
munuk, boma nala Ni lolin
verin tamata ovi rlobang
urun Ia. Ubu notu wean
inyai, ma wean lahir i ralan
a nfalak roak verin tamata
ovi nera roak ira ma reluk
yanan ra.
29 Tamata ovi Ubu nfili lan
roak ira ma reluk Ni tamata
ra, Ia nfadoku roak tali lalan
ma tamata avyai felarira ra
rtafal ma wean Yanan a.
Ia notu wean inyai, boma
Yanan i Yesus Kristus neluk
iya'an lalean verin teran a
valin tamata ovi rorang Ia.
30 Ba Ubu nfili tamata
ovi ralan a nfalak roak ma
nera lan ira ma reluk yanan
ra. Ubu nala linga'an verin
tamata avyai ma rira vava'at
ra rmalola. Nata Ia veka
nalang vali ira ovu notu ma
rira vava'at ra lolin urun
na'a vanan i nfitik nyadat a.

Ubu nfaturu Ni silobang i dawan urun a verin ita nahu Yesus Kristus

31 Ita veka tfalak afaka
na'a afa avyai munuk?
Wean i Ubu nlotar ita, na
iki veka bisma nangal ita?
32 Ubu wol nfalak teri ma
Yanan a deka ntuan sian a,
na'uk Ia ntorung ma nala
Yanan a ma tamata ra rfedan
Ia. Ba Ia nala roak Yanan
verin ita ovu tka'a ne, veka
nala vali afakataka munuk
verin ita.
33 Iki bisma nfasala tamata
ovi Ubu nfili roak ira? Wol
tamata, tevek Ubu nfadoku
roak ne, ita weadida roak
tamata ovi rira vava'at ra
rmalola.
34 Iki bisma nukun ita?
Wol tamata, tevek Kristus
Yesus nmata ma al nakvanak
ita. Na'uk nlia tali inyai,

na Ia nva'at ewal tali mat-
matan. Ia ndoku wan i
tamata ra ba'i ralang urun
na'a Ubu Ni lihir mela a, ma
nlotar ita.§
35 Wol tamata isa vali nan-
gal nala Kristus Ni silobang
a verin ita. Velik ne tat-
uan susa dawan, tamata ra
rwi-rwa ita, lafar dawan
kena ita, dida kadaravit wol
naran ma tung a teluk ita,
rworuk-rwak te rfedan ita,
na afa avyai munuk wol ran-
gal nala Kristus Ni silobang a
verin ita.*
36 Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne,
"Lokat amar, na tamata ra
rdava mane rfedan
watan ami, tevek
mami inorang a verin
Oa.
Tamata rotu sian ami
wean afwatan ovi
mane rfedan ira."†
37 Na'uk velik ne tatuan
susa avyai munuk, na susa
avyai wol rfalek-nala ita,
na'uk utudida lahir, tevek
Yesus Kristus nlobang ita.‡
38-39 Ya'a orang urun ne,
wol afa isa vali bis notu teri
ma Ubu wol nlobang roak
ita, velik ne tmata te tva'at.
Ubu Ni sansinir ra tali lanit
ratan, te fareta ra te nait
sian ra wol rotu teri nala vali
Ubu Ni silobang a verin ita.
Afa ovi rvotuk amar ini, te
amar ovi veka rma a, afa ovi
rira ngrebat na'a lanit ratan,
te ovi rna'a letvava, te afa
liak ovi Ubu notu ra munuk,
wol rira ngrebat ma rotu
teri nala Ubu Ni silobang i
nfaturu verin ita, nahu dida
Duila'a Kristus Yesus.

9

Paulus ralan a lalau tevek tamata Yahudi rafena ma rorang Yesus

1 Terang a valing averi, afa
ovi veka ufalak ini kena, ovu
wol usiklabir, tevek Kristus
Ni roak ya'a. Ubu Ni Roh a
nfangrebat ovu nfalyawang
na'a ralang ila'a ne, afa ovi
ufalak ini, kena.
2 Ralang a lalau urun
i lahir, ovu ufarnuang
lalawatan susa i dawan urun
a na'a ralang a,
3 verin terang a valing
tamata Yahudi ra, tevek wol
rorang Kristus. Ya'a utorung
ma Ubu near nfasoba ya'a,
ovu nfaroa ya'a tali Kristus,
boma nlobang ira ma rorang
Kristus.
4 Ira tamata Israel ira. Ubu
nfili roak ira, ma nala ira ma
reluk yanan ra, ovu nfaturu
lahir Ni ngrebat verin ira.
Ia notu tnorung ra verin ira,
ovu nala Musa ni inukun ra
verin ira. Ubu nfaturu vali
verin ira ne, wean inba ma
raraning Ia ovu nala roak Ni
tnorung ra verin ira.*
5 Ira ini, uburir-nusirira
verin Abraham, Ishak ovu
Yakub. Na'ut i Kristus
neluk tamata, na Ia ubun-
nusin vali ira. Kristus

§ **8:34 8:34** Tafsiran boku rfalak ne, Yesus ndoku vali Ubu Ni lihir mela ma naflurut verin ita. * **8:35 8:35** Susa dawan ihin a ne, susa ovi tamata rotu verin ita ovu susa afaka watan. Tafsiran boku rfalak vali ne, velik ne rfedan ita ovu nahin blawat, na wol nangal nala Kristus Ni silobang a. † **8:36 8:36** Mazmur 44:23 ‡ **8:37 8:37** Mazmur 118:6 * **9:4 9:4** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nfaturu vanan nfitik nyadat a verin ira.

Ubu Ia, ovu Ni dawan nlia
munuk afakataka, ba musti
tfadawang Ia, nata ti wol ni
wahan. Kena urun!

*Ubu wol nfili Abraham
ubun-nusin ra munuk ma
nala Ni kalolin ra verin ira*

6 Ya'a wol ufalak ne, Ubu
wol nfakena Ni tnorung a
verin ira. Na'uk tali tamata
Israel uburir-nusirira ra
munuk, na boku wol Israel
mnga'un ira.†
7 Abraham ubun-nusin
ra wean vali inyai. Tali
Abraham ubun-nusin ra
munuk, na boku Ubu wol
nrekan ne, Abraham ubun-
nusin ira. Ubu nfalak verin
Abraham ne, "Ishak ubun-
nusin ra watan veka reluk
ubum-nusim wean Ning
tnorung a, na'uk liak ra
wahal."‡
8 Inyai ihin a ne, kasiko'u
ovi rarali ira tevek Ubu Ni
tnorung a, na Ubu yanan ira.
Ba wol mane munuk lahir
kasiko'u ovi rtali Abraham
ubun-nusin ra, Ubu yanan
ira.
9 Ubu notu tnorung verin
Abraham, ma nfalak ne,
"Na'ut amar i ufadoku roak
ma veka ewal Ya'a, na Sara
nrali roak ia, ma yanan a
brana."§
10 Wean vali inyai na'ut i
Ribka nlewan yanan brana
irua tali Ishak. Ita tamata
Yahudi ra ubud-nusid vali
Ishak.
11-12 Na'ut i Ribka mane
nrali kasiko'u dekut avyai,
na Ubu nfalak verin ia ne,
"Yanam iwarin a veka
nfareta yanam iya'an
a."
Na'ut i nangrihi wean
inyai, na kasiko'u avyai
wol rotu afa ovi sian te
lolin obin. Ubu nfalyawang
lan roak ne, Ia nfili roak
kasiko'u i mane naflahar ia.
Notu wean inyai, boma ita
munuk tka'a ne, wean i nfili
tamata ra ma naflahar ira,
na wol naflahar ira tevek afa
ovi rotu ra. Ia nfili ira, tevek
ka'i nfadoku wean inyai na'a
ralan a.
13 Wean lahir i Ubu nfalak
roak na'a Surat Ralan ne,
"Ya'a ufili roak Yakub, na'uk
wol ufili Esau."*
14 Ba wean inyai, na ita
veka tfalak afaka? Na'ut i
Ubu nfili tamata, na Ia wol
notu afa ovi rmalola ra? Afa
yai wol kena lahir!
15 Mingnanang! Ubu
nfalak roak verin Musa ne,
"Wean i mane ulobang
tamata isa, na veka
ulobang lahir ia.
Wean i mane ufaturu
Ning rala lolin verin
tamata isa, na veka
ufaturu lahir Ning
rala lolin a verin
tamata yai."†
16 Ba Ubu wol nfili tamata
ra tali rira ininan ra te tali
afa ovi rotu ra, na'uk ntali
watan Ni rala lolin a verin
tamata ra.
17 Afa ovi Ubu nfalak verin
raja Firaun rtulis roak na'a
Surat Ralan ne, "Ya'a otu ma
mna'a raja, boma ufaturu

† **9:6 9:6** Tamata Yahudi ra munuk uburir-nusirira verin Yakub. Yakub naran liak ne, Israel. Kejadian 32:28: Wean inyai, na tamata Yahudi rfanara ira vali ne, tamata Israel. ‡ **9:7 9:7** Kejadian 21:12 § **9:9 9:9** Kejadian 18:10 * **9:13 9:13** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu wol inan lahir Esau. † **9:15 9:15** Keluaran 33:19

Ning ngrebat a verin tamata
ra munuk. Tali afa yai vali,
na otu ma tamata ra munuk
na'a lanit ivavan ini rka'a
narang a ma ralang Ya'a.”‡
18 Ba wean i Ubu inan
ma nfaturu Ni silobang a
verin tamata isa, na Ia veka
nfaturu lahir Ni silobang
verin tamata yai. Wean
i Ubu inan ma notu ma
tamata isa ralan nangrebat
watan ma wol nafrenar, na
Ia veka notu ma tamata yai
ralan a nangrebat ma wol
nafrenar.

*Ubu nukun tamata boku,
na'uk nfaturu Ni silobang a
verin boku vali*

19 Fiang ini, mia veka my-
orat ya'a ne, “Wean inyai, na
notu afakinimi Ubu nfasala
watan tamata ra obin, tevek
rira salasilan ra? Tamata iki
vali nangal nala afa ovi Ubu
ralan a nfalak ma notu ra?”
20 Terang a valing averi,
deka fyalak wean inyai! Iki
mia ma fyikir ne, myan-
gal nala Ubu? Mia tamata
watan mia. Wol inovan ma
suran i rotu tali bal, norat
tamata i notu a ne, “Notu
afakinimi motu ya'a wean
ini?”
21 Velik aba, tamata i notu
suran yai bisma notu afaka
watan tali bal a, wean i ralan
a nfalak. Tali bal yai watan,
na ia bisma notu suran irua,
ma isa verin afa ovi fyawan
a, na isa vali ma ba'i tpake
watan lokat amar.
22 Wean vali inyai na'a
afa ovi Ubu notu ra, in-
ovan ma not-orang watan
afa ovi ralan nfalak ma
notu verin tamata ra. Ve-
lik aba, ntorung ma nfaturu
Ni ngrova i nvua matmatan
a verin tamata ovi rotu
salasilan, ovu mane nfaturu
Ni ngrebat a, tevek ino-
van ma nukun ira. Na'uk
Ubu ntahang ralan obin, ma
wol nukun lahir tamata ovi
musti nukun ira tevek rotu
ma nangrova urun.
23 Ia notu wean inyai verin
ita, boma nfaturu ne, Ni
dawan a nrahi lia munuk,
ovu nfaturu vali ne, Ni
silobang a verin ita. Ralan
nfalak roak tali lalan ma nfili
ita ma dida afa lolin yai na'a
lanit ratan.
24 Ubu nera roak ita ma
teluk Ni tamata ra. Ia wol
mane nera watan tamata ovi
rtali Yahudi ra, na'uk nera
vali tamata ovi wol Yahudi
ra.

*Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne, Ubu nfili tamata
ovi wol Yahudi ra, ma reluk
yanan ra*

25 Ubu nfalak vali roak
verin nabi Hosea na'a kitab
i ntulis ne,
“Wean i ungrihi verin
tamata ovi wol rna'a
Ning sidovung tamata
inorang ra, na veka
ufalak ne,
‘Ning tamata inorang
verin mia.’
Wean i ungrihi verin tamata
ovi wol ufaturu Ning
silobang a verin ira,
na veka ufalak ne,
‘Ulobang urun mia.’ ”§
26 Rtulis vali vaivatul ini
ne,
“Lan a, Ubu nfalak verin
tamata ra ne,

‡ **9:17 9:17** Keluaran 9:16 § **9:25 9:25** Hosea 2:22

‘Ya'a wol Ning tamata
inorang verin mia.’
Na'uk na'a amar isa, na veka
nfalak verin ira ne,
‘Ya'a ini Ubu i ala
vava'at a, ovu yanak
mia.’ ”*
27 Nabi Yesaya vain dawan
ma nfalak na'a tamata Israel
ra ne, “Velik ne tamata Israel
rivun ila'a ira ma wean ngur
na'a tahat nelan a, na'uk
Ubu veka nsikat boku watan
tali rira salasilan ra ma rira
vava'at kakiwal.
28 Tevek Duila'a veka
nfaleka lahir inukun i kena,
ovu veka nukun nala munuk
lanit ivavan ini.”†
29 Nabi Yesaya nfalak vali
roak ne,
“Wean i Ubu i Ni ngrebat a
nlia munuk afakataka,
wol nfadoku ita
tamata Yahudi boku
ma totu duad-yanad,
na ita tamwear roak wean
kota Sodom ovu
Gomora.”‡

Tamata Yahudi rafena ma rorang Yesus Kristus

30 Ba wean inyai, na ita
veka tfalak afaka na'a vai-
vatul ovi beti ufamalik yai?
Tamata ovi wol Yahudi ira
wol rkiwal ma rdava roak
ma rira vava'at ra rmalola,
na'uk boku tali ira rira
roak vava'at yai. Ubu notu
ma rira vava'at ra rmalola,
tevek rorang Yesus Kristus.
31 Tamata Israel ra wol
wearira inyai. Ira rkiwal
ma rdava lalawatan inukun
i bis notu ma rira vava'at
ra rmalola, na'uk wol rdav-
nala vava'at yai.
32 Notu afakinimi ira wol
rdav-nala vava'at yai? Ira
wol rdav-nala, tevek wol
rorang Ubu. Ira ka'i rdava
watan ovu rira ngrebat
ra ma rot-orang Musa ni
inukun ra. Ba rasvotun na'a
Vatu i ba'i notu ma tamata
ra rleka a.§
33 Rtulis roak Vatu yai na'a
Surat Ralan ne,
“Ubu nfalak ma msyi'ik ma
lolin afa ini:
‘Na'a Sion,* ufadoku roak
Vatu isa.
Vatu yai veka notu ma
tamata rasvotun,
ovu veka notu ma
tamata ra rleka.
Na'uk tamata ovi rorang Ia,
na Ia veka not-nala
afa ovi nfadoku roak
na'a Ni tnorung a ma
nala verin ira,
ma ralarira ra wol lalau.’ ”†

10

1 Terang a valing tamata
inorang averi! Ya'a inak
urun ovu uflurut verin Ubu
ma nsikat tamata Israel ra
tali rira salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal.
2 Ya'a bisma ufalak ne, ira
inar urun ma rka'a Ubu,
na'uk wol rfan-aran linga'an
i kena ma rka'a Ia.

* **9:26 9:26** Hosea 1:10 † **9:28 9:28** Yesaya 10:22-23 ‡ **9:29 9:29** Yesaya 1:9

§ **9:32 9:32** Vatu i ba'i notu ma tamata rleka nfaturu Yesus Kristus. Tamata Yahudi rafena ma rorang Ia, ma ira wean rleka te rasvotun na'a vatu yai ma wol rira vava'at i nmalola, velik ne iva'ur ma rot-orang Musa ni inukun ra.

* **9:33 9:33** Na'a vai Yunani, na *anak puteri Sion* ihin a ne, tamata ovi rna'a Sion. Tamata ra rfanara kota Yerusalem ne, kota Sion. Bwas vali na'a Zakharia 9:9 † **9:33 9:33** Yesaya 28:16, Yesaya 8:14, 1 Petrus 2:6-8

3 Ira wol rfan-aran i
wean inba ma Ubu notu
ma tamata rira vava'at ra
rmalola. Ba ira ka'i rdava
watan linga'an ma rira
vava'at ra rmalola. Ira wol
rorang linga'an i Ubu notu
ma tamata rira vava'at ra
rmalola.
4 Kristus nma ma nfak-
ena Musa ni inukun ra.
Ba tamata iki watan no-
rang Kristus, na ni vava'at a
nmalola.

Ubu Ni ngrebat ma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal

5 Musa ntulis roak na'a
tamata i ni vava'at nmalola,
tevek not-orang ni inukun
a ma nfalak ne, "Tamata
ra veka rva'at, tevek rot-
orang afa ovi rtulis roak na'a
inukun yai."*
6 Na'uk Musa ntulis vai-
vatul liak ovi rfalak ne,
tamata ra bisma rira vava'at
ra rmalola, tevek rira ino-
rang verin Ubu. Vaivatul
avyai ngoarira wean ini,
"Deka ka'i myorat na'a ral-
abira a ne, 'Iki veka nrata
lanit ratan?' " Ihin a ne,
nera verin Kristus ma nsuta
lanit ivavan ini.
7 Deka myorat vali na'a
ralabira ra ne, " 'Iki veka
nsuta tivat matmatan i bil-
aman urun a?' " Ihin a
ne, nfalak verin Kristus ma
ndata ewal lanit ivavan a.†
8 Na'uk rtulis na'a Surat
Ralan ne,
"Ubu Ni vaivatul ra sarseri
ovu mia.
Mia fyalak vali Ubu Ni
vaivatul avyai ovu
sumarbira ra, ovu
mtyorung vali roak
na'a ralabira ra."‡

Vaivatul avyai, inyai Ubu
Ni Ivar i amfamalik a ma
tamata ra rorang Ia.
9 Ba wean i mtyorung ma
fyalak na'a tamata waharira
ralan ra ne, "Yesus Duila'a
Ia," ovu myorang na'a ral-
abira ra ne, Ubu nfava'at
ewal roak Ia tali matmatan,
na Ubu veka nsikat mia tali
bira salasilan ra, ma bira
vava'at kakiwal.
10 Tevek ita torang ovu ral-
adida ra, bi Ubu notu ma
dida vava'at ra rmalola, ovu
tatorung vali Ia ovu sumar-
dida ra, bi Ubu nsikat ita tali
dida salasilan ra, ma dida
vava'at kakiwal.
11 Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne, "Tamata iki watan
wean i norang Ubu, na
Ia veka not-nala afa ovi
ntorung ma nala verin ia,
ma ralan a wol lalau."§
12 Ba ita tamata Yahudi ra
ovu tamata ovi wol Yahudi
ra weadida isa watan. Tevek
Ubu ikisa watan, ma Ia
neluk Duila'a verin tamata
ra munuk. Ia naflahar ma
dawan Ni tamata ovi rera
lablobang tali Ia.
13 Na'a Surat Ralan rtulis
ne, "Tamata iki watan, wean
i nera lablobang tali Duila'a,
na Ia veka nsikat ia tali ni
salasilan ra, ma ni vava'at
kakiwal."*

* **10:5 10:5** Imamat 18:5 † **10:7 10:7** Kristus nsuta roak lanit ivavan ma nmata roak, ovu nva'at ewal tali matmatan. Ba deka tfikir ne, musti tarata lanit ratan te tsuta tivat matmatan i bilaman urun a, ma tdav-nala vava'at kakiwal. ‡ **10:8 10:8** Ulangan 30:12-14. § **10:11 10:11** Yesaya 28:16 * **10:13 10:13** Yoel 2:32

14 Na'uk wean inba ma
tamata ra rera lablobang
verin Duila'a, wean i wol
rorang Ia? Kena ma tamata
wol rorang Ia, wean i wol
rarenar Ni Ivar Lolin obin.
Kena vali ma wol tamata
rarenar Ni Ivar Lolin yai,
wean i tamata ra wol rfama-
lik.
15 Tamata iki bisma
nfamalik Ni Ivar Lolin yai,
wean i Ubu wol nsinir ia?
Rtulis roak na'a Surat Ralan
ne, "Lolin urun i lahir, wean
i tamata ra rma ma rfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin!"†
16 Na'uk wol mane tamata
ra munuk rorang Ubu Ni
Ivar Lolin yai na'a ralarira
ra. Yesaya ka'i nfalak na'a
Surat Ralan ne, "Duila'a,
labir mane wol tamata ro-
rang Ivar i amfamalik ini."
17 Ba tamata ra musti
rarenar Ivar yai, beti bisma
rorang. Wean i tamata boku
ti rfamalik Kristus Ni Ivar a,
beti bisma rarenar.
18 Na'uk mane orat mia ne,
tamata Israel ra wol rarenar
Ivar yai obin? Velik aba
rarenar roak, tevek rtulis
roak na'a Surat Ralan ne,

"Tamata ovi rfamalik Ivar
yai, vairira ra ti rsoru
munuk roak lanit iva-
van ini,
ovu rira vaivatul ra rti
rsoru roak lanit iva-
van a."‡

19 Ba orat mia ne, tamata
Israel ra rfan-aran roak Ivar
yai? Kena urun! Ira rfan-
aran, tevek lan ana, Musa
nfamalik Ubu Ni vaivatul ra,
ma nfalak ne,

"Ya'a veka otu ma mia
tamata Yahudi ra,
ralabira sian tamata
ovi wol Yahudi ra,
ovu veka otu ma min-
grova, tevek uflahar
tamata ovi wol Yahudi
ra, ovu fyikir ne, ira
rboda urun."§

20 Yesaya nabrahi vali ma
ntulis afa ovi Ubu nfalak ne,
"Tamata ovi wol rdava Ya'a,
rtuan roak Ya'a,
ovu ufavotuk roak ten-
ang a verin tamata ovi
wol rorat Ya'a."*

21 Na'uk na'a tamata Israel
ra, na Ubu nfalak ne, "Lokat
amar, na ulauk limang ma
era bangsa i wol not-orang
afa ovi ufalak ra, ovu nangal
afa ovi ufalak ra."†

11

Tamata Israel rivun rafena ma rorang Ubu, na'uk Ia nfili tamata boku tali ira ma rorang Ia

1 Terang a valing averi,
orat mia ne, "Ubu nala'ing
roak Ni tamata Israel ra?"
Wahal lahir! Ya'a tamata Is-
rael ya'a, ovu ubung-nusing
Abraham, ovu vali utali arun
dawan Benyamin.
2 Ubu wol nala'ing Ni
tamata ovi nfili lan roak
ira. Mia mkya'a afa ovi
rtulis roak na'a Surat Ralan
na'a Elia. Ia nafngamu'ur
ma nfalak verin Ubu na'a
tamata Israel ra ne,
3 "Duila'a, tamata ra
rfedan roak Mu nabi ra, ovu
vali rot-visal roak wan ovi
rfadoku rira afwatan ovi

† **10:15 10:15** Yesaya 52:7 ‡ **10:18 10:18** Mazmur 19:4 § **10:19 10:19** Ulangan 32:21 * **10:20 10:20** Yesaya 65:1 † **10:21 10:21** Yesaya 65:2 * **11:3 11:3** 1 Raja-Raja 19:10, 14

rasnuri verin Oa. Aksa ya'a
watan na'a ini ovu rkiwal
mane rfedan ya'a vali!”*

4 Na'uk Ubu nfalak verin
Elia ne, “Ya'a ufadoku aling
roak Ning tamata rivun ifitu.
Ira wol rsangatur ma raran-
ing walut i rfanara ia ne,
Baal.”†

5 Fiang ini wean vali inyai,
tevek tamata Israel teran
ifira watan rorang Ubu. Ia
nfili ira, tevek Ni rala lolin
a,‡

6 wol mane nfili ira ntali
rira afa ovi rotu ra. Wean
i Ia nfili tamata avyai tali
afa ovi rotu ra, na inyai
wol nfaturu Ni rala lolin
mnga'un a.

7 Ba ufalak wean ini:
Lyawan roak ne, tamata
Israel rdava linga'an ma
rira vava'at ra rmalola na'a
Ubu wahan ralan a, na'uk
wol rdav-nala linga'an yai.
Tamata boku tali tamata
Israel ra, Ubu nfili roak
ira ma rtuan linga'an yai.
Na'uk tamata Israel liak
ra, Ubu notu ma ralarira
ra rangrebat urun ma wol
rorang Ia.

8 Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne,

“Ubu notu ma rira fikiran
ra rasmotak, ma wol
rfikir aran linga'an i
kena yai.
Ti naran amar ini, na
ira wol bisma rsi'ik
afa yai ovu matarira
ra, ovu wol bisma
rarenar ovu arurira
ra.”§

9 Raja Daud nfalak ne,

“Uflurut ma fara afa ovi
inar ma rotu na'a rira
snoba ra reluk voar
ma ka'i nala ira,
ovu fara rleka ma rotu
afa ovi sian ra, ma Oa
mot-visal ira.

10 Fara Ubu motu ma
matarira ra lavlova,
boma deka rsirea,
ovu vali motu ma
tetarira ra ratbukar
lalawatan, tevek rvara
susa ovi aleman urun
a.”*

Tamata Yahudi rivun wol rorang Ubu Ni Ivar Lolin, na'uk tamata liak rira vava'at kakiwal, tevek rorang Ia

11 Ufalak verin mia ne, ve-
lik ne tamata Yahudi rasvo-
tun ma rleka tevek wol ro-
rang Kristus, na wol mane
rleka ma wol rbatar nala
lahir. Na'uk tali rira lak-
lekan yai, bi Ubu nsikat
tamata ovi wol Yahudi ra
tali rira salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal. Notu wean
inyai, ma tamata Yahudi
ra rsi'ik ne, Ubu naflahar
tamata ovi wol Yahudi ra
ma inar urun ma rira vali
kalolin yai.

12 Tamata Yahudi ra rira
salasilan ovu rafena ma rot-
orang afa ovi Ubu nala nahu
Kristus. Ba afa yai notu ma
Ubu naflahar urun tamata
ovi wol Yahudi ra na'a lanit
ivavan a. Wean i naran
roak amar i tamata Yahudi
ra rahil ma rira vava'at ra
rmalola, na Ia veka ntafal

† **11:4 11:4** 1 Raja-Raja 19:18 ‡ **11:5 11:5** Ayat ini ihin a ne, tamata Israel ra etal dawan wol rorang Yesus, na'uk boku rorang Ia, wean rasul Paulus. § **11:8 11:8** Ulangan 29:4, Yesaya 29:10 * **11:10 11:10** Mazmur 69:23-24

ma naflahar ila'a tamata ra
na'a lanit ivavan a.
13 Fiang ini mane ufalak
afa boku verin mia, tamata
ovi wol Yahudi ra, tevek eluk
rasul verin mia. Ukarya
urun, tevek ufikir ne, karya
ini lolin urun.
14 Otu wean inyai, na
snain ot-nala ma ning
tamata Yahudi ra inar urun
kalolin ovi mia, tamata ovi
wol Yahudi ra bira roak,
tevek Ubu notu ma bira
vava'at ra rmalola. Inak ma
tamata Yahudi rsi'ik kalolin
i myala roak yai, boma boku
tali ira inar ma rorang vali
Duila'a Yesus, wean lahir
mia. Wean i rorang Ia, na
Ubu veka nsikat ira tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal.
15 Ubu nafena ma nala
tamata Yahudi ra ma reluk
Ni tamata inorang ra, ba
notu ma tamata ra munuk
na'a lanit ivavan ini rira
vava'at ra bisma lolin ewal
ovu Ia. Na'uk wean i Ubu
nal-ewal tamata Yahudi ra
ma reluk Ni tamata ino-
rang, na inyai wean watan
i rfava'at ewal tamata mat-
matan ra. Ba tali afa yai, na
tamata ra munuk na'a lanit
ivavan veka rala kalolin i
dawan urun tali Ubu.
16 Ubu Ni munuk Abra-
ham, Ishak ovu Yakub. Ba
Ubu Ni vali uburir-nusirira
ra. Wean watan afamta-
han ovi tala lan roak verin
Ubu. Wean i tamata isa
nala ni afamtahan i notu lan
lalean a verin Ubu, na inyai
nfaturu ne, afamtahan ovi
rban-muri ra rala vali roak
verin Ia. Bis vali ma tanovak
na'a tamata Yahudi ra ne, ira
wearira aa zaitun isa. Wean
i Ubu Ni roak aa yai ni wa'ar
ra, na Ni vali aa sanan ra
munuk.†
17 Tamata Yahudi ra
wearira aa zaitun ni sanan
ra. Tamata ra ba'i rwanar
aa zaitun yai. Mia tamata
ovi wol Yahudi ra, weabira
aa zaitun liak ni sanan ra.
Tamata ra wol rwanar aa
zaitun yai. Tali aa i tamata
ra rwanar ia, na retal roak
sanan boku. Na'a aa sanan
ovi retal roak yai warira
ra, na rtomak aa sanan tali
aa i tamata ra wol rwanar.
Ba mia tamata ovi wol
Yahudi ra, weabira aa sanan
ovi beti rtomak yai. Rotu
wean inyai, boma mia vali
bira munuk afa lolin ovi
Ubu ntorung ma nala verin
tamata Yahudi ra.‡
18 Deka fyakaratat ten-
abira ra, tevek Ubu ntomak
watan mia ma nala'ing roak
tamata Yahudi ra wean aa
sanan ovi retal roak ira.
Mingnanang ne, mia we-
abira aa sanan ovi rtomak
watan, ba wol myot-nala ma
aa yai ni wa'ar a rangrebat,
na'uk aa yai ni wa'ar a notu
ma mingrebat.
19 Snain a mia veka fyalak
ne, “Kena, ma Ubu nala'ing
tamata Yahudi ra, wean aa
zaitun ni sanan ovi retal
roak a, boma nala ami wean
aa sanan liak ovi rtomak
na'a aa zaitun yai. Inyai
nfaturu ne, ami weamami
aa sanan i rtomak na'a aa
zaitun yai.”

† **11:16 11:16** Tafsiran boku rfalak ne, afamtahan ovi rala lan lalean verin Ubu yai, roti. Msi'ik Bilangan 15:19-20 ‡ **11:17 11:17** ***Rtomak aa sanan*** na vai Mala nfalak ne, *cangkok.*

20 Inyai kena urun. Ubu
nala'ing ira, tevek wol ro-
rang Kristus, ovu nala mia
ma mnya'a warira ra, tevek
bira inorang a. Ba deka
fyakaratat tenabira ra, na'uk
msyi'ik wabira ma lolin,
boma deka mifla talik bira
inorang a, ma wol myorang
roak Ubu.
21 Ba wean i Ubu wol
nlobang tamata Yahudi ovi
wol rorang Ia, ma nala'ing
ira wean aa zaitun ni sanan
ovi retal roak ira, na Ia veka
wol nlobang vali mia, wean
i wol myorang Ia.

22 Ba wean inyai, na mi-
novak ma lolin na'a Ubu Ni
silobang a, ovu Ni ngrova
ma nukun tamata ra. Ia
nfaturu Ni ngrova a verin
tamata ovi wol rorang Ia,
na'uk nfaturu Ni silobang
a verin mia, wean i my-
orang lalawatan Ia ma ming-
nanang Ni silobang a. Na'uk
wean i wol mingnanang
Ni silobang a, na Ia veka
nala'ing vali mia, wean aa
zaitun ni sanan ovi retal
roak ira.
23 Na'uk wean i tamata
Yahudi ra rahil ma rorang
ewal Ubu, na Ia veka nal-
ewal ira wean aa zaitun ni
sanan ovi retal roak ira, ma
rtomak ewal na'a warira ra.
Ubu bisma notu wean inyai,
tevek Ni ngrebat a.

24 Mia tamata ovi wol
Yahudi ra weabira aa zaitun
liak sanan ra. Mia wol
mtyali aa zaitun ovi tamata
ra rwanar, na'uk rtomak
roak mia na'a aa zaitun yai.
Ba wean i Ubu notu wean in-
yai verin mia, tevek bira in-
orang a, na Ia veka notu ma
nlia tali inyai verin tamata
Yahudi ra. Ia veka nal-ewal
ira ma ti rna'a warira ra,
wean i rorang ewal Ia. Afa
yai wean lahir aa zaitun ovi
tamata ra rwanar, ni sanan
ovi retal roak ira, rala ma
rtomak ewal na'a warira ra.

*Ubu nfaturu Ni rala lolin
a verin tamata ra munuk*

25 Terang a valing averi!
Era ma deka fyikir ne,
mkya'a munuk afakataka,
tevek inak ma mkya'a afa
fanfonak i Ubu ralan a
nfalak ini. Tamata Israel
boku ralarira rangrebat ma
rafena rorang Ubu. Afa ini
veka nbana, nata ti naran
amar i Ubu nfadoku roak.
Ia notu ma tamata ovi wol
Yahudi, na'uk nfili roak ira
ma rira vava'at kakiwal, rma
munuk ma rorang Ia.
26 Ba tali linga'an ini,
na Ubu veka nsikat tamata
Israel ra munuk tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal. Rtulis roak na'a
Surat Ralan ne,
“Raja i mane ntevut ita tali
dida salasilan ra, veka
ntali Sion nma.
Ia veka na'i vatuk Yakub
ubun-nusin ra munuk
rira salasilan ra.
27 Ubu nfalak ne, ‘Ya'a veka
otu tnorung ini verin
ira,
ma veka uma ma a'i
vatuk rira salasilan
ra.’ ”§
28 Tamata Yahudi ra rafena
ma rorang Ubu Ni Ivar Lolin
a, ba rira sian verin Ubu.
Afa yai notu ma tamata ovi

§ **11:27 11:27** Yesaya 59:20-21; Yeremia 31:33-34

wol Yahudi ra uturira. Na'uk
Ubu nfadoku roak ma nfili
tamata Yahudi ra, ba musti
nlobang ira. Notu wean in-
yai ma nfakena Ni tnorung
a verin uburir-nusirira ra,
29 tevek Ubu wol nkati Ni
tnorung a verin tamata ovi
nfili ovu naflahar roak ira.
30 Lan ana, mia wol myot-
orang afa ovi Ubu nfalak ra.
Na'uk fiang ini, Ia nfaturu
roak Ni rala lolin a verin
mia, tevek tamata Yahudi ra
wol rot-orang afa ovi nfalak
ra.
31 Wean vali inyai verin
tamata Yahudi ra. Fiang ini
ira wol rot-orang afa ovi Ubu
nfalak ra, boma Ia nfaturu
Ni rala lolin a verin mia,
tamata ovi wol Yahudi ra.
Na'uk Ia veka nfaturu Ni
rala lolin a verin tamata
Yahudi ra vali.
32 Ubu notu ma tamata
ra munuk wean tamata ovi
rtutuk ira na'a bu'i ralan,
tevek wol rot-orang roak afa
ovi nfalak ra. Notu wean
inyai, boma bisma nfaturu
Ni rala lolin a verin tamata
ra munuk.

Tfadawang Ubu, tevek Ni silobang a verin tamata ra munuk

33 Ubu sa'i dawan Ia. Ni
kaka'a dawan urun ovu
nka'a munuk afakataka.
Wol tamata isa bisma
nfalyawang nala afa ovi Ia
nfadoku ma notu ra, ovu vali
wol tamata isa bisma nfan-
aran Ni afa ovi nkarya ra.
34 Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne,
"Iki nka'a Duila'a ralan a
ovu iki bisma nsurak
Ia?"*
35 "Wol tamata isa vali bisma
nala afaka watan
verin Duila'a,
ma Duila'a naval ia na'a
ni afa ovi nala ra."
36 Ubu notu munuk roak
afakataka ovu afakataka
munuk rna'a, tevek Ni
ngrebat ma nfareta afa avyai
munuk, boma traning Ia. Ba
tfadawang Ubu, nata ti wol
ni wahan. Kena urun.

12

Vava'at i nmalola na'a Ubu wahan ralan a

1 Terang a valing averi!
Ubu nlobang mia ma
nfaturu Ni lolin verin mia.
Ba era urun verin mia, boma
myala munuk bira vava'at
ra verin Ubu, ma neluk bira
korban i nva'at ovu nmerat
urun, ovu vali nfaloling
Ubu ralan a. Inovan ma
myotu wean inyai ma al
msyangatur ma mryaning
Ia.
2 Deka myot-orang tamata
ovi wol rorang Ubu na'a
lanit ivavan ini rira fikiran
ra ovu afa ovi rotu ra. Na'uk
myala munuk bira vava'at
ra verin Ubu, boma nala
fikiran ngorva'an verin mia,
ma bira vava'at ra veka nal-
ing ia tali lan a, ma mkya'a
mnga'un afa ovi Ubu ralan
nfalak ra. Afa avyai, afa
lolin ovi rotu ma Ubu ralan
a lolin ovu ita, ovu kena
munuk lahir.
3 Ubu nala roak Ni rala
lolin a verin ya'a, ba nala
varvara ma ufamalik Ni vai-
vatul ra verin mia. Ba
usurak mia munuk ma deka
fyakaratat tenabira ra ma

* **11:34 11:34** Yesaya 40:13

fyikir ne, afa ovi rna'a tenabira ra, nlia tali afa ovi kena ra. Na'uk velik aba, msyi'ik tenabira ra veki ma wean lahir linga'an i kena, ovu wean yabi* i Ubu nala roak verin mia, tevek bira inorang a verin Ia.

4 Wean vali inyai na'a tenadida ra. Velik ne tenadida isa watan, na'uk limadida, eadida ovu vali afa rivun ovi rna'a munuk tenadida ra. Ba velik ne rivun, na'uk tenadida ikisa watan. Afa avyai munuk rira karya ra rsialing ira.

5 Ita tamata ovi torang Kristus weadida vali inyai. Velik ne rivun ita ovu tsialing ita, na'uk tna'a sidovung tamata inorang isa watan, wean lahir Kristus tenan isa watan, tevek dida vava'at isa roak ovu Ia. Ba ita tna'a munuk Kristus tenan yai, ma dida vava'at isa roak ovu tamata inorang liak ra vali.

6 Yabi ovi Ubu nala verin ita rsialing ira, wean lahir Ni rala lolin i nala verin ita. Ita musti tala dida yabi ovi Ia nala roak lokat ita ma al tlobang tamata ra. Wean i Ubu nala yabi verin tamata isa ma nrenar lahir tali Ubu ma ti nfamalik Ni vaivatul ra verin tamata liak ra, ni lolin a nfamalik orang lahir Ubu Ni vaivatul ovi nala roak verin ia, ma wean lahir ni inorang a.

7 Wean i Ubu nala yabi verin tamata isa ma nlobang tamata liak ra, na musti nlobang urun ira. Wean i Ubu nala yabi verin tamata isa ma nsiair, na musti nsiair ovu ralan urun.

8 Wean i Ubu nala yabi verin tamata isa ma nsurak tamata ra ma nfangrebat ralarira ra, na ia musti nsurak ira ovu ralan urun. Tamata i ni yabi ma nsiduk ni metan ra verin tamata liak ra, na ia musti notu ovu ralan urun. Tamata i ni yabi ma nban-ulu verin tamata ra, na ia musti nfabana ni karya yai ovu ralan urun. Tamata i ni yabi ma nfaturu ni rala lolin verin tamata kasian ra, na ia musti notu ovu ralan lolin.

Paulus nsurak ita tamata ovi torang Yesus ma musti tsilobang ita

9 Terang a valing averi! Mia musti mlyobang tamata ra ovu ralabira urun. Byatuk bira fikiran sian ra, ovu deka myotu afa ovi sian ra. Myotu a'uk lolin a.

10 Fara mia tamata ovi myorang Yesus, msyilobang mia wean lahir mlyobang a'abir-waribira ra, ovu vali musti ula mia ma fyaturu bira sialang a verin tamata liak.

11 Deka byosa, na'uk iva'ubira ma mkyarya verin Duila'a ovu ralabira urun.

12 Fara ralabira lolin urun, tevek fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Duila'a. Mtyahang ralabira na'ut i mtyuan susa, ovu iva'ubira ma miflurut lalawatan.

13 Mlyobang tamata kasian ovi rorang Yesus, ovu mtyorung ma tamata ovi rorang

* **12:3 12:3** Yabi na'a pasal ini, ihin a na'a vai Mala *karunia.*

Yesus rtali ahu liak rna'a teri
bira rahan ra.
14 Myera verin Ubu ma
naflahar tamata ovi rwi-rwa
mia. Deka myera ma Ubu
near nfasoba ira.
15 Myotu inabira lolin ovu
tamata ovi rotu inarira lolin
a, ovu ralabira lalau vali ovu
tamata ovi ralarira lalau ra.
16 Era verin mia munuk
ma mian vai isa na'a bira
fikiran ra, boma bira vava'at
ra lolin ovu tamata liak ra.
Deka fyakaratat tenabira ra,
na'uk mtyorung ma myotu
bira kida ovu tamata bi-
asa ra watan. Deka fyikir
ne, bira kaka'a a dawan lia
tamata liak ra.
17 Wean i tamata ra rotu
sian mia, na deka myangal
ira ma myotu sian vali ira.
Myotu a'uk afa ovi tamata ra
munuk ranovak ne, lolin.
18 Mkyiwal ma mdyava
linga'an, ma bira vava'at
ra malinan ovu tamata ra
munuk.
19 Terang a valing ovi
ulobang urun mia! Deka
byalas tamata ovi rotu sian
mia, na'uk mnyaban watan
ma Ubu veka nukun ira.
Tevek rtulis roak na'a Surat
Ralan ne, Duila'a nfalak ne,
“Ya'a Ning ngrebat ma veka
ubalas tamata avyai. Ya'a
veka ufaturu Ning ngrova
verin tamata ovi rotu afa ovi
sian ra.”†
20 Deka myangal tamata i
notu sian mia, na'uk my-
otu watan wean Surat Ralan
nfalak roak ne,
“Wean i tamata yai nablafar,
na fya'an ia.
Wean i nabroa, na myala
wear ma nenu.
Tevek myotu wean inyai, na
myotu roak ma nma'it
urun na'a afa ovi notu
ra.”‡
21 Deka mtyorung ma sian
a nfaleka mia, na'uk musti
fyaleka sian a ovu bira afa
lolin ovi myotu ra!

13

Ita musti trenar tamata ovi rtaha fareta

1 Terang a valing averi,
tamata iki watan musti
not-orang tamata ovi rtaha
fareta ra, tevek wol tamata
isa vali ni ngrebat ma
nfareta, wean i Ubu wol nala
ngrebat verin ia. Tamata ovi
rtaha fareta bisma rfareta,
tevek Ubu nfadoku roak ma
rfareta.
2 Wean inyai bi tamata iki
watan nangal fareta ra, na
ia nangal vali afa ovi Ubu
nfadoku roak a. Notu wean
inyai, na veka ntuan inukun.
3 Tamata ovi rotu afa ovi
lolin ra wol rbobar fareta ra.
Na'uk tamata ovi rotu afa
ovi sian ra, ira rbobar fareta
ra. Ba wean i inabira ma wol
byobar fareta ra, na myotu
watan afa ovi lolin ra, na ira
veka rfadawang mia.
4 Tamata ovi rtaha fareta
reluk Ubu Ni tamata
sansinir, ovu rkarya ma na'a
bira lolin. Na'uk wean i
myotu afa ovi sian ra, na
musti byobar ira, tevek rira
ngrebat ma rukun tamata
ra. Ira reluk Ubu Ni tamata

† **12:19 12:19** Ulangan 32:35 ‡ **12:20 12:20** Amsal 25:21-22 Teks Yunani nfalak ne, wean i rotu wean inyai, na inyai rasdovuk yafaran na'a ulurira ratan ra.

sansinir ma rukun tamata
ovi rotu afa ovi sian ra.
5 Ba wean inyai, na mia
musti myot-orang afa ovi
fareta rfalak ra, boma wol
rfaturu rira ngrova verin
mia. Nlia ntali inyai, na
myot-orang afa ovi rfalak ra,
tevek mkya'a roak na'a ral-
abira ila'a ra ne, afa avyai
kena.
6 Wean inyai vali bi byahir
kulu, tevek na'ut i fareta ra
rfabana rira karya ra, na ira
rkarya verin Ubu.
7 Ba myala verin fareta afa
ovi inovan ma myala verin
ira. Byahir munuk babahir
kulu ovi fareta ra rfadoku
ma byahir. Msyoak nulu
fareta ra ovu fyaturu vali
bira sialang a verin ira.

Tamata ovi torang Yesus musti tsilobang ita

8 Byahir bira utan ra
na'ut amar i byolan roak
a. Na'uk msyilobang mia
lalawatan, tevek tamata iki
watan nlobang tamata liak,
na ia not-orang roak afa ovi
rfadoku roak na'a Musa Ni
inukun ra.
9 Musa ni inukun ra rfalak
ne, “Mia tamata ovi msyifa
roak, deka mtyuba ovu
tamata ovi wol awarira
verin mia, deka msyifedan,
deka byori, deka byo'itea
afa ovi tamata liak rira.”
Inukun avyai ovu inukun
liak ra munuk lahir ihirira
ra rna'a roak inukun ini:
“Mlobang tamata liak ra
wean watan i mlobang
tenam a.”*
10 Wean i tamata isa
nlobang tamata liak ra, na ia
veka wol notu afa ovi sian ra
verin ira. Ba wean i tamata
iki watan nlobang tamata
liak, na ia not-orang munuk
roak Musa ni inukun ra.

11 Mia musti myotu wean
inyai, tevek mkya'a roak ne,
naran roak ni amar a ma
deka weadida tamata ovi
rtuba watan, na'uk byatar
ma myorang urun Yesus.
Tevek amar i beti torang
Yesus nti roak, ovu amar i
Ubu veka nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at
kakiwal, sarseri roak.
12 Ita bisma tfalak ne, dida
vava'at fiang ini wean i ovan
a mnanat roak, ovu lyawan
sarseri roak. Ba tatalik
lahir ma deka totu afa ovi
sian ra, wean tamata ovi
rira vava'at ra rna'a watan
dedan ralan. Na'uk dida
vava'at rna'a lyawan ralan,
ba musti totu a'uk afa ovi
lolin ra, wean i tataha minak
ma al tangal afa ovi sian ra.
13 Afa ovi totu na'a dida
vava'at ra musti wean lahir
tamata ovi rira vava'at ra
rna'a roak lyawan ralan.
Deka boranavut ita ovu deka
totu snoba i boranavut ita
ma taktufan, deka tsifa tia
ma watan, deka taktufan
urun ma totu watan afa ovi
wol inovan ra, deka tsin-
garahi ovu deka tbo'itea afa
ovi tamata rira.
14 Na'uk myorang watan
afa ovi Duila'a Yesus Kris-
tus notu ra. Deka myorang
kikyai bira ininan sian ovi
rotu ma myotu salasilan.

* **13:9 13:9** Keluaran 20:13-15, 17; Ulangan 5:17-19, 21.

14

Tamata ovi myorang Yesus, wean i bira fikiran ra wol wear isa, na deka msyifasala mia

1 Terang a valing averi, mtyorung ma myala tamata
i ni inorang verin Yesus wol
nangrebat obin a, ovu lolin
watan. Deka msyingarahi
ovu ia na'a afa ovi nfikir ra.
2 Tamata ovi rorang Yesus,
boku rorang ne, bisma
ra'an afamtahan afaka
watan. Na'uk tamata ovi
rira inorang wol nangrebat
obin, ira rorang ne, bisma
ra'an watan sayur.
3 Tamata i na'an afaka
watan, deka nfalak sian
tamata i na'an watan sayur,
tevek Ubu ntorung roak ma
nala ia ma neluk yanan.
Wean vali inyai verin tamata
i na'an watan sayur, deka
nfasala tamata i na'an afaka
watan, tevek Ubu ntorung
ma nala vali ia ma neluk
yanan.
4 Deka fyasala tamata liak
ni tamata sansinir a. Duan
a veka ka'i nfadoku ne,
nkarya ma lolin te wa-
hal. Wean vali inyai verin
terabir-valibira tamata ovi
rorang Yesus. Duila'a neluk
duarira, ba Ia sa'i nvolan ne,
iki kena te sala ia. Ia veka
nlobang Ni tamata sansinir a
ma not-nala ni karya a, tevek
Duila'a Ni ngrebat a.
5 Tamata boku ranovak
ne, amar isa lolin lia amar
liak ra ma rasdovu ira ma
rfadawang Ubu, na'uk boku
ranovak vali ne, amar ra
munuk wearira isa watan.
Ba fara lokat tamata norang
urun ne, afa i nanovak yai
kena.
6 Tamata i nanovak ne,
amar isa lolin lia amar
liak ra ma rasdovu ira ma
rfadawang Ubu, na nanovak
wean inyai ma nalang
Duila'a. Tamata i na'an
afaka watan notu wean
inyai ma nalang Duila'a,
tevek inan ma nfalak fara
weninyai verin Ubu na'a
afamtahan avyai. Tamata
i na'an watan sayur, ia notu
wean inyai, tevek inan ma
nalang Duila'a, ovu vali
nfalak fara weninyai verin
Ubu.
7 Tali did tinemun, na
wol tamata isa vali na'a ni
vava'at a, ka'i nfikir watan
tenan a. Wol tamata isa vali
nmata tevek afa ovi ralan
nfalak ra watan.
8 Ba velik ne veka tmata te
tva'at, na torang a'uk afa ovi
Ubu ralan nfalak ra, ovu Ia
Ni watan ita.
9 Wean inyai bi, Kristus
nmata ovu nva'at ewal roak,
boma Ia neluk Duila'a verin
tamata ovi rva'at ra ovu
tamata ovi rmata roak a.
10 Ba deka mane tamata
boku tali mia fyasala terabir-
valibira ra, ovu vali deka
fyalak sian ira, tevek ita
munuk veka tdiri Ubu
wahan ralan a, na'a wan
i ndoku ma nfareta ma
nfaleka inukun verin ita.
11 Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne,

“Duila'a nfalak ne,

‘Kena urun ma tamata ra
munuk veka rsan-
gatur na'a wahang
ralan a,

ovu ira munuk lahir veka
rtorung ne, Ubu Ya'a.'
"*
12 Wean inyai, na lokat ita
veka tdiri Ubu wahan ralan
a, ma tfalak munuk dida afa
ovi totu ra, ovu afakinimi
totu afa avyai.

Deka myotu ma terabir-valibira ra rotu salasilan

13 Wean inyai, na deka tsi-
fasala ita! Na'uk ni lolin a
tanovak ma totu wean ini:
Deka totu afa ovi rotu ma
terad a valid ra rotu salasi-
lan.
14 Ya'a ning vava'at isa
roak ovu Duila'a Yesus, ba
orang urun ne, afamtahan
afaka watan, Ubu wol nfalak
teri ma deka ta'an. Na'uk
wean i tamata isa norang ne,
afamtahan boku Ubu nfalak
teri ma deka na'an, na inyai
kena ma deka na'an.
15 Wean i motu ma teram-
valim isa ralan nwa'uk,
tevek afa ovi muan ra, na afa
ovi motu ra rfaturu roak ne,
wol mlobang ia. Deka muan
afamtahan i not-visal teram-
valim ra ma wol rorang roak
Ubu, tevek Kristus nmata
roak ma al nakvanak ira.
16 Ba deka myotu afa ovi
mnyarin ne lolin, na'uk notu
ma terabir-valibira ra rleka
na'a salasilan, ma tamata
liak rfalak sian mia.
17 Wean i Ubu nfareta
wean lahir Raja na'a dida
vava'at ra, na totu afa ovi
Ubu ralan nfalak a, ovu
dida vava'at ra malinan ovu
tamata liak, ovu vali rala-
dida lolin. Ubu inan ma totu
munuk afa avyai nlia tali
dida fana'an fanenu ra. Ita
tfarnuang munuk afa avyai,
tevek Ubu Ni Roh nkarya
na'a raladida ra.
18 Torang Kristus wean in-
yai na'a afa ovi totu ra, na
notu ma Ubu ralan lolin, ovu
vali tamata ra ralang ita.
19 Wean inyai, na ita musti
tkiwal lalawatan ma totu afa
ovi rotu ma dida vava'at ra
malinan ovu terad a valid ra,
ovu vali tsifangrebat ita na'a
dida inorang.
20 Deka tali afamtahan ovi
minovak ne, bisma mian, na
myotu ma tamata liak rleka
na'a salasilan, ma rira ino-
rang na'a Ubu wol rangrebat
roak. Afamtahan ra munuk
Ubu wol nfalak teri ma deka
ta'an, na'uk sian urun verin
tamata i na'an afamtahan
ovi rotu ma tamata ra rotu
salasilan.
21 Ni lolin a deka mian
afwatan ihin, myenu anggur
te afa ovi rotu ma minavut,
te myotu afa ovi rotu ma
tamata ovi rorang Yesus rotu
salasilan.
22 Ba terang a valing averi,
afa ovi myorang na'a bira
fana'an-fanenu ra, na mia
ovu Ubu sa'i mkya'a afa
avyai. Lolin urun verin
tamata i wol ka'i nfasala
tenan a, na'ut i notu afa ovi
nanovak ne kena.
23 Wean i ralabira raruan
ma mian afa isa, na'uk mian
watan afa yai, na Ubu nukun
mia, tevek wol myorang afa
ovi mkya'a roak ne, kena.
Wean i totu afaka watan,
na'uk wol torang ne, afa ovi
totu ra kena, na inyai salasi-
lan roak.

* **14:11 14:11** Yesaya 45:23, 49:18. Msi'ik vali Filipi 2:10-11.

15

Ita tamata inorang ra musti tsifangrebat ita, ma deka tfikir watan tenadida ra

1 Terang a valing averi, ita tamata ovi dida inorang nangrebat roak, musti tatahang nal raladida na'a tamata ovi rira inorang wol nangrebat obin. Deka mane totu watan afa ovi rfaloling raladida ra.

2 Tali bir tinemun, na lokat tamata musti notu afa ovi lolin ra verin teran a valin ra ma nfaloling ralarira ra, boma rira inorang a ntafal ma nangrebat.

3 Tevek Kristus vali Ni afa ovi notu ra wol mane nfikir watan tenan a. Na'uk rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Afa ovi tamata ra rfalak na'ut i rfalak sian Oa, fiang ini nkena roak Ya'a.”*

4 Ba afa ovi rtulis munuk roak na'a Surat Ralan, rair ita ma tatahang nal raladida, ovu dida inorang ntafal ma nangrebat, boma tfaklo'i a'uk dida vava'at ra verin Ubu.

5 Ubu notu ma tatahang nal raladida ovu nfaloling raladida ra. Ba uflurut verin Ia ma fara nlobang ita ma raladida isa watan, ma torang Kristus Yesus Ni afa ovi notu ra.

6 Ubu notu wean inyai, boma raladida isa ma tfadawang Ubu i dida Duila'a Yesus Kristus Yaman a.

Mtyorung ma myala munuk tamata inorang ra, velik ne tamata Yahudi te wol Yahudi, tevek Yesus nala roak ita munuk

7 Ba mtyorung ma msyimaklivur mia, wean Kristus ntorung roak mia na'a ralan a. Myotu wean inyai, na tamata ra rfadawang Ubu.

8 Ufangnanang mia ne, Kristus neluk roak tamata sansinir ma al nlobang tamata Yahudi ra, boma nfaturu ne, Ubu nfakena roak Ni tnorung ra. Notu wean inyai, ma nfakena afa ovi ntorung roak verin ubud-nusid ra.

9 Kristus nma vali lanit ivavan ini, boma tamata ovi wol Yahudi ra bisma rfadawang Ubu, tevek nfaturu Ni rala lolin verin ira. Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,

“Wean inyai, bi na'ut i una'a
ovu tamata ovi wol Yahudi ra, na ufalak fara weninyai verin Oa,
ovu vali udedang ovu ning dadedang ra ma al ufadawang naram a.”†

10 Rtulis vali na'a Surat Ralan ne,

“Tamata ovi wol Yahudi ra myotu inabira lolin ovu Ubu Ni tamata ovi nfili roak ira.”‡

11 Rtulis vali na'a Surat Ralan ne,

“Bangsa ra munuk fyadawang Ubu,
ovu vali tamata ra munuk mryaning Ia.”§

---

* **15:3 15:3** Na'a ayat ini, na Kristus nangrihi verin Ubu. Mazmur 69:10 † **15:9 15:9** Mazmur 18:50, 2 Samuel 22:50 ‡ **15:10 15:10** Ulangan 32:43 § **15:11 15:11** Mazmur 117:1

12 Nabi Yesaya nfalak vali ne,
"Tamata isa tali Isai ubun-
nusin ra veka nma,
ovu Ia veka nfareta
bangsa ra munuk, ovu
veka rfaklo'i a'uk rira
vava'at ra verin Ia."*
13 Ubu sa'i notu ma ita tnaban afa lolin ovi Ia veka nala verin ita. Ba uflurut verin Ia ma fara notu ma ralabira lolin. Fara Ia notu vali ma bira vava'at ra malinan, tevek myorang Duila'a Yesus. Notu wean inyai, boma Ni Roh nfangrebat ralabira ra ovu Ni ngrebat a, ma mtyafal ma fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Ia.

Paulus nfalyawang afa ovi ntulis na'a ni surat a

14 Terang a valing averi. Ya'a orang urun ne, bira lolin dawan dalang, ovu mkya'a ma lolin afa ovi Ubu nfalak ma myotu ra, ovu vali bisma msyisurak nala mia.
15 Na'uk na'a surat ini, na wol uma'it ma usurak mia ma ufalyawang lahir afa isa te irua, boma mingnanang ewal afa avyai. Ufalak wean inyai, tevek Ubu Ni rala lolin bi nala karya ini verin ya'a.
16 Ya'a eluk tamata sansinir verin Kristus Yesus ma ulobang tamata ovi wol Yahudi ra, ovu vali ukarya verin Ubu wean mela falurut, tevek ufamalik Ni Ivar Lolin na'a Yesus. Otu wean inyai, boma tamata ovi wol Yahudi ra bisma wearira persembahan verin Ubu ma rfaloling ralan a, tevek Ni Roh a nfamerat roak ira.
17 Ya'a ning vava'at isa roak ovu Kristus Yesus, ba ralang dawan na'a ning karya verin Ubu.
18 Ya'a ubrahi watan ma ungrihi na'a afa ovi Kristus notu roak nahu ya'a, ma ulobang tamata ovi wol Yahudi ra ma rot-orang afa ovi Ubu nfalak ra. Rotu wean inyai tali ning vaivatul ra, ovu vali afa ovi otu ra.
19 Ngrebat i ntali Ubu Ni Roh notu ma otu mujizat ra ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala. Ufamalik munuk roak Ubu Ni Ivar Lolin a na'a Yesus na'a wan ovi uti roak a, tali Yerusalem ti naran propinsi Ilirikum.
20 Inak urun ma ufamalik Ivar Lolin yai na'a wan ovi tamata ra wol rka'a Kristus obin, boma deka rfalak ne, ufabana watan karya ovi tamata ra rotu lan roak, wean tamata i nfadiri rahan na'a tamata liak ni fanderen.
21 Ya'a inak ma otu afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Tamata ovi wol rarenar
Ivar tali Ubu veka
rsi'ik Ia,
ovu vali tamata ovi wol
rarenar Ivar yai veka
rfan-aran vali."†

Paulus nanovak mane nti Roma

22 Ya'a ufamalik lalawatan Ubu Ni Ivar Lolin na'a wan ovi tamata ra wol rka'a Kristus obin, bi ya'a wol bisma ti utuan mia obin, velik ne inak lalawatan wean inyai.

---

* **15:12 15:12** Tafsiran boku rfalak ne, Isai ubun nusin isa veka nfareta tamata ovi wol Yahudi, na inyai Yesus. Isai yai, Raja Daud yaman a. Yesaya 11:10
† **15:21 15:21** Yesaya 52:15

23 Na'uk fiang ini otu
munuk roak ning karya ra
na'a wan ini. Varat ifira
nelak roak veli ma naran
amar ini, na inak ma ti ulola
mia.
24 Ya'a unovak mane uti
Spanyol. Ba fara bisma ulola
mia karedralan isa te irua
na'a bira kota ma itmunuk
totu inad lolin, ovu bisma
mlyobang ya'a na'a ning
banbanan ma uti Spanyol.
25-26 Na'uk fiang ini una'a
propinsi Akhaya mane uti
Yerusalem veki, ma utaha
kubang tali tamata ovi ro-
rang Yesus na'a propinsi
Makedonia ovu Akhaya. Ira
rfadoku roak ma rasdovuk
rira kubang ra ma al rlobang
tamata kasian ovi rorang
Yesus na'a Yerusalem.
27 Ira ralarira lolin ma
ka'i rfadoku roak wean
inyai. Velik aba rira varvara
vali ma rlobang tamata
kasian ovi rorang Yesus
na'a Yerusalem. Tevek tali
tamata Yahudi ra, bi tamata
ovi wol Yahudi ra rira vali
kalolin ovi rtali Ubu. Wean
inyai, ba tamata ovi wol
Yahudi rira varvara ma
rlobang Yahudi ra ovu afa
ovi rala ma al rva'at lokat
amar.
28 Wean i otu munuk roak
ning karya yai, ma ala
roak kubang ovi rasdovuk
roak verin tamata ovi rorang
Yesus na'a Yerusalem, beti
uti Spanyol, na'uk ulola mia
veki na'a bira kota.
29 Ya'a uka'a roak ne, amar
i uti ma ulola mia, na veka
ala lahir Kristus Ni kalolin
ovi dawan urun a verin mia.
30 Terang a valing averi!
Ita torang roak dida Duila'a
Kristus, ovu vali Ubu Ni Roh
notu roak ma tsilobang ita,
ba era urun ma itmunuk
taflurut verin Ubu ovu ralad
urun, ma nlobang ya'a na'a
ning karya.
31 Mlyobang ma miflurut
vali ma fara tamata ovi
wol rorang Yesus Kristus
na'a Yudea, deka rotu sian
ya'a. Miflurut vali ma fara
tamata ovi rorang Yesus na'a
Yerusalem ralarira lolin ma
rala kubang ovi utaha verin
ira.
32 Ba wean i Ubu ralan
nfalak, na ya'a bisma ti ulola
mia ovu ralang lolin. Ya'a
veka uyari ya'a ovu ralang
a lolin urun, tevek mane uti
ma ulola mia.
33 Uflurut ma fara Ubu
i nala Ni malinan verin
tamata ra, nfatuang munuk
mia. Kena urun.

16

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Roma

1 Terang a valing averi,
ya'a inak ma ufamalik verin
mia vata i naran Febe.*
Teradida ini tamata lolin
ia. Ia nkarya al nlobang
tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung na'a kota
Kengkrea.†
2 Wean i nti ma nalola
mia, na mtyorung ma myala
ia wean terad a valid ra
na'a Duila'a, tevek inovan
ma tamata ovi rorang Yesus
rotu wean inyai. Mlyobang

* **16:1 16:1** Tamata i ntaha Paulus ni surat ini naran Febe. † **16:1 16:1** Kisah 18:18

ia, wean i nera lablobang tali
mia, tevek ia nlobang tamata
rivun roak, ovu nlobang vali
ya'a.
3 Ya'a inak ma ala salam
verin Priskila ovu Akwila.
Amamunuk amkarya verin
Kristus Yesus.‡
4 Amar ovi rti roak veli,
na ira wol rbobar ma rmata
al rlobang ya'a. Ufalak
fara weninyai verin ira, ovu
wol mane ya'a watan, na'uk
tamata ovi wol Yahudi na'uk
rorang Yesus, rira sidovung
ra munuk, rfalak vali fara
weninyai verin ira.
5 Ala salam vali verin
tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung i rasdovu ira na'a
rira rahan. Ala salam verin
Epenetus, terang i ulobang
urun ia. Na'a propinsi Asia,
na ia norang lan Kristus, beti
tamata liak ra.
6 Ala salam vali verin
Maria. Ia nkarya ma al
nlobang ma dawan mia.
7 Ala salam verin An-
dronikus ovu Yunias.
Terang irua ini tamata
Yahudi ira vali wean ya'a,
ovu lan ra'abu'i vali ira ovu
ya'a. Ira rorang lan Kristus
beti ya'a, ovu vali ira reluk
rasul ovi tamata ra ralang
ira.
8 Ala salam verin Ampli-
atus, terang i ulobang urun
ia. Ia ni vava'at isa roak ovu
Duila'a wean vali ya'a.
9 Ala salam vali verin Ur-
banus, terang i amamunuk
amkarya verin Kristus.
Salam vali verin ning kida
Stakhis i ulobang urun ia.
10 Ala salam vali verin
Apeles i nfaturu roak ne,
not-orang afa ovi Kristus
nfalak ra, velik ne ntuan
susa dawan.
Salam vali verin tamata
ovi rna'a Aristobulus ni ra-
han.
11 Ala salam vali verin
Herodion, terang ini tamata
Yahudi ia vali wean ya'a.
Salam vali verin tamata
ovi rorang Yesus na'a Nark-
isus ni rahan.
12 Ala salam vali verin
Trifena ovu Trifosa. Ira
rkarya ma dawan urun
verin Duila'a.
Salam vali verin Persis
i ulobang urun ia. Ia
nkarya ma dawan vali verin
Duila'a.§
13 Ala salam vali verin Ru-
fus ovu renan a. Rufus ni
inorang verin Duila'a notu
ma tamata rivun ralang ia.
Renan a, wean watan ya'a
renang a.
14 Ala salam verin Asinkri-
tus, Flegon, Hermes, Pa-
trobas, Hermas ovu vali
terad a valid ovi irmunuk
rasdovu ira.
15 Salam vali verin Filolo-
gus, Yulia, Nereus ovu uran
a, Olimpas ovu vali tamata
ovi rorang Yesus, irmunuk
rasdovu ira.*
16 Ba lokat mia ka'i myala
salam vali verin terabir-
valibira ra ovu msyivoan
mia ovu Ubu Ni lolin a.
Tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung ra munuk, rala
salam vali verin mia.

‡ **16:3 16:3** Msi'ik Kisah 18:1-3, 18-19, 24-26; I Korintus 16:19; 2 Timotius 4:19
§ **16:12 16:12** Trifena, Trifosa, ovu Persis vata ira. * **16:15 16:15** Nereus na'a ayat ini, brana ia.

Paulus nfalyawang afa lolin ovi tamata ovi rorang Yesus musti rotu na'a rira vava'at ra

17 Terang a valing averi, era urun verin mia ma msyi'ik wabira ma lolin na'a tamata ovi rotu ma bira sidovung a nama'ar, ovu vali rweang mia ma myorang rira afa ovi rair ra. Ira rair afa ovi wol kena ra, ovu wol wean lahir afa ovi mryenar roak. Ba fyaroa lahir tenabira tali ira!

18 Ufalak wean inyai, tevek tamata avyai wol rkarya verin dida Duila'a Kristus, na'uk rfikir watan tenarira ra ma rfakena afa ovi ralarira rfalak ra. Ira rala vaivatul lolin ovu rfadawang tamata ra ma rlabir nala tamata ovi rira dardirin wol rangrebat na'a rira inorang a.

19 Tamata ra munuk rarenar roak ne, mia myotorang lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra. Wean inyai, bi ralang a lolin urun. Na'uk era ma mkya'a ma fyikir ma lolin na'a afa ovi lolin ra, ovu deka myotu afa ovi sala te sian ra.

20 Ubu i notu ma dida vava'at ra malinan a, veka not-visal lahir nitdawan ni ngrebat a, ovu notu ma nsoak na'a wahabira ralan ra. Fara dida Duila'a Yesus nala Ni rala lolin verin bir tinemun.†

21 Ning kida Timotius i amrua amkarya, nala salam vali verin bir tinemun. Lukius, Yason ovu Sosipater, rala vali salam verin mia. Terang irtelu ini tamata Yahudi ira wean vali ya'a.

22 Ya'a Tertius, utulis Paulus ni vaivatul ra na'a ni surat ini, ala salam vali verin mia, tevek itmunuk torang Duila'a Yesus.

23 Gayus nala salam vali verin mia. Ya'a Paulus, una'a teri ni rahan, ovu tamata ovi rorang Yesus rira sidovung i rasdovu ira na'a ni rahan. Erastus i nasusan fareta ni kubang a, nala salam vali verin mia. Terad i Kwartus nala salam vali verin mia.

[

24 Uflurut ma fara dida Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala lolin verin bir tinemun! Kena urun.]

Paulus nfadawang Ubu naran a

25 Mya ma tfadawang Ubu naran a! Ia Ni ngrebat a notu ma ita bisma torang lalawatan Ia, tevek mryenar roak Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Yesus Kristus. Ufamalik Ivar Lolin yai wean lahir afa ovi Ubu nfalyawang verin ya'a. Ivar yai, lan ana neluk afa fanfonak ma tamata rivun wol rka'a.

26 Na'uk fiang ini Ubu nfavotuk roak Ivar yai, ovu nfareta ami ma amfalyawang Ivar yai verin tamata ra munuk. Ubu nana'a lalawatan, ovu afa ovi nabi ra rtulis roak rotu ma tamata ra munuk rka'a roak Ivar yai, boma rorang Ubu ovu rot-orang Ni afa ovi nfalak ra.

† **16:20 16:20** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu not-visal nitdawan ma mtya sorat ia.

27 Tfadawang Ubu! Ubu ikisa watan Ia. Ia a'uk sa'i Ni kaka'a dawan na'a afaka watan. Inovan ma tfadawang Ia, nata ti wol ni wahan, tevek afa ovi Yesus Kristus notu ra. Kena urun. Ning surat a lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Paulus

Paulus ni surat i ntulis lan verin sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus

Tbas afa ovi veki

Kota Korintus lan a, kota dawan isa na'a propinsi Akhaya. Tamata ovi rna'a Korintus, rivun ira wol rka'a Duila'a obin. Ira rsangatur ma raraning ubu siklabir ra, ovu rira afa rivun ovi rotu ra sian urun. Paulus ula ia ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Korintus, ba tamata boku tali ira rorang Duila'a Yesus (Kisah 18:1-11). Na'ut i Paulus nti talik Korintus, na Apolos nma vali Korintus. Ia nban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a inyai, ovu ia nka'a urun ma nangrihi (Kisah 18:24—19:1). Apolos ini nair lalawatan tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus (1 Korintus 3:6).

Vulan ifira nelak roak, na tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus rtulis surat verin Paulus. Wean inyai bi, Paulus ntulis ni surat ini. Na'a ni surat ini, na ia nvalat afa ovi tamata Korintus rorat na'a rira surat a. Ia nsurak ira, tevek rira afa ovi rotu ra wol kena ovu wol inovan roak. Ia nsurak ira, tevek wol rsiotu lolin ira na'a rira vava'at ra. Tamata boku tali ira wol inar roak Paulus, tevek inar a'uk Apolos te tamata liak ovi rban-ulu verin ira (1:10-12; 3:1-6). Ia nvalat ira na'a afa ovi inovan verin tamata ovi rsifa roak. Na'a rira surat a, na rorat Paulus ne, ni lolin a deka rsifa, boma rira vava'at ra rmalola te wahal? Ira rorat vali ma rka'a ne, wean inba ovu vata i norang roak Yesus, na'uk awan wol norang obin, na ia bisma ntalik awan a? Afa avyai munuk Paulus nfalyawang na'a pasal 7.

Tamata ra rorat Paulus ma rka'a ne, tamata ovi rorang Yesus bisma ra'an afwatan ihin i rala roak ma neluk rira korban verin walut ra te wahal? Paulus nfalyawang afa yai verin ira. Paulus ntabu vali ira, tevek boku tali ira rfakaratat tenarira ra ovu yabi i ntali Ubu Ni Roh a. Paulus nsurak nair ira na'a afa rivun, ovu ntabu vali ira na'a ni surat ini.

Surat ini ihin a

1. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, ovu nala salam verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a Korintus. (1:1-9)
2. Paulus nsurak tamata Korintus ra, tevek rsingarahi-sikual ira, ovu vali rira afa ovi rotu ra sian urun. (pasal 1:10—6:20)
3. Paulus nala snurak verin tamata ovi rsifa roak a. (pasal 7)
4. Paulus nfalyawang na'a afwatan ihin i rala roak ma neluk rira korban verin walut ra. (pasal 8:1—11:1)

5. Paulus nfalyawang na'a vata ovi rkum-teri ulurira ra na'a sidovung ralan. (11:2-16)
6. Paulus nfalyawang na'a i ra'an roti ovu renu anggur ma rangnanang Duila'a Yesus Ni mat-matan a. (11:17-34)
7. Paulus nfalyawang na'a yabi ovi rtali Ubu Ni Roh a. (pasal 12—14)
8. Paulus nfamalik na'a tamata ovi rorang Yesus, na'uk rmata roak, ovu rira vava'at i veka nma. (Pasal 15)
9. Paulus nfalyawang na'a kubang i rasdovuk ma rala verin tamata kasian ra na'a propinsi Yudea. (16:1-4)
10. Afa ovi Paulus nera ra ovu ni salam a. (16:5-24)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Korintus

1-3 Terang a valing ovi mnya'a kota Korintus! Mia ini sidovung tamata ovi rorang Yesus. Ubu nfili roak mia, ovu notu ma bira vava'at ra rmerat urun nahu Yesus Kristus. Mia mnya'a roak sidovung yai ma myeluk Ni tamata ovi rira vava'at ra rmalola, tevek isa roak mia ovu Ia. Tamata ovi rorang Duila'a Yesus Kristus wearira vali inyai na'a wan inba watan. Ita munuk dida Duila'a verin Ia. Ya'a Paulus, ovu dida kida tamata inorang i naran Sostenes; amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus ma fara nala Ni rala lolin a verin mia, ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan. Ubu ka'i nera ovu nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus, ma ufamalik Ni Ivar Lolin a, ovu utulis surat ini verin mia.

Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek afa ovi nala roak verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus

4 Ufalak fara weninyai lalawatan verin Ubu i uran-ing a, tevek nala roak Ni rala lolin a verin mia. Rala lolin yai ntali afa ovi notu roak verin mia na'a Kristus Yesus.
5 Ya'a ufalak fara weninyai verin Ubu, tevek isa roak mia ovu Kristus, ba nala roak afa lolin rivun verin mia na'a bira vava'at ra. Ia notu wean inyai, boma na'a afaka watan, na mia bisma fyamalik urun Ni Ivar i nfamalik Yesus, ovu vali bisma minovak nala munuk afa ovi nfalak ra verin mia.
6 Afa avyai rfaturu ne, Ivar i amfamalik roak verin mia na'a Kristus, nabwa'ar urun roak na'a ralabira ra.
7 Ba Ubu Ni Roh nala roak yabi* avyai munuk verin mia, boma bisma mkyarya verin Ia na'a Ni va'i ralan a. Ba fiang ini ralabira urun al mnyaban dida Duila'a Yesus Kristus Ni amar i veka nma ewal a. Ia veka nma ma tamata ra munuk rsi'ik Ia.
8 Ia veka nfangrebat bira inorang a, ti naran amar i Duila'a Yesus Kristus veka nma ewal a. Ba na'a amar

* **1:7 1:7** Yabi na'a 1 Korintus ini, ihin a na'a vai Mala *karunia.*

yai, na wol bira sala roak
na'a Duila'a wahan ralan a.
9 Ubu veka nfangrebat
mia, tevek Ia wol nablufang
Ni tnorung i nala roak verin
mia. Ia nera mia ma bira
vava'at isa roak ovu Yanan a
Yesus Kristus. Wean inyai bi
ufalak fara weninyai verin
Ubu.

*Sidovung tamata ovi ro-
rang Yesus rsingarahi-sikual
ira*

10 Terang a valing averi!
Duila'a Yesus nsinir ya'a ma
ungrihi, na ala lahir naran
a ma ungrihi verin mia,
boma myorang afa ovi mane
ufalak verin mia ini. Era
urun ma bir tinemun deka
msyingarahi ma myotu bira
sidovung alaling. Era vali
ma mian vai isa watan na'a
bira fikiran ra ovu afa ovi
fyalak ra.
11 Terang a valing averi,
ufalak wean ini, tevek vata i
naran Klo'e ni tamata ra rma
ma rfalak verin ya'a ne, mia
msyingarahi-sikual mia ma
fyalak na'a tamata i nban-
ulu verin mia.
12 Ufalak wean inyai, tevek
ira rfalak ne, tali bir tine-
mun, na boku rfalak ne ro-
rang ya'a, Paulus. Boku
rfalak ne rorang Apolos,
boku vali rfalak ne rorang
Petrus, ovu vali boku rfalak
ne rorang Kristus.
13 Bira vaivatul avyai rotu
ma wean i msyiduk Kristus
tenan a tia ma watan! Afa
yai wol kena lahir. Ya'a,
Paulus, wol umata na'a aa
walwalur ma al ukvanak
mia, ovu wol rala narang a
ma al rbaptis mia ovu my-
orang ya'a!†
14 Ufalak fara weninyai
verin Ubu, tevek tali bir tine-
mun, na wol ubaptis munuk
mia. Ubaptis watan Krispus
ovu Gayus.
15 Ba fiang ini, wol bisma
tamata isa vali ntali mia
nfalak ne, ya'a ala narang a
ma al ubaptis ia ma norang
ya'a.
16 Ya'a utorung ne, ubaptis
vali Stefanus ovu ni rahan
teta a. Na'uk wol ungnanang
ma lolin ne, betane nlia tali
ira, na ubaptis tamata liak
boku vali na'a inyai.
17 Yesus Kristus wol
nsinir ya'a ma ubaptis
tamata, na'uk nsinir ya'a
ma ufamalik Ni Ivar Lolin.
Ya'a wol ufamalik Ni Ivar
Lolin a ovu kaka'a ovi rtali
tamata rira afa ovi rfalak
ra, tevek wean inyai, na
Kristus Ni matmatan a na'a
aa walwalur wol ni ngrebat
akataka.‡

*Ubu nfaturu Ni ngrebat a,
Ni kaka'a a, ovu Ni fikiran
a, nahu Yesus i nmata al
nakvanak ita*

18 Ba amfamalik Ivar i
nfamalik Yesus Ni matmatan
na'a aa walwalur ma al
nakvanak tamata ra. Ivar
yai vu watan verin tamata
ovi Ubu mane nukun ira,
tevek wol rorang Yesus.
Na'uk Ivar yai nfaturu lahir
Ubu Ni ngrebat verin ita, ma

† **1:13 1:13** Aa walwalur ihin a, aa i rbaku Duila'a Yesus na'a ma rfedan Ia, te na'a vai Mala nfalak ne, *Kayu Salib.* ‡ **1:17 1:17** Ivar Lolin ihin a ne, Ubu ntorung ma Yesus, Raja i ntevut dida salasilan ra, nma, boma ita bisma dida vava'at kakiwal.

nsikat ita tali dida salasilan
ra, ma dida vava'at kakiwal.
19 Afa yai wean watan afa
ovi Ubu nfalak roak na'a
Surat Ralan ne,
"Ya'a veka ufasmoang
tamata batbitar rira
fikiran ra, ovu vali
ufamwear kaka'a
dawan tali tamata ra,
boma wol rot-nala afa
ovi ranovak ra."§
20 Ba wean inba ovu
tamata batbitar ra, ovu
tamata ovi rira kaka'a
dawan a, dawan ovi rair
Ubu Ni inukun ra, ovu vali
tamata ovi rka'a rangrihi
ma uturira tamata liak rira
fikiran ra? Ubu nfaturu roak
ne, tamata ovi wol rorang Ia
rira kaka'a yai wol fyawan
akataka.
21 Ubu Ni kaka'a dawan
urun ma nvolan wean ini:
tamata ovi rna'a lanit ivavan
ini rira kaka'a dawan, na'uk
ira wol rka'a Ubu na'a rira
kaka'a ra. Ubu nfadoku roak
ma nsikat tamata ovi rorang
Ia tali rira salasilan ra, nahu
Ni Ivar Lolin i amfamalik
roak a, ma rira vava'at kaki-
wal. Ia notu wean inyai,
velik ne tamata ovi wol rka'a
Ubu rfalak ne, Ivar yai vu
watan.
22 Tamata Yahudi ra rera
faneak veki, beti rorang afa
ovi rarenar ra. Tamata Yu-
nani ra inar ma rka'a lan
veki kaka'a dawan ovi rtali
lanit ivavan ini, beti rorang.
23 Na'uk ami wol aman-
grihi wean inyai. Ami
amfamalik watan Kristus i
nmata na'a aa walwalur a.
Ivar yai nfakeri lahir tamata
Yahudi ralarira ra ovu vali
tamata ovi wol Yahudi ra
ranovak ne, Ivar yai vu
watan.*
24 Na'uk Ubu nera tamata
boku ma rorang Ia. Tamata
avyai boku Yahudi ira, ovu
vali boku wol Yahudi ira.
Na'ut i rarenar Ubu Ni Ivar
Lolin i nfamalik Yesus ma
rorang Ia, na ira rfan-aran
ne, Ia wean lahir ngrebat
ovu kaka'a tali Ubu.
25 Tamata boku ranovak
ne, Ivar i nfamalik Kristus
ne, nmata na'a aa walwalur
yai, Ivar vu watan. Velik
aba, Ivar yai nlia munuk
tamata rira kaka'a ra. Ira
ranovak vali ne, afa ovi Ubu
notu nahu Kristus wol ni
ngrebat akataka. Velik aba,
Ubu Ni ngrebat a nlia munuk
tamata rira ngrebat ra.
26 Terang a valing averi!
Eka mingnanang na'ut i Ubu
nera mia ma myorang Yesus.
Na'ut inyai, na tamata ovi
rna'a lanit ivavan ini ra-
novak ne, tamata ifira watan
tali mia rira kaka'a dawan,
ovu tamata boku watan,
tamata ra ba'i rarenar ira,
ovu vali tamata boku watan,
tamata dawan ira.
27 Na'uk Ubu nfili tamata
ovi lanit ivavan a nfalak ira
ne, rboda, boma nfama'it
tamata ovi rira kaka'a
dawan ra. Ia nfili vali
tamata ovi tamata liak ra

§ **1:19 1:19** Yesaya 29:14 * **1:23 1:23** Na'ut i rtulis Surat Ralan, na wean i tamata nmata na'a aa walwalur, inyai nfaturu ne, tamata yai wol fyawan lahir, rfama'it urun ia, ovu wol ni ngrebat akataka. Kristus yai Raja i ntevut dida salasilan ra. Ia Ni ngrebat a, utun lalawatan, ovu Ni dawan nlia munuk akataka. Na'uk tamata Yahudi wol rtorung lahir ne, Yesus yai Raja i ntevut tamata rira salasilan ra, tevek nmata. Ira rorang ne, Kristus wol bisma nmata.

rfalak ne wol fyawarira,
boma nfama'it tamata ovi
tamata ra ba'i rsoak nulu
ira.
28 Ubu nfili vali tamata ovi
tamata ra wol ka'i ralang
ira, ovu nfili tamata ovi
rfalak ne, wol fyawarira
ovu vali tamata ovi wol
rira van akataka lahir. Ia
ka'i notu wean inyai, boma
afa ovi tamata ranovak ne,
fyawarira na'a lanit ivavan
ini veka wol fyawarira lahir.
29 Notu wean inyai,
boma deka tamata isa vali
nfakaratat tenan a na'a Ubu
wahan ralan a.
30 Na'uk Ubu ka'i notu
watan ma isa roak mia ovu
Kristus Yesus. Tali Ia, na ita
tka'a Ubu Ni kaka'a dawan
a ovu Kristus nfamerat ita,
ovu notu vali ma ita bisma
lolin ewal ovu Ubu, ovu vali
nfatalik ita tali afa ovi sian
ra.
31 Ba terang a valing averi,
wean watan i rtulis roak
na'a Surat Ralan ne, "Wean
i mane tfadawang afaka
watan, na tfadawang a'uk
Duila'a, tevek Ni afa ovi notu
ra."†

2

Paulus nfamalik Kristus Ni matmatan na'a aa walwalur wol ntali ni kaka'a, na'uk ntali Ubu Ni ngrebat

1 Terang a valing averi!
Na'ut inyai, na uma roak
ma ufamalik Ivar i ntali
Ubu verin mia. Ya'a wol
utang afa i tamata ovi rna'a
lanit ivavan a rtang a, tevek
wol ala vaivatul ovi karatat
ra, te vaivatul ovi rfaminak
tamata ralarira ra.*
2 Na'ut i itmunuk ana,
uvolan roak ma ufamalik
watan Yesus Kristus, ovu Ni
matmatan a na'a aa wal-
walur verin mia. Ya'a
uvolan ma wol ufamalik afa
liak.
3 Na'ut i una'a Korintus, na
ungrihi, na'uk tenang a wol
nangrebat, ovu vali ubobar
ma raruru lalean ya'a, be-
tane wol ot-nala ning karya
a.
4 Afa ovi ufalak verin mia
yai, wol rtali tamata rira fiki-
ran ra ma usweang mia ma
myorang ya'a. Na'uk wean i
ufamalik Ubu Ni vaivatul ra
na'a Yesus, na Ubu Ni Roh
a'uk sa'i nkarya na'a tamata
ovi rarenar afa ovi ufalak ra,
ralarira ra. Afa yai nfaturu
lahir Ni ngrebat a.
5 Otu munuk afa avyai,
boma wol miklo'i bira ino-
rang a na'a tamata rira fiki-
ran ra, na'uk miklo'i watan
na'a Ubu Ni ngrebat a.

Ubu Ni Roh notu ma ita bisma tfan-aran Ni kaka'a dawan

6 Wean i amfamalik
Ubu Ni vaivatul ra verin
tamata ovi rira inorang
nangrebat roak verin Yesus,
na amfamalik ovu kaka'a
dawan ntali Ia. Na'uk, mami
afa ovi amanovak ra wol
rtali lanit ivavan ini, te wol
rtali dawan ovi fiang ini
rna'a obin, tevek amar isa,
na ira veka rmamu munuk.
7 Kaka'a dawan i amala
al amanovak ovu amfamalik
Ubu Ni vaivatul ra tali lahir

† **1:31 1:31** Yeremia 9:23 * **2:1 2:1** Naskah asli nfalak Ivar i ntali Ubu sama lahir ovu, ***afa fanfonak ovi Ubu nfavotuk roak***. Vaivatul avyai, rfaturu Kristus.

Ia. Lan ana, tamata ra wol
rka'a kaka'a dawan yai obin.
Wean inyai bi, na'ut i Ubu
wol notu lanit ivavan a obin,
na nvolan roak ma ita veka
tovu vali Ia na'a Ni vanan i
nfitik nyadat ma felan lolin
urun a.†
8 Tali tamata ovi rban-ulu
verin tamata ra na'a lanit
ivavan ini, na wol tamata
isa vali nka'a kaka'a dawan
yai. Ubu nfadoku roak afa
yai na'a Yesus. Wean i afa
yai lyawan roak verin ira,
na wol rfedan Duila'a i ba'i
raraning Ia, na'a aa wal-
walur a.
9 Na'uk wol rka'a, ba kena
lahir wean i rtulis roak na'a
Surat Ralan ne,

"Tamata ra wol rarenar
ovu wol rarea, ovu
vali wol rfikir lahir
obin, na'a afa ovi Ubu
nfadoku roak verin
tamata ovi rala lahir
ralarira ra verin Ia."‡

10 Tamata ra wol rka'a
kaka'a i Ubu nvolan
roak yai, na'uk Ni Roh
nfalyawang munuk roak afa
yai verin ami. Ni Roh nrea
ovu nka'a munuk lahir afaka
watan, ti naran afa fanfonak
ovi rna'a Ubu ralan a.
11 Wean i tamata isa, ia
a'uk sa'i nka'a afa ovi rna'a
ralan a. Ubu Ni Roh a wean
vali inyai. Ia a'uk sa'i nka'a
Ubu ralan a.
12 Na'uk Ubu nala Ni Roh
verin ami. Wean inyai bi,
ami wol amorang kaka'a ovi
rtali lanit ivavan a. Wean
vali inyai bi, ami bisma
amka'a munuk afa ovi Ubu
nala roak verin ami.
13 Ba amfalyawang vava'at
ngorva'an na'a Yesus i Ubu
nala roak verin ami yai,
na wol amala kaka'a tali
tamata, na'uk amala afa
ovi Ubu Ni Roh a nfalak
roak na'a ralamami ra.
Ami amfamalik vaivatul
kena avyai tali Ni Roh a,
ma amfalyawang afa avyai
verin tamata ovi Ni Roh
nleal roak ralarira ra.
14 Na'uk tamata ovi Ubu
Ni Roh wol nleal ralarira ra,
na ira wol rorang afa ovi
Ubu Ni Roh nfalak ra. Ira
rfalak ne, "Vaivatul avyai,
afa boda-badi watan." Ira
wol rfan-aran vali ne, Ubu Ni
Roh a'uk sa'i bisma nlobang
tamata ra ma rfan-aran vai-
vatul avyai.
15 Tamata ovi Ubu Ni Roh a
nleal ralarira ra, ira a'uk sa'i
rka'a afa ovi kena ra munuk.
Na'uk tamata ovi Ubu Ni
Roh a wol nleal ralarira ra,
wol isa vali bisma nfan-aran
tamata ovi Ubu Ni Roh a
nleal ralarira ra, rira afa ovi
ranovak ra.
16 Tevek rtulis roak na'a
Surat Ralan ne,

"Iki veka nka'a Duila'a
ralan a, ovu iki bisma
nsurak Ia?" Na'uk
ita, tamata ovi Ni Roh
nleal roak ita, dida
fikiran ra wear isa
roak ovu Kristus.§

3

*Deka myotu afa ovi rotu
ma bira sidovung a veka*

† **2:7 2:7** Na'a ayat ini, na Ubu Ni kaka'a dawan ihin a, afa ovi nvolan roak ma Yesus notu al nlobang ovu ntevut tamata ra. Wean i torang Yesus, na ita tovu vali Ubu Ni dawan a ovu nalang vali ita. ‡ **2:9 2:9** Yesaya 64:4 § **2:16 2:16** Yesaya 40:13

nama'ar

1 Terang a valing averi! Na'ut i itmunuk ana, wol ungrihi nala verin mia wean tamata ovi Ubu Ni Roh nleal ralarira ra. Na'uk ungrihi watan verin mia wean tamata ovi rira ininan sian ra rtali tenarira ra ma rorang afa avyai, tevek mia weabira kasiko'u yanat ra ma bira inorang a wol nabwa'ar obin na'a Kristus.

2 Kasiko'u yanat ra bisma renu susu watan, ba wol bisma ra'an afamtahan obin. Mia weabira vali inyai. Lan ana, ya'a wol air mia ovu vaivatul ovi inovan verin tamata ovi rira inorang rangrebat verin Yesus, tevek mia wol bisma fyan-aran afa avyai obin. Ba ma naran amar ini, na mia wol bisma mryenar ovu fyan-aran vaivatul avyai obin.

3 Mia bira vava'at ra rtali watan bira ininan sian ovi rtali tenabira ra. Ba wean i wol inabira ma msyi'ik tamata liak rira lolin ra ovu msyingarahi-sikual mia, na inyai nfaturu lahir ne, myorang watan bira ininan sian ovi rtali lanit ivavan a, ma weabira tamata ovi wol rka'a Ubu.

4 Wean i tamata boku rfalak ne, “Ami amorang Paulus,” na liak ra rfalak vali ne, “Ami amorang Apolos,” na inyai nfaturu roak ne, bira afa ovi myotu ra myorang watan bira ininan sian ovi rtali lanit ivavan ini.

5 Ba wean inyai, na fyikir ne ya'a ini iki ovu Apolos yai iki, ma msyingarahi-sikual mia? Ami tamata sansinir ami watan verin Duila'a, ma amsurak amair roak mia, boma myorang Kristus. Ba amfabana watan karya i Duila'a nala roak verin lokat ami.

6 Na'a Ubu Ni va'i ralan a, na ya'a, Paulus, ufamalik Yesus Kristus Ni vaivatul ra, wean tamata ovi rotu rira va'i ma ravuri-rava nabat ra. Apolos nair mia ma bira inorang nmela, wean tamata ovi rala wear ma rtitik nabat ra. Na'uk Ubu sa'i nkarya na'a ralabira ra, wean i notu ma nabat avyai rarubu.

7 Na'a karya ini, na tamata ovi ravuri-rava te rtitik nabat ra, wol rarekan ira. Trekan a'uk Ubu, tevek Ia sa'i nfarubu nabat ra.

8 Tamata i navuri-nava nabat ra, ovu tamata i nala wear ma ntitik nabat ra, irua wear isa watan. Ubu veka naval rira rala lolin ra lokat ira ma inovan ovu afa ovi rotu ra.

9 Ami amkarya na'a Ubu Ni va'i ralan a ovu amotu karya i nala verin ami. Mia ini Ubu Ni va'i a ovu Ni rahan a.

Yesus Kristus neluk fanderen na'a dida vava'at ra

10 Ubu nala yabi* verin ya'a ma ufamalik lan Yesus Kristus verin mia. Ning karya yai wean tamata i ni kaka'a dawan ma notu rahan, na nfadoku lan fanderen a. Tamata ovi rair mia, ira wearira tamata ovi rfadiri rahan na'a fanderen i otu roak yai ratan a. Na'uk

* **3:10 3:10** Msi'ik catatan na'a 1 Korintus 1:7.

tamata ovi rfadiri rahan yai
lokat ira musti rsi'ik ma lolin
rira karya ra na'a fanderen
yai.
11 Ubu ka'i nfadoku roak
Yesus Kristus ma neluk fan-
deren verin mia, ma fyadiri
bira inorang a. Ba wol
tamata isa vali bisma nair
mia na'a fanderen liak.
12 Wean tamata ovi rma
ma rkarya ma lolin, ovu
karya i Ubu nala verin ira
ma rair mia, na ira wearira
watan tamata ovi rfadiri ra-
han na'a fanderen yai ratan
a ovu masa, perak, ovu vali
vatmasmasa i fyawan urun
a. Na'uk wean i tamata
liak rma ma wol rkarya ma
lolin na'a karya yai, na ira
wearira tamata i nfadiri ra-
han ovu aa, ria, ovu lavurun
ovi rangaran roak a.
13 Lokat tamata rira karya
ra veka rvotuk na'ut amar i
Yesus Kristus veka nma ewal
a, tevek na'a amar yai vali,
na Ia veka nma ovu yafu ma
nfavotuk lahir lokat tamata
rira karya ra. Ia veka nala
yafu yai ma al nlanat ira,
boma nsi'ik lahir ne, rira
karya ra mnga'un te wahal.
14 Ba wean i rira karya
ra rtahang nala yafu yai, na
Ubu veka naval† ira na'a rira
rala lolin ra.
15 Wean i yafu nasnuri
nala rira karya ra, na ira
raruki ma dawan. Na'uk
Ubu veka nsikat ira tali
rira salasilan ra, boma rira
vava'at kakiwal. Na'uk
wearira lahir tamata ovi
rfaturu linga'an ma raling
vatuk tamata ra tali yafu
ralan ma rti murin.
16 Mia wol mkya'a ne, mia
weabira lahir Ubu Ni Rahan
Dawan Falurut?‡ Mia wol
mkya'a vali ne, Ubu Ni Roh
nleal mia?
17 Mimunuk weabira lahir
Ubu Ni Rahan Dawan Falu-
rut i nmerat urun yai. Ba
tamata iki watan wean i not-
visal Ubu Ni Rahan Dawan
Falurut a, na Ia veka not-
visal tamata yai.
18 Deka tamata isa vali tali
mia ka'i nlabir watan tenan
a. Wean i tamata boku ra-
novak ne, rira kaka'a dawan
wean tamata ovi rna'a lanit
ivavan ini rfikir a, na tamata
avyai musti rotu ma felarira
ra wean tamata boda-badi
ra. Ira rotu felarira wean
inyai, boma rira vali kaka'a
dawan tali Ubu.
19 Tamata ovi ranovak ne,
rira kaka'a dawan wean
tamata ovi rna'a lanit iva-
van ini, na Ubu nfadoku ne
rboda urun. Rtulis roak na'a
Surat Ralan ne, “Ubu nala
rira kaka'a ra ma al nfab-
riang lahir ira ma nfaleka
ira.”§
20 Rtulis vali na'a Surat
Ralan wean ini, “Duila'a
nka'a munuk lahir tamata
ovi rira kaka'a dawan rira
afa ovi ranovak a. Afa avyai
munuk wol ihir akataka.”*
21 Wean inyai bi era verin
mia ma deka myalang ovu
fyakaratat a'uk tamata boku,
na boku wahal. Deka fyikir
wean inyai, tevek Ubu notu

† **3:14 3:14** Faliak ***naval ira na'a rira rala lolin ra***, na'a vai Mala tfalak ne, *dia memberikan upah kepada mereka.* ‡ **3:16 3:16** Ubu Ni Rahan Dawan Falurut te bis tfalak vali ne, Yahudi rira Rahan Dawan Falurut, vai Mala nfalak ne, *Bait Allah.* § **3:19 3:19** Ayub 5:13 * **3:20 3:20** Mazmur 94:11

afakataka munuk roak verin
mia ma na'a bira lolin.
22 Ubu nera ya'a, Apolos
ovu Petrus ma amlobang
mia, ba mia bira vali ami.
Lanit ivavan ini ovu bira
vava'at ra, ovu bira mat-
matan ra, amar ini ovu
amar ovi veka rma ini, Ubu
nfadoku munuk roak afa
avyai verin mia.
23 Ubu Ni Kristus, ovu Kris-
tus Ni munuk roak mia.

4

Ubu sa'i nfaleka inukun verin tamata ra, ba deka fyaleka inukun verin Ni rasul ra

1 Terang a valing averi,
ya'a, Paulus, utulis surat
ini verin mia ma ufalak
ne, mia musti fyikir watan
ne, ya'a ovu Apolos, Kris-
tus Ni tamata sansinir verin
ami. Ba amfabana karya i
nala verin ami ma amotu a.
Ubu nala varvara verin ami
tamata ovi amfamalik ivar
fanfonak ovi lan ana, Ia wol
nfavotuk obin verin tamata
ra.
2 Ba wean i tamata isa
nvara karya tali ni dawan a,
na tamata yai musti nfabana
ma lolin karya yai ovu ralan
urun.
3 Na'uk verin ya'a, velik
ne mia ka'i fyaleka inukun
verin ya'a, te myala ya'a ti
udiri tamata i ba'i nfaleka
inukun verin tamata ra wa-
han ralan a ma al mdyava
ning sala a, na ralang a wol
sian na'a afa avyai. Ya'a
vali wol mane ka'i ufaleka
inukun verin ya'a tali karya
i otu ra verin Ubu.
4 Ufikir na'a ralang a ne,
wol ning sala akataka na'a
karya i Ubu nala roak verin
ya'a ini. Na'uk afa yai wol
mane nfaturu ne, wol ning
sala. Duila'a sa'i nfadoku ne,
ning karya verin Ia yai, kena
te sala.
5 Ba terang a valing averi,
deka fyamalik tamata liak
rira karya ra ne, lolin te
sian. Mnyaban ma Duila'a
nma ewal. Ia veka nfavo-
tuk afa fanfonak ovi rna'a
ngarmeran ralan a, ovu vali
Ia veka nfalyawang afa fan-
fonak ovi tamata ra ranovak
na'a ralarira ra. Amar yai
vali, na Ubu veka nraning
tamata ra lokat ira, ma ino-
van ovu afa ovi rotu ra.*
6 Terang a valing averi, tali
afa ovi ufalak na'a tenang a,
na ufalak vali verin Apolos.
Lolin ma otu wean ini, boma
nlobang mia ma misahak ma
mkya'a vaivatul ini: “Deka
myotu ma nlia tali vai-
vatul ovi Ubu nfadoku roak
yai,” boma deka fyakaratat
tenabira ra ma fyadawang
tamata boku, na fyalak sian
tamata liak ra.
7 Iki nfadoku roak ne,
fyawabira nlia tamata liak
ra? Wol mkya'a ne, bira
yabi ovu kaka'a, ovu vali
afa ovi na'a bira vava'at ra
munuk lahir Ubu nala verin
mia? Afakinimi mingrihi
ma fyefik buburbira ra al
fyakaratat tenabira ra? Mia
wean i fyakaratat tenabira

* **4:5 4:5** Paulus nfamalik tamata liak rira karya na'a ayat ini ihin a ne, Paulus ovu rasul liak rira karya ra.

ra ne, afakataka munuk Ubu
wol nala verin mia?

8 Mia minovak ne, afa ovi
inabira ra rna'a munuk roak
ovu mkya'i roak? Mia fyikir
vali ne, bira munuk yabi ra
ovu kaka'a ra? Fyakaratat
tenabira ra ma wean raja
mia? Inak urun ma bira
inorang rangrebat wean raja
ra, ovu wean ami. Fara
wean inyai, boma itmunuk a
tfareta na'a isa!†

9 Ya'a unovak na'a ralang
a ne, na'a sidovung tamata
ovi rorang Yesus, na Ubu
nfadoku roak van i ko'u
rahi lia munuk a verin
ami rasul ra. Weamami
lahir tamata ovi rfaleka roak
inukun matmatan a verin
ira, ma tamata ra ovu Ubu
Ni sansinir ra tali lanit ratan
irmunuk rbana al ramunin
ira.

10 Tamata ovi rna'a lanit
ivavan a rfikir ne, tamata
boda-badi ami, na'uk mia
minovak ne, bira kaka'a
dawan, tevek isa roak mia
ovu Kristus. Tamata boku
rfalak ne, wol mami ngre-
bat, na'uk fyefik buburbira
ra ma fyalak ne, bira ngrebat
tali Ubu. Tamata ra ralang
mia, na'uk ami wahal!

11 Ami mami kadaravit
ra viar watan, ovu tamata
ra ba'i rvaval ami. Ami
wol mami rahan ma am-
leal ovu wol afamtahan ma
ama'an, ovu vali wol wear
ma amenu. Ami wol mami
afa avyai munuk ma naran
amar ini.

12 Ami amkarya ma rati
fala ami, beti amafna'an.
Tamata ra ri'it ami, na'uk
amera verin Ubu ma nafla-
har ira. Tamata ra rwi-rwa
ami, na amtahang ralamami
watan.

13 Wean i tamata ra rfalak
sian ami, na amvalat ira
ovu mami vaivatul lolin ra
watan. Tamata ra rfikir ne,
ami weamami watan bebu
ovi rna'a lanit ivavan a. Ma
naran amar ini, tamata ra
rotu ami wean afa ngra-
ngrodi ra ma wol fyawa-
mami lahir!

14 Ya'a utulis afa avyai
verin mia, wol mane al
ufama'it mia. Na'uk mane
ufangnanang lahir mia,
tevek weabira roak yanak
lalean ra.

15 Ba velik ne tamata rivun
vutu reluk tuan guru ma rair
Kristus verin mia, na'uk ya'a
sa'i eluk yamabira, tevek
ufalyawang lan Yesus Kris-
tus Ni Ivar Lolin a verin mia
ovu myorang Ia.

16 Ba era verin mia ma
na'a bira vava'at ra, na
musti myot-orang lahir afa
ovi otu roak verin mia.‡

17 Wean inyai bi, usinir
Timotius ma nti nalola mia.
Ia wean lahir yanak lalean
a, ba ulobang urun ia. Ia
not-orang lalawatan afa ovi
Duila'a nfalak ra, ba veka
nfangnanang mia na'a afa
ovi air verin mia, ovu afa
ovi otu ra na'a ning vava'at

† **4:8 4:8** Paulus ntabu sidovung Korintus ma nfalak ne, rfakaratat tenarira wean tamata ovi rka'i roak. Velik aba, rboda-badi, ovu tamata kasian ira, tevek rfakaratat tenarira wean inyai. Velik aba, ira wol raja ira, na'uk Paulus nangrihi wean inyai ma ntabu ira ma nfalak ne, ira wearira isa watan. ‡ **4:16 4:16** Paulus nsurak ira ma rot-orang afa ovi notu ra, tevek ia neluk roak yamarira na'a rira inorang.

i orang Yesus Kristus. Afa
avyai air munuk roak verin
sidovung tamata ovi rorang
Yesus na'a wan inba watan.
18 Na'uk tamata boku tali
mia fyakaratat tenabira ra
ma fyalak ne dawan mia,
tevek fyikir ne, veka wol
ewal roak ya'a.
19 Na'uk wean i Duila'a
nfaturu linga'an verin ya'a,
na wol mnanat, na veka uti
ulola mia ma usi'ik lahir
tamata avyai rira afa ovi
rotu ra, boma uka'a lahir ne,
tamata avyai rala ngrebat
tali inba ma rotu afa avyai.§
20 Tevek wean i Ubu
nfareta tamata ra wean
lahir Raja, na ira wol
mane rangrihi watan, na'uk
rfaturu ngrebat yai na'a rira
vava'at ra.
21 Ba inabira ma otu aka?
Mingnanang, ma mkyati
bira fikiran sian i fyakaratat
tenabira ra, boma na'ut i
uma, na deka ungrova mia.
Myotu wean inyai, na ralang
lolin ma air mia ovu ning
silobang a.

5

Sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus rotu salasilan

1 Terang a valing averi,
tamata ra rarenar roak ne,
na'a bira sidovung a, na
tamata ra rsifa tia ma watan
ovu tamata ovi wol awarira
verin ira.* Urenar ne,
tamata isa ntuba lahir ovu
renan fareling a! Velik ne
tamata boku wol rka'a Ubu,
na'uk wol tatuan afa sian
i wean ini obin na'a rira
vava'at ra.
2 Velik ne mia musti
mya'it, tevek afa i brana yai
notu a, na'uk mia fyakaratat
watan tenabira ra. Velik aba,
ralabira ra musti lalau urun
ovu myaling vatuk lahir
tamata yai tali bira sidovung
a.
3 Tevek mia mkya'a roak
ne, itmunuk wol tna'a wan
isa, na'uk ufikir lalawatan
mia. Velik ne wol tna'a
wan isa, na'uk wean watan
i una'a roak bira sidovung a,
ma ya'a ufaleka lahir inukun
verin tamata i notu afa sian
yai.
4-5 Wean i misdovu mia
ovu ngrebat i tali dida
Duila'a Yesus Kristus, na
fyikir watan ne, ya'a una'a
roak bira sidovung a. Ba
myala Duila'a Yesus Kristus
naran a ma myaling vatuk
tamata yai tali bira sidovung
a, ma myala ia ti verin
nitdawan a, boma nwi-nwa
ia ma ni susa dawan ila'a.
Myotu wean inyai, boma ti
naran amar i Duila'a veka
nma ewal ma nukun tamata
ra, na Ia veka nala tamata
yai ni roh a ma nsikat ia tali
ni salasilan ra, ma ni vava'at
kakiwal.†
6 Ba wol inovan lahir ma

§ **4:19 4:19** Paulus nfamalik ***rala ngrebat*** na'a ayat ini ihin a, rira ngrebat tali Ubu Ni Roh, te ira ka'i rangrihi watan. * **5:1 5:1** ***Tamata ra rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira*** ihin a ne, tamata ovi rsifa roak, na wol bisma rsifa ovu tamata liak. Varverun ovu vata mnelat ra wol bis rotu vali wean inyai. † **5:4-5 5:4-5** Paulus ni maksud na'a ayat ini, na rala tamata i notu sian yai verin nitdawan a, boma nahil ma ntalik tali ni salasilan ra.

fyakaratat tenabira ra na'a
afa ovi sian ra. Mia wol
mkya'a ne ragi, velik ne ko'u
watan, na'uk bisma nfamela
terigu ma dawan ila'a. Inyai
wean vali tamata i notu afa
sian isa watan, na'uk bisma
nlabir nala munuk mia.
7 Byatuk kikyai bira afa
sian ovi myotu ra, tevek afa
sian avyai wean lahir ragi
i mnanat a. Myotu wean
inyai, na mia weabira lahir
roti i wol rotu ragi na'a, ba
myerat roak, tevek Ubu Ni
roak mia. Kristus neluk roak
domba yanan ma nmata al
nakvanak ita. Ia notu wean
inyai ma neluk linga'an ma
Ubu naling vatuk dida salasi-
lan ra, wean lahir domba i
tamata Yahudi rfedan na'a
rira amar dawan Paskah.‡
8 Ba mya ma totu snoba
al tangnanang amar dawan
yai, ma deka ta'an roti i
rfadoku ragi mnanat na'a.
Inyai ihin a ne, na'a dida
vava'at ra, deka totu lahir
afa ovi sian ra munuk, ovu
deka tfikir sian tamata liak
ra. Na'uk totu a'uk afa ovi
lolin ra ovu afa ovi kena ra,
ma deka tsileti lahir ovu afa
ovi sian ra.§
9 Utulis roak na'a ning
surat lan a, ma ufalak verin
mia ne, deka myotu kida
ovu tamata ovi rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol
awarira verin ira.
10 Ya'a wol mane ufalak
ma deka myotu kida ovu
tamata ovi wol rorang Ubu
na'a lanit ivavan ini. Tamata
avyai rsifa tia ma watan
ovu tamata ovi wol awarira
verin ira, te inar ma rtafal
ila'a rira metan ra ma rfikir
a'uk tenarira ra, te rsiklabir,
boma rala tamata liak rira
metan ra, te rsoak nulu wa-
lut ra. Wean i mdyir-talik
lahir lanit ivavan ini, beti
bisma fyaroa tenabira ra tali
tamata ovi wol rorang Ubu.
11 Na'uk inak ma
ufalyawang afa ovi utulis
roak verin mia na'a ning
surat a ne, deka myotu kida
ovu tamata ovi rfalak ne
rorang Yesus, na'uk rsifa tia
ma watan ovu tamata ovi
wol awarira verin ira. Deka
myotu kida vali ovu tamata
ovi rfalak ne rorang Yesus,
na'uk inar ma rtafal ila'a
rira metan ra ma rfikir a'uk
tenarira ra, tamata ovi rsoak
nulu walut ra, tamata ovi
rfalak sian tamata liak ra,
tamata ovi boranavut ira,
ovu vali tamata ovi rsiklabir,
boma rala tamata liak rira
metan ra. Deka myotu kida
ovu tamata ovi rfalak ne
rorang Yesus, na'uk rotu
afa sian avyai, ovu vali
deka ti naran i mdyoku ma
mifna'an ovu ira!
12-13 Ya'a wol bisma
ufaleka inukun verin tamata
ovi wol rna'a sidovung
tamata ovi rorang Yesus,

‡ **5:7 5:7** Tamata Yahudi rotu snoba na'a rira amar dawan Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir, ma ra'an roti ovi wol rfadoku ragi na'a, ovu vali rfedan domba. Vai mala nfalak domba i rfedan na'a amar dawan yai, domba Paskah. Keluaran 12:5-8 § **5:8 5:8** ***Deka ta'an roti i rfadoku ragi mnanat na'a, na'uk ta'an roti i wol rfadoku ragi na'a***, ihin a ne, totu afa ovi lolin ovu afa ovi kena na'a dida vava'at ra. Ihin vali ne, deka totu kikyai afa ovi sian ra. Keluaran 12:1-29, 13:6-8.

tevek wol ning varvara yai.
Ubu a'uk sa'i nfaleka inukun
verin ira. Na'uk mia tamata
ovi myorang Yesus bisma
fyaleka lahir inukun verin
terabir-valibira ovi rotu
salasilan na'a bira sidovung
a. Tevek rtulis roak na'a
Surat Ralan ne, “Mila'ing
vatuk tamata ovi rotu afa
ovi sian ra tali bira sidovung
a.”*

6

Tamata ovi myorang Yesus deka myovun bira kida ra verin fareta i wol nka'a Ubu ma nfaleka inukun verin ira

1 Terang a valing averi!
Wean i msyingarahi ovu
terabir-valibira tamata
inorang isa, na deka ti
myangadu ia verin tamata
i wol nka'a Ubu, ma nfaleka
inukun verin ia. Afakinimi
wol myera verin Ubu Ni
sidovung tamata ovi rorang
Yesus ma rfaleka inukun
verin ia?
2 Mia betane wol mkya'a
ne, Ubu Ni tamata ovi rorang
Yesus veka rfaleka inukun
verin tamata ovi rna'a lanit
ivavan a? Wean i kena ma
fyaleka inukun verin tamata
ovi rna'a lanit ivavan ini, na
afaki notu mi wol myurus
nala tamata ovi rsingarahi
na'a rira afa ovi wol ihir
akataka na'a bira sidovung
ralan a?
3 Mia betane wol mkya'a
vali ne, ita veka tfaleka
inukun verin Ubu Ni
sansinir ra tali lanit ratan?
Ba wean i kena, na ita bis
lahir ma turus nala angangal
ovi lokat amar, na ba'i
tatuan na'a dida vava'at ra.
4 Ba afaki notu mi myan-
gadu afa sala ovi ba'i totu
lokat amar na'a dida vava'at
ra verin tamata ovi wol
rna'a bira sidovung tamata
ovi rorang Yesus, ma rfaleka
inukun verin ira? Mia wol
myalang tamata avyai.
5 Ufalak wean ini ma al
ufama'it mia, tevek uka'a
lahir ne, tali mia, na tamata
boku rira kaka'a dawan ma
rurus nala afa ovi rotu
ma msyingarahi ovu terabir-
valibira tamata ovi rorang
Yesus!
6 Na'uk mia myotu ma
naling ma lolan watan. Mia
myangadu terabir-valibira
tamata ovi rorang Yesus
verin tamata ovi wol rorang
Ubu, ma rfaleka inukun
verin ira.
7 Ba wean i msyingarahi
ovu terabir-valibira ra ma
msyimangadu mia na'a
tamata ovi wol rorang Ubu
waharira ralan ra, na wol
utubira lahir, na'uk rfaruki
munuk mia. Ni lolin a,
terabir-valibira rfaruki mia
ovu rotu sian mia watan.*
8 Na'uk mia ini ka'i my-
otu afa ovi sala ra, ovu ka'i
fyaruki watan tamata liak
ra, velik ne terabir-valibira
avyai tamata inorang ira.
9 Mia mkya'a roak ne,
tamata ovi rira vava'at ra

* **5:12-13 5:12-13** Ulangan 13:5, 17:7

* **6:7 6:7** Paulus nfasala tamata ovi rorang Yesus rira sidovung, tevek rsingarahi. Ayat ini nfalak ne, ni lolin a, tamata ovi rorang Yesus rfaruki tamata inorang liak, ihin a ne, afa yai lolin rahi rsingarahi na'a tamata ovi wol rorang Ubu waharira ralan ra.

rkiluk-rkiban, ira veka wol
warira na'a Ubu Ni Fareta
a. Mia deka ka'i mlyabir
tenabira ra, tevek tamata
ovi rsifa tia ma watan ovu
tamata ovi wol awarira
verin ira, ovu tamata ovi
rsoak nulu walut ra, ovu
tamata ovi rsifa roak na'uk
rtuba ovu tamata ovi wol
awarira verin ira, ovu vali
brana ovi ka'i rsifa ovu
brana, irmunuk veka wol
warira na'a Ubu Ni Fareta
a.
10 Tamata barborin ra,
tamata ovi inar ma rtafal
ila'a rira metan ra, tamata
boranavut ra, tamata ovi
rfalak sian tamata liak ra,
tamata ovi rsiklabir boma
rala tamata liak rira metan
ra, na ira vali veka wol
warira na'a Ubu Ni Fareta a.†
11 Lan ana, tamata boku
tali bira sidovung a rotu
lahir wean inyai. Na'uk fi-
ang ini, Ubu nfamerat roak
mia tali bira salasilan ra
ma mnya'a roak Ni sidovung
a. Ia notu vali ma bira
vava'at ra rmalola, nahu
Duila'a Yesus Kristus Ni afa
ovi notu a, ovu vali Ubu Ni
Roh nkarya na'a ralabira ra.‡

*Snurak ma tamata ovi ro-
rang Yesus deka rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol
awarira verin ira*

12 Terang a valing averi!
Tamata boku rfalak ne, "Ita
bisma totu afaka watan,
wean i raladida ra rfalak."
Na'uk afa boku wol rlobang
ita na'a dida inorang a. Velik
ne bisma otu afaka watan
na'a afa ovi Ubu wol nfalak
teri, na'uk wol utorung ma
otu afa avyai, tevek ufena
ma afaka watan rfareta ten-
ang a.
13 Tamata boku tali mia
rfalak ne, "Afamtahan ovi
ta'an ra rsuta evudida ralan
a, ovu vali evudida ralan a
nsa'a afamtahan ovi ta'an
roak a." Na'uk ti naran amar
i veka tna'a lanit ratan a, na
Ubu veka nfamwear munuk
afamtahan ra ovu tenadida
ra. Ba deka tala tenadida
ra ma tatuba ovu tamata ovi
wol awadida verin ira, na'uk
tala tenadida ra ma al tkarya
verin Ubu. Totu wean inyai,
tevek Ia Duila'a verin ita, ma
nfalak afa ovi totu ra na'a
tenadida ra.
14 Ubu nfava'at ewal
Duila'a Yesus tali matmatan
ovu Ni ngrebat a, ba Ia veka
nfava'at vali ita wean inyai.
15 Mia musti mkya'a ne,
Kristus Ni roak tenabira ra,
ba wol bisma myala tenabira
ra verin vatlean ra. Wol
bisma myotu wean inyai,
tevek wean i myotu, na inyai
wean watan i myala roak
Kristus tenan boku ma isa
roak ovu vata i wean inyai.
16 Betane mia wol mkya'a
obin ne, tamata i nala roak
tenan a verin vatlean, na isa
roak ia ovu vata yai? Surat
Ralan a nfalak ne, "Brana
ovu vata a veka ikisa watan
ira."§
17 Na'uk tamata iki watan,
wean i isa roak ia ovu

† **6:10 6:10** Yesaya 9:5-6 ‡ **6:11 6:11** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nfamerat Ni tamata ra nahu Duila'a Yesus Kristus, ihin a ne, Ia nfamerat tamata ovi rorang Yesus nahu afa i Yesus notu, te nfamerat ira nahu Ubu Ni ngrebat a. § **6:16 6:16** Kejadian 2:24; Efesus 5:31 * **6:17 6:17** Vai Yunani nfalak ne, ***Tamata iki watan i nkeak tenan ovu Duila'a.***

Duila'a, na tamata yai ni roh
a isa roak ovu Duila'a.*
18 Ba deka msyifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol
awabira verin ira. Tamata
i nsifa tia ma watan wean
inyai, na ia ka'i not-visal
watan ni vava'at a, nlia tali
salasilan liak ra munuk.†
19 Mia mkya'a urun ne,
Ubu Ni Roh nleal tenabira ra,
ovu tenabira ra wean lahir
Ubu Ni Rahan Dawan Falu-
rut. Ba mia wol bira watan
tenabira ra, tevek Ubu Ni
munuk tenabira ra.
20 Velik aba, mia mkya'a
roak ne, Ubu nbahir ma
dawan roak mia. Ia nala
Yesus verin tamata ra
ma rfedan roak Ia ma al
nakvanak mia, ovu afa yai
fyawan urun! Ba myotu
munuk a'uk afa ovi lolin
ra ovu tenabira ra, boma
tamata ra rfadawang Ubu.

7

Snurak verin tamata ovi rsifa roak a

1 Terang a valing averi!
Fiang ini mane ufalyawang
lahir verin mia na'a afa ovi
mtyulis roak verin ya'a. Mia
myorat ya'a ne, "Wean i
brana ra wol rsifa, na inyai
lolin watan? Inyai kena te
wahal?"
2 Ufalak ne, kena. Ba ki
ufalyawang afa yai verin
mia. Tevek tamata rivun
rsifa tia ma watan ovu
tamata ovi wol awarira
verin ira, ba ni lolin a, lokat
brana ka'i nsifa watan ovu
awan a. Lokat vata ra vali
musti awarira isa watan,
boma deka rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol
awarira verin ira.
3 Brana i nsifa roak musti
notu munuk afa lolin ovi
inovan ma notu verin awan
a. Wean vali inyai verin vata
i nsifa roak a. Ia musti notu
munuk afa lolin ovi inovan
ma notu verin awan a.
4 Vata i nsifa roak a, wol
mane ka'i nfareta watan
tenan a, na'uk awan nfareta
vali ia. Wean vali inyai
verin brana i nsifa roak a.
Ia wol mane ka'i nfareta
watan tenan a, na'uk awan
a nfareta vali ia.*
5 Deka mane ka'i mifena
watan ma wol mtyuba ovu
awabira ra ma fyakena rira
ininan ra. Bis watan ma
myotu wean inyai, na'uk
wol mane mnanat da'in,
asal ne mian vai isa roak,
boma fyadoku amar boku
ma miflurut. Myotu munuk
wean inyai, beti mtyuba isa
ewal, boma nitdawan a deka
nweang nala mia, tevek wol
mtyahang nala bira ininan
ra.
6 Ufalak watan ne, wean i
mia ovu awabira ra fyadoku
ma wol mtyuba isa na'a
amar boku, na wol akataka.
Na'uk ya'a wol ufareta mia
wean inyai.†
7 Ni lolin a, wean i tamata
ra munuk wearira ya'a ma
wol rsifa. Na'uk Ubu nala
roak yabi lokat tamata, ba
dida yabi ra rsialing ira.
8 Na'uk tamata ovi wol
msyifa ra ovu vata varu ra,

† **6:18 6:18** Amsal 7:6-27 * **7:4 7:4** Ayat ini ihin a, vata ovu brana irua lahir musti rfikir lan awarira a, beti tenarira ra. † **7:6 7:6** Tamata boku rtafsir Paulus ni maksud ma tamata bis rsifa, na'uk wol nfareta tamata ma rsifa.

eka mryenar ma lolin ning
snurak ini: ni lolin a deka
msyifa kikyai, ma weabira
watan ya'a.‡
9 Na'uk wean i wol mtya-
hang nala bira ininan ra ma
msyifa, na lolin watan ma
msyifa. Tevek wean i wa-
hal, na bira ininan yai veka
ntafal ma sian.
10 Tamata ovi msyifa roak
a, eka mryenar ma lolin
fareta i ufalak ini, tevek
fareta ini wol ntali ya'a,
na'uk ntali lahir Duila'a.
Ihin a wean ini: vata ovi
msyifa roak a wol bisma
mtyalik awabira ra.
11 Wean i mtyalik awabira
ra, na wol bisma msyifa
ewal ovu tamata liak ra.
Na'uk bis myotu ma lolin,
ma msyifa ewal ovu awabira
ra. Brana ovi msyifa roak,
wol bisma mtyalik awabira
ra.
12 Snurak isa ini wol ntali
Duila'a, na'uk ntali watan
ya'a. Snurak a wean ini:
Wean i teradida isa nsifa
roak ovu vata i wol no-
rang Yesus, na'uk vata yai
ntorung ma ni vava'at isa
ovu teradida yai, na deka
mane brana ntalik ia.
13 Wean i vata isa nsifa
roak ovu brana i wol no-
rang Yesus, na'uk brana yai
ntorung ma ni vava'at isa
ovu teradida yai, na deka
mane vata ntalik ia.
14 Brana i norang roak
Duila'a Yesus, na'uk awan
a wol norang, na Ubu notu
ma awan ralan a ntafal ma
lolin tevek ni vava'at isa ovu
brana a, ovu brana yai ni
inorang. Vata i norang roak
Duila'a Yesus, na'uk awan a
wol norang, na Ubu notu ma
awan ralan a ntafal ma lolin
tevek ni vava'at isa ovu vata
a, ovu vata yai ni inorang
a. Ubu notu vali wean in-
yai verin yanabira ra. Wol
wean inyai, na yanabira ra
wearira lahir kasiko'u ovi
wol rorang Ubu.§
15 Na'uk wean i tamata isa
i norang Yesus, awan a wol
norang Yesus, ovu awan a
inan ma ntalik ia, na deka
ntahang teri awan yai. Notu
wean inyai, na nfaturu roak
ne, wol ni varvara na'a rira
sifa yai. Ubu nera roak mia
ma bira vava'at ra malinan
watan.
16 Mia musti mingnanang
ne, vata ovi myorang Yesus,
ka'a bi bisma mlyobang
awabira ra ma rorang vali
Ia. Brana ovi myorang
Yesus, ka'a bi bisma mly-
obang awabira ra ma rorang
vali Ia.

Bira vava'at ra musti wean ewal amar i Ubu nera mia ma myorang Yesus

17 Terang a valing averi!
Era ma lokat tamata bira
vava'at musti wean lahir
afa ovi Duila'a nfadoku roak
verin mia, na'ut i nera mia
ma myorang Ia. Ufadoku
roak ma afa i ufalak ini
neluk fareta verin sidovung
tamata ovi rorang Yesus
munuk.

‡ **7:8 7:8** Tafsiran boku rfalak ne, vai Yunani na'a ayat ini ihin a ne, wean i brana ovu vata ovi awarira rmata roak, deka rsifa ewal. § **7:14 7:14** Bisma tfalak vali ne tali ayat ini, Ubu naflahar brana te vata i wol norang Yesus obin, tevek awan a ni inorang a.

18 Ba wean i tamata isa
rsunat roak ia, na'ut i Ubu
nera ia ma norang Yesus,
na deka nfonak ni sunat yai
ma nfalak ne, wol rsunat ia.
Wean vali inyai verin tamata
i wol rsunat ia, na'ut i Ubu
nera ia ma norang Yesus, na
deka rsunat ia.*
19 Tevek rsunat te wol
rsunat, irua wearira isa
watan, ma wol ihir akataka.
Ba afa i lolin urun a, tot-
orang afa ovi Ubu nfareta
ma totu ra.

20 Ba fara bira vava'at ra
wean lahir i Ubu nfadoku
roak verin mia, na'ut i nera
mia ma myorang Yesus.

21 Na'ut i Ubu nera mia ma
myorang Yesus, na myeluk
tamata sansinir? Afa yai wol
akataka. Na'uk wean i bira
amar a nana'a ma bisma
mdyir-talik tali bira dawan
ra, na bis watan.†
22 Tevek tamata sansinir
i Duila'a nera roak ia yai,
ni vava'at isa roak ovu
Ia. Tamata yai wol neluk
sansinir roak, tevek Duila'a
Ni roak ia. Wean vali inyai
verin tamata ovi wol reluk
roak sansinir. Kristus nera
roak ira ma rkarya verin Ia,
wean lahir tamata sansinir.
23 Ubu nala Yesus ma
tamata ra rfedan roak Ia,
ma al nakvanak mia, ba afa
yai fyawan urun! Ia notu
wean inyai, ba deka mty-
orung ma myeluk tamata
sansinir verin tamata ra.
24 Terang a valing averi!
Ubu nera roak mia ma
mnya'a sidovung isa ovu Ia.
Ba wean inyai, na fara lokat
tamata bira vava'at a nana'a
watan afa ovi Ubu nfadoku
roak a.

Snurak verin tamata ovi wol rsifa obin

25 Mane ufamalik na'a
tamata ovi wol rsifa obin
a. Duila'a wol nala fareta
verin ya'a ma ufamalik afa
ini verin mia, na'uk ya'a ala
watan ning fikiran a verin
mia, tevek Ubu nfili roak
ya'a ovu nala Ni rala lolin
a verin ya'a.‡
26 Ita tka'a roak ne, fiang
ini dida susa dawan urun,
ba ufikir ne, ni lolin a deka
msyifa ma weabira watan
inyai.
27 Wean i awabira roak,
na deka mdyava linga'an ma
mtyalik awabira ra, ovu vali
wean i wol awabira obin,
na ni lolin a deka mdyava
linga'an ma msyifa.
28 Wean i wol awabira
obin, na'uk inabira ma msy-
ifa, na inyai wol salasilan.
Vata mnelat ra vali, wean
i rsifa, na inyai wol salasi-
lan. Na'uk tamata ovi msyifa
roak veka mtyuan susa na'a
bira vava'at ra. Wean inyai
bi, inak urun ma ufaroa susa
yai tali mia.

* **7:18 7:18** Paulus nfamalik sunat na'a ayat ini, ihin a ne, tamata ovi rsunat roak ira, tamata avyai Yahudi ira. Tamata ovi wol rsunat ira obin, tamata avyai wol Yahudi ira. Ba wean i rorang Yesus, na rsunat ira te wol rsunat ira, na irua wer isa watan. † **7:21 7:21** Tamata sansinir wean lahir vai Mala nfalak ne, *budak* ovu Vaidida mnanat nfalak, ***iria***. Tamata sansinir wol ni afakataka, ovu wol ni hak isa vali. ‡ **7:25 7:25** Terjemahan liak rnarin ne, vai Yunani na'a ayat ini nfamalik usulan verin vata ovi wol rsifa obin.

29 Terang a valing averi!
Ya'a ufikir ne, dida amar a
mamahin, ba tali amar ini,
na deka fyikir da'in awabira
ra.
30 Tamata ovi byakar,
tevek ralabira lalau urun a,
eka myotu vali ma felabira
ra wean tamata ovi ralarira
ra wol lalau a. Tamata ovi
ba'i myotu inabira lolin a,
eka myotu felabira ra wean
tamata ovi wol rotu roak
inarira lolin. Tamata ovi
ba'i fyaha afa, eka myotu
felabira ra wean tamata ovi
wol rfaha roak afa. Myotu
wean inyai, boma iva'ubira
ma mkyarya verin Ubu.
31 Tamata ovi ba'i fyikir
a'uk afa ovi rna'a lanit
ivavan a, deka fyikir kikyai
afa avyai, tevek wol mnanat,
na lanit ivavan a veka
namwear munuk.
32 Ya'a inak vali ma deka
fyikir da'in bira vava'at ra.
Tamata ovi wol awarira,
rfikir a'uk Duila'a. Tamata
ovi wearira inyai, rfikir a'uk
ne, rotu wean inba, boma
Duila'a ralan a lolin ira.
33 Na'uk brana ovi rsifa
roak ba'i rfikir a'uk afa ovi
rna'a lanit ivavan ini, ma
rdava a'uk mane rfaloling
awarira ra.
34 Ira rotu wean inyai, ba
ralarira ra wol rna'a wan
isa roak. Vata ovi wol rsifa
ovu mnelat ra, ira bisma
rfikir a'uk afa ovi Duila'a
notu ra, boma tenarira ra
ovu ralarira ra rmerat urun
verin Ia. Na'uk vata ovi
rsifa roak ra rfikir a'uk
afa ovi rna'a lanit ivavan
ini, tevek inar ma rfaloling
watan awarira ra.
35 Ufalak munuk afa avyai
verin mia ma na'a bira lolin.
Ya'a wol mane ufalak teri
mia ma deka myotu wean
inyai, na'uk inak ma myotu
afa lolin ra ovu vali afa ovi
kena ra, boma wol angangal
verin mia ma mkyarya verin
Duila'a.
36 Na'uk wean i tamata isa
nfikir ne, veka notu afa ovi
wol inovan ra verin ni vata i
rtavun teri roak a, te vata yai
ni amar ma nsifa nlia roak,
na ni lolin ana, tamata yai
nsifa a'uk. Wean i rsifa, na
wol salasilan.
37 Na'uk wean i tamata
isa nvolan roak na'a ralan
a ma wol nsifa ovu ni vata
a, na inyai lolin urun, tevek
tamata ra wol rkiwal ia ma
notu wean inyai. Ia ralan a
ka'i nfalak, ba wol akataka.
38 Ba tamata i nsifa ovu
ni vata a, ia notu vali afa
ovi lolin ra. Na'uk tamata i
wol nsifa lahir ovu ni vata
a, ni afa ovi notu ra, lolin lia
tali afa ovi tamata i nsifa yai
notu ra.
39 Vata ovi rsifa roak a,
wean i awarira ra rva'at
obin, na deka rtalik ira.
Wean i awarira rmata roak,
beti bisma rsifa ewal ovu
brana ovi ralarira ra rfalak
a, asal ne tamata avyai
tamata ovi rorang Duila'a.
40 Na'uk ya'a ufikir ne,
vata yai veka inan lolin
wean i wol nsifa ewal. Ya'a
ufikir vali ne, afa i ufalak ini
wol ntali watan ya'a, na'uk
ntali vali Ubu Ni Roh a.

8

Afwatan ihin ovi tamata rala ma reluk rira korban verin walut ra

1 Terang a valing averi!
Mane ufalyawang verin mia
na'a afwatan ihin ovi rala
roak ma neluk rira korban
ra verin walut ra. Ita tka'a
roak ne, tamata boku tali
mia rfalak ne, Ubu nala roak
kaka'a verin ita na'a afa ovi
ta'an avyai. Bira fikiran
yai bis notu ma fyakaratat
tenabira ra ma fyalak ne,
mkya'a munuk afa avyai.
Ita deka tfakaratat tenadida
ra na'a kaka'a yai, na'uk
tfaturu dida silobang a verin
terad a valid ra. Inyai lolin
urun i lahir, tevek tatafal ma
tfangrebat rira inorang a.*
2 Wean i tamata isa
nanovak na'a ralan a ne, ni
kaka'a dawan, na'uk velik
aba, tamata yai ni kaka'a
wol ti naran afa ovi musti
nka'a ra.
3 Na'uk wean i tamata isa
nlobang urun Ubu, na Ubu
nka'a tamata yai.

4 Ya'a mane ufalyawang
verin mia na'a afwatan ihin
i tamata ra rala roak verin
walut ra ma na'a rira korban
ra ne, bisma ta'an te wahal?
Ita tamata inorang ra tka'a
roak ne, walut yai ubu sik-
labir watan, tevek Ubu ikisa
watan, ovu vali Ia Ni ngrebat
a.
5 Velik aba, tamata ra
raraning ubu siklabir rivun,
ovu kena vali ma tamata
boku rfalak ne, ubu avyai
rva'at ovu rfareta na'a lanit
ratan ovu lanit ivavan, ma
duarira verin ira.
6 Na'uk ita tka'a mnga'un
ne, Ubu ikisa watan. Ia
a'uk neluk Yamadida, ovu
not-nala munuk afakataka,
ovu ita tva'at ma traning Ia.
Duila'a isa watan vali, inyai
Yesus Kristus. Tali Ia bi
afakataka rna'a munuk, ovu
nahu Ia bi tva'at ma naran
amar ini.
7 Velik ne wean inyai,
na'uk tamata ovi rorang
Yesus boku wol rka'a ne, wa-
lut avyai ubu siklabir watan,
ovu vali wol rira ngrebat
akataka. Lan ana, tamata
avyai ba'i rsoak nulu walut
ra, ba afa yai ira ka'i rotu
watan. Ba ma naran amar
ini, na ira rnarin ne afwatan
ihin i ra'an yai, neluk roak
rira korban ra verin walut
ra. Ira ranovak ne, wean
i ra'an afwatan ihin yai, na
rira salasilan, tevek rira ino-
rang wol rangrebat obin.
8 Velik aba, afamtahan ovi
ta'an ra wol reluk angan-
gal verin ita ma tfaseri Ubu,
tevek wean i ta'an te wol
ta'an afamtahan avyai, na
wol nfaruki ita, te wol tala
utudida.
9 Na'uk mingnanang,
tevek tamata boku rira in-
orang a wol nangrebat obin,
ba betane rira salasilan
vali, tevek rot-orang afa
ovi myotu ra. Velik aba,
Ubu wol ntab-teri mia na'a
afa ovi myotu yai, na'uk
tamata avyai ranovak obin
ne, myotu wean inyai, na
salasilan roak.
10 Wean i tamata ovi rira
inorang a wol nangrebat
obin rsi'ik mia, tamata ovi
bira inorang a nangrebat

* **8:1 8:1** Paulus nvalat tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus na'a afa ovi rorat ia na'a rira surat a. Na'a ayat ini, ia nfalyawang na'a afwatan ihin ovi rala roak ma reluk korban verin walut ra.

roak a, mifna'an na'a rahan
i ba'i rfadawang walut ra,
na ira veka rabrahi vali ma
ra'an afa ovi rala roak ma
neluk rira korban verin wa-
lut ra.
11 Ba bira kaka'a i wean in-
yai a, veka not-visal tamata
ovi rorang Yesus ma wol
rka'a rfili ne, inorang inba
lolin, te inba sian, ba wol ro-
rang roak Yesus. Velik aba,
Yesus nmata al nakvanak ira
vali.
12 Wean i myotu roak
salasilan wean inyai verin
terabir-valibira ovi rorang
Yesus, na'uk rira inorang a
wol nangrebat obin, na in-
yai wean i myot-visal roak
rira inorang a. Myotu wean
inyai, na bira salasilan roak
verin Kristus.
13 Ba wean i afamtahan ovi
uan ra notu roak ma terad
a valid ra rotu salasilan, na
veka ufena lahir ma uan
afwatan ihin roak na'a ning
vava'at a. Ufena ma otu afa
ovi rotu ma terang a valing
ra rotu salasilan.

9

Paulus nlotar tenan verin tamata ovi rfalak sian ia, ovu nfamalik rasul rira varvara ra, ovu afa ovi musti rotu ra

1 Ya'a otu rasul, ovu ya'a
bisma otu afaka watan na'a
ning vava'at a lokat amar,
ovu vali urea roak dida
Duila'a Yesus. Duila'a Ni
karya i otu a, inyai nfaturu
lahir mia.
2 Velik ne tamata boku wol
rtorung ne, rasul ya'a, na'uk
orang urun ne, verin mia, na
mtyorung roak ne rasul ya'a.
Bira inorang a na'a Duila'a
neluk faneak roak ne, rasul
ya'a.
3 Ba wean i tamata boku
rfasala ya'a, na veka ulotar
tenang a ma ufalak wean ini:
4 Inovan ma ami tamata
ovi amfabana Duila'a Ni
karya a, amala fana'an-
fanenu tali mami karya yai.
5 Inovan ma awamami
ovi rorang roak Kristus, ro-
rang vali ami na'a mami
banbanan ra ma amfabana
mami karya a. Rasul liak ra,
ovu Duila'a Yesus warin ra,
ovu vali Petrus* rotu roak
wean inyai.
6 Betane ralabira ra rfalak
ne, inovan ma amrua Barn-
abas ka'i amdava watan
mami fana'an-fanenu, ve-
lik ne amfabana Duila'a Ni
karya.
7 Wol suldadu isa vali,
wean i nti notu rihi, na ia
ka'i nvara watan rihi yai
fyawan a. Wol tamata isa
vali, wean i nfau anggur na'a
ni va'i a, na wol na'an vuan
ra. Te iki nfawatak domba
ra, na wol nenu domba avyai
rira susu vahan ra?†
8 Afa ovi ufalak ini,
wol mane rtali watan
tamata rira fikiran ra, na'uk
rfadoku vali roak wean inyai
na'a Musa ni inukun ra.
9 Rtulis roak na'a Musa ni
inukun ra ne, “Wean i sapi
isa nta gandum ma notu ma
vatul ra rtuba aling tali kan
ra, na deka mkum-teri sapi
yai sumarn a ma wol na'an

* **9:5 9:5** Vai Yunani npake *Kefas* na'a ayat ini, tevek Petrus naran na'a vai Aram ne, *Kefas.* † **9:7 9:7** Domba ra rira susu vahan a, wean lahir sapi rira susu vahan a, ma tamata ra bisma renu.

gandum ra." Orat mia ne,
Ubu ka'i nfikir a'uk sapi yai
watan?‡
10 Wahal! Afa ovi rfalak
yai betane rala al rta'ing ita?
Kena urun, tevek rtulis roak
afa yai verin ita. Tamata
ovi rotu va'i ovu tamata ovi
rfamerat gandum ra, ira ra-
novak roak ne, veka rala rira
farea enan a tali rira karya
ra. Wean vali inyai verin
tamata ovi rfabana Duila'a
Ni karya. Ira veka rala
vali rira farea enan tali rira
karya yai.
11 Ami amavuri amava
roak Ubu Ni vaivatul ra na'a
ralabira ra. Ba wean i myala
bira afa boku verin ami, na
inyai nfaturu ne, amkiwal
da'in mia?
12 Wean i tamata liak bis
watan ma rera afa tali mia,
na ami wol bisma amera ma
nlia tali ira?
Na'uk ami wol amotu
wean inyai. Ami ka'i amvara
watan afa avyai, boma deka
reluk angangal verin ami ma
amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
i nfamalik Kristus.
13 Terang a valing averi!
Mia mkya'a roak ne, tamata
ovi rkarya na'a Yahudi rira
Rahan Dawan Falurut, ira
vali rafna'an-rafnenu tali
rira karya yai. Tamata ovi
rasusan wan i ba'i rasnuri
dida korban ra verin Ubu
na'a, ira rala vali rira wahat
kedan a na'a inyai.§
14 Wean vali inyai, Duila'a
nfadoku roak ne, tamata ovi
rfamalik Ni Ivar Lolin a, ira
musti rva'at vali tali rira
karya yai.
15 Na'uk ya'a wol mane
otu lahir fasa vali afa avyai.
Ya'a wol mane utulis surat
ini, boma myotu wean inyai
verin ya'a. Wean i tamata ra
rotu teri ning ininan i notu
ma ralang a dawan urun a,
na ni lolin a umata.*
16 Ba wean i ufamalik Ubu
Ni Ivar Lolin a, na ya'a wol
bisma ralang dawan na'a afa
ovi otu ra, tevek Ubu nsinir
ya'a ma musti otu wean in-
yai. Sian urun i lahir verin
ya'a, wean i wol ufamalik Ni
Ivar Lolin a.
17 Wean i ralang a ka'i
nfalak ma ufamalik Ubu Ni
Ivar Lolin yai, na inovan ma
ala kadi tali karya yai. Na'uk
Ubu ralan a ka'i nfalak ma
ufamalik Ni Ivar Lolin a,
ba ufabana karya ini, tevek
ning varvara verin Ia.
18 Ba wean inyai, na ya'a
veka utung aka? Inovan
ma era kadi tali tamata ovi
rarenar Ubu Ni Ivar Lolin
i ufamalik, na'uk wol otu
wean inyai. Ya'a utung a
nana'a i ufamalik Ni Ivar
Lolin a watan ovu tamata ra
wol rala kubang verin ya'a
na'a afa i otu a.
19 Ya'a ini wol eluk tamata
sansinir verin tamata iki
watan. Velik ne wean inyai,
na'uk ya'a eluk roak tamata
sansinir verin tamata ra
munuk. Otu wean inyai,

‡ **9:9 9:9** Sapi inar urun ma ra'an gandum ihin ra. Ulangan 25:4 § **9:13 9:13** Yahudi rira Rahan Dawan Falurut yai, vai Mala nfalak ne, *Bait Suci.* Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ikisa watan, na'a kota Yerusalem, ma ba'i raraning Ubu na'a inyai. * **9:15 9:15** Paulus ralan a dawan na'a ni nkarya a, tevek wol nera kubang tali tamata ovi nlobang ira.

boma utung tamata rivun
ma rorang Kristus.
20 Na'a Yahudi waharira
ralan ra, na ning vava'at a
wean lahir tamata Yahudi
ra. Otu wean inyai, boma bis
utung tamata Yahudi rivun
ma rorang Kristus. Wean i
una'a tamata ovi rorang a'uk
Musa ni inukun ra, na ot-
orang vali wean ira, velik
ne ya'a wol usoak roak nulu
Musa Ni inukun ra. Ya'a otu
wean inyai, boma bis utung
ira ma rorang Kristus.
21 Wean i una'a tamata ovi
wol Yahudi waharira ralan
ra, na otu felang a wean
ira, ma uva'at wean tamata
ovi wol rot-orang Musa ni
inukun ra, boma utung ira
ma rorang Kristus. Na'uk
afa avyai wol rotu ma wol
orang afa ovi Ubu nfalak ra.
Ya'a ot-orang lalawatan afa
ovi Kristus nfalak ma otu
na'a ralang a nahu Ni Roh.
22 Wean i una'a tamata ovi
rira inorang a wol nangre-
bat obin waharira ralan ra,
na otu ma felang a wean
ira, boma utung ira ma ro-
rang Kristus. Wean i una'a
tamata iki watan waharira
ralan ra, na ukati afa ovi otu
ra, boma utung tamata boku
ma rorang Kristus.
23 Ya'a otu munuk wean
inyai, ba tamata ra rtafal
ma rorang Ubu Ni Ivar Lolin
i nfamalik Yesus, boma Ia
nala ning wahat a tali Ni
kalolin a vali.†
24 Mia mkya'a roak ne,
wean i tafla silalia, na
tamata ovi rovu ma rafla,
musti rafla munuk lahir,
na'uk tamata isa watan
veka ni rangrangwaha. Ba
wean inyai, na mkyiwal ma
mifla urun ia, boma myala
rangrangwaha.‡
25 Tamata iki watan wean i
novu vali ma nafla silalia, na
ia musti ntahang nal ralan
na'a afaka watan, boma
utun. Ia musti notu wean
inyai, boma nala rangrang-
waha. Rangrangwaha yai
veka nakvisal watan. Na'uk
ita musti tatahang nal rala-
dida na'a afaka watan, boma
tala rangrangwaha i nana'a
lalawatan, ti naran i wol ni
wahan.
26 Wean inyai bi ya'a ufla,
boma bisma aran ni wahan
a. Wean i ovu vali ma
amsikevu ami, na ya'a wol
mane uskevu a'ar tia ma
watan.
27 Na'uk ukiwal urun
tenang a ovu utahang nal
ralang na'a afaka watan,
boma ti ma i ufamalik roak
Ubu Ni Ivar Lolin a verin
tamata liak ra, na Ubu wol
nfalak ne, ning vava'at a wol
inovan ovu ning karya i otu
a.

10

Tamata Israel rira afa ovi rotu ra rfangnanang ita ma deka tot-orang ira

1 Terang a valing averi!
Ya'a ini Paulus inak ma
mingnanang afa ovi rvotuk
roak verin ubud-nusid ra,
na'ut i rovu vali Musa. Na'ut
inyai, na Ubu nala mutan ma

† **9:23 9:23** Kalolin na'a ayat ini ihin a na'a vai Mala ne, *berkat.* ‡ **9:24 9:24** Vaivatul rangrangwaha, ihin na'a vai Mala ne, *hadiah.*

nteri ira, ovu vali rban-etal
tahat i rfanara ia ne Tahat
Valvulin, ovu lolin watan.*
2 Tamata Yahudi avyai
munuk lahir wean i rbaptis
roak ira na'a mutan ralan a,
ovu vali na'a tahat yai ralan
a. Afa yai nfaturu ne, rorang
roak Musa i nban-ulu verin
ira munuk.†
3 Ira munuk ra'an afam-
tahan ovi Ubu Ni Roh nala
verin ira ovu Ni ngrebat a.
Afamtahan avyai, wear isa
munuk.
4 Ira munuk renu vali
wear i Ubu Ni Roh nala verin
ira. Wear yai nava tali vat-
minan i nfatuang ira na'a
rira banbanan a. Vatminan
yai nfaturu lahir Kristus i
nfatuang ira, ovu nfangora
rira vava'at ra ovu afa ovi
rala al rva'at a.
5 Velik ne wean urun inyai,
na'uk etal dawan tali ira,
rira afa ovi rotu ra notu ma
Ubu nangrova urun. Wean
inyai bi, etal dawan a rmata
ma rtuba tia ma watan na'a
wan lean vu dawan.
6 Terang a valing averi!
Afa avyai munuk rvotuk
roak verin tamata Yahudi
ra ma al nfangnanang ita
ovu nair ita, boma deka
tot-orang dida ininan sian i
wean lan a ira rotu.
7 Tamata boku tali ira
rsoak nulu walut ra, na'uk
ita deka tot-orang ira wean
inyai. Wean i rtulis roak
na'a Surat Ralan ne, “Bangsa
yai ni tamata ra rdoku
ma rafna'an ovu rafnenu,
beti rdiri ma rso'i-rsomar al
rsoak nulu rira walut ra.”‡
8 Tamata boku tali ira rsifa
tia ma watan ovu tamata ovi
wol awarira verin ira, na'uk
ita wol bisma tot-orang ira.
Rira afa i rotu yai, notu ma
tamata rivun vutrua rahin
itelu rmata fasa lahir na'a
amar isa.
9 Tamata boku vali tali ira
rlabir teman Duila'a, ba nifa
ovi rira bisa dawan urun a
rkokat fedan munuk lahir
ira. Ba ita wol bisma tot-
orang ira.
10 Tamata boku vali tali ira
rafngamu'ur, ba Ubu nsinir
Ni sansinir tali lanit ratan
i ntaha matmatan a, ma
nfedan ira. Ba ita wol bisma
tfangamu'ur wean ira.

11 Afa avyai rkena munuk
roak ira ma na'a faneak
verin ita. Rtulis munuk roak
afa avyai ma al nfangnanang
ita, tevek fiang ini tva'at
na'a amar ovi lanit ivavan a
mane namwear roak.§
12 Ba tamata inorang iki
watan nanovak ne, ni ino-
rang a nangrebat roak, na
musti nsi'ik wan ma lolin,

* **10:1 10:1** Keluaran 13:21-22. Na'ut i rfamalik Musa na'a Keluaran na'a Perjanjian Mnanat a, na Duila'a nala mutan isa ma nteri ira na'ut amar, beti na'ut ovan, na neluk mutan yafu, ma nfalyawang ovu nfaturu linga'an verin tamata Yahudi ra, boma rbana na'a linga'an yai. Mutan yai nfaturu vali ne, Duila'a nana'a inyai. † **10:2 10:2** Na'ut i rbaptis tamata ovi rorang Yesus, na inyai nfaturu ne, rira vava'at isa roak ovu Kristus, ovu rorang Ia. Wean lahir i na'a ayat ini nfamalik ne, tamata Yahudi rorang roak Musa. ‡ **10:7 10:7** Keluaran 32:6 § **10:11 10:11** Paulus nfangnanang sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus, ma deka rotu afa ovi lan a tamata Yahudi rotu ra, tevek fiang ini dida vava'at ra munuk na'a Kristus ma nfareta ita, wean Ubu Ni tnorung ntali lalan a.

boma deka nleka na'a salasilan ra.
13 Mingnanang ne, angangal ovi mtyuan ra mane rfaleka watan mia, wean watan angangal ovi tamata ra ba'i rtuan. Na'uk angangal avyai veka wol rlia bira ngrebat ra, tevek Ubu notu lalawatan afa ovi nfalak na'a Ni tnorung ra ma nlobang mia. Na'ut i angangal a nma ma nkena mia, na Ia veka nala linga'an verin mia, boma bisma byar-nala angangal avyai.

Fyaroa tenabira tali snoba i tamata ra rotu ma raraning walut ra

14 Ba terang a valing ovi ulobang urun mia, deka msyoak nulu walut ra.
15 Ya'a ungrihi verin mia, wean watan i ungrihi verin tamata ovi rka'a ma rfikir ma lolin. Era ma ka'i minovak na'a afa ovi ufalak ini.
16 Na'ut i tala kobi i nsa'a anggur a ma tenu al tangnanang Kristus laran i nvoak na'a aa walwalur a, na ita tfalak fara weninyai verin Ubu. Inyai nfaturu roak ne, isa roak ita ovu Kristus i nmata al nakvanak ita. Na'ut i tsiduk roti ma itmunuk ta'an, na inyai nfaturu roak ne, isa roak ita ovu Kristus tenan a.
17 Ita munuk tsiduk roti isa watan ma ta'an. Afa yai nfaturu ne, velik ne rivun ita, na'uk isa roak ita na'a sidovung isa, tevek ta'an roti isa watan.
18 Eka minovak na'a bangsa Israel ra. Ira ra'an afwatan ihin ovi tamata ra rala ma reluk rira korban verin Ubu. Afa avyai tamata ra rfadoku roak na'a wan i ba'i rasnuri rira korban ra verin Ubu. Ira rotu wean inyai, boma isa roak ira ovu wan yai.*
19 Mia veka minovak afaka na'a afa i ufalak ini? Walut ra wol ihir akataka. Afwatan ihin ovi rala ma reluk rira korban verin walut ra, wol ihir akataka vali.
20 Korban ovi rfadoku na'a wan i ba'i rasnuri rira korban verin walut ra, ira wol rala verin Ubu, na'uk rala verin nitu ra. Ba ya'a wol utorung ma isa watan mia ovu nitu ra.
21 Mia wol bisma myenu anggur tali Duila'a Ni kobi a, beti ti myenu vali tali nitu rira kobi a. Mia wol bis vali ma mifna'an na'a Duila'a Ni meja a, beti ti mifna'an na'a nitu rira meja a.†
22 Ita deka totu ma Duila'a nangrova ita! Duila'a Ni ngrebat a nlia munuk afakataka.

Ni lolin a, deka ta'an afamtahan ovi notu ma terad ra rleka na'a salasilan, velik ne Ubu wol nfalak teri ma ta'an afamtahan avyai

23 Tamata ra rfalak ne, “Ita bisma totu afaka watan, wean i raladida ra rfalak.”

---

* **10:18 10:18** Tamata Yahudi rira wan i ba'i rasnuri rira korban ra verin Ubu. Inyai ihin a ne, raraning Ubu, ovu isa roak ira ovu Ia. † **10:21 10:21** ***Tamata ovi rorang Yesus rsoak nulu walut ra***, inyai ihin a ne, rafna'an-rafnenu ovu nitu ra na'a rira meja a. Paulus ntabu ira na'a afa yai, tevek wol kena verin tamata ovi rorang Yesus.

Inyai kena urun! Na'uk afa
ovi totu ra wol mane kena
munuk lahir. “Ita bis vali
ma totu afaka watan wean
i ralad ra rfalak.” Na'uk
afa ovi totu ra munuk wol
mane kena munuk lahir ma
al nfangrebat tamata ovi ro-
rang Yesus rira inorang a.
24 Deka sasan mia ka'i
mdyava utubira alaling,
na'uk lokat tamata musti
nsi'ik vali afa ovi notu ma
tamata liak ra uturira.
25 Mia bisma mian afaka
watan na'a wan i ba'i rfedi
afwatan ihin na'a. Deka
myorat na'a ralabira ila'a ra,
ma fyalak ne, “Betane rala
roak afa avyai ma raraning
walut ra te ubu siklabir ra?”
26 Mingnanang afa ovi
rtulis roak na'a Surat Ralan
ne, “Duila'a Nia lanit ivavan
ini ovu afa ovi rna'a ralan a
munuk.”‡
27 Wean i tamata isa
wol norang Kristus, na
nasweang mia ma mifna'an,
ma mtyorung roak ma
mifna'an ovu ia, na'uk deka
myorat na'a ralabira ila'a ra
ma fyalak ne, “Betane rala
roak afa avyai ma raraning
walut ra te ubu siklabir ra?”
28 Na'uk wean i tamata
isa nfalak verin mia ne,
“Afwatan ihin ini rala roak
ma na'a rira persembahan
ra verin walut ra,” na deka
mian afwatan ihin yai.
Myotu wean inyai, boma
fyikir tamata yai ovu afa
ovi nafngamu'ur roak na'a
ralan ila'a.
29 Ya'a wol mane ufalak
na'a afa i notu ma
mifngamu'ur na'a ralabira
ila'a ra, na'uk na'a afa i
tamata yai nafngamu'ur
na'a ralan ila'a a. Snain
tamata boku rorat ne,
“Afakinimi ya'a bisma otu
afaka watan, na'uk tamata
liak ralarira ila'a ra rotu teri
afa ovi otu ra?
30 Wean i ya'a ufalak lan
fara weninyai verin Duila'a
na'a afamtahan yai, beti
uan, na afakinimi tamata ra
rfalak sian ya'a na'a afwatan
ihin yai? Uflurut roak
verin Duila'a ma ufalak fara
weninyai na'a afa yai.”
31 Terang a valing averi!
Ufalak verin mia ne, wean
i mian te myenu te my-
otu afaka watan, na my-
otu munuk afa avyai ma al
fyadawang Ubu.
32 Na'a bira vava'at ra,
na deka myotu ma tamata
liak rotu salasilan ra, ve-
lik ne tamata Yahudi ira, te
wol Yahudi ira, te Ubu Ni
sidovung tamata inorang ra.
33 Era verin mia ma my-
orang ning vava'at a ma na'a
afaka watan, na ufaloling
tamata ra munuk ralarira
ra. Ya'a otu wean inyai,
na'uk wol udava utung alal-
ing. Na'uk ya'a inak urun
ma Ubu nsikat tamata ra
tali rira salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal.

11

*Tasdovu ita ma taflurut,
na vata ra musti ralang
brana ra*

‡ **10:26 10:26** Tamata Yahudi rala vaivatul ovi na'ut i rdoku ma rafna'an, ma rfalak fara weninyai verin Ubu. Mazmur 24:1

1 Ba era verin mia ma na'a
bira vava'at ra, na myot-
orang afa ovi otu ovu ufalak
ra, wean lahir i ya'a vali
orang Kristus.

2 Terang a valing averi,
ya'a musti ufadawang mia,
tevek na'a afaka watan, na
mingnanang ya'a ovu myot-
orang afa ovi air roak verin
mia.

3 Na'uk ya'a inak ma
mkya'a afa i ufalak ini.
Kristus nfareta brana ovi
rsifa roak ra. Brana ovi rsifa
roak ra rfareta awarira ra.
Ubu nfareta Kristus.

4 Wean i brana isa naflurut
te nfamalik vaivatul ovi nre-
nar lahir tali Ubu, na nkum-
teri ulun a, na ia wol nalang
roak Kristus i nfareta ia.*

5 Na'uk wean i vata isa
naflurut te nfamalik vai-
vatul ovi nrenar lahir tali
Ubu na'a tamata rivun wa-
harira ralan ra, ovu wol
nkum-teri ulun a, na inyai
nfaturu ne, wol nalang roak
awan a. Notu wean inyai, na
ia wean lahir vata i racukur
ni vut a ma rfama'it ia, ma
al nfaturu sian i notu a.

6 Wean i vata isa nafena
ma nkum-teri ulun a, na ni
lolin a rngotal te racukur ni
vut a. Na'uk wean i rngotal
te racukur vata ni vut a, na
rfama'it roak ia, ba musti
nkum-teri ulun a.

7 Brana ra wol bisma
rkum-teri ulurira ra, tevek
Ubu notu ma felarira wean
Ia, ovu vali notu ma Ni
dawan a nvotuk na'a ira.
Na'uk vata ra, ira rfaturu
lahir ne, awarira ra dawan
ira ovu felarira ra lolin.

8-9 Na'ut i Ubu notu lanit
ivavan ini, na Ia wol notu
brana a tali vata a, na'uk Ia
notu vata a tali brana. Brana
a vali, Ubu wol notu ia verin
vata a, na'uk Ia notu vata a
verin brana a.

10 Wean inyai bi vata ra
musti rkum-teri ulurira ra
ma neluk faneak ne, awarira
ra rfareta ira. Rotu wean
inyai, boma rfaloling Ubu Ni
sansinir ra tali lanit ratan.

11 Velik ne wean urun in-
yai, na'uk dida vava'at a na'a
Duila'a, ba vata ra wol bisma
rdir-aling ira tali brana ra,
ovu vali brana ra wol bisma
rdir-aling vali ira tali vata ra.

12 Kena urun, Ubu notu
ma vata i ula lalean a, ntali
brana, na'uk brana liak ra
munuk, na vata ra rarali ira.
Afakataka munuk rtali Ubu.

13 Era ma eka minovak ma
lolin! Wean i vata isa naflu-
rut verin Ubu, na wol nkum-
teri ulun a, na inyai kena?

14-15 Na'a tamata rivun wa-
harira ralan ra, na ita tka'a
roak ne, brana ovi rira vut
ra blawat a, tamata ra wol
ralang ira. Na'uk vata ovi
rira vut ra blawat a, tamata
ra ralang ira. Tevek Ubu
notu ma vata rira vut ra
blawat ma nteri ulurira ra.

16 Na'uk wean i tamata
boku wol rtorung ma vata
ra rkum-teri ulurira ra na'ut
i raflurut, na mane ufalak
afa isa watan. Ya'a ufalak
watan ne, ami ovu sidovung
tamata ovi rorang Yesus wol
amtorung tamata avyai rira
fikiran ra.

---

* **11:4 11:4** Msyi'ik contoh na'a Lukas 2:25-31 (Simeon); Lukas 2:36-38 (Hana) na'a tamata ovi rarenar lahir tali Ubu ma ti rfamalik Ni vaivatul ra.

Paulus ntabu sidovung i na'a Korintus, tevek rotu sian a na'ut i ra'an roti ovu renu anggur ma al rangnanang Yesus Ni matmatan a

17 Terang a valing averi, ya'a wol mane ufadawang mia na'a afa ovi mane ufalak ini. Misdovu mia na'a bira sidovung tamata ovi rorang Yesus a, na wol nvua afa lolin, na'uk nvua watan afa ovi sian ra.

18 Ya'a urenar lan roak ne, na'ut i misdovu mia na'a bira sidovung a, na msyingarahi ma myotu bira sidovung alaling. Ya'a orang ne, afa boku tali ivar yai kena.

19 Inovan ma bira sidovung a nama'ar, boma nfaturu lahir ne, tali bir tinemun, na iki tamata inorang mnga'un ia na'a Ubu wahan ralan a.

20 Velik ne mia mnyari ne misdovu mia ma mifna'an al mingnanang Duila'a Yesus, na afa yai wol kena.

21 Tevek na'ut i misdovu mia ma mifna'an yai, na tamata boku ra'an lan rira afamtahan ra, na'uk tamata boku wol rira afamtahan, ba rablafar watan, na tamata boku vali ranavut.†

22 Notu afakinimi myotu wean inyai i? Mia wol bira rahan ma mifna'an-mifnenu na'a? Mia mane fyalak sian Ubu Ni sidovung tamata ovi rorang Yesus a, ovu mane fyama'it tamata kasian ra? Ya'a ki ufalak afaka ewal verin mia? Ya'a mane ufadawang mia? Na'a afa ovi ufalak ini, na ya'a wol utorung lahir ma ufadawang mia.

23 Ya'a air roak mia tali afa i Duila'a nala roak verin ya'a. Afa yai wean ini: ovan i Yudas nfedi dida Duila'a Yesus, na'uk wol rtaha Ia obin, na Ia nala roti ma

24 nfalak fara weninyai verin Ubu, beti nvisul roti a ma nfalak ne, “Ini Ya'a tenang a ma ala verin mia. Mian roti ini ma al mingnanang Ya'a.”

25 Nata Yesus nala vali kobi i nsa'a anggur a ma nfalak ne, “Anggur i nana'a kobi ini nfaturu lahir Ubu Ni tnorung ngorva'an a verin tamata ra. Ubu nfabana tnorung ngorva'an ini ovu larang a. Lokat amar i myenu anggur ini, na mingnanang Ya'a.”‡

26 Ba lokat amar i mian roti ini ovu myenu anggur ini, na mia fyamalik roak Duila'a Ni matmatan a, nata ti naran amar i nma ewal a.

27 Ba wean i tamata iki watan ni afa ovi notu ra, na'ut i na'an roti yai ovu nenu anggur yai, wol inovan na'a Ubu wahan ralan a ovu wol nalang Duila'a, na ia ni

† **11:21 11:21** Tamata ka'i ovi rna'a Korintus yai, rasdovu ma rafna'an ma al rangnanang Yesus Ni matmatan, na'a amar ovi rotu rira snoba dawan ra. Ira wol rfikir Yesus Ni matmatan a, na'uk rfikir watan ne, ra'an afamtahan ovu renu anggur. Tamata ka'i avyai wol rkamlabir vali terarir-valirira ra ovi wol rira akataka, ovu wol rala akataka verin ira. ‡ **11:25 11:25** Ubu Ni tnorung ngorva'an verin tamata ra ihin a ne, Ia nala linga'an ngorva'an ma tamata ra bisma rna'a Ni sidovung tamata ovi rorang Yesus. Msi'ik vali Keluaran 24:3-8, Ibrani 9:22

salasilan roak verin Duila'a.
Ira ranovak ne, Yesus tenan
a ovu laran a wol fyawan
akataka a.§
28 Ba lokat tamata musti
ranovak lan na'a ralarira ra,
ovu ka'i rsi'ik vali tenarira
ra veki, beti ra'an roti ovu
renu anggur a.
29 Tevek tamata iki watan
na'an roti ovu nenu anggur
a, na'uk wol nalang Duila'a
tenan a, na Duila'a veka
nukun ia.*
30 Wean inyai bi, tali bira
sidovung a, na tamata rivun
tenarira ra rmafun, ovu
boku vali nawar ira, ovu vali
rivun ira rmata.
31 Na'uk wean i ita ka'i
tanovak lan na'a raladida ra,
ovu tsi'ik tenadida ra veki,
na Duila'a veka wol nukun
ita wean inyai.
32 Na'uk wean i Duila'a
nukun ita ma tatuan susa,
na Ia nfakena ita. Ia notu
wean inyai ma ti naran amar
i veka nma ma nukun lanit
ivavan ini, na Ia veka wol
nukun ita.
33 Ba terang a valing averi,
wean i misdovu mia ma
mifna'an, na musti msyina-
ban mia.
34 Ba wean i tamata
isa nablafar, na ia musti
nafna'an lan na'a ni rahan
veki, boma na'ut i misdovu
mia, na ia wol notu afa
ovi rotu ma Duila'a veka
nukun ia. Afa liak ra veka
ufalyawang verin mia na'ut
i uma ewal.

12

*Yabi ovi Ubu Ni Roh nala
ra rsialing ira, na'uk Ubu Ni
Roh ikisa watan*

1 Terang a valing averi,
fiang ini, ya'a Paulus, inak
ma mkya'a urun yabi* ovi
Ubu Ni Roh a nala roak verin
mia.
2 Mia mingnanang ne,
na'ut i wol mkya'a Ubu
obin, na tamata ra rweang
nala roak mia ma msyoak
nulu walut ra. Walut avyai
wol rangrihi nala, na'uk
myorang watan ira.
3 Ba inak ma mkya'a ne,
wean i Ubu Ni Roh a nleal
tamata isa, na ia wol mane
near nfasoba Yesus. Wol
tamata isa vali bisma nfalak
ne, “Yesus yai Duila'a Ia,”
wean i Ubu Ni Roh a wol
nana'a ralan a.
4 Yabi ovi Ubu Ni Roh nala
verin ita rsialing ira, na'uk
rtali Roh isa watan, inyai
Ubu Ni Roh.
5 Karya felarira rivun ma
tkarya verin Duila'a, na'uk
Duila'a i tkarya verin Ia yai,
ikisa watan.
6 Karya verin Duila'a yai
felan a rivun, na'uk Ubu ik-
isa watan, ovu Ia sa'i nala
ngrebat verin tamata ra ma
rot-nala karya avyai.
7 Ubu nala Ni Roh a ma
nkarya na'a lokat tamata,
boma ita dida munuk lolin a,
ma isa nlobang isa.
8 Ubu Ni Roh a nala yabi
verin tamata isa ma bis
nangrihi ovu kaka'a dawan.
Ubu Ni Roh nala yabi verin
tamata isa vali ma nka'a
urun ma nfamalik afa ovi
rtali Ubu.

§ **11:27 11:27** Msi'ik catatan na'a ayat 21 na'a ratan a. * **11:29 11:29** Kolose 1:24 * **12:1 12:1** Yabi na'a pasal ini, ihin a na'a vai Mala *karunia.*

9 Ubu Ni Roh a nala yabi
verin tamata isa vali ma
norang urun Ia, na verin
tamata liak vali, Ni Roh nala
yabi ma notu ma tamata ra
lolin ewal ira tali rira suhut
ra.
10 Ubu Ni Roh a nala
yabi verin tamata isa vali
ma notu mujizat, na verin
tamata liak isa vali, Ni Roh a
nala yabi ma bisma nrenar
lahir tali Ubu ma ti nfamalik
verin tamata ra. Ni Roh a
nala yabi verin tamata liak
isa vali ma bisma nka'a nfili
ne, ngrebat ini ntali Ubu Ni
Roh a te wahal. Ni Roh a
nala yabi verin tamata boku
ma rangrihi vai ovi wol rka'a
ra. Ni Roh a nala yabi
verin tamata boku vali ma
rfalyawang vai avyai.
11 Na'uk Ubu Ni Roh ikisa
watan, ovu ka'i notu munuk
afa avyai. Ni Roh a nala yabi
verin lokat tamata ma rira
yabi ra rsialing ira, wean i Ni
Roh a nfadoku roak a.

*Ubu nala roak yabi ra
verin tamata ovi rorang
Yesus, na'uk ita musti
inadida urun yabi ovi rlobang
tamata liak ra*

12 Terang a valing averi,
ki ufalyawang afa ini verin
mia. Tenadida ikisa watan,
ba velik ne ikisa watan,
na'uk ulud ra, arud ra,
matad ra, nirud ra, limad ra,
ovu vali ead ra rna'a munuk
tenadida ra. Ba velik ne
rivun, na'uk tenadida ikisa
watan. Ita munuk tamata
ovi torang Kristus weadida
vali inyai. Velik ne rivun
ita, na'uk ita tna'a watan
sidovung isa, inyai Kristus
tenan a.
13 Na'ut i rbaptis ita, Ubu
Ni Roh notu ma tna'a roak
sidovung isa watan. Velik
ne Yahudi ita, te wol Yahudi
ita, tamata sansinir te wol
sansinir, wol akataka. Na'ut
i torang Kristus, na Ubu Ni
Roh i ikisa watan yai, na'a
lahir raladida ra munuk.
14 Terang a valing averi,
eka tfikir na'a tamata isa
tenan a. Na'a tenan a, na
wol mane liman a watan,
na'uk ulun a, arun a, matan
a, nirun a, ovu vali afa ovi
rna'a tenan a munuk.
15 Wean i tamata isa ean a
ka'i nfalak verin tenan a ne,
“Ya'a wol eluk limam a, ba
ya'a wol una'a tenam a,” na
inyai wol kena, tevek tamata
ean nana'a watan tamata
tenan a.
16 Wean inyai vali ma
tamata arun a ka'i nfalak
verin tenan a ne, “Ya'a wol
eluk tamata matam a, ba
ya'a wol una'a tenam a,” na
inyai wol kena, tevek tamata
arun nana'a watan tamata
tenan a.
17 Eka minovak! Wean i
tamata isa tenan a munuk
lahir neluk matan a, na arun
a na'a inba ma bis nafrenar?
Wean i tamata isa tenan a
munuk lahir neluk arun ra,
na nirun a na'a inba ma
nfavoa?
18 Na'uk Ubu notu munuk
roak tamata ulun a, matan a,
arun a, nirun a, liman a, ovu
vali ean a, ma rna'a munuk
tamata tenan a, wean lahir i
ralan nfalak a.
19 Wean i felarira munuk
wear isa watan, na wean
inba ma tfalak ne, tamata
tenan a?
20 Ba afa rivun na'a tena-
dida ra, na'uk tenadida ra

ikisa watan.

21 Ba wean inyai, na tamata matan a wol bisma nfalak verin liman a ne, “Ya'a wol ukamlabir oa,” ovu vali tamata ulun a wol bisma nfalak verin ean a ne, “Ya'a wol ukamlabir oa.”

22 Nlia tali inyai, na tamata ra rfikir ne, afa boku na'a tamata tenan a wol rangrebat ovu wol ka'i rkamlabir ira. Velik aba, ita musti tsi'ik ma lolin afa avyai.

23 Ba na'a tenadida ra, na afa ovi tfikir ne, wol fyawarira, na ita musti talang urun ira. Na'a tenadida ra vali, afa ovi tamata wol bisma rsi'ik, na ita musti tateri ma lolin afa avyai.

24 Afa ovi tsi'ik lolin roak na'a tenadida ra, na deka tfikir ma tfaloling ira, tevek lolin roak. Na'uk Ubu notu roak ma nfadoku afa ovi tamata rsi'ik, na lolin roak, ovu vali afa ovi tanovak ne, wol ka'i talang ira na'a tenadida ra, na tsi'ik ma lolin ovu talang urun ira.

25 Ubu notu wean inyai, boma deka tsiduk tenadida ini, na'uk wean i afa ovi rna'a tenadida ra rsialing ira, na musti isa nlobang isa.

26 Ba wean i afa ovi rna'a tenadida ra, isa nfarnuang wawa'uk, na afa ovi rna'a tenadida ra munuk rfarnuang vali wawa'uk. Wean i tamata ra ralang afa isa tali tenadida ra, na afa ovi rna'a tenadida ra munuk rovu vali ma inarira lolin.

27 Ba terang a valing averi! Mia munuk Kristus tenan a, ovu vali lokat mia myeluk Kristus liman a, ean a, matan a, arun a, ba afakataka rna'a munuk Kristus tenan a.†

28 Ubu nfadoku roak na'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a ma tamata rira karya ra rsialing ira. Ia nfadoku lan lalean ma tamata boku rna'a rasul, beti nfadoku ma tamata boku rna'a nabi, beti nfadoku vali ma tamata boku rair Ubu Ni vaivatul ra. Nata, Ia nfadoku vali roak ma tamata boku rira ngrebat ma rotu mujizat, na boku vali bis rotu ma tamata ra lolin ewal ira tali rira suhut ra. Ia nfadoku ma tamata boku vali ba'i rlobang a'uk tamata kasian ra, boku rbanulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a, ovu nfadoku vali ma tamata boku rira ngrebat ma rangrihi vai ovi wol rka'a ra.

29-30 Tamata ra munuk wol mane rotu rasul, nabi, te tamata ovi rka'a ma rair Ubu Ni vaivatul ra. Ba deka minovak ne, ira munuk rira ngrebat ma rotu mujizat, te rotu ma tamata ra lolin ewal ira tali rira suhut ra, te rangrihi ma rala vai ovi wol rka'a ra, te bisma rfalyawang nala vai ovi tamata ra wol rka'a.

31 Ba wean inyai, na mia veka inabira urun ma bira vali yabi ovi rlobang urun terabir-valibira ra.

Na'uk ya'a mane ufaturu verin mia na'a linga'an i

† **12:27 12:27** Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung wean lahir Kristus tenan. Lokat tamata ovi rorang Yesus rira yabi ovu karya ra munuk rna'a, na'uk rsialing ira.

lolin rahi lia munuk yabi avyai.

13

Tlobang tamata ra

1 Terang a valing averi! Wean i tamata isa bisma nangrihi ovu vai ovi rna'a lanit ivavan a munuk, ovu vai ovi Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan ba'i rala, na'uk wol nlobang tamata liak ra, na ni vaivatul avyai wol ihir akataka. Ia wean titir, ma ngoan dawan watan, na'uk wol fyawan akataka.

2 Wean i tamata isa ni kaka'a dawan ma ti nfamalik afa ovi nrenar lahir tali Ubu verin tamata ra, ovu nka'a munuk afa ovi Ubu wol nfavotuk obin verin tamata ra, na'uk wol nlobang tamata liak ra, na tamata yai wol fyawan akataka lahir. Wean i tamata isa nanovak nala munuk afa ovi Ubu nfalak ra, ovu vali norang urun Yesus ma bisma nfalak ma vuar isa nti talik wan a, na'uk wol nlobang tamata liak ra, na tamata yai vali wol fyawan akataka lahir.

3 Velik ne tamata yai nsiduk munuk ni metan ra verin tamata kasian ra, ovu ntorung watan ma tamata ra rasnuri tenan a, na'uk wol nlobang tamata ra, na ia wol fyawan akataka lahir.*

4 Tamata i nlobang tamata liak ra, ia musti ntahang nal ralan, ovu nmarkai urun. Ia wol nbo'itea afa ovi tamata liak rira, ovu vali wol nraning tenan a ovu wol nfakaratat tenan a.

5 Ia wol vain aleman tamata ra, ovu wol nkiwal tamata ra ma rorang watan afa ovi nfalak ra, te rorang watan ni ininan ra. Ia wol nfarlan ma nangrova, ovu wol ntonan tamata ovi rotu sala verin ia.

6 Ia wol notu inan lolin na'a afa ovi sian ra, na'uk notu inan lolin na'a afa ovi kena ra.

7 Tamata i nka'a ma nlobang tamata liak ra, ntahang nal ralan na'a sala ovi tamata liak rotu verin ia. Ia nfikir lolin a lalawatan verin tamata liak. Ia ntahang vali ralan a ma nanaban watan afa ovi lolin ra verin tamata liak.

8 Yabi ovi Ubu Ni Roh nala verin tamata boku ma rfamalik Ni vaivatul verin tamata ra, na ira veka rtalik ma wol rfamalik roak. Tamata ovi rira yabi tali Ni Roh ma rangrihi vai ovi wol rka'a ra, ira veka rtalik ma wol rangrihi roak ovu vai avyai. Tamata ovi rira kaka'a dawan a, rira kaka'a yai veka nmamu munuk vali, na'uk silobang i Ubu nala verin tamata ra ma rsilobang ira, wol nmamu nala.

9 Tevek dida yabi ma dida kaka'a na'a afaka watan, ovu dida kaka'a ma tfamalik Ubu Ni vaivatul verin

* **13:3 13:3** Naskah mnanat boku na'a vai Yunani rfalak ne, ***tamata i ntorung watan ma tamata ra rasnuri tenan a***, ihin a ne, ralan dawan. ***Rasnuri tenan a***, ihin a ne, tamata ntorung ma rasnuri tenan a, tevek norang Kristus. Velik ne notu wean inyai, na'uk wean i wol nlobang tamata ra, na wol ihin akataka.

tamata ra wol naran obin.
10 Na'uk Ubu Ni amar veka
nma ma Ia veka nfatnemung
munuk afa ovi wol ratnemu
ra, ma yabi ra veka rmamu
watan.
11 Na'ut i kako'u ya'a obin,
na ungrihi wean kasiko'u ra,
afa ovi unovak ra wean vali
kasiko'u ra. Ning fikiran a
vali wean kasiko'u ra. Na'uk
fiang ini umela ma dawan
roak ya'a, ba uvatuk munuk
roak ning fikiran ovi wean
kasiko'u ra.
12 Afa ovi tsi'ik fiang ini,
inyai wean tamata molan a,
na'a tatal i nakyavu watan
a, na'uk ni amar a veka
nma, ma tsi'ik lahir ovu
lyawan. Fiang ini ya'a wol
uka'a munuk obin, na'uk ni
amar a veka naran vali ma
veka uka'a munuk, wean
Ubu nka'a munuk ralang a.
13 Ba fiang ini afa itelu
musti tot-orang lalawatan.
Afa avyai wean ini: torang
a'uk Kristus, tatahang nal
raladida al tnaban Kristus
ma not-nala Ni tnorung ra
munuk, ovu tsilobang ita
ovu tlobang vali tamata liak.
Na'uk afa i lolin rahi lia
munuk a, na tsilobang ita
ovu tlobang vali tamata liak.

14

Yabi ovi rtali Ubu Ni Roh ma tamata ra bisma rfamalik vaivatul ovi rarenar lahir tali Ubu, ovu notu ma rangrihi vai ovi wol rka'a

1 Terang a valing averi!
Fara msyilobang mia ovu
tamata liak ra, ovu vali in-
abira urun ma bira yabi
ovi Ubu Ni Roh nala verin
tamata inorang ra. Tali afa
avyai, na myera lan yabi, ma
bisma fyamalik vaivatul ovi
rtali lahir Ubu.
2 Tamata i nangrihi ovu
vai i wol nka'a, na ia wol
nangrihi verin tamata ra,
na'uk nangrihi verin Ubu,
tevek wol tamata isa vali
bisma nfan-aran vai yai.
Ubu Ni Roh a ka'i notu ma
tamata yai nfalak afa fan-
fonak ovi Ubu sa'i nka'a.*
3 Na'uk tamata i ni yabi ma
nfamalik vaivatul ovi nrenar
lahir tali Ubu, na ia nfama-
lik verin tamata ra. Notu
wean inyai, boma nfangre-
bat tamata liak ralarira ra,
ovu nsurak ira ma iva'ur
ma rorang Yesus, ovu vali
nfaloling ralarira ra.
4 Tamata i nangrihi ovu
vai i wol nka'a yai, na ia
ka'i nfangrebat watan tenan
a. Na'uk tamata i nfamalik
vaivatul ovi rtali Ubu, na ia
nfangrebat munuk sidovung
tamata ovi rorang Yesus.
5 Ya'a inak ma mia munuk
mkya'a vali ma mingrihi vai
ovi wol mkya'a ra. Na'uk
nlia tali inyai, na inak ma
mia fyamalik Ubu Ni vai-
vatul ra, tevek tamata ovi
rfamalik Ni vaivatul ra, ira
fyawarira lia tamata ovi rala
vai ovi wol rka'a ra. Na'uk

* **14:2 14:2** Vai i tamata ra wol rka'a na'a ayat ini ovu ayat liak, na inyai Ubu Ni Roh nala verin tamata ovi rorang Yesus. Sidovung tamata ovi rorang Yesus wol rfan-aran vai yai, ovu tamata i nala vai yai wol nasahak ma nka'a vai yai. Vai mala nfalak ne, *bahasa roh.* Pasal ini nfamalik vai yai ma rivun wean ayat ovi 4, 5, 6, 13, 14, 18, 19, 22-23, 26-28, 39.

wean i tamata i nangrihi
vai i wol nka'a yai, bisma
nfalyawang afa ovi nfalak
ra, na afa yai notu ma
sidovung tamata ovi rorang
Yesus rfan-aran, ovu nfan-
grebat roak ira.

6 Ba, terang a valing averi!
Wean i uma ma utuan mia,
ovu ungrihi ma ala vai i
wol uka'a, na inyai ihin aka
verin mia? Na'uk wean
i ufamalik Ubu Ni Ivar i
nfavotuk lahir verin ya'a,
te ungrihi, boma minovak
nala munuk afa ovi Ia nfalak
verin mia, te ufamalik afa
ovi urenar lahir tali Ubu ma
ti ufamalik verin mia, te air
Ubu Ni vaivatul ra verin mia,
na inyai fyawan urun.

7 Ya'a inak ma ufalyawang
verin mia na'a yabi i ntali
Ubu Ni Roh a, ma tamata ra
rangrihi vai ovi wol rka'a ra.
Afa yai wean flo'its ovu ke-
capi. Ira wol naarira, na'uk
wean i tamata ra rafraik
te rma'in ira, na ngoarira.
Wean i tamata ra wol rka'a
ma rafraik te rma'in, na
wean inba ma tka'a ne,
rdedang dadedang aka?

8 Wean i mane totu rihi,
na'uk tamata i nafraik tvuri
a, nafraik a'ar tia ma watan,
na wean inba ma bisma
tka'a ne, tati totu rihi?

9 Mia weabira vali tamata
ovi rangrihi ovu vai ovi wol
rka'a ra. Wean i mingrihi
ovu vai avyai, na wean inba
ma tamata ra rfan-aran afa
ovi fyalak ra? Bira vai-
vatul ra wol ihir akataka,
ma wean i mingrihi lean vu
watan!

10 Vai rivun ila'a na'a lanit
ivavan ini, na'uk ihirira ra
rna'a munuk.

11 Na'uk wean i wol uka'a
tamata isa ni vai a, na ya'a
eluk tamata dakan verin
tamata yai, ovu vali tamata
i nala vai yai neluk tamata
dakan verin ya'a.

12 Ya'a uka'a ne, mia
mdyava vali ma bira yabi
ovi rtali Ubu Ni Roh a. Na'uk
nlia tali inyai, na mia musti
inabira urun ma myala bira
yabi avyai ma ala fyangrebat
sidovung tamata ovi rorang
Yesus.

13 Ba wean inyai, na iki
watan nangrihi ovu vai i wol
nka'a, na fara naflurut verin
Ubu, ma nala ngrebat verin
ia, boma nfalyawang nala
afa ovi nfalak ra.

14 Wean i uflurut ovu vai i
wol uka'a, na ning roh a ka'i
naflurut, na'uk ning fikiran
a wol nana'a afa ovi uflurut
ra.

15 Ba ya'a musti otu
afaka? Ya'a veka uflurut
ovu ning roh a, na'uk veka
uflurut vali ovu ning fikiran
a. Ya'a veka udedang ma
ufadawang Ubu ovu ning
roh a, na'uk ya'a veka
udedang ma ufadawang vali
Ubu ovu ning fikiran a.

16 Wean i muflurut ma
fwalak fara weninyai verin
Ubu ovu mu roh a, na'uk
tamata ovi rarenar ra wol
rfan-aran afa ovi fwalak ra,
na wean inba ma bisma
rfalak ne, “Mu falurut yai
kena urun?” Velik aba, ira
wol rfan-aran lahir afa ovi
fwalak ra.

17 Velik ne muflurut ma
fwalak fara weninyai verin

Ubu, na inyai lolin urun,
na'uk mu falurut yai wol
nfangrebat tamata liak ra.
18 Ya'a ufalak fara
weninyai verin Ubu, tevek
ungrihi ovu vai ovi wol
uka'a ra, nlia tali mia
munuk.
19 Na'uk wean i ita tamata
ovi torang Yesus tasdovu ita
ma tfadawang Ubu, na inak
urun ma ungrihi ovu vai-
vatul ifira watan ma lyawan
verin tamata ra, boma rair
vali tamata liak ra. Inak ma
otu wean inyai, nlia tali i un-
grihi ma ala vaivatul rivun
ila'a ovu vai i wol uka'a.
20 Terang a valing averi!
Bira fikiran ra deka wean
kasiko'u ra. Mia musti we-
abira kasiko'u yanat ra, ma
wol mkya'a ma myotu afa
ovi sian ra, na'uk bira fiki-
ran a musti naftibang, wean
tamata dawan ra.†
21 Rtulis roak na'a Surat
Ralan wean ini, “Ubu nfalak
ne, ‘Ya'a veka ala tamata ovi
rangrihi ovu vai ovi raling
ma lolan watan a, ma un-
grihi verin Ning tamata ovi
rorang Ya'a. Velik ne ungrihi
wean inyai, na'uk ira veka
wol rkamlabir afa ovi ufalak
ra.’ ”‡
22 Ba yabi i ntali Ubu Ni
Roh ma tamata ra rangrihi
ovu vai ovi wol rka'a ra,
neluk faneak verin tamata
ovi wol rorang Ubu. Wean
vali yabi i tamata ra rala al
rfamalik Ubu Ni vaivatul ra,
neluk faneak verin tamata
inorang ra, wol mane verin
tamata ovi wol rorang Yesus.
23 Ba wean i tamata ovi
wol rorang Yesus rma bira
sidovung a na'ut i misdovu
mia, ma mimunuk myala vai
ovi wol mkya'a ra, na ira
veka rfalak ne, fyoar roak!
24 Na'uk wean i mimunuk
fyamalik Ubu Ni vaivatul ra,
na tamata ovi wol rorang
Yesus rma ma rarenar afa
ovi fyalak ra, na ira veka
rka'a lahir ne, rotu salasilan.
Ba wean i wol rahil ma rtalik
tali rira salasilan ra, na Ubu
veka nukun ira.
25 Afa fanfonak ovi rna'a
tamata avyai ralarira ra
veka rvotuk munuk lahir,
ba ira veka rsangatur ma
raraning Ubu, ovu rtorung
ne, “Kena urun, Ubu nana'a
lahir bira sidovung a.”
26 Ba terang a valing averi!
Wean i misdovu mia ma
fyadawang Duila'a, na boku
mdyedang dadedang tali
mazmur, boku vali msyiair,
ovu vali boku fyamalik afa
ovi Ubu nfavotuk ra, boku
rala vai ovi wol rka'a ra,
te boku vali rira kaka'a ma
rfalyawang nala vai avyai.
Na'uk musti myotu afa avyai
munuk ma al fyangrebat
tamata ovi rorang Yesus.
27 Wean i tamata boku
rangrihi vai ovi wol rka'a
ra, na tamata irua te itelu
musti rsikati ira al rangrihi
vai avyai. Tamata boku
vali musti rfalyawang afa
ovi tamata avyai rfalak.
28 Wean i wol tamata
rfalyawang nala vai avyai
ihirira ra, na tamata ovi rira

† **14:20 14:20** Tamata ovi rorang Yesus musti rira fikiran a blawat na'a yabi ovi Ubu Ni Roh nala verin ira, wol wean kasiko'u ra. ‡ **14:21 14:21** Yesaya 28:11-12

yabi ma rangrihi ovu vai
ovi wol rka'a ra, deka ran-
grihi lahir na'a sidovung a.
Ira ka'i rangrihi watan verin
Ubu na'a ralarira ra.

29 Nabi irua te itelu tali
ira rfamalik ivar ovi rarenar
lahir tali Ubu, na tamata liak
ra ranovak ma lolin afa ovi
rfalak ra.
30 Na'uk wean i tamata isa
i ndoku vali sidovung yai
ma nfamalik afa ovi Ubu
nfavotuk lahir verin ia, na
tamata i nangrihi lan roak
yai musti ntalik ma deka
nangrihi kikyai.
31 Wean i myotu wean in-
yai, na mia munuk bisma
msyikati mia ala fyamalik
Ubu Ni vaivatul ra, boma
mia munuk bisma misahak,
ovu bira inorang a ntafal ma
nangrebat.
32 Mia veka myotu wean
inyai, tevek tamata ovi
rfamalik ivar ovi rarenar
lahir tali Ubu rka'a ma
rtahang nal ralarira ra, ma
rsikati ira al rangrihi.
33 Ubu wol inan ma
vangoa-vanga na'a tamata
ovi rorang Yesus rira
sidovung ralan a, na'uk inan
ma malinan watan na'a rira
sidovung a.

Na'ut i sidovung tamata
ovi rorang Yesus munuk ras-
dovu ira na'a rira sidovung
ra,
34 na vata ra wol bisma
rangrihi, tevek rfadoku roak
na'a Musa ni inukun ra ne,
ira wol bisma rangrihi. Ira
vali wol bisma rban-ulu na'a
tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung ra.§
35 Wean i inar ma rka'a
afa boku, na ira musti rorat
afa avyai tali awarira ra na'a
rahan. Tevek wol inovan
lahir verin vata ra ma ran-
grihi na'a sidovung tamata
ovi orang Yesus.
36 Ubu Ni vaivatul ra wol
rtali mia, ovu Ia wol nala
Ni vaivatul avyai verin mia
watan.
37 Wean i tamata isa
nanovak ne, nabi ia, te Ubu
nala ngrebat liak verin ia,
na musti nka'a ne, afa ovi
ufalak verin mia, wean lahir
afa ovi Ubu nfareta ra.
38 Na'uk wean i tamata
boku wol rtorung afa ovi
ufalak ini, na deka mryenar
ira.
39 Wean inyai bi, terang
a valing averi, ni lolin a
mdyava a'uk linga'an ma
bira yabi i fyamalik Ubu Ni
vaivatul ra verin tamata ra.
Deka fyalak teri vali tamata
ovi rangrihi ovu vai ovi wol
rka'a ra.
40 Na'uk mia musti myotu
ma afa avyai munuk inovan
ovu malinan watan verin
tamata ovi rorang Yesus.

15

Yesus nva'at ewal tali matmatan

1 Terang a valing averi,
fiang ini ya'a mane ufang-
nanang ewal mia na'a Ubu
Ni Ivar Lolin. Ivar Lolin
yai ufalyawang roak verin
mia, ma mryenar roak ovu
myorang urun Kristus.

§ **14:34 14:34** Tafsiran boku rfalak ne, vata ra musti rfakabava tenarira ra verin awarira ra.

2 Ba wean i mia ralabira
urun ma myorang Ivar Lolin
yai, na Ubu nsikat roak mia
tali bira salasilan ra. Na'uk
wean i myorang afa ovi wol
kena ra, na bira inorang yai
veka wol nala utun akataka
verin mia.
3 Afa ovi ufamalik lan roak
verin mia yai, Ivar i Ubu
nala roak verin ya'a. Ivar
yai lolin lia munuk, wean
lahir i rtulis roak na'a Surat
Ralan ne, Kristus nmata
roak, tevek dida salasilan ra.
4 Tamata ra rfadoku Ia
na'a van isa ralan a, na'uk
amar itelu nelak, na Ubu
nfava'at ewal Ia tali mat-
matan. Ivar ini rtulis vali
roak na'a Surat Ralan.
5 Ya'a ufamalik vali roak
verin mia ne, Kristus
nfavotuk roak tenan a verin
Petrus, ovu Ni tamata vutu
rahin irua ovi rorang Ia.*
6 Ti ma nfavotuk munuk
roak tenan a verin ira, beti
nfavotuk vali tenan a verin
tamata ovi rorang Ia ratut
ilima teran. Tali tamata
avyai, boku rmata roak,
na'uk etal dawan rva'at
obin, ma naran i utulis surat
ini.
7 Ia nfavotuk roak tenan
a verin tamata avyai, beti
nfavotuk vali tenan a verin
Yakobus, nata verin Ni rasul
ra munuk.
8 Ia nfavotuk marmuri
lalean tenan a verin ya'a,
wean kasiko'u i wol naran ni
amar obin, na rarali roak ia.†
9 Wean inyai bi, tali Ubu
Ni rasul ra, na ya'a wol
fyawang akataka. Ba wol
inovan ma tamata rfalak ne,
rasul ya'a, tevek lan a uwi-
uwa Ni sidovung tamata ovi
rorang Yesus.
10 Na'uk Ubu nala roak Ni
rala lolin a verin ya'a, bi
fiang ini eluk rasul, ovu Ni
rala lolin yai wol nleka ma
lolan watan. Na'uk ukarya
urun ia ma nlia tali rasul
liak ra. Velik aba, ya'a wol
ot-nala munuk afa avyai,
na'uk Duila'a nfatuang ya'a,
bi bisma ufabana nala karya
yai.
11 Ba wean inyai, na wol
akataka, velik ne ya'a te ra-
sul liak ra amfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin a verin mia. Ivar
Lolin i amfamalik yai ikisa
watan, ovu myorang roak
Ivar yai.

Ubu veka nfava'at ewal tamata matmatan ra

12 Wean i amfamalik ne,
Ubu nfava'at ewal Kristus
tali matmatan, na afakin-
imi tamata boku tali mia
rfalak ne, tamata matmatan
ra veka wol rva'at ewal?
13 Ba wean i tamata mat-
matan ra wol rva'at ewal, na
Ubu wol nfava'at Kristus tali
matmatan.
14 Na'uk wean i Ubu
wol nfava'at ewal Kristus
tali matmatan, na afa ovi
amfamalik ra ovu vali bira
inorang na'a Kristus wol
fyawan akataka.
15 Nlia tali inyai, na
lyawan roak ne, amlabir
roak tamata ra na'a afa

* **15:5 15:5** Lukas 24:34, 36-43, Yohanes 20:19-23 † **15:8 15:8** Na'a ayat ini Paulus nfalak wean inyai, tevek nanovak ne, ia wol wean rasul vutu rahin irua yai. Ia nangnanang vali na'ut i nwi-nwa sidovung tamata ovi rorang Yesus, na'uk nahil tali ni afa ovi notu ra, ma nana'a rasul.

ovi Ubu notu a, tevek ami
amfamalik roak ne, Ubu
nfava'at ewal roak Kristus
tali matmatan. Wean i kena
ma Ubu wol nfava'at ewal
Kristus tali matmatan, na
Ia wol nfava'at ewal tamata
matmatan ra.
16 Ba wean i Ubu wol
nfava'at ewal tamata mat-
matan ra, na Ia wol nfava'at
vali Kristus tali matmatan.
17 Ba wean i Ubu wol
nfava'at ewal Kristus, na
bira inorang a wol fyawan
lahir, ovu bira vava'at ra
nana'a watan salasilan ra.
18 Wean i Ubu wol nfava'at
Kristus, na Ia wol nsikat
tamata inorang ovi rmata
roak tali rira salasilan ra.
19 Na'uk wean i ita tamata
inorang ra tfaklo'i a'uk dida
vava'at verin Kristus na'a
lanit ivavan ini watan, na
inyai sian urun i lahir verin
ita. Ba inovan ma tamata
ra rfalak ne, dida kasian
dawan urun, nlia tali tamata
ra munuk.
20 Na'uk kena urun, tevek
Ubu nfava'at lan lalean Kris-
tus tali matmatan! Ba inyai
neluk faneak ne, Ia veka
nfava'at ewal tamata mat-
matan ra.‡
21 Tevek salasilan i tali
tamata i Ubu notu ula lalean
ia yai bi, tamata ra munuk
musti rmata. Ba wean
vali inyai, ma Ubu veka
nfava'at ewal matmatan ra
tali tamata isa vali.
22 Tamata ra munuk rira
vava'at isa ovu Adam ma
rmata vali wean ia. Ba wean
inyai, bi tamata ovi rira
vava'at isa roak ovu Kristus,
Ubu veka nfava'at munuk
ewal ira wean i rmata roak.§
23 Na'uk Ubu nfava'at ewal
tamata ra wean ini: Ia
nfava'at lan roak Kristus, ma
Ia wean karya enan i ula
lalean tali va'i ihin a. Ba
ti ma naran amar i Kristus
veka nma ewal lanit ivavan
a, na Ia veka nfava'at ewal
vali tamata ovi rira vava'at
isa roak ovu Kristus.
24 Notu munuk wean inyai,
beti lanit ivavan a namwear.
Na'ut inyai, na Kristus veka
nfaleka munuk lahir fareta
ra, ngrebat ra ovu tamata
ovi rtaha fareta na'a lanit
ivavan a, lanit ovu lanit
ratan ma nfareta wean lahir
Raja. Notu munuk roak
wean inyai, beti Ia nala
fareta a verin Yaman a
Ubila'a.
25 Tevek Kristus musti
neluk raja ma ntaha fareta
a, ti naran i Ubu nfaleka
munuk Kristus Ni musu ra
ma rsoak nulu Ia.*
26 Kristus Ni musu i nban-
muri lalean a, nfaturu lahir
matmatan yai ni ngrebat
a. Ba veka nfamwear mat-
matan yai ni ngrebat a.
27 Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne, “Ubu nfaleka
munuk roak afakataka ma
rsoak nulu Ia.” Na'uk wean
i rfalak ne, Ubu notu roak
ma afakataka rsoak nulu
Kristus, na inyai wol nfaturu
ne, Ubu nsoak vali verin
Kristus.†

‡ **15:20 15:20** Bisma tfalak ne, faneak i Ubu nfava'at ewal roak Kristus tali matmatan yai, wean karya enan i ula lalean tali va'i ihin a. Msyi'ik vali 1 Tes 4:13-18 § **15:22 15:22** Roma 5:14 * **15:25 15:25** Tamata boku ranovak ne, Yesus ka'i nfaleka Ni musu ra, na'uk tamata boku vali ranovak ne, Ubu nfaleka Yesus Ni musu ra ma rsoak nulu Yesus. † **15:27 15:27** Mazmur 8:7

28 Na'uk wean i Ubu notu
ma Kristus nfareta roak
afakataka munuk, na Kristus
veka ka'i nsoak verin Yaman
a Ubila'a. Notu wean inyai,
boma Ubu nfareta munuk
afakataka na'a inba watan.
29 Na'uk wean i mia fyikir
ne, Ubu wol nfava'at ewal
tamata matmatan ra, na
afakinimi tamata ra rtorung
ma rbaptis ira verin tamata
matmatan ra? Wean i Ubu
wol nfava'at ewal tamata
matmatan ra, na veka rala
uturira aka verin tamata ovi
rbaptis ira verin tamata mat-
matan ra?‡
30 Wean vali inyai verin
ami. Wean i Ubu wol
nfava'at ewal tamata mat-
matan ra, na afakinimi am-
torung watan ma rangrihi,
ma veka rotu sian lalawatan
tenamami ra.
31 Terang a valing averi,
lokat amar, na utuan sian
lalawatan. Afa avyai rotu
ma kedan a watan, na
umata. Na'uk ufalak urun
verin mia ne, ya'a ralang a
dawan urun, tevek na'a bira
vava'at ra, na myorang roak
dida Duila'a Kristus Yesus.
32 Wean i Ubu veka wol
nfava'at ewal tamata ovi
rorang Yesus, na ya'a wol
utung akataka ma utuan
tamata kuldawan ovi rna'a
Efesus. Tamata kuldawan
avyai wearira afwatan ovi
rna'a nangan ralan ma ba'i
rfedan tamata ra! Wean
i Ubu wol nfava'at tamata
matmatan ra, na ni lolin ana,
totu watan wean ini, “Mya
ma tafna'an ovu tafnenu,
tevek ilyan, na ita veka
tmata.”§
33 Ba deka myorang
tamata rira siklabir ra.
Tamata ovi rotu kida ovu
tamata ovi ba'i rotu watan
afa ovi sian ra, na ira veka
rorang vali tamata avyai ma
rotu watan afa ovi sian ra.
34 Msyi'ik ma lolin ten-
abira ra ma deka myotu
kikyai salasilan ra, tevek
tamata boku wol rka'a Ubu
rna'a ebang mia. Ufalak
wean inyai, boma ufama'it
mia.

Tenadida ngorva'an na'ut i Ubu veka nfava'at ewal ita tali matmatan

35 Ka'a bi tamata boku tali
mia rorat ne, “Wean inba
ma Ubu veka nfava'at ewal
tamata matmatan ra?” Ira
rorat vali ne, “Tenarira ra
veka wean inba?”
36 Tamata ovi rorat wean
inyai, ira rboda urun! Wean
i tamata isa nava nabat ra,
na nabat avyai veka wol
rarubu wean i wol rakvisal
obin.
37 Nava nabat avyai na'a
lanun ovu wol nava roan ra
te kan ra. Nabat ovi rarubu
ra wean gandum te nabat
liak ovi rira vatul ra.
38 Na'uk Ubu ka'i notu ma
nabat avyai felarira ra wean
lahir i ralan a nfalak a. Ia
notu vali ma nabat ra fe-
larira rsialing ira.
39 Tamata ra ovu afwatan
ra ihirira ra rsialing munuk

‡ **15:29 15:29** Na'ut i Paulus nva'at obin, na rbaptis tamata inorang boku verin tamata matmatan ra. Paulus wol nfalak ne, wean i rbaptis wean inyai, kena te sala. Ia nfalak watan ne, rotu wean inyai, na nfaturu lahir rira inorang a ne, tamata matmatan ra veka rva'at ewal.

§ **15:32 15:32** Yesaya 22:13

ira. Manut nangan ihirira ra
rsialing vali ira tali ian ra.
40 Afa ovi rna'a lanit ratan
ovu afa ovi rna'a lanit iva-
van ini rsialing ira. Afa ovi
rna'a lanit ratan lokat ira
vanarira ra rsialing ira ovu
afa ovi rna'a lanit ivavan ini
felarira ra lolin urun ovu
rsialing vali ira.
41 Lera felan a lolin urun,
na'uk naling ia tali vulan
a. Vulan felan a lolin urun,
na'uk naling vali ia tali nara
felarira ra, ovu lokat nara fe-
larira lolin urun, na'uk rsial-
ing vali ira.
42 Ubu veka notu vali
wean inyai, na'ut i nfava'at
ewal tamata matmatan ra.
Tenarira ovi roving roak ira
yai, veka rakvisal, na'uk
tenarira ovi Ubu nfava'at
ewal roak yai wol bisma
rakvisal.
43 Na'ut i roving tamata
matmatan tenarira ra, na
tenarira ra rmafun ovu fe-
larira sian urun. Na'uk ti
naran amar i Ubu nfava'at
ewal tamata matmatan ra,
na tenarira ra lolin buas ovu
rangrebat urun.
44 Na'ut i roving tamata
matmatan tenarira ra, na
inyai tenarira i ntali lanit
ivavan a, na'uk ti naran
amar i Ubu veka nfava'at
ewal tamata matmatan ra,
na tenarira avyai rtali Ubu
Ni Roh a. Wean lahir i
tamata tenan a ntali lanit
ivavan ini nana'a, na tamata
tenan i ntali Ubu Ni Roh
nana'a vali.
45 Rfadoku roak na'a Surat
Ralan ne, “Ubu notu lan
lalean Adam ma nva'at ula
ia.” Na'uk Adam i nbana
marmuri lalean a, inyai Kris-
tus i nala vava'at verin
afakataka munuk.*
46 Tenadida ovi Ubu nala
lan roak verin ita yai, ntali
lanit ivavan ini. Tenadida
ovi Ubu nala marmuri yai,
veka ntali lanit ratan.
47 Ubu notu tamata i ula
lalean a tali lanun, ovu ia
ntali lanit ivavan ini. Na'uk
tamata i norang i ula lalean
a, Ia ntali lanit ratan.
48 Tamata ovi rtali lanit
ivavan ini wearira lahir
tamata i Ubu notu lan lalean
a tali lanun. Na'uk tamata
ovi rna'a lanit ratan ra, ira
wearira lahir Ia i ntali lanit
ratan a.
49 Fiang ini ita weadida
roak tamata i Ubu notu ia
tali lanun a. Ba ita veka
weadida vali Ia i ntali lanit
ratan a.
50 Terang a valing averi,
ufalak verin mia ne, ita tena-
dida ra rtali lanit ivavan ini,
ma laradida ovu ihidida ra
rna'a, ba wol bisma ti tna'a
Ubu Ni Fareta na'a lanit
ratan. Tenadida ovi veka
rmata ovu rakvisal watan ini
wol bisma ti rna'a wan i
vava'at kakiwal a na'a lanit
ratan.
51 Eka mryenar ma lolin
ma ufamalik afa fanfonak
ini verin mia: Tali did
tinemun, na ita veka wol
tmata munuk, na'uk Ubu
veka notu ma ita munuk fe-
ladida ra ngorva'an ewal.
52 Na'ut i tamata ra
rarenar tvuri ngoan i nban-
muri lalean a, na brian
munuk Ubu notu lahir afa
avyai, wean i tkubak a tvelar

* **15:45 15:45** Vai Yunani nfalak ne, ***Adam i nban-marmuri lalean neluk roh i nala vava'at***. Msi'ik Kejadian 2:7.

watan matadida ra. Na'ut
inyai, na Ia veka nfava'at
ewal tamata matmatan ra
ovu tenarira ngorva'an i
ntali lanit ratan a. Ita vali
Ubu veka notu ma feladida
ra munuk lahir ngorva'an
ewal.
53 Tenadida i ntali lanit
ivavan ini veka nmata ma
nakvisal munuk, ba Ubu
veka nkati ovu tenadida i
ntali lanit ratan a ma wol
bisma nakvisal roak, ma
veka dida vava'at kakiwal.
54 Ba wean i Ubu nkati
roak tenadida ovi veka
rmata ini ovu tenadida
ovi wol rmata, te nkati
roak tenadida ovi rtali lanit
ivavan ini ovu tenadida
tali lanit ratan a, na veka
nfakena lahir afa ovi rtulis
roak na'a Surat Ralan wean
ini,
"Ita utudida roak, tevek
Ubu nfaleka roak mat-
matan a, ba ita dida
roak vava'at kakiwal
a.
55 Hoi matmatan! Wean inba
ovu mu ngrebat a ma
fwaleka ami?
Wean inba ovu mu bisa
a ma motu ma amfar-
nuang wawa'uk?"†
56 Matmatan ni bisa a, ihin
a salasilan, ovu salasilan ni
ngrebat a nvua matmatan
tali Musa ni inukun ra. Musa
ni inukun avyai nfalyawang
verin ita wean inba ma tka'a
ne, afa ovi totu ra kena te
sala.
57 Na'uk ita musti tfalak
fara weninyai verin Ubu,
tevek notu ma utudida
lalawatan tali dida Duila'a
Yesus Kristus.
58 Wean inyai bi, terang
a valing ovi ulobang urun
mia, bira dardirin a musti
nangrebat na'a bira inorang
a, boma tamata ra wol
rweang nala mia. Mia musti
iva'ubira urun ma mkyarya
na'a Duila'a Ni va'i ralan a!
Tevek mkya'a roak ne, bira
karya ra verin Duila'a veka
wol rleka ma lolan watan.

16

Misdovu bira kubang ra ma tala verin terad a valid ovi rorang Yesus

1 Terang a valing averi,
mane ufalak verin mia
na'a kubang ovi inabira
ma myala al mlyobang
tamata ovi rorang Yesus na'a
Yerusalem. Era ma myot-
orang afa ovi ufaturu roak
verin sidovung tamata ovi
rorang Yesus na'a Galatia.
2 Lokat amar kareda, na
mingnanang ma lokat mia
fyadok-aling bira kubang
boku tali bira karya enan ra.
Fyadoku kubang avyai na'a
bira rahan ra, ti naran i uma.
Deka mnyaban ma uma,
beti misdai ma misdovu bira
kubang ra na'a isa.
3 Wean i uma aran roak,
na veka usinir tamata ovi
fyili roak ira, tevek mkya'a
ne, ira bisma rtaha kubang
avyai rti Yerusalem. Ya'a
veka ala surat verin ira ma
al nfaturu ne, rfabana karya
ini.
4 Ba wean i ufikir ne, ni
lolin a ya'a ovu vali, na veka
ovun ira ma amamunuk am-
ati.

Paulus ni afa ovi veka notu ra

† **15:55 15:55** Yesaya 25:8, Hosea 13:14

5 Terang a valing averi,
ya'a veka ahu propinsi
Makedonia, beti uti ma ulola
mia.
6 Na'a Korintus, na ya'a
ulolak mia amar ifira veki,
te unaban ma amar ovi
radridin a nbosal beti uti,
boma wean uti inba watan,
na bisma mlyobang ya'a
na'a ning banbanan a.
7 Ba wol uti ma ulola mia
obin, betane wol una'a ma
mnanat na'a inyai. Na'uk
wean i Duila'a ralan a
nfalak, na inak ma una'a
inyai mnanat ovu mia.
8 Fiang ini una'a Efesus, ba
veka una'a ini ti naran amar
i Yahudi ra rotu rira amar
dawan Pentakosta.*
9 Una'a ini obin, tevek ufa-
bana karya i Duila'a nala
verin ya'a ma tamata rivun
rarenar Ni vaivatul ra, velik
ne tamata rivun rangal vali
ya'a na'a karya ini.†
10 Wean i Timotius nti ma
ntuan mia, na msyi'ik ma
lolin ia boma deka ralan a
kako'u, tevek ia wean watan
ya'a ma amfabana Duila'a Ni
karya a.
11 Ba deka msyi'ik watan
ma tamata ra tali bira
sidovung yai wol ralang ia.
Na'uk mlyobang ia, boma
bisma newal ia ovu lolin
watan ma ntuan ya'a, tevek
unaban ia ovu terad a valid
liak ovi veka rma vali ini.
12 Ya'a ufangnanang urun
terad a valid i Apolos ma
novun ni kida ovi rorang
Yesus boku rti ma ralola mia.
Na'uk ia nafena ma nti fiang
ini. Na'uk amar liak, na ia
veka nti ma nalola mia.

Paulus nfakbosal ni surat a

13 Mia musti msyi'ik
wabira ma lolin! Bira
dardirin a na'a bira inorang
a musti nangrebat! Deka
byobar na'a bira inorang
a, na'uk myorang urun ovu
ngrebat i nana'a ralabira ra.
14 Msyilobang mia na'a afa
ovi myotu ra munuk.
15-16 Terang a valing averi!
Mia veka mkya'a roak ne,
na'a Propinsi Akhaya, na
Stefanus ovu ni rahan teta
a ula lalean ira ma rorang
Kristus. Ira ralarira urun
ma rkarya al rlobang tamata
ovi rorang Yesus. Wean in-
yai, bi era urun verin mia,
ma myot-orang rira afa ovi
rfalak ra, ovu vali tamata ovi
irmunuk a rkarya.
17 Ya'a ralang a lolin urun
na'ut i Stefanus, Fortunatus
ovu Akhaikus rma. Ira rna'a
ini ma rkati bir tinemun,
tevek wol tna'a wan isa.
18 Ira rotu ma ralang a
lolin urun, wean lahir i rotu
vali ma ralabira ra lolin a.
Ita musti talang tamata ovi
wearira avyai.
19 Tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra na'a

* **16:8 16:8** Na'a Perjanjian Mnanat na'a Surat Ralan, na amar dawan Pentakosta naran a naling ia. Rfanara ia ne, Snoba Karedralan Ifitu (Keluaran 34:22) ovu Snoba Fadiar (Keluaran 23:16), tevek tamata ra rdiar rira gandum ra, beti rotu amar dawan ini. Yahudi rivun tali wan rivun rti Yerusalem ma rorang amar dawan Pentakosta. Amar vutlima nelak roak tali amar i Yahudi ra rangnanang amar i rdir-talik Mesir (amar dawan Paskah), beti amar dawan Pentakosta. † **16:9 16:9** Kisah 19:1-11

propinsi Asia rala salam
verin mia. Akwila ovu
Priskila ovu vali sidovung
tamata inorang i rasdovu ira
na'a rira rahan a, rala vali
salam verin mia na'a Duila'a
ovu ralarira urun, tevek bira
vava'at isa roak ovu Kristus.
20 Terabir-valibira ovi ro-
rang Yesus na'a ini, rala vali
salam verin mia. Ba lokat
mia ka'i myala salam vali
verin terabir-valibira ra ovu
msyivoan mia ovu Ubu Ni
Lolin a.
21 Ya'a Paulus ala salam
verin mia. Ya'a ka'i utulis
vaivatul ovi rban-muri
lalean na'a surat ini, boma
mkya'a ne, aksa ya'a utulis
surat ini.
22 Tamata ovi wol ralarira
urun ma rlobang Duila'a, na
fara Ubu nukun ira ma rna'a
yafwan kakiwal. Era ma
dida Duila'a nma ewal.
23 Fara Duila'a Yesus nala
Ni rala lolin a verin mia.
24 Ulobang mia munuk
tamata ovi bira vava'at isa
roak ovu Kristus. Kena
urun. Ning surat i utulis ini,
lawan watan ini.

Ya'a Paulus, ala salam verin
mia

Paulus ni surat i nban-muri verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Korintus

Tbas afa ovi veki

Paulus ula ia ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a kota Korintus (Kisah 18:1-17; msi'ik vali pendahuluan na'a 1 Korintus). Na'ut i Paulus nana'a ahu te kota liak, na tamata boku na'a Korintus wol rtorung ne, Ubu nfili ia, tevek rfalak ne wol rasul ia. Ba Paulus nsinir Titus ma nti Korintus. Titus ti nfamalik Paulus ni snurak ovi aleman urun a ma ntabu lahir tamata Korintus ovi wol rtorung ne, Ubu nala ngrebat verin ia. Na'ut i Titus newal ia tali Korintus ma ntuan Paulus na'a propinsi Makedonia, na nfalak verin ia ne, "Tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus, etal dawan tali ira rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra, ma rorang afa ovi motu ra, ovu rmaseak roak oa. Na'uk tamata boku tali ira, ralarira rangrebat obin, ma wol rtorung ne, mu ngrebat ntali Ubu."

Na'ut i Paulus nrenar ivar yai, na ia ntulis surat i veka tbas ini, ma nfanara ni surat ini ne, **Paulus ni surat i nban-muri verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Korintus**. Na'a surat ini, na ia nfamalik ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a (pasal 2:14—6:10). Ia nfalak verin ira ne, nlobang urun ira (2 Korintus 6:11-13; 7:2-4; 13—16), ovu inan lolin, tevek tali ira, na etal dawan rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra, ma rorang afa ovi notu ra (7:5-13). Notu munuk wean inyai, na nera verin tamata Korintus ra ma rasdovuk rira kubang ra, boma wean i ti ntuan ira, na ntaha kubang avyai verin tamata kasian ovi rorang Yesus na'a inyai (pasal 8—9). Notu roak wean inyai, beti nala snurak ovi aleman urun ma ntabu lahir tamata ovi wol rtorung obin ne, Ubu nala ngrebat verin ia. (pasal 10—13).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan a: Ubu nfangrebat raladida ra na'ut i tatuan susa. (1:1-11)
2. Paulus nfalyawang ne, afakinimi ia wol nti nalola ira. Ia nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, ovu vali nera verin tamata Korintus ra, ma rotu ma malinan ewal ovu ia. (pasal 1:12—7:16)
3. Paulus nfalyawang na'a tamata Korintus rira kubang i rasdovuk ma veka rala verin tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem. (pasal 8:1—9:15)
4. Paulus nlotar tenan a: ia nfalak ovu ni malolan a ne, rasul ia, ovu ntabu tamata ovi wol rorang ne, Ubu nala ngrebat

verin ia. (pasal 10:1—13:10)
5. Paulus ni snurak ovi rban-muri. (13:11-13)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus

1-2 Terang a valing averi! Ya'a ini Paulus utulis surat ini verin bira sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus, ovu tamata ovi rorang munuk Yesus na'a propinsi Akhaya. Ubu nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus, tevek ralan nfalak wean inyai. Terad i Timotius nana'a vali ini ovu ya'a. Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus ma fara nala Ni rala lolin a verin mia, ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan.

Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek nlobang roak ita na'a dida susa ra

3 Mya ma tfadawang Ubu i dida Duila'a Yesus Kristus Yaman verin Ia. Yamadida Ubila'a Ni silobang a dawan urun verin ita, ovu Ia ba'i nfaloling tamata ralarira ra na'a afakataka munuk.

4 Ia a'uk sa'i nfaloling ralamami ra na'a mami susa ra munuk. Ubu notu wean inyai, bi ami bisma amfaloling vali tamata ralarira ra na'a rira susa afaka watan, wean lahir i Ubu nfaloling roak ralamami ra.

5 Ami amtuan susa rivun vali roak, wean susa ovi Yesus Kristus ntuan roak yai. Wean urun inyai, bi Ubu nfaloling ma dawan ralamami ra, nahu Kristus, tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus.

6 Lokat amar ovi amtuan susa, na Ubu nfaloling ralabira ra ovu nsikat mia tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal. Na'ut i amtuan susa, Ubu nfaloling ralamami ra. Ia notu wean inyai boma utubira, tevek amka'a ma amlobang mia. Ba wean i mtyuan susa ovi wean amtuan roak a, na mkya'a ma mtyahang nal ralabira wean ami.

7 Ami amorang urun ne, na'a bira susa ra, na bira dardirin na'a bira inorang a nangrebat. Amka'a vali ne, na'ut i mtyuan susa wean ami, na Ubu veka nfaloling vali ralabira ra, wean watan i nfaloling roak ralamami ra.

8 Terang a valing averi, ami inamami ma mkya'a susa ovi amtuan roak na'a propinsi Asia. Susa avyai rira sian a dawan ovu aleman urun i lahir, ma notu ma wol amfikir roak ne, veka amva'at.

9 Ami amfarnuang ne, wean i rfaleka roak inukun matmatan verin ami. Na'uk afa yai nvotuk, boma deka amfadoku mami inorang a na'a tenamami ra watan, na'uk amfadoku a'uk verin Ubu i nfava'at tamata matmatan ra.

10 Ubu nfatalik roak ami tali matmatan i sian urun a. Ba amfaklo'i a'uk mami vava'at ra verin Ia, tevek amorang ne, Ia veka nfatalik ewal ami tali matmatan a,

11 tevek mtyorung ma mly-

obang ami na'a bira falurut ra. Wean inyai bi, tamata rivun veka rfalak fara weninyai verin Ubu, tevek naflahar ma dawan ami tali bira falurut avyai.

Paulus nfalyawang na'a ni banbanan ma wol nti kota Korintus

12 Ami ralamami dawan na'a afa ini: ralamami ila'a ra rfalyawang roak ne, afa ovi lokat amar amotu roak verin mia rmerat urun, wean lahir afa ovi Ubu ntorung roak a. Afa ovi amotu ra wol rtali tamata rira fikiran ra, na'uk amotu ovu ralamami urun, tevek rtali lahir Ubu Ni rala lolin a. Amotu wean inyai verin mia ovu vali verin tamata liak ra munuk.

13-14 Na'a mami surat a, na amtulis watan afa ovi bisma byas ovu fyan-aran. Fiang ini mia wol fyan-aran munuk afa ovi amotu ra, na'uk era ma amar isa, na veka fyan-aran. Wean inyai, boma ti naran amar i Duila'a Yesus veka nma ewal a, na ami veka amfadawang mia, ovu mia veka fyadawang vali ami.

15-16 Ya'a uka'a mnga'un afa yai, ba unovak lan roak mane ti ulola mia. Ufikir ne ulola mia veki, beti uti Makedonia. Nata ewal ya'a, na ulola ewal mia. Otu wean inyai ma ulobang nala farua mia, ovu mia bisma mlyobang ya'a na'a ning banbanan a ma uti Yudea.*

17 Kena ma ya'a wol otu afa ovi ufadoku roak ma otu ra. Otu roak wean inyai, ba mia fyikir ne, ning dardirin a wol nana'a wan isa? Te mia minovak ne, afa avyai rtali watan ralang a, ma amar boku ufalak ne, otu, na'uk amar boku ufalak ewal ne, wol otu?

18 Ubu not-orang lalawatan afa ovi nfalak ra. Ba afa ovi ufalak verin mia yai, wean lahir inyai, ovu wol mane ukiluk-ukiban ma ufalak ne, mane otu te wol otu.

19 Ya'a, Timotius ovu Silas† amfamalik roak Ubu Yanan a, Yesus Kristus, verin mia. Yesus wol mane nfalak watan, na'uk not-orang lalawatan afa ovi nfalak ra.

20 Ita tka'a ne, afa avyai kena, tevek Kristus nfakena munuk lahir afa ovi Ubu ntorung ma notu ra. Wean inyai bi nahu Kristus, na ita bisma tfalak ne, "Kena urun," ma tfadawang Ubu.‡

21-22 Ia notu roak ma torang Yesus, ovu itmunuk teluk roak Ubu yanan ra. Ia nfili roak ita ma notu faneak al nfaturu ne, Ni roak ita. Nala Ni Roh a ma nleal raladida ra, ma neluk faneak na'a afa ovi nfadoku roak, ma veka nala munuk lahir afa ovi ntorung roak yai verin ita.

23 Terang a valing averi, ya'a wol usiklabir. Ubu nka'a ne, afa ovi ufalak ra kena. Ia nka'a ralang a ne, wol uti ewal Korintus,

* **1:15-16 1:15-16** Makedonia yai propinsi isa na'a Yunani ni lihir marmar a. † **1:19 1:19** Silas naran liak a ne, Silwanus. ‡ **1:20 1:20** Galatia 3:16, Kolose 1:19, I Korintus 1:30, Wahyu 3:14, 22:13 (Kristus nfakena munuk lahir Ubu Ni tnorung ra.)

tevek ufena ma utabu mia
ma ti naran i ralabira ra
lalau urun a.
24 Ami wol mami ngrebat
ma amfareta mia na'a afa
ovi myorang a, tevek bira
dardirin a nangrebat na'a
bira inorang a. Na'uk velik
aba, inamami ma itmunuk
tkarya na'a isa, boma ral-
abira lolin urun.

2

1 Ya'a Paulus, uvolan roak
na'a ralang a ne, veka wol
uti roak ma utuan mia, be-
tane otu ma ralabira ra
lalau.
2 Tevek wean i otu ma ral-
abira ra lalau, na tamata iki
vali bisma nfaloling ralang
a? Mia a'uk tamata ovi otu
roak ma ralabira ra lalau.*
3 Wean inyai bi utulis lan
surat yai verin mia, tevek
ufena ma ti ulola mia, be-
tane myotu ma ralang a
lalau. Velik aba, mia musti
myotu ma ralang a lolin
urun, tevek ya'a orang ne,
wean i ralang a lolin urun,
na mia munuk ralabira ra
veka lolin urun vali.†
4 Na'ut i utulis surat yai
verin mia, na ralang a
nwa'uk ovu lalau urun i
lahir ma lung ra rditi. Ya'a
wol mane otu ma ralabira ra
lalau, na'uk inak ma mkya'a
ne, ulobang urun bir tine-
mun.

Paulus nfalak ma tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus musti rabun terarir-valirira i notu salasilan

5 Terang a valing averi,
tali bir tinemun, na tamata
isa notu roak ma ralabira ra
lalau. Ya'a ralang a wol lalau
wean mia, na'uk mia munuk
ralabira ra lalau, te tamata
boku watan tali bir tinemun
ralarira ra lalau. Ya'a ufena
otu ma ralabira ovi lalau yai
ntafal ila'a.
6 Tamata i notu afa sala
wean inyai, na naran roak
ma tamata etal dawan tali
bir tinemun mtyabu ia.
7 Ba fiang ini mia musti
myabun ia na'a ni afa sala
ovi notu ra, ovu fyaloling
ewal ralan a. Wean i wol
myotu wean inyai, na ralan
a veka lalau urun i lahir,
ti naran i veka wol norang
roak Kristus.
8 Wean inyai bi usurak
mia, boma ralabira urun ma
mlyobang ia.
9 Utulis surat yai verin
mia ma al usi'ik ne, ralabira
urun ma myot-orang afa ovi
ufalak verin mia te wahal.
10 Wean i myabun roak
tamata isa na'a ni afa sala
ovi notu verin mia, na ya'a
veka abun vali tamata yai ni
afa sala ovi notu ra. Wean i
tamata ni sala, na abun roak
ia. Otu afa avyai munuk na'a
Kristus wahan ralan a ma
na'a bira lolin.
11 Ufalak ma musti tabun
ia, boma nitdawan a deka
nweang nala ita, tevek tka'a
roak afa ovi nitdawan notu
ra.

* **2:2 2:2** Tamata ralarira ra lalau, tevek Paulus ntabu ira. † **2:3 2:3** Tafsiran boku rfalyawang ne, surat i Paulus ntulis lan yai, wol nleal roak. Na'uk ka'a bi surat i nfamalik na'a ayat ini, nfaturu 1 Korintus pasal 5. Paulus ralan a lalau, tevek na'a ni surat a, ia musti ntabu tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus.

Paulus ralan lalau na'a kota Troas ovu propinsi Makedonia

12 Na'ut i uti aran Troas ma ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Kristus, na Duila'a nfaturu roak linga'an verin ya'a ma ukarya na'a inyai.

13 Na'uk ralang a wol malinan, tevek wol utuan terang i Titus, ba utuli tamata ovi rna'a inyai ma uti Makedonia.

Ita utudida tevek Kristus

14 Velik ne wean inyai, na ami amfalak fara weninyai verin Ubu, tevek Ia nbanulu lalawatan verin ami, ma notu ma utumami. Ia notu wean inyai, tevek mami vava'at isa roak ovu Kristus. Ubu nala ami ma amfamalik Ni Ivar Lolin ma tamata ra rka'a Kristus, ti nsoru wan inba watan, wean afa voan lolin i voan a ti nsoru munuk tamata ra na'a wan inba watan.

15-16 Amfamalik roak Kristus, ba ami weamami afa voan lolin i notu ma Ubu ralan lolin, wean lahir Kristus notu ma Ubu ralan lolin. Ba verin tamata ovi Duila'a nsikat ira tali rira salasilan ra ma rira vava'at kakiwal, na ami weamami afa voan lolin yai, tevek amfamalik Ni Ivar Lolin. Ivar Lolin yai nala vava'at lolin i wol ni wahan. Na'uk verin tamata ovi wol rorang Kristus, na voamami ra wean afa voan sian i tali tamata matmatan ra, ovu Ia nukun ira. Na'uk wol tamata isa vali bisma notu munuk karya yai.

17 Ami wol weamami tamata liak ra, ma rfamalik Ubu Ni vaivatul ra ma al rdava uturira. Na'uk ami ralamami urun ma amfamalik afa ovi Kristus nfalak ra ovu Ni ngrebat a, na'a Ubu wahan ralan a. Ubu nsinir ami ma ti amfamalik Ni Ivar Lolin a wean inyai.

3

Ubu Ni tnorung ngorva'an a

1 Terang a valing averi! Mia deka fyikir ne, amfadawang ewal tenamami ra, te weamami tamata liak ovi rtaha surat i rotu ma al rfadawang ira, te rera surat tali mia ma fyamalik ira verin tamata ra. Ami wol weamami inyai.

2 Mia weabira surat i rtulis ma al rfadawang mami karya i amotu verin Ubu. Ni Roh a ntulis surat yai na'a ralamami ra, ovu bira vava'at ra rfaturu ne, myorang Yesus. Mia weabira surat i tamata ra munuk rbas ma rka'a mami karya ovi amotu ra.

3 Lyawan roak ne, bira vava'at ra wean surat i ntali Kristus. Ia ntulis surat yai tali karya ovi amotu ra. Kristus wol nala tinta al ntulis surat yai, na'uk nala Ubu Ni Roh i nva'at a, ma al ntulis. Ia wol ntulis na'a vatu ovi nglavar ra, na'uk ntulis na'a tamata ralarira ra.

4 Amfamalik mami karya verin mia wean inyai, tevek afa ovi Kristus nfalyawang roak verin ami na'a Ubu wahan ralan a.

5 Ami wol amfalak ne, amala mami ngrebat ma amot-nala munuk karya ini.

Na'uk Ubu sa'i nala ngrebat
verin ami ma amot-nala Ni
karya ra.
6 Ia nfangrebat vali ami,
ba bisma ameluk tamata
sansinir ma amfamalik Ni
tnorung ngorva'an. Ni
tnorung ngorva'an yai wol
wean tnorung mnanat a,
tevek tnorung ngorva'an yai
ntali Ubu Ni Roh, ovu wol
rtulis na'a inukun ovi Ubu
nala verin Musa. Inukun
ovi rtulis roak yai rvua
matmatan, tevek tamata ra
wol bisma rot-orang munuk.
Na'uk na'a Ubu Ni tnorung
ngorva'an a, na Ni Roh a
nala vava'at kakiwal verin
tamata ra.*

*Ubu Ni tnorung ngorva'an
i nala verin ita, lolin rahi
tnorung mnanat i nala verin
Musa*

7-8 Lalan ana, Ubu ntulis Ni
inukun ra na'a vatu nglavar
irua. Inukun avyai rvua
matmatan verin tamata ovi
wol rot-orang. Velik ne
wean inyai, na'uk na'ut i
Ubu nala Ni inukun avyai
verin Musa, na vanan i nfitik
nyadat a vanan na'a Musa
wahan ralan. Tamata Is-
rael ra wol bisma rsi'ik ma
mnanat Musa wahan a, ve-
lik ne Ubu vanan yai mane
nlia roak na'a Musa wahan
a. Lyawan urun ne, Ubu Ni
tnorung ngorva'an i Ni Roh
nala a, nma roak ovu vanan
i nfitik nyadat a ma vanan
a nlia tali inukun mnanat
avyai.
9 Tevek wean i Musa ni
inukun ovi rotu ma tamata
ra rmata, vanan a lyawan
urun, na Ubu Ni tnorung
ngorva'an i notu ma dida
vava'at ra rmalola, vanan
a lyawan lia tali inukun
mnanat yai vanan a.
10 Musa ni inukun yai
vanan a lyawan urun.
Velik aba, fiang ini Ubu
Ni tnorung ngorva'an yai
vanan a lyawan urun i lahir,
ba inukun i notu ma tamata
ra rmata yai wol fyawan
lahir.
11 Tnorung mnanat i notu
ma tamata ra rmata yai nma
ovu vanan i lyawan urun
a. Na'uk Ubu Ni tnorung
ngorva'an vanan a lyawan
lia tali tnorung mnanat yai,
tevek Ni tnorung ngorva'an
a nana'a, nata ti wol ni wa-
han.
12 Ba amfaklo'i a'uk mami
vava'at ra na'a Ubu Ni
tnorung ngorva'an yai, tevek
amka'a basil ne, Ni tnorung
ngorva'an yai nana'a, nata ti
wol ni wahan. Ba amabrahi
urun ma amfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin a.
13 Ami wol weamami
Musa, ma nkum-teri wahan
a ovu maloli, boma tamata
Israel ra deka rsi'ik Duila'a
vanan i mane nlia roak tali
wahan a.†

* **3:6 3:6** Ubu Ni tnorung mnanat a wean ini: Musa ni inukun ovi ntulis roak rfareta tamata Yahudi ra na'a afa ovi musti rotu ra. Na'uk na'a Ubu Ni tnorung ngorva'an a, na Ni Roh nangrihi na'a tamata iki watan ralan a ma norang Yesus. Msyi'ik vali ayat liak ovi rfamalik Ubu Ni tnorung ngorva'an na'a 1 Korintus 11:25, Ibrani 8:7-12, 10:16-17 ovu Yeremia 31:31-34, 32:39-40. † **3:13 3:13** Musa nkum-teri wahan a tali tamata Israel ra. Paulus ovu ni kida na'a rira karya a wol rkum-teri akataka na'a afa ovi rair ra. Keluaran 34:29-35

14 Tamata Israel ra wean i
rkum-teri rira fikiran ra ovu
maloli ma rasmotak obin,
nata ma naran amar ini,
tevek wean i rbas Ubu Ni
tnorung mnanat a, na wol
rfan-aran. Kristus a'uk sa'i
bisma naling vatuk afa i
wean maloli yai, wean i
tamata ra rira vava'at isa
ovu Ia.‡
15 Ti naran amar ini, na
wean i rbas Musa ni inukun
ra, na afa yai nteri watan
rira fikiran ra obin.
16 Na'uk wean i tamata
isa norang roak Duila'a, na
Duila'a veka naling vatuk
afa i wean maloli yai tali ia.
17 Duila'a wean lahir Ubu
Ni Roh a. Ba wean i Ubu
Ni Roh nleal raladida ra, na
salasilan ra wol rfareta roak
ita, ovu vali Musa ni inukun
avyai wol rkeak roak ita.§
18 Fiang ini tamata ovi ro-
rang roak Kristus wol rkum-
teri roak waharira ra ovu
maloli. Ia notu ma rala-
dida ra lyawan roak, tevek
Duila'a vanan i nfitik nyadat
a. Wean inyai bi lokat amar,
na Ubu Ni Roh a notu ma
dida vava'at ra ntafal ma
wean Ia na'a vanan i nfitik
nyadat a.

4

Ubu Ni metan ovi rna'a suran ralan

1 Ba terang a valing
averi! Ubu Ni rala lolin
a, bi nala karya verin ami
ma amfamalik Ni tnorung
ngorva'an verin tamata
ra. Ba wol amtalik ma
amfabana karya ini.
2 Ami amfadoku roak ma
wol amotu lahir afa fan-
fonak ovi rotu ma tma'it
a. Ami wol amsiklabir ovu
wol amfamalik tia ma watan
Ubu Ni vaivatul ra. Na'uk
amfamalik afa ovi kena ra
munuk na'a Ni vaivatul ra,
boma lyawan verin tamata
ra. Ba wean inyai, na
amtorung ma tamata rivun
bisma rka'a ne, afa ovi
amotu ra kena na'a Ubu wa-
han ralan a.
3 Wean i Ivar Lolin i
amfamalik roak yai wol
lyawan obin verin tamata
boku, na Ivar yai wol lyawan
verin tamata ovi ti rna'a
yafwan kakiwal. Afa isa
nkum-teri ralarira ra, ba
rafena ma rorang Yesus.
4 Nitdawan nlabir nala
roak rira fikiran ra, ba wol
rsi'ik lahir lyawan i ntali
Ivar Lolin. Ivar yai nfamalik
Kristus vanan i nfitik nyadat
a. Kristus wean lahir Ubu
felan a.*
5 Ami wol ka'i amfamalik
tenamami ra. Na'uk am-
falak ne, Yesus Kristus yai
dida Duila'a verin Ia, ovu
ami ameluk tamata sansinir
verin mia, tevek Yesus ralan
a nfalak ma amotu wean
inyai.
6 Ubu nfalak roak ne,
“Lyawan a veka nvotuk na'a
ngarmeran ralan!”† Ia notu
vali ma lyawan a na'a ral-
adida ra, boma dida fikiran
ra lyawan ma tfan-aran Ubu

‡ **3:14 3:14** Na'a ayat ini, na Paulus ntulis ne, “ma naran amar ini,” ihin a, amar i ntulis surat ini verin sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus. § **3:17 3:17** Ubu wol na'i vatuk Musa ni inukun ra, na'uk inukun avyai wol rala vava'at kakiwal. * **4:4 4:4** Kolose 1:15 † **4:6 4:6** Kejadian 1:3

vanan i nfitik nyadat na'a
Kristus felan a.
7 Ubu Ni tnorung
ngorva'an i amfamalik a,
wean metan i fyawan urun,
ma nana'a tenamami ra.
Na'uk tenamami ra wean
suran ma bisma rakfefar
watan. Wean inyai bi
lyawan roak ne, ngrebat
ila'a yai wol ntali ami, na'uk
ntali Ubu.
8 Ami amtuan sian afaka
watan, na'uk afa avyai wol
rotu teri nala ami ma wol
amfabana karya ini. Ami
wol amka'a roak ne veka
amotu aka, na'uk amfaklo'i
a'uk mami vava'at ra verin
Ubu.
9 Tamata ra rwi-rwa ami,
na'uk Ubu wol nlaun talik
ami. Tamata ra rvaval ma
leka-batar ami, na'uk wol
amamata.
10 Amka'a roak ne, tamata
ra rfedan Yesus, ba bisma
rotu vali ami wean inyai,
tevek amkarya verin Ia.
Na'uk amva'at watan wean
ini, ma tamata liak rsi'ik
lahir Yesus Ni vava'at a
nvotuk vali na'a tenamami
ra.
11 Amtuan susa lalawatan
na'a mami vava'at ra, ti
naran i mane amamata a,
tevek amfabana Yesus Ni
karya. Wean inyai, boma
tamata ra bisma rsi'ik ne,
Yesus Ni vava'at a nvo-
tuk na'a tenamami ovi veka
rmata ini.
12 Ami amtuan lalawatan
afa ovi rotu ma mane ama-
mata, boma mia bisma bira
vava'at ngorva'an ovu Yesus.
13 Na'uk mami inorang
wear isa, wean i rtulis roak
na'a Surat Ralan ne, “Ya'a
ungrihi, tevek orang Ubu.”
Ami amangrihi vali wean in-
yai, tevek amorang Ubu.‡
14 Amka'a ne, Ubu nfava'at
ewal roak Duila'a Yesus tali
matmatan, ba veka nfava'at
vali ami. Notu munuk wean
inyai, beti nala ami ovu vali
mia, ma itmunuk tdiri wa-
han ralan a.
15 Ami amtuan munuk
roak sian avyai ma na'a bira
lolin, boma Ubu Ni rala lolin
a nsoru munuk tamata ra
ma veka rorang Ia, ma it-
munuk tfalak fara weninyai
verin Ia ovu tfadawang Ia.
16 Ba ami wol amtalik ma
amfabana karya ini, velik
ne tenamami ra rtafal ma
rmafun. Na'uk lokat amar,
na ralamami ila'a ntafal ma
nangrebat.
17 Tevek sian ovi amtuan
ra wol ka'i aleman, na'uk
veka rvua afa lolin verin ami
ma ti wol ni wahan, ovu
nlia munuk afakataka. Afa
lolin avyai, lolin lia sian ovi
amtuan ra.
18 Ami wol amfadoku
mami fikiran ra nana'a afa
sian ovi rvotuk ra. Na'uk
amfadoku mami fikiran ra
na'a watan vava'at kakiwal
ovu Ubu, tevek afa ovi sian
ra rira amar a wol mnanat.
Afa ovi wol trea ra rna'a
kakiwal ma ti wol ni wahan.

5

*Velik ne tmata, na'uk Ubu
veka nfava'at ewal ita ovu
nala tenadida ngorva'an ra*

‡ **4:13 4:13** Mazmur 116:10 * **5:1 5:1** Vai mala npake vaivatul *kemah*, ba tfili ***befak***, tevek ayat ini ihin a ne, tenadida ra wol rva'at kakiwal. Ba befak na'a teri watan, wean tenadida ra na'a lanit ivavan a.

1 Ami amka'a roak ne, na'a
lanit ivavan ini, na tena-
dida ra wean befak* ma ita
ka'i tleal befak yai ralan
a. Wean i befak i tleal yai
nama'ar, na Ubu veka nala
rahan ngorva'an verin ita
na'a lanit ratan, inyai tena-
dida ngorva'an ra. Tamata
ra wol rot-nala afa yai, na'uk
Ubu ka'i notu lahir, ovu
tenadida ngorva'an kakiwal,
nata ti wol ni wahan.
2 Na'a dida befak i tleal
fiang ini, na ita tafngamu'ur,
tevek inadida urun ma tleal
dida rahan ngorva'an a na'a
lanit ratan. Inyai tenadida
ngorva'an ovi wol bisma
rakvisal.
3 Ita inadida ma wean in-
yai, boma wean i tmata, na
tenadida ra veka ngorva'an
na'a lanit ratan. Wean in-
yai, boma ita deka weadida
tamata ovi wol rira kadar-
avit ma rabluhu watan.
4 Na'a dida befak i tleal
fiang ini, na ita tafngamu'ur,
tevek dida varvara aleman.
Ita wol mane inadida ma
tmata, na'uk inadida urun
ma Ubu notu ma tenadida
ra ngorva'an ewal, ovu
dida vava'at kakiwal. Inyai
nfaturu ne, ita inadida ma
tkati tenadida ovi rtali lanit
ivavan ini ovu tenadida ovi
rva'at kakiwal na'a lanit
ratan.
5 Na'uk Ubu ka'i nasu-
san roak ma veka tenadida
ngorva'an. Ia nala vali Ni
Roh a verin ita ma nleal
raladida ra, al neluk faneak
ne, veka nala munuk afa ovi
ntorung roak verin ita.
6 Wean inyai bi notu ma
nfangrebat ami ma amta-
hang lalawatan ralamami
ra. Ami amka'a roak ne,
amva'at na'a lanit ivavan ini
obin, ba mami vava'at ra
raroa tali Duila'a.
7 Na'a mami vava'at ra,
na amva'at tali mami ino-
rang verin Kristus. Ami wol
amva'at tali afa ovi amsi'ik
ra na'a ini.
8 Wean inyai, na notu ma
nfangrebat ami. Nlia tali
inyai, na inamami ma am-
ati talik tenamami ini, boma
bisma amamunuk Duila'a
amleal wan isa.
9 Wean inyai bi, inamami
urun ma amotu ma Kristus
ralan lolin. Amotu wean in-
yai na'a mami vava'at i fiang
ini, ovu na'a mami vava'at
ovi veka rma ini.†
10 Ita munuk veka ti tdiri
Kristus wahan ralan a ma
nfaleka inukun verin ita. Ba
lokat ita veka tatuan afa ovi
inovan ovu afa lolin te afa
sian ovi totu ra.

*Ubu ntorung ma tamata
ra bisma lolin ewal ovu Ia
nahu Yesus*

11 Ami amka'a roak ne,
amar i Duila'a mane nfaleka
inukun verin tamata ra
sarseri roak, ba amalang
urun Ia. Wean inyai bi
amkarya ovu ralamami
urun, ma amotu ma tamata
ra rorang Duila'a Yesus. Ubu
nka'a munuk afa ovi rna'a
ralamami ra, ovu inak ma
mkya'a vali afa ovi rna'a
ralamami ra.
12 Ya'a wol ufalak wean
inyai ma amfakaratat tena-
mami ra. Na'uk inamami
ma mkya'a vali afa lolin ovi
amotu ra, ma fyalak ne, lolin

† **5:9 5:9** Mami vava'at ovi veka rma ini na'a lanit ratan.

ami. Amfalak wean inyai,
boma byalat nala tamata ovi
rfakaratat tenarira ra, tevek
rsi'ik a'uk tamata felarira ra,
na'uk wol rsi'ik afa ovi rtali
tamata ralarira ra.
13 Ba wean i mami fikiran
ra wean tamata ovi rfoar ra,
na inyai neluk varvara verin
ami ovu Ubu. Wean i mami
fikiran ra lyawan, na inyai
nfaturu ne, utubira roak.
14 Kristus Ni silobang
a nfangora urun ami ma
nfareta ami. Amfan-aran
roak ne, Kristus nmata
verin tamata ra munuk, na
inyai nfaturu ne, tamata ra
munuk rfaroa ira tali Ubu,
ma wean ralarira rmata
munuk roak.
15 Kristus nmata roak
verin tamata ra munuk,
boma tamata ovi ralarira
rva'at tevek rorang Kristus,
wol mane rsi'ik watan
tenarira ra. Na'uk tamata
avyai rva'at ma al rfaloling
Kristus ralan a. Ia nmata
ovu nva'at ewal roak tali
matmatan a verin ira.
16 Ba wean inyai bi ami
wol amfili roak tamata ra
tali mami fikiran ra. Lan
a, amfikir Kristus ovu mami
fikiran ovi rtali lanit ivavan
watan, na'uk fiang ini wol
amfikir roak Ia wean inyai.
17 Ba tamata i norang roak
Kristus, na ia ni vava'at a
ngorva'an roak. Ni vava'at
mnanat i norang nitdawan,
nlia roak. Fiang ini ni roak
vava'at ngorva'an a!
18 Ubu notu munuk afa yai
na'a Kristus, ba dida vava'at
a lolin ewal ovu Ia. Ia
nala karya verin ami ma
amfamalik verin tamata ra
ma rira vava'at ra lolin ewal
ovu Ia.
19 Ami amfamalik ne, afa
ovi Ubu notu nahu Kris-
tus, notu ma tamata ra rira
vava'at ra lolin ewal ovu Ia,
ovu Ia wol nrekan salasilan
ovi rotu ra. Ia nala karya yai
verin ami, ma ti amfamalik
ivar i nfalyawang malinan i
ntali Ubu yai verin tamata
ra.
20 Ba wean inyai, bi ami
ameluk Kristus Ni tamata
sansinir ra, ma nahu ami,
Ubu nala Ni snurak ra verin
tamata ra. Amangrihi verin
mia na'a Kristus naran a ma
amfalak urun ne, mtyorung
ma Ubu notu ma bira vava'at
ra malinan ewal ovu Ia.
21 Yesus Kristus wol Ni
salasilan akataka, na'uk
Ubu notu ma nvara dida
salasilan ra munuk, boma
itmunuk dida vava'at ra
bisma rmalola, ovu lolin
ewal ovu Ia. Ia notu wean
inyai, tevek torang Ia.

6

1 Terang a valing averi!
Amkarya verin Ubu, ba am-
surak mia, boma deka my-
otu ma Ni rala lolin i nala
roak verin mia yai, wol ihin
lahir na'a bira vava'at ra.
2 Tevek Ubu nfalak roak
na'a Surat Ralan ne:
“Na'ut amar i ralang a
nfalak a, na Ya'a
urenar mu falurut a,
ovu na'ut amar i usikat
tamata ra tali rira
salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal, na
Ya'a ulobang vali oa.”
Mingnanang ma lolin, tevek
amar ini, amar i Ubu ralan a
nfalak. Amar ini vali amar i
Ubu notu linga'an ma nsikat

tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.*

Paulus ntuan angangal na'a Ubu Ni karya ralan a

3 Na'a afaka watan, na amsahak urun ma amfabana ma lolin mami vava'at ra, boma tamata ra deka rfasala ami na'a mami karya ra.

4 Na'uk amfaturu ne, ameluk tamata sansinir verin Ubu na'a afa ovi amotu ra munuk. Amtahang nal ralamami ra na'a susa ovi tamata ra rotu verin ami, ovu na'a susa afaka watan.

5 Amtahang ralamami ra na'ut amar ovi tamata ra rwi-rwa ami, ovu rvaval ami, ovu vali ra'abu'i ami. Amkarya urun ia, nata amakla watan, ovu amar boku, na wol amtuba ovu amtolat watan.

6 Amfaturu ne, Ubu Ni tamata sansinir verin ami na'a afa ovi amotu ra, ovu ralamami ra rmerat urun, ovu vali amfaturu na'a mami kaka'a ra. Amtahang nal ralamami ovu amarkai, ovu Ubu Ni Roh a nkarya na'a ralamami ra, ovu vali amlobang tamata liak ra ovu ralamami urun.

7 Amfamalik afa ovi kena ra, ovu Ubu Ni ngrebat a nfangrebat ami na'a afa ovi amotu ra. Afa ovi amotu ra munuk rmalola, ba afa avyai reluk minak verin ami ma amlotar mami inorang a, ovu vali amangal tamata ovi rangal ami.

8 Tamata boku ralang ami, na'uk boku rfama'it vali ami. Boku rfadawang ami, na'uk boku rfalak sian vali ami. Ami amfalak lalawatan afa ovi kena ra, na'uk tamata boku rfalak ne, amsiklabir.

9 Ira ranovak ne, tamata ra wol rka'a ami, na'uk velik aba, tamata ovi rorang Yesus rka'a lahir ami. Ira rfikir ne amamata roak, na'uk amva'at obin. Velik ne rwi-rwa ami, na'uk wol amamata.

10 Velik ne rotu ma ralamami lalau, na'uk ralamami lolin urun. Ami tamata kasian ami, na'uk amotu ma tamata rivun rka'i na'a rira inorang a. Ira ranovak vali ne, ami wol mami afakataka, na'uk velik aba, ami mami munuk afakataka.

11 Terang a valing ovi mnya'a kota Korintus. Ami amfalak munuk roak ralamami ra, ovu vali amlobang urun mia.

12 Amfaturu mami silobang verin mia, na'uk mia wol fyaturu bira silobang verin ami.

13 Terang a valing averi, deka fyonak ralabira ra verin ami, wean ami vali wol amfonak ralamami ra verin mia, tevek fiang ini ungrihi wean lahir i ungrihi verin yanak ra.

Deka isa mia ovu tamata ovi wol rorang Yesus

14 Terang a valing averi! Deka isa mia ovu tamata ovi wol rorang Yesus, tevek lafirba ma afa ovi lolin ra, ovu afa ovi sian ra, isa ira? Te wean inba ma tamata ovi rbana na'a lyawan a, ovu tamata ovi rbana na'a ngarmeran a, isa ira?

* **6:2 6:2** Yesaya 49:8

15 Wol mane trea lahir ne,
Yesus irua nitdawan a ra'an
vai isa! Te tamata ovi rorang
Yesus ovu tamata ovi wol
rorang Yesus rira vava'at ra
wear isa? Wahal lahir!
16 Ubu Ni Rahan Dawan
Falurut a ovu wan
i ba'i rfadoku walut
ra na'a wol wear isa.
Ita weadida lahir Ubu
i nva'at Ni Rahan
Dawan Falurut a. Ia
nfalak roak na'a Ni
Surat Ralan ne:
"Ya'a veka uti una'a fruarira
ra,
ma uva'at ovu ira.
Ya'a veka eluk Ubu verin ira,
ovu ira veka reluk Ning
tamata ovi rorang
Ya'a.†
17 Wean inyai, bi fyaroa mia
tali tamata ovi wol
rka'a Ubu,
ovu mdyir-talik ira.
Deka mkyena lahir
tamata avyai rira afa
ovi ngra-ngrodi ra,
boma ala mia ma
myeluk Ning tamata
ovi rorang Ya'a.‡
18 Ya'a veka eluk Yamabira,
ovu
mia veka myeluk yanak
brana ra ovu yanak
vata ra.
Vaivatul avyai rtali
Duila'a i Ni ngrebat
a nlia munuk."§

7

1 Terang a valing averi,
ulobang urun mia. Ubu notu
Ni tnorung avyai verin ita.
Ba wean inyai, na ita musti
tfaroa tenadida ra ovu ral-
adida ra tali afa ovi ngra-
ngrodi ra munuk. Totu wean
inyai ma al nfaturu lahir ne,
talang urun Ubu, ba tasa-
hak urun ma dida vava'at ra
rmerat urun.*

Paulus inan lolin, tevek tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus rahil roak ma rtalik tali afa sian ovi rotu ra

2 Terang a valing averi,
amera verin mia ma myala
ami na'a ralabira ra. Ami
wol amotu sala verin tamata
isa vali, te wol amfaruki
tamata isa, ovu wol amdava
utumami tali tamata isa vali.
3 Ya'a ufalak wean inyai,
na wol mane ufasala mia.
Ufalak lan roak ne, mia
mnya'a roak ralamami ra,
ba isa roak ita, ti naran i
tmata a.
4 Ya'a ungrihi verin mia
ovu ni malolan a watan, ovu
vali ufadawang mia. Na'ut
i amtuan susa rivun, na
mia fyaloling ralang a, ovu
ralang lolin urun, tevek mia.
5 Na'ut i amaran Make-
donia, na wol mami amar
ma amyari ami. Na'a
afaka watan, na amtuan
susa. Tamata ovi wol rtali
tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung rfalak sian
ami, ovu inar ma rsingarahi
ovu ami, ovu ambobar vali

† **6:16 6:16** Lan ana, Ubu Ni Roh nleal tamata Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan a, na'uk fiang ini Ni Roh nleal Ni tamata ralarira ra. Msyi'ik Imamat 26:12 Yeremia 37:27, 1 Korintus 3:16, 6:19, Yehezkiel 20:34, 41. ‡ **6:17 6:17** Yesaya 52:11, 2 Samuel 7:14, 7:8 § **6:18 6:18** 2 Samuel 7:14, 7:8, Yesaya 43:6, Yeremia 31:9, 1 Tawarikh 17:13 * **7:1 7:1** Tnorung ovi Paulus nfalak na'a ayat ini, rna'a 2 Korintus 6:17-18

afa boku na'a ralamami ra,
tevek amfikir mia.
6 Na'uk Ubu nfaloling
tamata ovi ralarira ra lalau.
Ia nsinir Titus nma ma
nfaloling ralamami ra.
7 Ami ralamami ra lolin
na'ut i Titus nma, na'uk
nlia tali inyai, na ralamami
ra lolin urun tevek nfama-
lik ne, mia fyaloling ralan
a. Ia nfamalik vali verin
ami ne, mia myaseak urun
ma mtyuan ya'a, ovu myahil
roak tali bira afa ovi lan a
myotu ra. Nfalak vali ne,
fiang ini ralabira urun roak
ma iva'ubira ma myotu afa
ovi ufalak ra. Afa avyai rotu
ma ralang a ntafal ma lolin
urun i lahir.
8 Ba velik ne otu roak ma
ralabira lalau ovu ning surat
yai, na'uk wol ahil tali afa
i otu yai. Kena urun, tevek
amar i utulis surat yai, na
ahil tevek uka'a ne, surat
yai notu ma ralabira lalau,
na'uk ralabira i lalau yai wol
mnanat.†
9 Na'uk fiang ini ralang a
lolin urun. Ning rala lolin
yai wol ntali ralabira i lalau
yai. Na'uk ralabira lalau i
notu ma myahil ma mtyalik
tali bira salasilan ra, wean
lahir i Ubu ralan nfalak a, ba
wol amfaruki mia.
10 Ralabira i lalau yai wean
lahir i Ubu ralan a nfalak
a, ovu notu ma tamata ra
rkati rira fikiran ra ma rahil
ma rtalik tali rira salasilan
ra. Ia nsikat tamata avyai
tali rira salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal. Wean i
tamata ra rahil wean inyai,
na wol rfarnuang roak ne,
sian a nana'a ralarira ra.
Na'uk tamata ralarira lalau
i ntali watan afa ovi tamata
ralarira rfalak ra, veka notu
ma tamata ra rira matmatan
kakiwal.
11 Eka minovak na'a ral-
abira lalau i Ubu ralan a
nfalak yai. Ralabira lalau
yai notu ma ralabira urun
ovu mlyotar nala tenabira
ra. Afa yai notu vali ma
mingrova tamata ovi rotu
salasilan ra, ovu byobar,
betane salasilan yai notu
ma myot-orang vali. Ral-
abira i lalau yai notu vali
ma myaseak ma mtyuan
ya'a, ovu iva'ubira ma my-
otu afa ovi ufalak ra. Wol
mane inyai watan, na'uk mi-
brahi vali ma myukun lahir
tamata i notu sala. Afa
ovi myotu munuk roak yai
rfaturu lahir ne, wol bira
sala.
12 Wean inyai bi utulis
roak surat yai verin mia,
na'uk wol mane utulis surat
yai verin tamata i notu sala
a. Wol utulis surat yai
vali verin tamata ovi rfar-
nuang sala i tamata liak isa
notu a. Na'uk utulis surat
yai verin mia munuk, boma
na'a Ubu wahan ralan a, na
ka'i mkya'a lahir ne, bira
silobang a dawan urun verin
ami.
13 Bira afa ovi myotu ra
rotu ma ralamami lolin
urun.
Nlia tali inyai, na rala-
mami ra lolin urun, tevek

† **7:8 7:8** Tafsiran boku rfalak ne, surat i Paulus nfamalik na'a ayat ini, nana'a 1 Korintus pasal 5. Pasal ini ni vaivatul ra rtabu urun rira sidovung na'a tamata i notu sian na'a sidovung ralan a.

amrenar ne, mia myotu ma
Titus ralan a lolin urun ovu
ralan a malinan.
14 Na'ut i Titus wol nti
nalola mia obin, na ufama-
lik roak bira lolin a verin
ia. Mia wol fyama'it ya'a,
tevek myot-orang lahir afa
ovi amfalak roak verin ia.
Afa ovi ufalak roak verin
mia yai kena lahir ovu afa
ovi amfalak verin Titus, ma
al amfadawang mia. Ba tali
inyai, na nfaturu lahir ne,
afa ovi amfalak verin Titus
yai kena lahir.
15 Fiang ini ia nlobang
urun mia, tevek nang-
nanang ne, myot-orang lahir
afa ovi nfalak roak verin mia
yai, ovu vali na'ut i ti nalola
mia, na myalang urun ia.
16 Ya'a ralang a lolin urun,
tevek na'a afaka watan, na
orang urun mia.

8

Snurak verin ita tamata ovi torang Yesus, ma tala dida kubang ra ovu raladida urun verin tamata ovi rorang Yesus na'ut i rtuan susa

1 Terang a valing averi,
inamami vali ma mkya'a ne,
wean inba ma Ubu nala Ni
rala lolin a verin tamata ovi
rorang Yesus rira sidovung
ra na'a propinsi Makedonia.
2 Na'ut i rtuan susa dawan
urun a, na ralarira ra rtafal
ma lolin urun. Velik ne rira
kasian dawan urun, na'uk
ralarira urun i lahir ma
rala kubang ma al rlobang
tamata inorang liak ra.
3 Ya'a uka'a basil ne, rira
afa ovi rala roak avyai ino-
van ovu rira ngrebat ra. Ira
rotu roak wean inyai, ovu
rala vali ma nlia tali rira
ngrebat ra. Ralarira rfalak
ma rotu wean inyai, ba rot-
orang watan.
4 Ira ralarira urun vali ma
rera verin ami, ma rovu
vali ma rala rira kubang
ma al rlobang tamata ovi
rorang Yesus rira sidovung
na'a propinsi Yudea.*
5 Ira rala ma nlia lahir
tali i amnovak a. Ira rala
lan roak tenarira ra verin
Duila'a ma rot-orang afa ovi
ralan nfalak a. Ira rot-orang
vali afa ovi amfalak ra, wean
watan i Ubu ralan nfalak a.
6 Wean inyai bi amera
urun ma Titus nti nalola
mia, boma nlobang mia,
wean lahir i notu lan roak
a. Amera ma nalola mia,
boma nlobang mia ma mis-
dovu munuk bira kubang
ovi mane myala al mlyobang
tamata liak ovi rorang vali
Yesus, ma fyaturu bira rala
lolin ra.
7 Ba fiang ini mkya'i roak
na'a afaka watan. Mingre-
bat na'a bira inorang a, bira
ngrihi ra, bira kaka'a a, ovu
ralabira urun ma mlyobang
tamata ra, ovu vali bira
silobang a verin ami. Wean
inyai bi inamami urun, ma
fyaturu bira lolin a na'a afa
ovi myala verin tamata ra.
8 Ya'a ufalak afa avyai,
na'uk wol mane ufareta
mia, ma misdovu bira

* **8:4 8:4** Banbanan tali kota Korintus ma nti propinsi Yudea na'an karedralan irua te itelu, tevek rsifaroa ira. Kota Yerusalem nana'a propinsi Yudea ralan a.

kubang wean inyai. Na'uk
mane ufaturu verin mia
ne, tamata ovi rorang Yesus
na'a Makedonia ralarira
urun ma rlobang tamata liak
ovi rorang vali Yesus. Otu
wean inyai, boma uka'a ne,
ralabira urun al mlyobang
tamata ovi rorang Yesus te
wahal.
9 Ufalak wean inyai, tevek
mia mkya'a roak dida
Duila'a Yesus Kristus Ni rala
lolin a verin ita. Ia nka'i,
na'uk notu ma tenan a wean
tamata kasian ra, ma al
nakvanak mia, boma tali
Ni kasian a, na notu vali
ma mkya'i na'a Ubu wahan
ralan a.
10-11 Ba usurak mia wean
ini ma na'a bira lolin: Kena
urun ma fiang ini myot-nala
munuk karya ovi ralabira ra
rfalak, na'ut i beti fyabana
na'a varat i nti a. Mia bira
karya yai, ma myala kubang
verin tamata liak ovi rorang
vali Yesus. Mia myotu ula
lalean tali tamata liak† ovi
rorang vali Yesus, ovu vali
fyikir lan lalean ma myotu
wean inyai. Afa yai nvua
afa lolin verin mia, ba myotu
lahir ti naran i roak a, wean
i ralabira rfalak ma misdovu
lan bira kubang lokat mia,
ma inovan ovu bira ngrebat
ra.
12 Wean i ralabira urun
na'a afa ovi myala verin
tamata liak ra, na Ubu veka
ntorung vali bira afa ovi
myala yai. Ia wol nera afa
ovi wol rna'a mia, na'uk
nera afa ovi rna'a roak mia.
13 Ya'a ala varvara verin
mia, wol mane ufamaraang
tamata liak rira varvara a,
na'uk otu wean inyai, boma
bira varvara ra wearira isa.
14 Ba fiang ini afa ovi rna'a
mia, na myala ma al fyakena
tamata ovi wol rira ra, boma
afa ovi wol rna'a mia, ira
veka rala vali ma al rfakena
mia. Wean inyai, na bira
varvara ra wearira isa.
15 Wean i rtulis roak na'a
Surat Ralan ne,
"Tamata ovi rasdovu ma
rivun, na wol teran
vali.
Tamata ovi rasdovu
kedan watan, na wol
mamahin vali."‡

Paulus nsinir Titus ovu ni kida irua ma rti rala kubang ovi rasdovu roak na'a kota Korintus, ma rtaha rti verin tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Yudea

16 Ya'a ufalak fara
weninyai verin Ubu, tevek
notu roak ma Titus nlobang
mia, wean lahir i ulobang
mia.
17 Titus ti nalola mia ma
not-orang afa ovi amfalak
ra verin ia. Na'uk nlia tali
inyai, na ia ralan urun ma
nlobang mia, ovu vali ralan
a nfalak roak ma veka nti
nalola mia.
18 Amsinir vali terad a
valid isa, boma nfatuang
ia ma irua rti ralola mia.
Tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung ra munuk ralang
ma dawan ia, tevek ni karya
a lolin ma nfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin a.

---

† **8:10-11 8:10-11** Tamata liak ovi rorang Yesus na'a Yudea, ntali ayat 4. ‡ **8:15 8:15** Ayat ini nfamalik afamtahan i naran *manna*, msi'ik Keluaran 16:18.

19 Nlia tali inyai, na
tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung ra rfili roak
ia ma nfatuang ami na'a
mami karya a, ma amsiduk
bira kubang ovi misdovu
roak verin tamata kasian
ovi rna'a Yudea. Amotu
karya ini, boma rfadawang
Duila'a, ovu tamata ra rsi'ik
vali ne, ami ralamami urun
ma amlobang terad a valid
ra.
20 Amsi'ik wamami vali,
boma tamata ra deka rfasala
ami na'a kubang ovi tamata
ovi rorang Yesus rala roak
ma amtaha yai. Kubang ovi
amtaha yai dawan urun.
21 Ralamami ra rfalak ma
amasusan kubang avyai ovu
ni malolan watan, na'a Ubu
wahan ralan a, ovu vali na'a
tamata waharira ralan ra.
22 Amsinir vali teradida isa
ma ti ntafal Titus ovu ni
kida yai, ma ti rasdovuk bira
kubang ra. Amsi'ik roak
teradida ini fafira roak na'a
karya ovi amala verin ia. Ia
ralan urun ma nlobang ovu
nkarya verin Duila'a. Fiang
ini inan urun ma nlobang
mia, tevek ralan a dawan ne,
veka misdovu bira kubang
ra, ma al mlyobang tamata
ovi rorang Yesus na'a Yudea.
23 Titus yai, ning kida
i amamunuk amkarya ma
amlobang mia. Tamata ovi
rorang Yesus rira sidovung
ra rfili terad a valid irua yai.
Rira afa ovi rotu ra, rotu ma
tamata ra rfadawang Kris-
tus.
24 Ba amera ma fara
fyaturu bira silobang a verin
ira, ma tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra
munuk rka'a ne, mlyobang
ira, boma inovan ovu kena
lahir ovu afa ovi amfalak
roak ma amfadawang mia
na'a waharira ralan ra.

9

Tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus rasdovuk rira kubang ra ma rala verin tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Yudea

1-2 Terang a valing averi!
Uka'a roak ne, ralabira ra
lolin urun, bi myala bira
kubang ra verin tamata ovi
rorang Yesus na'a Yudea.
Wol lolin ma utulis kubang
avyai na'a ning surat a,
tevek lyawan roak ovu uka'a
ne, inabira ma mlyobang
ira, bi ufadawang roak mia
verin tamata Makedonia ra.
Ufalak verin ira ne, “Varat
i nti roak veli, na terad
a valid ovi rna'a propinsi
Akhaya* rasdovuk roak rira
kubang ra, ma veka rala ma
al rlobang tamata ovi ro-
rang Yesus.” Wean inyai, bi
tamata rivun na'a Makedo-
nia mane rot-orang mia, ma
rasdovuk vali rira kubang
ra.
3 Velik aba, usinir Titus
ovu terad a valid irua yai
ma rti rtuan mia, boma
afa ovi amfalak roak ma
al amfadawang mia yai,
wol mane vaivatul vu
watan. Otu wean inyai,
boma misdovuk kikyai bira
kubang ra munuk, tevek

* **9:1-2 9:1-2** Kota Korintus nana'a propinsi Akhaya.

ufalak roak verin ira ne,
misdovuk munuk roak.
4 Ami veka amama'it
watan, wean i tamata Make-
donia ra rorang ya'a na'ut i
uti ma ulola mia ma rsi'ik ne,
wol misdovuk kubang avyai
obin. Ami veka amama'it,
tevek amfalak lan roak verin
ira ne, misdovuk munuk
roak kubang avyai. Wol
mane ami watan amama'it,
na'uk mia vali veka mya'it.
5 Ba wean inyai, bi usinir
lan terad a valid avyai ma
rti rlobang mia, boma mis-
dovuk nala bira kubang ovi
mtyorung roak ma myala
yai. Otu wean inyai, boma
nfaturu ne, bira kubang
ovi misdovuk avyai myala
ovu ralabira urun, ovu wol
mane tamata rkiwal mia ma
myala.

Tlobang tamata ra ovu raladida urun, na Ubu veka naflahar ita

6 Mingnanang vaivatul
ini! Tamata ovi ravuri-rava
nabat ra kadkedan watan
na'a rira va'i ra, na rira
va'i ihin a veka kedan a
watan vali. Na'uk tamata ovi
ravuri-rava ma nabat rivun,
na rira va'i ihin a veka rivun
vali.
7 Lokat tamata musti ka'i
nala ni kubang a wean lahir
i ralan a nfalak a. Deka
mane nala ovu ralan lalau,
te tamata liak ra rkiwal ia
beti nala. Na'uk fara nala
ovu ralan lolin, tevek Ubu
nlobang urun tamata i nala
afa verin tamata liak ra ovu
ralan lolin urun.
8 Ubu Ni ngrebat ma
nala Ni kalolin a munuk
verin mia, boma nfakena
afakataka munuk na'a bira
vava'at ra. Ia notu munuk
wean inyai verin mia, boma
myot-nala munuk karya
lolin ra ma al mlyobang
tamata liak ra.
9 Wean i rtulis roak na'a
Surat Ralan a ne, tamata i
nlobang ma dawan tamata
kasian ra,

"Ia nala kalolin a verin
tamata kasian ra,

Ni vava'at nmalola
lalawatan, nata ti wol
ni wahan."†

10 Ubu nala nabat ra verin
tamata ovi rotu va'i ra, ovu
vali nala afamtahan ra verin
ita munuk. Ia veka notu
vali wean inyai verin mia.
Ia veka nala nabat ra ma
mivuri-miva, ovu veka notu
ma nabat avyai vuar ma
rivun, boma ralabira ra lolin
ma myala ma dawan vali
verin tamata ovi wol rira ra.‡
11 Ubu veka nfaka'i mia
ovu Ni kalolin ra na'a afaka
watan, boma mlyobang
lalawatan tamata ra ovu
ralabira urun. Tamata ra
veka rfalak fara weninyai
verin Ubu, tevek bira
kubang ovi misdovuk roak
ma amsiduk verin ira.
12 Bira karya lolin i my-
otu ini, wol mane nlobang
watan Ubu Ni tamata ino-
rang ovi rira kasian a dawan
na'a Yudea, na'uk notu vali
ma tamata rivun rfalak fara
weninyai verin Ubu, tevek
afa ovi myotu roak yai.

† **9:9 9:9** Mazmur 112:9 ‡ **9:10 9:10** Paulus ni maksud na'a ayat ini ne, Ubu veka nala kubang lalawatan verin ira, ma naran ma al rlobang tamata kasian ra ovu ralarira lolin.

13 Tali bira karya lolin i fy-
aturu yai, na tamata ovi ro-
rang Yesus na'a Yudea veka
rfadawang Ubu, tevek rsi'ik
ne, myot-orang Ubu Ni Ivar
Lolin i nfamalik Kristus. Ira
rfadawang Ia vali, tevek ral-
abira lolin ma msyiduk bira
afaka watan verin ira, ovu
verin tamata ra munuk.
14 Ira rlobang mia ovu
veka raflurut verin mia,
tevek Ubu nala roak Ni rala
lolin i dawan urun a verin
mia.
15 Terang a valing averi!
Mya ma tfalak fara weninyai
verin Ubu, tevek nala roak
Yanan a verin ita. Dida
vaivatul ra wol raran ma
tfamalik nala afa ovi nala
roak verin ita.

10

Paulus nlotar tenan a ma nfalyawang ne rasul urun ia

1 Terang a valing averi!
Tamata boku rfalak ne,
“Paulus wol nabrahi ma
nsurak mia wean i itmunuk
tna'a wan isa, na'uk wean
i nana'a raroa, na nabrahi
watan ma nsurak mia.”
Na'uk ya'a Paulus, ufak-
abava tenang a ovu umarkai
wean Kristus.
2 Ba era urun tali mia,
boma deka mkyiwal ya'a
ma ufaturu ning barahin
a na'a wahabira ralan ra,
wean i ralang a nfalak roak
ma otu. Otu wean inyai
ma ufaturu ning barahin a
verin tamata ovi ranovak
ne, mami vava'at ra wean
watan tamata ovi wol rorang
Ubu.
3 Kena ma amva'at na'a
lanit ivavan ini, na'uk ami
wol amorang tamata rira
fikiran ra na'a lanit ivavan,
ma amangal tamata ovi ran-
gal ami.
4 Minak i amala ma al
amangal tamata rira fiki-
ran ovi wol kena ra, wol
ntali lanit ivavan ini. Na'uk
amala minak i Ubu nfan-
gora lahir ovu Ni ngrebat
a, ma nkama'ar nala munuk
fikiran sian ra tali tamata
ovi rangal Ubu Ni vaivatul
ra. Inyai wean i nana'a rihi,
ma tamata rala minak al
rkama'ar wan ovi rangrebat
ra.
5 Amala Ubu Ni ngrebat a
ma amfaleka munuk tamata
ovi rfakaratat tenarira ra,
rira vaivatul ovi rotu angan-
gal ma tamata ra deka rka'a
Ubu. Amfaleka tamata avyai
rira fikiran ovi wol kena ra,
ovu wean i amkeak rira fiki-
ran ra ma rotu a'uk afa ovi
Kristus inan a.
6 Na'ut i myot-orang
munuk roak afa ovi Yesus
Kristus nfalak ra, na
ami veka amukun munuk
tamata ovi raktufan ra obin.
7 Msyi'ik ma lolin afa ovi
rvotuk na'a matabira ra!
Wean i tamata isa tali mia
norang urun ne, Kristus Ni
roak ia, na ia musti nanovak
vali na'a ralan a ne, Kristus
Ni vali ami, wean vali ia.
8 Ya'a wol uma'it, wean
i ufamalik ma rivun na'a
Duila'a Ni ngrebat i nala
roak verin ami, tevek amala
ngrebat yai ma amfangrebat
bira inorang a. Ami wol
amala ngrebat yai ma amot-
visal bira inorang a.
9 Ufalak wean inyai, tevek
ufena betane fyalak ne,

ufabobar mia ovu ning surat ra.
10 Tamata ra rfalak ne, “Paulus ni surat ihin a aleman ovu nangrebat urun. Na'uk wean i itmunuk tna'a wan isa, na notu ma felan a wean tamata ovi wol rangrebat, ovu ni afa ovi nfalak ra wol ihir akataka.”
11 Na'uk tamata ovi rfalak wean inyai musti ranovak veki, tevek wean i itmunuk tna'a wan isa, na veka lyawan lahir ne, veka amala vaivatul ovi aleman ra. Afa avyai wean watan vaivatul aleman ovi amfadoku roak na'a mami surat ra.

Paulus nfamalik ni ngrebat ma al ntabu tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus, tevek Ubu notu ma neluk rasul ma nfamalik Ni Ivar Lolin verin ira

12 Ami wol amabrahi ma amfakaratat tenamami ra, te amfalak ne, ami weamami tamata ovi ranovak ne, tamata dawan ira. Ira ka'i rukur watan tenarira ra ovu rira afa i ba'i rala ala rukur ira, ovu na'a waharira ralan ra, na ira ka'i raraning ira ma rfalak ne, dawan ira. Tamata avyai rboda urun i lahir!*
13 Ami wol amotu wean inyai. Ami amafena ma amfadawang tenamami ra ma nlia tali afa ovi Ubu nfadoku ra. Na'uk amfamalik watan na'a karya i Ubu nfadoku roak verin ami. Mia ini mnya'a vali wan ovi amkarya na'a.
14 Ba na'ut i amati ma amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Kristus, na ambana roak ma ti naran wan i mnya'a ma amfamalik vali verin mia. Amfabana mami karya a, na wol ambana lia wan ovi rfadoku roak a, na'uk mia mryenar lan roak Ivar yai tali ami.
15 Ami vali wol amfadawang tenamami ra na'a tamata liak rira karya ovi rotu roak na'a wan i Ubu wol nfaturu verin ami. Ami amfabana watan mami karya a, na'a wan i Ubu nfadoku roak verin ami. Amera ma fara bira inorang a ntafal na'a Kristus, boma bisma amot-nala karya ini ma nmela ma dawan.
16 Wean urun inyai, boma ami bisma amati ma amfamalik vali Ubu Ni Ivar Lolin na'a wan liak ovi tamata ra wol rti obin. Amafena ma amfadawang tenamami ra na'a afa ovi tamata liak ra rotu roak, na'a wan ovi rkarya na'a.
17 Rtulis roak na'a Surat Ralan wean ini, “Wean i tamata iki watan mane nfadawang afa isa, na nfadawang a'uk afa ovi Duila'a notu roak a.”
18 Wean i tamata rfadawang tenarira ra, na ita wol tka'a ne, Duila'a ntorung te wahal. Na'uk wean i Duila'a nfadawang tamata ra, na inyai lolin urun.

11

Paulus nafena lahir ma tamata ovi rorang Yesus na'a

* **10:12 10:12** Tamata ovi ranovak ne tamata dawan ira, ira rna'a vali sidovung tamata ovi rorang Yesus ralan a.

Korintus rorang tamata ovi rsiklabir ma rfalak ne, rasul ira

1 Terang a valing averi, ya'a era verin mia ma mtyahang ralabira veki na'a afa ovi mane ufalak verin mia ini, velik ne minovak ne, ya'a uboda na'a afa ovi mane ufalak ra. Na'uk uka'a roak ne, mtyahang nal ralabira.

2 Ya'a uwanar urun mia, wean lahir i Ubu nwanar mia. Ya'a weang baba isa i nwanar yanan vata, ti naran ni amar i mane nsifa, boma wol notu sala na'ut i nala ia verin brana a. Mia weabira vata yai. Vata yai wol ntuba ovu brana obin. Vata yai rtavun teri roak ia ma veka nsifa ovu brana isa. Brana yai Yesus Kristus.

3 Na'uk ubobar na'a ralang a na'a afa ovi minovak ra, betane bira fikiran ratvali ewal ma byan-tamuri Yesus Kristus wean lalan a, na'ut i nifa taltolar nlabir waweang Hawa. Wean inyai, na nfaturu roak ne, wol ralabira urun ma myorang Yesus Kristus.

4 Ufalak wean inyai, tevek inabira ma myorang watan tamata ovi rma ma rfamalik Yesus liak a. Yesus i rfamalik yai, naling ia tali Yesus i amfamalik verin mia a. Velik ne tamata avyai rfamalik roh i wol wean Roh i amfamalik a, na'uk inabira ovu mtyorung ma myala roh yai tali tamata avyai. Rfamalik ivar lolin i wol wean Ivar Lolin i amfamalik roak verin mia, na'uk mtyorung vali afa yai.

5 Na'uk ya'a ning fikiran a wean ini: rasul ovi tamata rfalak ne, dawan urun ira, na rasul avyai rira dawan a wol nlia ya'a.

6 Snain a wol ka'i uka'a ma ungrihi ma lolin wean tamata avyai, na'uk uka'a urun ma ufamalik afa ovi rtali Ubu. Amfaturu munuk roak afa yai verin mia na'a afa ovi amotu ovu amair ra munuk.

7 Na'ut i ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin mia, na wol era ma byahir ya'a, na'uk ufakabava tenang a wean tamata sansinir, boma ufadawang mia. Ba minovak ne, otu wean inyai verin mia, na otu sala roak? Velik aba, wahal!

8 Na'ut i air mia, na tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a wan liak ra rlobang ya'a ovu kubang. Ba inyai wean watan i ufaruki ira, boma ulobang mia.

9 Na'ut i itmunuk tna'a wan isa ovu utuan susa, tevek wol ning kubang, na wol otu susa mia ma wol era lablobang tali mia. Na'ut i wol ning akataka, na terad a valid tamata ovi rorang Yesus tali Makedonia rala afa avyai verin ya'a. Na'a afaka watan, na usi'ik wang ma lolin, boma deka era kubang tali mia, ovu veka otu lalawatan wean inyai.

10 Ivar i ntali Yesus Kristus yai kena munuk, ovu nana'a lalawatan ralang a, ba afa ovi ufalak ini kena urun. Ya'a wol era kubang tali tamata iki watan na'a propinsi Akhaya. Ba wol

tamata isa vali notu teri
ya'a na'a afa ovi ralang
ila'a nfadoku roak ma
ufadawang a, ma wol era
kubang.
11 Notu afakinimi ufadoku
ma wol otu varvara verin
mia i? Otu wean inyai, tevek
ulobang mia. Ubu sa'i nka'a
ralang a ne, ulobang mia.
12 Na'uk afa ovi otu roak
fiang ini, veka otu lalawatan
ma angal teri tamata ovi
rdava linga'an, ma rfalak
verin tamata ovi rfakaratat
tenarira ra ne, ira wearira
watan ami.*
13 Tamata avyai rasul sik-
labir ira watan, ovu rkarya
watan ma rdava uturira alal-
ing. Ira rotu ma felarira ra
wean Kristus Ni rasul ra.
14 Deka tabrian afa avyai,
tevek nitdawan notu vali ma
felan a lyawan, wean Ubu Ni
sansinir ntali lanit ratan a.
15 Ba deka tabrian wean
i nitdawan ni sansinir ra
rotu ma felarira ra wean vali
tamata ovi rira vava'at ra
rmalola ma rfabana Ubu Ni
karya a. Tamata avyai veka
rtuan vali enarira ra tali afa
ovi rotu ra.

Paulus nfamalik angangal na'a ni karya a ma nfaturu ne, Kristus Ni rasul verin ia

16 Terang a valing averi!
Ufalak fasa ewal verin mia
ne, tali bir tinemun, na deka
tamata isa vali nanovak ne,
uboda. Na'uk wean i mi-
novak wean inyai, na mty-
orung ma myala ya'a wean
tamata ovi rboda ra, boma
ya'a vali ufadawang tenang
a.
17 Ya'a mane ufalak afa
ovi otu ma ufakaratat tenang
a. Na'uk Duila'a wol nfalak
ma ufalak afa avyai. Ya'a
ungrihi weang watan tamata
i nboda ma ufadawang ten-
ang a.
18 Tamata rivun rfadawang
tenarira ra na'a afa ovi
rotu ra, wean afa ovi rna'a
lanit ivavan ini, ba ya'a
ufadawang vali tenang a.†
19 Ufalak wean inyai, tevek
minovak ne, bira kaka'a
dawan. Na'uk velik aba, in-
abira ma mtyahang ralabira
verin tamata ovi rboda ra!
20 Mia mtyahang ralabira
watan ma tamata ra rotu
mia wean tamata sansinir
ra, ovu rfaruki mia, ovu vali
rfareta tia ma watan mia.
Mia mtyahang vali ralabira
ma tamata ra rfakaratat
tenarira ra ma rfama'it mia,
ovu rtafitil wahabira ra.
21 Uma'it ma ufalak verin
mia ne, wol ning ngrebat
ma ot-orang afa ovi rasul
siklabir avyai rotu ra!‡

Na'uk afa ovi rotu ma al
rfakaratat tenarira ra, ya'a
ubrahi vali ma otu wean ira.
Ya'a otu watan wean tamata
ovi rboda rira afa ovi rotu ra.
22 Ira rfalak ne, tamata
Ibrani ira? Ya'a bisma ufalak
watan ne, tamata Ibrani

* **11:12 11:12** Paulus nfalak ne, ***Na'uk afa ovi otu roak***, ihin a ne, ia nkarya lalawatan ma nfangrebat tamata ovi orang Yesus rira sidovung, na'uk wol nera ma rala kubang verin ia. † **11:18 11:18** Tamata rivun na'a ayat ini rfamalik rasul siklabir ovi rma ma rair sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus. ‡ **11:21 11:21** Rasul siklabir rfikir a'uk tenarira ra ma rotu sian tamata liak ra, na'uk Paulus nfalak ne ia, wol nfikir te notu wean inyai.

ya'a vali. Ira rfalak ne,
tamata Israel ira? Ufalak
ne, tamata Israel ya'a vali!
Ira rfalak ne, uburir-nusirira
Abraham, na ufalak vali ne,
ubung-nusing vali Abraham!
23 Tamata avyai rkarya
na'a Yesus Kristus Ni karya
a? Ya'i yo! Ungrihi wean
inyai, na ya'a weang tamata
i nfoar urun! Velik aba,
ya'a ukarya ma nlia munuk
tamata avyai. Tamata boku
rala ya'a ma ti ra'abu'i ya'a,
nlia tali tamata avyai. Amar
boku rvaval urun ya'a, ma
nlia tali ira. Utuan ma rivun
roak susa ovi aleman urun i
lahir, ba notu ma wol ufikir
roak ne, veka uva'at.
24 Yahudi ra rukun nala
falima ya'a roak. Lokat
amar i rukun ya'a, na
ba'i rala afwatan ulin ala
rasveva ya'a, ti naran
vututelu rahin isi.
25 Tamata Roma ra rvaval
nala fatelu ya'a ovu nav-
naval. Ira rteva ya'a fasa
vali. Kabal itelu ovi avul
ra rakreti ma rakfefar lahir.
Ya'a ufofa vali ma una'a
tahat ratan amar isa ovan
isa.
26 Ning banbanan rivun
roak, ovu na'a ning ban-
banan avyai, na utuan susa
rivun. Utuan susa dawan
na'a oar ralan ra, ovu tali
tamata ktufan ovi rna'a
linga'an ralan. Ning tamata
Yahudi ra rwi-rwa ya'a, ovu
tamata ovi wol Yahudi ra
rwi-rwa vali ya'a. Utuan
susa vali tali tamata ovi
rna'a kota ra, tevek rotu
ma vangoa-vanga. Ba sian
a dawan urun i lahir nkena
ya'a na'a wan lean vu ra,
ovu na'a tahat, ovu vali
tali tamata ovi rsiklabir ma
rfalak ne, rorang Yesus.
27 Karya i ufabana ini
nfafrea urun ya'a. Ya'a
iva'ung urun ma ufabana
karya aleman ini, ba amar
boku, na wol utuba, ubla-
far ovu ubroa, na'uk wol
ufna'an-ufnenu. Radridin
dawan nkena ya'a, tevek
ning kadaravit ra wol naran
ma al uteri ya'a.
28 Nlia tali afa avyai
munuk, na ning varvara
ntafal ma aleman. Lokat
amar ufikir ma afa rivun
da'in, tevek ning varvara
ma usi'ik tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra
munuk rira vava'at ra.
29 Wean i boku ralarira
lalau tevek rira inorang wol
nangrebat, na ufarnuang
vali wean inyai. Wean i
boku rleka na'a salasilan ra,
na ralang a nwa'uk urun.
30 Wol inak ma ufadawang
tenang a, na'uk wean i
musti otu wean inyai, na
ufadawang watan afa ovi
rfaturu ne, wol ka'i ungrebat
a.§
31 Fara traning Ubu i dida
Duila'a Yesus Yaman verin
Ia, nata ti wol ni wahan. Ia
sa'i nka'a ne, wol usiklabir
na'a afa ovi ufalak ra.
32 Na'ut i una'a kota
Damsyik, na tamata i raja
Aretas a nfili ia ma notu
gubernur a, nfareta suldadu

§ **11:30 11:30** Paulus nfalak ne, tenan a wol nangrebat, na'uk Kristus Ni ngrebat a nfangrebat ia ma bis nfabana ni karya a. * **11:32 11:32** Kisah 9:23-25

ra ma rwanar kota yai, boma
rwan ma rtaha ya'a.*
33 Na'uk tamata boku rala
ahir dawan isa ma rtolar
ya'a nahu bilahin isa na'a
kota ni tembok dawan a. Ba
ufla talik gubernur yai, ma
ni suldadu ra wol rtaha ya'a.

12

Paulus wean i namifi na'uk wol ntub-lufa

1 Ya'a musti ralang a
dawan. Velik ne wol utung
akataka, na'uk ya'a ralang a
dawan ma ufamalik afa ovi
Ubu nfaturu roak verin ya'a,
na'ut i wean i umifi na'uk
wol utub-lufa ma urea afa
ovi Duila'a nfavotuk verin
ya'a.
2 Ya'a uka'a tamata isa i
ni vava'at isa roak ovu Kris-
tus. Varat vutu rahin ifa'at a
nti roak veli, na Ubu nsikat
tamata yai ma nrata wan
i karatat lia munuk a na'a
lanit ratan. Ya'a wol uka'a
mnga'un ne, tenan a nrata
lahir lanit ratan, te betane
wean i umifi na'uk wol utub-
lufa. Ubu sa'i nka'a.*
3 Ya'a uka'a tamata yai,
na'uk wol uka'a mnga'un
ne, tenan a nrata lahir lanit
ratan te wahal. Ubu sa'i
nka'a.
4 Brian munuk, na wean i
rsikat tamata yai nrata lanit
ratan, na'a wan i rfanara
vali ne, Firdaus. Na'a inyai,
na ia nrenar afa ovi tamata
ra wol rka'a ma rfalak, ovu
vali tamata ra wol bisma
rfalak afa avyai.
5 Ya'a ralang a dawan urun
na'a tamata yai, na'uk veka
wol ufadawang tenang a.
Ya'a ufadawang watan ten-
ang a na'a afa ovi wol ot-nala
ra.
6 Ya'a ufena ma weang
tamata ovi rboda ra, wean
i ufadawang tenan a, tevek
ufalak watan afa ovi kena ra.
Na'uk utahang teri watan
ralang a, boma wol tamata
isa vali tali mia nanovak ne,
dawan lia tali afa ovi otu
roak ma rsi'ik a, te afa ovi
rarenar roak tali ya'a.

7 Kena urun ma afa ovi
Ubu nfaturu roak verin ya'a
dawan urun, ma tamata
ra wol rfikir aran afa ovi
nfaturu ra. Na'uk Ubu notu
ma deka ufakaratat tenang
a, ba nala lahir afa isa
wean suhut na'a tenang a.
Afa yai wean lahir nitdawan
ni sansinir a ma nwi-nwa
lalawatan ya'a.†
8 Uflurut nala fatelu roak
verin Duila'a, boma bisma
naling vatuk suhut yai tali
ya'a.
9 Na'uk Duila'a nfalak ne,
“Ning rala lolin a verin oa
naran roak, tevek Ning ngre-
bat a natnemu na'a afa ovi
wol mot-nala ra.” Wean in-
yai, bi inak urun ma ralang
a dawan na'a afa ovi wol
ot-nala ra, boma Kristus Ni
ngrebat a nfatuang ya'a.
10 Ba inak ovu utorung

* **12:2 12:2** Tamata i ni vava'at isa roak ovu Kristus na'a ayat ini, inyai, Paulus i ntulis surat ini. Ia wol nfalyawang naran a, tevek nafena ma tamata ra rfadawang ia. † **12:7 12:7** Vai Yunani nfalak ne, afa i nkena Paulus yai wean afa iman isa na'a tenan a. Afa iman yai wean suhut, te afa i notu ma nfarnuang wawa'uk lalawatan. Vai mala nfalak ne, afa iman yai, *duri.*

na'a afa ovi wol ot-nala ra,
ovu na'a afa ovi tamata ra
rfalak sian ya'a, afa ovi rotu
susa ya'a, afa ovi rwi-rwa
ya'a, ovu vali ning susa ra
tevek ukarya verin Kristus.
Na'ut i wol ungrebat, na
Kristus nfangrebat ya'a ovu
Ni ngrebat a.

Paulus nlobang tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus

11 Kena ma ya'a weang
tamata boda ra, tevek mkyi-
wal ma otu wean inyai. Ve-
lik aba, musti fyadawang
ya'a, velik ne wol fyawang
akataka. Na'uk na'a afaka
watan, na bira rasul ovi
fyalak ne, dawan urun ira,
na rasul avyai rira dawan a
wol nlia ya'a.

12 Afa ovi otu munuk roak
yai neluk faneak ne, rasul
ya'a. Utahang nala urun
ralang a ma otu mujizat ra,
faneak ovi tamata ra wol rot-
nala ovu vali afa ovi rfaturu
Ubu Ni ngrebat a ma tamata
ra rtalkaka.

13 Afaka ma wol otu verin
mia obin, wean afa ovi otu
roak verin tamata ovi ro-
rang Yesus rira sidovung
na'a wan liak? Teran a'uk
i wol otu varvara verin mia
ma myala kubang verin ya'a,
ba era ma myabun ya'a na'a
ning sala i otu yai!‡

14 Terang a valing averi,
fiang ini fatelu roak ya'a
mane ti ulola mia, ovu ufena
ma otu varvara verin mia,
tevek wol udava bira metan
ra, na'uk udava watan mia.
Kasiko'u ra wol rasdovuk
metan ra verin renarir-
yamarira ra, na'uk renarir-
yamarira ra musti rasdovuk
rira metan ra verin yanarira
ra.

15 Wean inyai bi inak ma
ala munuk afa ovi ningu ra
verin mia, ovu nlia tali inyai,
na ala lahir tenang a ma ala
ulobang mia. Ba wean i ala
roak ralang verin mia, na
afakinimi wol ka'i mlyobang
ya'a?

16 Mia mtyorung ne, ya'a
wol eluk varvara verin mia.
Na'uk tamata boku rfalak
ne, ya'a ala ning batbitar a
ma al udava utung tali mia,
tevek ning siklabir a.

17 Mia minovak ne, otu
wean inyai verin mia? Wa-
hal lahir! Ya'a wol ala utung
tali mia, ovu wol usinir
tamata isa vali tali tamata
ovi usinir ira ma ti rala afa
tali mia.

18 Ya'a era lablobang roak
verin Titus ovu vali usinir
terad isa ma nfatuang ia ma
irua rti ralola mia. Ba orat
mia ne, Titus nala utun tali
mia? Wahal! Amrua mami
fikiran ra wearira isa watan,
ovu afa ovi amotu ra wearira
isa watan vali!

19 Mia beta mnyarin ne,
ami inamami ma amlotar
tenamami ra na'a wahabira
ralan ra? Ami mami vava'at
isa roak ovu Kristus ma
na'a Ubu wahan ralan a, na
amfalak ne, afa ovi amotu
munuk roak verin mia yai,
amotu ma ala amfangrebat
bira inorang a.

‡ **12:13 12:13** Paulus nfalak na'a ayat ini ma tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus rabun ia na'a ni sala. Na'uk velik aba, ia wol ni sala.

20 Ya'a ralang raruan, betane wean i uma ma utuan mia, na bira afa ovi myotu ra rotu ma ralang a lalau urun, ovu vali wol inabira ya'a, tevek afa ovi otu ra wol wean i ralabira ra rfalak a. Ralang raruan betane boku msyingarahi-sikual mia, wol inabira ma msyi'ik tamata liak rira lolin ra, ka'i fyikir a'uk tenabira ra, msyifalak sian mia ma fyangra tamata nararira ra, te rfamalik a'ar tia ma watan tamata liak ra, te fyakaratat tenabira ra, ovu vali betane myotu ma vangoa-vanga.

21 Ya'a ralang raruan betane na'ut i uma ewal, na Ubu i uraning a, mane nfakabava ya'a na'a wahabira ralan ra, ovu betane ralang a lalau urun, tevek boku tali mia myotu afa ovi sian ra. Ubobar vali, tevek na'ut amar ovi rti roak veli, na tamata rivun rotu roak salasilan ra, ovu wol rahil obin tali rira afa sian ovi rotu ra ma rfangra tenarira ra, rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira, ovu vali raktufan urun ma rotu watan afa ovi wol inovan ra.

13

Snurak ovi rban-muri lalean

1 Ini wean fatelu roak uma ma ulola mia. Surat Ralan nfalak roak ne, “Wean i na'a sala afaka watan, na tamata irua te itelu musti rfamalik sala yai, beti tanovak ne, sala yai kena te wahal.”*

2 Ya'a ufangnanang roak tamata boku tali mia. Lan ana, rotu roak salasilan ra na'ut i uti farua ma ulola mia. Fiang ini tsifaroa ita, ba ya'a ufalak fasa ewal ma ufangnanang mia ovu tamata liak ra munuk, boma wean i uma ewal, na wol urea roak ne, myotu salasilan ra ma ukun mia.

3 Mia myera ma ufaturu lahir ne, Kristus nangrihi nahu ya'a. Kristus nangrihi verin mia, na wol nangrihi ngalalahang, na'uk veka nfaturu Ni ngrebat a na'a wahabira ralan ra.

4 Na'ut i rbaku Ia na'a aa walwalur, na tenan a wol nangrebat ma nmata. Na'uk fiang ini Ia nva'at roak, nahu Ubu Ni ngrebat a. Mami vava'at isa roak ovu Kristus, ba tenamami ra wol rangrebat, wean vali Ia. Na'uk amva'at vali ovu Ia, ba wean i amtuan mia, na veka amangrebat vali wean Kristus, tevek Ubu Ni ngrebat a.

5 Eka ka'i myorat tenabira ra ne, bira vava'at wean lahir bira inorang verin Kristus, te wahal? Msyi'ik ma lolin tenabira ra! Mia wol mkya'a ne, Yesus Kristus nleal ralabira ra? Tevek wean i wahal, na bira inorang a veka wol ihin lahir.†

6 Era ma mlyabir teman ami ma msyi'ik lahir ne, Kristus Ni roak ami ma

* **13:1 13:1** Ulangan 19:15 † **13:5 13:5** Paulus ni maksud ma nfalak verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a Korintus, ma lokat tamata ka'i rorat tenarira ra, boma rka'a ne, Yesus Kristus nleal ralarira ra ma nfareta ira wean lahir Raja, te wahal.

amkarya verin Ia.
7 Ami amaflurut verin Ubu
ma fara deka myotu afa ovi
sian ra. Amaflurut wean
inyai, tevek wol mane am-
faturu ne, amtahang nal
ralamami na'a angangal ra.
Na'uk amotu wean inyai,
boma mia bisma myotu a'uk
afa ovi lolin ra, velik ne felan
a wean i mlyabir teman ami
ma amleka.
8 Amfalak wean inyai,
tevek ami wol bisma amotu
afaka watan ma amangal afa
ovi kena ra. Ami amfabana
watan afa ovi kena ra.
9 Inamami lolin urun
wean i mia mingrebat,
velik ne felamami ra wean
i wol amangrebat. Ami
amaflurut, boma fyakena
urun afa ovi myotu na'a bira
vava'at ra na'a Ubu wahan
ralan a.
10 Ba wean inyai bi utulis
surat ini, velik ne tsifaroa
ita. Utulis surat ini verin
mia, boma wean i uti ma
utuan mia, na wol ala ning
ngrebat i Duila'a nala verin
ya'a, ma vaing dawan mia.
Duila'a nala ngrebat yai ma
al usurak mia ma ufangre-
bat mia, ovu wol mane ala
ngrebat yai ma ot-visal bira
inorang a.

Paulus nfakbosal ni surat

11 Ba terang a valing averi,
mane ufakbosal ning surat
ini, na ufalak verin mia ne,
fara ralabira lolin watan.
Era ma fyakena urun afa
ovi myotu na'a bira vava'at
ra, ovu myala ning snurak
ra munuk ma rleal ralabira
ra. Bira fikiran isa na'a afa
ovi myotu ra. Msyiotu lolin
mia na'a bira vava'at ra ma
malinan watan, boma Ubu i
Nia silobang ovu malinan a,
nfatuang mia.
12 Ba lokat mia ka'i myala
salam vali verin terabir-
valibira ra, ovu msyivoan
mia ovu Ubu Ni lolin a.
Tamata ovi rorang Yesus
munuk rala vali salam verin
mia.
13 Fara Duila'a Yesus Kris-
tus nfaturu Ni rala lolin a,
ovu Ubu nfaturu Ni silobang
a, ovu vali Ubu Ni Roh nfat-
uang mia, ovu notu ma bir
tinemun ralabira isa ovu Ia.
Surat i ususan ini, lawan
watan ini.
Ya'a Paulus, ala salam verin
mia

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Galatia

Tbas afa ovi veki

Tali tamata ovi rleal propinsi Galatia, na etal dawan wol tamata Yahudi ira. Ira rsangatur ma raraning walut ra, ovu ubu liak ovi wol Ubu mnga'un ira. Na'uk ti ma Paulus naran Galatia ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na tamata boku tali ira rorang Duila'a Yesus.

Ti ma Paulus nti talik Galatia, na guru siklabir boku rair afa ovi wol kena ra. Guru avyai rfalak ne, wean i tamata isa mane norang Yesus, na musti rsunat vali ia, wean lahir i Ubu nfareta roak verin Abraham na'a kitab Kejadian. Ira rfalak ne, tamata ra musti rot-orang Musa ni inukun ovi Ubu nala verin ia.

Ti ma Paulus nrenar afa ovi guru siklabir avyai rair ra, na ia nangrova urun. Na'a surat i ntulis verin tamata Galatia ra, na nfalak verin wean ini. Ita dida inorang a'uk verin Yesus sa'i notu ma dida vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a. Wol mane rsunat ita, te tot-orang inukun liak ra. Dida inorang verin Yesus sa'i notu ma ita teluk Abraham ubun-nusin ra. Ihin a ne, tali dida inorang a'uk verin Yesus, na dida vava'at a nmalola wean Abraham (ni vava'at nmalola) na'a Ubu wahan ralan a, ovu ita veka dida kalolin ovi Ubu ntorung roak ma nala verin Abraham (3:6-9). Paulus ni afa mnga'un ovi nair ra na'a surat ini, bisma tsi'ik na'a (2:16) ovu (5:1).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-10)
2. Paulus nlotar tenan a (pasal 1:11—2:21): Ni alasan ma neluk rasul verin Duila'a Yesus, wol ntali tamata, ovu Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik a wol ntali vali tamata. Yesus Kristus nala munuk afa avyai verin ia.
3. Paulus nair tamata Galatia ra (pasal 3—4): Ita dida vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a, tevek torang Yesus. Wean i tot-orang Musa ni inukun ra, na wol notu ma dida vava'at kakiwal ovu Ubu.
4. Paulus nsurak tamata Galatia ra (pasal 5:1—6:10): Deka tsoak nulu Musa ni inukun ra, tevek Yesus nfatalik roak ita tali inukun yai. Na'uk deka tot-orang dida ininan sian ra. Ita musti tot-orang afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin ita na'a raladida ra.
5. Paulus ni snurak ovi rban-muri (6:11-18)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra na'a propinsi Galatia

1-2 Ya'a, Paulus, ukirim surat ini verin tamata ovi

rorang Yesus rira sidovung
ra na'a propinsi Galatia.
Tamata ra wol rfili ya'a ma
eluk rasul, na'uk Yesus Kris-
tus ovu Yamadida Ubila'a i
nfava'at ewal Ia tali mat-
matan a, ka'i nfili ya'a. Ama-
munuk terad a valid ovi ro-
rang Yesus amna'a ini.*
3 Amaflurut verin Yama-
dida Ubila'a ovu Duila'a
Yesus Kristus ma fara nala
Ni rala lolin verin mia, ovu
notu ma ralabira ra malinan
watan.
4 Ia not-orang afa ovi Ya-
madida Ubila'a ralan nfalak
a ma nmata, tevek dida
salasilan ra. Notu wean in-
yai ma naling ita tali tamata
rira afa sian ovi rotu ra ovu
ranovak ra.
5 Tfadawang a'uk Ia, nata
ti wol ni wahan! Kena urun.

Paulus ralan nwa'uk tamata ovi rorang Yesus na'a Galatia, tevek wol rorang Ubu Ni Ivar Lolin a

6 Ya'a ubrian mia, tevek
wol mnanat lahir obin ma
myorang Kristus, na mifla
talik roak Kristus Ni rala
lolin i nala verin mia, ma
myorang ivar liak i tamata
boku rfalak ne, lolin vali.
7 Velik aba, ivar liak wol
mnga'un, na'uk tamata boku
rlabir bira fikiran ra ovu afa
sala ovi rair ra, ovu inar
ma rkati Ubu Ni Ivar Lolin i
nfamalik Kristus.
8 Na'uk velik ne ami te
Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan nfamalik ivar i naling
ia tali Ubu Ni Ivar Lolin i
amfamalik roak verin mia,
na fara Ubu nukun ia ma
nana'a yafwan kakiwal.
9 Ami amfalak lan roak
verin mia, na'uk fiang ini
ufalak fasa ewal ne, tamata
iki nfamalik ivar i naling ia
tali Ubu Ni Ivar Lolin i mrye-
nar roak tali ami, na fara
Ubu nukun ia ma nana'a
yafwan kakiwal.
10 Ba udava wahang ralan
na'a tamata ra, te otu ma
Ubu ralan a lolin? Ya'a wol
usahak ma otu ma tamata
ra inar ya'a. Wean i udava
wahang ralan na'a tamata
ra, na Kristus wol Ni sansinir
verin ya'a.

Ubu nera Paulus ma neluk Ni rasul

11 Terang a valing averi,
ya'a ufalak urun verin mia
ne, Ubu Ni Ivar Lolin i
ufamalik roak yai wol ntali
tamata rira fikiran ra.
12 Tamata ra wol rala Ivar
Lolin yai verin ya'a, ovu
wol tamata isa vali nair Ivar
Lolin yai verin ya'a, na'uk
Yesus Kristus ka'i nfavotuk
lahir Ivar Lolin yai verin
ya'a.
13 Mia mryenar roak ning
vava'at lan a, na'ut i orang
agama Yahudi ni adat ra.
Ya'a uwi-uwa ma dawan
tamata ovi rorang Yesus, ovu
udava linga'an ma ot-visal
rira sidovung ra.
14 Uka'a ma lolin afa ovi
agama Yahudi rair ra, nlia
tali ning kida ovi tuvu isa
ovu ya'a. Ba ya'a iva'ung
urun ma ufabana adat ovi
ubumam-nusimami ra rair
roak a.
15 Na'uk amar ovi una'a
kevralan obin, na Ubu nfili

* **1:1-2 1:1-2** Rasul ihin a ne, Yesus Ni tamata sansinir ovi rfamalik Ni Ivar Lolin a.

roak ya'a ovu nera ya'a ovu
Ni rala lolin a.
16 Ubu nfalyawang Yanan
a verin ya'a ma uka'a lahir
Ia, boma ti ufamalik Ivar
Lolin yai verin tamata ovi
wol Yahudi ra. Na'uk amar i
Ubu nfili ya'a, na wol uti ma
era snurak tali tamata.
17 Ya'a vali wol uva'al uti
Yerusalem ma utuan tamata
ovi rna'a lan roak rasul,
na'uk uti lahir wan lean vu
dawan i naran Arab, beti
ewal ya'a na'a amar liak ma
uma kota Damsyik.†

18 Varat itelu nelak roak,
beti uva'al uti Yerusalem ma
utuan Petrus. Una'a ni ra-
han amar vutu rahin ilima.‡
19 Utuan Yakobus i a'an
lalean verin Duila'a Yesus,
na'uk wol utuan rasul liak
ra.§
20 Ufwaba lahir na'a Ubu
wahan ralan a ma ufalak
ne, afa ovi ufamalik roak
verin mia yai kena urun, wol
usiklabir!

21 Nata uti propinsi Siria
ovu propinsi Kilikia.

22 Tamata ovi rorang Kris-
tus, rira sidovung ra na'a
propinsi Yudea, wol rka'a
ya'a obin.

23 Ira rarenar watan
tamata ra rfalak ne, "Tamata
yai lan ana, nwi-nwa ma
dawan ami, ovu nkiwal ma
nvisal mami inorang, na'uk
fiang ini ia nfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin!"
24 Ba raraning Ubu, tevek
Ni afa ovi notu roak na'a
ning vava'at a.

2

Rasul boku rtorung Paulus ni afa ovi nair ra

1 Varat vutu rahin ifa'at
nelak roak, beti uva'al ewal
uti Yerusalem ovu Barnabas,
ovu vali Titus.
2 Ya'a uti Yerusalem, tevek
Ubu nfaturu roak verin ya'a
ma musti uti. Uti ma
usdov-aling tamata ovi rban-
ulu na'a tamata inorang rira
sidovung a, ma ufalyawang
Ivar Lolin i ufamalik verin
tamata ovi wol Yahudi ra.
Otu wean inyai, boma afa
ovi otu roak na'a amar ovi
rti roak veli, ovu vali afa
ovi veka otu na'a amar ovi
veka rma ini, deka rleka ma
lolan watan, beta ne tamata
ra ranovak ne, air afa ovi
sala ra.
3 Ira wol rkiwal ma rsunat
Titus i ovun vali ia, velik ne
tamata Yunani ia.*
4 Terad a valid boku rfalak
ne, rorang Yesus, na'uk rsik-
labir watan. Ira rma fan-
fonak watan ira na'a dida
sidovung a ma rkananeak
ita, tevek dida inorang verin
Kristus notu ma Yahudi rira
adat ovu inukun ra wol
rkeak roak ita. Tamata avyai

† **1:17 1:17** Yerusalem nana'a vuar ratan, ba tamata ovi mane rti inyai, na musti rva'al. ‡ **1:18 1:18** Vai Yunani npake *Kefas* na'a ayat ini, na'uk naran na'a vai Aram ne, *Petrus*. Nara irua ini ihirira wer isa: ***vatu.*** § **1:19 1:19** Yakobus na'a ayat ini wol wean Yakobus i yaman verin Zebedeus, te Yakobus i yanan verin Alfeus. Ba Yakobus ini a'an lalean verin Duila'a Yesus, ovu neluk dawan kareda na'a sidovung i na'a Yerusalem. * **2:3 2:3** Tamata Yahudi ovi rorang Yesus rira dawan ra ba'i rkiwal tamata inorang ovi wol Yahudi ma rsunat ira. Titus ini tamata Yunani ia, ba wol Yahudi ia. Na'uk, wol rkiwal ma rsunat ia.

inar ma adat ovu inukun
avyai rkeak ewal ita.
5 Na'uk ami wol amtorung
lahir ma amorang afa sik-
labir ovi rfalak ra, boma
myorang a'uk Ivar Lolin
mnga'un a.
6 Tamata ovi tamata ra
rfalak ne, dawan ira, wol
rtafal akataka na'a afa ovi
air ra. — Wean i tamata ni
van dawan, te ni van ko'u
watan, na wol ukamlabir afa
avyai, tevek Ubu wol nfili
tamata tali rira van ra. —
7 Ira rsi'ik roak ne, Ubu
nala varvara verin ya'a ma
ufamalik Ni Ivar Lolin verin
tamata ovi wol Yahudi ra,
wean lahir Ia nala vali
varvara verin Petrus ma
nfamalik Ni Ivar Lolin verin
tamata Yahudi ra.
8 Ubu nala ngrebat verin
Petrus ma neluk Ni ra-
sul verin tamata Yahudi ra.
Ia nala vali ngrebat verin
ya'a ma eluk Ni rasul verin
tamata ovi wol Yahudi ra.
9 Tamata ra rka'a roak
ne, Yakobus, Petrus ovu
Yohanes dawan ira na'a rira
sidovung a. Ira rtaha limang
a ovu rtaha vali Barnabas
liman a, ma neluk faneak ne,
rtorung afa ovi amair verin
tamata ra. Ira rka'a roak
ne, Ubu nala Ni karya verin
ya'a. Ira rtorung ne, ami ti
amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
verin tamata ovi wol Yahudi
ra, na ira ti rfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin verin Yahudi ra.†
10 Ira rera afa isa watan,
ma amlobang tamata ovi
rira kasian a dawan. Ya'a
ralang urun vali ma otu
wean inyai.‡

Paulus ntabu Petrus,
tevek ni afa ovi notu ra wol
kena

11 Na'ut i Petrus nma kota
Antiokhia, na utabu ia na'a
wahan ralan a, tevek notu
afa ovi wol kena ra.
12 Ia nafna'an lan ovu
tamata ovi wol Yahudi ira
na'uk rorang Yesus. Na'uk
ti ma Yakobus ni kida boku
rtali Yerusalem rma, na ia
nfaroa tenan a tali tamata
ovi wol Yahudi ira na'uk ro-
rang roak Yesus, tevek nbo-
bar tamata Yahudi ovi rki-
wal mane rsunat tamata in-
orang ra, betane rfasala ia.
13 Tamata Yahudi liak ovi
rorang roak Yesus, ira ro-
rang Petrus ma rotu afa ovi
wol kena ra, velik ne rka'a
afa ovi kena ra. Barnabas
norang vali ira ma nafena
ma nafna'an ovu tamata ovi
wol Yahudi ra.
14 Usi'ik, na rira afa ovi
rotu ra wol inovan roak ovu
Ubu Ni Ivar Lolin i mnga'un
a, ba ufalak verin Petrus
na'a waharira ralan ra ne,
“Velik ne oa tamata Yahudi
oa, na'uk mu vava'at a
wean tamata ovi wol Yahudi
ra. Motu roak wean inyai,
na wean inba ma mkiwal
tamata ovi wol Yahudi ira
ma rot-orang tamata Yahudi
rira adat ra?”§

† **2:9 2:9** Terjemahan boku rtulis Kefas, na'uk etal dawan rtulis Petrus. Ia naran na'a vai Yunani ne, *Petrus*, na ia naran na'a vai Aram ne, *Kefas*. ‡ **2:10 2:10** Tafsiran rivun rfalak ne, tamata kasian avyai, tamata ovi rorang Yesus, ovu rtali Yerusalem. § **2:14 2:14** Wean i Petrus nafna'an ovu tamata ovi wol Yahudi ra, na ia wol norang Yahudi rira inukun ra na'a afa ovi ra'an ra.

Torang Yesus Kristus, na Ubu veka nsikat dida salasilan ra

15 Ubumam-nusimami ra Yahudi ira, ovu amanovak ne tamata ovi wol Yahudi ra, tamata salasilan ira, tevek wol rka'a mami adat ovu inukun ra.*
16 Na'uk ami amka'a roak ne, Ubu notu ma tamata rira vava'at ra rmalola ovu Ia, tevek rorang Yesus Kristus. Ubu wol notu ma tamata rira vava'at ra rmalola ovu Ia, tevek rot-orang Musa ni inukun ra. Ba wean inyai bi ami vali amorang Kristus Yesus, boma Ubu na'i vatuk mami salasilan ra, tevek mami inorang na'a Kristus. Velik ne amorang Musa ni inukun ra, na'uk inyai wol notu ma Ubu na'i vatuk mami salasilan ra. Amka'a roak ne, Ubu wol nfadoku verin tamata isa vali ne, veka na'i vatuk ni salasilan ra tevek not-orang Musa ni inukun ra.†
17 Ami amorang Yesus, ma Ubu notu ma mami vava'at ra rmalola ovu Ia, ba tamata Yahudi boku ranovak ne, ami tamata salasilan ami, tevek wol amorang roak rira inukun ra munuk. Ba wean inyai, na Kristus notu ma ami amotu salasilan, tevek wol amorang Yahudi rira inukun ra munuk? Wahal lahir!
18 Wean i unovak ne, ning vava'at bisma kena ovu Ubu, tevek ot-orang ewal Musa ni inukun ra, na inyai wean watan i ufava'at ewal afa ovi angal roak ra. Ba wean inyai, na lyawan roak ne, ya'a wol orang inukun avyai.
19 Lan ana orang Musa ni inukun ra, na'uk inukun avyai wol rotu ma ning vava'at a malinan ewal ovu Ubu. Ba wol orang Musa ni inukun ra, tevek inyai wean i umata roak na'a inukun avyai, boma uva'at verin Ubu ma ot-orang afa ovi ralan nfalak ra. Fiang ini ya'a wean i umata ovu Yesus Kristus na'a aa walwalur.
20 Ba wol uva'at watan wean lan a, na'uk Kristus nva'at na'a ralang a. Na'a ning vava'at a, na uva'at ovu ning inorang na'a Ubu Yanan a. Ia nlobang ya'a, ba nmata verin ya'a.
21 Ubu notu ma dida vava'at ra rmalola, tevek nala Ni rala lolin a verin ita. Sian urun wean i ula'ing Ni rala lolin yai. Wean i bisma dida vava'at ra rmalola, tevek tot-orang Musa ni inukun ra, na Kristus Ni matmatan a wol ihin akataka lahir.

3

Torang Musa ni inukun ra, te torang Yesus Kristus?

1 Terang a valing ovi mnya'a Galatia, mia byoda! Iki nlabir nala roak mia i? Ya'a ufalyawang ma lolin roak Yesus Kristus Ni

* **2:15 2:15** Tamata ovi wol Yahudi ra wol rira Musa inukun ra, ba tamata Yahudi ra rfaliak ira ne, ***tamata salasilan.*** † **2:16 2:16** Yahudi ovu tamata ovi wol Yahudi ra wer isa na'a Ubu wahan ralan. Tamata ra munuk musti rorang Yesus Kristus, boma Ubu na'i vatuk rira salasilan ra.

matmatan na'a aa walwalur
verin mia.
2 Mane orat afa isa watan
tali mia ne, Ubu nala Ni Roh
ma nleal ralabira ra tevek
myorang Musa ni inukun
ra, te mryenar i tamata ra
rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a
ma myorang Kristus?
3 Mia byoda urun! Mia
beti bira vava'at ngorva'an
ovu Ubu Ni Roh, na'uk afaki
notu mi fiang ini inabira ma
myorang Ubu ovu bira ngre-
bat ra watan?
4 Mia mtyuan susa dawan
roak, ba fara susa avyai deka
rleka ma lolan watan.
5 Ubu nala Ni Roh a verin
mia, ovu notu vali mujizat ra
verin mia. Ba orat mia ne, Ia
notu munuk afa avyai, tevek
myot-orang Musa ni inukun
ra? Wahal lahir! Ia notu
wean inyai, tevek mryenar
i rfamalik Ivar Lolin a ma
myorang lahir Kristus.

Ubu ntorung ma notu kida ovu Abraham, tevek ni inorang nangrebat urun

6 Rfamalik roak Abraham
na'a Surat Ralan ne, "Abra-
ham norang urun Ubu, ba ni
inorang a notu ma Ubu notu
ma ni vava'at nmalola ovu
Ia."*
7 Mia musti mkya'a ne,
tamata ovi rira inorang
verin Ubu, na Abraham
yanan urun ira.†
8 Tali lalan ana, Ubu nfalak
ma tamata ra rtulis roak
na'a Ni Surat Ralan ne, wean
i tamata ovi wol Yahudi ro-
rang Ia, na Ia veka notu
ma rira vava'at ra rmalola
ovu Ia. Ubu nfamalik lan
roak Ni Ivar Lolin yai verin
Abraham ne, "Veka ufla-
har munuk tamata ovi rna'a
lanit ivavan ini, tevek afa ovi
veka motu ra."‡
9 Abraham norang Ubu, ba
Ubu naflahar ia. Wean inyai
vali verin tamata ovi rorang
munuk Yesus, ba Ubu veka
naflahar ira.
10 Tamata ovi ranovak ne,
rira vava'at ra kena ovu
Ubu, tevek rorang Musa ni
inukun ra, na Ubu veka
near nfasoba munuk ira.
Lalan ana, rtulis roak na'a
Surat Ralan ne, "Ubu veka
near nfasoba tamata ovi wol
rot-orang lalawatan afa ovi
Musa ntulis roak na'a ni
inukun ra."§
11 Ba ita tka'a ma lyawan
roak ne, Ubu wol notu ma
tamata ni vava'at nmalola
ovu Ia, tevek norang Musa
ni inukun ra. Surat Ralan
nfalak ne, "Tamata ovi rira
vava'at ra rmalola tevek ro-
rang Ubu, veka rira vava'at
kakiwal."*

---

* **3:6 3:6** Kejadian 15:6 † **3:7 3:7** Abraham yanan ihin a ne, tamata ovi rorang Ubu, wean lahir Abraham norang Ubu, na Abraham yanan mnga'un ira. Ini naling ia tali tamata ovi rarali ira ma reluk Abraham ubun-nusin. ‡ **3:8 3:8** Kejadian 12:3 § **3:10 3:10** Tamata ovi inar ma rira vava'at nmalola, tevek rot-orang Musa ni inukun ra, na ira musti rot-orang munuk vaivatul ovi rna'a inukun avyai. Velik aba, wol tamata isa bisma not-orang lahir vaivatul ovi rna'a Musa ni inukun ra. Wean inyai bi tamata ovi raklo'i rira vava'at na'a Musa inukun ra, na Ubu near nfasoba, te nukun vali ira. Ba wol akataka roak ma ntevut rira salasilan ra. Wean inyai bi Ubu nala Yanan ma nmata ma al nakvanak dida salasilan ra. Vai Yunani nfalak ne, ***near nfasoba.*** * **3:11 3:11** Habakuk 2:4

12 Tamata iki watan naklo'i ni vava'at a na'a Musa ni inukun ra, na wol naklo'i roak ni vava'at a verin Ubu ma nlobang ia. Surat Ralan nfalak ne, “Tamata iki watan not-orang Musa ni inukun ra, na ia musti naklo'i ni vava'at a na'a inukun avyai.”†

13 Kristus nmata roak ma al nakvanak ita tali Ubu Ni inukun i near nfasoba ita. Kristus ntorung ma Ubu near nfasoba Ia, tevek dida salasilan ra. Ira rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Ubu near nfasoba roak tamata ovi rfaklo'i ira ma rmata na'a aa.”‡

14 Yesus Kristus ntevut roak ita, boma tamata ovi wol Yahudi ra rira vali afa lolin ovi Ubu ntorung roak verin Abraham, tevek afa i Yesus notu verin ita. Wean inyai, na Ubu veka nfakena vali Ni tnorung a ma nala Ni Roh a verin ita, tevek dida inorang a verin Ia.

Ubu naflahar ma dawan Abraham, tevek Ni tnorung verin ia ovu Ni tnorung yai wol nlia-nmamu

15 Terang a valing averi eka mryenar, tevek mane ufamalik afa isa verin mia tali dida vava'at lokat amar a. Wean i tamata irua ra'an vai isa roak ma rotu faneak na'a rira tnorung a, na tamata liak wol bisma ra'i vatuk te rtafal afa boku na'a tnorung yai. Ubu Ni tnorung ovu Abraham wean vali inyai.

16 Ubu nala lan Ni tnorung a verin Abraham ovu ubun-nusin isa. Ia wol nfalak na'a Ni Surat Ralan ne, “Abraham ubun-nusin ra veka rira tnorung yai,” na'uk nala tnorung yai verin Abraham ubun-nusin ikisa watan. In-yai nfaturu Kristus.

17 Afa i ufalak ini ihin a wean ini: lan ana, Ubu nala roak Ni tnorung a verin Abraham. Varat ratut ifa'at rahin vututelu nelak roak, beti nala inukun ra verin Musa. Ni inukun avyai rbanmuri, ba wol ra'i vatuk nala Ubu Ni tnorung yai.

18 Ubu wol naflahar tamata ra, tevek rot-orang Musa ni inukun ra. Na'uk naflahar ita, tevek torang Ni tnorung i nala roak verin ita. Ubu nala Ni rala lolin a verin Abraham, ma nala Ni tnorung a verin ia ma naflahar ia.

19 Ba notu afakinimi Ubu nala Ni inukun ra verin Musa? Ia nala inukun ra, tevek tamata ra rotu lalawatan salasilan ra. Rfabana inukun avyai, ti naran i Abraham ubun-nusin i Ubu ntorung roak yai nma. Ia nsinir Ni sansinir ra tali lanit ratan ma rala inukun ra verin Musa, beti Musa nala inukun avyai verin tamata ra. Ba Musa ndiri Ubu ovu tamata fruarira ra.

20 Wean i tamata ra rotu tnorung, na tamata isa musti ndiri irua fruarira ra. Na'uk amar i Ubu notu Ni ntorung verin Abraham, na wol tamata ma ndiri fruarira ra.

† **3:12 3:12** Imamat 18:5 ‡ **3:13 3:13** Kutipan ini ihin a ne, ira rfaklo'i te rbaku Yesus na'a aa walwalur ma nvara dida salasilan ra, ba wean Ubu near nfasoba Ia.

Ia ka'i notu watan tnorung yai.

21 Ubu wol nangal Ni tnorung a na'ut i nala Ni inukun ra verin Musa. Na'uk wean i Musa ni inukun ra rala vava'at kakiwal verin tamata, na tamata rira vava'at ra kena ewal ovu Ubu, tevek rot-orang inukun avyai. Velik aba wol wean inyai!

22 Surat Ralan nfalak ne, salasilan ra rkeak teri tamata ra munuk. Ba Ubu nala Ni tnorung verin tamata ovi rorang a'uk Yesus.§

23 Na'ut i wol amorang Yesus Kristus obin, na Musa ni inukun ra rbelat teri watan ami, ma wean i amna'a bu'i ralan ma musti amorang inukun avyai, ti naran i Yesus Kristus nma ma amorang Ia.

24 Ba Musa ni inukun ra wean i rbelat teri roak ita, ti naran amar i Kristus nma roak, ma Ubu ntorung ma nala ita wean tamata ovi rira vava'at ra rmalola, tevek torang Yesus.

25 Fiang ini torang roak Yesus Kristus, ba Musa ni inukun ra wol rbelat teri roak ita.

26 Terang a valing averi, Ubu yanan munuk mia, tevek myorang roak Yesus Kristus.

27 Na'ut i rbaptis mia, na nfaturu ne, mia ovu Kris-tus isa watan mia. Myeluk Yesus Kristus Ni vava'at a, wean i myoru bira kadaravit ngorva'an a.

28 Wol fyawan verin Ubu ne, tamata Yahudi te tamata ovi wol Yahudi ra, tamata sansinir te wol tamata sansinir, vata te brana, tevek bir tinemun isa watan mia na'a bira inorang a verin Yesus Kristus.*

29 Kristus Ni munuk roak mia, ba Abraham yanan vali mia. Ubu veka nala Ni kalolin a verin mia, wean i ntorung roak verin Abra-ham.

4

1 Mane ufalyawang wean ini: Na'a rahan teta isa, na rahan duan nfadoku roak ma yanan isa veka ni munuk metan ra. Na'uk wol varverun ia obin, ba wol ni akataka obin, wean watan tamata sansinir.

2 Tamata boku rwanar ovu rsurak a rair kasiko'u yai, ovu vali rsi'ik teri ni metan ra, ti naran amar i yaman a nfadoku a.

3 Wean vali inyai verin ita. Na'ut i weadida kasiko'u yai obin, na torang watan adat ovu inukun ovi rna'a lanit ivavan ini, ma afa avyai rsinir tia ma watan ita,

§ **3:22 3:22** Musa ni inukun ra wol rot-nala ma tamata ra rira vava'at kakiwal. Musa ni inukun ra rukun tamata ra, boma tamata ra munuk musti rorang Yesus Kristus ma Ubu nsikat ira tali rira salasilan ra ma rira vava'at kakiwal. * **3:28 3:28** Na'a ayat ini, tamata sansinir na'a Yunani *doulous*, ihin a ne, tamata i wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, iria lesan. * **4:3 4:3** Tafsiran boku rfalak ne, ***Adat ovu inukun ovi rna'a lanit ivavan ini*** ihin a ne, roh ovi rna'a lanit ivavan ini.

wean tamata ra rsinir tia ma
watan rira tamata sansinir
ra.*
4 Na'uk ti naran amar i
Ubu nfadoku a, na Ia nsinir
roak Yanan a ma nma lanit
ivavan ini. Vata isa nrali Ia,
ovu na'a Ni vava'at a not-
orang Musa ni inukun ra.
5 Ia nma ma nfatalik ita
tali Musa ni inukun ra, boma
Ubu nala vali ita ma teluk
yanan ra.
6 Ubu nala roak ita ma
teluk yanan ra, ba nsinir
Yanan Ni Roh a ma nleal
raladida ra. Ubu Yanan Ni
Roh yai notu ma bis tfalak
ne, “Bapa oo, Bapa!”†
7 Ba mia wol myeluk
tamata sansinir roak, na'uk
Ubu yanan roak mia. Ba
Ubu veka nala vali verin mia
afa ovi ntorung roak verin
yanan ra.

Paulus ralan raruan na'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a Galatia

8 Terang a valing averi, lan
ana, mia wol mkya'a Ubu, ba
mia weabira tamata sansinir
verin ubu siklabir ra.
9 Na'uk fiang ini mia
mkya'a roak Ubu, te ni
lolin a ufalak ne, Ubu
nka'a roak mia. Ba afaki
notu mi myorang ewal adat
ovu inukun ovi rna'a lanit
ivavan ini, velik ne afa avyai
wol rira ngrebat ovu wol
fyawar lahir? Inabira ma
msyoak ewal verin adat ovu
inukun avyai, ma myeluk
tamata sansinir verin afa
avyai?
10 Mia iva'ubira ma
myorang agama Yahudi ni
snoba ra ovu amar dawan ra
na'a amar, vulan, ovu varat
ra.
11 Ya'a ralang raruan na'a
afa ovi otu roak verin mia
yai, betane ning farea nleka
ma lolan watan.
12 Terang a valing averi,
era verin mia ovu ralang
urun ma fara myot-orang
afa ovi otu ra, tevek utalik
roak mami adat Yahudi ma
uva'at wean mia, tamata ovi
wol Yahudi ra.
Mia vali wol myotu sala
verin ya'a.
13 Mia mkya'a roak ne, lan
ana, ning suhut a notu ma
beti uti fasa ma ufamalik
Ubu Ni Ivar Lolin verin mia.
14 Velik ne na'ut inyai,
na ning suhut neluk angan-
gal verin mia, na'uk wol
mkyasiri ya'a ma mila'ing
ya'a. Myotu ma lolin watan
ya'a, wean watan i myotu
ma lolin vali Ubu Ni sansinir
i ntali lanit ratan a, ovu nlia
tali inyai vali, na wean i
myotu verin Kristus Yesus.
15 Ba na'ut inyai, na in-
abira lolin urun, na'uk fiang
ini inabira lolin yai nahu ba
nti? Ya'a bis ufalak lahir
ne, na'ut inyai, na myotu
afaka watan ma al mlyobang
ya'a, ma naran i mtyorung
ma mkyivul matabira ra ma
myala verin ya'a!
16 Fiang ini minovak ne,
bira sian ya'a, tevek ufalak
afa ovi kena ra verin mia?
17 Tamata avyai inar ma
myot-orang Musa ni inukun
ra, na'uk afa ovi rotu ra wol
lolin. Ira inar ma tsisala

† **4:6 4:6** Teks Yunani nfalak *Abba*, ovu vaivatul ini ntali vai Aram, ihin a ne, Bapa.

raladida, boma myorang ira
ovu ralabira urun, ma deka
myorang ami.
18 Lolin ma mkyarya ovu
ralabira urun, wean i my-
otu afa ovi lolin ra. Fara
mkyarya lalawatan ovu ral-
abira urun. Deka mane
una'a ovu mia beti mkyarya,
na'uk uban-muring ana, my-
otu afa liak.
19 Yanak averi, ulobang
mia. Ralang nwa'uk urun
tevek mia, ba wawa'uk i
ufarnuang ini wean lahir
wawa'uk i vata ra rfarnuang
na'ut i mane rarali ira. Ya'a
veka utuan susa lalawatan,
nata ti naran i bira vava'at
a wean Kristus Ni vava'at a.
20 Umaseak urun ma
udoku ovu bir tinemun,
boma ala vaivatul boku ma
usurak ngalalahang mia ma
al ufalak ralang a verin mia.
Ya'a wol uka'a roak ne, veka
otu afaka vali verin mia,
tevek tsifaroa ita.

Paulus nfamalik Hagar ovu Sara ma neluk vaivatul kamkuma

21 Terang a valing averi,
tali bir tinemun, na boku
mane myot-orang Musa ni
inukun ra munuk, na'uk
fyan-aran inukun avyai
ihirira ra te wahal?
22 Musa ntulis roak na'a
inyai ne, Abraham yanan
brana irua. Isa renan a verin
Abraham ni vata sansinir a
naran Hagar, na isa vali re-
nan a verin Abraham awan
i naran Sara. Ia wol neluk
vata sansinir.‡
23 Kasiko'u i renan verin
vata sansinir yai rarali ia
wean watan tamata biasa.
Na'uk kasiko'u i renan a
verin vata i wol neluk
sansinir yai rarali ia, ma
nfakena Ubu Ni tnorung a
verin Abraham.§
24 Tomu ini nfalyawang
verin ita wean ini. Vata irua
yai wean tnorung irua tali
Ubu. Hagar wean tnorung
i Ubu nala na'a vuar Sinai.
Tnorung yai nkiwal tamata
ra ma rtorung Ni inukun
ra, ba wean vali inyai, vata
sansinir yanan ra veka rna'a
watan sansinir.*
25 Hagar yai wean tamata
ovi rsoak nulu inukun ovi
rala na'a vuar Sinai i nana'a
Arab. Fiang ini ia wean kota
Yerusalem, ovu tamata ovi
rleal inyai wean yanan ra,
tevek ira wearira sansinir
ra ma rsoak verin Musa ni
inukun ra.
26 Na'uk Sara wean kota
Yerusalem i nana'a lanit
ratan a. Ia wean yanan
verin tamata ovi wol rsoak
nulu Musa ni inukun ra.†
27 Tevek rtulis roak na'a
Surat Ralan ne,

"Fara inam lolin watan, vata
i wol yanam a, ma wol

‡ **4:22 4:22** Abraham awan a naran Sara, yanan a naran Ishak (Kejadian 21:1-4). Abraham ni vata sansinir naran Hagar, yanan a naran Ismael (Kejadian 16:15).

§ **4:23 4:23** Sara nngerat (wol bisma yanan) ovu tuvu ila'a roak ia, na'uk Ubu notu mujizat ma Sara nrali Ishak (Kejadian 21:1-4). * **4:24 4:24** Tnorung ntali vuar Sinai ihin a ne, tnorung i Ubu nala verin Musa na'a vuar Sinai (Keluaran 19:3-6). † **4:26 4:26** Paulus nbandingkan Hagar ovu Yerusalem i na'a lanit ivavan ini, na Sara ovu Yerusalem i na'a lanit ratan, te Yerusalem ngorva'an. Ita tamata inorang ra renadida verin Sara, tevek torang Ubu Yanan a Yesus Kristus.

mdoku rahan fasa vali obin.

Fara ralam a lolin urun ma mufwak. Oa wol fwarnuang obin vata ovi mane rarali ira rira wawa'uk a.

Na'uk vata i awan nti talik ia, yanan ra veka rivun lia tali vata i awan nana'a.”‡

28 Terang a valing averi, Ubu yanan roak mia, tevek myorang Ni tnorung i nala verin Abraham yai. Ba mia weabira vali Ishak i rarali ia, tevek myorang Ubu Ni tnorung yai.

29 Na'ut inyai, na kasiko'u i Hagar nrali ia yai wean watan tamata biasa ma nwinwa kasiko'u i Sara nrali ia, tevek ngrebat tali Ubu Ni Roh. Fiang ini wean vali inyai, ma tamata ovi rsoak nulu Yahudi rira inukun ra rwi-rwa vali ita, tamata ovi torang Ubu Ni Roh a.

30 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Mila'ing vatuk vata sansinir yai ovu yanan a, tevek vata sansinir yai yanan a wol ni wahat na'a vata i wol sansinir yai yanan a ni metan ovi rtali yaman a.”§

31 Ba terang a valing averi, ita wol renadida verin Hagar, vata sansinir yai, na'uk ita renadida verin Sara, vata i wol neluk sansinir.*

5

Kristus nfatalik roak ita tali Musa ni inukun ra

1 Terang a valing averi, Kristus nfatalik roak ita tali Musa ni inukun ra, ba wol teluk tamata sansinir roak verin inukun avyai. Bira dardirin a musti nangrebat ovu deka mtyorung ma myeluk ewal tamata sansinir.

2 Ya'a ini Paulus eluk rasul ma era verin mia ma mingnanang ma lolin afa i ufalak ini. Wean i mtyorung ma rsunat mia, na afa ovi Kristus notu verin mia wol fyawan akataka lahir.*

3 Ufalak ewal vali verin mia ne, tamata iki watan ntorung ma rsunat roak ia, na musti not-orang Musa ni inukun ra munuk.

4 Mia minovak ne, wean i myot-orang Musa ni inukun ra, na Ubu ntorung ma nala mia wean tamata ovi rira vava'at ra rmalola. Myotu wean inyai, na fyaturu lahir

‡ **4:27 4:27** Tafsiran boku rfalak ne, ***Vata i wol awan a, yanan ra veka rivun lia tali vata i awan nana'a***, na boku vali rfalak ne, vata i nngerat (wol yanan), yanan ra veka rivun lia tali vata i awan nana'a. Msi'ik vali Yesaya 54:1. § **4:30 4:30** Ini vaivatul kamkuma, ba ihin a ne, Sara wol tamata sansinir ia ovu yanan a'uk Ishak i nana'a tnorung i Ubu nala verin Abraham, ba deka tsoak ewal verin Musa ni inukun ra. Yesus ubun a nusin verin Abraham irua Ishak. Msi'ik Kejadian 21:10 * **4:31 4:31** Ita wol tsoak nulu Musa ni inukun ra, na'uk torang a'uk Yesus Kristus, ba wol tvara roak dida salasilan ra, boma bisma tdiri nala na'a Ubu wahan ralan. * **5:2 5:2** Tamata inorang boku tali Galatia rtorung ma tamata ra rsunat ira, tevek ranovak ne, sunat notu ma Ubu notu ma rira vava'at ra rmalola ovu Ia. Ubu nfareta Abraham (Kejadian 17:10-11) ma nsunat brana ra ma al nfaturu ne, rorang Ubu Ni tnorung ovu Ni tamata ra.

ne, bira vava'at ovu Kristus
nametal roak. Mia myotu
ma Ubu Ni rala lolin a wol
nana'a roak mia.
5 Na'uk Ubu Ni Roh
nfangrebat raladida ra, ma
tfadoku dida vava'at ra na'a
Ia. Ubu ntorung ma veka
notu ma dida vava'at ra
rmalola, ba tnaban afa yai,
tevek torang Kristus.
6 Wean i dida vava'at isa
roak ovu Kristus Yesus, na
rsunat te wol rsunat ita, irua
wear isa watan, tevek wol
ihin akataka verin Ubu. Ni
lolin a torang a'uk Yesus
Kristus, ovu tlobang tamata
ra, ma tfaturu dida inorang
a.
7 Lan ana, iva'ubira urun
ma myorang Yesus Kristus.
Na'uk iki nangal mia, ma
fiang ini wol myorang roak
Ivar mnga'un a? Mia wean
tamata i nafla silalia ma ula
ia, na'uk tamata isa nafla
teri ia.
8 Angangal yai wol ntali
Ubu i nera roak mia.
9 Wean ragi, velik ne
kedan watan, na'uk bisma
nfamela terigu ma dawan
ila'a. Inyai wean vali tamata
i nair afa sala kedan a
watan, na'uk bisma nlabir
nala munuk mia.
10 Ning inorang verin
Duila'a ne, mia wol myorang
afa sala ovi tamata liak rair
ra. Na'uk tamata i notu ma
bira fikiran ra rsifarsangal
ira yai, Ubu veka nukun ia,
tevek Ubu wol nkamlabir ne,
tamata yai ni van dawan te
ko'u.
11 Terang a valing averi,
wean i air mia ne, musti
rsunat tamata ra veki, boma
rorang Musa ni inukun ra,
na Yahudi ra wol rangrova
ya'a. Na'uk ya'a wol air
wean inyai! Ira rangrova
ma rotu sian ya'a, tevek air
mia ne, Kristus nmata na'a
aa walwalur ma al nakvanak
ita.
12 Tamata ovi rlabir
waweang mia ma rkiwal
mane tamata ra rsunat mia,
na ni lolin a ka'i rfahil watan
ira.†
13 Terang a valing averi,
Ubu nera roak mia, boma
bira adat ra ovu inukun ra
deka rkeak mia. Na'uk deka
minovak ne, wol kakeak
nkeak roak mia, ba bisma
myotu watan afa ovi ral-
abira ra rfalak a. Ni
lolin a, msyilobang mia, ovu
msyiotu lolin mia.
14 Musa ni inukun ra
munuk lahir ihirira ra rna'a
roak inukun ini, “Mlobang
tamata liak ra wean watan i
mlobang tenam a.”‡
15 Na'uk wean i mia
ka'i msyingarahi-sikual
lalawatan mia, na msyi'ik
wabira ma lolin, tevek wa-
hal, na veka ka'i msyivisal-
vasil mia.§

Torang Ubu Ni Roh a

16 Terang a valing averi,
mane ufalak verin mia wean
ini. Na'a bira vava'at ra,
na myot-orang watan afa ovi
Ubu Ni Roh nfalak verin mia,

† **5:12 5:12** Tamata ovi rfahil roak ira, na Yahudi ni adat nfalak ne, ira ka'i rala'ing vatuk tamata avyai tali rira sidovung a. ‡ **5:14 5:14** Msi'ik Imamat 19:18 § **5:15 5:15** Tamata ra rsivisal-vasil ira ma ra'ar rira sidovung a, ovu rotu ma rira vava'at ra ovu Kristus rametal.

boma deka myorang bira ininan sian ra.
17 Tevek bira ininan sian avyai nangal ininan i ntali Ubu Ni Roh a. Ininan i ntali Ubu Ni Roh a nangal vali bira ininan sian ra. Irua rsifarsangal ira, ba wol myot-nala afa ovi ralabira ra rfalak a.
18 Na'uk wean i Ubu Ni Roh nfareta mia, na wol msyoak roak nulu Musa ni inukun ra.
19 Ita tsi'ik lahir ininan sian ovi rtali tamata ra, na'a rira afa ovi rotu ra. Afa avyai wear ini: tamata ovi rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira, rfikir ovu rotu afa ovi ngra-ngrodi ra, raktufan urun ovu rotu watan afa ovi wol inovan ra,
20 tamata ovi rsoak nulu walut ra, rtaha afa te rotu rira afnitu ra, isa wol inan lahir isa, rfangru sian, wol inar ma rsi'ik tamata liak rira lolin ra, rsingrova sian, rfikir a'uk tenarira ra, rfaroa tenarira ra tali tamata ovi wol rorang ira, rasdovu a'uk ira ovu tamata ovi rira fikiran ra wean ira.
21 Tamata ovi rlobang tamata liak rira metan ra, boranavut ira, rotu snoba ma boranavut ira ma raktufan, ovu vali afa sian liak ra. Tali afa avyai munuk, na ufangnanang ewal mia wean lan a ufalak roak verin mia ne, tamata ovi rotu afa avyai, na ira veka wol warira na'a Ubu Ni Fareta a.
22 Na'uk tamata ovi Ubu Ni Roh nleal ralarira ra, ira rira vava'at a wean ini: rsilobang ira, ralarira lolin urun, ralarira ra malinan watan, rtahang nal ralarira, rmarkai, rira vava'at ra rmalola ovu inar ma rotu lolin a verin tamata ra, rot-orang lalawatan afa ovi rfalak ra,
23 rfakabava tenarira ra, ovu vali rka'a ma rtahang nal ralarira na'a afaka watan. Musa ni inukun ra vali wol rfalak teri tamata ra ma rot-orang afa lolin avyai.
24 Tamata ovi rira vava'at na'a roak Kristus Yesus liman ralan a, na ira wol rorang roak rira ininan sian ra, ovu vali sian ovi rtali tenarira ra, ma wean i rira ininan sian ra rmata roak na'a aa walwalur.
25 Ubu Ni Roh a nala roak vava'at ngorva'an verin ita, ba ita musti tva'at wean i nfaturu verin ita.
26 Deka tfakaratat tenadida ra, ovu deka tsiahat ita ma tsitaha, ovu vali deka tlobang tamata liak rira metan ovu vali afa liak ra.

6

Msyilobang mia

1 Terang a valing averi, wean i mtyuan tamata isa ntali mia notu salasilan, na tamata ovi myot-orang afa ovi Ubu Ni Roh nfalak ra musti ti ma msyurak tamata yai tali ni vava'at i sala yai, ma nma ewal vava'at i kena ovu Ubu. Na'uk fara msyurak ngalalahang ia, ovu vali musti msyi'ik wabira ma lolin, beta ne mlyeka vali na'a salasilan yai.
2 Mia musti msyilobang mia na'a bira susa ra, tevek

wean inyai, na myot-orang
roak Kristus Ni inukun a.*
3 Wean i tamata isa nfikir
ne, ia veran rahi tamata liak
ra, na'uk velik aba wahal, na
inyai nfaturu lahir ne, ia ka'i
nlabir watan tenan a.
4 Lokat tamata musti ka'i
nlabir teman tenan a ne, afa
ovi notu ra lolin te wahal.
Wean i lolin, na ia ralan
dawan urun. Na'uk deka
nala afa ovi notu ra ma al
nlanat afa ovi tamata liak ra
rotu.
5 Tevek lokat tamata ka'i
rvara rira varvara ra.
6 Tamata ovi rarenar roak
Surat Ralan tali tamata liak
ra musti rsiduk vali rira afa
lolin boku verin tamata ovi
rair ira yai.

7 Deka mlyabir tenabira ra
ma fyikir ne, veka mlyabir
waweang Ubu! Mia veka
fyufu vali afa ovi mivuri-
miva vuarira ra.
8 Tamata iki watan wean
i notu afa ovi sian ra ma
norang ni ininan sian ra,
na veka ni matmatan kaki-
wal. Na'uk tamata iki watan
wean i notu afa ovi lolin ra
ma norang ni ininan i ntali
Ubu Ni Roh a, na tamata yai
veka ni vava'at kakiwal tali
Ubu Ni Roh a.
9 Ba deka tbosa ma totu
afa ovi lolin ra, tevek wean
i iva'udida ma totu afa ovi
lolin ra, ti naran amar i Ubu
nfadoku a, na ita veka ka'i
tala dida farea enan ra.
10 Ba na'ut inba watan,
wean i dida amar nana'a
ma bisma totu lolin obin, na
totu lalawatan lolin yai verin
tamata ra munuk, na'uk nlia
tali inyai, na totu lolin a
verin terad a valid ovi ro-
rang Yesus.

Paulus nfangnanang ewal tamata ovi rorang Yesus na'a Galatia ovu nala salam verin ira

11 Msyi'ik ma lolin ning
vaivatul ovi. Ya'a ka'i utulis
surat ini ovu huruf dawan.
12 Tamata Yahudi boku, ira
rorang vali Yesus, na'uk rki-
wal mane tamata ra rsunat
mia, boma rdava waharira
ralan ma tamata ra inar
ira. Rotu wean inyai, tevek
wean i rfamalik ne, Kristus
Ni matmatan na'a aa wal-
walur a'uk sa'i notu ma dida
vava'at kakiwal, na rbobar
beta ne tamata Yahudi liak
boku veka rwi-rwa ira.
13 Tamata ovi rsunat roak
ira wol rot-orang vali Musa
ni inukun ra. Na'uk rkiwal
mane tamata ra rsunat mia,
boma rfakaratat tenarira ra,
tevek myorang ira ma rsunat
mia.
14 Na'uk verin ya'a, na
wol mane ufakaratat tenang
a na'a afakataka. Na'uk
ralang a dawan, tevek dida
Duila'a Yesus Kristus Ni mat-
matan na'a aa walwalur. Ni
matmatan yai notu ma afa
ovi fyawar verin tamata ovi
wol rorang Yesus na'a lanit
ivavan a, wol fyawar lahir
verin ya'a. Ira wol rfan-aran
vali afa ovi fyawar verin
ya'a.
15 Rsunat te wol rsunat ita,
irua wear isa watan, tevek
wol ihin akataka verin Ubu.
Na'uk lolin lia munuk a, na

* **6:2 6:2** Kristus wol notu inukun ra, wean Musa ni inukun ra. Ia Ni inukun ma, ***Wean lahir i ulobang roak mia, ba musti msyilobang mia***. Yohanes 13:34.

dida vava'at ngorva'an tali
Ubu.
16 Tamata ovi rot-orang
vaivatul avyai na'a rira
vava'at ra, na era ma Ubu
nfaturu Ni silobang a verin
ira ovu notu ma rira vava'at
ra malinan watan. Tamata
avyai Ubu Ni tamata inorang
mnga'un ra.†
17 Tali amar ini, na deka
mtyorung ma tamata isa vali
nlabir ya'a, tevek mngala ovi
rna'a tenang a reluk faneak
ne, ya'a utuan susa dawan,
tevek Yesus Ni sansinir verin
ya'a.
18 Terang a valing averi,
fara dida Duila'a Yesus Kris-
tus nala Ni rala lolin verin
bir tinemun. Kena urun!
Ning surat a lawan watan
ini.
Salam tali ya'a, Paulus

† **6:16 6:16** Na'a kalimat i nban-muri, wean i tatulis na'a Vaidida secara harfiah, tfadoku ***Israel tali, te na'a Ubu***, na'uk wol lyawan ne, ihin aka. Tafsiran rivun rfalak ne, ihin a ne, tamata ovi rorang urun Ubu, velik ne Yahudi te wol Yahudi ira.

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Efesus

Tbas afa ovi veki

Paulus ntulis surat ini na'ut i nana'a bu'i ralan, tevek nfabana ni karya a ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a (Efesus 3:1, 13; 4:1). Tamata ovi rna'a kota Efesus, etal dawan wol tamata Yahudi ira (2:11-12). Snain a Paulus inan ma tamata ra rbas ni surat ini na'a Efesus, beti rala ti ma rbas vali na'a ahu ovi rna'a ebang kota Efesus.

Na'a surat ini, na Paulus nfamalik na'a Ubu Ni kalolin rivun ovi nala verin ita, tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus (1:3). Ia nfamalik vali afa ovi Ubu ralan nfalak ra, wean ayat i nfalak ne, "Ia veka notu ma afa ovi rva'at ra munuk na'a lanit ivavan ini, ovu na'a lanit ratan, ikisa watan ma Yesus Kristus veka nfareta munuk ira." (1:10b).

Na'a surat ini, na Paulus nala vaivatul kamkuma boku. Ia nala vaivatul kamkuma ma nfalak ne, Yesus wean tamata ulun a, ovu Ni tamata ovi rorang Ia wearira tamata tenan a (1:10, 22-23; 4:4, 15-16; 5:23-32). Ia nala vaivatul kamkuma vali ma nfalak ne, Yesus wean vatu i rfadoku lan na'a fanderen a, ovu Ni tamata ovi rorang Ia wean vatu ovi rasusan na'a fanderen yai (2:20-21). Ia nala vaivatul kamkuma vali ma nfalak ne, Ubu Ni Roh wean cap na'a raladida ra (1:1-13; 4:30). Wean i cap nana'a surat isa, na neluk faneak ne, iki ni surat yai. Wean vali inyai verin Ubu Ni Roh i nleal raladida ra, ma neluk faneak ne, Kristus Nia ita. Yesus Ni tamata ovi rorang Ia, wearira suldadu ovi rangal nait sian ra ovu mneran ovi rtali Ubu (6:10-18).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a (1:1-2)
2. Afa ovi Ubu ralan nfalak ma notu verin ita tamata ovi torang Yesus (1:3-23)
   a. Ia nala Ni kalolin rivun verin ita, tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus.
   b. Ia nala vava'at ngorva'an verin ita, ovu notu ma tamata Yahudi ra ovu tamata ovi wol Yahudi ra rira vava'at ra malinan ewal. (pasal 2:1—3:13)
   c. Paulus ni falurut a verin ita, boma tka'a Yesus Kristus Ni silobang i dawan a verin ita.
3. Dida afa ovi totu ra musti rfaturu ne, torang Yesus (pasal 4:1—6:9)
   a. Dida vava'at a musti malinan ovu tsifangrebat ita. (4:1-16)
   b. Tvatuk dida afa sian ovi totu ra, ma totu a'uk afa ovi lolin ra. (pasal 4:17—5:21)
   c. Snurak felan ifira. (pasal 5:22—6:9)

4. Tamata ovi rorang Yesus wearira suldadu ra ovu rira mneran ra. (6:10-20)
5. Paulus ni salam a, ovu ni vaivatul ovi rbanmuri ra. (6:21-24)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Efesus

1 Terang a valing averi! Ya'a ini Paulus, utulis surat ini verin mia tamata ovi myorang Yesus na'a kota Efesus. Ubu nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus. Myorang urun Kristus Yesus ovu bira vava'at isa roak ovu Ia, ovu myot-orang lalawatan afa ovi nfalak ra.
2 Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus ma fara nala Ni rala lolin verin mia, ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan.

Tfadawang Ubu, tevek nala Ni rala lolin verin ita

3 Tfadawang Ubu i dida Duila'a Yesus Kristus Yaman verin Ia. Ubu naflahar roak ita ovu Ni kalolin* a munuk tali lanit ratan ma nlobang raladida ra, tevek dida vava'at isa roak ovu Yesus Kristus.
4 Na'ut i wol notu lanit ivavan ini obin, na nfili roak ita tamata inorang ra ma dida vava'at ra rmerat urun, ovu wol dida sala roak na'a Ubu wahan ralan a. Ia notu wean inyai, tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus.
5 Ubu Ni silobang a dawan verin ita, ba tali lalan ana, nfadoku roak ma nsikat ita ma teluk yanan ra. Ia ralan ka'i nfalak ma notu afa yai nahu Yesus Kristus, tevek afa yai notu ma ralan a lolin urun.
6 Ba tfadawang Ubu, tevek nala roak Ni rala lolin a verin ita. Ni rala lolin yai, dawan urun! Ia nfaturu lahir Ni rala lolin yai verin ita tali Kristus, Yanan i nlobang urun Ia, tevek dida vava'at isa roak ovu Ia.
7 Tali Ubu Ni rala lolin i dawan urun yai, na nala Yesus ma laran nvoat ovu nmata ala nakvanak ita, ovu na'i vatuk dida salasilan ra.
8 Ubu Ni lolin a dawan urun verin ita! Ia nala Ni rala lolin verin ita ovu nala vali Ni kaka'a dawan a verin ita, boma bisma tfan-aran munuk afa ovi ralan nfalak ma notu a.
9 Ubu ralan ka'i nfalak ma nfavotuk verin ita na'a afa ovi nvolan roak ma veka notu na'a Yesus Kristus. Lan ana, Ubu wol nfavotuk afa avyai obin.
10 Ubu nvolan ma naran amar i ka'i nfili a, na Ia veka notu ma afa ovi rva'at munuk na'a lanit ivavan ini, ovu na'a lanit ratan, ikisa watan ma Yesus Kristus veka nfareta munuk ira.
11 Ubu ralan ka'i nfalak ma notu munuk afakataka wean lahir i nvolan roak. Tali lalan ana, Ia nvolan roak ma nfili ita ma torang Ia, ovu teluk Ni tamata ovi rorang Ia, tali dida vava'at i isa roak ovu Yesus Kristus.
12 Ia notu wean inyai, boma ami tamata Yahudi ovi tali lalan ana, amfaklo'i roak

* **1:3 1:3** ***Kalolin*** ihin a ne, afa lolin ovi Ubu nala verin tamata ra.

mami vava'at a na'a Kristus, veka notu ma tamata ra rfadawang Ubu, tevek sa'i dawan Ia.

13 Ba mia tamata ovi wol Yahudi ra vali, na'ut i mryenar Ubu Ni Ivar Lolin ne, Ia nsikat mia tali bira salasilan ra ma bira vava'at kakiwal, na myorang roak Yesus Kristus. Mia mnya'a roak tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a. Mia myorang roak Yesus Kristus, ba Ubu notu faneak roak na'a mia. Faneak yai Ubu Ni Roh i ntorung roak ma nala verin mia.†

14 Ubu Ni Roh nfangrebat ita, ma tka'a lahir Ni tnorung i ita tamata inorang ra veka tala tali Ia. Wean i naran roak amar i Ubu veka nfatalik ita tali afa ovi sian ra munuk rira ngrebat ra, na Ia veka nala munuk afa ovi ntorung roak yai verin ita. Tfadawang Ubu, tevek sa'i dawan Ia.

Paulus naflurut verin tamata ovi mane rbas ni surat a

15-16 Ba terang a valing averi munuk! Na'ut i urenar ne, myorang Duila'a Yesus, ovu mlyobang tamata inorang ra munuk, na ufalak fara weninyai lalawatan verin Ubu, tevek afa ovi myotu yai. Wean i uflurut verin Ubu, na ungnanang lalawatan mia.

17 Uflurut verin Yamadida Ubila'a i Ni dawan ovu Ni ngrebat a nlia munuk. Dida Duila'a Yesus Kristus nfadawang vali Ia. Era ma Ubu Ni Roh veka nala kaka'a dawan verin mia, boma mtyafal ma mkya'a Ubu.‡

18 Era vali ma fara Ubu notu ma bira fikiran ra lyawan, boma fyan-aran afa lolin ovi mnyaban ma myala tali Ia, tevek ralan nfalak roak ma veka nala verin mia. Ia notu wean inyai, tevek nera mia ma myeluk Ni tamata ra. Era vali ma mkya'a afa lolin urun ovi Ubu nfadoku roak ma al naflahar Ni tamata ovi rorang Ia.

19-20 Era vali ma Ubu notu ma fyan-aran Ni ngrebat i dawan lia munuk. Ia nala ngrebat yai al nlobang tamata ovi rorang Ia. Ni ngrebat yai wean lahir ngrebat i al nfava'at Kristus tali matmatan, ma rata ndoku Ubu Ni lihir mela a, na'a lanit ratan ma nfareta.§

21 Kristus nfareta na'a inyai, ma Ni fareta a dawan lia munuk afa ovi rira rangrebat ra. Ni dakdokun a nrahi vali raja ra munuk ovu roh ra munuk rira ngrebat ra, ovu vali rira fareta ra munuk. Ia nfareta ovan a amar, ovu vali Ni fareta a wol ni wahan.

22 Ubu nala fareta verin Kristus ma nfareta munuk fareta avyai. Ia notu vali ma Kristus nfareta tamata ovi rorang Yesus rira sidovung

† **1:13 1:13** Tamata ovi rorang Yesus na'a kota Efesus yai, wol tamata Yahudi ira. Faneak na'a ayat ini ihin a ne, afa i nfaturu ne, Ubu Ni roak tamata ovi rorang Ia. Vai mala nfalak ne, *tanda.* ‡ **1:17 1:17** Msi'ik vali Filipi 1:9 ovu Kolose 1:9 § **1:19-20 1:19-20** ***Yesus Kristus ndoku Ubu Ni lihir mela***, ihin a ne, afa ovi rna'a munuk lanit ratan, ralang urun Ia.

ra munuk, wean lahir i
tamata ulun nfareta tenan a.
23 Ba ita tamata inorang
ra wean lahir tenan a.
Tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung ra, rira ngrebat a
ntali munuk Kristus, ovu Ia
nala vava'at verin afakataka
munuk na'a inba watan.

2

Lan a, ita wean tmata tevek dida salasilan ra, na'uk fiang ini, Ubu nfava'at ewal roak ita ma dida vava'at isa ovu Kristus

1 Terang a valing averi.
Lan ana, na'ut i wol my-
orang Kristus obin, na mia
wean i ralabira ra rmata,
tevek bira salasilan ra. Mia
wol myot-orang afa ovi Ubu
nfalak ra, ovu vali myotu afa
ovi sian ra.
2 Na'ut inyai, na mia myot-
orang watan afa sian ovi
rtali tamata ovi wol rka'a
Ubu, rira afa ovi rotu ra.
Bira vava'at i wean inyai
nfaturu ne, myorang nit-
dawan i nfareta nait sian ovi
rna'a lanit. Nitdawan yai,
fiang ini nkarya na'a tamata
ovi rangal Ubu, ralarira ra.*
3 Lan ana, dida vava'at
ra wean vali tamata avyai
ma totu watan afa sian ovi
raladida ra rfalak ma totu
a. Ita tot-orang watan dida
ininan sian ra, ovu vali dida
fikiran sian ra. Na'ut inyai,
na inovan ma Ubu nfaturu
lahir Ni ngrova a verin ita,
wean tamata liak ra munuk.
4 Na'uk Ubu Ni silobang a
dawan, ba nfaturu lahir Ni
rala lolin a verin ita.
5 Lan ana, na'ut i wol my-
orang Kristus obin, na mia
wean i ralabira ra rmata
roak, tevek bira salasilan
ra. Na'uk fiang ini, Ubu
nala vava'at ngorva'an roak
verin mia ovu Kristus, ba
dida vava'at isa roak ovu
Ia. Mingnanang, tevek tali
watan Ubu Ni rala lolin a, bi
nsikat ita tali dida salasilan
ra ma dida vava'at kakiwal.
6 Ubu nala vava'at
ngorva'an verin ita na'ut i
nfava'at ewal Kristus ntali
matmatan. Ba Ia notu ma ita
wean i tdoku ma tfareta ovu
Ia na'a lanit ratan, tevek isa
roak ita ovu Kristus Yesus.
7 Ubu notu wean inyai,
boma fiang ini ovu na'a
amar ovi veka rma ini,
na tamata ra munuk veka
rka'a lahir ne, Ni rala lolin
a dawan lia munuk. Ia
nfaturu roak Ni rala lolin a
verin ita, na'a afa ovi Kristus
Yesus notu roak verin ita.
8 Ubu nala Ni rala lolin a
verin mia, ba notu linga'an
ma nsikat mia tali bira
salasilan ra, ma bira vava'at
kakiwal, tevek myorang
Yesus. Inyai wol ntali afa
lolin ovi myotu ra, na'uk
Ubu ka'i nala watan verin
mia.
9 Ubu notu afa yai wol
ntali afa lolin ovi myotu
ra, ba deka tamata isa vali
nfakaratat tenan a, ma nfikir
ne, afa ovi notu ra not-nala
ma Ubu nsikat ia tali ni
salasilan ra, ma ni vava'at
kakiwal.

* **2:2 2:2** Tamata ra rfanara fareta i nfareta nait sian ovi rna'a lanit ne, nitdawan.

10 Fiang ini Ubu i notu
roak ita, notu vali ma dida
vava'at ra ngorva'an ewal
roak, tevek dida vava'at isa
roak ovu Kristus Yesus. Ia
notu wean inyai, boma totu
afa lolin ovi nfadoku roak
tali lalan a verin ita.

Kristus notu ma tamata Yahudi ra ovu tamata ovi wol Yahudi ra malinan ewal

11 Terang a valing averi,
mingnanang ne, tali na'ut i
rarali mia, na wol tamata
Yahudi mia. Tamata Yahudi
rfalak ne, Ubu Ni tamata
ra verin ira watan, tevek
rsunat roak ira. Rfalak sian
mia ne, wol mkya'a Ubu,
tevek wol rsunat mia obin.
Velik aba, sunat yai wean
watan adat i tamata ra ka'i
rotu watan na'a tenarira ra.
12 Na'ut inyai, na mia wol
bira vava'at isa ovu Kristus,
ovu wol mkya'a Ia. Mia
wol tamata Israel mia, ovu
vali tamata dakan mia, ba
wol myala tnorung i Ubu
notu roak verin Abraham
ovu ubun-nusin ra. Lan
ana, mnya'a lanit ivavan ini,
na'uk wol fyikir aran ma
myala afa lolin isa vali na'a
amar ovi veka rma ini, ovu
wol mkya'a Ubu.†
13 Lan ana, raroa mia tali
Ubu, na'uk fiang ini Ubu
nfaseri roak mia. Notu wean
inyai, tevek myorang afa ovi
Kristus notu na'ut i laran a
nvoat roak, ovu nmata na'a
aa walwalur ma al nakvanak
mia.‡
14 Kristus notu ma dida
vava'at ra malinan ewal
roak. Ia nasdovu tamata
Yahudi ra ovu ovi wol
Yahudi ra ma rna'a sidovung
isa watan. Ia na'ar vatuk
roak afa isa wean balbelat
i notu teri tamata Yahudi
ra ovu ovi wol Yahudi ra,
ma rasdovu ira. Balbelat yai
nfaturu sidovung irua yai,
rira fikiran ovi rotu ma isa
wol inan lahir isa.
15 Yesus ka'i nala tenan
a ma nmata, ma naling
vatuk Musa ni inukun ra
ovu afa ovi nfareta ma
tot-orang munuk a.§ Ia
notu wean inyai, boma ami
tamata Yahudi ra ovu mia
tamata ovi wol Yahudi ra,
tna'a bangsa ngorva'an isa,
tevek dida vava'at ngorva'an
ovu Kristus Yesus. Linga'an
yai bi Yesus Kristus notu ma
tamata ra malinan ewal.
16 Kristus Ni matmatan
na'a aa walwalur notu ma
nasdovu ita na'a sidovung
isa ma dida vava'at isa ovu
Ubu. Notu wean inyai,
ma bangsa irua yai malinan
ewal.
17 Ia nma ma nfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin i nala
malinan a verin tamata ovi
raroa ira tali Ia. Tamata
avyai wol Yahudi ira. Ia nma
vali verin tamata Yahudi ovi
sarseri roak ira ovu Ubu.
18 Kristus notu wean inyai,
bi tamata Yahudi ra ovu ovi
wol Yahudi ra, dida linga'an
ma tfaseri Yamadida, tevek
ngrebat i ntali Ubu Ni Roh a,
ikisa watan.

† **2:12 2:12** Faliak ***Tamata Israel*** nfaturu tamata Yahudi ovi Ubu nfili ma rorang Ia. ‡ **2:13 2:13** ***Ubu nfaseri roak Ni tamata ra*** ihin a ne, tamata ovi rorang Ubu rira vava'at isa roak ovu Ia. § **2:15 2:15** Yesus nmata, boma Ubu nsikat tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.

19 Ba wean inyai bi, mia
tamata ovi wol Yahudi ra,
wol weabira roak tamata
dakan ra, tevek fiang ini
itmunuk isa roak ita na'a
Ubu Ni sidovung a. Ba mia
myeluk Ni tiniman ra ovu it-
munuk Yamadida verin Ia.*
20 Terang a valing averi,
mia weabira rahan i rfadiri
na'a fanderen ratan a. Nabi
ra ovu rasul rira afa ovi
rfamalik ra wean rahan yai
ni fanderen a. Na'uk Kristus
Yesus wean vatu i rfadoku
lan lalean na'a fanderen a
ovu fyawan lia munuk ma
al nfangrebat rahan yai, ovu
vali Ni dawan nlia munuk.
21 Wean tamata ovi rotu
rahan rasusan munuk ra-
han yai ma natnemu, ma
rotu na'a rahan dawan i
tamata raraning Ubu. Ia
nasusan vali Ni tamata ra
na'a sidovung isa i nmerat
urun. Kristus notu wean
inyai verin ita tamata ovi
dida vava'at isa roak ovu Ia
ma tna'a isa.
22 Fiang ini bira vava'at isa
watan ovu tamata inorang
ra munuk, ba mia tamata
ovi wol Yahudi ovu tamata
Yahudi ra bira vava'at isa
roak na'a Kristus. Ia notu
wean inyai, ba Ubu Ni
Roh nleal lalawatan bira
sidovung a.

3

Paulus ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata ovi wol Yahudi ra

1 Terang a valing averi,
ya'a ini Paulus uflurut verin
mia, tevek Ubu Ni lolin a
dawan urun verin ita. Inak
ma mkya'a ne, una'a bu'i
ralan, tevek ufamalik Kris-
tus Yesus Ni Ivar Lolin a
verin mia, tamata ovi wol
Yahudi ra.
2 Ufikir ne, mia ka'i mrye-
nar roak na'a Ubu Ni rala
lolin a, bi nala karya ini
verin ya'a ma ufalyawang Ni
Ivar Lolin a verin mia, ma
nlobang mia.
3 Ubu nfavotuk roak verin
ya'a na'a afa ovi Ia wol
nfalak obin verin tamata ra.
Ia nfalak na'a Ni karya i
veka notu verin tamata ovi
wol Yahudi ra. Utulis lan
roak afa yai, na'uk ufaketa
watan ia.*
4 Wean i byas roak, na
veka mkya'a lahir ne, ya'a
ufan-aran afa ovi Ubu notu
verin tamata ovi wol Yahudi
ra, na'a Kristus.
5 Lalan ana, tamata ra wol
rka'a afa ovi Ubu veka notu
ra. Na'uk fiang ini Ubu Ni
Roh a nfavotuk munuk roak
afa avyai verin tamata ovi
nfili roak ira ma reluk Ni
rasul ra ovu Ni nabi ra.†
6 Afa ovi Ubu nfalyawang
roak yai wean ini: tamata
ovi rorang roak Ubu Ni Ivar
Lolin a, velik ne wol Yahudi
ira, na Ia naflahar ira wean
i nfadoku roak verin tamata
Yahudi ra. Tamata Yahudi
ra ovu ovi wol Yahudi ra
isa roak ira ovu Kristus
Yesus ma rna'a sidovung

* **2:19 2:19** Na'ut i Paulus ntulis surat ini, na tamata ra munuk rka'a ne, tamata Yahudi wol inar lahir tamata dakan ra. * **3:3 3:3** Msi'ik vali Kolose 1:25-27
† **3:5 3:5** Afa ovi Ubu veka notu ra na'a ayat ini rna'a Kristus Yesus ovu afa ovi notu ra. Nabi wean lahir Ubu Ni tamata sansinir ovi rarenar lahir tali Ia ma ti rfamalik verin tamata ra.

isa. Ba tamata ovi wol
Yahudi ra rira vali kalolin i
Ubu ntorung roak verin Ni
tamata ovi rorang Ia.

7 Ubu nfili roak ya'a ma
eluk Ni tamata sansinir ma
ufamalik Ni Ivar Lolin ini,
tevek nala roak Ni rala lolin
a verin ya'a. Ia nala Ni ngre-
bat a verin ya'a ma ufamalik
nala Ni Ivar a.
8 Inovan ma Ubu nala roak
Ni kalolin verin tamata in-
orang ra munuk, na'uk wol
verin ya'a. Na'uk tali Ni rala
lolin a, bi nala roak karya ini
verin ya'a, boma ufamalik
Ni Ivar Lolin a verin tamata
ovi wol Yahudi ra, ma ufalak
na'a Ni kalolin dawan i wol
ni wahan a. Tatuan afa yai
na'a Kristus.
9 Ubu nala karya ini verin
ya'a, boma tali ya'a, na
tamata ra munuk bisma
rka'a ne, wean inba ma Ubu
notu munuk akataka, ovu
not-nala munuk afa ovi tali
lalan ana, nfadoku roak ma
veka notu a. Ia nfalyawang
munuk afa ovi tali lalan a,
wol nfavotuk obin.
10 Ia ralan nfalak ma fiang
ini, na roh ovi rira ngre-
bat ma rfareta na'a lanit,
lanit ivavan a, ovu na'a lanit
ratan, bisma rka'a lahir ne,
Ni kaka'a dawan ila'a. Ira
bisma rka'a afa yai tali afa
ovi Ni tamata inorang ra
rfamalik verin ira.‡
11 Ubu notu afa avyai
wean lahir i nanovak roak,
na'ut i wol notu lanit ivavan
ini obin. Ia nfakena munuk
roak afa avyai na'a afa ovi
dida Duila'a Yesus Kristus
notu.
12 Terang a valing averi,
dida vava'at isa roak ovu
Kristus Yesus, ovu dida
inorang a verin Ia, ba dida
linga'an roak ma tfaseri
Ubu, ovu wol tbobar roak
ma tatuan Ia na'a dida
falurut ra.
13 Wean inyai bi, era verin
mia ma deka ralabira kako'u
ovu ralabira ra deka lalau,
velik ne ning susa dawan
na'a bu'i ralan, tevek ufama-
lik Ubu Ni vaivatul ra verin
mia. Na'uk ni lolin wean in-
yai, boma ralabira ra dawan
watan.

Paulus naflurut verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Efesus

14 Terang a valing averi,
Ubu Ni rala lolin a verin ita,
bi usangatur na'a Yamadida
Ubila'a wahan ralan a, ma
uflurut verin Ia.
15 Tamata inorang ovi
rna'a lanit ratan ovu rna'a
lanit ivavan ini, munuk lahir
Yamadida verin Ia.§
16 Uflurut verin Ubu ma
nfangrebat mia ovu Ni
kalolin i dawan urun a.
Kalolin yai nfadoku roak
verin tamata ovi rorang Ia.
Era vali ma Ia nala ngrebat
na'a ralabira ra ovu Ni Roh
a, boma bira dardirin ra
rangrebat.
17 Uflurut wean inyai,
tevek bira inorang a verin

‡ **3:10 3:10** Afa ovi rira ngrebat ra munuk, ovu roh ra munuk bis rka'a Ubu Ni kaka'a i dawan ila'a, tevek rsi'ik munuk tamata inorang ovi Yahudi ira, ovu vali ovi wol Yahudi ira rorang Yesus ma rna'a sidovung isa. § **3:15 3:15** Tafsiran boku rfalak ne, tamata ra munuk na'a lanit ratan ovu na'a lanit ivavan a, munuk lahir Yamadida verin Ubu.

Kristus, ba fara Kristus nana'a ralabira ra. Ya'a era vali verin mia ma na'a bira vava'at ra, na fyaturu lalawatan bira silobang a, ma neluk faneak ne, bira inorang a nabwa'ar roak na'a Ia.
18 Uflurut vali ma fara mia ovu tamata inorang ra munuk, bisma fyan-aran ne, Yesus Kristus nlobang urun mia, ovu Ni silobang a dawan urun i lahir.
19 Kristus Ni silobang i nala verin ita yai, dawan rahi afa ovi tamata ra bisma rfan-aran. Velik ne wean urun inyai, na'uk era ma fyan-aran lahir Yesus Kristus Ni lolin yai, boma Ubu ralan a ovu Ni fikiran a lokat amar nfangora ralabira ra.
20 Terang a valing averi, Ubu Ni ngrebat ma not-nala afaka watan. Afa ovi veka notu ra dawan lia afa ovi tanovak ma veka tera tali Ia. Ia bis notu munuk afa avyai, tevek Ni ngrebat a nkarya na'a raladida ra.
21 Ba fara tfadawang Ubu, tevek afa lolin ovi Ia notu na'a tamata inorang ra munuk raladida ra. Traning ovu tfadawang lalawatan Ia, nata ti wol ni wahan, tevek afa ovi notu roak na'a Yesus Kristus. Kena urun.

4

Tamata ovi rorang Yesus rira vava'at ikisa watan na'a rira sidovung

1 Terang a valing averi, una'a bu'i ralan, tevek ufabana Duila'a Ni karya. Era urun verin mia ma bira vava'at ra lolin ma inovan ovu tamata ovi rorang Yesus rira vava'at ra, tevek Ubu nala roak mia ma myeluk yanan ra.
2 Era verin mia ma lokat amar, na fyakabava tenabira ra ovu msyiotu lolin mia. Wean i tamata ra rotu ma wahabira rwa'uk, na mtyahang ralabira watan ovu myotu a'uk lolin a, tevek msyilobang mia.
3 Mia musti myotu munuk afa ovi bis myotu ra ma bira vava'at ra ikisa watan, tevek Ubu Ni Roh nkeak roak mia na'a isa. Ba deka msyingarahi, na'uk myotu watan malinan a na'a bira vava'at ra.
4 Ubu Ni Roh ikisa watan, ovu Ia nkeak roak mia ma mnya'a sidovung isa watan. Itmunuk taklo'i dida vava'at ra na'a afa lolin ovi Ubu veka notu verin ita, tevek Ia nera ita ma teluk yanan ra.
5 Dida Duila'a isa watan, inyai Yesus. Ita torang a'uk Ia, ovu vali dida baptisan ihin a isa watan vali.
6 Ubu isa watan, ba tamata inorang ra munuk Yamadida verin Ia. Ia notnala munuk afakataka, ovu nfareta munuk afakataka. Ni Roh a nana'a tamata inorang ra munuk ralarira ra.
7 Na'uk terang a valing averi, Yesus Kristus nsiduk roak yabi ra lokat tamata, boma msyilobang mia, wean i Yesus nanovak roak verin ita.
8 Ia nsiduk yabi avyai wean afa ovi rtulis na'a Surat Ralan ne, “Na'ut i nrata wan i karatat a, na ntaha ma tamata rivun,

tevek nfaleka roak ira. Ia
nma vali ma nala afa ovi
lolin ra tali ira ma neluk
rangrangwaha verin tamata
ra.”*
9 Wean i tfalak ne, Ia nrata
roak wan i karatat a, na
inyai nfaturu ne, lan ana Ia
nsuta vali lanit ivavan roak.†
10 Ia nsuta roak lanit iva-
van ini, inyai nfaturu vali
ne, Ia nrata roak wan i
karatat lia munuk a na'a
lanit ratan, ma nfakena ovu
nfangora munuk afakataka
na'a inba watan.
11 Ia nala yabi ra lokat
tamata, ovu nsiduk ma rira
yabi ra rsialing ira. Ia
nfadoku roak ma tamata
boku rna'a rasul, boku vali
rna'a nabi. Ia nfadoku vali
ma tamata boku ti rfamalik
Ni Ivar Lolin a verin tamata
ovi wol rka'a obin, na boku
vali rban-ulu verin tamata
ovi rorang Yesus ma rwanar
ovu rair ira.
12 Ia nala yabi avyai, boma
tamata ovi rorang Yesus
rka'a ma rkarya na'a Ni va'i
ralan a ma rfabana Ni karya,
boma msyilobang mia ovu
msyifangrebat mia na'a bira
inorang a. Wean inyai, na
mia tamata inorang ra we-
abira lahir Kristus tenan a
ma mtyafal ma mingrebat.
13 Ba wean vali inyai, nata
ti naran i ita tamata inorang
ra munuk dida vava'at isa
ovu Ubu Yanan a, ovu vali
dida fikiran isa roak ovu Ia.
Ia veka notu ma lokat amar,
na teluk lahir afa ovi Ia
nfadoku verin ita ovu tmela
na'a dida vava'at a, ma wean
lahir Kristus Ni afa ovi notu
ra munuk.
14 Notu wean inyai, boma
ita deka weadida kikyai
kasiko'u yanat ra, tevek
tamata inorang ovi wearira
inyai, ira veka rorang watan
tamata ovi rweang ira ovu
vaivatul ovi manminak ra,
ma rti linga'an i sian a.
Tamata avyai rira dardirin
ra wol rangrebat ma wearira
lahir kabal i nait ovu
saksakan ra rwi-rwa tia ma
watan ira.
15 Na'uk ita deka torang
tamata rira siweang ra. Ita
musti tfamalik afa ovi kena
ra, ovu banbanan i nfaturu
roak dida silobang a verin
terad a valid ra, boma dida
afa ovi totu lokat amar ra
ntafal ma tot-nala munuk
wean afa ovi Yesus Kristus
notu ra. Ia nfareta tamata
ovi rorang Ia munuk, wean
lahir tamata ulun nfareta
tenan a.
16 Kristus notu ma ita
tamata ovi torang Yesus
wead isa watan, wean afa
ovi rna'a munuk tenadida ra
rna'a isa, ma isa nlobang isa.
Ba wean i tsilobang ita, ovu
itmunuk tkarya urun na'a Ni
va'i ralan a ovu dida yabi ovi
Duila'a nala roak verin ita,
na dida inorang na'a Duila'a
veka nmela ovu ntafal ma
nangrebat.

Vava'at ngorva'an na'a Kristus

17 Nata ufangnanang urun
mia, tevek afa ovi beti ufalak

* **4:8 4:8** Afa ovi lolin ma neluk rangrangwaha na'a ayat ini, na inyai afa ovi nala roak tali tamata ovi nfaleka roak ira. Msi'ik Mazmur 68:18 † **4:9 4:9** Tafsiran boku rfalak ne, ***Ia nrata roak wan i karatat***, ihin a ne, lan ana, Ia nsuta vali letvava roak.

verin mia na'a ngrebat i
Duila'a nala verin ya'a: Bira
vava'at ra deka wean kikyai
tamata ovi wol rka'a Ubu,
tevek rira afa ovi rotu ra
rorang watan rira fikiran vu
ra.
18 Rira fikiran ra
ngarmeran watan, ovu
rafena ma rka'a vava'at i
Ubu nala verin tamata ovi
rorang Ia. Tamata avyai
ralarira rasmotak roak,
tevek rafena ma rarenar
Ubu Ni afa ovi nfalak ra.
19 Ira wol rma'it roak
ma raktufan urun, ovu rotu
watan afa ovi wol inovan ra.
Ira rfikir a'uk afa ro'i-ra'i ra,
ba rafena ma rtalik rira afa
sian ovi rotu ra, na'uk rtafal
ma rotu lalawatan.
20 Na'uk mia wol weabira
ira, tevek afa ovi bira tamata
rair roak verin mia na'a
Yesus Kristus wol wean in-
yai.
21 Ya'a uka'a mnga'un ne,
mia mryenar roak Yesus Ni
Ivar a. Tamata ra rair mia
ovu afa ovi kena ra na'a
Ia, ma tva'at wean lahir i
nfaturu roak verin ita.
22 Ira rair mia ma byatuk
bira ininan sian ovi myotu ra
na'a bira vava'at mnanat ra,
na'ut i wol myorang Duila'a
obin. Afa mnanat avyai rotu
ma rlabir nala mia ovu rotu
ma bira vava'at ra wol kena,
tevek ralabira ra rasmotak.
23 Ira rair vali mia ne,
myala bira vava'at ra verin
Ubu, boma Ni Roh a nfan-
gora ralabira ra ovu bira
fikiran ra, ma ngorva'an
munuk.
24 Ubu notu ma bira
vava'at a ngorva'an ewal.
Ba myot-orang vava'at
ngorva'an i notu verin mia.
Afa yai kena, rmalola ovu
rmerat urun wean lahir Ia.
25 Ba era verin mia munuk
ma deka msyiklabir kikyai.
Fyalak watan afa ovi kena
ra verin terabir-valibira ra,
tevek itmunuk tamata ino-
rang ra tna'a sidovung isa.
26 Wean i mingrova, na
fyikir ma blawat, boma deka
myotu salasilan ra. Deka
mtyahang bira ngrova yai ti
ma lera nirit nala ia,
27 boma nitdawan wol
ndav-nala linga'an ma
nweang mia ma myotu
salasilan.
28 Tamata ovi byori ra,
mtyalik kikyai ma deka by-
ori. Na'uk mkyarya urun ma
ratibira ovu karya lolin ovi
myotu ra, boma bira karya
enan ra bisma al mlyobang
vali tamata ovi rira kasian
ra.
29 Wean i mingrihi, na
deka myala vaivatul ovi ngra
ra, ovu deka myi'it tamata
ra. Na'uk myala watan
vaivatul ovi rvua snurak a
ma rlobang tamata ra, boma
rfangrebat ralarira ra.
30 Ubu notu ma Ni Roh i
nleal roak ralabira ra neluk
faneak ne, Ubu Ni roak mia.
Faneak yai Ni Roh i ntorung
roak ma nala verin mia, ma
ti naran amar i Ubu veka
nsikat ita tali dida salasilan
ra ma dida vava'at kakiwal.
Ba deka myotu ma Ubu Ni
Roh ralan a lalau tali afa ovi
fyalak ra ovu afa ovi myotu
ra.
31 Byatuk kikyai bira
fikiran sian ovi rotu ma
ba'i msyingrova ovu msyin-
garahi, deka mtyahang teri

ralabira sian ra verin tamata
ra, deka msyifi'it, deka
fyalak sian tamata, ovu deka
myoruk-myak tamata ra.
32 Na'uk msyiotu lolin
watan mia, ovu msyilobang
mia, ovu vali myabun
tamata ovi rotu sala verin
mia, wean lahir i Ubu na'i
vatuk roak dida salasilan ra,
tevek dida vava'at isa roak
ovu Kristus.

5

Fara tva'at wean tamata ovi rna'a lyawan

1 Terang a valing averi,
Ubu nala roak mia ma
myeluk yanan ra, ovu
nlobang urun mia, ba myot-
orang afa ovi notu ra.
2 Na'a bira vava'at ra,
na msyilobang mia wean
lahir afa ovi Kristus nfaturu
verin ita ma nlobang ita.
Ia nlobang ita, ba ntorung
watan ma rfedan Ia tevek
dida salasilan ra, ma neluk
persembahan ovu korban i
voan a lolin urun verin Ubu.
3 Byatuk munuk bira ini-
nan sian ovi myotu ra. Afa
sian avyai wean bira ininan
sian ovi rfangra tenabira
ra, msyifa tia ma watan
ovu tamata ovi wol awabira
verin mia, mlyobang da'in
bira kubang ra ma fyikir
a'uk tenabira ra. Fyaroa
tenabira ra tali afa ovi wol
inovan verin Ubu Ni tamata
ra. Afa avyai munuk lahir
deka rna'a bira vava'at ra,
boma tamata ra wol bisma
rfamalik mia na'a afa avyai.
4 Ba deka myala vaivatul
ovi ngra ra, vaivatul ovi
vu watan ra, vaivatul ovi
wol inovan ma fyalak ra.
Na'uk ni lolin a fyalak fara
weninyai verin Ubu.
5 Ba era verin mia ma eka
mryenar ma lolin! Tamata
ovi rfangra tenarira ra ovu
rot-orang rira ininan sian
ra, te rsifa tia ma watan
ovu tamata ovi wol awarira
verin ira, ovu ovi rlobang
rira kubang ra ma rfikir a'uk
tenarira ra, na tamata avyai
wol warira na'a Kristus ovu
Ubu Ni Fareta a. Tamata
avyai wol rira lahir afa ovi
Ubu ntorung ma nala verin
tamata ovi rorang Ia. Wean i
rlobang rira kubang ra wean
inyai, na ira wearira tamata
ovi rsangatur ma raraning
walut ra, ba kubang neluk
ubu verin ira.
6 Deka mryenar tamata ovi
rlabir mia ma rfalak ne, Ubu
veka wol nukun tamata ovi
rotu afa sian avyai ovu rira
vaivatul ovi vu watan ra.
Ubu veka nfaturu lahir Ni
ngrova a verin tamata ovi
wol rot-orang afa ovi nfalak
ra, tevek rotu watan sian
avyai.
7 Ba deka myot-orang ira,
boma wol rweang nala mia
ma myotu salasilan wean i
rotu a.
8 Lan ana, mia bya'at na'a
dedan ralan vali, na'uk fi-
ang ini mnya'a roak Ubu
Ni lyawan ralan a, ba bira
vava'at ra musti nfaturu ne,
bya'at na'a lyawan ralan.
9 Ba wean i bira vava'at ra
rna'a watan lyawan ralan,
na mia veka myot-nala
munuk afa ovi kena ra, afa
ovi rmalola ra ovu afa ovi
lolin ra na'a Ubu wahan

ralan a.
10 Myotu afaka watan,
na misahak ma mkya'a afa
avyai ne nfaloling Duila'a
ralan a te wahal.
11 Deka myorang tamata
ovi rira vava'at ra rna'a
watan dedan ralan, tevek
afa ovi rotu ra wol ihir
akataka. Ni lolin ana, fy-
aturu lahir verin tamata ra
ne, rira afa ovi rotu ra sala.
12 Rira afa ovi rotu fan-
fonak watan yai, ngra urun,
ba ita tamata inorang ra
tma'it ovu wol inovan ma
tfamalik afa avyai.
13 Na'uk wean i tatabu ira
na'a afa sian ovi tamata ra
rotu na'a dedan ralan a, ma
tamata liak deka rot-orang,
na inyai wean watan i tatu-
tun damar na'a dedan ralan
ma tamata ra rsi'ik lyawan
a.
14 Lyawan notu ma tamata
ra bisma rsi'ik. Wean
inyai bi tfamalik afa ovi
kena verin tamata liak ra
ma tfalak ne, "Tamata ovi
mtyuba na'a bira salasilan
ra, byatar kikyai tali bira
tabtuban ra, ovu tamata
ovi myata roak a, bya'at
kikyai tali bira matmatan ra
ma Kristus veka notu ma
mnya'a lyawan ralan."
15 Ba msyi'ik ma lolin
bira vava'at ra, boma deka
bya'at wean tamata ovi ras-
motak ra. Bira vava'at ra
musti wean tamata ovi rira
kaka'a dawan ma ralarira ra
lyawan.
16 Deka miwahak bira
amar, na'uk myotu
lalawatan lolin a na'a bira
vava'at ra, tevek fiang
ini tamata ra ba'i rotu
lalawatan salasilan ra.
17 Ba ralabira ra deka ras-
motak, na'uk misahak ma
fyan-aran afa ovi Duila'a
ralan nfalak a.
18 Deka myenu ma mi-
navut, tevek wean i mi-
navut, na veka wol mkya'a
roak ma msyi'ik tenabira
ra, ma veka miktufan urun
ovu myotu watan afa ovi
wol inovan ra. Na'uk ni
lolin ana, myala munuk bira
vava'at verin Ubu Ni Roh a
ma nfareta mia.
19 Mdyedang Ubu naran
a ovu dadedang ovi
tamata inorang ra rdedang.
Mdyedang vali dadedang
ovi Ubu Ni Roh nala verin
tamata ra ovu dadedang
tali mazmur. Mdyedang
ma fyadawang Duila'a ovu
ralabira urun.
20 Na'a afaka watan, na
miflurut ma fyalak fara
weninyai verin Yamadida
Ubila'a na'a Duila'a Yesus
Kristus naran a, tevek afa
ovi Ia notu roak verin ita.

Snurak verin tamata ovi rsifa roak

21 Mia musti fyakabava
tenabira ra ma msyialang
mia, tevek myalang Yesus
Kristus.
22-23 Brana ovi msyifa
roak, fyareta awabira ra,
wean lahir Kristus nfareta
tamata ovi rorang Ia rira
sidovung a. Ba Ia wol
nfareta watan Ni sidovung
a, na'uk nsikat tamata ovi
rna'a Ni sidovung tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal. Ba vata ovi msyifa
roak, fyakabava tenabira ra
ma myot-orang watan afa
ovi awabira rfalak ra, wean

lahir i fyakabava tenabira
ra ma myot-orang watan afa
ovi Duila'a nfalak ra.
24 Tamata inorang ra rfak-
abava tenarira ma rot-orang
afa ovi Yesus Kristus nfalak
ra. Ba wean inyai vali,
na vata ovi msyifa roak
ra musti fyakabava tenabira
ra ma myot-orang afa ovi
awabira rfalak ra.
25 Brana ovi msyifa roak
ra musti mlyobang awabira
ra, na inyai wean lahir i
Kristus nlobang urun tamata
ovi rorang Ia, ba nala tenan
a ma nmata verin ita.
26 Ia notu wean inyai,
boma wean i nfamalik Ubu
Ni vaivatul ra verin ita, na
Ia nfamerat roak ita tali dida
salasilan ra, ovu Ia nala vali
wear a, ma al nfamerat roak
ita.
27 Notu wean inyai, boma
ita sidovung tamata ovi
torang Yesus, tmerat urun
ma wol dida salasilan roak,
ovu bisma ti tdiri Ubu
wahan ralan a. Ba ita
weadida vata i felan a lolin
buas ovu ni bakreat ra
ryadat, tevek ni amar a
naran roak ma nsifa.
28 Ba wean i Kristus
nlobang roak ita tamata
ovi torang Ia, na brana
ovi msyifa roak ra musti
mlyobang awabira ra wean
lahir i mlyobang tenabira
ra. Iki watan nlobang awan
a, na ia ka'i nlobang roak
tenan a.
29 Tamata ovi wol rlobang
tenarira ra, wol tatuan ira
obin. Velik aba, tamata ra
ka'i rsi'ik rira afamtahan ma
ra'an ovu rwanar ma lolin
tenarira ra, wean lahir i
Kristus nsi'ik ovu nwanar Ni
sidovung tamata ovi rorang
Ia.
30 Ita weadida lahir liman
a, ean a, matan a ma tna'a
Kristus tenan a.
31 Terang a valing averi,
rfadoku roak na'a Surat
Ralan ne, “Wean inyai, bi
brana veka nsuta talik renan
ovu yaman a, ma irua awan
a rleal isa. Vata irua brana
ralarira isa ma ikisa watan
ira.”
32 Afa i ufalak ini ihin
a bilaman urun, na'uk ala
faliak sifa ma al ufasavak
na'a Yesus Kristus ovu Ni
tamata ovi rorang Ia.*
33 Na'uk ufalak vali verin
mia ne, brana ovi msy-
ifa roak ra musti mlyobang
awabira ra, wean lahir i mly-
obang tenabira ra. Vata ovi
msyifa roak musti myalang
vali awabira ra.

6

Snurak verin kasiko'u ra ovu renarir-yamarira ra

1 Kasiko'u ra eka mryenar!
Mia bira vava'at isa roak
ovu Duila'a Yesus, ba musti
myot-orang afa ovi renabir-
yamabira rfalak ra, tevek in-
ovan ma myotu wean inyai.
2-3 Ubu nfareta na'a Ni
Surat Ralan a ne,
“Myalang renabir-yamabira
ra.”
Inukun i Ubu nala yai bet-
fasa nala ovu Ni tnorung
a. Ia nala tnorung yai ma
nfalak ne,

* **5:32 5:32** Vaivatul ***ufasavak*** wean watan vai Mala nfalak ne, *bandingkan.*

"Wean i myalang renabir-
yamabira ra, na Ubu
veka nala Ni kalolin
a verin mia, ovu bira
vava'at a mnanat na'a
lanit ivavan ini."*

4 Brana ovi yanabira roak, deka myotu ma yanabira ra rangrova mia, tevek bira vai-vatul ra ovu afa ovi my-otu ra. Na'uk msyurak ovu myair ira tali afa ovi Duila'a Yesus nair ra.

Snurak verin tamata sansinir ra ovu tamata ovi rfareta ira

5 Terang a valing ovi myeluk tamata sansinir, mia musti myalang urun bira dawan ovi rna'a lanit ivavan ini, ovu myot-orang afa ovi rfalak ra. Ralabira urun ma myot-orang afa ovi rfalak ra ovu byobar Ubu, wean lahir i myot-orang Duila'a Yesus Ni afa ovi nfalak ra.

6 Deka myotu watan ma bira dawan ra ralarira lolin wean i mimunuk mnya'a isa, boma rsi'ik ma rfadawang mia. Na'uk mkyarya ovu ralabira urun, velik ne wol rna'a. Myotu wean inyai, na wean lahir i mkyarya roak verin Yesus Kristus, ovu myot-orang roak afa ovi Ubu ralan nfalak ma myotu a.

7 Deka mkyarya watan tevek rkiwal mia, na'uk mk-yarya ovu ralabira urun. Deka minovak na'a ralabira ra ne, mkyarya verin tamata ra watan, na'uk wean lahir i mkyarya verin Duila'a.

8 Mingnanang ne, tamata iki watan, velik ne tamata sansinir te wol tamata sansinir, wean i notu afa ovi lolin ra, na Duila'a veka naval ni rala lolin a.

9 Tamata ovi fyareta tamata sansinir ra, mia musti myotu vali lolin a wean inyai verin bira tamata sansinir ra, ovu deka vaibira aleman ma fyabobar ira. Mingnanang, tevek mia duabira vali na'a lanit ratan ovu Ia wol nfili tamata.

Tamata ovi rorang Yesus musti rala Ubu Ni ngrebat a ma al rotu rihi ovu nait sian ra

10 Terang a valing averi, mane ufakbosal roak ning snurak a, ba ufalak verin mia ne, fara bira vava'at ra isa ovu Ubu lalawatan, boma Ni ngrebat i dawan ila'a, nfangrebat ralabira ra.

11 Suldadu ra wean i mane rti rotu rihi, na rasusan munuk lahir rira bakreat ra ma rung a reluk ira, boma al rteri ira tali rira musu ra. Mia weabira vali sul-dadu avyai, ba musti myung-myeluk mia ovu afa ovi Ubu nala roak verin mia ma ala myangal nitdawan ni si-weang ra.

12 Ita wol totu rihi ovu tamata, na'uk totu rihi ovu nait sian ra ovu rira ngrebat ra, ovu vali rira fareta ra munuk. Totu rihi vali ovu nait sian ovi rfareta na'a lanit a, ovu vali nait sian rira raja ovi rfareta vali lanit ivavan ini.

* **6:2-3 6:2-3** Msi'ik Perjanjian Mnanat a, Keluaran 20:12. Inukun ihin a ne, Ubu nala inukun rivun verin Musa ma nfadoku verin tamata Yahudi ra.

13 Ba myung-myeluk lahir
bira bakreat ovi Ubu nala
roak verin mia, ma myangal
nala nitdawan. Myotu wean
inyai, boma wean i mtyuan
angangal, na mdyiri watan
na'a bira inorang. Wean i
myangal nala munuk roak
afa avyai, na bira inorang a
veka nangrebat watan verin
Ubu, ovu myangal lalawatan
afa avyai, wean i rangal
ewal mia.
14 Wean lahir suldadu ra
ba'i rala ngesa al rngesa ira
ma ti rotu rihi, na mia wean
vali ira, ba misusan bira
vava'at a ovu afa ovi kena ra.
Bira dardirin a musti nan-
grebat na'a bira inorang a,
ovu bira vava'at ra rmalola
ovu kena watan. Wean lahir
suldadu ra roru ravit tma'an
al rteri tenarira ra, na bira
afa lolin ovi myotu ra, rotu
ma nteri vali mia.†
15 Suldadu ra rbaki rira
tatea a al rteri earira ra ma
al nlobang ira, boma wol
rleka, ovu rafla ma lolin.
Mia weabira vali inyai, ba
musti ralabira urun ma fya-
malik Ubu Ni Ivar Lolin i
nala malinan a. Myotu wean
inyai, boma bira inorang a
nangrebat.
16 Wean lahir suldadu ra
rtaha tarteri al rteri tenarira
ra, na mia musti wean vali
ira ma myorang urun Ubu, al
myotu teri vali mia. Myotu
wean inyai lalawatan, boma
bis myangal nala nitdawan
ni dubil ovi ronga ra.
17 Wean lahir suldadu ra
raklulu kalulu tma'an ma al
rteri ulurira ra, na mia musti
mkya'a mnga'un ne, Ubu
nsikat mia tali bira salasilan
ra, ma bira vava'at kaki-
wal.‡ Wean lahir suldadu
ra rngesa rira nahin blawat
ra, ba mia musti myala Ubu
Ni vaivatul i Ni Roh a nala
roak verin mia, ma myangal
nitdawan.
18 Ba na'ut inba watan,
na miflurut verin Ubu ma
myera Ni Roh a ma nlobang
mia ma mkya'a ne, wean
inba ma miflurut na'a afaka
watan. Mia musti msyi'ik
wabira lalawatan na'a bira
falurut ra, ovu deka mtyalik
ma miflurut verin tamata in-
orang ra munuk.
19 Miflurut vali verin ya'a,
boma lokat amar, na Ubu
veka nala munuk vaivatul
ovi veka ufalak ra, ovu vali
notu ma ubrahi ma ufamalik
Ni Ivar Lolin i lan ana, Ia wol
nfavotuk obin.
20 Duila'a Yesus nfili ya'a
ma eluk Ni tamata sansinir
ma ufabana Ni Ivar Lolin
a, ma fiang ini una'a bu'i
ralan. Na'uk era verin
mia ma miflurut verin ya'a,
boma ubrahi ma ufamalik
Ivar Lolin yai, tevek Ubu
ralan nfalak ma wean inyai.

Paulus ni vaivatul situli ra

21 Terang a valing averi,
terad a valid i naran
Tikhikus, ntaha surat ini
verin mia ovu veka nfamalik
munuk afa ovi otu ra ovu
ning ivar a, boma mkya'a

† **6:14 6:14** Gambaran na'a ayat ini ti naran ayat 6:20 tali Roma ni suldadu ra, na'ut i Paulus nva'at na'a Israel. ‡ **6:17 6:17** Bandingan na'a ayat ini nfalyawang na'a afa i Ubu notu verin ita nahu Yesus, ma nfatalik ita tali inukun i musti tatuan tevek dida salasilan ra, boma wol tmata kakiwal.

ning vava'at ovu ning karya
ra. Tikhikus i tlobang urun
ia yai, iva'un ma nfabana
Duila'a Ni karya.
22 Ba wean inyai, bi usinir
ia ma ti nalola mia, boma
nfamalik mami vava'at ra
ma mkya'a, ma nfaloling ral-
abira ra.
23 Fara Yamadida Ubila'a
ovu Duila'a Yesus Kristus
nala Ni malinan a verin mia
tamata inorang ra munuk
na'a Efesus, ovu vali notu
ma msyilobang mia ma my-
orang a'uk Kristus.
24 Era ma Ubu nala Ni
kalolin a verin mia munuk,
tamata ovi ralabira urun ma
mlyobang Duila'a Yesus Kris-
tus, nata ti wol ni wahan.
Ning surat i utulis ini, lawan
watan ini.
Ya'a Paulus, ala salam verin
mia

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a kota Filipi

Tbas afa ovi veki

Kota Filipi lan a naran nbana ma dawan na'a propinsi Makedonia. Na'ut i Paulus naran roak Makedonia, na nfabana ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a na'a Filipi. Velik ne tamata rivun rangal ia, na'uk ti nata tamata Filipi boku rorang Duila'a Yesus (Kisah 16:1-40). Ti ma Paulus nban-talik roak Filipi, na ira rkirim kubang fafira lahir verin ia, ma al rlobang ia na'a ni karya a.

Paulus nfamalik roak Ubu Ni Ivar Lolin a na'a Filipi, ma snain a varat vutu nelak, beti ra'abu'i ia na'a kota Roma. Na'ut i tamata Filipi rarenar ne, ra'abu'i roak Paulus, na ira rkirim kubang ewal ma al rlobang ia. Tamata Filipi isa naran Epafroditus ntaha kubang yai. Na'ut i Epafroditus naran Roma, na nala kubang yai verin Paulus, ovu ia nana'a Roma vulan ifira ma nlobang Paulus. Epafroditus nana'a Roma vulan ifira nelak roak, beti Paulus nsinir ma newal ia nti Filipi. Paulus ntulis surat ini ma nala verin Epafroditus ma ntaha nti Filipi.

Paulus ntulis surat ini ma nsurak tamata Filipi ra, boma rira vava'at ra malinan watan, ovu deka rotu salasilan. Paulus nsurak vali ira ma rira vava'at ra rmalola, boma tamata ra wol bisma rfasala nala ira, ovu tamata ra rtafal ma rivun ma rorang Ubu Ni Ivar Lolin a (1:27—2:18; 4:2-4). Paulus nfalak verin ira ne, ra'abu'i ia tevek ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar lolin a. Velik ne ra'abu'i ia, na'uk tamata ra rtafal ma rivun rarenar Ubu Ni Ivar Lolin a (1:12-26). Paulus nfalak verin ira ne, afakinimi nsinir Epafroditus ma newal ia nti Filipi. Ia nfalak vali ne, veka nsinir Timotius ma nti vali Filipi (2:19-30). Paulus nfalak verin tamata Filipi ra ma musti rsi'ik warira ma lolin na'a tamata ovi rair afa ovi wol kena ra, ovu rira afa sian ovi rotu ra (3:1-2, 17-19). Ia nfalak fara weninyai verin tamata Filipi ra, tevek rira kubang i rala ma Epafroditus ntaha verin ia (4:10-18).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-2)
2. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek tamata Filipi ra rlobang ia, ovu rira inorang verin Yesus nangrebat, ovu vali naflurut verin ira. (1:3-11)
3. Velik ne ra'abu'i Paulus, na'uk tamata ovi rarenar Ubu Ni Ivar Lolin a ntafal ma rivun. (1:12-26)
4. Paulus nsurak tamata Filipi ra ma rira vava'at ra malinan watan ovu

rmalola, boma tamata ra wol rfasala nala ira, ovu tamata rivun rtafal ma rorang Ubu Ni Ivar Lolin a. (pasal 1:27—2:18)
5. Paulus nfadawang Timotius ovu Epafroditus, tevek rfabana Duila'a Ni karya a. (pasal 2:19—3:1a)
6. Paulus nfalak verin tamata Filipi ra ma musti rsi'ik warira ma lolin na'a tamata ovi rair afa ovi wol kena ra. (pasal 3:1b—4:1)
7. Paulus nsurak tamata Filipi ra ma rira vava'at ra malinan watan, ovu vali ralarira ntafal ma nangrebat ma rorang Duila'a. (4:2-9)
8. Paulus nfalak ne, ia nala roak kubang i rkirim verin ia, ovu nfalak fara weninyai verin ira. (4:10-20)
9. Paulus ni salam a, ovu ni vaivatul ovi rbanmuri ra. (4:21-23)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Filipi

1 Surat ini ntali ya'a Paulus. Timotius nana'a ini ovu ya'a, ma amrua ameluk sansinir verin Kristus Yesus. Utulis surat ini verin tamata ovi myeluk dawan kareda ovi byan-ulu na'a bira sidovung ra,* ovu verin dawan kareda ovi myeluk diaken. Surat ini vali verin mia munuk tamata inorang ovi ralabira isa roak ovu Kristus Yesus na'a kota Filipi.

2 Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus ma fara nala Ni rala lolin a verin mia, ma bira vava'at ra malinan watan.

Paulus naflurut verin tamata ovi rorang Yesus

3 Wean i ungnanang mia, na ufalak fara weninyai lalawatan verin Ubu i uraning a.

4 Lokat amar i uflurut verin mia munuk, na uflurut lalawatan ovu ralang lolin.

5 Ya'a uflurut ovu ralang lolin, tevek tali amar i beti myorang Yesus ma naran amar ini, na mlyobang roak ya'a ma tfamalik Ni Ivar Lolin a.

6 Ubu sa'i notu lan karya lolin ini na'a ralabira ra. Ya'a orang urun ne, Ia veka notu lalawatan karya yai, ti naran i roak a na'a amar i Yesus Kristus veka nma ewal a.

7 Wean urun inyai bi ungnanang munuk mia, tevek mnya'a ralang a. Ubu nfaturu Ni rala lolin verin ita ma mlyobang roak ya'a ma tkarya ma tfamalik Ni Ivar Lolin a. Myotu wean inyai, na'ut i una'a bu'i ralan te

* **1:1 1:1** Vai Yunani npake vaivatul *episkopos* na'a ayat ini. *Episkopos* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Tafsiran rivun rfalak ne, *episkopos* ini ovu *presbuterous* (*penatua* - msi'ik Kisah 11:30) irua ihirira wer isa watan, te rfamalik van (*jabatan*) isa watan verin dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penilik jemaat*, na'uk kareda boku rpake vali *uskup*.

na'a amar ovi rti roak veli,
na ufalyawang verin tamata
ovi rfalak sian Ivar Lolin yai,
ovu ufaturu lahir ne, Ivar
yai kena munuk.
8 Umaseak urun mia ovu
ulobang mia, wean Kristus
Yesus nlobang mia. Ubu
nka'a ne, afa ovi ufalak ra
kena.
9 Uflurut verin Ubu ma
fara bira rala lolin a ntafal,
boma mkya'a ma mlyobang
terad a valid ra, ovu fyan-
aran ma minovak nala afa
ovi kena ra, ovu afa ovi wol
kena ra na'a afaka watan.
10-11 Ba uflurut wean inyai,
ma bis mkya'a ma fyili ne
inba lolin, boma bira vava'at
ra veka rmerat urun ovu
wol bira sala, boma tamata
ra deka rfasala mia na'ut
amar i Kristus veka nma
ewal a. Uflurut vali ma
ti naran amar yai, na bira
vava'at a veka nngora lahir
ovu bira afa lolin ovi myotu
ovu ralabira urun a. Yesus
Kristus a'uk sa'i not-nala ma
bira vava'at ra wean inyai.
Tamata ra rsi'ik ma veka
rfadawang Ubu ovu raran-
ing Ia, tevek Ni dawan a.

Paulus ralan a lolin, tevek rfamalik Yesus

12 Ya'a inak ma mkya'a
ne, susa ovi rvotuk roak
na'a ning vava'at a, rotu ma
tamata rivun rarenar ovu
rorang Ubu Ni Ivar Lolin a.
13 Lyawan roak verin
suldadu ovi rwanar Kaisar
Roma ni rahan dawan a,
ovu vali tamata ra munuk
na'a kota ini ne, ra'abu'i ya'a
tevek eluk tamata sansinir
verin Kristus.
14 Ra'abu'i ya'a, notu ma
tamata ovi rorang Yesus na'a
kota ini rarea lahir i wean
inba ma Ubu nlobang ya'a,
ma etal dawan rira inorang
a ntafal na'a Duila'a. Ira wol
rbobar, ba rabrahi watan
ma rfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin a.
15-16 Kena ma tamata in-
orang boku ralarira lolin
ma rfamalik Kristus, tevek
inar ma rlobang ya'a ma
amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
a. Tamata avyai rfamalik
Kristus, tevek rira silobang
verin Ubu ovu verin ya'a,
ovu rka'a roak ne, Ubu
nfadoku ya'a ma ufabana
Ni karya a, boma ufaturu
lahir ne, Ivar Lolin yai kena.
Na'uk kena vali ma tamata
inorang boku rfamalik Kris-
tus verin tamata liak ra,
tevek wol inar ma rsi'ik ning
lolin a, ovu inar ma tamata
ra wol rorang afa ovi ufalak
ra, ma rorang watan afa ovi
rfalak ra.
17 Tamata avyai rfama-
lik Kristus, tevek rfikir a'uk
tenarira ra ovu rira fikiran
ovi wol lolin ra. Ira ra-
novak ne, rotu wean inyai,
na veka nfalemang ila'a ya'a
na'a bu'i ralan ini.
18 Ira rotu wean inyai,
na'uk wol akataka verin
ya'a. Velik ne rdava linga'an
liak ovu rira fikiran ovi wol
kena ra, te inar ma rlobang
ya'a, na'uk ya'a ralang lolin
watan. Ralang a lolin watan,
tevek rfamalik Ubu Ni vai-
vatul ra na'a Kristus.
Ba ralang veka lolin
lalawatan,
19 tevek uka'a ne, tali bira
falurut ra ovu Yesus Kristus

Ni Roh nlobang ya'a ma veka
nfatalik ya'a tali sian ovi
rkena ya'a na'a ini.†
20 Inak urun ovu ufaklo'i
a'uk ning vava'at a verin
Ubu, boma otu munuk
akataka, na wol uma'it ma
ufalak lahir ne, Kristus
dawan Ia. Fiang ini ovu
amar ovi rti roak veli, na
ubrahi watan ma ufamalik
Kristus, tevek alang Ia. Inak
ma otu lalawatan wean
inyai, velik ne veka umata
te uva'at.
21 Ufadoku munuk ning
vava'at a na'a Kristus, boma
alang watan Ia. Wean i
umata, na utung lia i uva'at
a!
22 Na'uk wean i uva'at na'a
lanit ivavan ini obin, na bis
otu karya i Kristus nala roak
verin ya'a, ma tamata rivun
rorang Ia. Ba wol uka'a ne,
veka ufili inba.
23 Ya'a utuan linga'an irua,
ba wol uka'a ne, veka ahu
inba. Linga'an i ula lalean a,
inak ma uti talik lanit ivavan
ini ma una'a ovu Kristus,
tevek inyai lolin lia munuk
verin ya'a.
24 Na'uk ni lolin a ufili
linga'an i nban-muri a, ma
uva'at watan na'a lanit iva-
van ini, boma bisma ulobang
mia.
25 Ya'a orang urun wean
inyai. Ba veka una'a ma it-
munuk ewal, boma ulobang
mia ma bira inorang a ntafal
ma nangrebat, ovu inabira
lolin urun, tevek myorang
Duila'a.
26 Wean i ewal ya'a ma
itmunuk, na veka mtyafal
ma inabira lolin urun, tevek
afa ovi Yesus Kristus notu
verin ya'a.
27 Ba fiang ini nlia tali
inyai, na bira vava'at a musti
myot-orang munuk afa ovi
inovan verin tamata ovi ro-
rang roak Ubu Ni Ivar Lolin
i nfamalik Kristus. Ba wean
i uma ewal, na bis usi'ik
ne, wol msyuka mia, ba bira
dardirin ra rna'a watan Ubu
Ni Roh a, te wean i wol
uma roak, na urenar vali
wean inyai. Myotu vali ma
ralabira isa, boma myangal
nala tamata ovi rfalak sian
Ni Ivar Lolin a, ovu deka
mifla talik bira inorang a.
28 Mia musti mibrahi ovu
deka byobar tamata ovi ran-
gal mia. Wean inyai, na
fyaturu roak ne, ira veka
ramwear watan, na'uk Ubu
veka nsikat mia tali bira
salasilan ra ma bira vava'at
kakiwal, tevek Ia ka'i notu
ma wean inyai.
29 Mingnanang, tevek Ubu
naflahar roak mia ma my-
orang Kristus. Ia naflahar
vali mia ma mtyuan susa
na'a bira vava'at ra, tevek
myorang Ia.
30 Fiang ini tamata boku
rangal mia wean lahir i ran-
gal vali ya'a. Na'ut i una'a
Filipi obin, na msyi'ik roak
susa avyai, ovu fiang ini rotu
vali susa avyai verin ya'a
na'a ini, ma mryenar vali
roak wean inyai.

2

*Snurak ma ta'an yai isa
ovu tfakabava tenadida ra*

† **1:19 1:19** Yesus Kristus Ni Roh na'a ayat ini ihin a ne, Ubu Ni Roh a.

wean Kristus

1 Kristus nfangrebat ralabira ra na'a bira vava'at ra ovu Ia, ovu vali Ia nlobang urun mia ma nfaloling roak ralabira ra. Ubu Ni Roh notu ma ralabira isa ovu Ia, ovu vali nlobang mia ma nfaturu Ni silobang a verin mia.

2 Ba myotu ma ralang lolin urun wean ini: mian vai isa ovu myotu ma ralabira isa watan na'a bira fikiran ra ovu msyilobang mia, ovu vali myotu ma bira vava'at ra malinan watan.

3 Deka fyakaratat tenabira ra, ovu vali deka myotu ma tamata ra rfadawang mia. Na'uk fyakabava tenabira ra ma myalang tamata liak ra ne, ira lolin lia mia.

4 Msyi'ik vali tamata liak ra ma uturira, deka mane msyi'ik watan tenabira ra.

5 Na'a bira vava'at ra, na bira fikiran ra ovu afa ovi minovak na'a ralabira ra musti wean afa ovi Yesus nfikir roak a.

6 Kena urun ma Yesus Ubu Ia na'a afakataka munuk, na'uk Ia wol ntang na'a ralan a, ma ntahang teri ne, Ni dakdokun a sam lahir ovu Ubu.

7 Na'ut i neluk tamata, na Ia wol ntahang teri afa yai, na'uk ka'i nfakabava tenan a ma wean i neluk tamata sansinir.*

8 Ia notu roak ma felan a wean watan tamata ra. Ia nfakabava tenan a ovu notu lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra, ti naran i rbaku Ia na'a aa walwalur a ma nmata, wean i rbaku tamata sian ra na'a aa walwalur a.

9 Yesus notu wean inyai, bi Ubu nfadawang urun Ia ovu nalang Ia ma nala van i dawan lia munuk a verin Ia,

10 boma tamata ra munuk, ovu afa ovi rva'at na'a lanit ratan, ovu ovi rna'a lanit ivavan ini, ovu vali ovi rna'a letvava rsangatur verin Yesus.

11 Ira munuk veka rtorung ma rfalak ne, “Yesus Kristus Duila'a Ia.” Afa yai notu ma ira munuk ralang ovu raraning Yamadida Ubila'a.

Tamata ovi rorang Yesus musti rotu afa ovi nfalak ra, boma rfaturu afa ovi Ubu ralan nfalak verin tamata liak ra

12 Ba wean inyai, na terang a valing ovi ulobang urun mia; na'ut i itmunuk obin a, na myorang lalawatan afa ovi air roak verin mia. Fiang ini era verin mia ma mtyafal vali ma myotu munuk wean inyai, ma inovan ovu tamata ovi Ubu nsikat roak ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Myotu wean inyai ovu ralabira

* **2:7 2:7** Velik ne Kristus Duila'a Ia, na'uk Ia wean isa watan ovu tamata ra.
† **2:12 2:12** Vai mala nala vaivatul ovi, *dengan takut dan gentar* na'a ayat ini, ihin a ne, myalang urun Ubu.

urun ma myalang urun Ia,
velik ne tsifaroa ita.†
13 Myotu wean inyai, tevek
Ubu nkarya na'a ralabira
ra, boma inabira ma myotu
afa ovi rfaloling Ubu ralan
a, ovu Ia nlobang mia ma
myot-nala afa avyai.

14 Ba wean i mkyarya
afaka watan, na deka
mifngamu'ur ovu deka
msyingarahi,‡
15 boma tamata ra wol
bisma rfasala nala mia,
tevek bira vava'at ra rmerat,
ovu sian a wol nana'a
tenabira ra. Myotu wean
inyai, na fyaturu roak ne,
Ubu yanan urun mia, ovu
vali bira vava'at ra rmerat
ovu kena na'a tamata kul-
dawan ovu tamata salasilan
fruarira ra. Mia musti
myeluk lyawan verin ira,
wean nara ovi ryeba lanit
ivavan a.
16 Mia vali musti fyamalik
verin tamata liak ra na'a
Ivar i nala vava'at ngorva'an
verin tamata ra, boma ya'a
bisma ralang a dawan na'ut
amar i Kristus veka nma
ewal a. Myotu wean inyai,
na fyaturu roak ne, ning
karya ovu ning farea verin
mia wol mane rleka ma
lolan watan.
17 Bira inorang verin Ubu
ovu bira karya verin Ia,
neluk bira korban ovi rfalol-
ing Ubu ralan a. Wean i
Ubu ralan nfalak ma rfedan
ya'a ma ning vava'at a neluk
persembahan al ntafal afa
ovi myala verin Ia, na ya'a
ralang a lolin urun. Ya'a
veka ovu vali mia munuk
ma totu inad lolin, tevek bira
inorang nangrebat urun.§
18 Mia musti inabira lolin
urun wean ini, ovu myovu
vali ya'a ma totu inad lolin.

Timotius ovu Epafroditus

19 Wean i Duila'a Yesus
ralan nfalak, na inak urun,
ma veka usinir lahir Tim-
otius ma ti nalola mia ma
nfaloling ralabira ra, ovu
vali bisma urenar bira ivar
a tali ia ma ralang a lolin.
20 Timotius a'uk ralan isa
ovu ya'a ma nlobang mia
ovu ralan urun.
21 Tamata liak ra munuk
rfikir a'uk tenarira ra, ovu
wol rfikir afa ovi Yesus ralan
a nfalak a.*
22 Mia ka'i msyi'ik roak
ne, Timotius iva'un urun ma
nlobang ya'a, wean kasiko'u
nlobang yaman a. Ia
nlobang ya'a ma amfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin.
23 Wean i lyawan roak
verin ya'a na'a afa ovi veka
rvotuk na'a ning vava'at a,
na veka ufadoku lahir ma
Timotius ti nalola mia.
24 Ya'a orang ne, Duila'a
veka nlobang ya'a ma wol

‡ **2:14 2:14** Deka msyingarahi ovu Ubu ovu vali tamata liak ra. § **2:17 2:17** Msi'ik Bilangan 15:1-12, 28:7. Ayat avyai rfamalik tamata ra rira korban verin Ubu ovu persembahan i rvoak na'a korban ratan a. Persembahan isa wean afa i tamata ra renu, naran anggur. Na'a ayat ini, Paulus nfalak ne, wean i Ubu ralan nfalak ma rfedan ia ma laran a neluk persembahan, na laran a veka ntafal tamata inorang rira korban a. Msi'ik vali 2 Timotius 4:6 ovu Roma 15:16.

* **2:21 2:21** ***Tamata liak*** na'a ayat ini ihin a ne, tamata inorang ovi bis rti kota Filipi ma rlobang tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a, na'uk rafena ma rti.

mnanat, na rfatalik ya'a tali
ini ma uti lahir ma ulola mia.
25 Msyinir roak terad a
valid Epafroditus ma nma
ini ma nfatuang ya'a na'a
ning karya ra, ovu ntaha afa
ovi wol rna'a ya'a. Na'uk
unovak vali ne, lolin urun
ma usinir ia ma newal ia
ti nlobang ewal mia. Ia
nkarya ma dawan ovu ya'a
ma amfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin a. Ia nkarya ovu
ya'a wean suldadu i ntahang
ralan na'a ni susa ra.†
26 Ia inan urun ma ntuan
bir tinemun, ovu ralan a
lalau vali, tevek mryenar
roak ivar ne, nawar ia.
27 Kena urun, tevek nawar
ma kedan a watan, na
nmata. Na'uk Ubu nlobang
ia ovu vali notu ma lolin
ewal ia tali ni suhut a. Ubu
wol nlobang watan ia, na'uk
nlobang vali ya'a, boma
ralang a deka ntafal ma
lalau lalawatan.
28 Wean inyai, bi ufarlan
ma usinir ia ma nti nalola
mia, boma wean i msyi'ik
roak ia, na ralabira ra veka
lolin ewal, ovu vali ning fiki-
ran a veka malinan.
29 Ba mtyorung ovu in-
abira lolin urun ma myala ia
wean i tala terad a valid ra
na'a Duila'a, ovu myalang ia,
ovu vali tamata ovi wean ia.
30 Lan ana, kedan watan
na nmata, tevek nkarya
verin Kristus. Ia wol nbobar
ma nmata ma nlobang ya'a,
ma al nkati bir tinemun na'a
afa ovi wol bis myotu ra.

3

Tka'a Yesus Kristus, na fyawan urun

1 Terang a valing averi,
ya'a Paulus utulis surat ini
verin mia, na utafal ewal
afa boku. Ralang nfalak ma
ufalak verin mia ne, my-
otu inabira lolin urun a'uk,
tevek bira vava'at isa roak
ovu Duila'a. Otu wean inyai,
na wol akataka verin ya'a,
na'uk lolin verin mia, boma
nbelat mia tali tamata ovi
inar ma rotu sian mia na'a
bira inorang a.
2 Msyi'ik wabira ma lolin
na'a tamata ovi rotu afa ovi
sian ra na'a wahabira ralan
ra. Ira rkiwal tamata ra
ma rsunat ira ma rfalak ne,
musti rsunat tamata ra veki.
Ba inovan ma tfaliak tamata
avyai ne, yaha ira.*
3 Velik aba, Ubu Ni tamata
mnga'un verin ita, tevek tala
roak sunat i kena na'a rala-
dida ra, na ira wahal. Ubu
Ni Roh a nlobang ita ma
tfadawang Ubu ovu traning
Kristus Yesus. Ita wol tfaklo'i
dida vava'at ra na'a afa ovi
totu ra na'a lanit ivavan ini,
wean i tsunat tamata ra.†

† **2:25 2:25** Paulus inan urun ma irua Timotius rti Filipi, na'uk wol rti obin, na nsinir lan Epafroditus ma nti. * **3:2 3:2** Paulus nfalak na'a snurak ini ne, deka rorang tamata Yahudi ovi rfalak ne, musti rsunat ira, boma rorang Yesus. Ia nfalak wean inyai, tevek sunat wol not-nala ma tamata ra rna'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a. † **3:3 3:3** Na'a Perjanjian Mnanat, na Ubu nfalak verin Abraham ma nsunat brana ra munuk ma al nfaturu ne, ira rna'a Ni sidovung a. Msi'ik Kejadian 17:10-13. Ayat avyai rfalyawang Yahudi rira sunat. Sunat i kena na'a ayat ini ihin a ne, torang roak Yesus ma tna'a tamata ovi rorang Ia rira sidovung a.

4 Ita wol torang ne, afa
i rotu yai notu ma ita
dida vava'at kakiwal, velik
ne, ya'a bis udava watan
linga'an ma ning vava'at
wean inyai, wean i afa yai
nlobang ya'a.

Wean i tamata boku rdav-
nala linga'an ma rfaklo'i rira
vava'at na'a afa ovi rna'a
tenarira ra, na ya'a bis otu
ma nlia tali inyai.

5 Mane ufalyawang ne,
afakinimi bis ufalak wean
inyai. Na'ut i rsunat ya'a,
na ning amar iwalu obin.
Bangsa Israel ya'a, ovu
utali arun dawan isa naran
Benyamin. Ya'a vali tamata
Ibrani mnga'un ya'a, ovu otu
munuk akataka tali Musa ni
inukun ra, tevek orang lahir
tamata Farisi rira sidovung
a.

6 Ya'a inak urun i lahir
ma otu angangal verin
tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung ra ma uwi-uwa
ira, tevek unovak ne otu afa
avyai, na notu ma Ubu ralan
a lolin ovu ya'a. Na'a afa
ovi rfadoku na'a Musa ni
inukun ra, na tamata ra wol
bis rfasala ya'a.

7 Lan ana ufikir ne, wean
i otu afa avyai munuk, na
nala utung verin ya'a. Na'uk
fiang ini wol ukamlabir roak
afa avyai, tevek inak ma
lokat amar, na utafal ma
uka'a Kristus.

8 Nlia tali inyai, na lan a,
afa ovi otu ra munuk wol
fyawar lahir verin ya'a. Fi-
ang ini utung lia roak lan
a, tevek uka'a roak ning
Duila'a Kristus Yesus. Uka'a
roak ne, Ia lolin rahi lia
munuk afakataka, ba uta-
lik munuk lahir afa ovi lan
a otu ra. Verin ya'a, na
afa avyai wean bebu watan,
boma orang Kristus,

9 ovu vali ning vava'at isa
ovu Ia. Ya'a ning vava'at
wol nmalola, tevek ot-orang
munuk Musa ni inukun ra.
Na'uk Ubu notu wean in-
yai, tevek orang Kristus, ba
Ubu nfadoku ma ya'a wol
uvara roak ning salasilan ra,
ovu notu ma ning vava'at
nmalola.

10 Ya'a inak rahi lia munuk
ma uka'a Kristus ovu bisma
ufarnuang lahir Ni ngrebat
i notu ma nva'at ewal a.
Ya'a vali utorung ma utuan
susa wean Ia, ovu bis vali
ma umata wean Ia na'a Ni
matmatan a,

11 tevek inak ma Ubu veka
nfava'at ewal ya'a tali mat-
matan.

12 Ya'a wol ufalak ne,
utung roak afa avyai te wol
ning salasilan. Na'uk ya'a
ukiwal urun ma uka'a lahir
Kristus ma wean tamata i
nafla silalia, boma ntaha
lahir rangrangwaha. Otu
wean inyai, tevek Kristus
Yesus nfili lan roak ya'a, ma
ning vava'at wean watan Ia.

13 Terang a valing averi,
ya'a wol mane urekan ne,
utung roak rangrangwaha i
Ubu nala yai, tevek ot-nala
munuk afa ovi Kristus inan
ma otu ra. Na'uk ya'a otu afa
isa wean ini: ya'a ublufang
roak afa ovi otu roak lan

‡ **3:13 3:13** Afa ovi veka rma ini, inyai rangrangwaha i Paulus nfamalik roak na'a ratan a. Afa yai, vava'at kakiwal ovu Kristus.

a, ba ukiwal urun ma ufikir
a'uk afa ovi veka rma ini.‡
14 Wean inyai bi, ufla ma
wol utalik, boma bisma aran
ni wahan a ma ala rangrang-
waha yai. Rangrangwaha
yai nfaturu lahir vava'at i
na'a lanit ratan. Ubu nera
ita ma nala rangrangwaha
yai verin ita, tevek dida
vava'at isa roak ovu Kristus.
15 Fara ita munuk, tamata
ovi torang roak Yesus, dida
inorang a nangrebat roak
ma tfikir a'uk ne, weadida
isa wean inyai. Na'uk wean
i tamata isa tali did tinemun
ni fikiran liak, na Ubu veka
nfavotuk afa yai verin ia.
16 Na'uk era lahir ma tsi'ik
ma lolin afa ini: ita musti
tahu lalawatan linga'an i
Ubu nfaturu roak verin ita,
ma naran amar ini.
17 Terang a valing averi!
Era ma myot-orang afa ovi
otu ra, tevek amfaturu roak
linga'an i kena verin mia
ma myahu. Ba msyi'ik ma
lolin tamata ovi rot-orang
afa lolin ovi amotu yai.
18 Ufalak ma rivun roak
verin mia, ovu vali fiang ini
uvakar al ufalak ewal verin
mia ne, tamata rivun rfalak
ne rorang Kristus, na'uk ira
rotu sian a. Tamata rivun
avyai rira vava'at ra rfaturu
ne, rot-visal Kristus Ni mat-
matan ihin a na'a aa wal-
walur.
19 Tamata avyai rira
vava'at ra veka ramwear
munuk lahir, tevek duarira
verin rira ininan sian ra. Ira
rfakaratat tenarira ra na'a
afa ovi rotu ma inovan ma
rma'it a, na'uk wol rma'it.
Ira rfikir watan afa ovi rna'a
lanit ivavan a.
20 Na'uk wadida na'a roak
lanit ratan, ma wean i tataha
sa'ir lanit ratan a na'a li-
madida ra. Duila'a Yesus
Kristus, Raja i ntevut dida
salasilan ra, veka ntali inyai
vali nma ma tnaban Ia.§
21 Tenadida ra rmafun ovu
veka rakvisal, na'uk Kristus
veka nkati tenadida ra ma
ngorva'an, wean Ia tenan
mnga'un a ovu lolin urun
a. Ia veka not-nala afa yai,
tevek Ni ngrebat ma nfaret-
nala munuk afakataka.

4

1 Terang a valing averi.
Mia myotu ma ralang a lolin
urun ovu ulobang mia, ovu
vali inak ma utuan mia. Afa
ovi myotu ra notu ma ralang
a dawan. Mia mnya'a urun
ralang a, ba msyi'ik ma lolin
ma deka tamata isa vali tali
mia nsuka ia na'a ni dard-
irin a na'a Duila'a.

Ta'an vai isa ma tkarya
na'a Ubu Ni va'i ralan a

2 Urang i Euodia ovu Sin-
tikhe, era urun verin mia
ma deka msyingarahi kikyai,
na'uk myotu ma ralabira isa
watan na'a bira fikiran ra,
tevek afa yai inovan verin
tamata ovi rorang Duila'a.
3 Era verin oa ta kida i
mot-orang lalawatan afa ovi
fwalak ra, ma mlobang vata
irua i rka'a ma rkarya ma

§ **3:20 3:20** Ayat ini nfamalik wadida na'a lanit ratan a wean vai Mala nfalak ne, *Kita adalah warga negara kerajaan sorga.* ***Wadida na'a lanit ratan*** ihin a ne, dida vava'at musti naling ia tali tamata ovi wol rorang Ubu obin.

dawan vali yai ma ra'an vai isa, tevek irua rfar-nuang wawa'uk vali ovu ya'a ma amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Ira rkarya vali ovu Klemens ovu dida kida liak ovi amamunuk amkarya. Ubu nfadoku munuk roak nararira ra na'a Ni buku i rfanara ia ne, Buku Vava'at.*

4 Mia musti ralabira lolin urun, tevek myorang roak Duila'a. Ufalak ewal ne, fara ralabira ra lolin urun!

5 Fara tamata ra munuk bisma rsi'ik bira rala lolin a. Wean i rotu sian mia, na deka myangal ira, tevek wol mnanat, na Duila'a veka nma ewal.

6 Ralabira deka kako'u na'a afaka watan. Na'a afaka watan, na miflurut verin Ubu ma fyamalik afa ovi inabira ma Ia notu verin mia, ovu vali fyalak fara weninyai verin Ia, tevek afa ovi notu roak verin mia.

7 Ba Ubu veka notu ma ralabira ra malinan watan, velik ne wol bisma tfan-aran malinan yai. Wean inyai, bi Ubu nwanar ralabira ra ovu bira fikiran ra, ma isa watan mia ovu Kristus Yesus, tevek myorang Ia.

8 Terang a valing averi! Mane ufakbosal ning surat ini, na era ma fyadoku lalawatan afa ovi lolin ra na'a ralabira ra ovu bira fiki-ran ra. Fyikir afa ovi kena ra, ovu fyikir ma myalang afa lolin ovi tamata ra rotu a, ovu vali afa ovi rmalola ra. Fyikir na'a ralabira ra vali afa ovi inovan ma mryaning, ovu fyikir afa ovi rmerat urun, ovu fyikir vali afa ovi tamata ra rarenar, na ralarira ra lolin. Deka fyikir afa ovi ngra te salasilan ra. Na'uk fyikir afa ovi mnga'un ra, ma deka fyikir afa ovi sian ra.

9 Myotu lalawatan afa ovi myair roak tali ya'a, ovu afa ovi ufaturu roak verin mia ma mtyorung ma myotu ra. Wean i mryenar ning vaivatul ra ovu msyi'ik afa ovi otu ra ma myot-orang, na Ubu veka nfatuang mia ovu notu ma ralabira ra malinan watan.

Paulus nfalak fara weninyai verin sidovung i nana'a Filipi, na'a afa ovi rala verin ia

10 Mnanat roak wol ming-nanang ya'a ovu mia wol mkyirim akataka verin ya'a, tevek wol bira amar ma fy-aturu bira silobang a. Na'uk fiang ini ralang a lolin urun ovu ufalak fara weninyai verin Duila'a, tevek mkyirim ewal roak kubang verin ya'a.

11 Ya'a wol ufalak wean ini ma nfaturu ne, wol ning akataka, tevek usahak ma ralang a malinan watan na'a afaka watan.

12 Utuan afa rivun roak, ba wean i wol ning akataka te ning vali, ublafar te wol ublafar, ya'a wol ukamlabir

* **4:3 4:3** Paulus ni kida i not-orang lalawatan afa ovi nfalak ra, naran Sunsugos. Ihin a na'a vai Yunani (ovu vai Mala) ne, *teman sekerja.* Ubu ntulis roak tamata ovi rira vava'at kakiwal nararira ra munuk na'a Buku Vava'at yai.

na'a afakataka, tevek usa-
hak roak ma ralang a mali-
nan watan.
13 Kristus nala Ni ngrebat a
verin ya'a ovu nlobang ya'a,
ma bis utahang nal ralang
na'a afaka watan.
14 Na'uk mia mlyobang
roak ya'a na'ut i utuan susa
a. Afa ovi myotu yai lolin
buas.
15 Terang a valing ovi
myorang Yesus na'a Filipi.
Mia mkya'a roak amar i
uban-talik propinsi Makedo-
nia. Amar yai, na beti
ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin a
verin mia, ma mtyorung ma
mlyobang ya'a ovu kubang
ma ti ufamalik Ni Ivar Lolin
a. Sidovung tamata ino-
rang liak ra wol rlobang ya'a
wean inyai, ba mia a'uk sa'i
myotu wean inyai.
16 Ba na'ut i una'a kota
Tesalonika ma utuan susa
a, na mia mkyirim kubang
farua roak verin ya'a.
17 Ya'a wol ufalak wean in-
yai, tevek era ma mlyobang
ya'a. Na'uk era ma fara
Duila'a ntafal Ni kalolin ra
ma naflahar mia, tevek mly-
obang roak ya'a.
18 Ya'a ala roak afa rivun
ovi myala roak verin ya'a,
ma nlia tali afa ovi udava,
tevek Epafroditus ntaha
munuk roak afa ovi myala
yai verin ya'a. Kubang ovi
myala yai naran roak ovu
neluk korban i voan a lolin
ma nfaloling Ubu ralan a.
19 Ubu i uraning a, Ni
munuk afakataka. Ia nala
afa avyai munuk, wean lahir
Ni kalolin i dawan lia munuk
a nahu Kristus. Ba Ia veka
nfangora bira vava'at ra ovu
afa ovi myala ala bya'at.
20 Fara tfadawang
lalawatan Yamadida Ubila'a
ma ti wol ni wahan. Kena
urun.
21 Ala salam verin mia
munuk tamata ovi myorang
Kristus Yesus. Terad a valid
ovi amamunuk amna'a ini,
rala salam vali verin mia.
22 Tamata ovi rorang Yesus
na'a kota ini munuk rala
salam vali verin mia. Na'uk
nlia tali inyai, na tamata in-
orang ovi rkarya na'a Kaisar
ni rahan dawan, rala salam
vali verin mia.†
23 Fara Duila'a Yesus Kris-
tus nala Ni rala lolin a verin
mia. Salam ini ntali ami,
Paulus ovu Timotius. Surat i
ususan ini, lawan watan ini.
Ya'a Paulus, ala salam verin
mia

† **4:22 4:22** Kaisar ini ihin a ne, Roma ni raja i nfareta rira tamata ra munuk na'a rira negara ra.

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Kolose

Tbas afa ovi veki

Kota Kolose nana'a propinsi Asia Ko'u, ovu wol raroa tali kota Efesus. Paulus nkarya varat irua teran na'a Efesus ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Tamata ovi rorang Yesus, boku tali Efesus rti Kolose ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, ma tamata Kolose boku rorang Duila'a Yesus. Ti ma ta'un ifira nelak roak, na Paulus ntulis surat ini verin tamata ovi rna'a Kolose. Na'ut inyai, na ia nana'a bu'i ralan, tevek nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a.

Na'a Paulus ni surat ini, na ia nfangnanang tamata Kolose ra na'a guru siklabir ovi rair afa ovi wol kena ra. Guru siklabir avyai rfalak ne, wean i inadida ma Ubu nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal, na wol mane torang watan Yesus, na'uk ita musti tsangatur ma traning vali afa ovi rira ngrebat ma rfareta na'a lanit ratan ovu lanit ivavan a. Afa avyai wearira Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan. Guru siklabir avyai rkiwal vali ita ma musti rsunat ita, ma tot-orang agama Yahudi rira inukun ra. Ira rfalak vali ne, musti tot-orang vali afa liak ovi Yahudi rira inukun ra rfalak a. Paulus nfangnanang tamata Kolose ra, ma deka rorang afa sala avyai. Ia nfalak verin ira ne, wean i torang watan Yesus, na inyai naran roak, tevek Ia bisma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Afa ovi guru siklabir avyai rair ra, inyai afa ovi wol kena ra, tevek ira wol rfamalik Yesus ma nlia tali afakataka munuk.

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-2)
2. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, ovu naflurut verin tamata Kolose ra. (1:3-14)
3. Kristus Ni ngrebat nlia munuk afa ovi rna'a lanit ivavan a ovu na'a lanit ratan. (1:15-23)
4. Paulus ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. (pasal 1:24—2:5)
5. Vaivatul ovi penting urun a: Ita dida vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus rira vava'at ra. (2:6-7)
6. Deka myorang afa ovi tamata rair ra, wean i wol inovan ovu dida inorang verin Yesus. (2:8-23)
7. Tvatuk dida vava'at mnanat a ma tva'at ovu dida vava'at ngorva'an a. (3:1-17)
8. Snurak verin vata ovu brana ovi rsifa roak a, verin kasiko'u ra ovu renarir-yamarira ra, ovu vali verin tamata sansinir (budak) ra ovu duarira ra. (pasal 3:18—4:1)

9. Snurak na'a dida falurut ra ovu na'a dida afa ovi totu ra verin tamata ovi wol rorang Yesus. (4:2-6)
10. Paulus ni salam a ovu ni vaivatul ovi rbanmuri ra. (4:7-18)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Kolose

1-2 Terang a valing averi na'a kota Kolose, myorang urun Kristus, ovu bira vava'at isa roak ovu Ia, ovu myot-orang lalawatan afa ovi nfalak ra. Surat ini ntali ya'a, Paulus. Ubu nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus, tevek ralan nfalak wean inyai. Terad i Timotius nana'a ini ovu ya'a. Uflurut verin Yamadida Ubila'a ma fara nala Ni rala lolin verin mia, boma bira vava'at ra malinan watan.

3 Lokat amar i amaflurut verin mia, na amfalak fara weninyai lalawatan verin Ubu i Yanan a verin dida Duila'a Yesus Kristus.

4 Amfalak fara weninyai verin Ubu, tevek amrenar roak ne, myorang Yesus Kristus ovu mlyobang munuk tamata ovi rorang Ia.

5 Mia myorang Ubu ovu mlyobang tamata ra, tevek fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Ia. Myotu wean inyai, tevek fyaklo'i bira vava'at ra na'a afa ovi Ubu nfadoku verin mia na'a lanit ratan, ovu veka bira vava'at kakiwal na'a inyai. Mia mryenar lan roak afa avyai tali tamata ovi rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Ubu Ni Ivar Lolin yai kena lahir.

6 Ivar Lolin yai nbana obin ma veka ti nsoru wan rivun na'a lanit ivavan ini, ma tamata rivun rorang Yesus Kristus, ma rira vava'at ra kena ovu afa ovi Ubu ralan nfalak a. Na'ut i beti mryenar Ivar mnga'un yai, na mia weabira lahir ira ma myorang Yesus Kristus, ovu fyan-aran Ubu Ni rala lolin verin mia.

7 Amlobang urun mami kida Epafras i amamunuk amkarya. Epafras ini nair roak Ivar Lolin yai verin mia, ovu neluk tamata sansinir verin Kristus ma nkarya urun al nlobang mia. Ia not-orang lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra.

8 Ia nfamalik verin ami bi amka'a ne, Ubu Ni Roh nala ngrebat verin mia, tamata ovi myorang Ia ma msyilobang mia.

Paulus naflurut verin Ubu ma nala Ni ngrebat verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Kolose

9 Ba tali amar i beti amrenar bira ivar a, ma naran amar ini, na amaflurut lalawatan verin mia. Amera verin Ubu ma fara nala Ni kaka'a verin mia, boma mkya'a lahir ne, inba kena ovu inba sala, ovu vali fyanaran afa ovi rotu ma Ubu ralan lolin.

10 Amaflurut vali ma bira vava'at ra veka kena urun ovu afa ovi Ubu ralan nfalak a, ovu vali afa ovi myotu ra rotu ma ralan a lolin watan. Fara myotu lalawatan afa ovi lolin ra, ovu bira kaka'a na'a Ubu veka ntafal vali.

11 Fara Ubu Ni ngrebat i
dawan urun a nfangrebat
mia, ma wean i mtyuan
sian te lolin, na bira ino-
rang a nangrebat, ovu mtya-
hang nal ralabira na'a afaka
watan, ovu vali inabira lolin.
12 Uflurut vali verin mia
ma fara fyalak fara weninyai
verin Yamadida, tevek notu
ma mtyuan afa ovi ralan
nfalak roak verin mia na'a
Ni tnorung a, ma mimunuk
tamata inorang ovi veka
rna'a Ni Fareta i lyawan
urun a.

Yesus Kristus Ni ngrebat dawan lia munuk afakataka

13 Yamadida Ubila'a nfata-
lik roak ita tali nitdawan ni
ngrebat a, ma nala roak ita
ma ti tna'a Yanan i nlobang
a, Ni Fareta a.
14 Yanan yai ntevut roak
ita, ma na'i vatuk roak
dida salasilan ra, tevek dida
vava'at isa roak ovu Ia.
15 Ita wol trea Ubu. Na'uk
wean i tfan-aran Yanan
ralan a, na tfan-aran roak
Ubu ralan a. Ita bis tfalak
ne, Yesus ula lalean Ia tali
afa ovi Ubu notu ra munuk,
tevek Ni ngrebat a nlia
munuk.* Na'ut i Ubu wol
notu afakataka obin, na
Yesus Kristus nana'a lan
roak.
16 Ubu nfalak ma Yanan
notu afakataka munuk na'a
lanit ivavan ini ovu na'a
lanit ratan. Ia notu afa
ovi trea ra ovu afa ovi wol
trea ra. Ia notu vali ma Ni
sansinir ovi rna'a lanit ratan
ra, roh liak ovi rira ngrebat
ra, ovu vali rira fareta ra
ma rira dakdokun ra rsial-
ing ira. Ubu nfalak ma
Yesus Kristus notu afakataka
munuk, ma rfadawang Ia.
17 Kristus nana'a lan roak
na'ut i wol akataka lahir
obin. Ia nasusan akataka
munuk, ma rna'a watan
warira ra.
18 Kristus nfareta Ni
tamata ovi rorang Ia, wean
lahir tamata ulun nfareta
tenan a. Ia nala vava'at
verin tamata ovi rorang Ia
rira sidovung a, ovu nva'at
lan roak tali matmatan ra,
boma Ia a'uk sa'i dawan lia
munuk afakataka.
19 Tevek Ubu nfadoku roak
ma Yanan Ni vava'at a, ovu
ralan a, ovu vali Ni ngrebat
a wean lahir Ia.
20 Ubu nfadoku lahir ma
tali Yanan a, na afakataka
munuk na'a lanit ivavan ini,
ovu vali na'a lanit ratan
malinan ewal roak ovu Ia.
Kristus laran nvoat na'a aa
walwalur notu ma afakataka
munuk malinan ewal ovu
Ubu.
21 Lan ana, ralabira ra
raroa tali Ubu. Mia myangal
Ia ovu bira fikiran sian ra,
ovu vali afa sian ovi myotu
ra.
22 Na'uk fiang ini, Ia notu
ma ralabira ra malinan ewal
ovu Ubu, tevek notu ma Kris-
tus neluk tamata ma nmata
roak. Ni matmatan a notu
vali ma nfamerat mia tali
bira salasilan ra ma my-
erat urun, na'a amar i veka
mdyiri Ubu wahan ralan a.
23 Ba wean i inabira ma
wean urun inyai, na bira
inorang a musti nabwa'ar.
Deka mane tamata liak rotu

* **1:15 1:15** Vai mala na'a ayat ini nfalak ne, *Yesus anak yang sulung*, ihin a ne, Yesus ula lalean Ia tali afa ovi Ubu notu ra munuk.

teri mia ma wol mnyaban
afa lolin ovi Ubu ntorung
roak ma veka nala verin
tamata ovi rorang Yesus.
Mia mryenar roak Ubu Ni
Ivar Lolin i nban-soru roak,
nti wan rivun na'a lanit iva-
van ini. Ubu nfili ya'a,
Paulus, ma ufamalik Ni Ivar
Lolin a verin tamata ra.

Paulus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a

24 Ya'a ralang lolin urun,
velik ne fiang ini utuan susa,
tevek ukarya ma ulobang
mia. Ya'a veka utuan susa
obin, tevek ukarya verin
Kristus. Ba fiang ini utuan
roak susa, tevek ukarya
verin tamata ovi rorang
Kristus, na'a afa susa ovi
Kristus nfadoku ma utuan a.
Ita tamata ovi torang Kristus
weadida tenan a.
25 Ubu nala varvara verin
ya'a ma ukarya verin mia,
tamata ovi myorang Ia, ma
ufamalik munuk Ni Ivar
Lolin a verin mia.
26 Tali lalan ana, Ubu wol
nfavotuk Ivar ini, na'uk fi-
ang ini nfavotuk roak verin
Ni tamata ovi rorang Ia.
27 Ubu inan ma
nfalyawang verin Ni tamata
ra na'a afa fanfonak i lolin
urun yai. Ubu nfadoku roak
ma nala Ni kalolin a verin
tamata ovi wol Yahudi ra.
Ivar Lolin yai ihin a ne,
Kristus nleal ralabira ra,
boma mkya'a basil ne, veka
mimunuk Ubu na'a lanit
ratan ovu Ni lyawan i nfitik
nyadat a.
28 Amfamalik Ivar Lolin
na'a Kristus verin tamata ra
munuk. Amfangnanang ovu
amair ira ovu kaka'a dawan
i Ubu nala verin ami, boma
ti naran amar i amfavotuk
tamata ovi rorang Kristus
verin Ubu, na rira inorang
nmela ma dawan roak.
29 Wean inyai, bi ukarya
urun, tevek Kristus Ni ngre-
bat nlobang ya'a ma afa ovi
otu ra lyawan roak.

2

1 Terang a valing averi,
ya'a inak ma mkya'a ne,
ukarya urun verin mia, ovu
tamata ovi rorang Yesus
na'a kota Laodikia, ovu vali
tamata ovi wol utuan ira
obin.*
2 Otu wean inyai ma
ufaloling ralabira ra na'a
bira inorang a, boma
msyilobang mia ma ralabira
isa watan. Myotu wean
inyai, na mia munuk veka
fyan-aran urun afa ovi fiang
ini Ubu nfavotuk roak, ovu
veka mkya'a urun Ia.
3 Kristus a'uk sa'i bis notu
ma mia munuk mkya'a Ubu
Ni kaka'a a, ovu fyan-aran Ni
Ivar i fyawan urun a. Lan
ana, Ubu wol nfavotuk Ni
kaka'a yai obin.
4-5 Velik ne raroa ya'a tali
mia, na'uk ufikir lalawatan
mia. Ya'a ralang a lolin
urun, tevek urenar ne, ral-
abira isa ma myorang urun
Kristus. Ba utulis surat ini
verin mia, boma tamata ra
deka rweang tia ma watan

* **2:1 2:1** Paulus ntulis surat ini ntali bu'i ralan na'a Roma. Ia nkarya urun verin ira na'a ni falurut ra.

mia ovu rira vaivatul lolin
ra, na'uk rsiklabir sian.

Dida vava'at i kena ovu Kristus

6 Myorang roak Ivar Lolin
i nfalak ne, Kristus Yesus
Duila'a Ia. Ba myot-orang
lalawatan afa ovi Ubu ralan
nfalak a, na'a bira vava'at ra.
7 Terang a valing averi,
fyaklo'i a'uk bira vava'at ra
verin Kristus ovu mibwa'ar
na'a Ia. Fara bira inorang
a verin Ia ntafal ma nan-
grebat, wean afa ovi rair
roak verin mia. Fyalak fara
weninyai lalawatan verin
Kristus.
8 Msyi'ik wabira ma lolin,
boma tamata ra deka rlabir
waweang mia, ma rkiwal
ovu rair mia, ma myorang
rira fikiran ovi rfalak ne rira
kaka'a, na'uk wol kena ovu
vu watan. Afa ovi rair ra wol
rtali Kristus, na'uk rtali afa
ovi tamata ra ka'i rotu watan
a, ovu vali adat ovu inukun
ovi rna'a lanit ivavan ini.†
9 Ba deka myorang afa ovi
wol kena avyai, tevek na'ut i
Kristus neluk tamata, na Ni
vava'at a, Ni ngrebat a ovu
ralan a wean lahir Ubu.
10 Bira vava'at isa roak ovu
Kristus, ba afa ovi Ubu ralan
nfalak verin mia, rleal roak
ralabira ra. Kristus nfareta
munuk afa ovi rira ngrebat
ovu rira fareta ra na'a lanit
ivavan a.‡
11 Mia bira vava'at isa roak
ovu Kristus, ba inyai, wean
watan i rsunat roak mia.
Sunat yai wol wean sunat
i tamata ra rotu a, na'uk
wean sunat i Kristus notu
a. Sunat yai nfatalik roak
mia tali ngrebat i notu ma
tamata ra rotu watan afa ovi
inar ma rotu a.
12 Na'ut i rbaptis mia, na
inyai wean i myata roak
ma roving mia ovu Kristus
Ni matmatan a. Baptis yai
wean vali i bya'at ewal roak
ovu Kristus, tevek myorang
Ubu i Ni ngrebat a nfava'at
ewal Kristus tali matmatan
a.
13 Lan ana, na'ut i wol my-
orang Kristus obin, na bira
vava'at ra wean watan i my-
ata roak, tevek bira salasilan
ra, ovu ngrebat i notu ma
tamata ra rotu watan afa
ovi rira ininan sian a nfalak
ra, ovu vali wol rsunat mia
obin wean tamata Yahudi ra
rotu. Na'uk fiang ini, Ubu
nala vava'at ngorva'an roak
verin mia ovu Kristus. Ia
na'i vatuk roak bira salasi-
lan ra munuk.§
14 Ubu na'i vatuk roak
dida utan ovi ntulis na'a Ni
buku inukun i nfadoku dida
salasilan ra. Na'ut i rbaku
Kristus na'a aa walwalur a,
na Ubu na'i vatuk roak afa
ovi totu ma musti nukun ita
yai.*
15 Na'a aa walwalur a, na
Ubu nfaleka lahir nait sian
ovi rfareta a, ma wol rira
ngrebat akataka roak. Ia

† **2:8 2:8** Tafsiran boku rfalak ne, ***Adat ovu inukun ovi rna'a lanit ivavan ini*** ihin a ne, roh ovi rna'a lanit ivavan ini. ‡ **2:10 2:10** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus wol mamahin na'a akataka, tevek Yesus. § **2:13 2:13** Ayat ini nfalak ne, wean i wol torang Kristus obin, na ita wean i tmata roak, tevek dida salasilan ra rfareta ita. * **2:14 2:14** Tafsiran boku rfalak ne, inukun na'a ayat ini nfaturu Musa ni inukun ra. Tafsiran boku vali rfalak ne, ini wean faliak watan.

notu ma tamata ra bisma
rsi'ik ne, Ia utun roak ira,
tevek Kristus Ni matmatan a.
16 Terang a valing averi,
tamata boku inar ma rkiwal
mia ma myot-orang afa ovi
rfalak ra. Ira rfalak sian
mia, tevek wol myotu wean
ira na'a afa ovi mian te
myenu ra. Deka mtyorung
ma rukun mia, tevek wol
myotu snoba wean ira na'a
Yahudi rira amar dawan ra,
te vulan ngorva'an, te amar
i tyari ita. Deka fyikir lahir
afa ovi tamata avyai rfalak
ra.
17 Inukun avyai munuk
rtali Yahudi rira agama, ma
rfaturu watan na'a afa ovi
veka rvotuk ra. Na'uk
Ubu nfakena munuk roak Ni
tnorung ra na'a Kristus.†
18 Ba wean i tamata ra
rukun mia, tevek wol my-
orang afa ovi rair ra, na
deka fyikir afa ovi rfalak
ra. Tamata avyai rfalak ne,
Ubu nfaturu afa boku verin
ira wean i ramifi na'uk wol
rtub-lufa. Ira rfalak ne, Ubu
veka wol naval bira rala
lolin ra, wean i wol fyak-
abava tenabira ra ovu wol
fyadawang Ubu Ni sansinir
ra tali lanit ratan. Deka my-
otu ma tamata avyai rfaleka
mia, ovu deka fyadawang
Ubu Ni sansinir ra tali lanit
ratan. Ira rfefik buburira
ra, na'uk wol rira dardirin
akataka, tevek rfikir watan
afa ovi ralarira ra rfalak ma
rotu a.
19 Tamata ovi rsiair wean
inyai, ira wol rorang roak
afa ovi Kristus nair ra. Kris-
tus nfareta munuk Ni tamata
ovi rorang Ia, wean lahir i
tamata ulun nfareta tenan
a, boma ita wead isa watan.
Ia nlobang ita ma tmela ma
dida vava'at wean Kristus,
wean dida urat ra ovu lurid
ko'u dawan ra rna'a tena-
dida ra, ma tenadida rmela.
20 Terang a valing averi,
mia myorang roak Kristus
ma bira vava'at isa roak ovu
Ia, ba wean i myata roak ovu
Ia. Ia nfatalik mia tali adat
ovu inukun ovi rna'a lanit
ivavan ini. Ba afakinimi my-
orang tamata ovi lanit iva-
van ini nkeak rira fikiran ra
obin? Afakinimi myorang
rira fikiran ra te rira adat ra
na'a afa rivun,‡
21 wean i rfalak ne, “Deka
mtyaha afa ini”, “Deka mian
afa ini”, “Deka mkyena afa
ini!” Era ma deka fyikir
kikyai afa avyai.
22 Adat avyai rair ovu
rfamalik afa ovi veka
rmamu ra watan, wean
i totu roak. Wean i tot-
orang afa avyai, na wol ihin
akataka. Deka fyikir ne,
musti myot-orang, tevek afa
avyai rtali watan tamata rira
fikiran ra.§
23 Ni lolin a, deka tot-
orang adat avyai, tevek
rfalak ma tamata ra rotu afa
ovi wol maraan ra. Adat
avyai felarira ra wean i
rira kaka'a ntali Ubu, tevek
rfadawang Ubu wean ira
ka'i rfalak. Rfalak ma
rfakabava tenarira ra, ovu

† **2:17 2:17** Ubu Ni tnorung ra na'a ayat ini rfamalik Ni tnorung tali Perjanjian Mnanat a. Tnorung avyai rfaturu Yesus. ‡ **2:20 2:20** Msi'ik Kolose 2:8. § **2:22 2:22** Adat avyai na'a ayat ini rfamalik inukun ra na'a afamtahan, tali Yahudi rira inorang ra.

rtahang ralarira te rotu sian tenarira ra. Na'uk adat avyai wol fyawarira ovu wol rotu teri nala tamata ra ma deka rotu salasilan, wean i rira ininan sian ra rfareta ira ma rotu.

3

Totu afa ovi rotu ma Ubu ralan lolin ovu ita

1 Terang a valing averi, fiang ini Ubu nala roak vava'at ngorva'an verin mia ovu Yesus Kristus, ba fyikir ovu mdyava a'uk afa ovi rna'a lanit ratan, na'a wan i Kristus a ndoku ma nfareta na'a Ubu Ni lihir mela a.
2 Fyikir afa ovi rna'a lanit ratan, ma deka fyikir afa sian ovi tamata ra inar ma rotu na'a lanit ivavan ini.*
3 Mia wean i myata roak ovu Yesus Kristus, ba bira vava'at mnanat i na'a lanit i vavan a, nlia nmamu munuk roak. Fiang ini, bira vava'at ngorva'an roak ovu Kristus na'a Ubu wahan ralan a. Tamata ovi wol rka'a Ubu, wol rfan-aran bira vava'at ngorva'an ini.
4 Yesus Kristus nala vava'at mnga'un verin mia. Na'a amar i veka nma ewal, na mia veka mnya'a vali ovu Ia na'a vanan i nfitik nyadat ma felan lolin urun, ba mia weabira vali Ia.

Vava'at ngorva'an

5 Byatuk lahir bira ininan sian ovi myotu ra munuk. Afa sian avyai, wean i mtyuba ovu tamata ovi wol awabira verin ira, myotu afa sian ovi rotu ma fyangra tenabira ra, myot-orang bira ininan sian ra, bira fikiran sian ra, ovu mlyobang bira kubang ra ma fyikir a'uk tenabira ra. Wean i fyikir a'uk tenabira ra wean inyai, na wean watan i msyangatur roak ma mryaning walut ra.†
6 Ba Ubu veka nfaturu lahir Ni ngrova a verin tamata ovi rotu afa avyai.‡
7 Lan ana, mia myotu vali afa sian avyai na'a bira vava'at ra.
8 Na'uk fiang ini, deka myotu kikyai afa sian ra. Deka msyingrova mia, deka myoruk-myak tamata ra, deka fyalak sian tamata ra te myi'it ira, ovu deka myala vaivatul ovi ngra ra.
9 Deka msyiklabir-sikual mia, tevek byatuk roak bira vava'at mnanat ovu afa sian ovi ba'i myotu ra.
10 Bya'at roak na'a vava'at ngorva'an i Ubu notu verin mia. Ia notu ma bira vava'at ngorva'an lalawatan, boma myotu afa ovi wean i notu ra. Ia notu wean inyai, boma mkya'a urun Ia.
11 Ba na'a bira vava'at ngorva'an i Ubu nala roak verin mia yai, byatuk bira fikiran i msyifili tamata. Fiang ini deka fyikir roak

* **3:2 3:2** ***Fyikir watan afa ovi rna'a lanit ratan*** ihin a ne, fyikir a'uk Ubu ovu afa ovi nfalak ra. † **3:5 3:5** Ayat ini nfamalik tamata ovi rlobang da'in rira kubang ra, wean watan i rsangatur roak ma raraning walut ra, ma rira kubang ra neluk ubu verin ira. ‡ **3:6 3:6** ***Afa avyai*** ihin a ne, deka totu afa ovi Paulus nfalak teri roak na'a ayat 5.

ne, tamata Yahudi te wol
Yahudi, tamata ovi rsunat
roak ira te wol rsunat
ira obin, tamata dakan te
tamata ovi wearira tamata
nangan ra, tamata sansinir
te wol tamata sansinir.
Kristus Ni dawan a nlia
munuk afa avyai ovu nleal
raladida ra munuk.
12 Ubu nfili roak mia ovu
nfamerat munuk roak mia.
Ia nlobang urun mia ovu Ni
munuk roak mia. Ia notu
wean inyai, ba fara msy-
ilobang urun mia, ovu vali
fyaturu bira rala lolin verin
tamata liak ra. Fyakabava
tenabira ra ma fyikir tamata
liak ra, ovu mtyahang nal
ralabira.
13 Tamata ra wol wear
isa, ba ngalalahang watan
ovu ira. Deka msyitonan
mia, na'uk myabun watan
tamata ovi rotu sala verin
mia, wean lahir i Ubu na'i
vatuk roak bira salasilan ra.
Ba mia musti myotu vali
wean inyai ma myabun afa
sian ovi tamata liak rotu
verin mia.
14 Nlia tali afa avyai
munuk, na msyilobang mia,
tevek wean inyai, na Ia
nfatnemung munuk bira
vava'at ra ma isa watan mia.
15 Kristus nala roak ma-
linan verin mia. Ba mty-
orung watan ma malinan yai
nfareta ralabira ra. My-
otu wean inyai, tevek bira
sidovung ikisa watan ovu
fyalak vali fara weninyai
verin Ubu.
16 Fara Kristus Ni vai-
vatul ra rna'a lalawatan
ralabira ra. Msyiair ovu
msifangnanang mia ma
myot-orang Ni vaivatul ra
ovu Ni kaka'a a. Mryaning
Ubu naran a ovu dadedang
ovi tamata inorang ra
rdedang. Mdyedang vali
dadedang ovi Ubu Ni Roh
nala verin tamata ra ovu
dadedang tali mazmur.
Fyalak fara weninyai verin
Ubu na'a ralabira ra, wean i
mdyedang wean inyai.§
17 Fara afa ovi myotu ra
munuk, ovu afa ovi fyalak
ra munuk musti wean lahir
i myotu ma fyaturu lahir
Duila'a Yesus na'a bira
vava'at ra. Fyalak fara
weninyai lalawatan verin
Yamadida Ubila'a, nahu
Yesus.

Vava'at na'a dida rahan teta

18 Terang a valing averi,
mane ungrihi verin vata
ovi msyifa roak a. Fyak-
abava tenabira ra ma myot-
orang watan afa ovi awabira
rfalak ra, tevek afa yai ino-
van verin tamata ovi rorang
Duila'a, ma ira wear isa roak
ovu Ia.
19 Brana ovi msyifa roak
ra, mlyobang awabira ra,
ovu deka myotu ira wean
bira tamata ovi msyinir tia
ma watan ira.
20 Kasiko'u ra vali musti
mryenar renabir-yamabira
ra ovu myot-orang munuk
afa ovi rfalak ra. Myotu

§ **3:16 3:16** Surat Ralan na'a vai Mala nfalak ne, *saling menegur*, ihin a ne, isa ntabu isa, wean i notu sala. Wean i Kristus Ni vaivatul ra rna'a lalawatan raladida ra, na ihin a ne, tangnanang lalawatan Ni vaivatul ra, boma tot-orang lalawatan vali.

wean inyai, na myotu ma
Duila'a ralan a lolin.
21 Brana ovi yanabira
roak, deka mingrova da'in
yanabira ra ma ralarira
sian ovu ralarira kako'u ma
rafena rotu akataka.
22 Tamata sansinir* ra
myot-orang watan bira
dawan ovi rna'a lanit ivavan
ini, rira afa ovi rfalak
ra verin mia na'a afaka
watan. Deka mdyava
wahabira ralan ma myotu
afa ovi rfalak ra na'ut i
rsi'ik mia watan, boma inar
mia. Na'uk mkyarya ma
lolin watan, tevek myalang
Duila'a Yesus.
23 Na'a afaka watan, na
mkyarya ovu ralabira urun,
wean lahir i mkyarya verin
Duila'a. Ba deka minovak
na'a ralabira ra ne, mkyarya
verin tamata ra watan.
24 Myotu wean inyai, tevek
mkya'a roak ne, Duila'a
Yesus mane naval bira rala
lolin ra, ovu naflahar mia
wean i nfalak roak na'a Ni
tnorung ra. Mingnanang:
bira dua dawan verin
Duila'a Yesus Kristus, ba
mkyarya verin Ia.
25 Tamata iki watan notu
afa ovi sala ra, na Ubu veka
nukun ia ma inovan ovu afa
ovi notu ra, tevek Ubu wol
nfili tamata.†

4

1 Era ma dua ra musti
myotu afa ovi rmalola ra
ovu afa ovi kena ra verin
bira tamata sansinir ra.
Mingnanang, tevek duabira
vali verin Duila'a na'a lanit
ratan.

Paulus nera ma tamata ovi rorang Yesus raflurut lalawatan verin ia

2 Iva'ubira ma miflurut.
Msyi'ik wabira na'a bira
falurut ra ma deka mtyuba,
ovu fyalak fara weninyai
verin Ubu na'a ralabira ra.*
3 Miflurut vali verin ami,
boma Ubu nala linga'an
verin ami ma amfamalik
Ni Ivar Lolin na'a Kristus.
Ivar Lolin yai lan ana, wol
nfavotuk obin. Rvatuk ya'a
ma una'a bu'i ralan, tevek
ufamalik Ni Ivar Lolin yai.
4 Miflurut verin ya'a,
boma bisma ufalyawang
nala Ni Ivar Lolin yai ma
lyawan, ma inovan ovu Ubu
ralan a.
5 Na'ut i mia tamata in-
orang ra mimunuk tamata
ovi wol rorang Kristus, na
musti ralabira urun na'a
afa ovi myotu ra, ovu afa
ovi fyalak ra. Deka mi-
wahak bira amar, na'uk
mdyava linga'an ma fyama-
lik Duila'a.
6 Musti mingrihi ngalala-
hang watan, boma bira vai-
vatul ra rfaloling ralarira
ra, ovu rotu ma inarira
urun. Bira fikiran ra musti
blawat, boma mkya'a ma
byalat tamata iki watan,

* **3:22 3:22** Tamata sansinir na'a vai Yunani *doulous*, ihin a ne, tamata i wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, ***iria lesan.***
† **3:25 3:25** ***Ubu wol nfili tamata*** ihin a ne, Ia wol mane nlobang tamata boku watan, na boku wahal. Ia veka nukun munuk tamata ovi rotu sala ra. * **4:2 4:2** ***Iva'ubira ma miflurut***, bis tfalak vali ne, deka byosa ma miflurut.

wean i norat mia, ovu vai-
vatul ovi kena ra.†

Paulus ni vaivatul ovi rban-muri lalean a ovu ni salam a

7 Terad a valid Tikhikus
i tlobang urun ia yai, veka
nfamalik munuk verin mia
na'a afa ovi rkena ya'a. Ia
not-orang lalawatan afa ovi
Duila'a nfalak ra ovu ama-
munuk amkarya verin Ia.
8 Usinir ia ma ti nalola mia
ma nala surat ini verin mia,
boma mkya'a mami vava'at
a, ma nfaloling ralabira ra.
9 Ya'a ufalak ma irua Ones-
imus rti. Onesimus yai ntali
bira ahu vali. Ia not-orang
lalawatan afa ovi Duila'a
nfalak ra, ovu amlobang
urun ia. Irua veka rfamalik
munuk na'a afa ovi amtuan
roak na'a ini verin mia.
10 Ning kida i Amrua
amna'a bu'i ralan, naran
Aristarkhus, nala salam
verin mia. Barnabas ni
tiniman i naran Markus nala
salam vali verin mia. (Ya'a
ufaivar lan roak ia verin
mia, ma wean i nma ma
ntuan mia, na msyi'ik ma
lolin watan ia.)
11 Yesus i rfanara ia ne,
Yustus, nala vali salam verin
mia. Tali tamata Yahudi ovi
rorang roak Duila'a Yesus,
na Aristarkhus, Markus, ovu
Yustus ira a'uk sa'i rkarya
ovu ya'a ma amfaivar verin
tamata liak na'a i wean inba
ma Ubu nfareta tamata ra
wean lahir Raja. Ira rlobang
urun ya'a ma rfangrebat
ralang a.
12 Epafras nala vali salam
verin mia. Ia ntali vali bira
sidovung i na'a Kolose. Ia
nkarya verin Kristus Yesus
ovu iva'un urun ma naflurut
verin mia. Naflurut, boma
bira dardirin a nangrebat
na'a bira inorang a, ma
mkya'a lahir ma myot-orang
afa ovi Ubu ralan nfalak ra.
13 Ya'a ufalak urun ne,
Epafras nkarya urun verin
mia ovu tamata ovi rna'a
kota Laodikia ovu Hierapo-
lis.
14 Mami kida Dokter Lukas
i amlobang ia, ovu Demas,
rala salam vali verin mia.
15 Ya'a Paulus ala salam
verin terad a valid tamata
ovi rorang Yesus na'a
Laodikia. Ala salam vali
verin terad i naran Nimfa,
ovu tamata inorang rira
sidovung i rasdovu ira na'a
ni rahan a.‡
16 Wean i byas munuk
roak surat ini verin tamata
ovi rorang Yesus rira
sidovung na'a Kolose ma
mimunuk mryenar, na
mkyirim vali verin tamata
ovi rorang Yesus rira
sidovung na'a Laodikia ma
rbas. Mia musti byas vali
surat i utulis verin sidovung
na'a Laodikia.§
17 Fyalak verin Arkhipus
ne, “Motu munuk karya i

† **4:6 4:6** Ayat ini nfamalik na'a i wean inba ma tangrihi ovu vaivatul ovi kena ra, ma tfalyawang dida inorang verin tamata ovi rorat ita. ‡ **4:15 4:15** Na'ut i Paulus ntulis surat ini, na tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a, te kareda a, ba'i rasdovu ira na'a tamata ovi rorang Yesus rira rahan ra, te na'a inba watan.

§ **4:16 4:16** Surat ini nfaturu surat i Paulus ntulis verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Kolose, kitab Kolose Pasal 1-4.

Duila'a nala verin oa, tevek
mu vava'at isa roak ovu
Yesus.”
18 Ya'a Paulus ala salam
verin mia. Ya'a ka'i utulis
vaivatul ovi rban-muri na'a
surat ini, boma mkya'a ne,
aksa ya'a utulis surat ini.
Deka miblufang ya'a, tevek
una'a bu'i ralan obin. Uflu-
rut verin Ubu ma fara nala
Ni rala lolin verin mia. Ning
surat a lawan watan ini.
Salam tali ya'a, Paulus

Paulus ni surat i ntulis lan verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Tesalonika

Tbas afa ovi veki

Tali lalan a, na kota Tesalonika neluk kota i nbanulu na'a propinsi Makedonia. Tamata ovi rleal inyai snain a rivun ratut irua. Tali tamata ovi rleal kota yai, na boku tamata Yahudi ira, na'uk etal dawan wol tamata Yahudi ira, ovu rsangatur ma raraning duarira ra. Paulus, Timotius ovu Silas rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata Tesalonika ra, ba boku rorang Duila'a Yesus (Kisah 17:1-4). Na'uk wol mnanat tali inyai, na Paulus ovu ni kida ra musti rafla talik Tesalonika, tevek tamata ovi wol rorang Yesus rwi-rwa ira (Kisah 17:5-10). Wol mnanat, na Paulus inan mane nsi'ik teran a valin tamata ovi rorang Yesus na'a Tesalonika. Wean inyai, bi Paulus nsinir Timotius ma nti nalola ira, ovu nsi'ik ne, rira inorang nangrebat te wahal (1 Tesalonika 3:1-2). Ti ma Timotius newal ia tali Tesalonika, na Paulus ntulis surat ini.

Afa boku rotu ma Paulus ralan nfalak ma ntulis surat ini. Ia nfangnanang tamata Tesalonika ra na'a ni afa ovi notu ra, na'ut i irmunuk na'a amar ovi rti roak veli (2:1-2). Ia nfaloling ralarira ra ovu nfangrebat tamata ovi, tamata liak ra rwi-rwa ira, tevek rira inorang a verin Yesus (3:3-5). Ia nair ira ma rira vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus (4:1-10). Ia nsurak ira ma deka rbosa na'a rira karya ovi rotu lokat amar (4:11-12). Ia nair ira na'a afa ovi veka rkena tamata inorang ovi rmata roak, ovu tamata inorang ovi rva'at obin, na'a amar i Duila'a Yesus veka nma ewal (4:13-17). Lokat pasal na'a surat ini nfamalik na'a amar i Duila'a Yesus veka nma ewal (1:9-10; 2:19-20; 3:14; 4:13-17; 5:1-2, 23-24).

Surat ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan. (1:1)
2. Paulus ovu tamata ovi rna'a Tesalonika rira tomu urun a. (pasal 1:2—3:13)
   a. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek tamata Tesalonika rira vava'at ra, ovu ia nfadawang ira. (1:1-10)
   b. Ia nfamalik ovu ni malolan a, ovu nfamalik ni karya na'a Tesalonika na'a amar ovi rti roak veli, ovu nfangnanang ira na'a ni afa lolin ovi notu verin ira. (2:1-12)
   c. Ia nfalak ne, nmaseak ira ovu inan ma nti nalola ira. (pasal 2:13—3:13)
3. Paulus nsurak a nair tamata Tesalonika ra. (pasal 4:1—5:24)

a. Ia nsurak ira ma rira vava'at musti inovan ovu tamata ovi rorang roak Duila'a Yesus. (4:1-12)
b. Ia nair ira na'a afa ovi veka rvotuk na'a amar i Duila'a Yesus veka nma. (pasal 4:13—5:11)
c. Ia nsurak ira ma rira vava'at ra malinan watan ovu terarirvalirira tamata ovi rorang Yesus. (5:12-24)

4. Paulus nala salam ovu ni vaivatul ovi rbanmuri. (5:25-28)

1 Ya'a ini Paulus, amtelu Silas* ovu Timotius amasusan surat ini verin sidovung tamata inorang ovi mnya'a kota Tesalonika. Mia mryaning vali Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus. Fara Ubu nala Ni rala lolin verin mia ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan.

Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika rira vava'at ra lolin

2 Ami amfalak fara weninyai lalawatan verin Ubu tevek mia, ovu vali na'a mami falurut ra, na amfalak narabira ra munuk.
3 Wean i amaflurut verin Yamadida Ubila'a, na amangnanang lalawatan bira karya lolin ra verin tamata liak ra. Afa avyai rfaturu bira inorang a verin Yesus Kristus. Bira rala lolin verin tamata liak nfaturu vali ne, mlyobang Ubu, ovu vali fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Duila'a Yesus Kristus, ba bira inorang nangrebat.
4 Terang a valing averi na'a Yesus Kristus, amka'a roak ne, Ubu nlobang ovu nfili mia verin Ia.
5 Amka'a afa yai, tevek Ubu Ni Ivar Lolin i amfamalik roak verin mia, wol mane vaivatul watan, na'uk ngrebat i ntali Ubu Ni Roh nkarya na'a ralamami ra, ovu amorang urun vaivatul ovi amfamalik yai. Mia mkya'a roak ne, na'ut i itmunuk a, na mami vava'at ra rfalyawang lahir Ivar Lolin i amala verin mia.
6 Mia myorang roak afa ovi amfalak ra ovu amotu ra, ovu vali myorang afa ovi Duila'a nfalak ra. Velik ne tamata ra rwi-rwa mia, na'uk ralabira ra lolin watan ma mryenar Ubu Ni Ivar Lolin a. Ubu Ni Roh notu vali ma inabira lolin urun.
7 Ba bira vava'at ra rotu ma tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Makedonia ovu propinsi Akhaya rotorang afa ovi myotu ra.
8 Fiang ini fyamalik Ubu, ma Ni vaivatul ra rafla soru roak. Wol mane na'a Makedonia ovu Akhaya watan, na'uk na'a wan inba watan tamata ra rka'a bira inorang na'a Ubu. Ba ami wol amfamalik roak verin ira na'a bira inorang a,
9 tevek na'a wan inba watan, na tamata ra ka'i rfamalik mia na'a i wean inba ma myorang Ivar Lolin i amala verin mia. Ira

* **1:1 1:1** Silas naran liak, Silwanus.

rfamalik vali ne, lan ana
myahil roak ma wol mryan-
ing bira walut ra, ma fiang
ini, na mryaning a'uk Ubu i
sa'i kena Ia ovu nva'at.
10 Ira rfamalik vali ne,
wean inba ma mnyaban
watan amar i Ubu Yanan a
Yesus veka ntali lanit ratan
nma lanit ivavan a. Ubu
nfava'at ewal roak Ia tali
matmatan. Yesus a'uk sa'i
nsikat ita tali dida salasi-
lan ra, boma Ubu Ni ngrova
i veka nfaturu yai, deka
nkena ita.

2

Karya ovi Paulus notu na'a kota Tesalonika

1 Teramam-valimami
averi na'a Yesus Kristus, mia
mkya'a roak ne, na'ut i ti
amalola mia, na amfabana
nala mami karya ra.
2 Bir tinemun mkya'a ne,
wol amama kota Tesalonika
obin, na tamata ra rwi-rwa
ovu rfalak sian ami na'a kota
Filipi. Velik ne tamata rivun
rangal ami, na'uk Ubu i tran-
ing a, nfangrebat ami ovu
nfabrahi ami ma amfamalik
Ni Ivar Lolin a verin mia.
3 Ami amfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin verin mia, na wol
amair afa ovi wol kena ra.
Wol amweang mia ovu fiki-
ran sian ra, ovu wol amsik-
labir.
4 Ami vali wol aman-
grihi ma amfaloling tamata
ralarira ra, na'uk amotu ma
Ubu ralan a lolin. Ia sa'i
nsi'ik raladida ra, ovu nfili
vali ami ma amfamalik Ni
Ivar Lolin a.
5 Mia ka'i mkya'a ne, wol
amangrihi ma al amdava
wahamami ralan, te am-
fonak ralamami ma amala
afa boku tali mia. Ubu nsi'ik
ovu nrenar roak ami.
6 Ami wol amera vali
ma mia te tamata liak ra
rfadawang ami, velik ne wol
sala ami ma amera wean
inyai, tevek Kristus Ni rasul
verin ami.
7 Na'uk na'ut i amalola
mia, na amfamafung watan
ralabira ra, wean vata i
nsusu ovu nwanar yanan ra.
8 Ami amlobang urun
mia, ba ralamami urun ma
amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
verin mia. Na'uk wol mane
inyai watan, ba inamami ma
amlobang mia na'a afaka
watan, tevek amlobang urun
mia.
9 Teramam-valimami
averi mingnanang obin ne,
iva'umami ma amkarya
urun ovu amfamalik Ubu Ni
vaivatul ra verin mia. Ovan-
amar, na amkarya afa liak
vali ma al amdava mami
fana'an-fanenu, boma deka
amotu varvara verin mia.
10 Mia myorang roak
Yesus, ovu mkya'a roak ne,
mami vava'at ra rmalola
verin mia. Mia msyi'ik roak
ne, mami vava'at ra kena
ovu Ubu Ni vaivatul ra, ba
tamata ra wol rfasala nala
ami. Ubu nsi'ik vali mami
vava'at ra.
11 Mia mkya'a vali ne, am-
lobang mia wean i itrana isa
nlobang yanan ra.
12 Amsurak mia ovu am-
fangrebat ralabira ra, ovu
amera verin mia, boma bira
vava'at ra kena ovu Ubu
ralan a. Tevek Ubu nera
roak mia ma mnya'a Ni
fareta i nfitik nyadat.

13 Ba amfalak fara weninyai lalawatan verin Ubu, tevek na'ut i amfamalik Ni vaivatul ra verin mia, na mtyorung ma myala vaivatul avyai, wean lahir Ubu nfalak a. Mia mkya'a roak ne, vaivatul avyai wol rtali tamata, na'uk reluk Ivar Lolin tali Ubu. Ni vaivatul ra rkarya na'a ralabira ra, tevek myorang roak Yesus Kristus.
14 Terang a valing averi, tamata ra rotu sian mia tevek myorang Yesus, wean vali tamata inorang ovi rna'a Yudea rira sidovung ra. Tamata Yahudi ovi wol rorang Yesus na'a Yudea rotu sian tamata inorang ovi rna'a inyai. Mia wean lahir ira, tevek tamata Tesalonika ovi wol rorang Yesus rotu sian vali mia.
15 Tamata Yahudi rfedan nabi ra, ovu rfedan vali Duila'a Yesus, ovu vali rwirwa ami. Ba rira sian verin iki watan, ovu vali rangal lalawatan Ubu.
16 Ira rotu teri ami ma deka amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata ovi wol Yahudi ra ma rka'a ne, wean inba ma Ubu bisma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Ba wean inyai, na tamata Yahudi rira salasilan ra ntafal ma dawan. Ba fiang ini Ubu nfaturu lahir Ni ngrova i dawan urun a verin ira.

Paulus inan ma nti nalola ewal tamata ovi rorang Yesus na'a Tesalonika

17 Teramam-valimami averi, tamata ra rotu ma tsifaroa ita roak, na'uk wol mnanat. Tsifaroa ita ovu tenadida ra, na'uk raladida isa watan. Amaseak urun mia ovu amdava roak linga'an mane amtuan ewal mia.
18 Inamami ma ti amalola mia, ba udava linga'an fafira roak, na'uk nitdawan a notu teri ami.
19 Inamami ma ti amalola mia, tevek fyangrebat ralamami ra ovu myotu ma inamami lolin watan. Na'ut i dida Duila'a Yesus veka nma ewal, na bira inorang na'a Ubu nangrebat watan, ba ralamami veka dawan ovu lolin urun.
20 Ba mia myotu ma ralamami dawan ovu inamami urun.

3

Paulus nsinir Timotius ma ti nalola tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika

1 Ami wol amtahang nala roak ralamami ra, tevek amaseak mia, ba ama'an vai isa roak ma amna'a kota Atena watan,
2 ovu amsinir roak teradida isa naran Timotius ma nti nalola mia. Ia nkarya vali na'a Ubu Ni va'i ralan a, ba amamunuk weamami isa watan ma amfamalik Ivar Lolin na'a Kristus. Amsinir ia ma ti nalola mia ovu nfangrebat ewal bira inorang a, ma myorang a'uk Yesus Kristus.
3 Wean inyai, boma wol tamata isa vali ni inorang a kako'u, tevek afa sian ovi mtyuan a. Mia mkya'a roak ne, Ubu ralan nfalak vali ma tamata ovi rorang Yesus

veka rtuan susa vali, tevek
rira inorang a.
4 Na'ut i itmunuk obin, na
amfalak lan roak verin mia
ne, ita veka tatuan susa. Mia
msyi'ik roak ne, tatuan afa
avyai.
5 Wean inyai bi usinir Tim-
otius ma nti, boma uka'a
mnga'un ne, bira inorang a
wean inba, tevek wol uta-
hang nal ralang roak. Ya'a
ralang raruan beta ne nit-
dawan nweang nala mia,
ma mami karya i amfamalik
Yesus verin tamata ra wol
ihin akataka.
6 Ba fiang ini Timotius
newal roak ia ma nfalol-
ing ralamami ra ma nfama-
lik bira silobang a, ovu
nfamalik vali ne, bira in-
orang verin Yesus nangre-
bat. Ia nfamalik vali ne, mia
mingnanang lalawatan ami,
ovu inabira ma mtyuan ami,
wean vali ami inamami ma
amtuan mia.
7 Amrenar ivar yai, na
ralamami ra lolin watan.
Velik ne tamata ra rwi-rwa
ami ovu amtuan susa rivun,
na'uk amrenar tamata ra
rfamalik bira inorang verin
Yesus, ba ralamami ra
dawan watan.
8 Ba fiang ini ralamami ra
lolin urun, tevek bira ino-
rang verin Ubu nangrebat.
9 Ralamami lolin urun i
lahir na'a Ubu wahan ralan
a ma amfalak fara weninyai
verin Ia, tevek bira inorang
a nangrebat.
10 Ovan-amar amaflurut
verin Ia ovu ralamami urun,
boma tsituan ewal ita, ma
amtafal ma amfangrebat
bira inorang na'a Yesus
Kristus.

Paulus naflurut verin tamata ovi rorang Yesus na'a Tesalonika

11 Amaflurut verin Yama-
dida Ubila'a ovu dida Duila'a
Yesus, ma fara nfamalola
mami linga'an a ma tsituan
ewal ita.
12 Amera vali ma fara Ubu
notu ma ka'i msyiotu lolin
mia, ovu bira silobang ntafal
verin tamata ra munuk,
wean mami silobang verin
mia.
13 Amera vali verin Duila'a
ma nfangrebat ralabira ra
ma notu ma ralabira ra
rmerat urun, ovu vali wol
bira sala na'a Yamadida
Ubila'a wahan ralan a, na'ut
i dida Duila'a Yesus nma
ewal ovu Ni tamata ovi
rorang Ia.*

4

Paulus nsurak tamata ovi rorang Yesus na'a afa ovi rotu ma rfaloling Ubu ralan a

1 Teramam-valimami
averi na'a Yesus Kristus, am-
era verin mia ovu ralamami
urun ma myorang afa ovi
amair roak verin mia, boma
bira vava'at ra rotu ma Ubu
ralan a lolin. Velik aba
afa ovi myotu ra lolin roak.
Na'uk amsurak mia ma
mtyafal ma myotu afa ovi
lolin ra, tevek dida vava'at
ra isa roak ovu Duila'a Yesus.
2 Tevek mia fyan-aran
roak afa ovi amair verin

* **3:13 3:13** Tafsiran boku rfalak ne, Duila'a Yesus veka nma ewal ovu Ni sansinir ra tali lanit ratan.

mia na'a ngrebat i amala tali
Duila'a Yesus.
3 Ubu ralan nfalak ma bira
vava'at ra rmalola, ba deka
mtyuba ovu tamata ovi wol
awabira verin ira.
4 Msyi'ik ma lolin ma
myatar tenabira ra, ovu
msyi'ik ma lolin awabira ra.
Myotu wean inyai, boma
bira vava'at ra rmalola na'a
Ubu wahan ralan, ovu na'a
tamata ra waharira ralan ra.
5 Deka myot-orang bira ini-
nan sian ra, wean tamata ovi
wol rorang Yesus ba'i rotu
ra.
6 Tamata inorang wol
bisma rotu wean inyai verin
tamata iki watan, ovu nlia
tali inyai, na ira wol bisma
rotu sian i wean inyai verin
terarir-valirira ovi rorang
Yesus.* Amfalak lan roak
verin mia ne, Duila'a veka
nukun tamata ovi rotu afa
sian avyai.
7 Ubu nera ita ma dida
vava'at ra rmalola. Ia wol
nera ita ma tfangra tenadida
ra ovu tot-orang dida ininan
sian ra.
8 Ba wean i tamata iki
watan nafena ma norang
afa avyai, na ia wol nafena
watan tamata ra, na'uk ia
nafena lahir Ubu i nala roak
Ni Roh a verin ita.

9 Teramam-valimami
averi, na'a surat ini, na ami
wol amsurak mia ma wean
inba ma mlyobang tamata
inorang ra, tevek Ubu nair
roak mia ma msyilobang
mia.

10 Mia mlyobang roak
tamata inorang ra munuk
na'a propinsi Makedonia,
na'uk amera tali mia ta kida
averi ma mtyafal ma myotu
afa lolin avyai.
11 Msyi'ik ma lolin ma bira
vava'at ra malinan watan
ovu tamata liak ra. Deka
myurus tamata liak rira ra-
han teta ra, na'uk msyi'ik
bira karya ra na'a bira
fana'an-fanenu ra, wean i
amsurak roak verin mia.
12 Wean i bira vava'at
wean inyai, na wol fyaklo'i
bira vava'at ra verin tamata
liak, ba tamata ovi wol ro-
rang Yesus veka ralang mia.

*Duila'a Yesus veka nma
ma nala Ni tamata ra*

13 Teramam-valimami
averi, inamami ma mkya'a
ne, wean i tamata ovi
rorang Yesus rmata roak, na
wean inba verin ira, boma
ralabira deka lalau, wean
tamata ovi wol rfaklo'i rira
vava'at ra verin Yesus.
14 Ralabira deka lalau
wean ira, tevek ita torang
roak ne, Yesus nmata na'uk
nva'at ewal. Ba ita torang
ne, Ubu veka nala vali
tamata inorang ovi rmata
roak a, ma veka irmunuk
Yesus rna'a wan isa.
15 Duila'a nfavotuk roak
verin ami na'a afa ovi
amfalak verin mia. Amfalak
verin mia ne, na'ut amar i
Duila'a Yesus veka nma, na
Ubu veka nala lan tamata
inorang ovi rmata roak yai,
beti tamata inorang ovi
rva'at obin a.

* **4:6 4:6** Paulus ni maksud na'a ayat ini ne, tamata ovi rorang Yesus wol bisma rotu afa ovi ia nfamalik roak na'a ayat 3-5. Paulus nfalyawang ne, tamata ovi rorang Yesus wol bisma rtuba ovu terarir-valirira liak awarira ra.

16 Tevek na'ut amar i
Duila'a Yesus ntali lanit
ratan nsuta ma nfareta
ovu vain dawan, na ita
veka trenar Ni sansinir ra
tali lanit ratan rira dawan
a nangrihi, ovu Ubu Ni
tarompet a ngoan. Tamata
inorang ovi rmata roak yai
veka rva'at ewal, ma ula ira.
17 Notu munuk roak afa
avyai, beti Ubu nsikat
tamata inorang ovi rva'at
obin ma itmunuk tna'a
mutan ralan ra, ma tatuan
Duila'a Yesus na'a lanit.
Itmunuk Duila'a na'a inyai,
nata ti wol ni wahan.
18 Ba msyifangrebat mia
ovu vaivatul avyai, boma
ralabira ra lolin watan.

5

Tsi'ik wadida ma lolin

1 Teramam-valimami
averi na'a Yesus Kristus,
na'a surat ini, na ami wol
amfalak ne, na'ut amar aka
Yesus Kristus veka newal Ia.
2 Tevek mia ka'i mkya'a
roak ne, Duila'a Ni amar i
veka nma yai, wean tamata
barborin i nma nafafruan
tenan.
3 Na'a amar i veka nma
yai, na tamata ra rfalak ne,
"Tamata ra malinan watan,
ba wol vangoa-vanga roak."
Brian munuk, na rtuan susa
i dawan ila'a* ovu wol rafla
talik nala! Ira veka wearira
vata i nfarnuang wawa'uk
na'ut i mane nrali ia, ba Ubu
nukun ira ovu wol rfonak
nala tenarira ra.
4 Na'uk teramam-
valimami averi, mia my-
orang Yesus, ba wol mnya'a
dedan ralan. Ba na'ut amar
i Yesus nma ewal, na wol
nfabriang mia, wean tamata
barborin.
5 Tevek bira vava'at ra
rfaturu ne, mnya'a lyawan.
Ita wol mane wean tamata
ovi rleal dedan ralan ma
rotu lalawatan sian a.
6 Ba wean inyai, na ita
deka tbosa ma tatuba wean
tamata ovi wol rorang Ubu.
Eka matad ratvelar ma tsi'ik
wadida ma lolin.
7 Tevek ovan beti tamata
ra rtuba, ovu vali ovan beti
tamata ra ranavut.
8 Na'uk ita tna'a lyawan,
ba eka tatahang raladida.
Torang a'uk Yesus ovu dida
silobang a dawan, boma tan-
grebat, wean suldadu i noru
ravit tma'an al nteri tenan a.
Ita musti tfaklo'i a'uk dida
vava'at ra verin Ubu i veka
nsikat ita tali dida salasilan
ra, boma tangrebat wean
vali suldadu i nala kalulu
tma'an al nteri ulun a.
9 Ubu wol nfadoku ma
nfaturu lahir Ni ngrova
verin ita, na'uk veka nsikat
ita tali dida salasilan ra, ma
dida vava'at kakiwal nahu
Duila'a Yesus Kristus.
10 Yesus Kristus nmata al
nakvanak ita tali dida salasi-
lan ra, boma ti naran amar i
veka nma yai, na nala ita ma
tleal isa, velik ne tva'at obin
te tmata roak.
11 Ba wean inyai ta did
tinemun, na msyilobang mia
ovu msyifangrebat ralabira
ra, wean i fiang ini myotu
roak a.

*Paulus nsurak tamata
ovi rorang Yesus na'a rira*

* **5:3 5:3** Vai mala nfalak na'a ayat ini, tamata ra veka rtuan *kebinasaan*, te ira ramwear.

vava'at ra

12 Teramam-valimami
averi na'a Yesus Kristus,
amera verin mia ma
myalang tamata ovi iva'ur
ma rfabana Ubu Ni karya
na'a bira sidovung a, tevek
ira rban-ulu verin mia, ovu
rsurak mia vali.
13 Myalang ma dawan ira
ovu mlyobang ira, tevek rfa-
bana Ubu Ni karya. Fara
msyiotu lolin watan mia,
boma bira vava'at ra mali-
nan.
14 Amsurak vali mia ma
mtyabu tamata ovi rafena
ma rkarya. Fyangrebat
tamata ovi ralarira ra
kako'u, mlyobang tamata
ovi wol rangrebat†, ovu vali
mtyahang ralabira verin iki
watan.
15 Msyi'ik wabira ma lolin
boma, wean i tamata isa
notu sian mia, na deka my-
otu sian ia. Ni lolin a,
bir tinemun msyiotu lolin
watan mia, ovu vali verin
tamata iki watan.
16-17 Fara bir tinemun ral-
abira ra lolin lalawatan ovu
miflurut ovan-amar.
18 Na'a afaka watan, na
fyalak fara weninyai verin
Ubu, tevek Ia inan ma my-
otu wean inyai, wean tamata
ovi rorang Kristus Yesus ba'i
rotu a.
19 Deka myangal Ubu Ni
Roh a,
20 ovu deka mifena ma
mryenar ivar i Ubu Ni Roh
nala verin tamata ovi rorang
Ia.
21 Na'a snurak afaka
watan, na mlyabir teman ia
veki, beti myorang afa ovi
kena ra.
22 Fyaroa tenabira ra tali
afa ovi sian ra.
23 Fara Ubu i notu ma dida
vava'at ra malinan, notu ma
raladida ra munuk rmalola.
Amera vali ma fara Ubu
nlobang mia, boma tenabira
ra, ovu ralabira ra, ntafal
vali bira roh a rmalola,
boma wol bira sala, ti naran
amar i dida Duila'a Yesus
Kristus nma ewal.
24 Ubu nera roak mia ma
myorang Ni vaivatul ra, ba
Ia veka nfangrebat mia ma
myot-orang afa ovi nfalak ra,
tevek Ia notu lalawatan afa
ovi nfalak ra.
25 Teramam-valimami
averi na'a Yesus Kristus, era
ma miflurut verin ami.
26 Myala vali mami salam
a verin teramam-valimami
ovi rorang Yesus, ovu
msyivoan mia ovu Ubu Ni
lolin a.‡
27 Ya'a ala Ubu naran
a, ma era verin mia ovu
ralang urun, boma byas
surat ini verin tamata ovi
rorang Yesus munuk.
28 Fara dida Duila'a Yesus
Kristus nala Ni rala lolin
verin bir tinemun. Ning
surat i utulis ini, lawan
watan ini.

Ya'a Paulus, ala salam verin
mia

† **5:14 5:14** ***Tamata ovi wol rangrebat*** na'a ayat ini ihin a ne, wol rangrebat na'a afa boku, na'uk wol lyawan ne, na'a afaka. ‡ **5:26 5:26** Tamata Yahudi ovu tamata liak ra rna'a Asia Tengah rsivoan ira ma al rfaturu ne, rsialang ira.

Paulus ni surat i nban-muri verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Tesalonika

Tbas afa ovi veki

Tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika wol rfan-aran ma lolin obin na'a i, wean inba ma Duila'a Yesus veka nma ewal lanit ivavan a (2 Tesalonika 2:1-2). Tamata boku tali ira ranovak ne, Duila'a Ni amar nma roak. Boku vali wol rkarya roak, tevek ranovak ne, Duila'a Yesus sarseri mane nma roak (3:6, 11-12).

Afa ovi rotu ma Paulus ralan nfalak ma ntulis surat i nban-muri ini verin tamata Tesalonika ra, labir mane wean watan afa ovi ralan nfalak na'a ni surat i ntulis lan roak a verin ira. Ia nfangrebat ralarira ra, boma rtahang nala na'a rira susa ra, ovu na'a na'ut i tamata ra rwi-rwa ira (1:4-10). Ia nair ira na'a afa ovi veka rvotuk na'a amar i Duila'a Yesus veka nma ewal a (2:1-12), ovu nsurak ira ma rorang lalawatan Duila'a (2:13-15), deka rbosa, ovu musti rkarya ma rdava rira fana'an-fanenu (3:6-15). Na'a surat ini, na Paulus ba'i nfalak na'a amar i Duila'a Yesus veka nma ewal a (1:7-10; 2:1-12).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan a. (1:1-2)
2. Paulus nfalak fara weninyai verin Duila'a, tevek tamata Tesalonika rira inorang nmela. Ia nfangrebat ralarira ra, boma rorang lalawatan Duila'a, velik ne tamata ra rwi-rwa ira. (1:3-12)
3. Ia nair ira na'a afa ovi veka rvotuk na'ut amar i Duila'a Yesus veka nma ewal a. (2:1-17)
4. Ia nera ma tamata Tesalonika ra raflurut verin ia, ovu nsurak ira, boma deka rbosa. (3:1-15)
5. Paulus nala salam verin ira, ovu nera ma Ubu naflahar rir tinemun. (3:16-18)

Snurak verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika

1 Ya'a Paulus, ususan surat ini, ma amtelu Silas* ovu Timotius amala verin mia, sidovung tamata inorang ovi mnya'a Tesalonika. Mia myorang Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus.

2 Amera ma fara Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala lolin a verin mia, ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan.

Ubu veka nukun tamata ra na'ut i Kristus newal Ia

3 Teramam-valimami averi na'a Yesus Kristus, amfalak fara weninyai lalawatan verin Ubu, tevek bira inorang a ntafal ma dawan. Bira silobang a verin iki watan ntafal vali.

4 Wean inyai bi, wean i ti ma amtuan tamata ovi

* **1:1 1:1** Silas naran liak Silwanus.

rorang Yesus rira sidovung ra, na amfamalik mia lalawatan. Amfamalik ne, bira inorang a verin Yesus Kristus nangrebat, velik ne mtyuan susa dawan ovu tamata ra rwi-rwa mia. Mia mtyahang nal ralabira na'a susa avyai.

5 Amar ra veka rma ma tamata ra rsi'ik ne, Ubu veka nfaleka inukun ovu Ni malolan ma inovan ovu afa ovi rotu ra. Mia mtyuan susa rivun roak tevek myorang Yesus, na'uk mtyahang nal ralabira, ba inovan ma nfadoku mia na'a Ni Fareta a.

6 Ubu notu lalawatan afa ovi rmalola ra, ba Ia veka nukun tamata ovi rotu sian mia, ma rtuan sian wean inyai vali.

7 Ia veka notu ma tamata ra wol rwi-rwa roak mia, ovu ami vali. Ubu veka notu wean inyai na'ut i Duila'a Yesus nsuta tali lanit ratan, ma nfavotuk tenan na'a lanit ivavan na'a yafongan ralan ovu Ni sansinir ngrebat ra tali lanit ratan.

8 Ia veka nsuta ma nukun tamata ovi rafena ma rorang Ubu, ovu rafena ma rorang Ni Ivar Lolin a na'a Duila'a Yesus.

9 Duila'a Yesus veka nukun tamata avyai ma rira matmatan wol ni wahan, ovu Ia veka nvatuk ira munuk ma wol rna'a wahan ralan a. Ira wol rsi'ik vali Ni ngrebat i nfitik nyadat a.

10 Na'ut amar i Yesus veka nma, na Ia veka notu lahir afa avyai. Na'ut inyai, na Ni tamata ovi rorang Ia munuk veka rfadawang Ia ovu ralang Ia. Tamata ovi rorang Ia munuk veka rtalkaka lahir. Mia veka myovu vali Ni tamata ra, tevek myorang roak afa ovi amfamalik verin mia.

11 Wean inyai bi, amaflurut lalawatan verin mia. Amera verin Ubu ma fara notu ma bira vava'at ra inovan ovu afa ovi ralan nfalak a, wean i nera ovu nfili roak mia. Amera vali verin Ia ma nlobang mia ovu Ni ngrebat a, boma myot-nala afa ovi lolin ra, tevek myorang Yesus Kristus.

12 Amaflurut wean inyai, boma tamata ra raraning dida Duila'a Yesus naran a, tevek bira inorang verin Ia, ovu rfadawang vali mia. Ia veka notu munuk afa avyai, tevek Ubu i traning a ovu Duila'a Yesus Kristus Ni rala lolin verin tamata ra.

2

Paulus nfamalik na'a sian ovi veka rma na'ut i Duila'a Yesus nma ewal

1 Teramam-valimami averi na'a Yesus Kristus, mane amfamalik na'a amar i dida Duila'a Yesus Kristus veka nma ewal ma nasdovu ita, ma itmunuk tleal wan isa. Ami veka amera tali mia ovu ralamami urun, ma fara

2 deka ralabira kako'u ovu wahabira dadar na'a tamata ovi rfalak ne, Duila'a Yesus nma ewal roak lanit ivavan. Snain tamata avyai rfalak ne, rarenar lahir tali Ubu ma ti rfamalik verin tamata ra. Bis vali ma rfalak ne, rfamalik afa ini verin mia, te rfalak vali ne, rfamalik na'a surat isa ne, Yesus Kristus

Ni amar i mane nma, naran
roak!
3 Msyi'ik wabira ma lolin,
boma tamata ra deka rlabir
nala mia, tevek wol naran
amar i Yesus newal Ia obin,
na tamata rivun veka rafena
ma rorang Ia. Nata tamata
ktufan isa i nangal afa ovi
Ubu nfalak ra munuk veka
nvotuk*, ma na'ut amar i
veka nma, na Ubu veka
nala'ing vatuk ia ma ti nleal
yafwan kakiwal.
4 Ia veka nangal Ubu
ovu nangal munuk afa
ovi tamata raraning ra,
ovu nfakaratat tenan a ma
nfalak ne, ia ni dawan a nlia
Ubu. Ia veka ndoku Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut
ralan ma nfalak ne, Ubu ia.
5 Mia musti mingnanang
ne, amar i itmunuk yai, na
ufamalik munuk roak afa
avyai verin mia.
6 Fiang ini mkya'a ne,
afaki nangal teri tamata ktu-
fan yai, boma ti naran amar
i Ubu nfadoku a, na tamata
ktufan yai nvotuk vali.
7 Fiang ini ngrebat i na'a
tamata ktufan yai nbana
fanfonak ia obin. Tevek afa
i nangal teri tamata ktufan
yai ntaha ia obin, ti naran
amar i Ubu nfadoku ma nfa-
talik ia.
8 Na'ut amar yai watan,
na tamata ktufan yai veka
nvotuk. Na'ut amar i Duila'a
Yesus nma, na veka nfedan
ia ovu Ni vaivatul ra watan,
ovu vali nala Ni ngrebat i nfi-
tik nyadat ma nkusar nwear
ia.
9 Yesus wol newal Ia obin,
na tamata ktufan yai veka
nvotuk ovu ngrebat i ntali
nitdawan a. Ia veka notu afa
ovi rfaturu ni ngrebat a ma
tamata ra rtalkaka. Ia notu
vali mujizat ra ovu faneak
ovi tamata ra wol rot-nala,
na'uk afa avyai munuk wol
kena lahir.
10 Ia veka nala ni siklabir
sian ra ma al nweang
lablabir tamata ovi veka
rmata ma rna'a yafwan
kakiwal, tevek rafena ma
rorang Ubu Ni ivar mnga'un
a. Ivar yai nfaturu ne, wean
inba ma Ubu nsikat ira tali
rira salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal.
11 Ira rafena ma rorang
Ubu, ba Ia notu ma tamata
siweang isa nti ma nweang
nala ira, boma rorang afa ovi
wol kena ra.
12 Ba Ubu veka nukun
tamata ovi inar ma rotu
salasilan ra, ovu rafena ma
rorang Ni ivar mnga'un a.

*Ubu nala Ni rala lolin
verin ita*

13 Teramam-valimami
averi na'a Yesus Kristus,
Ubu nala Ni silobang verin
mia. Ami amangnanang mia
ma amfalak fara weninyai
lalawatan verin Ubu, tevek
Ia wol notu lanit ivavan
obin, na nfili roak mia ma
nsikat mia tali bira salasilan
ra, ma bira vava'at kakiwal.
Ia notu wean inyai, tevek
Ubu Ni Roh notu ma ralabira
ra rmerat, ovu myorang Ni
Ivar mnga'un a.
14 Ubu nera mia, na'ut
i amfamalik Ni Ivar Lolin

* **2:3 2:3** Tafsiran boku rfalak ne, tamata ktufan na'a ayat ini, wean tamata i nangal Yesus Kristus na'a 1 Yohanes 2:18.

verin mia ma nsikat mia tali
bira salasilan ra, ma bira
vava'at kakiwal. Ia nera
mia, boma nalang mia wean
watan i nalang ma dawan
dida Duila'a Yesus Kristus.
15 Ba kida averi, deka
mtyalik ma myorang afa
ovi amair roak verin mia.
Na'a afa avyai, na amfama-
lik boku roak verin mia, na
afa boku vali amfadoku roak
na'a surat verin mia.
16-17 Fara dida Duila'a
Yesus Kristus ovu Yamadida
Ubila'a nfaloling ovu nfan-
grebat ralabira ra, boma
afa ovi myotu ra, ovu bira
vaivatul ra lolin watan.
Tevek Ubu nlobang ita ovu
Ni rala lolin a, ovu nfaloling
lalawatan raladida ra. Ita
tfaklo'i a'uk dida vava'at ra
verin Ia, tevek tka'a basil ne,
veka tna'a lanit ratan.

3

Paulus nera verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika ma raflurut verin ira

1 Ba teramam-valimami
averi na'a Yesus Kristus,
amera verin bir tinemun ma
miflurut verin ami. Myera
verin Ubu ma Ni Ivar Lolin
yarak ti naran wan rivun,
boma tamata rivun veka
rorang, wean lahir lan a
mryenar ma myorang.
2 Miflurut vali ma Ubu
nfaroa tamata sian ra ovu
ovi raktufan ra tali ami,
tevek tamata rivun rarenar
Ni Ivar Lolin, na'uk wol ro-
rang Ia.
3 Na'uk Ubu not-nala
munuk afa ovi nfalak ra. Ia
veka nfangrebat ralabira ra,
ovu veka nbelat teri mia tali
nitdawan.
4 Duila'a Yesus notu
ma ralamami dawan, ma
amka'a ne, myorang roak
mami snurak ovi amala
verin mia, ovu veka myot-
orang vali afa ovi amfalak
ra.
5 Fara Ubu notu ma fyan-
aran Ni silobang a verin
mia, boma mtyahang nal
ralabira, wean vali Duila'a
Yesus Kristus ntahang nal
ralan.*

*Paulus nsurak tamata in-
orang ra ma rfaroa tenarira
ra tali tamata inorang ovi
rbosa ma rkarya*

6 Teramam-valimami
averi na'a Yesus Kristus,
amala ngrebat tali dida
Duila'a Yesus Kristus ma
amfareta mia, ma fyaroa
tenabira ra tali tamata
inorang ovi rbosa sian ra,
ovu rafena ma rot-orang afa
ovi amair roak verin ira.
7 Amfareta mia wean in-
yai, tevek na'ut inyai it-
munuk tna'a wan isa, na
mia ka'i msyi'ik ne, ami wol
ambosa na'a mami karya ra.
Mia mkya'a vali ne, wean
inba ma myot-orang afa ovi
amotu ra.
8 Ambahir tamata ra rira
afamtahan ra, beti ama'an.
Amkarya ma dawan ovan-
amar, boma wol amotu var-
vara verin mia.
9 Velik ne bis amera
ma fya'an ami, na'uk tali
mami karya ra, na inamami
ma amfaturu linga'an lolin

* **3:5 3:5** Ayat ini ihin a ne, ti ma tatuan susa ra, wean tamata ra rwi-rwa te rotu sian ita, na tatahang nal watan raladida ra.

verin mia, boma myot-
orang.†
10 Na'ut i itmunuk yai,
na amfareta mia ma deka
fya'an tamata ovi rafena ma
rkarya.
11 Amfalak wean inyai,
tevek amrenar ne, tali bir
tinemun, na tamata boku
rbosa sian. Ira rafena
ma rkarya, na'uk iva'ur
ma rfamalik tia ma watan
tamata liak ra.
12 Amala ngrebat tali
Duila'a Yesus Kristus ma
amsurak ovu amfareta
tamata avyai, ma deka
rfamalik tamata liak ra
ovu deka rsingarahi, na'uk
rkarya ma lolin ma al rdava
rira fana'an-fanenu.
13 Teramam-valimami
averi na'a Yesus Kristus,
amera verin mia ma deka
byosa ma myotu lalawatan
afa ovi lolin ra.
14 Wean i tamata boku
rafena ma rorang afa ovi
amfalak na'a surat ini, na
mingnanang ma deka my-
ovun ira, boma rma'it.
15 Deka myotu ira wean i
myotu tamata ovi rira sian
mia, na'uk mtyabu ira, wean
mtyabu tamata ovi rorang
Yesus.

Paulus ni vaivatul situli ra

16 Ubu a'uk sa'i nala mali-
nan verin ita. Fara Ubu notu
ma bira vava'at ra malinan
na'a afaka watan. Fara Ia
novun bir tinemun.
17 Ya'a, Paulus, ala salam
verin mia. Ya'a ka'i usu-
san surat ini, ma otu faneak
wean ini na'a ning surat ra
munuk.
18 Fara dida Duila'a Yesus
Kristus nala Ni rala lolin
verin bir tinemun. Ning
surat a lawan watan ini.
Salam tali ya'a, Paulus

† **3:9 3:9** Paulus ba'i notu afwatan ulin na'a befak ma al ndava ni kubang. Msi'ik Kisah 18:3.

Paulus ni surat i ntulis lan verin Timotius

Tbas afa ovi veki

Paulus ntulis surat ini verin Timotius. Timotius ini tuvmarmuri ia obin, na'uk norang Paulus ta'un ifira roak ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a (Kisah 16:3; 17:14-15; 18:5; 19:22; 20:1-6). Na'ut i Paulus ntulis surat ini, na Timotius nana'a kota Efesus, ovu Paulus nana'a propinsi Makedonia. Paulus nanovak ne, veka wol nti Efesus obin, ba ntulis surat ini verin Timotius (1 Timotius 3:14-15). Na'a ni surat ini, na ia nsinir Timotius ma nfabana lalawatan Duila'a Ni karya na'a Efesus (1:3, 18). Ia nsinir vali Timotius ma nfalak teri tamata ovi rair afa siklabir ra (1:3-11; 4:1-6). Paulus notu wean inyai, tevek na'a Efesus, na tamata boku rair afa ovi wol kena ovu Ubu Ni Ivar Lolin a. Tamata avyai rair afa ovi rtali Musa ni inukun ra, na'uk rira afa ovi rair ra wol kena (1:7-8). Ira rair tamata ra ne, Ubu veka nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal, wean i rotorang inukun ovi sala ra: deka tsifa, ovu deka ta'an afamtahan ovi rfalak teri ma deka ta'an (4:1-5). Paulus nsinir Timotius ma nangal afa ovi tamata avyai rair a.

Ti ma notu munuk afa avyai, na Paulus nair Timotius ma nfabana Duila'a Ni karya ovi musti notu a. Karya avyai wean ini: Ira musti raflurut lalawatan (2:1-16). Dawan kareda rira vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rbanulu na'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra (3:1-13). Ita musti rotu afa ovi rlobang vata varu ovi rira kasian ra, ovu rlobang vali tamata liak (5:3-16). Paulus nfalak munuk afa avyai, beti nsurak Timotius, boma na'a ni vava'at a, na norang watan afa ovi kena ra (6:2-21).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan a. (1:1-2)
2. Paulus nsinir Timotius ma ntab-teri tamata ovi rair afa siklabir ra. (1:3-20)
3. Paulus nfalak verin Timotius na'a vava'at i inovan verin tamata ovi rorang Yesus. (2:1-15)
4. Paulus nfalyawang na'a vava'at i inovan verin tamata ovi reluk dawan kareda. (3:1-16)
5. Paulus nsinir Timotius ma nangal afa siklabir ovi tamata ra rair. (4:1-16)
6. Paulus nair Timotius na'a i weninba ma nasusan afa ovi lolin ra verin teran a valin ovi rorang Yesus (pasal 5:1—6:2a)
7. Paulus nsurak Timotius, boma na'a ni vava'at a, na norang watan afa ovi kena ra (6:2-21a)
8. Paulus nala salam verin Timotius (6:21b)

Paulus nala salam verin Timotius

1 Ya'a, Paulus, ususan surat ini. Ubu i ntevut dida

salasilan ra, ovu Kristus
Yesus i tfaklo'i a'uk dida
vava'at ra verin Ia, nfareta
ya'a ma eluk rasul verin Ia.
2 Timotius, ususan surat
ini verin oa ta baba. Oa
wean yanak lalean, tevek
itrua dida inorang wear isa.
Fara Yamadida Ubila'a ovu
Duila'a Kristus Yesus nala
Ni rala lolin ovu nfaturu Ni
silobang verin oa, boma mu
vava'at a malinan watan.

Paulus nfamalik tamata ovi rair afa ovi sala ra, boma deka rorang ira

3 Na'ut i uti propinsi Make-
donia, na era verin oa ma
mna'a watan kota Efesus.
Tamata boku na'a inyai rair
afa ovi wol mnga'un ra, ba
era ma mtab-teri ira, boma
deka rair afa avyai.
4 Mtab-teri ira, boma deka
rvatuk rira amar ra ma
rfamalik tomu siklabir ra,
ovu deka rfamalik daftar
blawat i rfadoku uburir-
nusirira ovi rmata roak veli,
nararira ra rna'a. Afa avyai
rotu mi tamata ra vair ma
dawan ma deka rka'a Ubu
Ni banbanan a. Ba fwalak
verin ira ma rorang a'uk
Ubu, boma rka'a Ni ban-
banan verin ira.
5 Ning snurak yai ihin a
ne, fara tamata ralarira ila'a
ra rmerat ovu rmalola ma
rorang urun Duila'a, boma
rlobang vali tamata liak ra.
6 Tamata boku wol rorang
roak afa lolin avyai, ba rala
lalawatan vaivatul ovi wol
ihir lahir.
7 Ira inar ma rair Musa
ni inukun ra ma ranovak
ne, rka'a ma dawan ma
rfalyawang Surat Ralan.
Na'uk wol rka'a afa ovi
rfalak ra.
8 Ita tka'a roak ne, Musa
ni inukun ra lolin verin ita,
wean i tfabana ma lolin
inukun avyai.*
9 Ita tka'a ne, inukun avyai
wol mane verin tamata
ovi rira vava'at ra rmalola.
Na'uk verin tamata ovi wol
rorang Ubu ma rangal Musa
ni inukun ra, tamata ovi rotu
salasilan lalawatan, tamata
ovi wol raraning Ubu ovu
tamata ovi rfalak sian Ia,
tamata ovi rfedan renarira
te yamarira, ovu vali tamata
sifedan liak ra.
10 Musa ni inukun ra
rfalak teri tamata ovi rsifa
tia ma ovu tamata ovi wol
awarira verin ira, brana
ovi ka'i rsifa ovu brana,
tamata ovi rbori tamata
liak ra mane rfedi ira ovu
tamata ovi rsiklabir. Inukun
nfalak teri vali tamata ovi
rala vaivatul siklabir ma al
rlotar tamata, ovu tamata
ovi rafena ma rorang afa
kena ovi tamata rair ra.
11 Afa ovi kena yai rtali
Ubu Ni Ivar Lolin. Ubu Ni
dawan nlia munuk, ba ino-
van ma tamata ra raraning
a'uk Ia. Ia nala Ivar Lolin
yai verin ya'a ma ufabana Ni
karya.

Paulus ralan lolin, tevek Ubu nala Ni rala lolin verin ia

12 Ufalak fara weninyai
verin dida Duila'a Kristus
Yesus, tevek Ia nka'a ne,
orang urun Ia, ba nfili ya'a
ma ufabana Ni karya. Ia

* **1:8 1:8** Ita tfabana ma lolin Musa ni inukun ra, boma tamata sian ra rahil ma rtalik tali rira salasilan ra.

nala roak ngrebat verin ya'a
ma nfalak ne, ya'a veka ot-
nala Ni karya,
13 velik ne lalan ana,
ufalak sian ovu ungrihi
visal-vasil Ia, ovu vali uwi-
uwa tamata ovi rorang Ia.
Na'uk Ia nfaturu Ni silobang
verin ya'a, tevek na'ut inyai
wol orang Ia obin, ba wol
uka'a afa ovi otu ra.
14 Duila'a nala Ni rala
lolin verin ya'a ma nfangora
ralang a,† ba orang Ia ovu
ulobang tamata liak ra vali.
Wean vali inyai verin tamata
ovi rorang Kristus Yesus.

15 Vaivatul ovi kena lahir,
ba fara tamata ra munuk
veka rorang. Vaivatul ovi
wean ini, “Kristus Yesus
nma lanit ivavan a ma nsikat
tamata ra tali rira salasilan
ra, boma rira vava'at kaki-
wal.” Ya'a ning salasilan ra
rlia munuk tamata ra.
16 Na'uk wean inyai, bi
Kristus Yesus nala Ni rala
lolin verin ya'a. Ia notu
wean inyai ma nfaturu ne,
ntahang ma dawan ralan a
verin ya'a, tevek ning salasi-
lan ra nlia munuk tamata ra.
Ia ntahang ralan verin ya'a,
boma tamata liak ra rsi'ik
afa lolin ovi notu verin ya'a,
ma veka rorang Ia ma rira
vava'at kakiwal.
17 Talang ovu tfadawang
Ubu. Ia Raja dawan Ia, ba
Ni fareta wol ni wahan. Ia
wol nmata ovu vali wol trea
Ia. Ubu ikisa watan. Mya ma
tfadawang naran a. Kena
urun!

Paulus nala varvara verin Timotius

18 Timotius, ya'a yanak oa!
Ya'a mane ala snurak verin
oa: Era ma mungnanang afa
ovi amar lan ana, nabi ra
rfamalik na'a afa ovi veka
mtuan ra na'a amar ovi veka
rma. Eka mala vaivatul
avyai ma reluk mu mneran,
ovu mkiwal ma mangal nala
tamata ovi rair afa ovi wol
kena ra.‡
19 Morang a'uk Ubu, boma
mu inorang nangrebat. Fara
ralam ila'a nmerat vali.
Tamata boku ralar ila'a
wol rmerat, ba rira inorang
nmata.
20 Tali tamata avyai,
na tamata irua nararira
Himeneus ovu Aleksander.
Ya'a ala roak ira verin
nitdawan ma nwi-nwa ira,
boma deka rfalak sian Ubu.

2

Taflurut verin dida dawan ra ovu tamata ra munuk

1 Timotius, mane usurak
oa wean ini. Ya'a era ma
muflurut verin tamata ra
munuk. Muflurut ila'a verin
Ubu ma nlobang tamata ra
munuk, ovu fwalak fara
weninyai verin Ubu, tevek
nlobang roak tamata rivun.
2 Muflurut vali wean in-
yai verin raja ra ovu dawan
fareta ra munuk, boma dida
vava'at ra malinan watan.
Ba fara dida vava'at ra
rmalola ovu talang tamata
ra.

† **1:14 1:14** Velik ne Paulus ni salasilan ra dawan urun, na'uk dida Duila'a Ni silobang veran rahi ni salasilan ra. ‡ **1:18 1:18** Naskah asli boku rtulis vali na'a ayat ini wean ini: Ba tali vaivatul avyai, na fara morang lalawatan Kristus, ovu ralam ila'a nmerat.

3 Taflurut wean inyai, na
inyai lolin. Totu wean inyai,
na nfaloling Ubu ralan a,
ovu Ia nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at
kakiwal.
4 Ubu inan ma nsikat
tamata ra munuk tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal, ovu Ia inan ma
rka'a vaivatul ovi kena ra.
5 Ubu ikisa watan, ovu
Tamata ikisa watan neluk
leta verin tamata ra ma rti
Ubu, na inyai Kristus Yesus.
6 Ia nala roak tenan a ma
al ntevut tamata ra munuk
tali rira salasilan ra. Ia notu
afa yai, boma na'a amar
i Ubu nfadoku a, na ita
tka'a ne, Ubu inan ma nsikat
tamata ra munuk tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal.
7 Ba afa avyai, bi Ubu
nfili ya'a ma eluk Ni rasul.
Ia nsinir ya'a ma ufamalik
vaivatul ovi kena ra verin
tamata ovi wol Yahudi ra,
boma rorang Yesus. Afa ovi
ufalak ini kena! Ya'a wol
usiklabir!

Paulus nair Timotius na'a afa ovi vata ovu brana ra rotu na'a rira sidovung

8 Ya'a inak ma na'a inba
watan misdovu mia, na era
ma brana ra rsikat limarira
ra ma raflurut. Brana
ra musti rira vava'at ra
rmalola, ovu wean i mane
raflurut, na deka rsingarahi
te rsingrova ira.
9 Ufalak vali ma wean i
vata ra rung a reluk ira,
na reluk kadaravit ovi in-
ovan verin vata ra, boma
rfaturu ne, rira vava'at lolin.
Deka rtebung rira vut ra
ma nlia da'in. Deka reluk
kadaravit ovi fyawar urun,
te rfaklo'i masa te mutiara
na'a tenarira ra.
10 Na'uk ni lolin a, na vata
ra rotu watan afa ovi lolin
ra, boma tamata ra veka
rfalak ne, vata avyai rira
vava'at ra rfaturu ne, rorang
Ubu.

11 Wean i tamata ra rair
Ubu Ni vaivatul ra verin
vata ra na'a rira sidovung
a, na fara vata ra rfakabava
tenarira ra ovu deka ran-
grihi.
12 Ya'a wol utorung ma
vata ra rair te rfareta brana
ra. Ira musti rarenar ma
lolin ovu deka vair.
13 Tevek Ubu notu lan
Adam, beti Hawa.
14 Nitdawan nweang nala
Hawa, na Adam wahal, ba
Hawa nangal afa i Ubu
nfareta verin ira.
15 Velik ne wean inyai,
na'uk Ubu veka nsikat vata
ra tali rira salasilan ra, ma
rira vava'at kakiwal na'a
amar i rarali yanarira ra.
Ia notu wean inyai, asal ne
rorang lalawatan Yesus ovu
rlobang tamata ra, ovu rira
vava'at ra rmalola, ovu vali
ma rtahang nal ralarira ra
na'a afaka watan.

3

Paulus nfalyawang dawan kareda ovi rban-ulu verin rira sidovung ra

1 Vaivatul ovi kena urun:
tamata i inan ma neluk

dawan kareda i nban-ulu*
verin ni sidovung a, na inan
ma nkarya afa i lolin a.
2 Brana i inan ma neluk
dawan kareda i nban-ulu
verin ni sidovung a, na
ni vava'at musti nmalola,
boma tamata ra deka rfasala
ia. Awan ikisa watan, ovu
ntahang nal ralan na'a afaka
watan, ovu vali nka'a wan.
Ia musti nalang tamata ra,
inan ma tamata ra rma ma
rlolak ia na'a ni rahan, ovu
nka'a ma nair tamata ra.
3 Ia deka nanavut, te inan
ma nsingarahi, na'uk tfili
tamata i nmarkai ovu wol
inan ma nsingarahi, ovu vali
wol wahan kubang.
4 Ia musti nsi'ik ma lolin ni
rahan teta, ovu nair yanan
ra ma ralang ia.
5 Tevek brana i wol nka'a
ma nsi'ik ni rahan teta a, na
wean inba ma nair tamata
ovi rorang Yesus na'a rira
sidovung?
6 Tamata i beti nahil ma
ntalik tali ni salasilan ra
ma norang Yesus, na wol
bisma na'a dawan kareda i
nban-ulu verin ni sidovung
a. Tevek wean i neluk
dawan kareda, na beta ne
nfakaratat tenan a, ba Ubu
veka nukun ia wean lan a,
nukun roak nitdawan.
7 Tamata ovi wol rorang
Yesus musti ralang vali
tamata i inan ma neluk
dawan kareda i nban-ulu.
Tevek wean i wahal, na
tamata ra veka rfalak sian
ia ovu nitdawan veka nlabir
nala ia.

Paulus nfalyawang dawan kareda ovi reluk diaken

8 Wean inyai vali, na
dawan kareda ovi reluk
diaken musti rira vava'at
ra rmalola, boma tamata
liak deka rfasala ira, na'uk
ralang watan ira. Ira vali
deka renu da'in tuat, ovu
wol bisma rlobang kubang
ma rfikir a'uk tenarira ra.
9 Ira ralar ila'a musti
nmerat, ovu rtaha ma lolin
afa ovi Ubu nair verin ita.
10 Ba wean i mane rlobang
tamata ra na'a tamata ovi
rorang Yesus rira sidovung
a, na musti rlabir teman ira
veki. Wean i wol rira sala,
na ki rfili ira.
11 Awarira† vali musti
rka'a warira ma tamata liak
ralang ira. Deka rangrihi
tia ma watan ma rfalak
sian tamata ra. Ira vali
musti rtahang nal ralarira
na'a afaka watan, ovu rotu
lalawatan afa ovi rfalak ra.
12 Diaken ra musti rsi'ik
ma lolin rira rahan teta ra,
ovu awarira ikisa watan.
13 Tamata ovi rlobang ma
lolin rira sidovung a, na
tamata ra veka ralang ira
na'a rira karya. Ira veka
rabrahi vali ma rfamalik

* **3:1 3:1** Vai Yunani npake vaivatul *episkopos* na'a ayat ini. *Episkopos* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Tafsiran rivun rfalak ne, *episkopos* ini ovu *presbuterous* (*penatua* - msi'ik 1 Timotius 4:14; Kisah 11:30) irua ihirira wer isa watan, te rfamalik van (jabatan) isa watan verin dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penilik jemaat,* na'uk kareda boku rpake vali *uskup.* † **3:11 3:11** Tafsiran boku rfalak ne, ***Vata vali musti rka'a warira ra.***

verin tamata liak na'a rira
inorang verin Yesus Kristus.

Ita torang aka na'a dida inorang

14 Utulis surat ini verin oa,
fara wol mnanat, na veka uti
ma ulola oa. Velik ne wean
inyai, na'uk utulis surat ini
verin oa,
15 boma wean i wol uti
obin ma utuan oa, tevek an-
gangal boku, na oa bisma
mka'a roak ne, dida vava'at
wean inba na'a Ubu Ni
sidovung. Tamata ovi ro-
rang Yesus Kristus rna'a Ubu
i nva'at Ni sidovung ini.
Tamata inorang ovi rtaha
vaivatul mnga'un tali Ubu
rfangrebat Ubu Ni tamata
ra, wean fanderen ovu liri
susun ovi rfangrebat rahan
a ma ndiri ma lolin.
16 Ita dida inorang nlia
agama liak ra, ba wol
tamata isa vali nalak nala
ia. Tamata ra wol rka'a dida
inorang, ti naran amar i Ubu
ka'i nfavotuk ia. Vaivatul ovi
rfamalik Yesus wean ini: Ia
neluk tamata ma nfavotuk
roak Ia,

Ubu Ni Roh nfalyawang
ne, Yesus Ni vava'at
nmalola. Ubu Ni
sansinir ra rtali lanit
ratan rsi'ik Ni ngrebat
a,

ivar i nfamalik Yesus
nban-soru roak lanit
ivavan. Ba tamata ra
na'a inba watan ro-
rang Ia,

nata Ubu nala Ia ma
nrata lanit ratan.

4

Tamata ovi rair afa ovi wol kena ra

1 Ubu Ni Roh nfalak ma
lyawan lahir ne, na'a amar
ovi veka rma ini, na tamata
boku veka rafena ma ro-
rang afa ovi Yesus nair ra.
Ira veka rorang a'uk afa si-
weang ra, ovu afa siklabir
ovi nait sian ra rair.
2 Tamata ovi rair afa avyai
rsiklabir sian. Ira rotu ma
felarira ra wean tamata ovi
rorang Yesus, na'uk ralar
ila'a rmata roak.
3 Ira rair tamata ra ma
deka rsifa ovu deka ra'an
afamtahan boku, velik ne
Ubu nala afamtahan avyai
ma tamata ra ra'an. Ita
torang a'uk Yesus, ovu tka'a
afa mnga'un ovi Ubu nair
verin ita, ma tfalak fara
weninyai verin Ia, beti ta'an
afamtahan avyai.
4 Afa ovi Ubu notu ra lolin
munuk, ba wol malmoli na'a
afamtahan ra munuk. Ni
lolin a, tfalak fara weninyai
verin Ia, beti tala ma ta'an.
5 Tevek dida falurut ra
ovu Ubu Ni vaivatul ovi tala
na'a dida falurut ra rotu ma
afamtahan ra rmerat.

Tamata ovi rorang Yesus Kristus ralarira wean inba

6 Wean i mair munuk roak
afa avyai verin terad a valid
ovi rorang vali Yesus, na oa
veka weam tamata i nfabana
ma lolin Kristus Yesus Ni
karya. Oa muan kesratan,
boma mu inorang ntafal,
ovu mka'a roak afa ovi nair
oa tali Ni Surat Ralan a.
7 Deka bwatuk mu amar ra
na'a ubud-nusid rira tomu
ovi rangal Ubu Ni vaivatul
ra. Na'uk mair tenam
ovu afa lolin ra, boma mu
vava'at nfaturu ne, morang
urun Ubu.

8 Wean i tfangrebat ralad
ra ovu Ubu Ni vaivatul ra
ma torang Ia, na lolin lia i
tsi'ik tenadida, boma tangre-
bat, tevek Ubu naflahar ita
na'a lanit ivavan ini ovu vali
na'a lanit ratan.
9 Ning vaivatul avyai kena
munuk lahir, ba did tinemun
torang a'uk.
10 Wean inyai bi, tkiwal
ma tkarya ma dawan, tevek
tfaklo'i a'uk dida vava'at ra
verin Ubu i nva'at a, ma
nsikat tamata ra tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal. Ia notu wean in-
yai verin tamata ra munuk,
na'uk nsi'ik Ni tamata ovi
rorang Ia nlia tali tamata
liak ra.*
11 Mair afa avyai munuk
verin tamata ra, ovu fwareta
ira ma rorang afa ovi fwalak
ra.
12 Deka msi'ik watan ma
tamata ra wol ralang oa,
tevek tuvmarmuri oa. Na'uk
meluk banbanan lolin verin
tamata ovi rorang Yesus. Ira
veka rsi'ik mu vaivatul ra,
afa ovi motu ra, mu rala lolin
a, mu inorang a verin Yesus
Kristus, ovu mu vava'at a
nmalola.
13 Iva'um ma bwas Surat
Ralan verin tamata ra.
Fwalyawang Ubu Ni vaivatul
ra verin tamata ra ovu
msurak a mair ira. Motu
lalawatan afa avyai, ti naran
i uma.
14 Deka mublufang ma
fwabana ngrebat i Ubu Ni
Roh nala roak verin oa. Ia
nala ngrebat yai verin oa
na'a amar i dawan kareda
ovi reluk penatua† rfadoku
limarira ra na'a oa, ovu
vali tamata boku na'a inyai
rfamalik mu karya ovi veka
motu na'a amar ovi veka
rma ini.
15 Msi'ik ma lolin ma
deka mublufang ning vai-
vatul ra. Iva'um ma morang
afa avyai, boma tamata ra
munuk rsi'ik ne fwabana ma
lolin Ubu Ni karya.
16 Msi'ik ma lolin mu
vava'at ovu afa ovi mair ra.
Iva'um ma fwabana afa ovi
air roak verin oa. Motu
wean inyai, na Ubu veka
nsikat oa ovu tamata ovi
rarenar mu vaivatul ra, tali
bira salasilan ra, ma bira
vava'at kakiwal.

5

Snurak na'a vata varu ovu dawan kareda ovi reluk penatua

1 Wean i mtabu tamata i
ni tuvu nlia tali oa, na deka
vaim dawan verin ia, na'uk
mtabu ia wean i mungrihi
nulu yamam a. Mungrihi
verin varverun ra wean i
mungrihi ovu a'am warim
ra.
2 Mungrihi verin itvata ra
wean i mungrihi nulu renam
a. Msurak vata mnelat ra
wean i mungrihi nulu uram
ra, ma malang ma dawan
ira.
3 Malang ovu mlobang ma
dawan vata varu ovi wol rira
tamata roak ma rsi'ik ira.

* **4:10 4:10** Tafsiran ra rfalak ne, Ubu inan ma nsikat tamata ra munuk tali rira salasilan ra, na'uk nfadoku roak ma tamata ovi rorang Yesus a'uk rira vava'at kakiwal. Ubu a'uk bisma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal, ovu inan ma notu wean inyai. † **4:14 4:14** Msi'ik 1 Timotius 3:1.

4 Na'uk wean i varu isa
yanan te ubun ra rna'a, na
fwalak verin ira ma ka'i
rsi'ik rira rahan teta ra
veki, boma rka'a warira ma
raval renarir-yamarira ovu
uburira rira farea ra. Rotu
wean inyai, na rfaturu ne,
rira agama kena, ovu rfalol-
ing Ubu ralan a.
5 Na'uk vata varu ovi wol
rira tamata lahir ma rlobang
ira, na rfaklo'i a'uk rira
vava'at verin Ubu. Ovan-
amar, na raflurut ma dawan
verin Ubu ma nlobang ira.
6 Na'uk varu ovi ba'i rotu
a'uk inarira lolin, ira wear
tamata ovi rva'at obin, na'uk
ralar ila'a nmata roak.
7 Ba fwangnanang ovu
msurak tamata inorang ra
ma rsi'ik ma lolin varu ra,
boma tamata ra deka rfasala
ira.*
8 Na'uk tamata ovi rafena
ma rsi'ik urarir-yanarira ra,
te nlia tali inyai rira ra-
han teta, na inyai nfaturu
ne, rafena roak ma rorang
Yesus. Tamata avyai rira
sian a nlia tamata ovi wol
rorang Yesus.
9 Wean i mane fyadoku
varu nararira na'a kareda
ni daftar varu ra, na musti
mkya'a ne, rira varat vut-
nean nrata, ovu vali awarira
ikisa watan.
10 Tamata liak musti rsi'ik
roak ne, ia ba'i notu afa
lolin, wean i notu lolin
yanan ra, nsi'ik ma lolin
mangun ovi rlolak ia, nfak-
abava tenan a ma nlobang
tamata ovi rorang Yesus,
nlobang tamata ovi rtuan
susa ra, ovu notu lalawatan
afa ovi lolin ra.
11 Ba deka fwadoku varu
ovi tuvmarmuri ra na'a
kareda ni daftar varu ra,
tevek inar urun ma rsifa
ewal. Rotu wean inyai, na
wol inar roak ma rfabana
Yesus Kristus Ni karya.
12 Ubu veka nukun vata
varu avyai, tevek wol rot-
nala tnorung i rfalak roak
verin Ia.
13 Ira vali rvatuk rira
amar ma tia ma watan ira
na'a tamata rira rahan ra.
Ira wol mane rbosa sian
watan, na'uk rfamalik a'ar
tia ma watan tamata liak
ra. Ira inar ma rtafal afa
na'a tamata liak rira sala ra,
ovu rfamalik vali afa ovi wol
lolin ra.
14 Wean inyai bi, era ma
varu ovi tuvmarmuri ra rsifa
ewal, boma rotu duarir-
yanarira ra ma rasusan rira
rahan teta ra, ma tamata ovi
wol rorang Yesus wol rdav-
nala linga'an ma rfalak sian
ita.
15 Ufalak wean inyai, tevek
varu boku wol rorang roak
Yesus, ba rorang watan nit-
dawan.
16 Wean i vata ovi ro-
rang Yesus rira tiniman ra
rvaru, na musti rlobang
ira, boma deka rotu var-
vara verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung. Rotu
wean inyai, boma sidovung
bisma nlobang varu ovi wol
rira tamata roak ma rlobang
ira.

* **5:7 5:7** Tafsiran ra rsialing ira na'a ayat ini ihin a. Boku rfalak ne, tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra musti rfangnanang varu ra, boma tamata ra wol rfasala varu avyai.

17 Talang dawan kareda
ovi reluk penatua, tevek rfa-
bana ma lolin rira karya ra,
ovu tkati rira farea ra, na
tatafal nala farua. Na'uk
tsi'ik lan dawan ovi rfamalik
ovu rair Ubu Ni vaivatul ra.
18 Tevek Surat Ralan
nfalak ne, “Wean i sapi isa
nta gandum ma notu ma
vatul ra rtub-aling tali kan
ra, na deka mkum-teri sapi
yai sumarn a ma wol na'an
gandum ra.”† Surat Ralan
nfalak vali ne, “Tamata ovi
rkarya, na inovan ma rala
enarira ra.”‡
19 Wean i tamata isa nman-
gadu dawan kareda i neluk
penatua, na deka mrenar ia.
Na'uk wean i tamata irua te
nlia tali inyai rarea afa sala
ovi notu ra, na ki mrenar ira.
20 Oa musti mtabu tamata
ovi rotu salasilan ra na'a
sidovung waharira ralan ra,
boma tamata inorang liak ra
rbobar ma deka rotu afa ovi
sala ra.
21 Ufareta oa na'a Ubu ovu
Kristus Yesus, ovu vali Ni
sansinir tali lanit ratan ovi
nfili ra, waharira ralan a, ma
morang urun afa ovi ufalak
ra. Deka fwili tamata boku
watan, na'uk msi'ik munuk
ira.
22 Deka fwarlan da'in ma
fwadoku limam na'a tamata
ra ma rdoku dawan kareda.
Wean i tamata ra rotu salasi-
lan ra, na deka morang ira.
Msi'ik wam ma lolin, boma
mu vava'at nmalola.
23 Oa ba'i nawar oa, ba
era verin oa ma deka menu
wear vu watan, na'uk menu
anggur kedan a, boma
nfedan suhut duan ovi rna'a
evum ralan a.
24 Tamata boku rira
salasilan ra tamata ra rka'a
roak, ba rira salasilan ra
lyawan, na'uk Ubu wol
nfaleka inukun verin ira
obin. Tamata liak vali rira
salasilan ra wol lyawan
obin.
25 Wean inyai vali verin ita
ma trea lahir afa lolin ovi
tamata rotu ra. Na'uk wean
i wol trea obin, na afa lolin
avyai veka rvotuk watan.

6

Snurak na'a tamata sansinir

1 Kida, eka fwalak verin
tamata sansinir ovi rorang
Yesus ma ralang duarira ra,
boma tamata ra deka rfalak
sian Ubu naran a, ovu vali
afa ovi tair ra.
2 Tamata sansinir ovi
duarira ra rorang Ubu, na
ira musti ralang duarira ra,
tevek irmunuk rorang Yesus.
Fiang ini, rira karya verin
duarira ra musti lolin lia lan
a, tevek irmunuk duarira ra
rira inorang a wear isa, ovu
Ubu nlobang vali ira.

Paulus nsurak Timotius ma nsi'ik ma lolin tamata ovi rair afa ovi wol kena, ovu tamata ra deka rlobang rira metan ra

Baba, msurak a mair ma
lolin afa avyai verin ira,
boma rorang.
3 Tamata iki watan nair
afa liak tali afa ovi tair ra, na
ia wol norang dida Duila'a
Yesus Kristus Ni afa kena ovi
nair ra. Ira wol rorang vali
Ni vaivatul ovi rfaturu ne,

† **5:18 5:18** Ulangan 25:4 ‡ **5:18 5:18** Lukas 10:7

wean inba ma dida vava'at
nmalola.
4 Tamata avyai rfakaratat
tenarira ra ovu wol rka'a
akataka. Ira wearira tamata
ovi inar da'in ma vair na'a
vaivatul ihirira ra. Tamata
ovi rarenar i vair na'a afa
avyai, na ira veka rbo'itea
tamata rira metan ra ma
rfikir a'uk tenarira ra ovu
rsingarahi sian, ovu vali rsi-
falak sian ira lalawatan. Ira
ranovak a'uk sian ma rsi-
tuka ira.
5 Ira rira fikiran ra rasmo-
tak roak, ba vair lalawatan
ovu tamata liak ra, ovu
vali rafena roak vaivatul
ovi kena ra. Ira ranovak
ne, veka rorang rira agama,
boma rira metan rivun.
6 Na'uk tamata ovi rorang
afa ovi Ubu ralan nfalak ra
ovu rfikir watan ne, afa ovi
rna'a ira, naran roak ma
rva'at, na lolin urun verin
ira.
7 Tevek wol tataha akataka
tma lanit ivavan a, ovu vali
wol tataha akataka na'ut i
tmata.
8 Ba wean i afamtahan ovu
kadaravit ra rna'a, na inyai
naran watan.
9 Na'uk tamata ovi inar
ma rira metan rivun, nit-
dawan nweang ira ma rotu
salasilan rivun. Ira rorang
watan afa sian ovi rfakeri
ralarira ra, ma wora watan
ira. Ira wearira afwatan i
na'a sasesa ralan, na'uk wol
nka'a ne, veka nmata.
10 Tevek wean i tlobang
kubang, na salasilan rivun
ila'a veka rabwa'ar na'a
raladida ra. Tamata boku
rdava a'uk kubang ma rban-
talik rira inorang a. Ira
rtuan afa susa rivun, ba
ovan-amar rvakar watan
na'a ralarira ra.

Paulus nsurak Timotius

11 Na'uk Timotius, oa
meluk sansinir verin Ubu,
ba mufla ma fwaroa oa
tali afa sian ovi ufamalik
inlangin a. Morang Ubu
Ni banbanan, ovu fara mu
vava'at nmalola, mu inorang
ntafal, mlobang tamata liak
ra, mtahang nal ralam, ovu
vali fwamafung mu vaivatul
ra verin tamata ra.
12 Wean tamata ovi rafla
silalia ma rsi'ik ne, iki utun,
ba wean inyai morang ma
lolin Yesus Kristus. Mkarya
ovu ralam urun, boma Ubu
nala vava'at kakiwal verin
oa. Motu wean inyai, tevek
Ubu nfili oa na'ut i fwalak
ne, morang Yesus Kristus
na'a tamata rivun waharira
ralan ra.
13-14 Ya'a era verin Ubu i
nala vava'at verin afakataka
munuk, ovu Kristus Yesus i
wol nfonak ralan ma nfama-
lik Ni vaivatul mnga'un ra
verin Pontius Pilatus, ma
rarenar afa i era tali oa ta
baba. Era verin oa ma ralam
urun ma morang lahir afa
ovi ufalak roak verin oa.
Motu wean ini, boma mu
vava'at nmalola, ti naran i
dida Duila'a Yesus Kristus
veka nma ewal.
15 Yesus veka nma ewal,
na'uk Ubu sa'i nfadoku amar
yai. Ubu a'uk sa'i Ni ngrebat,
ovu Raja dawan Ia ma ntaha
fareta ra munuk, ovu vali
Ni dawan nlia munuk raja
ra. Duila'a Ia verin dua ra

* **6:15 6:15** Ulangan 10:17, Wahyu 17: 14, Wahyu 19:16

munuk, ba tamata ra raran-
ing Ia.*
16 Ubu a'uk wol nmata. Ia
nva'at na'a lyawan i nfitik
nyadat a, ma wol tamata isa
nfaser-nala Ia. Wol tamata
isa vali bisma nsi'ik nala Ia.
Ni fareta wol ni wahan, ba
tfadawang a'uk Ia. Kena
urun.
17 Fwareta tamata ovi
rira metan rivun na'a lanit
ivavan ini, boma deka
rfakaratat tenarira ra, te
deka rfaklo'i rira vava'at ra
na'a kubang, tevek afa avyai
veka rmamu watan. Na'uk
ni lolin a, na tamata avyai
rfaklo'i ralarira ra verin
Ubu. Ia a'uk sa'i nala afa ovi
rlobang ita na'a dida vava'at
ra, ma ralad ra lolin watan.
18 Msurak ira ma rotu a'uk
lolin a, ralarira lolin urun
verin tamata liak ra, ovu
inar ma rlobang tamata ra.
19 Ira rotu afa lolin wean
inyai, na rasdovu roak rira
kesratan ra ma reluk ngre-
bat verin ira na'a amar ovi
veka rma ini. Rotu wean
ini, na ira veka rira vava'at
kakiwal.
20 Timotius, eka msi'ik ma
lolin afa ovi Ubu nala roak
verin oa. Fwaroa tenam tali
ngrihi ovi vu watan ra, ovu
vaivatul ovi wol ralang Ubu.
Tamata ovi rangrihi vaivatul
avyai rfalak ne, rka'a afa ovi
rfalak ra, na'uk velik aba,
wol rka'a lahir.
21 Tamata boku rfalak ne,
rira kaka'a dawan, na'uk
velik aba, wol kena. Afa
yai rotu mi wol rorang roak
Yesus.

Fara Ubu naflahar bir tine-
mun. Ning surat i utulis ini,
lawan watan ini.

Ya'a Paulus, ala salam verin
mia

Paulus ni surat i nban-muri verin Timotius

Tbas afa ovi veki

Tali surat ovi Paulus ntulis ra munuk na'a Surat Ralan a, na surat ini nban-muri lalean. Ia ntulis surat ini na'ut i ra'abu'i ia na'a kota Roma (1:1-8, 16-18; 2:9). Ia nanovak ne, veka rukun fedan ia (4:6), ba ntulis surat ini ma nkirim verin Timotius. Timotius ini tuvmarmuri ia, ovu nfatuang Paulus mnanat roak, ovu vali ia nban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a kota Efesus.

Paulus ni surat ini neluk snurak i nban-muri lalean a verin Timotius. Ia nera ma Timotius yarak nti nalola ia (4:9, 21), tevek nmaseak roak Timotius (1:3-5). Ia nfangrebat Timotius ralan a, boma ralan urun ma nfabana Duila'a Ni karya a (1:6-7). Paulus nsurak vali Timotius ma nair tamata ra na'a afa ovi kena ra (1:13; 2:2; 3:14), ovu ntabu tamata ovi rair afa ovi wol kena ra (2:14, 16-18), ovu vali iva'un ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, ovu nfabana Duila'a Ni karya a (4:1-2).

Na'a surat ini, na Paulus nfamalik tamata irua ovi rair afa ovi wol kena ra. Ira rair ne, “Amar i tamata matmatan ra rva'at ewal a, nlia roak” (2:17-18). Ihin a ne, Ubu nala roak vava'at ngorva'an verin ita na'a lanit ivavan a, na'uk veka wol nfava'at ewal ita na'a amar ovi veka rma ini. Paulus nfalak ne, tamata avyai rira afa ovi rair ra wol kena lahir. Na'a amar ovi veka rma ini, na Ubu veka nfava'at ewal tamata inorang ovi rmata roak a. (1 Korintus 15:12, 19-23; 1 Tesalonika 4:16-17)

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a (1:1-2)
2. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek Timotius ni inorang a verin Yesus. (1:3-5)
3. Paulus nfangrebat Timotius ralan a, boma ralan urun ma nfabana Duila'a Ni karya a. (pasal 1:6—4:8)
4. Paulus nera ma Timotius yarak nti nalola ia. (4:9-15)
5. Velik ne Paulus nana'a bu'i ralan, ovu mane rukun ia ma nmata, na'uk naklo'i a'uk ni vava'at a verin Ubu. (4:16-18)
6. Paulus nala salam verin Timotius. (4:19-22)

1-2 Ya'a, Paulus, ususan surat ini verin Timotius. Ya'a ulobang oa wean yanak lalean. Ubu ralan nfalak ma nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus, boma ti ufamalik Ubu Ni tnorung a. Tnorung ini nfalak ne, iki norang Kristus Yesus, na veka ni vava'at kakiwal.

Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Kristus Yesus ma fara nala Ni rala lolin ovu nfaturu Ni silobang verin oa, boma mu vava'at a malinan watan.

Fara tfabana ma lolin Ubu Ni karya

3 Ya'a ufalak fara weninyai verin Ubu, tevek oa ta baba. Ufadawang Ubu, ovu Ia nka'a ralang ila'a ne, wol otu sala ovu tamata liak. Ubung-nusing ra raraning vali Ia. Ovan-amar, na ungnanang lalawatan oa na'a ning falurut ra verin Ubu.

4 Ya'a ungnanang na'ut i tsiama* ita, na ralam lalau ma lum ra rditi. Wean inyai bi, inak ma ulola oa, boma ralang a lolin.

5 Ya'a ungnanang ne, morang urun Kristus, wean lahir ubum vata i naran Lois ovu renam i naran Eunike rorang Ia. Ira rorang lan Yesus, beti oa. Ya'a uka'a basil ne, mu inorang a wean vali ira.

6 Wean inyai bi, ufang-nanang oa, boma iva'um ma fwabana karya i Ubu nala verin oa, wean i tamata ra ba'i rafraik yafu ma deka nmata. Ia nala karya yai verin oa na'ut i ufadoku limang ra na'a oa.

7 Deka bwobar ma fwabana karya yai, tevek Ubu nala Ni Roh verin ita, ovu wol mane nfabobar ita. Na'uk Ni Roh nfangrebat ovu nfangora lahir ita ovu Ni rala lolin a, ovu notu ma tka'a ma tatahang nal raladida ra na'a afaka watan.

8 Ba deka mwa'it ma fwamalik dida Duila'a, ovu vali deka mwa'it ya'a, velik ne ra'abu'i ya'a tevek ufamalik Ia. Mera verin Ubu ma nala ngrebat verin oa, boma mtahang nala afa susa ra, tevek tfamalik Ni Ivar Lolin.

9 Ubu nsikat ita tali dida salasilan ra, ovu nera ita ma raladida ra rmerat urun. Afa lolin ovi totu ra wol rala vava'at kakiwal verin ita. Na'uk Ubu ka'i nala vava'at kakiwal verin ita, tevek Ni rala lolin verin ita, ovu norang lahir afa ovi ralan nfalak ra. Ubu wol notu lanit ivavan obin, na nfadoku roak ne, veka nala Kristus Yesus ma al ntevut ita.

10 Fiang ini Ubu nfaturu roak Ni lolin a verin ita, tevek Kristus Yesus nma roak ma neluk Raja i nsikat ita tali dida salasilan ra. Yesus nvisal-nvasil matmatan roak, ba velik ne tmata, na'uk Ia nala vava'at kakiwal verin ita ma itmunuk Ubu tna'a wan isa. Ia nfamalik roak vava'at kakiwal ini na'a Ni Ivar Lolin.

11 Ubu nfili ya'a ma eluk Ni rasul ma ufamalik ovu air Ni Ivar Lolin yai verin tamata ra.

12 Wean inyai bi utuan susa rivun, ti naran i ra'abu'i ya'a, na'uk wol uma'it, tevek uka'a lahir Yesus, ovu orang urun Ia. Uka'a basil ne, ti naran amar i veka nma ewal a, na Ia veka nsi'ik ya'a ma lolin.

13 Timotius, wean i mair tamata ra, na morang ma lolin afa ovi air roak verin oa. Mungnanang vali ma fwaklo'i a'uk mu vava'at verin Kristus Yesus, ovu mlobang Ia ovu vali tamata

* **1:4 1:4** Vaivatul tsiama na'a vai Mala, *berpisah.*

ra.
14 Ubu nala varvara verin
ita ma tair Ni vaivatul ra
verin tamata ra. Ia Ni Roh
nleal ita ma nlobang ita, ba
msi'ik ma lolin Ivar Lolin
yai.
15 Oa mka'a roak ne,
tamata ovi rorang Yesus na'a
propinsi Asia† yai, rivun ila'a
rafla talik roak ya'a. Figelus
ovu Hermogenes rti talik
vali ya'a.
16 Fara Duila'a nala Ni
rala lolin verin Onesiforus
ovu ni rahan teta, tevek ia
nma lalawatan ma nfaloling
ralang a. Ia wol nma'it ma
nalola ya'a na'a bu'i ralan.
17 Na'ut i naran kota Roma,
na nkiwal ma ndav-nala
lahir ya'a.
18 Oa mka'a vali ne, ia
nlobang ma dawan ya'a na'a
kota Efesus. Ba fara Duila'a
nfaturu Ni silobang a verin
Onesiforus na'ut i veka nma
ma nukun tamata ra munuk
na'a lanit ivavan a.

2

Yesus Kristus nala linga'an verin Timotius

1 Baba Timotius, oa wean
yanak lalean oa. Fara mu in-
orang nangrebat, tevek Kris-
tus Yesus nala roak Ni rala
lolin verin ita.
2 Oa mrenar roak afa
ovi air verin tamata rivun,
ma rsi'ik ovu rarenar lahir.
Ba mair vali tamata ovi
rot-orang lalawatan afa ovi
rfalak ra, ovu ira rka'a ma
rair tamata liak ra.
3 Baba, oa musti movu ya'a
ma mususan wam, boma
mtahang nala afa susa ra,
wean meluk suldadu lolin
verin Kristus Yesus.
4 Ni lolin a, mu vava'at
wean suldadu ovi rfabana
rira karya ra. Ira inar ma
rot-orang afa ovi rira dawan
nfareta verin ira. Wean
inyai bi, ira wol rovu na'a
karya liak ra.
5 Tamata ovi rkarya verin
Ubu, na ira wearira tamata
ovi rafla silalia. Ba ira
musti rot-orang inukun ra
na'a silalia yai, tevek wean
i wol rorang, na wol rala
akataka verin ira.
6 Tamata va'i i nkarya ma
dawan al notu ni va'i a,
ia veka na'an lan ni karya
enan a. Oa vali mkarya ma
dawan, boma Ubu nfakena
oa na'a mu karya.
7 Fwanovak ma lolin afa
ovi ufalak ra, tevek Duila'a
veka nlobang oa ma fwan-
aran munuk afa avyai.
8 Mungnanang Yesus Kris-
tus, ubun nusin Raja Daud.
Ubu nfava'at ewal roak Ia
tali matmatan. Ufamalik
Ivar Lolin ini verin tamata
ra.
9 Tamata ra rotu sian ya'a
ovu rkeak ya'a ovu kakeak
tma'an, tevek ufamalik Ubu
Ni Ivar Lolin ini. Ira
rotu ya'a wean tamata sian
watan. Na'uk wol rkeak nala
Ubu Ni vaivatul ra.
10 Wean inyai bi, utahang
nal ralang ma uvara watan
susa ovi utuan ra. Velik
ne tamata ra rotu sian ya'a,
na'uk ufamalik watan Ubu
Ni vaivatul ra, ma tamata ovi
Ia nfili ra rarenar ma rorang,

† **1:15 1:15** Wan i rfanara ia ne, Asia, lan a nana'a negara Turki ni lihir varat.

boma na'a amar i veka nma
yai, na rira vava'at kakiwal
vali na'a Kristus Yesus wan i
nfitik nyadat.
11-12 Ba fara mtahang nal
ralam na'a susa ra, tevek
vaivatul ovi kena urun:
"Wean i tovu roak na'a Kris-
tus Ni matmatan,
na veka tva'at vali ovu
Ia.
Wean i tatahang ralad na'a
afa susa ra,
na ita veka tfareta vali
ovu Ia na'ut i nma
ewal.
Na'uk wean i tfalak ne wol
torang roak Ia,
na Ia veka nfalak vali
ne, wol nka'a ita.
13 Wean i ita tfadoku ma wol
torang roak Ia,
na Ia veka not-nala
watan afa ovi nfalak
ra, tevek Ia nfakena
lahir Ni tnorung ra."

Timotius nfangnanang ira ma deka rorang vaivatul ovi rfarsangal Ubu Ni vaivatul ra

14 Timotius, eka fwang-
nanang tamata ovi rorang
Yesus na'a afa ovi ufalak
ra. Ubu nala ngrebat verin
oa ma msurak ira ma deka
vair na'a vaivatul ihirira ra.
Afa avyai wol ihir akataka,
ovu veka rot-visal tamata ovi
rarenar, rira inorang a.
15 Msi'ik ma lolin ma mair
Ubu Ni vaivatul mnga'un ra,
ma ntorung ma fwabana Ni
karya. Mkarya ma dawan,
boma ti naran mu amar
kena ma mdiri Ubu wahan
ralan, na wol mwa'it. Oa
musti mka'a Ubu Ni vaivatul
ra ma mair ma lolin tamata
ra.
16 Deka morang ngrihi ovi
rfarsangal Ubu Ni vaivatul
ra. Afa ovi tamata avyai rair
ra rotu ma tamata ra rfaroa
tenarira tali Ubu.
17 Afa ovi rair ra ra'an
ralarira ra wean suhut
ngnea-ngnuban i nsoru ma
na'an tamata tenan a. Tali
tamata avyai, na tamata
irua nararira Himeneus ovu
Filetus.
18 Ira rban-talik roak
linga'an i kena, ba rotu ma
tamata boku wol rorang
roak Yesus. Ira rfalak ne,
Ubu nfava'at munuk roak
tamata ra tali matmatan.
19 Velik ne wean inyai,
na Ubu Ni vaivatul ra kena
urun, ba torang watan. Ubu
Ni vaivatul ra wean vatu
dawan ovi rotu na'a rahan
ni fanderen ma nangrebat
urun. Na'a vatu dawan
avyai rwalur ne, "Duila'a
nka'a Ni tamata ra munuk,"
ovu Ia nfalak vali ne,
"Tamata iki watan nfalak
ne Duila'a Ni ia, na musti
ntalik ma deka notu kikyai
salasilan ra."*
20 Baba, eka mrenar vai-
vatul kamkuma ovi. Na'a
rahan dawan isa, na trea
binan ovu ta'a rivun ma rotu
boku tali masa, boku tali
perak, na boku vali tali aa
te bal. Tamata ra rala binan
ovu ta'a ovi rotu tali masa
te perak na'a amar dawan,
te wean i mangun ra rma,
na'uk binan ovu ta'a liak
ra rala ma amar-amar al
rafna'an na'a.
21 Ba wean i tamata isa
ntalik roak tali afa ovi wol
lolin ra, na Ubu veka nfili ia
ma nkarya verin Ia. Ia veka

* **2:19 2:19** Bilangan 16:5

wean binan lolin ovi tamata
ra rala ma ralang rira man-
gun ra. Ubu Ni roak tamata
yai, ba ni vava'at nmerat. Ia
ntorung ma novu karya lolin
ra munuk.
22 Ba wean inyai ta baba,
na deka motu afa sian ovi
tuvmarmuri ba'i rotu ra.
Mkarya ma dawan ma mu
vava'at nmalola, ovu ralam
urun ma fwakena afa ovi
fwalak ma rotu ra. Fara
mu silobang a dawan ovu
mdava ni malinan watan.
Motu wean inyai vali ovu
tamata ovi ralarira urun ma
raraning Duila'a.
23 Deka morang tamata ovi
vair ma rangrihi afa ovi
boda-badi ra. Oa mka'a roak
ne, afa avyai rotu watan mi
rsingarahi i.
24 Na'uk tamata ovi rkarya
verin Ubu deka rsingarahi
ovu tamata liak. Ira musti
rmarkai verin tamata ra
munuk, ovu rsiair ma lolin,
ovu vali rira fikiran a
blawat.
25 Ira musti rfakabava
tenarira ra ma al rsurak ovu
rtabu tamata ovi rangal ira,
boma Ubu ki nkarya na'a
ralarira ra. Fara rahil ma
rtalik tali rira salasilan ra,
boma rorang ne, Ubu Ni
vaivatul ra kena urun.
26 Wean inyai beti rka'a
ne, lan ana nitdawan
nweang nala ira ma rorang
ni linga'an. Na'uk fiang ini,
rorang roak Ubu Ni vaivatul
ra, ba nitdawan wol not-nala
roak ira.

3

*Susa dawan na'a amar ovi
veka rma ini*

1 Baba, mrenar ma lolin
afa ovi mane ufalak ini.
Na'ut i amar ra mane rlia
roak, na veka susa dawan
ila'a.
2 Tevek tamata ra veka
rfikir a'uk tenarira ra, ovu
rlobang rira kubang ra. Ira
veka rfakaratat tenarira ra
ma rfamalik rira metan ra.
Ira veka inar ma rfalak sian
tamata ra, ovu rafena ma
rorang renarir-yamarira ra.
Ira veka rafena ma rfalak
fara weninyai verin tamata
ovi rlobang ira, ovu vali wol
rorang Ubu.
3 Ira wol rka'a ma
rsilobang, rafena ma rabun
afa sian ovi tamata ra
rotu verin ira, ovu inar
ma rsiklabir ma rfalak
sian tamata ra. Ira veka
wol rkamlabir ma rtahang
ralarira ra, ba rsivaval sian,
ovu rangal afa ovi lolin ra.
4 Ira inar ma rfedi rira
kida ra verin tamata ovi wol
inar lahir ira, ovu rotu afa
ovi sian ra tia ma watan,
ma wol rfikir aran afa ovi
rotu ra. Ira rfadawang a'uk
tenarira ra ovu rotu a'uk
afa ovi inarira, na'uk wol
rlobang lahir Ubu.
5 Ira iva'ur ma rti rira
rahan falurut a, ma rotu
ma felarira ra wean tamata
ovi rorang Ubu, na'uk rira
vava'at ra rfaturu ne, wol
rorang Ia. Fwaroa tenam a
tali tamata avyai.

6 Tevek tali tamata avyai,
na tamata boku rti fanfonak
watan ira na'a tamata liak
rira rahan ra, ma rweang
vata ovi rira fikiran ra
katketa ma rorang a'uk afa
ovi rfalak ra. Vata ovi rira
salasilan ra rivun, ba rorang

a'uk rira ininan sian ra.
7 Vata ovi inar ma tamata
ra rair afa ngorva'an ra
verin ira, na'uk wol rfan-
aran afa ovi kena ra.
8 Tamata siweang avyai
wearira Yanes ovu Yambres.
Lan a, ira rangal Musa. Ba
wean vali inyai verin tamata
ovi rangal afa ovi kena ra.
Ira ulurira ralan ra rasmotak
watan ovu rira inorang wol
kena lahir, ba afa ovi rotu
ma Ubu nala'ing ira.*
9 Na'uk wol uturira, tevek
tamata rivun veka rsi'ik ma
rka'a lahir rira boda-badi ra,
wean lahir Yanes irua Yam-
bres rira boda-badi ra.

Paulus ni snurak situli verin Timotius

10 Na'uk oa mka'a munuk
roak afa ovi air ra, ning
vava'at a, ning dardirin a
ovu ning inorang na'a Yesus
Kristus. Oa mka'a vali ne
utahang nal ralang ovu ning
silobang a.
11 Oa msi'ik roak ne
tamata ra rwi-rwa ya'a, ovu
ning susa ra. Ira rotu afa
ovi na'a kota Antiokhia, kota
Ikonium ovu kota Listra.†
Tamata ra rotu sian urun
ya'a, na'uk Duila'a novun
ya'a ma wol akataka.
12 Ba wean inyai, na iki
watan inan ma ni vava'at
nmalola ovu Kristus Yesus,
na tamata ra veka rwi-rwa
vali ia.
13 Na'uk tamata sian ra
ovu tamata siweang ra rira
sian veka ntafal ila'a. Ira
veka rsiklabir-sikual ira, ovu
tamata liak veka rlabir vali
ira.
14 Na'uk oa ta baba,
morang a'uk afa ovi kena ra.
Morang lalawatan afa lolin
ovi amair roak verin oa yai,
tevek oa mka'a ne ami amair
roak oa, ovu afa ovi amair ra
kena.
15 Oa mungnanang vali ne
tali mu kako'u, na mka'a
roak Surat Ralan ihin a. Ubu
Ni vaivatul ra rfaturu ne,
wean inba ma mu vava'at
kakiwal, tevek morang a'uk
Kristus Yesus.
16 Vaivatul ovi rna'a Surat
Ralan a, munuk lahir rtali
Ubu, ovu kena, ma tala
vaivatul avyai ma tair ovu
tatabu tamata ra ma rfakena
rira sala ra. Surat Ralan
kena vali ma nair tamata
ra, boma rira vava'at ra
rmalola.
17 Wean inyai, na Surat
Ralan nlobang Ubu Ni
tamata ra munuk, boma
nfakesi ira ma rot-nala afa
lolin ra munuk.

4

Iva'um na'a mu tnorung a

1 O Timotius! Ya'a ralang
urun ma usurak lahir oa
na'a Ubu ovu Yesus Kris-
tus wahan ralan a. Na'a
amar i Yesus Kristus veka
nma ewal ma nfareta tamata
ra wean lahir Raja, na Ia
veka nfaleka inukun verin
tamata ovi rmata roak ovu
ovi rva'at obin. Ba usurak oa
ne:
2 Fwamalik Ubu Ni vai-
vatul ra verin tamata ra.

* **3:8 3:8** Ita wol tsi'ik Yanes irua Yambres nararira ra na'a Perjanjian Mnanat. Snain a Yahudi rira tomu nfamalik ne, lalan a tamata irua ini limar vu'un ma rotu afa farian na'a Mesir. † **3:11 3:11** Kisah 13:14-52, 14:1-7, 8-20

Mususan wam, boma velik ne inar te wol inar ma rarenar, na'uk mungrihi watan. Fwakena tamata ovi rair afa ovi wol kena ra, mtabu tamata ovi rotu afa sian ra ovu fwaloling ira ma rotu afa lolin watan. Wean i mair ira, na mtahang ralam ma dawan.

3 Tevek naran ni amar ana, tamata ra veka rafena ma rarenar tamata ovi rair afa ovi kena ra, na'uk veka rorang watan afa ovi inar ra. Ira veka rasdovu guru rivun ma rair afa ovi inar ma rarenar a.

4 Ira veka rafena ma rarenar Ubu Ni vaivatul ra, na'uk inar ma rarenar tomu ovi wol kena ra.

5 Usurak oa ta baba, ma velik ne sian te lolin, na mususan wam ma lolin. Mtahang ralam watan na'a mu susa ra. Fwabana mu karya ma fwamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ra. Fwabana ma lolin vali mu karya liak ovi Ubu nala verin oa.

6 Ya'a ala roak ning vava'at neluk persembahan verin Ubu, ovu ning amar sarseri roak ma umata.*

7 Ya'a orang ma lolin roak banbanan i Ubu nala verin ya'a. Otu munuk roak karya ovi Ubu nala verin ya'a, ovu ufamalik lalawatan dida inorang na'a Yesus Kristus.

8 Ba unaban watan ma amar kena, ma Duila'a veka naval ya'a na'a lanit ratan, tevek ning vava'at kena ovu Ia. Ia veka nukun tamata ra ovu Ni inukun mnga'un. Duila'a wol mane naval watan ya'a, na'uk verin tamata ovi rlobang Ia ovu inar urun ma nma ewal.

Paulus nala snurak verin Timotius

9 Timotius, yarak mdava linga'an ma mwa ma itrua na'a ini veki.

10 Ufalak wean inyai, tevek Demas nti talik roak ya'a ma nti kota Tesalonika, tevek nlobang afa ovi rna'a lanit ivavan ini. Kreskes nti propinsi Galatia, na Titus nti vali ma nana'a propinsi Dalmatia.

11 Lukas a'uk sa'i ndoku ovu ya'a. Ba mdava Markus ma mirua mya ini, tevek nlobang ya'a na'a ning karya.

12 Ya'a usinir roak Tikhikus ma nti kota Efesus.

13 Ba amar i veka mwa ini, na mtaha ning ravit blawat i ufadoku verin Karpus na'a kota Troas. Mtaha vali ning buku ra. Ya'a inak buku ovi rotu tali afwatan ulin ra nlia munuk buku liak ra.

14 Aleksander i ba'i notu binan ovu afa liak ra tali tembaga notu sian da'in ya'a, ba Ubu veka nbalas ni afa sian ovi notu ra.

15 Msi'ik wam ma lolin, tevek ia nangal ma dawan Ivar Lolin i amfamalik a.

16 Amar i betfasa ulotar tenang na'a fareta, na wol tamata isa vali nma ma nfatuang ya'a, na'uk rti talik munuk ya'a. Era verin Ubu ma deka nukun ira na'a afa yai.

---

* **4:6 4:6** Paulus laran veka nvoat, wean anggur i tamata Yahudi ra ba'i rala ma neluk rira persembahan te korban verin Ubu. Keluaran 29:38-41; Filipi 2:17

17 Na'uk Duila'a nfatuang
ya'a ma nfangrebat ya'a, ba
ufamalik Ni Ivar Lolin a
verin tamata ovi wol Yahudi
ra ma rarenar munuk. Ubu
nlobang ya'a ma tamata ovi
mane rfedan ya'a wol rot-
nala.
18 Duila'a veka nbelat ya'a
ma nfaroa sian tali ya'a. Ia
veka novun ya'a ma ti una'a
Ni Fareta na'a lanit ratan.
Ita tfadawang Ia lalawatan.
Kena urun!

Paulus nala snurak situli

19 Ya'a ala salam verin
Priskila, Akwila ovu Onesi-
forus ni rahan teta.
20 Erastus nleal kota Korin-
tus obin, na uban-talik vali
Trofimus na'a kota Miletus,
tevek na'ut inyai, na nawar
ia.
21 Radridin sarseri roak,
ba mususan wam ma mwa
ini kikyai. Ebulus, Pudes,
Linus, Klaudia ovu tamata
liak ovi rorang Yesus rala
salam verin oa.
22 Fara Duila'a nfatuang oa
ovu nfangrebat ralam a, ovu
vali naflahar bir tinemun.
Surat i ususan ini, lawan
watan ini.
Ya'a Paulus, ala salam verin
mia

Paulus ni surat verin Titus

Tbas afa ovi veki

Titus wol tamata Yahudi ia, na'uk norang Yesus mnanat roak. Ia notu kida ovu Paulus ma irua rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a (2 Korintus 8:23; Galatia 2:1-3). Paulus ntulis surat ini verin Titus, na'ut i Titus na'a wan i rfanara ia ne, nuhu Kreta. Paulus nfalak ma Titus nana'a inyai, boma nban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a inyai.

Na'a Paulus ni surat ini, na nera verin Titus ma nwanar ma lolin tamata ovi rorang Yesus na'a Kreta (1:5). Ia nfangnanang Titus na'a vava'at i inovan verin dawan kareda ovi reluk penatua (1:6-9). Ia nair Titus na'a i wean inba ma nair tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra ma inovan ovu afa ovi kena ra. Ia nair vata ovu brana ovi tuvu roak ira, tuvmarmuri ra, ovu vali tamata sansinir ra (2:1-10). Ia nair vali na'a i wean inba ma tamata avyai munuk rira vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus (3:1-11).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-4)
2. Afa ovi Paulus nfalak ma Titus musti notu (pasal 1:5—3:11)
   a. Paulus nfalak ne, wean i rfili dawan kareda ovi reluk penatua na'a rira sidovung a, na dawan kareda avyai rira vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus (1:5-9), ovu ira musti bisma rfalak teri tamata ovi rair afa ovi wol kena ra. (1:10-16)
   b. Paulus nfalak vali verin Titus, ma nsurak tamata ovi rorang Yesus, boma rira vava'at ra inovan ovu afa kena ovi rair roak a. (2:1-15)
   c. Paulus nsurak ia ma nfangnanang ira ma rorang afa ovi fareta ra rfalak, ovu rira afa ovi rotu ra musti lolin. (3:1-8)
   d. Paulus nsurak ia ma nfaroa tenan a tali tamata ovi rfamalik uburir-nusirira nararira ra, ovu rsingarahi na'a Musa ni inukun ra. (3:9-11)
3. Paulus ni afa ovi nera marmuri lalean a ovu nala ni salam a. (3:12-15)

Paulus nsurak Titus

1 Ya'a Paulus, ususan surat ini verin oa ta baba. Ya'a eluk Ubu Ni sansinir ovu Yesus Kristus Ni rasul. Ubu nfili ovu nsinir ya'a ma ti ulobang tamata ovi Ia nfili ra, boma rira inorang nmela. Ning varvara vali ma air afa ovi kena ra verin ira, boma rorang urun Ubu.

2 Tamata avyai rka'a afa kena ovi air verin ira, ba rnaban vava'at kakiwal i Ubu ntorung roak. Ubu wol notu lanit ivavan obin, na nfadoku roak tnorung ini.

Ita bisma torang lahir Ubu,
tevek wol nsiklabir.
3 Ubu nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at
kakiwal. Ia nfareta ya'a ma
ufamalik Ni Ivar Lolin a. Ia
nfili ya'a, boma naran amar
i nfadoku roak ma tamata
ra rarenar Ni vaivatul ra, na
ufamalik Ni Ivar Lolin a.
4 Titus, ya'a ala oa ma
meluk yanak lalean, tevek
itrua torang roak Yesus Kris-
tus. Fara Yamadida Ubila'a
ovu Yesus Kristus i nsikat
ita tali dida salasilan ra, ma
dida vava'at kakiwal, nala Ni
rala lolin a verin oa, ma mu
vava'at malinan watan.

Titus ni karya na'a nuhu Kreta

5 Lan ana, uti talik oa na'a
nuhu Kreta, boma msi'ik
dida karya ovi wol kena
obin. Ufalak vali verin oa
ma fwili dawan kareda ovi
reluk penatua* lokat ahu,
wean i usurak roak verin oa.
6 Wean i fwili tamata
ra ma rna'a dawan kareda
ovi reluk penatua, na fwili
tamata ovi wol rira sala,
boma tamata ra deka rfasala
nala ira. Ira awarira ik-
isa watan, ovu yanarira
ra musti rorang vali Yesus.
Deka fwili tamata ovi ya-
narira ra rotu afa ovi wol
inovan ra, te ulurira vatu ma
wol rorang renarir-yamarira
ra.
7 Dawan kareda† ovi rban-
ulu verin rira sidovung ra
rasusan Ubu Ni karya. Wean
inyai bi, musti fwili tamata
ovi wol rira sala, boma
tamata ra wol rfasala ira.
Ira wol rfakaratat tenarira
ra, wol rfarlan ma rangrova,
wol ranavut, wol rsitaha ovu
wol wahar kubang.
8 Ira musti inar ma tamata
ra ralola ira na'a rira ra-
han ra. Ira musti inar vali
ma rotu a'uk afa lolin, rta-
hang nal ralarira na'a afaka
watan, rasusan ma lolin rira
vava'at ra, rira vava'at ra
rmalola ovu rmerat.
9 Tamata ovi fwili ra musti
rorang ma lolin afa kena ovi
tair roak verin ira, boma
rlobang ma rair tamata ra
na'a afa kena avyai. Ira
musti rsurak vali tamata ovi
rangal afa ovi rair ra, boma
rka'a rira sala ra.
10 Tevek tamata rivun ila'a
rangal afa kena ovi tair ra.
Nlia tali inyai munuk, na
tamata ovi rorang Yahudi
rira inukun i nfalak ne,
musti rsunat rira brana ra.
Ira rsiweang sian ma rala
vaivatul ovi wol kena ra ma
rair tamata ra, ovu lunar
dawan watan, na'uk wol rot-
nala akataka.
11 Tamata ovi wear inyai,
fwalak teri ira ma deka rsi-
air kikyai, tevek ira rti tia
ma watan tamata rira rahan
ra, ma rair afa ovi wol kena
ra verin ira. Tamata ovi
rarenar ira wol rka'a roak
ne, raroal te rara. Ira rsiair

---

* **1:5 1:5** Msi'ik Kisah 11:30 † **1:7 1:7** Vai Yunani npake vaivatul *episkopos* na'a ayat ini. *Episkopos* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Tafsiran rivun rfalak ne, *episkopos* ini ovu *presbuterous* (*penatua* - msi'ik Titus 1:6; Kisah 11:30) irua ihirira wer isa watan, te rfamalik van (jabatan) isa watan verin dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penilik jemaat,* na'uk kareda boku rpake vali *uskup.*

ma rdava kubang watan, ba
afa ovi rotu ra sian da'in.
12 Lan ana, tamata Kreta
isa i neluk rira nabi nfalak
ne, “Tamata Kreta rsiklabir
sian. Ira rira vava'at a
wean afwatan ra ma rotu
lalawatan afa ovi sian ra,
rbosa sian ovu inar ma
rafna'an watan.”
13 Afa ovi nfalak ra kena.
Ba mtabu ma dawan ira,
boma rorang a'uk Yesus Ni
vaivatul ra.
14 Mtabu vali ira ma deka
rorang kikyai Yahudi rira
tomu siklabir ra, ovu rira
adat ra rtali tamata ovi ran-
gal afa ovi kena ra.
15 Verin tamata ovi
ralarira ra rmerat, na
afakataka watan rmerat.
Na'uk verin tamata ovi wol
rorang Ubu ovu ralarira
ngra, na wol afa isa vali
nmerat, tevek rira fikiran
ovu ralar ila'a ngra-ngrodi
vali.
16 Ira rfalak ne, rka'a Ubu,
na'uk afa ovi rotu ra wol
kena ovu rira vaivatul ra.
Ira rira vava'at sian ma wol
rorang lahir Ubu, ovu wol
rot-nala afa ovi lolin ra.

2

Paulus nsurak Titus na'a tamata ovi rorang Yesus rira vava'at ra

1 Titus, oa musti mair
lalawatan afa ovi kena ra.
2 Oa musti msurak brana
ovi tuvu roak ira, boma
rka'a ma rsi'ik ma lolin rira
vava'at ra. Ira musti rka'a
warira vali, boma tamata
ra ralang ira, ovu musti
rira fikiran ra blawat. Ira
musti ralarira urun ma ro-
rang Ubu Ni vaivatul ra, ovu
vali ralar lolin ma rlobang
tamata ra. Ira musti rtahang
nal ralarira ra na'a afaka
watan, boma rira inorang
nangrebat.

3 Mair vali wean inyai
verin itvata ra, boma rira
afa ovi rotu ra rfaturu ne,
rorang Ubu. Ira wol rfalak
sian tamata ra, wol ranavut
ovu musti rair afa ovi kena
ra.
4 Itvata ra rotu wean in-
yai, boma rair vata tuvmar-
muri ra ma rka'a ma rlobang
awarira ra ovu yanarira ra,
5 rka'a warira ma rira
fikiran ra blawat, ovu
ralarira ra rmerat. Ira musti
rmarkai, ovu iva'ur ma rsi'ik
ma lolin rira rahan teta ra,
ovu ralarira lolin watan ma
rorang awarira ra. Ira rotu
afa avyai, boma tamata ra
deka rfalak sian Ubu Ni
vaivatul ra.

6 Msurak vali brana tu-
vmarmuri ra wean inyai,
boma rtahang nal ralarira
na'a afaka watan.
7 Titus, msi'ik wam ma
lolin na'a afakataka munuk,
boma tamata ra rsi'ik mu
vava'at a, na inar ma ro-
rang oa. Wean i mair
tamata ra, na ralam urun
ovu mu vava'at nmalola,
boma ralang oa.
8 Msiair ovu vaivatul ovi
kena ra, boma tamata ra
deka rfasala oa. Motu wean
inyai, na tamata ovi mane
rangal oa veka rma'it, tevek
wol rdav-nala linga'an ma
rfalak sian ita.

9 Mair tamata sansinir ra
ma rot-orang afa ovi duarira
ra rfalak na'a afakataka
watan, ovu rfaloling ralarira

ra. Ira deka rsingarahi ovu duarira ra,
10 ovu deka rbori vali rira metan ra. Na'a afaka watan, na rira vava'at ra musti rfaturu ne, tamata lolin ira. Rotu wean inyai, boma duarira ra rorang ira ovu tamata ra inar ma rarenar ivar na'a Ubu i nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal.

11 Mair afa avyai, tevek Ubu nfaturu roak Ni rala lolin verin tamata ra munuk, boma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.
12 Ubu nair ita ovu Ni rala lolin a, ma deka totu afa ovi wol inan ra, ovu deka torang afa sian ovi rna'a lanit ivavan ini. Ni rala lolin notu ma tatahang nal ralad ra na'a afaka watan, ovu torang urun Ia, ovu vali dida vava'at ra rmalola.
13 Ita tnaban ma tfaklo'i a'uk dida vava'at ra na'a amar dawan i veka notu ma inadida. Na'a amar yai, na tamata ra munuk veka rsi'ik Yesus Kristus nma ewal ovu Ni ngrebat i nfitik nyadat a, ovu nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Ia Ubu Ia, ovu Ni dawan nlia munuk afakataka.
14 Ia nala roak tenan a ma al ntevut ita tali dida salasilan ra. Ia nfamerat vali raladida ra, tevek Ni munuk ita, ovu notu ma inadida ma totu a'uk lolin a.

15 Baba, era ma mair munuk afa ovi ufalak roak verin oa. Msurak tamata ovi rorang Yesus na'a inyai ovu ngrebat i ntali Ubu. Msi'ik ma lolin, boma tamata ra rarenar ma lolin afa ovi mair verin ira.

3

Paulus nfamalik Ubu Ni banbanan verin tamata ovi rorang Yesus

1 Fwangnanang tamata ovi rorang Yesus, ma ralang ovu rot-orang afa ovi rira dawan fareta ra ovu rira dawan liak ra rfalak a. Ira musti rasusan tenarira ra ma rotu a'uk afa ovi lolin ra.
2 Fwalak ma deka rfalak sian tamata ra, na'uk rsialang ira ovu rsiotu lolin ira ovu tamata iki watan. Ira musti rfakabava tenarira ra ovu rdava watan malinan a.
3 Tevek lan ana, raladida ra vu watan ma totu lalawatan afa ovi wol kena ra. Ita totu vali wean ini: ita wol tot-orang Ubu Ni vaivatul ra, ovu torang watan dida ininan sian ra ma salasilan nfareta ita. Dida fikiran ra sian, tbo'itea ovu ralad sian tamata ra, tsisala ralad ovu tamata liak ra, ovu isa wol inan lahir isa.
4 Velik ne lan a, totu afa sian avyai, na'uk Ubu nfaturu Ni rala lolin a, ovu Ni silobang verin ita. Ia nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal.
5 Ubu wol nsikat ita tali dida salasilan ra, tevek afa lolin ovi totu ra, na'uk Ia ka'i nfaturu Ni silobang a verin ita. Ia nsikat ita tali dida salasilan ra nahu Ni Roh i nfamerat raladida ra, ovu nala vava'at ngorva'an verin ita.
6 Ubu nala Ni Roh verin ita ma nkarya ma dawan na'a

raladida ra, tevek Yesus Kristus nmata ma nsikat ita tali
dida salasilan ra, ma dida
vava'at kakiwal.
7 Ubu notu wean inyai,
tevek Ni rala lolin verin ita.
Ia nfadoku ne, wol dida
salasilan roak. Ba tnaban
vava'at kakiwal i Ubu veka
nala verin ita, tevek Yama-
dida verin Ia.
8 Vaivatul avyai kena
munuk lahir, ba morang
a'uk. Ba wean i mair tamata
ra, na fwamalik afa ovi
ufalak ra, boma tamata ovi
rorang Ubu, ralarira urun
ma rotu lalawatan afa ovi
lolin ra. Afa ovi air ra lolin
watan ma rlobang tamata
ra.
9 Baba, fwaroa tenam
tali tamata ovi vair na'a
tomu ovi rfamalik ubud-
nusid nararira ra, ovu
rsingarahi na'a Musa ni
inukun. Afa avyai munuk
wol ihir akataka, ovu wol
rlobang tamata ra.
10 Mtabu tamata ovi mane
rkama'ar dida sidovung ra.
Wean i wol rtalik, na mtabu
ira fasa ewal. Wean i rafena
watan obin, na deka mkam-
labir ira.
11 Oa mka'a roak ne,
tamata ovi wearira inyai
rafena ma rorang afa ovi
kena ra, ma rotu a'uk
salasilan ra. Tamata avyai
rira salasilan ra rfaturu
ne, sala roak ira na'a Ubu
wahan ralan a.

Paulus nala snurak situli

12 Ya'a veka usinir
Artemas te Tikhikus ma ti
nfatuang oa. Wean i nti
naran roak, na yarak mdava
linga'an ma mwa ma mtuan
ya'a na'a kota Nikopolis,
tevek uvolan roak mane uti
kota yai, ma una'a inyai
na'ut i radridin a dawan.
13 Msi'ik ma lolin ma
mlobang Zenas i ni kaka'a
dawan na'a inukun ra, ovu
Apolos. Ira mane rti wan
liak, ba mlobang ira ovu afa
ovi veka rtaha ra na'a rira
banbanan.
14 Tamata ovi rorang Yesus
na'a nuhu Kreta yai musti
rotu lalawatan afa ovi lolin
ra, ma rlobang tamata ovi
rtuan susa ra. Tamata ovi ro-
rang Yesus rotu wean inyai,
boma rira vava'at ra fyawar.
15 Ami mam tinemun
amala salam verin mia.
Myala salam vali verin
tamata inorang ovi rlobang
ita.
Fara Ubu naflahar bir tine-
mun. Ning surat a lawan
watan ini.
Salam tali ya'a, Paulus

Paulus ni surat verin Filemon

Tbas afa ovi veki

Paulus ntulis surat ini verin ni kida i naran Filemon. Filemon ini norang roak Yesus, ovu nleal kota Kolose. Filemon ni tamata sansinir isa naran Onesimus. Onesimus ini nafla talik Filemon ma nti kota Roma. Na'ut inyai, na ra'abu'i Paulus na'a Roma, tevek nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Ita wol tka'a ne, wean inbinimi Onesimus ntuan Paulus na'a Roma, na'uk Paulus nsurak ovu nair ia ma norang roak Yesus.

Nata Paulus nfalak verin Onesimus ne, "Ni lolin a mewal oa muti verin duam a." Na'uk Onesimus nbobar ma newal ia ma ti ntuan Filemon, tevek nfikir ne, Filemon veka nukun ia, tevek nafla talik roak Filemon. Paulus nfalak ne, "Ia veka wol nukun oa. Ya'a veka utulis surat verin Filemon ma era verin ia, ma nabun oa." Ba Paulus ni surat i ntulis verin Filemon ini, ia nera verin Filemon ma nabun Onesimus. Ia nera vali ma Filemon nal-ewal Onesimus ovu lolin watan, ovu deka nanovak kikyai ne, Onesimus yai tamata sansinir ia. Na'uk nanovak watan ne, teran a valin tamata inorang ia.

Onesimus naran a na'a vai Yunani ihin a ne, "fyawan" te "bisma tpake ia na'a dida karya." Paulus nfalak ne, lan a Onesimus wol fyawan lahir verin duan a. Na'uk fiang ini ia norang roak Duila'a Yesus, ba fyawan roak (1:11).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan a. (1:1-3)
2. Paulus nfadawang Filemon, tevek ni silobang ovu ni inorang a verin Yesus. (1:4-7)
3. Paulus nera verin Filemon ma nabun Onesimus. (1:8-22)
4. Paulus nala Salam i nban-muri a (1:23-25)

Paulus nala salam verin Filemon

1 Ya'a ini Paulus, tamata ra ra'abu'i ya'a, tevek orang Kristus Yesus. Filemon, amrua terad i Timotius amasusan surat ini verin oa. Kida, amala roak oa na'a ralamami ra, ovu movu roak ami na'a mami karya a.

2 Surat ini vali verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a mu rahan, ovu urad i Apfia, ovu vali Arkhipus i nkarya ma dawan ovu ami ma amamunuk amfabana Ubu Ni karya.

3 Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus, ma fara nala Ni rala lolin verin mia, ma bira vava'at ra malinan watan.

Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu

4 Kida, lokat amar i uflurut verin oa, na ufalak fara weninyai verin Ubu,

5 tevek urenar roak ne, morang lalawatan Duila'a Yesus, ovu mu silobang a

dawan verin tamata ovi ro-
rang Ia.
6 Baba, ita totu kida roak
ovu itmunuk raladida isa
ovu Kristus, bi uflurut verin
oa, boma mu inorang a
ntafal ma dawan. Uflurut
ma fara mka'a munuk afa
lolin ovi Ubu notu roak verin
ita nahu Kristus.
7 Ya'a ralang a lolin urun,
tevek mlobang tamata ovi
rorang Yesus. Mu silobang
yai notu ma ralang lolin
urun ovu nfangrebat ralang
a, tevek motu ma tamata ovi
rorang Yesus ralarira ra lolin
vali.

Paulus nera verin Filemon ma nlobang Onesimus

8 Ba wean inyai, na ya'a
bis watan ma ala ngrebat i
ntali Kristus ma ufareta oa
ma motu afa ovi kena ra.
9 Na'uk era watan ma
motu, tevek uka'a roak ne,
mlobang tamata ovi rorang
Yesus. Ya'a Paulus, tuvu
roak ya'a ovu una'a bu'i
ralan, tevek orang Kristus
Yesus.
10 Mane era verin oa ma
mlobang tamata isa i wean
yanak ia, naran Onesimus.
Una'a bu'i ralan, na nma
nalola ya'a, ma ulobang roak
ia ma nka'a Ubu.
11 Lan ana, ia wol fyawan
lahir verin oa, na'uk fiang
ini fyawan urun. Wol mane
verin oa watan, na'uk verin
ya'a vali.
12 Ya'a ulobang ma dawan
Onesimus, na'uk ufalak ma
newal ia ti ma nlolak oa.
13 Velik aba, inak ma uta-
hang ia na'a ini ma nkati
oa, ma nlobang ya'a na'a
bu'i ralan. Una'a ini, tevek
ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin
a.
14 Na'uk wean i wol
mtorung, na ya'a wol
utahang vali ia, ovu wol
ukiwal oa, boma oa ka'i
fwadoku watan.
15 Snain Ubu nfadoku ma
Onesimus nti talik oa, na'uk
wol mnanat, boma mal-ewal
ia ma mirua kakiwal.
16 Fiang ini Onesimus wol
mane neluk tamata sansinir
watan verin oa, wean lan,
na'uk nlia tali inyai, na
ia norang roak Yesus, ovu
ulobang urun ia. Ia fyawan
urun verin ya'a, na'uk verin
oa, na nlia tali inyai! Tevek
Duila'a Ni ia, ovu vali oa mu
ia.
17 Wean i munovak ne,
itrua kida tevek torang Ubu,
na mal-ewal ia wean watan
i mala ya'a.
18 Wean i lan a nfaruki
roak oa, te ni utan na'a oa,
na ya'a ki uvara munuk afa
avyai.
19 Ya'a Paulus ka'i ususan
surat ini. Wean i Ones-
imus ni utan na'a oa, na
veka ubahir munuk. Na'uk
deka mublufang vali ne, oa
mu utan na'a ya'a, tevek
ulobang roak oa ma morang
Yesus.
20 Ba wean inyai ta kida,
na fara mlobang ya'a, tevek
itrua torang Duila'a. Fwalol-
ing ralang a, tevek torang
Kristus.
21 Ya'a ususan surat ini,
tevek uka'a roak ne, iva'um
ma motu afa i era verin oa.
Ya'a uka'a vali ne, oa veka
motu ma nlia tali afa i era
yai.

22 Ba wean inyai, na
mlobang ma fwadoku wan
isa na'a mu rahan a
ma una'a teri, tevek era
lablobang verin Ubu ma
nrenar bira falurut ra, ma
rfatalik ya'a tali bu'i ralan
ma tsituan ewal ita.
23 Ning kida isa naran
Epafras nala salam verin
oa. Amrua amna'a bu'i
ralan, tevek amorang Kris-
tus Yesus.
24 Ning kida boku vali
na'a Ubu Ni karya, nararira
Markus, Aristarkhus, Demas
ovu Lukas, rala vali salam
verin oa.
25 Fara Duila'a Yesus Kris-
tus nala Ni rala lolin a
verin mia ma naflahar mia.
Ning surat i utulis ini, lawan
watan ini.
Ya'a Paulus, ala salam verin
mia

Surat verin tamata Ibrani ra

Tbas afa ovi veki

Ita wol tka'a ne, tamata iki ntulis surat ini, tevek ia wol ntulis naran a na'a surat ini. Lyawan verin ita ne, tamata i ntulis surat ini, ia tamata i nban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus. Ia nka'a urun Perjanjian Mnanat ihin a, na'uk ia wol ntali Yesus Ni tamata ovi rarenar ovu rsi'ik lahir Ia (Ibrani 2:3).

Tali lalan a rfanara surat ini ne, "Surat verin tamata Ibrani ra." "Tamata Ibrani" ihin a ne, tamata Yahudi te tamata Israel ra. Velik aba, ita wol tka'a ne, rtulis surat ini verin tamata aba, ovu vali wol tka'a ne, ira rna'a inba. Wean i tbas surat ini ihin a, na lyawan urun ne, surat ini verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung, ovu tamata ra rwi-rwa ira, tevek rira inorang a. Boku tali ira, tamata ra rfalak sian ira, boku ra'abu'i ira ovu boku vali tamata ktufan ra rwi-rwa ira ma rbori rira metan ra (10:32-34; 13:3, 13). Tali susa ovi rtuan ra, na boku tali ira ralarira kako'u (12:12). Boku tali ira wol rti roak rira sidovung a (10:25). Boku vali tali ira inar ma rorang ewal rira inorang lan a. Ira sarseri mane rafla talik rira inorang a verin Duila'a Yesus.

Tamata i ntulis surat ini nfalak afa itelu, wean ini: Ia inan ma nair ira, ia inan ma nfaloling ovu nfangrebat ralarira ra, ovu vali ia inan ma ntabu te nsurak a nair ira. Ia nair ira ne, Ubu Yanan i nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ra, inyai Yesus. Ia Ni dawan a nlia Ubu Ni sansinir ra na'a lanit ratan, ovu vali nabi Musa (1:1—4:13). Yesus neluk Mela Falurut ila'a, ovu Ni dawan nlia Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu rira mela falurut ra (4:14—7:28). Yesus nkarya ma lolin lia Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu rira mela falurut ra, tevek Ni karya nti naran lanit ratan, ovu Ia nfamalik Ubu Ni tnorung i lolin lia tnorung i Ubu nala verin Musa (8:1—10:18).

Tamata i ntulis surat ini nfangrebat ralarira ra, ma rorang watan Duila'a Yesus, ovu rtahang nal ralarira na'a rira susa ra. Ia nfangrebat ira ma deka rbobar ma rdiri Ubu wahan ralan, tevek Yesus nasusan roak linga'an verin ita ma tatuan Ia (4:16; 6:20; 10:19-23). Ia nfangrebat vali ira ma "ryari ira ovu Ubu" (3:10—4:11). Ryari ira ovu Ubu ihin aka? Tamata boku rfalak ne, wean i tmata roak ma tati lanit ratan, na wol tkarya roak dida karya ovi rna'a lanit ivavan a. Boku vali rfalak ne, tala munuk dida vava'at ra verin Ubu, ovu inadida ma Ia nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal, ovu deka mane tfaklo'i watan dida vava'at ra na'a dida afa ovi totu ra.

Tamata i ntulis surat ini nsurak ira, boma deka rafla talik rira inorang a verin Duila'a Yesus. Na'a surat ini, na ia nsurak te ntabu

falima ira ovu ni vaivatul ovi aleman ra (2:1-4; 3:7-19; 5:11—6:12; 10:26-39; 12:18-29). Ia nfalyawang verin ira ne, Ubu veka nukun tamata ovi rafla talik tali rira inorang a verin Yesus.

Surat ini ihin a

Vaivatul ovi rban-ulu: Yesus Ni dawan nlia tamata ovi lan rban-ulu verin tamata Yahudi ra na'a Ubu Ni Perjanjian Mnanat. (pasal 1:1—10:18)

a. Ni vaivatul ovi nfalak lan ra (1:1-4)
b. Yesus Ni dawan nlia Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan. (pasal 1:5—2:18)
c. Yesus Ni dawan nlia nabi Musa (pasal 3:1—4:13)
d. Yesus Mela Falurut Ila'a Ia, ovu Ni dawan a nlia Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu rira mela falurut ra. (pasal 4:14—7:28)
e. Yesus, dida Mela Falurut Ila'a Ia, Ni karya a lolin lia Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu mela falurut ra. (pasal 8:1—10:18)

Vaivatul ovi rorang vaivatul ovi rban-ulu: Deka tafla talik tali dida inorang a (pasal 10:19—12:29)

Tamata i ntulis Ibrani ni afa ovi nair marmuri ra (pasal 13)

Yesus Ni dawan a nlia nabi ra

1 Terang a valing averi, lalan ana Ubu nangrihi ma rivun roak verin ubud-nusid ra nahu Ni nabi ra. Ia nala linga'an rivun ma nangrihi verin ira.*

2 Na'uk na'a amar ovi lanit ivavan a mane namwear roak ini, na Ubu nangrihi roak verin ita nahu Yanan a. Ubu nfalak ma Yanan a notu lanit a ovu afa ovi rna'a lanit ivavan munuk. Ia nfadoku roak ma Yanan a veka Ni munuk afakataka.

3 Ia nfaturu lahir Ubu vanan i nfitik a nyadat, ovu vali Ubu felan mnga'un a. Ia Ni ngrebat ma nwanar afakataka munuk na'a lanit ovu lanit ivavan ovu Ni vaivatul ra. Ia na'i vatuk tamata rira salasilan ra munuk roak, beti ndoku Ubu i Ni dawan nlia munuk afakataka Ni lihir mela† a, na'a lanit ratan ma nfareta vali.

4 Ubu Yanan ini Ni fareta a nlia munuk Ubu Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan rira fareta. Inyai wean watan Ubu nala naran i lolin urun verin Ia ma al nalang Ia, ma nlia tali Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan, nararira ra.

Ubu Yanan a Ni ngrebat a nlia Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan ra

5 Ubu wol mane nangrihi verin Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan, wean i nangrihi verin Yanan, ma nfalak ne,
"Ya'a Yanak Oa!
Amar ini lahir, na ufalak verin Oa ne, Yamam Ya'a."‡

---

* **1:1** **1:1** Ubu nala linga'an rivun ma nangrihi verin tamata Yahudi uburir-nusirira ra, nahu Ni inukun ra, mujizat ra, ovu afa liak ra vali. † **1:3** **1:3** Ubu Yanan ndoku Ni lihir mela nfaturu ne, Ubu nalang urun Ia. ‡ **1:5** **1:5** 2 Samuel 7:14; 1 Tawarikh 17:13

Ubu nfalak vali ne,
“Ia Yaman Ya'a,
ovu Ya'a Yanak Ia.”§
6 Na'ut amar i Ubu novun
Yanan i ula lalean a nma
lanit ivavan a, na Ia nfalak
ne,
“Sansinir ovi rna'a lanit
ratan munuk musti
rsoak ma raraning
Ia.”*
7 Ubu nfamalik Ni sansinir
ovi rna'a lanit ratan a ne,
“Ya'a otu ma Ning sansinir
na'a lanit ratan ra
wearira lahir nait a,
ovu vali Ning sansinir
ra wearira yafu ongan
a.”†
8 Na'uk Ubu nfalak na'a
Yanan a wean ini,
“Oa ini Ubu i fwareta
lalawatan, nata ti wol
ni wahan,
ovu Oa fwareta ovu Ni
malolan a.
9 Wean i tamata ra rotu afa
ovi kena ra, na Oa
ralam a lolin urun,
na'uk wean i rotu afa ovi
sian ra, na Oa wol
inam lahir.
Ba Ubu, Duila'a i
morang Ia yai, nalang
Oa nlia tali Mu kida
liak ra: Ia nli'i ngul
na'a Oa ma neluk
faneak ne, nalang Oa
ma notu ma ralam
lolin urun.”‡
10 Ubu nfalak vali verin
Yanan ne,
“Oa ini Duila'a Oa! Tali lalan
a, na Oa motu lanit
ivavan ini,
ovu motu vali lanit a.
11 Afa avyai munuk veka
rmamu, na'uk Oa
veka mna'a, nata ti
wol ni wahan,
ovu vali afa avyai
munuk veka wearira
kadaravit ovi viar
roak a.
12 Oa veka motu ma lanit iva-
van namwear munuk,
wean i rdulan ravit
blawat vian i wol re-
luk roak ia.
Motu roak wean inyai,
beti motu lanit ivavan
ngorva'an. Na'uk Oa
veka weam watan lan
a, ovu Mu vava'at a
wol ni wahan.”§
13 Ubu wol nangrihi verin
Ni sansinir ovi rna'a lanit
ratan, wean Ia nangrihi
verin Yanan ne,
“Mdoku Ning lihir mela a,
ti naran i otu ma tamata
ovi rira sian Oa rsoak
nulu Oa.”*
14 Ba ita tanovak aka na'a
Ubu Ni sansinir ovi rna'a
lanit ratan a? Sansinir avyai,
roh ovi Ubu nsinir roak
ira ma rlobang tamata ovi
Ia nsikat roak ira tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal.

2

*Deka tafla talik dida ino-
rang a*

1 Ba terang a valing averi,
wean inyai bi musti tsi'ik
wadida ma lolin ma torang
urun Ubu Ni Ivar Lolin i
trenar roak a, boma deka
tafla talik dida inorang a.

§ **1:5 1:5** Mazmur 2:7 * **1:6 1:6** Mazmur 97:7 † **1:7 1:7** Mazmur 104:4 ‡ **1:9 1:9** Mazmur 45:7-8 § **1:12 1:12** Mazmur 102:25-27 * **1:13 1:13** Teks Yunani (secara harfiah na'a Vaidida) nfalak ne, ***ti naran i otu munuk ma tamata ovi rira sian Oa reluk wan ma metar eam ra na'a***. Mazmur 110:1

2 Ubu Ni vaivatul ovi Ni
sansinir ra tali lanit ratan
rfamalik verin ubud-nusid
ra tali lalan, kena lalawatan.
Ba tamata ovi wol rot-orang
vaivatul avyai rtuan roak
inukun i inovan ovu afa sala
ovi rotu ra.*
3 Ubu nsikat roak ita tali
dida salasilan ra, ma dida
vava'at kakiwal. Afa i
Ubu notu yai lolin urun, ba
tamata ovi wol rkamlabir
afa yai, na Ia veka nukun
ira ma ntafal ma aleman.
Duila'a Yesus ka'i nfamalik
lan Ubu Ni Ivar Lolin a. Nata
tamata ovi rarenar lan roak
Ivar yai tali Yesus, ti rfama-
lik vali verin ita ma tka'a ne,
Ivar yai kena lahir.
4 Ubu nfaturu ne, tamata
ovi rfamalik Ivar yai rira afa
ovi rfalak ra kena. Ia notu
wean inyai nahu Ni faneak
ovu mujizat ra, ma nfaturu
Ni ngrebat a ma tamata ra
rtalkaka. Ubu Ni Roh a nala
Ni ngrebat a verin tamata
ovi rorang Yesus, wean lahir
ralan nfalak a.

Yesus neluk linga'an ma tamata ra lolin ewal ovu Ubu

5 Lanit ivavan ngorva'an i
tfamalik a veka nma. Na'ut
inyai, na Ubu veka wol nala
ngrebat verin Ni sansinir ra
na'a lanit ratan ma rfareta.
6 Ita tka'a afa yai, tevek
rfalak roak na'a Surat Ralan
ne,
"Ubu, notu afakinimi mung-
nanang tamata ra?
Tamata ovi rna'a lanit
ivavan ini tamata
watan ira, na afakin-
imi msi'ik tamata
yanan a?†
7 Oa motu ma Mu sansinir
ovi rna'a lanit ratan
rira dawan nlia kedan
ia watan, na'uk wol
mnanat.‡
Ba Oa fwakaratat ia ovu
malang ma dawan ia.
8 Oa mala ngrebat verin
ia ma nfareta munuk
afakataka, ma wean
lahir i rsoak nulu ia."§
Beti tbas ne, ia nfareta
munuk afakataka. Ihin a ne,
wol afa isa vali ma tamata
ra wol rfareta. Fiang ini
wol trea obin ne, tamata ra
rfareta afakataka munuk.
9 Na'uk ita tka'a roak ne,
Yesus Ni ngrebat ma nfareta
afakataka munuk! Na'ut i
Ia nleal lanit ivavan ini, na
Ubu notu ma Ni sansinir ovi
rna'a lanit ratan rira dawan
nlia kedan Ia watan, na'uk
wol mnanat. Fiang ini Ubu
nfakaratat Ia ovu nalang ma
dawan Ia, tevek ntuan susa
dawan ma nmata. Ubu Ni
rala lolin a, bi Yesus nmata
ma al nakvanak tamata ra
munuk tali rira salasilan ra.
10 Ubu notu afakataka
munuk, ovu Ia notu ma
tamata ra munuk rfadawang
Ia. Ia nfadoku roak ma
Yesus ntuan susa rivun ma

* **2:2 2:2** Tafsiran etal dawan rfalak ne, vaivatul ovi Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan rfamalik, inyai inukun ovi Ubu nala verin Musa, ma ti nfamalik verin tamata Yahudi ra. † **2:6 2:6** Tafsiran etal dawan ra rfalak ne, ***tamata yanan*** na'a ayat ini, wol nfamalik Yesus. Nfamalik tamata ovi rna'a lanit ivavan a. Na'uk Yesus Ubu Yanan mnga'un Ia, ba nrata lanit ratan ma nfareta munuk afakataka. ‡ **2:7 2:7** Tafsiran etal dawan ra rfalak ne, ***ia*** na'a ayat ini, ihin a ne, tamata ra. Sama vali ovu ayat 8. § **2:8 2:8** Mazmur 8:5-7

neluk Raja i wol Ni salasilan,
ma nsikat tamata ra tali
rira salasilan ra. Ba afa
i nfadoku roak yai kena
urun! Ba tali Yesus Ni susa
avyai, na Ubu nasusan roak
linga'an ma nala tamata
rivun ma reluk yanan ra,
ma Ni dawan nvotuk na'a
ira vali.
11 Yesus na'i vatuk roak
dida salasilan ra, ba Ia
notu ma dida vava'at ra
rmerat urun. Yesus ovu
ita tamata ovi notu roak
ma dida vava'at ra rmerat
urun a, Yamadida isa watan.
Wean inyai bi, Yesus wol
nma'it ma nfalak ne, Ni tini-
man ita.
12 Yesus nfalak roak verin
Ubu ne,
"Ya'a veka ufamalik naram a
verin Ning tiniman ra,
ovu veka udedang verin
Oa ma ufadawang Oa
na'a rira sidovung a."*
13 Yesus nfalak vali ne,
"Ya'a veka ufaklo'i a'uk Ning
vava'at a verin Oa ta
Ubu."
Ia nfalak vali ne,
"Ini Ya'a ovu yanak ovi
Ubu mala roak verin
Ya'a."†
14 Ubu yanan ra tamata
vali ira, ba amar isa veka
rmata. Wean inyai bi, Yesus
neluk tamata ma nva'at
wean ita, boma tali Ni
matmatan a, na not-visal
nitdawan i ni ngrebat ma
nfareta matmatan a.
15 Lan a, tamata ra
munuk rva'at wean watan
wol rira akataka, tevek
rbobar lalawatan matmatan.
Na'uk Yesus nfatalik ita
tali matmatan ni ngrebat
a, boma wol tbobar roak
matmatan a.‡
16 Ba terang a valing averi,
lyawan urun ne, Yesus wol
nlobang Ubu Ni sansinir ovi
rna'a lanit ratan ra. Na'uk
Ia nlobang ita, tamata ovi
Abraham ubun-nusin ra.
17 Wean inyai bi, Yesus
musti neluk tamata ma
wean lahir ita, tamata ovi
tna'a lanit ivavan ini, ma
ntuan susa vali wean susa
ovi ba'i tatuan ra, boma
Ia neluk dida Mela Falurut
Ila'a.§ Na'a Ni karya ma
neluk Mela Falurut Ila'a,
na nfaturu Ni rala lolin
verin tamata ra ovu notu
lalawatan afa ovi Ubu nfalak
ra. Tali Ni karya yai bi na'i
vatuk tamata rira salasilan
ra munuk.*
18 Tevek Yesus ntuan susa
dawan na'ut i nitdawan a
nlabir teman Ia, ba Ia bisma

* **2:12 2:12** Mazmur 22:23 † **2:13 2:13** Yesaya 8:17-18 ‡ **2:15 2:15** Vai Yunani nfalak ne, ***tamata ra rbobar matmatan*** ihin na'a vai Yunani ne, babobar yai nfareta ira, wean tamata isa nfareta ni sansinir a. § **2:17 2:17** Yahudi rira Mela Falurut Ila'a isa watan. Ia nfareta mela falurut ra munuk. Ia sa'i nti ruang i nmerat rahi lia munuk na'a rira Rahan Dawan Falurut ralan a. Lokat varat, na tamata Yahudi rtaha rira afwatan ra ma rala verin mela falurut ra ma rfedan ira, beti Mela Falurut Ila'a ntaha afwatan avyai lararira ra nti ruang yai ralan a. Notu wean inyai, fasa watan na'a varat isa ralan a, ma naflurut verin Ubu ma na'i vatuk rira salasilan ra. Yesus nva'at ewal ma neluk dida Mela Falurut Ila'a, tevek laran nvoat ma ntevut ita, ba wol tperlu ma tala afwatan roak ma neluk dida korban verin Ubu. * **2:17 2:17** Yesus neluk tamata ma wean lahir ita, na'uk wol notu salasilan. Nitdawan nlabir teman Ia, wean nlabir teman tamata ra vali.

nlobang vali ita, na'ut i nit-
dawan a nweang ita.

3

Yesus Ni dawan nlia Musa

1 Ba terang a valing ovi
myorang Ubu, bira vava'at
ra rmalola, ovu Ubu nfili
roak mia ma veka ti mnya'a
lanit ratan. Fara minovak
ma lolin na'a Yesus. Ita
torang ne, Ia neluk Ubu Ni
rasul, ovu neluk Mela Falu-
rut Ila'a verin ita.
2 Ia not-orang lalawatan
Ubu i nfili Ia, Ni afa ovi
nfalak ra. Musa notu vali
wean inyai ma not-orang
lalawatan afa ovi Ubu nfalak
ra, ma nsi'ik ma lolin Ubu Ni
rahan a. Ihin a ne, ia nsi'ik
ma lolin Ubu Ni tamata ra.
3 Na'uk inovan ma
tfadawang ovu talang Yesus
nlia tali Musa. Inyai wean
lahir i tamata ra rfadawang
tamata i notu rahan, nlia tali
rahan i notu yai.
4 Rahan ra munuk tamata
ra rfadiri ira, na'uk Ubu
a'uk sa'i notu munuk afaka
watan.
5 Musa neluk tamata
sansinir ma not-orang
lalawatan afa ovi Ubu nfalak
ra na'a ni karya verin Ubu
Ni tamata ra. Ia ni karya ma
nfalyawang na'a afa ovi Ubu
veka nfavotuk na'a amar ovi
veka rma ini.
6 Na'uk Kristus, Ubu Yanan
Ia. Ia not-orang lalawatan
afa ovi Ubu nfalak ra, ovu
nfareta munuk afakataka
na'a Ubu Ni Rahan a. Ita
tamata ovi torang Yesus
weadida lahir Ubu Ni Rahan
a, wean i raladida ra wol
kako'u ovu dida inorang a
nangrebat, ma tfaklo'i a'uk
dida vava'at ra verin Ia.

Ubu nfangnanang tamata ovi wol rot-orang afa ovi nfalak ra

7 Ba terang a valing averi,
fara myorang afa ovi Ubu Ni
Roh nfalak a wean ini,
"Amar ini*, wean i mryenar
Ubu vain a,
8 na deka fyangrebat ral-
abira ra wean ububir-
nusibira ra.
Lalan ana, ira rangal
Ubu, ovu rlabir teman
Ia na'a wan lean vu
dawan.†
9 Ubu nfalak ne, 'Ira rlabir
teman Ya'a,
velik ne rsi'ik munuk
roak afa ovi otu ra
na'a varat vutfa'at
ralan a.
10 Afa avyai rotu ma un-
grova, ba ufalak ne,
ira rangal lalawatan
Ya'a na'a ralarira ra,
ovu rafena ma rot-orang
Ning vaivatul ra.
11 Ungrova, ba ufwaba lahir
ne,

* **3:7 3:7** ***Amar ini*** ihin a ne, amar ovi Ubu nala verin tamata ra ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ovu rorang Ia, boma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Msi'ik ayat 13 vali. † **3:8 3:8** Ayat ini nsurak tamata ra ma deka wearira Yahudi uburir-nusirira ra. Na'ut lalan ana, Musa novun ira ma rti rtalik Mesir, na'uk rafena ma rorang Ubu, ba rbana na'a wan lean vu dawan ma naran varat vutfa'at. Bilangan 14:1-35; Keluaran 17:1-7. ‡ **3:11 3:11** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rangal Ubu veka wol ryari ira ovu Ia na'a wan i ntorung roak verin tamata ovi rorang Ia. Mazmur 95:7-11

ira veka wol rti ma ryari
ira ovu Ya'a na'a wan
i utorung roak ma ala
verin ira.’ ”‡

12 Ba terang a valing averi,
msyi'ik wabira ma lolin,
boma deka tamata isa vali
tali bir tinemun ralan sian
ovu inan ma notu watan
salasilan ra, ma ti naran i
nafla talik Ubu i nva'at a ma
wol norang roak Ia.

13 Na'uk msyifangrebat
ralabira ra lokat amar, boma
ralabira ra deka wean vatu,
tevek salasilan ni siweang a.
Ba msyifangrebat ralabira
ra na'a amar ovi tamata ra
rfalak obin ne, “amar ini.”

14 Tevek dida vava'at
isa roak ovu Kristus, ovu
veka dida munuk afa lolin
ovi Ubu nala roak verin
Ia. Na'uk musti tot-orang
lalawatan afa ovi Ubu nfalak
ra, tali amar i beti torang Ia
ma ti naran i wol dida amar
roak.

15 Mingnanang afa ovi
rtulis roak na'a Surat Ralan
wean ini,

“Amar ini, wean i mryenar
Ubu vain a, na deka
fyangrebat ralabira ra
wean ububir-nusibira
ra.
Na'ut lalan a, na ira
rangal Ubu, ma rafena
ma rot-orang afa ovi
Ia nfalak ra.”§

16 Tamata aba rarenar Ubu
Ni vaivatul ra, na'uk ran-
gal Ia obin? Tamata avyai,
tamata ovi Musa novun roak
ira ma rban-talik Mesir.

17 Ubu nangrova tamata
aba, ti naran varat vutfa'at?
Ia nangrova tamata ovi
Musa novun roak ira ma
rban-talik Mesir. Tamata
avyai rmata na'a wan
lean vu dawan, tevek rotu
salasilan.*

18 Na'ut inyai, na Ubu near
nfasoba ira wean ini, “Mia
veka wol ti mnya'a wan i
utorung roak verin tamata
ovi rorang Ya'a ma ryari ira
ovu Ya'a!” Ia nfalak verin
aba? Ia nfalak wean inyai
verin tamata ovi rafena ma
rorang Ia.

19 Ba misusan ralabira ra
ma lolin, tevek tka'a roak
ne, tamata avyai veka wol
ryari ira ovu Ubu na'a wan
i ntorung roak, tevek wol
rorang Ia.

4

Amar i Ubu nfadoku ma tyari ita

1 Terang a valing averi,
Ubu Ni tnorung nana'a obin.
Ni tnorung nfalak ne, iki
watan norang Ia, na veka
nyari ia ovu Ubu. Ba msyi'ik
wabira ma lolin, beta ne
tamata boku tali mia wol
bisma ti ryari ira, wean lahir
i Ubu nfalak roak na'a Ni
tnorung yai.*

2 Tamata ra rfamalik roak
Ubu Ni Ivar Lolin a verin
ita, wean i lalan a rfamalik
roak verin ubud-nusid ra.
Na'uk wol uturira akataka,
tevek rarenar Ivar yai, na'uk
rafena ma rorang.

§ **3:15 3:15** Mazmur 95:7-8 * **3:17 3:17-18** Bilangan 14:1-35 * **4:1 4:1** Lalan ana, Ubu nfadoku ma novun tamata Yahudi ra ma rti talik Mesir, ma rti wan i rfanara ia ne, Kanaan. Ubu nfadoku vali ma tamata ovi rorang Yesus, veka ryari ira ovu Ia na'a lanit ratan.

3 Ita tamata ovi torang Ubu
sa'i veka tyari ita ovu Ia,
wean nfalak na'a Ni tnorung
a. Ubu nfamalik na'a afa yai
verin tamata ovi wol rorang
Ia ne,
"Ungrova ovu ufwaba roak
ne, ira veka wol rti
ryari ira ovu Ya'a."
Na'ut i Ubu notu munuk
roak lanit ivavan a, na Ni
karya roak rok, ba nyari Ia.†
4 Ita tka'a roak ne, Ubu
nasusan munuk roak amar
verin ita ma tyari ita, tevek
rtulis roak na'a Surat Ralan
ne, "Ubu notu munuk roak
afakataka, ba ti naran amar
ifitu, beti nyari Ia."‡
5 Ubu nfalak vali roak na'a
Surat Ralan ne, "Tamata ovi
wol rorang Ya'a, wol bisma
ryari ira ovu Ya'a."§
6 Ba lyawan roak ne,
tamata boku veka ryari
ira ovu Ubu. Tamata ovi
rarenar lan roak Ubu Ni Ivar
Lolin a, na'uk wol rot-orang,
na ira wol ryari ira wean
inyai.
7 Ba Ubu nfadoku amar
ngorva'an ma tamata ra
bisma ryari ira ovu Ia. Amar
yai ihin a ne, fiang ini. Tali
na'ut i Musa nana'a, nata
varat ratratut relak roak,
beti Ubu nfalak afa ini nahu
Raja Daud, wean lahir i
ufalak roak na'a ratan ne,
"Amar ini, wean i mryenar
Ubu vain a,
na deka fyangrebat ralabira
ra."*
8 Lan ana, Yosua novun
roak tamata Yahudi ra ma
rti wan i ryari ira ovu Ubu,
na'uk wol ryari ira wean
Ubu ralan nfalak a. Wean
i tamata Yahudi ra bisma
ryari ira ovu Ubu na'a wan
yai, na Ia wol notu tnorung
roak ma nala amar liak ma
veka tyari ita ovu Ia.†
9 Ba Ubu nfadoku roak
amar isa verin Ni tamata ovi
rorang Ia, ma irmunuk veka
ryari ira ovu Ia. Inyai wean
i Ubu nkarya amar inean,
na'uk na'a amar ifitu a, na
nyari Ia tali Ni karya a.
10 Iki watan wean i nyari
ia ovu Ubu, na ia veka nyari
roak ia tali ni karya ra, wean
lahir i Ubu nyari roak Ia
na'ut i notu munuk lanit iva-
van a.‡
11 Mya ma did tinemun
tkiwal ovu ralad urun ma
tyari ita ovu Ubu. Totu wean
inyai, boma deka tamata isa
vali tali ita nleka na'a ni ino-
rang a, wean tamata Yahudi
ovi lalan a rafena ma rorang
Ubu, ba wol ryari ira ovu Ia.
12 Ba tkiwal ma torang
urun Ubu Ni Vaivatul ra,
tevek Ni Vaivatul ra rvua
ngrebat ovu rala vava'at. Ni
Vaivatul ra ramneran urun,
nlia nahin blawat i namn-
eran mela-balit a, tevek rlahi
dida fikiran ra ovu raladida
ila'a ra. Ni vaivatul ra
rfaturu munuk afa fanfonak
ovi rna'a raladida ra, wean
relat ovu lurid ovi rna'a
tenadida ra. Ia nfadoku

† **4:3 4:3** Lalan ana, tamata ovi wol rorang Ubu wol ryari ira ovu Ia, na'uk wan ma ryari ira nana'a roak, tevek tka'a roak ne, Ni karya roak rok, ba nyari Ia. Mazmur 95:11 ‡ **4:4 4:4** Kejadian 2:2 § **4:5 4:5** Mazmur 95:11 * **4:7 4:7** Mazmur 95:7-8, Ibrani 3:7-8, 15 † **4:8 4:8** Ulangan 31:7; Yosua 22:4 ‡ **4:10 4:10** Keluaran 2:2

vali ne, afa fanfonak avyai
munuk lolin te sian, ovu Ia
nka'a munuk afa ovi rna'a
raladida ra.
13 Ia nrea ovu nka'a
munuk afa ovi trea ovu
afa ovi wol trea ra, tevek
afakataka munuk ratvelar
na'a wahan ralan a. Ita veka
tvalat Ia na'a afa ovi totu ra.

Yesus neluk dida Mela Falurut Ila'a i nlia Yahudi rira mela falurut ra munuk

14 Ita dida Mela Falurut
Ila'a Ni dawan nlia munuk
afakataka, ovu nrata roak
lanit ratan ma nana'a Ubu
wahan ralan a. Inyai Yesus,
Ubu Yanan a. Ni lolin a,
musti tatorung ovu ralad
urun ne, torang Ia.
15 Dida Mela Falurut Ila'a
nfan-aran ovu nfarnuang
dida laklekan ra. Ia nka'a
ma nlobang ita, tevek
nitdawan nlabir teman Ia
na'a afakataka munuk wean
ita vali, na'uk Ia wol notu
salasilan.
16 Ba deka tbobar ma tat-
uan Ubu na'a dida falurut ra,
tevek nfaturu Ni rala lolin
verin ita. Ia ntaha fareta
a ovu nlobang lalawatan
ita. Tfaseri Ubu ma taflu-
rut, boma na'ut amar i tat-
uan angangal te susa ra, na
nlobang ita ovu nfaturu Ni
rala lolin verin ita.

5

*Yesus Ni karya felan a nal-
ing ia ovu Yahudi rira Mela
Falurut Ila'a rira karya*

1 Terang a valing averi,
Ubu nfili Yahudi rira Mela
Falurut Ila'a ntali tamata ovi
rna'a lanit ivavan a. Mela
Falurut Ila'a nala tamata
rira falurut ra ma nera
verin Ubu, ovu ntaha tamata
rira persembahan ra verin
Ubu. Ia nfedan afwatan ovi
tamata rala vali ma reluk
rira korban verin Ubu, boma
na'i vatuk rira salasilan ra.*
2 Tamata i neluk Mela
Falurut Ila'a yai bisma
nfaturu ni rala lolin, ovu
ntahang nal ralan verin
tamata ovi rboda ovu tamata
ovi rban-sala ra, tevek ia
tamata watan ia wean vali
ira, ba wol ka'i nangrebat
na'a afa rivun.
3 Wean inyai bi, ia musti
nfedan afwatan ovi tamata
ra rala ma reluk rira kor-
ban verin Ubu, boma Ubu
na'i vatuk rira salasilan ra.
Wol mane notu wean in-
yai verin tamata ra watan,
na'uk verin ia vali, boma
Ubu na'i vatuk ni salasilan
ra.†
4 Wol tamata isa vali bisma
ka'i nfili tenan a ma neluk
Mela Falurut Ila'a. Ubu a'uk
sa'i nfili tamata ma nfabana
Ni karya a. Inyai wean lahir
i notu lan roak verin Harun.
5 Kristus wean vali in-
yai. Ia wol nsikat tenan
a ma neluk Mela Falurut
Ila'a, boma tamata ra rsoak
ma rfadawang Ia, na'uk Ubu
a'uk sa'i nfili Ia. Ubu nfalak
verin Ia ne,

"Ya'a Yanak Oa!
Amar ini lahir, ufalak
verin Oa ne, Yamam
Ya'a."‡

6 Ubu nfalak vali roak na'a
Surat Ralan ne,

* **5:1 5:1** Msi'ik Ibrani 2:17 ovu ni catatan kaki, ma nfalyawang Yahudi rira Mela Falurut Ila'a rira karya. † **5:3 5:3** Imamat 9:7 ‡ **5:5 5:5** Mazmur 2:7

"Ufili roak Oa ma meluk
Mela Falurut, nata ti
wol ni wahan,
wean lan a otu vali verin
Melkisedek."§

7 Na'ut i Yesus nva'at na'a
lanit ivavan a obin, na
Ia naflurut ovu nvakar ma
nfaktanit, ma nera verin
Ubu i bisma nfatalik Ia tali
matmatan a. Ubu nrenar
Yesus Ni falurut ra, tevek
Yesus nalang Ia ovu not-
orang lalawatan afa ovi Ubu
ralan nfalak ra.*
8 Velik ne Ubu Yanan Ia,
na'uk Ia nfakabava tenan
ma not-orang lalawatan afa
ovi Ubu nfalak ra, na'ut i
ntuan susa dawan, nata ti
naran i nmata.
9 Ubu nfaturu roak ne,
Yesus sa'i wol Ni salasilan.
Ia neluk linga'an ma nsikat
tamata ra tali rira salasilan
ra, ma rira vava'at kakiwal.
Ia notu wean inyai verin
tamata ovi rot-orang afa ovi
nfalak ra, nata ti wol ni wa-
han.
10 Ubu nfili roak Ia ma
neluk Mela Falurut Ila'a,
wean lan a notu vali verin
Melkisedek.

*Deka mifla talik bira ino-
rang a na'a Yesus Kristus*

11 Inamami obin ma
amfamalik afa rivun
verin mia na'a Yesus ovu
Melkisedek, na'uk susa ma
amfamalik afa avyai, tevek
byosa na'a bira inorang ma
wol mryenar, ovu mnanat
beti fyan-aran.†
12 Velik aba, bira amar
naran roak ma myair tamata
liak ra, na'uk wol mkya'a ma
dawan obin na'a afa ovi Ubu
nfalak ra. Amfalak wean ini,
tevek tamata liak rair mia
obin na'a afa ovi Ubu nfalak
ra, ma lokat tamata inorang
musti rka'a, na'ut i beti ro-
rang Yesus. Ba afa ovi rair
verin mia yai wean susu i
kasiko'u yanat ra renu, tevek
ira wol bisma ra'an afamta-
han ovi rangrebat obin.‡
13 Iki watan ni inorang wol
nangrebat obin, na ia wean
kasiko'u yanat obin ma nenu
susu lalawatan. Na'a ni
vava'at a ni inorang wol
nmela, ovu wol nka'a ma
dawan obin ne, inba kena te
inba sala.§
14 Na'uk tamata ovi
raftibang roak, ira bisma
ra'an roak afamtahan ovi
rangrebat ra. Wean vali
inyai verin tamata ovi rira
inorang nangrebat roak. Ira
ba'i rot-orang afa ovi Ubu
nfalak ra, ba rka'a roak ne,
inba kena ovu inba sala.

6

1 Terang a valing averi,
deka myair watan afa ovi
tamata inorang ra munuk
musti rka'a, na'ut i beti ro-
rang Kristus. Lan ana, tair
roak ma tamata ra musti
rahil ma deka rotu kikyai

§ **5:6 5:6** Mazmur 110:4 * **5:7 5:7** Matius 26:36-46; Markus 14:32-42; Lukas 22:39-46 † **5:11 5:11** ***Inamami*** ihin a ne, tamata i ntulis surat ini ovu ni kida ra. ‡ **5:12 5:12** Afa ovi Ubu nfalak ra verin lokat tamata inorang, ma ira musti rka'a na'ut i beti rorang Yesus wean ini: myahil tali bira salasilan ra, ovu Ubu veka nukun tamata ra na'a amar i lanit ivavan a veka namwear. Msyi'ik vali Ibrani 6:1, 2. § **5:13 5:13** 1 Korintus 3:2

afa ovi wol ihir akataka, ovu
tair vali na'a afa ovi rotu
ma tamata ra rorang Ubu.
Ba deka tair ewal afa avyai,
na'uk mya ma tair na'a afa
ovi rotu ma dida inorang a
ntafal ma nangrebat.
2 Ita deka tair ewal afa ovi
rfamalik roak na'a i wean
inba ma rbaptis tamata ra,
rfadoku limarira ra na'a
tamata ulurira ratan ra ma
raflahar ira, amar i Ubu veka
nfava'at ewal matmatan ra,
ovu Ubu veka nukun tamata
ovi rafena ma rorang Ia,
nata ti wol ni wahan.
3 Na'uk wean i Ubu
ntorung, na mya ma tair
afa ovi veka rotu ma
dida inorang ntafal ma
nangrebat.*
4 Tevek wean i tamata ra
rafla talik rira inorang na'a
Kristus, na wol afa isa vali
bisma nlobang ira ma rahil
ma rtalik tali rira salasilan
ra. Lan ana, ira rna'a roak
Ubu Ni lyawan ralan a, ovu
naflahar roak ira, ovu vali
nala roak Ni Roh a ma nleal
ralarira ra.
5 Ira rka'a roak na'a rira
vava'at ra ne, Ubu Ni vai-
vatul ra lolin urun. Ira rsi'ik
roak mujizat ovi Ubu notu
ra, ba rfan-aran ne, Ubu
veka nfaturu vali Ni ngrebat
yai na'a amar ovi veka rma
ini.
6 Velik ne rfan-aran afa
avyai munuk, na'uk wean
i rafla talik rira inorang a,
na wol afa isa vali bisma
nlobang ira ma rahil ma
rtalik tali rira salasilan ra.
Afa sala ovi rotu ra notu
ma wean i rbaku ewal Ubu
Yanan a na'a aa walwalur,
ovu rfalak sian Ia na'a
tamata rivun waharira ralan
ra.
7 Bisma tfalak ne, tamata
ra wean lanun i nisak ma
dawan wear da'ut i ba'i
nsuta a, boma va'i ihin a
lolin urun verin tamata i ni
va'i a. Ba Ubu naflahar roak
lanun yai.
8 Na'uk wean i lanun wol
ihin tevek lavurun-lesmat
rarubu na'a, na lanun yai
wol ihin akataka lahir. Ba
inovan ma Ubu veka near
nfasoba lanun yai, ovu nas-
nuri lavurun-lesmat avyai
ma kusan lahir.†

*Dida inorang a musti nan-
grebat*

9 Teramam-valimami
averi, velik ne amfalak wean
inyai, na'uk amlobang urun
mia! Amorang‡ urun ne, mia
wol weabira lanun i Ubu
near nfasoba yai. Amka'a
ne, myotu afa lolin ovi
rfaturu ne, Ubu nsikat roak
mia tali bira salasilan ra, ma
bira vava'at kakiwal.
10 Ubu Ni inukun ra kena
munuk, ovu wol nsiklabir

* **6:3 6:3** Ayat ovi ihirira wean ini: Wean i tamata ra beti rorang Yesus, na rperlu ma rair na'a i wean inba ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra ma rorang Ubu. Rair vali ma rbaptis ira na'a Yesus naran a, ovu rair ne, Ubu veka nfava'at ewal tamata ra tali matmatan, ovu Ia veka nukun tamata ovi rafena ma rorang Ia. Afa avyai lolin munuk, na'uk ayat ovi rfalak ne, musti tair ewal ma nlia tali afa avyai. † **6:8 6:8** Ubu veka nukun tamata ovi rotu watan afa ovi sian ra, velik ne, nlobang roak ira na'a rira inorang ma rotu afa lolin boku. Kejadian 3:17-18 ‡ **6:9 6:9** Wol tka'a tamata iki ntulis surat ini ovu tamata aba rovu penulis yai, na'uk Yunani mulai ma nfalak ***ami*** na'a ayat ini.

na'a inukun ovi nfasuka ra.
Ia veka wol nablufang bira
karya ovi myotu ovu ral-
abira urun verin Ia, ovu fy-
aturu bira silobang a verin
Ia na'ut i mlyobang tamata
inorang ra, ma naran amar
ini.
11 Na'uk inamami ma lokat
mia fyaturu lalawatan ral-
abira lolin, ti naran i lanit
ivavan a namwear, boma
bisma mkya'a lahir afa lolin
ovi mnyaban tali Ubu ma
veka nala verin mia.
12 Amera verin mia ma
deka byosa na'a bira ino-
rang, na'uk myorang urun
Ubu. Bira vava'at ra musti
wean tamata ovi rorang
urun Ubu ovu rtahang nal
ralarira, boma rira vali afa
ovi Ubu nfadoku roak na'a
Ni tnorung a.

*Mya ma torang urun
afa ovi Ubu nfalak na'a Ni
tnorung a, tevek Ia wol nkati
Ni tnorung a*

13 Na'ut i Ubu notu Ni
tnorung a verin Abraham,
na Ia ka'i nala naran a
al nafwaba lahir, tevek
Ni dawan nlia munuk
akataka.§
14 Ia nfalak ne, "Ya'a ka'i
ufwaba ne, veka uflahar oa
ovu otu ma ubum-nusim ra
rivun urun i lahir."*
15 Abraham ntahang nal
ralan ma al nanaban Ubu Ni
tnorung a. Ba ti nata, Abra-
ham nala afa i Ubu nfalak
roak na'a Ni tnorung a verin
ia.
16 Tevek wean i tamata
isa nafwaba, na ia ba'i nala
tamata i ni van dawan lia
ia naran a, ma al nafwaba.
Notu wean inyai ma neluk
faneak ne, veka nfakena ni
tnorung yai, boma tamata ra
deka rfasala kikyai ia.
17 Ubu notu vali wean in-
yai. Ia nfangrebat tamata
ovi veka rira tnorung yai
ralarira ra, boma rka'a ma
lolin ne, Ia wol nsiklabir
na'a Ni tnorung a. Ia notu
wean inyai, tevek nala roak
naran a ma al nafwaba ne,
veka not-nala afa ovi nfalak
roak.
18 Ubu Ni tnorung ovu Ni
fawaba kena munuk. Ubu
wol bisma nkati afa avyai,
tevek Ia wol nsiklabir. Ba
wean inyai, bi tafnerung
roak na'a Ubu ma nfangre-
bat raladida ra, ovu tfaklo'i
a'uk dida vava'at ra na'a Ia,
ma al tnaban Ni tnorung i
veka nala verin ita.
19 Tfaklo'i a'uk dida
vava'at ra verin Ubu, wean
a'ur i nka'i teri roak, tevek
ita tka'a roak ne, Ubu veka
nfakena munuk afa ovi
nfalak roak na'a Ni tnorung
a. Tfaklo'i a'uk dida vava'at
ra wean inyai, na ita wean
i tna'a roak wan i Ubu
nana'a. Lan a, na'a Ubu Ni
Rahan Dawan Falurut ralan
a, maloli dawan amafal nteri
ma tamata ra wol bisma
rahu rti ralan, na'a ruang
i nmerat rahi lia munuk.
Na'uk fiang ini wol afa isa
notu teri ita ma wol tati ma
tna'a Ubu wahan ralan.†
20 Yesus nti lan roak wan
i Ubu nana'a ma nasusan
roak linga'an verin ita. Ia
notu wean inyai ma neluk
dida Mela Falurut Ila'a, nata

§ **6:13 6:13** Kejadian 22:16 * **6:14 6:14** Kejadian 22:16-17 † **6:19 6:19** Imamat 16:2

ti wol ni wahan, wean lan a
notu vali verin Melkisedek.‡

7

Kristus ovu Melkisedek

1 Terang a valing averi,
lalan ana, Melkisedek neluk
raja na'a kota Salem, ovu
vali neluk mela falurut
verin Ubu i Ni dawan nlia
munuk afakataka. Ia nti ma
ntuan Abraham. Na'ut inyai,
na Abraham notu rihi ma
nfaleka raja ra, ma newal
roak ia. Ba na'ut inyai, na
Melkisedek nera verin Ubu
ma naflahar Abraham.*
2 Ba Abraham nala ni
perpuluhan tali afa ovi
utun roak tali raja ra verin
Melkisedek. Melkisedek
naran ini ihin ne a, raja
i notu lalawatan afa ovi
rmalola ra. Ia neluk raja
na'a Salem, ba naran isa
vali ne, raja i nvua malinan,
tevek Salem ihin a ne,
malinan.†
3 Wol tka'a lahir ne,
Melkisedek ini renan-yaman
ovu ubun-nusin aba. Wol
tka'a vali ne, rarali ia na'ut
ba, ovu nmata na'ut ba. Ia
wean Ubu Yanan a ma neluk
mela falurut, nata ti wol ni
wahan.
4 Eka minovak! Melkisedek
ini, dawan urun ia. Ubud-
nusid i Abraham dawan
vali wean ia, na'uk nalang
Melkisedek ma nala ni
perpuluhan tali afa ovi utun
roak tali raja ra.
5 Inukun ovi Ubu nala
verin Musa rfalak ne, mela
falurut ra rtali arun dawan
Lewi ubun-nusin ra ovu
musti rasdovu perpuluhan
tali terarir-valirira tamata
Israel ra munuk, velik
ne Abraham ubun-nusin
munuk ira.‡
6 Melkisedek yai wol
ntali Lewi ubun-nusin ra,
na'uk Abraham nala ni
perpuluhan yai verin ia.
Melkisedek nera verin Ubu
ma naflahar Abraham, velik
ne Ubu nala roak Ni tnorung
a verin Abraham.
7 Tka'a roak ne, tamata i
naflahar tamata liak ra ni
dawan nlia ira.§
8 Yahudi rira mela falu-
rut ra rala perpuluhan tali
tamata Israel ra, na'uk veka
naran ni amar a ma rmata
vali. Na'uk Melkisedek nala
vali perpuluhan tali Israel
ra, ovu rtulis na'a Surat
Ralan ne, nva'at, nata ti wol
ni wahan.
9 Ba Lewi ubun-nusin ra
ba'i rala perpuluhan tali
tamata Israel ra. Na'uk
bisma tfalak ne, nahu Abra-
ham, na ira rala vali per-
puluhan verin Melkisedek,
wean lahir na'ut i Abraham
nala ni perpuluhan verin
Melkisedek.
10 Kena urun ma na'ut i
Abraham ntuan Melkisedek,
na wol rarali Lewi ovu ubun-
nusin ra obin, na'uk rna'a
roak Abraham tenan a. Ba
Lewi wean i novu roak
Abraham na'ut i Abraham
nala ni perpuluhan verin

‡ **6:20 6:20** Mazmur 110:4 * **7:1 7:1** Kejadian 14:17-20 † **7:2 7:2** Perpuluhan ihin a ne, tala persen vutu tali dida karya enan, na'a afaka watan, verin Ubu.

‡ **7:5 7:5** Bilangan 18:21 § **7:7 7:7** Tamata i naflahar tamata liak ni dawan nlia tamata ovi rala berkat tali tamata i naflahar ira.

Melkisedek, tevek Abraham
ubun nusin Lewi.*

Kristus neluk Mela Falurut Ila'a wean Melkisedek, ovu Ni dawan a nlia mela falurut ovi rtali arun dawan Lewi

11 Na'ut i Ubu nala Ni
inukun ra verin tamata
Yahudi ra nahu Musa, na
nsikat Lewi ubun-nusin
ra ma reluk Yahudi rira
mela falurut ra, ovu nfalak
ma rair tamata Yahudi ra,
boma rot-orang afa ovi
rna'a Ni inukun ra. Ba
wean i rfabana nala munuk
roak afa ovi rna'a inukun
avyai, na tamata rira vava'at
ra rmerat urun na'a Ubu
wahan ralan a. Na'uk wol
rfabana nala inukun avyai,
ba tamata rira vava'at ra
wol rmerat urun na'a Ubu
wahan ralan a. Wean inyai
bi, Ubu nsinir mela falurut
liak nma wean Melkisedek.
Mela falurut yai wol nahu
Lewi ubun-nusin ra, wean
Harun.†
12 Ba wean i rkati roak
mela falurut tali Lewi ubun-
nusin ra ovu mela falurut
liak, na inyai ihin a ne, rkati
vali roak Musa ni inukun ra.
13 Mela falurut i Ubu nfili
Ia ini, wol nahu Lewi ubun-
nusin ra, na'uk nahu arun
dawan liak. Tamata ovi rahu
arun dawan liak yai wol fasa
obin rkarya ma rtaha tamata
rira korban ra verin Ubu, ma
ti rfadoku na'a wan i ba'i
rasnuri rira korban verin
Ubu.‡
14 Ita tka'a munuk roak
ne, Duila'a Yesus ntali arun
dawan Yehuda. Ba Musa
ni inukun ra wol rfalak ne,
bisma rfili mela falurut tali
arun dawan yai ma rkarya
verin Ubu.
15 Duila'a Yesus nma ma
neluk mela falurut wean
lahir lan a Melkisedek neluk
mela falurut. Ba lyawan
lahir ne, Ia wol nahu Lewi
ubun-nusin ra.
16 Duila'a Yesus neluk
mela falurut, wol ntali
inukun i nfalak ne, mela
falurut musti rtali Lewi
ubun-nusin ra. Na'uk Ia
neluk mela falurut tevek Ni
ngrebat, ovu Ni vava'at i wol
ni wahan.
17 Tevek rtulis roak na'a
Surat Ralan ne,
"Oa meluk mela falurut,
nata ti wol ni wahan,
wean lan a otu vali verin
Melkisedek."§
18 Ubu nfadok-aling roak
Musa ni inukun ra, tevek
wol fyawarira, ovu wol rot-
nala ma tamata rfaseri Ubu.
19 Musa ni inukun ra wol
rot-nala ma tamata rira
vava'at ra rmalola. Ba wol
tfaklo'i roak dida vava'at ra
na'a inukun avyai. Na'uk
fiang ini tfaklo'i a'uk dida
vava'at ra verin Yesus, boma
notu ma tfaseri Ubu.
20 Nlia tali inyai, na ita
tka'a ne, Yesus neluk mela
falurut ma Ni karya lolin

* **7:10 7:10** Abraham yanan Ishak, Ishak yanan Yakub, nata Yakub yanan Lewi. Na'ut amar i Abraham nala ni perpuluhan verin Melkisedek, na wol rarali Ishak obin. Ba Abraham yanan a ovu ubun nusin ra rna'a tenan obin. † **7:11 7:11** Harun ntali arun dawan Lewi. ‡ **7:13 7:13** Wan i tamata Yahudi ba'i rfadoku rira korban ra, vai Mala nfalak ne, *mezbah.* Yahudi rira mela falurut ra ba'i rasnuri afwatan ovu afa liak ovi tamata rala ma reluk rira korban verin Ubu na'a wan yai. § **7:17 7:17** Mazmur 110:4

lia mela falurut ovi rtali
Lewi ubun-nusin ra, tevek
Ubu nafwaba roak ma Yesus
neluk mela falurut. Na'uk
Ubu wol notu wean inyai
verin mela falurut ovi ula
roak ira.
21 Na'ut i Ubu nfili Yesus
ma neluk mela falurut, na Ia
nafwaba lahir ne,

"Ya'a ufwaba roak ma veka
wol ukati afa ovi
ufalak roak na'a Ning
fawaba a ne,

'Oa meluk mela falurut, nata
ti wol ni wahan.' "*

22 Tali Ubu Ni fawaba
yai, na ita tka'a tnorung
ngorva'an a tali afa i Yesus
notu a. Tnorung yai lolin
lia Musa ni inukun ra, ovu
Ia veka nfakena lahir Ni
tnorung yai.†

23 Terang a valing averi,
eka tanovak ewal na'a afa
isa ini. Tamata Yahudi rira
mela falurut ra musti rivun
ira, boma na'ut i rmata, na
liak ra bisma rkati ira ma
rfabana rira karya a.
24 Na'uk Yesus nva'at nata
ti wol ni wahan, ba Ia neluk
mela falurut, nata ti wol ni
wahan. Wean inyai bi wol
mela falurut liak roak ma
rkati Ia.
25 Ba Yesus Ni ngrebat
ma nsikat nala tamata ra
tali rira salasilan ra, tali
amar ini, nata ti wol ni
wahan. Notu wean inyai
verin tamata ovi rorang Ia
ma rfaseri Ubu. Ia nva'at,
nata ti wol ni wahan, boma
nera verin Ubu ma nlobang
ira.
26 Yesus Ni vava'at a lolin
urun, ba inovan ma neluk
Mela Falurut Ila'a verin ita.
Ia Ni vava'at a nmerat urun,
wol notu afa sala, ovu wol
Ni salasilan. Ia Ni vava'at a
naling ia tali tamata salasi-
lan ra, ovu vali Ubu nala
Ia ma nrata roak lanit ratan
ma na'a wan i karatat lia
munuk.
27 Ia wol wean Yahudi
rira Mela Falurut Ila'a ra
ma lokat amar, na musti
rfedan afwatan ra ma reluk
rira korban verin Ubu ma
na'i vatuk rira salasilan ra.
Rotu wean inyai, beti rfedan
afwatan ovi tamata ra rala
vali verin Ubu, boma na'i
vatuk tamata rira salasilan
ra. Na'uk Yesus ka'i nala
tenan a ma neluk korban
verin Ubu. Ia notu wean
inyai fasa watan.‡
28 Musa ni inukun ra
rfalak ne, tamata ra reluk
Mela Falurut Ila'a, na'uk wol
rira ngrebat, tevek tamata
watan ira. Na'uk Ubu nala
roak Ni inukun ra verin
Musa, beti nafwaba ma
nsikat Yanan a ma neluk
Mela Falurut Ila'a. Ubu
Yanan a Ni ngrebat dawan
urun ovu wol Ni salasilan
akataka, nata ti wol ni
wahan.

8

Yesus neluk Mela Falurut Ila'a ma nlobang ita

1 Terang a valing averi, tali
afa ovi tangrihi munuk roak

* **7:21 7:21** Mazmur 110:4 † **7:22 7:22** Ubu notu Ni tnorung mnanat i nbana ula lalean a ovu Musa, ma nala Ni inukun ra verin ia. Na'uk na'a Ni tnorung ngorva'an a, na Yanan laran nvoat ma al ntevut ita tali dida salasilan ra, boma tamata ovi rorang Ia veka rira vava'at kakiwal. ‡ **7:27 7:27** Imamat 9:7

yai, ihin a ne: Ita dida roak
Mela Falurut Ila'a wean ini.
Ia ndoku Ubu wan i nfareta
a, Ni lihir mela, na'a lanit
ratan. Ubu Ni dawan lia
munuk afakataka.*
2 Ia nkarya ma neluk Mela
Falurut Ila'a na'a wan i
nmerat rahi lia munuk. Ihin
a ne, na'a rahan falurut
mnga'un i na'a lanit ratan.
Duila'a sa'i not-nala rahan
yai, ovu rahan yai wol wean
befak dawan i lalan a tamata
ra rotu ma raraning Ubu
na'a.

3 Ubu nfili lokat Mela
Falurut Ila'a, ma rfedan
afwatan ovi tamata ra rala
ma reluk rira korban verin
Ia. Ira rtaha vali afa liak
ovi tamata ra rala ma re-
luk rira persembahan verin
Ubu. Yesus neluk Mela Falu-
rut Ila'a verin ita, ba Ia musti
nala vali afa isa ma neluk Ni
korban verin Ubu.†
4 Wean i Yesus nana'a
lanit ivavan ini obin, na wol
neluk mela falurut. Tevek
tamata ovi reluk mela falu-
rut ra rna'a roak, ma rala
korban ra verin Ubu, ma rot-
orang inukun ovi Ubu nala
verin Musa.
5 Mela falurut ra rkarya
na'a Rahan Dawan Falurut i
na'a lanit ivavan a. Rahan
yai felan labir mane wean
watan afa ovi rna'a lanit
ratan. Ita tka'a afa ini, tevek
na'ut i Musa mane nfadiri
befak dawan ma raraning
Ubu na'a, na Ubu nfalak
verin ia ne, "Mungnanang!
Motu munuk befak dawan
yai wean lahir i ufaturu roak
verin oa, na'ut i mna'a vuar
Sinai."‡
6 Na'uk fiang ini, Yesus
Ni karya na'a lanit ratan a
lolin rahi mela falurut ra
rira karya na'a lanit ivavan
a. Yesus neluk leta verin
ita na'a Ubu Ni tnorung
ngorva'an i notu ma ita lolin
ewal ovu Ubu. Tnorung
ngorva'an yai lolin urun ma
nlia tnorung i mnanat a,
tevek afa ovi Ubu ntorung
roak ma nala verin ita nahu
Yesus, lolin urun.§
7 Tnorung mnanat yai wol
not-nala ma tamata rira
vava'at ra lolin ewal ovu
Ubu, ba Ia nala tnorung
ngorva'an a ma al nkati
inukun avyai.
8 Ubu nsi'ik, na Ni tamata
ra rotu sala, ba ntabu ira, ma
nfalak ne,
"Kena urun ma veka naran
ni amar a,
na Ya'a veka otu tnorung
ngorva'an verin
tamata Israel ra, ovu
tamata ovi rtali arun
dawan Yehuda.*
9 Tnorung ngorva'an ini
wol wean tnorung i
otu roak ovu uburir-
nusirira ra,
na'ut i utaha limarira ra
ma ovun ira ma rdir-
talik negara Mesir.
Ira wol rot-orang afa ovi
ufalak ra na'a Ning
tnorung a,

* **8:1 8:1** Mazmur 110:1. Msi'ik vali Ibrani 1:3. † **8:3 8:3** ***Afa isa*** ihin a ne, Yesus nala tenan ma neluk Ni korban verin Ubu. Ia nala korban yai fasa watan. Msi'ik Ibrani 9:12, 25-26. ‡ **8:5 8:5** Keluaran 25:40 § **8:6 8:6** Tnorung mnanat ihin a ne, Musa ni inukun ra. Msi'ik vali Ibrani 7:22. * **8:8 8:8** Tamata Israel ra, ovu tamata ovi rtali arun dawan Yehuda, irmunuk tamata Yahudi ira.

ba wol ukamlabir roak
ira.
10 Na'uk veka otu Ning
tnorung ngorva'an
verin tamata Israel ra
wean ini:
Na'a amar ovi veka
rma ini, na Ya'a veka
ufadoku Ning inukun
ra na'a rira fikiran
ra, ovu veka utulis
inukun avyai na'a
ralarira ra.
Ya'a veka eluk Ubu verin ira,
ovu ira veka reluk Ning
tamata ra.
11 Ira veka wol rair roak
terarir-valirira ra,
ovu veka wol rair vali
rira tiniman ra ma
rka'a Duila'a,
tevek ira munuk, ko'u te
dawan,
veka rka'a Ya'a.
12 Na'ut inyai, na Ya'a veka
a'i vatuk rira sala ra,
ovu veka wol ung-
nanang roak rira
salasilan ra."†
13 Ba terang a valing averi,
Ubu nfalak roak na'a Ni
tnorung ngorva'an a ne,
tnorung ngorva'an nkati
roak tnorung i mnanat yai.
Tevek tnorung mnanat yai
mnanat da'in roak, ovu veka
nmamu watan.

9

*Tamata Yahudi rira be-
fak dawan ma raraning Ubu
na'a, ovu mela falurut ra
rkarya na'a inyai*

1 Terang a valing averi,
lalan ana Ubu nala Ni
tnorung mnanat verin Musa.
Tnorung yai ni adat ma
nfalyawang wean inba
ma tamata ra rfadawang
Ubu, ovu rahan ma tamata
raflurut na'a. Rahan yai
tamata ra ka'i rotu watan.*
2 Ira rotu rahan yai tali
afwatan ulin ma felan a
wean befak dawan, ma mela
falurut ra ba'i raraning Ubu
na'a. Ira relak befak dawan
yai na'ut irua, ma ruang
isa na'a muri, na isa na'a
ulu. Ira rfanara ruang i
na'a muri yai ne, ruang i
nmerat urun a. Na'a ruang
yai, na rfadoku damar wan
ovu meja ma ba'i rfadoku
roti ovi rala ma reluk rira
persembahan verin Ubu.
3 Na'a ruang i nmerat urun
yai ralan a, na rfaklo'i maloli
dawan amafal isa ma nteri
ruang i na'a ulu a. Ira
rfanara ruang i na'a ulu yai
ne, ruang i nmerat rahi lia
munuk a.†
4 Na'a ruang i nmerat rahi
lia munuk yai, na rfadoku
wan i ba'i rasnuri afa ovi
umarira ra voan lolin. Wan
yai rotu tali masa. Vat-
vatat‡ isa na'a vali ruang
yai. Rfanara vatvatat yai
ne, vatvatat tnorung. Ira
rala masa ma rsoka munuk
lahir na'a vatvatat yai. Vat-
vatat yai nsa'a vatu nglavar

† **8:12 8:12** Yeremia 31:31-34 * **9:1 9:1** Ubu nala Ni inukun ra verin tamata Yahudi nahu nabi Musa. Inukun avyai bis tfalak ne, Ubu Ni tnorung mnanat (te tnorung i ula lalean). † **9:3 9:3** Na'a befak dawan yai, na rfaklo'i maloli dawan amafal irua. Isa neluk falfolat ma Yahudi rira mela falurut ra rahu inyai. Isa vali nteri ruang i na'a ulu ovu ruang i na'a muri. ‡ **9:4 9:4** Tamata ra rala masa ma rsoka munuk lahir na'a vatvatat yai, ma nfaturu ne, Ubu nana'a ovu Ni tamata ovi rorang Ia, fruarira ra.

irua i rtulis inukun vutu ovi
Ubu nala verin Musa, ovu
suran masa i nsa'a afam-
tahan i naran manna, ovu
vali Harun ni takil i naftuvul
roak a.§
5 Na'a vatvatat yai ratan
a, na rfadoku walut irua
na'a. Walut irua yai nararira
kerub, ovu felarira ra wean
Ubu Ni sansinir ovi rtali lanit
ratan a ma rfaturu ne, Ubu
nana'a inyai, ovu vanan i
nfitik nyadat. Kerub irua yai
manirira ra ratvelar watan
na'a vatvatat yai nulan a. Ira
rfanara nulan yai ne, wan i
Ubu na'i vatuk salasilan ra.
Na'uk fiang ini wol bisma
amfamalik munuk afa ovi
ma lyawan verin mia.

6 Rasusan munuk roak be-
fak dawan yai, ma afakataka
rna'a munuk warira ra, beti
Yahudi rira mela falurut ra
ba'i rti ruang i nmerat urun
yai a ma rfabana rira karya
a.
7 Na'uk Mela Falurut Ila'a
a'uk sa'i bisma nti ruang i
nmerat rahi lia munuk yai,
varat isa fasa watan. Ia
musti ntaha afwatan laran
i neluk persembahan verin
Ubu, tevek ni salasilan ra
ovu vali salasilan ovi tamata
Yahudi ra rotu, na'uk wol
rka'a.*
8 Wean inyai bi, Ubu Ni
Roh nfalyawang verin ita
ne, linga'an ma tati ruang i
nmerat rahi lia munuk wol
natvelar obin, tevek ruang i
nmerat urun nana'a obin.
9 Afa avyai rfalyawang ne,
fiang ini afwatan ovi tamata
ra rala ma reluk rira kor-
ban ovu afa liak ovi rala
ma reluk rira persembahan
verin Ubu, wol bisma rfam-
erat tamata ralarira ila'a ra
tali salasilan ovi rotu ra.
10 Tevek adat avyai rfama-
lik watan na'a fana'an-
fanenu ra, ovu afa ovi
tamata rotu ma al rfamerat
tenarira ra, wean rira adat a.
Na'uk afa avyai wol rotu ma
tamata ralarira ra ovu rira
fikiran ra rmerat urun. Ira
rorang adat avyai, ti naran
i Ubu Ni tnorung ngorva'an
yai nma.†

Yesus neluk dida Mela Falurut Ila'a, ma nkarya na'a befak dawan na'a lanit ratan i lolin lia tali befak dawan mnanat i na'a lanit ivavan a

11 Na'uk Kristus nma roak
ma neluk Mela Falurut Ila'a,
ma nala afa ovi lolin verin
tamata ra. Ia nti roak be-
fak dawan i na'a lanit ratan
ralan a. Befak dawan yai
lolin ovu nmerat lia befak
dawan i lan a Musa notu
a, ovu vali wol ntali lanit
ivavan ini.‡
12 Kristus nti ruang i
nmerat rahi lia munuk ralan
a, na wol ntaha bibi brana
laran a, te sapi ko'u laran
a. Ia nti ruang i nmerat

§ **9:4 9:4** Keluaran 16:33, 25:10-16, 30:1-6; Bilangan 17:8-10; Ulangan 10:3-5; Wahyu 11:19 * **9:7 9:7** Imamat 16:2-34 † **9:10 9:10** Ubu notu Ni tnorung mnanat (i nbana ula lalean a) ovu tamata Yahudi ra, ba ia nfalak ma Musa nala Ni inukun ra verin ira. Na'uk na'a Ni tnorung ngorva'an a, na Yanan i Yesus laran nvoat ma al ntevut ita tali dida salasilan ra, boma tamata ovi rorang Ia veka rira vava'at kakiwal. ‡ **9:11 9:11** Afa lolin avyai wean ini: Yesus nma ma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal, ovu nala malinan verin tamata ra, ovu vali naflahar tamata ra.

rahi lia munuk yai ralan
a fasa watan, ma ka'i nala
laran a ma al nakvanak dida
salasilan ra, nata ti wol ni
wahan.
13 Tamata Yahudi ra rangal
adat tali Musa ni inukun ra,
ma ka'i rfangra tenarira ra
ovu afa ovi rotu ra. Wean
inyai bi, Yahudi rira mela
falurut ra rala bibi brana
laran a ovu sapi brana laran
a, ma rasmir na'a ira, boma
rfamerat ira. Ira rala vali
sapi vata i wol yanan obin
ma rasnuri ia ma ni kyavu
a, rala ma al rasmir na'a
tamata avyai, boma tenarira
ra rmerat.§
14 Na'uk Kristus laran a
lolin lia tali afa avyai, tevek
Ubu Ni Roh i nva'at kaki-
wal a nala ngrebat verin Ia.
Wean inyai bi, Kristus ka'i
nala tenan a ma neluk ko-
rban i nmerat urun, tevek
Ia wol Ni salasilan. Ia notu
wean inyai ma nfamerat ral-
adida ila'a ra tali afa ovi
totu ma wol ihir akataka,
boma bisma tfadawang Ubu
i nva'at a.
15 Ba Kristus neluk leta
verin ita na'a Ubu Ni
tnorung ngorva'an yai,
boma tamata ovi Ubu nera
roak ira, bisma rira munuk
kalolin ovi Ubu nfadoku
roak na'a Ni tnorung a.
Kalolin avyai rna'a, nata
ti wol ni wahan. Kristus
nmata ma ntevut ira tali rira
salasilan ovi rotu ma rangal
Ubu Ni tnorung mnanat i
nala verin Musa.
16 Wean i tamata isa mane
nsiduk ni metan ra, na
ia notu surat kuasa verin
yanan te ubun ra. Na'uk
wean i wol nmata obin, na
surat yai wol ihin akataka
obin. Surat yai bisma
fyawan, wean i tamata ra
rka'a lahir ne, tamata i notu
surat yai nmata roak.
17 Tevek wean i tamata i
notu surat yai nva'at obin,
na wol bisma rfabana surat
yai obin. Wean i tamata i
notu surat yai nmata roak,
beti bisma rfabana surat yai.
18 Ba rfedan afwatan ovu
rasmir laran a, beti bisma
rfabana nala tnorung i ula
lalean.
19 Lalan ana, Ubu nala Ni
inukun ra verin Musa. Na'ut
i Musa nfamalik munuk
inukun avyai verin tamata
Yahudi ra, na ia nala bibi
brana ovu sapi ko'u lararira
ra ma nsileti ovu wear. Ia
nala domba vulun i navuli
a ovu aa ko'u i naran hisop
anan ra, beti nsovu na'a
lara i nsileti roak ovu wear
yai. Notu wean inyai, beti
nasmir na'a buku lalulung i
ntulis Ubu Ni inukun ra na'a,
ovu vali nasmir na'a tamata
Yahudi ra.
20 Musa notu wean inyai,
beti nfalak ne, “Ya'a ala lara
ini ma al ufangrebat Ubu Ni
tnorung verin mia ma musti
myot-orang.”*
21 Ia notu vali wean in-
yai na'ut i nasmir lara na'a
befak dawan i ba'i raran-
ing Ubu na'a yai, ovu afa
ovi rna'a munuk befak yai
ralan a, ma mela falurut ra
rfadawang Ubu.†
22 Musa ni inukun ra

§ **9:13 9:13** Imamat 16:15-16; Bilangan 19:9, 17-19
* **9:20 9:20** Keluaran 24:6-8
† **9:21 9:21** Imamat 8:15

rfalak ne, labir mane na'a
afaka watan, na musti
rfamerat afa avyai ovu lara
veki. Wean i lara wol
nvoat, na Ubu wol na'i vatuk
tamata rira salasilan ra.‡

23 Ba wean inyai, na afa
ovi rna'a befak dawan i ba'i
raraning Ubu na'a lanit iva-
van ini, rfaturu afa ovi rna'a
lanit ratan. Yahudi rira
mela falurut ra musti rfedan
tamata ra rira afwatan ra
ma reluk korban verin Ubu,
ovu rala lara ma al nfam-
erat befak dawan i na'a lanit
ivavan ini. Na'uk korban
i nfamerat befak dawan i
na'a lanit ratan, lolin lia tali
inyai.§

24 Kristus wol nti befak
dawan i tamata rotu a. Be-
fak dawan yai labir mane
wean watan wan i nmerat
rahi lia munuk a na'a lanit
ratan. Na'uk Ia nti lahir
lanit ratan, ma fiang ini ndiri
Ubu wahan ralan ma naflu-
rut verin ita.

25 Yesus wol nti lalawatan
ma nala tenan a ma neluk
Ni korban verin Ubu, wean
Mela Falurut Ila'a ba'i
notu lokat varat ma ntaha
afwatan laran, ma neluk
tamata ra rira korban verin
Ubu. Na'uk Yesus Kristus nti
fasa watan wan i na'a lanit
ratan ma neluk korban verin
tamata ra munuk.

26 Wean i lokat varat, na
Kristus nala tenan a ma
neluk korban, na inyai wean
i ntuan susa lalawatan tali
na'ut i Ubu beti notu lanit
ivavan a. Na'uk fiang ini
lanit ivavan sarseri roak
mane namwear. Ia nma
roak lanit ivavan a fasa
watan ma nala tenan a ma
neluk korban, al na'i vatuk
tamata rira salasilan ra.

27 Ubu nfadoku roak ma
tamata ra rmata fasa watan,
beti ti rdiri Ubu wahan ralan
a ma nfaleka inukun verin
ira.

28 Kristus wean vali inyai.
Ia nala tenan a ma nmata
fasa watan ma na'i vatuk
tamata rivun rira salasilan
ra. Ia veka nma ewal, na'uk
wol mane nmata ma ntevut
dida salasilan ra. Ia veka
nma verin tamata ovi rna-
ban Ia, ma nsikat ira tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal.*

10

Yesus nala tenan a fasa watan ma neluk korban verin Ubu, ma ntevut tamata rira salasilan ra

1 Terang a valing averi!
Musa ni inukun ra reluk
faneak watan na'a afa lolin
ovi Ubu veka nala verin
ita. Ita wol tatuan afa lolin
avyai tevek tot-orang inukun
avyai. Na'a Yahudi rira
inukun avyai, na varat nkati
varat a, tamata ra rti ma rala
rira korban ra verin Ubu,
na'uk rira korban ra wol
rfamerat nal ralarira ra.

2 Wean i inukun avyai
rfamerat nala tamata ovi
rala fasa watan rira kor-
ban ra verin Ubu, na veka
wol rala roak rira korban
ra verin Ia, tevek wol rfikir
roak rira salasilan ra.

‡ **9:22 9:22** Imamat 17:11 § **9:23 9:23** Tamata Yahudi rala rira afwatan ra verin rira mela falurut ra ma reluk rira korban. Yahudi rira mela falurut avyai rfedan afwatan avyai, beti rala lara ma al nfamerat (*secara rohani*) rira befak dawan, boma bisma raraning Ubu. * **9:28 9:28** Yesaya 53:12

3 Na'uk lyawan roak ne,
korban ovi tamata rala lokat
varat yai rfangnanang ira
lalawatan ne, tamata salasi-
lan ira.
4 Kena urun, tevek sapi
brana te bibi brana laran
wol bisma na'i vatuk tamata
rira salasilan ra.
5 Wean inyai bi, na'ut i
Yesus Kristus nma lanit iva-
van ini, na nfalak verin Ubu
ne,
"Ubu, Oa wol inam lahir
afwatan ovi tamata
rala ma reluk rira ko-
rban, ovu afa liak ovi
tamata ra rala ma re-
luk rira persembahan
verin Oa.
Na'uk Oa mususan tenang
a ma neluk korban
verin Oa.
6 Oa wol inam ma tamata
ra rala rira afwatan ra
verin mela falurut ra
ma rasnuri, ma reluk
rira korban,
te afa liak ovi tamata rala
ma reluk rira korban
verin Ubu, ma al rkati
rira salasilan ra.
7 Nata ufalak ne,
'Ubu, ini Ya'a! Uma
boma ot-orang afa ovi
ralam a nfalak a,
wean i rfamalik roak
Ya'a na'a buku lalu-
lung a.' "*
8 Kristus nfalak lan roak
verin Ubu ne, "Oa wol inam
lahir afwatan ovi tamata
rala ma reluk rira korban,
ovu afa liak ovi tamata ra
rala ma reluk rira persemba-
han ra. Oa wol inam vali ma
tamata ra rala rira afwatan
ra verin mela falurut ra ma
rasnuri, ma reluk rira kor-
ban, ovu afa liak ovi tamata
rala ma reluk rira korban
verin Ubu ma al rkati rira
salasilan ra." Kristus nfalak
wean inyai, velik ne rfadoku
roak afa avyai na'a Musa ni
inukun ra.
9 Nata Ia nfalak ne, "Ubu,
ini Ya'a! Uma boma ot-orang
afa ovi ralam a nfalak a."
Ba Ubu na'i vatuk korban
ovi rfadoku roak na'a Musa
ni inukun ra, ma nkati ovu
Yesus Kristus Ni matmatan a
ma neluk korban ngorva'an.
10 Yesus Kristus not-orang
roak afa i Ubu ralan a nfalak
a, ma nala tenan a ma nmata
fasa watan ma neluk kor-
ban. Tali Ni matmatan a, na
nfamerat ita tali dida salasi-
lan ra, nata ti wol ni wahan.
11 Lokat amar, na Yahudi
rira mela falurut ra munuk
rdiri ma rfabana rira karya
ra, ma rala lalawatan tamata
ra rira afwatan ovu afa liak
ovi rala ma reluk korban.
Na'uk rira korban avyai
munuk wol rot-nala ma Ubu
na'i vatuk rira salasilan ra.†
12 Na'uk Yesus Kristus ka'i
nala tenan a ma nmata
fasa watan ma neluk kor-
ban verin Ubu, boma na'i
vatuk tamata rira salasilan
ra. Notu munuk wean inyai,
beti ndoku Ubu Ni lihir mela
ma nfareta vali.
13 Ba tali na'ut inyai, na
Yesus nanaban watan amar
ma Ubu veka nfaleka munuk
tamata ovi rira sian Ia ma
rsoak verin Ia.‡
14 Ba Yesus nmata fasa
watan ma neluk korban
verin Ubu, ma ntevut roak

* **10:7 10:7** Tafsiran rivun rfalak ne, buku lalulung yai ihin a ne, Musa ni kitab ilima; Kejadian ti naran Ulangan. Msyi'ik vali Mazmur 40:7-9 † **10:11 10:11** Keluaran 29:38 ‡ **10:13 10:13** Mazmur 110:1

tamata ra tali rira salasilan
ra, ovu notu ma rira vava'at
ra rmalola, nata ti wol ni
wahan.
15 Ubu Ni Roh nfalyawang
roak afa yai verin ita ne,
kena urun,
16 tevek nfalak ne,
“Ini Ya'a Ning tnorung i veka
otu verin Ning tamata
ra na'a amar ovi veka
rma ini:
Ya'a veka ufadoku
Ning inukun ra na'a
ralarira ra, ovu utulis
inukun avyai na'a rira
fikiran ra.”
Duila'a nfalak wean in-
yai.
Ia nfalak roak wean inyai,
beti nfalak vali ne,
17 “Ya'a wol ungnanang roak
rira salasilan ra ovu
rira afa sala ovi rotu
ra.”§
18 Ba wean i Ubu na'i vatuk
munuk roak dida salasilan
ra, na wol tala roak afwatan
ovu afa liak ra ma reluk
dida korban ma al rkati dida
salasilan ra.

Mya ma tfaseri a'uk Ubu

19 Terang a valing averi,
Yesus laran nvoat ma nmata,
ba wol tbobar roak ma
tfaseri Ubu, ma ti tna'a wan
i nmerat rahi lia munuk.*
20 Yesus nasusan roak
linga'an ngorva'an verin ita.
Linga'an i nala vava'at verin
ita ma tati wan i nmerat
rahi lia munuk yai, nahu
Ni matmatan a. Yesus ka'i
ntorung ma nala tenan a
ma nmata verin ita. Inyai
wean lahir maloli dawan
amafal i nana'a Yahudi rira
Rahan Dawan Falurut ralan
a, ma ka'i namadir lahir
na'ut irua. Ba linga'an ma
tati wan i nmerat rahi lia
munuk a, natvelar roak.†
21 Ba fiang ini, ita dida
roak Mela Falurut Ila'a isa
ma nfareta na'a Ubu Ni ra-
han a.‡
22 Ba wean inyai, na mya
ma tfaseri Ubu ovu rala-
dida urun, ovu torang urun
Ia. Tevek Yesus nfamerat
roak raladida ra ovu laran
a, boma wol tvua roak afa
sian na'a raladida ila'a ra.
Ia nfamerat roak tenadida ra
ovu wear i nmerat urun a.§
23 Dida dardirin a musti
nangrebat na'a dida ino-
rang a verin Yesus. Ita
tfaklo'i a'uk dida vava'at ra
verin Ia, tevek not-orang
lalawatan afa ovi nfalak
ra, ovu wol nablufang Ni
tnorung a verin ita.
24 Ita musti tsifangnanang
ita, boma bisma tsifangrebat
raladida ra ma isa nlobang
isa, ovu vali totu afa ovi lolin
ra.
25 Fara deka fyaroa ten-
abira ra tali tamata ovi ro-
rang Ia rira sidovung ra,

§ **10:17 10:17** Yeremia 31:33-34 * **10:19 10:19** Ita, tamata ovi torang Yesus, tfaseri Ubu nahu dida falurut ra, ma wean tna'a ruang i nmerat rahi lia munuk na'a lanit ratan ovu Ubu. † **10:20 10:20** Na'ut i Yesus nmata, na maloli dawan amafal i nteri ruang i nmerat rahi lia munuk yai, tali ruang liak na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan na'a Yerusalem, namadir lahir na'ut irua. Msi'ik Matius 27:50-51. Ihin ne, wol akataka roak ma nteri ita tali Ubu, ovu Ni Roh nleal roak raladida ra. ‡ **10:21 10:21** Tafsiran rivun rfalak ne, Ubu Ni rahan na'a ayat ini, ihin a ne, Ubu Ni tamata ra. Ibrani 3:2, 3, 5, 6; 1 Timotius 3:15.
§ **10:22 10:22** Yehezkiel 36:25

wean lahir tamata boku ba'i
rotu. Na'uk iva'udida ma
tsisurak ovu tsilobang ita,
tevek tka'a roak ne, wol
mnanat, na Duila'a veka
nma ewal.

Deka tatalik dida inorang a

26 Wean i trenar roak Ubu
Ni ivar mnga'un a, na'uk wol
tkamlabir ivar yai ma ka'i
totu watan salasilan, na wol
korban liak roak ma Ubu
na'i vatuk dida salasilan ra.*
27 Ba wean i totu salasilan
wean inyai, na musti tbo-
bar urun ovu tnaban watan
ma Ubu veka nukun lokat
tamata ovu yafu i ongan a
dawan urun a. Yafu yai
veka narang tamata ovi ran-
gal Ia.†
28 Wean i tamata isa ba'i
nangal Musa ni inukun ra,
ovu tamata irua te itelu rsi'ik
afa i notu a ma rfamalik ni
sala a, na tamata ra veka
wol rlobang ia, ba tamata i
ba'i nukun tamata ra veka
nfaleka inukun matmatan
verin ia.‡
29 Na'uk nlia tali inyai
verin tamata i nfalak sian
Ubu Yanan a ovu wol
nalang lahir Ia. Tamata
yai nanovak ne, Yesus laran
i nvoat al ntevut ia wol
fyawan akataka, ovu vali
nfalak sian Ubu Ni Roh i
nfaturu Ni rala lolin a verin
tamata ra. Ubu veka nukun
tamata yai ovu inukun i
aleman urun a. Inukun yai
aleman lia inukun i Ubu
nala verin tamata ovi rangal
Musa ni inukun ra.§
30 Ubu nfalak roak ne,
"Ya'a veka ubalas rira afa
sian ovi rotu ra ma
ukun ira."
Ia nfalak vali ne,
"Duila'a veka nfaleka
inukun verin Ni
tamata ra ma inovan
ovu afa ovi rotu ra."*
31 Ita veka tbobar ma raruru
lalean ita, wean i Ubu i
nva'at a nukun ita. †
32 Ba terang a valing averi,
mingnanang amar ovi rti
roak veli, na'ut i beti my-
orang Ubu Ni Ivar Lolin.
Amar yai, na mtyuan susa
dawan urun, na'uk bira
dardirin nangrebat ovu wol
mifla talik bira inorang a.
33 Amar boku, na tamata
ra rfalak sian mia, ovu vali
rwi-rwa mia na'a tamata
rivun waharira ralan ra.
Amar boku, na mlyobang
tamata liak ovi rtuan vali
susa wean mia.
34 Mia fyarnuang vali
tamata ovi rna'a bu'i ralan
rira susa ra, ma mlyobang
ira.‡ Wean i tamata boku
rkiwal ma rala bira metan
ra, na ralabira lolin watan,
tevek mkya'a roak ne, bira
metan mnga'un ra rna'a
obin, ovu metan avyai veka
rna'a lalawatan, nata ti wol
ni wahan.

---

* **10:26 10:26** Salasilan ihin a ne, tamata ra rafena ma rorang Yesus. Msi'ik vali ayat 29, ovu Ibrani 2:3, 3:12, 6:4-6. † **10:27 10:27** Yesaya 26:11 ‡ **10:28 10:28** Ulangan 17:6, 19:15 § **10:29 10:29** Tamata i nfalak sian Ubu Yanan ovu wol nalang lahir Ia: teks asli na'a vai Yunani (secara harfiah na'a Vaidida) nfalak ne, ***nta sorat Yesus***. Keluaran 24:8. * **10:30 10:30** Ulangan 32:35-36 † **10:31 10:31** Wean i tafena ma torang lahir Ubu (ayat 26-30), na veka tbobar lahir Ia. ‡ **10:34 10:34** Ra'abu'i tamata avyai, tevek rira inorang verin Yesus.

35 Ba wean inyai, na deka
mifla talik bira inorang a,
tevek wean i bira dardirin
nangrebat urun na'a bira in-
orang a, na Ubu veka naval
ma dawan mia.
36 Mia musti mtyahang
nal ralabira na'a bira ino-
rang a, boma wean i myotu
lalawatan afa ovi Ubu ralan
nfalak a, na bira munuk afa
ovi Ubu ntorung roak ma
nala verin mia.
37 Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne,
"Wol mnanat, na Ia veka
nma.
Ia wol nanaban ma mnanat,
na veka nma lahir.
38 Ning tamata ovi rira
vava'at ra rmalola,
tevek rorang Ya'a,
ira veka rira vava'at kakiwal
ovu Ya'a.
Na'uk wean i rafla talik
Ya'a, na veka wol inak
ira."§
39 Ita wol weadida tamata
ovi rafla talik rira inorang
a, ma Ubu veka nukun ma
dawan ira. Na'uk ita torang
watan Ubu, ba Ia veka nsikat
ita tali dida salasilan ra, ma
dida vava'at kakiwal.

11

Ita musti torang tamata ovi rira inorang a nangrebat

1 Terang a valing averi,
inorang ihin a wean ini:
ita tfaklo'i a'uk dida vava'at
ra verin Ubu, tevek torang
urun ne, ita veka dida afa
ovi tnaban tali Ia. Velik ne
wol trea afa ovi ralad ra
rfalak obin, na'uk tka'a lahir
ne, afa avyai rna'a.
2 Lalan ana, ubud-nusid ra
rotu ma Ubu ralan a lolin,
tevek rorang Ia.
3 Ita torang Ubu, bi tka'a
ne, Ia notu lanit ivavan ini
ovu Ni vaivatul ra watan. Ba
Ia notu afa ovi trea ra tali afa
ovi wol trea ra.*
4 Habel norang Ubu ma
nala ni korban verin Ia. Ko-
rban i nala yai lolin lia a'an
i Kain ni korban a. Ubu
ntorung Habel ni korban yai,
ovu nfalak ne, ni vava'at
nmalola, tevek norang Ia.
Habel nmata roak, na'uk ni
inorang neluk snurak lolin
verin ita ma naran amar ini,
boma torang vali.†
5 Henokh norang Ubu, bi
Ubu nsikat roak ia nrata
lanit ratan, boma wol nmata.
Tamata ra wol rarea roak
ia, tevek Ubu nsikat roak
ia. Na'ut i Ubu wol nsikat
ia obin, na Ia nfalak roak
ne, Henokh notu ma ralan a
lolin urun.‡
6 Wean i wol dida inorang,
na wol tamata isa vali bis
notu ma Ubu ralan a lolin.
Wean i tamata iki watan
inan ma nfaseri Ubu, na ia
musti norang urun ne, Ubu
nana'a. Ia musti norang vali
ne, Ubu veka naval tamata
ovi ralarira urun ma rdava
Ia.
7 Nuh norang Ubu, ba Ubu
nfalyawang afa ovi wol rvo-
tuk obin na'a amar ovi veka
rma ini verin ia. Ba velik ne
ia wol nsi'ik afa avyai obin,
na ia not-orang afa ovi Ubu
ralan nfalak a, ba notu kabal
dawan i nala vava'at verin ia
ovu ni rahan teta a. Tamata

§ **10:38 10:38** Habakuk 2:3-4 * **11:3 11:3** Kejadian 1:1 † **11:4 11:4** Kejadian 4:3-10 ‡ **11:5 11:5** Kejadian 5:21-24

ovi rna'a lanit ivavan wol
rot-orang afa ovi Ubu nfalak
ra, ba Ubu nukun ira. Na'uk
Nuh norang Ubu, ba Ubu
nfalak ne, Nuh ni vava'at a
nmalola na'a wahan ralan
a.§
8 Abraham norang Ubu, ba
not-orang afa ovi Ubu nfalak
ra. Na'ut inyai, na Ubu nera
ia ma nti negara raroa isa i
nfalak roak na'a Ni tnorung
verin ia ovu ubun-nusin ra,
ma rna'a inyai. Ia not-orang
afa ovi Ubu nfalak ra, velik
ne wol nka'a ne, negara yai
na'a inba!*
9 Abraham norang Ubu, ba
ti nleal negara yai, wean
Ubu nfalak roak verin ia, ma
wean tamata dakan ia. Na'a
negara yai, ia nleal watan
befak ra. Ishak ovu Yakub
rleal vali befak ra, ovu rira
vali tnorung yai.†
10 Abraham ntahang nal
ralan ma nleal inyai, tevek
ia nanaban kota i Ubu veka
ka'i notu, wean lahir ralan
nfalak a. Ubu veka nfadiri
kota yai na'a fanderen i nan-
grebat urun a, ovu veka
nana'a kakiwal.‡
11 Abraham irua Sara ro-
rang Ubu, ba nfaturu Ni
ngrebat a verin ira, ma
bisma yanarira, velik ne
tuvu ila'a roak ira ovu Sara
wol bisma yanan. Ubu notu
wean inyai, tevek Abraham
norang urun ne, Ubu nfak-
ena Ni tnorung a verin ia.§
12 Na'ut inyai, na Abraham
itrana roak ia, ba wean i
yanan, na wol kena lahir,
tevek tenan a wol nangre-
bat roak. Velik ne wean
inyai, na'uk ubun-nusin ra
rivun ila'a ma wean ngur
na'a tahat nelan, ovu wean
nara ovi rna'a lanit ma wol
trekan nala.*
13 Tamata avyai munuk
rira inorang a nangrebat,
ti naran i rmata a. Ira
wol rtuan obin afa ovi Ubu
nfalak roak na'a Ni tnorung
ma nala verin ira, na'uk
rka'a ne amar isa, na veka
rira afa avyai, ovu wol rafla
talik rira inorang a. Na'ut i
rva'at obin, na rtorung ne,
tamata dakan ovu mangun
ira na'a lanit ivavan ini.†
14 Tamata ovi rfalak wean
inyai, na rfaturu ne, inar
ma rdava rira ahu livur
mnga'un ma rleal.
15 Wean i ralarira ra rfalak
ma rewal ira rti ahu i lan ana
rleal a, na rira amar naran
ma rewal ira.
16 Na'uk rafena ma rewal
ira, tevek inar ma rfili wan
i lolin rahi lia munuk na'a
lanit ivavan ini. Wan yai
na'a lanit ratan. Wean in-
yai, bi Ubu wol nma'it ma
nrenar i rfalak ne, rira Ubu
verin Ia, tevek nasusan roak
ahu livur mnga'un na'a lanit

§ **11:7 11:7** Kejadian 6:13-22 * **11:8 11:8** Ubu nala tnorung verin Abraham ne, veka naflahar ma dawan ia, boma Abraham veka naflahar vali tamata rivun na'a lanit ivavan ini. Kejadian 12:1-5. † **11:9 11:9** Ira rotu befak yai tali afwatan ulin. Kejadian 35:27. ‡ **11:10 11:10** Tafsiran etal dawan rfalak ne, ***kota*** ihin a ne, kota ngorva'an i Ubu veka notu na'a lanit ratan. § **11:11 11:11** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nala ngrebat verin Sara, ba bisma yanan a, ovu ia norang Ubu ma nka'a Ubu nfakena Ni tnorung a. Kejadian 18:11-14, 21:2 * **11:12 11:12** Kejadian 15:5, 22:17 † **11:13 11:13** Kejadian 23:4

ratan ma rleal.

17-18 Abraham norang Ubu, ba nala lahir yanan i Ishak a ma neluk ni korban verin Ubu, na'ut i Ubu nlabir teman ia na'a ni inorang a. Ubu nfalak lan verin Abraham ne, “Ishak ubun-nusin ra veka reluk ubum-nusim, wean lahir i ufalak roak na'a Ning tnorung verin oa.” Na'uk velik ne wean inyai, na ia ntorung watan ma nala lahir yanan ikisa lalo'i ini ma neluk ni korban verin Ubu.‡

19 Abraham norang ne, Ubu Ni ngrebat ma nfava'at ewal Ishak tali matmatan. Ba bisma tfalak ne, Abraham nal-ewal roak Ishak tali matmatan.

20 Ishak norang Ubu, ba na'ut i itrana roak ia, na naflahar Yakub ovu Esau ma veka rira kalolin ra na'a amar ovi veka rma ini.§

21 Yakub norang Ubu, ba na'ut i mane nmata, na nera verin Ubu ma nala Ni kalolin a, ma al naflahar Yusuf yanan ra. Yakub ntaha ni takil a ma ndiri, beti nfadawang Ubu.*

22 Yusuf norang Ubu, ba na'ut i mane nmata, na nfalyawang verin tamata Israel ra ne, amar isa veka rti talik Mesir. Ia nfalak vali verin ira ne, na'ut i mane rti talik wan yai, na rasusan lurin ra ma rtaha vali.†

23 Musa renan ovu yaman rorang Ubu, ba na'ut i rarali Musa, na rfonak ia vulan itelu, tevek felan a lolin buas, ovu wol rbobar ma rangal afa i raja Mesir nfareta.‡

24 Musa norang Ubu, ba na'ut i dawan roak ia, na nafena ma rera ia ne, raja Mesir yanan vata yanan a.§

25 Musa nafena ma notu salasilan ovi rotu ma inan lolin amar isa te irua watan. Na'uk ia nanovak ne, ni lolin a, irmunuk Ubu Ni tamata ra ma rtuan susa.

26 Musa nafena ma nala metan ovi rna'a Mesir, na'uk ia nfili ma tamata ra ralar sian ia, tevek norang Raja i Ubu nsinir ma veka nma ma ntevut tamata rira salasilan ra. Ia nka'a ne, afa yai lolin rahi metan ovi veka nala tali Mesir. Tevek ia nanovak ne, Ubu veka naval ia, tevek ni inorang a na'a amar ovi veka rma.*

27 Musa norang Ubu, ba nban-talik Mesir, ovu ia wol nbobar ne, raja nangrova ia. Ba ntahang nal ralan ma nban-talik watan Mesir, ovu nafena ma newal ia, tevek ia nrea roak Ubu i tamata ra wol bisma rarea a.†

28 Musa norang Ubu, ba nfalak ma tamata Israel rotu rira snoba Paskah. Ia nfareta ira ma rasmir lara na'a rira falfolat ra ma neluk faneak, boma Ubu

‡ **11:17-18 11:17-18** Kejadian 22:1-14, Kejadian 21:12 § **11:20 11:20** Kejadian 27:27-40 * **11:21 11:21** Yusuf yanan brana irua. Nararira Manasye ovu Efraim. Kejadian 47:31—48:20 † **11:22 11:22** Kejadian 50:24-25 ‡ **11:23 11:23** Raja Mesir nfareta ma rfedan tamata Yahudi rira kasiko'u brana ovi beti rarali ira. Keluaran 1:22; 2:2 § **11:24 11:24** Keluaran 2:10-12 * **11:26 11:26** Terjemahan boku rfalak ne, Musa norang Kristus. † **11:27 11:27** Keluaran 2:15

Ni sansinir tali lanit ratan
i nfedan tamata ra, deka
nfedan tamata Israel ya-
narira brana iya'an ra.‡
29 Tamata Israel rorang
Ubu, ba rban-etal roak Tahat
Valvulin a, wean i rbana
na'a lanun i near a. Na'uk
Tahat Valvulin yai nkum-teri
munuk tamata Mesir na'ut i
rlabas ira, ma rakduvul ma
rmata.§
30 Tamata Israel rorang
Ubu, ba rban-lilit watan kota
Yerikho amar ifitu, na ni
tembok dawan i nlilit kota
yai nleka munuk lahir.*
31 Vatlean i naran Rahab
norang Ubu, ba wol rfedan
ia na'a ni kota a, na'ut
i rfedan tamata ovi rangal
Ubu na'a kota yai, tevek
ia nfonak tamata Israel ovi
rma fanfonak ira ma rsi'ik
kota Yerikho.
32 Wean i ufamalik munuk
afa ovi, na veka mnanat
da'in, ba lawan watan in-
yai veki. Ba wol ufama-
lik na'a Gideon, Barak, Sim-
son, Yefta, Daud, Samuel ovu
nabi liak ovi rorang Ubu.†
33 Ira rorang Ubu, ba boku
tali ira rfaleka bangsa ra.
Boku rot-orang afa ovi Ubu
ralan nfalak ra na'a rira
vava'at ra, ovu boku rtuan
roak afa ovi Ubu ntorung
ma nala verin ira. Boku
vali bisma rtaha motak singa
sumarira ra.‡
34 Boku rfedan nala yafu i
ongan dawan urun a. Boku
vali wol rmata na'ut i tamata
ra rtaha nahin blawat mane
rfedan ira. Boku wol rira
ngrebat roak na'ut i rotu
rihi, na'uk Ubu nala ngrebat
verin ira ma rfaleka suldadu
ovi rtali bangsa liak ra.§
35 Vata boku vali rorang
Ubu, ba velik ne yanarira
ra rmata roak, na'uk rva'at
ewal. Na'uk tamata boku
vali rtorung watan ma
tamata ra rwi-rwa ira, ti
naran i rmata. Ira rafena
ma rafla talik rira inorang,
boma rfatalik ira tali susa
ovi rtuan ra. Rotu wean
inyai, tevek wean i rmata ma
rva'at ewal, na rira vava'at
a lolin urun.*
36 Tamata inorang boku
vali, tamata ra rfalak sian
ira, rvaval ira ovu navnaval,
boku rkeak ira ovu kakeak
tma'an ma rala ira rti bu'i
ralan.†
37 Tamata inorang boku,
tamata liak rteva ira ovu
vatu ma rmata lahir. Tamata
ovi rangal Ubu rala karkadi
ma al rkad-lewar tamata in-
orang boku tenarira ra ma
rmata. Boku rala nahin
blawat ma al rfedan ira.
Tamata inorang boku rung a
reluk watan domba ulin ovu
bibi ulin ra ma rbana rlilin
watan, tevek rira kasian a
dawan urun, ovu tamata ra
rwi-rwa ovu rotu sian ira.‡
38 Ira rna'a watan wan ovi
raroa tali tamata ra. Ira
rlilin watan na'a wan lean
vu dawan, na'a vuar ra, vuar
lean ra, ovu rna'a van ralan

‡ **11:28 11:28** Keluaran 12:21-30 § **11:29 11:29** Keluaran 14:21-31 * **11:30 11:30** Yosua 6:12-25 † **11:32 11:32** Hakim-Hakim 4:16; 6:6; 10:6—12:7, 14-16; 1 Samuel 1 ti naran 1 Raja-Raja ‡ **11:33 11:33** Daniel 6:1-27 § **11:34 11:34** Daniel 3:1-30 * **11:35 11:35** 1 Raja-Raja 17:17-24 † **11:36 11:36** 1 Raja-Raja 22:26-27; Yeremia 20:2 ‡ **11:37 11:37** 2 Tawarikh 24:21

ra. Velik aba, sian a dawan
da'in na'a lanit ivavan ini,
ba wol inovan ma rleal na'a
ini.
39 Ubu inan urun tamata
avyai tevek rorang Ia, velik
ne na'ut inyai, na ira wol
rtuan obin afa ovi Ia ntorung
roak verin ira.§
40 Ubu nasusan roak afa
ovi lolin urun ma nlia tali
afa avyai verin ita. Ia
nanovak wean inyai, boma
itmunuk tamata inorang ovi
beti tfamalik roak yai, dida
munuk afa ovi Ubu ntorung
roak na'a Ni tnorung a, ma
itmunuk teluk tamata ovi
rira vava'at ra rmalola na'a
Ubu wahan ralan a.

12

Snurak ma dida dardirin a musti nangrebat urun na'a dida inorang a verin Yesus

1 Terang a valing averi,
ita weadida tamata ovi rafla
silalia. Tamata ovi lan ana
rorang Ubu, ira wearira vali
tamata ovi rafla silalia ma
ti raran ni wahan a. Ira
rfaturu roak linga'an i kena
a verin ita ma torang. Ba
ita musti tkiwal ma tvatuk
munuk salasilan ra ovu afa
ovi rotu angangal te rfale-
mang ita, boma tatahang nal
raladida ma wean tamata
ovi rafla silalia. Totu wean
inyai, boma torang a'uk
linga'an i Ubu nfaturu roak
verin ita.
2 Eka tfikir watan Yesus,
tevek Ia nfaturu linga'an
verin ita ma torang Ia, ovu
nfamela dida inorang a ma
wean lahir Ubu ralan nfalak
a. Tamata ra rvaval Yesus,
beti rfedan Ia na'a aa wal-
walur ma al rfama'it Ia,
na'uk Ia wol nfikir wean in-
yai. Ia nfikir a'uk lolin i Ubu
veka nala verin Ia na'a lanit
ratan. Fiang ini Ia ndoku
roak Ubu wan i ndoku ma
nfareta, Ni lihir mela a na'a
lanit ratan.*
3 Eka mingnanang afa ovi
Yesus notu roak yai. Na'ut i
tamata salasilan ra rvaval Ia
ovu ntuan wawa'uk i dawan
urun, na ntahang nal ralan.
Mingnanang a'uk Ia, boma
deka ralabira kako'u ma mi-
fla talik bira inorang a.
4 Mkya'a roak ne, na'ut
i mkyiwal ma byatuk bira
salasilan ra, na wol mtyuan
wawa'uk i wean Yesus
ntuan, ti naran i myata a.
5 Deka miblufang Duila'a
Ni snurak i nala roak verin
mia ma nfangrebat ralabira
ra. Duila'a nala Ni snurak
a verin mia, tevek nka'a ne,
yanan mia. Ia nfalak ne,
"Yanak averi, deka fyikir
ne, Ubu Ni snurak i
nala roak verin mia
yai maraan watan.
Ralabira deka kako'u
wean i ntabu mia,
6 tevek Ubu ntabu tamata ovi
nlobang ira.
Ia nsurak a nair ira,
tevek ntorung ne
yanan ira."†
7 Ba mtyahang nal ral-
abira na'ut i mtyuan susa
te tamata ra rwi-rwa mia.

§ **11:39 11:39** Ubu nfadoku roak ma nsinir Yesus ma neluk Raja i ntevut tamata ra tali rira salasilan ra, ma nma. Na'ut inyai, na Yesus wol nma obin, ba tamata inorang avyai wol rtuan Ia obin. * **12:2 12:2** Msi'ik Ibrani 1:3 † **12:6 12:6** Ayub 5:17, Amsal 3:11-12

Fyikir watan ne, inyai wean
lahir i Ubu yanan mia, wean
lahir i baba isa nsurak a
nair yanan ra. Na'a inba
watan, na baba ra rsurak a
rair yanarira ra.
8 Ubu ba'i ntabu tamata
inorang ra munuk, ba wean
i wol ntabu mia, na Ia wol
yanan mia.
9 Yamadida lalean ovi
rna'a lanit ivavan a rsurak
a rair ita ovu talang ira. Ba
wean inyai, na wean inba
ovu Yamadida i na'a lanit
ratan a? Ita musti talang ovu
trenar Ia, nlia tali yamadida
ovi rna'a lanit ivavan ini,
boma bisma dida vava'at
kakiwal.
10 Yamadida ovi rna'a lanit
ivavan ini rsurak a rair ita,
na'uk wol mnanat, ovu ro-
rang watan afa ovi rfikir ne
kena. Na'uk Ubu nsurak
a nair ita, tevek inan ma
tatuan afa ovi lolin ra. Ia
inan ma nfamerat ita tali
dida salasilan ra, tevek Ia
nmerat urun.
11 Wean i tamata ra rsurak
a rair ita, na raladida ra
wol lolin, ovu raladida
lalau urun, tevek tfarnuang
wawa'uk. Na'uk ti ma
rsurak rair munuk roak ita,
na veka rotu ma tot-orang
lalawatan afa ovi kena ra,
ovu vali rotu ma raladida ra
malinan.
12 Ba terang a valing
tamata inorang averi, mia
weabira tamata i nafla
silalia ma musti fyangrebat
limabira ovi rmafun, ovu
turabira ovi wol rangrebat
ra.‡
13 Byana watan na'a
linga'an ovi manesan ovu
rmalola ra, boma tamata
ovi rorang mia, velik ne
earira ra rsekat, na'uk wol
rasvotun, ovu earira ra veka
lolin lahir.§
14 Mkyiwal ma bira
vava'at ra malinan ovu
tamata ra munuk. Mkyiwal
vali ma bira vava'at ra
rmalola na'a Duila'a wahan
ralan, tevek wol tamata isa
vali bisma nsi'ik Duila'a,
wean i ni vava'at wol
nmalola.
15 Mia musti msyisurak
mia, boma deka tamata isa
vali nafla talik ni inorang
a, tevek Ubu nala roak Ni
rala lolin a verin ita. Myotu
wean inyai, boma tamata
boku deka wearira alanu
ma rfalanu bira sidovung a,
ma rotu vangoa-vanga ovu
rweang nala tamata ra ma
rotu afa ovi Ubu wol inan.
16 Msyi'ik wabira ma lolin,
boma tali bir tinemun, na
deka tamata isa nsifa tia
ma watan ovu tamata i wol
awan verin ia, ovu wol
nkamlabir Ubu Ni kalolin
ra, wean Esau.* Mia deka
weabira Esau, tevek ia wol
nalang kalolin i Ubu nala

‡ **12:12 12:12** Yesaya 35:3 § **12:13 12:13** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus musti rorang urun Ia, ovu rbana na'a linga'an i kena ovu nmalola. Rotu wean inyai, boma wean i tamata inorang ovi ralarira ra raruan obin rsi'ik ira, na rira inorang a bisma nangrebat ewal. Amsal 4:26 * **12:16 12:16** Ayat ini nfalak ne, tamata iki watan, dawan te ko'u, varverun te mnelat te nsifa roak, wol bisma nsifa tia watan ovu tamata i wol awan verin ia. † **12:16 12:16** Esau iya'an ia, ba yaman a musti naflahar ia ovu kalolin i ntali Ubu. Na'uk Esau nfedi ni hak verin Yakub. Kejadian 25:29-34

verin ia ma nfedi verin
warin a, al nkati afamtahan
binan isa watan.†
17 Mia mkya'a roak ne,
na'ut i Esau mane nala
kalolin yai tali yaman a,
na yaman a wol nala verin
ia. Esau nvakar ovu nkiwal
mane nal-ewal kalolin yai,
na'uk wol bis roak.‡

Ita tamata ovi torang Ubu tatuan tnorung ngorva'an i fyawan lia Musa ni inukun ra

18 Terang a valing averi
munuk, mia wol mtyuan afa
ovi lan ana tamata Israel ra
rtuan ovu rsi'ik na'a vuar
Sinai. Ira rtuan nait fufak-
metan ovu yafu i nonga ma
naba'al na'a inyai. Na'ut
inyai, na deda fafyat nkum-
teri vuar yai.§
19 Ira rarenar tvuri ngoan
a ovu vai isa i dawan urun
a ntali Ubu. Na'ut i rarenar
vai yai, na rera verin Ubu
ma fara vai yai deka nma
kikyai ma rarenar.
20 Ira wol rtahang nala ma
rarenar vai yai nfareta ira
ne, "Afaka watan wean i
rkena vuar ini, na tamata
ra musti rala vatu ma rtev-
fedan ira."*
21 Afa ovi tamata Israel ra
rsi'ik yai, nfabobar urun ira,
ba Musa nfalak ne, "Ya'a
ubobar urun ovu raruru
lalean ya'a!"†
22 Na'uk mia mya roak
vuar Sion, na'a Ubu i nva'at
nata ti wol ni wahan, Ni kota
a. Kota yai Yerusalem i na'a
lanit ratan. Mia mtyuan Ubu
Ni sansinir na'a lanit ratan
rivun urun, rasdovu ira ma
rfadawang Ia ovu ralarira
lolin.
23 Mia mtyuan roak
sidovung i neluk Ubu yanan
iya'an ra. Tamata avyai
tamata inorang ovi Ubu
ntulis roak nararira ra na'a
lanit ratan. Mia mtyuan vali
Ubu i nfaleka inukun verin
tamata ra munuk. Mtyuan
vali tamata ovi rira vava'at
ra kena ovu afa ovi Ubu
ralan nfalak a, rira roh ra.‡
24 Mia mtyuan lahir Yesus
na'a inyai. Ia neluk leta
verin mia na'a Ubu Ni
tnorung ngorva'an yai. Mia
fyaklo'i a'uk bira inorang a
verin Ia, tevek laran i nvoat
roak a. Laran yai wol wean
Habel laran a, tevek Yesus
laran a Ni ngrebat dawan
urun.§

Deka tanovak ne, Ubu Ni tnorung ngorva'an i tatuan na'a Yesus maraan watan

25 Ba wean inyai bi msyi'ik
wabira ma lolin, betane
mifena ma mryenar i Ubu
nangrihi verin mia. Wean i
lan a, tamata Yahudi rafena
ma rarenar Ubu Ni vaivatul
ra na'a lanit ivavan ini, na
ira wol ralit tali Ni inukun
a. Ba wean i tafena ma
trenar Ubu i nangrihi tali

‡ **12:17 12:17** Kejadian 27:30-40 § **12:18 12:18** Keluaran 19:16-22, 20:18-21; Ulangan 4:11-12, 5:22-27 * **12:20 12:20** Keluaran 19:12-13 † **12:21 12:21** Ulangan 9:19 ‡ **12:23 12:23** Tamata i norang roak Yesus na'ut i nmata, na ni roh a ti nana'a lanit ratan ovu Ubu. § **12:24 12:24** Na'a Kejadian 4:10, na Ubu nfalak ne, Habel laran a nmangadu a'an ni salasilan a verin Ubu, ba Ubu nukun ia. Na'uk fiang ini, Ubu na'i vatuk dida salasilan ra, tevek Yesus laran nvoat.

lanit ratan a, na wean inba
ma bis dida vava'at kakiwal?
26 Na'ut inyai, na Ubu vain
a dawan urun, ovu notu ma
lanit ivavan a raruru. Na'uk
fiang ini Ubu notu roak Ni
tnorung ne, “Veka otu fasa
ewal, na'uk wol mane lanit
ivavan watan raruru, na'uk
lanit raruru vali.”*
27 Ubu nfalak ne, “Veka otu
fasa ewal,” nfaturu na'a afa
ovi notu ra munuk. Ia veka
notu ma afa avyai munuk
raruru ovu rakvisal. Notu
wean inyai, boma Ni Fareta
a nana'a watan, tevek Ni
Fareta yai wol bisma raruru
ovu nakvisal.
28 Ba wean inyai, na ita
musti tfalak fara weninyai
verin Ubu, tevek Ni Fareta
i nala verin ita wol
bisma nakvisal. Mya ma
tfadawang Ubu ovu tfalak
fara weninyai verin Ia, ma
tfaloling ralan a, ovu vali
talang ovu tbobar Ia.
29 Ita musti totu wean in-
yai, tevek Ubu Ni ngrebat
ma nukun tamata ra, wean
yafu i bisma nasnuri munuk
afakataka.†

13

Afa ovi totu ra musti rotu ma Ubu ralan a lolin ovu ita

1 Terang a valing tamata
inorang averi, fara msy-
ilobang lalawatan mia.
2 Mia musti mtyorung ma
mangun ra rna'a teri bira
rahan ra. Mingnanang!
Tamata ovi rorang Ubu boku
rtorung roak ma mangun
ra rna'a teri rira rahan ra,
na'uk wol rka'a ne, mangun
avyai Ubu Ni sansinir tali
lanit ratan.*
3 Mingnanang ma mly-
obang tamata inorang ovi
rna'a bu'i ralan a. Wean
i mlyobang ira, na mia
fyarnuang vali rira susa ra.
Mingnanang ma mlyobang
tamata ovi rtuan susa ra,
tevek tamata ra rotu sian
ira. Mlyobang ira wean i ka'i
mlyobang tenabira ra.
4 Vata te brana ovi rsifa
roak a, musti ralang rira
sifa a. Inyai ihin a ne,
deka mtyuba ovu vata te
brana ovi wol awabira verin
ira, tevek Ubu veka nukun
mia. Vata te brana ovi wol
awabira obin, deka msyifa
tia ma watan, tevek Ubu
veka nukun vali mia.
5 Deka wahabira kubang,
na'uk fyikir watan ne afa ovi
rna'a mia, naran roak ma
bya'at. Tevek Ubu nfalak
roak ne, “Ya'a wol usi'ik
watan ma aksa oa, ovu Ya'a
wol uti talik oa.”†
6 Wean inyai bi, tka'a urun
ma tfalak ne,
“Duila'a nlobang lalawatan
ya'a, ba wol ubobar.
Tamata ovi rna'a lanit
ivavan ini veka rotu
afaka verin ya'a?”‡
7 Deka miblufang bira
dawan ovi rfamalik Ubu
Ni vaivatul ra. Msyi'ik ma
lolin afa lolin ovi rotu na'a
rira vava'at ra lokat amar,
ovu msyi'ik rira inorang
na'a Yesus Kristus ma myot-
orang.

* **12:26 12:26** Hagai 2:6 † **12:29 12:29** Ulangan 4:24 * **13:2 13:2** Kejadian 18:1-8; 19:1-3 † **13:5 13:5** Ulangan 31:6, 8; Yosua 1:5 ‡ **13:6 13:6** Mazmur 118:6

8 Yesus Kristus sam lahir,
tali lalan a, fiang ini, nata ti
wol ni wahan.

9 Ba deka mtyorung afa
sala ovi tamata rair ra. Afa
sala avyai bisma rfalek-nala
mia. Na'uk mia musti
fyaklo'i a'uk bira vava'at ra
verin Ubu i nfangrebat ita,
tevek nfaturu roak Ni rala
lolin a verin ita. Deka
fyaklo'i bira vava'at ra na'a
adat ovi rfalak na'a fana'an-
fanenu ra, tevek adat avyai
wol ihir akataka.

10 Yahudi rira mela falu-
rut ovi rkarya na'a be-
fak dawan i tamata Yahudi
ra ba'i raraning Ubu na'a,
wol bisma ra'an korban ovi
rfadoku na'a wan i ba'i ras-
nuri rira korban ra na'a.
Na'uk Yesus nala tenan a ma
neluk korban verin Ubu ma
al ntevut dida salasilan ra,
boma dida vava'at kakiwal
ovu Ubu.§

11 Yahudi rira Mela Falurut
Ila'a ntaha afwatan laran a
ma al nkati rira salasilan ra,
ma nti ruang i nmerat rahi
lia munuk na'a befak dawan
yai. Na'uk rasnuri afwatan
avyai na'a befak ra muririra
ra.*

12 Yesus wean vali inyai.
Laran a ka'i nvoat ma
nfamerat Ni tamata ra tali
rira salasilan ra. Na'uk
aksa Ia ntuan susa, ti
naran i nmata a, na'a kota
Yerusalem murin a.

13 Yesus nti roak kota
murin, ma tamata ra rfedan
Ia na'a inyai. Ba tatalik
munuk dida afakataka, ma
tati ma torang a'uk Ia, velik
ne tamata ra rfalak sian ita.

14 Tevek na'a lanit ivavan
ini, na ita wol wadida ma
tva'at kakiwal. Ita tdava ahu
livur mnga'un i veka nma
yai.

15 Ba nahu Yesus, na mya
ma tala lalawatan dida ko-
rban verin Ubu. Dida kor-
ban yai wean lahir i tfalak
fara weninyai verin Ubu ovu
tfadawang Ia.

16 Deka miblufang ma my-
otu afa ovi lolin ra ovu mly-
obang tamata liak ra, tevek
afa avyai reluk korban ovi
rfaloling Ubu ralan a.

17 Mia myot-orang afa ovi
bira dawan ra rfalak ra,
tevek rira varvara ma rvalat
Ubu na'a afa ovi rotu roak
ma rfangrebat bira inorang
a. Myotu wean inyai, boma
rkarya ovu ralarira lolin.
Wean i wahal, na ralarira
ra veka lalau, ma veka wol
utubira.

18 Miflurut lalawatan
verin ami. Amka'a ne, afa
ovi amotu ra kena na'a Ubu
wahan ralan a. Inamami ma

§ **13:10 13:10** Korban ovi rna'a ayat ini ihin a ne, afwatan ovi tamata ra rala ma al rkati rira salasilan ra, ba mela falurut ra wol bisma ra'an. Mela falurut ra ba'i rala afwatan avyai ma rfadoku na'a wan isa ratan a, na'a befak dawan yai ralan a. Vai mala nfalak wan yai ne, *mezbah*. Yesus Ni matmatan neluk korban i fyawan urun, ma Ubu na'i vatuk dida salasilan ra, ba wol tperlu roak korban liak ma al nkati dida salasilan ra. Tamata ovi rorang roak Yesus, na Ubu na'i vatuk rira salasilan ra. * **13:11 13:11** Terjemahan boku rfalak ne, rasnuri afwatan na'a befak muririra ra (vai Mala nfalak ne *perkemahan*). Na'ut i tamata Israel ra rbana na'a wan lean vu dawan, na rleal befak ra, ma rira befak rivun, ovu vali befak dawan isa i ba'i raraning Ubu na'a. Imamat 16:27

na'a afaka watan, na amotu
lalawatan afa ovi kena ra.
19 Era verin mia ovu
ralang urun ma miflurut
verin ya'a. Myera verin Ubu
ma nala linga'an verin ya'a,
boma yarak ewal ya'a ma ti
utuan mia.†

Falurut i nfakbosal surat ini

20 Ubu nfava'at roak dida
Duila'a Yesus tali matmatan,
ba Yesus neluk Domba Duan
i Ni dawan nrahi lia munuk
a verin ita, Ni domba ra.
Yesus laran a nfakena roak
Ubu Ni tnorung a, nata ti wol
ni wahan. Ba era ma fara
Ubu i nala malinan verin
tamata ra,
21 nala Ni kalolin a, Ni
ngrebat a, ovu afaka watan
verin mia, boma myotu
watan afa ovi ralan nfalak a.
Fara Yesus Kristus nlobang
ita ovu Ni ngrebat a, boma
tot-nala afa lolin ovi rotu ma
Ubu ralan a lolin a. Mya ma
tfadawang Kristus, nata ti
wol ni wahan. Kena urun!
22 Terang a valing averi,
era verin mia ma eka mrye-
nar ma lolin ning snurak ovi,
tevek ning surat wol blawat.
23 Inak ma ufalak verin
mia ne, rfatalik roak terad i
Timotius tali bu'i ralan. Ba
wol mnanat, na ia veka nma
wang i una'a ini, ma am-
rua amati amalola mia na'a
wabira i mnya'a yai.
24 Amala salam verin bira
dawan ra munuk, ovu verin
Ubu Ni tamata inorang ra
munuk. Terad a valid
tamata inorang ovi rtali
Italia, rala salam vali verin
mia.
25 Era ma fara Ubu nala
Ni rala lolin a verin bir
tinemun. Ning surat lawan
watan ini.

† **13:19 13:19** Wol tka'a mnga'un ne, tamata iki ntulis surat ini. Msi'ik vali kitab Ibrani ni pendahuluan.

Yakobus ni surat a

Tbas afa ovi veki

Yakobus ntulis surat ini. Snain a Yakobus ini Duila'a Yesus warin a. (Matius 13:55; Galatia 1:19). Ia nban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a Yerusalem, ovu naran a nbana ma dawan (Kisah 21:18; Galatia 2:9). Ia ntulis surat ini ma nkirim verin tamata Israel rira arun dawan vutu rahin irua ovi ramir-ramar na'a lanit ivavan a (Yakobus 1:1). Na'uk Yakobus nala ni vaivatul ovi rna'a surat ini verin tamata ovi rorang Yesus munuk, wol mane verin tamata Yahudi ovi rorang Ia watan.

Na'a surat ini, na Yakobus nfamalik tamata ovi rorang Yesus na'a rira afa ovi rotu ra ne, kena ovu inovan ovu afa ovi Ubu ralan nfalak a (1:27). Ia nfalak ne, wean i ita tfalak ne, torang Ubu, na'uk wol tot-orang afa ovi nfalak ra, na dida inorang a wol ihin akataka (2:14-26). Na'a surat ini, na ita tatuan snurak rivun ma na'a dida vava'at ra lokat amar.

Salam tali Yakobus

1 Terang a valing Yahudi ovi myorang Yesus Kristus. Ya'a ini Yakobus, ususan surat ini verin mia arun dawan vutu rahin irua ovi mimir-mimar na'a lanit ivavan ini. Ya'a ala salam verin mia munuk. Ya'a eluk tamata sansinir* verin Ubu ovu Duila'a Yesus Kristus.†

Snurak ma inadida lolin watan na'a dida susa ra, ovu tera ma Ubu nala Ni kaka'a dawan verin ita

2 Terang a valing averi, wean i mtyuan angangal te susa na'a bira vava'at ra, na inabira lolin watan.

3 Tevek mia mkya'a roak ne, wean i tatuan angangal ovu susa dawan, na'uk torang a'uk Ubu, na ita veka tatahang nal raladida na'a afaka watan.

4 Wean i tatahang nal raladida ma torang Ubu, na veka taftibang na'a dida inorang verin Ia, ba veka nfangrebat ita, boma torang mnga'un Ia, ovu tvar-nala akataka munuk.

5 Wean i tamata isa tali mia wol nka'a ma nroal te nra na'a ni susa ra, na fara nera lablobang verin Ubu, tevek Ia veka nala kaka'a verin tamata yai, boma nka'a ne, nahu linga'an ba. Ubu ralan a lolin ovu nala Ni silobang verin tamata iki watan, wean i naflurut verin Ia. Ubu wol nangrova tamata i nera lablobang verin Ia.

* **1:1 1:1** Na'a ayat ini, tamata sansinir na'a vai Yunani *doulous*, ihin a ne, tamata i wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, iria lesan. Yakobus ni maksud ne, ia duan a verin Ubu. † **1:1 1:1** Yahudi rira arun dawan vutu rahin irua ovi ramir-ramar na'a lanit ivavan a, ihin wean ini: Yakobus nfalak ne, tamata ovi rorang Yesus wean Yahudi rira arun dawan vutu rahin irua. Tamata ovi rorang Yesus rira musu vali. Musu ovi rotu ma tamata inorang ramir-ramar vali na'a lanit ivavan.

6 Na'uk tamata iki watan
wean i nera verin Ubu, na
musti nera ovu ralan urun.
Tevek tamata ovi ralarira
raruan al rera verin Ubu ma
nlobang ira, na tamata avyai
wean saksakan ovi nait nean
tia ma watan.
7 Tamata ovi wearira inyai
deka rnarin ne, Ubu veka
nrenar rira falurut ra ma
naval ira.
8 Tevek tamata ovi ralarira
raruan, na ira rira vava'at ra
wol ulun a kikur.

Snurak verin tamata kasian ra ovu tamata ovi rka'i ra

9 Terang a valing ovi my-
orang Yesus, na'uk wol bira
metan, na deka fyikir ne,
wol bira akataka. Inabira
lolin watan, tevek Ubu nfili
roak mia ma myorang Ia.
10 Tamata inorang ovi bira
metan rivun, inabira lolin
watan, tevek Ubu veka notu
ma wol fyaklo'i bira vava'at
ra na'a bira metan ra, na'uk
fyaklo'i a'uk bira vava'at
verin Ia. Ubu nfakabava mia
tali bira kalolin ra. Tamata
ovi rira metan rivun, na ira
veka rabrofut wean ngrova
ni fafun ra.
11 Lera ndata ma ngnea
urun, na veka nfakla ngrova
ra ma rira fafun ra rabrofut
munuk, ba ni lolin a wol
nleal roak. Wean vali inyai
verin tamata ovi rira metan
rivun. Na'ut i rfedi-rfaha afa
obin, na rira metan ra veka
rmamu munuk, ovu veka
rmata vali.

Tatahang nal raladida na'ut i tatuan susa

12 Ubu naflahar tamata ovi
rtahang nal ralarira na'a
rira susa ra, tevek wean i
rtahang nal ralarira, na Ia
veka nala vava'at kakiwal i
ntorung roak verin tamata
iki watan i nlobang Ia ovu
ralan urun. Ubu naval vali
ira ovu Ni lolin a.
13 Wean i tamata isa ntuan
sian ma sian yai mane
nfaleka ia, na deka nfikir ne,
Ubu nlabir teman ia. Ubu
wol inan lahir afa ovi sian
ra, tevek sian wol nlabir nala
Ia. Ia notu a'uk lolin, ovu
wol nlabir teman tamata ra
ma rotu afa ovi sian ra.
14 Na'uk wean i tamata isa
inan ma notu afa ovi sian ra
na'a ni vava'at, na afa ovi
sian avyai rtali watan ralan
a, tevek nfikir afa avyai.
Wean i tamata yai norang ni
fikiran sian a, na ia wean ian
i nsonga fan ra, na'uk wol
nka'a ne, veka rving nala ia.
15 Ba wean i torang dida
fikiran sian yai, na inyai
neluk salasilan roak verin
ita. Wean i dida salasilan
ra rabwa'ar na'a raladida ra,
na sian ntaha roak ita, nata
ti naran i tmata.
16 Terang a valing averi,
ulobang urun mia. Ming-
nanang tevek tamata boku
inar ma rlabir mia, boma
fyikir afa ovi wol kena ra.
17 Tevek afa lolin ovi tat-
uan na'a dida vava'at ini,
Ubu nfakena munuk verin
ita, ovu Ia nfasuka munuk
afa avyai tali lanit ratan
verin ita na'a dida vava'at
ra. Ia notu lera ovu vulan a.
Yamadida Ubila'a Ni lolin a
verin ita wol wean lera ovu
vulan a, ma suta rata ira ovu
molarira ra. Na'uk Ubu wol
nkati Ni lolin a.
18 Ubu ralan a nfalak ma
nala Ni Ivar Lolin a verin

ita, boma nfava'at ita ovu vava'at ngorva'an a. Ia notu wean inyai ma ita tlia munuk tali afa ovi notu roak.

Trenar ovu tot-orang Ubu Ni vaivatul ra

19 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Ba mingnanang afa i ufalak ini. Misnga'ut ma mryenar afa ovi tamata liak rfalak ra, na'uk mnyaban ma mnanat veki beti mingrihi, ovu deka fyarlan ma mingrova.

20 Tevek wean i tangrova, na ita wol tot-orang roak afa ovi kena ra wean lahir i Ubu ralan nfalak a.

21 Ba tvatuk munuk afa ro'i-ra'i ovi rna'a dida vava'at ra, ovu afa ovi wol kena na'a raladida ra. Tfakabava tenadida ra, ma tala Ubu Ni vaivatul ra na'a raladida ra, boma ntafal ma nfangrebat dida inorang a, ma Ubu veka nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal.

22 Tamata ovi rarenar Ubu Ni vaivatul ra, na'uk wol rot-orang afa ovi nfalak ra, na ira ranovak ne, rotu afa ovi lolin ra, na'uk wahal. Ba mryenar Ni vaivatul ra ovu myot-orang!

23 Tamata iki watan nrenar Ivar Lolin a, na'uk wol not-orang, na ia wean tamata i nsi'ik felan a na'a tatal.

24 Ia beti nsi'ik felan a na'a tatal, na'uk ti ma nbantamuri, na nablufang ewal roak felan a.

25 Na'uk Ubu Ni inukun ra kena munuk ovu rangrebat, ba nsikat tamata ra tali rira salasilan ra. Tamata iki watan nrenar Ubu Ni vaivatul ra ma wol nablufang, ovu nasahak ma not-orang, na Ubu veka naflahar ia na'a afa ovi notu ra.

26 Wean i tamata isa nfikir ne naflurut ma dawan, ovu ia iva'un ma nraning Ubu, na'uk wol nfarak sumarn a ma nangrihi afa ovi sian ra, na ia ka'i nlabir roak tenan a. Ba ni falurut ra ovu afa ovi notu ma al nraning Ubu, wol ihir akataka.

27 Agama i kena na'a Ubu wahan ralan a wean ini: ti ma talola varu ra ovu kasiko'u ovi rwatat renaririyamarira ra ma tlobang ira na'a rira susa ra, ovu vali deka tfikir te tot-orang, wean tamata ovi inar afa sian ovi rna'a lanit ivavan a.

2

Deka tsiefa tamata

1 Terang a valing averi, mia myorang roak Duila'a Yesus Kristus i ba'i tfadawang Ia. Ba deka fyakaratat tenabira ra ma myalang a'uk tamata boku, na'uk boku wahal.

2 Wean i tamata ka'i isa npake sitana masa na'a liman a, ovu neluk kadaravit ovi lolin ma nma bira sidovung a, nata wol mnanat, na tamata kasian isa nma vali. Tamata kasian yai neluk kadaravit vian ovi ba'i neluk nti va'i.

3 Ba wean i myalang a'uk tamata ka'i yai ma fyalak ne, “Baba te titi, mwa ma mdoku kadera lolin ini.” Na'uk fyalak verin tamata kasian yai ne, “Mdiri watan

inyai te mdoku watan fun ini.”
4 Myotu wean inyai, na
msyiefa roak tamata na'a
ralabira ra ma isa nlia isa.
Mia ka'i fyaleka inukun roak
verin tamata ra, ovu bira
fikiran sian.

5 Terang a valing averi,
ya'a ungnanang dalang mia.
Eka mryenar: Ubu nfili
tamata kasian ovi rna'a lanit
ivavan ini ma notu ma rira
inorang nangrebat. Ia nfili
roak ira ma rna'a Ni Fareta
a, ovu veka nala vava'at
kakiwal i ntorung roak verin
tamata ovi rlobang Ia ovu
ralarira urun.
6 Na'uk mia fyaliak tamata
kasian ra wean afwatan ra
ma fyama'it ira, velik ne
mkya'a roak ne, tamata ka'i
ra rotu tia ma watan mia.
Tamata ka'i ra rangrihi visal-
vasil mia, ovu rtaha mia
ti ma mdyiri wan i rfaleka
inukun verin tamata ra.
7 Ira rfalak sian Yesus i
mryaning Ia, naran a, velik
ne Ni munuk mia.

8 Wean i myot-orang afa
ovi kena ra, na musti myot-
orang lahir inukun dawan
i nlia munuk tali inukun
ovi rfadoku roak na'a
Surat Ralan a ne, “Mlobang
tamata liak ra wean watan
i mlobang tenam a.” Myotu
wean inyai, na myotu kena
roak.
9 Na'uk wean i myalang
tamata boku nlia tali tamata
liak ra, na myotu roak salasi-
lan. Ba Ubu Ni inukun a
veka nkena lahir mia, tevek
myangal roak Ni inukun a.

10 Ba tamata iki watan
not-orang Ubu Ni inukun ra
munuk, na'uk wol not-orang
afa isa tali inukun avyai, na
inyai wean watan i wol not-
orang roak Ubu Ni inukun ra
munuk.
11 Ubu ka'i nfalak wean
ini, “Tamata ovi rsifa roak,
na deka rtuba ovu tamata
ovi wol awarira verin ira,
ovu deka rsifedan.” Ba
wean i msyifa roak, ovu
wol mtyuba ovu tamata ovi
wol awabira verin ira, na'uk
msyifedan, na inyai wean
watan i wol myot-orang roak
Ni inukun ra.*
12 Fara bira afa ovi fyalak
ra ovu afa ovi myotu ra,
wean tamata ovi rka'a ne,
Ubu veka nfaleka inukun
verin ira. Ubu Ni inukun
ra rfatalik tamata ra tali rira
salasilan ra.
13 Tevek na'ut i Ubu
veka nfaleka inukun verin
tamata ra, na wol nfaturu
Ni silobang verin tamata ovi
wol rfaturu rira silobang
verin tamata liak ra. Na'uk
wean i tamata isa nka'a
ma nala ni silobang verin
tamata liak, na Ubu veka
nala vali Ni silobang verin
ia, tevek Ni silobang yai nlia
tali inukun i nfaleka roak
verin ia.

Tot-orang dida inorang

14 Terang a valing averi,
wean i tamata isa nfalak ne,
ia norang roak Yesus Kris-
tus, na'uk wol notu afa ovi
lolin ra, na ni inorang yai
wol ihin. Inorang i wean
inyai, bis nsikat tamata ra

* **2:11 2:11** Keluaran 20:13, 14

tali rira salasilan ra, boma
rira vava'at kakiwal?
15 Wean i terabir-valibira
isa norang Ubu, ovu wol
ni kadaravit ma noru ovu
wol ni afamtahan ma na'an
ovan-amar, na
16 mia fyalak verin ia
ne, “Fara Ubu naflahar
oa, ma mu afamtahan ma
muan ovu mu kadaravit ma
moru,” na'uk wol myala
kadaravit ma noru ovu
afamtahan ma na'an. Wean
i myotu wean inyai, na afa
ovi fyalak yai ihin aka?
17 Wean i dida afa ovi totu
ra wol rfaturu ne torang
Ubu, na dida inorang a
nmata ovu wol ihin akataka.
18 Snain tamata isa nfalak
vali wean ini verin tamata
ra ne, “Tamata boku rfalak
ne, rira inorang, na'uk wol
rfaturu rira inorang na'a
afa ovi rotu ra. Boku vali
rfaturu rira inorang tali afa
ovi rotu ra.”
Ya'a mane uvalat tamata
ovi rangrihi wean inyai,
ma ufalak ne, “Mia fyaturu
verin ya'a na'a i wean inba
ma tsi'ik tamata ovi rorang
Yesus, na'uk wol rfaturu ne,
rotu afaka verin Ubu. Ya'a
mane ufaturu ning inorang
tali afa ovi otu ra.”
19 Mia myorang ne, Ubu ik-
isa watan. Inyai kena urun,
na'uk nait sian ra rorang vali
wean inyai, ba rbobar ma
raruru lalean ira.
20 Mia ini byoda-byadi
urun! Afakinimi mifena ma
fyan-aran ne, bira inorang
wol ihin akataka, wean i wol
myotu afa lolin ma nfaturu
ne, bira inorang verin Ubu?
21 Eka tsi'ik ubud-nusid i
Abraham a. Abraham ni afa
ovi notu ra lolin, ba Ubu
notu ma ni vava'at nmalola
roak. Ia nfadoku yanan i
Ishak na'a wan i ba'i rasnuri
rira korban verin Ubu.
22 Lyawan roak verin ita
ne, ia norang urun Ubu, ba
inan ma notu lalawatan afa
ovi Ubu nfalak ma notu. Afa
ovi notu ra kena ovu ni ino-
rang a.
23 Abraham ni afa ovi notu
ra kena lahir ovu vaivatul
ovi rtulis roak na'a Surat
Ralan a. Ubu nfalyawang
na'a Surat Ralan a ne, “Abra-
ham ni vava'at nmalola na'a
Ubu wahan ralan a, tevek
norang Ia.” Ni inorang a
notu mi Ubu nala ia ma
neluk Ni kida.†
24 Lyawan roak verin mia
ne, Ubu notu ma tamata
ni vava'at nmalola, tevek
afa ovi tamata yai notu ra,
wol mane tali ni inorang a
watan.
25 Wean vali inyai verin
vatlean i naran Rahab. Ubu
notu ma ni vava'at nmalola,
tevek afa ovi notu ra kena
na'ut i nfonak tamata Israel
ifira i rma ma rsi'ik fanfonak
tamata Kanaan ra. Rahab
nfonak ira na'a ni rahan
a, beti ndava linga'an liak
ma nlobang ira ma rafla rti
murin.‡
26 Bir tinemun, wean i
tamata isa nan a nakbosal,
na ni roh a wol nleal roak, ba
nmata roak. Wean vali inyai
verin tamata ovi rorang Ubu,
na'uk rira afa ovi rotu ra wol
rfaturu rira inorang a, na
inorang yai nmata ovu wol
ihin akataka!

† **2:23 2:23** Kejadian 15:6 ‡ **2:25 2:25** Yosua 2:11

3

Eardida ra rotu salasilan

1 Terang a valing averi, era
verin mia ma deka rivun
da'in mia myeluk tamata ovi
rair Ubu Ni vaivatul ra verin
tamata ra, tevek tka'a ne, Ia
veka nfaleka inukun verin
tamata avyai nlia tali tamata
ovi wol rsiair.
2 Ita munuk totu sala
rivun, na'uk tamata ovi
wol rotu sala ovu rira
vaivatul ra, ira rira vava'at
ra rmalola, ovu vali rka'a
ma rsi'ik ma lolin tenarira
ra na'a afaka watan.
3 Afa ko'u isa bisma nfaret-
nala afa dawan. Wean i ita
tkeak kuda isa sumarn a ovu
kakeak ko'u, na ita bisma
tfareta kuda yai ma norang
ita, velik ne kuda yai dawan
ia.
4 Kabal ra wean vali in-
yai. Kabal rira wilin ra
ko'u lalean ira. Ba velik
ne kabal a dawan ovu nait
dawan ntutu kabal a, na'uk
tamata i ntaha wilin na'a
kabal yai bisma nfuri wilin
a, ma kabal a nafla orang
watan ralan a.
5 Eardida ra wean vali
inyai. Velik ne ko'u,
na'uk notu ma tamata ra
rfakaratat tenarira ra ovu
rangrihi tia ma watan. Eka
msyi'ik yafu a. Velik ne ko'u
watan, na'uk nlevur nala
nangan dawan a.
6 Eardida wean vali yafu,
ma nngora ovu afa ovi sian
ra. Eardida na'a tenadida ra,
ba nfangra lahir tenadida ra
munuk. Eardida wean yafu
ma nlevur na'a dida vava'at
ra munuk ovu yafongan ovi
rtali nitdawan.
7 Afwatan nangan ovi
rla'a, ovu ovi wol rla'a ra,
ian ra ovu afwatan liak ovi
rna'a tahat ra, ntafal vali
manut nangan ra, tamata ra
bis rot-nala ma rmarut ovu
rfamarut nala roak ira.
8 Na'uk wol tamata isa vali
bisma nfamarut nala earn a!
Eardida notu afa ovi sian ra,
ma wol tateri nala ia, ovu
ia wean vali alanu i nfedan
nala tamata ra.*
9 Ita tfadawang Yamadida
Ubila'a ovu eardida ra. Ita
tala eardida ra al tear tfa-
soba vali tamata ovi Ubu
notu ma felarira ra wean Ia.
10 Ita tfadawang Ubu ovu
eardida ra ovu tear tfasoba
tamata ra ovu eardida ra.
Terang a valing averi, ini wol
kena lahir!
11 Eka msyi'ik. Wear i wol
taltelas ovu wear i taltelas
wol rava tali wear ulun isa.
12 Aa ara wol vuan zaitun,
ovu aa anggur vali wol vuan
ara. Wear ulun i taltelas
wol not-nala ma wear a wol
taltelas.

Kaka'a felan irua

13 Tali bir tinemun, na iki
ni kaka'a dawan ovu nsi'ik
wan ma lolin? Fyalak verin
ia ma nfaturu afa avyai na'a
ni vava'at i lolin, ovu vali
nfakabava tenan a, boma
tali ni kaka'a dawan a, na ni
afa ovi notu ra kena.
14 Na'uk wean i tamata
isa wol inan lahir ma nsi'ik
tamata liak ni lolin a, ovu
nfikir a'uk tenan a, na deka
nfakaratat tenan a ma nsik-
labir ma nfulak nvali afa ovi
kena ra.

* **3:8 3:8** Alanu i na'a ayat ini, alanu i nfedan nala tamata. Na'a vai Mala tfalak ne, *racun.*

15 Kaka'a i wean inyai wol
nsuta tali lanit ratan, na'uk
ntali watan tamata ovi rna'a
lanit ivavan a. Ubu Ni Roh
wol nala afa avyai, na'uk afa
avyai rtali nitdawan a.
16 Tevek wean i tamata
isa ralan sian tevek nsi'ik
tamata liak ni lolin a, ovu
vali nfikir a'uk tenan a, na
veka notu ma tamata ra rsin-
garahi, ovu vali rotu munuk
afa ovi sian ra.
17 Na'uk kaka'a i ntali
Ubu notu ma tamata ovi
rorang Yesus, ralarira ra
rmerat ovu wol inar ma
tamata ra rsingarahi. Ira
rmarkai, rafrenar, rlobang
ma dawan tamata ra ovu
rotu lalawatan afa ovi lolin
ra. Ira ralarira ra wol raruan
ovu wol rsiklabir ma rfalak
afa boku, na'uk rotu afa liak.
18 Ira wearira tamata ovi
iva'ur ma rotu rira va'i ra,
ma ravuri-rava nabat ra. Ira
veka ka'i rala ihin a te vuan
a. Tamata ovi wol inar
ma tamata ra rsingarahi, ira
rotu watan malinan a, boma
tamata rivun veka rorang
ira, ma rotu lolin a verin
tamata ra.

4

Ubu wol nrenar falurut tali tamata ovi rorang watan rira ininan sian ra

1 Terang a valing averi,
mia mkya'a ne, msyisala ral-
abira ma msyingarahi-sikual
mia, tevek inabira afa sian
ovi rna'a roak ralabira ra.
Afa avyai rotu ma msyin-
garahi na'a ralabira ra.
2 Mia inabira afa liak,
na'uk wol mdyav-nala, ma
msyifedan. Mia byo'itea
afa ovi tamata liak rira ra,
na'uk wol bisma myal-nala,
ba msyingarahi-sikual mia.
Mia wol bira akataka, tevek
wol myera tali Ubu.
3 Velik ne miflurut ma my-
era tali Ubu, na'uk Ia wol
nala verin mia. Afa i mi-
novak na'a ralabira ra ma
myera tali Ia yai wol kena,
tevek myera ma al fyakena
watan tenabira ra.
4 Mia wol myot-orang afa
ovi Ubu nfalak ra. Mia
mkya'a roak ne, wean i in-
abira ma myorang tamata
ovi rangal Ubu, rira afa ovi
rotu ra, na mia myangal vali
Ia. Tamata iki watan, wean
i inan ma notu afa ovi sian
ra na'a lanit ivavan ini, na
tamata yai ni sian roak Ubu.
5 Mia deka minovak ne,
afa ovi Ubu nfalak na'a Ni
Surat Ralan a wol ihin. Ubu
Ni Roh nleal lahir raladida
ra, ba inan urun ma torang
a'uk Ia, ma wol tot-orang afa
ovi rna'a lanit ivavan ini.
6 Ubu nala Ni rala lolin
verin ita, boma tfalek-nala
afa sian ovi rna'a raladida
ra. Wean i nfalak roak na'a
Surat Ralan a ne,

> “Ubu nangal tamata ovi rfakaratat tenarira ra, na'uk nlobang ovu nala ngrebat verin tamata ovi ba'i rfakabava tenarira ra.”*

7 Ba mia musti fyakabava
tenabira ra verin Ubu, ovu
myorang afa ovi nfalak ra.
Myotu wean inyai, na myan-
gal roak nitdawan ni afa ovi
notu ra, ba veka nafla talik
mia.

* **4:6 4:6** Amsal 3:34

8 Fyaseri Ubu, boma
nfaseri vali mia. Fyamerat
limabira ra ovu ralabira ra
tali bira salasilan ra. Tamata
salasilan mia! Byatuk bira
fikiran sian ra, tevek afa
avyai rotu ma ralabira
raruan na'a bira inorang a.
9 Byakar urun ovu fyak-
tanit, tevek myotu sala roak.
Mkyati bira malmalit a ovu
lubira ra. Mkyati ralabira
lolin ovu ralabira lalau.
10 Fyakabava tenabira ra
na'a Duila'a wahan ralan a,
na Ia veka nsikat mia ovu
nalang mia.

Snurak verin tamata ovi rorang Yesus, boma deka sumarira sala verin tamata liak

11 Terang a valing averi,
deka msyifalak sian mia.
Tamata iki watan nfalak sian
ovu nfaleka inukun verin
teran a valin ra, na ia nfalak
sian roak Ubu Ni inukun ra,
ovu wol not-orang roak afa
ovi Ubu nfalak ra. Ba ihin
a, mia wol myot-orang roak
Ni inukun ra, na'uk myeluk
tamata i ba'i nfaleka inukun,
ovu mtyasorat roak inukun
avyai.
12 Velik aba tamata isa
watan ntaha dasing ma al
ntimbang tamata ra munuk.
Ia sa'i notu inukun ra ovu
nfaleka inukun verin tamata
ra ovu Ni ngrebat a, ma
nsikat tamata ra tali rira
salasilan ra, ovu nfamwear
tamata ra. Mia ini iki
ma fyaleka inukun verin
terabir-valibira ra?

Deka miblufang Ubu na'a afa ovi mane myotu ra

13 Terang a valing averi,
eka mryenar ma lolin. Mia
fyalak ne, “Amar ini te
ilyan, na amati ahu eri
ma veka amna'a ineri varat
isa, ma amfedi-amfaha afa
na'a ineri ma amdava utu-
mami.”†
14 Na'uk mia wol mkya'a
ne, ilyan veka mtyuan afaka.
Eka fyikir ma blawat. Bira
vava'at wean inba? Bira
vava'at wean yafuman ma
nvotuk, na'uk brian munuk,
na nlia roak.
15 Velik aba, mia musti
fyalak ne, “Wean i Duila'a
ralan nfalak ma amva'at, na
ami veka amotu afa ini te afa
yai.”
16 Na'uk mia ba'i mingrihi
ma fyakaratat tenabira ra.
Fyakaratat tenabira wean
inyai, na wol kena lahir.
17 Ba, wean i tamata isa
nka'a afa ovi kena ra, na'uk
wol not-orang, na ia notu
salasilan roak.

5

Snurak verin tamata ka'i ra

1 Tamata ovi fiang ini bira
metan rivun, eka mryenar
ma lolin afa ovi mane ufalak
ini. Byakar ma fyaktanit,
tevek mia veka mtyuan sian
dawan ila'a.
2 Bira metan ra veka
rakvisal ovu ngafat ra veka
ra'an munuk bira kadaravit
ra.
3 Bira masa ovu perak ra
veka rarawan munuk, ovu
vali bira masa ovu perak
i rarawan yai veka rfaturu
ne, myotu salasilan roak ovu

† **4:13 4:13** Amsal 27:1

bira metan ra. Afa avyai
veka rotu ma Ubu nukun
mia na'a yafu ralan. Mia
byakar, tevek na'ut inyai,
na amar ra mane rlia roak,
na'uk mtyafal ma misdovuk
watan bira metan ra na'a
lanit ivavan ini.*
4 Mia myeang tamata ovi
rkarya na'a bira va'i ra ma
wol byahir rira kadi ra.
Eka mryenar rira maruhuk
ra! Tamata avyai rafwak
ma rera lablobang ma rfalak
ne, "Duila'a, mrenar ami
o!" Ira rafwak wean in-
yai verin Ubila'a i nfareta
akataka munuk.
5 Mia mkya'i roak ovu my-
otu a'uk inabira lolin, ma
fyatemang roak lanit iva-
van ini ihin a. Mia we-
abira afwatan ovi rfawatak
ma ngbabal roak ira, na'uk
wol rka'a ne, tamata ovi
rfawatak ira mane rfedan
ira ma ra'an.†
6 Mia vali myukun ma
fyedan tamata ovi rira
vava'at ra rmalola, ovu
tamata ovi wol bisma rangal
nala mia.

Tatahang raladida na'a
dida susa ra

7 Terang a valing averi,
mtyahang ralabira ra ovu
mnyaban watan amar i
Duila'a veka nma.‡ Eka
msyi'ik tamata ovi rotu va'i
ra. Ira rnaban watan ma
da'ut nma ma ravuri-rava,
ovu rnaban da'ut ewal ma
notu ma rira afamtahan ra
ihirira. Afa yai nfaturu ne,
rtahang nal ralarira ra.
8 Ba mia vali musti mnya-
ban ovu mtyahang ralabira
ra. Myorang ovu ralabira
urun, tevek amar i Duila'a
veka nma sarseri roak.
9 Terang a valing averi,
deka mifngamu'ur ovu
deka msyifasala mia, boma
Duila'a deka nukun mia. Ia
i veka nukun mia sarseri
mane nma roak.
10 Terang a valing averi,
mingnanang nabi ovi lan
ana, rfamalik roak Ubu Ni
vaivatul ra. Ira rtuan susa
rivun, na'uk rtahang nal
ralarira ra. Ni lolin a, mia
musti myot-orang vali rira
afa ovi rotu ra.
11 Ita tfalak ne, tamata
ovi rtuan susa rira vava'at
ra malinan, tevek rtahang
nal ralarira ra ma rorang
Ubu. Mia mryenar roak
Ayub. Duila'a naflahar ia,
tevek ntahang nal ralan na'a
ni susa i dawan urun a. Ba
mia mkya'a roak ne, Duila'a
Ni silobang a dawan urun,
ovu nfaturu Ni silobang a
verin Ni tamata ra.
12 Terang a valing averi,
nlia tali afa ovi beti ufalak
verin mia yai, na deka
mifwaba. Deka myala lanit
ratan te lanit ivavan ini, te
afa liak vali ma al mifwaba.
Ni lolin a, fyalak watan
ne, "O'u, ya'a veka otu,"
te fyalak watan ne, "Wahal,
ya'a wol otu." Ba myotu
lahir afa ovi fyalak roak yai,
boma Ubu Ni inukun a deka
nkena mia.

* **5:3 5:3** Tamata ka'i ra inar ma rtafal ila'a rira metan ra. † **5:5 5:5** Wol rka'a vali ne, Ubu veka nukun ira. ‡ **5:7 5:7** Ubu veka nukun tamata ovi rotu susa tamata ovi rorang Yesus.

Traning Ubu ovu taflurut verin Ia

13 Tali bir tinemun, na wean i tamata isa ntuan susa, na fyalak verin ia ma naflurut verin Ubu. Wean i tamata isa inan lolin, na fyalak verin ia ma ndedang ma nfadawang Ubu.

14 Wean i tamata isa ntali bir tinemun nawar ia, na nfalak ma dawan kareda ovi reluk penatua§ rma ma raflurut verin ia, ovu rala Duila'a naran ovu Ni ngrebat a, beti ra'ung ngul na'a tenan a.

15 Ba tamata ovi raflurut ovu ralarira urun, na Ubu veka notu ma tamata i nawar ia yai lolin ewal ia. Ba wean i notu salasilan, na Ubu veka na'i vatuk ni salasilan ra.

16 Ba mia ka'i mtyorung ma fyalak bira salasilan ra ovu isa naflurut verin isa, boma lolin mia. Tamata ovi rira vava'at ra rmalola, wean i raflurut, na rira falurut yai ni ngrebat a dawan urun.

17 Eka mingnanang nabi Elia. Ia tamata watan ia wean ita, na'uk naflurut ovu ralan urun ma da'ut wol nsuta. Ba da'ut wol nsuta lanit ivavan ini, ti naran varat itelu vulan inean.

18 Ba naflurut ewal ma da'ut nsuta, ma lanun a notu ma afamtahan ra ihirira.

Fyakena tamata ovi rti talik Ubu Ni linga'an

19 Terang a valing averi. Tali bir tinemun, na wean i tamata isa nban-talik roak linga'an i kena, na ni lolin a tamata boku rsurak ia ma nahil ma ntalik tali ni salasilan ra, ma norang ewal Ubu.

20 Eka mingnanang vaivatul ini: Tamata iki watan notu ma tamata salasilan isa nahil, ma norang ewal roak Ubu Ni linga'an a, na ia nala roak tamata yai tali matmatan, ovu Ubu veka na'i vatuk ni salasilan rivun yai. Surat i ususan ini, lawan watan ini.

Ya'a Yakobus, ala salam verin mia

§ **5:14 5:14** Msi'ik Kisah 11:30.

Petrus ni surat i ntulis lan

Tbas afa ovi veki

Petrus ntulis surat ini. Ia ntali tamata vutu rahin irua ovi rorang Yesus. Petrus ntulis surat ini verin tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol Yahudi ira, ovu rna'a wan i rfanara ia ne, Asia Ko'u. Tamata ra rwi-rwa ira ovu rfalak sian ira, tevek rorang Yesus (1 Petrus 2:11-12, 15; 3:16; 4:4). Boku tali ira tamata sansinir ira, ma duarira ra rwi-rwa ira (2:18-20). Vata boku vali tali ira, awarira ra rwi-rwa ira, tevek awarira ra wol rorang Yesus (3:1, 6).

Wean inyai, bi Petrus ntulis surat ini ma nfangrebat rira inorang a, boma rtahang nal ralarira na'a rira susa avyai. Petrus nfalak ne, tali susa ovi rtuan ra, na tamata liak bisma rka'a lahir ne, rira inorang a nangrebat te wahal (1:6-7; 4:12). Wean i tamata ra rwi-rwa ita tevek torang Yesus, na musti talang Ubu, ovu musti totu lalawatan lolin a na'a dida vava'at ra (4:19). Petrus nala snurak rivun ma nfangrebat ralarira ra, boma rfaklo'i a'uk rira vava'at ra verin Ubu, ovu rira vava'at ra kena, ovu vali rtahang nal ralarira na'a rira susa ra.

Surat ini ihin a

1. Vaivatul ovi Petrus ntulis lan a (1:1-2)
2. Ita dida vava'at ngorva'an tali Yamadida Ubila'a, tali Ubu Yanan a, ovu tali Ubu Ni Roh. (1:3-12)
3. Snurak ma ita musti totu afa ovi lolin ra, tevek ita teluk roak Ubu yanan ra. (pasal 1:13—2:10)
4. Snurak ma tot-orang afa ovi fareta ra rfalak; snurak verin tamata sansinir ra; snurak verin vata ovu brana ovi rsifa roak a; ovu snurak verin tamata ra munuk. (pasal 2:11—3:12)
5. Snurak verin tamata ovi rtuan susa ra, tevek rorang Yesus (pasal 3:13—4:19)
6. Snurak verin dawan kareda ra (ovi reluk penatua ovu ovi rban-ulu verin rira sidovung a), ovu verin tamata rivun. (5:1-11)
7. Petrus nala snurak situli (5:12-14)

1-2 Terang a valing ovi Ubu nfili roak mia ma myeluk Ni tamata ovi myorang Ia. Mia tamata dakan mia ma mlyeal soru munuk propinsi Pontus, Galatia, Kapadokia, Asia Ko'u ovu Bitinia. Ya'a ini Petrus. Ubu nsinir ya'a ma ufamalik Ni vaivatul ra, ovu utulis surat ini verin mia. Era ma fara Ubu nala Ni rala lolin a ovu Ni malinan a ma nfangora lahir bira vava'at ra. Yamadida Ubila'a nfili roak mia, wean lahir i ralan a nfalak a, ovu Ni Roh a notu ma bira vava'at ra rmalola, boma msyoak verin Kristus ma myot-orang afa ovi nfalak ra, tevek nfamerat roak mia ovu laran a.

Dida inorang a musti nangrebat ma al tnaban afa lolin ovi Ubu veka nala verin ita, ovu vali tfaturu dida silobang a

3 Terang a valing averi, mya ma tfadawang Ubu i dida Duila'a Yesus Kristus Yaman verin Ia. Ia nfaturu Ni silobang a verin ita, bi nala roak vava'at ngorva'an verin ita. Ia nfava'at ewal roak Yesus Kristus tali matmatan, bi dida vava'at ngorva'an kakiwal yai. Notu wean inyai, boma tfaklo'i a'uk dida vava'at ra na'a Ia, tevek tka'a urun ne, Ia veka not-nala afa lolin ovi nfadoku roak a.

4 Ita tka'a roak ne, veka dida vali kalolin ovi Ubu nfadoku roak ma veka nala verin Ni tamata ovi rorang Ia. Ubu nfadoku kalolin avyai na'a lanit ratan, ba wol bisma rmamu, ovu wol bisma rbetan, ovu vali wol bisma rburut.

5 Myorang roak Ubu, ba Ia nsi'ik mia. Ia nwanar mia ovu Ni ngrebat tevek myorang Ia, ti naran amar i Yesus Kristus nma ewal lanit ivavan ini, boma mia veka bira vali vava'at kakiwal a.

6 Wean inyai bi, myotu inabira lolin a'uk, velik ne fiang ini ralabira lalau, tevek ba'i mtyuan susa ovi felarira rivun, ovu tamata ra rotu sian mia. Na'uk susa avyai wol mnanat, na veka rlia.

7 Susa ovi mtyuan ra, rotu ma fyaturu lahir ne, myorang urun Ubu te wahal. Tamata ra musti rasnuri masa ra na'a yafu, boma rka'a ne, inyai masa mnga'un te wahal, velik ne masa avyai ilyan te ravrua veka wol rleal roak. Mia bira inorang a fyawan lia masa ra, ovu susa ovi mtyuan ra rfaturu ne, myorang urun Ubu. Wean inyai, na Ubu veka nfadawang ovu nalang mia, ovu vali nfakaratat mia na'a amar i Yesus Kristus veka nma ewal a.

8 Mlyobang* Ubu, velik ne wol mryea Ia obin. Ti naran amar ini vali, na mia wol mryea Ia obin, na'uk myorang Ia. Inabira lolin urun i lahir ma wol tfamalik nala ia,

9 tevek Ubu nsikat mia tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal. Ia notu wean inyai verin mia, tevek bira inorang verin Yesus Kristus.

10 Vava'at kakiwal i Ubu nala verin mia yai, lalan ana, nabi ra rfalak roak. Ira rfatlina ma lolin ovu ranovak urun Ubu Ni vaivatul avyai, ma ti rfamalik roak.

11 Kristus Ni Roh† nfalyawang lan roak verin ira na'a sian i Kristus veka ntuan a, ovu vali sian yai nlia roak, beti Ubu nfakaratat ila'a Ia. Ira rkiwal ma rka'a ne, wean inba ovu lafira ba afa ovi Kristus Ni Roh nfamalik na'a ralarira ra veka rvotuk.

12 Ubu nfalyawang roak verin nabi avyai ne, afa ovi rotu ra wol mane rotu verin ira, na'uk verin mia. Afa

* **1:8 1:8** ***Mlyobang Ubu*** ihin a na'a vai Mala ne, *mengasihi Allah.* † **1:11 1:11** Kristus Ni Roh na'a ayat ini ihin a ne, Ubu Ni Roh a.

avyai, afa ovi fiang ini mryenar tali tamata ovi rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Ira rfamalik afa avyai verin mia ovu ngrebat tali Ubu Ni Roh i ntali lanit ratan. Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan inar vali ma rka'a urun Ivar Lolin yai.

Ubu nera ita ma fara dida vava'at ra rmerat urun

13 Ba wean inyai, bi misusan bira fikiran ra ovu msyi'ik wabira ma lolin, boma myot-orang munuk afa ovi Ubu ralan nfalak a. Fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Ubu, tevek myorang urun ne, Ia veka naflahar mia na'ut i Yesus Kristus veka nma ewal.

14 Ubu yanan ita, ba musti tot-orang afa ovi Yamadida nfalak ra. Na'ut i wol mkya'a Ubu Ni Ivar Lolin obin, na myot-orang watan bira ininan sian ra. Na'uk fiang ini deka mtyorung ma bira ininan sian avyai rfareta mia na'a bira vava'at ra.

15 Na'uk mia deka myotu salasilan afaka watan na'a bira vava'at ra, wean Ubu i nmerat urun ovu wol Ni salasilan lahir. Ia ka'i nera mia ma myeluk Ni tamata ovi wol rira salasilan ra.

16 Ba ita deka totu salasilan, tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne, "Deka myotu salasilan, tevek Ya'a wol Ning salasilan."‡

17 Tva'at teri watan na'a lanit ivavan ini. Ti ma miflurut verin Ubu, na myera Ia ne Bapa, bi myalang urun Ia na'ut i bya'at obin na'a lanit ivavan a. Ia wol nfili tamata na'ut i veka nfaleka inukun verin tamata ra munuk ma inovan ovu afa ovi rotu ra.

18 Mia mkya'a ne, Ia ntevut roak mia tali bira salasilan ra. Ba mia mtyalik roak tali bira vava'at vu ovi ububirnusibira ra rala roak verin mia. Ia wol nala masa te perak ovi bis rakvisal ma al ntevut bira vava'at yai.

19 Na'uk Ubu ntevut mia ovu Kristus laran a. Laran yai fyawan urun. Kristus wean lahir domba i wol namngala ovu nmerat urun, ma nmata al neluk korban verin Ubu.

20 Na'ut i Ubu wol notu lanit ivavan obin, na nfili roak Kristus. Fiang ini lanit ivavan sarseri mane namwear, ba Ia nsinir Kristus nma ma nmata, ma nsikat mia tali bira salasilan ra.

21 Ubu nfava'at ewal Kristus tali matmatan ovu nalang urun Ia. Fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Ubu, ovu myorang urun Ia, tevek afa ovi Yesus notu verin mia.

22 Fiang ini Ubu nfamerat roak mia tali bira salasilan ra, tevek myot-orang afa kena ovi mryenar roak na'a Yesus Kristus. Wean inyai bi, mlyobang urun terabirvalibira tamata inorang ra. Ba musti ralabira urun ma msyilobang mia ovu bira silobang i ntali ralabira ila'a.

23 Mia musti msyilobang mia, tevek Ubu notu ma bira vava'at ra ngorva'an ewal. Bira vava'at ngorva'an yai wol ntali tamata ovi

‡ **1:16 1:16** Imamat 19:2

rna'a lanit ivavan ini ma
veka rmata, na'uk ntali Ia
i wol nmat-nala. Myala
vava'at ngorva'an yai, tevek
myorang Ubu Ni vaivatul
ovi rala vava'at, ovu rna'a
lalawatan.
24 Na'a Surat Ralan a rtulis
wean ini:
"Tamata ra munuk na'a
lanit ivavan a wearira
ngrova ovi wol rva'at
kakiwal.
Rira afa lolin ovi rotu
ra wean ngrova rira
fafun ra. Ngrova rira
fafun ra munuk veka
rmata, wean lahir
tamata ra munuk
veka rmata, ovu rira
afa lolin ovi rotu ra
veka wol rna'a roak,
wean lahir ngrova ovi
rakla ma rira fafun ra
rabrofut.
25 Na'uk Duila'a Ni
vaivatul ra rna'a
lalawatan, nata ti wol
ni wahan."§
Vaivatul avyai Ubu Ni Ivar
Lolin a. Tamata ra rfama-
lik roak vaivatul avyai verin
mia.

2

Yesus Ni tamata ra rira vava'at ra musti rmerat urun

1 Mia mryenar roak afa ovi
Ubu notu ra verin mia, ba
era ma byatuk munuk lahir
afa sian ovi ba'i myotu ra.
Deka msyiklabir, ovu deka
fyalak afa boku, na'uk my-
otu afa liak. Deka mlyobang
tamata liak rira metan ra,
ovu deka fyalak sian tamata
ma fyangra tamata naran a.
2 Mia musti mdyava
lalawatan Ubu Ni vaivatul ra
ma fyadoku na'a ralabira ra,
wean kasiko'u i beti rarali
ia ma ndava lalawatan susu
vahan. Myotu wean inyai,
boma bira inorang a ntafal
ma nangrebat, ti naran amar
i Yesus Kristus veka nma
lanit ivavan a ma nsikat mia
tali bira salasilan ra, ma bira
vava'at kakiwal.
3 Iva'ubira ma mdyava
lalawatan Ubu Ni vaivatul
ra ma fyadoku na'a ralabira
ra, tevek mkya'a roak ne,
Kristus Ni lolin dawan urun
verin mia.

Yesus Kristus wean vatu i rfadoku lan na'a fanderen a

4 Fyaseri lalawatan Duila'a
Yesus. Ia wean vatu i nva'at
kakiwal a. Tamata ra rfikir
ne vatu yai wol fyawan,
na'uk Ubu nfili roak Ia ovu
nalang urun Ia.
5 Fyaseri roak Ia ma myala
bira vava'at ngorva'an a, ba
mia weabira vali vatu ovi
rva'at ra. Ubu nala mia
ma al nfadiri Ni rahan a,
ovu Ubu Ni Roh nleal roak
ralabira ra. Ia notu ma
mia myeluk Ni tamata ovi
nfili ra, ma bira karya wean
mela falurut ra ma myala
korban verin Ia, wean lahir i
ralan nfalak a. Ubu ntorung
bira korban yai, tevek afa
ovi Yesus Kristus notu roak
verin mia.
6 Ubu nfalak na'a Ni Surat
Ralan a ne, Yesus Kristus
wean vatu i fyawan lia
munuk ma al nfangrebat
rahan a. Vaivatul avyai
ngoarira ra wean ini,

§ **1:25 1:25** Yesaya 40:6-8

"Msyi'ik, Ya'a ufili roak
vatu isa i fyawan
urun a ma neluk
vatu i ufadoku lan
lalean na'a kota Sion.
Tamata iki watan
norang Ia, na Ia
veka not-nala afa ovi
ntorung ma nala verin
ia, ma ralan a wol
lalau."*

7 Tamata ovi myorang
Yesus Kristus, na mia veka
utubira urun. Na'uk verin
tamata ovi wol rorang Ia,
Surat Ralan nfalak ne,

"Vatu i tukan ra rvatuk
yai, fyawan lia munuk
vatu ovi rala ma al
rfangrebat rahan a."†

8 Iki wol norang Yesus, na
ia veka ntuan afa ovi Surat
Ralan nfalak ne,

"Vatu yai neluk angangal
verin tamata ma
rasvotun ma rleka
lahir."

Tamata avyai rasvotun na'a
vatu yai, tevek wol rot-
orang Ubu Ni vaivatul ra.
Ia nfadoku roak ma musti
wean inyai.

9 Na'uk Ubu nfili roak mia
tamata ovi myorang Ia, ovu
mia weabira vali mela falu-
rut ovi rkarya verin Ubu i
neluk Raja ma nfareta mia.
Ubu notu ma weabira vali Ni
sidovung dawan i nfamerat
roak tali salasilan ra ma my-
erat urun. Ubu Ni roak mia,
ovu nala roak mia tali dedan
ralan ma mnya'a lyawan i
lolin urun a, boma fyamalik
ovu fyadawang afa dawan
ovi notu ra.

10 "Lan ana, wol myeluk
Ubu Ni tamata ra obin,
na'uk fiang ini myeluk
roak Ni tamata ra.
Lan ana, Ubu wol
nfaturu Ni silobang a
verin mia obin, na'uk
fiang ini Ubu nfaturu
roak Ni silobang yai."‡

Tfakabava tenadida ra ma tot-orang afa ovi Ubu nfalak ra

11 Terang a valing averi,
ulobang urun mia, ba ufalak
verin mia ne, mingnanang
ne myeluk tamata dakan,
ovu bya'at teri watan na'a
lanit ivavan ini. Wean inyai,
ba era urun verin mia ma
deka myot-orang bira ininan
sian ovi rtali tenabira ra ma
rangal lahir bira roh a.

12 Bira vava'at ra musti
lolin na'a tamata ovi wol
rka'a Ubu, waharira ralan
ra. Myotu wean inyai,
boma wean i rfalak sian
mia, na veka rsi'ik bira afa
lolin ovi myotu ra, ma veka
rfadawang Ubu na'ut amar i
nma ewal lanit ivavan a.

13 Terang a valing averi,
na'a lanit ivavan ini, na fara
myot-orang dawan fareta ra
munuk rira afa ovi rfalak ra,
boma tali bira afa ovi myotu
yai, na bisma myalang urun
Ubu. Mia musti msyoak
verin raja i ntaha fareta
dawan urun a,

14 ovu vali verin guber-
nur ovi raja nfaturu ira ma
rukun tamata ovi raktufan

* **2:6 2:6** Yesaya 28:16; Efesus 2:20-21; Roma 9:33 † **2:7 2:7** Vatu i fyawan nlia munuk na'a ayat ini ihin a ne, penting rahi munuk. Inyai nfaturu lahir Yesus. Mazmur 118:22; Yesaya 8:14 ‡ **2:10 2:10** Hosea 1:6, 9; 2:23

ra, ovu nalang tamata ovi
rotu lolin a.
15 Ubu ralan nfalak ma
myotu a'uk lolin a, boma
tamata boda ovi rfalak sian
mia wol bisma rangrihi
afakataka, na'ut i rsi'ik afa
lolin ovi myotu ra.
16 Fyaturu bira vava'at a
wean lahir tamata ovi Ubu
nfatalik roak ira tali rira
salasilan ra. Deka fyikir ne,
Ubu nfatalik roak mia tali
bira salasilan ra, ba neluk
lola roak verin mia ma my-
otu ewal salasilan. Na'uk
bira vava'at a musti wean
lahir Ubu Ni tamata sansinir
ovi rfakabava tenarira ra
ma rot-orang Ni vaivatul ra
lalawatan.
17 Myalang tamata ra
munuk, mlyobang terabir-
valibira ra, ovu byobar Ubu.
Myalang vali raja a.

Ita musti tatuan susa wean susa i Kristus ntuan roak

18 Terang a valing ovi
myeluk tamata sansinir ra
mia musti myot-orang afa
ovi bira dawan ra rfalak,
ovu myalang urun ira. Wol
mane msyoak watan verin
dawan ovi rotu lolin mia ovu
rfamafung rira vaivatul ra,
na'uk verin dawan ovi rotu
sian vali mia.
19 Mia mkya'a afa ovi
Ubu ralan nfalak ra, bi
mtyahang ralabira, velik ne
mtyuan susa i wol inovan
ma mtyuan tali afa ovi my-
otu ra. Wean inyai bi myotu
ma Ubu ralan a lolin.
20 Wol utubira akataka,
wean i mtyuan susa ma
bira dawan ra rfar-visal
mia tevek myotu salasilan,
ovu mtyahang nal ralabira.
Na'uk wean i mtyuan susa,
velik ne wol myotu sala, ovu
mtyahang nal ralabira ra, na
afa yai notu ma Ubu ralan a
lolin.
21 Ubu nera mia ma
mtyuan susa wean inyai,
tevek Kristus ntuan susa ma
al nlobang mia, ovu vali
nfaturu verin mia ma musti
mtyuan susa wean vali Ia.
22 "Ia wol notu salasilan ovu
wol nsiklabir."
23 Na'ut i tamata ra rala
vaivatul ovi ngra ra ma
rfalak sian Ia, na wol nangal
ira ovu vaivatul avyai vali.
Na'ut i tamata ra rotu susa
Ia, na wol nfabobar ira ovu
wol nera ma Ubu notu sian
ira. Ia nala munuk tenan
a verin Ubu i wol nsiklabir
na'a inukun ovi nfasuka ra.
24 Yesus Kristus ka'i nvara
dida salasilan ra na'a aa wal-
walur, boma salasilan wol
nfareta roak ita, ma dida
vava'at ra rmalola. Ni mn-
gala ra ovu laran a rotu roak
ma lolin ita.§
25 Tevek lan a, bira vava'at
a wean lahir domba i nban-
sala a. Na'uk fiang ini my-
orang roak Kristus, ba Ia
nban-ulu verin mia ma nwa-
nar ovu nsi'ik mia, wean
lahir tamata i nwanar ovu
nsi'ik ni domba ra.*

3

Snurak verin vata ovu brana ovi rsifa roak

1-2 Ba wean vali inyai verin
tamata ovi msyifa roak. Vata

§ **2:24 2:24** Yesaya 53:4, 11 * **2:25 2:25** Yesaya 53:6

ovi msyifa roak a fyak-
abava tenabira ra ma myot-
orang watan afa ovi awabira
rfalak ra. Myotu wean in-
yai, boma wean i boku tali
mia, awabira ra wol rorang
Ubu Ni vaivatul ra, na ira
bisma rorang lahir vaivatul
avyai, velik ne wol fyalak
afakataka verin ira. Ira
rorang wean inyai, tevek
rsi'ik roak bira sialang ovu
bira vava'at lolin ovi fyaturu
lokat amar a.*

3-4 Deka fyaloling da'in
tenabira ra ma myotu ma
bira vut ra lolin da'in, te
fyaturu bira masa ra, te
myeluk kadaravit ovi fyawar
ra. Na'uk ni lolin a, myotu
afa ovi lolin ra verin tamata
ra, ovu vali bira vava'at ra
malinan watan ovu tamata
ra. Afa avyai rfaturu fe-
labira lolin ovi rna'a ralabira
ra. Ubu nalang urun vata ovi
felarira wean inyai, ovu afa
avyai veka wol rmamu.

5 Lan ana, vata ovi rira
vava'at ra rmerat a rfaloling
vali tenarira wean inyai. Ira
rfaklo'i a'uk rira vava'at ra
verin Ubu, ovu rot-orang afa
ovi awarira rfalak ra.

6 Sara notu vali wean
inyai, tevek ia not-orang
afa ovi Abraham nfalak ra.
Na'ut i nangrihi ovu Abra-
ham, na nera Abraham ne,
bapa. Mia vali weabira Sara
ubun-nusin ra, wean i myotu
afa ovi kena ra, ovu wol
byobar akataka lahir.

7 Wean vali inyai verin
brana ovi msyifa roak a.
Mia musti myotu lolin vali
awabira ra, tevek mkya'a ne
ira wol rira ngrebat wean
mia. Myalang ira, tevek Ubu
veka nala vava'at kakiwal
verin mia ovu ira tali Ni rala
lolin a. Myotu wean inyai,
boma wol angangal na'a bira
falurut ra.

Ita tamata ovi torang Yesus musti tsiotu lolin ita ma raladida isa na'a dida fikiran ra

8 Afa ovi beti ufalak
munuk yai, ihin a wean ini.
Era ma mia munuk mian vai
isa ovu myotu ralabira isa
watan na'a bira fikiran ra,
ovu musti fyaloling tamata
ovi ralarira lalau ra. Era
vali ma ka'i msyilobang
mia, tevek tamata inorang
munuk mia. Fyaturu bira
rala lolin ovu msyiotu lolin
mia, ovu vali fyakabava
tenabira ra ma fyikir tamata
liak ra.

9 Wean i tamata ra rotu
sian mia, na deka myotu
sian vali ira, ovu wean i
tamata ra rala vaivatul ovi
ngra ra ma rfalak sian mia,
na deka fyalak sian vali ira
ovu vaivatul avyai. Na'uk
myera verin Ubu ma nafla-
har tamata avyai, tevek Ubu
nera mia ma fyaturu bira
rala lolin verin tamata liak
ra. Myotu wean inyai, boma
Ia veka naflahar vali mia.

10 Na'a Surat Ralan rtulis
wean ini,

"Tamata iki inan ma ralan
lolin ovu inan ma
ntuan afa ovi lolin
na'a ni vava'at a, na

* **3:1-2 3:1-2** Efesus 5: 21-22, 25, 28-29; Kolose 3:18-19; Maleakhi 2:14-15; 1 Petrus 3:5-7; 1 Timotius 5:8; Matius 19:3-9

musti nka'a nfarak
sumarn a ma deka
nangrihi afa ovi sian
ra, ovu deka nlabir
tamata ra.
11 Ia musti nfaroa tenan a
tali afa ovi sian ra ma
notu a'uk afa ovi lolin
ra,
ovu ndava lalawatan ma
ni vava'at malinan
watan ovu tamata
liak.
12 Tevek Duila'a nsi'ik
tamata ovi rira
vava'at ra rmalola,
ovu Ia nrenar rira falu-
rut ra,
na'uk nangal tamata ovi rotu
afa ovi sian ra.”†

Tatahang raladida ma totu watan afa ovi lolin ra na'ut i tatuan susa

13 Wean i iva'ubira ma my-
otu a'uk lolin a, na tamata ra
veka wol rotu sian mia.
14 Na'uk velik ne mtyuan
susa tevek myotu afa ovi
Ubu ralan a nfalak a, na
utubira. Deka byobar
tamata avyai, ovu deka
ralabira kako'u.
15 Na'a bira vava'at ra,
msyangatur ovu myalang
urun Kristus, tevek Duila'a
Ia. Mia musti misu-
san wabira, boma bisma
fyalyawang verin tamata
ra, wean i rorat mia ne,
afakinimi fyaklo'i a'uk
bira vava'at ra verin Ubu.
Na'uk fyakabava tenabira
ra ovu myalang ira na'ut i
fyalyawang afa yai verin ira.
16 Ralabira ila'a ra musti
lolin lalawatan na'a afa ovi
myotu ra. Myotu wean in-
yai, boma velik ne tamata
boku rfalak sian mia tevek
myorang Kristus, ovu myotu
a'uk afa ovi lolin ra, na veka
ka'i rfama'it watan tenarira
ra.
17 Wean i Ubu nfadoku
roak ma tatuan susa tevek
totu afa ovi lolin ra, na inyai
lolin lia tali i tatuan susa
tevek totu afa ovi sian ra.
18 Ufalak afa yai, tevek
Kristus nmata fasa watan
ma nvara munuk tamata
rira salasilan ra. Velik ne
Ni vava'at nmalola, na'uk
nmata verin tamata salasi-
lan ra. Notu wean inyai,
boma Ubu lolin ewal ovu
ita. Tamata ra rfedan Yesus
tenan a, na'uk Ubu Ni Roh a
nfava'at ewal Ia.
19 Ubu Ni Roh nfangrebat
Yesus, ba Ia nti ma nfama-
lik Ubu Ni vaivatul ra verin
tamata matmatan rira roh
ovi rna'a wan sian i wean
bu'i ralan, ma rnaban watan
ma Ubu nukun ira.‡
20 Roh avyai rtali tamata
ovi rmata roak. Ira wol rot-
orang afa ovi Ubu nfalak ra
na'ut i Nuh nva'at a. Na'ut i
Nuh notu ni kabal a, na Ubu
ntahang watan ralan ovu
nanaban ira, boma tamata
sian avyai rahil ma rtalik tali
rira salasilan ra, na'uk wol
rahil. Na'uk tamata iwalu
watan rarata kabal yai ralan
a, ma Ubu nala ira ma rda
rdir-ear tali wear dawan yai.
21 Wear dawan na'ut i Nuh
nva'at yai labir mane wean
wear i fiang ini rala ma al
rbaptis mia. Wear dawan

† **3:12 3:12** Mazmur 34 ‡ **3:19 3:19** Tafsiran liak rfalak ne, ngrebat tali Ubu Ni Roh a, bi Yesus nti ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata matmatan rira roh ra.

yai nlobang Nuh ira, tevek
rna'a kabal dawan ralan a
ma rva'at. Tali wear i tamata
ra rala ma al rbaptis mia, na
nala vava'at vali verin mia.
Wear yai wol mane rala ma
al rfamerat ngra ovi rna'a
tenabira ra, na'uk rbaptis
mia ma nfaturu ne, myera
verin Ubu ma nfamerat ral-
abira ra ovu bira fikiran ra.
Ia nsikat mia tali bira salasi-
lan ra, tevek Yesus Kristus
nva'at ewal tali matmatan.
22 Ia nrata roak lanit ratan,
ma fiang ini ndoku Ubu Ni
lihir mela ma nfareta. Fi-
ang ini Ia nfareta Ubu Ni
sansinir ra munuk na'a lanit
ratan, roh ra munuk rira
ngrebat ra, ovu vali ngrebat
ra munuk.

4

Duila'a veka nfaleka inukun verin tamata ra munuk, ba mtyahang ralabira ra na'a bira susa ra, ovu bya'at watan ovu vava'at i kena

1 Kristus ntuan susa
dawan roak na'a tenan a
na'ut i nana'a lanit ivavan
obin. Ba misusan wabira
ma mtyuan vali susa wean
Ia, tevek tamata iki watan
wean i ntuan susa, na nahil
roak ma wol notu salasilan.*
2 Ba myorang afa ovi Ubu
ralan nfalak ra na'ut i bya'at
obin na'a lanit ivavan a.
Deka mane myorang watan
bira ininan sian ra.
3 Lan a, myorang watan
tamata ovi wol rka'a Ubu,
na'a rira afa ovi rotu ra.
Na'a bira vava'at lan ra, na
miktufan urun ovu myotu
watan afa ovi wol inovan ra,
myorang watan bira ininan
sian ra, ovu boranavut mia.
Mia myotu vali bira snoba
ra ma minavut sian ovu my-
otu afa ktufan ra, ovu vali
msyoak verin walut ra, ma
Ubu wol inan lahir afa avyai.
4 Fiang ini tamata ovi
wol rka'a Ubu, rabrian,
tevek mia wol myorang
rira vava'at ra ma myotu
lalawatan salasilan. Wean
inyai bi, rfalak sian mia ne,
tamata ktufan mia.
5 Na'uk ira musti rlotar
tenarira ra na'a Ubu wahan
ralan na'a afa sian ovi rotu
ra, ovu fiang ini Ubu nasu-
san roak ma nfaleka inukun
verin tamata ovi rva'at obin
ovu tamata ovi rmata roak a.
6 Wean inyai, bi Ubu ralan
nfalak vali ma tamata mat-
matan ra rarenar Ni Ivar
Lolin a. Velik ne Ubu nfaleka
inukun verin tenarira ra
ma rmata, wean lahir Ia
nfaleka inukun verin tamata
ra munuk. Na'uk Ubu ralan
nfalak wean inyai, boma rira
roh ra bisma rva'at vali na'a
lanit ratan.†

Ita musti tala yabi ovi Ubu nala verin ita, ma tlobang tamata liak

7 Terang a valing averi,
lanit ivavan sarseri mane
namwear roak, ba misusan
wabira ovu bira fikiran
ra, ovu vali mtyahang
nal ralabira na'a afaka
watan, boma bisma miflurut
lalawatan.

* **4:1 4:1** 1 Petrus 3:18 † **4:6 4:6** ***Tamata matmatan*** ihin a ne, tamata ovi rorang Kristus, na'uk rmata. Te, bis vali tamata ovi rira vava'at ra rmalola, na'ut i Nuh nva'at obin.

8 Na'uk afa i nlia tali
afa akataka munuk wean
ini: mia musti ralabira urun
al msyilobang mia. Tevek
wean i tsilobang ita, na wol
tfikir roak salasilan rivun
ovi tamata ra rotu verin ita.
9 Inabira vali ma tamata
liak rma ma rna'a teri bira
rahan. Myala ira ovu ral-
abira lolin, ovu vali deka
mifngamu'ur.

10 Ubu nala roak yabi ra
verin lokat tamata ma rira
yabi ra rsialing ira. Wean in-
yai, na myala bira yabi avyai
ma ala mlyobang tamata in-
orang ra munuk. Mkyarya
ovu ralabira urun ovu yabi
ovi Ubu nala roak verin mia,
tali Ni rala lolin a.
11 Wean i tamata isa ni
yabi ma nfamalik Ubu Ni
vaivatul ra verin tamata
liak, na afa ovi nfalak ra
musti norang watan Ubu
Ni vaivatul ra. Wean i
tamata iki watan ni yabi
ma nlobang tamata liak, na
musti nlobang ovu ngrebat
i Ubu nala verin ia. Myotu
wean inyai, na tamata ra
munuk veka rfadawang Ubu
nahu Yesus Kristus. Ubu Ni
ngrebat dawan ila'a ovu in-
ovan ma tfadawang Ia, nata
ti wol ni wahan! Kena urun.

Iki ntuan susa tevek ni inorang a, na veka utun ma dawan

12 Terang a valing averi,
ulobang urun mia. Fiang ini
mtyuan susa ovi sian urun
i lahir, na'uk deka mibrian.
Deka minovak ne, tamata
inorang mia, ba veka wol
mtyuan susa wean inyai.
13 Na'uk ralabira lolin
urun tevek mtyuan susa
wean inyai, tevek susa i
mtyuan yai, wean vali susa
i Kristus ntuan a. Myotu
wean inyai, boma na'ut
i Kristus nma ewal ovu
vanan i nfitik a nyadat a, na
mia veka inabira lolin ovu
ralabira lolin urun.
14 Wean i tamata ra rfalak
sian mia tevek myorang
Kristus, na utubira urun,
tevek Ubu Ni Roh a, Ni ngre-
bat a dawan urun i lahir
nana'a ralabira ra.
15 Deka mane tamata isa
vali tali mia ntuan susa,
tevek nsifedan, te nbori, te
notu afa liak ovi sian ra.
Deka vali ma ia ntuan susa,
tevek notu ma tamata liak
rtuan sian.
16 Na'uk wean i mtyuan
susa tevek myorang Kris-
tus, na deka mya'it. Na'uk
fyadawang Ubu, tevek Kris-
tus Ni roak mia.
17 Naran roak ni amar
a ma Ubu mane nfaleka
inukun verin lanit ivavan a.
Ia veka nfaleka inukun lan
verin Ni tamata ovi rorang
Ia. Wean i Ubu nfaleka
inukun lan verin ita, na veka
wean inba verin tamata ovi
wol rorang Ni Ivar Lolin a?
Ia veka nfaleka inukun lahir
verin ira ovu inukun i ale-
man urun.
18 Rtulis roak na'a Surat
Ralan wean ini,

"Tamata ovi rot-orang afa
ovi Ubu ralan nfalak a
musti rtuan susa veki,
beti Ia nsikat ira tali
rira salasilan ra, ma
rira vava'at kakiwal.
Na'uk tamata salasilan
ra ovu tamata ovi
wol rorang Ubu veka

rtuan inukun i aleman urun.”‡

19 Ba wean i mtyuan susa tevek Ubu ralan nfalak wean inyai, na myotu lalawatan lolin a ovu myala munuk lahir bira vava'at ra verin Ubu i notu munuk afakataka na'a lanit ovu lanit ivavan a. Ia notu lalawatan afa ovi nfalak ra.

5

Snurak verin dawan kareda ovi reluk penatua ovu tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra

1 Ya'a era urun verin mia dawan kareda ovi myeluk penatua* ma mryenar ya'a. Ya'a vali dawan kareda i eluk penatua, wean mia, ovu ya'a una'a ma usi'ik roak Kristus na'ut i ntuan susa a. Ya'a veka una'a vali Yesus Kristus vanan i nfitik a nyadat, na'ut i Ubu nsinir ewal Ia ma nma lanit ivavan a.

2 Era verin mia ma msyi'ik ma lolin sidovung tamata inorang ovi Ubu nala verin mia, wean domba duan a nsi'ik ma lolin ni domba ra. Deka mane rkiwal mia beti fyabana bira karya ini, na'uk fyabana ovu ralabira lolin, wean lahir i Ubu ralan nfalak a. Deka mane fyabana bira karya ini tevek mian kadi, na'uk fyabana bira karya ini tevek inabira ma mlyobang sidovung tamata inorang ra.

3 Deka mane fyakaratat tenabira ra ma weabira raja ra ma fyareta ira. Na'uk musti fyaturu bira vava'at i lolin a ma inovan verin ira, boma rot-orang.

4 Wean i myotu wean inyai, ti naran i Domba Duan nma ewal a, na Ia veka nala kalulu i wean raja ba'i raklulu a verin mia. Kalulu yai vanan a nfitik a nyadat ma wol ni wahan.† Yesus Domba Duan Ia ovu Ni dawan a nrahi lia munuk.

5 Wean vali inyai verin tuvmarmuri ra. Mryenar ma myot-orang snurak tali tamata ovi rira tuvu nrahi mia. Terang a valing tamata inorang ra munuk: fyakabava tenabira ra ma isa nalang isa, tevek rtulis roak na'a Surat Ralan wean ini,

“Ubu nangal lahir tamata ovi rfakaratat tenarira ra,
na'uk nala Ni kalolin a verin tamata ovi rfakabava tenarira ra.”‡

6 Ba fyakabava tenabira ra na'a Ubu wahan ralan a. Ia Ni ngrebat dawan urun. Myotu wean inyai, ma naran amar i nfadoku roak a, na Ia veka nsikat mia ma nalang mia.

7 Deka ralabira kako'u na'a afaka watan, na'uk na'a afaka watan, na miflurut verin Ubu na'a afa ovi rotu ma ralabira kako'u a, tevek Ia nlobang urun mia.

8 Msyi'ik wabira ma lolin, tevek nitdawan ni sian mia. Ia wean singa i vain dawan

‡ **4:18 4:18** Amsal 13:31, Lukas 13:33-34, 2 Korintus 13:5-7 * **5:1 5:1** Msi'ik Kisah 11:30. † **5:4 5:4** Kalulu i Ubu nala na'a ayat ini nfaturu ne, Ubu naval te nbalas tamata ovi rkarya verin Ia rira rala lolin ra. ‡ **5:5 5:5** Amsal 3:34.

ma nbana tia ma watan ala
ndava fana'an.
9 Myangal ia, ovu bira
inorang i nangrebat, tevek
mkya'a ne, terabir-valibira
tamata inorang ovi rna'a
lanit ivavan a munuk lahir,
rtuan vali susa wean mia.
10 Susa i mtyuan yai veka
wol ka'i mnanat. Ti ma susa
yai roak rok, na Ubu veka
nala Ni rala lolin i dawan
urun ma nfakena munuk afa
ovi wol rna'a bira vava'at
ra. Ia vali veka nfabatar
ovu nfangrebat ewal bira in-
orang a, ovu vali notu ma
mtyahang nal ralabira, ba
mdyiri watan na'a bira ino-
rang. Ia nera roak mia ma
myovu na'a vanan i nfitik
a nyadat ma wol ni wahan
a. Notu munuk afa avyai,
tevek dida vava'at isa roak
ovu Kristus.
11 Ia nfareta munuk
afakataka na'a lanit ivavan
ini, nata ti wol ni wahan!
Kena urun.

Petrus nala snurak situli

12 Terang a valing averi,
ning surat etal i ukirim verin
mia ini, era ma ning kida
Silas nlobang ya'a ma ntulis.
Ia tamata i norang Yesus vali
ovu not-orang lalawatan afa
ovi Ubu nfalak ra. Na'a
surat ini, usurak mia ma bira
dardirin na'a bira inorang
a musti nangrebat. Ufalak
vali verin mia ne, Ubu Ni
rala lolin i ufalyawang verin
mia ini, kena munuk lahir.
Mtyahang teri bira dardirin
na'a bira inorang a.§
13 Tamata inorang na'a Ba-
bilon rala salam verin mia.
Ubu nfili vali ira wean mia
ma reluk tamata inorang.
Ning kida i nlobang ya'a na'a
ning karya a naran Markus.
Ia wean yanak a. Ia nala vali
salam verin mia.
14 Lokat mia myala vali
salam ma msyivoan mia ovu
msyilobang mia. Era ma
Ubu nala Ni malinan a verin
mia munuk tamata ovi bira
vava'at isa roak ovu Kristus.
Kena urun. Ning surat a
lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Petrus

§ **5:12 5:12** Silas naran liak Silwanus

Petrus ni surat i nban-muri a

Tbas afa ovi veki

Petrus ni surat i nban-muri ini, ntulis verin tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol Yahudi ira. Surat ini ihin mnga'un a ne, tamata ovi rorang Yesus musti rangal guru agama ovi rira vava'at ra wol lolin, ovu rair afa ovi wol kena ra. Petrus nfalak ne, ita musti tsi'ik wadida ma lolin na'a guru siklabir avyai. Ia nfangrebat rala-dida ra, boma tatafal dida in-orang a verin Duila'a Yesus, ovu vali tataha kakiwal afa kena ovi nair ra. Afa avyai rtali tamata ovi ka'i rsi'ik ovu rarenar lahir Yesus Ni afa ovi nfalak ra.

Petrus ralan a nwa'uk urun, tevek guru siklabir avyai rfalak ne, Yesus veka wol nma roak lanit i vavan a (2 Petrus 3:3-4). Petrus nfalak ne, fiang ini Duila'a Yesus wol nma obin, tevek Ubu ntahang ralan verin tamata ovi raktufan ra (3:8-9). Na'uk veka naran ni amar a, ma Duila'a Yesus veka nma ma not-visal lanit ivavan i sian urun ini (3:10).

Surat ini ihin a

1. Vaivatul ovi Petrus ntulis lan a. (1:1-2)
2. Petrus nsurak ita, boma tatafal dida inorang a ovu totu afa ovi lolin ra. (1:3-21)
3. Ia nfangnanang ita na'a guru siklabir ra. (2:1-22)
4. Ia nfangnanang ita ne, Yesus Kristus veka nma ewal. (3:1-13)
5. Petrus ni vaivatul ovi rban-muri lalean. (3:14-18)

Petrus nala salam

1 Ya'a Simon Petrus, eluk tamata sansinir ovu rasul verin Yesus Kristus. Utulis surat ini verin mia tamata ovi myorang Yesus. Mia we-abira vali ami ma amorang Ia. Yesus Kristus Ubu Ia ovu nsikat ita tali dida sala silan ra, ma nala vava'at kakiwal. Ia notu ma torang Ia, tevek afa ovi notu ra, kena lalawatan.

2 Uflurut ma fara Ubu nala Ni rala lolin a ma nfan-gora mia, ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan, tevek mkya'a Ubu ovu dida Duila'a Yesus.

Tamata ovi rorang Yesus rira vava'at ra musti wean lahir i Ubu ralan nfalak a

3 Ubu ka'i nala Ni ngrebat verin ita, tamata ovi torang Ia. Ia nfakena afakataka munuk ma al torang urun afa ovi nfalak ra ovu dida vava'at ra totu ma Ubu ralan a lolin. Ubu notu wean inyai, tevek tka'a Ia. Ia nera roak ita ma teluk Ni tamata ovi torang Ia, tevek Ni dawan a ovu Ni rala lolin a.

4 Ba wean inyai, na Ubu nala roak tnorung ma dida vava'at kakiwal, ovu Ni kalolin ovi dawan a ovu fyawar urun a. Ia notu wean inyai, boma bisma dida linga'an ma raladida lolin wean Ia, ovu bisma tvatuk munuk lahir dida fikiran sian ra, ovu wol torang roak

dida ininan sian i not-visal
lahir ita.*
5 Ubu notu munuk afa
avyai verin mia, ba mkyi-
wal urun ma bira vava'at
ra wean lahir Kristus. Mia
myorang roak Ia, ba ralabira
urun ma myotu a'uk afa ovi
lolin ra. Myotu wean in-
yai, ovu ralabira urun ma
mkya'a afa ovi lolin, ovu afa
ovi wol lolin ra, ma mtyafal
bira kaka'a†.
6 Mia myot-orang bira
kaka'a, ovu mtyahang nal
ralabira na'a bira susa ra.
Mtyahang nal ralabira na'a
bira susa ra, ovu vali myot-
orang afa ovi Ubu nfalak ra.
7 Ralabira urun ma myot-
orang afa ovi Ubu nfalak
ra, ovu mlyobang urun vali
terabir-valibira ovi rira in-
orang a wean mia. Myotu
wean inyai, ovu vali mly-
obang munuk tamata ra.
8 Wean i afa avyai rna'a
munuk ma rfangora lahir
bira vava'at ra, na afa avyai
rfaturu ne, mkya'a Yesus
Kristus i dida Duila'a verin
Ia. Tali kaka'a yai, na
utubira urun, ovu wol mane
bira vava'at ra vu watan.
9 Na'uk iki watan ni
vava'at a wol wean inyai,
na ia wean tamata i matan
a lavlova te nkibu roak ma
wol nsirea, ovu nablufang
ne, Ubu nfamerat roak ia tali
ni salasilan lan ra.
10 Wean inyai, bi terang
a valing averi, era ma ral-
abira urun ma myotu a'uk
afa ovi lolin ra, boma fy-
aturu ne, Ubu nera roak mia
ovu nfili roak mia. Wean i
bira vava'at ra wean inyai,
na mia wol mlyeka roak tali
bira inorang verin Kristus.
11 Wean inyai, na Ubu
veka nvadil falfolat lanit
ratan verin mia, ma nala
mia ma ti mnya'a Ni Fareta
i dida Duila'a Yesus Kristus
neluk Raja ma nfareta, ovu
nsikat mia tali bira salasilan
ra, ma bira vava'at kakiwal.
Yesus Ni Fareta yai nana'a,
nata ti wol ni wahan.
12 Wean inyai, bi ufang-
nanang lalawatan mia na'a
afa avyai, velik ne mkya'a
roak ovu myorang urun afa
kena ovi tamata rair roak
verin mia na'a Kristus.‡
13 Ya'a ufikir ne, inyai
neluk karya i musti otu
lalawatan, ma ufangnanang
mia na'a afa avyai munuk,
na'ut i fiang ini uva'at obin.§
14 Tevek uka'a roak ne,
veka wol mnanat na umata
roak, wean lahir i dida
Duila'a Yesus Kristus nfalak
roak verin ya'a.
15 Ba ya'a veka ukarya ovu
ralang urun, boma velik ne
umata roak, na'uk mia ming-
nanang lalawatan afa avyai.

Petrus nfamalik afa ovi nrenar lahir tali Ubu

* **1:4 1:4** ***(Ubu) Ni kalolin ovi dawan ovu fyawar urun*** ihin a ne, *berkat* ovi Ubu veka nala verin tamata ovi rorang Ia. † **1:5 1:5** ***Bira kaka'a*** ihin a ne, tamata ra rka'a afa ovi Ubu ralan nfalak a. ‡ **1:12 1:12** ***Afa avyai*** ihin a ne, afa ovi Petrus beti nfamalik munuk na'a pasal 1:3-11. § **1:13 1:13** Terjemahan boku rfalak ne, Petrus nva'at obin na'a lanit ivavan ini, tenan a wean befak, ma ilyan te ravrua nmata, wean befak yai nama'ar watan. Msyi'ik vali 2 Korintus 5:1

16 Ami amfamalik roak ne,
dida Duila'a Yesus Kristus
veka nma ewal lanit i vavan
ma nfareta ovu Ni ngrebat
i dawan. Afa ovi amfama-
lik yai wol tomu siklabir
tali tamata ra, tevek amsi'ik
lahir Ni dawan a ovu mata-
mami ra.

17 Ami amsi'ik lahir na'ut i
Yaman a Ubila'a nalang ovu
nfadawang Ia. Na'ut inyai
vali, amrenar vai isa tali
Ubu i vanan nfitik nyadat
a ma nfalak wean ini, "Ini
Yanak a, ba ulobang urun
Ia. Ia notu ma ralang a lolin
urun."*
18 Ami amrenar lahir vai
yai ntali lanit ratan, na'ut
i amamunuk amna'a vuar i
nmerat urun a.

19 Wean inyai, na amorang
urun Ubu Ni vaivatul ovi
nabi ra rfamalik roak na'a
Surat Ralan ne, kena munuk
lahir. Ni lolin a, my-
otu a'uk vaivatul ovi nabi
ra rfalak ra, tevek vaivatul
avyai wean damar yeban
na'a dedan ralan. Ba msyi'ik
ma lolin vaivatul avyai, ti
naran i Duila'a Yesus nma
ewal lanit ivavan a. Ia veka
nma ewal wean lahir lera,
beti nva'al ma veka nyeba
ralabira ra, ovu Ia wean
nara telyawar nyeba lanit
ivavan.
20 Mingnanang lalawatan
afa ini: vaivatul ovi nabi ra
rfadoku na'a Ubu Ni Surat
Ralan, wol tali rira fikiran ra
watan, na'uk vaivatul avyai
rma lahir tali Ubu.†

21 Nabi lan ra rfamalik
Ubu Ni vaivatul ra wol ntali
rira ininan ra watan. Na'uk
rfamalik Ubu Ni vaivatul ovi
rarenar lahir tali Ia, tevek
Ubu Ni Roh a nfatuang ira
ma rfamalik lahir Ni vai-
vatul ra.

2

Msyi'ik wabira ma lolin na'a guru siklabir ra, tevek rair afa ovi wol kena ra

1 Lan ana, nabi siklabir
rvotuk roak na'a Ubu Ni
tamata fruarira ra. Fiang
ini guru ovi wearira avyai
veka rvotuk vali na'a fru-
abira ra. Guru siklabir avyai
rair ma rala vaivatul ovi
tamata inarira ma rarenar,
na'uk wol ihir akataka ma
rfaleka tamata ra ma rira
inorang nmata lahir. Ira
veka rafena ma Yesus i nte-
vut roak ira nfareta ira. Rotu
wean inyai, wol mnanat, na
veka rmata lahir.
2 Tamata rivun veka ro-
rang guru siklabir avyai rira
vava'at i rorang watan rira
ininan sian a, ma rotu afa
ovi wol inovan ra. Tali afa
ovi tamata avyai rotu a, na
veka rotu ma tamata ra veka
rfalak sian linga'an i kena a
ma tati Ubu.
3 Tamata avyai rfamalik
tomu siklabir ovi ka'i rotu
watan ma al rdava uturira
tali mia, tevek rlobang
kubang ma rfikir a'uk
tenarira ra. Na'uk mnanat
roak Duila'a nukun ira ma
inovan ovu rira afa ovi
rotu ra, ovu vali veka wol

* **1:17 1:17** Matius 17:5 † **1:20 1:20** Tafsiran liak rfalak ne: wol tamata isa vali aksa ia ni ngrebat ma nfalyawang nala afa ovi nabi ra rfadoku roak na'a Ubu Ni Surat Ralan a. Ubu Ni Roh a'uk nfalyawang nala afa yai.

nanaban ma mnanat, na
nvisal lahir ira.

4 Eka fyikir Ubu Ni
sansinir ovi rotu salasilan
tali lanit ratan. Na'ut inyai,
na Ubu wol nablufang ma
nukun lahir ira, ma ti nkeak
ira ma rna'a wan sian i wean
lahir van ovi dedafafyat a, ti
naran amar i nukun lanit
ivavan a munuk.

5 Lalan a, wean vali inyai
verin tamata ovi rna'a lanit
ivavan ini. Ubu wol nsi'ik
watan tamata ra ma wol
rkena inukun. Na'ut inyai,
na Ia notu lahir wear dawan
verin tamata ovi rangal afa
ovi Ubu ralan nfalak ra na'a
lanit ivavan ini. Teran
a'uk Nuh ovu vali tamata
ifitu, Ubu nala ira rda rdir-
ear, tevek Nuh nfamalik ivar
kena i notu ma Ubu ralan a
lolin.

6 Wean vali inyai verin
kota Sodom ovu Gomora.
Ubu nukun kota irua yai ovu
yafu, boma neluk faneak
ne, veka notu afaka verin
tamata ovi rangal afa ovi
Ubu ralan nfalak a na'a
amar ovi veka rma ini.

7 Na'uk Ubu nala Lot tali
wan sian i nleal a. Lot yai ni
vava'at a nmalola. Ia ralan
lalau, tevek nsi'ik tamata ovi
wol rot-orang inukun ra, ma
rot-orang watan rira ininan
sian ra ma rotu afa ovi wol
inovan.*

8 Lot ni vava'at nmalola
lalawatan, ba lokat amar
nsi'ik ovu nrenar afa sian
ovi tamata avyai rotu, na
ralan nwa'uk urun, tevek
nva'at ovu ira.

9 Duila'a notu munuk roak
afa avyai, ba inyai nfaturu
ne Ia Ni ngrebat ma nala
tamata ovi rira vava'at ra
rmalola tali susa i rtuan a.
Ni ngrebat vali ma nukun
tamata ovi rangal afa ovi
Ubu ralan nfalak ra fiang
ini, ovu vali veka nukun ira
na'ut i nukun lanit ivavan a.†

*Salasilan ovi guru siklabir
rotu ra*

10 Ia veka nfaleka inukun i
aleman urun a verin tamata
ovi rot-orang lalawatan rira
ininan sian ra ma rfangra
tenarira ra, ovu vali rafena
ma Ubu nfareta ira.

Guru siklabir ovi ufama-
lik ini rabrahi urun ovu
rfakaratat tenarira ra, ma
wol rbobar ma rfalak sian
afa ngrebat ovi rva'at na'a
lanit ratan a.

11 Eka msyi'ik Ubu Ni
sansinir ra tali lanit ratan,
ira rira ngrebat a nlia tamata
siklabir avyai. Na'uk wol
rala vaivatul ovi rfalak sian
afa ovi rva'at na'a lanit ratan
a, te rta'ing afa ovi rva'at
avyai na'a Ubu wahan ralan
a.

12 Na'uk guru siklabir
avyai rotu afaka watan, na
wol rfikir lan veki. Ira
wearira lahir afwatan ovi
wol rira fikiran a. Ira rva'at
watan, boma tamata ra rala
ira ma rfedan ira. Guru
siklabir rangrihi ma rfalak
sian afaka watan, velik ne
wol rfan-aran afa avyai. Ba
rira afa sian ovi rotu avyai,
rotu ma Ubu veka nvisal ira,
wean lahir afwatan nangan
ovi ralar ra.

---

* **2:7 2:7** Kejadian 19:1-16, 24 † **2:9 2:9** Tafsiran boku rfalak ayat ini ihin a ne, Duila'a Ni ngrebat mane nukun tamata sian ra munuk na'ut i nukun lanit ivavan munuk.

13 Guru siklabir avyai veka
rtuan sian ma inovan ovu
afa sian ovi rotu ra. Ira wol
rnaban ovan, na'uk rotu rira
inar lolin ma rfakena rira in-
inan sian ra na'a amar vali.
Wean i rdoku ma rafna'an
ovu mia na'a snoba, na rira
afa ngra ovi rotu ra, rotu
ma tsi'ik na tma'it, ovu mane
tmuta watan, tevek afa ovi
rotu ra wol inovan lahir.
14 Ira wol rtalik ma rotu
salasilan, ovu na'ut i rsi'ik
vata ra, na inar ma rtuba
ovu ira, tevek rira ininan
sian ra. Ira rangrihi ma al
rlabir tamata ovi rira ino-
rang ra wol rangrebat obin,
ma rorang rira afa sian ovi
rotu ra. Amar nkati amar,
na inarira ma rtafal ila'a
rira metan ra ma rmela.
Tamata avyai, Ubu near nfa-
soba roak ira.
15 Ira rafena roak ma ro-
rang linga'an i nmalola a.
Ira raktufan, wean lahir
nabi Bileam i yaman verin
Beor. Ira rot-orang watan
afa ovi lan a nabi Bileam
notu a. Bileam inan urun ma
nala kubang tali afa sian ovi
notu ra.‡
16 Na'uk Ubu ntabu lahir ia
na'a afa sian ovi mane notu
ra. Na'ut inyai, na ni keledai
i nmanu a bisma nangrihi
lahir wean tamata, ma ntab-
teri Bileam na'a afa boda ovi
notu ra.
17 Guru siklabir avyai
rlabir tamata ra ma rfalak
ne, iki norang ira, na veka
uturira, na'uk velik aba
wol uturira. Ira wearira
wear matan i nakreti a,
ovu wearira vali mutan ovi
nait fufakmetan nean tia ma
watan, na'uk wol da'ut. Ubu
nfadoku ma veka nukun ira
na'a wan i dedafafyat urun
a.
18 Ira rfakaratat tenarira
ra ma rala vaivatul ovi
tamata inarira ma rarenar,
na'uk wol ihir akataka. Ira
rair wean inyai, boma bisma
rfaleka ewal tamata ovi
beti rahil, ma rotu ewal
salasilan ra. Ira rangrihi
wean inyai, boma rlabir
tamata ra ma rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol
awarira verin ira, ma rot-
orang watan rira ininan sian
ra.
19 Guru siklabir avyai rair
vali tamata ra ma rfalak
ne, “Wean i myorang ami,
na inukun wol nkeak roak
mia, ovu bisma myotu afaka
watan.” Na'uk velik aba,
ira wearira tamata sansinir
verin rira ininan ovi rot-
visal lahir rira vava'at ra.
Wean i tamata isa nleka na'a
afa isa, na afa yai veka
nfareta tenan a.
20 Ufalak wean inyai na'a
guru siklabir avyai, tevek
rka'a roak dida Duila'a Yesus
Kristus i nsikat roak ita tali
dida salasilan ra, ma ngrebat
ovi rna'a lanit ivavan a wol
rkeak teri roak ira. Na'uk
wean i rewal ira ma rorang
rira ininan sian ra, ovu ini-
nan avyai rfareta ira, na rira
afa sian ovi rotu avyai veka
dawan lia sian ovi rotu lan
a. Ba wean inyai, na inukun
aleman veka nkena ira.
21 Ni lolin a, tamata ovi
wearira avyai deka rka'a
lahir linga'an kena tali rasul
ra, tevek sian urun, wean i
rka'a linga'an i kena a, na'uk
rafena ma rot-orang afa ovi

‡ **2:15 2:15** Bilangan 22-24

Ubu nfareta ma rotu ra.
22 Tamata avyai rira afa
ovi rotu ra kena lahir ovu
faliak ini,
"Yaha i nmuta a, veka na'an
ewal ni muta a, ovu
vali vavu i rliru roak
ia ma nmerat, na veka
ti ntoat ewal ia na'a
vavahan ralan."§

3

Duila'a Yesus veka nma ewal

1 Terang a valing averi,
ulobang urun mia. Utulis
surat ini verin mia ma farua
roak. Na'a surat irua yai,
na ufangnanang mia ovu
ralang urun ma fyikir afa ovi
rmerat ovu kena ra.
2 Ya'a ufangnanang mia
ovu inak urun ma ming-
nanang vaivatul ovi lan a
Ubu Ni nabi rfalak ra, ovu
vali afa ovi dida Duila'a
Yesus nfareta ra. Dida
Duila'a nsikat roak ita tali
dida salasilan ra, ma dida
vava'at kakiwal, ovu Ni rasul
ra rfamalik roak Ni vaivatul
avyai verin mia.
3 Mia musti mkya'a lan
lalean ne, na'ut i amar ra
mane rlia roak, na tamata
ovi rorang watan rira ininan
sian ra ma rfangra tenarira
ra veka rvotuk. Ira veka
rmalit lablabir mia ovu rira
vaivatul ra.
4 Ira veka rfalak ne,
"Duila'a nvolan ne, veka
nma ewal lanit ivavan a,
na'uk Ia inba? Ubumam-
nusimami ra rmata munuk
roak, na'uk afakataka
munuk wean watan wean
a, tali na'ut i Ubu notu lanit
ivavan a."
5 Ira rka'a, na'uk rotu
ma felarira ra wean i wol
rka'a ne, lan a Ubu nangrihi
watan, na lanit ovu lanit iva-
van rna'a. Na'ut inyai, na Ia
notu lanit ivavan tali wear,
ovu vali notu lanit ivavan a
ma ndir-aling tali wear a.
6 Tali wear yai vali, na Ubu
notu wear dawan a ma not-
visal lanit ivavan na'ut lalan
a.
7 Na'uk Ubu nangrihi ma
nala vali Ni vaivatul a ma
al nwanar lanit ovu lanit
ivavan ini, ti naran i veka
not-visal lahir ovu yafu.
Ia nwanar lanit ovu lanit
ivavan a, ti naran amar i
nfaleka inukun verin tamata
ra munuk, ovu nfedan
tamata ovi rafena ma rorang
Ia.
8 Terang a valing averi,
ulobang urun mia. Deka
miblufang ne, na'a Ubu Ni
fikiran a, na amar isa wean
watan varat rivun isa, ovu
varat rivun isa wean watan
amar isa.*
9 Tamata boku ranovak ne,
Ubu nkameran tevek wol
nfakena lahir Ni tnorung
a obin, na'uk afa yai wol
kena. Ia wol nma obin,
tevek ntahang ralan verin
mia. Ia wol inan ma tamata
isa vali nmata, na'uk inan
ma tamata ra munuk rahil

§ **2:22 2:22** Faliak na'a ayat ini nfaturu guru siklabir avyai rira vava'at ra. Velik ne felarira wean rmerat, na'uk ralarira ra ngra, tevek rot-ewal watan sian ovi lan rotu ra. * **3:8 3:8** Mazmur 90:4 † **3:9 3:9** Ayat ini nfamalik Ubu Ni tnorung a. Ni tnorung ihin a ne, Yesus veka nma ewal lanit ivavan a ma nfaleka inukun verin tamata ra munuk.

ma rtalik tali rira salasilan ra.†

10 Na'uk amar i Duila'a veka nma lanit ivavan ini, na inyai wean tamata barborin a nma ma nfabriang ira, tevek wol rka'a amar i nma. Amar yai vali, na lanit a veka nmamu, ovu dodun a dawan urun. Yafu veka nasnuri munuk afa ovi rna'a lanit, ovu vali afakataka munuk na'a lanit ivavan a veka ramwear.

11 Ubu veka nvisal munuk afakataka wean inyai, ba fiang ini bira vava'at ra musti rmerat urun, ovu myot-orang afa ovi Ubu ralan nfalak ra.

12 Na'ut i mnyaban amar i Ubu nfadoku ma veka nma lanit ivavan a, na mia musti bira vava'at ra rmalola, boma amar yai yarak nma. Na'a amar yai, na yafu veka narang ovu nvisal lahir lanit a, ovu ni ngnea a veka nfamwear munuk afa ovi rna'a lanit a.

13 Na'uk ita tamata inorang ra tnaban lanit ratan ngorva'an ovu lanit ivavan ngorva'an a, wean lahir Ubu Ni tnorung a. Na'a inyai, na tamata ra munuk rira vava'at ra veka rmalola.

14 Terang a valing averi! Ulobang urun mia. Ba na'ut i mnyaban afa avyai munuk, na mkyiwal ovu ralabira urun ma bira vava'at ra rmerat urun, ovu wol bira sala na'a Ubu wahan ralan a. Bira vava'at ra musti malinan ovu Ubu.

15 Mingnanang: dida Duila'a ntahang ralan a na'a afa ovi mane notu ra, boma nala amar ra verin tamata ra ma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Paulus, teradida i tlobang urun ia, ntulis roak afa avyai verin mia na'a ni surat a. Ia ntulis surat yai ovu ni kaka'a dawan i Ubu nala verin ia.‡

16 Ia nfamalik munuk afa avyai na'a ni surat ra, velik ne afa boku susa ma fyanaran. Tamata boku wol rfanaran Paulus ni vaivatul ra, ma rfulak-rvali ihin a. Inyai wean lahir i rotu vali ovu vaivatul liak boku na'a Surat Ralan a. Tamata avyai wol rfan-aran dida vava'at ovu Ubu, ovu rira inorang a wol nangrebat. Inyai wean lahir i rotu vali ovu vaivatul liak boku na'a Surat Ralan a. Tali afa ovi rotu yai, na ka'i rotvisal lahir ira ma rmata.

17 Terang a valing averi, ulobang urun mia, ovu mkya'a lan roak afa ini. Ba msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata ovi wol rotorang inukun ra, deka rlabir nala mia ma myorang rira afa siklabir ovi rair ra. Deka mane rfaleka mia tali bira inorang mnga'un a.

18 Na'uk era ma fara mtyafal bira inorang na'a Duila'a Yesus Kristus, Raja i ntevut dida salasilan ra, ma fyarnuang Ni rala lolin verin mia. Myair vali ma mkya'a Ia. Tfadawang Duila'a fiang ini, nata ti wol ni wahan.

‡ **3:15 3:15** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nala linga'an ma nfatalik tamata ra tali inukun i musti rtuan, tevek rira salasilan ra. Ubu nala linga'an yai verin tamata ovi rorang Yesus.

Kena urun. Ning surat i utulis ini, lawan watan ini.
Ya'a Petrus, ala salam verin mia

Yohanes ni surat i ntulis lan a

Tbas afa ovi veki

Tamata ovi lalan a rorang Yesus rfalak ne, Yohanes ni surat i ntulis lan ini, ntulis na'a kota Efesus, ma nkirim verin tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Asia Ko'u. Na'ut inyai, na itrana roak ia.

Na'ut i Yohanes ntulis surat ini, na nabi boku rair afa ovi wol kena ra, ira nabi siklabir ira. Nabi siklabir avyai rfalak ne, Kristus wol tamata urun Ia. Felan a watan wean tamata. Ira rfalak vali ne, velik ne dida afa ovi totu ra sian, na'uk wol akataka, tevek tenadida ra watan sa'i sian. Yohanes nfalak ne, rira afa ovi rair ra munuk wol kena lahir. Ia nfalak vali ne, Ubu Yanan a Yesus, neluk tamata. Wean i tka'a Ubu, na dida vava'at ra veka wean urun Ia. Ihin a ne, tahil ma tatalik tali dida salasilan ra, ma tot-orang Ni fareta ra, ovu tsilobang ita.

Afa liak ovi Yohanes ralan nfalak a, bisma tbas na'a (1 Yohanes 5:13). Ia nfalak ne, "Utulis surat ini verin mia tamata ovi myorang roak Ubu Yanan a, boma mkya'a lahir ne, bira vava'at kakiwal roak." Na'a surat ini, na ita veka tbas na'a faneak ovi rfangrebat raladida ra, boma tka'a ne, Ubu nala roak vava'at kakiwal verin ita (2:3, 5-6; 3:10, 14, 24; 5:11-12, 18-20). Wean i torang Duila'a Yesus, na ita veka wol tbobar roak Ubu (2:28; 3:19-22; 4:16a, 17-18; 5:14).

Surat ini ihin a

- Vaivatul ovi Yohanes ntulis lan. (1:1-4)
- Vaivatul ovi Yohanes ntulis lan: Ita tna'a Ubu Ni lyawan a. (pasal 1:5—2:27)
  - A. Wean i tka'a Ubu, na tatalik roak dida afa sian ovi totu ra, ma torang a'uk Ni afa ovi nfareta ma totu ra. (pasal 1:5—2:27)
  - B. Ita torang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra (Mesias), inyai Yesus. (2:18-27)
- Vaivatul ovi rorang vaivatul ovi ntulis lan: Ita teluk roak Ubu Yanan ra (2:28—4:6)
  - A. Dida afa ovi totu ra wol wean tamata ovi nait sian nleal ira. (2:28—3:24)
  - B. Ita torang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra, inyai Yesus, ovu Ia neluk tamata. (4:1-6)
- Bagian i nban-muri: Silobang ovu inorang a. (pasal 4:7—5:12)
  - A. Ita musti tsilobang ita. (pasal 4:7—5:5)
  - B. Ita torang ne, Ubu Yanan i nmata verin ita, inyai Yesus. Ia nmata, ma nala vava'at kakiwal verin tamata ovi rorang Ia. (5:6-12)
- Afaki notu mi Yohanes ntulis surat ini. (5:13)
- Vaivatul ovi rban-muri ra. (5:14-21)

Ubu Ni Vaivatul i nala vava'at

1 Surat ini nfamalik ne, tali
lalan a, na'ut i Ubu beti notu
lanit ivavan a, na Ni Vaivatul
i nala vava'at verin tamata
ra, nana'a roak. Amrenar
Ia ovu amrea Ia ovu mata-
mami ra. Ami amsi'ik roak
Ia ovu amkena roak Ia ovu
limamami ra.*
2 Ia i nala vava'at a, nvo-
tuk roak na'a lanit ivavan
ini, ma amrea lahir Ia. Ba
amfamalik afa ovi amrea
yai, ovu amfalyawang verin
mia ne, Ia nala vava'at kaki-
wal verin tamata ra. Na'ut
i lanit ivavan wol nana'a
obin, na Ia nana'a roak ovu
Yamadida Ubila'a. Na'uk fi-
ang ini, Ubu nfavotuk roak
Ia verin ami.
3 Afa ovi amsi'ik ovu amre-
nar roak yai, amfamalik vali
verin mia, boma raladida isa
na'a dida sidovung a. Ralad
isa vali ovu Yamadida, ovu
Yanan a Yesus Kristus.
4 Amtulis munuk afa ovi
verin mia, boma nfatne-
mung raladida lolin ra.

Iki nva'at na'a lyawan ralan, na ia ntali Ubu

5 Ami amrenar roak ivar
ini tali Yesus, ba amfalak
verin mia ne, Ubu vanan a
sa'i lyawan, ba dedan a wol
nana'a roak Ia.†
6 Wean i tfalak ne, ralad
isa ovu Ia, na'uk tva'at na'a
dedan ralan obin, na tsik-
labir roak, ovu wol tot-
orang afa mnga'un ovi Ubu
nfalyawang lalawatan verin
ita.
7 Na'uk wean i tva'at
na'a lyawan ralan wean
Ubu nana'a lyawan ralan,
na veka ralad isa ovu
tamata inorang ra, ovu Ia
nfamerat ita lalawatan tali
dida salasilan ra munuk
nahu Yanan a Yesus laran
i nvoat a.
8 Wean i tfalak ne,
wol dida salasilan, na ita
ka'i tlabir watan tenadida
ra, ovu Ubu Ni vaivatul
mnga'un ra wol rna'a
raladida ra.
9 Ubu wol nsiklabir,
ba wean i tatorung dida
salasilan ra verin Ia, na Ia
veka not-orang lahir afa ovi
nfalak ra, ma na'i vatuk dida
salasilan ra ovu nfamerat
raladida ra tali dida sian ovi
totu ra.
10 Wean i tfalak ne, wol
totu salasilan, na inyai wean
lahir i tfalak ne, Ubu nsik-
labir, ma Ni vaivatul ra wol
rna'a raladida ra.

2

Yesus Kristus nmata al nakvanak ita tali dida salasilan ra

1 Yanak averi, utulis afa
ovi verin mia, boma deka
myotu salasilan. Na'uk
wean i tamata iki watan
notu salasilan, na Tamata
isa nlotar ita na'a Yama-
dida Ubila'a wahan ralan a.
Tamata yai Yesus Kristus i Ni
vava'at nmalola.
2 Ia nmata al nakvanak
ita tali dida salasilan ra.
Wol mane notu wean inyai

* **1:1 1:1** Yohanes ntulis ***Ni Vaivatul***, ihin a ne, Yesus Kristus. Yohanes ntulis surat ini, na'uk nala vaivatul ***ami*** lalawatan: ***amsi'ik, amrenar***, dll. Ia ntulis wean ini al nfaturu ne, ia ovu rasul liak ra ralarira isa ma rsurak a rair tamata ra. † **1:5 1:5** Ubu lyawan Ia, ba nmerat urun, wean lyawan. Lyawan ni musu verin dedan a, tevek dedan nvua afa sian lalawatan, wean salasilan ra ovu nitu ra.

verin ita watan, na'uk verin
tamata ra munuk rira salasi-
lan ra na'a lanit i vavan ini.*
3 Wean i tot-orang afa ovi
Ubu nfareta ma totu ra, na
inyai nfaturu ne, tka'a roak
Ia.
4 Wean i tamata isa nfalak
ne, "Ya'a uka'a roak Ubu,"
na'uk ia wol not-orang afa
ovi Ubu nfareta verin ita ma
totu a, na tamata yai nsik-
labir roak, ovu afa ovi kena
ra wol rna'a roak ralan a.
5 Na'uk tamata iki watan
not-orang Ubu Ni vaivatul
ra, na tamata yai nlobang
Ubu.† Totu wean inyai, na
tka'a roak ne, dida vava'at
isa roak ovu Ia.
6 Tamata ovi rfalak ne,
ralarira isa roak ovu Ubu,
na rira vava'at ra musti
wean lahir Yesus Kristus Ni
vava'at a.

Tamata ovi rna'a lyawan rlobang tamata ra

7 Terang a valing averi,
ulobang urun mia. Snu-
rak i neluk fareta verin mia
na'a surat ini wol mane
afa ngorva'an, tevek snurak
mnanat ini mryenar roak
tali lalan a, na'ut i beti my-
orang Yesus Kristus.
8 Velik ne wean urun in-
yai, na'uk snurak i ufadoku
ma neluk fareta verin mia
ini, ngorva'an vali. Snu-
rak ini kena munuk, tevek
tsi'ik lahir na'a afa ovi Yesus
notu ra, ovu vali na'a afa
ovi myotu ra. Tevek dedan
mane nlia roak, ovu lyawan
mnga'un a nyeba roak.‡
9 Wean i tamata isa nfalak
ne, ia nana'a roak lyawan
ralan, na'uk wol inan lahir
teran a valin ovi rorang
Yesus, na ia nana'a watan
dedan ralan obin, ma naran
amar ini.
10 Tamata i nlobang teran
a valin ra, na ia nana'a roak
lyawan ralan, ba afa ovi
notu ra wol rweang nala ia
ma notu salasilan.
11 Na'uk tamata i wol inan
lahir teran a valin ra, ia
nana'a roak dedan ralan.
Ia nbana watan na'a dedan
ralan, ba wol nka'a roak ma
nroal te nra, tevek dedan yai
notu ma wol nsirea.
12 Yanak averi, utulis surat
ini verin mia, tevek Ubu na'i
vatuk roak bira salasilan ra,
tevek Yesus Kristus naran.
13 Yamang averi, utulis
surat ini verin mia, tevek Ia
nana'a roak tali na'ut i lanit
ivavan wol nana'a obin, ovu
mkya'a roak Ia. Ya'a utulis
vali surat ini verin vata-
brana tuvmarmuri ra, tevek
utubira roak nitdawan a.§
14 Yanak averi, utulis surat
ini verin mia, tevek mkya'a
roak Yamadida. Yamang
averi utulis vali surat ini
verin mia, tevek Ia nana'a
roak tali na'ut i lanit ivavan
wol nana'a obin, ovu mkya'a

* **2:2 2:2** Ayat ini wean ayat 7 na'a pasal 1; Yesus laran nvoat ma nmata, al nakvanak ita. Yesus laran nfamerat ita lalawatan tali dida salasilan ra. † **2:5 2:5** ***Nlobang Ubu*** ihin a na'a vai Mala ne, *dia mengasihi Allah.* ‡ **2:8 2:8** Dedan wean salasilan ra ovu afa ovi wol kena ra. Lyawan a, nfaturu afa ovi kena ra wean Ubu Ni vaivatul ra. § **2:13 2:13** ***Yamang averi*** ihin a ne, tamata ovi raftibang na'a rira inorang. ***Vata-brana tuvmarmuri*** ihin a ne, tamata ovi rira inorang nmela. ***Yanak averi***, ihin a ne, tamata ovi betfasa rorang Yesus Kristus.

roak Ia. Utulis surat ini
verin tuvmarmuri ra, tevek
bira inorang nangrebat, ovu
Ubu Ni vaivatul ra rna'a
roak ralabira ra, ovu vali
utubira roak nitdawan a.
15 Deka mlyobang lanit
ivavan ini ovu afa ovi rna'a
ralan a. Tamata iki watan
nlobang lanit ivavan ini,
na Yamadida Ubila'a Ni
silobang a wol nana'a ralan
a.
16 Tevek afa ovi rna'a lanit
ivavan ini, wean afa sian ovi
tamata salasilan ra inarira,
ovu rbo'itea afa ovi rsi'ik ra.
Afa isa vali nana'a tamata
ovi rfakaratat tenarira ra,
tevek rira metan ra. Afa
avyai wol rtali Yamadida,
na'uk rtali watan lanit iva-
van ini.
17 Lanit ivavan ini ovu
afa ovi tamata ra inar veka
rlia rmamu munuk, na'uk
tamata ovi rot-orang afa ovi
Ubu ralan nfalak ra, na ira
veka rira vava'at kakiwal.

Msyi'ik wabira ma lolin, na'a tamata ovi wol inar lahir Yesus Kristus ovu rangal Ia

18 Yanak averi, amar a
sarseri roak ma lanit ivavan
ini namwear. Wean i am-
falak lan roak verin mia ne,
tamata i mane nangal Yesus
Kristus veka nma. Velik
aba, fiang ini tamata rivun
ovi rangal Kristus rvotuk
roak. Inyai neluk faneak ne,
lanit ivavan a sarseri mane
namwear roak.
19 Tamata ovi rangal Kris-
tus yai, lan a rna'a vali dida
sidovung a, na'uk velik aba,
ira wol ralar isa ovu ita, ba
rafla talik roak ita. Wean
i ralar isa ovu ita, na veka
itmunuk watan. Na'uk rafla
talik ita, ba lyawan roak
verin ita ne, tali ira munuk,
na wol tamata isa vali ralan
isa ovu ita.
20 Na'uk Kristus nala roak
Ubu Ni Roh a verin mia,
boma fyan-aran munuk afa
mnga'un ovi nair ra.
21 Ya'a wol mane utulis
surat ini verin mia, ma
ufalak ne, wol mkya'a afa
ovi kena ra. Na'uk ala surat
ini verin mia, tevek mkya'a
roak afa ovi kena ra, ovu
vali mkya'a roak ne, wol afa
siklabir na'a afa ovi kena ra.
22 Iki nsiklabir? Tamata iki
watan wean i wol norang ne,
Yesus yai Raja i ntevut dida
salasilan ra, na ia nsiklabir
roak. Tamata avyai rangal
Kristus, tevek rafena ma ro-
rang Yamadida Ubila'a ovu
Yanan a Yesus Kristus.
23 Tamata iki watan
nafena ma norang Ubu
Yanan a, na ia wol ni vava'at
isa ovu Yamadida Ubila'a.
Tamata iki watan norang
Ubu Yanan a, na ia norang
vali Yamadida Ubila'a.*
24 Ba bir tinemun, ivar
mnga'un i mryenar roak tali
amar i beti myorang Kristus,
na fyadoku ma lolin na'a
ralabira ra. Myotu wean

* **2:23 2:23** Ubu nfamalik na'a Surat Ralan na'a Raja i ntorung roak ma nma ma ntevut dida salasilan ra. Ia nfamalik Raja yai na'a Perjanjian Mnanat, wean na'a Kitab Mazmur pasal 2, Daniel, Yesaya, Yeremia, dll. Na'ut i Yesus na'a Israel, na tamata Yahudi ra munuk rnaban Raja i mane nma yai. Na'uk etal dawan wol rorang ne, Yesus yai Raja i rnaban a, tevek inar ma Raja i mane nma yai nfatalik ira tali fareta Roma.

inyai, na veka bira vava'at
isa roak ovu Ubu Yanan a
ovu Yamadida Ubila'a.
25 Ba Ni tnorung verin ita
wean ini: ita veka dida
vava'at kakiwal.
26 Utulis afa avyai munuk
verin mia, boma msyi'ik
wabira ma lolin, tevek
tamata ra inar ma rlabir
waweang mia.
27 Na'uk Kristus nala roak
Ubu Ni Roh a verin mia ma
nleal lahir ralabira ra. Ba
wean inyai, na deka my-
era tamata ra ma rair mia,
tevek Ubu Ni Roh a nair mia
na'a afaka watan. Ni afa
ovi nair ra kena munuk, ba
Ia wol nsiklabir na'a afaka
watan. Ba myot-orang afa
ovi nair roak verin mia yai,
ovu vali fara bira vava'at isa
lalawatan ovu Kristus.

Fara tamata ovi rorang Ubu rtalik tali rira salasilan ra ma rot-orang Ni vaivatul ra

28 Ba yanak averi, dida
vava'at musti isa lalawatan
ovu Kristus, boma ti naran
amar i nma ewal a, na ral-
adida ra wol kako'u ma tdiri
Ubu wahan ralan a, ovu wol
tma'it ma tatuan Ia.
29 Mia mkya'a roak ne,
Kristus Ni vava'at nmalola.
Ba mkya'a vali ne, tamata
iki watan ni afa ovi notu ra
ba'i nfaturu ne, ni vava'at
nmalola, na Ubu yanan vali
ia.

3

Ubu yanan ra

1 Eka minovak! Yamadida
Ubila'a Ni silobang a dawan
urun verin ita, ba nala ita
ma teluk yanan ra. Ubu
yanan urun ita. Tamata
ovi rna'a lanit ivavan ini
wol rka'a ne, Ubu yanan ita,
tevek ira wol rka'a Ubu.
2 Terang a valing averi,
ulobang urun mia! Fiang
ini Ubu nala roak ita ma
teluk yanan ra. Ita wol tka'a
mnga'un ne, dida vava'at
veka felan aka na'a amar i
Yesus nma ewal. Na'uk tka'a
roak ne, na'a amar i veka
nma ewal, na ita veka wead
Ia, tevek ita veka tsi'ik lahir
felan mnga'un a.
3 Tamata iki watan nfaklo'i
a'uk ni vava'at a wean inyai
verin Kristus, na nfaroa
tenan a tali salasilan ra,
boma ni vava'at nmerat
urun, wean Kristus.
4 Tamata iki watan notu
salasilan, na ia nangal roak
Ubu Ni inukun ra, tevek tan-
gal Ubu Ni inukun ra, na
salasilan roak.
5 Mia mkya'a roak ne,
Yesus Kristus nma lanit iva-
van ini ma na'i vatuk dida
salasilan ra, ovu mkya'a vali
ne, Ia wol Ni salasilan lahir.
6 Ba tamata iki watan ni
vava'at isa roak ovu Kristus,
na ia wol notu roak salasilan
ra. Na'uk iki watan wol
ntalik tali ni salasilan ra, na
ia wol nrea lahir ovu wol
nka'a lahir Kristus.*
7 Yanak averi, msyi'ik
wabira ma lolin, boma
tamata ra deka rweang nala
mia. Tamata ovi rot-orang
afa ovi Ubu ralan nfalak ra,
na rira vava'at ra rmalola,
wean lahir Yesus.

* **3:6 3:6** Terjemahan rivun rfalak ne, Ubu yanan ra wol rotu lalawatan salasilan ra, te wol biasa roak ma rotu salasilan ra. Msi'ik vali ayat 8 ovu 9.

8 Tamata ovi rotu
lalawatan salasilan ra, na
ira rtali nitdawan a, tevek
na'ut i Ubu beti notu lanit
ivavan ini, na nitdawan
notu vali salasilan ra. Wean
inyai bi, Ubu Yanan a nma
lanit ivavan ini ma not-visal
nitdawan ni karya ra.

9 Tamata ovi Ubu nala
roak ira ma reluk yanan
ra, na ira wol rotu roak
salasilan, tevek Ia nala roak
vava'at ngorva'an verin ira.
Ira wol bisma rotu roak
salasilan ra, tevek yamarira
verin Ubu.
10 Faneak verin Ubu yanan
ra ovu nitdawan yanan ra
rsialing ira. Iki watan wol
not-orang afa ovi Ubu ralan
a nfalak a, ovu wol ralan
urun al nlobang teran a
valin ra, na Ubu wol yanan
ia.

Ubu yanan verin ita, ba tlobang terad a valid ovi rorang Yesus

11 Ivar i mryenar roak tali
amar i beti myorang Yesus
wean ini: musti tsilobang
ita.
12 Bira vava'at a deka
wean Kain, tevek nitdawan
na'a roak ralan a ma nfedan
warin a. Notu afakinimi
nfedan warin a? Tevek afa
ovi notu ra sian lalawatan,
na'uk afa ovi warin a notu
ra kena ovu Ubu ralan a.†
13 Terang a valing averi,
deka mibrian, wean i tamata
ovi rna'a lanit ivavan ini wol
inar lahir mia.

14 Wean i tlobang terad a
valid‡ ra, na tka'a roak ne,
matmatan wol ntaha roak
ita, ma veka dida vava'at
kakiwal. Na'uk iki watan
wol nlobang teran a valin ra,
na matmatan ntaha ia obin.§
15 Tamata i wol inan lahir
teran a valin ra, ia wean
watan tamata ovi rsifedan
roak a. Mia mkya'a roak ne,
tamata ovi rsifedan ra veka
wol rira vava'at kakiwal.

16 Yesus nala tenan a
verin ita, boma ita bisma
dida vava'at kakiwal. Ia
notu wean ini ma nfaturu
ne, wean inba ma tlobang
tamata ra. Ba ita vali musti
tala dida vava'at ra ma al
tlobang terad a valid ra.

17 Iki watan ni metan ra
na'a lanit ivavan a, ma nsi'ik
teran a valin a ni metan ra
wol naran ma nva'at, na'uk
wol nkamlabir ia, na Ubu
Ni silobang wol nana'a roak
ralan a.
18 Yanak averi, deka fyalak
watan na'a sumarbira ra ne,
mlyobang tamata ra. Na'uk
fyaturu lahir bira silobang
verin tamata ra tali afa
ovi myotu ra, tevek inyai
silobang mnga'un a.

19 Wean i tlobang terad a
valid ra, na tka'a roak ne,
tot-orang afa ovi kena ra,
ovu vali raladida ra malinan
na'a Duila'a wahan ralan a.
20 Wean i raladida ra
rfasala ita na'a afa sala ovi
totu ra, na raladida ra bis
malinan vali. Ubu sa'i
dawan Ia, ovu Ni kaka'a

† **3:12 3:12** Msi'ik Kejadian 4:1-6. ‡ **3:14 3:14** ***Terad a valid ra*** ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus. Msi'ik vali ayat 16 ovu 19. § **3:14 3:14** ***Matmatan ntaha ia obin*** ihin a ne, tamata yai nafla talik ni inorang verin Ubu, ba raroa roak ia tali Ubu.

dawan rahi afa ovi tka'a na'a
raladida ra.
21 Terang a valing averi,
ulobang urun mia. Wean i
raladida ra wol rfasala ita,
na raladida ra dawan ma
tdiri Ubu wahan ralan a,
22 ovu wean i tera afaka
watan tali Ubu, na veka nala
verin ita, tevek tot-orang
roak afa ovi nfalak ma totu
ra, ovu dida vava'at ra rotu
ma ralan lolin watan.
23 Ia nfalak verin ita ma
tot-orang afa ovi: torang
a'uk Yanan a Yesus Kristus,
ovu tsilobang ita, wean i
nfareta roak ma totu a.
24 Tamata iki watan not-
orang afa ovi Ubu nfareta,
na ni vava'at isa roak ovu
Ubu, ovu vali Ubu ralan isa
ovu ia. Ia nala roak Ni Roh
a ma nleal raladida ra, ma
nfaturu verin ita ne, Ia ralan
isa ovu ita.

4

Ita musti tka'a afa ovi rangal Ubu Ni Roh

1 Terang a valing averi,
ulobang urun mia. Deka my-
orang tia ma watan tamata
ovi rfalak ne, Ubu Ni Roh
a nleal ralarira ra. Mlyabir
teman veki ne, roh avyai
rtali Ubu te wahal, tevek
na'a inba watan, na tamata
rivun rlabir tamata ra ma
rfalak ne, nabi mnga'un ira.
2 Myotu wean ini, boma
mkya'a ne, tamata ovi Ubu
Ni Roh nleal ira yai: Tamata
ovi rtorung ne, Yesus Kristus
nma roak lanit ivavan ini
ma neluk tamata, na ira rtali
Ubu.
3 Na'uk tamata ovi wol
rtorung ne, Yesus Kristus
nma lanit ivavan ini ma
neluk tamata, na tamata
avyai rira roh a wol ntali
Ubu. Rira roh a nangal roak
Kristus. Mia mryenar lan
roak ne, roh i nangal Kris-
tus veka nma, ma fiang ini
nana'a roak lanit ivavan ini.
4 Yanak averi, mia mtyali
Ubu, ba utubira roak tamata
ovi rlabir tamata ra ma
rfalak ne, nabi mnga'un ira.
Tevek Ubu Ni Roh i nleal ral-
abira ra, veran lia nitdawan
ovu ni roh ovi rna'a lanit
ivavan ini.
5 Ira rtali lanit ivavan ini.
Ba wean inyai, na rair watan
afa ovi rtali lanit ivavan ini,
ma tamata ovi wol rorang
Ubu rarenar ma rorang ira.
6 Na'uk ami amtali Ubu.
Tamata ovi rka'a Ia, rarenar
vali afa ovi amfalak ra.
Tamata ovi wol rtali Ubu wol
rarenar vali afa ovi amfalak
ra. Afa avyai reluk faneak
verin ita ma tka'a ne, roh
inba kena, ovu roh inba wol
kena.

Ubu Ni silobang a dawan, ba fara tsilobang ita

7 Terang a valing averi,
ulobang urun mia! Fara
tsilobang ita, tevek dida
silobang a ntali Ubu. Tamata
ovi rlobang tamata liak ra,
na tamata avyai Ubu yanan
ira, ovu ira rka'a roak Ubu.
8 Tamata ovi wol rlobang
tamata liak ra wol rka'a
Ubu, tevek Ni silobang verin
tamata ra nana'a lalawatan.
9 Ubu nfaturu roak Ni
silobang i dawan a verin ita.
Yanan a ikisa watan. Nsinir
Ia ma nma lanit ivavan ini,
boma dida vava'at kakiwal
ovu Ia.

10 Ubu Ni silobang yai
wean ini: Ita wol tlobang
lan Ubu, na'uk Ubu nlobang
lan roak ita, ba nsinir roak
Yanan a, ma nma lanit
ivavan ini, ma nmata al
nakvanak ita tali dida salasi-
lan ra.
11 Terang a valing averi,
ulobang urun mia! Wean i
Ubu nlobang roak ita wean
inyai, na ita vali musti
tsilobang ita.
12 Wol tamata isa vali
nsi'ik roak Ubu. Wean i
tsilobang ita, na Ubu nleal
roak raladida ra, ovu nfan-
gora raladida ra ovu Ni
silobang a.
13 Ubu nala roak Ni Roh a
verin ita, boma tka'a ne, Ia
nleal roak raladida ra, ovu
ralad isa ovu Ia.
14 Ami amsi'ik roak Ubu
Yanan a, ba amfalak verin
mia ne, Yamadida Ubila'a
nsinir roak Yanan a ma nma
lanit ivavan ini, ma neluk
Raja ma nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at
kakiwal.
15 Tamata ovi rtorung ne,
Yesus, Ubu Yanan Ia, na Ubu
nleal ralarira ra, ovu ira
ralar isa roak ovu Ia.
16 Ita tka'a roak ovu
torang vali ne, Ubu nlobang
ita. Ubu Ni silobang verin
tamata ra nana'a lalawatan.
Tamata iki watan nlobang
tamata ra, na ia ralan isa
ovu Ubu, ovu Ubu nleal roak
ralan a.
17 Wean inyai, na Ubu
nfangora lahir raladida ra
ovu Ni silobang. Ba na'a
amar i Ubu veka nma ma
nfaleka inukun verin tamata
ra, na raladida dawan
watan, tevek afa ovi totu ra
na'a lanit ivavan ini wean
vali afa ovi Yesus notu ra.
18 Tamata ovi Ubu nlobang
roak ira, wol rbobar roak Ia.
Ni silobang a nfangora lahir
raladida ma nfangrebat ral-
adida ra, boma deka tbobar
kikyai. Tamata ovi rbobar
ne, Ubu veka nukun ira, wol
rka'a obin Ni silobang i nala
roak verin ira.
19 Ita tlobang tamata ra,
tevek Ubu nlobang lan roak
ita.
20 Tamata i nfalak ne,
“Ya'a ulobang Ubu,”* na'uk
wol inan lahir teran a valin
ra, na tamata yai nsiklabir.
Tevek wean i tamata yai wol
nlobang teran a valin ovi
nrea ra, na veka wol nlobang
Ubu i wol nrea Ia.
21 Ba Ia nfareta ami
ma nfalak ne, tamata ovi
rlobang Ubu, na ira musti
rlobang vali terarir-valirira
ra.

5

Ita utudida lanit ivavan ini, tevek torang Yesus Kristus

1 Tamata iki watan no-
rang ne, Yesus yai Raja i
ntevut dida salasilan ra, na
tamata yai, Ubu yanan roak
ia. Wean i tlobang tamata
isa yaman a, na tlobang vali
tamata yai.
2 Ita tka'a ne tlobang
roak Ubu yanan ra, wean
i tlobang Ubu ovu tot-orang
afa ovi nfareta roak verin ita
ma totu ra.

* **4:20 4:20** ***Nlobang Ubu*** ihin a na'a vai Mala ne, *dia mengasihi Allah.*

3 Wean i tlobang Ubu,
na tot-orang afa ovi nfareta
roak verin ita ma totu ra.
Afa ovi nfareta ma totu ra
wol aleman ma tfabana.
4 Tamata iki watan yaman
Ubu, na utun roak afa sian
ovi rna'a lanit ivavan ini.
Ita utudida roak afa sian
avyai, tevek dida inorang
verin Yesus.
5 Tamata iki utun afa sian
ovi rna'a lanit ivavan ini?
Tamata ovi rorang ne, Yesus
yai Ubu Yanan Ia, na ira a'uk
sa'i uturira lanit ivavan ini.

Yesus Kristus sa'i nala vava'at kakiwal verin tamata ovi rorang Ia

6 Yesus Kristus nma lanit
ivavan ini. Yohanes i nbap-
tis tamata ra nbaptis Ia
ovu wear, ovu vali rbaku
Ia na'a aa walwalur ma
laran a nvoat. Yesus wol
nma ma Yohanes nbaptis
watan Ia, na'uk nma ma
nala tenan ma rfedan Ia, ma
laran nvoat. Ubu Ni Roh
nfalyawang ne, afa avyai
kena lahir, tevek afa ovi
nfalak ra kena lalawatan.*
7 Ubu Ni Roh nfalak vali
ne, afa avyai kena urun. [Ya-
madida, ovu Ubu Ni vaivatul
ra ovu vali Ni Roh a rfamalik
na'a lanit ratan ne, irtelu
ikisa watan ira.†
8 Irtelu rfaivar na'a lanit
ivavan ini ne]: Ubu Ni Roh a,
ovu wear i al rbaptis a, ovu
vali Yesus Kristus laran a;
irtelu ini, wean watan isa ma
rfamalik Yesus Kristus na'a
lanit ivavan ini.‡
9 Wean i tamata ra rfama-
lik afa ovi rka'a ra verin ita,
na torang watan. Na'uk afa
ovi Ubu nfalak verin ita kena
rahi lia munuk tamata rira
afa ovi rfalak ra, tevek Ia
nfamalik Yanan a.
10 Tamata iki watan no-
rang Ubu Yanan a, na ia
nka'a roak na'a ralan ne,
afa ovi Ubu nfalak ra kena
urun. Tamata iki watan wol
norang Ubu, na tamata yai
nfalak roak ne, Ubu nsik-
labir, tevek wol norang Ubu
Ni Ivar i nfamalik Yanan a.
11 Ubu Ni Ivar yai wean
ini: Ia nala roak vava'at
kakiwal verin ita. Vava'at
kakiwal yai ntali a'uk Yanan
a.
12 Tamata ovi Ubu Yanan a
nleal ralarira ra, rira vava'at
kakiwal, na'uk tamata ovi
Yanan a wol nleal ralarira ra,
wol rira vava'at kakiwal.

Wean inba ma dida vava'at kakiwal

13 Utulis surat ini verin
mia, tamata ovi myorang
Ubu Yanan a, boma mkya'a
lahir ne, bira vava'at kaki-
wal roak.

---

* **5:6 5:6** Vai Yunani (secara harfiah na'a Vaidida) nfalak ne, ***Yesus Kristus sa'i nma ovu wear ovu lara. Ia wol nma ovu wear watan, na'uk wear ovu lara***. Tafsiran boku rfalak ne, ***wear ovu lara*** ihin a ne, Yohanes nbaptis Yesus, ovu Ia nmata. Boku vali rfalak ne, ***wear ovu lara*** ihin a ne, wear ovu lara i nvoat tali nelan a na'ut i rbaku Ia na'a aa walwalur. Boku vali rfalak ne, ***wear ovu lara*** ihin a ne, wean vaivatul kamkuma ma al nfamalik tamata inorang rbaptis tamata ra, ovu renu anggur ovu ra'an roti ma al rfangnanang Ni matmatan. † **5:7 5:7** Na'a naskah asli etal dawan a, vaivatul ovi rna'a tanda kurung ralan a, wol rna'a. ‡ **5:8 5:8** Ita tka'a lahir Yesus, tevek Ubu Ni Roh nfalyawang Ia na'a raladida ra. Ita tka'a vali Ia, tevek Yohanes nbaptis Ia ovu wear, ovu vali nmata ma laran nvoat.

14 Raladida dawan ma
taflurut verin Ubu, tevek
tka'a ne, Ia nrenar afa ovi
tera verin Ia, wean i tera
verin Ia ma kena ovu ralan
a.
15 Wean i tka'a ne, Ubu
nrenar roak dida falurut ra,
na ita tka'a vali ne, nala roak
afa ovi tera tali Ia.
16 Wean i tamata isa nsi'ik
ne, teran a valin notu salasi-
lan, na salasilan yai wol nala
matmatan verin ia, na ia
musti naflurut verin Ubu,
boma nala vava'at verin ia.
Afa i ufalak ini nkena tamata
ovi rotu salasilan ra, na'uk
wol rvua matmatan verin
ira. Salasilan boku vali
rvua matmatan. Ya'a wol
ufalak ma musti miflurut
verin tamata ovi rotu salasi-
lan avyai.§
17 Afa sian ovi totu roak
yai, ihin a ne, salasilan,
na'uk salasilan boku wol
rvua matmatan.
18 Ita tka'a roak ne, tamata
ovi Ubu nala roak ira ma
reluk yanan ra wol rotu
roak salasilan ra, tevek Ubu
Yanan a nwanar ma lolin ira,
ovu nitdawan i notu afa ovi
sian ra munuk wol nweang
nala ira.
19 Ita tka'a roak ne, yama-
dida verin Ubu, ovu vali nit-
dawan nweang nala munuk
roak tamata ovi wol rorang
Ubu na'a lanit ivavan ini.
20 Ita tka'a roak ne, Ubu
Yanan a nma ma nfalyawang
verin ita na'a raladida ra,
boma tka'a Ubu i mnga'un
a. Ita raladida isa roak ovu
Ubu, ovu vali Yanan a Yesus
Kristus. Ia Ubu mnga'un
Ia, ovu Ia sa'i nala vava'at
kakiwal verin tamata ra.
21 Yanak averi, msyi'ik
wabira ma lolin ma deka
myorang ubu liak ra. Ning
surat a lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Yohanes

§ **5:16 5:16** Tafsiran boku rfalak ne, salasilan ovi rvua matmatan ihin a ne, tamata ovi rafena ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra. Ira wol warira roak ovu Ubu, ba wol rira vava'at kakiwal.

Yohanes ni surat i norang surat i ntulis lan a

Tbas afa ovi veki

Yohanes ntulis surat ini ma nfangrebat tamata ovi rorang Yesus ralarira ra, ma rsilobang ira (1:6). Ia nfalak vali verin ira ma rsi'ik warira ma lolin, na'a guru siklabir ovi rair afa ovi wol kena ra (1:7, 9).

Yohanes wol ntulis naran na'a surat ini. Ia ntulis ne, "Ya'a eluk dawan kareda, ma utulis surat ini..." Ia nkirim surat ini verin itvata isa ovu yanan a (1:1). Tamata rivun ovi rair Surat Ralan a rfalak ne, ia wol nkirim surat ini verin vata isa. Ira rfalak ne, ini vaivatul kamkuma watan verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a. Na'uk tamata boku vali rfalak ne, Yohanes nkirim urun surat ini verin vata isa ovu yanan a.

Vaivatul situli

1 Ya'a eluk dawan kareda* ma utulis surat ini verin itvata i Ubu nfili a, ovu yanan ovi ulobang urun ira.† Wol mane aksa ya'a watan ulobang mia, na'uk tamata ovi rka'a roak afa ovi kena ra, ira munuk lahir‡ rlobang vali mia,

2 tevek afa ovi kena ra, inyai Ubu Ni vaivatul ra, rleal roak raladida ra, ovu veka rovun ita, nata ti wol ni wahan.

3 Uflurut verin Yamadida Ubila'a, ovu Yanan a Yesus Kristus ma fara nala Ni rala lolin ovu nfaturu Ni silobang verin ita, ovu notu ma raladida ra malinan watan, tevek torang afa ovi kena ra, ovu tsilobang ita.

Tsilobang ita ovu tsi'ik wadida ma lolin na'a afa ovi tamata rair ra

4 Ya'a ralang lolin urun, tevek urenar ne, yanam boku rot-orang afa ovi kena ra na'a rira vava'at ra, wean lahir afa ovi Yamadida Ubila'a nfalak roak verin ita ma totu ra.

5 Ba era verin oa ta titi, ma tsilobang ita. Ufalak lahir verin mia ma myot-orang afa ovi ufalak ini, ovu wol mane betfasa ma mryenar. Ita trenar roak afa ovi ufalak ini tali amar i beti torang Yesus.§

6 Ita dida silobang ihin a ne, tot-orang afa ovi Ubu nfareta ma totu ra. Mia mryenar roak ne, tali amar i beti myorang Yesus, na Ubu nfareta mia ma msyilobang mia.

7 Utulis surat ini verin mia, tevek tamata siweang rivun rban-talik bira sidovung ma

---

* **1:1 1:1** ***Dawan kareda***, na'a ayat ini nfaturu *penatua* watan. Vai Yunani npake vaivatul *presbuterous* na'a ayat ini. Msi'ik vali Kisah 11:30. † **1:1 1:1** Tafsiran rivun rfalak ne, ***itvata ovu yanan ra***, ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a ovu tamata ovi rna'a sidovung yai ralan a. ‡ **1:1 1:1** Afa ovi kena ra ihin a ne, Ubu Ni vaivatul ra. § **1:5 1:5** ***Ba era verin oa ta titi ma tsilobang ita*** ihin a ne, Yohanes nera verin tamata ovi rorang Yesus ma rsilobang ira.

rti wan liak. Ira wol
rtorung ne, Yesus Kristus
neluk tamata ma nma roak
lanit ivavan ini. Tamata
avyai rsiklabir sian, ovu ran-
gal Kristus.
8 Msyi'ik wabira ma lolin,
betane karya ovi amotu roak
verin mia yai wol ihirira.
Iva'ubira, boma Ubu naval
mia na'a bira rala lolin ra.
9 Tamata iki watan wean i
nban-tamuri Kristus ma wol
not-orang afa ovi nair ra, na
tamata yai Ubu wol yanan
ia. Tamata ovi ba'i rot-orang
afa ovi Kristus nair ra, na ira
ralarira isa roak ovu Yama-
dida Ubila'a ovu vali Yanan
a.
10 Ba wean i tamata boku
rma rtuan mia ma rair afa
ovi rangal Kristus Ni afa ovi
nair ra, na deka mtyorung
ma rti bira rahan ralan ra,
ovu deka mtyuli ira.
11 Tevek wean i mtyuli
ira, na weabira lahir tamata
avyai ma myovu vali ira na'a
rira afa sian ovi rotu ra.

Vaivatul situli na'a surat ni wahan a

12 Velik ne mane utulis
snurak rivun ila'a verin
mia, na'uk wol ufadoku na'a
surat ini. Na'uk inak ma ti
ulola mia, ma tfamalik afa
avyai, boma did tinemun
inad lolin.
13 Ba a'am i Ubu nfili roak
a, yanan ra rala salam vali
verin oa.* Ning surat i utulis
ini, lawan watan ini.

Ya'a Yohanes, ala salam
verin mia

* **1:13 1:13** Yohanes nala vaivatul kamkuma na'a ayat 1 ovu ayat ini, ba ia ntulis ***a'am***, na ihin a ne, kareda te tamata ovi rorang Yesus rira sidovung.

Yohanes ni surat i nban-muri lalean

Tbas afa ovi veki

Na'a surat ini, na Yohanes wol ntulis naran a. Ia nfalak ne, ia neluk dawan kareda, ovu nkirim surat ini verin ni kida isa naran Gayus. Yohanes nfadawang ia, tevek nlobang tamata inorang ovi rfamalik Ubu Ni vaivatul ra. Na'uk Yohanes nfasala tamata isa naran Diotrefes, tevek nfakaratat tenan a, ovu wol not-orang afa ovi Yohanes nfalak ra.

Vaivatul situli verin bir tinemun

1 Ya'a eluk dawan kareda* ta kida Gayus. Utulis surat ini verin oa, ovu ulobang urun oa.

2 Kida, ungnanang oa ovu uflurut verin Ubu ma nala watan lolin a verin oa na'a mu karya, ovu nfaroa suhut ra tali oa, wean lahir ralam lolin a verin Ubu.

3 Ralang lolin urun, tevek tamata inorang† boku rma ma rfamalik mu vava'at a. Ira rfalak ne, mot-orang afa ovi kena ra na'a mu vava'at a.

4 Wean i urenar ne, tamata ovi wearira yanak ra rot-orang afa ovi kena ra na'a rira vava'at ra, na afa avyai rotu ma ralang lolin urun i lahir.

Totu ma lolin tamata ovi rfabana Yesus Kristus Ni Ivar Lolin a

5 Kida, oa iva'um urun ma fwabana karya ovi Ubu nala verin oa. Na'ut inyai, na mlobang tamata inorang ovi rahu mu ahu, velik ne wol mka'a ira obin.‡

6 Ira rfamalik roak mu silobang a verin tamata ovi rorang Yesus na'a mami sidovung a. Ya'a era verin oa ma fara ralam urun ma mlobang ira na'a rira ban-banan a. Motu wean inyai, na Ubu ralan a lolin,

7 tevek ira rti ma rfamalik Yesus Kristus. Ira rafena ma rala afa isa vali tali tamata ovi wol rorang Ubu.

8 Ba, ita tamata ovi torang Yesus musti tlobang tamata avyai. Totu wean inyai, na wean lahir i tovu roak ira na'a rira karya ra, ma tfamalik Ivar i kena.

Yohanes nfasala Diotrefes, na'uk nfadawang Demetrius

9 Ya'a ala roak surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a inyai, na'uk Diotrefes nafena ma not-orang afa ovi ufalak ra, tevek inan ma nsi'ik watan ni kadera a, boma nban-ulu verin sidovung yai.

10 Ba wean i uma, na veka ufalyawang Diotrefes ni afa ro'i-ra'i ovi notu ra verin

* **1:1 1:1** ***Dawan kareda***, na'a ayat ini nfaturu *penatua* watan. Vai Yunani npake vaivatul *presbuterous* na'a ayat ini. Msi'ik vali Kisah 11:30. † **1:3 1:3** Tamata inorang ovu tamata ovi rorang Yesus, faliak irua ini, ihirira wer isa watan. ‡ **1:5 1:5** Tafsiran boku rfalak ne, tamata inorang avyai ba'i rwelat ahu ra ma rair Ubu Ni vaivatul ra. Terjemahan boku vali rfalak ne, tamata inorang avyai, tamata dakan ira.

mia. Ia nfalak sian roak ami
verin tamata liak ra. Wol
inyai watan, na'uk ia nafena
vali ma ntorung terad a valid
tamata ovi rorang Yesus ma
rlolak ia. Ia nfalak teri
tamata inorang ovi inar ma
tamata avyai rlolak ira, ovu
nala'ing vali ira tali rira
sidovung a.§
11 Baba, deka mot-orang
tamata ovi rotu afa sian
ra, na'uk mot-orang a'uk
tamata ovi rotu afa lolin ra.
Tamata ovi ba'i rotu a'uk afa
ovi lolin ra, Ubu Ni roak ira.
Na'uk tamata ovi ba'i rotu
a'uk afa ovi sian ra, ira wol
rka'a Ubu obin.
12 Tamata inorang ra
munuk rfalak ne, Demetrius
tamata lolin ia, tevek not-
orang afa ovi kena ra.
Amfadawang vali ia, ovu
mkya'a vali roak ne, afa ovi
amfalak ra kena.

Na'a surat ini ni wahan a,
na amala salam verin mia
13 Ya'a mane ufalak afa
rivun obin verin oa, na'uk
wol mane ufadoku na'a
surat ini.
14 Ya'a inak ma wol
mnanat, na tsituan roak ita,
boma bisma ungrihi lahir
nulu oa.
15 Fara Ubu notu ma mu
vava'at a malinan watan.
Mu kida ovi rna'a ini rala
vali salam verin oa. Era
verin oa ma mala vali ning
salam a verin dida kida ovi
rna'a inyai, lokat ira. Surat i
ususan ini, lawan watan ini.
Ya'a Yohanes, ala salam
verin mia

§ **1:10 1:10** ***Ia nafena vali ma ntorung terad a valid tamata ovi rorang Yesus ma rlolak ia***: Tafsiran rivun rfalak kalimat ini ihin a ne, terad a valid ovi rbana ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a.

Yudas ni surat a

Tbas afa ovi veki

Yudas i ntulis surat ini, a'an verin Yakobus, ovu naling ia tali Yudas i nfedi Yesus. Yudas ini, snain a Duila'a Yesus warin ia (Matius 13:55; Markus 6:3). Na'a ni surat ini, na nfangnanang tamata ovi rbas ra munuk, boma rsi'ik warira ma lolin na'a tamata ovi rair afa ovi wol kena ra, ovu rira afa sian ovi rotu ra. Yudas nfangrebat raladida ra, boma torang lalawatan afa ovi kena ra, ovu torang a'uk Duila'a Yesus. Yudas ni surat ini ihin a labir mane wean watan Petrus ni surat i nbanmuri a.

Surat ini ihin a

1. Afa ovi Yudas ntulis lan ra (1:1-2)
2. Afa ovi rotu ma Yudas ntulis surat ini (1:3-4)
3. Ubu nfaleka inukun verin guru siklabir ra (1:5-16)
4. Snurak ma nfangrebat dida inorang a (1:17-23)
5. Tfadawang Ubu (1:24-25)

Yudas nala salam verin tamata ovi rbas ni surat ini

1 Terang a valing averi, ya'a ini Yudas*, eluk tamata sansinir verin Yesus Kristus, ovu a'ang verin Yakobus. Ubu nera roak mia ma myeluk Ni tamata ovi rorang Ia. Yamadida Ubila'a nlobang mia, ovu Yesus Kristus nwanar mia.†

2 Uflurut verin Ubu ma fara nfaturu Ni rala lolin verin mia ma bira vava'at ra malinan watan, ovu Ni silobang nfangora lahir bira vava'at ra.

Msyi'ik wabira ma lolin ovu guru siklabir ra, tevek rair afa ovi wol kena ra

3 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Ya'a inak ma utulis surat ini verin mia, boma ufamalik na'a i wean inba ma Ubu nsikat roak ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Ya'a ralang urun ma musti utulis afa ini verin mia ma usurak mia, boma mkyiwal urun ma bira dardirin a nangrebat na'a bira inorang i Ubu nala roak verin Ni tamata ovi rorang Ia.

4 Tevek tamata boku rti fanfonak watan ira na'a bira sidovung ralan a, ma rair afa ovi wol kena ra verin mia. Tamata avyai wol rorang Ubu. Ira rair ma rfulak-rvali Ubu Ni rala lolin i nala verin ita, boma bisma rfakena rira ininan sian ra. Ira rafena ma rorang dida Duila'a Yesus Kristus i ikisa watan Ia, ovu nfareta munuk afakataka. Tali lalan rfadoku roak na'a Surat Ralan ne, Ubu veka nukun ira.

5 Terang a valing averi, velik ne mkya'a munuk roak afa avyai, na'uk mane ufangnanang ewal mia. Lalan a, Duila'a nfatalik tamata Israel ra tali Mesir. Na'uk ti ma rti talik roak Mesir, na

* **1:1 1:1** Yudas ini naling ia tali Yudas i nfedi Yesus. † **1:1 1:1** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nwanar ita, ti naran amar i Yesus Kristus nma ewal lanit ivavan a.

Ubu not-visal tamata Israel
ovi wol rorang Ia.
6 Wean vali inyai verin
Ubu Ni sansinir ovi rtali lanit
ratan. Boku tali ira rotu ma
nlia tali rira varvara ovi Ubu
nala roak verin ira, ma rti
talik lahir warira ra. Ubu
nkeak ira ovu kakeak i wol
bisma nametal, ovu nala ira
rti wan i dedan a, ti naran
amar i Ubu nfaleka inukun
verin lanit ivavan a.
7 Tamata ovi rna'a kota
Sodom ovu kota Gomora‡,
ovu vali kota ovi rebang ira,
rotu vali wean inyai. Ira
rotu afa ovi sian ra, wean
tamata Israel avyai ovu Ubu
Ni sansinir tali lanit ratan
avyai rira afa ovi rotu roak.
Tamata Sodom ovu Gomora
avyai rsifa tia ma watan
ovu tamata ovi wol awarira
verin ira, ovu brana ka'i rfa
brana, ba Ubu nukun ira
ovu yafu i wol nmat-nala
a, boma neluk faneak verin
tamata ra munuk.
8 Velik ne faneak nana'a
verin tamata ra munuk,
na'uk tamata ovi rma
sidovung ralan a rotu vali
sian wean inyai. Ira ka'i
rfalak ne, Ubu nala mifi
verin ira bi rotu afa ovi
ngra-ngrodi ra ma rot-orang
rira ininan sian ra. Ira wol
rtorung Ubu Ni ngrebat a,
ovu rfalak sian munuk afa
ngrebat ovu dawan ovi rna'a
lanit ratan a.
9 Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan i naran Mikhael nban-
ulu verin sansinir ovi rtali
lanit ratan, wol mane notu
afa i wean inyai. Na'ut i irua
nitdawan rsitaku ulurira
na'a rira fikiran ne, iki veka
nala Musa tenan a tevek
nmata roak, na Mikhael
wol nabrahi ma nfalak sian
nitdawan ovu ni vaivatul ra.
Ia bisma nfalak watan ne,
“Ubu veka nangrova urun
oa!”
10 Na'uk tamata avyai
rfalak sian afaka watan i
wol rfan-aran a. Rira afa
ovi rotu ra wean afwatan
ovi wol rfikir akataka na'ut
i rotu afa avyai. Afa sian ovi
rotu yai rvisal ira.
11 Sian urun i lahir verin
ira! Ira rorang linga'an i
Kain notu verin warin a.
Ira wearira vali Bileam, ma
wean i inarira kubang, na
rlabir tamata ra ma rahu
linga'an ovi wol kena ra.
Ira rtuan sian i wean Korah
ntuan a, tevek rangal dawan
ovi rfareta a.§
12 Na'ut i myotu snoba
fana'an ma al fyaturu ne,
isa nlobang isa, na ira wol
rma'it lahir ma rafna'an
sian urun, ovu rfikir watan
tenarira ra. Ira wearira mu-
tan, na'uk wol da'ut, ovu
nait nean vatuk ira. Ira
wearira vali aa ovi wol
vuarira, velik ne na'ut inyai,
na aa ra vuarira, ba rvutuk
vatuk ira ovu rira wa'ar ra
ma rmata lahir.
13 Ira wearira saksakan
ovi rafut tia ma watan ma
faluvur rvotuk, ma afa ovi
rotu ra rvua mama'it. Ira
rafla talik roak linga'an i
kena a, ma wearira nara
ovi rleka roak tali warira ra.
Ubu nfadoku roak ma rna'a
dedafafyat ralan a, ba veka
rna'a inyai, nata ti wol ni

‡ **1:7 1:7** Kejadian 19:1-24. § **1:11 1:11** Tbas Kain ni tomu na'a Kejadian 4:1-17 ovu tbas Bileam ni tomu na'a Bilangan 22:1-35. Korah ni tomu na'a Bilangan 16:1-35.

wahan.
14 Adam ubun-nusin
Henokh.* Tali Adam ti
naran Henokh, na tuvu nkati
tuvu ti naran fafitu, beti
rarali Henokh. Lalan ana,
ia nfamalik afa ovi guru
siklabir avyai veka rtuan
na'a amar ovi veka rma. Ia
nfalak ne, “Afa i ufalak ini
kena urun. Duila'a veka
nma ovu Ni sansinir ovi
rmerat urun tali lanit ratan,
ovu rivun urun ira,
15 boma Ia veka nfaleka
inukun verin lanit ivavan
a. Ia veka nfaleka inukun
verin tamata ovi rafena ma
rot-orang afa ovi nfalak ra,
tevek afa sian ovi rotu ra.
Ia veka nukun vali tamata
salasilan ra, tevek rira vai-
vatul ngra ovi rfalak na'a
Duila'a.”
16 Tamata avyai ba'i
rafngamu'ur ovu rfasala
tamata liak ra. Na'a rira
vava'at ra, na rorang watan
rira ininan sian. Ira rangrihi
ma rfakaratat tenarira
ra, ovu vali rala vaivatul
ovi lolin ra, boma rdava
uturira.†

*Yudas ni snurak ovi rfan-
grebat dida inorang a ma
torang urun Yesus*

17 Terang a valing averi,
ulobang urun mia. Ming-
nanang afa ovi lan a dida
Duila'a Yesus Kristus Ni ra-
sul ra rfalak roak verin mia.
18 Ira rfalak verin mia ne,
“Tamata ovi rfalak sian mia
ovu Ubu, veka rvotuk na'ut i
amar ra sarseri ma rlia roak.
Ira rorang watan rira ininan
sian ra.”
19 Ira inar ma rotu ma bira
sidovung a nama'ar. Ubu Ni
Roh a wol nleal ralarira ra,
na'uk ininan ovi rtali lanit
ivavan a rfareta ira.
20 Na'uk terang a valing
ovi ulobang urun, mia musti
msyifangrebat mia na'a bira
inorang a na'a Yesus Kris-
tus. Bira inorang yai fyawan
urun na'a Ubu wahan ralan
a. Miflurut ovu ngrebat i tali
Ubu Ni Roh.
21 Na'a bira vava'at ra,
na musti myorang lalawatan
ne, Ubu nlobang mia. My-
otu wean inyai ma mnyaban
dida Duila'a Yesus Kristus i
nfaturu Ni silobang a, ma
nala vava'at kakiwal verin
mia.
22 Fyaturu bira silobang
verin tamata ovi ralarira
raruan na'a rira inorang a.
23 Mlyobang tamata ovi
rleka na'a salasilan ra, wean
lahir i myala ira tali yafu i
mane narang ira. Fyaturu
bira silobang verin ira, na'uk
msyi'ik wabira ma lolin,
boma deka mlyeka na'a rira
salasilan ovi rotu tali rira
ininan sian ra. Fyaroa mia
tali rira salasilan ra, wean
lahir i wol inabira kadaravit
ovi ngra ngrodi ra.

*Yudas ni vaivatul ovi
rbana marmuri lalean a ma
al nfadawang Ubu*

24 Mya ma tfadawang Ubu
naran a! Ia Ni ngrebat
a not-nala ma wol mlyeka
na'a salasilan, ovu nfamerat
nala mia tali bira salasilan
ra, boma myerat urun ma

* **1:14 1:14** Kejadian 5:18, 21-24. † **1:16 1:16** Tafsiran rivun rfalak ne, kalimat ini ni maksud negatif. Tamata ra rangrihi wean inyai, tevek rdava wahar ralan.

ti mdyiri Ubu wahan ralan
a. Na'ut inyai, na mia veka
inabira lolin urun na'a Ubu
vanan i nfitik a nyadat a.
25 Ubu ikisa watan. Ia
nsikat roak ita tali dida
salasilan ra, nahu dida
Duila'a Yesus Kristus. Mya
ma traning Ubu. Ni dawan a
ovu Ni ngrebat ma nfareta,
na'ut i lanit ivavan a wol
nana'a obin, ma naran amar
ini, nata ti wol ni wahan.
Kena urun! Ning surat a
lawan watan ini.
Salam tali ya'a, Yudas

Yohanes wean i namifi na'uk wol ntub-lufa, ma Yesus Kristus nangrihi verin ia

Tbas afa ovi veki

Kitab ini nfalyawang na'a afa ovi Yesus Kristus nfaturu ovu nangrihi verin Yohanes, na'ut i wean i namifi, na'uk wol ntub-lufa (1:1). Yesus nfaturu ovu nfalyawang afa ovi veka rvotuk ra. Yesus nfaturu lan tenan a ma neluk Tamata Yanan, ma nbana na'a damar wan learira ra (1:12-16). Nata nfaturu vali ne, Ia neluk Domba Yanan ma ndirebang Ubu wan i ndoku ma nfareta na'a lanit ratan (5:6-14). Nfaturu munuk wean inyai, beti nfaturu vali ne, Ia wean suldadu rira dawan i nban-ulu verin suldadu ra, ma navul kuda ngangiar isa (19:11-16). Nata nfaturu ne, Ia wean Domba Yanan i nfareta ovu Ubu na'a kota Yerusalem ngorva'an i nmerat urun a (*suci*) (21:22-23; 22:1-5).

Yohanes ntulis kitab ini na'ut i tamata ra rwi-rwa tamata inorang ra, tevek rorang Yesus. Na'ut inyai, na rfareta tamata ovi rna'a negara ovi Roma nfareta ira, ma rsangatur ma raraning Roma rira raja dawan i rfanara ia ne, Kaisar. Tali tamata ovi rorang Yesus, na fareta Roma ra rfedan boku, tevek rafena ma rsangatur ma raraning Kaisar. Ira rfalak ne, rira Duila'a verin Yesus a'uk, wol verin Kaisar. Na'uk boku vali rafla talik rira inorang a, tevek rbobar. Ba afa ovi Yohanes ntulis na'a kitab ini nfangrebat tamata ovi rorang Yesus ralarira ra, boma deka rafla talik rira inorang verin Yesus.

Kitab ini nfamalik na'a afa ovi veka rvotuk ra. Afa avyai felarira ra rsialing ira. Vaivatul kiasan ovi rvotuk na'a afa ovi Yesus nfaturu ra, rotu ma tamata ovi lalan a rorang Yesus, bisma rfanaran. Na'uk fiang ini, vaivatul kiasan avyai munuk ihirira ra wol lyawan. Velik ne wean inyai, na'uk kitab ini ihin mnga'un a lyawan urun: na'a lanit i vavan a, na tamata ra rwi-rwa ita tamata ovi torang Yesus, na'uk deka tafla talik dida inorang a, tevek naran Ni amar a, na Duila'a Yesus veka nfaleka munuk tamata ovi rira sian Ia, ovu Ia veka nfareta, nata ti wol ni wahan (11:15). Ba ita tamata ovi torang Ia veka tfareta vali ovu Ia.

Na'a kitab ini, na Yohanes nfamalik kota ifitu, ovu roh ifitu ovi rtali Ubu (1:4; 3:1); Ubu Ni kalolin ifitu vali (1:3; 14:13; 16:15; 19:9; 20:6; 22:7; 22:14); faliak ifitu ovi tfalak ma al traning Ubu (5:12; 7:12); trea vali damar wan ifitu (1:12), ovu afa liak rivun vali (1:16; 5:1, 6; 8:2; 12:3; 15:6-7; 17:9). Nomor “ifitu” yai ihin a ne, afa i kena urun ovu natnemu.

Kitab ini ihin a

Yohanes ni vaivatul ovi ntulis lan ovu ni salam a (1:1-8)

Afa ovi rvotuk lan a (pasal 1:9—3:22):
A. Yesus nfaturu ne, Ia nma ma neluk Tamata Yanan, ma nbana na'a damar wan ifitu learira ra. (1:9-20)
B. Surat ifitu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra na'a kota ifitu. (pasal 2—3)
Afa ovi rorang afa ovi rvotuk lan a (nomor irua) (pasal 4:1—16:21)
A. Yesus nfaturu ne, Ia wean Domba Yanan i ndir-ebang Ubu wan i ndoku ma nfareta na'a lanit ratan. (pasal 4—5)
B. Domba Yanan nkamsat segel ifitu. (pasal 6:1—8:5)
C. Rafraik tvuri ifitu. (pasal 8:6—11:19)
D. Faneak ifitu ovi rfalyawang na'a afa ovi veka rvotuk ra. (pasal 12—16)
Afa ovi rorang afa ovi rvotuk lan a (nomor itelu). (pasal 17:1—21:8):
A. Yohanes nsi'ik vata isa i tamata ra rka'a roak ne, vatlean ia, naran Babel. (pasal 17:1—19:10)
B. Yesus nfaturu ne, Ia veka navul kuda ma nfaleka munuk Ni tamata ovi rira sian Ia. (pasal 19:11—21:8)
Afa ovi rvotuk marmuri lalean a (nomor ifa'at): Yohanes nsi'ik vata isa i Domba Yanan veka nala roak ia neluk awan. Vata yai ihin a ne, ita tamata ovi torang Yesus. (pasal 21:9—22:5)
Snurak ovi rban-muri lalean (22:6-21)

Vaivatul ovi rbana ula lalean na'a kitab ini

1 Buku ini nfalyawang na'a afa ovi Ubu nfaturu verin Yesus Kristus, ma nfalak verin tamata ovi rkarya verin Ia na'a afa ovi Ubu nfadoku ra. Afa avyai veka rma lahir. Yesus Kristus nsinir Ni sansinir isa tali lanit ratan nsuta ma nfalyawang munuk afa avyai verin Yohanes i neluk tamata sansinir verin Ubu, boma nka'a vali afa avyai.
2 Ba Yohanes nfamalik munuk lahir Ubu Ni vaivatul ra ovu afa ovi Yesus Kristus nfalak ovu notu ra, tevek ia nrea ovu nrenar roak afa avyai.
3 Ubu nala vaivatul ovi rna'a buku ini verin Ni nabi. Ubu naflahar tamata i nbas vaivatul avyai verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra, ovu tamata ovi rarenar ma rot-orang lahir, tevek afa ovi Ubu nfalak yai, rira amar a sarseri roak.

Yohanes nala salam verin tamata inorang rira sidovung ifitu na'a propinsi Asia

4 Terang a valing averi, ya'a ini Yohanes. Ususan surat ini verin tamata inorang rira sidovung ifitu na'a propinsi Asia. Era ma fara Ubu naflahar mia ma nala Ni rala lolin a ovu malinan a verin mia. Salam i ula lalean ntali Ubu i fiang ini nana'a, ovu nana'a roak na'ut i lanit ivavan wol nana'a obin, ovu veka nana'a lalawatan, nata ti wol ni wahan. Salam i

norang i ula lalean yai, ntali
Ni Roh i rfanara Ia ne, roh
ifitu i rdir-lilit Ia na'a wan i
ndoku ma nfareta na'a lanit
ratan.*
5 Salam i nban-muri lalean
ntali vali Yesus Kristus i
nfamalik lalawatan afa ovi
kena ra. Afa ovi kena
ra munuk rtali Ubu. Ubu
nfava'at lan lalean Yesus
tali matmatan, ma nfareta
munuk raja ovi rna'a lanit
ivavan a.
Ia nlobang ita, ovu laran
a nvoat roak ma al nfata-
lik ita tali ngrebat i notu
ma tamata ra inar ma rotu
salasilan ra.
6 Ia notu roak ma tna'a
Ubu Ni Fareta, ma veka teluk
mela falurut verin Yaman
a Ubila'a ma totu afa ovi
ralan nfalak ma totu ra. Ba
traning Yesus ma tfamalik
Ni ngrebat a. Ia nfareta
lanit ivavan a, nata ti wol ni
wahan. Kena urun.
7 Mya ma tsi'ik! Ita veka
tsi'ik Yesus nafnavul mutan
ra nma. Tamata ra munuk
veka rsi'ik Ia. Tamata ovi
rsungu Ia ma nmata veka
rsi'ik vali. Tamata ovi rna'a
lanit ivavan munuk veka
rvakar urun, tevek Ia. Ba
veka wean urun inyai! Kena
urun.
8 Ubila'a nfalak ne, "Ya'a
ini Alfa ovu Omega; ihin
a ne, Ya'a ula lalean Ya'a,
ovu Ya'a vali veka ubana
marmuri lalean. Fiang ini
Ya'a una'a, ovu una'a roak
na'ut i lanit ivavan wol
nana'a obin, ovu veka una'a
lalawatan, nata ti wol ni wa-
han. Ya'a ini Ubu. Ning
ngrebat a nlia munuk."†

*Yohanes nsi'ik Kristus
vanan i nfitik a nyadat a ma
felan lolin urun, na'ut i namifi
na'uk wol ntub-lufa*

9 Ya'a ini Yohanes, terabir-
valibira ya'a, tevek it-
munuk torang Yesus Kristus.
Tamata ra rwi-rwa ita tevek
torang Ia, ovu tna'a roak Ni
Fareta a, ovu vali tatahang
raladida watan. Rvatuk ya'a
ma uti una'a nuhu isa naran
Patmos, tevek ufamalik Ubu
Ni vaivatul ra, ovu ufamalik
Yesus.
10 Na'ut amar kareda a, na
Ubu Ni Roh a nfareta ya'a,
ovu urenar vai isa ngoan a
dawan ma wean tvuri.
11 Vai yai nfalak ne,
"Mtulis munuk afa ovi mrea
yai na'a buku, ma mala
verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ifitu ini:
Efesus, Smirna, Pergamus,
Tiatira, Sardis, Filadelfia ovu
Laodikia."
12 Ba ufulak wahang a, ma
al udava vai i nangrihi nma
verin ya'a yai. Ti ma ufulak
wahang a, na urea damar
wan ifitu. Damar wan avyai,
rotu tali masa.‡
13 Na'a damar wan ifitu yai
fruarira ra, na afa isa felan
a wean i ntali Ubu ma neluk
tamata. Ni ravit a blawat i
noru a nsuta naran lahir ean

* **1:4 1:4** Tafsiran ra rfalak ne, nomor ifitu kena urun, ovu natnemu lahir. Roh ifitu na'a ayat ini ihin a ne, Ubu Ni Roh. Wean i tamata Yahudi rfalak ne, ***roh ifitu***, na ihin a ne, Ubu Ni Roh nka'a afakataka munuk. † **1:8 1:8** ***Alfa ovu Omega*** ihirira ne, huruf i nbana ula lalean ovu huruf i nbana marmurin lalean na'a vai Yunani ni ejaan a. ‡ **1:12 1:12** Yohanes nfamalik afa ovi nrea wean i namifi, na'uk wol ntub-lufa. Vai mala nfalak ne, *penglihatan.*

ra. Ni bakreat i ala nveva
yaran a, rotu tali masa.
14-16 Wahan a vanan ma
wean na'ut i lera ndirlola
a. Ulun a ovu Ni vut a
rangiar ma wean avat mi-
nan. Matan vanan ma wean
yafongan. Ean nyadat ma
wean tembaga i rasnuri ia
na'a yafu ma rfamasa roak
ia ma nyadat. Vain a dawan
ma ngoan a wean saksakan
dodun. Liman mela ntaha
nara ifitu ovu nahin blawat i
namneran mela-balit a, ntali
vavan a nma murin.§
17 Ti ma urea Ia, na ti ufan-
gofak lahir tenang a na'a
wahan ralan a, wean tamata
i nmata roak a. Na'uk
Ia nlauk liman mela a ma
nkena ya'a ma nfalak ne,
"Deka bwobar! Ya'a ini ula
lalean Ya'a ovu vali uban-
muri lalean.
18 Ya'a ini ning vava'at
kakiwal. Ya'a ini umata
roak, na'uk eka msyi'ik, fi-
ang ini uva'at ewal roak,
nata ti wol ni wahan. Ya'a
utaha vali kusi verin mat-
matan ra, ovu Ning ngrebat
vali ma ufareta matmatan ra
ma rva'at ewal.
19 Ba mtulis munuk afa ovi
mrea roak yai: Afa ovi fiang
ini rvotuk roak, ovu afa ovi
veka rvotuk na'a amar ovi
veka rma ini.
20 Afa fanfonak i lan a
wol mka'a na'a nara ifitu i
mrea roak na'a limang mela
a, ovu damar wan ifitu i rotu
tali masa yai, ihin a wean
ini: Nara ifitu yai rfaturu
ne, Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan ovi rwanar tamata ovi
rorang Yesus rira sidovung
ifitu yai. Damar wan ifitu yai
nfaturu sidovung ifitu yai."

2

*Surat verin tamata ovi ro-
rang Yesus rira sidovung na'a
kota Efesus*

1 Duila'a Yesus nfalak
verin ya'a ne, "Mtulis
surat verin Ubu Ni sansinir
tali lanit ratan i nwanar
tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung na'a kota Efesus.
Mtulis wean ini:

Vaivatul ini ntali Ia i
ntaha nara ifitu na'a liman
mela a, ma nbana al nsi'ik
damar wan ifitu i rotu tali
masa yai.

2 Ia nfalak ne: Ya'a
uka'a afa ovi myotu na'a
bira vava'at ra. Uka'a ne,
mia mkyarya ma dawan ovu
mtyahang nal ralabira, wean
i tamata boku rwi-rwa mia,
tevek myorang Ya'a. Uka'a
vali ne, myangal tamata
ovi raktufan ra. Mia vali
mlyabir teman roak tamata
sian ovi rfalak ne, Ubu nsinir
ira ma rfamalik Ni vaivatul
ra. Ba msyi'ik roak afa ovi
rotu ra, ma mkya'a roak ne,
tamata avyai rsiklabir.
3 Ya'a uka'a vali ne,
tamata ra rwi-rwa mia,
na'uk mtyahang nal ralabira
ra, tevek myorang urun Ya'a
ovu wol mtyalik tali bira
inorang a.
4 Na'uk musti utabu mia
na'a afa isa: bira silobang
a wol wean roak amar i
beti myorang Ya'a.*

§ **1:14-16 1:14-16** Tafsiran etal dawan rfalak ne, afa yai ni vut a nangiar.

* **2:4 2:4** Surat ini ntabu ira, tevek rira silobang verin Yesus, ovu terarir-valirira ra wol wean roak lan, na'ut amar i beti rorang Yesus.

5 Mingnanang, tevek lan
ana, ralabira lolin urun ma
bira silobang a dawan, na'uk
fiang ini wol myotu roak
wean lan a. Myahil ma
mtyalik tali bira salasilan ra,
ma mlyobang Ya'a ovu msy-
ilobang mia kikyai wean lan
a. Wean i wol myahil, na
Ya'a veka uma ma ala bira
damar wan a tali wan a.†
6 Na'uk bira lolin a
nana'a vali, tevek wol in-
abira lahir afa sian ovi Niko-
laus ni tamata ra rotu a. Ya'a
vali wol inak lahir afa avyai.
7 Ba eka mryenar‡ afa
ovi Ubu Ni Roh nfalak
verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra.
Tamata iki watan norang
Ya'a ma nangal nala afa
ovi sian ra, na veka
utorung ma na'an aa vuan
i nala vava'at kakiwal
a. Aa i nala vava'at
kakiwal nana'a Ubu Ni va'i
i rfanara ia ne, Firdaus."§

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Smirna

8 Ba Duila'a Yesus nfalak
vali verin ya'a ne, "Mtulis
surat verin Ubu Ni sansinir
tali lanit ratan i nwanar
tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung na'a kota Smirna.
Mtulis wean ini:
Ia ula lalean Ia ma notu
munuk afakataka. Ia vali
veka nban-muri lalean ma
nfakena munuk afa avyai.
Ia nmata roak, na'uk fiang
ini nva'at ewal roak tali
matmatan.

9 Ia nfalak ne: Ya'a
uka'a bira susa aleman ovi
mtyuan ra ovu bira kasian
ra. Uka'a lahir ne, bira
metan ra mamahin watan,
na'uk mkya'i roak na'a bira
inorang a. Uka'a vali tamata
Yahudi ovi rfalak sian mia,
tevek wol rna'a tamata ovi
rorang Yesus rira sidovung
a, na'uk rna'a roak nitdawan
ni sidovung a.

10 Ralabira deka kako'u
na'a afa sian ovi veka
mtyuan ra! Mingnanang,
tevek nitdawan veka nsinir
ni tamata ra ma rtaha
tamata boku tali bira
sidovung a, ma ra'abu'i
ira. Ira rotu wean inyai
ma rlabir teman mia. Mia
veka mtyuan susa, ti naran
amar vutu a. Na'uk myot-
orang lalawatan afa ovi
ufalak ra, velik ne rfedan
vali mia. Ya'a veka aval
bira rala lolin ra ovu vava'at
kakiwal, tevek mtyahang nal
ralabira.*

11 Ba eka mryenar afa
ovi Ubu Ni Roh nfalak
verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra.
Tamata iki watan norang
Ya'a ma nangal nala afa
ovi sian ra, na ia veka
wol nti nmata na'a yafwan

† **2:5 2:5** ***Ala bira damar wan a tali wan a***, ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus rira sidovung wol nana'a roak. ‡ **2:7 2:7** Terjemahan boku rfalak, iki arun, na eka nrenar. Wahyu 2:11, 17, 29; 3:6, 13, 22 wean vali inyai. § **2:7 2:7** Msyi'ik aa vuan i nala vava'at kakiwal yai, na'a Kejadian 2:9, ovu Wahyu 3:22-24; 22:2. * **2:10 2:10** Terjemahan boku rfalak ne, Ubu veka nala kalulu i wean raja ba'i raklulu a verin ira. Ihin a ne, Ia veka nala vava'at kakiwal verin ira. Vai mala nfalak ne, *mahkota kehidupan.*

kakiwal i rfanara ia ne,
matmatan farua.”†

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Pergamus

12 Ba Duila'a Yesus nfalak
verin ya'a ne, “Mtulis vali
surat verin Ubu Ni sansinir
tali lanit ratan i nwanar
tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung na'a kota Perga-
mus. Mtulis wean ini:
Vaivatul ini ntali Yesus.
Ia ni nahin blawat i nam-
neran mela-balit a ma
nfalak ne:
13 Ya'a uka'a roak ne,
mia mnya'a wan i nitdawan
ndoku ma nfareta a. Mia
wol myalak mia ne my-
orang Ya'a, velik ne msyi'ik
i rfedan Antipas. Na'uk
bira inorang a, na'a watan
Ya'a. Antipas ini not-orang
lalawatan afa ovi ufalak
ra ma nfamalik Ya'a verin
tamata liak ra, na'a wan i
nitdawan nleal, inyai bira
kota a.
14 Na'uk utabu mia na'a
afa ifira, tevek tamata
boku tali bira sidovung
a rorang afa ovi lan a
Bileam nair roak. Ia
nfalyawang verin Balak
na'a afa ovi rotu ma Is-
rael ra rleka na'a salasilan
ra. Bileam nweang ira ma
ra'an afa‡ ovi rala roak ma
al rfadawang walut ra. Ia
vali nweang ira ma rsifa
tia ma watan ovu tamata
ovi wol awarira verin ira.§
15 Tali bir tinemun, na
boku vali rorang afa ovi wol
kena ra tali afa ovi Nikolaus
ni tamata ra rair ra.
16 Ba ufalak verin mia
ne, myahil ma mtyalik tali
bira salasilan ra! Wean i wol
myahil, na wol mnanat, na
Ya'a veka uma ma ungrihi
visal-vasil tamata avyai, ma
ukun ira ovu nahin blawat
i namneran mela-balit, ma
veka ntali vavang a nti
murin.
17 Ba eka mryenar afa
ovi Ubu Ni Roh nfalak
verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra.
Tamata iki watan norang
Ya'a ma nangal nala
afa ovi sian ra, na Ya'a
veka ala afamtahan isa
naran manna verin ia;
afamtahan yai rfonak
ia.* Ya'a veka ala vali
vatu ngangiar sasan lokat
ira. Na'a vatu avyai
ratarira ra, na rtulis naran
ngorva'an isa. Wol tamata
isa vali nka'a naran
ngorva'an yai. Tamata i
nia vatu yai, sa'i nka'a.”†

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Tiatira

18 Ba Duila'a Yesus nfalak
verin ya'a ne, “Mtulis vali
surat verin Ubu Ni sansinir
tali lanit ratan i nwanar

† **2:11 2:11** Ayat ini ihin a ne, tamata ra munuk veka rmata, na'uk matmatan farua, inyai matmatan i kakiwal. Msi'ik vali Wahyu 20:14-15, 21:8. ‡ **2:14 2:14** Ira ra'an afwatan te afamtahan ovi rala verin walut ra. Msi'ik vali ayat 20. § **2:14 2:14** Msi'ik Bilangan 25:1-2, 31:16. Ayat ovi rfalyawang afa ovi Bileam nair a. * **2:17 2:17** Ayat ini nfamalik *manna*. Tbas Keluaran 16 ovu vali Mazmur 78:24. Lalan ana, Ubu nala manna verin tamata Israel ra ma ra'an, boma deka rmata na'a wan lean vu dawan. † **2:17 2:17** Ayat ini nfamalik vali ***naran ngorva'an isa***, wean lahir Yesaya 62:2.

tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung na'a kota Tiatira.
Mtulis wean ini:

Ubu Yanan Ni snurak
ini. Matan wean yafon-
gan, ovu ean wean tem-
baga i rasnuri ia na'a yafu
ma rfamasa roak ma nya-
dat.

19 Ia nfalak ne: Ya'a
uka'a munuk afa ovi myotu
na'a bira vava'at ra. Uka'a
vali ne, mkya'a ma mly-
obang Ya'a ovu msyilobang
mia. Uka'a vali ne, mkyarya
urun verin Ya'a, ovu mtya-
hang nal ralabira na'a afa
ovi susa ra. Ya'a uka'a vali
ne, afa ovi fiang ini myotu
ra, nlia tali afa ovi lan a
myotu, na'ut i beti myorang
Ya'a.

20 Na'uk Ya'a wol
utorung afa isa tali mia,
tevek wol mtyab-teri vata
i naran Izebel. Ia nfalak
ne, nabi ia. Ia nlabir
waweang tamata ovi
rorang Ya'a, ma rsifa tia
ma watan ovu tamata ovi
wol awarira verin ira, ovu
ra'an afa ovi rala roak ma
al rfadawang walut ra.

21 Ya'a ala roak amar
ma nahil ma ntalik tali ni
salasilan ra, na'uk nafena,
ba inan watan ma ntuba ovu
tamata ovi wol awan verin
ira.

22 Ba Ya'a veka usba
vatuk ia nti ko'i i tamata
ovi nawar ira rtuba a, boma
nawar ia. Wean i tamata ovi
rorang ia rafena ma rahil,
na'uk inar watan ma rtuba
ovu tamata ovi wol awarira
verin ira, na veka otu ma
rfarnuang wawa'uk i dawan
urun a.

23 Ya'a veka ufedan
munuk tamata ovi rorang
vata yai ni afa ovi nair
ra.‡ Otu wean inyai, boma
tamata ovi rorang Ya'a rira
sidovung ra munuk rka'a
ne, Ya'a uka'a munuk afa
ovi tamata ra inar, ovu afa
ovi ranovak na'a ralarira ra.
Ya'a veka aval mia na'a bira
rala lolin ra, te ukun mia
lokat tamata ma inovan ovu
afa ovi myotu ra.

24 Na'uk tali bir tinemun
ovi mnya'a Tiatira, boku vali
wol myorang afa ovi Izebel
nair ra. Mia wol myot-orang
afa ovi Izebel ni tamata ra
rfamalik na'a nitdawan ni
afa fanfonak ra. Ba ufalak
verin mia ne, Ya'a wol ala
varvara liak verin mia.

25 Ba myorang a'uk afa
ovi mryenar roak tali Ya'a, ti
naran amar i veka uma ewal
a.

26-27 Tamata iki watan,
wean i norang Ya'a ma
nangal nala afa ovi sian ra,
ovu not-orang roak afa ovi
ufalak ra, na ti naran amar
i veka uma ewal a, na veka
ala ngrebat i Yamang a
nala roak verin Ya'a, ma
ala verin ira. Ya'a veka ala
ngrebat verin ira, wean
takil tma'an, ma rfareta
bangsa ra munuk. Ba
rala takil yai ma rfefik-
rfari tamata avyai, wean i
rfefik-rfari suran ra.§

28 Ya'a veka ala vali nara
telyawar a verin ira, ma

‡ **2:23 2:23** Terjemahan boku rfalak ne, tamata ovi rorang afa ovi Izebel nair ra, na inyai nfaturu ne, Izebel yanan ira.

§ **2:26-27 2:26-27** Rfefik-rfari suran ra wean lahir rfareta ovu ngrebat.

nfaturu ne, uturira.*
29 Ba eka mryenar afa
ovi Ubu Ni Roh nfalak
verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra.”

3

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Sardis

1 Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne, “Mtulis surat verin Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Sardis. Mtulis wean ini:
Vaivatul ini ntali Ia
i nfareta roh ifitu ovi
rkarya verin Ubu, ovu
ntaha nara ifitu a. Ia
nfalak ne: Ya'a uka'a
munuk afa ovi myotu ra.
Tamata ra rfalak ne, bya'at
obin, na'uk velik aba, mia
myata roak.*
2 Usi'ik bira inorang a, na wol inovan ovu afa ovi Ubu nfalak ra. Byatar kikyai ma msyi'ik wabira ra! Fyangrebat bira inorang kedan i fiang ini nana'a obin, tevek wol myotu wean inyai, na veka nmamu munuk. Usi'ik afa ovi myotu ra, na wol isa vali obin nfakena Ning Ubu, ralan a.†
3 Ba mingnanang afa ovi rair roak verin mia, ovu afa ovi mryenar roak na'a bira inorang a. Mtyalik kikyai ma deka myotu salasilan ra, na'uk myot-orang a'uk Ning afa ovi rair roak verin mia yai. Wean i wol myahil ma mtyalik tali bira salasilan, na Ya'a veka uma wean tamata barborin, ma wol mkya'a ne, lafira ki uma.
4 Na'uk na'a Sardis, na
bira tamata ifira na'a bira
sidovung a wol rfangra
rira kadaravit ra ovu
salasilan ra. Ira veka roru
kadaravit ngangiar, tevek
rira vava'at ra rmalola, ba
inovan ma rbana ovu Ya'a.
5 Ba tamata iki watan
norang Ya'a ma nangal
nala afa ovi sian ra, na ia
veka noru kadaravit ngan-
giar. Ya'a veka wol a'i
vatuk naran a tali buku i
utulis roak tamata ovi rira
vava'at kakiwal nararira
ra. Ya'a veka utorung ma
ufalak ne, uka'a ia na'a Ya-
mang a ovu Ni sansinir ovi
rtali lanit ratan waharira
ralan ra.
6 Ba eka mryenar afa ovi
Ubu Ni Roh nfalak verin
tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung ra.”

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Filadelfia

7 Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne, “Mtulis vali verin Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Filadelfia. Mtulis wean ini:

* **2:28 2:28** Ita trea nara telyawar a na'ut fada'ing amar. Nara yai nfaturu amar ngorva'an. Na'a ayat ini, na nara telyawar ihin a ne, Kristus veka nma ovu vanan nfitik nyadat a, ma felan lolin urun ma nfaturu amar ngorva'an, vulan ngorva'an ovu varat ngorva'an. Msi'ik vali 22:16. * **3:1 3:1** Msi'ik vali Wahyu 1:20. † **3:2 3:2** ***Fyangrebat bira inorang*** ihin a ne, rangnanang lalawatan afa ovi Yesus notu roak verin ira, boma rtuan afaka watan, na rorang a'uk Ubu.

Vaivatul ini ntali Ia i nmerat urun ovu nfabana urun afa ovi Ubu nfalak ra. Ia ntaha raja Daud ni kusi a, ba wean i nvadil falfolat a, na wol tamata isa bisma nfolat nala, ovu wean i nfolat falfolat a, na wol tamata isa vali bisma nvadil nala.‡

8 Ia nfalak ne: Ya'a uka'a afa ovi myotu na'a bira vava'at ra. Uka'a ne, bira ngrebat kako'u watan, na'uk myot-orang afa ovi ufalak ra, ovu wol myalak mia ne, wol mkya'a Ya'a. Myotu wean inyai, ba uvadil roak falfolat verin mia, ovu vali wol tamata isa bisma nfolat nala.

9 Eka mingnanang, tamata boku rtali nitdawan ni sidovung a rfalak ne, Yahudi ira, na'uk rsiklabir, tevek inyai wol kena. Ya'a veka otu ma tamata avyai rma ma rsangatur na'a wahabira ralan ra, ma veka rtorung ne, Ya'a ulobang mia.§

10 Mia myot-orang roak afa ovi ufalak ra, ovu mtyahang nal ralabira na'a bira susa ra al mnyaban Ya'a. Ba na'a amar i veka ulabir teman tamata ovi rna'a lanit ivavan munuk ovu sian i dawan urun a, na Ya'a veka ubelat teri mia na'a amar yai.

11 Wol mnanat, na Ya'a veka uma lanit ivavan ini! Myorang a'uk afa ovi mryenar roak tali Ya'a, boma tamata ra wol bisma rala afa ovi utorung roak verin mia ma aval mia na'a bira rala lolin ra.

12 Ba tamata iki watan, wean i norang Ya'a ma nangal nala afa ovi sian ra, na Ya'a veka aval ia na'a ni rala lolin a. Ya'a veka otu ma ia nana'a lalawatan Ubu Ni Rahan Dawan Falurut a. Tamata yai wean liri ovi rna'a roak rahan a, ba wol bisma rtaha rti wan liak. Ya'a vali veka utulis Yamang a Ubila'a naran a na'a tamata yai, ovu na'a Ni kota i naran Yerusalem a, boma nka'a ne, Ubu Ni roak ia, ovu ia ni roak kota yai. Kota yai naran Yerusalem ngorva'an i veka ntali lanit ratan nsuta. Ya'a veka utulis vali narang ngorva'an a na'a tamata yai.

13 Ba eka mryenar afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra."

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Laodikia

14 Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne, "Mtulis surat verin Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang Yesus rira

‡ **3:7 3:7** ***Raja Daud ni kusi*** ihin a ne, Yesus ubun-nusin verin raja Daud, ba Yesus nfareta wean lahir tnorung i ntali Ubu verin Daud na'a 1 Tawarikh 17:11-14. Falfolat natvadil ovu falfolat natfolat na'a ayat ini, nfaturu tnorung i ntali Ubu, wean Perjanjian Mnanat nfamalik na'a tamata Yahudi ra ovu tnorung i nahu Yesus ma notu linga'an ma tka'a Ubu. § **3:9 3:9** ***Yahudi*** na'a ayat ini nfamalik tamata ovi uburir-nusirira verin Abraham, na'uk wol rtorung ne, Ubu nfadoku Ni tnorung ma Yesus notu Raja ala ntevut tamata rira salasilan ra.

sidovung na'a kota Laodikia.
Mtulis wean ini:

Vaivatul ini ntali Ia i rfanara ia ne, Kena Urun. Ia nfamalik lalawatan afa ovi kena ra. Afa ovi kena ra munuk rtali Ubu. Nahu Ia, na Ubu notu munuk afa ovi rna'a lanit ivavan ini.

15 Ia nfalak ne: Ya'a uka'a afa ovi myotu na'a bira vava'at ra. Uka'a ne, mia wol myalak mia na'a Ya'a, na'uk byosa ma wol myot-orang afa ovi ufalak ra. Mia weabira wear i wol ngnea ovu wol ridin a, ma taltulin watan. Ni lolin a, mia musti ridin te ngnea lahir!

16 Ba bira inorang wean wear i taltulin a, wol ridin ovu wol ngnea ma wean i myorang Ya'a ovu ralabira tutul watan. Myotu wean inyai, na Ya'a veka umuta vatuk mia tali vavang a.

17 Mia fyalak ne, ‘Ami amka'i roak na'a mami inorang a ovu ami ka'i amfaka'i tenamami ra,’ ovu fyalak vali ne, wol bira kasian. Wora lahir mia, tevek wol mkya'a ne, bira kasian a dawan! Mia wol bira akataka, bira kadaravit ra viar watan, ovu vali matabira ra rkibu.

18 Wean inyai bi, usurak mia ma fyaha masa tali Ya'a, boma mkya'i na'a bira inorang a. Masa yai rasnuri roak ia na'a yafu ma rfamasa roak ia. Mia vali musti fyaha kadaravit ngangiar tali Ya'a ma myeluk, boma deka mya'it, tevek tamata ra rsi'ik bira kadaravit vian ra. Mia vali musti fyaha ubat tali Ya'a ma na'a matabira ra, boma msyirea ma lolin. Fyaha munuk afa avyai, boma Ubu nfaka'i mia na'a bira inorang.

19 Ya'a utabu ovu ufakena tamata ovi ulobang ira, ba ralabira urun ma myahil ma mtyalik kikyai tali bira salasilan ra!

20 Mya ma msyi'ik! Ya'a udiri rahan ngoran a ma ufwak, ovu evan falfolat a. Ba wean i tamata iki watan nasweang Ya'a ma uti ralan, na Ya'a veka uti ma utuan lahir ia na'a ralan ma ufna'an ovu ia. Wean inyai, na Ya'a Ningu roak ia.

21 Ba tamata iki watan, wean i norang Ya'a ma nangal nala afa ovi sian ra, na Ya'a veka ala ia ma ndoku ma nfareta ovu Ya'a na'a wan i Ubu ndoku ma nfareta, wean i Ya'a vali angal nala roak afa ovi sian ra ma udoku ovu Yamang a na'a wan i nfareta.*

22 Ba eka mryenar afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra.”

4

Yohanes wean i namifi na'uk wol ntub-lufa, ma nrea tamata ra rsoak nulu Ubu na'a lanit ratan

* **3:21 3:21** Msi'ik vali Wahyu 20:4, 6; Matius 19:28 ovu 2 Timotius 2:12. Ayat ini ovu ayat avyai rfamalik ne, Yesus nfareta tamata ra munuk. Tamata ovi rorang Ia veka rfareta vali ovu Ia.

1 Ti ma usi'ik munuk afa
avyai, na urea vali ne, fal-
folat isa natvadil na'a lanit
ratan. Ba urenar vai i lan a
nangrihi roak verin ya'a. Vai
yai wean tamata ra rafraik
tvuri*. Vai yai nangrihi
verin ya'a, ma nfalak ne,
"Mwa ini, Ya'a veka otu ma
msi'ik afa ovi musti rma ini."
2 Amar yai vali, na Ubu
Ni Roh a nfareta ya'a, ma
usi'ik vali na'a lanit ratan,
na Tamata† isa ndoku wan i
Ubu ndoku ma nfareta a.
3 Tamata i ndoku wan i
nfareta yai, vanan a wean
vatu masmasa i warna hi-
jau i fyawan, naran yaspis,
ovu vatu masmasa valvulin i
fyawan, naran sardis. Vanan
a nyadat, ovu vali wean i
lermida nlilit fareta wan yai,
ma vanan a nyeba urun ia
lahir, wean vatu masmasa i
warna hijau i fyawan, naran
zamrud.‡
4 Kadera vutrua rahin
ifa'at rlilit wan i Tamata
isa ndoku ma nfareta yai;
fareta dawan§ vutrua rahin
ifa'at rdoku kadera avyai.
Ira munuk roru kadaravit
ngangiar, ovu rteri vali
ulurira ra ovu kalulu masa i
raja ra ba'i raklulu a.
5 Vanan a nfitik, ovu ngoan
dawan ma wean dodung
rtali wan i Tamata isa ndoku
ma nfareta yai, ovu damar
ifitu vali ryeba na'a wan
i Tamata isa ndoku ma
nfareta yai ngoran a. Damar
avyai rfaturu ne, Ubu Ni
Roh i rfanara ne, roh ifitu i
rkarya verin Ubu.
6 Na'a wan i Tamata isa
ndoku ma nfareta yai ngo-
ran a, na afa isa vali wean
tahat. Afa yai nyadat ma
wean kaca ngangiar i vanan
urun ia, naran kristal.

Na'a wan i Tamata isa
ndoku ma nfareta yai ni lihir
mela-balit a, na afa ifa'at ovi
rva'at ma raling ma lolan
watan ira rna'a susun ra.
Matarira rna'a munuk wa-
harira ralan ra, ovu tetarira
ratan ra, ovu vali rsoru
munuk lahir tenarira ra.
7 Afa ifa'at ovi rva'at
ma raling ma lolan watan
ira yai, isa felan a wean
singa, beti hi nomor irua
felan wean sapi brana, beti
hi nomor itelu wahan a
wean tamata wahan, na hi
nomor ifa'at a, felan a wean
afwatan isa, naran kyabila'a
ma noru obin.
8 Afa ifa'at ovi rva'at
ma raling ma lolan watan
ira yai manirira nanean
lokat ira. Matarira ra
rsoru lahir tenarira ra, ovu
rdedang ovan-amar lahir.
Ira rdedang ma rfalak ne,

"Ubila'a, Mu ngrebat
a nlia munuk, ovu vali
naram a nmerat urun.
Oa fiang ini mna'a, ovu
mna'a roak na'ut i lanit
ivavan wol nana'a obin,
ovu veka mna'a lalawatan,
nata ti wol ni wahan."

9 Afa ifa'at ovi rva'at ma

* **4:1 4:1** Terjemahan liak rfalak ne, vain wean tarompet. † **4:2 4:2-6** Tafsiran rivun rfalak ne, ***Tamata*** na'a ayat ini nfaturu Ubu. ‡ **4:3 4:3** Vatu masmasa avyai, sama lahir ovu vatu ovi fyawar urun, nararira *permata* na'a vai Mala. § **4:4 4:4** Tafsiran rivun rfalak ne, ***fareta dawan*** na'a ayat ini nfaturu fareta dawan vutrua rahin ifa'at ovi rva'at na'a lanit ratan.

raling ma lolan watan ira
yai, rdedang ovu ralang Ubu
ma rfadawang Ia nana'a
wan i ndoku ma nfareta, ma
rfalak fara weninyai verin
Ia i nva'at, nata ti wol ni
wahan.
10 Fareta dawan vutrua
rahin ifa'at avyai rsangatur
vali verin Ubu na'a wan
i ndoku ma nfareta, ma
rfadawang Ia i nva'at, nata
ti wol ni wahan. Ira rala
munuk rira kalulu i rala
al rfareta tamata ra verin
Ubu ma rfaturu ne, Ubu
nfareta vali ira, ovu rsoak
ma rdedang verin Ia ma
rfalak ne,

11 "Ubu, amalang Oa,
tevek motu munuk afa ovi
rna'a lanit i vavan a. Mu
ngrebat, ma motu afaka
watan, ba afa avyai veka
rna'a watan. Oa mot-nala
munuk afakataka, wean
lahir afa ovi ralam nfalak
a.
Oa ini Duila'a i amran-
ing a. Oa sa'i dawan Oa,
ba inovan ma amraning
Oa."

5

Domba Yanan a nala Ivar lolin tali Ubu

1 Nata urea Ia i ndoku wan
i Ubu nfareta a, na liman
mela ntaha buku isa ma rlu-
lung roak ia. Na'a buku
lalulung yai ralan ovu murin
a, na rtulis ma nngora lahir,
ma rkeak ovu rtomak roak
afa isa wean segel ifitu na'a.
2 Ba usi'ik Ubu Ni sansinir
isa i nangrebat urun nana'a
lanit ratan. Ia nafwak
ma norat ne, "Iki veka ni
vava'at nmalola ma inovan
ma nkamsat nala segel i na'a
buku lalulung yai ma nvelar
ia?"
3 Na'uk wol tamata isa vali
na'a lanit ratan ovu lanit
i vavan ini, ovu vali na'a
letvava, ni vava'at a nmalola
ma inovan ma nvadil buku
lalulung yai, ma nbas ihin a.
4 Ba ralang lalau urun ma
uvakar ma dawan, tevek wol
tamata isa vali bisma nvelar
nala buku lalulung yai ma
nbas ihin a.
5 Tali fareta dawan vutrua
rahin ifa'at avyai, na isa
nfalak verin ya'a ne, "Deka
bwakar. Eka msi'ik, tamata
i rfanara vali Ia ne, Singa
i ntali Yahudi rira arun
dawan isa naran Yehuda.
Ia ubun a nusin verin Raja
Daud, ovu nangal nala roak
afa ovi sian ra munuk, ma
utun roak. Ba Ia sa'i bisma
nruvat nala segel ifitu ovu
buku lalulung yai."*
6 Nata usi'ik Domba Yanan
a ndir-ebang wan i Ubu
ndoku ma nfareta. Afa
ifa'at ovi rva'at ma raling
ma lolan watan ira yai, ovu
fareta dawan avyai, rdir-lilit
Ia. Domba Yanan yai felan a
wean i rfedan roak Ia, na'uk
nva'at ewal. Ia Ni ungar
ifitu, ovu matan ifitu vali.
Matan ifitu yai ihin a ne, Ubu
Ni Roh i rfanara ne, roh ifitu

* **5:5 5:5** Singa yai nfaturu afwatan i neluk raja verin afwatan liak ra munuk. Msi'ik Kejadian 49:8-10. Ayat avyai rfamalik Yehuda ubun nusin isa i mane nfareta wean singa, inyai Duila'a Yesus, Raja i ntevut dida salasilan ra. † **5:6 5:6** Ungar ifitu yai rfaturu Domba Yanan Ni ngrebat. Matan ifitu nfaturu ne, a Ia nka'a munuk afakataka.

i nti nban-soru lanit i vavan
munuk.†
7 Ba Domba Yanan yai nma
ma nala buku lalulung yai
tali Ubu liman mela a na'a
wan i ndoku ma nfareta.
8 Na'ut i beti nala buku
lalulung yai, na afa ifa'at ovi
rva'at ma raling ma lolan
watan ira yai ovu fareta
dawan vutrua rahin ifa'at
yai rsangatur na'a Domba
Yanan yai wahan ralan a,
ma raraning Ia. Ira munuk
rtaha kecapi ovu ngusi masa
sasan lokat ira. Ngusi avyai
rngora ovu afa ovi rasnuri
ma umarira voar lolin urun
a, ma al nfaturu tamata ovi
rorang Yesus rira falurut ra.

9 Ira rdedang dadedang
ngorva'an isa verin Domba
Yanan yai, tevek ralang Ia,
ma rfalak ne,
"Oa a'uk sa'i Mu vava'at
nmalola, ba inovan
ma mala buku lalulung
yai ovu mkamsat ni
segel ra.
Tamata ra rfedan roak Oa
ma laram a nvoat al
mtevut tamata ra‡ tali
rira salasilan ra, ma
reluk Ubu Ni tamata
ra.
Tamata avyai rtali arun
dawan ra munuk,
negara ra munuk,
bangsa ra munuk
ovu vali rtali vai ovi
rna'a lanit ivavan a
munuk.§
10 Oa motu ma ira wean mela
falurut ovi rkarya
verin Ubu na'a Mu
fareta a.
Ira veka rfareta wean raja ra
na'a lanit ivavan a."
11 Nata usi'ik ewal ovu
urenar dadedang tali Ubu Ni
sansinir ra tali lanit ratan,
rivun ila'a matan ma wol
trekan nala. Ira munuk rdir-
lilit wan i Ubu ndoku ma
nfareta yai, ovu afa ifa'at ovi
rva'at ma raling ma lolan
watan ira yai, ovu vali fareta
dawan avyai.
12 Ubu Ni sansinir avyai
rdedang ma vairira dawan
urun ia, ma rfalak ne,
"Inovan ma amfadawang
a'uk
Domba Yanan i rfedan
roak Ia yai,
Amraning Ia, tevek Ni ngre-
bat a, Ni metan rivun,
Ni kaka'a dawan, ovu Ni
fareta a.
Amfakaratat Ia, tevek Ni
dawan a nrahi lia
munuk
ovu amalang a'uk Ia."
13 Ya'a urenar munuk
tamata ra ovu afa ovi rva'at
na'a lanit ratan, ovu ovi
rna'a lanit i vavan a, ovu vali
ovi rna'a letvava. Urenar
munuk vali afa ovi rna'a
tahat ralan a. Afa avyai
munuk rfalak ne,
"Amdedang verin Ia i ndoku
wan i Ubu ndoku ma
nfareta a,
ovu Domba Yanan a.
Amfadawang ovu amraning
Ia,
tevek amalang Ia.
Amfakaratat Ia, tevek Ni
dawan a rahi lia

‡ **5:9 5:9** Yesus laran a nvoat al ntevut tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra, ba reluk Ubu Ni tamata ra. § **5:9 5:9** Tamata ovi rdedang verin Domba Yanan a, ira veka rtali vai ovi tamata ra rala munuk, ovu vai avyai rsialing ira munuk. Msi'ik vali 7:9, 11:9, 13:7, 14:6,

munuk ovu Ni fareta
a dawan lia munuk
afakataka. Amfamalik
Ia, nata ti wol ni
wahan!”*

14 Ba afa ifa'at ovi rva'at
ma raling ma lolan watan ira
yai rfalak ne, “Kena urun!”
Fareta dawan avyai munuk
rsangatur vali ma raraning
Ia.

6

Segel ifitu; Domba Yanan nkamsat segel inean ovi ula ira

1 Nata usi'ik Domba Yanan
yai nkamsat segel i ula
lalean ia tali segel ifitu yai.
Urenar vali vai dawan isa
wean dodung ntali afa ifa'at
ovi rva'at ma raling ma lolan
watan ira yai, isa nma ma
nfalak ne, “Mwa!”

2 Ba usi'ik vali, na brian
munuk kuda ngangiar isa
nvotuk, ovu afa isa wean
tamata ndoku kuda yai tetan
ratan a. Ia ntaha vuhur isa,
ovu rala vali kalulu isa i raja
ba'i raklulu. Ia ntali lanit
ratan nsuta lanit ivavan ini
ma notu rihi na utun, ovu
ndava ma utun lalawatan.

3 Domba Yanan yai nkam-
sat segel i nomor irua yai,
na urenar tali afa ovi rva'at
ma raling ma lolan watan ira
yai hi nomor irua vain a. Ia
nfalak ne, “Mwa!”

4 Nata kuda liak isa vali
nvotuk. Kuda yai vulun
a navuli ma nyadat. Ubu
nala ngrebat verin afa i
ndoku kuda yai tetan ratan
a, ma naling malinan a tali
tamata ra munuk. Ia notu
ma tamata ovi rna'a lanit
ivavan ini wol rva'at ma
lolin, na'uk rsingarahi ma
rsifedan-sikual ira. Ba Ubu
nala nahin blawat i namn-
eran verin i ndoku kuda yai
tetan ratan a.*

5 Ti ma Domba Yanan yai
nkamsat segel i nomor itelu
a, na urenar tali afa ovi
rva'at ma raling ma lolan
watan ira yai, hi nomor itelu
vain a. Ia nfalak ne, “Mwa!”
Brian munuk, na usi'ik vali
kuda ngtoan isa ovu i ndoku
kuda yai tetan ratan a. Ia
ntaha dasing† isa na'a liman
a.

6 Urenar vali wean i vai
isa ntali afa ifa'at ovi rva'at
ma raling ma lolan watan
ira yai nma ma nfalak ne,
“Gandum i lolin a fyawan
urun, kil isa wean kadi na'a
amar isa; gandum i sian a,
kil itelu fyawan a wean kadi
na'a amar isa. Na'uk deka
myot-visal aa zaitun ra ovu
aa anggur ra, tevek rala ngul
tali aa zaitun ra ovu rala
anggur tali aa anggur ra.”‡

7 Ti ma Domba Yanan yai
nkamsat segel i nomor ifa'at
yai, na urenar vali tali afa
ovi rva'at ma raling ma lolan
watan ira yai i nomor ifa'at
vain a ma nfalak ne, “Mwa!”

8 Ba usi'ik, na kuda isa
felan a naflilir. Ba i ndoku

* **5:13 5:13** Afa avyai munuk, velik ne lolin te sian, ihin a ne, afakataka munuk raraning Domba Yanan a. Na'a lanit ratan, na nait sian ra wol bis rfonak ira, ba raraning vali Yesus. * **6:4 6:4** Nahin blawat ini ba'i rala a'uk al rotu rihi, ovu namneran mela balit. † **6:5 6:5** Dasing ihin a na'a vai Mala ne, *timbangan.* ‡ **6:6 6:6** Ayat ini nfamalik lafar dawan notu ma gandum fyawan urun.

kuda yai tetan ratan a naran
Matmatan, ovu fareta i
nfareta matmatan ra norang
ia ma na'a lahir murin
a. Ubu nala ngrebat verin
ira, ma rfedan tamata ovi
rna'a lanit ivavan ini ma
lokat tamata fanfa'an, na isa
musti nmata (seperempat).§
Rfedan tamata ra ovu nahin
blawat, lafar dawan, ovu
vali suhut rivun nkena ira,
ntafal vali afwatan nangan
ovi rfedan tamata ra.

9 Nata Domba Yanan yai
nkamsat segel nomor ilima
yai. Ba usi'ik wan i tamata
ra ba'i rasnuri rira korban
verin Ubu. Na'a wan yai
vavan a, na usi'ik tamata ovi
rmata roak rira roh ra rva'at
kakiwal ovu Ubu. Tamata ra
rfedan tamata avyai, tevek
ralarira urun ma rfamalik
ovu rot-orang Ubu Ni vai-
vatul ra.
10 Rira roh ra rafwak ma
vairira dawan urun, ma
rfalak ne, “Ubu, Oa sa'i
dawan Oa! Oa mwerat urun
ovu wol msiklabir! Deka
mnaban ma mnanat da'in,
ovu fwaleka inukun verin
tamata ovi rfedan ami na'a
lanit ivavan ini.”
11 Ubu nala ravit blawat
ngangiar sasan lokat ira, ovu
nfalak verin ira ma rnaban
kedan veki. Ira musti rna-
ban terarira ovi rkarya verin
Yesus, ovu Ubu Ni tamata
ovi rmata vali wean ira, ti
naran i Ubu nfadoku roak.
Tamata ra rfedan vali ira
ma rmata munuk, beti Ubu
nfaleka inukun verin tamata
ovi rfedan Ni tamata ra.*
12 Nata Domba Yanan yai
nkamsat vali segel nomor
inean a. Usi'ik, na wean
ruru dawan urun i lahir ovu
lera a nangtoan ma wean
dedafafyat,† na vulan a vali
navuli ma wean lara.
13 Nara ovi rna'a lanit
rleka rsuta lanit ivavan ini,
wean aa ara vuan ovi bukal
obin, na'uk nait dawan a
nean roak ma rleka.
14 Lanit a natlulung ma
wean i rlulung dari ma
nmamu watan. Vuar ra
ovu nuhu ra rdir-talik lahir
warira ra ma wol rleal roak.
15 Raja ovi rna'a lanit iva-
van ini ovu tamata ovi rban-
ulu verin tamata ra, ovu vali
ovi rfareta suldadu ra, ntafal
vali tamata ovi rka'i ra veka
rfonak ira na'a van ra, te
vatu minan ovi rna'a vuar
learira ra. Tamata ovi rtaha
fareta ra, tamata sansinir
ovu wol tamata sansinir ira,
ovu vali tamata ra munuk
lahir veka rfonak vali ira
na'a inyai.
16 Ira rafwak verin vuar
ra ovu vatu minan avyai.
Ira rafwak ma rfalak ne,
“Mlyeka ma mtyeri ami,
boma Ia i ndoku wan i Ubu
ndoku ma nfareta yai deka
nrea ami, ovu Domba Yanan
yai deka nfaturu lahir Ni
ngrova ma nukun ami.
17 Amar i sian urun
yai nma roak, ma Ubu
ovu Domba Yanan a veka
nfaturu lahir Ni ngrova ma

§ **6:8** *Seperempat* ihin a ne, lanit ivavan a rsiduk ia na'ut ifa'at. * **6:11** Ubu nfadoku ma tamata ifira musti rmata vali, na'uk wol tka'a ne, tamata ifira rmata. Ubu a'uk sa'i nka'a. Tamata avyai rmata, tevek rorang Yesus. † **6:12** Terjemahan boku rfalak ne, lera nangtoan wean kadut i rotu tali vut i nangtoan a.

nukun lokat tamata na'a
rira afa ovi rotu ra. Ba
wol tamata isa vali bisma
ntahang nala inukun yai,
tevek aleman da'in.”

7

Ubu nwanar Ni tamata ovi Ni faneak a, nana'a roak ira

1 Nata usi'ik afa liak isa
vali. Lanit ivavan ini ni
susun ifa'at, na Ubu Ni
sansinir ifa'at tali lanit ratan
rdiri lanit ivavan ini ni
susun ifa'at yai. Ira rtaha
teri nait matan ifa'at na'a
lanit ivavan ini, boma nait
deka nean na'a raa te roal,
ovu vali deka nean aa ra.
2 Usi'ik vali Ubu Ni
sansinir liak isa nvotuk tali
lihir timur. Ia ntaha cap
ntali Ubu i nva'at nata ti
wol ni wahan, ma notu
faneak na'a Ubu Ni tamata
ra. Sansinir yai nafwak
ma vain dawan ila'a verin
sansinir ifa'at i Ubu nala
karya verin ira yai, ma rot-
visal lanit ivavan ini.
3 Sansinir yai nfalak ne,
“Deka myot-visal afa ovi
rna'a roal te afa ovi rna'a
raa, te aa ra, wean i wol
amotu Ubu Ni faneak ovu
cap yai obin na'a Ni tamata
ovi rkarya verin Ia rearira
ra.”
4 Tamata isa nfalak verin
ya'a ne, tamata sansinir
ovi rtali lanit ratan rotu
roak faneak na'a rearira ra,
munuk lahir tamata rivun
ratut isa rivun vutfa'at rahin
ifa'at (144.000). Tamata
avyai rtali arun dawan vutu
rahin irua na'a Israel.
5-8 Tali arun dawan avyai
munuk, na rotu faneak roak
na'a tamata rivun avyai
rearira ra. Lokat arun, ni
tamata rivun vutu rahin
irua. Arun avyai nararira:
Yehuda, Ruben, Gad, Asyer,
Naftali, Manasye, Simeon,
Lewi, Isakhar, Zebulon,
Yusuf ovu Benyamin.

Tamata rivun ila'a rasdovu ira

9 Usi'ik munuk wean in-
yai, na urea vali ne, tamata
rivun ila'a rasdovu ira ma
wol trekan nala. Ira rtali
negara ovi rna'a lanit iva-
van munuk, ovu rtali arun
dawan ra munuk, bangsa ra
munuk ovu vai ra munuk
na'a lanit ivavan a. Ira rdiri
wan i Ubu ndoku ma nfareta
ngoran a, ovu Domba Yanan
wahan ralan a. Ira roru
ravit blawat ngangiar, ovu
lokat ira rtaha aa palem na'a
limarira ra al rfadawang Ia.
10 Ira rafwak ma vairira
dawan ila'a ne,
“Amraning Ubu, tevek
notu linga'an ma
nsikat ami tali mami
salasilan ra, ma mami
vava'at kakiwal. Am-
raning mami Ubu i
ndoku Ubu wan i
nfareta! Amraning
Domba Yanan a!”
11 Sansinir ra munuk rdir-
lilit wan i Ubu ndoku ma
nfareta ovu fareta dawan
vutrua rahin ifa'at avyai,
ovu afa ifa'at ovi rva'at ma
raling ma lolan watan ira
yai. Ira rsangatur ma raran-
ing Ubu na'a wan i ndoku
ma nfareta ngoran a, ovu
rfadawang Ia.
12 Ira rfalak verin Ia ne,
“Kena urun! Ubu sa'i dawan
Ia. Tfadawang a'uk
Ia, tevek Ni dawan a

nlia munuk. Tran-
ing Ia, tevek Ni kaka'a
dawan, Ni ngrebat a,
ovu Ni fareta a. Tfalak
ne, 'Fara weninyai ta
Ubu.' Tfakaratat Ia
ovu talang a'uk Ia.
Kena urun."

13 Tamata isa ntali fareta
dawan avyai norat ya'a
ne, "Tamata ovi roru ravit
blawat ngangiar avyai
tamata aba, ovu rtali inba
rma?"

14 Ba ufalak verin ia ne,
"Ya'a wol uka'a, oa sa'i
mka'a." Nata ia nfalak
verin ya'a ne, "Tamata avyai
rbana lia roak amar ovi
Ubu nfadoku a ovu malinan
watan. Amar avyai rira sian
a dawan urun. Ira rtofi
roak rira ravit blawat ra na'a
Domba Yanan laran a ma
rangiar.*

15 Wean inyai bi rdiri Ubu
wan i ndoku ma nfareta
ngoran a, ma rfadawang Ia
ovan-amar na'a Ubu Ni Ra-
han Dawan falurut a. Ubu
i ndoku fareta wan yai veka
nwanar ira.

16 Ira veka wol rfarnuang
balafar ovu baroa roak, ovu
lera ngnea veka wol nkena
roak ira.

17 Ba Domba Yanan i na'a
wan i Ubu ndoku ma nfareta
fruan a, veka novun ira ma
nwanar ira. Ia veka nfa-
bana ira ma rti wear ulun i
nala vava'at.† Ia veka na'i
vatuk munuk lurira ra tali
matarira ra."‡

8

Domba Yanan a nkamsat segel nomor ifitu

1 Ti ma Domba Yanan yai
nkamsat segel nomor ifitu
yai, na wol afa isa vali ngoan
a na'a lanit ratan a, ka'a bi
menit vututelu.*

2 Nata usi'ik Ubu Ni
sansinir ifitu tali lanit ratan
rdiri Ubu wahan ralan a. Ia
nala tvuri, sasan lokat ira.

3 Ubu Ni sansinir liak isa
nma vali ma ti ndir-ebang
wan i rasnuri afa ovi voan
lolin verin Ubu. Ia ntaha
ngusi isa i rotu tali masa.
Rala ma rivun afa ovi ras-
nuri ma umarira voar lolin,
ma nfadoku ma neluk ni
persembahan verin Ubu. Ia
nala afa avyai ovu tamata
ovi rorang Yesus rira falurut
ra, ma rfadoku na'a wan i
rasnuri afa ovi voar lolin
avyai. Ira rotu wan yai
tali masa ma rfadoku na'a
wan i Ubu ndoku ma nfareta
ngoran a.

4 Rasnuri afa ovi voar lolin
avyai, ma uman a nafkoval
ma nrata ratan ovu tamata
ovi rorang Yesus rira falurut
ra. Afa avyai rtali sansinir
yai liman ralan a ma nrata
lahir Ubu wahan ralan a.

5 Nata sansinir yai nala ya-
faran ovi rna'a wan i rasnuri
afa ovi voar lolin na'a yai,
ma nfadoku na'a ngusi, beti
nvatuk yafaran yai nsuta
lanit ivavan ini. Ba dodung

* **7:14 7:14** Msi'ik Daniel 12:1, Matius 24:21, Markus 13:9, 2 Tesalonika 2:1-12. Ravit blawat ovi rangiar na'a ayat ini ihin a ne, Yesus laran a nfamerat roak tamata ovi rorang Ia. † **7:17 7:17** ***Wear ulun i nala vava'at*** na'a ayat ini ihin a ne, vava'at kakiwal. Msi'ik Yohanes 4:14 ‡ **7:17 7:17** Ubu veka naling vatuk munuk afa ovi rotu ma tamata ra rtuan susa, te ralarira ra lalau ma rvakar. * **8:1 8:1** Domba Yanan nkamsat segel nomor ifitu tali segel ra, na tbas roak na'a pasal 6.

a ngoan ma wean nangfefar,
ovu fitik a nyelar lilit lahir,
ovu vali ruru dawan na'a
lanit ivavan ini.

Ubu Ni sansinir ra tali
lanit ratan rafraik tvuri

6 Ba ti ma afa avyai roak,
na Ubu Ni sansinir ifitu tali
lanit ratan ovi rtaha tvuri
ifitu yai rasusan roak mane
rafraik tvuri ra.
7 Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan i nbana ula ia nafraik
lan ni tvuri a, na rvatuk lahir
da'ut es ovu yafu, nsileti ovu
lara nsuta lanit ivavan a.
Ba sepertiga lanit ivavan a
nlevur, ovu aa ra rlevur vali
ma wean inyai. Ngrova ovi
rva'at ra munuk lahir rlevur
vali.†
8 Sansinir i nomor irua
nafraik ni tvuri a, na afa
isa wean vuar dawan, ovu
nonga lalawatan ma rasba
vatuk nsuta tahat. Ba seper-
tiga tahat a lara watan,
9 ovu afwatan ovi rna'a
tahat ralan, sepertiga rmata
vali, ovu vali kabal ovi
rna'a tahat ratan a, sepertiga
rama'ar munuk.
10 Sansinir i nomor itelu
nafraik vali ni tvuri a, ba
nara dawan isa nleka tali
lanit ratan nsuta, ma ongan
a wean obor. Nara yai nleka
nsuta ma nkena lahir seper-
tiga oar ra ovu wear matan
ra.
11 Nara yai naran Apsin-
tus, ihin a ne, kfera. Ba
sepertiga tali wear ra munuk
kfera, ovu tamata ra rmata
ma dawan, tevek renu wear
i kfera roak yai.
12 Sansinir i nomor ifa'at
yai nafraik ni tvuri a, ma
wean i tamata rfar-visal lera,
vulan ovu nara ra. Ba seper-
tiga tali lera, vulan ovu nara
ra wol vanar. Amar na,
lera vanan sepertiga watan.
Ovan, na vulan ovu nara ra
vanarira sepertiga vali.
13 Nata usi'ik ovu urenar
lahir kyabila'a isa noru ma
karatat urun ia, ma nafwak
ma vain dawan urun ia
ne, “Sian urun, sian urun,
sian urun i lahir tamata
ovi mnya'a lanit ivavan ini,
tevek sansinir itelu veka
rafraik vali rira tvuri ra.”

9

Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan i nomor ilima nafraik
ni tvuri a

1 Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan i nomor ilima nafraik
ni tvuri a, na usi'ik nara
isa nleka roak tali lanit ma
nsuta lanit ini. Nara yai
ntaha kusi i rala roak verin
ia ma nvadil tivat matmatan
i bilaman urun a.
2 Nara yai nvadil tivat mat-
matan yai ni nulan a, ba
uman i ndata yai amafal ma
wean i tasnuri va'i ra. Uman
dawan yai nkoval lilit lahir
lanit ivavan ini, ovu nteri
vali lera a ma dedan watan.
3 Kabina ra rtali uman
dawan yai ralan a rma lanit
ivavan ini. Ubu nala ngrebat
verin kabina avyai, boma
rsikatan vali, wean katkatan
ra.
4 Ia nfalak verin ira ne,
“Deka myot-visal afa irubun
ra, ngrova ra ovu aa ra.
Na'uk myotu wawa'uk i
dawan na'a watan tamata

† **8:7 8:7** *Sepertiga* ihin a ne, lanit ivavan a tsiduk ia na'ut itelu.

ovi wol rira Ubu Ni faneak*
a na'a rearira ra.”
5 Ubu ntorung ma kabina
avyai rotu ma tamata avyai
rfarnuang wawa'uk, ti
naran vulan ilima, na'uk wol
rotu ma rmata. Wawa'uk
i rfarnuang tevek kabina
avyai, wean lahir wawa'uk i
tfarnuang na'ut i katkatan a
nkatan.
6 Tali vulan ilima yai, na
tamata avyai veka rdava
matmatan a, na'uk wol rdav-
nala. Ira vali inar ma rmata,
tevek wawa'uk yai, na'uk
wol rmat-nala.
7 Kabina avyai felarira ra
wean kuda ovi rasusan roak
ira mane rti rotu rihi. Na'a
ulurira ratan ra, na afa isa
wean kalulu masa i raja ra
ba'i raklulu, ovu waharira ra
wean tamata.
8 Rira vut ra wean vata
rira vut ra, ovu nifarira ra
dawan ovu ramneran ma
wean singa nifan ra.
9 Rteri buburira ra
ovu ravit i wean tma'an.
Manirira ra ngoar ma wean
kuda dur ovi rlia kareta ra
ma rafla mane rti rotu rihi.
10 Kikurira ra ramneran
ma wean katkatan kikurira
ra, ovu rira bisa a nangrebat.
Rira ngrebat nana'a kikurira
ra, ma rotu ma tamata ra
rfarnuang wawa'uk i sian
urun a, ti naran vulan ilima.
11 Ira rira raja isa, nfareta
ira. Raja yai, sansinir† i ntali
tivat matmatan i bilaman
urun ia yai. Ia naran irua
lahir; na'a vai Ibrani naran
a Abadon, na'a vai Yunani
naran a Apolion. Naran irua
yai ihirira ne, afa ovi rot-
visal afaka watan.
12 Sian urun i lahir hi ula
lalean a nkena lan roak lanit
ivavan a, nbosal roak. Fiang
ini sian urun i lahir, irua
veka rma vali.‡

Ubu Ni Sansinir tali lanit ratan i nomor inean nafraik ni tvuri a

13 Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan i nomor inean nafraik
ni tvuri a, na urenar vai isa
ntali wan i rotu tali masa
ni susun ifa'at a. Wan yai
ba'i rasnuri aa ovi voarira ra
lolin verin Ubu, na'a wahan
ralan a.
14 Vai yai nfalak verin Ubu
Ni sansinir yai ne, “Fwatalik
Ubu Ni sansinir ifa'at tali
lanit ratan i rkeak ira na'a
oar dawan Efrat!”
15 Ba Ubu Ni sansinir i
nomor inean yai nfatalik
Ubu Ni sansinir ifa'at yai, ma
veka rti ma rfedan sepertiga
tamata ovi rna'a lanit ivavan
ini. Ubu nfadoku roak ma Ni
sansinir avyai rfedan tamata
ra, na'ut amar, vulan, ovu
ta'un ovi nfadoku ma rotu a.
16 Ti ma wol urea roak
sansinir ifa'at yai, na urenar
vai isa nfalak ne, “Suldadu
juta ratut irua rdata rira
kuda ra ma rma ma rasdovu
ira.”
17 Nata wean i umifi, na'uk
wol utub-lufa ma urea vali
ne, tamata ovi rdata kuda
avyai, roru ravit tma'an ma
al rteri buburira ra. Ravit
avyai rira warna valvulin,

* **9:4 9:4** Ubu nala a'uk faneak yai verin tamata ovi rorang Ia. Msi'ik vali Wahyu 7:2, 3. † **9:11 9:11** Tafsiran boku rfalak ne, sansinir yai ntali nitdawan ma nfareta tivat matmatan a. ‡ **9:12 9:12** Tbas roak sian i nkena tamata ra na'a Wahyu 8:13.

biru wean tahat i na'a aletan, ovu wean vatu unil ovi ryadat urun a naran belerang. Kuda avyai ulurira ra wean singa, ovu yafu, yafuman ovu vatu belerang rtali vavarira ra rma murin.§

18 Sepertiga tali tamata ovi rna'a lanit ivavan ini rmata munuk. Ira rfarnuang rira wawa'uk ma rmata, tevek yafu, yafuman, ovu vatu belerang rkena ira.

19 Kuda avyai rira ngrebat tali sumarira ra ovu kikurira ra ma rvisal-rvasil tamata ra. Kikurira ra wean nifa ma ulurira ra rvisal-rvasil tamata ra.

20 Na'uk tamata ovi wol rmata tali sian dawan avyai, ira wol rahil obin ma rtalik tali rira salasilan ovi rotu ra. Ira wol rtalik ma rsangatur ma raraning nait sian ra ovu walut ovi rotu ovu limarira, tali masa, perak, tembaga, vatu, ovu aa. Walut avyai wol rsirea, wol rafrenar, ovu vali wol rbana ovu wol rfaduak lahir.

21 Ira rafena ma rahil ma rtalik tali rira sifedan ra. Ira rafena vali ma rtalik tali rira afa ovi rtaha ra te rira afnitu ra, ovu vali rafena ma rahil ma deka rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira. Rafena vali ma rahil tali rira barborin ra.

10

Yohanes nrea Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i ntaha buku lalulung

1 Nata urea Ubu Ni sansinir liak isa i nangrebat urun a, ntali lanit ratan nsuta. Mutan isa nkuma Ubu Ni sansinir yai, ovu lermida nvevar lilit ulun a. Ia wahan a nyadat ma wean lera, ovu ean a wean liri ovi rfangrebat rahan ra. Liri avyai ryadat ma wean yafu.

2 Ia ntaha velar watan buku lalulung i ko'u a na'a liman a. Ia ndiri ma ean mela nta tahat, na ean balit a nta vali lanun a.

3 Ia nafwak ma vain a dawan, wean singa vain a. Ia nafwak munuk, na dodung ifitu rvalat ia ovu vairira dawan.

4 Ti ma dodung nvalat nala fafitu, na mane utulis afa ovi nfalak ra, na'uk urenar vai isa ntali lanit ratan nma ma nfalak ne, “Deka fwalyawang afa ovi dodung avyai rfalak ra. Deka mtulis afa avyai!”

5 Ba usi'ik Ubu Ni Sansinir i ndiri tahat ovu lanun, ma nsikat liman mela nrata lanit.

6-7 Ubu notu lanit ovu lanit ivavan a, tahat ovu afa ovi rna'a ralan a, ovu Ia nva'at kakiwal. Ba Ubu Ni sansinir yai nala Ubu i sa'i dawan naran a ma al nafwaba ma nfalak ne, “Ubu wol nanaban roak, ba notu lahir afa ovi nfadoku roak a! Na'ut i Ubu Ni sansinir i nomor ifitu nafraik ni tvuri a, na Ubu veka notu lahir afa fanfonak ovi tamata ra wol rka'a, wean i nfalak lan roak verin nabi ovi rfamalik Ni vaivatul ra.”*

8 Vai i urenar tali lanit ratan yai nfalak vali verin

§ **9:17 9:17** Vatu belerang ini voan sian urun, ovu notu ma yafu ngnea urun.

* **10:6-7 10:6-7** Keluaran 20:11; Ulangan 32:40; Daniel 12:7; Amos 3:7.

ya'a ne, “Muti ma mala buku
lalulung i natvelar na'a Ubu
Ni sansinir i ndiri tahat ovu
lanun yai liman ralan a.”
9 Ba uti ma utuan Ubu Ni
sansinir yai ma era tali ia,
ma nala buku lalulung yai
verin ya'a. Ia nfalak verin
ya'a ne, “Mala ma muan
buku lalulung yai. Na'a
vavam ralan a, na laran a
manminak ma wean wenan
vahan,† na'uk veka notu ma
fwarnuang, na evum ralan a
kfera.”
10 Nata al roak buku lalu-
lung yai tali Ubu Ni sansinir
yai liman a, ma uan. Na'a
vavang ralan a, laran a wean
wenan vahan. Na'uk ti ma
utelas, na ufarnuang evung
ralan a kfera.
11 Ba nfangnanang ya'a
ma nfalak ne, “Oa musti
fwamalik ewal afa ovi Ubu
nfadoku roak verin tamata
ovi rtali bangsa rivun, ovu
rtali negara rivun, ovu raja
rivun, ovu vali rtali vai rivun
ovi rna'a lanit vavan a.”

11

*Ubu nsinir Ni nabi irua
ma rfalyawang afa ovi nfalak
ra*

1 Ubu Ni sansinir isa ntali
lanit ratan* nala aa etal isa,
wean takil i al rukur afa
verin ya'a. Ia nfalak verin
ya'a ne, “Muti ma mukur
Ubu Ni Rahan Dawan Falu-
rut a, ovu wan i ba'i ras-
nuri aa ovi voarira ra lolin
verin Ubu.† Mrekan vali
tamata ovi rfadawang Ya'a
na'a ralan eri.
2 Deka mukur lean dawan
i nlilit Ubu Ni Rahan Dawan
Falurut a,‡ tevek ala roak
verin tamata ovi wol rorang
Ya'a. Tamata avyai veka
rta sorat kota i nmerat urun
yai,§ ti naran vulan vutfa'at
rahin irua.
3 Ya'a veka ala ngrebat
verin Ning tamata irua i
rfamalik Ning vaivatul ra,
ma reluk roak kadaravit ovi
rotu tali kadut nur ma al
nfaturu ne, ralarira lalau
urun. Ira rarenar lahir tali
Ubu ma ti rfamalik verin
tamata ra, ti naran amar
rivun isa ratut irua vut-
nean.”*
4 Ning tamata irua yai, ira
wearira aa zaitun irua ovu
damar wan irua, ma rdiri
Ubu i nfareta lanit ivavan a
wahan ralan a.†
5 Wean tamata boku mane
rwi-rwa tamata irua yai, na
rira ngrebat ma yafu ntali
vavarira nti murin ma nas-
nuri munuk tamata ovi rira
sian ira. Ba tamata ovi mane
rotu sian ira veka rmata
munuk.
6 Ubu nala ngrebat verin
ira ma rotu ma wol da'ut,
na'ut i rfamalik Ni afa ovi
nfalak ra. Ira rira ngrebat
vali ma rotu ma wear na'a

† **10:9 10:9** Na'a vai Mala tfalak wenan vahan yai ne, *madu.* * **11:1 11:1** Wol lyawan na'a vai Yunani ne, iki nala aa etal yai verin Yohanes. Na'uk tafsiran etal dawan rfalak ne, Ubu te Ubu Ni sansinir nala aa etal yai. † **11:1 11:1** Terjemahan boku rfalak ne, Yohanes musti nukur wan i ba'i rasnuri rira korban ra verin Ubu. ‡ **11:2 11:2** Bis tfalak vali ne, Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a. § **11:2 11:2** Terjemahan boku rfalak kota i nmerat urun yai, nfaturu Yerusalem. * **11:3 11:3** Ini sama ovu vulan vutfa'at rahin irua. † **11:4 11:4** Msi'ik aa zaitun ovu damar wan irua na'a Zakharia 4:1-14

lara, ovu rotu ma sian afaka
watan nkena lanit ivavan
ini, na'ut inba watan, wean
i ralarira ra rfalak a.
7 Ti ma tamata irua
rfalyawang munuk roak afa
ovi Ubu nfalak ma musti
rfamalik, na afwatan sian
i veka ntali tivat matmatan
i bilaman urun ia yai veka
nangal nala ovu nfedan
tamata irua yai.‡
8 Matmatan avyai tenarira
ra rna'a watan linga'an
ralan na'a kota i rbaku rira
Duila'a na'a aa walwalur.
Tamata ra rira faliak na'a
kota yai ne, Sodom ovu
Mesir, tevek tamata ovi rleal
kota yai sian urun ira.§
9 Tamata tali arun ra
munuk, ahu ra munuk,
bangsa ra munuk, ovu vali
tali vai ra munuk, na'a lanit
ivavan ini veka rsi'ik tamata
matmatan avyai amar itelu
ovu amar isa ni lihir a.*
Ira munuk wol rtorung ma
rfadoku tamata matmatan
avyai na'a van ralan.†
10 Tamata ovi wol ro-
rang Ubu na'a lanit ivavan
a munuk, inar lolin urun,
tevek tamata irua i rarenar
lahir tali Ubu ma ti rfama-
lik Ni vaivatul ra, rmata
roak. Ba rotu snoba ma
ka'i rsivelik rangrangwaha,
tevek tamata irua yai wol
bisma rotu roak ma susa
dawan nkena ira.
11 Na'uk amar itelu ovu
amar isa ni lihir nelak roak,
na Ubu nal-ewal nan a verin
Ni tamata irua yai ma rva'at
ewal, ba rbatar ma rdiri. Ba
tamata ovi rsi'ik ira rbobar
urun i lahir.
12 Tamata irua yai rarenar
vai isa dawan urun tali lanit
ratan nma ma nera ira. Vai
yai nfalak ne, “Mya lanit
ratan ini!” Nata irua rarata
lanit ratan roak, ma mutan
ra rkuma ira. Tamata ovi
rira sian ira, rsi'ik i rarata a.
13 Na'ut inyai vali, na
brian munuk, ruru dawan
urun ma sepersepuluh kota
yai nama'ar. Tamata rivun
ifitu rmata lahir, tevek ruru
yai. Tamata liak ra rbobar
ma raruru lalean ira, ma
rtorung ma rfadawang Ubu
i na'a lanit ratan a.
14 Sian urun i lahir hi no-
rang i ula lalean a, nkena
roak lanit ivavan a, ma
nbosal roak. Na'uk, eka
msyi'ik! Sian urun i lahir
hi nomor itelu a veka nma
lahir.‡

Ubu Ni Sansinir tali lanit ratan i nomor ifitu nafraik ni tvuri a

15 Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan i nomor ifitu nafraik ni
tvuri a, na urenar sansinir
ovi rtali lanit ratan rangrihi
ma vairira dawan urun ma
rfalak ne, “Ba fiang ini, dida
Duila'a ovu Raja i ntevut
tamata ra tali rira salasilan
ra, nfareta munuk roak raja
ovi rna'a lanit ivavan ovu
rira tamata ra. Ia veka
nfareta, nata ti a wol ni wa-
han.”

‡ **11:7 11:7** Afwatan sian na'a ayat ini naktufan urun i lahir. § **11:8 11:8** Kota na'a ayat ini nfaturu kota Yerusalem. * **11:9 11:9** Amar itelu ovu amar isa ni lihir a, ihin a na'a vai Mala ne, *tiga setengah hari.* Msi'ik vali ayat 11. † **11:9 11:9** Lan ana, tamata ovi rna'a Israel rfadoku tamata matmatan ra na'a van ralan. Ira wol roving tamata matmatan ra, wean fiang ini totu. ‡ **11:14 11:14** Msyi'ik vali 8:13, 9:12.

16 Ba fareta dawan vutrua
rahin ifa'at ovi rdoku rira
kadera ra ma rfareta a, ma
rna'a Ubu wahan ralan a,
rsangatur ma rfadawang Ia.
17 Ira rfadawang Ia ma
rfalak ne,
"Ubila'a, amfalak fara
weninyai verin Oa,
tevek mdoku roak
fareta i Ni ngrebat a
dawan urun a, ovu
vali meluk raja ma
fwareta roak.
Ubila'a, Mu ngrebat a nlia
munuk. Fiang ini
Oa mna'a, ovu mna'a
roak na'ut i lanit iva-
van wol nana'a obin.
18 Tamata ovi wol rorang Oa
rangrova urun Oa.
Na'uk Mu amar a naran
roak ma fwaturu Mu
ngrova a, ma fwaleka
inukun verin tamata
matmatan ra, ovu
maval tamata ovi
rkarya verin Oa, rira
rala lolin ra.
Oa veka maval Mu nabi
ra ovu tamata ovi
fwili ra, ovu vali ovi
ba'i ralang Oa rira
rala lolin ra, velik ne
tamata avyai, ko'u te
dawan ira.
Mu amar a kena roak
ma fwedan tamata
ovi rvisal-rvasil lanit
ivavan ini."§
19 Ba Ubu Ni Rahan Dawan
Falurut i na'a lanit ratan
a natvadil, ovu bisma trea
vatvatat i rfadoku Ubu Ni
inukun vutu ovi nala roak
verin Musa yai. Nata, fitik a
nfitik ma nti watan roak veli,
ovu urenar dodung a ngoan
ma nir-nar. Ruru dawan ovu
da'ut es i dawan urun nsuta
vali.*

12

Vata ovu niftaltolar dawan

1 Ti nata usi'ik afa isa na'a
lanit i notu ma tamata ra
munuk rtalkaka. Vata isa
nala lera al nkuma ia ovu
ndiri vulan ratan a. Nara
vutu rahin irua rkuma ulun
a wean kalulu i raja ba'i
naklulu a.
2 Vata yai nbarlewan ma
ni amar kena roak ma nrali
ia, ba nfarnuang wawa'uk
dawan roak. Ia nafwak ma
vain a dawan urun.
3 Brian munuk, na usi'ik
afa liak isa na'a lanit. Afa yai
notu ma tamata ra munuk
rtalkaka. Afa i usi'ik yai, nif-
taltolar valvulin dawan isa i
ulun ifitu ovu ni ungar vutu
a. Kalulu i wean raja ba'i
naklulu sasan lokat ulun ra.*
4 Niftaltolar dawan yai
nala kikurn al nfari nara
ovi rna'a lanit sepertiga a,
ma nasba vatuk ira rsuta
lanit ivavan ini. Niftalto-
lar dawan yai ndiri vata i
mane nrali ia yai wahan
ralan a, boma wean i vata
yai nrali roak ia, na ntelas
lahir yanan a.
5 Ti ma vata yai nrali ia, na
yanan brana. Yanan brana
yai veka nfareta tamata ovi
rna'a lanit ivavan a munuk

§ **11:18 11:18** Mazmur 2:5, 110:5, 115:13.

* **11:19 11:19** Vatvatat i tbas na'a ayat ini nana'a Ubu Ni Rahan Dawan Falurut ralan a. Msi'ik Keluaran 25.

* **12:3 12:3** Niftaltolar yai wean nifa, na'uk dawan urun. Vai mala nfalak ne, *naga*. Na'a Wahyu ini, taltolar dawan yai ihin a ne, nitu ra rira raja a. Msi'ik vali Wahyu 20:2-3.

ovu fareta i nangrebat, wean
takil tma'an ni ngrebat a.
Taltolar yai mane ntelas
yanan brana, na'uk Ubu Ni
sansinir isa ntali lanit ratan
ntaha nala kasiko'u yai ma
novun Ia nti verin Ubu na'a
wan i ndoku ma nfareta.†
6 Ba vata yai nafla nti wan
lean vu dawan isa. Wan yai
Ubu nfadoku roak verin ia
ma nsi'ik ia, ti naran amar
rivun isa ratut irua vutnean.
7 Ti nata, vangoa-vanga
dawan na'a lanit ratan. Ubu
Ni sansinir tali lanit ratan i
naran Mikhael a ovu Ubu Ni
sansinir liak ra, rotu rihi ovu
niftaltolar dawan yai. Niftal-
tolar dawan yai, ni sansinir
ra tali lanit ratan‡ rlobang
vali ia, ma rangal Mikhael.
8 Na'uk Mikhael ovu Ubu
Ni sansinir ra rfaleka niftal-
tolar yai, ba rala'ing vatuk ia
ovu ni sansinir ra, ma wol
warira roak na'a lanit ratan.
9 Ira rvatuk roak niftal-
tolar dawan yai ovu ni
sansinir ra ma rsuta rna'a
lanit ivavan a. Niftaltolar
yai rfanara ia ne, Iblis te
nitdawan i nlabir waweang
tamata ra, ma rotu a'uk
salasilan ra.§
10 Nata urenar vai isa
dawan urun ia, ntali lanit
ratan nma. Vai yai nfalak ne,
“Amar ini, nitdawan wol
ndiri roak Ubu wahan
ralan a ma nfalak
sian ovu nmangadu
lalawatan ita ovu
terad a valid ra,
tevek Ubu nvatuk roak
ia tali lanit ratan, ma
nsuta lanit ivavan ini.
Ba fiang ini Ubu notu
linga'an ma nsikat
tamata ra tali rira
salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal. Ubu
nfaturu Ni ngrebat
a ma neluk raja ma
nfareta!
Raja i ntevut dida salasi-
lan ra nfaturu vali Ni
fareta a na'a lanit iva-
van a!
11 Terad-valid ra rfaleka roak
nitdawan a,
tevek Domba Yanan nmata
roak, ma laran a nvoat
al ntevut rira salasilan
ra, ovu vali wol rbo-
bar ma rmata,
na'uk rtafal ma rfamalik
Ubu Ni vaivatul ra
na'a Yesus.
Velik ne tamata rwi-rwa
te rfedan ira, na ira
rorang lalawatan Ubu.
12 Ba ovi mnya'a lanit ratan
munuk myotu inabira
lolin.
Na'uk sian urun i lahir verin
tamata ovi mnya'a
lanit ivavan ini, ovu
ovi mnya'a tahat ralan
veka mtyuan susa
dawan ila'a,
tevek nitdawan nana'a
roak wahabira ralan
a.
Ia wol ntahang nal ralan
roak, tevek nka'a roak
ne, ni amar mamahin
roak ma nwi-nwa
tamata ra.”

---

† **12:5 12:5** ***Fareta i nangrebat, wean takil tma'an*** ihin a ne, ia nangrebat ma ti nvisal-nvasil munuk tamata ovi rangal Ia. ‡ **12:7 12:7** Niftaltolar yai ni sansinir ra tali lanit ratan rangal lahir Ubu, ma rorang a'uk niftaltolar ovu nitdawan a. § **12:9 12:9** ***Nitdawan*** na'a vai Yunani ihin a ne, dawan i nvisal-nvasil tamata ovu sumarn. ***Nitdawan*** na'a vai Ibrani ihin a ne, dawan i nsiangal sian.

13 Ti ma niftaltolar dawan
yai nka'a ne, rvatuk roak
ia nsuta lanit ivavan ini,
na nlabas lahir vata i nrali
kasiko'u brana yai.
14 Ubu nala kyabila'a
manin dawan irua verin
vata yai, ma noru lahir ma
nti wan lean vu dawan.
Ba Ia nwanar ia, ti naran
varat itelu vulan inean.* Ba
niftaltolar dawan yai veka
wol nwi-nwa nala ia.
15 Na'uk niftaltolar dawan
yai nasburing wear dawan,
ma wean oar tali vavan nti
vata yai, boma notu ma
nfafofa ia.
16 Lanit ivavan a nlobang
vata yai, ba nngal vavan a
ma ntelas wear i ntali niftal-
tolar yai vavan nma.
17 Niftaltolar yai nangrova
urun vata yai, ba ti notu ma
vangoa-vanga dawan verin
vata yai yanan ra ovu ubun-
nusin ra. Vata yai yanan ra
ovu ubun-nusin ra rot-orang
afa ovi Ubu nfareta a, ovu
rfamalik afa ovi Yesus nfalak
ra ovu Ni ngrebat a.
18 Ba niftaltolar yai ndiri
watan ngur tavun.

13

*Afwatan sian i ula ia nvo-
tuk tali tahat*

1 Usi'ik vali afwatan sian
isa ntali tahat ralan ndata
ma nvotuk. Afwatan yai
ralan obin, ulun ifitu, ovu
ni ungar vutu a. Kalulu
i wean raja ba'i naklulu
na'a ungar avyai ratarira ra,
ba kalulu sasan lokat ungar
avyai. Rtulis vaivatul ovi
rfalak sian Ubu na'a ulurira
ratan ra.
2 Afwatan i usi'ik yai wean
sita dawan i naran macan
tutul, na'uk ean ra dawan
ma wean afwatan i rfarnara
ia ne, beruang. Vavan a
dawan ma wean singa. Nif-
taltolar dawan a nala ni
ngrebat i dawan a verin
ia, ovu kadera i ndoku ma
nfareta na'a, ovu vali nala
ni fareta dawan a ma irua
afwatan yai rtaha.

3 Usi'ik afwatan yai ulun
ra, na ulun isa namngala ma
dawan roak ma mane nmata
lahir, ba notu ma tenan
a sian, na'uk mngala yai
lolin ewal roak. Tamata ovi
rna'a lanit ivavan a rtalkaka
munuk, ma rorang afwatan
yai.
4 Tamata ovi rna'a lanit
ivavan ini rsangatur ma
raraning niftaltolar yai,
tevek nala roak ni fareta a
verin afwatan yai. Ira rsoak
vali verin afwatan yai ma
rfalak ne, “Iki ni dawan nlia
afwatan ini? Ovu vali iki
bisma nfaleka ia?”

5 Ubu ntorung ma afwatan
yai nfakaratat tenan a ma
nfalak sian Ia, ovu notu ma
afwatan yai nfareta, ti naran
vulan vutfa'at rahin irua.*
6 Afwatan yai nngal vavan
a ma nfalak sian Ubu. Ia
nfalak sian Ubu naran a,
ovu nfalak sian Ubu wan i
nleal a, na'a lanit ratan, ovu

* **12:14 12:14** Varat itelu vulan inean wean lahir vulun vutfa'at rahin irua, amar rivun isa ratut irua vutnean, te wean terjemahan boku na'a vai Mala rfalak ne, *satu masa dan dua masa dan setengah masa.* * **13:5 13:5** Msi'ik Daniel 7:7-8

vali ovi rna'a lanit ratan ra
munuk.
7 Ubu ntorung vali ma
afwatan yai nangal nala
tamata ovi rorang Yesus,
ma nfedan ira. Ia nfareta
tamata ovi rtali vai ra
munuk, ovu tali arun dawan
ra munuk, ovu vali bangsa
ra munuk, ovu vali negara
ra munuk na'a lanit ivavan
a.
8 Tamata ra munuk na'a
lanit ivavan ini rsangatur
ma raraning afwatan yai.
Na'uk tamata ovi Ubu ntulis
roak nararira ra na'a Ni
buku i rfanara ia ne, Buku
Vava'at Kakiwal a, wol rsan-
gatur ma raraning afwatan
yai. Na'ut i wol notu lanit
ivavan a obin, na Ia ntulis
roak nararira ra na'a buku
yai. Domba Yanan i tamata
ra rfedan roak Ia, Ni buku
yai.

9 Ba eka mryenar kikyai
ivar ini.
10 Tamata iki watan wean
i Ubu nfadoku roak ma
rna'a bu'i, na veka ra'abu'i
ira. Tamata iki watan wean
i Ubu nfadoku roak ma
nmata ovu nahin blawat i
namneran urun a, na ira
veka rmata vali ovu nahin
blawat yai. Ba wean in-
yai, na tamata ovi myorang
Yesus musti mtyahang nal
ralabira, tevek Ubu ralan
nfalak, ba myorang a'uk Ia.

Afwatan sian i nban-muri a nvotuk tali lanit ivavan

11 Nata usi'ik vali afwatan
sian isa, ntali lanit ivavan
a nma murin. Afwatan yai
ni ungar irua, wean domba
yanan ni ungar a, na'uk vain
a wean niftaltolar dawan
vain a.
12 Afwatan i ula ia yai
nsinir afwatan i nban-
muri a tali lanit ivavan a,
ma neluk ni sansinir. Ba
afwatan i nban-muri yai
nfabana munuk ngrebat i
tali afwatan i ula ia. Ia
nkiwal tamata ovi rna'a
lanit ivavan a munuk,
ma rsangatur ma raraning
afwatan i ni mngala sian
urun a, na'uk ni mngala a
lolin roak. Afwatan i ni
mngala lolin roak ia yai,
afwatan i ula ia.
13 Ba afwatan i nban-muri
yai, notu mujizat al nfaturu
ni ngrebat a. Ba na'a tamata
ra munuk waharira ralan ra,
na ia nfasuka yafu tali lanit
nsuta lanit ivavan ini.
14 Ubu ntorung ma
afwatan i nban-muri yai
notu mujizat na'a afwatan
i ula ia yai wahan ralan
a. Mujizat ini notu ma
afwatan i nban-muri yai
veka nlabir nala tamata ovi
rna'a lanit ivavan a. Ia
nsinir ma rotu walut isa
felan a wean afwatan i ula
ia yai, ma ralang ia. Rfedan
roak afwatan yai ovu nahin
blawat, na'uk nva'at ewal
roak.
15 Ubu ntorung vali ma
afwatan i nban-muri yai,
nafraik nan a nti walut yai
vavan a, ma nesa nala nan a
wean afwatan ovi rva'at ra.
Ba afwatan yai bisma nan-
grihi, ovu nfalak ma rfedan
tamata ovi wol rsangatur ma
rfadawang walut yai.
16 Afwatan i nban-muri
yai nsinir tamata ra munuk,
velik ne, tamata ko'u te

tamata dawan ira, tamata
ka'i te tamata kasian, ovu
vali tamata sansinir te wol
tamata sansinir ira. Ia veka
nkiwal ma rotu faneak na'a
limarira mela ra te rearira
ra.
17 Wean i tamata ra
wol rira faneak obin, na
wol bisma rfedi-rfaha afa.
Faneak yai tali afwatan i
ula ia yai naran, te nomor
i nfalak naran a.
18 Ita musti tfikir ma
blawat na'a afa ini. Wean
i tamata iki watan ni kaka'a
dawan, na ia musti nrekan
afwatan yai ni nomor a.
Tevek nomor i nrekan yai
ihin a ne, tamata isa naran a.
Nomor ratut inean vutnean
rahin inean.†

14

Domba Yanan ovu tamata ovi rorang Ia

1 Ya'a usi'ik vali ma urea
ne, Domba Yanan ndiri Vuar
Sion ratan a ovu tamata
rivun ratut isa rivun vutfa'at
rahin ifa'at* ovi rorang Ia.
Tamata avyai rira faneak
na'a roak rearira ra. Faneak
yai, Domba Yanan naran a,
ovu Yaman i Ubila'a naran a.
2 Urenar vai isa ntali lanit
ratan nsuta, wean saksakan
dodun te wean dodung
dawan. Vai i urenar yai
wean vali tamata ovi rma'in
kecapi.†
3 Tamata rivun ratut isa
rivun vutfa'at rahin ifa'at
rdiri wan i Ubu ndoku
ma nfareta ngoran a, ovu
afa ifa'at ovi rva'at ma
raling ma lolan watan
ira yai waharira ralan ra,
ovu vali fareta dawan ovi
rna'a inyai waharira ralan
ra. Ira rdedang dadedang
ngorva'an isa. Wol tamata
isa vali bisma nasahak nala
ma nka'a dadedang yai,
teran a'uk tamata rivun
ratut isa rivun vutfa'at rahin
ifa'at yai. Tamata avyai
Ubu ntevut roak ira, tali
tamata ovi rna'a lanit ivavan
a munuk.
4 Tamata avyai wearira
brana ovi wol rtuba ovu vata
obin, tevek rira vava'at ra
rmerat urun. Ira rorang
watan Domba Yanan yai ma
rti inba watan. Ubu ntevut
roak ira ma nala lan ira tali
tamata liak ra munuk na'a
lanit ivavan a. Ba wean i
tamata ra rala lan rira karya
enan tali rira va'i ihin ra
verin Ubu, na brana avyai
wearira vali inyai ma ula
lalean ira, ma reluk karya
enan verin Ubu ovu Domba
Yanan yai.‡
5 Tamata avyai wol rsik-
labir ovu wol rira sala
akataka.

Ubu Ni sansinir itelu tali lanit ratan rsuta ma rfaivar ne, Ubu mane nfaleka inukun verin tamata ra

6 Usi'ik vali ne, Ubu Ni
sansinir isa ntali lanit ratan
noru vali ma karatat urun ia.
Ia ntaha Ivar tali Ubu mane
nti nfaivar verin tamata ra
rtali arun dawan ra munuk,
ovu bangsa ra munuk, ovu

† **13:18 13:18** Yahudi rira nomor ra ihirira vali. Nomor ifitu ihin a ne, *sempurna* verin Ubu. Na'uk nomor ini, 666, ihin a ne, nangal lahir Ubu. * **14:1 14:1** Nomor ini: 144.000 † **14:2 14:2** Alat ini na'a vai Mala tfalak *kecapi* i ni tali rivun. ‡ **14:4 14:4** Buku tafsiran boku rfalak ne, brana 144.000 avyai wol rtuba ovu vata ovi wol awarira verin ira.

negara ra munuk, ovu vali
verin tamata rira vai ra
munuk na'a lanit ivavan a.
Ivar yai wol bisma tkati ia
ovu nana'a lalawatan.
7 Ubu Ni sansinir yai
vain dawan urun ia al
nfalyawang ivar yai. Ia
nfalak ne, “Mia musti
byobar Ubu ma fyalak ne,
‘O Ubu, Oa sa'i dawan Oa.
Amraning naram a, tevek
Mu amar a kena roak ma
veka fwaleka inukun verin
tamata ovi rna'a lanit ivavan
a munuk. Amraning ovu
amfadawang Oa, tevek motu
lanit a ovu lanit ivavan ini,
ovu afa ovi rna'a ralan a
munuk wean lanun, tahat
ovu wear matan ra munuk.’
”

8 Ubu Ni sansinir i nban-
orang i ula ia yai nma ma
nfalak ne, “Kota dawan
Babel nama'ar roak! Ubu
nukun tamata ovi rleal kota
yai, tevek rotu ma bangsa
ra munuk wol rorang Ubu.
Ira wearira lahir vata i
nfanavuk brana ra ovu
anggur, boma nfaleka ira ma
rot-orang rira ininan sian a,
ma rsifa ovu tamata ovi wol
awarira verin ira.”§

9 Ubu Ni sansinir i nomor
itelu norang vali ira ma
nfalak ovu vain dawan ne,
“Wean i iki nsangatur ma
nfadawang afwatan yai ovu
ni walut a, ovu rala roak
faneak na'a rean a te liman
a,*

10 na ia veka nenu Ubu Ni
anggur i nli'i roak na'a kobi
i nfaturu Ni ngrova a. Ia wol
nsileti anggur yai ovu wear,
ba nangrebat urun! Ia veka
notu ma rtuan susa dawan
ila'a na'a yafu, ovu vali vatu
belerang rkena ira. Ubu
nukun ira na'a Ni sansinir
ovi rna'a lanit ratan wa-
harira ralan ra, ovu Domba
Yanan yai wahan ralan a.†

11 Yafuman i notu susa
ma dawan ira yai, ongan a
wol ni wahan. Ba tamata
ovi rsoak verin afwatan yai,
ovu ni walut a, ovu vali
rotu afwatan felan a na'a
rearira ra ma neluk faneak
ne, veka rtuan susa dawan
ovan-amar, nata ti wol ni
wahan.”

12 Ba tamata ovi rorang
Yesus musti rtahang nal
ralarira na'a rira susa ra. Ira
musti rot-orang afa ovi Ubu
nfalak ra, ovu rorang Yesus
ovu ralarira urun.

13 Nata urenar vali vai
isa ntali lanit ratan nfalak
ne, “Mtulis vaivatul ini:
Amar ini ovu amar ovi veka
rma, na Ubu veka naflahar
tamata ovi veka rmata, tevek
ralarira urun ma rorang
Duila'a.” Ubu Ni Roh nfalak
ne, “Kena! Ia naflahar
ira ma veka ralarira lolin
watan, ovu ryari ira tali rira
karya aleman ra ovu afa ovi
susa ra. Ubu veka naval rira
rala lolin ra, tevek rorang
urun Ia.”

---

§ **14:8 14:8** Yeremia 51:7 nfamalik vali kota Babel. Tamata ra bisma renu anggur ma ranavut, wean watan renu tuat ma ranavut. * **14:9 14:9** Afwatan na'a ayat ini ntali tahat ralan. Msi'ik 13:1. † **14:10 14:10** Anggur na'a buku ini nfaturu Ubu Ni ngrova a. Na'ut i Yohanes ntulis surat ini, tamata ra ba'i rala anggur ma al rfonak fanenu i kfera kfuran, te laran a wean alanu (*racun*). Ayat ini nfamalik vali yafaran i vai Mala nfalak *belerang.*

Faneak na'a amar i lanit ivavan a veka nmamu ma Ubu nukun tamata ra

14 Usi'ik vali mutan ngangiar isa, ovu afa isa felan a wean i ntali Ubu ma neluk tamata ndoku mutan yai ratan a. Ia naklulu kalulu masa i wean raja ra ba'i raklulu, ovu ntaha nahin ko'u mneran i ba'i rala al rafdiar a.‡
15 Nata Ubu Ni sansinir liak isa vali ntali Ni Rahan Dawan Falurut nma murin. Ia vain dawan urun ma nfalak verin Ia i ndoku mutan ratan yai ne, "Mala mu nahin ko'u yai ma mufdiar kikyai. Fiang ini na'ut fadiar roak, tevek afa ovi rna'a lanit ivavan ramtaha munuk roak."§
16 Ba Tamata i ndoku mutan ratan yai nala Ni nahin ko'u i ba'i rala al rafdiar yai, ma ndiar lahir lanit ivavan a.
17 Ubu Ni sansinir liak isa vali ntali Ni Rahan Dawan Falurut i na'a lanit ratan yai nma murin. Ia ntaha vali nahin ko'u mneran isa, nahin yai ba'i rala al rafdiar.
18 Ba Ubu Ni sansinir liak isa vali i nfareta yafu na'a wan i rasnuri aa voan lolin verin Ubu, ntali inyai nma. Ia vain dawan urun ma nfalak verin sansinir i ntaha nahin ko'u mneran yai ne, "Mala mu nahin yai ma mlorat kikyai anggur vuan ovi rna'a lanit ivavan a, tevek vuarira rwavar roak."
19 Ba sansinir yai nfasuka Ni nahin yai nsuta lanit ivavan a, ma nlorat lahir anggur vuan ovi rna'a lanit ivavan a. Nata nasba vatuk anggur avyai nti wan i rotu ma al raramat anggur ra na'a. Wan yai nfaturu ne, Ubu nangrova urun tamata ovi rotu afa ovi sian ra.
20 Raramat anggur avyai na'a kota murin, na lara nava ma wean oar na'a afa i rala ma al raramat yai, ma ni blawat a, kilometer ratut itelu, ovu laman a nlabas meter irua.*

15

Ubu Ni sansinir tali lanit ratan ifitu, ovu inukun ovi mane rvisal roak lanit ivavan ini

1 Ti nata usi'ik afa isa vali na'a lanit ratan. Afa yai nfabriang tamata ra munuk ovu notu ma rtalkaka. Urea Ubu Ni sansinir ifitu tali lanit ratan. Ira rtaha inukun ifitu. Inukun avyai wean lahir Ubu Ni ngrova a. Afa avyai rvotuk, beti rfaturu ne, Ubu Ni ngrova a roak rok na'a lanit ivavan ini.*
2 Usi'ik munuk afa avyai, na urea vali afa isa wean tahat. Afa yai nyadat ma wean kaca nsileti yafu. Na'a tahat i wean kaca yai nelan

‡ **14:14 14:14** Tamata ra ba'i rala nahin ko'u mneran al rafdiar na'a Tnebar. Na'uk na'ut i Yohanes ntulis ini, tamata ra rala *sabit* al rafdiar. Msi'ik vali Daniel 7:13. § **14:15 14:15** Ubu Ni Rahan Dawan Falurut na'a ayat ini nfaturu, Rahan Dawan Falurut i na'a lanit ratan a. * **14:20 14:20** Ni blawat a, kilometer ratut itelu na'a vai Yunani nfalak blawat a 1.600 *stadia*. Laman a nlabas meter irua. Na'a vai Yunani, na laman a, ratan kuda nirun a. * **15:1 15:1** Inukun ifitu na'a ayat ini sam lahir ovu Ubu Ni inukun ra munuk.

ana, urea vali tamata ovi
uturira roak afwatan sian
i nvotuk lan roak, tevek
rafena ma raraning ia. Ira
rafena ma rfadawang ni wa-
lut a, ovu rafena vali ma
rfadoku nomor i rala ma
rotu faneak na'a tenarira ra.
Tamata ovi uturira rdiri ma
rtaha kecapi lokat ira. Afa
avyai Ubu nala roak verin
ira.†
3 Ira rdedang Musa ovu
Domba Yanan rira dadedang
ra. Musa neluk tamata
sansinir verin Ubu. Ira
rdedang ne,
"Duila'a, Oa i Mu ngrebat a
nlia munuk. Ubu, afa
ovi motu ra lolin urun,
ovu notu ma tamata
ra munuk rtalkaka.
Oa meluk Raja ma fwareta
bangsa ra munuk na'a
lanit ivavan a.
Afa ovi motu ra kena ovu
rmalola lalawatan.‡
4 Iki wol nbobar Oa ta
Duila'a?
Iki wol nfalak ne, 'Sa'i
dawan Oa, ma amran-
ing ovu amfadawang
Oa.' Oa a'uk ralam
a sa'i nmerat urun ta
Duila'a.
Tamata ovi rna'a lanit
ivavan a munuk veka
rma ma rsangatur ma
raraning Oa, tevek
fwaleka inukun ovi ni
malolan a, ovu afa ovi
motu ra kena munuk."
5 Ti ma rdedang munuk,
na urea befak isa wean
wan i Musa nfadoku Ubu Ni
inukun ra na'a. Befak yai
natvadil watan na'a Ubu Ni
Rahan Dawan Falurut i na'a
lanit ratan ralan a.
6 Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan ifitu ovi rtaha inukun
ifitu yai, rvotuk tali Ubu Ni
Rahan Dawan Falurut yai
rma. Ira roru ravit blawat
ovi rmerat urun i naran
lenan, ovu vanarira ryadat
watan. Rira afa isa wean
syal masa sasan lokat ira ma
rveva na'a buburira ra.
7 Nata tali afa ifa'at ovi
rva'at ma raling ma lolan
watan ira yai, isa nala ngusi
masa ifitu verin Ubu Ni
sansinir avyai, sasan lokat
ira. Ngusi avyai rsa'a Ubu Ni
ngrova a. Ubu nva'at, nata ti
wol ni wahan a.
8 Ba Ubu Ni Rahan Dawan
Falurut i na'a lanit ratan
yai, nngora lahir ovu yafu-
man i nfaturu Ubu vanan
i nfitik nyadat, ma felan
lolin urun ovu Ni ngrebat a.
Inukun ifitu i tali sansinir
ifitu yai wol roak obin, na
wol tamata isa vali bisma
nti Rahan Dawan Falurut yai
ralan a.

16

Ubu Ni ngusi ovi rsa'a Ni ngrova

1 Ya'a urenar vali vai isa
ntali Ubu Ni Rahan Dawan
Falurut, ngoan dawan urun
ia. Ia nfalak verin Ubu Ni
sansinir tali lanit ratan ifitu
ovi rna'a inyai ne, "Miti ma
byoak afa ovi na'a bira ngusi
ifitu yai ma rsuta lanit iva-
van a. Afa ovi rna'a ngusi

† **15:2 15:2** Afwatan sian yai nvotuk lan roak na'a Wahyu pasal 13. ‡ **15:3 15:3** Msyi'ik Keluaran 15:1-18. Dadedang i nabi Musa ntulis yai, nfamalik Ubu ntevut tamata Yahudi ra, ovu vali nfamalik Domba Yanan a. * **16:1 16:1** Ubu Ni Rahan Dawan Falurut na'a ayat ini nana'a lanit ratan.

avyai ralarira ra, inyai Ubu
Ni ngrova a.”*
2 Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan i ula lalean a, nvoak
afa i nana'a ni ngusi a nsuta
lanit ivavan a, ba kanvisul
ovi sian urun a rdata na'a
tamata ovi rala afwatan sian
yai ma neluk faneak na'a ira,
ovu tamata ovi rsangatur ma
raraning ni walut a. Kan-
visul avyai felar sian ovu
rwa'uk urun.†
3 Ba Ubu Ni sansinir tali
lanit ratan i nomor irua
nvoak afa i nana'a ni ngusi
a nsuta tahat ralan, ba
tahat nana'a lahir lara, wean
tamata matmatan i nakivut
roak vahan a, ba afa ovi
rva'at na'a tahat ralan a
rmata munuk lahir.
4 Ba Ubu Ni sansinir tali
lanit ratan i nomor itelu
nvoak afa i nana'a ni ngusi
a, nsuta oar ralan ra ovu
wear ulun ra munuk, ba oar
ra ovu wear ulun ra munuk
rna'a lahir lara.
5 Urenar Ubu Ni sansinir
tali lanit ratan i nfareta wear
ra munuk nfalak ne,
“O Ubu, afa ovi motu ra
rmalola lalawatan.
Oa a'uk ralam a sa'i
nmerat urun. Fiang
ini Oa mna'a, ovu
mna'a roak na'ut
i lanit ivavan wol
nana'a obin.
Mu inukun ra kena munuk,
ovu wol msiklabir
na'a inukun ovi
fwaleka verin tamata
ra.
6 Tamata ovi rna'a lanit
ivavan rfedan roak
Mu nabi ra ovu
Mu tamata ovi rira
vava'at ra rmalola.
Ba inovan ma mli'i lara ma
renu ma neluk inukun
verin ira, tevek Mu
tamata ra lararira ra
rvoat roak ma rmata.”
7 Urenar vali vai isa ntali
wan i ba'i rasnuri rira kor-
ban a nfalak ne,
“O Ubila'a, Oa Mu ngrebat a
nlia munuk.
Mu inukun ovi fwaleka
ra kena ovu rmalola.”
8 Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan i nomor ifa'at nvoak
afa i nana'a ni ngusi a nti
lera a, ba lera ntafal ma
ngnea ila'a matan. Ubu
ntorung ma nala yafu i tali
lera yai al nasnuri tamata ra.
9 Tamata ra ratyoli munuk
lahir, tevek lera ni ngnea
a wean yafu, ba rear rfa-
soba Ubu naran a, tevek Ni
ngrebat ma nfasuka inukun
sian avyai. Tamata rafena
ma rahil ma rtalik tali rira
salasilan ra, ovu rafena ma
rfadawang Ia.
10 Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan i nomor ilima nvoak
afa i nana'a ni ngusi a
na'a afwatan sian‡ yai, ni
kadera i ndoku ma nfareta a.
Ba dedafafyat nsoru munuk
lahir afwatan yai ni fareta
ralan a, ovu tamata ra ka'i
rkaras earira ra, tevek rfar-
nuang wawa'uk i sian urun
a.
11 Ba rear rfasoba Ubu
i na'a lanit ratan a, tevek
rira wawa'uk a dawan da'in
ovu rira kanvisul ra, na'uk
wol rahil ma rtalik tali rira
salasilan ovi rotu ra.

† **16:2 16:2** Afwatan sian na'a ayat ini, inyai afwatan tali Wahyu 13:1-10.
‡ **16:10 16:10** Tafsiran rivun rfalak ne, afwatan sian na'a ayat ini sama ovu i na'a ayat 2 na'a pasal ini.

12 Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan i nomor inean nvoak
vali afa i nana'a ni ngusi a
ma nsuta oar dawan i naran
Efrat, ba oar yai nakreti
ma near lahir, ma neluk
linga'an verin raja ovi rtali
lihir timur a rma.§
13 Ya'a usi'ik vali nait sian
itelu felarira ra wean ngar-
ngara. Nait sian isa ntali
niftaltolar dawan yai vavan
ralan nma, ovu isa ntali
afwatan sian i nban-muri yai
vavan a, ovu vali isa ntali
nabi i nsiklabir sian.*
14 Nait sian avyai ba'i
rotu afa ovi raling ma lolan
watan ira, ovu vali rti ma
rasdovu munuk raja ovi
rna'a lanit ivavan a ma veka
rotu rihi dawan. Rotu wean
inyai na'a Ubu i Ni ngrebat a
nlia munuk, Ni amar dawan
a.†
15 Duila'a Yesus nfalak ne,
“Eka mryenar. Ya'a veka
uma wean tamata barborin
ma ufabriang tamata ra,
tevek wol rka'a amar i uma.
Ubu naflahar tamata ovi
rsi'ik ma lolin afa ovi rotu ra
na'a lanit ivavan a. Tamata
avyai wean tamata ovi rsi'ik
ma lolin rira kadaravit ra
vali, boma wol rban-faluhu
ira ovu wol rfama'it tenarira
ra na'a tamata ra waharira
ralan ra.”
16 Nata nait sian itelu yai
rasdovu raja ra na'a wan isa
i rfanara ia na'a vai Ibrani
ne, Harmagedon‡.
17 Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan i nomor ifitu nvoak afa
i nana'a ni ngusi a na'a lanit
a. Ba vai dawan isa ntali
wan i Ubu ndoku ma nfareta
na'a Ni Rahan Dawan Falu-
rut ralan i na'a lanit ratan
a nma ma nfalak ne, “Roak,
rok.”
18 Ba fitik ra rfitik ovu
dodung nafnunur, ovu vali
ruru dawan urun i lahir
na'ut inyai. Tali na'ut i Ubu
notu tamata ra na'a lanit
ivavan a, ruru i wean inyai
wol tatuan lahir obin.
19 Ba kota dawan i naran
Babel, nablihir lahir na'ut
itelu, ovu kota ovi rna'a lanit
ivavan munuk rama'ar. Ubu
wol nablufang kota Babel
yai, ba nkiwal ira ma renu
anggur inukun i nli'i roak
na'a kobi i nfaturu Ni ngrova
a.
20 Nuhu ko'u ovu nuhu
dawan ra rtebar munuk, ovu
wol trea roak vuar ra.
21 Da'ut van ra ratnemu
ma wean es ma lemarira ra,
kil vutlima, rleka rtali ratan
a rsuta. Da'ut es yai nta'i
tamata ra, ba rear rfasoba
Ubu, tevek inukun i nala
verin ira yai dawan da'in
roak.

17

Vaivatul kamkuma na'a inukun dawan verin vatlean

§ **16:12 16:12** Raja ovi rtali lihir timur veka rma ovu rira suldadu ra ma rotu rihi. Wol angangal verin ira ma rma, tevek oar nakreti ma near lahir. * **16:13 16:13** Tafsiran ra rfalak ne, afwatan sian i norang niftaltolar dawan na'a ayat ini, sama ovu afwatan sian i ntali tahat ma nbana ula ia, na'a Wahyu 13:1-2. Nabi i nsiklabir sian na'a ayat ini, ihin a ne, afwatan sian i nban-muri ntali lanit ivavan ma nvotuk lan roak, na'a Wahyu 13:11-17. † **16:14 16:14** Tafsiran rivun rfalak ne, “Ubu Ni amar dawan” yai ihin a ne, amar i Ubu veka nukun lanit ivavan munuk. ‡ **16:16 16:16** 2 Raja-raja 23:29; Zakharia 12:11

1 Nata Ubu Ni sansinir
isa tali sansinir ifitu i rtaha
ngusi avyai, nma ma nfalak
verin ya'a ne, “Mwa ini. Ya'a
veka ufaturu verin oa na'a
Ubu Ni inukun i nala verin
vata i tamata ra rka'a roak
ne, vatlean ia. Vata yai
wean kota dawan i ndok-
ebang oar rivun nelarira ra.
2 Raja ovi rna'a lanit iva-
van rsifa tia ma watan
ovu tamata ovi wol awarira
verin ira na'a kota yai. Ira
rotu ma tamata ra munuk
na'a lanit ivavan wol ro-
rang Ubu. Ira wearira lahir
vata i nfanavuk brana ra
ovu anggur, boma nfaleka
ira ma rot-orang ni ininan
sian a, ma rsifa tia ma watan
ovu tamata ovi wol awarira
verin ira.”*
3 Ubu Ni Roh nfareta ya'a,
ovu Ubu Ni sansinir yai
novun ya'a ma uti wan lean
vu dawan. Na'a wan yai,
na usi'ik vata isa ndoku
afwatan i navuli urun a,
tetan ratan a. Vaivatul ovi
rfalak sian Ubu rsoru lahir
afwatan i ulun ifitu ovu ni
ungar vutu a.†
4 Vata yai neluk kadaravit
ungu ovu valvulin. Bakreat
ovi rna'a tenan a boku tali
masa, ovu vali vatu per-
mata ovi fyawarira urun a,
ovu mutiara ra. Ia ntaha
kobi masa isa na'a liman
a. Kobi yai nngora lahir
ovu vata yai ni afa sian ovi
notu ra, tali ni ininan sian a.
Afa avyai ngra-ngrodi urun,
tevek nsifa tia ma watan ovu
brana ovi wol awarira verin
ia.
5 Na'a rean rtulis roak vai-
vatul fanfonak ovi rfalak ne,
“Vatlean ra ovu afa ngra-
ngrodi ovi rna'a lanit iva-
van ini renarira verin kota
dawan Babel.”
6 Usi'ik, na vata yai
nanavut ovu lara i ntali Ubu
Ni tamata ovi rorang Ia.
Rfedan tamata avyai, tevek
rorang Yesus ovu rfamalik
Ni vaivatul ra.

Na'ut usi'ik ia, na utalkaka
urun i lahir.

7 Ba Ubu Ni sansinir yai
nfalak verin ya'a ne, “Notu
afakinimi mtalkaka i? Ya'a
veka ufalyawang afa fan-
fonak i ntali vata yai, ovu
afwatan i vata yai ndoku
tetan ratan a. Afwatan yai
ulun ifitu ovu ni ungar vutu
a.
8 Afwatan i msi'ik yai, lan
ana, nana'a roak, na'uk fi-
ang ini wol nleal roak. Ia
veka nvotuk ewal tali tivat
matmatan i bilaman urun
ia yai, ma veka namwear
watan. Ba na'a lanit ivavan
ini, na tamata ovi nararira
ra, wol rna'a Buku i nvuat
tamata ovi rira vava'at kaki-
wal nararira ra, na ira veka
rtalkaka lahir. Na'ut i Ubu
ntulis tamata avyai nararira,
na Ia wol notu lanit ivavan
obin. Ira veka rtalkaka,
tevek rsi'ik afwatan i lan
nana'a, ovu fiang ini wol

* **17:2 17:2** Tamata ra rotu a'uk afa ovi sian ra, ma rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira. Na'a ayat ini, afa yai neluk gambaran ma nfaturu ne, tamata ra rban-tamuri Ubu ma rorang roak walut ra, te ubu liak, te metan ra ma wol rorang roak Ubu, ovu wol rkamlabir Ia. Msi'ik vali Wahyu 14:8, 17:4, 18:3, 19:2; Yehezkiel 6:9; Yesaya 23:17; Yeremia 51:7 † **17:3 17:3** Ita tbas roak afwatan ini na'a Wahyu 13:1-10.

nleal, na'uk veka nvotuk
ewal.
9 Ita musti tfikir ma blawat
na'a afa ini. Afwatan ulun
ifitu yai ihin a, vuar ifitu i
vata yai ndoku a. Ulun ifitu
yai ihin a vali, raja ifitu.
10 Tali raja ifitu yai, na
ilima rmata roak. Fiang ini
isa nana'a ma nfareta obin,
na isa vali wol nfareta obin.
Ba wean i nma, na ia veka
nfareta vali, na'uk ni fareta
wol mnanat.
11 Afwatan i lan ana,
nana'a roak yai, na'uk fiang
ini wol nleal roak, veka
nvotuk ewal ma neluk raja
nomor iwalu. Ni afa ovi notu
ra wean vali raja ifitu liak ra.
Ubu nfadoku roak ma veka
ramwear munuk.
12 Ungar vutu ovi msi'ik
roak yai rfaturu raja vutu i
wol rfareta obin. Ira veka
rira ngrebat ma reluk raja,
na'uk rfareta jam isa watan
ovu afwatan yai.
13 Raja vutu avyai ra'an
vai isa ma rlobang afwatan
yai. Ira ra'an vai isa ma rala
rira ngrebat ovu rira fareta
a verin afwatan sian yai.
14 Ira veka rotu rihi ovu
Domba Yanan a, na'uk
Domba Yanan veka nfaleka
ira, tevek Duila'a Ia verin
dua ra munuk, ovu Ia neluk
Raja verin raja ra munuk. Ia
ovu Ni tamata ovi rorang Ia
yai veka uturira. Ni tamata
avyai, Ubu nfili roak ira,
ovu nera ira, tevek rot-orang
lalawatan afa ovi Ia nfalak
ra."
15 Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan yai nfalak vali verin
ya'a ne, "Wear ovi msi'ik
munuk roak yai, vatlean‡
yai ndoku ratarira ra. Inyai
nfaturu tamata rivun tali
inba watan, bangsa rivun,
negara rivun ovu vali
tamata ra rtali vai rivun.
16 Ungar vutu i msi'ik roak
yai ovu afwatan valvulin§
yai wol inar lahir vatlean
yai. Ira veka rala munuk
ni metan ra, beti rfaluhu ia,
ma ra'an vata yai ihin a ovu
rasnuri ia na'a yafu.
17 Ubu Ni Roh nfalyawang
roak ralarira ra ma rot-
orang afa ovi Ubu ralan
nfalak a, ovu ra'an vai isa
ma rala rira fareta ra verin
afwatan yai, ti naran i Ubu
nfakena Ni vaivatul ra.
18 Vata i msi'ik roak ia yai,
inyai kota dawan i nfareta
raja ovi rna'a lanit ivavan ini
munuk."

18

Babel nama'ar

1 Nata usi'ik ewal, na Ubu
Ni sansinir liak isa vali ntali
lanit ratan nsuta. Ni ngrebat
a dawan urun, ovu vanan
a nfitik nyadat ma notu
ma lanit ivavan ini lyawan
urun.
2-3 Ia nafwak ma vain a
dawan urun ma nfalak ne,
"Kota dawan Babel nama'ar
roak! Kota dawan
Babel nama'ar roak,
tevek tamata ovi rna'a
kota yai ralan a rotu
ma bangsa ra munuk

‡ **17:15 17:15** ***Vatlean yai ndoku*** na'a ayat ini ihin a ne, ia nfareta tamata rivun. Vatlean sam lahir ovu tamata ovi rna'a kota Babel a. § **17:16 17:16** Ungar vutu ovu afwatan valvulin yai rfaturu raja vutu ovi veka rfareta ovu ia.

na'a lanit ivavan wol
rorang Ubu.
Tamata ovi rna'a kota yai
wearira lahir vata i
nfanavuk brana ra
ovu anggur, boma
nfaleka ira ma rot-
orang ni ininan sian
ma rsifa tia ma watan
ovu tamata ovi wol
awarira verin ira.
Raja ovi rna'a lanit i vavan
a munuk rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi
rna'a kota yai, velik ne
wol awarira verin ira,
ovu vali tamata ovi rfedi-
rfaha afa na'a lanit i
vavan ini rka'i, tevek
ni ininan sian i mane
ni munuk afa ovi
fyawar a.
Ba kota dawan yai nama'ar
roak,
ma nitu ra ovu nait sian ra,
rturat roak na'a kota
yai,
ovu vali kota yai neluk wan
fanfonak verin manut
nangan ovi tamata ra
rkasiri ovu wol inar
lahir ira.”

4 Urenar vali vai liak isa
ntali lanit ratan. Vai yai
nfalak ne, “Ning tamata
ovi rorang Ya'a, byan-talik
kikyai kota ini! Deka my-
orang rira salasilan ra, boma
sian i veka nkena kota yai
wol nkena mia.
5 Ba kota yai ni salasilan
ra, wean i rsita'i teta roak
ma nrata naran lanit ratan,
ovu Ubu wol nablufang afa
sian ovi notu ra.
6 Myotu sian kota yai,
wean i lan a notu sian
roak bira tamata ra. Mia
musti myotu ma sian a nrahi
nala farua verin ia na'a
afa ovi notu ra. Sian i
verin kota yai wean kobi
i nvua anggur kfera-kfuran.
Anggur yai msyileti ma ni
kfera-kfuran a nrahi nala
farua tali anggur i nala verin
tamata liak.*
7 Myotu lahir ma nfar-
nuang wawa'uk i dawan
urun a, ma inovan ovu ni
kaka'i a ovu ni kul dawan
ma nfakaratat tenan a. Ia
nfikir na'a ralan ne, ‘Ya'a
ufareta wean ratu, ya'a wol
varu ya'a, ovu vali ya'a
ufena lahir ma ralang lalau.’
8 Ba afa avyai rotu mi
na'a amar isa watan, na sian
ovi dawan urun i lahir yai
veka rma lahir. Sian avyai
wean suhut aleman, lalau i
dawan urun ia a, ovu vali
lafar dawan. Yafu dawan
veka narang kota yai, tevek
Ubila'a Ni ngrebat a dawan
ma nukun ia.
9 Na'a lanit i vavan ini,
na raja ovi rsifa tia ma
watan roak ovu tamata ovi
rna'a kota yai, velik ne wol
awarira verin ira. Raja avyai
vali rka'i roak ovu kota yai,
ba veka rvakar ma rfaktanit
ia na'ut i rarea yafu i nas-
nuri kota yai uman a.
10 Ira veka rdiri ma raroa
ila'a ira, tevek rbobar ni
inukun i sian urun yai ma
rfalak ne, ‘Ya'i yo. Sian
urun i lahir, sian urun i lahir

* **18:6 18:6** Tafsiran ra rfalak ne, ***mia*** na'a ayat ini ihin a ne, Ubu nsinir Ni sansinir tali lanit ratan, te raja vutu ovi rvotuk na'a Wahyu 17:16, ma rotu sian Babel a. Msi'ik vali Yeremia 50:29, Mazmur 137:8.

Babel, kota dawan eri. Kota
Babel eri kota i nangrebat
urun a, na'uk jam isa watan,
na mu inukun i ntali Ubu
ka'i nkena roak oa!'
11 Tamata ovi rfedi-rfaha
afa na'a lanit ivavan ini
rvakar urun ia lahir, ovu
vali wol tamata roak ma
rfaha rira afa ovi rfedi ra.
12 Wol tamata roak ma
rfaha masa ovu perak, vatu
masmasa i fyawan urun a,
ovu mutiara, maloli lolin i
naran lenan a ovu maloli
ungu, maloli sutra i mas-
masa ovu maloli valvulin i
wean lara. Wol tamata roak
ma rfaha aa voan lolin ra,
afa rivun ovi rotu tali gaja
nifan a, afa rivun ovi rotu
tali aa ovi fyawan urun a,
afa ovi tali tembaga, tali
tma'an, ovu marmer.†
13 Wol tamata roak ma
rfaha rira aa lolin ovi man-
minak ra, afa ovi voar lolin
ra munuk, mur ovu ke-
menyan, anggur, ngul za-
itun, mangal i manminan
urun a ovu gandum, sapi,
domba, kuda, garobak, ovu
tamata sansinir, ovu vali
tamata nan a.
14 Tamata ovi rfedi-rfaha
afa avyai veka rfalak verin
Babel ne, 'Afa ovi ralam
nfalak ra rmamu roak, ovu
mu afa ovi fyawan urun ovu
ryadat tia ma watan, wol
rleal munuk roak. Oa veka
wol mtuan roak afa avyai.'
15 Tamata ovi rfedi-rfaha
afa avyai rka'i roak, tevek
rfedi rira afa avyai verin
Babel. Ira veka rdiri ma
raroa ira, tevek rbobar Babel
ni inukun i nkena ia yai.
Ira veka rvakar ma ralarira
lalau urun,
16 ma rfalak ne, 'Ya'i yo.
Sian urun i lahir Babel, kota
dawan yai. Lan ana, ia
ba'i neluk a'uk maloli i lolin
naran lenan, maloli ungu
i fyawan urun a, maloli
valvulin i navuli ma wean
lara ma felan a lolin buas,
maloli ovi rdamur ira ovu
masa, ovu vatu masmasa ovi
fyawarira urun a, ovu vali
mutiara.
17 Na'uk jam isa watan,
na metan rivun avyai veka
rmamu lahir!'

Tamata i ntaha fareta na'a
kabal, ovu ni tamata ovi
rkarya na'a kabal, ntafal vali
tamata ovi rafnavul kabal a,
rdiri ma raroa ira.
18 Na'ut i rsi'ik yafu i
narang Babel uman a, na
ralarira lalau ma rfalak ne,
'Kota ba ma wean kota
dawan ini?'
19 Ba ira rala kfuan ma
relik na'a ulurira ra ma al
nfaturu ne, ralarira lalau
urun, beti rvakar ma rafwak
ila'a matan ma rfalak ne,
'Ya'i yo, sian urun i lahir
kota dawan eri. Ni metan a
notu ma tamata ovi rira ka-
bal ra rka'i. Na'uk na'a jam
isa watan, na ni afa avyai
wol rleal munuk lahir!'
20 Ba Ubu Ni sansinir tali
lanit ratan nfalak ne, 'Ba ovi
mnya'a lanit ratan munuk
myotu inabira lolin, tevek
Babel nama'ar roak! Fara
inabira lolin watan tamata
ovi bira vava'at ra rmalola,
ovu Ni rasul ra ovu Ni nabi
ra! Ubu nfaleka roak inukun
verin kota yai, tevek ni afa

† **18:12 18:12** Vatu masmasa i fyawan urun na'a vai Mala tfalak ne, *permata.*

sian ovi notu verin mia.’ ”
21 Nata Ubu Ni sansinir
ngrebat isa tali lanit ratan
nsikat vatu dawan isa ma
nasba vatuk nti tahat ralan
ma nfalak ne, “Ubu veka
nala ngrebat dawan i wean
ini a, ma nkama'ar kota
dawan Babel, wean ya'a
usba vatuk vatu dawan ini
ma wol trea roak ia.
22 Na'a kota yai ralan a,
tamata ovi rma'in kecapi,
te rafraik flo'its ovu rafraik
tvuri ra, te ovi rdedang ra,
wol rotu roak afa avyai.
Tukan ra, ovu ovi ba'i rbutar
slaru na'a vatu ra wol rleal
roak.
23 Tamata ra wol rarea
damar yeban, ovu wol
rarenar afa ngoan roak tali
snobsifa. Kota dawan yai
ntuan inukun dawan, tevek
tamata ovi rfedi-rfaha afa
na'a inyai rka'i lia munuk
na'a lanit ivavan, na'uk
rlabir tamata ra ovu rira afa
ovi rtaha ra te afnitu ra, ma
tamata ra rotu a'uk afa ovi
sian ra.
24 Tamata ovi rna'a kota
yai rfedan roak nabi ra
ovu tamata ovi rorang Ubu.
Tamata ovi tamata Babel
rfedan munuk roak ira na'a
lanit ivavan ini, lararira ra
na'a vali inyai.”‡

19

Dadedang tali lanit ratan ma raraning Ubu, tevek Ia not-visal roak kota Babel

1 Ti ma Ubu Ni sansinir
tali lanit ratan i ni ngrebat
dawan yai nangrihi munuk,
na urenar afa ngoan dawan
isa ma wean tamata rivun
ila'a vairira na'a lanit ratan
ma rfalak ne,
“Tfadawang Ubu, tevek
Ia notu linga'an ma
nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma
dida vava'at kakiwal.
Tfadawang Ubu tevek
Ni dawan* a ovu Ni
ngrebat a.
2 Ubu Ni inukun ovi nfaleka
ra kena munuk, ovu
rmalola.
Ia nukun kota i rfanara ia
ne, Vatlean. Ia not-
visal lanit ivavan a
ovu ni salasilan ra, ma
tamata ra rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi
wol awarira verin ira.
Ubu nukun roak kota Ba-
bel ma inovan ovu
rira afa sian ovi rotu
ra, tevek tamata ovi
rna'a kota yai rfedan
roak Ubu Ni tamata
sansinir ra.”
3 Tamata rivun avyai
rfalak ewal vali ne,
“Traning Ubu, tevek yafu
dawan i nlevur kota
dawan yai uman a
veka nafkoval ma wol
ni wahan.”
4 Ba fareta dawan vutrua
rahin ifa'at, ovu afa ifa'at
ovi rva'at ma raling ma lolan
watan ira† yai, rsangatur ma
raraning Ubu i ndoku na'a
wan i nfareta. Ira rfalak ne,

‡ **18:24 18:24** Tamata Babel ra rfedan tamata ovi rorang Ubu tali wan rivun na'a lanit ivavan. * **19:1 19:1** Terjemahan boku rfalak ne, Ubu vanan i nfitik nyadat ma felan a lolin urun. Vai mala nfalak ne, *kemuliaan.* † **19:4 19:4** Ita tbas roak ***fareta dawan vutrua rahin ifa'at***, ovu ***afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira*** yai, na'a Wahyu 4:4, 6.

"Kena urun! Tfadawang Ubu!"
5 Nata vai isa vali ntali wan i ndoku ma nfareta yai nfalak ne,
"Fyadawang Ubu!
Mia munuk tamata ovi myeluk Ubu Ni tamata sansinir ra ovu ovi myalang Ia, fyadawang Ia!
Tamata ko'u te tamata dawan, mryaning Ia!"

Mya ma totu inad lolin al tfadawang Ubu

6 Ya'a urenar ewal vali afa isa ngoan a wean tamata rivun ila'a vairira, ma ngoan a wean saksakan dodun ovu wean dodung nafnunur, ma rfalak ne,
"Tfadawang Ubu, tevek Ia Duila'a i nfareta munuk afakataka.
7 Mya ma totu inad lolin ma traning Ia,
tevek Domba Yanan Ni amar a naran roak ma nsifa.
Vata i mane nsifa a, nasusan munuk roak afakataka ma nsa'a Ia.‡
8 Ba noru ravit marmerat i vanan nfitik nyadat.
Ravit yai rotu tali maloli masmasa i naran lenan, ma Ubu nala roak verin ia.
Ravit yai nfaturu tamata ovi rorang Ia rira afa kena ovi rotu ra."§
9 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan yai nfalak ewal vali verin ya'a ne, "Mtulis wean ini: Ubu naflahar tamata ovi rasweang ira ma rovu na'a Domba Yanan Ni snobsifa." Ia ntafal vali ma nfalak ne, "Vaivatul ovi kena urun, tevek rtali Ubu."
10 Ba usangatur lahir na'a Ubu Ni sansinir yai wahan ralan a, tevek mane uraning ia. Na'uk ia nfalak ne, "Deka motu wean inyai! Ya'a ini eluk sansinir vali verin Ubu, wean watan oa ovu teram a valim ovi rfamalik Ubu Ni vaivatul ra na'a Yesus. Ba msangatur ma mraning a'uk Ubu! Tevek tamata ovi rfamalik Ni vaivatul ra na'a Yesus, na ira rarenar lahir tali Ubu Ni Roh ma rfamalik wean nabi ra rfamalik."*

Kuda ngangiar isa ovu Ia i ndoku tetan ratan a

11 Nata ya'a usi'ik lanit ratan natvadil ma urea kuda ngangiar isa. Ia i ndoku kuda yai tetan ratan a naran: "Tamata i not-orang lalawatan afa ovi nfalak ra, ovu Kena Ia." Ia nfaleka inukun verin tamata ra, ovu vali notu rihi ovu Ni musu ra, ovu ni malolan a.
12 Matan wean lahir yafongan, ovu kalulu i wean raja ba'i raklulu, rivun ila'a na'a ulun ratan a. Rtulis vaivatul isa na'a tenan a, ovu wol tamata isa nka'a vaivatul yai; Ia a'uk sa'i nka'a.
13 Ia noru ravit blawat i rsovu roak na'a lara, ovu

‡ **19:7 19:7** Domba Yanan yai, Yesus Kristus. Ia nsifa ovu Awan a, nfaturu ne, Yesus Kristus Ni vava'at isa roak ovu tamata ovi rorang Ia. § **19:8 19:8** Maloli i rotu na'a ravit yai, vai Mala nfalak ne, *lenan.* Maloli yai fyawan urun. * **19:10 19:10** Tafsiran boku rfalyawang ayat ini ne, wean i tamata boku rfamalik Yesus, na inyai, Ubu Ni Roh nasdai roak na'a ralarira ra ma rfamalik Ni vaivatul ovi rarenar lahir tali Ia na'a Yesus.

rfanara ia ne, “Ubu Ni Vai-
vatul ra.”†
14 Suldadu ovi rna'a lanit
ratan rorang Ia. Ira rata
rdoku kuda ngangiar sasan
lokat ira, ovu vali lokat
ira roru ravit marmerat.
Ravit avyai rotu tali maloli
masmasa ngangiar i naran
lenan.
15 Nahin blawat i namn-
eran urun ntali vavan ralan
nma murin. Ia veka nala
nahin blawat yai al nfaleka
munuk bangsa ra, ovu veka
nfareta ira ovu takil tma'an.
Ia veka nramat anggur i
nfaturu Ubu Ni ngrova a
na'a wan i ba'i raramat
anggur na'a. Ia nukun orang
lahir afa ovi Ubu nfalak ma
notu ra, ma al nfaturu Ubu
Ni ngrebat i nlia munuk a. Ia
veka nfaturu Ni ngrova a ma
al nukun tamata ovi rotu afa
ovi sian ra.
16 Na'a Ni ravit blawat a
ovu na'a sahin a, rtulis nara
ini, “Ia neluk Raja verin raja
ra munuk, ovu Duila'a Ia
verin dua ra munuk.”
17 Nata usi'ik Ubu Ni
sansinir isa ntali lanit ratan
ndiri lera ratan a. Ia nafwak
ma vain a dawan urun, ma
nfalak verin manut nangan
ovi roru ma karatat ira ne,
“Mya ma misdovu mia na'a
ini, ma myovu vali snoba
dawan i Ubu notu a.
18 Mya, boma mian raja
ihirira ra, ovu vali tamata
ovi rfareta suldadu ra ihirira
ra. Mya ma mian vali
suldadu ovi rangrebat urun
ihirira ra, ovu vali rira
kuda ra ihirira ra. Mia
veka mian vali tamata ra
munuk ihirira ra, velik ne
tamata avyai ko'u te dawan
ira, tamata sansinir te wol
tamata sansinir ira.”
19 Ubu Ni sansinir yai
nfalak munuk wean inyai,
beti usi'ik vali afwatan sian‡
i nangal Ubu. Afwatan sian
yai nasdovu munuk raja ovi
rna'a lanit ivavan, ovu rira
suldadu ra ma rotu rihi ovu
Ia i ndoku kuda tetan ratan
a, ovu Ni suldadu ra vali.
20 Ba rtaha nala lahir
afwatan sian yai, ovu nabi
siklabir§ i notu faneak na'a
afwatan yai wahan ralan a.
Ni afa siklabir ovi notu ra,
nlabir nala munuk tamata
ovi rotu roak faneak na'a
rearira ra, ovu vali tamata
ovi rsangatur ma raraning
afwatan dawan yai ni wa-
lut a. Nata rvatuk fava'at
afwatan yai ovu nabi sik-
labir yai rti yafu wan i wean
tahat. Yafu yai ngnea urun
i lahir, tevek ngnea yai ntali
belerang.
21 Ba Ia i ndoku kuda yai
tetan ratan a, nala Ni nahin
blawat i namneran a, ntali
vavan nma murin, ma al
nfedan munuk afwatan yai
ni suldadu ra. Ba manut
nangan ra rma ma ra'an
tamata ovi rmata roak yai
ihirira ra, ma evurira rveda
urun i lahir.

20

Rkeak nitdawan varat rivun isa

1 Usi'ik vali ne, Ubu Ni
sansinir isa tali lanit ratan

† **19:13 19:13** ***Ubu Ni Vaivatul ra*** nfaturu lahir Yesus. ‡ **19:19 19:19** Msi'ik vali Wahyu 13:1-10, 17:11-14. § **19:20 19:20** Msi'ik Wahyu 13:11-17

nsuta. Ia ntaha kusi isa
na'a liman ralan. Kusi yai
verin tivat matmatan i bila-
man urun, ovu ntaha kakeak
dawan i rotu tali tma'an.
2-3 Ubu Ni sansinir yai
ntaha lahir niftaltolar
dawan i itrana roak ia yai
ma nkeak ia. Niftaltolar
yai, rfanara ia ne, Iblis
te nitdawan. Ubu nkeak
niftaltolar yai ovu kakeak
tma'an ma nasba vatuk
ia na'a tivat matmatan i
bilaman urun a, beti nkus
teri tivat matmatan yai, ovu
notu faneak ma al nfaturu
ne, wol bisma rvadil. Ia
nana'a inyai, ti naran varat
rivun isa, boma wol nlabir
waweang roak tamata ovi
rna'a lanit ivavan ini. Ba
ti naran varat rivun isa yai
nbosal, beti rfatalik ia, na'uk
ni amar ra wol mnanat roak.
4 Nata usi'ik kadera ovi
rna'a lanit ratan ra, ovu
tamata ovi rdoku kadera
avyai ratarira ra. Ubu nala
ngrebat verin ira ma rfareta
ovu rfaleka inukun verin
tamata ra. Ya'a usi'ik vali
tamata ovi rmata roak rira
roh ra; rva'at kakiwal ovu
Ubu. Tamata avyai lan
ana, rvangal ira ma rmata
roak, tevek ralarira urun
ma rfamalik Yesus, ovu rot-
orang Ubu Ni vaivatul ra. Ira
wol rsangatur ma ra raran-
ing afwatan sian yai ovu ni
walut a. Ira vali wol rtorung
ma afwatan yai notu faneak
na'a rearira ra ovu limarira
ra. Ubu nfava'at ewal ira ma
rfareta ovu Kristus, ti naran
varat rivun isa.*
5 Na'uk tamata matmatan
liak ra wol rva'at obin.
Wean i varat rivun isa yai
nbosal, beti Ubu nfava'at
ewal ira. Ini betfasa ma Ubu
nfava'at tamata matmatan
ra.
6 Matmatan ovi Ubu
nfava'at lan ini, ira uturira
ovu Ubu nfil-aling ira, tevek
rorang urun Ia. Tamata
avyai veka wol rtuan
matmatan roak, ihin a ne,
matmatan farua yai wol
nkena ira. Na'uk ira rkarya
wean mela falurut verin Ubu
ovu Kristus. Ira veka rfareta
ovu Kristus na'a Ni Fareta a,
ti naran varat rivun isa.†

Ubu nukun nitdawan

7 Wean i varat rivun isa
yai nbosal roak, na Ubu Ni
sansinir tali lanit ratan yai
veka nfatalik nitdawan tali
wan i rkeak ia.
8 Ba ia veka nti ma nlabir
waweang tamata ovi rna'a
lanit ivavan a munuk ovu
vali tamata ovi rna'a negara
ovi rfanara ira ne, Gog ovu
Magog. Nitdawan nasdovu
ira ma rotu rihi. Ira rivun
ila'a matan ira, ma wean
ngur na'a tahat nelan.‡
9 Ba rti munuk lanit iva-
van a, ovu rbelat lilit kota
i Ubu nlobang urun, wan i
Ni tamata rleal. Tamata ovi
rorang Ia rleal inyai. Na'uk
yafu nsuta tali lanit ratan ma
nasnuri munuk lahir tamata
sian avyai.

---

* **20:4 20:4** Afwatan sian na'a ayat ini sama ovu afwatan sian i nvotuk na'a Wahyu 13:12. † **20:6 20:6** Matmatan farua veka tbas na'a 20:14, 21:8. Ihin a ne, wan i yafu nonga lalawatan. ‡ **20:8 20:8** Msyi'ik Yehezkiel 38-39 i nfamalik Gog ovu Magog. Gog ovu Magog yai rira musu Ubu ovu rangal urun Ia.

10 Ba rasba vatuk nit-
dawan i nsiklabir sian yai,
ma nti nana'a wan i yafu
nonga lalawatan, tevek
ngnea yai ntali belerang.
Afwatan sian a ovu ni nabi
siklabir a rna'a vali wan
yai, ma ira munuk veka
rfarnuang wawa'uk i dawan
urun a ovan ovu amar, nata
ti wol ni wahan.§

Ubu nukun tamata sian ra

11 Nata urea wan isa i
dawan ovu nangiar, ovu
urea vali Ia i ndoku wan yai
ma nfareta. Na'ut i nvotuk
ana, lanit ratan ovu lanit
ivavan wol rleal lahir ovu
wol rvotuk roak.
12-13 Urea vali tamata mat-
matan ovi Ubu nfava'at ewal
ira, rdiri wan i Ia ndoku ma
nfareta, ngoran a. Tamata
avyai lan ana tamata dawan
ira, na boku vali tamata ko'u
ira watan. Tamata ovi rmata
roak na'a tahat ralan, ovu
vali tamata ovi rmata roak
ma rna'a wan i matmatan ra
rna'a, rma munuk ma rdiri
wan i Ia ndoku ma nfareta,
ngoran a. Ba rvadil buku
ovi rtulis tamata matmatan
ra munuk rira afa ovi rotu
roak ra, boma Ubu nfaleka
inukun lokat ira ma ino-
van ovu rira afa ovi rotu
ra, wean afa ovi ntulis roak
na'a buku avyai ralarira ra.
Rvadil vali buku liak isa i
rfanara ia ne, buku i Ubu
ntulis roak tamata ovi rira
vava'at kakiwal nararira ra.
Buku yai rfanara ia ne, Buku
Vava'at Kakiwal.
14-15 Ubu nasba vatuk
munuk tamata matmatan
ovi wol ntulis nararira ra
na'a Ni buku vava'at yai, ma
ti rna'a wan i yafu nonga
lalawatan a, ma ngnea urun.
Ba tamata matmatan ra
ovu wan i matmatan ra
rna'a wol rleal roak, tevek
tamata ovi nararira wol
rna'a buku vava'at a, Ubu
nasba vatuk munuk roak ira
rti yafu ralan i rfarnara ia
ne, matmatan farua.

21

Lanit ivavan ngorva'an ovu lanit ratan ngorva'an

1 Usi'ik munuk afa
avyai, na urea lanit iva-
van ngorva'an ovu lanit*
ngorva'an. Lanit ivavan ovu
lanit a mnanat a, rmamu
roak, ovu tahat a wol nleal
vali roak.
2 Ba usi'ik kota i nmerat
urun ma rfanara ia ne,
Yerusalem ngorva'an, nsuta
tali lanit ratan. Kota yai
ntali Ubu ma lolin buas ma
wean vata i rung a reluk
roak ia ovu ravit lolin, tevek
ni brana mane nma roak.
3 Urenar vali vai dawan
isa ntali wan i Ubu ndoku
ma nfareta a nma. Vai yai
nfalak ne, "Fiang ini, Ubu
wan i nleal a nana'a roak
wan i Ni tamata ra rleal a,
ba Ia nana'a ovu ira. Ira
rsoak ma rfadawang a'uk
Ubu, tevek rira Duila'a verin
Ia.
4 Ia veka na'i vatuk munuk
lurira ra tali matarira ra.
Tamata ra veka wol rmata
roak. Tamata ralarira ra
wol lalau roak, te wol rvakar

§ **20:10 20:10** Afwatan sian na'a ayat ini felan wean sita dawan (13:1-10) ovu ni nabi siklabir felan wean domba i ni ungar irua (13:11-17). * **21:1 21:1** Lanit ngorva'an te lanit ratan ngorva'an a.

roak, ovu wol rfarnuang
wawa'uk roak. Afa avyai
rlia rmamu munuk roak."
5 Nata Ia i ndoku wan i
nfareta a nfalak ne, "Ya'a
veka otu ma afakataka
munuk ngorva'an." Ia
nfalak vali verin ya'a ne,
"Mtulis vaivatul ovi, tevek
vaivatul ovi kena urun, ovu
tamata ra bisma rorang
lahir."
6 Ia nfalak ne, "Afakataka
munuk roak rok. Ya'a ini
Alfa ovu Omega, ihin a
Ya'a ula lalean Ya'a ma otu
afakataka munuk, ovu Ya'a
vali veka ubana marmuri
lalean, ma ufakena munuk
afa avyai. Tamata ovi inar
urun ma rka'a Ubu wean
tamata ovi rabroa ra, na
veka al wear tali wear matan
i nvua vava'at a ma renu,
ovu ufalak ma wol rbahir.†
7 Tamata iki watan wean i
norang Ya'a ma nangal nala
afa ovi sian ra, na veka ni
munuk afa ovi ufalak roak
yai. Ya'a veka eluk Ubu
verin ia, ovu vali ala ia ma
neluk yanak.
8 Na'uk tamata ovi rafla
talik tali rira inorang a
verin Ya'a tevek rbobar,
tamata ovi wol rorang Ya'a,
tamata ovi rotu a'uk afa ro'i-
ra'i ra, tamata ovi rsifedan,
tamata ovi rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol
awarira verin ira, tamata
ovi rtaha afa te rotu rira
afnitu ra, tamata ovi rsan-
gatur ma raraning walut ra,
ovu tamata ovi rsiklabir ra
munuk, na veka ukun ira
ma rna'a yafu wan i wean
tahat. Yafu yai ngnea urun
ia lahir, tevek ngnea yai ntali
belerang. Afa yai rfanara ia
ne, matmatan farua."

Yerusalem ngorva'an

9 Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan ifitu‡ avyai, rtaha
ngusi ifitu ovi rngora ovu
inukun ifitu ovi rban-muri
lalean a. Tali Ni sansinir
ifitu avyai, na isa nma ma
nfalak verin ya'a ne, "Mwa
ini, ya'a mane ufaturu vata
i Domba Yanan veka nala ia
ma neluk awan, verin oa."
10 Ubu Ni Roh nfareta
ya'a, ovu Ubu Ni sansinir
yai novun ya'a ma uti vuar
dawan isa ni tutul a. Na'a
inyai, na Ubu Ni sansinir yai
nfaturu verin ya'a Ubu Ni
kota i nmerat urun i rfanara
ia ne, kota Yerusalem. Kota
yai ntali Ubu ma nsuta tali
lanit ratan.
11 Ubu vanan i nfitik nya-
dat a notu ma kota yai nya-
dat ma wean vatu masmasa
i warna hijau i fyawan a,
naran yaspis. Kota yai nya-
dat, ma wean kaca ngan-
giar i vanan urun ia, naran
kristal.
12 Kota yai vali ni tembok a
dawan urun ovu karatat. Ni
falfolat ila'a vutu rahin irua,
ovu vali Ubu Ni sansinir
vutu rahin irua tali lanit
ratan, rwanar falfolat avyai.
Rtulis Israel rira arun dawan
vutu rahin irua nararira ra
na'a falfolat avyai ratarira
ra.
13 Tembok dawan i nbana
lihir timur a, ni falfolat ila'a
itelu. Tembok dawan i

† **21:6 21:6** Alfa ovu Omega avyai huruf i nbana ula lalean ovu huruf i nbana marmurin lalean na'a ejaan vai Yunani. ‡ **21:9 21:9** Msi'ik Wahyu pasal 16.

nbana lihir varat a, ni falfolat ila'a itelu vali. Tembok dawan i nbana lihir tranan, ni falfolat ila'a itelu vali. Tembok dawan i nbana lihir marmar, ni folfalat ila'a itelu vali.

14 Kota yai ni tembok dawan a, rfadiri na'a vatu dawan vutu rahin irua. Vatu avyai rala ma al rfangrebat tembok dawan yai. Na'a lokat vatu avyai, na rtulis Domba Yanan Ni rasul vutu rahin irua nararira ra.

15 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nangrihi nulu ya'a ntaha takil masa ma al nukur kota yai ovu ni tembok dawan, ovu vali ni falfolat ila'a ra.

16 Kota yai ni blawat a, ovu ni ngluar a, wear isa watan. Ubu Ni sansinir yai nukur kota yai ovu ni takil a, ma nka'a lahir ne, ni blawat a kilometer rivun irua ratut ifa'at; ni karatat wean lahir ni ngluar ovu ni blawat a.§

17 Tembok dawan yai ni amafal a, labir mane meter vutnean. Ukuran i Ubu Ni sansinir notu ini, wean vali i tamata ra rotu a.*

18 Tembok dawan yai rotu tali vatu masmasa i fyawan urun a, naran yaspis. Afa ovi rna'a kota yai ralan a munuk, rotu tali masa i nyadat wean kaca.

19 Rdamur vatu ovi rala ma al rfangrebat tembok dawan yai, ovu vatu masmasa ovi fyawarira urun felarira ra munuk. Rdamur lan ovu vatu masmasa i naran yaspis. Vatu masmasa nomor irua yai, naran nilam. Vatu masmasa nomor itelu yai, naran mirah, ovu vatu masmasa nomor ifa'at yai, naran zamrud.†

20 Vatu masmasa i fyawan nomor ilima yai naran unam. Vatu masmasa nomor inean yai, naran sardis. Vatu masmasa nomor ifitu yai, naran ratna cempaka. Vatu masmasa nomor iwalu yai, naran beril. Vatu masmasa nomor isi yai, naran krisolit. Vatu masmasa nomor vutu yai, naran krisoparis. Vatu masmasa nomor vutu rahin isa yai, naran lazuardi. Vatu masmasa nomor vutu rahin irua yai naran kecubung.‡

21 Rotu mutiara sasan lokat falfolat ila'a vutu rahin

§ **21:16 21:16** Vai mala nfalak ne, kota yai ni blawat, ni ngluar ovu ni karatat a 12.000 stadia. Snain a, nomor ini wean *gambaran* te *kiasan* watan. * **21:17 21:17** Tembok dawan yai ni amafal a na'a vai Yunani ne, 144 *hasta*. Tafsiran boku rfalak ne, tembok dawan yai ni karatat 144 *hasta.* † **21:19 21:19** Vatu masmasa i naran yaspis ni warna hijau; vatu i naran nilam ni warna hijau wean na'a malmolan wahan; vatu i naran mirah ni warna ngangiar; vatu i naran zamrud ni warna hijau i wean ngrova. ‡ **21:20 21:20** Vatu masmasa i naran unam ni warna valvulin ovu ni kosit ra rangiar; vatu masmasa i naran *sardis* ni warna valvulin, kusan te nvur wean mu'u tantunun; vatu masmasa i naran *ratna cempaka* nyadat ma warna kuning i wean masa; vatu masmasa i naran *beril* ni warna hijau biru vali; vatu masmasa i naran *krisolit* ni warna kuning i nyadat urun ia; vatu masmasa i naran *krisoparis* ni warna hijau ma wean aa ni imun matan, te mu'u ni tavtuvul; vatu masmasa i naran *lazuardi* ni warna wean kfuan; vatu masmasa i naran *kecubung* ni warna ungu.

irua yai. Linga'an i na'a kota
yai, rotu tali masa mnga'un
i wean kaca i nyadat urun a.

22 Ya'a wol urea Rahan
Dawan Falurut a na'a kota
yai, tevek Ubila'a i Ni ngre-
bat nlia munuk, ovu Domba
Yanan a nkati roak Rahan
Dawan Falurut a.§
23 Kota yai wol nperlu ma
lera ovu vulan nyeba ia,
tevek Ubu vanan i nfitik
nyadat a ma felan a lolin
urun, ntal ma lyawan roak.
Domba Yanan nyeba vali ma
wean damar.*
24 Bangsa ovi rna'a lanit
ivavan a munuk, veka rbana
na'a vanan i nfitik nyadat
yai ralan a. Raja ovi rna'a
lanit ivavan ini, veka rtaha
rira metan ra rti kota yai.
25 Falfolat ila'a ovi rna'a
inyai, veka ratvadil watan
ma wol rfolat ira, tevek ovan
wol nana'a roak inyai.
26 Bangsa ovi rna'a lanit
ivavan a rira afa ovi lolin
ra munuk, ovu metan ra
munuk rtaha rti kota yai
ralan a.
27 Na'uk afa sian ra wol bis
lahir ma rti kota yai ralan a.
Tamata ovi rotu a'uk afa ro'i-
ra'i ra, ovu tamata ovi rsik-
labir ra wol rti nala ralan.
Tamata ovi Ubu ntulis roak
nararira ra na'a Ni buku i
rfanara ia ne, Buku Vava'at
Kakiwal a, ira watan sa'i rti
kota yai ralan a.

22

Oar i nvua vava'at

1 Nata Ubu Ni sansinir tali
lanit ratan yai nfaturu vali
verin ya'a na'a oar i ngar-
lina ma wean tatal ma nya-
dat. Wear na'a oar yai nvua
vava'at. Wear yai nava tali
Ubu ovu Domba Yanan wan
i rdoku ma rfareta yai nma.
2 Oar yai nava oli linga'an
i na'a kota yai ralan a. Aa i
nvua vava'at a, ndiri oar yai
ni lihir mela ovu balit a. Aa
yai vuan nala favutu rahin
irua na'a varat isa, ba lokat
vulan, na vuan fasa. Tamata
ovi rtali lanit ivavan munuk
rala aa yai roan ra ma al rotu
ma lolin ewal ira tali rira
suhut ra.*
3 Tamata te afaka watan
ovi Ubu near nfasoba lan
roak ira, wol rna'a roak
kota yai ralan a. Ubu ovu
Domba Yanan wan i rdoku
ma rfareta veka nana'a in-
yai. Ba Ni tamata sansinir ra
rsangatur ma raraning Ia,†
4 ovu rarea lahir Ubu felan
a ovu faneak i na'a roak
rearira ra. Faneak yai Ubu
naran a.
5 Ovan wol nana'a roak
wan yai, ba wol rperlu roak
ma rtutun damar, te wol
rperlu roak ma lera nyeba

§ **21:22 21:22** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rna'a munuk kota yai ralan a, rorang Domba Yanan ovu raraning a'uk Ubu, ba wol rperlu roak Rahan Dawan Falurut a. * **21:23 21:23** ***Domba Yanan nyeba vali ma wean damar***. Damar na'a ayat ini ihin a ne, damar i nyeba urun ia tali Ubu, ma wol wean damar ovi biasa tpake! * **22:2 22:2** Kota i na'a ayat ini, ihin a ne, Yerusalem ngorva'an. Ita tbas roak kota ini na'a Wahyu pasal 21. † **22:3 22:3** Na'a Kejadian 3, Ubu near nfasoba lan roak tamata ra munuk ovu lanit ivavan a, tevek Adam irua Hawa rira salasilan a. Ba Ubu nfaroa Ia tali tamata ra, na'uk ayat ini nfalyawang ne, na'a lanit ratan, na Ubu naling vatuk munuk roak salasilan ra.

ira, tevek Ubila'a nala Ni
lyawan a verin ira, ovu
vali ira veka reluk raja ma
rfareta, nata ti wol ni wa-
han.‡

*Amar i Yesus veka nma
lanit ivavan a*

6 Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan yai nfalak ewal verin
ya'a ne, “Vaivatul ini kena,
ovu bisma myorang lahir.
Ubu nala Ni Roh verin nabi
ra, ma nsinir Ni sansinir
ntali lanit ratan nma ma
nfaturu verin Ni tamata
sansinir ra na'a afa ovi veka
rvotuk lahir a.”
7 Yesus nfalak ne, “Eka
mryenar! Wol mnanat, na
Ya'a veka uma lanit ivavan
ini. Ubu nala vaivatul ovi
rna'a kitab ini verin Ni nabi
a. Ubu naflahar tamata ovi
rot-orang vaivatul avyai, tali
amar ini ti naran amar ovi
veka rma ini!”
8 Ya'a ini Yohanes, urenar
ovu usi'ik munuk roak afa
avyai. Na'ut i urenar ovu
usi'ik ana, usangatur lahir
na'a Ubu Ni sansinir yai wa-
han ralan a. Ya'a mane
usangatur watan ma uran-
ing ia, tevek nfaturu munuk
roak afa avyai verin ya'a.
9 Na'uk ia nfalak verin
ya'a ne, “Deka motu wean
inyai. Ya'a ini eluk sansinir
vali verin Ubu, wean watan
oa ovu teram a valim nabi
ra, ovu tamata ovi rot-
orang vaivatul ovi mtulis
na'a Buku ini. Msangatur
ma mraning a'uk Ubu!”
10 Ubu Ni sansinir yai
nfalak ewal verin ya'a ne,
“Deka fwonak vaivatul ovi
Ubu nala verin Ni nabi a
na'a kitab ini, tevek ni amar
a sarseri roak ma afa avyai
veka rvotuk lahir.
11 Tamata ovi inar ma rotu
afa ovi sian ra, tali watan
ira ma rotu afa ovi sian ra;
tamata ovi rotu afa ovi ro'i-
ra'i ra, tali watan ira ma
rotu rira afa ovi ro'i-ra'i ra.
Tamata ovi rotu afa ovi kena
ra, tali watan ira ma rotu afa
ovi kena ra; tamata ovi rira
vava'at ra rmerat urun, tali
watan ira ma rira vava'at ra
rmerat urun.”
12 Yesus nfalak ne, “Eka
mryenar! Wol mnanat, na
Ya'a veka uma lanit ivavan
ini. Ya'a veka aval tamata
ra na'a rira rala lolin ra, te
ukun ira ma inovan ovu afa
ovi rotu ra.§
13 Ya'a ini Alfa ovu Omega;
ihin a ne, Ya'a ini ula lalean
Ya'a, ovu ubana marmuri
lalean.
14 Ubu naflahar tamata ovi
rtofi rira kadaravit ra ma
rmerat. Ira veka bisma ra'an
aa i nvua vava'at a vuan a,
ovu vali veka rahu falfolat
ila'a ra ma rti kota yai ralan
a.*
15 Na'uk tamata ovi rotu
afa ovi sian ra, ovu tamata
ovi rtaha afa te rotu rira
afnitu ra, tamata ovi rsan-
gatur ma raraning walut
ra, tamata ovi rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol
awarira verin ira, tamata ovi

‡ **22:5 22:5** ***Ovan wol nana'a roak wan yai*** ihin a ne, amar wol ni wahan.

§ **22:12 22:12** Ubu veka naval te nala afa ovi kena lahir verin tamata ra tali rira afa lolin te rira afa sian ovi rotu ra.

* **22:14 22:14** ***Tamata ovi rtofi rira kada ravit ra ma rmerat*** yai ihin a ne, ira rahil ma rtalik roak tali rira salasilan ra, ma salasilan avyai wol rna'a roak ira.

rsifedan ra, tamata ovi rsik-
labir ra ovu inar ma rotu
lalawatan wean inyai, na
ira munuk lahir veka rna'a
watan kota yai murin a.†
16 Ya'a ini Yesus. Usinir
roak Ning sansinir tali lanit
ratan a ma nala vaivatul
ovi verin mia, boma ti ma
fyamalik verin tamata ovi
rorang Ya'a rira sidovung ra.
Ya'a ini ubung-nusing Raja
Daud; ovu vali rfanara Ya'a
ne, ‘Nara Telyawar.’ ”‡
17 Ubu Ni Roh a ovu
Domba Yanan awan a rfalak
ne, “Mya kikyai!” Ba tamata
ovi rarenar vaivatul yai, ira
musti rfalak vali ne, “Mya
kikyai!” Iki watan inan urun
ma nka'a Ubu, wean tamata
i nabroa, na ni lolin a, nma
ma nenu wear i wol nbahir.
Wear yai nvua vava'at.§

Duila'a Yesus nvolan ma veka nma

18 Ya'a ini Yohanes. Ufang-
nanang urun mia ne, tamata
iki watan wean i nrenar
roak vaivatul ovi Ubu nala
roak verin Ni nabi a na'a
kitab ini, na mingnanang afa
ini: Wean i tamata isa ntafal
afa boku tali ovi rna'a roak
kitab ini, na Ubu veka nukun
ia ovu inukun sian urun i
lahir ovi rna'a kitab ini.*
19 Wean i tamata iki watan
naling vatuk afa boku tali
Ubu Ni vaivatul ovi nala
roak verin Ni nabi na'a kitab
ini, na Ubu veka wol ntorung
ma tamata yai nala ni wahat
tali aa vuan i nvua vava'at
kakiwal yai, ovu wol bisma
nati vali kota i nmerat urun
yai ralan a.
20 Ia i nala munuk ivar
mnga'un ovi, nfalak ne,
“Kena. Wol mnanat, na
Ya'a veka uma lahir!” Ya'a
Yohanes ufalak vali ne,
“Kena urun! Mwa ta Duila'a
Yesus!”
21 Terang a valing averi,
uflurut verin Duila'a Yesus
ma fara nala Ni rala lolin
verin bir tinemun. Kena
urun!

---

† **22:15 22:15** Terjemahan boku rfalak ne, tamata ovi rna'a kota murin a, ira wearira yaha ra. Lan ana, tamata Yahudi rfalak ne, tamata ovi wol rorang Ubu, ovu vali ovi wol Yahudi ira, wearira yaha ra. Tamata ovi rtaha afa te rotu rira afnitu ra ihin a ne, tamata ovi rira rangrebat wol ntali Ubu, ba tamata avyai rpake rira ngrebat yai ma rlabir waweang tamata ra, rngaruan te rotu sian ira. ‡ **22:16 22:16** Nara telyawar ini Kristus. Nara yai, tbas roak na'a Wahyu 2:28. § **22:17 22:17** Domba Yanan awan yai nfaturu tamata ovi rorang Yesus. Tafsiran boku rfalak ne, ***wear i nvua vava'at*** ihin a ne, wean tamata rala kaka'a tali Yesus Ni vaivatul ra. * **22:18 22:18** Ubu veka nukun tamata i notu ma Ni vaivatul ra ihirira ra wol kena na'a kitab ini. Ia veka nukun ia ovu inukun sian ifitu ovi tbas roak na'a pasal 15-16. Msi'ik vali ayat 19.